This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

C 608,294

Digitized by Google

PROPERTY OF
The University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

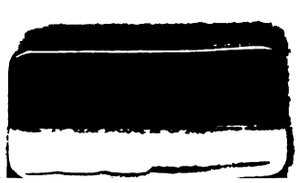

Digitized by Google

Digitized by Google

PROPERTY OF
The University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIÆ VERITAS

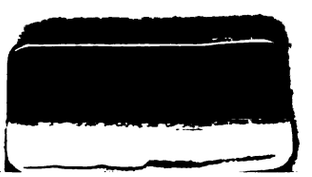

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Az 1884. évi szeptember hó 25-ére hirdetett

ORSZÁGGYŰLÉS

NYOMTATVÁNYAI.

KÉPVISELŐHÁZ. – NAPLÓ. XIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

AZ 1884. ÉVI SZEPTEMBER HÓ 25-ÉRE HIRDETETT

ORSZÁGGYÜLÉS

KÉPVISELŐHÁZÁNAK NAPLÓJA

TIZENHARMADIK KÖTET.

FENYVESSY ADOLF ÉS MARKOVICS IVÁN GYORSIRÓ-FŐNÖKÖK KÖZREMŰKÖDÉSE MELLETT

SZERKESZTETTE

P. SZATHMÁRY KÁROLY.

HITELES KIADÁS.

1886.

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG.

(Hold-utcza 7. sz.

Digitized by Google

J
335
.K3
1884-1887
v.13

Digitized by Google

TARTALOM.

266. országos ülés. 1886. évi szeptember hó 18-án. Lap.

Elnök üdvözli a házat. Az ülésszakot megnyitó királyi leirat fölolvasása; az erről szóló jegyzőkönyvi pont hitelesitése. Elnöki megnyitó s az időközben érkezett iratok és kérvények bemutatása, Tischler Vincze halálának bejelentése. Helfy Ignácz fölszólalása és indítványa a ministerelnökhöz intézett királyi kézirat tárgyában; Tisza Kálmán ministerelnök és a ház elnökének felelete; vita e kérdés fölött; az indítvány visszavonása. A napirend megállapitása. Az indítvány- és interpellatiós könyv fölolvasása. Horvát Boldizsár és Irányi Dániel interpellatiója. 3

267. országos ülés. 1886. évi szeptember hó 21-én.

Jegyzőkönyv-hitelesités. Elnöki jelentés a beérkezett kérvények és föliratokról. Alelnökök, háznagy és jegyzők választása. A napirend megállapítása. 11

268. országos ülés. 1886. évi szeptember hó 23-án.

Jegyzőkönyv-hitelesités. Elnöki jelentés a főrendiház elnökének átiratáról és a beérkezett kérvényekről. Az interpellatiós könyv felolvasása. Az állandó igazoló-bizottság jelentése Fabiny Theophil, Eitner Sándor és hg. Odescalchi Arthur megválasztásáról és végleges igazolásáról. A képviselők osztályokba sorozása. A bizottságok megválasztása. A napirend megállapítása. Lukó Géza felszólalása a ház szüreti szünetelése iránt; a ministerelnöknek és a ház elnökének erre adott válasza. Madarász József felszólalása ugyane tárgyban. Gr. Apponyi Albert interpellatiója. Elnöki indítvány a bizottságok alakulása és elhelyezése iránt. A választások eredményének kihirdetése 13

269. országos ülés. 1886. évi szeptember hó 25-én.

Jegyzőkönyv-hitelesités. Elnöki jelentés a bizottságok megalakulásáról; a XXI—XXX. számú törvényjavaslatok szentesitéséről és azoknak elhelyezéséről és a beérkezett kérvényekről. Fabiny Theophil igazságügyminister benyujtja a Németországgal és Monacoval kötött szerződésekről szóló törvényjavaslatokat. A ház gazdasági bizottságának jelentése a folyó havi költségvetésről és a junius—augusztus évnegyedi kiadásokról. Az indítvány- és interpellatiós könyv fölolvasása. Az „Adria“ gőzhajó-társulat segélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. Vita a napirend fölött. Rácz Géza interpellatiója. 20

270. országos ülés. 1886. évi szeptember hó 29-én.

Jegyzőkönyv-hitelesités. Elnöki jelentés b. Kemény Gábor közmunka és közlekedésügyi minister lemondásáról és helyettesitéséről s a benyujtott kérvényekről. Tisza Kálmán ministerelnök benyujtja a közlekedési minister jelentését a soroksár-budapesti helyiérdekü vasut és a külföldi vasutak üzleteszközeinek lefoglalását tiltó törvényjavaslatot. Gr. Széchényi Pál, földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister kéri egy 21 tagú közgazdasági bizottság választását és e megválasztandó bizottság elé két törvényjavaslatot kér utasittatni a bányászjog és a kereskedelmi utazók ügye szabályozásáról. A kérvények 24. számú sorrendjének bemutatása. Az indítvány- és interpellatiós könyv fölolvasása. A gazdasági bizottság jelentésének tárgyalása és elfogadása s a jegyzőkönyvi pont hitelesitése. Az „Adria“ subventiójáról szóló törvényjavaslat végmegszavazása. Az Ausztriával kötendő vámszövetségről szóló törvényjavaslat tárgyalása. Komjáthy Béla és Szilágyi Dezső interpellatiója. Napirend 43

271. országos ülés. 1886. évi szeptember hó 30-án.

Jegyzőkönyv-hitelesités. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről. Az állandó igazoló bizottság jelentése Sziklay Ede igazolásáról. Az Ausztriával kötendő vám- és kereskedelmi szövetségről szóló törvényjavaslat tárgyalása. Tisza Kálmán ministerelnök válasza a bulgárországi kérdésben, az erre adott válaszok és viszonválasz. 47

Digitized by Google

272. országos ülés. 1886. évi október hó 1-én. Lap.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés ő Felsége a király névnapi egyházi ünnepélyéről s a beérkezett kérvényekről. Az elnöki havi jelentés bemutatása. A közlekedésügyi bizottság jelentése a külföldi vasutak üzleteszközeinek lefoglalásáról szóló törvényjavaslatról. A vám- és kereskedelmi szövetség meghosszabbitásáról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása. Napirend 91

273. országos ülés. 1886. évi október hó 2-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a számvizsgáló bizottság megalakulásáról. Az inditvány- és interpellatiós könyv fölolvasása. A vám- és kereskedelmi szerződés meghosszabbitásáról szóló törvényjavaslat általános és részletes tárgyalása és elfogadása. A napirend megállapitása. A kérvények 24. sorjegyzékének tárgyalása: Becker János interpellatiója. 111

274. országos ülés. 1886. évi október hó 4-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről. Gr. Széchényi Pál kereskedelmi minister a tengerészeti rendtartásról törvényjavaslatot nyujt be. A kérvényi bizottság jelentése a kérvények 25. sorrendjéről. A könyvtári és a harmadik biráló-bizottságba egy-egy tagnak és a közgazdasági bizottság megválasztása. A vámtörvény végmegszavazása. A külföldi vasutak üzleteszközei lefoglalásának mentességéről szóló törvényjavaslat tárgyalása. Napirend. 137

275. országos ülés. 1886. évi október hó 7-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés és inditvány Korizmics László halála alkalmából, Bornemisza Ádám kormánybiztosságának meghosszabbitásáról és a beérke ett kérvényekről. A mult ülésen megejtett választások kihirdetése: a bizottságok felhivása alakulás végett. A külföldi vasutak üzleteszközeiről szóló törvényjavaslat végmegszavazása. Az osztrák-magyar bank szabadalmának meghosszabbitásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. A napirend megállapitása. 139

276. országos ülés. 1886. évi október hó 9-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnök fölhatalmazása a vizaknai kerületben uj választás elrendelése ügyében, a könyvtári bizottság alakulásra való fölszólitása. Elnöki jelentés a közgazdasági bizottság megalakulásáról, Bartha Miklós szabadságolásáról, ő Felsége a király köszönetének kifejezéséről névnapi üdvözlete alkalmából, végre a beérkezett kérvényekről. Az inditvány- és interpellatiós könyv fölolvasása. A bank-egyezség végmegszavazása. Az 1878: XXVI. törvényczikk érvényének meghosszabbitásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. A 25. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása. Napirend. Helfy Ignácz interpellatiója. 160

277. országos ülés. 1886. évi október hó 11-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. Az inditványkönyv fölolvasása A bankadósságra vonatkozó törvény végmegszavazása. A kérvények 25. sorjegyzékének folytatólagos tárgyalása. Napirend. 182

278. országos ülés. 1886. évi október hó 12-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Imreh Aurél haláláról; inditvány ezt illetőleg; jelentés a delegatiók összehivásáról; a főrendiház tisztválasztásairól és egy beérkezett kérvényről. A kérvényi bizottság jelentése a kérvények 26. sorjegyzékéről. Tisza Kálmán ministerelnök határozati javaslata egy quota-bizottság választása iránt. Hoitsy Pál fölszólalása. A kérvények 25. sorjegyzékének tárgyalása. Napirend. 209

279. országos ülés. 1886. évi október hó 13-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Az inditvány- és interpellatiós könyv fölolvasása. A quota-bizottságra vonatkozó határozati javaslat elfogadása. A kérvények 25. sorrendjének tárgyalása. Napirend. Herman Ottó interpellatiója 234

280. országos ülés. 1886. évi október hó 14-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a könyvtári bizottság és az osztályok alakulásáról és a beérkezett kérvényekről. A mentelmi bizottság jelentése Szemnecz Emil, Verhovay Gyula, Vadnay Andor, Győrffy Gyula és ujból Szemnecz Emil ügyében. A kérvények 25. sorjegyzékének tárgyalása. Gr. Széchényi Pál kereskedelmi minister felelete Becker János interpellatiójára. Tisza Kálmán ministerelnök inditványa a ház napirendjéről; a napirend megállapitása 258

Digitized by Google

281. országos ülés. 1886. évi október 15-én. Lap.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Sziklai Ede végleges igazolásáról, az osztályok megalakulásáról, a főrendiház átiratáról az »Adria« segélyezését tárgyazó törvényjavaslat elfogadásáról s a beérkezett kérvényekről. A ház gazdasági bizottságának jelentése az október havi költségvetésről s annak elfogadása. A pótbirói intézmény megszüntetéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. Elnöki indítványok a napirend és szünet alkalmából 274

282. országos ülés. 1886. évi október hó 16-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a főrendiház átiratairól és jegyzőkönyvi kivonatokról és egy beérkezett kérvényről. B. Fejérváry Géza honvédelmi minister fölszólalása a katonai özvegyek és árvák ellátásáról szóló törvényt illetőleg. Az indítvány és interpellatiós könyv fölolvasása. A delegatió- és quota-bizottság megválasztása. A pótbirák eltörléséről szóló törvényjavaslat megszavazása. A 26. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása. Tisza Kálmán ministerelnök válasza Komjáthy Béla interpellatiójára a Herbert-ügyben. A választás eredményeinek kihirdetése. A jegyzőkönyv hitelesítése. Napirend. Szemnecz Emil interpellatiója. 284

283. országos ülés. 1886. évi október hó 30-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Trefort Ágoston közoktatásügyi minister benyujtja az 1885. évről szóló zárszámadásokat. Gróf Szapáry Gyula pénzügyminister exposéja az 1887. évi költségvetésről. A jelen ülés jegyzőkönyvének hitelesítése 291

284. országos ülés. 1886. évi november hó 27-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Tisza István megválasztásáról, Jókai Mór szabadság kéréséről: Ő Felsége a királyné köszönetéről névnapi üdvözlete alkalmából; a szentesített és kihirdetett törvényekről; a belügyminister átirata az 1690. előtti herczegi-, grófi-, bárói- és nemességi oklevelek névjegyzékéről; a főrendiház átirata az utólag elfogadott három törvényjavaslatról; az állami számszék átirata az 1886. évi zárszámadásokról; a horvát-szlavon tartománygyülés elnökének átiratáról a leköszönt Gyurics János képviselőt illetőleg és az időközben beérkezett kérvényekről. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi minister bemutatja az ország 1885. tanügyi állapotáról szóló XV. számú jelentését. B. Fejérváry Géza honvédelmi minister benyujtja az 1887-ik évre járó ujoncz és póttartalékról szóló, továbbá a Ludovika-Akadémia kiépitésére vonatkozó pótlékról szóló javaslatait. Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister benyujtja az indemnityről, a határőrvidéken volt külön adókról és a jelzálog kölcsönök átváltoztatásánál adandó kedvezményekről szóló javaslatait; az erre vonatkozó jegyzőkönyvi pontok hitelesítése. Az indítvány és interpellatiós könyv fölolvasása. Elnöki előterjesztés a napirend iránt. Vita e fölött. B. Andreánszky Gábor interpellatiója. 300

285. országos ülés. 1886. évi deczember hó 2-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés ifj. gr. Andrássy Gyula megválasztásáról; egy beérkezett föliratról és a havi elnöki jelentés bemutatása. B. Fejérváry Géza honvédelmi minister jelentése a Ludovika-Akadémia állapotáról és a magyar ifjaknak a cs. kir. tisztképző intézetekben elhelyezéséről, Gr. Széchenyi Pál kereskedelmi minister jelentése a Németországgal és Braziliával az árúvédjegyek kölcsönös oltalmáról szóló szerződésekről és saját ministeriuma számára felállitandó épületének több kiadásáról. B. Orczy Béla közmunka- és közlekedési minister javaslatai a nyiregyház-mátészalkai vasutról és a fiumei vasut pályaudvarának kiegészitéséről. A pénzügyi bizottság jelentése az indemnityjavaslatról; a Horvát-Szlavon külön adók megszüntetéséről és a jelzáloghitel átváltoztatásának adott kedvezményekről; ugyane bizottság jelentése a Monaco-herczegséggel és Németországgal kötendő szerződésekről. Az állandó igazoló-bizottság jelentése Tisza István igazolásáról. Szemnecz Emil, Vadnay Andor, Verhovay Gyula, Győrffy Gyula és újra Szemnecz Emil mentelmi ügyének tárgyalása. Napirend. Ábrányi Kornél interpellatiója. 306

286. országos ülés. 1886. évi deczember hó 4 én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Tisza István végleges igazolásáról, Trutia Péter mentelmi ügyének megszüntetéséről és a ház pénztárnokának számadása benyujtásáról. Az indítvány és interpellatiós könyv fölolvasása: Istóczy Győző törvényjavaslatának bemutatásáról. Az irodalmi és művészeti jogok védelméről Ausztriával kötött szerződésről szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. Az értékpapirok tőzsdeszerű üzlete után fizetendő illetékekről szóló törvényjavaslat tárgyalása és névszerinti szavazás útján elvetése. Napirend. 311

287. országos ülés. 1886. évi deczember hó 6-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Az állandó bizottság jelentése ifj. gróf Andrássy Gyula végleges igazolásáról. A véderő-bizottság jelentése az 1887-iki ujonczkiállitási törvényjavaslat tárgyában. Lükő Géza előzetes fölszólalása a gyöngyösi képviselőség betöltése ügyében; vita e kérdés fölött. Az Ausztriával kötött irói és művészi jogról szóló szerződést tárgyazó törvényjavaslat végmegszavazása. Az indemnity törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. A jelzálogkölcsönök átváltoztatásánál adandó kedvezményekről szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. A horvát-szlavon határőrvidéken volt külön adózás megszüntetéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. Elnöki indítvány a napirend iránt. 334

Digitized by Google

288. országos ülés. 1886. évi deczember hó 7-én. Lap.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a közelebbről szentesitett és kihirdetett törvényekről; a könyvtári bizottság jelentéséről a gazdasági művek kiadását illetőleg a gazdasági egyesület részére. A kérvényi bizottság jelentése a kérvények 27. sorrendjéről. Az indemnity-javaslat, a jelzálogkölcsönökről szóló és a horvát-szlavon határőrvidék külön adózását megszüntető törvényjavaslat végmegszavazása. A Monaco-val kötött szerződés tárgyalása és elfogadása. A német birodalommal szegénygyben kötött szerződés tárgyalása és elfogadása. Napirend. . . . . , 342

289. országos ülés. 1886. évi deczember hó 9-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. A Monacoval és a Német birodalommal kötött szerződések végmegszavazása. Az 1887. évi ujoncz- és tartalékjutalékok megajánlásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. Tisza Kálmán ministerelnök törvényjavaslatot nyujt be a fővárosi rendőrkapitányi hivatal részére épitendő ház tárgyában. Napirend. 345

290. országos ülés. 1886. évi deczember hó 10-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. A ház gazdasági bizottságának jelentése a deczember havi költségvetésről és a mult havi számadásról. A közgazdasági bizottság jelentése az általa közelebbről tárgyalt 368., 491. és 392. sz. javaslatokról. Az 1887-iki ujoncztörvényjavaslat végmegszavazása. Szathmáry László inditványa a nyugdijak tárgyában s annak elvetése. A könyvtári bizottság 359. számú jelentésének tárgyalása. Elnök indítványa a napirend iránt . 349

291. országos ülés. 1886. évi deczember hó 14-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Fabiny Theophil törvényjavaslatot nyujt be az 1878: V. törvényczikk 27. §-nak módositása tárgyában. A pénzügyi bizottság jelentése a kereskedelmi ministerium épitendő palotája tárgyában; ugyanannak jelentése a fiumei vasuti állomáson teendő pótépitkezésekről és a fővárosi kapitányi hivatal elhelyezéséről. A kérvényi bizottság jelentése a kérvények 28-ik sorjegyzékéről. A számvizsgáló bizottság jelentése a ház 1886. első félévi számadásairól. Polónyi Géza inditványa a tőzsdebiróságokra nézve. A gazdasági bizottság jelentésének tárgyalása. Az 1881: XLIV. törvényczikk 23. §-ára vonatkozó javaslat tárgyalása és elfogadása. A Német-Alfölddel és Braziliával az árúvédjegyekre nézve kötött szerződés tárgyalása és elfogadása. Istóczy Győző javaslatának indokolása a tőzsdebiróságokra nézve. A 27. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása. Napirend. 352

292. országos ülés. 1886. évi deczember hó 17-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Jakabffy István szabadságkérő leveléről, az állami számszék átiratáról és a beérkezett kérvenyekről. Báró Orczy Béla közmunka közlekedési miniszter törvényjavaslatokat nyujt be a héjasfalva-sz.-udvarhelyi és kún-sz.-márton-szentesi vicinalis vasutakról. A hazai iparnak nyujtott kedvezményekről szóló módositott törvényjavaslat végmegszavazása. A Németalfölddel és Braziliával kötött szerződésre vonatkozó törvényjavaslatok végmegszavazása; az ezekre vonatkozó jegyzőkönyvi rész hitelesitése. Az igazságügyi ministerium elhelyezése miatt a kereskedelmi ministerium épitkezéseinek több költségét illető törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. A fiumei államvasut főállomásán eszközlendő épitkezésekre vonatkozó törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. Az államrendőrség kapitányi hivatala elhelyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. A ministerelnök és elnök nyilatkozatai a napirendre és ünnepi szünidőkre nézve. 370

293. országos ülés. 1886. évi deczember hó 18-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Az indítvány- és interpellatiós könyv felolvasása. A mult ülésen elfogadott két törvényjavaslat végmegszavazása; az erre vonatkozó jegyzőkönyvi pontok hitelesítése. A kérvények 28. sorjegyzékének tárgyalása. Elnök előterjesztése a napirendre nézve. Hódossy Imre, gróf Apponyi Albert, Komlóssy Ferencz és Papp Elek interpellátiója. Elnök üdvözlése az ünnepek alkalmából . . 394

Digitized by Google

Az 1884—87. évi

ORSZÁGGYÜLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA.

XIII. KÖTET.

Digitized by Google

Digitized by Google

266. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi szeptember hó 18-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Elnök üdvözli a házat. Az ülésszakot megnyitó királyi leirat fölolvasása; az erről szóló jegyzőkönyvi pont hitelesítése. Elnöki megnyitó s az időközben érkezett iratok és kérvények bemutatása, Tschler Vincze halálának bejelentése. Helfy Ignácz fölszólalása és indítványa a ministerelnökhöz intézett királyi kézirat tárgyában; Tisza Kálmán ministerelnök és a ház elnökének felelete; vita e kérdés fölött; az indítvány visszavonása. A napirend megállapítása. Az indítvány- és interpellatiós könyv fölolvasása. Horvát Boldizsár és Irányi Dániel interpellatiója.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, gr. Széchenyi Pál, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Géza, Bedekovich Kálmán, b. Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 11 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni. Üdvözlöm a ház t. tagjait és az ülést megnyitom. *(Éljenzés.)*

Házszabályaink értelmében a volt jegyzői kar van hivatva a jegyzői kötelességet teljesíteni mindaddig, mig e harmadik ülésszakra az új választások megtörténnek. Azért is a mai ülés jegyzőkönyvének vitelével Zsilinszky Mihály, a szólók felszólításával pedig egyrészről Rakovszky István, másrészről Ábrányi Kornél jegyző urakat bizom meg.

T. ház! Mindenekelőtt fel fog olvastatni a legkegyelmesebb királyi leirat.

Rakovszky István jegyző *(olvassa)*: „Mi Első Ferencz József, Isten kegyelméből Austriai császár, Csehország királya stb. és Magyarország apostoli királya.

Hű Magyarországunk és Társországai Zászlósainak, egyházi és világi Főrendeinek és Képviselőinek, kik az Általunk 1884. évi szeptember hó 25-ik napjára Budapest fővárosunkba összehivott országgyülésen egybegyültvék, királyi üdvözletünket!

Kedvelt Hiveink! Midőn az Általunk 1884. évi szeptember hó 29-én megnyitott országgyülés második ülésszakát ezennel berekesztjük, egyszersmind a harmadik ülésszakot a folyó év szeptember havának 18-ik napjára összehivottnak nyilvánítjuk.

Kikhez egyébiránt császári és királyi kegyelmünkkel állandóan hajlandók maradunk.

Kelt Bécsben, ezer nyolczszáz nyolczvanhatodik évi junius hó huszonötödikén. Ferencz József. Tisza Kálmán.“

Elnök: Ezen kegyelmes királyi leirat kihirdettetvén, hasonló kihirdetés czéljából a főrendi házhoz átküldetni határoztatik.

T. ház! Ezen kegyelmes királyi leirat értelmében a harmadik ülésszakot ezennel megnyitottnak nyilvánítom és kérem a t. házat, méltóztassék a jegyzőkönyv ezen pontját mindjárt hitelesíteni, hogy a leirat a főrendiházhoz átküldhető legyen.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvi kivonatot)*.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv ezen pontját hitelesítettnek jelentem ki.

T. ház! *(Halljuk!)* Törvényeink és házszabályaink értelmében én vagyok hivatva a harmadik ülésszakban is vezetni a t. ház tanácskozásait. *(Általános éljenzés.)* Én igyekezni fogok igazságosan és pártatlanul végezni kötelességemet, ugy a mint azt a megelőző két ülésszakban is tettem. *(Általános éljenzés.)* Hogy a tanácskozásokat helyesen és jól vezethessem, kérem a ház t. tagjait,

Digitized by Google

hogy azon jóakaratú gyámolításban, melyet tapasztalni eddig szerencsém volt, ezen ülésszakban is részesíteni méltóztassanak. *(Élénk éljenzés.)*

A házszabályok értelmében bemutatom a t. háznak az időközben érkezett iratokat.

Szomorú jelentéssel kell kezdenem.

A szünet alatt ugyanis Tischler Vincze, Abaúj-Tornamegye sepsi választókerületének országgyülési képviselője elhunyt. Tischler képviselő az 1878-iki országgyüléstől fogva tagja volt a háznak és mind a ház tanácskozásaiban, mind annak bizottságaiban tevékeny részt vett. Azt hiszem, hogy halála fájdalmas emléket fog a t. ház tagjai közt hátrahagyni. Ennélfogva úgy gondolom, méltóztatik a t. ház beleegyezni, hogy részvétének és fájdalmának jegyzőkönyvileg is kifejezés adassék. *(Általános helyeslés.)*

Az új képviselőválasztás megejtése iránt az intézkedés a háznak folyó évi junius hó 25-ikén tartott ülésében 2542. szám alatt hozott határozata értelmében megtétetett.

Bemutatom a horvát-szlavon-dalmát országgyülés elnökének átiratát, melyben arról értesít, hogy Csudics Miklós és Jaics Lipót horvát-szlavonországi s közös magyar-horvát országgyülési képviselők elhunytak és ezek helyébe az új választás legközelebb el fog rendeltetni.

Az elhunyt képviselő urak szintén tevékeny tagjai voltak a háznak és azon testvéri kapocsnak, mely Magyar- és Horvátország közt fennáll, hű képviselői voltak itt is, ott is. Azt hiszem, t. ház, fájdalmának hasonlókép jegyzőkönyvileg ad kifejezést. *(Általános helyeslés.)*

Bemutatom Fabiny Theophil, Torontálmegye török-kanizsai választókerületében megválasztott képviselő ur megbizó levelét.

Tárgyalás és jelentéstétel végett ki fog adatni a ház állandó igazoló bizottságának.

Bemutatom a budapesti királyi törvényszék büntető osztályának jelentését, melylyel becsületsértés vétségével vádolt Clair Vilmos elleni ügyben Szemnecz Emil képviselő mentelmi jogának felfüggesztését kéri.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a mentelmi bizottságnak.

Bemutatom a ministerelnök 2688. számú átiratát, mely szerint ő császári és apostoli királyi Felsége a képviselőház részéről legmagasabb születése napja alkalmából kifejezett hódolatteljes szerencsekivánatokat legkegyelmesebben és köszönettel fogadni méltóztatott.

Hódolatteljes tisztelettel tudomásul vétetik.

A közmunka- és közlekedésügyi magyar királyi minister átiratát, melynek kapcsában megküldi a magyar korona területén fennálló állami s vasuti táviró-hivatalok 1885. évről szóló statistikáját 450 példányban.

A küldött statistika példányai a ház tagjai között ki fognak osztatni.

A függő államadósságot ellenőrző bizottság jelentését, a függő adósság 1887. évi kezelési költségeiről.

A jelentés kinyomatni, a ház tagjai között kiosztatni s előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottságnak kiadatni határoztatik.

Bemutatom továbbá a következő kérvényeket, melyek időközben beérkeztek:

Ábrányi Kornél jegyző *(olvassa)*: Borsod-, Bereg-, Csanád-, Fejér-, Gömör-, Kishont-, Heves-, Hunyad-, Jász-Nagykún-Szolnok-, Szabolcs-, Somogy-, Ugocsa- s Zala megyék, Arad és Székesfehérvár szabad királyi városok közönségeinek föliratait, melyekben a Janszky-féle eset alkalmából a nemzeti közérzületet fölháborító félreértések megnyugtató eloszlatására, valamint oly intézkedések tétele iránt kérelmeznek, melyek a hadseregben a magyar alkotmány szellemének és nemzeti közérzületünk tiszteletben tartásának érvényesítésére és biztosítására alkalmasak. *(Élénk éljenzés a szélső baloldalon.)* Szabolcsmegye közönsége ezenkivül az önálló magyar hadsereg fölállítását is kéri. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Bács-Bodrog-, Gömör-, Sáros- és Veszprém megyék közönségeinek föliratait, melyekben a tüzkár-biztosítás ügyének országosan kötelező rendezése tárgyában kérvényeznek.

Sáros-, Zemplén megyék, Debreczen és Győr szabad királyi városok közönségeinek fölterjesztéseit, melyekben Zólyommegyének a községi pénzkezelés ügyében a képviselőházhoz benyujtott föliratát pártolják.

Bars-, Hont- s Maros-Torda megyék közönségeinek föliratait, melyekben kérelmezik, hogy a közigazgatási hatóságok jogkörébe utalt kihágások után beszedendő pénzbüntetések a megyei pénztárt illessék.

Heves-, Jász-Nagykún-Szolnok megyék és Szatmár szabad királyi város közönségeinek föliratait, melyekben az adókivetés alapjául szolgáló kataszteri tiszta jövedelemnek és földadónak mai megállapított mennyisége leszállítása tárgyában kérvényeznek.

Hont- és Maros-Torda megyék közönségeinek fölterjesztéseit, melyekben Veszprémmegye föliratát pártolván, a tagosítási kényszernek törvényhozási uton való kimondását kérik.

Veszprémmegye közönségének föliratát, melyben a marhasónak országosan leendő árúba bocsátása tárgyában kérelmez.

Debreczen szabad királyi város közönségének föliratát, melyben Borsodmegye fölterjesztését pártolván, a műbor gyártását és elárusítását törvény által eltiltatni kéri.

A Győrött alkalmazott m. kir. állami hivatalnokoknak Baross Gábor képviselő által beadott

Digitized by Google

kérvényét, melyben lakásbérük felemelése iránt kérvényeznek.

A Szombathelyen folyó évi junius hó 13-ikán tartott népgyülés tagjainak Polónyi Géza képviselő által beadott kérvényét, melyben a magyar hadsereg, mint a közös hadsereg kiegészítő részének a magyar alkotmányra való eskületétele tárgyában kérelmeznek.

Nyiregyházán folyó évi augusztus hó 15-én tartott népgyülésnek Irányi Dániel képviselő által beadott kérvényét, melyben az önálló magyar hadsereg fölállítása tárgyában kérvényez. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Mindezen kérvények ki fognak adatni a megválasztandó kérvényi bizottságnak.

Helfy Ignácz: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Meghallgattam a t. elnök ur előterjesztését és ugy veszem észre, hogy különösen az utóbb felolvasott rész nem teljes, hogy az még kiegészítést kiván.

A hirlapokból tudjuk, hogy a szünetek alatt ő Felsége a ministerelnökhöz egy kéziratot intézett, a melynek tartalma azon eseményekre vonatkozik, melyekre nézve a kormányelnök ur a mult ülésszak vége felé e házban egy ünnepélyes nyilatkozatot tett.

Azt hiszem tehát, hogy az itt felolvasott kérvényeket ezen fontos okmánytól különválasztani lehetetlenség. Kell, hogy az országgyülés hivatalosan szerezzen ezen okmányról tudomást s hogy annak alapján mondja el véleményét az egész ügyre nézve; *(Helyeslés a szélső baloldalon)* annyival is inkább, mert — mint mondám — oly tárgyra vonatkozik, melynek előzménye itt e házban már lejátszódott.

Én tehát azon alázatos kérést vagyok bátor intézni a ház t. elnökéhez, méltóztassék felszólítani a ministerelnök urat: kegyeskedjék az általam említett királyi kéziratot vele közölni azért, hogy ez hivatalosan a házzal is közöltessék. Ebből kifolyólag kérem a ház t. elnökét arra is, ne tessék már most kimondani, hogy ezen kérvények hová utasittatnak, hanem tartsuk ezt fenn akkorra, a mikor azon királyi okmány birtokában lesznek, mert annak mindenesetre egyidejüleg kell tárgyaltatnia, azon mód szerint természetesen, a melyet a ház bölcsesége annak idején meg fog állapítani. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Mindenekelőtt azt gondolom, hogy a kérvényeknek a kérvényi bizottsághoz való utasítása a házszabályokon alapulván, az ellen kifogást tenni nem lehet. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mi már a másik dolgot illeti: a mely legfelsőbb kézirat nyiltan, a hivatalos lapban közölve a ministerelnökhöz intéztetik, az egy kétségbe nem vonható hitelü hivatalos okmány, annak tehát más hivatalos alakban való közlése sem nem szokásos, sem nem szükséges.

Épen a most fölemlített kérvények alkalmat fognak adni a t. háznak, hogy az egész ügyre nézve — ugy, a mint bölcsesége kivánni fogja — nyilatkozzék; és miután — mint azt a t. képviselő ur helyesen mondta — azon legkegyelmesebb királyi kézirat ezen ügygyel kapcsolatban áll, módja lesz a t. háznak kapcsolatban a kérvényekkel a legkegyelmesebb királyi kézirat felett is nyilatkozni; *(Helyeslés. Ugy van! jobbfelől)* de soha, semmiféle praecedens nem volt, nem is lehet arra, hogy egy, a koronás király által nem a házhoz intézett legfelsőbb kéziratnak utólagos bemutatása követeltetnék. *(Élénk helyeslés. Ugy van! jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! Helfy képviselő ur hozzám intézvén felszólalását, kötelességem arra válaszolni. *(Halljuk!)*

Én a házszabályok 133. §-a értelmében a beérkezett előterjesztéseket, hivatalos beadványokat, azok tartalmának rövid megemlítésével köteles vagyok a ház elé terjeszteni. Ezt megtettem.

Továbbá a házszabályok 171. §-a ezt mondja: „Az elnök által a háznak bemutatott kérvény felolvasatlanul a kérvényi bizottsághoz tétetik át.“

Ezt is megtettem, mert kijelentettem, hogy a kérvények a kérvényi bizottsághoz fognak áttétetni. Én többet nem tehettem, mert engem a házszabályok többre nem utasítanak. *(Helyeslés. Ugy van!)*

Ezt kivántam a t. képviselő urnak felszólalására megjegyezni.

Ugron Gábor: T. ház! Én csatlakozom Helfy t. képviselőtársam kéréséhez és kérem a t. házat, hogy annak eleget tenni kegyeskedjék; mert a t. ministerelnök ur csak azon egyetlen érvet hozta fel ez ellen, hogy a királyi kéziratnak, mely a ministerelnökhöz intéztetett, az országgyülési iratokhoz csatolása nagyon szokatlan dolog és eljárás. Igen természetes, hogy ez szokatlan eljárás, de szokatlan már magában az is, hogy a ministerelnökhöz királyi kézirat bocsáttatik oly ügyekben, melyek az országgyülésen már tárgyaltattak, valamint általában nem találom helyesnek és valóban rendkivüli, hogy országos felháborodást keltő és közjogi kérdéseket érintő ügyek alkotmányos országban egyszerüen királyi kézirattal intéztessenek el. *(Ugy van! a szélső balon.)* Ezzel szemben tehát nem kell megütköznie a t. ministerelnök urnak azon, ha az az eljárás, a mit mi kivánunk, nem felel meg a rendes, szokott eljárásnak.

Kérem tehát a t. házat, méltóztassék eleget tenni Helfy képviselő ur ebbeli kérésének, valamint annak is, hogy most ne intézkedjék a ház a felett, hogy a kérvények a kérvényi bizottsághoz tétessenek át, hanem tartassék függőben az ez iránti határozathozatal, mert megtörténhetik, hogy épen az ezen kérvényekben foglalt fontos közjogi kérdések azt fogják megkivánni, hogy e kérvények egy választandó közjogi bizottsághoz tétessenek át,

Digitized by Google

mely bizottság Magyarország közjogi állásából indulván ki, a kérvények tárgyalását, illetőleg véleményes jelentését e tárgyalások eredménye szerint fogja a ház elé terjeszteni.

Azért pártolom Helfy képviselőtársam kérését és kérem a t. házat, hogy csatlakozzék ahhoz. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Én arra kérem a t. ház tagjait, hogy a háznak ugy is módja és alkalma lévén a maga útján bárminemű kérdéseket tárgyalni, ne méltóztassanak e kérvények alkalmából a házszabályoktól eltérni, mert a házszabályok e tekintetben határozottan szólnak. *(Ugy van! jobbfelől.)* A dolog ugy is a ház elé kerül, akkor szabadságában áll a ház bármelyik tagjának bárminemű indítványt tenni, mely a dologgal kapcsolatban van.

De e kérvények alkalmából méltóztassanak szigorúan a házszabályokhoz ragaszkodni, mert azoktól eltérni nem tanácsos, mivel ez praecedenst alkot. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Csanády Sándor: T. ház! Én ugy vagyok meggyőződve, hogy nekünk népképviselőknek nem szabad elnéznünk azt, hogy bármely részről alkotmánysértés történjék, jöjjön az bár a korona részéről; és miután én nem tudom az alkotmányossággal megegyeztetni azt, hogy az uralkodó egy, a kormányhoz intézett rendelet által akár elintézni oly ügyet, mely alkotmánysértést foglal magában, részemről igenis óhajtom, hogy Helfy Ignácz t. képviselőtársam indítványa fogadtassék el, kívánom, óhajtom azt, hogy a t. ministerelnök urhoz intézett leirat terjesztessék a ház elé. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Mindenekelőtt és egész rövidséggel magam részéről tiltakoznom kell az ellen, hogy alkotmánysértésnek declaráltassék oly fejedelmi tény, a melyet még mindenütt a világon mint épen az alkotmányosság iránti legnagyobb hódolatot tekintettek. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A mi magát a kérdést illeti: a kérvényi bizottsághoz kell — mint az elnök ur is mondta — e kérvényeknek utasittatniok, a kérvényi bizottság jelentése folytán — mint az elnök ur röviden szintén érintette — ha valaki oly intézkedést látna szükségesnek, mint Ugron Gábor t. képviselő ur mondta, akkor azt indítványozni okvetlenül teljesen jogában áll, a ház fogván felette határozni, hogy elfogadja-e az indítványt vagy nem. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De ismétlem, hogy annak, a mi a túloldalon kivántatott, sem a házszabályokban, sem a törvényekben, sem az alkotmányos gyakorlatban alapját nem látom és viszont, ha megmaradunk a rendes eljárás mellett, semmiféleképen nem akadályoztatik akárki abban, hogy azon alkalommal, midőn az ügy tárgyaltatik, ez irányban is elmondhassa nézeteit, annyival is inkább, mert ezen legkegyelmesebb királyi kézirat ellenjegyezve lévén, van a ki a felelősséget viseli. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Kérem azért, méltóztassék a házszabályoknak megfelelő eljárást követni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Azt hiszem, miután a házszabályok értelmében jártam el, midőn a megválasztandó kérvényi bizottsághoz utasítandóknak nyilatkoztattam ki a kérvényeket, ezekre nézve a t. ház nem is méltóztatik határozathozatalba bocsátkozni, mert ezt az eljárást egyenesen a házszabályok rendelik.

Különben a képviselő uraknak alkalmuk lesz a tárgygyal tüzetesen foglalkozni, méltóztassanak akkorra halasztani nézeteik nyilvánítását és csak egy megjegyzést teszek Csanády Sándor t. képviselő ur szavaira: hogy ne méltóztassék oly könnyen előzetes ítéletet mondani akkor, midőn a kérdés különben is tárgyaltatni fog és akkor ki fog derülni, hogy milyen volt az eljárás.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Bocsánatot kérek, az indítvány megtétetett, ha az indítványozó ur vissza nem veszi, szavazással kell eldönteni a kérdést. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Helfy Ignácz: Engedelmet kérek, t. ház, szavazást nem kivánok e tárgyra nézve. Én, a mint előadtam, oly természetesnek, annyira a dolog természetében fekvőnek találtam indítványomat, hogy azt hittem, maga a ministerelnök ur is bele fog nyugodni. Egyébiránt belenyugszom abba, a mit a t. elnök ur mondott, annál inkább, mert meg vagyok győződve, hogy maga a kérvényi bizottság nem fogja kikerülhetni, hogy hivatalosan követelje a királyi leiratot, máskülönben lehetetlenség lesz neki bármilyen conclusióra jutni, ha csak nem akarja tenni azt, a mit a ministerelnök ur sem kiván, hogy teljesen ignorálja a kéziratot.

Mert nem szokás — bocsánatot kérek — hogy országgyülésen hivatkozzanak arra, a mi akármilyen lapban megjelenik. Hivatalosan az országgyülés csakis oly okmánynyal foglalkozhatik, mely vele hivatalosan közöltetik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Hiszen a minister urak kinevezéseit is közli a hivatalos lap, de azért szokás azokat a háznak is bejelenteni.

Ismétlem tehát, szavazást nem kérek indítványom fölött, annál kevésbé, mert meg vagyok győződve, hogy a körülmények kényszerüsége oda viszi az ügyet azon czélhoz, melyet elérni óhajtottam. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Szavazzunk!)*

Elnök: A képviselő ur e szerint visszavonja indítványát.

T. ház! Ma szombat lévén, a házszabályok értelmében a képviselőknek alkalmuk van esetleg interpellatióikat is megtenni. Tudomásom szerint két interpellatio van bejelentve. Minthogy azonban a mai ülésben a további teendők iránt is szükséges

Digitized by Google

határozni, azt hiszem, hogy az interpellatiók beadása előtt czélszerű lesz ez iránt megállapodni. *(Helyeslés.)*

A házszabályok szerint két alelnök, a jegyzők és a háznagy választandók meg és pedig először az első, azután pedig a második alelnökre különkülön, ezután a jegyzőkre és a háznagyra történik és pedig egyszerre a szavazás. A házszabályokban ugyan hat jegyzőről van szó, de az első ülésszakban hét jegyzőt választott a t. ház és az erre vonatkozó határozat a második ülésszakban is fentartatott. Nem tudom, hogy a t. ház a hét jegyzőre vonatkozó határozatot most is méltóztatik-e fentartani? *(Igen!)* Ha e határozatot fentartani méltóztatik, akkor hét jegyző fog ezuttal is választatni és pedig időnyerés szempontjából — mint említettem — czélszerű lenne a jegyzőkre és a háznagyra egyszerre beadni a szavazati jegyeket. A választások a kedden délelőtt 10 órakor tartandó ülésben történhetnének meg, *(Helyeslés)* a melynek e szerint napirendje lenne az első és második alelnök, valamint a jegyzői kar és a háznagy megválasztása.

Az osztályok kisorsolásának és a házszabályokban előirt 12 bizottság megválasztásának egy azután következő ülésben kellene megtörténnie azért, hogy a bizottsági tagokra nézve a megállapodás megtörténhessék. Tájékozásul azonban már most is jó volna az iránt határozni, hogy a bizottsági tagok eddigi száma fentartatik-e, vagy sem? *(Igen!)* Ennélfogva a bizottsági tagok száma az eddigi leend; volt pedig a gazdasági bizottságnak 9; az igazságügyi bizottságnak 15; a kérvényi bizottságnak 15; a könyvtári bizottságnak 7; a közlekedési bizottságnak 21; a közoktatási bizottságnak 15; a mentelmi bizottságnak 15; a naplóbiráló bizottságnak 25; a pénzügyi bizottságnak 21; a számvizsgáló bizottságnak 9; a véderőbizottságnak 11 és a zárszámadási bizottságnak 15 tagja. Ha ebben a t. ház megnyugodni méltóztatik, akkor e bizottságok a felsorolt számú tagokkal fognak megválasztatni. *(Helyeslés.)*

Most pedig áttérhetünk az interpellatiók megtételére.

Rakovszky István jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nem foglaltatik; az interpellatiós könyvben következő bejegyzések vannak:

Szeptember 16. Horvát Boldizsár. A keleti bonyodalmak tárgyában a ministerelnök urhoz.

Szeptember 18. Irányi Dániel. A bolgár ügyben a ministerelnök urhoz.

Elnök: Mindenekelőtt Horvát Boldizsár képviselő ur fogja interpellatióját megtenni.

Horvát Boldizsár: T. ház! *(Halljuk!)* Az alatt, a mig az országgyülés szünetelt, a Balkán félsziget nevezetes és különösen hazánkra s a monarchiára nézve baljóslatú események szinhelyévé vált. A bolgár fejedelmet az összeesküvők és lázadók egy merész csapata augusztus 21-én éjjel megtámadta palotájában s azon oknál fogva, hogy politikája ellentétben áll Oroszország intentióival, lemondását követelte, majd foglyul ejtve őt, az országból eltávolította és az orosz határra deportálta. A mint azonban a bolgár nép és hadsereg első ámulatából felébredt, mint egy férfi egyesült a fejedelem iránti hűségben és ragaszkodásban, sietett letörölni a szennyfoltot, a melyet a galád összeesküvés a nemzet becsületén ejtett; csakhamar leszorította a bitorlókat a hatalom teréről; az alkotmány értelmében ideiglenes kormányt alakított, a mely a fejedelmet visszatérésre szólította fel. Egy pár nap mulva a méltán szeretett és ünnepelt fejedelem a bolgár nép és hadsereg lelkesedése között trónját ismét visszafoglalta, de csak azért, hogy szemben Oroszország engesztelhetlen gyülöletével és a többi hatalmak megfoghatlan közönyével, belátva helyzetének tarthatlanságát, arról végkép leköszönjön. Ma Bulgária trónja üresen áll és több mint valószinű, hogy az új fejedelem választásánál ugyanazon hatalom s ugyanazon tendentiák lesznek mérvadók, a melyek Sándor fejedelem leköszönésére döntő befolyást gyakoroltak; sőt — a miben még nagyobb veszély rejlik — az sincs kizárva a lehetőségek sorából, hogy maga a bolgár nép és hadsereg is a körülmények ellenállhatlan kényszerénél fogva elvégre azon hatalom karjai közé veti magát, a mely egyedül volt képes akaratát minden körülmények közt érvényre juttatni s a melynek ellenében a többi Európa merőben tehetetlennek bizonyult. Igen, ha a hatalmak politikájában fordulat nem áll be, szomorú kilátásunk van arra, hogy egy szabad és független Bulgária helyett, a melyben egy hatalmas védsánczot láttunk már-már kibontakozni az orosz hatalom terjeszkedése ellen, ama tartomány lassankint egy orosz aknateleppé fog átalakulni a török birodalom és a Balkán félsziget többi népeinek nyugalma, szabadsága és függetlensége ellen.

Már akkor, a midőn a szófiai összeesküvés első hire a világot bejárta, az összes európai sajtónak majdnem egyhangú véleménye az volt — és e véleményt a középeurópai hatalmak félhivatalos organumainak zavart és rejtélyes nyilatkozatai inkább megerősítették mint megingatták — hogy első Sándor bolgár fejedelem eltávolítása s illetőleg elejtése, már a kissingeni és gasteini találkozások tárgyalásaiban szerepelt, hogy ez képezte azon engedményt, a melyért az orosz hatalom a fegyveres beavatkozásról Bulgáriában lemondott. A magam részéről ezt erkölcsi lehetetlenségnek tartom, mert egy ily megállapodás, kivált conservativ hatalmak részéről, kétszeresen veszélyes és végzetes támadást foglalna magában a monarchiai elv, a legitimitás ellen, *(Helyeslés a szélső baloldalon)* a mely a népjog szempontjából csak akkor lenne igazolható, ha az illető fejedelem ki nem egyen-

Digitized by Google

líthető ellentétbe jönne saját népeinek rokonszenvével és akaratával; *(Helyeslés a szélső baloldalon)* és nem tartom valószinűnek e megállapodást azért is, mert az csak ugy volna érthető, ha ez volna az egyetlen mód e világrész békéjét fentartani, biztosítani.

A dolog azonban egészen ellenkezőleg áll mind Európa békéjének, mind pedig első sorban hazánk és a monarchia biztonságának és jövőjének tekintetéből. Az agressiv hatalmat engedékenységgel lefegyverezni nem lehet, ez csak újabb táperőt kölcsönöz neki; minden engedményt foglalónak tekint, a mely följogosítja őt újabb és újabb engedményeket követelni, kicsikarni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

És a mi különösen hazánkat és monarchiánkat illeti, reánk nézve, kivált azóta, hogy a török birodalom — talán a túlságos amputatió következtében, mindenesetre azonban azon ingatagságnál fogva, a mely kormányzatát és politikáját legújabban jellemzi s a mely a nemzeti fölbomlás végstádiumaiban szokott mutatkozni — a Kelet sorsának intézésében fájdalom, inconmensurabilis factorrá sülyedt alá, reánk nézve — mondom — az az egyedül helyes politika, a melyet Szerbia irányában inauguráltunk és követtünk mai nap is, reánk nézve életkérdés az, hogy a Balkán félszigeten szabad és független államok alakulását mozditsuk elő *(Élénk helyeslés)* s hatalmunk összes súlyát a mérlegbe vessük ezek önállóságának föntartására és biztosítására. *(Helyeslés.)*

Minden eltérés e politikától előbb-utóbb keserűen megboszúlná magát; megóvhatna ugyan bennünket egy időre az összeütközéstől, de ezen ephemer békének nem volnának áldásai; az nem nekünk, hanem ellenfelünknek használna; a mi erőnket gyöngítené, a mig amazét növelné, csak elodázná a veszélyt, de nem hárítná el azt, sőt annál válságosabbá tenné, minél több időt és alkalmat engedtünk ellenfelünknek arra, hogy minden oldalról körülaknázza positióinkat. Minden önálló és szabad állam, a mely a Balkán félszigeten létrejön, egy-egy újabb védsáncz nekünk ama világuralomra törekvő északi állam aggressiója ellen; viszont e szabad államok elbukása, határaink közvetlen közelébe hozná a támadást s egyuttal föladná, sőt ellenfeleink táborába üzné azokat, a kikre mint természetes szövetségesekre kellene támaszkodnunk.

Sándor bolgár fejedelem elejtése tehát nem tisztán személyi kérdés. Ő a szabad és önálló Bulgária elvét képviselte. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Benne ezen elv bukott el, szemben azon elvvel, a mely Bulgáriából orosz vazall-tartományt akar teremteni. Komoly aggodalmak nyugtalanítják a nemzetet, lázas ingerültség rezgi át az országot. A nemzet, a mely két évtizeden át áldozatot áldozatra halmozott, hogy képessé tegye a monarchiát megvédeni életérdekeinket a Keleten, megdöbbenve áll ma a kérdés előtt. Ha annyi áldozat után reánk nézve ily kedvezőtlen alakulások mehetnek végbe a Keleten s végbe mehetnek akkor, a midőn Európának ez idő szerint egyik leghatalmasabb, sőt lehet mondani, irányadó hatalmával állunk a legbensőbb szövetségben: *(Helyeslés a baloldalon)* akkor miben áll a hozott áldozatok haszna s akkor mi értelemmel és értékkel bir nekünk a német szövetség? *(Mozgás.)*

Tekintettel a nemzet ezen aggodalmaira, tekintettel az ország komor hangulatára: elutasithatlan kötelessége a nemzet képviseletének, hogy az ország kormányától fölvilágosítást és, ha lehet, megnyugtatást szerezzen mind a közelebbi multban történtek, mind pedig a jövő iránt, hogy tisztában legyen a nemzet a helyzetre és külügyi politikánk irányára és czéljaira nézve s ehhez képest biztos támpontokra fektethessük jövendő elhatározásunkat.

Ez okból a következő kérdéseket bátorkodom a t. ministerelnök urhoz intézni:

1. Való-e, hogy külügyi hivatalunk I. Sándor bolgár fejedelem esetleges eltávolításába és illetőleg elejtésébe bizonyos föltételek mellett már előzetesen beleegyezett; és melyek voltak azon föltételek?

2. Azon szövetséghez, a mely közöttünk és a német birodalom között fennáll, hozzájárult-e az orosz birodalom is, azaz: kettős vagy hármas szövetséggel van-e dolgunk? *(Mozgás.)*

3. Nyujtott-e és minő biztosítást nyujtott az orosz hatalom akár e szövetségen belül, akár e szövetségen kivül arra nézve, hogy távol tartja magát nemcsak a fegyveres, de minden olynemű beavatkozástól, a mely a Balkán-félsziget, különösen pedig Bulgária népeinek szabad elhatározását megakadályozná?

4. Ha Oroszország azon törekvései ellenében, hogy a Balkán-félsziget egyik vagy másik pontját kizárólagos, vagy túlnyomó befolyása alá vesse, monarchiánk előbb vagy utóbb kénytelen lenne erkölcsi vagy fegyveres hatalmának súlyát a mérlegbe vetni: ezen esélylyel szemközt a német birodalom, mint szövetségesünk, a szövetség értelmében minő álláspontot foglalna el? *(Helyeslés.)*

Kérem, méltóztassék interpellatiómat a ministerelnök urral közölni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik a t. ház kivánni, hogy az interpellatio még egyszer felolvastassék? *(Hallottuk!)*

Ha a felolvasást nem méltóztatnak kivánni, az interpellatio közöltetni fog a ministerelnök urral.

Most következik Irányi képviselő ur interpellatiója.

Irányi Dániel: T. ház! Két kérdés ébresztett a közelebb elmult országgyülési szünet alatt

Digitized by Google

rendkivüli érdekeltséget, sőt lehet mondani, hogy izgatottságban tartotta a kedélyeket. Az egyik az, melyet Janszky-Edelsheim-ügynek szokás nevezni; a másik a bolgár-ügy. Az előbbiről lesz alkalmunk azon kérvények kapcsán szólani, melyek e tárgyra vonatkozólag nagy számmal érkeztek be és a t. elnök ur által az imént bejelentettek, daczára a királyi kéziratnak, a mely meggyőződésem szerint senkit sem nyugtat meg, *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* a kinek az ország jogairól és az alkotmányosság követelményeiről tiszta fogalmai vannak. *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

A második ügyre azonban már ma tartom szükségesnek felhivni a t. ház figyelmét, mielőtt még több befejezett ténynyel állanánk szemben.

T. ház! Miután az előttem szólott t. képviselő ur igen ékesen adta elő a tényeket, melyekre rokontárgyú interpellatiója vonatkozik, én azokat annyival inkább mellőzhetem, mert azok közönségesen ismeretesek. Azonban bocsásson meg nekem az előttem szólott t. képviselőtársam, én nem osztozhatom az ő feltevésében, mintha diplomatiánk nem birt volna előleges tudomással azokról, a melyek Szófiában történtek. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ha ugyanis tekintetbe veszszük, hogy alig pár héttel a szófiai események előtt találkozott ő Felsége, Magyarország királya és Austria császárja a német császárral Gasteinban; ha nem feledjük el, hogy e találkozást néhány nappal megelőzte a két uralkodó külügyministereinek értekezése Kissingenben; ha utána teszszük, hogy Bismarck herczeg a gasteini találkozás után látogatást tett Franzensbadban az orosz külügyministernél és végre, ha eszünkbe jut az a látogatás, melyet ő császári és királyi Fensége, Károly Lajos főherczeg Pétervárott tett: akkor lehetetlen elzárkóznunk azon gyanu, azon feltevés elől, hogy mindaz, a mi Bulgáriában közelebb történt, a kabinetek tudomásával történt.

Ezt ugyan nem vagyok képes bizonyítani, de ismételem, hogy a feltevés, a mint mondani szokás, kézen fekszik; miszerint tudniillik az illető cabinetek mindezekről értesítve voltak. És ha ezen feltevés igaz, akkor kormányunk vétett nemcsak a nép, hanem a nemzetközi jog ellen is; vétett az irott szerződés, de vétett különösen Magyarország, sőt mondhatom, az úgynevezett osztrák-magyar monarchia lényeges érdekei ellen. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Vétett a népjog ellen, mert a fejedelemnek erőszakos eltávolítása az országból — mint Horvát Boldizsár képviselőtársam igen helyesen megjegyezte — azon nép jogainak, mely Sándor fejedelemhez hazafiassága, hősies magaviselete következtében igazán rendíthetetlen bizalommal és ragaszkodással viseltetett, valódi lábbal tapodása. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

De vétett a nemzetközi jog ellen is; mert a berlini szerződés, a mely e kérdésekre nézve irányadó, Bulgáriát a szultán fenhatósága alatt önálló államnak jelöli meg; s azért, ha egyik vagy másik hatalomnak Bulgária ügyeibe való beavatkozása megengedtetik, az a nemzetközi jog, az az irott szerződés ellenére van.

De a mit különösen hangsúlyoznom kell: az ily eljárás megfeledkezése a kormánynak azon érdekekről, a melyekkel Magyarország és az egész osztrák-magyar monarchia a keleten bir.

Ha a kormánynak félhivatalos lapjait olvassuk, azok a kormánynak ezen magatartását, eljárását két okkal igyekeznek szépíteni. Azt mondják ugyanis, hogy Sándor fejedelemnek elűzése, illetőleg az orosz hatalomnak Bulgáriában ismét megszilárdulása nem újítás; mert hiszen a berlini szerződés után, egészen a philippopolisi felkelésig, Oroszország befolyása ugy is túlnyomó volt Bulgáriában; az nevezett ki ministereket, az szervezte a hadsereget, az ő tisztjei vezényelték a bolgár csapatokat.

Ugyde, vajjon az által, hogy valamely törvénytelen állapot visszaállíttatik, törvényessé válik az? Vajjon, ha a mi érdekeink már azon cselekvények, azon tények által lényegesen sértve voltak, a melyek a berlini szerződést követték, nem állott-e inkább a mi érdekünkben felhasználni a közbejött változást és megakadályoztatni azt, hogy az előbbi állapot helyreállittassék?

Továbbá egy kérdéssel akarják a dolgot elütni és minket hallgatásra birni: azzal, hogy vajjon háborut indítsunk-e Oroszország ellen a miatt, mert az a maga befolyását Bulgáriában érvényesíteni akarja?

De uraim, valamint 1878-ban az orosz-török háború kitörése alkalmával azon meggyőződésemet fejeztem ki, hogy a mi kormányunk nem szorult volna fegyveres beavatkozásra, hanem elég leendett, ha erélyesen tiltakozik oly eljárás ellen, mely nemcsak a nemzetközi joggal, hanem a mi érdekeinkkel is ellenkezik: ugy, ma is azt mondom, hogy ha a mi kormányunk nem huny szemet a monarchiának lényeges érdekei előtt, hanem tudtára adja az orosz kormánynak, hogy nem fogja tűrni, hogy az ő törvénytelen befolyása helyreállittassék, az orosz kormány kétszer is megfontolta volna a dolgot, mielőtt háborúra indul. *(Ugy van! a szélső balon.)*

De már régebben is, újabban is azt olvassuk, hogy mindaz egy megegyezés következtében történt, a mely szerint mig az orosz a Balkán-félsziget keleti részén, addig Austria-Magyarország annak nyugati részén birjon túlnyomó befolyással.

Ezen osztály azonban, ha igaz, a mint egyrészt azért ellenkezik érdekeinkkel, mert — a mint

Digitized by Google

Horvát Boldizsár t. képviselőtársam helyesen jegyezte meg — mi nem kivánjuk azt, hogy a mi kizárólagos érdekeink uralkodjanak a Balkán-félsziget akármely államában; hanem azt kivánjuk, hogy azon kisebb nagyobb államok, melyek a szultán fenhatósága alól felszabadultak, önállóan rendelkezzenek a maguk belügyeiben, *(Helyeslés a szélső baloldalon)* ugy másfelől nem egyenlő az osztály; mert midőn Oroszország Bulgáriában parancsol és maholnap Kelet-Ruméliában is fog parancsolni, s mikor igy Konstantinápoly felé utja nyitva áll: Magyarországnak és Ausztriának nem szolgálhat kárpótlásul, ha Boszniát és Herczegovinát birja és Belgrádban bizonyos befolyást gyakorol, mert Bulgária s Kelet-Rumélia birtoka Konstantinápolynak a kulcsát adja az orosz kezébe. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én igen nagy becset helyezek, t. képviselőház, a német szövetségre. Szükségünk van reá, elismerem; de ha folytonosan áldozatokat követel tőlünk, oly áldozatokat, melyek a mi lényeges érdekeink feláldozásával járnak: akkor azt mondom, hogy ez a szövetség valóban igen drága. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)* Én nem gondolom, t. képviselőház, hogy a mi kormányunk már azon helyzetbe jutott volna, hogy minden feltételre, a melyet Berlinből elébe szabnak, igennel tartozzék felelni.

A mi hadseregünk tekintélyes. Nem régiben megszavazta a törvényhozás a népfölkelést is. Oly állam, a mely ily haderővel rendelkezik, nem szorul arra, hogy a békét oly feltételek alatt vásárolja meg, a melyek nemcsak becsületét, hanem érdekeit is koczkára teszik. *(Ugy van! Igaz! a szélső baloldalon.)*

Ma, t. ház, csak ezekre szorítkozom. Reménylem, hogy a t. ministerelnök ur nem fog késni mindkét interpellatióra minél előbb válaszolni, annyival inkább, mert a megalakulás után a képviselőház alkalmasint hosszabb időre el fogja napolni üléseit, a miért is nem volna czélszerű, hogy a létező aggodalmak addig eloszlatatlanul maradjanak. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)*

Kérem a t. házat, méltóztassék az interpellatiót meghallgatni. *(Halljuk! Olvassa.)*

Interpellatió a m. kir. ministerelnök urhoz. Ő Felsége Austria császárja és Magyarország királya mult augusztus hónapban a német császárral találkozott Gasteinban, miután előbb külügyministereik Kissingenben értekeztek, azután pedig Bismarck herczeg az orosz külügyminisztérrel Franzensbadban tanácskozott.

Hajlandó-e a t. ministerelnök ur ezen találkozásoknak, valamint Károly Lajos főherczeg ő fensége az orosz udvarnál tett látogatásának czélja és eredménye felől a t. képviselőháznak felvilágosítást adni? Különösen pedig hajlandó-e megmondani:

1-ször. Vajjon a közös külügyminister s illetőleg a magyar kormány tudtával s előleges beleegyezésével történt-e a bolgár fejedelem ellen intézett merénylet, annak a trónról való erőszakos megfosztása és az országból eltávolítása s helyeselte-e az orosz czárnak, illetőleg kormánynak Sándor fejedelem irányában követett eljárását, melynek következtében az országába a nemzet kivánságára visszatért fejedelem a trónról lemondani kényszerítve érezte magát? S ha mindez beleegyezésével történt, azt kérdezem:

2-szor. Mi indította ilyen magatartásra s mikép egyeztetheti azt össze egyrészt a nemzetközi és a népjoggal, másrészt Magyarország érdekeivel? Ellenben, ha nem helyeselte, miért nem tiltakozott a pétervári cabinet szándéka, illetőleg eljárása ellen? Továbbá

3-szor. Igaz-e, hogy egyfelől Austria és Magyarország kormánya, másfelől Oroszország között már régebben oly megállapodás jött létre, mely szerint amaz a Balkán-félsziget nyugati, emez annak keleti részében döntő befolyást gyakoroljon?

4-szer. Feltéve, hogy kormányunk beleegyezett a bolgár államcsinybe, nem kötött-e ki magának valamely ellenengedményt, különösen Bosznia és Herczegovina bekeblezését, esetleg további előnyomulást Saloniki felé?

5-ször. Hajlandó-e a kormány a bolgár nemzetgyülés fejedelemválasztási jogát tiszteletben tartani és tartatni, avagy pedig már előre lekötötte magát valamely, az orosz kormány által pártolt jelölt érdekében?

6-szor. Fennállónak tekinti-e még a kormány a berlini szerződést a Bulgáriában történtek, valamint a batumi kikötő természetének Oroszország részéről egyoldalúan történt megváltoztatása után is s ellenvetés nélkül vette-e tudomásul az erre vonatkozó értesítést? S ha fennállónak tartja a berlini szerződést és igy elismeri Bulgáriának a szultán fenhatósága alatti önállóságát, kizártnak tekinti e a nevezett ország megszállását orosz csapatok által, illetőleg az orosz kormány beavatkozását annak belügyeibe, különösen biztosnak s tiszteknek küldése által? S maga nem lépte-e túl a nemzetközi jog határait azon jegyzékben, a melyet a berlini cabinettel együtt a sófiai merénylet szerzőinek érdekében intézett Sándor fejedelemhez? Végre

7-szer. Megújittatott-e formaszerűen a három császár-szövetség, vagy pedig csak azon viszony áll fenn köztünk és Oroszország között ma is, a melyet a skierniewiczi találkozás után jelzett a kormány s a Németországgal fennálló szövetség meghosszabbittatott-e újra, bizonyos vagy csak határozatlan időtartamra, s valamely különös czél,

Digitized by Google

vagy csak általában az európai béke s a két állam érdekeinek kölcsönös megóvása végett, s hajlandó-e a kormány mindezen kérdésekre vonatkozó iratokat a ház asztalára letenni?

Kérem ez interpellatiót a ministerelnök urral közöltetni. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Az interpellátió közöltetni fog a ministerelnök urral.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! *(Halljuk!)* A t. képviselő ur beszédének csak egy pontjára kivánok azonnal nyilatkozni, mert azt hiszem, szükséges, hogy erre nézve a t. ház tájékozva legyen. *(Halljuk!)*

A t. képviselő ur azt méltóztatott mondani, hogy a ház valószinűleg az alakulás után azonnal el fog hosszabb időre napoltatni.

Én nem tudom, létezik-e másutt ez a szándék; de én legalább és a kormány azt, hogy a ház az alakulás után hosszabb időre elnapoltassék, kérni, vagy indítványozni nem szándékozom. *(Helyeslés.)*

Elnök: A t. ház már méltóztatott megállapodni abban, hogy a kedden délelőtt 10 órakor tartandó ülésben az első és másod alelnök, hét jegyző és háznagy választása ejtessék meg.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 12 óra 25 perczkor.)

267. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi szeptember hó 21-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesités. Elnöki jelentés a beérkezett kérvények és föliratokról. Alelnökök, háznagy és jegyzők választása. A napirend megállapítása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Széchényi Pál, b. Fejérváry Géza, Trefort Ágoston, Bedekovich Kálmán, Fabiny Theofil, gr. Szapáry Gyula, b. Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Szathmáry György, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a szeptember hó 18-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Sziklay Ede Abauj-Tornamegye szepsii választókerületében megválasztott képviselő képviselői megbizó levelét.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik az állandó igazoló bizottságnak.

Bemutatom Székesfehérvár szabad királyi város közönségének feliratát, melyben Jász-Nagy-Kun-Szolnokmegyének felterjesztését pártolván, az adókivetés alapjául szolgáló tiszta jövedelem és az 1883. évi XLVI. törvényczikkben megállapított földadó mennyiségének leszállítása iránt kérelmez.

Szatmárnémeti szabad királyi város közönségének feliratát, melyben olyan magyar hadsereg felállítását kéri, mely mint a közös hadsereg kiegészítő része, a magyar alkotmányra is tegye le az esküt.

A Békés-Csabán folyó évi augusztus hó 1-én tartott közgyülésnek Zsilinszky Mihály képviselő által beadott kérvényét, melyben oly intézkedés tételét kéri, hogy hazánk államjogi különállása s a magyar király történelmi magas méltósága a hadseregben is nyiltan és őszintén elismertessék és intézményileg érvényesittessék.

Mindezen feliratok és kérvények kiadatnak a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Digitized by Google

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs. Más előterjesztés sem lévén bejelentve, következik a napirend és pedig először az első alelnök választása.

A névsort Szathmáry György jegyző ur olvassa, a távollevőket pedig Törs Kálmán jegyző ur fogja jegyezni.

Méltóztassanak szavazati lapjaikat beadni.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a névsort. A képviselők beadják a szavazati lapokat).*

Elnök: A szavazatok össze fognak számláltatni. *(Megtörténik.)*

Beadatott összesen 133 szavazat, ezek közül 132 Szontagh Pál képviselő urra esett s igy Szontagh Pál képviselő ur első alelnöknek választatott meg. *(Éljenzés.)*

Következik a második alelnök választása.

A névsort Rakovszky István jegyző ur fogja olvasni, a távollevőket Zsilinszky Mihály jegyző ur jegyzi.

Rakovszky István jegyző *(olvassa a névsort. A képviselők beadják szavazati jegyüket).*

Elnök: A szavazatok össze fognak számláltatni. *(Megtörténik.)*

Beadatott 127 szavazat. Gr. Bánffy Béla 126 szavazattal a ház második alelnökének választatott meg. *(Éljenzés.)*

Következik a hét jegyző és a háznagy megválasztása. Kérem a t. képviselő urakat, méltóztassanak szavazati jegyeiket a jegyzőkre és a háznagyra egyszerre beadni.

A névsort Szathmáry György jegyző ur fogja olvasni, a távollevőknek neveit pedig Popovits István jegyző ur fogja jegyezni.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a névsort. A képviselők beadják a szavazati jegyeket).*

Elnök: A beadott szavazatok össze fognak számláltatni. *(Megtörténik.)*

T. ház! A jegyzőkre beadatott 139 szavazat. Ezek közül 139 szavazatot kaptak Tibád Antal és Törs Kálmán, 138 szavazatot Zsilinszky Mihály és Popovits István, 137 szavazatot Szathmáry György, 136 szavazatot Beőthy Algernon és 114 szavazatot Zay Adolf képviselő urak. *(Éljenzés.)* Ennélfogva a nevezett képviselő urakat megválasztottaknak jelentem ki. *(Éljenzés.)*

A háznagyra beadatott 126 szavazat, melyek mind Kovách László képviselő urra estek. *(Éljenzés.)*

T. ház! E szerint az alelnökök, a jegyzői kar és a háznagy meg lévén választva, a megválasztottak kötelességeik teljesítésére utasittatnak és neveik a házszabályok 24-ik §-a értelmében ő Felségének a ministerium útján felterjesztetni határoztatnak.

A mai ülés napirendje ki van merítve. Azt hiszem, czélszerű lenne már most kimondani, hogy mely tárgyak azok, melyek a legközelebbi időben a t. házat foglalkoztatni fogják. A szombati ülésre, azt hiszem, a közgazdasági bizottság jelentése a Fiume és a nyugati kikötők közt fentartandó rendes gőzhajózási összeköttetésről szóló törvényjavaslat tárgyában lenne kitűzendő. Ezt megelőzőleg azonban a t. ház tegnapelőtti határozata szerint is megválasztaná a házszabályokban meghatározott 12 bizottság tagjait, a melyeknek számát is méltóztatott a t. ház megállapítani. E szerint lenne a gazdasági bizottságnak 9, az igazságügyi bizottságnak 15, a kérvényi bizottságnak 15, a könyvtári bizottságnak 7, a közlekedésügyi bizottságnak 21, a közoktatásügyi bizottságnak 15, a mentelmi bizottságnak 15, a naplóbiráló bizottságnak 25, a pénzügyi bizottságnak 21, a számvizsgáló bizottságnak 9, a véderő bizottságnak 15, a zárszámadási bizottságnak 15 tagja. Ezeket, azt hiszem, a t. ház a csütörtökön délelőtt 11 órakor tartandó ülésben méltóztatnék megválasztani *(Helyeslés)* és ugy gondolom, a 12 bizottságra a szavazatokat egy felolvasásra lehetne beadni. *(Helyeslés.)* A horvát képviselő urakat kérem, hogy azon bizottságokra, melyekre szavazhatnak, szavazataikat beadni méltóztassanak és pedig a horvát képviselő urak a közlekedési, a naplóbiráló, a pénzügyi, a számvizsgáló, a véderő és a zárszámadási bizottságokba választanak.

Ezen bizottsági választásokat megelőzőleg a házszabályok szerint az osztályokba való kisorsolás fog megtörténni.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 12 óra 25 perczkor.)

Digitized by Google

268. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi szeptember hó 23-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a főrendiház elnökének átiratáról és a beérkezett kérvényekről. Az interpellatiós könyv felolvasása. Az állandó igazoló-bizottság jelentése Fabiny Theophil, Eitner Sándor és hg. Odescalchi Arthur megválasztásáról és véglegos igazolásáról. A képviselők osztályokba sorozása. A bizottságok megválasztása. A napirend megállapitása. Lukó Géza felszólalása a ház szüreti szünetelése iránt; a ministerelnöknek és a ház elnökének erre adott válasza. Madarász József felszólalása ugyane tárgyban. Gr. Apponyi Albert interpellatiója. Elnöki inditvány a bizottságok alakulása és elhelyezése iránt. A választások eredményének kihirdetése.

A kormány részéről jelen van ak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, gr. Széchényi Pál, Trefort Ágoston, báró Fejérváry Géza, Bedekovich Kálmán, báró Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik délelőtt 11 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni. A szólni kivánókat Szathmáry György és Zay Adolf jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a szeptember hó 21-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratát, melylyel megküldi az országos levéltárnok elismervényét az 1884/7-iki országgyülés II. ülésszakának berekesztését és III. ülésszakának f. évi szeptember hó 18-dik napjára történt egybehivását tárgyazó kegyelmes királyi leiratnak az országos levéltárban való elhelyezéséről.

A ház levéltárába helyeztetik el.

Bemutatom Csikmegye közönségének föliratát, melyben Veszprémmegyének fölterjesztését pártolván, a tagosításnak záros határidőn belől leendő megindítását kötelezővé tétetni kéri.

Komárom szab. kir. városban f. évi augusztus hó 8-dik napján tartott népgyülésnek Pulay Kornél képviselő által beadott kérvényét, melyben oly intézkedés tétele iránt kérelmez, hogy hazánk külön jogi állása s a magyar király történelmi magas méltósága a hadseregben is nyiltan és őszintén elismertessék.

Az enyingi választókerület lakosságának Matkovics Tivadar, Ó-Becse és kerülete népgyülésének Ugron Gábor képviselő által beadott kérvényeit, melyekben az önálló magyar hadsereg fölállítása tárgyában kérvényeznek.

Mindezen feliratok és kérvények kiadatnak a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

T. ház! Gr. Apponyi Albert képviselő ur sürgős interpellatiót jelentett be. Méltóztassék az interpellatiós könyvet meghallgatni.

Szathmáry György jegyző *(olvassa):* „Szeptember 23. Gróf Apponyi Albert, a bolgár ügyben, a ministerelnökhöz.“

Elnök: A képviselő ur az ülés végén fogja interpellatióját előterjeszteni.

Az állandó igazoló bizottság előadója kiván előterjesztést tenni.

Török Zoltán előadó: T. ház! Van szerencsém az állandó igazoló bizottság nevében az összes jegyzőkönyvek és csatolmányok beterjesztése mellett tisztelettel jelenteni, hogy Fabiny Theophil, Torontálmegye török-kanizsai választókerületében, Eitner Sándor Zalamegye szent-gróti választókerületében és Odescalchi Arthur her-

Digitized by Google

czeg Nyitramegye vág-vecsei választókerületében megválasztott képviselők megbizó levelét a bizottság megvizsgálván, rendben találta és tekintettel arra, hogy a választás napjától a házszabályokban előirt 30 nap letelt, nevezett képviselőket végleg igazolandóknak jelenti ki.

Elnök: Az állandó igazoló bizottság jelentése alapján tehát Fabiny Theophil, Eitner Sándor és herczeg Odescalchi Arthur képviselő urakat végleg igazoltaknak jelentem ki.

Több jelentés nem lévén, következik a napirend, a ház tagjainak osztályokba sorsolása.

Jelentem a t. háznak, hogy magyarországi képviselő van 412, az elnök és a 2 alelnök osztályba sorozandó nem lévén, 409 magyarországi képviselő fog a 9 osztályba soroztatni, még pedig a 4 első osztályban 46 képviselő, a többi 5 osztályba 45 képviselő.

Horvátországi képviselő van jelenleg 38. A horvátországi képviselő urak közül tehát a 2 első osztályba 5—5, a többi osztályokba 4—4 képviselő ur fog soroztatni. *(Helyeslés.)*

Most meg fogom kezdeni a kisorsolást. *(Kihuzza a képviselők neveit.)*

I. osztály: Jakabffy István, Szalay Károly, Domahidy István, Halassy Gyula, Bezerédj Viktor, Bethlen Ödön gróf, Odescalchi Arthur herczeg, Degenfeld Lajos gróf, Vámos Béla, Ámon Ede, Gutenau Károly, Szerb György, Dimitrievics Mihály, Wasmer Adolf báró, Zsigmondy Vilmos, Bernáth Dezső, Berzeviczy Irnák, Bethlen Gergely gróf, Rónay János, Széchényi Pál gróf, Kunz Adolf, Mara Lőrincz, Onody Géza, Bánffy Dániel báró, Tóth Ernő, Mártonffy Károly, Andreánszky Gábor báró, Mohay Sándor, Demkó Pál, Justh György, Izakovics Milán, Halász Zsigmond, Gosztonyi Sándor, Kovács Albert, Pappszász Károly, Korizmics László, Trefort Ágost, Ketzer Miklós, Horváth Gyula, Gyapay Dénes, Vadnay Andor, Horváth Lajos, Horváth Mór, Wodianer Béla, Horváth-Toldy Lajos gróf, Hunyady László gr.

II. osztály: Lészay Lajos, Papp Elek, Szalay Ödön, Orbán Balázs, Falk Miksa, Emich Gusztáv, Hazay Ernő, Haviár Dániel, Győry Elek, Győrffy Gyula, Győrffy Géza, Pallavicini Sándor őrgróf, Rakovszky Géza, György Endre, Ullmann Sándor, Pantocsek Rezső, Gergelyi Tivadar, Goda Béla, Gromon Dezső, Neppel Ferencz, Neusziedler Károly, Németh Lipót, Nyáry Béla báró, Abonyi Emil, Tisza László, Rácz Géza, Rácz Athanáz, Kinszky Jenő gróf, Graffius Károly, Horvát Boldizsár, Horváth Géza, Odescalchy Gyula herczeg, Halvax József, Török Zoltán, Zsilinszky Mihály, Fabiny Teofil, Wodianer Albert báró, Apáthy István, Antal Gyula, Gődl Károly, Harkányi Frigyes, Harkányi Károly, Törs Kálmán, Ábrányi Kornél, Sághy Gyula, Polónyi Géza.

III. osztály: Imre Aurél, Simó Lajos, Bohus Zsigmond, Bornemisza István, Kőrösi Sándor, Boros Bálint, Imrich János, Darányi Ignácz, Bossányi László, Dániel Márton, Lükő Géza, Dániel Ernő, Róth Pál, Lyka Döme, Madarász Jenő, Komjáthy Béla, Micsky Lajos, Wahrmann Mór, Madarász József, Komlóssy Ferencz, Ordódy Pál, Dániel Gábor, Siskovics Tamás, Sigmond Dezső, Mihajlovics János, Mihályi Péter, Babes Vincze, Teleszky István, Vizsolyi Gusztáv, Tomcsányi László, Rakovszky István, Csúzy Pál, Cziple Zsigmond, Miklós György, Mocsáry Lajos, Probstner Arthur, Lipthay Pál, Gulácsy Gyula, Busbach Péter, b. Kemény Gábor, Szakáll Ferencz, gr. Keglevich István, Kásztner Henrik, b. Kemény János, gr. Károlyi Sándor, b. Üchtritz Zsigmond.

IV. osztály: Göndöcs Benedek, Pulszky Károly, Tolnay Gábor, Pulszky Ferencz, Beniczky Ferencz, Tassy Géza, Pogány Károly, gr. Pongrácz Adolf, Eitner Sándor, Kaiser János, Thaly Kálmán, Dessewffy Kálmán, Irányi Dániel, b. Fejérváry Géza, gr. Teleky Géza, Margittay Gyula, Meszlényi Lajos, gr. Teleki Samu, Zichy Antal, Zeyk Károly, Matkovich Tivadar, Sebő Imre, Szirmay Ödön, Szereday Aladár, Matlekovits Sándor, Szirmay Pál, Szilágyi István, Szilágyi Dezső, Popovics Vazul, Széll Kálmán, gr. Széchényi Tivadar, Olay Szilárd, b. Bánffy György, gr. Szápáry Gyula, Bárczay Gyula, b. Mednyánszky Ede, Bárczay Ödön, Stoll Károly, Matuska Péter, Szalay Imre, gr. Apponyi Albert, Lázár Ernő, Bornemisza Ádám, Dárdai Sándor, gr. Wenckheim Frigyes, Wenrich Vilmos.

V. osztály: Dacsó Pál, Nagy Ferencz, Csernátony Lajos, Chorin Ferencz, Dőry Dénes, Lukáts Gyula, Tibád Antal, Enyedi Lukács, Elekes György, Neményi Ambrus, Nagy István, Ernuszt Kelemen, Ráth Ferencz, Urbanovszky Ernő, Trucia Péter, Lesskó István, Vargics Imre, Boér Antal, b. Vay Elemér, Országh Sándor, b. Kemény Endre, Rakovszky György, Bittó Béni, Boda Vilmos, Jókai Mór, Horánszky Nándor, Hoitsy Pál, Ábrahámffy Gyula, Roszival István, Békásy Gyula, Visi Imre, Hieronymi Károly, Hódossy Imre, Molnár Antal (szamosujvári), Gáll Jenő (pécskai), Gajáry Ödön, gr. Eszterházy Andor, Unger Alajos, b. Baich Milos, Molnár Antal (csáktornyai), Latinovits Gábor, Latinovits János, Zalay István, Zathuretzky Gyula, Zay Adolf.

VI. osztály: Uzovits Pál, Lázár Ádám, Teutsch Traugott, Justh Gyula, Prileszky Tádé, Kürthy Sándor, Gruber János, Grünwald Béla, Bausznern Guidó, gr. Batthyány László, Bartha Miklós, Fackh Károly, Szitányi Bernát, Szivák Imre, Nendtvich Károly, Helffy Ignácz, Hegedüs

Digitized by Google

Sándor, Hegedüs József, Hámos László, Fröhlich Gusztáv, b. Huszár Károly, Kubinyi Árpád, Bohus László, Tulok Benő, Ugron Ákos, Almássy Sándor, Fornszek Sándor, gr. Tisza Lajos, Potoczky Dezső, Wolff Károly, Schmidt Gyula, Beksics Gusztáv, Doda Traján, Dörr Soma, Zeyk Dániel, Mandel Pál, Majthényi Ádám, Gáll József, Szoboszlay József, Szomjas József, Szögyény Emil, Szögyény Marich Géza, Sztojácskovics Sándor, Szunyogh Szabolcs, Szemnecz Emil.

VII. osztály: Tanárky Gedeon, Teleky Domokos gr. idősb, Szilágyi Virgil, Veres József, Perényi Péter b., Pappszász György, Simonyi Iván, Máday Lajos, Tisza Kálmán, Baross Gábor, Steinacker Ödön, Fodor József, Fluger Károly, Ferenczy Miklós, Fenyvessy Ferencz, Ferencz József, Véghső Gellért, Veszter Imre, Verhovay Gyula, Fáy László, Literáty Ödön, Lits Gyula, Lónyay Sándor, Zimándy Ignácz, Gál Péter, Dániel Pál, Molnár Viktor, Münnich Aurél, Zichy Jenő gr., Lőrinczy György, Bende Imre, Hevessy Benedek, Hertelendy Ferencz, Román Sándor, Tóth Antal, Rohonczy Gedeon, Beles János, Gál Jenő (felvinczi), Balogh Géza, Baranyi Ödön, Barla József, Bay Barna, Bálintitt József b., Péchy Gábor, Széchenyi Jenő.

VIII. osztály: Hevessy Bertalan, Kovács Károly, Kovách László, Lipovniczky Sándor, Szederkényi Nándor, Petrich Ferencz, Rostaházy Kálmán, Plachy Tamás, Kazy János, Kardos Kálmán, Karácsonyi Aladár gr., Kapisztory Ferencz, Pilissy Nándor, Cselkó Ignácz, Csávossy Béla, Csávolszky Lajos, Csáky László gr., Csanády Sándor, Szathmáry Miklós, Szemző Gyula, Dobránszky Péter, Szathmáry György, Olay Lajos, Szentkirályi Albert, Rigó Ferencz, Liptay Béla b., Dégen Gusztáv, Krajcsik Ferencz, Krausz Lajos, Králicz Béla, Beőthy Algernon, Beőthy Ákos, Herman Ottó, Berger Ignácz, Gulácsy Dezső, Gull József, Kiss Albert, Lehoczky Egyed, Ugron Gábor, Földváry Miklós, Bottlik Lajos, Nadányi Miklós, Porubszky Jenő, Andaházy Pál, Andaházy László.

IX. osztály: Kiss Pál, Podmaniczky Frigyes b., Dimitrievics Milos, Bissingen Ernő gr., Zsámbokréthy József, Biasini Domokos, Zselénszky Róbert gr., Lukács László, Szentiványi Árpád, Pulay Kornél, Pulszky Ágost, Lázár Mihály, Latkóczy Imre, Láng Lajos, Becker János, Péchy Andor, I'sáak Dezső, Bölöni József, Bubics Zsigmond, Szily László, Kegel György, Török József gr., Inkey László, Várady Gábor, Huszár István, Farkas Elek, Farkas Balázs, Urányi Imre, Teleky Domokos gr. ifj., Gulner Gyula, Szathmáry László, Szlávy Olivér, Andrássy Manó gr., Ányos Tivadar, Kricsfalussy Vilmos, Jeszenszky Ferencz, Kajuch József, Vadnay Károly, Szabovljevich Mihály, Szabó László, Gurbán Constantin, Istóczy Győző, Ivády Béla, Ivánka Imre, Andrássy Tivadar gr.

Horvát képviselők. I. osztály: Krsnjavi Izidor, Kresztics György, Zindl Antal, Sudarevics Hugó, Popovics István.

II. osztály: Pavics Armin, Pejacsevich Tódor gr., Ittlinger Lipót, Davidovics Lázár, Dedovics György.

III. osztály: Gyurics János, Gyurkovics György, Miskatovics József, Jankovich Aladár,

IV. osztály: Kritovácz Vazul, Josipovich István, Mandics Péter, Czrnkovics Miklós.

V. osztály: Rukavina József, Rasics Sztanko, Milekics Czirill, Bedekovich Kálmán.

VI. osztály: Vukotinovich Lajos, Gyurgyevics Vazul, Grlics György, Francisci Henrik.

VII. osztály: Vucsetics István, Suvics József, Sramm Lipót, Tüköry Alajos.

VIII. osztály: Thanhoffer Milán, Stekovics János, Thaller Fülöp, Milics Miklós.

IX. osztály: Loncsarics Márk, Zmajics Bertalan b., Sliepcsevics Péter, Barlovics István.

Elnök: Következik a bizottsági tagok választása. És pedig: a gazdasági bizottságba 9, az igazságügyi bizottságba 15, a kérvényi bizottságba 15, a könyvtári bizottságba 7, a közlekedésügyi bizottságba 21, a közoktatásügyi bizottságba 15, a mentelmi bizottságba 15, a naplóbiráló bizottságba 25, a pénzügyi bizottságba 21, a számvizsgáló bizottságba 9, a véderőbizottságba 15, a zárszámadási bizottságba 15 tag választandó. Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak szavazati jegyeiket a ház asztalán levő vederben elhelyezni. A névsort Beőthy Algernon jegyző ur fogja olvasni, a távollevők neveit Zay Adolf jegyző ur fogja jegyezni.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a névsort).*

Elnök: T. ház! Következnek most az interpellatio meghallgatása. Azt hiszem, a t. ház méltóztatik belenyugodni, hogy az ülés az interpellatio meghallgatása után függesztessék fel; az alatt a jegyző urak össze fogják számítani a beadott szavazó-lapokat, hogy a választás eredménye a szünet után még ma kihirdethető legyen.

A szombati ülésben, a ház megállapodása értelmében, föl fog vétetni a közgazdasági és pénzügyi bizottságok 348. számú jelentése: „a Fiume és nyugoti kikötők között fentartandó rendes gőzhajózási összeköttetés tárgyában". Méltóztassanak most még elhatározni, hogy a mai napon kihirdetendő eredmény folytán szombaton délelőtt 10 órakor a bizottságok alakuljanak meg itt a házban és 10½ órakor vegye kezdetét az ülés. *(Általános helyeslés.)* Akkorra már a bizottságok is bejelenthetnék a kebelükben történt választások eredményét. *(Helyeslés.)*

Lükő Géza: T. ház! A házszabályok értel-

Digitized by Google

mében vagyok bátor kérdést intézni az igen t. ministerelnök urhoz. *(Halljuk!)* Tudvalevő dolog, hogy a mult ülésszak végén az mondatott, hogy a ház a jelen, harmadik ülésszakra korábban fog összejönni azért, mert igen számos teendő vár a képviselőházra. Most már a jelen ülésszak elején itt vagyunk egész hete, egy-egy szabad nap közbevetésével az új ház meg fog alakulni. Tudvalevő dolog, hogy a képviselők közül többen gazdálkodnak és most ősz idején igen fontos gazdasági foglalkozások vannak előttünk: a szüret, az őszi vetés. Ezen oknál fogva tehát, bátor vagyok a ministerelnök urat felkérni: lenne szives bennünket tájékozni a legközelebbi munkarend iránt. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Halljuk!)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! *(Halljuk!)* Bizonyságot tehet mellette a ház igen t. elnöke, hogy ezen tájékozás megadatott volna, ha a t. képviselő ur nem kérte volna is, mert épen a mai ülésben szándékozott az elnök ur ez iránt — a mint egyetértőleg megállapodtunk — előterjeszteni nézeteit.

Az én óhajtásom az, *(Halljuk!)* hogy tárgyaltatván az Adriára vonatkozó, már napirendre tűzött törvényjavaslat, azután vétessenek föl azon tárgyak, melyek elintézése végett az országgyülésnek jókorabb való összehivása czéloztatott, jelesen a bizottságilag már tárgyalt vámszövetségi javaslat és az ugyancsak bizottságilag letárgyalt bankegyességi javaslat.

Ezek lennének az Adriára vonatkozó javaslat után a t. ház tanácskozásainak közelebbi tárgyai. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Én igenis szándékoztam ezeket a t. háznak jelenteni; miután azonban Lükő Géza t. képviselő ur épen e tárgyban kivánt felszólalni, megkivántam várni az ő felszólalásának eredményét.

Ennek folytán a nélkül, hogy már most lehetne a napirend iránt határozni — nem lehet, mert nem tudhatjuk, meddig tartanak az előzetes tanácskozások — azt hiszem, czélszerű lenne, ha méltóztatnék a t. ház kimondani, hogy először a vámszövetségre, azután pedig a bankegyességre vonatkozó törvényjavaslatokat fogja tárgyalni. *(Általános helyeslés.)*

Madarász József: T. ház! Kiegészítésül azoknak, miket Lükő t. képviselőtársam, a ministerelnök ur és a ház t. elnöke mondottak, bocsánatot kérek, ha egy kissé kiváncsi vagyok. *(Halljuk!)* Én tudom azt, hogy a t. képviselőház a fennálló azon alkotmányos rendnél fogva, melyet a t ház jelenben alkotmánynak és alkotmányos rendnek tart, Magyarország képviselőháza sokszor utalva van arra, hogy üléseit felfüggeszsze; tudom azt, hogy midőn az ugynevezett — nem mondom azon jelzőt hozzá, melyet mások sokszor szoktak használni — közösügyes bizottság összeül, természetesen szünetelnie kell Magyarország törvényhozásának. Én tehát még arra volnék bátor kérni a t. ministerelnök urat, hogy ha épen most nem is, de legalább a legközelebbi napokban lenne szives az iránt nyilatkozni, körülbelül meddig szándékozik a t. kormány kivánni, hogy a képviselőház üléseit tartsa, mig azután azon ügyek, melyek a képviselőházat szünetelésre késztetik, előkerülnek, hogy legalább azok, akik mással is el vannak foglalva, itt hiába ne időzzenek és tájékozhassák magukat jó előre arra nézve, hogy mikor mehetnek haza házi foglalkozásaik helyes és szabatos elintézésére.

Nem magamért kérem ezt, mert azok közé tartozom, a kik, ha soha sem szünetel is a ház, jelen leszek, ha csak esetleg rövid időre más foglalkozás következtében, vagy a háztól, vagy a t. elnök urtól távozásra engedelmet nem kérek. Kérdésemet a képviselők összeségének érdekében kivántam tenni, minden mellékes tekintet nélkül. *(Helyeslés.)* Kérem tehát a t. kormányt, hogy ha most nem is, hanem a legközelebbi napokban erre nézve legyen szives a képviselőháznak tájékozást adni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Arra a kérdésre. melyet a t. képviselő ur felvetett, természetesen teljes positivitással most nem válaszolhatok és azért kivánok tájékoztatásul most válaszolni, mert egész positivitással talán néhány nap mulva sem válaszolhatnék. Minden esetre függ az országgyülés jelen működésének tartama attól is, hogy a már eddig kitűzött tárgyak és az esetleg még ezek tárgyalása alatt elkészülők mennyi időt vesznek igénybe. Ez már magában olyan factor, a melynél fogva teljesen biztosat mondani az ülések tartamára nézve nem lehet. Az én jelenlegi tájékozottságom szerint azonban azt hiszem, hogy körülbelül október hó végeig tarthatnak az ülések.

Elnök: Azt hiszem, ezt a t. ház tudomásul veszi és most méltóztassanak az interpellatiót meghallgatni.

Gr. Apponyi Albert: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az interpellatio, melyet beadni szándékozom, ugyanazon tárgyra vonatkozik, a melyben a mult szombati ülésen Horvát Boldizsár és Irányi Dániel t. képviselőtársaim részéről interpellatio történt, t. i. a keleti eseményekre — szabatosabban beszélve — a Bulgáriában újabban előállott bonyodalmakra.

Miután az előbb nevezett t. képviselő urak interpellatióik indokolásában lényegileg oly nézeteket fejtettek ki, a melyekben én is osztozom és miután nekem azóta alkalmam volt, bár nem ezen ház körében, de olyan forum előtt, a mely szintén parlamentarisnak tekinthető, a mennyiben a parlament gyökerét képezi, t. i. választóim előtt, ezen kérdésről nézeteimet előadni; és miután a hazai sajtó szives volt azokról tudomást venni és igy

Digitized by Google

azok ismerete a t. képviselő uraknál feltehető: nem szándékozom interpellatiómat hosszas indokolásával a t. házat fárasztani. Csupán azt kívánom megjegyezni, hogy úgy a magyar nemzet, mint az osztrák-magyar monarchia hatalmi állásának érdeke követeli, hogy a Balkán-félszigeten újabban keletkezett államok egyénisége és függetlensége tényleg megőriztessék *(Helyeslés)* és hogy ezt kívánom politikánk alapja gyanánt elfogadtatni. *(Helyeslés.)* Már pedig azóta is, mióta az általam érintett interpellatiók történtek, szaporodott azon jelenségek száma, melyek azt az aggodalmat ébresztik bennünk, hogy evvel az elvvel épen ellentétes állapotok létesülnek a Balkán-félszigeten, a mi külügyi politikánknak legalább is megengedése mellett.

Azóta történt ugyanis az, hogy Oroszországnak a bolgár állapotok rendezése czéljából, nem tudom, mi czímen, kiküldött biztosa egyenesen a bolgár igazságszolgáltatásba, tehát Bulgáriának oly belügyébe, mely a bolgár kormánynak e tekintetben igen helyes válasza szerint még az executivától is független, a beavatkozást megkisértette.

Ezt csak annak illustrálására hozom fel, hogy folyvást szaporodik azon jelenségek száma, melyek a mi nálunk országszerte, de a monarchia másik államában is létező aggodalmakat fokozni alkalmasak.

De interpellatióm kiterjed még egy pontra, melyet az előbb említett igen t. interpelláló urak beszédeikben érintettek ugyan, de tüzetesebben ki nem fejtettek. Én azonban az ügynek szolgálatot tenni vélek és kívánok, midőn azt újabban egyenes kérdés tárgyává teszem. És ez a mi viszonyunk Németországhoz s azon világítás, melybe az a most lefolyt események által helyeztetik. *(Halljuk!)*

T. képviselőház! Ezen ponthoz indokolásképen néhány szót óhajtok mondani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gondolom, senki előtt sem titok az és senki sem fogja tagadni, hogy midőn a mostani külügyministernek közvetlen és közvetett elődei a szoros barátságnak és szövetségnek viszonyát a német birodalommal már évek előtt politikánk basisa gyanánt állították oda: ez a kijelentés úgy Magyarországon, mint Ausztriában a közvéleménynek túlnyomó többsége által bizalommal és helyeslással fogadtatott. És én magam is ezen az álláspontón állottam évek óta, állok ma is, hogy tudniillik külügyi politikánk sikeres vezetésének egyik hatalmas emeltyűje, monarchiánk hatalmi állása biztosításának és megszilárdításának egyik hatalmas segédeszköze a barátságos, sőt szövetséges viszony Németországhoz. És azért oly politika, mely ezt a szövetségi és barátsági viszonyt a kötelezettségek helyes egyensúlya alapján folytatja, az én helyeslésemre és csekély támogatásomra feltétlenül számíthat.

Ámde, t. képviselőház, én úgy vagyok meggyőződve, hogy ezen barátságos és szövetséges viszonynak fentartása nem egyoldalúan az osztrák-magyar monarchia érdeke, hanem Németországnak érdeke is. *(Úgy van! balfelől.)* És e meggyőződésemben megerősít engem azon örvendetes jelenség, hogy mindaz, a mit a német közvélemény nyilvánulásainak körében észlelünk, azt a meggyőződést kelti bennünk, hogy Németországban is a politikával foglalkozó közönségnek túlnyomó része hasonló felfogást táplál és a németországi és osztrák-magyar érdekeknek azonosságától, vagy legalább is parallelismusától mélyen át van hatva.

Ha ez így van, t. képviselőház, akkor ezen szövetségi és barátsági viszony alapja és föltétele nem lehet más, mint az, hogy a midőn életérdekeink érintve vannak, egymást kölcsönösen támogassuk.

És itt nem hallgathatom el, hogy a legújabb keleti bonyodalmaknak majdnem minden phásisában oly jelenségekkel találkozunk a német birodalom politikája részéről, melyek aggodalmainkat fokozni alkalmasak. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Találkozunk tudniillik avval a jelenséggel, hogy Oroszországnak azon törekvéseit, melyeknek czélja Bulgáriának teljesen a maga hatalma alá kerítése s melyek ennélfogva monarchiánk azon érdekével, melyet bevezetőleg jellemezni iparkodtam, tudniillik a balkán-félszigeti államok függetlenségének fentartásával merőben ellentétesek, mondom, találkozunk azon jelenséggel, hogy a német birodalom diplomatiája Oroszországnak ezen törekvéseit lépten-nyomon támogatja. *(Úgy van! a baloldalon.)*

T. képviselőház! Mi mindnyájan, a kik a Németországgal létesített barátságos viszony fentartását és megszilárdítását kívánjuk, azon föltevésben, hogy mi abban politikánk szükségképeni czéljainak és monarchiánk hatalmi föltételeinek támaszát találjuk, megdöbbenéssel látjuk ezen jelenséget. És mi, azt hiszem, mint képviselők, csak kötelességet teljesítünk és ezen viszony üdvös fejlődésének szolgálatot teszünk, ha nyiltan felvetjük azt a kérdést, hogy ezen jelenségeknek minő magyarázat adható, hogy nem állott-e be valami változás azon szövetségben, mely Németország és az osztrák-magyar monarchia között fennáll. Mert ha nem állott be változás, minő jellege van azon viszonynak és azon szövetségnek, mely külpolitikánk basisának állittatik és mely mégis összeegyeztethető azzal, hogy egy életérdekeinket mélyen érintő eseménylánczolatban a német diplomatiát lépten-nyomon a mi érdekeinkkel ellentétes érdek szolgálatában látjuk? *(Úgy van! a baloldalon.)*

Ezek után, t. ház, bátor vagyok interpellatióm szövegét felolvasni. *(Halljuk! Olvassa.)*

Digitized by Google

Interpellatio a ministerelnök urhoz. „Miután úgy nemzeti érdekünk, mint a monarchia nagyhatalmi állásának biztonsága kizárja azt, hogy a Balkán-félsziget bárminő részében egy nagyhatalomnak egyoldalú hatalmi térfoglalása megengedtessék; hanem ellenkezőleg — minden hódítási törekvés mellőzésével — azt kivánja, hogy az ottani államok egyénisége és függetlensége tényleg megóvassék, kérdezem a ministerelnök urat: ily irányban gyakorolta és gyakorolja e alkotmányszerű befolyását külügyeink vezetésére?

És ha igen, mikép egyezteti össze ezen irányzat követelményeivel a Bulgáriában fejlődött állapotok és külügyi hivatalunknak azokkal szemben követett magatartását?

Összeférhetőnek véli-e ezzel az iránynyal jelesen azt, hogy Oroszországnak egyoldalú ellenkezése a bolgár fejedelmet népe akaratának ellenére lemondásra kényszeríthesse; hogy Oroszország Bulgária ügyeinek rendezésére külön biztost küldhessen és tényleg ezen ország belügyeibe, sőt igazságszolgáltatásába beavatkozhassék? Továbbá azt, hogy külügyi hivatalunk, meg nem elégedvén mindezeknek eltűrésével, az augusztusi merénylet szerzőinek érdekében tett lépések által, Sándor fejedelem uralmának lehetetlenné tételéhez tényleg hozzájáruljon?

Miután pedig azt tapasztaljuk, hogy a fejlődő események minden egyes stádiumában a német birodalom diplomatiája Oroszország azon törekvéseit támogatja, melyekkel az a Bulgária fölötti uralmat magához ragadni iparkodik, mely törekvések pedig monarchiánk érdekeivel ellentétben állanak, kérdezem: minő változás állott be és minő okokból, azon benső barátsági, sőt szövetségi viszonyban Németországgal, mely évek óta külügyi politikánk alapjának mondatik és ugy Magyarország, mint Austria közvéleménye által azon föltevésben helyeseltetik, hogy monarchiánk hatalmi állásának biztosítékait szaporítja és politikánk szükségképeni czéljait támogatja? Gróf Apponyi Albert.“

Elnök: Az interpellatió közöltetni fog a ministerelnök urral.

T. ház! A jegyző urak épen most számlálják össze a beadott szavazatokat. Miután ez még egy ideig el fog tartani, azt gondolom, legjobb lesz az ülést 10 perczre felfüggeszteni. *(Helyeslés.)*

Ezt megelőzőleg méltóztassék a t. ház megállapodni abban, hogy szombaton délelőtt 10 órakor a választás kihirdetendő eredményéhez képest megválasztott bizottsági tagok jőjjenek össze és a bizottságok alakuljanak meg. *(Helyeslés.)*

A bizottságok azon helyiségekben fognak alakulni, a melyekben a multkor is megalakultak és intézkedni fogok, hogy a ház folyosóján ki legyen irva, mely bizottság hol tartja üléseit és hol alakul meg. Az osztályoknak és bizottságoknak ugyanegy napon megalakulniok, azt hiszem, bajos volna és igy czélszerű lenne, ha az osztályok valamely későbbi napon alakulnának meg.

Most az ülést 10 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést folytatjuk.

Méltóztassanak meghallgatni a választás eredményét.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*:

Gazdasági bizottság. Beadatott összesen 121 szavazat. Ebből kapott: Andaházy László, Andaházy Pál, b. Baich Milos, Csávosy Béla, Fáy László, Isáak Dezső, Ivády Béla, Neppel Ferencz, Rakovszky György 121 szavazatot.

Igazságügyi bizottság. Beadatott összesen 122 szavazat. Ebből nyert: Apáthy István 122, Chorin Ferencz 121, Gáll József, Győry Elek, Haviár Dániel, Hodossy Imre, Horváth Lajos, Kazy János, Kőrösi Sándor, Lészay Lajos, Literáty Ödön, Mandel Pál, Matuska Péter, Popovics Vazul, Teleszky István 122 szavazatot.

Kérvényi bizottság. Beadatott 122 szavazat. Ebből nyert: Bernáth Dezső, Balogh Géza, Csávosy Béla, Gajáry Ödön, Gergelyi Tivadar, Gödl Károly, Győrffy Gyula, Kiss Pál, Kricsfalussy Vilmos, Olay Lajos, Rácz Athanáz, Vámos Béla, Vizsolyi Gusztáv, Zeyk Dániel, Zsámbokréthy József 122 szavazatot.

Könyvtári bizottság. Beadatott 121 szavazat. Ebből nyert: Beksics Gusztáv, Fenyvessy Ferencz, Orbán Balázs, Pulszky Károly, Román Sándor, Rostaházy Kálmán, Szontágh Pál 121 szavazatot.

Közlekedésügyi bizottság: Beadatott 123 szavazat. Ebből nyert: Bausznern Guidó, gróf Bánffy Béla, Boros Bálint, Darányi Ignácz, Fackh Károly, b. Huszár Károly, Ivánka Imre, gr. Károlyi Sándor 123, Krausz Lajos 122, Kresztics György, Kubinyi Árpád, Probstner Arthur, Szalay Ödön, Szögyény Emil, gr. Teleki Domokos, gróf Teleki Géza, gr. Tisza Lajos, Tomcsányi László, Törs Kálmán, Zalay István, Ugron Gábor 123 szavazatot.

Közoktatásügyi bizottság. Beadatott 122 szavazat. Ebből nyert: Bartha Miklós, Bohus László, Bubics Zsigmond, Dániel Márton, Ferencz József, Kardos Kálmán 122, Kiss Albert 121, Kovács Albert, Kuncz Adolf, Sághy Gyula, Szathmáry György, Széchényi Jenő, Vadnay Károly, Zichy Antal, Zsilinszky Mihály 122 szavazatot.

Mentelmi bizottság. Beadatott 122 szavazat. Ebből nyert: Antal Gyula 122, Chorin Ferencz 121, Cziple Zsigmond, Dániel Gábor, Gál Jenő (felvinczi), Kajuch József, Komjáthy Béla, Krajtsik Ferenz, Lázár Ádám, Porubszky Jenő, Schmidt Gyula, Szathmáry László, Szilágyi Virgil, Szlávy Olivér, Veszter Imre 122 szavazatot.

Pénzügyi bizottság. Beadatott 123 szavazat. Ebből nyert: gr. Andrássy Manó, Busbach Péter,

Digitized by Google

Dániel Ernő, Elekes György, Enyedi Lukács, Falk Miksa, Harkányi Frigyes 123, Hegedüs Sándor 122, Helfy Ignácz, Hieronymi Károly, Horánszky Nándor, Králitz Béla, Láng Lajos, b. Lipthay Béla, Lukács László, Országh Sándor, Rakovszky István 123, Visi Imre 121, Wahrman Mór 121, Zsigmondy Vilmos 123, Suvics József 123 szavazatot.

Számvizsgáló bizottság. Beadatott 123 szavazat. Ebből 133 szavazatot nyertek: Bornemisza István, Dániel Gábor, Földváry Miklós, Jankovich Aladár, Kégl György, Latinovics Gábor, Lázár Ernő, b. Nyári Béla, Potoczky Dezső.

Véderő-bizottság. Beadatott 123 szavazat. Ebből 123 szavazatot nyertek: gr. Bissingen Ernő, Ernuszt Kelemen, Gulácsy Gyula, Lipovniczky Sándor, Lónyay Sándor, Mara Lőrincz, Milics Miklós, Münnich Aurél, Nagy István, gr. Széchenyi Tivadar, Thaly Kálmán, Tisza László, gr. Török József, b. Wasmer Adolf és 122 szavazatot nyert Szerb György.

Zárszámadás-vizsgáló bizottság. Beadatott 123 szavazat. Ebből 123 szavazatot nyertek: Abonyi Emil, Amon Ede, Boda Vilmos, Bossányi László, Bottlik Lajos, Cselkó Ignácz, Ferenczi Miklós, Gyurkovics György, Hazay Ernő, Kapisztóry Ferencz, Mihályi Péter, Molnár Antal, Neusziedler Károly, Prileszky Tádé és 122 szavazatot nyert: Wodianer Béla.

Naplóbiráló bizottság. Beadatott 122 szavazat. Ebből 122 szavazatot nyertek: Amon Ede, Baranyi Ödön, Beles János, gr. Bethlen Gergely, Bezerédj Viktor, Biasini Domokos, Dégen Gusztáv, Fáy László, Gulácsy Dezső, Gyurics János, Horváth Móricz, Lesskó István, Lőrinczy György, Matkovich Tivadar, Mohay Sándor, Nagy Ferencz, Olay Szilárd, Ordódy Pál, Roszival István, Szereday Aladár, Szunyogh Szabolcs, Török Zoltán, b. Vay Elemér, Zeyk Károly; és 121 szavazatot nyert: Mártonffy Károly.

Elnök: T. ház! A jegyzői kar jelentésének alapján a megválasztott képviselő urak az illető bizottságok tagjaiul kijelentetnek és felhivatnak, hogy szombaton délelőtt 10 órakor alakuljanak meg. A szombati ülés ideje és napirendje a t. ház által már megállapítva lévén, most az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 1 óra 35 perczkor.)

Digitized by Google

269. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi szeptember hó 25-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a bizottságok megalakulásáról; a XXI—XXX. számú törvényjavaslatok szentesítéséről és azoknak elhelyezéséről és a beérkezett kérvényekről. Fabiny Theophil igazságügyminister benyujtja a Németországgal és Monacoval kötött szerződésekről szóló törvényjavaslatokat. A ház gazdasági bizottságának jelentése a folyó havi költségvetésről és a junius—augusztus évnegyedi kiadásokról. Az indítvány- és interpellatiós könyv fölolvasása. Az „Adria" gőzhajó-társulat segélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. Vita a napirend fölött. Rácz Géza interpellatiója.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Géza, Bedekovich Kálmán, Fabiny Theofil, gr. Széchényi Pál.

(Az ülés kezdődik d. e. 10½ órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Szathmáry György, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a szeptember hó 23-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

A megválasztott bizottságok közül megalakult:

A gazdasági bizottság, elnöke a ház elnöke lévén, jegyzővé Csávosy Bélát választotta, továbbá a zárszámadási bizottság részéről elnökké Prileszky Tádé, jegyzővé Abonyi Emil, a naplóbiráló bizottság részéről elnökké Dégen Gusztáv, jegyzővé Matkovich Tivadar, a véderő-bizottságban elnökké Tisza László, jegyzővé Münnich Aurél, a közlekedésügyi bizottságban elnökké gróf Bánffy Béla, jegyzővé Darányi Ignácz, a kérvényi bizottságban elnökké Vizsolyi Gusztáv, jegyzővé Vámos Béla, a pénzügyi bizottságban elnökké Zsigmondy Vilmos, jegyzővé Hegedüs Sándor, a mentelmi bizottságban elnökké Chorin Ferencz, jegyzővé Porubszky Jenő képviselő választatott. Végül az igazságügyi bizottság elnökké Apáthy István, jegyzővé Matuska Pétert választotta.

Most értesülök, hogy a közoktatásügyi bizottság is megalakult, elnökévé Zichy Antal, jegyzőjévé Szathmáry György képviselő urat választván.

Még nem alakult meg a könyvtári bizottság. Erre nézve jelentem a t. háznak, hogy Szontagh Pál képviselő ur a bizottsági tagságról lemondott, minek következtében a legközelebbi ülések valamelyikén helyébe más tag lesz választandó.

Bemutatom a ministerelnök 3021/M. E. számú átiratát, mely szerint a most folyó országgyülés második ülésszakának berekesztése után következő törvényjavaslatok lettek ő Felsége által legkegyelmesebben szentesítve s az „Országos Tövénytár" útján közzé téve, ugymint:

1. A törvényhatóságokról.
2. A községekről.
3. A közigazgatási tisztviselők, a segéd- és kezelőszemélyzet tagjai elleni fegyelmi eljárásról.
4. A közadó kezeléséről szóló 1883. évi 44. §. Horvát-Szlavonországokra vonatkozó határozatainak módosításáról.
5. Az időleges házadó-mentességi igények bejelentése körül követendő eljárásra vonatkozó szabály módosításáról.
6. A mostár-metkovicsi keskenyvágányú vas-

Digitized by Google

utnak Szerajevó felé a Rama torkolatáig való folytatásáról.

7. Némely országgyülési választókerületeket érintő változásokról és némely választási székhelynek áthelyezéséről.

8. A magyar királyi Curia és a magyar királyi ítélő táblák bíráinak az igazságügyministeriumban alkalmazhatásáról.

9. A telekkönyvi betétek szerkesztéséről. Végül:

10. A tengerinek és kölesnek az osztrák-magyar vámterületre Bulgáriából és Szerbiából való vámmentes behozataláról szóló törvényjavaslatok.

Ezen szentesített törvények, mint a folyó évi XXI—XXX. törvényczikkeknek a legfelsőbb szentesítési záradékkal ellátott eredeti példányai az országos levéltárban helyeztettek el.

Bemutatom Szepesmegye közönségének feliratát, melyben Gömörmegyének felterjesztését pártolván, az országosan kötelező tüzkár-biztosítás tárgyában törvényt alkotni kér.

Kun-Szent-Márton város képviselőtestületének Tóth Ernő képviselő által beadott kérvényét, melyben a szajol-kun-szent-mártoni helyi érdekű vasut építési költségeihez való hozzájárulás czéljából kölcsön vett 160,000 frt törlesztésre kivetendő községi pótadónak a város hatósága alá tartozó összes birtokosok által leendő fizetésének elrendelése iránt kérelmez.

A Rozsnyó városi és vidéki népgyülésnek gróf Andrássy Manó képviselő által beadott kérvényét, melyben a magyar állam önállóságának a hadsereggel szemben törvényes intézkedés által való megóvása és érvényesítése iránt kérvényez.

Békés város 48-as párt elnökségének Irányi Dániel által beadott kérvényét, melyben nemzeti önálló hadsereg létesítése s a hadfiaknak általában az alkotmány iránti hűségre leendő felesketése tárgyában kérvényez.

Ezen feliratok és kérvények kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

Az elnökségnek egyéb előterjesztendője nincs.

Az igazságügyminister ur kiván előterjesztést tenni.

Fabiny Theofil igazságügyminister: T. képviselőház! A német birodalommal a szegényjog kölcsönös biztosítása tárgyában 1886. május 9-én kötött államszerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatot az indokolással együtt, — ugyszintén a monacoi fejedelemséggel a közönséges bűntettesek kiadása iránt kötött államszerződés beczikkelyezése tárgyában készült törvényjavaslatot indokolásával együtt van szerencsém benyujtani, kérvén a t. házat, hogy tárgyalás végett mindkét törvényjavaslatot az igazságügyi bizottságnak méltóztassék kiadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A benyujtott törvényjavaslatok előzetes tárgyalás végett az igazságügyi bizottsághoz utasittatnak.

Csávosy Béla előadó: T. ház! Van szerencsém a gazdasági bizottság jelentését a képviselőház szeptember havi költségvetési előirányzatára vonatkozólag, valamint a junius, julius és augusztus hónapokban felmerült kiadásokra vonatkozólag tisztelettel benyujtani. Kérem a t. házat, méltóztassanak ennek kinyomatása, a ház tagjai közt szétosztatása és annak idején napirendre tüzése iránt intézkedni.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, a legközelebbi ülés napirendjére tüzetik ki.

Több előterjesztés nem lévén bejelentve, következik az indítvány- és interpellatiós könyv felolvasása.

Szathmáry György jegyző: T. ház! Van szerencsém jelenteni, hogy az indítvány-könyvben újabb bejegyzés nincs. Ellenben az interpellatiós-könyvben a következő bejegyzés foglaltatik: „1886. szeptember 25. Dr. Rácz Géza: a Tolnamegye, Tolna községben előfordult közegészségügyi kihágás tárgyában. A ministerelnökhöz, mint belügyministerhez."

Elnök: A képviselő ur az ülés végén fogja interpellatióját megtehetni.

Következik a napirend: a közgazdasági és pénzügyi bizottság 358. számú jelentése a Fiume és a nyugati kikötők közt fentartandó rendes gőzhajózási összeköttetésről szóló 256. számú törvényjavaslat tárgyalása.

A t. ház, azt hiszem, a jelentést újra felolvastatni nem méltóztatik, tehát az általános vitát megnyitom. Első szó illeti a pénzügyi bizottság előadóját.

Hegedüs Sándor előadó: T. ház! A fiumei tengeri forgalom előmozdítása érdekében, részben a kikötő épitése, részben a hajózás subventionálása tekintetében a magyar törvényhozás már több áldozatot hozott. Maga a hajószolgálat a nyugati kikötőkkel rendszeresítve lett az 1880: XXV. törvényczikk által, midőn az akkor még angol társulat 150,000 forint subventiót kapott bizonyos megszabott havi járatok díja fejében a törvényhozástól. Ezen az 1882: XIII. törvényczikk által történt némi változtatás, a mennyiben akkor a társulat „Adria" név alatt magyar társulattá alakult és egyszersmind ugyancsak 150,000 forint subventióval, külön segélyezéssel láttatott el.

A társulat a fiumei forgalmat a nyugati kikötőkkel rendszeresítette és állandó szervezetet biztosított erejéhez képest Fiume és a nevezetesebb nyugati kikötők közt a kereskedelmi forgalomra nézve.

A forgalom a kikötőben részben ezen tényező,

Digitized by Google

részben pedig más tényezők befolyása alatt az utóbbi időkben jelentékenyen emelkedett; azonban a társulat az alapításnál elkövetett hibák és később felmerült nehézségek következtében pénzügyileg meglehetősen súlyos helyzetbe jutott. E súlyos helyzetet érezte részben hajóinak beszerzésénél, részben pedig pénzügyi eredményénél. Magát azt a kötelességet azonban, a melyet a törvényhozás rá szabott, teljesítette a forgalom közvetítése tekintetében, a mennyiben a megszabott járatokat nemcsak megtartotta, hanem a facultativ járatok közül többet teljesített, ugy, hogy a maximalis szám, mely a legutóbbi törvény által 200-ban volt megállapítva, majdnem minden évben meghaladtatott, sőt az utolsó évben 231—241 között váltakozott. Kötelességét a kormány és a törvényhozás irányában csakis egy pontban: a hajók beszerzése tekintetében nem teljesíthette, a mennyiben az eleinte 4000 tonna registerrel biró hajólétszámot minden évben 800 tonna registerrel biró hajóval kellett volna szaporítania. Ezt is teljesítette egész a legutóbbi időkig, de most csak 7 hajója áll a fiumei forgalom rendelkezésére, holott a szerződési törvény értelmében most már nyolczczal kellene bírnia, illetőleg a kilenczediket kellene beszereznie. Azonban a rossz pénzügyi eredmények s az alapításnál és a hajó-bevásárlásnál szenvedett csalódások és veszteségek következtében a társulat pénzügyi tekintetben nincs abban a helyzetben, hogy ebbeli kötelezettségének megfelelhessen. Ennek folytán a kormány előtt az a kérdés állott, hogy a társulat irányában a törvény szigorú szabályai szerint járjon-e el és constatálván a szerződés-szegést, megszakítson a társulattal minden összeköttetést, attól a subventiót megvonja; vagy pedig megfordítva, a társulat bajain részben a társulat erejének emelése, részben pedig az állami segély nagyobbítása által segíteni iparkodjék és azt azon helyzetbe hozza, hogy minden fennakadás és minden koczkázat nélkül a fiumei forgalom igényeinek nagyobb mértékben s nagyobb erővel feleljen meg, mint eddig megfelelt.

A minister ez utóbbi álláspontot foglalta el, a mely a közgazdasági és pénzügyi bizottságban is általános helyeslésre talált azon oknál fogva, mert a fiumei forgalomnak ezen egyetlen biztos és szervezett, noha hiányos eszközét eldobni és újabb experimentatiókba bocsátkozni nem czélszerű.

A mi már most azon rendkivüli intézkedést illeti, a mely e törvényjavaslatban foglaltatik, a melyet a két bizottság nevében van szerencsém a t. háznak elfogadásra ajánlani — s ez három irányban idéz elő az állam és társulat közti viszonyban és a társulat szervezetében és erejében változást. A mi a főszempontot illeti, maga a forgalom kiszolgálása két szempontból, a járatok irányára és a hajók beszerzésére nézve szenved változást. A járatok irányán, a nélkül, hogy a részletekbe bocsátkoznám, az a lényeges változás történik, hogy a kötelességszerű hajó-járatok száma évenkint tizenkettővel, havonkint tehát egygyel szaporodik. Ezenkivül a facultativ járatok tekintetében az a három lényeges módosítás történik, hogy szerveztetik egy tuniszi járat, járatonként 1200 arany forint külön subventióval, szerveztetik egy járat Fiuméből valamelyik spanyolországi kikötőbe, például Barcelonába, szintén 1200 arany forint állami segélylyel és harmadszor egy braziliai járat, mely azonban évenkint csak hat menésre van tervezve — legalább eleinte — és 3000 arany forint subventiót kap járatonkint. A régi járatok közül csak a marseille-i van kihagyva, minthogy ez a tapasztalás által czélszerűnek nem bizonyult; hanem a helyett a havre-i és rouen-i van felvéve, illetőleg állandósítva, sőt ezenkivül Angliába egy glasgow-i és Hollandiába egy antwerpeni, illetőleg egy második glasgowi járat van a társulat kötelességévé téve az esetre, ha fél hajó fuvar van biztosítva, a nélkül, hogy ezért a társulat külön subventióban részesülne.

A járatok e beosztásán kivül fentartatik a társulat azon régi kötelezettsége, hogy mindannyiszor, ha az adriai tengeren levő rendes hajózási vonalak első osztályú gőzösein fennálló fuvardíjak mellett legalább fél hajó fuvar van biztosítva, tartozik a társaság a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerium kivánatára a 12 rendes havi járaton kivül a nyugatra eső kikötőkbe a szállítást eszközölni.

A járatok e beosztásából méltóztatik látni, hogy a fősúly a gyakorlati élet követelményeire van fektetve. Azon járat, mely gyakorlatilag czélszerűnek nem bizonyult, megszünik és azok a járatok vannak állandósítva, melyek czélszerűknek bizonyultak és különösen a magyar nyerstermények, valamint a szesztermelés értékesítése szempontjából fontosságra emelkedtek.

Experimentális jellege az eddigi tapasztalatok szerint csak egy járatnak van: a braziliainak. Itt kivált azon körülmény kelthet aggodalmat, hogy az eddig ez irányban más társulatok részéről tett kisérletek sem bizonyultak jövedelmezőknek, másfelől pedig az, hogy nem havi járatok, hanem csak évenkénti 6 járat van biztosítva. De a ki ismeri a braziliai export-viszonyokat és tudja, hogy nekünk onnan leginkább kávét lehet behoznunk, meg fogja érteni, hogy e meghatározás nem káros, hanem a gyakorlati viszonyokból folyik. E 6 járatot ugyanis nem a kalendárium szerint kell beosztani, hanem a termelési, illetőleg az export-viszonyok szerint; tehát nem minden második hóban indulnának e járatok, hanem mennének egymásután akkor, midőn a braziliai export igy kivánja. Igy e járatok az összeköttetést a fiumei és braziliai kikötők között állandósíthatják, nagy hasznúvá

Digitized by Google

tehetik. Igen természetes, hogy e kötelességszerű 6 járaton kivül a forgalomhoz képest esetleg még több járatot is lehet indítani.

A mi már most e kötelezettségekkel szemben a társulat subventióját illeti, a már említett rendkivüli járatokra adandó subventiókon kivül a rendes havi járatok subventiója 150,000 forintról 250,000 forintra emeltetik.

Ha veszszük azon szolgálatokat, melyeket a fiumei forgalomnak és a magyarországi exportnak az „Adria" eddig tett, ez a subventio mindenesetre magasnak mondható. Azonban ha veszszük egyfelől azon helyzetet, melyben a társulat van, másfelől azon kényszerhelyzetet, melyben Magyarország van a fiumei forgalom állandósítása tekintetében, kénytelen az ember belátni, hogy a subventio-emelés azon kikötések mellett, melyek mellett az itt nyujtatik, csakugyan elfogadható. Mert ezen segély czélja az, hogy a társulat azon helyzetbe hozassék, hogy a forgalomra szükséges hajókat szaporíthassa s ez által a szolgálatot consolidálja. Ezen utóbbi kötelezettséget pedig abban fejezi ki a törvényjavaslat, hogy az eddigi 7 hajó mellé, melyek összes register-tonna tartalma 5,600-ra megy, rögtön három hajót tartozik a társulat beszerezni, még pedig mindegyiket 1,200 register-tonna tartalommal, tehát 3,600 registertonna tartalommal tartozik szaporítani a fiumei forgalom rendelkezésére álló eszközöket. Azonkivül a szerződés tartama alatt köteles még két, egyenkint 1,200, tehát összesen 2,400 registertonna tartalommal biró hajót beszerezni ugy, hogy ha a társulat kötelességét a régi szerződés és az új szerződés alapján összehasonlítjuk, még ha nem tekintjük is azt, hogy a társulat nem volt képes eddig kötelességének megfelelni, ugy áll a dolog, hogy ha a régi szerződés alapján, minden kötelességnek a hajók beszerzése tekintetében megfelelt volna, az egész szerződés tartama alatt összesen a fiumei forgalom rendelkezésére 9,600 register-tonna tartalmú hajót bocsátott volna, az új szerződés értelmében pedig tartozik 11,600 register-tonna tartalmú hajót a fiumei forgalom rendelkezésére bocsátani, tehát kötelessége e tekintetben 2,000 register-tonna tartalommal emelkedik. És ha még ehhez hozzá vesszük, hogy ezen kötelesség beváltására sokkal szigorúbb és rövidebb terminus engedtetik neki, a mennyiben a szerződés megkötése és ennek a törvényhozás által való helybenhagyása után azonnal 3,600 register-tonna tartalmú hajót tartozik beszerezni: akkor látjuk, hogy a fiumei forgalom közvetlen szükségei tekintetében, jobban van gondoskodva az új szerződés által, mint a régi által volt. Már ez magában véve bizonyos tekintetben indokolja a subventió emelését. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De másfelől arra is kell gondolni, hogy a társulat jelenlegi helyzetében eddig elvállalt kötelezettségeinek nem lévén képes megfelelni, vajjon képes lesz-e új kötelezettségeit teljesíteni s vajjon nem lesz-e válságnak a társulat és ez által a fiumei forgalom kitéve? Minthogy pedig e kétely nemcsak a kormánynál, hanem a közvéleményben is fennforog, azt hiszem, ez indok arra, hogy e tekintetben orvoslásról gondoskodni kell. *(Helyeslés a jobboldalról.)*

A mi a társulat ellenőrzését illeti, tagadhatatlan, hogy az eddigi tapasztalatok nem igen fényes és kedvező világításba helyezik a társulatot, különösen annak a korábbi években való kezelését illetőleg. *(Halljuk!)*

Ha egész tárgyilagosan akarjuk a dolgot megbírálni, kénytelenek vagyunk azt mondani, hogy ugy a hajók beszerzése, mint a társulati ügyek kezelése, részben a kereskedelmi, részben a pénzügyi dolgok kezelése körül, kivált az első években több oly hibát követett el a társulat, melynek ugyan részben és első sorban, maga a társulat vallotta kárát, a mennyiben részvényeinek igen nagy részét le kellett irnia s e tekintetben igen busásan fizette meg a tanpénzt, de ennek tagadhatatlanul a magyar forgalom is kárát vallotta, a mennyiben a hajók menetében, kivált régebben, előfordult pontatlanság a forgalomra hátrányos befolyással volt. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Azonban ha tekintetbe veszszük azt, hogy e tekintetben részben a társulat már megtette a maga részéről azon intézkedéseket, a melyek hatáskörében voltak, tudniillik: a szükséges leirások által a tőkét leszállította a mennyire lehetséges volt, másfelől a szervezetben oly módosításokat eszközölt, a melyek biztosítékot nyújtanak arra, hogy azon hibák jövőre nem fordulnak elő. Ha másfelől tekintetbe veszszük, hogy a kormány ellenőrzése az új szerződésben jobban biztosíttatik és szélesebb alapra van fektetve, a mennyiben az igazgató-tanácsban az eddigi ministereken kivül a pénzügyminister is képviselve lesz, hogy a társaság mérlegére nézve annak felülvizsgálatát a pénzügyminister tartja fenn magának, továbbá hogy a társulat 5%-nál nagyobb osztalékot nem adhat a kormány beleegyezése nélkül és ennélfogva merész speculatio elő nem fordulhat, akkor kétségtelen, hogy sokkal több biztosíték van az új szerződésben arra nézve, miszerint a társulatnál a régi hibák elő ne forduljanak és hogy az feladatának megfeleljen.

A mi már most a végeredményt illeti, tudniillik azon eredményt, melyet az „Adria" eddig kivívott a forgalom tekintetében, azon hivatást és feladatot, melyet az Adriától forgalmi tekintetben jövőre várunk, erre bátor vagyok egy pár megjegyzést tenni. *(Halljuk!)* Ha a t. háznak fölsorolnám Fiumének forgalmi emelkedését, akkor természetesen egy általános tájékoztatást nyujtottam volna a t. háznak arra nézve, hogy a különböző tényе-

Digitized by Google

zők behatása alatt Fiume forgalma hogy emelkedett. E tekintetben azonban sok számot felsorolni nem akarok, de három momentumot szükségesnek tartok kiragadni az adatokból azért, mert ezen három momentum eléggé jelzi a forgalom fejlődését, de másfelől ezen három momentum összeköttetésbe hozható, legalább az időpont szemponjából, az „Adria" működésével. Ezen három időpont 1875., 1880. és az újabb adatok szerint 1885. Tudniillik mikor legelőször a magyar kormány egyik tagja, Trefort minister ur, a ki akkor a kereskedelmi tárczát ideiglenesen vezette, arra a gondolatra jött, hogy egy angol társulatnak némi segélyt adjon, tudniillik 1875-ben, akkor Fiume egész forgalma 1.880,000 métermázsa, 17.500,000 forint értékben volt; mikor az Adria első alapján, tehát még mint angol társulat szervezkedett és a subventiót megkapta, 1880-ban a forgalom Fiumében volt 2.857,000 métermázsa 27.200,000 forint értékben; 1884-ben, tehát az Adria ötödik évében volt a forgalom 6.314,000 métermázsa és az érték 68.000,000 forint.

Én nem akarnám a t. ház előtt ezen számokat abban a szinben tüntetni fel, mintha az mind az Adria működésének köszönhető volna, ellenkezőleg az Adria működése e tekintetben lényegesen redukálódik és ezen nagy számokból a forgalom tekintetében lényegesen kis rész jut az Adriának közvetlen szolgálatára. Mert például 1885-ben 165,000 tonnánál tényleg többet az Adria nem közvetített. Azonban én azt hiszem, hogy e tekintetben a szolgálatot nem kell csupán arra szorítani, a mit teljesített. Tény az, hogy a fiumei kikötő a nyugot-európai kikötőkkel direct szolgálati összeköttetésben nem volt, tehát a nyugot-európai kikötőkben nem voltak kereskedelmi ügynökök, nem voltak közvetítők, kik a fiumei forgalom érdekében dolgoztak s az összeköttetés szálait elkészítették és biztosították volna.

Én tehát ugy ítélem meg az Adria feladatát a multban és hivatását a jövőben, hogy ezen részint ügynöki működések, részint a direct, bár csekély szolgálatnak biztosítottsága által azt a vonzerőt gyakorolja a nyugot-európai kikötőkben, melyet Fiuménak és a magyarországi kivitelnek ismertetése által, valamint állandó összeköttetéseinél fogva általában a kereskedelemre gyakorolnia kell.

És én azt hiszem, a nélkül, hogy azon hatást, melyet ilyen indirect uton az adriai szolgálat állandósága a fiumei forgalomra gyakorol, positiv számokkal meghatározni lehetne, abból bizonyos részt bátran erre a számlára irhatunk.

És azt hiszem, bármilyen nézettel legyünk is azon állandó összekötetésről és azon szolgálatról, melyet az Adria teljesíthet; habár a legszigorúbban biráljuk is annak belszervezetét, hajóit, gyengeségeit: nem fogjuk tagadni, hogy ezen állandó összeköttetés és annak biztosítottsága a létező hiányok mellett is lényeges befolyással volt a fiumei forgalom emelésére.

Többet mondok t. ház! Hallani azt a kifogást is, hogy ily szokatlan subventióban részesülő vállalat létezése hátrányos befolyást gyakorolhat más, nem subventionált hajóknak Fiumében való megjelenésére, illetőleg a forgalomnak ezek útján való emelkedésére. Azonban a statisztikai adatok, melyek rendelkezésünkre állanak, e tekintetben az ellenkezőt bizonyítják. A nemzetiségek szerint összeállított hivatalos adatokból tudjuk, hogy hollandi, olasz, angol, görög és más hajók, tehát nem subventionált hajók is, sokkal nagyobb számmal jelentkeznek a fiumei forgalomban, mióta ezen rendes szolgálat szervezve van; hogy mig 1876-ban a Fiumében megfordult hajók létazáma 5154 és a hajók tonnatartalma 317,000 tonna volt, addig 1885-ben a hajók létszáma 8619 és tonnatartalmuk 1.447,000 tonna volt.

Méltóztatik tehát látni, hogy e tekintetben a subventio és annak hatása nem exclusiv természetű, sőt az ellenkezőleg megtört út és a biztosított összeköttetések által némi tekintetben propagandát képez.

De nem megvetendő az a pénztári eredmény sem, melyet a forgalom ezen fejlődése és biztosítottsága következtében az illetékek útján az államkincstár elér; mert mig régebben csak pár ezerre ment azon összeg, melyet illetékek czímén a fiumei tengeri hatóság beszedett, addig 1883-ban, eltekintve a költségtől és azon hozzájárulási százaléktól, melyet az ottani segélyalapnak fizetett, a tiszta eredmény 124,000 frt volt az illeték-jövedelem; 1885-ben pedig már 173,000. Ez tehát oly jelentékeny jövedelmi forrás, mely azon subventiónak több mint felét fedezi, annak még azon megnövelt összege mellett is, melyet az új törvényjavaslat és szerződés e társulatnak biztosít.

Ezekből kiindulva, én a törvényjavaslatot a két bizottság nevében a t. háznak elfogadásra ajánlom, abban a hitben és azon feltevésben, hogy ezáltal az Adriával szemben az ellenőrzés sokkal szigorúbb és gyakorlatibb, annak szolgálata pedig e tekintetben sokkal pontosabb lesz és a forgalom igényeinek sokkal jobban meg fog felelni. *(Helyeslés. Ugy van! jobbfelől.)*

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt tisztában kell lennünk az iránt, hogy melyik kérdés az, a melylyel ezen törvényjavaslat tárgyalása alkalmából a ház foglalkozni hivatva van. Arról van-e szó, hogy az „Adria" részvénytársaságnak zavarba jutott ügyei állami segélylyel rendeztessenek, vagy arról, hogy a magyar tengeri hajózásnak kérdése megfelelő megoldást nyerjen?

Szerintem csak az utóbbiról lehet szó. *(Helyeslés balfelől.)* Szerintem csak a magyar tengeri hajózás ügyéről és ennek érdekéről lehet tanácskoz-

Digitized by Google

nunk, mert csak ezen nagy közérdek, nem pedig valamely különben bármely érdemeket szerzett részvénytársaság felsegélyezésének érdeke indokolhatja azt, hogy az országtól újabb áldozatok kérettessenek. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Azt hiszem tehát, t. ház, hogy ebben az első tételben ellenkezésre, ellentmondásra nem fogok találni, hogy t. i. a kérdést egész objective és minden melléktekintet nélkül tisztán és kizárólag a magyar tengeri hajózás érdekeinek szempontjából kell felvetni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ha pedig igy fogjuk fel, t. ház, én az előttünk fekvő törvényjavaslatban kettőt különböztetek meg. *(Halljuk.)*

Annak elvi irányzatát és ezen elvi irányzat keresztülvitelének módjait, illetőleg az arra választott időpontot.

Az elvi irányzatot e törvényjavaslatnál helyeslem, valamint helyeseltem az 1882. évi XIII. t.-cz. megalkotásánál, mely az „Adria“ subventióját létesítette.

Helyeslem t. i. azt a gondolatot, hogy midőn mindig nagyobb mértékben fontossá válik hazai kereskedelmünkre nézve a tengeri út biztosítása és midőn e tekintetben igen kezdetleges állapotokkal álltunk szemben 1882-ben, de állunk még ma is; egy gőzhajótársaságnak állami segélyezése elvileg el nem vetendő, sőt az összeköttetések létesítésére a kezdetben talán mellőzhetetlen szükséget képez. Ebből a szempontból járultam én hozzá 1882-ben az „Adria“ subventiójának elvi kimondásához. És ezen szempontot a ma előttünk fekvő törvényjavaslattal szemben is helyeslem.

Maga az „Adria“ társulat ellen sem teszek kifogást, mert ámbár, t. ház, ugy a bizottsági előadó úr, mint a bizottság jelentése is rámutalt azon nehézségekre és bajokra, melyekben ezen társulat — és nem csupán saját hibájából — szenved, tény az, hogy ezekből a bajokból most már jobbadán kimenekült, hogy a rendes úton levőnek tekinthető és megvallom, hogy egy már létező társulatnak fenntartását és megerősítését czélra vezetőbbnek tartom, mint elbukásának megengedését és talán valami újnak semmiből való alkotását. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Én tehát sem a subventio eszméje ellen nem teszek kifogást, sem azon társulatot, mely eddig subventióban részesült s melynek subventiója emeltetni szándékoltatik, megtagadni nem akarom.

De, t. ház, nem helyeslem sem a módot, a melyben a kérdés a törvényjavaslatban kifejezést nyert, sem az időpontot, mely a kérdés megoldására választatott. *(Halljuk!)* Az én meggyőződésem az — és minden elfogulatlan szakembertől hasonló nyilatkozatot hallottam — hogy az „Adria“ ügyei e subventio által sem fognak oly állapotba hozatni, hogy a magyar tengeri hajózás érdekében a tőle kivánt szolgálatot megtehesse.

Sokkal mélyebbre ható bajok azok, melyek okozzák az „Adria“ igazgatósága ellen üzleti körökben még most is felmerülő panaszokat. Ez egyszerűen a társulat erejének gyöngesége azon nagy feladatokhoz képest, a melyeket neki el kell látnia. T. ház! Ha meg akarunk győződni arról, hogy mily nagy hézag van a várt teljesítés és a rendelkezésre álló erő közt, elég azt a kimutatást megnézni, mely a kormány indokolásában foglaltatik és melyből kitűnik, hogy az „Adria“ az általa teljesített összes járatok közül és pedig 1882-ben 224 járat közül csak 60-at teljesíthetett saját hajóin, 1883-ban csak 78-at 281 közül, 1885-ben csak 68-at 231 közül. Ez az, a mi megöli és lehetetlenné teszi ezen társulat működésének üdvös fejlődését: saját erejének véghetetlen gyengesége azon nagy feladatokkal szemben, a melyek rá nehezednek szerződésileg is és a közvéleménynek jogos várakozása folytán is.

És ezt a nagy hézagot, t. képviselőház, evvel a 100,000 frtnyi több subventióval, ez az én benső meggyőződésem, kitölteni és ezt a társulatot evvel egészségessé, életképessé tenni, feladatainak magaslatára emelni egyáltalában nem lehet. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* És én, t. képviselőház, nem ismerek rosszabb takarékosságot, illetőleg nem ismerek nagyobb pazarlást, mint egy bizonyos czélra költeni ugyan, de annyit nem költeni, mint a mennyi azon czélnak elérésére okvetlentül szükséges. *(Igaz! a bal- és szélső baloldalon.)*

De, t. képviselőház, hogy egy a czéllal arányban nem álló foltozgatáshoz vagyunk kénytelenek nyulni a jelen pillanatban, annak egy más körülmény az oka és e körülményen akadt fenn szerintem a kérdésnek helyes megoldása. Pénzügyeinknek jelen állapotában ki volna az, a ki elég vakmerő volna meg nem elégedni avval a 100,000 frtnyi több subventióval, melyet a kormány kinál és annak felemelését indítványozni? Én bizonyára nem. De itt van t. képviselőház azon nyűg, a mely alatt ezen kérdés helyes megoldásánál szenvedünk, mely annak helyes felfogását lehetetlenné teszi, mely az országot képtelenné teszi jelenlegi pénzügyi állapotában, hogy a fiumei összeköttetésnek ügyét teljesen sanálja: ez a nyűg, ez az akadály a trieszti ugynevezett osztrák-magyar Lloyddal való szerződés. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Addig, t. képviselőház, mig ezen országunkra nézve semmi hasznot sem tartalmazó és valóban megalázó szerződés járma alól nem szabadultunk: addig a magyar tengeri hajózásnak egészséges megoldása egyáltalán nem képzelhető. *(Igaz! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Vannak a mi pénzügyeinkben még nagyobb bajok, az összegre nézve súlyosabb terhek, mint az a 400,000 frt, a melyet az ország az osztrák-magyar Lloyd czéljaira költ; de mondhatom, hogy nevetségesebb kiadás, mint ez, — és

Digitized by Google

ennek folytán vérlázítóbb teher az országnak összes terhei közt nem létezik. Mert nem elég az, hogy mi ott egy társulatot subventionálunk, még pedig majdnem kétszeresével azon összegnek, a melyet a mi érdekeinket szolgálni hivatott társulatra szánunk, mondom, egy oly társulatot subventionálunk, melytől az országnak semmi haszna sincs; hanem subventionálunk egy oly társulatot, a mely a maga természete szerint mást nem tehet, mint a Trieszt és Fiume közti versengésben állandóan Fiumének ellenére Triesztnek érdekeit szolgálni. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)* Én ebből, t. képviselőház, a Lloyd társulatnak semmi szemrehányást nem teszek; én egyáltalában soha sem teszek szemrehányást természetes ellenfeleinknek azért, hogy érdekeink ellen cselekednek, de csak önönmagunknak, hogy akkor, mikor ezen bántalmat elhárítani, vagy legalább elő nem segíteni, csak tőlünk függ: mi elég. . . .

Madarász József: Gyávák vagyunk! *(Mozgás).*

Gr. Apponyi Albert. . . elég jók vagyunk, hogy magunk ellen elleneinknek fegyvereket szolgáltassunk. *(Igaz! a bal- és szélső baloldalon.)* Akár hány szerződést kössön a magyar kormány a trieszti Lloyd-társulattal, az soha más nem fog lenni, mint egy a maga lényegében, a trieszti érdekeltségből keletkezett és ezért természetszerűen Fiuméval szemben mindig Triesztnek érdekeit szolgáló társaság. *(Ugy van! bal felől.)* És nincs az a szerződés a világon, akárki készítse azt el, akármily furfanggal legyen annak minden egyes szakasza kimérve, melyet a gyakorlatban a kereskedői és vállalkozói leleményesség azzal a nehézkes apparatussal, az állami kormányzattal szemben kijátszani és épen ellenkezőjére fordítani képes nem volna.

Nem lehet a dolgokat egyáltalán és igy a társulatokat sem bármily szerződés által oda kényszeríteni, hogy a maguk természetének ellenére működjenek és cselekedjenek.

Mielőtt tehát, t. ház, ki nem vágtuk azt a sebet, melyet közgazdasági rendezkedésünknek egész szervezetében, melyet különösen tengeri hajózásunk rendezése ügyében a trieszti Lloyddal fönnálló szerződés képez: addig a magyar tengeri hajózás ügyének megfelelő rendezése nem képzelhető. *(Ugy van! a bal és szélső baloldalon.)* Képzeljük csak, t. ház, hogy szabadon rendelkezünk azon 400,000 frttal, mely most évenként Magyarország által sarcz gyanánt a trieszti Lloydnak fizettetik. Akkor pénzügyeinknek az eddigihez képest minden újabb megterhelése nélkül rendelkezünk elég anyagi erővel, melylyel megfelelő módon — akár az Adriával, akár más társasággal, ennek nem akarok praejudicálni — a magyar tengeri hajózás érdekeit a szükséges és megfelelő állami támogatásban részesíteni képesek vagyunk. Addig, mig ezen akadályt útunkban állani engedjük; mig pénzügyi erőink erre fordítható részének legnagyobb hányada egy, a mi érdekeinkkel — ha azokkal összeköttetésben áll — ellentétes összeköttetésben álló társulat subventionálására fordittatik: addig ne bocsátkozzunk foltozgatásokba, kisérletekbe, melyekkel egy frtot adunk egy czél előmozdítására, midőn másik kezünkkel két frtot költünk ugyanazon czélnak, törekvésnek leküzdésére. *(Ugy van! Élénk tetszés a bal- és a szélső baloldalon.)* Mert ez a helyzet ma. Az ország a legnagyobb bőkezűséggel áldoz a fiumei kikötő emelésére egyik kezével, a másik kezével pedig erősít, subventionál egy oly társulatot, melynek természetes érdeke, irányzata Fiume fölvirágzásának leküzdése. *(Ugy van! Ugy van! a szélső bal- és a baloldalon.)*

T. ház! Azért tartom én a mostani időpontot rosszul megválasztottnak arra, hogy a magyar tengeri hajózás ügye állandó megoldást nyerjen. Midőn egy év választ el minket azon időponttól, midőn egyedül csak a magyar törvényhozás elhatározásától függ, hogy a magyar tengeri hajózás ügyének rendezésében teljesen szabad keze legyen, hogy tehát ezt az ügyet megfelelően, egyfelől pénzügyi erőnkhöz, másfelől annak fontosságához mért alapossággal megoldhassa; hogy most az utolsó hónapokban, midőn kezeink még meg vannak kötve és ezen megkötöttséghez mért szegénységgel intézkedjünk 10 évre kihatólag, ezt én bölcs politikának nem tarthatom. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezért nézetem egyszerűen az, hogy ne vállalkozzunk ma arra, hogy a magyar tengeri hajózás ügyét évekre kihatólag szabályozzuk. Az Adriát elbukni engedni én is helytelennek és károsnak tartanám. Ha tehát ezen egy év alatt is ideiglenes intézkedések szükségesek, hogy ezen egy évet e társulat kiállja és a maga integritásának mint egy számba vehető factor álljon előttünk a magyar tengeri hajózás ügyének végleges rendezésénél: ilyen ideiglenes intézkedés megtételéhez hozzájárulok. De azért, mert a társulatnak most mindjárt szüksége van a rendezésre, a magyar tengeri hajózás ügyének rendezését oly időben engedjük magunkra tukmáltatni, midőn azt megfelelően nem rendezhetjük, ebbe én, t. képviselőház, bele nem egyezem, *(Helyeslés balfelől)* azért én a jelenlegi törvényjavaslat el nem fogadásával, magam és elvbarátaim nevében egy határozati javaslatot bátor vagyok beadni, *(Halljuk!)* a melyet bátor leszek felolvasni és a melynek elfogadását kérem a t. háztól. E határozati javaslat az általam kifejtett elveket tartalmazza és a következőképen hangzik *(olvassa)*:

Határozati javaslat. A ház a magyar tengeri hajózás ügyét csak az osztrák-magyar Lloyd társulattal fennálló szerződés lejárta után tartja

Digitized by Google

kielégítő és állandó módon rendezhetőnek és abból az indokból a „Fiume és a nyugati kikötők között fentartandó rendes gőzhajózási összeköttetésről" szóló törvényjavaslatot nem fogadhatja el, hanem utasítja a kormányt, hogy annak idején pénzügyeink állapotának és az ügy horderejének megfelelő javaslatot terjeszszen a ház elé a magyar tengeri hajózásnak állami támogatásáról.

A mennyiben pedig a most fennálló tengeri összeköttetések biztosítása addig is ideiglenes intézkedéseket követelne, a ház ilyeneknek tárgyalásába bocsátkozni kész. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Helfy Ignácz: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Ritka dolog, hogy e padokról támogató hang emelkedik költségszaporulatot tartalmazó törvényjavaslat mellett és ha az ma mégis megtörténik, szolgáljon újabb bizonyítékául annak, mennyire igazságtalan és alaptalan a vád, melylyel minket gyakran illetnek, hogy minden áron opponálni akarunk, nemet mondunk mindenre, akár jó, akár rossz. Nem, ezt az eljárást soha sem követtük, nem követjük ma sem. Megitéljük egész függetlenül, tárgyilagosan, hazafiasan a dolgot és kérdezzük, mi a hasznos, mi a káros az országra nézve és a mi felfogásunk szerint káros, azt visszavetjük, a hasznosat elfogadjuk. *(Ügy van! a szélső baloldalon.)*

Engedje meg a t. ház, hogy indokoljam: ezuttal miért vagyunk hajlandók e törvényjavaslathoz hozzájárulni. *(Halljuk!)*

Egészen egyet értek előttem szólott gróf Apponyi t. képviselőtársammal abban, hogy a kérdés itt nem egy magán társulatnak az existentiája, hanem a magyar tengeri kereskedelem kérdése. Tisztán e szempontból fogom fel én is.

És itt a kérdés előttem ugy alakul első sorban: teljesítette-e az Adria nevezetű társaság azon kötelezettségeket, melyeket az állam irányában elvállalt, igen vagy nem? A hivatalos adatok kimutatják, hogy igen. Daczára azon zilált pénzügyi helyzetnek, a melyben volt, ő teljesitette az állam irányában elvállalt kötelezettségeket, sőt az adatokból látjuk, hogy azokon némileg túl is ment. A mennyiben ő kötelezve volt, az angol és franczia kikötőkkel különösen fentartani az összeköttetést és ő az újabb időkben a spanyol partoktól az afrikai kikötőkkel is eszközölte az összeköttetést. Ha tehát zilált anyagi helyzetében is képes volt megfelelni, habár saját kárára az elvállalt kötelezettségeknek, annál inkább fel vagyunk jogosítva reményleni, hogy fokozottabb fejlődés mellett képes lesz megfelelni újabb kötelezettségeknek is. Hogy a társulat rosszul gazdálkodik, hogy belszervezete ellen sok kifogás történik, megvallom, én ahhoz szólni nem tudok, mert ebbe beavatva nem vagyok. Ennek mérlegelését akkor találnám helyén levőnek, ha előttünk két vagy több társulat állana, ha választás állana előttünk és az lenne a kérdés, hogy melyiknek adjuk az állami segélyt. Ebben az esetben azt mondanám, vizsgáljuk meg a társulaíok belszervezetét, erejét és adjuk az állami segélyt a legsolidabbnak, a legerősebbnek, annak, a melyik a legtöbb garantiát nyujtja. De nem igy áll a dolog. Itt az a kérdés, fentartjuk-e azt a mi van, vagy pedig engedjük át megint a magyar kereskedelmet a véletlennek, a minek közvetlen az lenne a következése, hogy lassankint visszatérnénk a trieszti út irányába. Ebben kételkedni nem lehet.

Azt mondják, hiszen nem csupán az Adria eszközli a forgalmat, mely oly szépen emelkedik, más hajók is tették és teszik mindaddig, mig van egy rendes járatú közlekedési vállalat, mely ott a forgalmat fentartja, miután az idegenek tudják, hogy ott rakományokat fognak találni és versenyezni akarnak. A mely perczben ezen társulat beszüntetné járatait, előállana az előbbi helyzet, a verseny oka megszünnék és visszatereltetnék a forgalom megint Trieszt felé.

Egy fő ok, a mely engem e törvényjavaslat elfogadásánál vezérel, az is, hogy óriási összegeket fektettünk a fiumei kikötőbe, még nagyobb összegeket költöttünk vasuti összeköttetéseinkre azért, hogy ezen kikötőt táplálhassuk és most feladjuk-e azon egyetlen eszközt — erre tudom, hogy gróf Apponyi nem azt czélozza, de az eredmény mégis az lenne — mely azt értékesíteni és legalább kamatokban egy részét némileg visszaadni képes annak, a mit e czélra hosszú éveken át szántunk.

Azt mondja gróf Apponyi, tartsuk fenn ideiglenesen ezen társulatot. Bocsánatot kérek, jól tudja t. képviselőtársam, hogy az merő lehetetlenség. Hisz itt nem oly dologról van szó, a melyen máról holnapra lehet segíteni.

Vagy helyezzük a társulatot azon helyzetbe, hogy hitelképes legyen, hogy oly műveletet legyen képes létesíteni, hogy a szerződésben kikötött három hajót megszerezhesse és megfelelhessen a magyar érdekeknek, vagy ne. Már pedig egy tengeri hajó 2—2½, sőt 3 százezer forintba is kerül, tehát körülbelül egy millióra van szüksége a társulatnak. Ily hitelre nem tehet szert, ha a törvényhozás kimondja, hogy a társulatot csak ideiglenesen hajlandó fentartani.

Én, t. ház, sok statistikai adat felsorolásába bocsátkozni nem akarok. A legszükségesebbeket felhozta már az előadó ur. Csak egy tényt akarok constatálni, a mely igazán mint furcsa tünemény vonul végig egész közlekedésügyi politikánkon, mióta az ország kormányzata magyar kézbe ment át.

A hányszor vasutról van szó, az ország minden vidékéről készek mindenféle áldozatra. Csináltunk hasznos és haszontalan vasutakat,

Digitized by Google

belevertünk száz és száz milliót; ezt mind természetesnek találják. Mihelyt azonban viziutakról van szó, melyek sokkal fontosabbak, mert sokkal olcsóbbak és a kereskedelem előmozdítása végett inkább érdemelnek áldozatot, azokat visszautasítják. Természetesnek találjuk például, hogy a sok vasut államosítása daczára, még mai napig is 7 milliót fizetünk garantiaképp vasutaknak, de visszariadunk a gondolattól, hogy néhány százezer forintot szánjunk egy gőzhajózási társulatra.

Azt mondja gróf Apponyi, hogy nem riad vissza áldozatoktól, sőt igen szépen kifejtette, hogy egyik oka annak, hogy miért nem járul a törvényjavaslathoz, az, mert nem találja elegendőnek az összeget és azért ő óhajtaná bevárni az időt, midőn megszüntettetvén a Lloyd subventiója, azon helyzetben leszünk, hogy nagyobb segélyezésben részesítsünk egy hazai tengerészeti vállalatot. Megmondom röviden, miért nem tartom czélszerűnek összekötni e két kérdést.

Igen jól méltóztatik tudni, hogy én bizony nem kevésbbé perhorreskálom az osztrák-magyar Lloyddal való szerződést, mint Apponyi Albert t. képviselőtársam, már azon oknál fogva is, mert hiszen én minden osztrák-magyarságot perhorreskálok, de különösen közgazdasági szempontból és azon okokból is, a melyeket a t. képviselő ur igen helyesen előadni méltóztatott. De én azt hiszem, hogy ezen két kérdésnek összekötése csak két esetben volna helyes. Az egyik eset az volna, ha azt látnám, hogy az osztrák-magyar Lloyddal való szerződésnek fennállása feleslegessé teszi az „Adria“ társaságot. Ekkor azt mondanám: várjuk be, meglehet, hogy azt a szerződést megváltoztatjuk, vagy ha fenmarad, akkor ez a társaság felesleges. A második eset volna, a melyben helyeselném e két kérdés összekapcsolását, ha megfordítva ennek a törvényjavaslatnak mostani elfogadása megnehezítené majd a mi positiónkat az osztrák-magyar Lloyddal szemben, ekkor is azt mondanám, tartsuk függőben a kérdést.

De a két eset egyike sem áll. Az első nem áll, mert hiszen tudjuk, hogy az osztrák-magyar Lloydnak existentiája sehogy sem teszi feleslegessé az Adria működését, mert a Lloyd kizárólag épen abban az irányban működik, a hol a magyar kereskedelemnek — fájdalom — nincsen exportja: kelet felé; a nyugoti járatokat kizárólag az Adria tartja fenn. Tehát nincs ok, hogy miért tartsuk függőben e törvényjavaslat sorsát addig, mig a Lloyd-társaság szerződésének kérdése kerül majd szóba. Mert ha majd sikerül — a mint szivemből óhajtom, hogy sikerüljön — az osztrák-magyar Lloyddal való szerződést megszüntetni, akkor annál szükségesebb lesz ezen magyar társulatnak működése és csak a magyar törvényhozástól fog függni, azt erősebbé tenni.

Még kevésbbé áll a második eset, hogy tudniillik ezen törvényjavaslatnak elfogadása megnehezítené positiónkat a jövőre nézve. Én épen az ellenkezőt hiszem. Én azt hiszem, hogy midőn oly erős ellenséggel állok szemben, mint a minő az osztrák-magyar Lloyd, akkor arra a harczra, a melyet vele meg kell vívnom, felfegyverkezve kell kiállanom. Mikor erősebb kormányunknak állása? akkor-e, ha nincs semmi társaság és egyelőre ki van szolgáltatva az egész tengeri kereskedelem az osztrák Lloydnak, vagy pedig ha kéznél van egy társulat, a melylyel 10 évre van kötve szerződés? Én azt hiszem, hogy ez utóbbi esetben mindenesetre erősebbek vagyunk.

Tehát semmiképen sem lehet azt mondani, hogy ennek a törvényjavaslatnak elfogadása praejudikálna majd a Lloyddal való szerződés kérdésének. Ott lesznek majd a harcztéren és ott újból küzdeni fogunk a mellett, hogy szüntessük meg az osztrák-magyar Lloyddal való szerződést, illetőleg szüntessük meg azt a subventiót, a melyet Magyarország, az én meggyőződésem szerint, most teljesen haszontalanul ad a Lloydnak és akkor a magyar törvényhozásnak hatalmában lesz és bölcseségétől fog függni, vajjon a megtakarítandó 600,000 forintból akar-e egy részt arra szánni, hogy egy már létező hajózási vállalatot erősítsen. Ekkor mindig hatalmában lesz, hogy erre nagyobb összeget szavazzon meg. Ha pedig erre nem lesz szükség, majd a pénzügyminister ur találni fog annak a 600,000 forintnak helyet. *(Derültség.)*

Én ismétlem, t. ház, hogy sajátságos tünemény az a mi közlekedési ügyünk történetében, hogy a vizi utak iránt mindig igen kevés érzéket tanusítottunk.

Én világosan emlékszem azon pillanatra, melyben itt a házban majdnem hasonló körülmények közt voltunk, midőn a magyar Duna-gőzhajózási társaság fentartásáról volt szó. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Ugy van! Ugy van!)* Akkor is emelkedtek ellene hangok, először a bizottságban, még pedig kormánypárti, azután ellenzéki oldalról is, tudom egyik sem tette azon intentióval, hogy a magyar hajózás ügyének ártson, de az eredmény végre mégis az lett. És tapasztaljuk mostan a legutóbbi időben, mily drágán fizeti meg Magyarország az árát annak, hogy ki van szolgáltatva a dunai gőzhajózás egy társulatnak, mely semmi más érdeket nem tart szem előtt, mint a maga üzleti érdekeit. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én nem akarom, hogy a tengeren is az történjék, a mi a Dunán történik, nem akarom, hogy kereskedelmünk ki legyen szolgáltatva azon társulatnak, melyre nézve a subventiót megszüntetni óhajtom és ezen oknál fogva a törvényjavaslatot pártolom. *(Helyeslés a szélső baloldalon és a jobboldalon.)*

Gr. Bethlen Ödön: Tisztelt ház! *(Halljuk!)*

Digitized by Google

Megvallom, kissé feszélyeztetve érzem magamat, midőn ezen javaslat ellen állást foglalok, nem mintha nem volnék teljesen meggyőződve és megnyugtatva álláspontom helyes voltáról, de mert igen népszerű eszmék ellen kisértem meg a küzdelmet. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mert tagadhatatlan, hogy Fiume és a magyar tengeri hajózás iránt ugy e házban, mint mindenütt az országban elejétől kezdve rendkivüli meleg érdeklődés mutatkozik.

Mindannyiszor, valahányszor még eddigelé fiumei forgalmunk emeléséről volt szó, áldozatkészségünk nem ismert határokat s a kivánt összegek, mondhatni vita nélkül meg lettek szavazva. Elismerem, hogy ez igy egészben helyesen történt s én magam is eddigelé minden alkalommal a fiumei beruházásokra vonatkozó összegek megadása mellett szavaztam, ámbár be kell vallanom, hogy én saját részemről e tekintetben is inkább egy lassúbb mérvü tempót választottam volna és talán némely esetben más, meggyőződésem szerint, czélravezetőbb eszközöket.

Mint minden actiónál, melyet rendkivüli érdeklődés szül, melynél mondhatnám a lelkesedés a higgadt megfontolást háttérbe szoritja, ugy a fiumei beruházásoknál is kissé gyorsan haladtunk. Ez azonban már megtörtént és még hasznunkra is válhatik, a mennyiben megtanít, hogy a magunk elé tüzött czélt kisebb költekezéssel és ép oly biztosan elérhetjük.

De nem is ilyesmiről van ma itten szó, hanem egy újabb költség megszavazásáról oly czélra, mely tengeri forgalmunk fejlesztése tekintetében nem csak hogy szükségtelen, de meggyőződésem szerint, arra kártékony befolyást is fog gyakorolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Miután ez oly állitás, melyet — a ház hangulatát ismerve — első pillanatban sokan talán túlmerésznek fognak tartani, a tisztelt ház türelmét kérem, hogy engem meghallgatni méltóztassék, midőn e tárgyban vallott nézeteimet kifejteném. *(Halljuk!)*

Tisztelt ház! Mindenütt a világon, a tengeri kereskedelem terén sokkal tapasztaltabb nemzeteknél mit látunk e tekintetben? Azt, hogy tengeri vállalatoknál a subventio-adásnak egyedüli kizárólagos alapfeltétele a posta- és személyforgalom közvetítése. Személyforgalom alatt a gyarmatokkal biró államoknál természetesen nemcsak a kereskedelmi személyforgalmat, hanem a strategiai szempontból igen fontos katonai személy- és podgyászforgalmat is értve.

Hogy egyes esetet említsek, itt van például a Peninsular-vállalat, mely évtizedek óta tetemes subventio mellett közvetíti és biztosítja a posta- és személyforgalmat Anglia és legfontosabb keleti gyarmatai, Elő- és Hátsó-India, továbbá China, az afrikai s a perzsa partvidékek közt.

Hogy Anglia, melynek már azon irányban rendes kereskedelmi összeköttetései megvannak, azon a posta- és személyforgalmat egy erős vállalat útján biztositani törekszik, az nagyon természetes dolog. Ez egészen más tekintet alá esik mint az Ádria.

Oly területről van itt szó, mely lakosságra és kiterjedésre nézve talán a lakott világrész felével fölér és oly kereskedelmi érdekekről, melyek magában kétszer oly nagyok, mint hazánk összes kereskedelmi forgalma. Ebben az angol helyesen és érdekeinek megfelelőleg jár el, valamint minden, a mit az angol tesz kereskedelmi szempontból, nagyon helyesen van téve. Ezt a következmények mutatják.

Vegyünk más államot, például vegyük Franciaországot. Franciaország a császárság kora óta subventionál sok milliókkal egy vállalatot, a „Messageries maritimes"-t, mely neki két fővonalon ugyanazon szolgálatokat teljesíti, a melyeket Angliának a Peninsular-vállalat közvetít, a menynyiben egyrészt Hátsó-India, másrészt Amerika felé Franciaország kikötői között tartja fenn a forgalmat.

Igy legújabb időben Olaszország, a mióta észre vette azt, hogy mennyire fontos jövő fejlődésére nézve észak-keleti Afrikának kereskedelmi téren való meghódítása, azt teszi, hogy két vállalatot, ugy hiszem, a Rubattino és a „Navigatione Generale"-féle társulatot nagy subventióval lát el.

Azonban ennél is egészen mások a feltételek.

Ennél nincs csupán buza-, liszt- és egyéb nyers-termény szállításáról szó, mint az „Adriá"-nál, hanem első sorban posta- és személyforgalomról, mint a hogy később lesz alkalmam arra még visszatérni.

Azonban tovább megyek. Vannak nagyon fontos kereskedelmi vonalak, melyeken az említett államok egyike sem subventiónál hajójáratokat, daczára annak, hogy az ottani érdekek ép oly fontosak, mint az általam már felsorolt esetekben. És miért teszik azt? Teszik azért, mert a tapasztalat megmutatta, hogy némely vonalon subventio nélkül is még posta- és személyforgalom is igen jól tud magától fejlődni és tudja magát fentartani. Igy teszi Bréma, Hamburg az ott évtizedek óta fennálló transatlanticus gőzhajó-vállalattal, a brémai Lloyddal, a „Hamburg-amerikanische Packet-Dampfschiffahrt-Gesellschaft"-tal és más vállalatokkal, melyekről mint általános szabályt hozhatom fel, hogy még postaszállitás czimén sem kapnak egy krajczárnyi subventiót sem, mert e nélkül is létezhetnek.

Igy vagyunk az általunk annyira nem szeretett Lloyd-társulattal is. És itt megjegyzem, hogy nem értek egyet gróf Apponyi Albert t. képviselő ur azon állításával, hogy mi quasi hadi sarczképen fizettünk ennek mintegy 400 ezer frtot éven

Digitized by Google

ként. Mert ha mi ma megszüntetnők ezen 400 ezer frt subventió fizetését, nekünk a Lloyd-társulat által teljesített azon szolgálatot, hogy a Fiuméből irányuló egyenes posta-összeköttetést a magyar, horvát és dalmát partokkal, továbbá Trieszttel és Anconával fentartja, más vállalatra kellene biznunk, a melynek valószinűleg ugyanannyit kellene fizetnünk, mint a Lloydnak.

Egyetlen egy kivételt ismerek, a mely némileg hasonlít az „Adria" subventionálásához és a mely mint analog eset hozható fel. Ugyanis spanyol lobogó alatt látunk Mexico és New-Orleans közt egy vállalatot, a mely az „Adriá"-hoz hasonló feltételek mellett áll fenn több év óta. De ezzel szemben áll a többi tengeri államok által követett ellenkező eljárás. Ne legyünk tehát császáriabbak a császárnál és ne álljunk arra a térre, a melyen saját kárunkat valljuk, hanem nyugodjunk meg abban, hogy az, a mit az előrehaladtabb tengeri államok jónak és czélszerűnek látnak, követendő.

Már most ki fogom mutatni, t. ház, hogy az „Adria" Magyarországra nézve felesleges, sőt káros intézmény. *(Halljuk!)*

Miféle szolgálatokat teljesít az „Adria" tengeri hajózási vállalat? Ha a budapesti malmoknak, mert Magyarországra nézve e vállalattal szemben fődolog a lisztkivitel, elegendő szállítmánya van, ezt az „Adria" hajói elviszik Fiuméből a nyugati kikötők felé.

Vegyük csak a más adriai kikötőkben létező viszonyokat, mert azok ránk nézve is irányadók lehetnek.

Itt vannak a görög kikötők, minők Patras, Galaxidi, Catacolo stb., a melyeknek inkább csak nevük kikötő, a mennyiben csak nyilt helyek, sziklapartok. Az angol gőzhajók oda jönnek, kikötnek, de ha vihar van, azonnal megszöknek s csak a vihar elmultával folytatják a rakodást. Igy folyik ott az árúk ki- és berakodása. Mi pedig Fiumében kikötőt építettünk arra, még pedig igen helyesen, milliókat áldoztunk; milliókat áldoztunk vasuti összeköttetésekre, szintén igen helyesen. Ezek a görög kikötők pedig daczára annak, hogy nem is kikötők, minden esetre megkapják, még kétszeres számban is, azon gőzösöket, melyekre szükségük van, hogy mazsolájukat és fügéjüket elszállítsák. Mennyivel inkább megkaphatná Fiume is a hajókat, a melyekre szüksége van, minden subventió nélkül.

Vegyük csak mi volt az Adria? Az Adria keletkezésekor egy ügyes és derék magánvállalkozó kezében subventio nélkül is valóban csodákat mívelt. Akkor jól állott, jövedelmezett és képes volt megfelelni hivatásának. Mi történt azután? Mi minden áron boldogítani akaró törekvéseinkkel odajutottunk, hogy elfogadtattunk vele 12,000 frt subventiót. Attól kezdve megfordult a helyzet. Akkor már nem volt szerencséje a vállalatnak, föl kellett emelni a subventiót 24, majd 50, majd 150,000 frtra és most már 307,000 frtig jutottunk. Sőt ez sem elég. Az előttem szólott t. barátom szavaiból kivettem, hogy mintegy már kilátásba van véve, hogy majd ha a Lloyd-szerződés lejár, a netán megmaradó pénz egy részét, vagy az egészet is az Adriának adjuk.

Polónyi Géza: Helyesen!

Gr. Bethlen Ödön: Meglehet, hogy a t. képviselő ur szerint igen helyesen, de bevezetésemben mondtam már, hogy tudom, hogy népszerű eszme ellen küzdök; legyen tehát a képviselő urnak annyi türelme, hogy meghallgasson. *(Helyeslés. Halljuk!)*

Ennyit az Adria multjára nézve. De hát mit követelünk mi az Adriától? Szolgálatot. S mit követelnek más államok az előbb felsorolt hajózási vállalatoktól? Egész füzetet tesznek ki ama kötelezettségek, melyeket pl. Francziaország a „Messageries maritimes"-re ró. Egyetlen hajó, melynek vizrebocsátását láttam, 3 millió frankba kerülte. És hány ilyen hajója van ama társulatnak. Elő van irva, hogy a társulatnak minden hajója franczia legyen és ez azért van, hogy háború esetén más hasznát is vehessék, pl. csapatszállításra és hogy biztosítva legyen az állam arról is, hogy azon hajók semlegességét az ellenség respectálni fogja. Mert szép dolog ugyan az a párisi szerződés, de minden hatalom nem fogadta el és mi ki vagyunk téve annak, hogy háború esetén, daczára az Adriának, tengeri kereskedésünk megakadna, ha idegen lobogóra szorulnánk.

De azt mondják, legalább egyes hirlapi közleményekben avval védik az Adriát, hogy tömeges kivitel esetén ugyan nem annyira szükséges, de hát ha csak kisebb mennyiségű árú irányul Fiumének és az illető feladó nem talál hajót arra, hogy e csekélyebb mennyiségű árút elszállittathassa?

Saját tapasztalataimból merem állítani, hogy az az angol hajó, mely elmegy Triesztbe — Triesztet veszem például, mely csak pár órányira fekszik Fiumétől — már kétszáz tonnáért is érdemesnek tartja, hogy egy kis kerülővel a szomszéd kikötőt is meglátogassa, mert a kikötői és egyéb illetékek levonása után is marad még szép tiszta nyeresége s mindig kilátása van arra, hogy ha a kikötőbe jő, esetleg más árúkat is fölvehet, melyek időközben vasuton érkeznek.

Tény az, hogy már 200 tonnától kezdve egy hajó, mely Velenczéből, Anconából, vagy Triesztből nyereséggel szállít, Fiuméból is nyereséggel szállíthat. Nem tagadom, hogy kivánatos volna ennél csekélyebb rakomány-mennyiségnek is mindig hajót biztosítani és pénzügyileg mindent megtenni, a mi egyáltalában a kereskedelem érdekében van; de hát mi igen szegény állam vagyunk arra, hogy ily túlbuzgóságot mutassunk a segélye-

Digitized by Google

zés terén s mértéken túl költekezzünk tengeri vonalaink subventionálására. *(Helyeslés balfelől.)*

De egy sokkal fontosabb tényt mondhatok az Adriáról, *(Halljuk!)* saját tapasztalásomból. Megtörtént az — hogy ma mi történik, nem tudom, de ha megtörténhetett akkor, mikor az Adria szintén subventionalis viszonyban állott már az állammal, megtörténhetik ma is — hogy Fiumében huzamosabb időn keresztül a szállítási díjak magasabbak voltak, mint Triesztben; *(Mozgás. Halljuk!)* még pedig egy és ugyanazon hajón, mert rendesen ugyanazon hajó, mely Triesztet meglátogatja, átjön Fiuméba is és ott megkeresztelik „Adria-hajó"-nak. Feltünt nekem, hogyan van az, hogy azon hajó, mely Triesztbe a saját szakállára jön, olcsóbban képes árúkat ott fölvenni, mint Fiumében a subventio daczára.

Azon időben hivatalos állásban lévén, azon helyzetben voltam, hogy végére járhattam a dolognak. És azt tapasztaltam — s ezen állításomat fentartom bárkivel szemben — hogy 2 shillinggel magasabb volt a szállítási díj tonnánkint Fiuméből, mint Triesztből. *(Mozgás.)*

Sőt többet mondok. *(Halljuk!)* Egy alkalommal egy kereskedő jött hozzám Fiuméban s azt mondotta: nagyon meg vagyok akadva; eddigelé mindig angol gőzhajón tudtam árúimat Angliába küldeni, azonban, mióta ezen angol hajó az Adria czége alatt közlekedik, a szállítás megdrágult. És mennyivel volt drágább a szállítás? Abban az időben körülbelül 16—18 shilling volt egy tonna szállítási díja Fiuméból Liverpoolba, az „Adria" pedig emberemtől mintegy száz shillinget kért tonnánkint. Igaz, hogy ür-tonnáról volt szó, mely 50 és nem 40 angol kubikláb, mint a súly-tonna. De méltóztassék figyelembe venni, hogy a kettő közt a különbség csak 25 százalék, holott a szállítási díj különbsége sokkal nagyobb volt.

Sehogy sem tudta az angol kereskedő kivinni azt, hogy az Adria neki olcsóbban szállítson. Mit tettem tehát vele? Azt mondtam, hogy bizza rám a dolgot és elmentem a Lloyd-ágenshez és felkértem, hogy vegye fel azon árút, vigye Triesztbe és ott adja át egy angol hajónak. És 40 s nehány shillingbe került a szállítás Liverpoolig. Ezen esetet magam tapasztaltam.

Ezzel, azt hiszem, bebizonyítottam, hogy az Adria nemcsak hogy szükségtelen, de még kártékony hatású is a mi hajózásunkra. Hozzá teszem, a mit főoknak tartok, hogy nemcsak a kereskedővilágnak van jogos és méltányos panasza ezen vállalat ellen, hanem a hajósok is méltán panaszkodnak ellene, mert az a kapitány, a ki hajójával Fiuméba érkezik és nem tartozik az Adria által protegált kapitányok közé, tehát a saját szakállára keresi a szállítmányt, mindenesetre hátrányos helyzetben van az Adriával szemben. Mi pedig azt óhajtjuk, hogy a forgalom, a mennyire lehet, fejlesztessék.

Végre figyelembe veendő, hogy egészen más a vasuti és más a tengeri díjtételeknek állami szabályozása. Az első lehetséges, a másik nem keresztülvihető. A vasut fix vonal, a mely benn marad az országban, mig a tengeri hajózás olyan vállalat, a mely egy kormánynak sincs alávetve, a mely mindenütt fölkeresi a szállítmányt és azt felveszi. Elmegy az indiai tengerre és az atlanti oceánba; de ha valamely kikötőben zaklatják, oda többé vissza nem megy.

Azt is hallottam, hogy a subventiót, ha nem is ezen alakban, de más alakban megadják az újabb időben Francziaország és Olaszország. Már azt határozottan tagadom. Mellesleg megjegyzem, hogy Colbert megkezdte ezt, de Colbert óta hova jutott a franczia marina? Igenis voltak igen ügyes parancsnokok, admirálisok és volt nagy tengeri hadereje; de a kereskedelmi tengerészet nem birt kifejlődni Francziaország és tengerpartja arányának megfelelően.

Ennek természetesen más okai is vannak, tudniillik az, hogy a franczia nem tengeri nemzet, mint az angol, vagy a skandináv. A franczia és az olasz kormány újabb időben elkezdte segélyezni a tengerészetet, de nem a tengeri kereskedelmet, hanem nemzeti hajó-ipart. De miért? Hogy elősegítsék az országban a hajóépítést, emeljék a hajók számát és hogy azon állapotban legyenek, hogy a kereskedelem saját lobogójuk alatt közlekedjék. De mit tesztünk mi az Adriával? Még csak nem is kötünk ki időpontot, mikor consolidatióját elérve, hogy köteles legyen, a mi másutt megtörténik, hogy hajói magyar lobogó alatt járjanak. Mert az Adria ezen javaslat szerint csak arra köteles, hogy ezentúl hajóit 7-ről 12-re szaporítsa. Ezen hajószámmal pedig az Adria nem lesz képes azon igényeknek megfelelni, melyeket tőle várunk.

Ez oly eset, a mely más, nálunknál tapasztaltabb tengerészállamokban nem fordul elő, mert a legkevesebb, a mit ezek megkövetelnek, az, hogy az illető hajózási vállalat viselje a nemzeti lobogót, ne az idegent, mert akkor nem is szolgálhatja oly híven a nemzeti érdekeket.

Az elmondottak alapján ne méltóztassék hinni, hogy én talán Fiume iránt nem viseltetném azon érdeklődéssel, mint mások e házban és e házon kivül. Sőt merem állítani, hogy épen azon tény, hogy én nyiltan, tán némi tekintetben kiméletlenül szóltam a vállalatról, abban leli okát, hogy én még több érdeklődést táplálok Fiume emelkedése iránt, mint azok, a kik nem voltak abban a helyzetben, mint én, hogy ott több időt tölthettek volna. De kötelességemnek tartottam felszólalni, mert előrelátom a jövő helyzetet, hogy tudniillik az Adria rövid idő mulva bukása szélén fog állani és akkor aztán kénytelenek lennének érette újabb áldozatot

Digitized by Google

hozni, azt pedig pénzügyi helyzetünk meg nem engedi, arra igen szegények vagyunk, hogy ilyen czélra, újabb és újabb áldozatokat tehessünk. Ha most ezen áldozatot megtesszszük, erkölcsi solidaritást vállalunk a vállalatnak jövő fejlődése iránt, már pedig én nem hiszem, nem hihetem, hogy a vállalat a multban követett eljárása után valaha jobb financiális helyzetbe jutni képes legyen és másrészt el akarom kerülni azt, hogy a bekövetkező bukást újabb áldozatok árán ismét elodázzuk egy bizonyos rövidebb időre.

Azzal, ha a mostani helyzetet fentartjuk, ha tudniillik az Adria 1891-ig a jelenleg élvezett subventióban részesül, melyet ugy sem vonhatunk meg tőle, mert hiszen törvény biztosítja, evvel azt hiszem, megtettük kötelességünket és elértük azt, hogy a társulat, ha ugyan arra képes, 5 év alatt rendezheti viszonyait. Szerintem 5 év mulva egyszerűen arra kellene a társaságot utalni, hogy lépjen majd versenyre más hajózási vállalatokkal, látogassa meg Fiumét, a mikor akarja, de subventióban többé nem részesül. Ez lenne az én kivánságom akkorra; most pedig azt óhajtom, hogy a társulat a jelenleg biztosított 200 és néhány ezer forint subventión kivül újabb subventióban ne részesüljön. *(Helyeslések.)*

A mondottak után én a törvényjavaslatot igen természetesen általánosságban sem fogadom el; de a gr. Apponyi t. képviselőtársam által benyujtott indítványhoz az általam előadottaknál fogva szintén nem járulhatok. *(Helyeslések.)*

Csernátony Lajos: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Igen kérem a t. ház kegyes türelmét, a melyre hosszas betegeskedésem következtében nagy szükségem van. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem szólottam volna egyáltalában, ha ez valóban kötelességem nem volna azokra nézve, a miket előttem szólott t. képviselőtársam mondott. Valóban nem értem, mit akar elérni az Angol- és Francziaországba való utalással. Én Angol- és Francziaország helyzete s a mi helyzetünk közt e tekintetben Fiuméval és Fiumében az Adriával semmiféle analogiát föl nem ismerhetek.

T. barátom elmondja, hogy Angol- és Francziaországban mily nagy összegeket, milliókat áldoznak subventióban bizonyos czélok elérésére a posta- és a személyszállításnál. Miféle analogia van ebben és főleg miféle ellentétes analogia azzal, hogy mi subventionálunk Fiumében egy társulatot, a mely nem szállít személyt és postát, de szállítja azt, a minek szállítására szükségünk van nekünk? Angol- és Francziaország subventionálja azt, a mire neki van szüksége; mi subventionáljuk azt, a mire nekünk van szükségünk. És mi ez a szükség? Nyers termékeink kivitele nyugat felé és a tengeren túl Amerikába. És mi a mi kiviteliünkre nézve a fődolog? Az, hogy ezen kivitelre nézve állandó járatok legyenek biztosítva bizonyos időben és ne kelljen, a t. képviselőtársam theoriája szerint, a szabad verseny mellett arra várni, hogy bizonyos hajók oda megérkeznek-e vagy sem azon időben, midőn nagyon fontos dolog az, hogy a piaczra a mi termékeink kerüljenek. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

T. képviselőtársam egyes mellékes, de mondhatni nem alárendelt dolgokba bocsátkozott, a melyek valóban megérdemlik, hogy megvizsgáltassanak és pedig szigorúan. Különösen felemlít egy botrányos esetet is, mely Fiumében akkor, midőn ő ott hivatalos állásban volt, egy angol kereskedővel történt. *(Halljuk!)* Bátor vagyok kérdezni, hogy azon tanács, melyet ő azon angolnak adott, hogy miután Fiumében nem veszik fel azon díjért az árúkat, menjen Triesztbe és ott ugyanazon áron fel fogják venni, a mi meg is történt: vajjon ennél a tanácsnál maradt, vagy pedig be is jelentette-e a magyar tengerészeti hatóságnak? Mert ez az eset csakugyan botrányos és nyomozást, megfenyítést érdemelt volna. Nem tudom, megtette-e a följelentést; mert ez a kérdés rögtön felmerül az emberben.

Én mindazokkal, a miket gr. Apponyi Albert képviselő ur mondott, elejétől végig csaknem mindenben egyetértek. Az igen t. képviselő ur kijelentette azon elvet, hogy az állami subventio bizonyos esetekben, bizonyos nagy czélok előmozdítására szükséges; továbbá kijelentette azt, hogy azt a subventiót, a melyet az állam az Adriának ad, nem tartja elégségesnek. Ebben annyira egyetértek vele, hogy nekem erős meggyőződésem volt éveken át, hogy az az első subventio egyik nagy oka volt annak, hogy az Adria bajba jutott, mert azzal nem volt képesítve megfelelni azon várakozásoknak, a melyeket mindenki hozzáfűzött és azon kötelezettségeknek, melyekre vállalkozott.

Abban is egyetértek vele, hogy ha mi a Lloydtól szabadulhatunk, ez áldás lenne ránk nézve. Mert az bizonyos — és én sem vádolom a Lloydot — hogy első sorban és ha lehet kizárólagosan Triesztet fogja szolgálni örökre és Fiumét csak annyiban, a mennyiben épen ki nem kerülheti. De a miben nem értek vele egyet, az a levont következtetés. Gondolja-e t. képviselőtársam gróf Apponyi Albert, hogy az a magyar tengeri kereskedelemnek, Fiumének, kiviteliünknek és nagy állami érdekeinknek hasznára válnék, ha a Lloyd karjaiba engedjük dőlni az egész fiumei kivitelt? *(Igas! jobbfelől.)* A fenálló társulatot a t. gróf ur sem támadta meg, sőt elismerte, hogy kötelezettségeit, azon egy pontot kivéve, a melyet az előadó ur is kiemelt, teljesíti; daczára nagy nehézségeinek, a melyekért egyébiránt, miután a kötelezettségeket az állam irányá-

Digitized by Google

ban teljesítette, szemrehányást tehetnek a társulat részvényesei, de az állam maga valóban csak jó tanácscsal szolgálhat és szemrehányást csakugyan nem igen tehet. Hát képzeli-e a t. képviselő ur, hogy ha megvonjuk az Adriától annak módját, hogy képessé vagy legalább a mostani állapothoz viszonyítva, képessé válik kötelezettségeinek teljesítésére, nem válnék-e ez a Lloydnak erősítésére? És vajjon a Lloyd erősödése, az Adria gyengülése vagy legalább nem erősítése nem válik-e a fiumei kivitel gyengítésére? Vajjon nem szoktatjuk-e ez által ismét vissza az exportnak azon tényezőit, a melyek Fiuméba lassankint átmentek, de a melyek ismét visszamennének Triesztbe? Azért mondom, hogy az igen t. képviselő urnak következtetését nem tehetem magaménvá; nem tehetem magaménvá azért sem, mert, a mint már Helfy Ignácz képviselő ur is mondta, a subventió emelése — a mely emelést szükségesnek tartjuk, sőt gróf Apponyi Albert szerint ez nem is elégséges — nem gátolja meg egyáltalán azt, hogy majd, ha a Lloyd szerződése lejár, teljesen ugy nyilatkozzunk és tegyünk, a mint nyilatkozni és tenni jónak és kötelességünknek ismerjük. Mert az által, hogy az Adria erősödik, azt hiszem, még erősebb az álláspontunk és nem gyengébb. *(Helyeslések.)*

Ezeknél fogva óhajtom, hogy a törvényjavaslat elfogadtassék és mellette vagyok magam is. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Széchényi Pál, földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék megengedni t. ház! hogy a vitának eddigi menete után a kérdést visszatereljem oda, a hová az való, azaz, hogy mindenekelőtt röviden előadjam a t. háznak a helyzetet, melylyel szemben állunk és a mely a most javasolt intézkedést szükségessé teszi.

A helyzet szerintem az, hogy van egy tengeri hajózási társulat, a mely szerződési viszonyban állván a magyar állammal, szerződési kötelezettségeinek mindeddig teljesen eleget tett. Nem akarom most felhozni a panaszokat, majd rátérek azokra is; most röviden csak a helyzetet akarom feltüntetni. Végül a szerződésnek azon pontozatára került a sor, mely egy hajó bevásárlására kötelezi a társulatot; a társulat azonban a szenvedett veszteségek folytán nem érezte magát elég erősnek erre s azon kéréssel fordult a kormányhoz, hogy vagy hosszabbítsa meg a szerződést nagyobb subventióval, vagy pedig a szerződés megszakítását vegye fontolóra, mert hogy ily körülmények közt képtelen lesz a társulat kötelezettségeinek megfelelni.

A kormány már most, tekintve azt, hogy a társulat minden kötelezettségének eleget tett; hogy az eredmény, mely a forgalmi statistikából kitünik és melyet a t. előadó ur bőven kifejtett, azt mutatja, hogy a forgalom tetemesen növekedett, különösen az óta, mióta ezen társulat létesült; tekintve azt, hogy a többi hajózási társulatok nem lettek kizárva az Adria forgalma által; sőt talán még azoknak a forgalma is emelkedett és igy kereskedelmünknek nem csupán az állam által subventionált társulat áll rendelkezésére, hanem ezen társulat concurrentiája folytán még más társulatok is segítségére jönnek a forgalom kiszolgáltatásának; tekintve mindezeket, a kormány helyesnek találta a már fennálló társulattal, melynek összeköttetései vannak épen a nyugati kikötőkkel, a melyek felé a Lloyd-társulatnak nincsenek összeköttetései s a mely társulatot eddigi tevékenységében ellenőrizhette és melynél a szerzett tapasztalatok szerinti hibákat orvosolhatta, mondom, a kormány helyesnek tartotta inkább a fennálló társulattal meghosszabbítani a szerződést és a mennyiben szükséges, a subventio emelését javaslatba hozni, mintsem a létező társulatot elejteni.

Ez a helyzet. Ezzel a helyzettel szemben, ugy hiszem, nem is lehetett másként eljárni, mint a hogyan a kormány teszi. Mert ha gr. Apponyi t. barátom javaslata szerint indulnánk el, akkor a kérdésnek végleges megoldása ma még egyáltalán lehetetlen volna. Azonban ilyen szerződés megkötéséhez két szerződő fél szükséges s azt hiszem, alig találkoznék társulat, mely egy, vagy másfél évi provisorium idejére szerződési kötelezettségre lépjen oly módon, hogy 4 hajó beszerzésére kötelezze magát. Én legalább meg vagyok győződve, hogy tekintélyes pénzerőt és eléggé megbizható egyéneket másik hajózási vállalat ideiglenes megalkotására találni nem volnánk képesek. A határozati javaslat tehát oly módozatot proponál, melyre szerződő felet egyáltalán nem lehet találni. De azzal, hogy jelenleg a szerződést meghosszabbítjuk, nem zárjuk el az utat attól, hogy annak idején, a Lloyd-szerződéshez hozzászóljunk. És ha a Lloyd-társulat szerződésének megújításánál megtakarítások történnek, azokról majd akkor rendelkezhetünk, feleslegesnek tartom tehát ezt előre e tárgyalás keretébe bevonni. A tény az, hogy a kereskedés közvetítésére az eddigi tapasztalatok szerint határozottan szüksége van a magyar kereskedelemnek hajózási társulatra, ha nem erre, hát másra. És miután a viszonyok olyanok, hogy előnyösebb a már létező társulattal szerződni, mint egy újnak megalakulására várni, határozottan hiba volna az alkalmat elszalasztani és provisoriumot alkotni, mely alatt a már létező társulat is okvetlenül megbuknék. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Azon állítása t. barátomnak, gróf Apponyi Albertnak, hogy mi e társulatnak 1 forintot adunk, a Lloydnak pedig kettőt, hogy tönkre tegye azon aspiratiókat, a melyeket e társulat által kielégíttetni akarunk, nem áll, mert általánosan ismert dolog, hogy a Lloyd-társulat járatai egészen más

Digitized by Google

irányúak, mint a mely irányban mi az Adria által a kereskedelemnek előnyt nyujtani kivánunk. Az Adria járatai nyugati kikötőkbe mennek, a Lloyd nyugati kikötőkbe alig jár. Sőt legnagyobb részében azon kikötőknek, melyekben a mi érdekünkben az Adria jár, a Lloydnak nincsen képviselősége, tehát összeköttetése sincs, ugy hogy azt most kellene megteremteni, ha concurrentiára akarna lépni a magyar hajózási társulattal, az Adriával. Igy tehát az, hogy megöljük azt a Lloydnak adott 2 forinttal, a mit a magyar társulatnak adott 1 forinttal előmozdítani akarunk, határozottan nem áll. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Azt mondja tisztelt barátom, hogy gyenge a társulat arra, hogy nagy feladatainak megfelelhessen és épen az általam adott adatokból akarja ezt kimagyarázni, azt mondván, hogy az Adria hajói által teljesített járatok csekély arányban állanak a hajók járataival. Én nagyon óhajtanám, hogy lennénk olyan gazdagok, hogy tudnánk subventionálni oly nagy társulatot, mely a mi kereskedelmünk szolgálatára szükséges minden hajót tulajdon hajóiból tudna előállítani. Meg vagyok győződve épen azon adatokból, a melyek az Adria körüli tapasztalatokról kezeimnél vannak, hogy a társulat hajói által eszközölt nyereség sokkal nagyobb, mint az, a mit charterezett hajók által nyerhetni, sőt a társulat a charterezett hajók által legnagyobb részt veszteséget szenved. Mondom, nagyon óhajtanám, ha oly társulatot tudnánk előteremteni, mely az egész forgalmat saját hajóival tudná ellátni, mert az nyereséggel dolgoznék és talán sokkal csekélyebb arányban kellene subventionálni, mint ezt. De én azt hiszem, hogy nincsen is olyan hajózási társulat, mely egyáltalában nélkülözni tudná a charterezett hajókat. Még oly nagy hajózási társulatok is, mint a Lloyd, de még nagyobb külföldi hajózási társulatok is kénytelenek sok esetben charterezett hajókat igénybe venni, hogy a szükséges erőt előállítsák. Igy tehát azt elkerülni, hogy bérlethajók is használtassanak, egyáltalában nem lehet.

Miben rejlik a mostani „Adria“ gyengesége? Abban, hogy hajóinak csekély száma folytán kezelése nagyon drága és drágul nagy arányban a biztosításokkal. A mely társulat birtokában csekély számú hajó van, annak okvetlenül drágán kell biztosítani a biztosítási intézeteknél hajóit; a mely társulat pedig nagyobb számú hajóval rendelkezik, annak hajói egymást biztosítják és a pénz megmarad a társulat tulajdonában, nem megy a biztosító intézetekhez. Ha tehát ily társulat 10—12 hajóval van ellátva, akkor nem kénytelen oly drágán fizetni a biztosítást. A főgyengesége a mostani Adriának ebben rejlik. E gyengeséget orvosoljuk jelen szerződéssel, mert a mint e szerződés meg van kötve, az Adria három hajóval szaporítja a mostani hajóból álló létszámát és igy eléri azon mennyiséget, a melynél a biztosítás nem oly drága és nem oly szükséges. Ha a szerződés folyama folytán még kiegészittetik a hajók száma 12-re, akkor már teljesen kikerülhető a biztosítás és igy az Adria csak erősödni fog és meg fog szünni azon egy panasz is, mely ellene támasztható, hogy tudniilik gyenge. Azon szerződés tehát, melyet a tisztelt ház elé bátorkodtam terjeszteni, ezen kivánalomnak is teljesen megfelel.

Az időpontra nézve, melyet tisztelt barátom szintén kifogásol e törvényjavaslat benyujtásánál, csak azt vagyok bátor mondani, fontolja meg tisztelt barátom épen azon mondatát, melylyel felszólalását kezdte. „Legyünk tisztában a felől, hogy a kérdés voltakép mi.“ És ép ugy, a mint tisztelt barátom figyelmeztette a házat, hogy itt nem arról van szó, hogy az Adria társulat gyengéjét orvosoljuk-e, hanem hogy a kereskedelemnek nyujtott szolgálatot nagyobbítsuk; ép ugy bátor vagyok tisztelt barátomat arra figyelmeztetni, hogy itt nem a „Lloyd“-dal, hanem az „Adriá“-val kötendő szerződésről van szó. Ez két egészen különböző dolog, melyet egészen különböző alkalmakkor kell már azért is tárgyalni, miután az „Adria“ szerződésének meghosszabbítása most határozottan szükséges, mert különben megszűnik a magyar hajózási társulat, a Lloyd szerződése pedig 1888. év közepén jár le, ezen kérdés megbeszélése tehát későbbi időre kell, hogy maradjon.

Arra nézve, a mit gróf Bethlen tisztelt barátom mondott, bátor vagyok két dologra figyelmeztetni. Először is azt mondja tisztelt barátom, hogy a gőzhajózási társulat subventiója, hacsak nem személy- és postaforgalomra vonatkozik, egyáltalában nem jogosult és rámutatva a külföldi államok példájára, azt óhajtja, hogy a szerint járjunk el mi is. Bátor vagyok tisztelt barátomat arra figyelmeztetni, hogy ugy Angliának, mint Franciaországnak, mint Olaszországnak teljesen mindegy — általános szempontból kiindulva — hogy az ország melyik kikötőjéből indul a forgalom a nagyvilág felé. Angolországnak egészen mindegy, például akár Liverpoolból, akár Leithből vagy más kikötőből megy ki a forgalom. Magyarországnak, azt hiszem, nem mindegy, hogy Trieszből vagy Fiuméből indul-e ki a forgalom. *(Általános helyeslés.)*

Kérem, hogy erre ügyeljen, valahányszor az „Adria“ subventionálásának kérdését tárgyalja.

Másodszor azt állítja tisztelt barátom, hogy más államok kereskedelmi irányú subventiót nem adnak. Meglehet, én ugyan azt állítom, hogy ők oly hajózási subventiókat adnak, melyek a kereskedelmi forgalom élénkítését is előmozdítják. Igy például újabb időben Franciaországban hozatott oly törvény, mely minden hajónak, ha egy bizonyos mennyiségen túl teljesít szállítást, bizonyos subventiót biztosít. Igaz, hogy ez nem tisztán a kereskedelem és a forgalom emelésének szem-

Digitized by Google

pontjából történik, hanem talán azért is, hogy minél több hajóvállalat keletkezzék és minél többen foglalkozzanak hajózási szállításokkal; de oly állam, mely több kikötővel bir, a subventiót ily módon adhatja, mert nem akar egyik kikötőjének előnyt adni a másik felett. De oly állam, melynek csak egy kikötője van és nincsenek vállalkozói, a kik a kereskedelem fentartására és élénkítésére gőzhajókat tartanak, az, ugy hiszem, más módot nem választhat, mint egyenesen azon egy kikötő számára egy biztos és épen azért előre meghatározott járatokat teljesítő hajózási társaságot támogatni. Más módot legalább ez idő szerint és ily viszonyok közt ajánlani nem tudok.

A mi a gróf Bethlen Ödön képviselőtársam által felemlitett szállítási visszaéléseket illeti, sajnálom, hogy meg nem mondta az időt, mikor a visszaélések történtek, mert azok 5 év előtt történtek. Nem tagadom, hogy 5 évvel ezelőtt több panasz volt a kezelés tekintetében, de én ugy tudom, hogy a mostani kezelésre nézve ily panaszt senki sem emelhet. De e tekintetben is bizonyos intézkedés van az új szerződésben, hogy az ellenőrzés nagyobb legyen, hogy a társulatnál ezentúl három ministerium legyen képviselve, azért, hogy ha hasonló visszaélések történnek, feljelentés nélkül ne maradjanak és én azt hiszem, hogy ha az ily visszaélések fel fognak jelentetni, a magyar kormány lesz elég erős arra, hogy a bajok orvoslási módját megtalálja.

A mostani helyzetet fentartani, a mint azt gróf Bethlen Ödön tisztelt képviselőtársam ajánlotta, annyit jelentene, mint a magyar tengeri hajózást örökre, vagy legalább hosszú időre eltemetni és ezzel az egész forgalmat a Lloydnak kiszolgáltatni. Épen azért én a tisztelt képviselő úrnak ebbeli javaslatát nem fogadhatom el, valamint nem fogadom el az Apponyi Albert gróf tisztelt képviselő ur által benyujtott határozati javaslatot sem és kérem a tisztelt házat, hogy méltóztassék a törvényjavaslatot ugy, a mint az beterjesztetett, elfogadni. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Gr. Bethlen Ödön: T. ház! Személyes kérdésben kérek szót. (*Halljuk!*)

Csernátony Lajos t. képviselőtársam imént elmondott beszédében, vonatkozással az Adriai társaság kezelése tekintetében általam elmondott egyik esetre nézve, azt a kérdést vetette fel, hogy ha az általam felemlített visszaélés csakugyan megtörtént, történt-e feljelentés is és ezzel megkiséreltetett-e ezen ügynek orvoslása az arra hivatott hatóság részéről?

Én azon időben a tengeri kormányzatnak egyik közege voltam Fiuméban, bár nem egyenesen megbizva az Adria hajózási vállalat feletti ellenőrzéssel. De igenis emlékszem jól az esetre, miután a dolog már annyira elkeseredést szült, az illető fél hozzám jött, elpanaszolta baját, én pedig kötelességemnek tartottam erről felebbvalóimnak jelentést tenni. Én a jelentést megtettem, hogy azután milyen intézkedés tétetett, azt most 5 év után egészen biztosan nem tudom, de arra emlékszem, hogy a baj nem orvosoltatott.

Ennyit voltam bátor saját igazolásomra elmondani.

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve, hogy ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Szavazás előtt szó illeti még a bizottság előadóját és gróf Apponyi Albert képviselő urat, mint a határozati javaslat benyujtóját.

Hegedüs Sándor előadó: T. ház! Hogy azok után, a miket a t. minister ur elmondott, ismétlésekbe ne bocsátkozzam, egész röviden csak egy pár megjegyzésre szorítkozom. (*Halljuk!*)

Gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam igen helyesen fejtette ki, mily szempontból kell e törvényjavaslatot megbirálni, tudniillik nem egy magántársulat szempontjából, hanem a fiumei tengeri hajózás tekintetéből. De, nézetem szerint, a t. képviselő ur ezen birálatot helytelenül alkalmazta, mert ha igen jelentékeny kárt, nagy zavarokat, fennakadást és a tekintélyes áldozatok árán megszerzett bizonyos összeköttetések megszakítását nem akarjuk előidézni, vagy újabb kisérletekbe nem szándékozunk bocsátkozni, akkor kénytelenek vagyunk az „Adria“ szolgálatait igénybe venni és azt magunknak biztosítani, ez pedig csak oly módon érhető el, ha annak szervezete elég erőssé és consolidálttá tétetik. Ennek helyes és szükséges volta pedig gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam beszédéből is kitűnik, mert határozati javaslatában ő maga sem zárkózik el annak szükséges volta elől, hogy az „Adria“ államilag segélyeztessék, csak annyit mond, hogy e segélyezés most csak ideiglenes módon eszközöltessék és az ügy végleges elintézést csak akkor nyerjen, mikor a Lloyddal kötött szerződés lejár, tudniillik 1888. junius 30-án, tehát egy és háromnegyed év múlva. Ez igaz lenne, ha ezen alakban meg lehetne adni a szükséges segélyt az Adriának és ha arról lenne szó, hogy adjunk 2—3 vagy 400,000 frt államsegélyt. Akkor lehetne beszélni ilynemü megoldásról; de most nem erről, hanem hajók beszerzéséről van szó. Én meg vagyok győződve arról, hogy az „Adria“ esetleg a pénzsegélyt is elfogadná, de én épen a magyar állam szempontjából, nem pénzt akarok adni a társulatnak, de szolgálatképessé akarom azt tenni és oly helyzetbe akarom hozni, hogy az igényeknek megfelelhessen. Ha tehát igy áll a dolog, az a kérdés, miképen helyezhetjük a társulatot oly állapotba, hogy a nélkülözhetetlenül szükséges számú hajókat megszerezhesse. Ez kétféleképen történhetik: vagy tőkét adunk neki, vagy subventióval segélyezzük, melynek lekötése által a hajókat beszerezheti. Pénzügyi, de ellenőrzési szempontból is,

Digitized by Google

nézetem szerint, legczélszerűbb, ha oly subventiót adunk, mely képessé teszi a társulatot a hajók megszerzésére. Mert tévedésben van nézetem szerint gróf Apponyi t. képviselőtársam, midőn úgy tünteti fel a dolgot s tán nem is épen ezt akarta kifejezni, de consequentia szerint úgy tűnik fel, hogy itt tulajdonképen pénzbeli segélyről van szó; de nem erről, hanem arról van szó, hogy a társulat a szükséges eszközökkel rendelkezhessék. Ideiglenes úton hajókat beszerezni nem lehet. Ideiglenesen legfeljebb megadhatnók a társulatnak azon nagy károkat, melyeket a charterezésnél 1883 óta veszített, a mi körülbelül 180,000 frtra megy. Ezt a társulat is elfogadná, de nézetem szerint, ez tengerbe dobott pénz és nem a szolgálat biztosítása lenne.

De t. képviselőtársam úgy állította fel a dolgot, hogy itt végleges megoldásról most nem lehet szó, mert hiszen a Lloyddal kötött szerződés még érvényben van egy és háromnegyed évig és úgy állította oda — mit egyébiránt a t. minister ur már megczáfolt — mintha itt valami keleti járatok subventionálásáról lenne szó, mert különben nem állította volna, hogy itt a Lloyd subventionálása utján lerontjuk azt, a mit az Adria segélyezésével építünk, mert hiszen a glasgowi, roueni, stb. összeköttetések nem képeznek versenyt a Lloyddal szemben, miután nem azon irányban esnek, mely a Lloyd vonala, sőt még a braziliai járatokban is verseny nélkül áll az „Adria" a monarchia részéről. Azt hiszem tehát, nem rontatik le semmi az által, ha az „Adria" erősittetik oly útirányokban, melyekben a Lloyd nincs érdekelve. Természetes tehát, hogy ha a t. képviselő ur előzményeivel és következményeivel nem értek egyet, nem érthetek egyet magával a beadott határozati javaslattal sem. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A mi gróf Bethlen Ödön t. képviselőtársam észrevételeit illeti, e tekintetben csak kettőre szorítkozom. A mi a visszaélésekre vonatkozik, kár, hogy a személyes reminiscentiák, melyekről itt szó van, már kissé elavultak, mert öt éves visszaemlékezéseket ily szerződés tárgyalása alkalmával csakugyan nem tárgyalhatunk. De különben is egy általános állítása nézetem szerint téves következtetésre vezet. Ez az, hogy az „Adria" vagy bármely társulat, némely kikötőkből és plane nem kiindulási kikötőkből, kedvezőbb díjtételek mellett fogad el rakományokat s például megesett és megesik az, hogy az Adriának gőzöse Triesztben kedvezőbb díjtételt fogad el, mint Fiumében. Ez a világon mindenütt igy van, egyszerűen azért, mert a kiindulási pontban levő rakománya nem töltötte meg a hajót. Természetes dolog tehát, hogy ha a kőszenet nem akarja hiába fogyasztani, iparkodik a hajó azon kikötőből, hol még rakomány van, ilyet fölvenni és alkuszik, legyen angol, osztrák vagy magyar hajó és lemegy a minimális tételekre, mert minden több rakomány, azonfelül, melylyel megindult, neki tiszta haszon. Természetes dolog, hogy addig, a mig rakományi ür van a hajóban, iparkodik azt megtölteni a legkedvezőbb feltételek mellett.

De mire vonatkozik e szerződés és miben nyujt biztosítékot? Kell, hogy a hajó Fiuméból induljon ki a szükséges rakománynyal. Ha csak félrakománya van s kiindittatik Fiuméból, mint köteles, természetes, hogy arra nem lehet kötelezni, ha nem talál több rakományt Fiumében és indulnia kell, mert ideje ki van szabva, hogy ha ott nem rakta tele a hajóját, más kikötőből se rakhassa meg.

Nem áll ez érdekünkben sem, mert ezen rakományok utján jön a visszteher, ennek utján az összeköttetés és emennek utján a fiumei forgalomnak erősbítése és növekedése. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

A mi pedig azon állítást illeti, hogy a subventionált társaság hajóinak forgalma megrontja a fiumei forgalmat, illetőleg nem engedi más hajóknak bejövetelét, tehát a forgalom emelkedését, e tekintetben a statistikai adatok totaliter ellenkezőt bizonyítanak. Mert a fiumei forgalomnak subventionált szervezése óta évenkint a Fiumében megfordult hajók száma 3500-zal szaporodott. Már pedig, ha szaporodott, ez nem bizonyítja azt, hogy kizárja a subventionált forgalom a díjtalan forgalmat, sőt ellenkezőleg azt bizonyítja, hogy az általános emelkedésre némi hatást gyakorolt. De a t. képviselő ur egész felfogásában óriási tévedés van. Hivatkozik Anglia és Olaszország példájára, azt mondván, hogy ott keletkeztek nagy hajó-társulatok subventio nélkül. De megfeledkezik arról, hogy ezek tengeri államok, a hol a nép egy részének foglalkozása, a capitális befektetése, az összes üzlet és az összeköttetések nagy része a tengerre van irányulva és annak következtében spontán előidézi már az ország geographiai fekvésénél fogva azon összeköttetéseket és szolgálatokat, melyekre szükség van kereskedelmi hajózás tekintetében. De a mi a száraz földbe beékelt kis államunk, melynek egyetlen nyilása van Fiumében, lakosságának foglalkozása egészen más.

Nálunk a capitalis nem foglalkozik tengeri üzlettel. Hogy lehet tehát azt gondolni, hogy a mi kedvünkért nagy hajó-vállalatok jőjjenek ide és ingyen tegyenek szolgálatot ismeretlen terménymennyiséggel és forgalommal szemben, mig egy rendszeres forgalom meg nem ismerteti, össze nem köti őket velünk. Erre van hivatva az Adria s ezért ajánlom ismételve a törvényjavaslatot elfogadásra. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Gr. Apponyi Albert: Kénytelen vagyok a t. ház figyelmét néhány pillanatra igénybe venni, mert a felszólalt t. képviselő urak, a kik velem ellentétes nézetet képviseltek e vitában, felfogásom

Digitized by Google

szerint, csupa oly dolgokat czáfoltak, a melyeket én nem állítottam és csupán oly veszélyekre figyelmeztettek, a melyekkel az általam képviselt álláspont összeköttetésben nincs.

A nélkül, hogy minden egyes képviselő urral polemizálni kívánnék, röviden a következő főbb pontokra vezethetők vissza azon kifogások, a melyek álláspontom ellen emeltettek.

Egyrészt az mondatott, hogy az én álláspontom az Adria részvénytársaság bukására, ezzel a magyar tengeri hajózás gyöngítésére és a trieszti Lloyd erősítésére vezet; másrészt pedig kifogásoltatott az, hogy e kérdést a Lloyd kérdésével összeköttetésbe hoztam, mondván, hogy e két dolog egyáltalában semmi összefüggésben sincs, mert az Adria nyugati, a Lloyd pedig keleti járatokat szolgál.

Röviden fogok mind a kettőre válaszolni. Először is merőben tagadom, hogy az általam képviselt álláspont elfogadása az Adria tengeri hajózási társulat bukására vezetne. Az igaz, a mit a t. minister ur mond, hogy rögtön három új hajót ideiglenes intézkedések alapján nem lehetne beszerezni. Az is igaz lehet, hogy ezen subventio felemelésének megszavazása nélkül az 1882-iki szerződésben kikötött és az ezen évben megszerzendő új hajót sem lehetne megkapni. Azonban épen ezért fontolandó meg, hogy minők legyenek ezen ideiglenes intézkedések. Ezek állhatnak abban, hogy a társulat azon kötelezettségek alól, a melyeket rendkivüli segély nélkül ideiglenes segély mellett nem teljesíthet, ideiglenesen felmentessék és azon utóvégre is türhető állapotot, a melyben eddig teljesítette kötelezettségeit, még másfél vagy egy és ¾ évig — ebben elfogadom a rectificatiót — folytassa; mert ha baj van, mindenesetre kisebb baj ezen ideiglenes visszásság kikerülése, mint a magyar tengeri hajózás kérdése állandó megoldásának elrontása.

Annak hangoztatása, t. ház, hogy nem szabad a létező társulatot elbukni engedni, az én álláspontommal szemben a czáfolatnak erejével egyáltalában nem bir. Megengedem, hogy azon kikötéseket és szerződési pontozatokat, a melyeket a kormány újabban megállapított az Adriával, az ideiglenes subventio-emelés, vagy más ideiglenes rendszabályok alapján nem lehetne létesíteni; de nem látom azokat egyedül üdvözítőknek. Én, t. ház, csakis oly intézkedéseket értettem, a melyek valamely módon e társulat elbukását egy és ¾ év alatt megakadályozzák. Hogy ilyenek lehetetlenek, senki sem bizonyította és nem is bizonyíthatta be, mert ez a dolgok természetével ellenkezik.

Másodsorban kifogásoltatott, hogy az Adria subventionálásának ügyét összeköttetésbe hoztam a Lloyd subventionálásának kérdésével. Amde, t. ház, ha bebizonyittatott volna is, a minthogy nem bizonyittatott be, hogy ez a két kérdés egymással logikai összeköttetésben nem áll: még sem volna okom megbánni, hogy a vita keretében e két kérdést összeköttetésbe hoztam, mert ennek megvan az az eredménye, hogy a Lloyddal fennálló viszony a mai vitában súlyos sebeket szenvedett. És én, t. ház minden alkalmat felhasználandónak vélek arra, hogy a nemzeti közvélemény ezen viszonynak Magyarországra nézve káros és lealázó voltáról felvilágosittassék. És ha semmi összeköttetés sem volna is e két kérdés közt, azt mégis eredménynek tekinteném, hogy Csernátony t. képviselő ur, a többség egy kiváló tagja, kijelenti beszéde közben, hogy Magyarországra nézve áldásnak tartaná, ha a Lloyd-szerződéstől megmenekülnénk. Eredménynek tekintem, hogy a t. kereskedelemügyi minister ur egyenesen kimondotta, hogy a Lloyd utirányai olyanok, a melyeken a mai kereskedelmünknek, sajnos, de tényleg nincs keresni valója.

Gr. Széchényi Pál, földmívelés-, ipar- és kereskedelmi minister: Ezt nem mondtam! *(Zajos felkiáltások a balon és szélső balon: Igy mondta!)*

Gr. Apponyi Albert: Nem állok jót a szavakért, de azt mondotta a t. kereskedelmi minister ur, hogy a Lloyd olyan utirányokat folytat, melyek a mi kereskedelmünk érdekeit nem szolgálják. És eredménynek tekinteném azt, hogy a Lloyd-társasággal fennálló viszony egyetlen szerény védelmi kisérlete, mely e házban tétetett gróf Bethlen Ödön t. képviselőtársam részéről, tovább nem ment, mint odáig, hogy azt mondja: talán még sem egészen haszontalan reánk nézve a Lloyd, mert a dalmátiai tengerparti járatokat és az Anconával való összeköttetést tartja fenn. Eredménynek tartom, ha azzal a 400,000 frtnyi subventióval csak ezen járatokat birja szembe állítani az, a ki egyedül tett kisérletet a Lloyddal fennálló viszonyunk igazolására.

Tehát semmi okom sincsen megbánni, hogy a Lloydot szóba hoztam. Tagadom, hogy a két kérdés egymással összeköttetésben nincsen. Nem a járatok geographiai jó fekvése hozza összeköttetésbe őket, hanem pénzügyeink állapota. Mert pénzügyeink állapota arra csakugyan nem képesít bennünket, hogy mikor a Lloyd subventiójára 400,000 frtot fizetünk, akkor egy, a mi érdekeinknek megfelelő társulatot is kellő módon subventionáljunk. Erre a lehetőség csak akkor fog teljesen beállani, ha a 400,000 frtos subventiótól szabadulunk.

Ez csak nagyon világos összeköttetés és nagyon világos álláspont, ha azt mondom: várjunk a kérdés végleges megoldásával addig, mig pénzügyi erőnk azon részével is rendelkezhetünk, melyek most oly tengeri hajózási vállalat tart le-

Digitized by Google

kötve, melynek subventionálását folytatni nem kell, nem szabad, mert semmiféle hazai érdek nem kivánja. Egészen máskép fogunk szemben állani a kérdéssel, ha a budget 400,000 frtnyi tehertől megszabadul, mint most, midőn e teher megvan. Nem akarom a kérdés megoldását meghamisittatni és évekre megrontatni, midőn oly pillanatban érleljük határozatainkat, midőn e teher még rajtunk van. Végleges megoldását akkorra akarom fentartani, midőn a teher vállainkat nem fogja nyomni és minden irányban szabad kézzel intézkedhetünk. *(Helyeslés balfelől.)*

T. ház! Nem tehetek róla, tán bennem van a hiba, tán csak én látom világosnak azt, a mi nem világos, de én ezt tiszta világos, félre nem magyarázható álláspontnak tartom és csodálom, hogy ép ez álláspont nem képezte az ellenem felszólaló kritika tárgyát, hanem mindenféle oly tárgy, melylyel én beszédemben egyáltalában nem foglalkoztam. A t. kereskedelmi minister ur és vele együtt a t. előadó ur is azt mondják, hogy nem áll, a mit én mondok, hogy t. i. a Lloydnak adott subventióval 2 frtot adunk azon célok meghiusítására, melyeknek támogatására az Adriának 1 frtot adunk. Szóval azt mondják, hogy a Lloyd az Adriának concurrentiát nem csinál, nem hiusítja meg annak czéljait.

T. ház! Én azt nem mondtam, hogy a Lloyd az Adria járatainak csinál concurrentiát, hogy a Lloyd az Adria működését bénítja; de én Triesztet Fiume érdekeivel állítottam szembe s azon áldozatokkal, melyeket a fiumei kikötő emelésére hoztunk. Feltüntettem azt az anomaliát, hogy subventionálunk oly társulatot, mely a Trieszt és Fiume közt fennálló versenyben — a mint természetes — Trieszt érdekét mozdítja elő Fiume ellenében. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* És ezen állítást, a hallottak után is fentartom s azt gondolom, a ki elfogulatlanul gondolkozik, azt nem fogja tagadni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Röviden összegezve a dolgot t. ház, nézetem az, hogy oly situatióban, mely az ideiglenesség természetével bir s a mely nem engedi meg, hogy a magyar tengerészet fejlesztésére mindazt megadjuk, a mit különben megadhatnánk, a végleges rendezkedésbe be nem mehetünk, *(Élénk helyeslés a baloldalon)* de mi ily helyzetben az ideiglenes intézkedéseket megtenni hajlandók vagyunk, ne hogy bukások álljanak elő, melyek az ország érdekeivel ellenkeznek. A végleges rendelkezést azonban — ismétlem — a jelen időpontban ránk nézve veszélyt hozónak tartanám.

Ezen álláspontot és az azt tartalmazó határozati javaslatunkat újból ajánlom a t. háznak elfogadásra. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Gróf Széchényi Pál, földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minister: Csak igen rövid időre vagyok bátor a t. ház türelmét igénybe venni. *(Halljuk!)* Én azon állitást, melyet gróf Apponyi felhozott, mintha azt mondottam volna, hogy azon útirányokban, melyek felé a Lloyd közlekedik, a mi kereskedelmünknek nincs mit keresnie, egyáltalában nem tettem. *(Igaz, ugy van! a jobboldalon.)* Én, a mint t. barátom a gyorsirói jegyzetekből meg fog győződhetni, soha olyat nem mondottam. Én, midőn Apponyi t. képviselő ur azon állítására reflectáltam, hogy 2 forinttal subventionálunk oly társulatot, mely meghiusítja azon társulat czéljait, melyet 1 frttal subventionálunk, csakis azon concurrentiáról szóltam, melyet kereskedelmi hajóin a Lloyd az Adriának is tehet; és azt mondottam, hogy a mi kereskedelmünk legnagyobb részt a nyugati kikötők felé irányul, melyekben tehát a Lloyd egyáltalában nem concurrál az Adriával. Ezen állítást fentartom. Méltóztassék t. barátom a kimutatást kézbe venni s azt fogja látni, hogy a mi árúink legnagyobb része ma nyugat felé megy s ezen vonalakon a Lloyd az Adriával nem concurrál. Ebben azonban nem foglaltatik azon állítás, hogy kelet felé nincs mit keresnünk. Méltóztatott ezt félreérteni. Ezt az én állításomból csakis rosszakarattal lehetne kimagyarázni, mit azonban t. barátomról feltételezni nem akarok és föl nem tételezek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom. Következik a szavazás.

A kérdés az lesz: elfogadja-e a t. ház a Fiume s nyugoti kikötők közt fentartandó rendes gőzhajózási összeköttetésről szóló törvényjavaslatot a közgazdasági s pénzügyi bizottság szövegezése szerint általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? Ha az nem fogadtatik el, következik a gróf Apponyi Albert által benyujtott határozati javaslat.

Mielőtt ekként feltenném a kérdést, még egyszer fel fog olvastatni a határozati javaslat.

Zay Adolf jegyző *(olvassa a határozati javaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a Fiume és nyugoti kikötők közt fentartandó rendes gőzhajózási összeköttetésről szóló törvényjavaslatot a közgazdasági bizottság szövegezése szerint általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni? A kik azt elfogadják, kérem, hogy méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház többsége elfogadta általánosságban a törvényjavaslatot, következik a részletes tárgyalás és pedig először a czím.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét, 1. és 2. §-át, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak; továbbá olvassa a szerződés bevezetését és 1—20. §-ait, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak).*

Elnök: E szerint a törvényjavaslat és a

Digitized by Google

szerződés elfogadva lévén, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

T. ház! Hátra van még Rácz Géza képviselő ur interpellatiója; azt hiszem azonban, hogy ezen interpellatio előterjesztése előtt méltóztatik talán a t. ház megállapodni a tanácskozások folyamata iránt. *(Helyeslés.)* Már voltam bátor előterjeszteni, hogy a tanácskozás legközelebbi tárgyát a közgazdasági bizottság 357. számú jelentése és a hozzácsatolt külön vélemény képezi az 1878: XX. törvényczikkbe iktatott vám- és kereskedelmi szövetség meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat tárgyában.

Azt hiszem tehát, t. ház, legczélszerűbb lenne, ha nem méltóztatnék ülést tartani a legközelebbi szerdáig, ekként a t. ház tagjainak ideje lenne ezzel a törvényjavaslattal, mint a kiegyezési törvényjavaslatok elsejével foglalkozni, ugy, hogy szerdán ezen törvényjavaslat kerülne tárgyalásra, ennek befejezése után pedig mindjárt a bankkérdésre vonatkozó törvényjavaslat, mely ezen együvé tartozó törvényjavaslatoknak ugyszólván szintén egyik láncszemét képezi. *(Helyeslés.)* Természetesen a gazdasági bizottság jelentése és a mai napon általánosságban megszavazott törvényjavaslat harmadszori megszavazása szintén a szerdai ülés napirendjének tárgyai lesznek.

Csanády Sándor: T. ház! A napirendhez akarok szólani. *(Halljuk! Halljuk!)* Én, t. képviselőház, egyáltalában nem látok okot arra, hogy — itt lévén Budapesten — ugy szólván miért korhelykedjünk. *(Élénk hosszas derültség.)* Azért jöttünk össze, hogy működjünk. Időnk volt rá, hogy az említett törvényjavaslatokat tanulmányozzuk, következőleg nincs ok arra, hogy szerdáig üléseket ne tartsunk.

Azért kérem a t. házat, méltóztassék már a legközelebbi hétfőn ülést tartani, annyival inkább, mert tudjuk és látjuk, hogy a t. képviselő urak még kevés számmal vannak jelen. Következik a szüret, a tengeritörés, igen sokan gazdasági érdekeik által elszólíttatnak; végezzük el, a mi végezni való vagy elvégezhető a delegatiók működése nélkül, a mely delegatiókat én épen ugy, mint a közösügyeket is, ezen hazára, nemzetre nézve károsnak, *(Derültség)* veszélyesnek tartok, a mint azt Tisza Kálmán ministerelnök ur is ilyennek tartotta. *(Élénk derültség. Éljenzés jobbfelől.)*

Azért kérem a t. házat, méltóztassék a legközelebbi ülés tartását hétfőre kitűzni.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Én a tárgyalás folytatását óhajtottam volna keddre, azonban a t. elnök ur részéről értesültem, hogy épen a t. túloldali képviselők óhajtanák, hogy e tárgy ne vétessék fel előbb szerdánál. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én ezt ebben az esetben, midőn egy fontos tárgynak fölvételéről van szó, méltányosnak tartván, belenyugodtam. Egyébiránt én a korhelykedési vádat annyira nem fogadom el, hogy én is kérem: méltóztassék a tárgyalást hétfőre kitűzni. *(Derültség és tetszés jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon.)*

Helfy Ignácz: T. képviselőház! Nem azon kérdéshez kivánok szólani, hogy hétfőn vagy szerdán legyen a legközelebbi ülés. Ez rám nézve mindegy volna, ha magára a tárgyra nézve tisztában lehetnék. Igaz, hogy már a minap a t. ministerelnök ur bejelentette a háznak, hogy a szünet előtt óhajtja, hogy a vámszövetség kérdése tárgyaltassék. De megvallom, én azt ugy értettem, hogy ő azon reményben tette ezen kijelentést, hogy addig ő a tulsó állam kormányával minden függőben levő kérdésben tisztában lesz.

Tudjuk, hogy ez még ez idő szerint nincs meg. Köztudomású, hogy a vámtarifa némely igen fontos tételére nézve igen nagy eltérés van még a két kormány között. *(Halljuk!)*

Már most bátor vagyok azt kérdezni a t. ministerelnök urtól, mi fog történni akkor, hogy ha itt a házban a vámszövetség el fog fogadtatni? mert megtörténhetik ez is *(Igaz! a szélső balon)* és a két kormánynak nem sikerül egyezségre lépni a most még függőben levő kérdésekre nézve? Ha mi most a vámszövetséget nem tárgyaljuk, a törvény által van indikálva a követendő ut. Ha a két kormány nem tud egyezségre jutni, mi felmondjuk a vámszövetséget és felmerül a magyar nemzetnek azon joga, hogy önálló vámterületet állítson fel.

A kérdés tehát szerintem nem az, hogy hétfőn vagy szerdán tárgyaltassék a vámszövetségről szóló törvényjavaslat, hanem az, hogy egyáltalán tárgyalás alá vehetjük-e a vámszövetség kérdését addig, a mig a kormány a vámtarifa kérdésére nézve ki nem jelenti, hogy minden pontra nézve létrejött az egyetértés a két fél kormányai között. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Mindenekelőtt meg kivánom jegyezni, hogy ha a t. ház a kereskedelmi és a vámszövetséget tárgyalja és elfogadja, azért még mindig — mint ez némely esetekben már máskor is történt — kezében van a jog, az ügyet tovább vinni vagy nem. De másrészről kénytelen vagyok megjegyezni, hogy a vámtarifával — mert arra reflectált a t. képviselő ur — a vámszövetség kérdése oly összeköttetésben nincsen, hogy e kettőnek együtt kellene eldöntetni. A mostani vámtarifa is, nem a vámszövetségi szerződéssel együtt, hanem egész más időben állapíttatott meg. *(Ugy van! a jobboldalon.)* A mostani vámtarifa sincs lejárati időhöz kötve, hanem az tart mindaddig,

Digitized by Google

mig új szerződéssel meg nem változtatik, vagy pedig a vámszövetség meg nem szűnik. Én tehát semmi akadályt nem látok abban, hogy a vámszövetségi szerződés tárgyalása akár hétfőn, akár szerdán felvétessék. Az egyezség iránt a tárgyalások és kisérletek a két kormány között folytattatni fognak és a t. ház mindig abban a helyzetben lesz, hogy azokról annak idején értesüljön. De ismétlem, én a vámszövetség tárgyalásának felfüggesztését sem jogilag, sem — azt merem mondani — logicailag szükségesnek, sőt lehetőnek sem tartom. Én tehát igen kérem a t. házat, hogy — mint már a multkor is ajánlottam s minden ellenvetés nélkül el is fogadtatott — méltóztassék a vámszövetség tárgyalását elhatározni és én szivesen belenyugszom, hogy e tárgyalás akár a jövő hétfőre, akár ha kivánják, csak a jövő szerdára tűzessék ki. *(Élénk helyesl s a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! Mindenekelőtt *(Halljuk!)* Csanády Sándor képviselő ur által használt kifejezésre kivánok csak reflectálni. *(Halljuk!)* Az ő megjegyzése ugyanis, különösen olyanokat, kik az itteni parlamenti működést nem ismerik, helytelen felfogásra vezethetne. *(Halljuk!)* Mert a ki nem tudja, hogy a tanácskozásokat elő kell készíteni, hogy az egyes pártoknak a tárgygyal tüzetesen megismerkedni s bizonyos fokig megegyezésre jutniok kell, az azt gondolhatja, hogy azon idő alatt, a mikor ülés nincs, a képviselő urak itten csakugyan semmit sem tesznek. Én pedig azt hiszem, hogy a képviselő urak legnagyobb része épen akkor dolgozik legtöbbet, mikor nincsen ülés, mert akkor készíttetnek elő a nagy és fontos kérdések. *(Élénk helyeslés.)* Ezt kivántam csak megjegyezni ama kifejezésre nézve, a melyet a képviselő ur használt. *(Helyeslés.)*

Enyedi Lukács: T. ház! Azokra, a miket az igen tisztelt ministerelnök ur a tárgyalás folyamára nézve megjegyzett, de különösen arra nézve, a miket a vámszerződés és vámtarifa közti viszonyra előadott, legyen szabad egynehány észrevételt tennem. A vámtarifa összefüggése a vámszerződéssel kétségtelenül nem közvetlen; tudniillik az igenis lehetséges, hogy egy vámszerződés tartama alatt a vámtarifa megváltoztatva, átalakítva legyen, de én részemről az összes kereskedelmi szerződések történetéből egyetlen egy esetet sem tudok, hogy vámszerződés lett alkotva a vámtarifának megalkotása előtt. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És ebbe a helyzetbe hozatnék az ország most, ha az Austriával proponált vámszerződést megkötnők, mindaddig, a mig a vámtarifa ő vele megállapítva nem lett. Lehetett-e nekünk a vámtarifát tárgyalni a mult ülésszak végén? Igenis, mert előttünk állott még az a lehetőség, hogy az 1886. év végével felmondatik a vámszövetség és akkor — már akár a régi, akár az új alapon | új megállapodás fog köztünk és Austria között létrejönni. De az a helyzet, a mely most teremtetett, csakugyan olyan, a milyennek Helfy Ignácz t. barátom azt találta, ugy hogy az én felfogásom szerint is logicusan és helyesen vámszövetséget kötni addig nem lehet, mig nem tudjuk, hogy a tarifa maga mily alapon állapíttatik meg és mily föltételeken fog az a szerződés nyugodni.

Daczára azonban, hogy az én meggyőződésem ez, azon álláspont után, melyet a t. ministerelnök ur elfoglal, nekem alig van reményem arra, hogy a napirendre kitűzött vámszövetséget a napirendről végképen levenni fogják. A tárgyalási időre nézve azon kérelmet vagyok bátor kifejezni, hogy ugy, a mint a t. elnök ur javaslatba hozta, ha már a tárgyalásba belemegyünk, a tárgyalás napja szerdára tűzessék ki. *(Helyeslés.)*

Gróf Apponyi Albert: T. képviselőház! Én az előttem szólott t. képviselő urnak mind a két rendbeli felfogásával egyetértek. Én egészen jogosnak tartom Helfy Ignácz t. barátom észrevételét. A vámszövetség, vajjon elfogadható-e vagy nem Magyarországra nézve, attól függ, hogy az azzal összefüggő kereskedelmi politika Magyarországnak érdekeit megóvja-e és hogy a fogyasztási adók kérdésének megoldása olyan-e, a mely Magyarországnak e téren fennálló érdekeit kielégíti. Addig, mig mind a kettő felett teljesen megérlelt előterjesztés nincsen a ház előtt, igen bajos a t. háznak a vámszövetségnek magának elve felett dönteni. Már pedig magának a t. kormánynak felfogását a kereskedelmi politikának magyar érdek szerinti alakulásáról az a vámtarifajavaslat képezte, mely a nyári időben a képviselőház által tárgyaltatott és el is fogadtatott, melyre nézve azonban az osztrák kormánynyal, illetőleg törvényhozással, oly lényeges differentiák merültek fel, hogy az befejezettnek, törvényhozásilag befejezettnek, sem Magyarországon, sem a Lajthán túl nem mondható. Azon kereskedelmi politika tehát, a mely a vámszövetségen követendő a kormánynak intentiói szerint is, még nem áll előttünk véglegesen megállapított formában, a kormánynak intentiói szerint sem, mert véglegesen megállapítottnak természetesen csak akkor tekinthető, ha minden arra illetékes factor beleegyezését adta. *(Helyeslés balfelől.)*

A fogyasztási adó kérdésével pedig hogy állunk? A czukoradó-javaslat még a pénzügyi bizottságban sincsen letárgyalva és az a hir van elterjedve, hogy maga a kormány ezen a czukoradójavaslaton még lényeges módosításokat akar eszközölni a monarchia másik államának czukorgyárosai körében felmerült óhajok és tapasztalásokhoz képest. E szerint azon fogyasztási adónem, a mely lényeges változáson van hivatva keresztül menni ez újabb vámszövetségi viszonyban, ez sem áll előttünk még véglegesen megállapított javaslat alakjában sem.

Digitized by Google

Igy tehát, t. képviselőház, bizonytalanság uralkodik mindezen a két téren; s a mig pedig e két téren bizonytalanság uralkodik, a vámszövetségnek helyes vagy nem helyes voltáról teljesen megnyugtató itéletet mondani, szinte lehetetlen. Én azért újonnan helyesnek tartom Helfy Ignácz t. barátomnak azon észrevételét, hogy addig, mig ezen téren legalább a javaslatok a maguk összegében megérlelteknek sem tekinthetők, a vámszövetségnek tárgyalásába se bocsátkozzunk.

Első sorban tehát az volna kérésünk, hogy ezen javaslat csak akkor tűzessék napirendre, ha e két előfeltétel teljesítve lesz. De ha ebbe a t. többség beleegyezni nem hajlandó, csatlakozom Enyedi t. képviselőtársam felfogásához, hogy miután ily ügyeket tudvalevőleg pártkörökben is előkészíteni szokás, a szerdai nap tűzessék ki a tárgyalásra. *(Helyeslés.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Én elmondtam lényegében, a mit elmondani akartam s azokat a hallottak után is fentartom, mert — ismétlem — azt, hogy — a mint egyfelől kivántatik — a vámszövetséggel egyidejűleg a vámtarifa is tárgyaltassék, másfelől még a közvetett adók is újra megállapittassanak, a létező törvények megváltoztassanak, okvetlenül szükségesnek nem tartom, nem tarthatom. Mert hiszen, ha azt hozzuk fel, a mit gróf Apponyi igen t. képviselő ur mondani méltóztatott, hogy tudniillik meg legyen előbb az egyetértés a többi előterjesztésekre nézve, akkor meg kell mindennek akadni. Ha össze méltóztatnak 4—5 fontos törvényjavaslatot kötni, akkor eredményre jutni sohasem lehet. Mert az csakugyan nincs kizárva, midőn két törvényhozásnak kell egymással egyetértésre jutni, hogy a tárgyalások folyamán az egyik vagy másik törvényhozás, egyik-másik törvényben módosítást tesz. Már pedig ha addig, mig az a különbözet elenyésztetve nincs, a többit tárgyalni nem lehet: akkor ez azt teszi, hogy soha a czélhoz nem jutunk. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Ha a vita megindul, lesz módunk a kérdéshez hozzászólni. De méltóztassék megengedni, azt már most megjegyzem, hogy némileg meglepett az, hogy a t. képviselő urak az új vámtarifa sorsa miatt annyira aggódnak. Hiszen mindenféle hangján az ellenzéki műszereknek hallottuk, hogy ez az új tarifa sokkal rosszabb, mint a régi, *(Igaz is! a szélső baloldalon)* már pedig ha az új nem lesz meg, akkor marad a régi, az önök szerint kevésbbé rossz, de szerintem nem. *(Ugy van! jobbfelől.)*

De hisz ezt megvitathatjuk majd annak idején. Most kérem a t. házat, méltóztassék a tárgyat napirendre kitűzni és pedig a szerdai napra. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Minthogy többen a napirendre tűzés ellen szólottak, kénytelen vagyok kérdezni a t. házat, méltóztatik-e az általam napirendre kitűzetni kivánt törvényjavaslatot a napirenden meg tartani, igen vagy nem? *(Igén! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik a törvényjavaslatot a napirenden megtartani kivánják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség a törvényjavaslatot a napirenden meg kivánja tartani. Most már azt hiszem, méltóztatik a t. ház elfogadni azt is, hogy a tárgyalás a szerdán délelőtt 10 órakor tartandó ülésre tűzessék ki. *(Helyes lés.)*

Most méltóztassanak meghallgatni Rácz Géza képviselő ur interpellatióját. *(Halljuk!)*

Rácz Géza: T. ház! Nem szivesen veszem igénybe a t. ház becses türelmét interpellatiók hosszas indokolásával; most is szorítkoznám csupán arra, hogy interpellatiómat egyszerűen megtegyem, ha azon eset, melyet ezuttal a t. belügyminister ur s a t. ház elé terjeszteni bátorkodom, nem egyik legfontosabb, igazán vitalis nemzeti érdekkel, a közegészség ügyével volna kapcsolatos oly időben, mely ez érdek ápolását kétszeresen fontos kötelességünkké teszi. Ennélfogva kénytelen leszek, habár egész rövidséggel, interpellatióm okadatolásául egyet-mást felhozni.

Az eset, mely iránt kérdést vagyok teendő, a következő:

Tolnamegye Tolna községében a zsidó hitközség elnöke, tehát oly egyén, kit társai méltónak ítéltek maguk között az első helyre, névszerint Kohn Salamon tolnai bérlő, szeszfőző és regalés, pálinkafőzésre szolgáló törkölyéből — bocsánat a szóért, de nem enyhíthetem — rühlepte fajrokonai számára gyógyító fürdőt rögtönzött. A hivatalos küldetésben járó pénzügyőr ott talált egy ilyen, a legundokabb fertőző bőrbetegséggel fürdőző zsidót, Kohn Salamon törkölylyel tele pálinkás hordójában. Tolna községben 1,248. ikt. szám alatt van hivatalos jelentés erről a botrányos esetről.

Ime, t. ház, hova jutottunk a zsidóság drága jóvoltából. Az a föld, melyet hajdan tejjel-mézzel folyónak méltán nevezett a világ, a zsidókra nézve lett Kánaán földjévé. Tejben-vajban fürdik a zsidó ezen a földön, de ez neki még nem elég, hanem specialis szükségleteire törkölyfürdőket is rendez be magának. *(Derültség.)* De milyen fürdőt? Abban az időben, mikor az egész ország, különösen a főváros, annyi kegyetlen járványnyal van sújtva, minden emberi érzéstől elrugaszkodott zsidók ocsmány ragályos betegségük fekélyeit a koldussá tett földnépe számára italul szolgálandó lében áztatják le. S a néphit azt tartja, t. ház, hogy ha Szent-Mihály nap előtt nincs dér, a zsidó számíthat az említett utálatos bőrbetegségre. Képzelhető tehát, mily számmal vehették igénybe a zsidók országszerte az ily törkölyfürdőket, a szeptemberi enyhe időjárás mellett. *(Derültség a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

Digitized by Google

Prileszky Tádé: Ha fürdenek is a törkölyben, de nem mérik a közönségnek!

Rácz Géza: Meglehet, t. ház, hogy az illetők — mint rendesen — majd erre az esetre is előszedik az eltusolásnak ismert eszközeit. Valószinű, hogy a többi zsidóság ismét azonosítani fogja magát a tetten ért bűnösökkel. Hisz élénk emlékezetünkben van még a mult évből a hasonló Moskovitz-féle ügy; láttuk, mennyire ment akkor is az elítélt érdekében hitsorsosainak részvétele és vakbuzgalma, hogy még a budapesti esküdtszék tagjait is megdobálták, a miért lelkiismeretesen bátorkodtak ítélni. Attól a zsidóságtól, mely erre képes volt, kitelik az is, hogy védelmére keljen a felsorolt gyalázatos eljárásnak, melyhez csak az Amerikába bevándorlott gyülevész kalandoroké hasonlítható, kik a benszülötteket himlő és más ragályos betegségben sinlődők ruháival árasztva el, majdnem tökéletesen kipusztították.

Ha erre gondolunk, t. ház, és a most felhozott esetet érdeme szerint számba vesszük, könnyű lenne megtalálnunk egyuttal annak a statistikailag igazolt jelenségnek a magyarázatát is, hogy a keresztény lakosság feltünően rohamos anyagi romlása mellett miért oly rendkivül kedvezőtlen halálozási aránya is ott, a hol sok közte a zsidó és zsidó korcsmáros.

Budapest polgármestere is 8 órakor este a zsidó pálinkás putikokat, mint a cholera tenyésztő helyeit bezáratja. *(Mozgás.)* Ha nézzük az ujságokat, mit találunk? Azt, hogy daczára annak, hogy a piszok volna a terjesztője a cholerának és ugyszólván a zsidóság maga okozza a cholerát, zsidó azért alig esik cholerába. *(Derültség.)*

Prileszky Tádé: Ez nem lehet komoly!

Rácz Géza: Kérem, ez nem olyan nevetséges dolog. Tessék megnézni a lapokat, azokra hivatkozom. Zsidók irják, ezek már csak nem fognak olyat irni, a mi nem való, az ő érdekeikről szólván.

Különben interpellatiómat bővebben nem indokolom, oly annyira szól az maga mellett, hogy további indokolásra nem szorul. *(Olvassa.)*

„Interpellatio az igen t. ministerelnök urhoz, mint belügyministerhez, a Tolnamegye, Tolna községben előfordult közegészségügyi kihágás tárgyában.

Van-e tudomása az igen t. ministerelnök urnak, mint belügyministernek arról, hogy Tolnamegye, Tolna községének zsidó hitközségi elnöke, Kohn Salamon bérlő, szeszfőző és a tolnai regale birtokosa, a pálinkafőzésre rendelt törkölyt fertőző betegségben sinlődő hitsorsosainak rendszeres gyógyitására használta fel; igy legutóbb e hó első felében, miként a Tolna községi 1248. ikt. szám alatt tett hivatalos feljelentés bizonyítja, a nevezett zsidónál hivatalos küldetését teljesítő Berecz Ede pénzügyőr annak törkölylyel teli pálinkás kazánjában egy, a legundokabb bőrbetegségtől kínzott zsidót látott fürdeni.

Ha van tudomása az igen t. belügyminister urnak e mindenkit felháborító eljárásról, akkor tekintettel arra is, hogy a zsidók közt, kik a pálinkában népirtó működésük legsikeresebb eszközét birják, másutt is el van terjedve ama szokás, hogy pálinka-ágynak vitriolt, lúgot, maszlagos nadragulyát, sőt varangyos békát stb. használnak, mig most a rüh gyógyitására törkölyfürdőket rendszeresítenek, azután pedig az ekként használt törkölyt kifőzik és utált keresztény embertársaiknak italul mérik ki; továbbá tekintettel arra, hogy épen a zsidóságnak ezen emberirtó működése amugy is kedvezőtlen egészségügyi viszonyaink javulását előidézni és különben is kevés szaporaságú magyar népünk halálozási arányát csökkenteni mennyire kevéssé lehet alkalmas:

Kérdem az igen t. belügyminister urat, szándékozik-e odahatni, hogy a felhozott ocsmány tetthez hasonló botrányos visszaélésnek addig is eleje vétessék, mig ezek a szesz-monopolium behozatalával és a regalénak, valamint a korcsmatartási jognak törvényhozásilag való rendezésével a jövőben meggátolhatók lesznek; jelen fenforgó esetben pedig a bűnösök méltó büntetésüket ki ne kerüljék?

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a ministerelnök urral.

T. ház! A legközelebbi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 órakor.)

Digitized by Google

270. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi szeptember hó 29-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés b. Kemény Gábor közmunka és közlekedésügyi minister lemondásáról és helyettesítéséről s a benyujtott kérvényekről. Tisza Kálmán ministerelnök benyujtja a közlekedési minister jelentését a soroksár-budapesti helyiérdekü vasut és a külföldi vasutak üzleteszközeinek lefoglalását tiltó törvényjavaslatot. Gr. Széchényi Pál, földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister kéri egy 21 tagú közgazdasági bizottság választását és e megválasztandó bizottság elé két törvényjavaslatot kér utasittatni a bányászjog és a kereskedelmi utazók ügye szabályozásáról. A kérvények 24. számú sorrendjének bemutatása. Az indítvány- és interpellatiós könyv fölolvasása. A gazdasági bizottság jelentésének tárgyalása és elfogadása s a jegyzőkönyvi pont hitelesítése. Az „Adria" subventiójáról szóló törvényjavaslat végmegszavazása. Az Austriával kötendő vámszövetségről szóló törvényjavaslat tárgyalása. Komjáthy Béla és Szilágyi Dezső interpellatiója. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, gr. Széchényi Pál, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Géza, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szathmáry György jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket Zay Adolf jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a szeptember hó 25-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a ministerelnöknek 3026. számú átiratát, mely szerint ő császári s apostoli királyi Felsége folyó évi szeptember hó 19-dikén kelt legfelsőbb határozatával b. Kemény Gábor magyar királyi közmunka- s közlekedésügyi minister urat ebbeli állásától a saját kérelmére legkegyelmesebben fölmenteni s a közmunka- és közlekedésügyi ministerium ügyeinek ideiglenes vezetésével legmagasabb személye körüli magyar ministerét, b. Orczy Béla urat legkegyelmesebben megbízni méltóztatott.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom Kecskemét város közönségének föliratát, melyben Jász-Nagykún-Szolnokmegyének fölterjesztését pártolván, a földadó alapjául szolgáló kataszteri tiszta jövedelemnek és az 1883. évi XLVI. törvényczikkel megállapított földadó mennyiségének leszállítását kéri.

Bemutatom Fülöpszállás község előljárósága s fülöpszállási lakosoknak Komjáthy Béla képviselő által beadott kérvényét, melyben a kataszteri földmérésnél a földek magasra vett tiszta jövedelmének alsóbb osztályba való sorozásáért kérvényeznek.

Bemutatom Karomzay s társai szepesbélai lakosoknak, Andaházy László képviselő által benyujtott kérvényét, melyben a czukoradóra vonatkozó törvényjavaslat tárgyalásánál az általuk javaslott változtatásoknak tekintet bevételét kérik.

Bemutatom az esztergomi népgyülésnek Polónyi Géza képviselő által beadott kérvényét, melyben oly intézkedés megtételét kéri, hogy hazánk államjogi külön állása s a magyar király történelmi méltósága a hadseregben is őszintén elismertessék és intézkedésileg érvényesittessék.

A fiumei kereskedelmi s iparkamara Csernátony Lajos képviselő által beadott kérvényét,

Digitized by Google

melyben a fiumei szabad kikötő fentartása tárgyában kérelmez.

Mindezen föliratok és kérvények ki fognak adatni a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! A közmunka- és közlekedésügyi ministerium vezetésével megbizott minister ur a jelenlételben a mai napon akadályozva lévén, helyette és megbizásából van szerencsém benyujtani: 1. közmunka- és közlekedésügyi ministeri jelentést a budapest-soroksári gőzmozdonyú helyi érdekű vasut engedélyezése tárgyában.

Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentést a fönnálló törvények és szabályok szerint a közmunka- és közlekedési bizottsághoz utasítani.

Továbbá hasonlag van szerencsém benyujtani egy törvényjavaslatot a külföldi vasutak üzleteszközeinek lefoglalás alól való mentessége tárgyában az indokolással együtt.

Kérem a t. házat, méltóztassék ezen törvényjavaslatot szintén a közmunka- és közlekedésügyi bizottsághoz sürgős tárgyalás végett utasítani.

Elnök: A közmunka- és közlekedésügyi ministeri jelentés a budapest-soroksári gőzmozdonyú helyi érdekű vasut engedélyezése tárgyában ki fog nyomatni, a ház t. tagjai között szétosztatni és a közlekedésügyi bizottsághoz utasittatik előzetes tárgyalás végett.

A külföldi vasutak üzleteszközeinek a lefoglalás alól való mentessége tárgyában benyujtott törvényjavaslat az indokolással együtt szintén ki fog nyomatni, a ház t. tagjai között szétosztatni és az ügy sürgősségénél fogva sürgős tárgyalás és jelentéstétel végett a közlekedési bizottsághoz utasittatik.

Gr. Széchényi Pál, földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister: T. ház! Bátor vagyok kérni a t. házat, méltóztassék intézkedni az iránt, hogy egy 21 tagból álló közgazdasági bizottság választassék, miután több oly törvényjavaslatot leszek bátor legközelebb benyujtani, a melyek előzetes tárgyalás végett ezen bizottsághoz lennének utasítandók.

Van szerencsém beterjeszteni a hazai iparnak adandó állami kedvezményekről szóló 1881. évi XLIV. törvényczikk 2. §-ában foglalt kedvezményeknek némely bányászati vállalatokra való kiterjesztéséről szóló törvényjavaslatot, valamint a kereskedelmi utazókról Belgiummal 1886. május 20-án kötött egyezmény beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatot indokolásával együtt s kérem a t. házat, méltóztassék ezen két törvényjavaslatot indokolásaikkal együtt előzetes tárgyalás végett a majdan megválasztandó közgazdasági bizottsághoz utasítani.

Elnök: T. ház! A kereskedelmi minister ur közgazdasági bizottság megválasztását indítványozza. Minthogy a t. ház más alkalommal is minden ülésszakban szokott közgazdasági bizottságot választani, azt hiszem, most nincs az ellen akadály, hogy a t. ház a megválasztást elhatározni méltóztassék. *(Helyeslés.)* Eddig mindig 21 tagja volt ezen bizottságnak s a minister ur most is 21 tagot kiván. Azt hiszem, a t. ház méltóztatik beleegyezni, hogy 21 tagból alakittassék ezen bizottság. *(Helyeslés.)*

Ennélfogva a bizottság választásának megejtését a legközelebbi napok valamelyikére leszek bátor javaslatba hozni. *(Helyeslés.)*

Ezen megválasztandó bizottsághoz utasittatik a kereskedelmi utazókról Belgiummal 1886. május 20-án kötött egyezmény beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat indokolásával együtt; valamint a hazai iparnak adandó állami kedvezményekről szóló 1881 : XLIV. törvényczikk 2. §-ában foglalt kedvezményeknek némely bányászati vállalatokra való kiterjesztéséről szóló törvényjavaslat, szintén indokolásával együtt. Természetesen előbb mindkét törvényjavaslat ki fog nyomatni és a t. képviselő urak között szét fog osztatni.

Vámos Béla előadó: T. ház! Van szerencsém a kérvényeknek 24. sorjegyzékét benyujtani azon kérelemmel, méltóztassék annak kinyomatását, szétosztását és a legközelebbi szombati ülésre leendő napirendre tűzését elhatározni.

Elnök: A kérvények 24. sorjegyzéke ki fog nyomatni, szét fog osztatni és a házszabályok értelmében a szombati ülés napirendjére tűzetik ki. A kérvények pedig a ház irodájában tétetnek le megtekinthetés végett.

Több bejelentés nincs, kérem azonban a t. házat, méltóztassék az elnökséget felhatalmazni, hogy Ő császári és apostoli királyi Felségének jövő hó 4-ikén bekövetkezendő névnapja alkalmából a ház hódolatteljes szerencsekivánatait Ő Felsége előtt tolmácsolhassa. *(Helyeslés.)*

Következik az indítvány- és interpellátiós-könyv felolvasása.

Tibád Antal jegyző: Van szerencsém jelenteni, hogy az indítvány-könyvben újabb bejegyzés nincs. Az interpellatiós-könyvben azonban a következő bejegyzések foglaltatnak: 1886. szeptember 28. Komjáthy Béla: a Herbert-Christen-féle ügyben, a ministerelnökhöz. Továbbá: 1886. szeptember 28. Szilágyi Dezső: a keleti ügyek tárgyában, a ministerelnökhöz.

Elnök: A képviselő urak az ülés végén fogják megtenni interpellatióikat.

Következik a napirend: a gazdasági bizottság jelentése a ház szeptember havi költségvetéséről.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a költségvetési előirányzatot).*

Digitized by Google

Elnök: Ha nincs észrevétel, a 83,541 forint elfogadtatik és annak folyóvá tételére az elnökség felhatalmaztatik.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a mult havi kiadásokról szóló kimutatást).*

Elnök: A kimutatás tudomásul vétetik és az előirányzatban foglalt 83,541 forintnak folyóvá tételével a ház elnöksége megbizatik.

Kérem a t. házat, méltóztassék a jegyzőkönyvnek erre vonatkozó pontját hitelesíteni.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvi kivonatot).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvnek ezen pontját hitelesítettnek jelentem ki.

Következik a Fiume és a nyugati kikötők közt fentartandó rendes gőzhajózási összeköttetésről szóló törvényjavaslatnak harmadszori felolvasása.

Tibád Antal jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a most felolvasott törvényjavaslatot végszövegezésében is elfogadni? *(Igen!)* Azt hiszem, a többség elfogadja és igy a törvényjavaslat alkotmányos tárgyalás és szíves hozzájárulás végett a főrendiházhoz átküldetni határoztatik.

Következik a napirend szerint a közgazdasági bizottságnak 357. számú jelentése az 1878:XX. törvényczikkbe iktatott vám- és kereskedelmi szövetség meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat tárgyában.

Azt hiszem, a jelentést méltóztatik felolvasottnak tekinteni és igy az általános vitát megnyitom. Az első szó a bizottság előadóját illeti.

Láng Lajos, a közgazdasági bizottság előadója: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn az 1878:XX. törvényczikkben foglalt vám- és kereskedelmi szövetség lejártához közeledik és a törvényhozás ismét azon feladat előtt áll, hogy gazdasági ügyeink felett vagy ezen szövetség megújítása utján, vagy más módon intézkedjék, azt hiszem, két kérdés merült föl, a melyekre válaszolnunk kell, hogy azon intézkedéseknek természete iránt, a melyek reánk várnak, tájékozva legyünk.

Az első kérdés szerintem kétségtelenül az, hogy vajjon a vámszövetség fennállása óta lefolyt tiz év alatt minő befolyást tulajdoníthatunk annak gazdasági viszonyaink fejlődésére. A második kérdés pedig talán az lesz, hogy az adott viszonyok közt egyáltalában milyen megoldás képzelhető ebből a szempontból a gazdasági viszonyokra nézve.

A mi az első kérdést illeti, t. ház, hogy t. i. gazdasági viszonyaink ezen szerződés hatása alatt hogyan fejlődtek az utolsó tiz év folytán, bátorkodom arra utalni, hogy midőn tiz év előtt először volt szó a szerződésnek megújításáról, akkor a kormány előterjesztése indokolásában igen bő adatokkal igyekezett kimutatni, hogy gazdasági életünk azon tiz év alatt, a melyben Austriával törvényes alapon vámközösségben éltünk — mert hiszen tényleg a közös vámterület már 1850-ben kezdődik — de hogy ezen utolsó tiz év alatt, a melyben törvényes alapon állott fenn a vámközösség, gazdasági életünk tetemes fejlődésnek indult.

Ha most összehasonlítjuk a fejlődést a mostani utolsó években az akkori évekével szemben és ha nem feledkezünk meg arról, hogy már 1868-tól 1878-ig tetemes fejlődéssel állottunk szemben és ha nem feledkezünk meg arról a körülményről sem, hogy az utolsó három év kétségtelenül kedvezőtlen volt gazdasági fejlődésünk szempontjából, akkor azt hiszem, egész méltányosan vehetjük kiindulási pontul az utolsó 1885. évet; mert hiszen, ha egy korábbi évet, p. o. 1883-at vennénk kiindulási pontul, akkor egészben véve még kedvezőbb eredményeket kapnánk. Igy tehát nem a helyzetnek szépítése, hanem ellenkezőleg a helyzetnek legtárgyilagosabb megítélése az, ha az összehasonlításnál a legutolsó 1885. évet veszszük alapul. Összehasonlítva a fejlődést és tekintve azt, a tiz évi átlagokkal szemben, vagy helyesebben mondva, azon évek átlagaival szemben, a melyekre nézve statistikai adataink vannak — mert hiszen nem minden évre vonatkozólag van — tehát nevezetesen ha 1868—1874-re vonatkozólag vesszük az átlagokat és azokkal szembeállítjuk az utolsó 1885. évet, tagadhatatlan, hogy fejlődést látunk magunk előtt.

Nem szándékozom itt most részletesen az adatokat felsorolni, t. ház; mert hiszen azok jelentésünkben bővebben foglaltatnak; itt egyszerűen csak jelzésére szorítkozom annak, hogy ha kivitelünknek fejlődését tekintjük, azt találjuk, hogy azon kivitel tetemesen fejlődött és nagyobb számokat mutat fel az utolsó, mint az azelőtti tiz évben. Ha nézünk a termelésre, azt látjuk, hogy a termelés terén is tetemes emelkedéssel állunk szemben, különösen a mezőgazdasági termelés terén.

A mi az ipart illeti, arra vonatkozólag pontos és megbízható adataink ugyan nincsenek, de azon körülményből, hogy általában véve behozatalunk a korábbi időkhöz képest nem fejlődött tetemesen Austriával szemben és hogy másrészt a fogyasztásnak, a mint egyéb adatokból lesz szerencsém kimutatni, fejlődnie kellett, azt hiszem, a következtetés igen közel fekszik, hogy ezen fejlődött fogyasztás nagy mértékben az időközben kifejlődött hazai iparból folyt.

A mi az egyéb adatokat illeti, a melyeket ebben a tekintetben felhozhatunk, nevezetesen a melyek a fogyasztásra vonatkoznak, különösen azon fogyasztási czikkekre, a melyek külföldről hozatnak, mert hiszen a hazai fogyasztási tárgyakra nézve nehéz volna adatokkal rendelkezni,

Digitized by Google

hanem ha — a mint mondom — azon czikkekre vonatkozó adatokat vesszük, a melyek külföldről származnak és igy a vámstatistikában előfordulnak, azt fogjuk látni, hogy ezekre vonatkozólag, mint a kávéra, rizsre nézve a fogyasztás hasonlóképen emelkedik. Hasonlóképen emelkedett a fogyasztás arra nézve, a mi szintén bizonyos fokig az anyagi jólét és fejlődés fokmérőjéül tekintetik; nevezetesen a dohány fogyasztása tetemesen fejlődött. Ugyanazt mondhatjuk a forgalom emelkedéséről, ugyanazt mondhatjuk a takarékbetéteknek növekedéséről, ezt a levélforgalomról, ezt a távirdáról, ugy, hogy egészben véve, legalább igen sok esetben, majdnem kétszer oly nagy számokat mutatnak föl ezen adatok, mint tiz évvel ezelőtt.

Azt tehát, t. ház, hogy gazdasági életünk a vámközösség mellett fejlődött, ugy hiszem, tagadni nem lehet. Nem azt akarom ezuttal bizonyitani, hogy ezen fejlődést a vámközösség idézte elő, vagy hogy ezen vámközösség nélkül talán fejlődésnek nem nézhettünk volna elébe, de azon kétségtelen tényt akarom constatálni, hogy a vámközösség mellett és annak hatása alatt is gazdaságunk nagy fejlődésnek indult.

Ezzel megfeleltem volna az első kérdésre, melyet magam elé kitűztem. És most felelni akarok a második kérdésre: hogy az adott viszonyok közt, miféle gazdasági politikát tarthatunk helyesnek.

Azon jelentésben t. ház, mely ezen törvényjavaslathoz a kormány részéről mellékeltetett, igen bő és részletes adatokkal van kimutatva, hogy kiviteli forgalmunk az utolsó három évben mily tetemes csökkenést mutat. Hogy a kivitelnek e csökkenése egészben véve nem vált oly érezhetővé, a mint azt maguk a vámok mutatják, annak egyedüli magyarázata az, hogy kivitelünk a legtöbb európai állammal szemben csökkent ugyan, de egyidejűleg magával Ausztriával szemben részben emelkedett. Igy azon bajok legalább részben találtak enyhülést abban, hogy kivitelünk egészben véve nem csökkent azon mértékben, a melyben csökkent egyes nevezetesebb államokkal szemben, melyekben eddig nagy piaczaink voltak.

Kétségtelen tehát, hogy a mai viszonyok közt, midőn egyik ország a másik után zárja el kivitelünk előtt piaczait és midőn látjuk, hogy ugy gabonában, mint állatokban az utolsó pár év alatt kivitelünk tetemesen csökkent azon országokban, melyekbe eddig jelentékenyebb kivitelünk volt, mondom, kétségtelen, hogy ily körülmények közt azon fogyasztási piacz, melyet Austria nekünk nyujt, a nyerstermény és az állatkivitel számára kétszeres fontossággal bir. És ha a mai viszonyok közt nem halljuk oly nagy mértékben hangoztatni a gazdasági elkülönzés eszméjét, mint egy évtizeddel ezelőtt, azt hiszem, annak egyik magyarázatát a felhozott tényben találhatjuk.

Mert tiz évvel ezelőtt, midőn mezőgazdaságunk általában véve kedvezőbb helyzetben volt a kivitel szempontjából, mint ma, tiz évvel ezelőtt, midőn az amerikai verseny nem fenyegette kivitelünket oly mértékben, mint jelenleg, midőn más országok nem zárkóztak el nyerstermányeink elől: akkor még ugyszólván nem is merült fel az a kérdés és annak a veszélynek lehetősége, hogy más országok nyerstermányeink elől elzárhatják piaczaikat. Mert bizonyos mértékig meg volt ugyan a védvámos tendentia akkor is, de ez kiválólag az ipari czikkekre szoritkozott, arra azonban akkor még nem gondoltak, hogy a nyers terményekkel szemben egyik ország elzárja magát a másik előtt.

Ha tehát az akkori viszonyok között valaki a külön vámterület mellett emelte fel szavát és a magyar ipar érdekében hangoztatta a külön vámterület szükségét, a veszély arra nézve, hogy a vámterületi kettészakitásból a magyar mezőgazdaságra közvetlen kár háromolhat, nem volt oly nagy, mint most.

Most ugy állunk, hogy más államok elzárkózási tendentiája, a védvámos áramlat nem pusztán ipari termékekre szorítkozik, hanem talán még nagyobb erővel a gazdasági termékekre is kiterjed. Oly jelenséggel állunk ma szemben, melyet tiz év előtt majdnem lehetetlennek tartottunk, ugy hogy ma mezőgazdaságunk van a legnagyobb veszélynek kitéve. Tiz év előtt talán lehetett volna experimentálni egy magában véve üdvös czélért, mely nem veszélyeztette volna magának az országnak legfőbb erejét, mezőgazdaságát; de a bizottság azt hiszi, hogy az adott viszonyok között ilyen kisérlet kétszeresen meggondolandó, mert a legvégzetesebb visszahatással lehetne mezőgazdaságunkra. Igaz, hogy ipartermelésünk ma sokkal nagyobb, mint egy évtizeddel ezelőtt, és igy a termelés megoszlása szempontjából, az arány, a mely ma a mezőgazdaságra esik, csekélyebb, mint egy évtizeddel ezelőtt. De tény az, hogy a mezőgazdaság igen válságos helyzettel küzd, egyszer az amerikai versenynyel, másszor az elzárkózási áramlattal; és igy nagyon természetes, hogy minden oly intézkedés, mely ezen, már magában véve fenyegetett mezőgazdaság létének és jövőjének koczkáztatásával jár, kétszeres meggondolást követel.

Én nem vonom kétségbe, t. ház, hogy egy teljesen önálló vámpolitikával gyorsabban lehet ipart teremteni, mint a közös vámterület mellett. A kérdés csak az, hogy mi az ár, a mit érte fogunk fizetni? Mert a jelen viszonyok között — igaz — egy bizonyos fokig megnehezíthetjük az ipar keletkezését, illetőleg nem mozdítjuk elő oly gyorsan, mint akkor, ha tisztán minden más or-

Digitized by Google

ságtól elzárt területünkön vámpolitikánkat egészen saját igényeink szerint rendezzük be. De másrészt, a ki méltányosan itéli meg a helyzetet és viszonyokat, nem tagadhatja, hogy a védelem, melyet az osztrák iparnak adunk, egy bizonyos fokig a magyar iparnak is, a mennyiben természetes talaja van, előnyére válik. Az, hogy megdrágítjuk a fogyasztást az osztrák ipar javára, kétségtelen. Csakhogy ugyanakkor, mikor az osztrák iparnak az előnyt adjuk, másrészről a közös vámterület által az osztrák ipar a mi nyersterményeinknek lesz fogyasztója. És ez az, minek biztosítása vámpolitikánk részéről más eljárás mellett nagyon kérdéses. Tudnánk-e, találnánk-e valakit, a ki az elesett fogyasztó helyét elfoglalja? Különben erős meggyőződésem az, hogy erőteljes ipar fejlesztése csak akkor képzelhető, ha egyszersmind az országban a tőkegyüjtés erősebb lendületet fog venni. Mert minden ipar keletkezésének egyik főfactora a tőke létezése. Hogy pedig a tőke felhalmozódjék ez országban akkor, ha legfőbb alaperejét, a mezőgazdaságot veszélyeztetjük, részemről elhinni nem tudom. Sokkal inkább hiszem, hogy ipar természetes alapon keletkezzék akkor, midőn a mezőgazdaságról első sorban gondoskodunk, mert csak akkor, ha ebből a kellő mennyiségű tőke előáll, lehet reményleni az ipar keletkezését. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Mindezek után, t. ház, midőn nagyban igyekeztem vázolni azon álláspontot, melyet a törvényjavaslattal szemben a bizottság többsége elfogadott, azt hiszem, kötelességet teljesítek, ha még egy pár rövid szóval reflectálok azon különvéleményre, melyet a bizottság egy igen t. tagja, Enyedi Lukács barátom a törvényjavaslattal szemben ennek elvetése indokolására beadott. *(Halljuk!)*

A különvélemény, mely a törvényjavaslattal szemben beadatott, mindenekelőtt azzal indokolja a szükségét annak, hogy a mostani vámpolitikával és gazdasági politikával szakítsunk, hogy időközben mezőgazdaságunk oly fokra emelkedett, melyen az csak nagyipar meghonosítása mellett fejlődhetik tovább és hogy e nagyipar meghonosítására okvetlenül más eszközökhöz kell folyamodni, mint a melyekkel eddig rendelkeztünk, de egyszersmind elismeri, hogy ezen nagyiparnak, vagy egyáltalában az iparnak csirái már megvannak. Megvallom, ezen eszmemenetben némi ellenmondást látok. *(Halljuk!)* Mert ha a különvélemény igen tisztelt szerzője elismeri, hogy a mai viszonyok közt is az ipari fejlődésnek kétségtelen jeleivel találkozunk, hogy azok a mai viszonyok közt kifejlődtek, én abból egy argumentumot találni arra, hogy azért, hogy ez még előbbre menjen, más gazdasági politikát kell követni, képes nem vagyok. Azt hiszem, mindenki azon rendszernek fog előnyt tulajdonítani a továbbfejlődésre, a melynek köszönhetjük az első fejlődést. Nem vonom kétségbe, hogy lehet eset, midőn a tovább fejlődésre más eszközök szükségesek, de rendes viszonyok közt legalább a közelebb fekvő okoskodás az lesz, hogy ugyanazon eszközöknek, melyek a kezdetet megteremtették, fentartása és művelése biztosítja a kezdemény továbbvitelét. És azt hiszem, hogy nagy kényszer nélkül megválni azon eszközöktől, melyeknek a kezdetet köszönjük, legalább is koczkázatos politika. Olyan, mely megengedem, némely esetben igazolható, de akkor bővebb, beható igazolást igényel, mint az egyszerüen odavetett állítás.

Méltóztatik mondani a t. képviselő urnak azt is, hogy az önálló vámterület mellett azon előnyök származnának a mi gazdaságunkra nézve, hogy ez egyáltalában szaporítaná a belföldi fogyasztók számát és abban találja, azt hiszem, némileg a compensatiót azért, hogy azon osztrák iparnak fogyasztása elesnék, melyet ma, azt hiszem, maga sem von kétségbe. T. ház! Nem vontam kétségbe egy pillanatra sem azt, hogy önálló vámterület mellett csakugyan sokkal inkább lehetne ipart fejleszteni, mint igy. Azt sem vonom kétségbe, hogy ezen az uton lehet idővel egy nagyobb ipart is előállítani, mely bizonyos mértékben kárpótlást fog nyujtani azon fogyasztás elmaradásáért, mely ma az osztrák ipar részéről történik. Csakhogy e kettő közt nagy időköz van. Megengedem, hogy egy jövő nemzedéket ezen állítással vigasztalni lehet, de mig azon nemzedék felnő, gondoskodni kell a jelen nemzedékről, és egy oly módja a jövő előmozdításának és biztosításának, mely a jelenről megfeledkezik, a mely megfeledkezik arról, hogy tetemes kivitelünk van, melynek rögtöni fogyasztásáról gondoskodni kell, azt hiszem, ismét csak a koczkázatok politikája, melyet ily kényes kérdésben, a hol milliók jóléte függ a kérdés kellő, óvatos és tapintatos megoldásától, nézetem szerint, követni nem szabad.

A t. képviselő ur azt mondja, hogy a közös vámterület akadályoz bennünket abban, hogy szerződéses politikát követhessünk más államokkal. Hogy ezen állítást részemről magamévá tehessem, arra nézve azt kellene bebizonyítania, hogy azon államok, melyek teljesen önállóan rendelkeznek vámterületük felett, csakugyan szerződéses politikát üzhetnek a jelen viszonyok közt. De nézzen szét t. barátom egész Európán és azt fogja találni, hogy a szerződéses vámpolitika ideje lejárt. *(Ellenmondás balfelől.)*

Nem mondom, hogy ez kivánatos és kedvező, csak a tényt constatálom. Jelenleg nem a szerződéses vámpolitika uralkodik Európában. Azon kevés állam, a mely ma is megmaradt a szerződéses vámpolitika mellett, az a közös vámterület mellett is szerződéses viszonyban áll velünk. Azoktól az államoktól pedig, melyek más ország-

Digitized by Google

gokkal, melyek önállóan intézik ügyeiket, még sem voltak hajlandók szerződésre lépni, azt várni, hogy ha Austriától elválunk, velünk azonnal szerződésre fognak lépni, azt hiszem, ismét nagyon koczkáztatott remény.

Különben, úgy hiszem, azt minden elfogulatlan el fogja ismerni, hogy az uralkodó védvámos áramlat nem e monarchiában keletkezett, hogy ezt egyrészt Francziaország, másrészt Németország antagonismusa idézte elő politikai és gazdasági kérdésekben. De még ha valaki ezt nem is akarná concedálni, tény, hogy ez az áramlat oly erős, hogy ezzel szemben egyes államoknak bármely jó kívánsága rögtön semmi positiv eredményre nem vezetne. Sőt ellenkezőleg én azt hiszem, hogy ha a jelen viszonyok között van reményünk a kibontakozást illetőleg, ezt sokkal inkább adhatja egy nagyobb fogyasztási terület, mint egy kisebb. Minden remény ma csak abban fekszik, hogy előbbutóbb azon államok, melyek ma az erős védvámos áramlatnak engedve, a szerint irányozzák politikájokat, kénytelenek lesznek belátni, hogy ez helytelen és kénytelenek lesznek viszatérni a szabad forgalom elvéhez. Ám ezt máskép, mint retorsio útján elérni aligha lehet. Akkor, hogy ha azon országokkal szemben nekünk semmi fegyverünk nincs, azt remélni, hogy vissza fognak térni a szabad kereskedési politikára, sokkal kevésbbé lehet remélni, mint hogy ha mi szövetségben állunk oly országokkal, melyek lehetővé teszik ránk nézve, hogy mig mi az ő ipari termékeiket fogyasztjuk, náluk mezőgazdasági czikkeink találjanak piaczot. Hogyan lehetne nekünk megtorlást gyakorolni, hogy lehetne kényszeríteni azon önálló államokat, melyek eddig nyers terményeinket fogyasztották, hogy jövőben is ezeket fogyasszák? Azon országok evidenter iparos országok. Hogy ha mi most azon viszonyok közt, midőn ők kizárhatják nyersterményeinket, szabadon beeresztjük iparczikkeiket, vagy csak kedvezményes módon is, akkor azt hiszem, semmiféle kényszert nem fogunk reájuk gyakorolni azon szempontból, hogy a mostani politikától eltérve, ismét a szabad forgalomra térjenek.

De még egyet, ha már e kérdésnél vagyok. (*Halljuk!*) Ha egyáltalán azzal a gondolattal komolyan foglalkozunk, hogy bontsuk fel a vámszerződést, tisztában kell lenni azzal is, hogy kivel akarunk tulajdonkép hasonló szerződésre lépni, hogy hol akarjuk elhelyezni kivitelünk azon feleslegét, a mely akkor nyakunkon fog maradni? Ha végig nézünk azon helyeken, a melyeken nyers terményeinket elhelyezhetjük, akkor azokat két csoportra oszthatjuk: olyanokra, a melyek a jelenlegi viszonyok között sem védelmezik magukat vámokkal és olyanokra, melyek a jelen viszonyok közt magukat vámokkal védelmezik. Azon országoktól, melyek nem védelmezik magukat vámokkal a nyers termények ellen, mint például Anglia, nem remélhetjük, hogy a jövőben ott nagyobb piaczunk lehetne akár külön vámterület mellett is. Mert a mint Anglia eddig nem tért el a szabad forgalom elvétől, nagyon természetes, hogy bármi történnék is a mi vámpolitikánkat illetőleg Austriával szemben, viszonyunk nem változnék Angliával szemben. Tehát az adott viszonyok között ha elfogulatlanul akarunk gondolkozni, minden előny, a melyet az osztrák iparral szemben adnánk, egy teljesen kárba veszett ajándék, mert azért viszont cserébe a mi kivitelünket illetőleg semmiféle compensatiót nem kapnánk. Kapnók azt, hogy olcsóbban fogyasztanók az iparczikkeket, ez kétségtelen; de hogy ez a magyar gazdára valami nagy nyereség volna akkor, midőn nyersterményeit a kivitel folytán egyáltalában nem értékesíthetné: ez nem képezheti a discussio tárgyát.

Tehát maradnának azon országok, a melyek elzárták piaczaikat a kivülről jövő nyerstermények elől, a melyek erős védvámos politikát követnek a nyerstermények tekintetében. Ilyeneknek tekinthetők főképen Németország és Francziaország.

Már most kérdem a t. képviselőtársamtól, miféle garantiája van neki arra, hogy ha mi Austriával szakitva, nyersterményeink fölöslegét ebben a két országban akarnók elhelyezni, ezen két ország csakugyan eltérne attól a közgazdasági politikától, a melyet eddig követett? Mert e nélkül igen meggondolatlan lépés volna elszalasztani azt a piaczot, a melyet már birunk.

Ez az, a mit a szerződéses politikára nézve megjegyezni bátorkodtam.

A t. képviselő ur továbbá azt mondja, hogy egy vámháborútól Austriával szemben nekünk nincs mit félnünk, mert két olyan ország áll egymással szemben, a melyek közül az egyik nyerstermelő ország, a másik iparos ország és ily esetekben általában mindig inkább a nyerstermelő ország van előnyben, mint az iparos ország.

Ez igaz volt tiz évvel ezelőtt, de nem igaz ma. Igaz volt abban az időben, midőn nem gondoltak az országok arra, hogy megdrágítsák élelmöket, midőn egyik gazdasági axioma volt az, hogy az élelmi szerek megdrágítása a legnagyobb tévedés. Ebben az időben nem lehetett tartani attól, hogy valamely nyerstermelő ország ne tudná elhelyezni nyers terményeit; de a mai viszonyok közt, midőn az országok mezőgazdaságukat védik, sőt ugyszólván nagyobb mértékben védik, mint iparukat, a mai viszonyok közt azt mondani, hogy egy nyerstermelő országnak ily vitában mindig előnye van, azt hiszem, a legnagyobb tévedés.

A t. képviselő ur prophetizál is és azt mondja, hogy Romániával szemben mi leszünk kénytelenek engedni.

Nem tudom, hogy egy hivatalos okiratban,

Digitized by Google

a milyennek tekintendő ez a külön vélemény, ily állítás koczkáztatható-e? *(Egy hang a szélső baloldalon: Nem mi, hanem Austria!)* Egyelőre közös vámterületet képezünk, és a mi a közös vámterületre nézve kellemetlen, abban nekünk is ép ugy lesz részünk, mint Austriának.

De eltekintve ettől a kérdéstől, azt hiszem, hogy a jövő nem fog igazat adni a t. képviselő urnak. Azt hiszem, hogy abban a küzdelemben, mely Románia és a monarchia közt kitört, nem a monarchia lesz kénytelen a fegyvert lerakni és ekkor azt hiszem, oly czáfolatát fogja találni a t. képviselő ur állításának, a melyet bizonyára örömmel fog venni.

De ha igen sokban nem, egyben mégis megegyezem a t. képviselő urral és ez az, hogy a vámközösség Austriának használ legalább is annyit, mint nekünk. Én azt egy pillanatig sem vontam kétségbe, hogy Austria iparára nézve Magyarország legalább is olyan elengedhetlen piacz, mint a milyen nagyfontosságú piacza nyerstermányeinknek Austria; de én ebben nem látok ellentétet. Én abban, hogy a vámszövetség ép oly nagy haszonnal jár az egyik félre nézve, mint a másik félre, abban látom a szerződéses politikának indokolását és jogosultságát. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezért remélem azt, hogy azon előnyöket, melyek ebből származnak, tartósan fogjuk élvezni, mert ezek folytán oly szerződéstől mentek leszünk, mely csak az egyik félnek ad előnyt. Ezek alapján bátor vagyok kérni a t. házat, hogy a különvélemény mellőzésével a törvényjavaslatot általánosságban elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Egy pár szóval megérintem még azon változásokat, melyek a részletekre vonatkozólag e törvényjavaslatban a korábbi szerződéssel szemben helyet foglalnak.

Ezek három pontban foglalhatók össze. Az egyik arra vonatkozik, hogy a vámkülzetek, a szabad kikötők megszüntetésére rövidebb határidőt állapít meg ez, mint a korábbi szerződés. A jelen védvámos politika felülkerülésével a vámkülzetek kora lejárt; mert azon czélt, melyet korábban a szabadkikötők által véltek elérhetni, t. i. hogy általok az illető ország forgalma növeltessék, az adott viszonyok közt többé nem lehet velök megközelíteni. Mert az adott viszonyok közt a szabad kikötő nem egyéb, mint az anyaország testéből kihasított darab, úgy, hogy az anyaország és azon kikötő közt ép oly válaszfal létezik, mintha az külföld volna.

Ebből számtalan anomalia keletkezett. Egyebek közt például az, hogy a midőn Fiume iparát emelni akarták, az újabban alapított gyárakat nem lehetett magában Fiume városában emelni, mert a behozatal onnan a monarchiába nehézséggel jártvolna, hanem Fiume szomszédságában valamelyik faluba kellett telepíteni, a mi viszont Fiuméra nézve nem járt azon előnynyel, mintha e gyárak magában a városban lettek volna elhelyezve. Innen van aztán az a sajátságos jelenség, hogy oly gyárnak, mely Fiumében alapittatott, termékeit nem Magyarországban fogyasztják, mely reá nézve jelenleg e részben külföld, hanem külföldre szállittatják, mely Fiuméra nézve vám tekintetében belföld.

Ezen állapotnak ugy az általános forgalom, mint az illető államok érdekében szükséges, hogy minél előbb vége vettessék. Természetes, hogy részünkről csak oly eljáráshoz járulhatunk, mely Triestre és Fiuméra nézve ugyanazon zsinórmértéket szabja meg s még csak árnyékát is kizárja azon gondolatnak, hogy belőle Triestnek haszna lenne Fiume rovására. Ez egyik pont, mely a jelen szerződésben a tiz év előttivel szemben változást szenvedett.

A második különbség abban áll, hogy pontosabban van szabatosítva a készpénz-fizetés felvételének, vagyis a valuta rendezésének és a disagio megszüntetésének ideje; a mennyiben a szerződésben egy pont foglaltatik, mely szerint mind a két kormány gondoskodik arról, hogy a szerződés életbelépte után bizottság küldessék ki, mely a készpénz-fizetés fölvételének előkészítése iránt tanácskozni fog.

A harmadik változás, mely a törvényjavaslatban foglaltatik, az, hogy a fogyasztási adó visszatérítések elszámolása másképen eszközöltetik. Méltóztatik a t. háznak tudni, hogy az 1878-iki kiegyezés megszüntette azt az anomaliát, hogy a fogyasztási adó-visszatérítés a vámjövedelmet terhelje, hanem megállapította a jelenlegi eljárást, mely szerint egyelőre a vámjövedelemből fizettetik ugyan az adóvisszatérítés, de utólag a két kormány közt azon mérvben osztatik meg a két állam közt az adóvisszatérítés, a mely arányban a két országban az illető adó befoly.

Maga ezen intézkedés érdemleges része változatlan maradt, de ezentúl a számítás egyszerűbb lesz; tudniillik az adó-visszatérítés nem fog a vámjövedelem rovására iratni, hanem mindjárt elejétől fogva az illető országok adójövedelmeinek terhére, ugy, hogy fentartatván azon elv, mely Magyarország károsodását megszüntette, az elszámolás a lehető legegyszerűbb lesz.

Ezek azon részletes változások, melyek fontosabbak a törvényjavaslatban.

Mindezek után talán szabad a törvényjavaslatot részleteiben is a t. ház bölcseségének elfogadásra ajánlani. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Enyedi Lukács: T. ház! Hazánk törvényhozásának megszorított hatáskörében alig találkozunk nagyobb horderejű, az ország sorsára mélyebben ható törvényjavaslatokkal, mint a

Digitized by Google

melynek tárgyalása most napirenden van. Azon viszony, mely Austria és Magyarország vám- és kereskedelmi politikája közt fennáll, annyira kihat összes termelő erőnk fejlődésére, összes vagyoni viszonyainkra, úgy a magán-, mint államgazdászatra, hogy ezen tárgynak jelentősége csakugyan megkivánná egyfelől azt, hogy maga a törvényhozás ezen ügy iránt a legnagyobb érdeklődéssel viseltessék, *(Igaz! Ugy van! a szélső balon)* másfelől pedig megérdemelné azt, hogy a kiegyezésre vonatkozó javaslatok oly alakban kerüljenek a törvényhozás elé, hogy ezeket valóban komolyan tárgyalhassuk. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Sajnálattal vagyok kénytelen azonban kijelenteni, t. ház, hogy e vámszövetségi javaslat, a mint előttünk fekszik, elkülönítve azon tárgyaktól, melyek vele szoros okozati összefüggésben állanak, nem képezheti a tárgyalás komoly alapját és hogy, midőn mi ezen tárgyalásba bemegyünk, teszszük ezt azért, mert elveink iránti kötelességünknél fogva tartozunk véleményünket nyilvánítani, bármikor nyilik erre a törvényhozásban alkalom, de nem azért, mintha azt hinnők, hogy e vámszövetségi javaslatot a nélkül, hogy a vámtarifára nézve a kormánynak az osztrák kormánynyal való megállapodása előttünk feküdnék, komolyan tárgyalni és mérlegelni lehetne. *(Igaz! Ugy van! szélső balfelől.)*

A t. kormány mindenkor azt állította, hogy korántsem feltétlen hive a vámterületi közösségnek, hanem hogy csak akkor és az esetben hajlandó Austriával szövetségszerű szerződést kötni, ha azon szerződésben Magyarországnak érdekei minden tekintetben megóvhatók. Már most nem kell-e ez állítást tisztán egy, a tényleges helyzetet elburkoló köpönyegnek tekinteni, midőn látjuk, hogy a kormány azt kivánja tőlünk, hogy mi a vámszövetség dolgában határozzunk, mikor ő maga sem tudja, hogy mily alapon fog a határozat állni, hogy ezen vámszövetségnek milyen következményei lesznek. *(Igaz! Ugy van! szélső balfelől.)*

Ebből azt a consequentiát kell levonnom, hogy a t. kormány, habár tagadja is, el van határozva arra — és lehet, hogy irányadó helyen erre le is kötötte magát — hogy a vámszövetséget Austriával minden körülmények közt fenn fogja tartani. *(Igaz! Ugy van! szélső balfelől.)*

Ilyen eszmeáramlat mellett alig lehet csudálkoznom azon, ha a kormánypárti sajtó rendkivüli módon örvend annak, czikkekben ünnepli azt a körülményt, hogy Magyarországon a közgazdasági önállóságnak eszméje mennyire hanyatlik, hogy annak hivei milyen rendkivüli mértékben fogynak. Ugy tesz, mintha ezen külön vámterületi eszmét mi fedeztük volna fel és ezen eszmét arra használnók fel, hogy az országban népszerű jelszavakat bocsássunk ki és ezek által félre vezessük a közvéleményt. Azonban, tisztelt ház, a ki csak egy kissé ismeri Magyarország közgazdaságának, különösen a közgazdasági eszmék fejlődésének történetét, tudni fogja azt is, hogy a különálló vámterületnek eszméje ez országban oly régi, mint közgazdasági érdekeink tudata; hogy mihelyt az országban tisztába jöttek az iránt, hogy ezen országnak egyoldalú foglalkozás mellett fennállni nem lehet, hogy tovább nem szabad elviselni azt, hogy az ország Austria érdekében egyoldalulag kiaknáztassék: azon órában megszületett ezen országban az önálló vámterület eszméje és azóta az a párt, a mely határozottan a radikális nemzeti alapon áll, ettől el nem tért soha. *(Igaz! Ugy van! szélső balfelől.)*

Méltóztassanak csak visszaemlékezni a 40-es évekre; hisz vannak a ház tisztelt tagjai közt olyanok, a kik azon mozgalmakban részt vettek, a mikor a nemzetben két eszme állt egymással szemben. Az egyiket képviselték Széchényi, Dessewffy Emil és azok a kik vele mentek. A másikat képviselték azok, a kik minden kérdésben, tehát az ország gazdasági kérdéseiben is a legnagyobb és a legmelegebb érzéket tanusítottak a nemzet valódi érdeke és felvirágoztatása iránt. Ennek élén állott Kossuth Lajos, *(Éljenzés szélső balfelől)* a ki nem engedte magát befolyásoltatni az akkor dívó angol szabadkereskedelmi tanok által; a ki belátta azt, hogy Magyarországnak csak az a tan használhat, a melyet Liszt Frigyes állított fel.

Akkor is volt középpárt, az ugynevezett reformpárt, a mely a két áramlat között a középuton állott s a mely azt mondta, hogy szövetkezzünk Austriával, de oly alapon, hogy Magyarország érdekei fentartassanak, habár közös vámterületen is. E párt azonban a szövetkezést nem ugy képzelte, mint most képzelik némelyek, mert kijelentette, hogy még a dohánymonopolium behozatalát sem concedálja azért, hogy Austriával e szerződés létre jöjjön és hogy azt csak akkor fogadná el, ha Magyarország dohánytermelése és ipara épségben fentartatnék.

Hogy a két párt közül melyiknek volt igaza: annak-e, mely Magyarországot önálló vámterületen akarta construálni, megakadályozván azon kiaknázási rendszert, a mely Austria részéről akkor önálló vámterületen ellenünk alkalmaztatott, vagy pedig azon pártnak, a mely az Austriával való szövetkezés politikájának volt hive, kitűnik azon tényből, hogy 1852. február havában a Bach-kormánynak az ugynevezett pacificatio nagybani befejezése után sürgősebb teendője nem volt, mint a közbenső vámsorompók megszüntetésével Austriából és Magyarországból közös vámterületet alkotni. Ez volt Bach politikája és hogy ez aligha felelt meg teljesen Magyarország nemzeti érdekeinek, azt hiszem, e házban erősítgetni nem szükséges. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)*

Midőn 1867-ben a kiegyezési tárgyalások

Digitized by Google

Austriával megindultak, minő impressiók alatt állott a nemzet?

Két emlék állt a nemzet előtt. Az egyik az, a mikor Magyarországon még önálló vámterület volt, de Austria a közbenső vámsorompókat érdekeink ellen használta fel és a mikor a magyar nemzetnek az akkor űzött vám- és kereskedelmi politikára befolyása nem volt. A második az, hogy az 1852-től 1867-ig Austria és Magyarország között fennállott közös vámterületen oly közgazdasági lendület állott be, a mely bizonyos elfogultságot keltett a nemzetben ezen állapot iránt. És ez természetes is volt, mert azt senki sem tagadhatja, hogy a vámterületi közösség Austriával 1852-től 1867-ig előnyösebb volt Magyarországra, mint az önálló vámterület, melyet Magyarország ellen használtak, melynek alapján Magyarországot, mint gyarmatot kizsákmányolták. De azért Kossuth Lajos és a kik vele mentek, azt akarták, hogy az önálló vámterületen magyar nemzeti politika űzessék és abból az erőből, a mely ez eszmében volt, merítette a következtetéseket arra, hogy Magyarországon az ipar fejlesztessék, a foglalatosságok változatossága megteremtessék. Tehát abból, hogy a közös vámterület 1852-től 1867-ig Magyarországra kedvezőbb hatással volt, mint az a gyarmatrendszer, melyet Austria akaratunk és felszólalásaink daczára ellenünk 1848-ig alkalmazott: abból, mondom, e kérdésre argumentumot levonni nem lehet, hanem ebből épen ellenkezője következik annak, a mit a tisztelt előadó ur is következtetni akart. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

1878-ban már a jelenlegi kormánynak characterét kölcsönző kormányelnöknek vezetése alatt történt a második kiegyezés. 1878-ban az a helyzet, mely 1867-ben fennállott, már nem volt meg. A kormány tapasztalatokat tett, ismerhette azon viszonyokat, melyek Austria és Magyarország között fejlődtek és tudhatta, hogy csak akkor lehet Magyarországot pénzügyileg és gazdaságilag reformálni, lábra állítani, ha megadatik az a lehetőség, hogy a foglalkozások változatossága behozassék. De a kormány 1878-ban ép oly kevéssé tudta magát elhatározni arra, hogy erélyesen sürgesse a nemzeti politika győzelmét, mint ma. De akkor legalább egy nagy elhatározásra tudta magát rászánni, tudniillik felmondta Austriának a vámszerződést. A decadence 1878 óta máig már oly nagy, hogy a kormány mindent elkövet és velünk ma e vámszövetséget a jelen, kellően elő nem készített, hézagos alakjában tárgyaltatja, tisztán azért, hogy ne legyen kénytelen a vámszerződést Austriának felmondani. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Ez azt mutatja, t. ház, hogy a lefolyt évtizedben a kormánynak nem haladt az érzéke a nemzeti politika iránt, hanem határozottan hanyatlott. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Hogy mégis, a mennyire lehet, képet alkossunk magunknak a dologról — bár tulajdonképen ez csak elméleti kérdés, mert a többség ugyis el van határozva arra, hogy a szerződést ugy a mint van elfogadja *(Tetszés a szélsőbalon)* — de saját lelkiismeretünk megnyugtatására az volna feladatunk, hogy kutassuk, hogy 1878 óta, a mikor jónak látták megkötni a szövetségi szerződést Austriával, vajjon változtak-e a viszonyok annyira, hogy más irány, más politika követése válnék szükségessé?

Megvallom, hogy azon adatok, melyek a helyzet megítélésére szükségesek, sem nekem, sem másnak az országban nem állanak rendelkezésére. Azon forgalmi adatok, melyekkel rendelkezünk, megbizhatóknak és komolyan számbavehetőknek csak 1883. óta mondhatók, mert a kezdet nehézségei meggátolták a statistikai hivatalt abban, hogy e forgalmi adatokat elfogadhatókká tegye. Másfelől az, a mi egy ország gazdasági fejlődésénél irányadó, tudniillik a létező iparágak felvétele, a termelési mennyiség kimutatása egyáltalában nem létezik. Hisz már hallottuk, hogy több év óta foglalkozik e munkával a statistikai hivatal, de én azt hiszem, hogy nem állott a kormány érdekében, hogy e munka ma, midőn a vámszövetség tárgyaltatik, készen legyen és mi alapos forgalmi adatok birtokában legyünk, midőn e cardinalis kérdésben kénytelenek vagyunk dönteni.

Hegedüs Sándor: Már megjelent!

Enyedi Lukács: Megjelent Jekelfalussytól egy rövid értekezés, de az iparstatistika nem.

Szóval egészen hű képet nem alkothatunk magunknak arról, milyen volt Magyarország mezőgazdasági fejlődése 1878 óta máig és azért kénytelenek vagyunk azt az utat követni, melyet az előadó ur követett, a ki hasonló rendszer szerint járt el, tudniillik kutatni azon jelenségeket, a mik ha nem is adják hű képét a helyzetnek, annak némi illustratiójául szolgálnak. *(Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)*

Két részre kell osztanunk tehát azon szempontokat, melyekből a kérdést megítélhetjük. Az egyik a mezőgazdasági szempont, a másik az ipari szempont. Nem azért teszem ezt, t. ház, mintha én a termelési ágaknak ezen két fontos neme között valami különbséget tennék. Én részemről nem vagyok sem az agrarismus, sem industrialismus, sem a mercantilismus támogatója. Én határozottan nemzetgazdasági politikát óhajtok folytatni és ennek alapelve az, hogy az összes termelési ágak, az összes termelési osztályok harmonicusan, egymás mellett fejlődjenek és fejlesztessenek. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* De mégis mivel Magyarország termelésében, ez idő szerint, a mezőgazdasági termelés a túlnyomó, első sorban arra kell figyelemmel lenni, hogy a mezőgazdaság érdekei mit igényelnek és hogy a mező-

Digitized by Google

gazdasági termények forgalma milyen irányt vesz és milyen arányokat ölt? *(Halljuk!)*

Ha például vesszük a gabonaneműeket, ezeknél 1878 óta legújabb adatokig a hanyatlás a a kivitelben 34·6%, tehát Magyarország gabnakivitele, ha az értéket vesszük, egy harmaddal hanyatlott 1878. óta.

Ugyanezzel kapcsolatban áll lisztkivitelünk, mert végre a lisztkivitel nem egyéb, mint a buzának átalakultan való kivitele. Mit tapasztalunk a lisztnél? Azt, hogy 1878-hoz viszonyítva, 1882-ben 38·1%, 1883-ban 38·3, 1884-ben 57·4, a hanyatlás, tehát majdnem kétharmada azon kivitelnek, a mi 1878-ban volt. Ez, t. ház, egyik jele annak, hogy mezőgazdasági termelésünket milyen károk és veszteségek érték. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ugyanezen tünetek mutatkoznak az összkivitel tekintetében. *(Halljuk!)* Összkivitelünk 1882-ben még 446 millió forint volt, 1885-ben már 398 millió forintra csökkent, tehát apadt 11%-kal.

Ugyanezt tapasztaljuk, a mi mezőgazdasági terményeink fontosságára a legnagyobb jelentőséggel bir, hogy Németországban mindig nagyobb és nagyobb mértékben veszítünk tért. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

És ez kivitelünkre fontossággal bir, nem azért, mert Németország az által, hogy saját mezőgazdasági terményeink védelmére magasabb vámokat hozván be, nem kevesebbet fogyaszt külföldről és igy behozatala nem hogy csökkent volna, hanem Németországban egyenesen mi vesztünk piaczot és mások vannak, a kik az elvesztett piaczot elfoglalják. *(Igaz! Ugy van! bal- és szélső baloldalon.)*

Hogy ez nem puszta állítás: legyen szabad nehány adatot felsorolnom. *(Halljuk!)* Németország bevitele volt gabonából és lisztből 1878-ban 3 millió, 1882-ben 7 és fél millió, 1883-ban 7 millió, 1884-ben 8 millió, tehát 1878-tól 1884-ig Németország bevitele, vagyis azon mennyiség, melyet saját termeléséből otthon fedezni képes nem volt, közel 200%-kal növekedett, mert 3 millióról felment 8 millióra. Ezzel szemben a mi bevitelünk Németország összes bevitelének tette 1878-ban 38%-át, 1882-ben 40%-át, 1883-ban már csak 12%-át és a mennyiség is redukálódott 1.100,000 métermázsáról 700,000 métermázsára.

Tehát nem az a körülmény állott be, hogy Németország az által, hogy saját mezőgazdasági terményeit védte, saját piaczáról az idegen terményeket kizárta volna, hanem kizárta egyenesen a magyarországi terményeket és hogy azok helyét Amerika és különösen Oroszország foglalta el. De, t. ház, ha ezen tünetet szemügyre vesszük, egy komoly kérdést kell felvetni és ezen kérdés kapcsolatban áll azzal, a mit a t. előadó ur a gabonakivitelre nézve mondott. Tudniillik azt mondta, hogy a védvámpolitika következtében mi a külföldi piaczok egy részét elvesztettük, de a mi kivitelünk Austriába viszont növekedett. Hát ez ismét nem áll. A kormány kimutatásából veszem az adatokat, a mely szerint, mig Magyarországból Austriába a gabonakivitel 1883-ban 112 millió frt értékű áru volt, addig 1885-ben 95 millió frt áru, tehát értékben 17 millió frttal kevesbedett. *(Egy hang jobbról: És a mennyiség?)* Ha a mennyiséget méltóztatik venni, ott olyan, nagy differentia nincs. 1883-ban volt 11 millió, 1884-ben 10½ millió, 1885-ben 11·9 millió métermázsa. Tehát itt lényeges különbség egyáltalában nincs; *(Derültség a jobboldalon)* mert nehány százezer métermázsa többletet nem lehet növekedésnek mondani ott, a hol milliókról van szó.

Ez, t. ház, egyáltalában nem lehet argumentum, mert az, hogy a külföldön, különösen Németországban a piaczokat elvesztettük, azt nem mondom, hogy egyenesen a közös vámterületokozta, de az túlnyomóan mégis a védvámos politika következménye. Azt sem lehet állítani, mint az előadó ur állítja, hogy a védvámos politika Magyarország akarata és beleegyezése ellenére követtetett volna, sőt a tételt ugy felállítani, mintha Francziaország és Németország idézték volna elő. Hisz mindenki tudja, hogy mikor Francziaország és Németország egymás közt a nagy háborút megvívták, annak befejezése után Frankfurtban egy szerződést kötöttek. És mit tartalmaz azon frankfurti szerződés? Azt, hogy Francziaország és Németország egymásnak örök időkre a legnagyobb kedvezményt biztosítják. Már pedig olyan országok, a melyek egymással kereskedelmi ellenségeskedésben akarnak élni, azok egymásnak a legnagyobb kedvezményt biztosítani nem fogják. Francziaország mindenkor nagyon kevés megszakítással védvámos irányt követett, de Németországban a védvámos rendszert határozottan az osztrák-magyar rossz politika idézte elő. Midőn 1882. évben az alkudozások folytak Németországgal szerződés kötése iránt, mit mondott akkor Németország? Azt, hogy az 1868-iki vámtarifa alapján hajlandó a szerződést megkötni; már pedig, hogy azon tarifa Magyarország érdekeinek megfelel, kitünik abból, hogy épen azon tarifa ugyszólván kiegészítő része volt az 1867-iki szabad kereskedelmi kiegyezésnek. Tehát a szabad kereskedelmi elvek alapján nyugvó 1868. évi tarifa megfelelt nagyban, egészben Magyarország akkori érdekeinek és a magyar kormány nem volt oka, hogy a Németországgal való szerződés megakadályoztassék, hanem az osztrákok voltak azok, a kik ezt megakadályozták, mert az ő érdekükbe ütközött, hogy azon tarifa fentartassék és igy jött létre az 1878-ik évi védvámos tarifa, a minek következménye volt Németországban az 1879-iki tarifa, ezt követte az 1882-ik évi osztrák tarifa, a

Digitized by Google

melyet viszont követett az 1883. évi és 1885. évi német tarifa.

Igy követték ezek egymást mint ok és okozat, sőt a históriai egymásutánból is kimutatható, hogy igy áll a dolog; mert mindig az osztrák autonom védvám-tarifák előzték meg a németeket, nem lehet tehát azt mondani — s mint a t. előadó ur mondta — hogy megfordítva áll a dolog, hogy tudniillik a németek hoztak volna bennünket azon kényszerhelyzetbe, hogy védvámpolitikát üzzünk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

A mezőgazdasági termeléssel szoros összefüggésben állanak, t. ház, a mezőgazdasági iparágak. Lássuk hát, hogy 1878 óta egyáltalán milyen helyzetbe jutott a közös vámterületen a mi mezőgazdasági iparunk.

Itt vannak első sorban a czukorgyárak. Nem új dolog, mindenki tudja a t. házban, de mégis kötelességünk ez alkalommal arra hivatkozni, még ha fel kell is tennünk, hogy mindenki tudja: 1872-ben 26 gyár volt Magyarországon, melyek 2.800,000 mm. répát dolgoztak fel; 1882-ben — ez az utolsó adat, a mely rendelkezésünkre áll — már csak 15 gyár állt fenn 1·8 millió métermázsa termeléssel, tehát czukortermelésünk 1 millió mm. nyers répa feldolgozásával hanyatlott.

Mit látunk viszont Ausztriában a közös vámterület áldásai mellett? Azt, hogy 1872-ben az osztrák ipar 12 millió métermázsát dolgozott fel, ma 216 gyár 44 millió métermázsa czukorrépát dolgoz fel, tehát négyszer többet, mint 1872-ben, mig a mi feldolgozásunk felényire redukálódott.

Ugyanezen szünet, ha nem is ugyanakkora, de legalább hasonló arányban mutatkozik a sörnél.

De azt mondják, t. ház, és a t. előadó ur is ugy vélekedik, hivatkozva az én különvéleményemben mondottakra, hogy nem logicus részemről az, hogy az iparvédelem szükségét hangoztatom azért, mert az iparnak csirái megvannak. Hát én elolvastam, t. ház, az 1868-iki nagyszabású tárgyalás alkalmával a vámszövetség felett mondottakat. Akkor, t. ház, ha erről az oldalról sürgették az önálló vámterület megalkotását vagy a magyar ipar védelmét, az mondatott: nincs Magyarországon ipar, nincs itt még az iparnak kezdete sem, mit akarnak itt védeni, mikor itt nincs mit védeni? Ha pedig mi most concedáljuk, hogy igenis megvannak már itt az iparnak csirái, most már van mit védeni, erre ugyanazt a választ halljuk, hogy az semmi, hogy az nem elég sok a védelemre, hogy ezzel foglalkozni egyáltalában nem érdemes. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Azt is mondja továbbá a t. előadó ur, hogy ipart majd csak akkor lehet teremteni Magyarországon, ha a tőkegyüjtés nagyobb mértékben foly. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hát én nem akarom a t. előadó ur beszédében az ellenmondásokat keresni, egyszerű hallás után ez nehéz is volna, de egy erős ellenmondás mégis megütötte fülemet. Már beszéde elején, pedig előadói jelentésében is hivatkozik rá, tehát bizonyos fontosságot tulajdonít annak, hogy a magyarországi takarékpénztárakban a betétek mily colossális mértékben szaporodtak, ugy, hogy körülbelül 200 millióval több a betétek összege, mint 1878-ban. No hát ha ez nem tőkegyüjtés, ha ez nem ok annak belátására, hogy itt az iparvédelem erőfeltételei megvannak, akkor ebben is ellenmondást kell látnom, mert vagy nem lehet hivatkozni előnyös helyzetre, arra, hogy a takarékpénztári betétek növekedtek, vagy el kell ismerni, hogy tőkegyüjtés Magyarországon már van. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mit szóljak továbbá az erdélyi ipar helyzetéről? Ha valaki az önálló vámterületen létesült állapotokat higgadtan szemléli és elfogulatlanul birálja, lehetetlen, hogy meg ne essék a szive azon a helyzeten, melybe az erdélyi ipar a vámterületi közösség mellett sodortatott. Ha Magyarországon önálló vámterület volna, ha Magyarország azon helyzetben volna, hogy akár most, akár régebben megvédelmezhette volna az Erdélyben meglévő iparnak csiráit, én meg vagyok győződve, nem szorult volna az állam segélyére, hanem hogy az abba a helyzetbe jutott volna, hogy Magyarország fogyasztói szükségletének egy tekintélyes részét, ma már ki tudta volna elégíteni és nem szorultunk volna arra, hogy ily nagymennyiségü bevitel legyen Ausztriából és részben a külföldről. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

De, t. ház, csak épen egy példára akarok hivatkozni és én azt hiszem, hogy az elég frappans és jellemző arra nézve, hogy mily helyzetben van Magyarországon az ipar és az nem más, t. ház, mint a magyar állam vasművei. Hát egy ország, t. ház, a melyben egy oly életképes iparágat, a milyen a vasipar, a melyre nézve a virágzásnak minden előfeltételei megvannak, csak oly colossális áldozatokkal lehet fentartani, mint a milyenekkel a magyar állam fentartja a vasműveket, ha azt reméljük, ha a mostani állapotban várja valaki, hogy magántőke fog nagyobb vállalatokban befektetést keresni, minden remény nélkül arra, hogy az állam részéről kellő támogatásban, védelemben — mert védelem nélkül én elég hathatós támogatást nem ismerek — részesüljön, akkor, t. ház, én azt hiszem, hogy igen hiú ábrándokat táplálna; olyan sorsa van Magyarországon az iparnak, mint a minő a vasműveknek van, hogy csak állami subventióval lehet azokat fentartani.

A t. előadó ur hivatkozott arra is, hogy Austria mily nagy mértékben fogyasztónk nekünk és hogy Magyarországnak mezőgazdasága Ausztriának a fogyasztási területét egyáltalán nem tudná nélkü-

Digitized by Google

lözni a nélkül, hogy saját fennállását, saját gazdasági lételét ne veszélyeztesse. Nem tudom, hogy épen ezt a kifejezést használta-e, de lényegében életkérdésnek mondotta Magyarország mezőgazdaságára nézve az osztrák fogyasztási területnek megtartását.

Láng Lajos: Fontosnak!

Enyedi Lukács: Hát, t. ház, én nekem alkalmam volt a mult ülésszakban, a mikor a közgazdasági tárczát tárgyaltuk, a t. ház előtt egész tüzetesen az én nézetemet adatokkal indokolva előadni. Én azt hiszem, hogy sikerült akkor kimutatni azt, hogy Austria a mi mezőgazdasági terményeinkből a feleslegnek alig egy harmadrészét képes elfogyasztani és hogy a többi terményeinkkel részint ő űz közvetítő kereskedést, részint azokkal piacznak hiányában vagyunk, a mi az árakat rendkivülien lenyomja.

A t. minister ur az ő, elismerem, kitünő szakértelemmel készített és gazdagon felszerelt indokolásában szintén foglalkozik ezzel a kérdéssel, de egy más elemet vezet bele ennek a kérdésnek a megítélésébe; tudniillik ő nem azt tekinti, hogy Austriába Magyarország részéről mi vitetett be és nem ugy számítja ki Austriának a fogyasztását, mint a hogy én eljártam, hogy a különbséget keresi a tényleges behozatal és a tényleges kivitel közt, hanem egy harmadik, egy, ugyszólván, incommensurabilis nagyságot hoz bele, hogy azzal, legalább az én felfogásom szerint, kevésbbé világossá engedje a helyzetet tenni. Mert az ő számítása az, hogy ő ezen két tényező közé, tudniillik a forgalmi tényezők közé, oda keverte a termelést. Már, t. ház, mindnyájan tudjuk azt, hogy minő értékkel bir a termelési statistika, hogy az oly hozzávetőleges, oly annyira nem fogadható el positivnek, mert az nem tényleges feltételeken, hanem becsükön alapszik, hogy azzal argumentálni oly positiv tényezőkkel szemben, mint a minők a forgalmi adatok, azt hiszem, helyesen nem lehet; mert az a mennyisége az árúknak, a mi a közös vámterület sorompóin keresztül megy, az egész positivitással meg van állapítva; de azt kérem, hogy egyik országban mennyi terem, positiv adatnak elfogadni nem lehet; azok az adatok, népiesen kifejezve, többnyire hasból készültek. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mikor tehát ily kevés hitelt érdemlő adatok elemét visszük bele ezen fontos kérdés tárgyalásába és vitatásába, azt hiszem, nem könnyítjük meg a dolog megértését; és én azért kénytelen vagyok azzal szemben, a mit a t. minister ur indokolásában felhozott, kénytelen vagyok ahhoz ragaszkodni, hogy azok az adatok, a melyeket én felhozni szerencsés voltam, a tényeknek, a valóságnak lehetőleg megfelelnek és hogy azzal ki lett mutatva, hogy Austria nem képes a mi mezőgazdasági terményeink fölöslegét teljesen felvenni, legkevésbbé pedig volna képes arra, ha ezen mostani politika tovább folytattatik, ha a külföld még nagyobb mértékben elzárkózik nyers terményeink elől és az osztrák-magyar vámterületet egy teljesen isolált területnek leszünk kénytelenek képzelni, tudniillik, ha Austria nem lesz képes saját terményeiből semmit sem kivinni.

A mint a viszony jelenleg van, mezőgazdaságunkra ezen közös vámterületből valami nagy előnyt nem látok. De látok egy más viszonyt kifejlődni, tudniillik azt, hogy Austriának ma már nem egyféle, hanem kétféle monopoliuma van. Az egyik abból áll, hogy mi neki egy kényszerfogyasztó területet átengedünk iparczikkei számára. A közös vámterület határain levő védvámok által ugyanis kényszerittetjük magunkat arra, hogy az osztrák iparczikkeket oly drágán vegyük meg, a mint ők azokat nekünk eladni akarják. Ez fennáll azóta, mióta a vámterületi közösség létezik. A másik monopolium újabb keletü és abban áll, hogy az által, hogy ezen védvámos politika által az összes európai fogyasztási piaczokat elveszítjük, Austriának azon második monopoliumot adtuk, hogy nyerstermenyeinket oly olcsón vegye meg, a mint szintén ő akarja. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Azt hiszem, azt kétségbevonni alig lehet. Mert midőn Magyarország kénytelen volt lemondani a németországi piaczokról és részben a svájczi piaczokról és tisztán Austriára van utalva, mint piaczra, akkor ezen viszonynak tisztán monopoliumi természete van. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Hogy pedig ez igy van, erre is némely forgalmi adatokra vagyok bátor hivatkozni. *(Halljuk!)* 1882-ben Magyarországnak összes kivitele Austriába kitett 306 millió forintot, 1885-ben 285 milliót, tehát 21 millióval kevesebbet; Németországban Magyarország kivitele tett 70 milliót, most nem tesz többet, mint 40 milliót, tehát 40%-kal csökkent; Svájczba tett 11 milliót, most 9 millió, tehát a magyar termények piacza itt is nagyrészint elveszett. És hogy ez nem onnan van, hogy azon piaczok nem fogyasztanak annyit, mint előbb arra voltam bátor utalni és kénytelen vagyok arra is utalni, hogy Austria nincs azon helyzetben, az ő fogyasztása nem elég nagy arra, hogy elfogyassza mindazon felesleget, mely Magyarországon támad az által, hogy a többi piaczokat elvesztette.

A t. előadó ur utalt arra, hogy általában a védvámpolitikának mily hatása van Európaszerte és kell hogy legyen Magyarországra s azt mondta, hogy a védvámpolitikának barátai kezdenek már régi elveiktől eltérni, puhulni, hogy a szabadabb kereskedelmi iránynak előjelei mutatkoznak, de egyelőre nem lehet számítani rá, hogy a védvámpolitika meg fog szünni.

Digitized by Google

Hasonló véleményben vagyok én is s azt hiszem, hogy a közlekedési eszközök rendkivüli fejlettsége mellett, midőn azon differentiák, melyek a távolság, a termelési viszonyok különbözősége által régebben okoztattak, ma már nem állanak fenn. De ebből én egészen más consequentiát vagyok kénytelen levonni. Azt mondja a t. előadó ur, hogy azért, mert egész Európa védvámpolitikát űz, fenn kell tartani Austriával a vámközösséget, tudniillik a legszélsőbb szabad kereskedelmi politikát Austriával szemben. Mi lesz ennek a következménye? Minden önálló rendelkezési joggal biró állam védi határait, teremt ipart otthon. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Valamennyi államnak ez kisebb-nagyobb mértékben sikerülni fog, egyedül Magyarország lesz az, mely kezdetleges helyzetben marad *(Ugy van! a szélső baloldalon)* s épen az európai védvámpolitika annál kényszerítőbb hatással lesz arra, hogy saját iparunkat védjük, mert ha mi ezt nem akarjuk tenni, akkor mi a régi foglalkozás mellett megmaradva, olyan helyzetbe fogunk jutni a többi cultur-államokhoz képest, mint a milyen viszonyban van a szekér a vasuthoz, a régi deligance a telefonhoz és távirathoz. Egy ilyen állapotban lévő ország fentartani magát képes nem lesz. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A t. előadó ur szives volt külön véleményem egyik-másik pontjára reflectálva, különösen arra is észrevételeket tenni, hogy mennyire nem áll az, hogy a közös vámterületen szerződéses politikát nem lehet űzni és annyira ellentmondónak és hogy ugy mondjam, helytelennek találta e felfogást, hogy épen az ellenkező szélsőségbe esett, azt mondván, hogy csak a közös vámterület mellett lehet szerződéses politikára reményünk.

Méltóztassék, t. ház, magokat egyszerűen mint gyakorlati emberek ugy képzelni, mintha alkuba bocsátkoznának a külállamokkal. Kétféle irányban lehet szerződések kötéséről szó: egyfelől nyugottal az iparűző államokkal, másfelől délkeleten a mezőgazdaságot űző államokkal. Mily helyzetben lennénk, ha Austria-Magyarország a mostani közös vámterület és védvámpolitika mellett Németországgal szerződési alkudozásba jő? Magyarország azt mondja: Németországgal szerződni akarok; a német ipar olcsó vám mellett bebocsátást nyer a magyar területre, ezt megengedem, ha viszont megnyitja fogyasztási területét nyersterményeimnek. Austria, melynek ipara majdnem ugyanazon czikkeket termeli, a melyeket Németország, azt mondja: mi közöm nekem a te mezőgazdasági terményeidhez? az én iparom tönkre megy az ilyen szerződés mellett; azért neveltem én 20 évi védvámpolitikával iparomat, hogy most a te nyersterményeid értékesítéseért tönkre tegyem? Nem fog reá állni. És mi fog történni? Az, a mi 1878-ban, szerződés Németországgal létre nem fog jönni. Ez fog ismétlődni akármilyen nyugoteurópai állammal. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Keleten ismét egy példa áll előttünk, Románia példája, de ez ismétlődni fog a többi keleti államokkal szemben is. Mi, Magyarország, nem szerződünk a keleti államokkal, azért, hogy szabadon ne bocsássák fogyasztási területeinkre nyersterményeiket, egészségügyi tekintetben nem kellően ellenőrzött marháikat, mert miattuk a mi egészséges marháinkat nem eresztik be a nyugoteurópai piaczokra. Mi kelet felé kénytelenek leszünk a leghatározottabb elzárkózási politika mellett állani. Miként jönne létre tehát szerződés? Keleten a mi érdekeink végett nem szerződhetik Austria, a nyugaton mi nem szerződhetünk Austria végett. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Nem tudom elképzelni, hogy gondolnak a közös vámterületen szerződéses vámpolitikát űzni. Itt a szerződéses politikáról le kell mondania annak, a ki a közös vámterületet elfogadja. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* És a fogalmak e sajátságos homályossága igen meglepett engem akkor, midőn egyfelől az osztrák kereskedelmi minister kormányra léptekor első dolgának tekintette az ottani kereskedelmi és iparkamarának, tudomásom szerint e szakban a legjelesebb testületnek, egy levelet irni, melyben határozottan a szerződési politika hivének vallja magát és azt a nézetét fejezi ki, hogy a jövőben az eddigi rendszerrel szakítva, szerződési politikát kell űzni; és — nem szivesen idézek oly dolgokat, a melyeket csak hirlapokból tudok — de épen a mai lapokban olvasom, hogy a szabadelvű kör tegnap tartott értekezletében igen tisztelt közgazdasági ministerünk egészen hasonló nyilatkozatot tett. *(Derültség a szélső balon.)* Nem tudom, valónak tartsam-e, de azt olvastam, hogy ő is a szerződési politika határozott hivének vallotta magát. Már most én nagyon élénken tudom elképzelni, hogy milyen lesz ezen szerződési politika, a melyre nézve a tisztelt osztrák minister ur és a mi tisztelt közgazdasági ministerünk oly kitünően egyetértenek. *(Derültség és helyeslés a szélsőbalon.)*

De azt mondják, tisztelt ház, hogy az önálló vámterületen mi szerződési politikát ép oly kevéssé fognánk űzhetni, mint most; ha Magyarországnak iparát védeni kell, ha Magyarországnak egyuttal mezőgazdasági terményeit értékesíteni kell, akkor az ugyan abba a helyzetbe fog jutni, a melyben most van, a nélkül, hogy azon előnyben részesülne, hogy Austriát, mint fogyasztási területet megtartsa. Legyen szabad e tekintetben egy kérdést intéznem. Ez idő szerint agrar-vámok, melyek e nevet megérdemelnék, nem léteznek; a most létező gabonavámokat nem lehet agrarvámoknak mondani. Ugyan tisztelt ház, miért vásároltak eddig az osztrákok magyarországi gazdasági terményeket? Kényszerítve voltak arra? Valami módon pressiót gyako-

Digitized by Google

roltunk mi Austriára, hogy mezőgazdasági terményeinket megvegye? Tisztán szabad akaratából vette, mert másutt előnyösebben nem vehetett. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* És e tekintetben a viszonyok nem fognak megváltozni. Mi ellenben az ő iparczikkeit nem szabad akaratból vettük, hanem, mert kényszerítve voltunk arra. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Nem tudom tehát elképzelni, hogy jövőben, ha az önálló vámterület mellett Austriával szerződési polikát akarnánk űzni, ha Austriával oly rendkivüli kedvezményeket megengedő szerződést akarnánk kötni az önálló vámterület mellett, miért vesztenők el Austriát, mint fogyasztási területet? De igenis bekövetkeznék az, hogy mig most Austria monopoliumot űz velünk szemben ezen a téren is, a mi bevásárlási piaczunk megoszolnék, a mi közgazdasági fejlődésünk határozott előnyére válnék, ugy és kivált a mezőgazdasági termelésnek, valamint a többi termelési ágaknak és a fogyasztóknak. A kik ezt kétségbe vonják, tisztelt ház, azok egyáltalában ignorálnak egy oly közgazdasági elvet, a melyet e kérdés megítélésénél figyelmen kivül hagyni absolute nem lehet. És ez, tudniillik a normalis viszony a forgalomban, a csereviszony, hogy árúk árúkkal fizettetnek meg — oly közgazdasági principium, melyet kétségbe vonni nem lehet. Midőn tehát a külföldet kizárjuk a magyarországi piaczokról, midőn ipari czikkekben való fogyasztásunkat kizárólag Austriából fedezzük, akkor hogyan jussanak a külföldi államok azon helyzetbe, hogy nyerstermenyeinket vásárolhassák? A kereskedelmi összeköttetést sem lehet fentartani. Ha Anglia hajói iparczikkekkel megrakva Fiumében megjelennének, azok visszrakomány nélkül nem mennének vissza. *(Ugy van! Helyeslés a szélső balon)* de midőn Angliából soha sem hozunk semmit, miért menne az oda? És a mi hajóink is hasonló helyzetben vannak, mert ha például mi lisztet viszünk Angliába, onnan nem hozhatunk vissza semmit és azért az angol s a többi tengeri kereskedők szállítási díjaikkal mi concurrálni sohasem fogunk.

És a vámterületi közösség ezen helyzetben még más specialis bajokat is okoz nálunk, tudniillik azt, hogy minden dolog, a mire más államnak egy költség kell, nálunk kettő kell. Ha fiumei kikötőnket ki akarjuk fejleszteni, külön subventiót fizetünk a Lloyd-társulatnak és külön subventiót az Adriának. A consulatusi intézmény közös intézmény; hogy ez mily szolgálatot tesz nekünk, azt talán a tisztelt előadó ur és a tisztelt minister ur jobban tudják mint mi. És mi történik most?

Egy oly intézkedés, melyhez én a t. minister urnak gratulálok, mert igen helyes. Olvastam ugyanis, hogy legújabban Belgrádban kereskedelmi ügynökséget szerveznek, melynek az lesz feladata, hogy a magyar forgalom és kivitel érdeke felett őrködjék. Bár az egész Balkán-félszigeten a fő piaczokat mindenütt ily ügynökségekkel látnák el! Ezt csak helyeselném; de ennek is az lesz a következménye, hogy egyfelől fizetünk a közös consulatusokra, másfelől pedig külön fizetünk ezen ügynökségekre, mert különben érdekeink teljesen védtelenek maradnának. Igy megy cz végig egész külkereskedelmi politikánk terén.

T. ház! Mindazon számadatok nagy része, melyeket felhozni bátor voltam, a mint azt méltóztatnak tudni azok, kik a t. kormány előterjesztését olvasták, igen kevés fáradságomba kerültek, mert a ministeri előterjesztésben rendelkezésünkre voltak bocsátva. De midőn a t. kormány mindezen dolgokat constatálta, midőn felsorolja, hogy Angliában egészen elvesztettük a piaczot, Németországban, Francziaországban és Svájczban ilyen és ilyen arányban és hogy egyáltalában mennyire reá vagyunk utalva mezőgazdasági termelésünk értékesítése tekintetében Austriára, mintegy megelégedetten megveregeti saját vállait, *(Derültség)* megdicséri magát és azt mondja: mivel ily kitünően vittem 20 éven át az ország közgazdasági ügyeit, el vagyok határozva, hogy jövőben is e politikát fogom követni. *(Élénk derültség balfelől.)*

T. ház! Az önálló vámterület előnyei e házban, különösen az 1878-iki vita alkalmával igen tüzetesen és igen behatóan kimutattatván, valóban érzem, hogy bocsánatot kell kérnem a t. háztól, a midőn egész röviden újból foglalkozom e dologgal; de nekem, mint azon párt szóvivőjének, mely a mióta fennáll, határozottan és folytonosan az önálló vámterület elve mellett küzdött annyival is inkább, mivel most azt hiszik, hogy ez eszme az országban tért vesztett, kötelességszerű feladatom azt lehető rövíden elmondani. *(Halljuk!)*

Első és legközvetlenebb haszna az önálló vámterületnek az volna, hogy annak segélyével Magyarországon azt, a mi még csak csirában van meg, t. i. az ipart, ki lehetne fejleszteni. Hogy miért, azt indokolnom alig szükséges. A ki a közgazdaság történelmével foglalkozott, tudja — már az első és másodéves jogász is — hogy a világkereskedelem és világipar historiája egyetlen egy államot sem jegyzett fel, a mely védelem nélkül tudta volna az ipart megteremteni. Austria 1802 óta prohibitiv rendszert űzött, de ő neki volt balekje. *(Derültség)* saját fogyasztási területén és igy szép virágzó ipart tudott teremteni. Oroszország 40 évvel ezelőtt egészen ipar nélküli állam volt s ma 56 ezer gyárral bir és azoknak ipari termelése egymilliárd kétszáz millió rubelre rúg, a mi a mi pénzünk szerint körülbelül két és fél, egész 3 milliárd frt. Pedig Oroszországnak culturája, népességi és munkabér - viszonyai nem kedvezőbbek, mint Magyarországéi, csupán annyiban kedvezőbbek, hogy saját érdekei felett önmaga rendelkezik, hogy oly prohibitiv rendszerrel védi határait, mint védte Austria 1853-ig és megteremtette, a mire szüksége

Digitized by Google

volt: a munkás kenyerét és saját terményeinek feldolgozását, értékesítését.

Magyarországon ennek a kérdésnek még sokkal messzebb menő hordereje és fontossága volna. Nálunk az önálló vámterület nemzeti érdek, nemzeti kérdés, a nemzetiségek kérdése is. Mi az, t. ház, a mi ebben az országban a népet megelégedetté fogja tenni, mi az, a mi azon felhalmozódott elégedetlenségi anyagot képes lesz eloszlatni? Semmi más, mint az anyagi jólét emelése. Azon óriási adók mellett, melyek Magyarországon vannak, okvetlenül szükséges gondoskodni arról, hogy a nép meg is kereshesse azt, a miből ez adókat megfizethesse. De továbbá culturtörténelmileg is constatálva van és kétségbe vonni egyáltalán nem lehet, hogy a nemzeti eszmének fejlesztői és terjesztői első sorban a városok; mert a városokban ott, hol nagy tömegekben közel egymáshoz laknak az emberek, az eszméknek egymásra átruházása sokkal könyebben megy, mint az elszórtan fekvő falukban, tanyákon. Ha tehát mi Magyarországon ipart teremtünk, akkor egyuttal városainkat fejlesztjük s ezek fejlődése fogja egyszersmind fejleszteni a nemzeti eszmét, fogja lehetővé tenni azt, hogy velünk szemben a nemzetiségek elégedetlenséget tanusítani nem fognak, de ha elégedetlenek volnának is, erejök nem lesz velünk szembeszállni. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Másik oldala a vámterület kérdésének a pénzügyi oldal. Ezen a téren sem lehet sok újat felhozni. Abban a beszédben, a melyre bátor voltam hivatkozni, a melyet a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi tárcza költségvetésének tárgyalása alkalmával mondottam e házban, bemutattam egy kiszámítást, a mely szerint én majdnem számszerű pontossággal bebizonyítottam a 83-ikimagyarországi forgalom alapján, a közös vámterületen érvényes vámoknak behozatalunkra történt alkalmazásával, hogy Magyarországnak vámjövedelme önálló vámterület mellett 43.000,000 frtot tett volna ki. Azóta kivitelünk csökkent bár, de behozatalunk nem csökkent, ez évről évre emelkedik és a rendkivül súlyos teher, melyet vám képében fizetünk, évről évre nagyobb.

Már most, méltóztassék elgondolni, milyen képe volna azon költségvetésnek, a melyet a pénzügyminister ur önálló vámterület mellett a t. ház elé fogna terjeszteni. Azt hiszem, hogy a benyujtandó költségvetés netaláni deficitjét, ha nem is egészen, de annak nagyon tetemes részét mindenesetre fedezné az a 43 millió forint, a melyet önálló vámterület mellett a vámbevételeken nyernénk.

Az önálló vámterületnek másik előnye az volna, hogy a fogyasztási adókat a mi érdekeink és a mi viszonyaink szerint lehetne rendezni. És továbbá egy igen fontos körülmény is következnék ebből, hogy tudniillik fogyasztóink sorsa, azon fogyasztók sorsa, kik most kénytelenek colossalis vámadókat fizetni az osztrák ipar érdekében, magyar kézbe kerülne és ha meg volnának is terhelve ugyanazon mértékben, a melyben most vannak, legalább saját hazájuk érdekeit és iparát szolgálnák és nem hatnának oda, hogy azt az ipart tegyék nagygyá, mely Magyarország rovására emelkedik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A t. előadó ur foglalkozott a vámháború kérdésével is. A vámháború esélyei igen érdekesek és szükséges, hogy megvitattassanak; mert valóban, ha a vámterületi különválásnak az volna a következménye, hogy Austria és Magyarország egymással vámháborúra kelne, mindenesetre komolyan meggondolandó volna az, hogy vajjon lehetne-e ajánlani vagy sem a vámterületi közösség felbontását. Az én meggyőződésem az, hogy Magyarország és Austria közt semmi körülmények közt nem keletkezhetik vámháború és ebben nem hivatkozom egyébre, egyszerűen csak egy igen kiváló osztrák államférfiu, báró Plener szavait idézem, ki junius 16-án tartott beszédében a következőket mondotta:

„Wir können, wie die Verhältnisse heute liegen, wo andere Exportrichtungen immer mehr abgeschnitten werden, gar nicht daran denken, ein solches Absatzgebiet, das vor unseren Thoren liegt, welches die Speisung unserer ganzen Industrie bedeutet, mit einem übermächtigen Concurrenten zu theilen.“

Hát mindenekelőtt milyen felfogás van e nyilatkozatban, t. ház? Az a t. Plener ur az osztrák iparbárók gondolkozását a maga meghamisítatlan őszinteségében és mivoltában adja tudtunkra. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* És ezek az urak, mint bizonyos katonai körök az embert csak arra születettnek tartják, hogy ember-anyagul, ágyútöltelékül szolgáljon, ugy itt az osztrák iparbáró urak azt hiszik, hogy Magyarországon minden ember csak arra született, hogy reichenbergi vagy brünni posztóból készült kabátot viseljen, *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon)* ők semmiképen sem akarják, semmi áron nem engedik, hogy a magyarországi fogyasztási terület, mely ugy látszik, nézetök szerint az övék — bárkivel is megosztassék. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezzel constatálva van, t. ház, hogy egy elsőrendű kereskedelmi kamarának képviselője és egy kitünő nemzetgazda hogyan tudja méltányolni, mily jelentősége van Magyarország fogyasztó területének és az határozottan kijelenti, hogy az osztrák ipar nem hogy nélkülözni tudná 24 óráig a magyar fogyasztási területet, de sőt még megosztani sem akarja mással. Már most kérdem, t. ház, lehetséges-e az, hogy egy állam, melynek ipara ilyen helyzetben van egy más állammal szemben, épen ezen állammal vámháborúra gondolhasson. Milyen katasztrófa támadna abból, ha csak két

Digitized by Google

hétig tartana is e vámháború! Ettől tehát bizonynyal nem kell félnünk. De ha kezdeményezné a kormány az önálló vámterületet, volna annak rögtön egy ecclatans következménye, mely nem szolgálna kárunkra, tudniillik az, hogy a mit az osztrák iparosok most nem akarnak megtenni, megtennék azonnal az első hetekben, tudnillik bevándorolnának gyáraikkal ide Magyarországba, itt készítenék, a mit most csak nálunk értékesítenek és annak adójövedelme is a magyar államkincstár pénztárába folyna. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Mi, t. ház, nem vagyunk ellenségei Ausztriának, de Ausztriával a vámközösségi viszony fentartását semmi áron nem akarjuk. Nem azért, mert ez közjogi kérdés, mert hiszen első sorban nem közjogi, hanem közgazdasági kérdés; de azért nem akarjuk e viszony fentartását, mert azt Magyarországra nézve veszélyesnek és károsnak ítéljük. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* De távol állunk attól is, hogy a megoldás nehézségei elől elzárkózzunk és mivel tudjuk s tekintettel vagyunk arra, hogy fejedelmünk közös és tudjuk, hogy az ők érdekeik iránt belátással kell viseltetnünk, midőn a szövetségi viszony felbontását sürgetjük: egyuttal kijelentjük, hogy készek vagyunk Ausztriával oly vámszerződésre lépni, mely nem vámszövetségen, hanem a két állam érdekeinek kölcsönösen tiszteletben tartásán alapul. Mi szivesen adunk Magyarország fogyasztási területén Austria iparának 10—15 évig oly kedvezményes, kiváltságos helyzetet, mely módot nyújt arra, hogy nagyobb erélyt és tevékenységet kifejtve, magának azután új piaczokat teremthessen és ideje legyen az izlést készítményeiben ez új piaczokhoz átalakítani; mert hiszen épen ebben rejlik a magyarázata annak, a mit kifejtettem és a mit a t. előadó ur kétségbe vont, tudniillik, hogy sokkal könnyebb egy mezőgazdasággal foglalkozó államnak vámháborút kiállani, mint az iparállamnak, mert mig a mezőgazdasággal foglalkozó állam terményei mindenütt egyforma minőségben keresletnek örvendenek, mert hiszen a buza lényegében mind egyforma: addig ezt az iparczikkekről nem lehet mondani, azok egyes emberi szokásokhoz, egyes vidékekhez vannak alkalmazva és sok idő kell arra, mig az iparterményeket az új piaczok szükségleteihez átalakítani lehet. Én tehát, t. ház, Ausztriával szemben egy kedvező szerződés kötésére mindenkor hajlandó vagyok és elmennék e tekintetben a legszélsőbb határokig, hogy az önálló vámterület principiumát keresztülvigyük és elfogadnám azt még akkor is, ha a diplomatiában használt kifejezéssel élve, az nem jelentene egyebet, mint a status quo ameliorét.

Csak még nehány szót kivánok, t. ház, szólani, azon politikai szempontokra nézve, miket ezen kérdés megitélésénél figyelmen kivül hagyni nem lehet. A t. kormány mindig azt mondja, hogy ő Ausztriával csak az esetben kiván közös vámterületi szerződést kötni, ha azon alapon Magyarország érdekei megóvhatók. Most, mikor ismét a vámterületi közösségre alapított szövetségi javaslattal áll előttünk, nem teszi azt, a mit 1878-ban tett, nem hivatkozik politikai indokokra, hanem a hanyatló közszellemmel szemben azt hiszi, elég lesz elhitetni a mezőgazda közönséggel, hogy lehetetlen Ausztriának fogyasztási területét nélkülözni s a politikai szempontokat teljesen mellőzi.

T. ház! Egynehány körülményt a kormány eljárására nézve ki kell emelnem és egyiket-másikat meg is kell rónom. Egyik az, hogy méltóztassék figyelembe venni, milyen helyzetben állott 1867. sőt még 1878-ban is a kormány, alkudozván szemben Ausztriával.

Magyarország akkor sokkal újabb állam volt, nem birta a folytonosságnak azon előnyeit, melyek minden évben gyarapodnak. Austria viszont az egységességnek egész súlyával nehezedett az alkunál Magyarországra. Hogy állnak a dolgok most? Nem-e jogosult azon viszonyoknál fogva, melyek Ausztriában uralkodnak, azon kérdés feltevése, hogy hol van ez idő szerint a hatalom? A cseheknél, a kik jubilálnak az orosz győzelmek felett, vagy a németeknél, kik Drezdába vándorolnak, vagy a szlovéneknél, kik Oroszország felé kacsintgatnak? És ezekkel szemben Magyarország — melyben a magyar népnek, a magyar fajnak suppremátiája senki által kétségbe vonva nincs — sohasem volt Ausztriával szemben, midőn alkut kellett kötni, oly kedvező helyzetben, mint jelenleg van. Magyarország képezi ez időszerint monarchiánk egyedüli fixpontját; mi, a magyar nemzet az, mely nem gravitál kifelé soha, melyet nem von a monarchiából semmi sem kifelé és mindezek daczára, nem Magyarországnak közgazdasági érdekei tekintetnek irányadóknak ezen vámszövetség megkötésénél. Miért? Mert az osztrákoknak sikerült identifikálni az érdekeket a monarchia érdekével, mert sikerült az, a mi egykor sikerült az angol nagy tudósoknak és bölcsészeknek, kik elhitették a világgal, hogy az emberiség érdeke a szabad kereskedés, pedig voltaképen csak Anglia érdeke volt az. Az osztrákok is el tudják hitetni az illetékes körökkel, hogy az osztrák ipar felvirágzása a monarchia létfeltétele. Hol van az megirva? Nem tudja képzelni senki és nem tartja természetesnek senki, hogy valamint Ausztriának szüksége van egy bizonyos védelemre, Magyarország keletkező iparának még nagyobb mértékben van erre szüksége, hogy a két különböző fejlettségü állam közösen egy nemzetgazdászat, politikai elv szerint nem kormányozható.

Nem lehet azt megértetni, hogy a vámszövetség fölbontása által, de egy új, tartósságot igérő vámszerződés megkötésével ezen két ország né-

Digitized by Google

pei közt, nem hogy elidegenedés állana be, hanem az összetartozandóság érzése sokkal jobban fejlődnék ki és nem szenvedne ez rázkódtatást azon folytonos érdek-összeütközések által, a melyek mellett a jelenlegi viszony fönn sem tartható?

A kormány, tudva azt, hogy Magyarország érdekének a védvámpolitika nem szolgálhat, a politikai nehézségeket, a melyek ezen szerződési viszony fölbontásából erednek, folytonosan fokozta és pedig az által, hogy az osztrák iparnak helyzetét évről-évre irigylésre méltóbbá tette. 1878-ban az első autonom vámtarifa megállapításával annak oly védvámi előnyöket biztosított, a melyek valóban igen nagyok. Ezeket fokozta 1882-ben és most az új tarifa-javaslattal, a melynek sorsa felől még egyáltalában nem vagyunk tisztában, újból az osztrák ipar javára a védvámok felemelését kivánja. Hogy lehessen tehát reményleni, hogy még a legnagyobb erőmegfeszítés mellett is lehetséges legyen érdekeinket érvényre emelni, ügyünket győzelemre vinni, hogy ha a kormány folytonosan javítja az osztrák ipar helyzetét és ha aztán ehhez az osztrák nagyipar ép oly erővel ragaszkodik, mint az uzsorás, a ki mindig nagyobb kamatlábat élvez tőkéi után. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Egy másik sajátságos jelensége annak, hogy a kormány hová vitte az alkut Austriával, az, hogy a közgazdasági előnyök tekintetében a kormány bámulatos közönyt, érdeklődés-hiányt tanúsít, mig a harcz más téren, a pénzügyin mozgott. Megengedem, hogy az iránt, a mi az állampénztár gyarapítására szolgál, a kormánynak igenis van érzéke. A midőn arról van szó, hogy Austriával egy viszony állapittassék meg, a mely Magyarország iparának, mezőgazdaságának és kereskedelmének jövőjéről egész 10 évre határozzon, min veszekszik a két kormány? A petroleumon. És miképen áll t. ház, ez a kérdés? Megengedem, hogy ez pénzügyi szempontból lényeges lehet, de közgazdasági szempontból ennek jelentősége nagyon csekély, mert a petroleum-ipar nem olyan ipar, a mely magyarországi termékek feldolgozásával foglalkozik, mert az orosz és az amerikai petroleum feldolgozása Magyarországra nézve csak mérsékelt közgazdasági fontossággal bir, noha, lehet, némi pénzügyi előnyt nyujthat. Miért nem fordít gondot a kormány oly iparágak fejlesztésére, a melyek Magyarország termékeit értékesítik. Miért nem gondol ily sokat a gyapjuval, mikor abból a behozatal oly nagy? Mikor azonban csak utólag felhozta, hogy a gyapjura esetleg 10 frtnyi csekély vám vettessék, Austria közvéleménye mint egy ember feljajdult és az osztrákok ugy tekintettek minket, mintha merényletet követtünk volna el életük ellen. Austria megvédi a saját érdekeit, a mikor a zsebről van szó, de mi nem birunk kellő érzékkel a közgazdasági érdekek iránt. Holmi Janszky-ügyekben mi is tudunk zajt csinálni, de a hol közgazdasági érdekekről van szó, ott közönyösek vagyunk. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Már volt alkalmam, t. ház, érinteni, minő hátrányok és minő előnyök várhatók nemzetiségi szempontból az önálló vámterület létesítésétől.

A milyen előny volna ez, olyan veszedelem rejlik másfelől a vámterületi közösségben. Méltóztassék Románia példáját tekinteni. Románia kitünően van kormányozva; pénzügyileg nem nyujtózkodik tovább, mint a meddig takarója ér, de mégis megteremti mindazon intézményeket, melyek culturájának és közgazdaságának szükségesek. Tessék megnézni Románia kikötőit, hogy vannak azok kifejlődve és mily kis áldozatok árán; és tessék megnézni, mit tudott csinálni Magyarország nagy áldozatok árán Fiuméból? Romániában a jólét haladni fog, mert ott az adó kicsiny, a keresetforrások nagyok. És méltóztassék meggondolni, hogy Románia megerősödésének, gazdasági fejlődésének mily hatása lesz, mily attractiót fog képezni Erdélylyel szemben, midőn mi az erdélyi ipart a vámszövetség miatt kénytelenek vagyunk sinylődni engedni. És ép önöknek, *(a jobboldal felé mutatva)* kiknek kormányzata alatt ez történik, a kik az államháztartást oly költséges alapon rendezték be, kik az államot a fényüzések tömkelegébe sodorták, a kik 15 milliós országházat épitenek, a kik iskolai czélokra palotákat emelnek, a kik behozták a ministeri pensiókat, *(Élénk tetszés a szélső baloldalon)* a kik az administratióban is a fényüzés elvét fogadták el: önöknek kellene leginkább arra gondolniok, hogy az ország pénzügyeit oly helyzetbe hozzák, hogy e kiadásokat megbirja. De erre nem lesznek képesek, ha az önálló vámterület által biztosított pénzügyi előnyöknek birtokába nem fognak jutni. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Legyen szabad beszédemet Deák Ferencz azon szavaival végeznem, melyeket annak idején a szent-gróti védegylethez intézett: „Igen rosszul vélekednék, ki azt hinné, hogy csak harczok zivatara sodorhat el egy nemzetet; van még egy más, lassúbb, de dicstelen és aljas nemzeti halál is: a közelszegényülés, vagy nemzeti sorvadás. Ettől hazánkat megóvni a jelen időnek feltétlen parancsa, nekünk legszentebb kötelességünk, legmagasztosabb honfitisztünk.“ Kérem, méltóztassék elfogadni a különvéleménynyel kapcsolatos határozati javaslatot. *(Hosszantartó élénk helyeslés és éljenzés a szélső balon. Felkiáltások: Halljuk a határozati javaslatot!)*

Törs Kálmán jegyző *(olvassa).*

Elnök: T. ház! Meg kell jegyeznem, hogy ez nem határozati javaslat; nem ugy van szerkesztve s nem is volt ugy bejelentve. Én a mikor

Digitized by Google

elkezdtük a tárgyalást, mindjárt kérdeztem a t. házat, méltóztatik-e felolvasottnak tekinteni az előadó ur által beterjesztett véleményt és illetőleg a bizottság előterjesztését és a különvéleményt. Akkor ezt is felolvasottnak méltóztattak tekinteni és igy nem lévén külön határozati javaslat, most azért nem szólítottam fel a jegyző urat a felolvasásra. *(Helyeslés.)*

Gróf Apponyi Albert: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ugy magamnak, mint másoknak, kik ezen ügyre vonatkozólag velem egy nézeten vannak, volt már alkalmuk a lefolyt években, de még nehány hónappal ezelőtt is a most napirenden lévő tárgyról és az ezzel összeköttetésben álló kérdésekről nyilatkozni. Azért arra szorítkozhatom, hogy a lehető legrövidebben és legtárgyilagosabban jellemezzem azon helyzetet, melyben a napirenden lévő törvényjavaslattal szemben állunk, azon vezérszempontokat, melyek engem annak megítélésénél vezetnek és azon eredményeket, melyekhez ezen vezérszempontokból kiindulva jutnom kell. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az első és legfőbb vezérszempont, melyből kiindulok, az 1867: XII. törvényczikknek a kereskedelmi ügyekre vonatkozó intézkedése. Az 1867: XII. törvényczikknek 58. §-a következőképen szól:

„A kereskedelmi ügyek közössége sem foly a pragmatica sanctióból: mert annak értelmében a magyar korona országai, mint a fejedelem többi országaitól jogilag külön álló országok, saját felelős kormányuk és törvényhozásuk által intézkedhetnének s vámvonalok által szabályozhatnák kereskedelmi ügyeiket.“

Az 59. §. pedig igy szól: „Miután azonban Magyarország és Ő Felsége többi országai között az érdekeknek kölcsönös érintkezései fontosak és számosak: kész az országgyülés arra, hogy a kereskedelmi ügyekre nézve egyrészről a magyar korona országai, másrészről Ő Felségének többi országai között időnkint vám- és kereskedelmi szövetség köttessék.“

Ismét ugyanezen törvényczikknek 63. §-a igy szól: „Ez alkalommal, szintén a fentebbi 59. és 61. §§. szerinti egyezkedés által határoztathatnak meg az ipartermeléssel szoros kapcsolatban levő közvetett adók nemeire, egyforma arányára és azok kezelésére nézve oly szabályok, melyek kizárják annak lehetőségét, hogy egyik törvényhozásnak, vagy felelős kormánynak e részbeli intézkedései a másik fél jövedelmeinek csonkítását vonhassák magok után; megállapittathatik egyszersmind jövendőre azon módozat, mely szerint az ezen adóknál behozandó reformok a két törvényhozás által egyetértőleg fognának eldöntetni.“

És végül a 68. §., mely ezen ügyet az 1867: VII. törvényczikk keretében befejezi, ezt mondja: „Magában értetődik, hogy ha és a mennyiben a fentebbi 58—67. §§-okban elsorolt tárgyak felett az egyezkedés nem sikerülne: az ország önálló törvényes intézkedési jogát magának fentartja s minden jogai e részben is sértetlenek maradnak.“

T. ház! Mint az 1867-iki kiegyezés hivének, az általam idézett törvény és az általam felolvasott szakaszok képezik azon kiindulási pontot, melyből én az előttünk fekvő tárgyhoz szólók. Ebből az folyik, hogy előttem sem a közös, sem a külön vámterület dogmaszerű jelleggel nem bir; hanem hogy a törvény intentiójához képest helyeselnem kell azt és magam is, ha azon helyzetben volnék, hogy az ország ügyeit vezessem, csak azon eljárást követhetném, hogy a monarchia másik államának kormányával a kereskedelmi ügyek közös rendezésére nézve a tárgyalásokat megkezdeném; ha azonban arról kellene meggyőződnöm, hogy oly rendszabályokra nézve nem sikerül egyetértést elérnem, melyek Magyarországnak ugy pénzügyi mint közgazdasági érdekeit kielégítik, ugyanezen törvénynek szellemében azt mondanám: élni kell az országnak fentartott önálló rendelkezési jogával. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

E szerint, t. ház, azt kell kérdenem önmagamtól, midőn a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat fölötti szavazatomat megállapitom, vajjon az egyezkedés, melynek alapján a vámszövetség megújítása a kormány részéről javasoltatik, olyan-e, hogy abban Magyarországnak ugy pénzügyi, mint közgazdasági érdekei kielégítést nyernek? *(Helyeslés balfelől.)* Mert ha olyannak nem találom, ugyancsak az 1867: XII. törvényczikk szellemében annak ellene nem csak szavazhatok, hanem ellene szavazni szoros kötelességem. *(Élénk, hosszas helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Már most, t. ház, mindenekelőtt ki kell emelnem, a mire az előttem szólott t. képviselőtársam igen helyesen utalt, hogy tudniillik mi ezen vámszövetségnek horderejére és jelentőségére nézve, mely fölött ma határoznom kell, tisztában nem lehetünk. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Maga a vámszövetség, t. ház, csupán egy üres keret; annak tartalmát, jelentőségét azon törvények határozzák meg, a melyek azzal kapcsolatosan állapittatnak meg. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Meghatározza a vámtarifa, melyben a kereskedelmi politika nyer kifejezést; meghatározzák az ipartermeléssel szoros kapcsolatban álló azon közvetett adótörvények, a melyektől függ, hogy Magyarországnak közgazdasági és pénzügyi érdekei e téren érvényt nyerjenek. *(Ugy van! balfelől.)*

Már most itt mindkét irányban az egész vonalon teljes bizonytalansággal állunk szemben. Fix és határozott pont még a kormány javaslatainak körében is csak egy van, tudniillik az, hogy a fennálló szeszadótörvény megváltoztatását javasolni a kormány ez idő szerint nem szándékozik;

Digitized by Google

de a létező, az 1882-ben megállapított vámtarifát a t. kormány, úgy látszik, maga sem tekinti olyannak, mely Magyarország érdekeit kielégíti, mert látjuk, hogy ismételve törekedett annak módosítására. A mult év nyarán terjesztette elő az ismert, Austriában tárgyalás alá nem került vámnovellát, ez év nyarán pedig a vámszövetségi javaslattal egyidejűleg azt a vámtarifa-reformjavaslatot, melyet a t. ház már elfogadott, mely azonban törvényerőre nem emelkedett és a melynek ügye, úgy látszik, a monarchia másik államában megfeneklett.

A czukoradó a közvetett adók sorában a másik cardinális tétel. Erre vonatkozólag ugyan be van adva a javaslat a kormány részéről, de annak sorsa bizonytalan ugy itt, mint ott; ezen háznak illetékes bizottságában az még nincs előkészítve, mi azt itt nem tárgyalhatjuk: igy tehát annak értékéről véleményt nem mondhatunk, egészen eltekintve attól, hogy annak törvényre emelkedése Austriában az eddigi tapasztalások szerint, fölötte bizonytalan. Tehát valóban nem látunk magunk előtt tiszta képet, hogy minő kereskedelmi politikával, minő közvetett adórendszerrel akarja a kormány betölteni azt a keretet, melyet a vámszövetségi javaslat magában foglal. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És nehogy a t. ministerelnök ur azon ellenvetésével találkozzam, hogy az egyes törvények sorozatából utóvégre is valamelyikkel meg kell kezdeni a tárgyalást, mert különben soha befejezést nem érhetünk el, hivatkozom azon eljárásra, melyet az ő kormánya 1878-ban követett és a mely a mostaninál sokkal helyesebb volt, tudniillik előbb tárgyaltatta és előbb érlelte meg mindazon törvényeket, legalább a képviselőház körében, a melyek a vámszövetségben megállapított közgazdasági viszonyok tartalmát képezik: és csak akkor, midőn a ház abban a helyzetben volt, hogy azoknak összességét ösmerje és hogy azoknak összességé iránt megállapodásra jutott legyen, csak akkor adatott meg mindannyira nézve együttvéve a sanctio azzal, hogy a vámszövetségi javaslat elfogadtatott; *(Igaz! Igaz! balfelől)* holott most ellenkező eljárás követtetik, szerintem, a dolgok logicai sorrendjével épen ellentétben: előbb akarják megszavaztatni a vámszövetséget, előbb akarják lekötni az ország szabad elhatározási jogát és ha az le van kötve, akkor lássuk majd, vajjon sikerülni fog-e azon fontos érdekeket, melyekre nézve az ország kezét igy megkötjük, érvényesíteni, igen, vagy nem? *(Helyeslés a bal- és szélső balon.)*

T. képviselőház! Ilyen körülmények közt én az előttünk levő törvényjavaslat megitélésénél más kiinduló pontot nem vehetek, mint azt, a mi nem kétséges, tudniillik a fennálló törvényt, a fennálló vámtarifát, a fennálló szeszadó-törvényt, a fennálló czukoradó-törvényt; mert utóvégre ez az egyetlen bizonyos factor, ez az egyetlen megfogható tényező, a melylyel szemben állunk; mert ha a vámszövetséget megkötöttük, igen könnyen meglehet, sőt az eddigi tapasztalatok szerint majdnem merném állítani: valószinű, hogy ez a vámszövetség az eddig fennálló vámtarifának s a jelenlegi közvetett adórendszernek alapján fog folytattatni. Megfelel-e tehát az az alap, a melylyel a most idézett törvényekben birunk, Magyarország ugy pénzügyi, mint közgazdasági érdekeinek, nyujt-e tehát alapot arra, hogy az 1867: XII. t.-cz. szellemében a vámszövetséget megújítani lehessen? Az a válasz, melyet az ügynek minden oldalról történt megfontolása után magamnak adni kénytelen voltam, határozottan ugy hangzik, hogy nem. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

T. képviselőház! Nézzük előbb az eldöntendő kérdésnek egyik legfőbb oldalát, a kereskedelmi politikát. Itt ismételném kellene mindazokat, a miket a vámtarifa tárgyalásának alkalmából elmondottam, midőn nem szorítkozva arra a novellára, mely akkor szorosan véve napirenden volt, hanem tekintve épen azt, hogy a kiegyezés idejében vagyunk, áttérve az egész, a régi vámtarifák által is alkotott viszonynak méltánylására, iparkodtam a t. háznak tüzetesen bebizonyítani, hogy ez a viszony Magyarország érdekeinek megfelelő kereskedelmi politikának alapjait sem tartalmazza. Én azokból, a miket akkor mondottam, csupán nehány főbb vonást akarok recapitulálni. *(Halljuk! Halljuk!)*

1878-ban, mint előttem szólott t. képviselőtársam igen helyesen kiemelte, egy nagy fordulat állott be az osztrák-magyar vámterület kereskedelmi politikájában. Nem megyek be most annak kutatásába, kinek a hibája folytán történt, de tény az, hogy beállott egy nagy fordulat: a szabad kereskedelmi rendszer alatt a bevitelnek megkönnyítésére, a fogyasztás olcsóságának előmozdítására irányuló tendentia ebben az évben csapott át annak ép ellenkezőjébe, a termelés védelmébe a drágításba, de csak egyoldalúlag: tudniillik csupán azon terményekre vonatkozólag, a melyeket, legalább túlnyomó nagyobb részökben, a monarchia másik állama állított elő. Magyarország akkor, 1878-ban, azokért az áldozatokért, melyeket a magyar fogyasztó közönségnek hoznia kellett, az Austria érdekében létesített védvámrendszer fejében a kereskedelmi politikának kereteiben semminemű compensatiót nem kapott. *(Ugy van! balfelől.)* 1882-ben egy oly vámtarifa-javaslat terjesztetett a ház elé — és törvényerőre is emelkedett — a melyben némi látszata volt annak, mint hogy ha ez az egyoldalúság compenzáltatni kivántatnék; de csak némi látszata, t. képviselőház, mert az akkor behozott, nagyon csekély és Enyedi Lukács t. barátom által helyesen tisztán pénzügyieknek jellemzett mezőgazdasági vámoknak fejében már

Digitized by Google

akkor is egy újabb engedmény adatott azon iparcsoportnak, a mely az austriai védvám-tendentiáknak, ugy látszik, kényeztetett gyermeke, tudniillik a gyapjuszövészetnek, egy oly concessió, a melynek horderejét akkor talán nem egészen méltányoltuk — én magam sem méltányoltam — a mely csekélynek látszott, a melynek azonban lényeges és fontos volta abból tünik ki, hogy a gyapjuáraknak bevitelében az osztrák-magyar vámterületre aránylag nagyobb csökkenést idézett elő az a módosítás, a mely 1882-ben történt, mint magok azok a módosítások, a melyek 1878-ban eszközöltettek; tehát az 1882-iki állítólagos vivmányok a magyarországi termelésnek javára akkor ismét egy Magyarország által megfizetett concessio árán vásároltattak meg. És utóvégre mik voltak azok t. ház? Egészen illusorius magasságú vámtételek némely gabnanemüek és különösen a lisztre — s az igaz — némely magasabb vámtételek az állatok némely fajára nézve, melyek azonban illusoriusakká váltak az által, hogy az Olaszországgal fennálló kereskedelmi szerződés értelmében mindazon államokkal szemben, melyekkel kereskedelmi s melyekkel szerződési viszonyban vagyunk, a régi vámtételek maradtak tényleg érvényben. Ebből áll az, a mi 1882-ben az 1878-iki vámtarifával összekötött áldozatok fejében Magyarország részére utólag engedélyeztetett; és, t. képviselőház, talán a túloldalon sem fogja tagadni senki, hogy ez körülbelül a semmivel azonos. *(Ugy van! balfelől.)* Mert hiszen, hogy ha ezeknek nagyobb súlyt tulajdoníthattak volna, akkor nem indították volna meg az actiót arra nézve, hogy a legújabb tarifajavaslat behozassék és törvényerőre emeltessék, melynél újabb concessiókat iparkodtak a magyar gazdasági termelés javára megnyerni, de a mely concessiók, ugy látszik, életbe nem fognak lépni és a melyeknek értékét, mint akkor kifejteni szerencsém volt, szintén nagyon csekélyre becsülni kénytelenek vagyunk.

Tehát, t. képviselőház, ott állunk ma, a hol az 1878-iki alkú megkötése után állottunk, hogy tudniillik ahhoz az időhöz képest, a melyben a vámterületi közösség létesittetett, a monarchia kereskedelmi politikájában egy oly fordulat állott be, a mely Magyarországnak hasznára nincsen, mely kizárólag a monarchia másik államának iparát erősíti és mozdítja elő és melynek árát Magyarország fizeti. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Akkor, t. képviselőház, vártuk — illetőleg a többség várta, én ugyan nem, de a többség várta és ebben látta a compensatiót ezekért az áldozatokért — hogy sikerülni fog a közös vámterületnek már nagyságánál fogva birt súlya által, Európa többi államait a szerződéses politikának a medrében tartani, vagy abba visszavezetni és hogy igy kivitelünk biztosításának alakjában fogjuk megnyerni a hozott súlyos áldozatokért a compensatiót. Ez a remény nem teljesült; már most kérdem, minő alakban kapta meg Magyarország a compensatiót azokért az áldozatokért, a melyeket 1878-ban hozott? Semminemü alakban. Áll tehát előttünk az alku abban az eltaszító alakban, hogy Magyarország elvállal — a már históriailag fejlődött állapothoz képest, nem valami idealis állapothoz képest — súlyos többterheltetést és ezért a többterheltetésért semmiféle alakban compensatiót nem nyer. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! A vámszövetség megújításának ideje az, a melynél ezeket a bajokat sanálni lehet. Az, hogy eddig fennállottak, sem indokot, sem mentséget nem képez azok megörökítése mellett.

Én elnézően ítélek meg minden olyan tarifajavaslatot, mely a vámszövetség tartamának ideje alatt a ház elé hozatik, mert tudom, hogy akkor a magyar kormánynak és törvényhozásnak keze meg van kötve a fennálló szerződés által. De egy oly javaslattól, mely akkor hozatik be, midőn Magyarországnak szabadsága az 1867: XII. törvényczikk által meg van óva, midőn tisztán mi tőlünk függ egy alkut, ha jó, elfogadni; vagy ha rossz, visszautasítani: egy ily alkalommal bemutatott tarifajavaslatra nézve nincs mentség, hogy ha az érdekeknek egyensúlya, a mint azt hazai közgazdaságunk kivánja, teljesen kifejezést nem nyer. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Tehát, t. ház, az egyik feltétel, mely mellett a vámszövetség megújításához hozzájárulhatunk, nincs meg. Nincs egy oly kereskedelmi politika, mely Magyarország közgazdasági érdekeit kielégítené. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Mielőtt a másik feltételre áttérnék, ámbár, mint mondám, én sem a közös, sem a külön vámterületet önmagában véve sem politikai, sem közgazdasági dogmának nem tekintem, legyen szabad mégis a t. házat figyelmeztetni egy, szerintem súlyos tacticai hibára, melyet a kormány elkövet, valahányszor ezen ügyről van szó. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. kormány, talán arra törekedvén, hogy a vámközösség fentartására vonatkozó javaslatait az országban és a házban könnyebben érvényesítse — és e hibába esett a t. előadó ur is — igen fekete szinekkel festi azon consequentiákat, melyek a vámközösség megszűnéséből erednének. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez, t. ház, az én legbensőbb meggyőződésem szerint sem a valóságnak, *(Ugy van! balfelől)* sem az ország érdekeinek megóvására irányzott helyes kormányzati eljárásnak nem felel meg. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Teljesen csatlakozom az előttem szólt t. képviselő urnak azon kijelentéséhez, hogy élesen kell különböztetni a vámterületi különállás és a vámháború közt. Ezen két fogalom ab-

Digitized by Google

solute nem jelent egyet és ugyanazt, sőt merem állítani, hogy a vámháború lehetősége Austria és Magyarország közt ki van zárva. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Nem jogilag, mert jogilag elképzelhető, de a létező politikai viszonyok súlyánál fogva, a politikai és közjogi összeköttetés természeténél fogva egészen chimericus aggodalom azt hinni, hogy egy fejedelemnek koronája alatt álló két ország közt, még ha vámterületileg külön váltak is, különösen a hol a korona befolyása oly nagy, mint e monarchiában, a dolog természete szerint, vámháború fejlődhessék. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* De ki van ez zárva a kölcsönös érdekek súlya által is.

Mi az a vámháború, t. ház? A vámháború beáll akkor, midőn egy állam a másik államnak terményeivel szemben kedvezőtlenebb elbánást léptet életbe, mint a minőt a többi államokkal szemben érvényesít. Már 1878-ban tétetett egy indítvány erre nézve s én hajlandó vagyok azt megújítani, ha a t. kormány kész ahhoz hozzájárulni: hogy valamint időről időre szövetségi szerződés köttetik Austria és Magyarország közt, tegyék meg Austria és Magyarország egymással szemben azt, a mit két oly teljesen idegen, sőt egymással legalább akkor nem legbarátságosabb viszonyban álló két állam tett — Franeziaország és Németország — hogy egymásnak kölcsönösen egyszer-mindenkorra a legnagyobb kedvezménynyel ellátott nemzetnek elbánását biztosítják. Ezzel a szorosan vett vámháborúnak veszélye el volna hárítva. De, t. képviselőház, még ha nem is technicailag ugy nevezhető vámháborúra, hanem csak egymás érdekeit mélyen sértő vámpolitikára gondolnak, nagyon valószinűtlennek tartom, hogy akár Magyarország, akár Austria ily vámpolitikát folytatna a másiknak vámterülete ellen, mert mindeniknek van fegyvere, melylyel a másikét meggondolásra birná ez úton. *(Ugy van! balfelől.)* Mi, hogy ha Austria mezőgazdasági terményeinket sújtó vámpolitikát akarna követni, egy idegen államnak, habár csak az Austriával egyenlő vámkedvezmények mellett is bebocsátása útján, gondolom, megszerezhetnénk azon idegen államnak területén mezőgazdasági terményeink kelendőségét. És megengedem, hogy Austria ugyanezzel a fegyverrel élhetne ellenünk, habár talán nem ugyanoly hatálylyal, mert, mint az előttem szólt t. képviselő ur mondá, iparczikkek kelendősége több specialis körülménytől függ, mint nyerstermékeké. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

E viszonyok súlya okvetlen mindkét államot — egészen eltekintve a politikai helyzetben fekvő momentumtól — arra birná, hogy egymással szemben méltányos eljárást kövessenek. Azért megvallom, azon nagy közgazdasági veszélyeket, melyek a közös vámterület megszűnésével állítólag összekötve vannak, a valószinűség körébe tartozóknak egyáltalában nem látom és azok rám oly mértékben, mint — ugy látszik — a t. kormányra, elriasztó hatással nincsenek. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Politikailag sem áll a dolog ugy, a mint a közös vámterület minden áron védőinek részéről felállittatott. Mert nem tagadom, hogy ugyanazon fejedelem koronája alatt levő két állam közt legtermészetesebb viszony az, hogy egymással vámterületi közösséget is képezzenek; de a benső solidaritás érzelmeinek megbontására sokkal kártékonyabban hat az a tudat, hogy állandó károsodást szenvednek e viszonyban az egyik vagy másik közgazdasági érdekei, mint a mily károsan hatna a külső elkülönítés, mely mellett érdekeik biztosítva lehetnek. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Áttérek most, t. ház, a másik kérdésre, melytől függ annak megítélése, vajjon a vámszövetségi javaslat elfogadható-e vagy nem és ez: a közvetett adók rendezése. *(Halljuk!)* Itt sem vehetek alapul oly javaslatokat, melyeknek létrejövetele nagyon problematicus, hanem megint csak a létező törvényeket, mert ismétlem, hogy ha a vámszövetséget megkötöttük, a czukor megadóztatásának kérdésében tervezett reformnak létrejövetele — legyen az jó vagy rossz — nagyon bizonytalan és valószinűleg itt is az eddigi törvények maradnak érvényben.

Ha valami be van bizonyítva, az az, hogy a közvetett adórendszer, melyet eddig követtünk, Magyarország közgazdasági érdekeit a mezőgazdasággal szorosan kapcsolatos ipartermelés mezején biztosítani nem képes és hogy pénzügyeinek szükséges expensiójának is útjában áll. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! A czukorról nem szólok, arra kár egy szót is vesztegetni, annyira evidens dolog és annyira be vannak fejezve az akták. De még a szesz megadóztatásáról is, melyet rendesen mint a közvetett adóügynek fényes oldalát szokták bemutatni, áll az, a mit mondtam. Hiszen Magyarország szesztermelésének és Austria szesztermelésének viszonyai egymással homlokegyenest ellenkeznek. Magyarországon a nagyipari, Austriában a mezőgazdasági szesztermelés majdnem 80 százalékát képezi az egész termelésnek. És közbevetőleg mondom, ámbár nagyon óhajtanám, hogy Magyarországon a mezőgazdasági szesztermelés nagyobb lendületet venne és inkább elterjedne, nem tudok ahhoz a nézethez csatlakozni, mely a nagyipari szesztermelést a mezőgazdaságra nézve csekély értékűnek mondja; mert a ki ily nagyipari szesztermelési vállalatok szomszédságában gazdálkodik, tapasztalásból tudja, hogy mindenféle terményre, de különösen az állatok értékesítésére és az intensiv művelésnek trágyázás általi terjesztésére a kisebb gazdák körében is milyen

Digitized by Google

befolyással bir a nagyipari szesztermelés. De mindamellett óhajtandó, hogy a nagyipari szesztermelés el ne nyomhassa a mezőgazdaságot és hogy ez utóbbi nálunk nagyobb kiterjedést nyerjen. De ennek utjában áll az az isonomia, mely Austria és Magyarország közt fentartatik. Mert annak következése, hogy Ausztriának és Magyarországnak, midőn szesztermelésünk alapjai ennyire ellentétesek, ugyanazon adóztatási módnak nyűgébe kell fejét hajtani, egyszerűen a következő. A mezőgazdasági szeszgyárak bizonyos kedvezmények nélkül a nagyipariakkal szemben nem állhatnak fenn. Ezt elismerik a nagyipari vállalkozók is, csak a kedvezmények mértékére nézve van mindig a dolog természeténél fogva kis surlódás. Már most azon kedvezmények, melyeket a közös törvényben a mezőgazdasági szesztermelésnek adnak, a magyarországi nagy vállalatokat sujtják ugyan, de nem a magyarországi mezőgazdasági szeszgyárak keletkezését idézik elő megfelelő arányban, hanem oroszlánrésze annak, a mi a nagy gyári vállalatoktól átvétetik, az osztrák mezőgazdasági szeszipar kezeibe megy át.

T. ház! Ennek igazságát számadatokkal is be lehet bizonyítani — melyek sajnos, nincsenek nálam, de talán lesz alkalmam ezt a vita végén pótolni — hogy viszonylag, ámbár még most is túlsúlyban vagyunk Ausztriával szemben, ámbár a bilancz a be- és kivitelre nézve activ, de ezen activitás az új szesztörvény behozatala óta évről évre csökken, évről-évre kisebbé válik kiviteli többletünk Ausztriába. Világos, hogy a minek az a priori mondottak által be kellett következni, tényleg bekövetkezett. *(Ugy van! balfelől.)* És most már itéletet mondhatunk a tárgyalás alatt levő javaslat értékéről. Általa egy oly kereskedelmi politika akar fentartatni és az ország ahhoz bilincseltetni, melyről be van bizonyítva, hogy az ország érdekeit kellő figyelembe nem veszi, hogy az ország fogyasztó közönségének vállaira nagy terheket rak, a nélkül, hogy az ország ugyanazon közönségének annak termelői minőségében compensatiót is nyujtana. Általa egy közvetett adórendszer akar fentartatni, melyről be van bizonyítva a dolog természetéből, mint a tényleges fejlemények által, hogy a mezőgazdasággal összekötött ipartermelés terén Magyarországnak nagyobb expensióját és evvel azon nagy érdeket: a mezőgazdasági termelés intensivitásának fokozását ha nem is lehetetleníti, de mindenesetre nehezíti. Tehát kérdem, mi az azon intézkedések közt, melyek a vámszövetség alapját képezik, a mi itt helyes elintézést nyer? Mert ezen két ügy körül forog a vámszövetség, a kereskedelmi politika és a közvetlen adórendszer. Mindkettő, a mint előttünk van, Magyarország érdekeinek szempontjából rossz. Hát ezen kettős rosz alapon kössük meg további 10 évre a vámszerződést? *(Tetszés balfelől.)*

S t. ház, ha már a közvetett adórendszerről beszéltem, legyen szabad kifejezni azt, hogy én ugy vagyok meggyőződve, hogy egy helyes adóztatási rendszernek behozatala ezen a téren és az ezen adóztatás által érintett termelési ágaknak felvirágoztatása teljes lehetetlenség addig, mig a közösség e téren fentartatik, *(Ugy van! Ugy van! balfelől)* mig Magyarország vissza nem nyeri közvetett adórendszere felett önálló intézkedési jogosultságát *(Élénk helyeslés balfelől)* és nézetem szerint, ezen feltétel nélkül részben lehetetlenné, részben igen nehézzé és igen bonyolulttá válik a fogyasztási adóban rejlő pénzügyi kútforrásoknak kellő felhasználása és ezzel elzáratik az az út, melyen a takarékosság erélyes érvényesítése mellett pénzügyi bajaink enyhítése felé törekednünk kell. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Recapituláljuk a mondottakat, t. ház. Részben bizonytalanság előtt állunk, mert hogy mily módosításokban mehetnek keresztül azon fennálló törvények, melyek ma a szövetség alapját képezik, nem tudjuk, nincs is többé kezeinkben, mihelyt a szövetséget megkötjük. A mit tudunk, az a tényleges alap, az a kereskedelmi politika, mely a vámtarifában, az a közvetett adórendszer, mely a létező törvényben kifejezést nyert, az Magyarország közgazdasági érdekeit nem óvja meg, meg sem kisérti azok egyenirányú megóvását. *(Tetszés balfelől.)*

Azon törvény szellemében, t. ház, melynek idevágó szakaszait beszédem bevezetéséhez felolvasni bátor voltam, ily alapon nem tehetek mást, mint azt, hogy a vámszövetségi javaslat ellen szavazok. *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Hivatkoznak, igaz, az ország nagymérvű felvirágzására a vámszövetség tartama alatt. Hozzá vagyunk már szokva, t. ház, ezen nagy statistikai apparatussal történő bizonyításhoz. De, t. ház, két dolgot elfelejtenek azok az urak, kik ebből az általam különben egészben véve nem tagadott fejlődésből — hisz szomorú volna, ha fejlődés nem volna — ily következtetést akarnak vonni. *(Halljuk!)* Az első az, hogy nem vetik egyszersmind pillantásukat azon óriási fejlődésre, mely Európaszerte mindenütt ugyanez időben történt. Ha valaki helyesen akar következtetni, vegyen magának fáradságot arra, hogy Európa többi országainak és különösen azon országoknak, melyek a mieinkhez némileg hasonló viszonyok közt vannak, fejlődését ugyanezen időszakban kiderítse és csak ha kiderülne, hogy a mi fejlődésünk azzal legalább is lépést tartott és attól el nem maradt, csak akkor lehetne a viszonyokat kielégítőnek mondani. *(Ugy van balfelől.)* De elfelejtenek még egy mást. A statisticai számok puszta duzzadása, mely az élet

Digitized by Google

jelenségeinek növekedését jelenti, önmagában véve még ép oly kevéssé biztos alap arra, hogy egy ország közgazdasági viszonyai dicsértessenek, a mint nem biztos alap arra, hogy én egy fiatal embert egészségesnek mondjak, az a tény, hogy ő 15 éves korában nagyobbra nőtt, mint volt 10 éves korában, *(Derültség)* ugy egyes embereknél mint nemzeteknél az ily quantitativ fejlődés, ha meg nem halnak, el nem enyésznek, időhöz kötött természetes — majdnem szükségképeni — processus. *(Élénk tetszés balfelől.)*

Hogy az érv concludens legyen, azt kellene bebizonyítani, hogy ez a duzzadás és az abban mutatkozó fejlődés egészséges. Hogy ha egyes emberről van szó, a testi organismusnak egyes részei közt, ha nemzetről van szó, az egyes nemzeti foglalkozási ágak közt, a helyes harmonia és párhuzamos egyenletes fejlődés létezik és nem volna szabad figyelmen kivül hagyni oly kórjelenségeket, a melyek mint egyes embernél a testnek természetszerű nagyobbodását, ugy a nemzeteknél is a számok növekedését gyakran kisérik. A statisticai számok szaporodása, a melyhez tartozik például az államadósságoknak nagymérvű emelkedése is *(Élénk derültség a bal- és a szélső baloldalon)* önmagában véve még nem jelent nemzeti jólétet; *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Én azt hiszem, hogy a modern állambölcselők és különösen a modern közgazdák által egyhangúlag elfogadott axioma az már, hogy a statisticai számok kizárólag nem vezethetnek a tényleges állapot kideritésére, ámbár ezeket, mint egyik segédeszköz nélkülözni nem lehet; hanem hogy ezeknek használatával együtt kell járnia magának az életnek szabad szemmel történő megfigyelésének és hogy ha mi a statisticai számok mellett magának az életnek megfigyelésével kisérjük nemzetünk fejlődését, ugy oly kórjelenségeket, oly aggasztó tüneteket fogunk találni, a melyek gondolkozóba ejtnek minket azon számok értéke fölött, melyekre oly büszkén hivatkoznak. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Az, t. ház, tagadhatatlan, hogy a magyar nemzet súlyos létviszonyok közt van, ugy mint nemzet és annak minden egyes tagja mint egyed. Én hiszem, látom is az erőt a magyar nemzetben, hogy ezen súlyos létviszonyokkal ugy mint politikai nemzet és mint társadalom is megküzdeni képes; de én azt találom, hogy ezen súlyos létviszonyokra az államnak vezetői sok tekintetben nincsenek a szükséges, gondos figyelemmel. A magyar nemzetet és a magyar nemzetnek minden egyes tagját súlyosan terheli az államnak és a közügy minden ágának terhe. Ezen terhekre reá raknak még oly terheket is, melyeket egy idegen állam iparának védelme czéljából kell viselnie *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* és a melyek a magyar társadalmat nem erősítik. Mert igenis compensatiót találhatnánk ezen terhekért a társadalomnak oly erősítésében, minőre Enyedi Lukács t. képviselő ur hivatkozott, oly gazdasági foglalkozási nemeknek öregbítésében és fejlesztésében, a melyek a magyar nemzetet egyoldaluságából kiemelik, a magyar társadalmat erejében megizmosítják. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

De ily egyenértéket nem kapunk meg azon súlyos terhekért, a melyeket most egy más állam iparának védelméért kell viselnünk. A közvetett adózási viszonyok minálunk olyanok, a melyek a nemzet erejét, mint a tapasztalás mutatja, sorvasztják. És most ily viszonyokat, a jelenlegi állapotoknak 10 évre fentartását óhajtjuk a vámszövetség megújításával megörökíteni? *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Én, t. ház, ebben — mint mondám — nélkülözöm azt a gondos előrelátást, a mely a nemzetnek ugy szellemi és erkölcsi, mint anyagi erejének fejlesztése felett őrködik. Én ily viszonyoknak tovább fentartásához szavazatommal hozzá nem járulhatok *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon)* és az általam előadottak alapján ugy a magam, mint elvbarátaim nevében a hozzájárulást a törvényjavaslathoz megtagadom, a további eljárásra vonatkozólag pedig követem az 1867: XII. törvényczikk utmutatásait és e végből a következő határozati javaslatot vagyok bátor a t. háznak elfogadás végett ajánlani: *(Olvassa.)*

Határozati javaslat.

Miután a vám- és kereskedelmi szövetség megújítását ugy a dolog temészete, mint az 1867: XII. törvényczikk rendelkezése szerint attól kell függővé tenni, hogy Magyarország érdekei a kereskedelmi politika terén és a közvetett adók rendszerében megóvassanak;

miután sem a fennálló vámtarifa, sem a közvetett adókra vonatkozó törvények ezen kettős föltételnek meg nem felelnek, módosításuk lehetősége pedig a vámszövetség megkötése után bizonytalanná válik;

miután ezeknél fogva hiányzik minden föltétel arra, hogy a vám- és kereskedelmi szövetség megnyugvással megújítható legyen:

a ház „az 1878: XX. törvényczikkbe iktatott vám- és kereskedelmi szövetség meghosszabbításáról“ szóló törvényjavaslatot nem fogadja el:

hanem utasítja a kormányt, hogy az 1878: XX. törvényczikk 22. §-ának értelmében a vám- és kereskedelmi szövetséget mondja fel, az 1867: XII. törvényczikk 58—68. §-ai szerint a monarchia másik államának kormányzásával új tárgyalásokba lépjen és azok eredményéhez képest tegyen az országgyülésnek előterjesztéseket. *(Élénk hosszas helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Tisztelt ház! Azt hiszem, hogy az idő annyira előre haladt, hogy talán méltóztatik a a t. ház belenyugodni abba, hogy a tárgyalás folytatása a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre

Digitized by Google

halasztassék, most pedig a bejelentett két interpellatio terjesztessék elő. *(Helyeslés.)* E szerint tehát Komjáthy Béla képviselő ur fogja interpellatióját előterjeszteni.

Komjáthy Béla: *(Halljuk! Halljuk!)* Tisztelt ház! Én egy oly sajnos eset miatt akarok a tisztelt ministerelnök urhoz interpellatiót intézni, a mely minden becsületes magyar embernek arczába kergeti a vért *(Halljuk! Halljuk!)* és melyet csak egy gyáva nemzet, csak egy gyáva kormány tudna eltűrni. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon).*

Egy katonai becsületbiróság Herbert János Pécs városi aljegyzőt, kinek az a szerencsétlensége is van, hogy tartalékos tiszt, maga elé idézte és a tiszti rang elleni vétségben bűnösnek mondotta ki és a közös hadügyministerium pedig a becsületbiróság itélete alapján tiszti rangjától megfosztotta és mint legcsekélyebb zsoldú katonát más ezredbe tette át. A katonai biróság ezen határozata és a közös hadügyministernek ezen intézkedése nemcsak az én, hanem minden ember véleménye szerint a legdurvább alkotmánysértés *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon)* és ezen eljárás a becsület nevében arczul ütötte a becsületet *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon)* és nézetem szerint, nincs a magyar nyelv szótárában olyan szó, mely az undort kifejezze, melyet minden becsületes magyar embernek éreznie kell azon intézmény ellen, melyben az ily eljárás lehető és azok ellen, kik ezen eljárásban részesek. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon)*

A legdurvább alkotmánysértés követtetett el, tisztelt ház, mert az 1868: XL. törvényczikk kimondja, hogy a tartalékosok, ha szolgálatban nincsenek, nemcsak polgári viszonyaikban, de minden bűnvádi és rendőri ügyekben a polgári hatóságok és törvények alatt állanak. Midőn tehát azon becsületbiróság tényleges katonai szolgálatban nem álló embert saját széke elé idéz és ezen becsületbiróság — mely e nevet ezuttal nem érdemli meg — *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon)* mondom, a biróság itélete alapján a közös hadügyminister ez egyént tiszti rangjától megfosztotta, nem hiszem, hogy legyen becsületes magyar ember, ha csak nem szolgalelkű, ki ezen lelkében fel ne háborodna. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* De, tisztelt ház, a törvénysértés mellett, mint mondám, e biróság a becsületet is arczul ütötte a becsület nevében, mert egy magyar embert tiszti rangjától megfosztott azért, mert ugy nyilatkozott, mint nyilatkozni kötelessége volt és akkor azt, a ki denuntiálta s a ki, mint a körülmények igazolják, gyáván visszavonult, tudta azt, hogy azon bizonyos megjegyzés az ő személye ellen irányul, az a tiszti bojtra érdemesnek mondatik ki, mit én ezuttal ily körülmények után perhorreskálni nem akarok.

Mert erős vádat mondottam azok ellen, kik ez eljárást elkövették és a közös hadügyminister ellen, kell, hogy előadjam a tényállást. *(Halljuk! Halljuk!)*

Egy Christen Alajos nevű hadnagy, tiszti körben, hol kérdőre nem vonatható, a magyarokat megtámadta s azoknak aspiratióit gúny tárgyává tette és a magyar nemzetet a különösen hirhedt Janszky-ügy alkalmából meggyalázta. Ez Herbert János városi aljegyző tudomására jutott, de mert lehetetlen volt egyenesen kérdőre vonni a hadnagyot, mert nem tudott tanukra hivatkozni, kik igazolják a sértés tényét, kereste az alkalmat, hogy a hadnagyot az elégtétel-adásra kényszerítse s többek közt egy társaságban, midőn a hadnagy jelen volt, a következő nyilatkozatot tette: Janszky tábornok ur eljárása vagy tudatlanságot, vagy határozott rosszakaratot árult el s mindazokat, a kik tőlünk nyerik fizetésüket, magyar földön élnek, annak kenyerét eszik s még is szidják nemzetünket, kutyakorbácscsal kellene kiveretni. *(Igaz! Ugy van! szélső balfelől.)*

Tisztelt ház! Azt hiszem, hogy minden magyar ember aláirja ezt, hogy tökéletes igaza van, csak egygyel lehetne még megtoldani, hogy azokat is kutyakorbácscsal kellene az országból kiverni, kik az ily fajta üzelmeket képesek csak egy perczre is védelmükre érdemesíteni. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Christen Alajos hadnagy ur tudta, hogy ezen nyilatkozat ellene van intézve, hanem a hagyományos osztrák szellem nem azt tanácsolta, hogy elégtételt kérjen, hanem beállt denuntiansnak, mert természetesen tudta, hogy ez kedvezőbb és kényelmesebb, mert önmagát sem féltheti és a tapasztalat megtanította, hogy ily eljárás ott, hol azt mondják ugyan, hogy a magyarokat szeretik, neki ez csak érdemül fog számittatni.

A becsületbiróság megidézi Herbertet, a ki meg volt lepve, mert törvény szerint katonai hatóság alá egyáltalában nem tartozik. Herbert János indokolt, higgadt előterjesztést irt a becsületbiróságnak, melyben a becsületbiróság eljárása ellen tiltakozik. Tiltakozását nem vették tekintetbe, mert az volt a czél, hogy egy embert, ki oly vakmerő volt, hogy kárhozatot mert kimondani arra, ki az egész nemzetet igazán, a kegyelet ünnepén megsértette, megbüntessenek; az előterjesztést tekintetbe sem vették, hanem kitűzték az időt és felszólították, hogy védelmezze magát. Herbert védelméről nem gondoskodott, mert evvel elismerte volna azon hatóság illetékességét maga fölött, mely a törvény világos megsértésével járt el. A becsületbiróság kimondja, hogy tiszti rang megsértésében vétkes és a közös hadügyminister állásától mozdítja el. Mit követett el Herbert ur, hogy igy jártak el vele? Ugyanazt mondotta, a mit a ministerelnök ur a parlamentben mondott, *(Igaz!*

Digitized by Google

Ugy van! a szélső balfelől) hogy csakugyan tapintatlan volt azon eljárás, melyet Janszky tábornok követett, csakhogy Herbert most is ebben a nézetben van. *(Derültség a szélső balon.)* Hogy azt mondta, hogy kutyakorbácscsal kellene kiverni azokat, a kik a nemzetet sértik, igen természetes. Hát van-e magyar ember, tisztelt ház, a ki azt mondja, hogy azokkal szemben másképen kell eljárni, a kik itt eszik kenyerünket, élvezik fizetésüket és elég arczátlanok a nemzetet sértegetni. *(Igaz! Ugy van! szélső balfelől.)*

Itt, a ház asztalán fekszenek azon kérvények, a melyekben a nemzet polgárai és a hatóságok a közös hadseregnek már-már rendszeressé vált törvénytelen eljárása ellen panaszkodva az önálló magyar hadsereg felállítását kérelmezik. De mindezeknél a kérvényeknél jobban igazolja ez az eset azt, hogy a közös hadsereget egyáltalában nem tekinthetjük hazánk és alkotmányunk védelmezőjének, mert a katonai szellem emlegetésével minden alkalmat megragad, hogy a nemzetet insultálja és a nemzet törvényét lábbal tiporja, *(Igaz! Ugy van! szélső baloldalon)* midőn oly nagy izgalom vonul az országon keresztül, hogy még a koronát is szükséges volt abba bevonni és királyi kézirattal — elég szokatlanul — a kedélyeket lecsillapítani. A midőn ily újabb határozat keletkezik a katonai hatóságok részéről, nem azt jelenti-e ez, hogy minden embernek, a ki a közös hadsereg kötelékébe tartozik, kötelessége annak hagyományos szellemét magáévá tenni és hogy annak a magyar embernek, a ki koránál fogva még a közös hadsereg kötelékébe tartozik, nem szabad hazáját és nemzetét szeretni, annak ambitióiért lelkesülni, hanem „éljen"-t kell kiáltani annak, a ki nemzetté durván megsérti. *(Ugy van! szélső balfelől.)*

Nem ismerem ugyan, t. ház, a katonai becsületbiróság szabályzatát, de azt én részemről törvénynek el nem ismerhetem. De még ha annak álláspontjára helyezkednénk is egy rövid időre, akkor is kárhoztatnám ezen határozatot, mert ha jól vagyok értesülve, az is benne van, hogy azon tartalékos tisztek, a kik tettleges szolgálatban nincsenek, a tiszti rang elleni kihágást csakis egyenruhában követhetik el. Ugyde a mi katonaságunknak sem törvényei, sem önalkotott egyéb szabályai nincsenek, mivel ők csak azon czélt képviselik, a mely a mi czélunk nem lehet. *(Igaz! Ugy van! szélső balfelől.)*

A legutóbbi időben egy királyi kézirat bocsájtatott közre, a melyben az is foglaltatik, hogy a hadseregnek szelleme nem lehet más, mint a legfőbb haduré. E királyi kéziratban erről a szellemről bővebb nyilatkozat nincs és az abban nem is iratik bővebben körül. És a midőn ezzel szemben tapasztaljuk, hogy a közös hadsereg nap-nap után megragad minden alkalmat, hogy velünk szemben hatalmát éreztesse; midőn tapasztalni vagyunk kénytelenek, hogy a törvénytelen kihágások sohasem részesülnek méltó megbüntetésben, vajjon nem önkénytelenül tolul-e előtérbe az a kérdés: melyik az a dédelgetett szellem: az-e, a mit a legfőbb hadur képvisel, avagy az, a mi a katonaság tényeiből napról-napra látható. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Elnök: Igen kérem a t. képviselő urat, ne méltóztassék következtetéseket vonni egyes emberek hibáiból, a melyek félremagyarázásokra adhatnak alkalmat. *(Helyeslés.)*

Komjáthy Béla: Tisztelettel meghajlok ezen, ha annak is nevezhető, elnöki rendreutasítás előtt s ezért az általam mondottakból nem fogok következtetéseket levonni, hanem tényeket fogok felsorolni.

Egy ezredes letépi a nemzeti zászlót, sárba tiporja azt és előléptetik. Két gyáva fegyveres tiszt bemegy egy fegyvertelen ember lakására, nyomorékká teszik azt s az egyik megmarad tiszti rangjában, a másik pedig egy bizonyos körhöz nagyon közel álló ember által fizetéses hivatalba tétetik. Egy főtiszt a nemzet kegyeletes ünnepét a nemzet ellensége sírjának megkoszoruzásával meggyalázza és soron kivül előléptetik. Egy másik tiszt egy 80 esztendős embert Győrben összevissza kaszabol s ezért még csak kérdőre sem vonják. Egy tiszt, magyar születésű, mert azt mondta, a mi mint becsületes magyar embernek kötelessége is, hogy hazám ellen nem tudnék harczolni, tiszti rangjától fosztatik meg. Egy másik tiszt, a ki közöttünk ül, Hoitsy Pál, mint ujságiró czikket ir és a kit törvényesen megbüntetni nem lehetett. mert helyesen irt, tisztán azért, mert a katona uraknak nem tetszett, megfosztatott a becsületbiróság útján tiszti rangjától. Itt nekem, azt hiszem, hogy következtetéseket vonnom nem kell, mert ily tények után minden, a mit mondtam, tökéletesen igazolt és jogosult. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mindezekből — és még nagyon sokat birnék felhozni — világosan kidertil az, hogy a mi közös hadseregünk, melyet mi tartunk, mi fizetünk, melynek fentartására oly óriási áldozatokat hozunk, hogy az állam már alig birja, mikor minden irányban hátra kell maradnunk, hogy ez egy kielégíthetetlen moloch bendőjét töltsük, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon)* akkor azt kell tapasztalnunk, hogy a közös hadsereg azt a szellemet tartja magáénak, mely a régi osztrák hadseregnek szelleme volt, mely tudott nőket vesszőztetni, adót exequálni, de mikor az ellenség előtt állott, győzni nem tudott *(Élénk tetszés a szélső balon)* és én mindezekért első sorban nem őket kárhoztatom. Látják, hogy nekik minden szabad, hogy mindent tehetnek. Legelső sorban kárhoztatom a magyar nemzetet, különösen pedig a magyar kormányt. A kormány egyáltalában sohasem tudott a nemzetnek

Digitized by Google

elégtételt szerezni s a katonaság óhajtását mindig parancsnak tekintette. Midőn nagyon sok égető kérdés vár elintézésre, egy egyszerű katonatiszt megjelenése az egész ministeriumot fel birja forgatni, hogy kívánságainak eleget tegyenek. Még határozatot is hajlandók visszavonni, ha a katonaságnak ugy tetszik, mint ez a legutóbbi esetben is történt, midőn a fáklyásmenetre már megadott engedélyt a főispán egyenes utasítására a kapitányság visszavonta. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Titkos távirat!)*

Midőn mindezeket lehetetlen kétségbe vonni — noha tudom, a ministerelnök ur dialectikájától sokat fogunk ez irányban majd hallani — akkor ide állunk s az ország szine előtt azt mondjuk, hogy van alkotmányunk. Van, mig azon uraknak tetszik, *(Élénk tetszés a szélső baloldalon)* mig az ő czéljaik eszközeivé alacsonyítjuk le magunkat. Ha ily erős sérelmek után a kormánynak nincs bátorsága elégtételt szerezni a nemzetnek, akkor nem szabad azon helyet megtartania; azon nemzet pedig, mely bizalmát nem vonja meg az ilyen kormánytól, az megérdemli, hogy ily gyalázatosan bánjanak vele.

Interpellatióm a következő: *(Olvassa.)*

Interpellatio Tisza Kálmán ministerelnök urhoz.

1. Van-e hivatalos tudomása a ministerelnök urnak arról, hogy a császári és királyi 31. hadosztály becsületbirósága Herbert János urat, Pécs város aljegyzőjét, a ki egyszersmind tartalékos tiszt is, de tényleg szolgálatban nem áll, folyó év augusztus 15-én a karbecsület megsértésében vétkesnek mondotta ki és hogy ennek alapján a császári királyi közös hadügyminister 3,829. elnöki szám alatt Herbert János urat tiszti rangjától megfosztotta s mint legcsekélyebb zsoldosztályú katonát egy más ezredbe helyezte át. Ha nincs tudomása, hajlandó-e azt megszerezni?

2. Megengedhetőnek, helyesnek tartja-e a ministerelnök ur, hogy az 1868. évi XL. törvényczikk ellenére egy katonai becsületbiróság egy tényleg katonai szolgálatban nem álló honpolgárt birószéke elébe idézzen és azt elitélje.

3. Van-e szándékában intézkedni, hogy Herbert János ur ellen jogtalanul, a törvény megsértésével hozott becsületbirósági és a közös hadügyministeri határozatok hatályon kivül helyeztessenek és jövőre ily visszaélések lehetetlenittessenek. *(Hosszantartó zajos helyeslés és éljenzés a szélső balon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! *(Halljuk!)* Magához a felhozott esethez természetesen most nem szólhatok; az interpellatio ki fog adatni és annak idején arra kötelességszerűleg felelni fogok. De nem tehetem — mert kötelességet mulasztanék, ha tenném — hogy már most ne tiltakozzam az ellen, hogy egyik alkotmányos intézményünk, a közös hadsereg ellen oly sértő szavak emeltessenek. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj szélső balfelől)* és ne tiltakozzam az ellen, hogy a képviselő ur még azt is állitja, hogy ott, a hol a királyi kéziratban a hadsereg szelleméről van szó, nincs megmondva, hogy miben áll az. Pedig épen benne van, hogy az a kötelességek teljesítéséből áll, melyek közé tartozik a fennálló törvényeknek és alkotmánynak védelme. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Most csak ezt akartam mondani, a többit akkor, midőn felelek az interpellatióra. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Komjáthy Béla: Személyes kérdésben kérek szót. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)* A ministerelnök ur szavára egyszerűen annyit jegyzek meg, hogy én azon közös hadsereget egyáltalán fogva nem akartam meggyalázni, sőt ellenkezőleg meg vagyok győződve, hogy ha hazafias, törvényt tisztelő vezetés alatt állanának, azon kötelességüket is képesek lennének teljesíteni, a melyekről a ministerelnök ur szólott.

Szilágyi Dezső: T. ház! Azon események, melyek Keleten, különösen a Balkán félszigeten hatalmi állásunkra oly fenyegető alakulást vettek, ebben a házban már eddig számos kérdés tárgyát képezték.

Ha, t. ház, én ezekhez a kérdésekhez még kettővel járulni akarok, nem azért történik, mintha talán az, a mire nézve én intézek kérdéseket, azokban is érintve nem volna, hanem történik azért, mert egyrészről el kell érnünk azt, hogy a felvilágosításoknak lehetőleg teljes mértékét nyerjük meg politikánk iránya és indokaira nézve és másrészről, mert én azt hiszem, hogy azon pótlólagos kiemelése bizonyos szempontoknak, épen a jelenlegi helyzet tekintetében lényegesen befolyással lehet az adandó nyilatkozatokra. *(Halljuk! Halljuk!)* És épen ezért t. ház, külügyi politikánk azon oldalához, melyet túlnyomólag a többi kérdések érintettek, ez alkalommal nem szólok — talán lesz alkalmam azon nyilatkozatban, mely a válasz után engem is meg fog illetni, ebben a részben is előadni nézeteimet; — most csak a lehető legnagyobb rövidséggel indokolni akarom a teendő kérdéseket. Minden nap, a mely a Bulgáriában történt eseményekről hozzánk tudósítást hoz, egy-egy új jelét tünteti fel azon vergődő küzdelemnek, melylyel az ország függetlenségét fentartani akaró bolgár kormány és nemzet az orosz erőszakoskodás ellen a berlini szerződést aláirt hatalmaktól elhagyatott állapotában küzd. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

És az, a mi ott Kaulbars tábornok fellépése folytán, mint Oroszország követelése ezen ország irányában előadatott, nemcsak hangjára és modorára nézve, mely a diplomatia formáit teljesen mellőzi, de főleg tartalmára tökéletesen összeför-

Digitized by Google

hetlen egy ország önállósága legszerényebb mértékével. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mert ha egy országtól, legyen az bármily kicsiny, melynek önállósága csak egy általunk is aláirt nemzetközi szerződésben gyökerezik, nemcsak azt kivánják, hogy alkotmánya határozatait mellőzze és belügyeiben mindent, a mit önfentartása szempontjából maga helyesnek, sőt szükségesnek lát, ne kövesse, hanem idegen hatalom parancsszavának hódoljon, mely függetlenséget egyenesen lenyügözni akarja — ha nemcsak azt kivánják, hogy a politikai bűnösöket, kik alkotmányának felforgatására törekedtek, büntetlenül hagyja — hanem követelik azt is, hogy a katonai lázadás bűncselekvényeit megtorlás nélkül hagyja, pusztán azért, mert azon merénylet Oroszország érdekeivel megegyező volt, az ilyen ország belnyugalma, rendje és fennállása legelemibb biztosítékaitól megfosztatik. *(Helyeslés balfelől.)*

Mellőzőm ez alkalommal azt, mi ezen eseményeknek hordereje, hatalmi állásunkra, mi különösen ama balkánfélszigeti országokra nézve, melyek önállása azon alapon nyugszik, melyen Bolgárországé.

Csak azt kérdezem, hogy miután a Balkán-félszigeten történt államalakulásnak rendjét, nemzetközi alapját a berlini szerződés képezi és miután a három császárviszony politikájának célját a hivatalos felvilágosítások szerint a berlini szerződés fentartása és ez által Európa békéjének biztosítása képezte és miután a berlini szerződésnek semminemű határozata nem nyujt alapot arra, hogy Oroszország Bulgária irányában a protectoratus, a kizárólagos hatalomgyakorlat azon jogait igénybevegye, milyeneket tényleg gyakorol és pedig gyakorolja a többi nagyhatalom támogatásával vagy belenyugvásával, igazolva van az a kérdés: megszünt-e a berlini szerződés nemcsak a politika alapja, de a Balkán-félszigeten fennálló nemzetközi rendnek szabálya lenni?

Meglehet, hogy anachronismus ebben az időszakban a Balkánfélszigeten történt eseményekkel szemben nemzetközi jogra és nemzetközi szerződésre hivatkozni. De még ma ez a szerződés áll és abban mi nem csak az ottani alakulások jogalapját, de a hatalmi viszonyok rendezését is látjuk, melynek egyoldalú felforgatását egy nagy hatalom által meg nem engedhetjük, nem, különösen akkor, midőn az saját hatalmi állásunkkal és határaink biztonságával semmi körülmények között meg nem egyeztethető? *(Helyeslés a középen.)*

Második kérdésem politikánk irányára vonatkozik, mely az utóbbi időben a szomszéd szövetséges birodalom, a németországi sajtóban is számos fejtegetés tárgyát képezte, ezek között vannak olyanok is, a melyekről széles körben azt hiszik, hogy félhivatalos eredetüek, melyek ennélfogva tüzetesebb figyelmet érdemelnek; egyik ily közlemény szerint monarchiánk érdekei a Balkán-félszigeten Bulgáriában történt események által érintve nincsenek, mert monarchiánk érdekköre a Balkán-félszigeten területileg elkülönítve van és ezen területi legmeghatározott érdekkörbe Bulgária és Keletrumélia bele nem esik, mert érdekeink lényege abban áll, hogy azon nagy forgalmi és kereskedelmi ut, mely a Duna völgyén át az Aegei tengerhez vezet, kizárólagos érdekkörünkben megőriztessék.

Jelentőséget ad ezen közleménynek az a körülmény is, hogy az eddig történt tényekkel összhangban van, hogy magatartásunk Bulgária irányában, mely azt egész az orosz befolyásnak szolgáltatta ki, ezen alapon kimagyarázhatónak látszik.

Egy ily politika — csak röviden emelem ki — a legnagyobb nyugtalanságot idézné elő hazánkban és fel kell említenem azért is, mert az, hogy mit tekintünk oly érdeknek, a melyre minden körülmények közt súlyt kell helyeznünk, nem idézhető elég gyakran minden oly tényezőnek emlékezetébe, a melynek monarchiánk külügyi politikájára befolyása van.

Keleti érdekeink súlypontját eddig abba helyeztük, hogy azon békés és ránk nézve nem veszedelmes szomszédság helyébe, a minő Törökország volt, egy oly alakulás következzék, mely a békés, nyugodt szomszédság jellegével bir, a mely belső állapotainkra bomlasztó hatást nem gyakorol és a mely kizárja azt, hogy határainkon aggressiv jellegü, vagy egy aggressiv nagyhatalom által felhasználható állami alakulások történhessenek; *(Általános helyeslés)* mi nem területi terjeszkedésre törekszünk keleten; az ott alakult kisebb országok önállását respectálni óhajtjuk *(Ugy van!)* és kivánjuk a culturális és gazdasági összeköttetés szabadságát velük fentartani és ezt nem erőszakkal és cselszövénynyel, hanem a kölcsönös érdekeknek békés és jóakaratú ápolásával kivánjuk elérni.

Egy ily irányú politika egyenes ellentétben áll a demarcationalis vonalra épített osztozkodási politikával s szerencsétlen eszmének kell azt tartani. *(Igaz! Ugy van! a középen.)* Mert hogy röviden fejezzem ki igénytelen nézetemet, azon vonal nem képezne korlátot az aggressiv törekvésü fél ellen és nem képezne semminemü védelmet annak, a ki azt hitte, hogy ezen az alapon ügyét kielégítőleg rendezte. *(Igaz! Ugy van! balfelől és a középen.)*

És ha ezek a tekintetek igazak, akkor nagy fontosságú az, hogy a tények által sajátságosan megerősített és figyelemreméltó helyen terjesztett ilynemü nézetek illetékes helyről czáfolást nyerjenek. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Ezek a tekintetek, röviden kifejezve, t. ház, indítottak arra, hogy a már megtörtént kérdésekhez pótlólag a következő két kérdést intézzem a magyar ministerelnökhöz. *(Halljuk!)*

Digitized by Google

Interpellatió a ministerelnök urhoz.

1. Megyeztethetőnek tartja-e a kormány a berlini szerződés határozataival, hogy Bulgária a berlini szerződésben részt vett egy nagyhatalom, Oroszország protectoratusának tényleg alávettessék?

2. Megegyezik-e a kormány nézetével és keleti politikájának vezérelvével a németországi sajtóban többször előforduló és széles körökben félhivatalos jellegűnek tekintett azon közlemény, hogy monarchiánk érdekköre a Balkán félszigeten területileg el van különítve és ebbe Bulgária és Kelet-Rumélia nem tartoznak, az ott felmerült események ennélfogva érdekeinket nem sértik és hogy a fősúly t. i. érdekeinkre nézve az aegei tengerhez vezető nagy forgalmi vonalnak érdekkörünkben tartásán nyugoszik?

Kérem a t. ministerelnök urat, hogy a mennyiben lehetséges, válaszát ezen kérdésekre a többi kérdésekre adandó válaszszal együttesen megadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! A ministerelnök ur holnap kiván felelni a bolgár ügyben hozzá intézett interpellatiókra. Minthogy összesen négy interpellatióra lesz válasz adandó, azt hiszem, legczélszerűbb lenne abban megállapodni, hogy holnap a napirendre különben kitűzött tárgyak felvétele után mindenesetre 12 órakor adassék meg a válasz. *(Helyeslés.)*

Ezt tehát határozatkép kimondom és igy a holnapi ülés napirendje meg lévén állapítva, a mai ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 óra 10 perczkor.)

271. ORSZÁGOS ÜLÉS

1886. évi szeptember hó 30-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről. Az állandó igazoló bizottság jelentése Sziklay Ede igazolásáról. Az Austriával kötendő vám- és kereskedelmi szövetségről szóló törvényjavaslat tárgyalása. Tisza Kálmán ministerelnök válasza a bulgárországi kérdésben, az erre adott válaszok és viszonválasz.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, gr. Széchényi Pál, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Géza, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szathmáry György jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a szeptember hó 29-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a Budapesten megtartott népgyülésen résztvett fővárosi polgároknak Irányi Dániel képviselő által beadott kérvényét, melyben oly intézkedés tétele iránt kérelmez, hogy hazánk államjogi különállása s a magyar király történelmi magas méltósága a hadseregben is nyiltan és őszintén elismertessék és intézményileg érvényesittessék.

Kiadatik a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Darányi Ignácz, az állandó igazoló bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém jelenteni, hogy az állandó igazoló bizottság Sziklay Ede urnak, Abauj-Tornamegye szepsi kerületében megválasztott országgyülési képviselőnek megbizó levelét megvizsgálta és azt rendben találva, a szokásos 30 nap fentartásával nevezett képviselő urat igazolandónak találta.

Elnök: Sziklay Ede, Abauj-Tornamegye szepsi kerületében megválasztott képviselő az állandó igazoló bizottság jelentése alapján a szokásos 30 nap fentartásával igazoltnak jelentetik ki, egyszersmind, minthogy az V. osztályban kevesebb képviselő van, mint az előző négyben, az V. osztályba soroltatik.

Több előterjesztés nincs. Következik a napirend: a közgazdasági bizottságnak 357. számú jelentése az 1878: XX. törvényczikkbe iktatott vám- és kereskedelmi szövetség meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat tárgyában.

Gaal Jenő (pécskai): T. ház! Azon álláspontot, melyet a szőnyegen levő törvényjavaslattal szemben én is elfoglalok, a tegnapi napon elvileg kifejtette és körülirta gróf Apponyi Albert igen t. képviselőtársam és igy nekem nem marad egyéb hátra, mint ezen elvi álláspont további következményeit kifejteni. Ezzel természetesen együtt jár az is, hogy a részleteket nem mellőzhetem. Ennélfogva előadásom okvetlenül szaggatottabb és szárazabb lesz, mint különben esetleg

Digitized by Google

lett volna, a miért előre is bátor vagyok a t. ház elnézését kérni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A tegnapi napon hivatkozás történt arra, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslat tárgyalásának körülményei tekintetében minő különbség van a mostani és az 1878-iki vita között, hogy akkor a vám- és kereskedelmi szövetségről szóló javaslat tárgyalását megelőzték mindazon törvényjavaslatok, a melyek annak ugyszólván tartalmát képezik. Ezen hivatkozás daczára én, mert rendkivül jellemzi az említett különbséget, mégis felemlítem, hogy akkor a vám- és kereskedelmi szövetség iránti javaslat az osztrák-magyar vámterület vámtarifájának tervezetével kapcsolatosan tárgyaltatott e házban, ugy, hogy az általános és részletes vita együttesen folyt felettük. És az előbbi befejeztével a képviselőház akkori elnöke a következőket mondta: „A vám- és kereskedelmi szövetségről és az osztrák-magyar vámterület vámtarifájáról szóló törvényjavaslatok a ház határozata folytán együtt tárgyaltattak a házban, a felszólalt képviselők közül mindegyik mindkét törvényjavaslat elfogadását vagy elvetését czélozta és nem volt egy is, a ki az egyik törvényjavaslatot elfogadta volna, midőn a másikat elvetette, ennélfogva bátor vagyok a kérdést mindkét törvényjavaslatra együttesen feltenni.“

Akkor ez volt az elnöknek, a képviselőháznak, sőt magának a kormánynak is felfogása.

A kormány ebbeli nézetét azonban megváltoztatta és a vámtarifa előterjesztése után mindjárt szóba hozta azt, hogy a tarifa épen ugy, mint 1882-ben, önmagában tárgyalható, tekintet nélkül a kiegyezésre. A közgazdasági bizottság és a ház többsége által a javaslat elfogadtatván, ime most azt vagyunk kénytelenek tapasztalni, hogy azon tarifának sorsa annyira bizonytalan, hogy a t. ministerelnök ur jónak látta a pártja által legutóbb tartott értekezletek egyikén előkészíteni azt arra az esetre, ha a tarifa csakugyan nem lesz törvényerőre emelhető. Pedig az említett javaslat nem valami apró módosításokat tartalmaz és a kormány felfogása szerint lényeges, beható átdolgozását képezi a régi vámtarifának. Hivatkozom e tekintetben az indokolásra, melyben ki van mondva, hogy: „Ez alkalommal a kormány tekintettel volt nemcsak a külállamoknak kereskedelmi politikájára, hanem arra is, hogy részünkről most oly vámtarifának megállapításáról van szó, a melynek alapján a vámszövetség tartama alatt a külföldi lejárt vagy lejárandó szerződések megujítása alkalmával esetleg alkalmas tarifaszerződések létrejöhessenek, már e szempontból is a bemutatott törvényjavaslat több módosítást foglal magában és egyszersmind magasabb, mint volt a márcziusi vámnovella.“

Ha a kormány ezen előterjesztését komolyan vette, akkor ez mindenesetre nagyon közvetlenül mutatja az eredményt, melyre helytelen taktikája vezetett.

Emlékezhettünk, t. ház, arra, hogy már az 1878. kiegyezés után közvetlenül minden alkalmat megragadott a ministerelnök ur, hogy az egyetlen hatályos, törvényes eszközt, melynek felhasználásával ily alkalommal kedvezőbb eredményekre juthatott volna, az önálló vámterületet oly feketének és lehetetlennek festette, a mennyire azt tenni csak képes volt. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)*

De, t. ház, ha oly kevés a valószinüség arra, hogy az ezen kormány által szükségesnek és helyesnek tartott és ilyennek bemutatott vámtarifatervezet törvényerőre fog emelkedni, akkor minő helyzettel fogunk szemben állani?

Érvényben marad az 1882. évi vámtarifa, mely egyáltalában nem valósítja meg azon fő gondolatot, mely a kormány minden újabb előterjesztésében mint kereskedelmi politikájának irányelve szerepel.

Ez a gondolat a két állam termelésének arányos egyenletes védelme.

De hiszen, t. ház, az egyenletes védelem az 1882-iki vámtarifa módosításánál, a mint emlékezhetünk reá, voltakép nem is terveztetett. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélső baloldalon.)* Méltóztassanak visszagondolni az akkori vitákra, melyekből világosan kidérült, hogy akkor nem is közgazdasági, hanem egészen más, tudniillik pénzügyi czélzat lebegett a kormány szemei előtt, mert akkor még a pénzügyi rendezést a pénzügyi vámok nagymérvü emelése által akarták tetemesen közelebb vinni czéljához. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

Ha már most t. ház, azon egyenletes védelem a nyerstermelés és ipar érdekével szemben igy nem lesz érvényesíthető, be fog állani az a helyzet, melyről a közgazdasági bizottság jelentése is megemlékszik, azon helyzet tudniillik, midőn a két állam lényegesen elütő gazdasági szervezetének következtében oly érdek-összeütközések támadnak, melyekre vonatkozólag maga a bizottság mondja jelentésében, hogy azok által a közttik fennálló vám- és kereskedelmi szövetség súlyos megpróbáltatáson mehet keresztül. És teljesen igazsága van a bizottságnak, mert azon esetben, ha a közös vámterületen nem sikerül nekünk a két állam termelésének arányos védelmét eszközölni, akkor ezen gazdasági szövetség súlyos megpróbáltatáson fog keresztül menni, mert ezen szövetség alapgondolata, a mint azt elismerte mindenki, a mint elismeri maga a kormány is, a szabad kereskedelem, a védvámos áramlat, tehát melylyel szemben állunk, elvi ellentétben áll a mi vám- és kereskedelmi szövetségünk alapgondolatával. Ha már most még komolyan meg sem kiséreltetik ezen

Digitized by Google

ellentét kibékítése, akkor okai lesznek a szövetség valóban súlyos megpróbáltatásának.

Ha ez lehetetlennek bizonyulna, az igen végzetessé válnék a gazdasági szövetség eszméjére nézve és akkor én magam is nyiltan vallanám, hogy az önálló vámterület létesítésére kell, mint közvetlen czélra törekednünk.

De mivel én arról nem vagyok meggyőződve, hogy még a mai körülmények között is ne lehetne óvatossággal, de természetesen erélylyel is az érdekellentéteket kibékíteni: ezért tartom szükségesnek, hogy ezen irányban komoly kisérlet tétessék és annak sikeresítése végett követtessék minden, a mi lehetséges, mert a mint az 1867: XII. t.-czikk is mondja, Magyarország és a monarchia másik állama között az érdekek kölcsönös érintkezései számosak és fontosak.

Azonban, t. ház, annak a kereskedelmi politikának, mely a felszinre vergődött, védvámos áramlat folytán szükségessé vált sziklák és örvények közt kell keresztül vezettetni s mindenesetre rendkivüli gondosságot és odaadást tesz szükségessé, hogy czélját érhesse. Egy ilyen sziklára mutatott a t. előadó ur tegnapi beszédében, midőn a retorsiók szükségét említette és kifejezte abbeli meggyőződését, hogy csak a retorsio alkalmazása által juthatunk megint abba a helyzetbe, hogy ennek a vám- és kereskedelmi szövetségnek alapgondolata, a szabadkereskedelem, a szerződéses vámpolitika utján ismét előnyünkre válhassék.

Én, t. ház, ebben a felfogásban nem osztozom és ugy vélem, hogy ez ellenkezik ama felfogással, melyet a t. kormány és a monarchia másik államának kormánya is e tekintetben magáénak vallanak. Ez utóbbiról tudom, hogy határozottan tiltakozott az ellen, hogy a vámtarifa-javaslatnak retorsionális jelleg tulajdonittassék. Nem is lehet a mi körülményeink közt, t. ház, olyan bátran retorsionális politikát folytatni. És be fogjuk látni, ha csak egy pillantást vetünk a kereskedelmi forgalom adataira. Ezek szemlélete után be kell látnunk, hogy egy ily politika csak a mi kárunkra lenne folytatható. Az utóbbi két év átlaga szerint ugyanis az osztrák behozatal többlete Magyarországra tesz több mint 101 millió forintot, ellenben a nyugateurópai államokba, névszerint Német-, Franczia-, Angol-, Olaszországba, Svájczba s Belgium és Hollandiába kivitelünk többlete tesz 52 millió forintot. Már most, ha mi annak a kereskedelmi politikánknak retorsionális élt adunk, nagyon könnyen bekövetkezhetik, hogy még ma sem kicsinylendő külföldi piaczaink nagy mértékben veszélyeztetve lesznek. És e tekintetben vannak már figyelmet érdemlő jelenségek is, melyek közül elég legyen csak arra mutatnom, a mi az újabb időben Svájczban történt. A mint ott hirét vették az új vámtarifa-javaslatnak, illetékes körökben is kezdték fontolóra venni, hogy vajjon a magyar nyerstermények Svájcz piaczairól ne zárassanak-e ki.

Azt hiszem tehát, van okom nem osztozni a t. előadó urnak azon reményében, mely szerint mi a retorsionális politika által képesek lennénk azon államoknak, melyek reánk nézve legnagyobb gazdasági fontossággal birnak, vámpolitikáját a legközelebbi jövőben megváltoztatni.

Legfőbb örvénye azon veszélyes utnak, melyen a kereskedelmi politikánknak vámközösség mellett haladni kell, az, hogy az arányos és egyenletes védelem nagyon könnyen csak a papiron marad. Ezen elv érvényesítése, a mint a tapasztalatok mutatják, egyáltalán nem is könnyü feladat. És felfogásom szerint annak kielégitő megoldása csakis a legnagyobb elhatározás és a legszivósabb erély mellett sikerülhet.

Mert hát, t. ház, eddig a vámtörvényhozás terén mit tapasztalhattunk? *(Halljuk!)*

Azt, hogy az ipari védvámos áramlat minden alkalommal oly erősnek bizonyult, melylyel — valljuk be — eddig nem birtunk.

Az 1878-ik évi vámtarifa az egyenletes védelem elvét valósítani meg sem kisértette. A túlmagas ipari vámok mellett a nyerstermények vámjait ebben a tarifában hiába keresnők. Az 1882. évi vámtarifát az imént jellemeztem. Akkor ugyan mondatott, hogy az abban foglalt nyerstermény és állatvámok képezik az ipari vámok emeléseért a compensatiót és hogy ezek egymással szembeállítása lenne az egyenletes védelem eszméjének megvalósítása. De, t. ház, már akkor — és én azt hiszem, nagyon helyesen — felhozatott itt e padokon, hogy az egyenletes védelmet ugy eszközölni és az egyensúlyt a védelem tekintetében ugy helyreállítani, hogy meghagyjuk a régi alapokat és azokat mint szentesített és érinthetetlen vívmányokat fogadjuk el és arra építsük tovább a tarifa reformját, merő képtelenség. Ha egy mérlegnek, t. ház, egyensúlya meg van zavarva és valaki azt ugy akarja helyre állítani, hogy mind a két serpenyőbe ugyanazon súlyt teszi bele, az rendkivüli tévedésben leledzik.

Épen ily tévedés azt hinni, hogy a vámvédelmi egyensúlyt helyre lehessen állítani azon az alapon, a mely 1878-ban vámpolitikánk részére megalkottatott és a mely magát az említett elvet egészen figyelmen kivül hagyta. Ha tehát mi ezt a ma egyedül lehetséges vámpolitikai főelvet megvalósítani kivánjuk, okvetlenül szükséges, hogy ha nem is csinálunk egészen tabula rasat, a mi az én felfogásom szerint is lehetetlen, de legalább is magukat a védendő érdekek egészét vesszük első sorban figyelembe és azokra a tételekre, a melyek a régi vámtarifában vannak, nem úgy tekintünk, mintha azokat érinteni csak azért nem lehetne, mert már megvannak. De hogy egy ilyen alkut

Digitized by Google

képesek legyünk keresztül vinni, ahhoz okvetlenül nagyobb súly szükséges, mint a mennyit a magyar kormány az osztrákkal szemben közönséges időkben vethet a latba. Az alkudozás czélravezethetésére szükségessé teszi, hogy a mai vámközösség Austriára nézve megmérhetlenül nagy előnyeit vethesse a mérlegbe és ne adja ki azt a törvényes fegyvert kezéből, a mely egyedül képes szavának nyomatékot adni. De — a mint említettem — a t. kormány már 1878 óta minden lehető és lehetetlen alkalmat felhasznált arra, hogy a külön vámterület eszméjét ugy tüntesse fel, mint a mely tulajdonképen valósíthatlan. Meggyőződésem, hogy a kiegyezés azon teljes eredménytelenségét, melylyel most szemben állunk, ennek az elhibázott taktikának kell tulajdonítani. *(Igaz! balfelől.)* De hogy e tekintetben a kormány eljárását kellő világításba helyezzük, okvetlenül szükséges megvizsgálnunk azt, hogy vajjon csakugyan oly lehetetlen dolog-e az önálló vámterület felállítása és hogy vajjon az annyira ellenkezik-e Magyarország érdekeivel? És áll-e az, hogy midőn a gyakorlati kereskedelmi-politika terén erről szó lenne, akkor tulajdonképen nem valódi fegyvert, hanem csupán egy ahhoz hasonló játékszert mutogatna a kormány. És e részben, azt hiszem, nem elég, csupán combinatiókra hivatkozni, hanem mindenesetre az érvelésnek különös súlyt kell, hogy adjon, ha képesek vagyunk egy oly tényleges állapotra reámutatni, a mely azután a külön vámterületre vonatkozólag felhozott aggályokat eloszlatni és az ellenvetéseket ékesebben képes megczáfolni, mint azt bárki is lcsupán érveléssel tehetné. E részben egy ily tényleges állapotra kivánok rámutatni, t. i. arra a kereskedelem-politikai viszonyra, a melyben más két, egy fejedelem alatt álló, független állam, t. i. Svéd- és Norvégország élnek egymással. Ennek a két országnak megvan a külön vámterülete, a nélkül, hogy ez gazdasági érdekeiket sértené vagy épen veszélyeztetné. Az 1814-iki egyesülés után ott a külön vámterületek megmaradtak, de az idők folyamában azok ugy alakultak át, hogy a vámviszonyok ottan most látható képét különösen nekünk érdekes és tanulságos megfigyelni. *(Halljuk!)*

Ezen két országnak önálló vámterületei, a melyek több mint félszázadon át fejlődtek arra, a mik ma, abban nyilvánulnak, hogy mindkettőnek külön vámtörvényhozása van, a mennyiben az autonom vámtarifát illeti. A legutolsó svéd autonom vámtarifa 1881-ből, a legutolsó norvég vámtarifa 1882-ből való. A kereskedelmi szerződéseket közösen kötik, mert a két állam külön kifelé egységet képez, a mint a dolog természete szerint, ez másként nem is lehet. Kereskedelmi szerződéseket közösen kötnek, ily szerződések vannak jelenleg is, például a még 1828-ból származó angol, az 1865-ből származó franczia, a legújabban kötött spanyol, stb. kereskedelmi szerződések, melyek mindegyikében az a záradék foglaltatik, hogy a legtöbb kedvezmény azonban nem terjesztetik ki mindazon előnyökre, melyeket a szövetségben álló két állam egymásnak biztosít. Az tehát, a miről tegnap gróf Apponyi igen t. képviselőtársam beszélt, hogy ennek a monarchiának is alaptörvényeibe ily intézkedést kellene iktatni, a dolog természetében fekszik és az oly követelmény, melyet, ha gazdasági érdekeinket a külön vámterület utján akarjuk érvényesíteni, okvetlenül eleget kell tenni nekünk is. Egymás irányában a két állam a lehető legkedvezményezettebb eljárást követi, a mennyiben egyik sem vámolja meg a másik termelvényeit. Hogy azután a két autonom vámtarifa különbségéből külföldiek jogosulatlan hasznot ne huzhassanak, intézkedés van téve mindegyik vámtarifában, melyeket különben a kötött szerződésekhez rögtön módosítanak, valamint egészrészletesen az 1873. április 11-én kelt norvég és megfelelő svéd törvényben, hogy e különbözetek az idegen árú tulajdonosa által okvetetlenül megfizettessenek. Ha egy külföldi árúczikk a két ország közül azon megy át, hol az megvámolva nincs, vagy arra alacsonyabb vámtétel van szabva, mint a másik államban, akkor ez utóbbiban az egész vámtételt, illetőleg a különbözetet meg kell fizetni. És e vámviszony a két ország érdekeit annyira kielégíti, hogy Norvégiában, a mely pedig telve van separatisticus hajlamokkal, nem törekszenek komolyan arra, hogy a vámsorompó Svédországgal szemben ismét felállittassék, másrészt Svédországban nem a mérvadó tényezők kivánják, hogy a külön vámterületet egységessé alakítsák át, a mire nézve bizonyíték azon indítvány sorsa, mely 1878-ban a svéd törvényhozás kebelében tétetett, de annak mindkét kamrájában nagy többséggel megbukott.

Ez ama példa, t. ház, melyre bátor vagyok rámutatni akkor, midőn azt állítom, hogy a külön vámterület létesítése egyáltalán nem megvalósíthatlan eszme, hanem egy oly gyakorlati gondolat, melyet az esetben, ha annak szüksége fölmerül, előtérbe kell állítani és a mely által Magyarország érdekei okos vámpolitika mellett, mert hiszen itt is ez a fődolog, valami nagy csorbát semmiképen nem szenvedhetnek. Kérdem ezután, t. ház, helyes volt-e nyolcz hosszú éven át folytonosan azt hangoztatni, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az önálló vámterület létesítése ez országra nézve mily anyagi károkkal és mily veszedelemmel jár. Helyes volt-e eldobni azt a törvényes fegyvert magunktól, melynek használata egyedül képesíthet bennünket arra, hogy mint gyengébb gazdasági fél a másik erősebbel érdekeinknek megfelelő alkut köthessünk? Helyes volt-e elmulasztani az alkalmat, mely csak minden tiz esztendőben kinálkozik arra, hogy a viszonyok változása által vagy

Digitized by Google

esetleg saját hibánk által felmerülő sérelmeinket kiigazíthassuk, hogy gazdaságilag egy in integrum restitutiót biztosíthassunk magunknak? Helyes volt-e az alkalmat eldobni magunktól és kötött kézzel menni az alkudozásoknak? Az eredmény mutatja, hogy ezen eljárás mennyire helytelen volt!

A vámközösségnek, t. ház, azon egyik föltételét, melyet én okvetlenül figyelembe veendőnek és érvényesítendőnek tartok, a helyes kereskedelmi politika képezi. Az a vámtarifa pedig, melynek egy ilyen politika alapját és kifejezését kellene képezni, annak kivánalmaival homlokegyenest ellentétben áll. A vámközösség fentartásának tehát ma, az én meggyőződésem szerint, egyik főfeltétele nem létezik.

De, t. ház, van a közös vámterületnek az én szemeimben egy másik elengedhetlen föltétele is, mely nélkül én azt anyagi romlásunk nélkül fentarthatónak nem tekintem. Ez a másik feltétel a helyes közgazdasági politika és pedig a kiegyezés szempontjából két irányban. Abban az irányban, hogy az ipartermelésre közvetlenül befolyást gyakorló fogyasztási adókra, úgy azon iparágak fejlődésére, valamint nagyobb mérvű pénzügyi jövedelmezőségükre nézve kedvező szabályozását biztosítsuk magunknak. A másik irányban követelem a helyes közgazdasági politikát, mely folytonosan szem előtt tartja, hogy a közös vámterület mellett sokkal inkább, mint önálló vámtörvényhozás mellett a termelés minden ágának értelmi és technicai szinvonalát nagy igyekezettel és odaadással emelni kell és hogy e részben a feladatnak épen a vámközösség folytán igen jelentékeny része az államra nehezedik. A mi a helyes közgazdasági politika követelményeit az első irányban illeti, én azt látom, hogy ezek az előttünk fekvő szövetségi tervezetben nem foglaltatnak, mert a szesz- sör- és czukoradó közös, egyöntetű szabályozása a tervezet elfogadása után 10 évre ismét meg lesz állapítva. Már pedig rendkivüli közgazdasági érdekek fűződnek ahhoz, hogy ezen fogyasztási adók önállóan, Magyarország termelési viszonyainak megfelelőleg szabályoztassanak. És miután ily természetű viszonyaink rendkivül különböznek azoktól, a melyek e részben a szomszéd szövetséges államban észlelhetők, az ipartermeléssel kapcsolatos fogyasztási adókat önállóan kell szabályoznunk.

És, hogy termelési viszonyaink e részben igen különbözők, e részben bizonyítékul bátor vagyok hivatkozni azon adó-enquête munkálataira, mely 1869-ben, az akkori pénzügyminister által hivatott össze. Ezen enquête kimutatta azon hátrányokat, melyekkel a szeszgyártás nálunk jár, ha Ausztriával közösen szabályoztatik, mert ennek termelésre felhasznált nyers anyaga sokkal nagyobb keményítő-tartalommal bir, mint a mienk. Az enquête szeszadóügyi osztálya a pénzügyministerhez intézett jelentésében ezeket mondja:

A szeszfogyasztási adónak a birodalom mindkét részében törvény által meghatározott egyenlősége mellett az adótörvény csak azon lényeges tényezőket vehetné tekintetbe, melyek az osztrák burgonya jósága és olcsósága folytán a kevésbé jó és drága magyar burgonya és kukoricza ellenében a nyers anyag különbségében fekűsznek, mivel a tőke, a szállítás olcsóbbságában és a hasonló kedvezőbb tényezőkben rejlő különbségeket az adótörvényben kiegyenlíteni nem lehet. Constatálja, hogy már az 1868. évi szeszadó-törvény alapján is a magyarországi szesztermelés minden más körülmény figyelmen kivül hagyása mellett is, a nyers anyagban fekvő különbségnél fogva már jobban meg van adóztatva mint az austriai.

Az 1868-iki mezőgazdasági enquête pedig világosan kimondta, hogy „gazdasági szesziparunk főbaja, mely reá igen súlyosan nehezedik, az, hogy szeszadóztatási rendszerünk az osztrákéval egyenlő alapon kezeltetik, holott termelési viszonyaink jóval kedvezőtlenebbek, mint az osztrák tartományoké". A mi burgonyánk 16% keményitő-tartalommal bir, mig az a csehországinál 24%-ra emelkedik. E mellett holdankénti terméseink csekélyebbek, népességünk gyérebb, munkabéreink magasabbak, közlekedési utaink silányabbak, piaczaink távolabb fekszenek, ugy hogy valamennyi tényező igazolja azon állitást, mely szerint egyforma adózási alapon az osztrák tartományok szeszfőzdéivel a mi gazdasági szesziparunk versenyezni nem képes.

Legújabban, t. ház, az 1884-iki szeszadótörvény káros hatása feletti tanácskozásra az aradi kereskedelmi és iparkamara hivott össze egy szakértekezletet, melyben a következő tények állapittattak meg. *(Halljuk!)* Egy kiváló szakértőnek véleménye, a kinek nézetei irányadók szoktak lenni a kormány által összehivott enquêteken is, a magyar szeszipar helyzetéről és viszonyáról az osztrák szesziparhoz következőleg szól:

Az 1884-iki szeszadó-törvényben oly törvény alkottatott, mely Magyarországot károsítja, Ausztriának ellenben használ. Az új törvény által a a burgonya- és répaszeszgyártás, tehát leginkább a mezőgazdasági szeszfőzdék, rendkivül nagy előnyben részesittettek, a tengeri szeszgyártás ellenben túlságosan megterheltetett. Már most, miután Magyarország szesztermelése kétharmad-részben a tengerit használja főanyagul, a magyar termelés jobban meg van terhelve, mint az osztrák és a rendkivüli előnyök, melyek a mezőgazdasági szeszfőzdéknek biztositattak, leginkább Ausztriának válnak javára. Az előnyök, melyeket a magyarországi mezőgazdasági szeszfőzdék élveznek, elenyészőleg csekélyek azon hátrányhoz képest,

Digitized by Google

mely Austria kedvezményezéséből a magyar össztermelésre háramlik.

Ausztriának összes szesztermelése az 1885. évben ugyanis 1.420,000 hectolitert tett; ebből terményadó fizetése mellett, vagyis nagyipari gyárakban, 500,000 hectoliter állittatott elő és 920,000 hectoliter átalányozás mellett, tehát mezőgazdasági szeszfőzdékben, mi mellett megjegyzendő, hogy Ausztriában oly nagy ipari szeszgyártás, mint Magyarországon, egyáltalán nem létezik és hogy az 500,000 hectoliterből 300,000 hl. melasseból (czukorüledékből), 200,000 hl. pedig élesztővel egybekapcsolva állittatott elő — a termelés túlnyomó nagy része azonban burgonyaszesz. Az Ausztriában termelt 1,420,000 hl. szesz után 9.436,000 frt adó fizettetett, minélfogva egy hectoliter szeszre 6 frt 80 kr. adó esik; ennek ellenében a fennebbi tételek Magyarországon egészen másképp alakulnak. Magyarország szesztermelése az 1885. évben 1.250,000 hectoliter volt, ebből 800,000 hl. nagyipari szeszgyárakban, 250,000 hl. mezőgazdasági szeszfőzdékben és 200,000 hl. kis üstfőzdékben állittatott elő. Az átlagos adótétel tehát hektoliterenként 8 frt 40 kr. — a 10¼ millióra rúgó szeszadóbevétel után számítva. A mezőgazdasági szeszgyáraknak biztosított nagy kedvezmény tehát hazánkban 250,000 hectoliternyi szeszmennyiség után élveztetik, Ausztriában ellenben 920,000 hectoliter után, miből világosan látható, mit kell Magyarországnak saját érdekében tennie és mily nagy hátrány háramlik hazánkra, ha a nagyipari szeszgyártást megrontja, mely hátrány azután nemcsak a közvetlenül érdekelt nagyiparosokra, hanem a mezőgazdaságra és az állami bevételekre is érezhető hatással lesz. A mezőgazdasági szeszfőzdéknek jelenleg nyujtott rendkivüli kedvezmény előnyére lesz ugyan egy-két magyar gazdának, de az összes magyar mezőgazdaságnak igen nagy kárt fog okozni.

Az a különbség, t. ház, a mely a szesznél észlelhető, tapasztalható a czukortermelésnél is. A czukoriparra vonatkozólag szintén oly természetü hátrányokat constatált az 1869. évi adóenquête. Ez alkalommal kimondatott, hogy hazai czukorgyáraink sikerrel alig képesek versenyezni a monarchia másik felében kedvezőbb viszonyok közt működő gyárakkal. Ennek egyik főoka az, hogy Magyarország éghajlati fekvése, egészben véve, kapcsolatban a rendetlen esőjárással és gyakori tartós aszályra, répatermelésre általában kevéssé alkalmas, mint Morva- vagy Csehország, nálunk a talaj túlságos sótartalma, a munkaerő drágasága, az épitkezéseknek 30—40%-kal drágább volta, a jó utak hiánya, a költségesebb szállitás, a segédipari gyárak távolfekvése, mind oly körülmények, melyek már magukban is súlyosan nehezednének ez iparágra, ha a répaczukor tartalma oly sokkal, 15—20%-kal nem lenne is csekélyebb és hamutartalma sokkal nagyobb, mint az osztráké.

Ezt világosan és határozottan constatálja egy szakértő is, a kinek ebbeli véleménye csak e napokban jelent meg a mult évi budapesti kiállítási hivatalos jelentésben. E szerint, ha a magyar ember 15—20 százalékkal olcsóbban lenne megadóztatva, mint az osztrák, ezzel csakis a répa czukortartalmának különbsége egyenlittetnék ki. A többi hátrányokat, a gazdasági, szállitási és munkásviszonyaink fejletlenségét, a fütőanyag drága voltát az adótörvény ezen vélemény értelmében sem képes kiegyenliteni.

Az eddig érvényben volt czukoradóztatás hátrányait különben maga a kormány is elismeri és constatálja a czukoradó-reform iránti előterjesztésében, hogy nemcsak czukorgyáraink pusztulnak, hanem a magyar czukortermelés általában és aránylag az osztrák czukortermeléshez képest is folyton kedvezőtlenebbé alakul. Mert mig 1878/9-ben ez az arány 7·75%-ot — 92·25%-ot, most az arány 5·44 — 94·56%-ot tett.

A czukoradó-javaslat a magyar termelésnek kedvezőbb terményadó-rendszerén nyugszik ugyan, de abban még a répa czukortartalma közötti különbség sincsen kiegyenlitve.

Én azt hiszem, tisztelt ház, nem szükséges tovább tényadatokat felhoznom annak bizonyitására, hogy az ipari termelés épen azon iparágaknál, a melyekkel kapcsolatban a fogyasztási adókról itt szó van, mily különböző viszonyok között történik a monarchia két államában. Az ezen különbözőségnek logicai következményei oly nyomatékosak, hogy már 1878-ban azok, a kik akkor a t. háznak ezen oldalán ültek, szükségesnek tartották a vám- és kereskedelmi szövetség tárgyalása alkalmával, az első czikknél egy módositványt beadni, a mely kimondja, hogy a két állam közötti szabad forgalom köréből kivétetnek az állami egyedáruságok és azon kivül az iparos termeléssel szoros kapcsolatban álló és fogyasztási adó alá eső czikkek, jelesen a sör, szesz és czukor.

Ugyanezen módositvány azt czélozza, hogy az állami egyedáruságok tárgyainak egyik államból a másikba vitele egyáltalán tilos, a szabad forgalom köréből kivett és fenn elősorolt czikkek bevitele pedig csak azon fogyasztási adóösszeg megfizetése mellett engedtetik meg, a mely fogyasztási adó a belföldön termelt ily czikkek után fizettetik. Nagyobb adókat e tekintetben sem lévén szabad egymástól szedni, mint a minők a belföldi árút terhelik.

Ebből a szorosan logikai következtetés az, t. ház, hogy ha a termelési viszonyok csakugyan oly különbözők, mint azt bátor voltam előadni,

Digitized by Google

akkor az adók sem kezelhetők egyöntetűen, ugyanazon módon. *(Ugy van! balfelől.)*

A szóban levő módosítvány ellen akkor e házban főleg két ellenvetést hoztak fel. Az egyik ellenvetés az volt, hogy nem helyes a vámterületi közösség által biztosított szabad forgalmat illusoriussá tenni az által, ha a fogyasztási adók érdekében a külön törvényhozásnak megfelelőleg esetleg zárvonal állittatik fel.

Erre az ellenvetésre már akkor nagyon helyesen utaltak arra, hogy hiszen vannak egységes vámterületet képező államok Európában, melyek egyuttal külön fogyasztási adóterületekből állanak. Rámutattak Németországra, melynek egységes vámterülete négy külön fogyasztási adóterületet képez és ez a forgalomszabadságot ott egyáltalában nem semmisíti meg. A ki Németországban járt és ezeket a dolgokat megfigyelte, tapasztalhatta azt, hogy különböző fogyasztási adó-törvényhozások következtében szükségessé vált határszéli kezelés sokkal egyszerűbb, könnyebb és kevesebb költséggel eszközölhető, mint azt az illető törvények elolvasása után képzelni lehetne. És hogy ez a rendszer ott az érdekeknek mennyire megfelel, bizonyítja azon körülmény, hogy nem is szándékoznak azt mostanában sem megváltoztatni. Erre bizonyíték azon vélemény, melyet a szeszmonopolium tárgyalása alkalmával a kölni kereskedelmi és iparkamara adott és a melyben felemlíti, hogy a szeszmonopoliumra vonatkozó törvény 89. §-ában foglalt azon lehetőség, hogy Bajorország, Baden és Württemberg is belépjenek az együttes német fogyasztási területbe ez idő szerint ugyszólván ki van zárva, mert Bajorország oly magatartást követ, mely mellett az lehetetlen és ha Bajorország nem hajlandó az egységes német fogyasztási területbe bemenni, akkor az említett másik két ország is azon kivül marad.

De felhozatott, t. ház, midőn az említett módosítvány itt a házban tárgyaltatott, az is, hogy az a zárvonal, mely szükségessé válik a fogyasztási adók önálló kezelhetése végett, igen költséges lesz s felemészti az igy elérhető jövedelmi többlet jelentékeny részét. E részben nagyon helyesen utalt egy oly férfiu, ki azelőtt Magyarország pénzügyeit kezelte, azok részleteiről tehát kellőleg tájékozva lehetett, hogy számítása szerint a költségek nem emésztenék fel az igy biztosítható pénzügyi eredményt. Magyarország vámátalánya, melyet a közös vám határellátásáért évenkint kap, 450,000 forintot tesz és rendesen ezt sem meríti ki. Miután a Kárpátokat nem szükséges ugy ellenőrizni, mint a nyilt határt, véleménye szerint legfeljebb még egyszer ennyibe kerülhetne a fogyasztási zárvonal felállítása. De engedjük meg, t. ház, hogy tetemesen többe kerülne és engedjük meg, hogy épen az osztrák tartományok felé eső határ ellenőrzése azt lényegesen megdrágítaná, a mit én különben nem hiszek, még akkor is a következők arról győznek meg engem, hogy az pénzügyileg sem lenne káros. *(Halljuk!)*

A zárvonal kiadásaiból okvetlenül le kellene vonnunk azon kiadásokat, mert ezekre nem lenne szükség, melyeket belföldi fogyasztási adóink érdekében, például a kávé-, sör- és czukorfogyasztás ellenőrzése czéljából kell tennünk. Másodszor nagyon fontos dolog az, hogy ha ugy fejlődnek a dolgok, a mint megindultak, pénzügyi károsodásunk olyan nagy lesz, hogy ezzel szemben a zárvonal összes költségei is eltörpülnek. Figyelmet érdemel tovobbá az is, hogy akkor nem lennénk kénytelenek a statistikai adatokat ugy gyüjteni, mint most, hanem droit de statistique szedése mellett tehetnők ezt a határon. Ezen illeték szedésére épen annyira jogosítva vagyunk, mint a statistikai adatok gyüjtése alkalmával ma szedett illetékekre.

De ha mindez nem is állana, ha a zárvonal összes költségeiben nyilvánuló pénzügyi egész érdekkel csakis a közgazdasági nagy érdek állana, mely azzal összefüggésben van, ez is ellensúlyozná azt, hogy Magyarországnak kiszámíthatlan horderejű érdeke az, hogy a közvetett fogyasztási adókkal kapcsolatos iparágak tönkre ne menjenek, hanem lehetőleg fejlesztessenek. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* És erre, t. ház, két irányban fektetek súlyt. Egyfelől a közgazdasági életérdek parancsolja azt, hogy azon iparágainkat, melyek megvannak, ne engedjük elcsenevészni. Mindig arról beszélünk, t. ház, hogy ipart kell teremteni az országban és a létező iparágak létfeltételeit sem vagyunk hajlandók biztosítani. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Másodszor fontos a pénzügyi tekintet, mert arról én is meg vagyok győződve, hogy a mi pénzügyi rendezkedésünk a fogyasztási adóknak kellő mérvü kihasználása nélkül egyáltalában lehetetlen. Lehetlen, t. ház, hogy mi az egyenes adókat emeljük. A takarékosság is csak bizonyos mértékig engedhető meg, azontúl az állami feladatok veszélyeztetésével jár. És habár talán pártpolitikai szempontból nem egészen helyes is, de én mégis, mert a pénzügyi rendezkedést nagy nemzeti érdeknek tartom, rá kívánok mutatni ez alkalommal arra a lehetőségre, a mely a pénzügyi zavarok megszüntetése tekintetében a fogyasztási adók kihasználásánál kinálkozik. Mig nálunk, t. ház, a szeszadó hectoliterenként átlag 8 forint 40 krajczárnál nem tesz többet, addig más országokban ennek tizszeresét, sőt tizenötszörösét tudják az állam részére biztosítani. Oroszországban például 78 forint, Belgiumban 75, Észak-Amerikában 127, Franciaországban 78, Angliában 110 forint az összeg, melyet egy hectoliter szesz után fogyasztási adóban fizetnek. Igaz, nálunk a szeszfogyasztás kihasználását a regale-illetékek hatása akadályozza.

Digitized by Google

De hát mi gátolja az államot abban, hogy az italmérési jognak magához váltása által ne szerezze meg azt a szabad kezet, melyre szüksége van, hogy pénzügyileg a fogyasztási adót kihasználhassa. És azt mondhatnók ezzel szemben, hogy hiszen a fogyasztási adókat közös adótörvényhozás mellett is be lehet hozni. Én megvallom, nem hiszem azt, hogy a fogyasztási adó kellő kihasználása és egyúttal az ipartermelés érdekeinek sértetlenül hagyása közös törvényhozás útján lehetséges volna ugy közgazdaságilag, mint pénzügyileg, rendkivül fontos dolog tehát fogyasztási adóinknak termelési viszonyaink szempontjából való helyes rendezése.

Én ezen rendezés lehetőségét az előttünk fekvő törvényjavaslat által kizártnak tekintem és ennélfogva a vámszövetség azon második feltételét sem látom, mely mellett a közös vámterület fentartására szivesen ráállanék.

Ellenben indokolom, t. ház, azt, hogy én a szőnyegen levő javaslatot nem fogadhatom el, hanem a vámszövetség felmondása mellett újabb tárgyalásra kivánom utasítani a kormányt.

És ezzel be is fejezhetem beszédemet, ha még két ellenvetésre, melyet mindig hallok, nem kivánnék egy pár szóval reflectálni.

Azt mondják, t. ház, hogy nem helyes dolog azon politikai kapcsolatot, a mely a monarchia államai közt fennáll, a gazdasági érdekek bolygatása és azok erélyes érvényesítése által lazítani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én ezen kapcsolatnak, t. ház, kora ifjúságom óta híve voltam s midőn még ezen ház tárgyalásait arról a karzatról hallgattam, már akkor erős meggyőződésemmé vált, hogy a két állam egymásra van utalva s csak egymást támogatva állhat fenn.

De ezen meggyőződésem nem ingat meg azon hitemben, hogy gazdasági tekintetben nem helyes dolog az érdekeknek kellő gondozását elhanyagolni. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Azon testvérek is, t. ház, a kik gazdasági közösségben élnek, a kik azonban gazdasági ügyeiket nem rendezik kellően és érdekkörüket nem szabják meg szorosan, annak a veszélynek vannak kitéve, hogy a testvéri szeretet helyett rövid idő alatt más érzelem költözik szivükbe. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Még barátok közt is helyes dolog, t. ház, a gazdasági tiszta alku, a mint már a latin közmondás is azt tartotta, hogy „Clara pacta, boni amici".

Mondják továbbá, t. ház, hogy nem helyes dolog a gazdasági érdekek felkarolása végett agitatiókat indítani és a kedélyeket izgalomba hozni.

Habár elismerem azt, hogy a politikai kapcsolat a két állam polgárai közt is bizonyos jóakaratot követel egymás iránt; de a magyar jellemnek tudomásom szerint egyik vonása az, hogy a gazdasági érdekek iránt általában kevés érzéke van. Én szükségesnek tartom azt, hogy azon bámulatos politikai érzék mellett, a mely e nemzet jellemében megvan és azt egy ezredéven át fentartotta, fejlődjék ki egyszersmind a gazdasági érdekek iránti élénk érzék is, *(Helyeslés bal- és szélső balfelől)* mert ez ma már a politikai érzék kiegészítő és nélkülözhetetlen alkatrészét képezi. *(Helyeslés bal- és szélső balfelől.)*

Én nem akarom a nemzetet a jogosult alkalmaktól megfosztani, melyek arra nézve kinálkoznak neki, hogy a politikai existentialis érdekek mellett az anyagi létérdekek felett is gondolkozzék. *(Helyeslés bal- és szélső balfelől.)*

Nem fogadom el az előttünk fekvő törvényjavaslatot, hanem azon határozati javaslathoz járulok, melyet gróf Apponyi Albert igen t. képviselőtársam tegnap nyujtott be. *(Élénk helyeslés bal- és szélső balfelől.)*

Elnök: Igaz ugyan, hogy még 12 óra nincs, de azt hiszem, hogy czélszerű lesz, ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, az interpellatiókra adandó válaszra áttérni, minthogy arra viszonválaszok is fognak adatni. *(Helyeslés.)* Ennélfogva a tárgyalás folytatása a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére tűzetik ki s most következik az interpellatiókra adandó válasz.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! *(Felkiáltások: Az interpellálók közül Szilágyi Dezső nincs jelen! Nagy mozgás. (Halljuk! Halljuk!)* Minthogy a négy interpellatióra együttesen akarok felelni s a tegnapi napon kimondatott, hogy 12 órakor fog a felelet megadatni: ha nincsenek itt az interpellatiót tett urak, tán a 12 órát meg kellene várni. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Az interpellatiót tett képviselő urak közül Szilágyi Dezső képviselő ur még nincsen jelen. Azt hiszem tehát, czélszerű lesz, ha az ülés felfüggesztetik és a tanácskozást 12 órakor folytatjuk. *(Helyeslés.)*

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést folytatjuk. A ministerelnök ur fog válaszolni az interpellatiókra.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Négyrendbeli interpellatio intéztetett hozzám a bolgár kérdésre vonatkozólag, tartalmazva nagyszámú kérdéseket, melyeknek egynémelyikére, egy függőben lévő ügygyel szemben, sehol a világon semmi kormány nem válaszolhatna a nélkül, hogy az állam érdekei ellen vétve, meg ne szegje legszentebb kötelességét.

Midőn azonban ezt előrebocsátom, ez által nem szándékozom helyteleníteni azt, hogy ezen kérdések intéztettek, sem kibujni az alól, hogy a magyar-osztrák monarchia külügyi hivatala ezen kérdésben követett vagy követendő politikájának

Digitized by Google

iránya felett nyilatkozzam; de igenis szükségesnek tartottam jelezni a különbséget, mely van a között, hogy mit kérdhet, mit fejtegethet egy bármily tekintélyes képviselő és mit válaszolhat egy kormány, ha, mint itt bizonynyal történik, mind a kettőnek kizárólagos czélja: használni és nem ártani a közérdeknek. *(Ugy van! Halljuk.)*

Az előre bocsátottakból önként következik, hogy minden egyes kérdésre külön felelni nem fogok s általános nyilatkozatomra utalom a kérdezőket; de előzetesen mégis nyilatkozom pár kérdésről. *(Halljuk!)*

Első sorban visszautasítóm azon feltevést, mintha külügyi ministeriumunk a Bulgária fejedelmének letételét kilátásba vette volna, vagy épen a Sándor fejedelem ellen intézett merényletről előzetes tudomással birt volna és azt bármely feltétel mellett is helyeselte volna. *(Élénk helyeslés.)*

Ezt és az azután következett eseményeket épen oly kevéssé tudhatta, mint azt, hogy Sándor fejedelem — mint ez táviratából kitünik — koronáját ugy tekinti, mint a melyet egyenesen az orosz czártól kapott s maradását az orosz czár beleegyezésétől teszi függővé.

Semmiféle egyezség az orosz kormány és a mi kormányunk között a Balkán-félsziget nyugati vagy keleti részén gyakorlandó döntő befolyást illetőleg nem létezik *(Élénk helyeslés jobbfelől)* s igy az semmi feltételekhez köthető nem volt. Az állás, melyet az osztrák-magyar monarchiának a berlini szerződés adott s a melyet határozottan fentartunk, azon szerződés határozmányainak épségben tartása mellett, kielégíti érdekeinket.

Külügyi hivatalunk a Sándor fejedelem elleni összeesküvők ügyében Bolgárország érdekében figyelmeztetéssel élt az elhamarkodott lépések és azok következményeit illetőleg; de az összeesküvés okozóinak védelmére, vagy azok érdekében semmi lépést nem tett. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Mozgás a baloldalon.)*

Áttérve most a kilátásba helyezett nyilatkozatra:

Egyéni nézetem gyanánt kimondottam, midőn először volt alkalmam 1868-ban a keleti kérdésben nyilatkozni, hogy tekintettel a következendő eseményekre, ha ott változásoknak kell történniök, érdekünk az, hogy az ott élő népek egyéniségüknek megfelelő független államokká fejlődjenek *(Hosszantartó általános helyeslés)* s a közös külügyi hivatallal együtt azt tartom, hogy ez felel meg legjobban a monarchia érdekeinek ma is *(Ugy van! jobbfelől)* és hogy, mellőzve minden növekedési vagy hódítási törekvést, a monarchia egész befolyása ezen államok önálló kifejlésének előmozdítására *(Általános élénk helyeslés)* és arra kell, hogy irányoztassék, hogy ott egyetlen idegen hatalom se állapithasson meg a szerződések szerint nem létező protectorátust és ne gyakorolhasson állandó befolyást. *(Általános helyeslés.)*

A külállamokhoz való szövetségi viszonyainkban semmi változás be nem következett és igy ugy állanak fenn azok változatlanul, a mint azokat a közös külügyminister a delegatiókban jellemezte.

Németországgal ma is a régi alapon állunk, és épen ezért nem szabad kételkednünk abban, hogy figyelembe véve egymás létérdekeit, együtt meg fogjuk óvni tudni azokat a nélkül, hogy az általános béke veszélyeztetnék.

Magunk részéről a berlini békeokmányt, daczára annak, hogy egyes esetekben — melyek között legkövetkezményterhesebb az volt, a mi egy évvel ezelőtt Kelet-Ruméliában történt — megsértetett, érvényben levőnek és fentartandónak tekintjük és nem is közölt velünk egyetlen más hatalom sem ezzel ellentétes álláspontot.

Külügyi hivatalunk határozottan fentartja azon ismételten kifejezett nézetét is, hogy a fennálló szerződések szerint, az esetben, ha Törökország a számára fentartott joggal élni nem akar, a Balkán-félszigeten senki másnak nincs joga egyoldalú fegyveres beavatkozáshoz vagy protectorátus létrehozásához *(Élénk, általános helyeslés)* és hogy egyáltalában a Balkán-félszigeten minden változás az államjogi vagy a hatalmi viszonyokban csak a berlini szerződést aláirt hatalmak beleegyezésével történhetik. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezek általános körvonalai törekvésünknek, melynek sikerét mi, egyetértve a többi hatalmakkal, a béke megzavarása nélkül elérni óhajtjuk és reméljük. Ezen czél elérését időelőtti nyilatkozatokkal és nagyhangú szavakkal veszélyeztetni nem fogjuk, ezen czél felé a criticus időkben kétszeresen szükséges nyugalommal és mérséklettel, egyuttal azonban egész komolysággal és határozottsággal törekedni fogunk. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Kérem, méltóztassanak ezen válaszomat tudomásul venni. *(Hosszantartó helyeslés jobbfelől.)*

Horvát Boldizsár: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Annak, a mit a t. ministerelnök ur az én interpellatiómra válaszolt, csak egy pár pontját tartom kielégítőnek. Megnyugtatónak tartom a többi közt azt, a melyben határozottan és hivatalosan kijelenti, hogy I. Sándor bolgár fejedelem eltávolítása nem foglalt helyet sem a kissingeni, sem a gasteini megállapodások közt. Interpellatiómban magam is kiemeltem, hogy nem vagyok hajlandó az európai sajtónak ide vonatkozó véleményét magamévá tenni, hogy nem tudok, nem akarok conservativ hatalmakról ily forradalmi jellegü megállapodást feltenni. De e hir mindamellett is hivatalos alakban megczáfolva eddig nem volt sehol és én kötelességemnek tartottam a háborgó közvélemény megnyugtatása végett alkalmat szolgáltatni a czáfolatra, alkalmat szolgáltatni

Digitized by Google

arra, hogy e gyanú tisztátlan ködéből mind a mi monarchiánk, mind szövetséges társunk elvégre a világ szemei előtt kibontakozzanak.

A másik pont, a melyben némi megnyugtatást találok, az, melyben a t. ministerelnök ur kijelenti, hogy külügyi hivatalunknak a keleten nincsenek más politikai czéljai, mint független államok keletkezését elősegíteni, előmozdítani, hogy e szerint nincsenek sem osztozkodási, sem foglalási czéljai, melyek kimerítenék e monarchia erejét, egyszersmind a keleten, a hol barátokra volna szükségünk, a bizalmat és rokonszenvet irányunkban már csirájában elfojtanák és egyenesen ellenségeink malmára hajtanák a vizet. Megnyugtatna a t. ministerelnök ur azon nyilatkozata is, hogy protectoratust a Balkán-félszigeten egyik hatalom részéről sem vagyunk hajlandók eltűrni.

Csakhogy, fájdalom, az a kijelentése a tényekkel ellenkezik. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mindaz, a mi eddig a Balkán-félszigeten történt, a mi érdekeinkbe ütközik. *(Ugy van! balfelől.)* Mert kérdem, t. ház, vajjon Sándor fejedelem eltávolítása, a ki a szabad Bulgária elvét képviselte Oroszország irányában, kedvező-e a mi monarchiánk érdekeire nézve? Vajjon megegyez-e a mi monarchiánk érdekével, hogy az orosz hatalom Bulgáriát már is mint orosz vazallállamot tekinti? *(Élénk helyeslés balfelől)* hogy ügyvivői beavatkoznak Bulgária belügyeibe, kormányzatába, igazságszolgáltatásába, hogy követelik az ostromállapot azonnali megszüntetését, ellenben a nagy sobranje összehivásának elnapolását és szabadon bocsátását azon összeesküvőknek, a kik az összeesküvést épen Oroszország kedvéért, az orosz hatalom érdekében hajtották végre. *(Zajos tetszés balfelől.)* Kérdem a t. ministerelnök urat, vajjon nem praejudikál-e a független Bulgária és igy közvetve monarchiánk érdekeinek, ha az orosz ügyvivő nyiltan kijelentheti, hogy kormánya I. Sándor újra megválasztatását nem fogná tűrni? Kérdem a t. ministerelnök urat, vajjon az nem mutat-e az orosz egyeduralomra, a midőn folytonos alku foly egyrészről Bolgárország regenssége, másrészről az orosz ügyvivők közt és ezen alkuval szemben a többi európai hatalmak a hallgatag néző szerepére szorítkoznak, midőn alkuban állnak egymással azon feltételek iránt, melyektől az orosz czár függővé teszi jóakaratát Bulgária iránt? Hát az orosz tisztek közel kilátásba helyezett beosztása a bolgár hadseregbe, talán arra való, hogy ezek a független Bulgária, vagy közvetve monarchiánk érdekei mellett csináljanak propagandát? *(Élénk tetszés balfelől.)*

Azon kérdésemre, hogy kettős vagy hármas szövetséggel állunk-e szemközt, a t. ministerelnök ur nem válaszolt, pedig ez, t. ház, nem indifferens dolog reánk nézve. Egyszer már megadtuk a hármas szövetség árát. Az megköti a mi kezeinket, mig az orosz hatalomnak szabad kezet engedett, terveit a Balkán-félszigeten a török birodalom rovására végrehajtani. Csak a san-stefanói békekötés riasztott fel csalódásunkból és akkor Európa együttes közreműködésére volt szükség, hogy a berlini congressus az orosz hadjárat sikerét a kellő korlátok közé szoríthassa. A mi első izben jóhiszemű csalódás lehetett, annak ismétlése már több volna mint könnyelműség. Ellentétes érdekű hatalmak is sok időn át megférhetnek egymás mellett békében, a mennyiben egyik sem érzi magát még elég erősnek, vagy egyik sem véli még elérkezettnek az időt arra, hogy a másik érdekkörét a siker biztos reményével megtámadhassa; de a szövetség az ily hatalmak között az elvi ellentétek közé tartozik. Mi Oroszországgal csak akkor léphetnénk szövetségre, ha azon a ponton, a melyen érdekeink összeütköznek — és ez a Balkán-félsziget — lemondana eddigi hagyományairól és elfogadná a mi politikánk vezérelvét, a mely ott minden idegen beavatkozástól független államokat követel. *(Zajos helyeslés balfelől.)* Mindaddig, mig Oroszország ezt nem teszi, mindaddig, a mig tényekben nyilatkozó és meggyőző bizonyítékot nem szolgáltat arra nézve, hogy régi traditióival csakugyan szakított, addig nem foghatunk Oroszországgal kezet. *(Ugy van! balfelől.)*

Ez annyit tenne, mint lemondani jövőnkről és azon szerepről, a mely mind geographiai helyzetünknél, mind történelmi multunknál fogva az emberiség magasabb érdekeinek szolgálatában bennünket megillet. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Az iránt sem vagyok tisztában a t. ministerelnök ur válasza után, mily álláspontot fogunk elfoglalni Oroszország beavatkozásával szemben Bulgária ügyeiben. És itt nem csak a fegyveres beavatkozást értem, hanem értem az olyan beavatkozást is, mely Bulgária népének szabad elhatározására nyomást gyakorolna?

Mert meglehet, sőt valószinű, t. ház, hogy a fegyveres occupatióról Oroszország önként szivesen lemond, ha megengedjük neki a moralis occupatiót. Ma még látjuk, hogy a bolgár regenssség szivós kitartással védi nemzeti függetlenségét, de ha az orosz ügyvivők ezentúl is szintoly szabadon folytathatják aknamunkájukat, mint eddig, ha fondorlataikkal alááshatják a bolgár regenssség tekintélyét a nemzet közvéleményében és ha ezt Europa oly türelemmel nézi, mint eddig, akkor csak idő kérdése, mikor bukik el a bolgár regenssség ez egyenetlen harczban és mikor lesz kénytelen a tért átengedni ellenségeinknek? *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

És ha ez bekövetkezett, ha Bulgária önként elfogadja az orosz vezényszót, akkor nincs fegyveres beavatkozásra szükség, akkor Bulgária tényleg orosz vazall-tartománnyá vált és akkor elérte Oroszország czélját a nélkül, hogy azért

Digitized by Google

csak egyetlen kozákot is feláldozott volna. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Az kevésbé lep meg a t. ministerelnök urtól, hogy válasz nélkül hagyta azon kérdésemet, hogy minő álláspontot foglalna el szövetségesünk azon esetben, ha közöttünk és az orosz hatalom között összeütközésre kerülne a dolog. Talán szokatlan volt a kérdésem és más körülmények közt felesleges is lett volna; de, t. ház, midőn egy nemzetnek összes jövője koczkán forog s midőn eddig szomorúan láttuk és tapasztaltuk, hogy daczára azon szövetségnek, mely bennünket a német birodalomhoz köt, eddig a keleten nem történt egyéb, mint ogy lépésről-lépésre hátráltunk Oroszország előtt, hogy napról-napra több tért engedtünk át neki: akkor egy nemzettől, mely elég életerőt és életkedvet érez magában, hogy sem gyáván elveszni, sem öngyilkos lenni nem akar és a mely eddigi fenmaradását is annak köszöni, hogy világtörténelmi hivatásának komoly tudatát és az erős elhatározást e hivatásának a legnehezebb körülmények között is megfelelni, még soha nem adta fel, akkor e nemzettől ily válságos körülmények között és ily aggasztó jelenségek után nem lehet rossz néven venni, ha elvégre kénytelen felvetni azon kérdést, hogy miben áll e szövetség lényege és mi és mennyi az, a mit ezen szövetségtől veszély esetén várhatunk. Mert azon általános phrasisból, hogy e szövetség az európai béke föntartására alakult, nem meríthetünk megnyugvást. Hiszen ki nem óhajtaná a békét? Ki az, a ki azon vádat emelhetné ellenünk, hogy mi provokáltuk ellenfeleinket? hogy aggressiv politikára ösztönöztük a kormányt? Mi őszintén óhajtjuk a békét, de csak valódi józan békét akarhatunk. *(Élénk helyeslés. Ugy van! balfelől.)*

Ha ellenben a békét ugy értelmeznék, hogy vétkes könnyelműséggel elhanyagoljuk nemzeti és állami jövőnk biztosítékait, hogy önként feladjuk azt, a mit, bizom istenben, fegyveres erő sem vehetne el tőlünk; ha a békét ugy értenék, hogy mi magunk egyengessük az orosz hatalom terjeszkedésének útját, hogy lehetővé tegyük neki minden pénz- és véráldozat nélkül elérnie azt, a mit számára a legnagyobb erőfeszítése is alig hozhatna meg: akkor ki kell mondanunk, hogy nekünk ilyen béke nem kell, *(Élénk helyeslés. Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* akkor választjuk a háborút és nem riadunk vissza azon áldozatoktól sem, a melyeket az tőlünk követel. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Egyébiránt is a régi közmondás szerint „si vis pacem, para bellum", béke föntartására a lehető legrosszabb eszköz folyton hátrálni az ellenség elől. A béke föntartásának legerősebb biztosítéka az, ha ellenfeleinkben fölkeltjük a meggyőződést, hogy a fegyveres mérkőzésre készen talál bennünket. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Ugy van!)*

De bármi szokatlannak tünnék is fel az általam fölvetett kérdés, egy tekintet Európa aggasztó helyzetére, eléggé indokolja, eléggé megmagyarázza azt. A sedani napok után Európában egy új aera vette kezdetét. A hatalmak egyensúlya mely az európai diplomatiának hosszú időn át politikai vezérelve és az európai béke alapja volt, eltünt. A helyzet súlypontja azóta a nagy Németország és világrészünk sorsának intézésében a vezényszerep azon férfiu kezeiben van, a kinek e nagy birodalom megalkotásában vasakaratának és lángszellemének hatalmával legtöbb része volt. Az ő befolyásának sikerült a békét Európában azóta fentartani, az orosz-török háború kivételével, melynek a berlini congressus csakhamar véget vetett. De ne ringassuk magunkat illusiókban, e béke csak vékony hajszálon függ. Koronként hallható a földalatti moraj, mely a közeli földrengés jele. Majd itt, majd amott tünnek fel fekete pontok a politikai láthatáron, veszélytelenek, a mig csak szórványosan mutatkoznak, de csak a szelek szeszélyes játékától függ, hogy egyesüljenek, mikor aztán pusztító viharként robbanhatnak le fejünkre.

Nagy szerencsétlenség egész Euró pára nézve hogy ama férfiu, ki egy nagy nemzetnek századokon át táplált aspiratióit bámulatos ügyességgel megvalósította, nem birta egyuttal azt is végre hajtani, hogy ellenfelét erkölcsileg is lefegyverezze: Az antagonismus a győző és legyőzött közt fájdalom, ma talán nagyobb, mint volt valaha. A két nagy nemzet, mely azelőtt a civilisatióban versenyzett egymással, ma a fegyverkezésben törekszik egymást felülmulni. *(Ugy van! Ugy van!)* Csoda-e aztán, ha e két óriás félelme és bizalmatlansága átragad a körülállókra is s ha ennek következtében Európa egy nagy kaszárnyává alakult át, melynek felszerelése és fentartása kimeríti innentúl a népek erejét. *(Ugy van! Ugy van!)*

És e baj képezi forrását egy másik még nagyobb bajnak. Innen van, hogy mig a nyugati culturának eme két nagy előharczosa farkasszemet néz egymással, e helyzetet kizsákmányolja egy harmadik hatalom, mely világuralmi törekvéseivel mindkettőt, sőt egész Európát fenyegeti. Innen van azon abnormis tünemény, hogy egy, a szabadság legtágasabb talapján álló köztársasági államból titkos rokonszenvek szálai nyulnak át egy másik államba, mely a legmerevebb autocratián alapul. Innen magyarázható meg azon különben érthetetlennek látszó tény, hogy Európának ez idő szerint legnagyobb, legbölcsebb államférfia csak ugy véli az európai békét fentarthatni és a természetellenes szövetkezést e két állam között meggátolhatni, ha folyton engedményeket tesz, nem azon államnak, mely culturális missiójánál

Digitized by Google

fogva vele egy alapon áll, hanem azon másiknak, mely hivatását a nyugati cultura megsemmisítésében keresi. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Vajjon ez-e az egyetlen eszköz az európai béke megóvására? Vajjon csakugyan nagyobb-e a veszély, a mely Németországot nyugatról fenyegeti, amannál, mely északról lassú léptekkel ugyan, de megdöbbentő bizonyossággal és következetességgel közeleg mindinkább felénk? Vajjon a fegyveres béke már-már elviselhetetlen terhei, a népek fokról-fokra emelkedő aggodalmai és a mai helyzet tarthatatlanságának folyton terjedő érzete nem szülhetnek-e idővel még nagyobb válságot Európára nézve, mint az, melynek elhárítása az egyetlen, vagy legalább a fő czélpont gyanánt látszik lebegni a nagy cancellár szemei előtt? E kérdéseket nem ventillálom, ezek első sorban a német birodalomra tartoznak és ezek mérlegelésére a legilletékesebb azon férfiu, ki jelenleg a helyzet kulcsát kezében tartja. De a mennyiben e viszonyok árja magával sodorja a mi hazánk, a mi monarchiánk sorsát is: azok szellőztetését mellőznöm nem lehet. nem szabad.

Mi tudjuk, hogy monarchiánk és a német birodalom közt létrejött szövetség alapeszméje és főczélja a béke fentartása által a német birodalom consolidatióját megkönnyítni, előmozdítani. És noha ez első sorban német érdek, ez ellen nem volt és nincsen semmi kifogásunk, Mi őszintén óhajtjuk a német birodalom megszilárdulását, már csak azon tiszteletnél és rokonszenvnél fogva is, a mely bennünket e nagy nemzethez fűz. Hiszen valamint kereskedelmi forgalmunknak egyik legfőbb életere, a hatalmas Duna, német földön veszi eredetét: ugy szellemi életünknek és culturánknak leggazdagabb forrását is ott találtuk fel. De e rokonszenvünkben politikai öntudatunknak is nagy része van; mert a nagy német birodalom megalakulása egyike azon tényezőknek, melyek nemzeti és állami függetlenségünkre a legkedvezőbb befolyással voltak és vannak. Azért szivesen üdvözöltük ama szövetséget is, mely bennünket a nagy német nemzettel közelebbi összeköttetésbe hozott s habár az súlyos áldozatokat követelt tőlünk, csakhogy e szövetségben méltó társ gyanánt szerepelhessünk, mi panasz nélkül meghoztuk ezen áldozatokat.

Ámde, t. ház, hogy e szövetségben a mi érdekeink teljesen háttérbe szoruljanak, hogy az európai béke megóvására, vagy nyiltabban szólva, a német és orosz birodalom közti jó egyetértés fentartására mi szolgáltassuk a compensatiót, erre egy öntudatos nemzet sem vállalkozhatnék. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)* És én hihetetlennek is tartom, hogy akár a nagy német nemzet, akár annak vezérlő államférfia ily követeléssel fordultak volna vagy fordulnának felénk. Ha mégis baj van, ha e szövetség keretében érdekeink sérelmet szenvedtek a multban vagy szenvednének a jövőben, ennek okai kizárólag és egyes-egyedül mi vagyunk. E baj onnan ered, hogy eddig magunk sem voltunk tisztában önmagunkkal érdekeinkre s hivatásunkra nézve a keleten, vagy, hogy diplomatiánkban hiányzott a kellő erély ezen érdekeket képviselni és azoknak a szövetség keretében súlyt és érvényt szerezni.

Más magyarázatot én nem találok, mert egy oly egyoldalú szövetség, mely csak bennünket kötelezne szövetségtársunk fenyegetett érdekeit megvédeni, ellenben azt hasonló kötelezettség alól felmentené az esetre, ha a mi érdekeink forognának veszélyben, az ily szövetség a képtelenségek sorába tartoznék. Az ily szövetségnél jobb volna a szabad kéz politikája, mely lehetővé tenné esetről esetre felkeresnünk az érdektársakat. Ismétlem tehát, ha baj van — s pedig van — annak oka mi bennünk rejlik, az öntudatos keleti politikánk teljes hiányára vagy pedig erélytelenségünkre vezethető vissza. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)* Érteném, t. ház, e politikát, ha le akarnánk mondani nagyhatalmi állásunkról, ha a hadi budgetünket a felére vagy harmadára követelnők leszállittatni, ha keleti fatalismussal, egybefont kezekkel nyugodtan akarnók bevárni a jövő eseményeit. Ámde a midőn hadseregünk részére két évtizeden át meghoztunk minden lehető áldozatot, a midőn megszavaztuk a népfölkelést is, a mely annyi családi existentiát tehet tönkre: akkor e fényes, e vitéz hadseregnek ne lenne nemesebb, magasabb hivatása annál, egész resignatióval és önmegtagadással néznie, hogy az ellenség, a melyet már a legszélsőbb védsánczok mögött kellene és szeretne visszaverni, mint vonul fel egész kényelemmel falaink alá?! Ez a politika előttem érthetetlen, megfoghatatlan.

És épen azért, t. ház, szükségesnek tartom, hogy a különben is ki nem elégítő és teljesen meg nem nyugtató válasz a ház napirendjére tűzessék ki. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Szükségesnek tartom ezt első sorban azért, hogy e nemzet érzelmével és nézeteivel vezérlő államférfiaink megismerkedjenek és ebből maguknak tájékozást, bizalmat és erőt merítsenek nehéz feladataik teljesítésére; másodsorban pedig annak igazolására, hogy e kérdésben a ház tagjai közt — bármely párthoz tartozzanak is — nincs nézeteltérés és hogy azon aggodalmakban, érzelmekben és nézetekben, a melyeknek mi interpellálók szószólói voltunk, velünk az egész nemzet egyesül. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Indítványozom tehát, méltóztassék a t. háznak a miniszterelnök ur válaszát a tárgyalás napirendjére kitűzni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Irányi Dániel: Jól tudom, t. ház, hogy a miniszterek külügyi függő és főleg kényes kérdések feletti nyilatkozataikban súlyos felelősségök érze-

Digitized by Google

tében nagy óvatosságra vannak utalva; de viszont azt is tudom, hogy a képviselőknek, a kik a kormány tetteinek és mulasztásainak ellenőrzésére vannak hivatva, nemcsak joguk, hanem egyszersmind szoros kötelességök is mindazon felvilágosításokat, mindazon adatokat kivánni, a melyek az ő szintugy nehéz tisztök teljesítésére szükségesek. *(Igaz! Ugy van! szélső balfelől.)*

Ezen elvből indultam ki, midőn a minap interpellatiómat előadtam és ezen elvet követtem annak szerkesztésében. A t. ministerelnök ur mind e mellett ugy találja, hogy némely kérdésekre a közügyek veszélyeztetése és károsítása nélkül nem felelhet. Nem gondolom, t. ház, hogy azon kérdések közt, a melyeket a ministerelnök urhoz intézni bátor voltam, csak egy is foglaltatnék, a melyre a ministerelnök urnak iménti megjegyzése alkalmazható volna. Ha megengedi a t. ház, rendre fogom venni azon kérdéseket, a melyeket interpellatiómba foglaltam és egybe fogom vetni azon válaszokkal, a melyeket a t. ministerelnök ur imént adott. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az első kérdés, a melyet tettem, azt foglalta magában: vajjon volt-e kormányunknak előleges tudomása azon merényletről, a melyet néhány összeesküvő Sándor fejedelem ellen Szófiában elkövetett? Erre elismerem, igen határozott, igen világos tagadó választ nyertem.

Megengedem, t. ház, hogy sem a ministerelnök urnak, sem a közös külügyministernek, sőt többet mondok és hozzá teszem még azt is, hogy Bismarck herczegnek sem volt tudomása azon államcsiny egyes részleteiről, mert hiszen, mint a franczia közmondás tartja, vannak dolgok, melyeket az emberek megtesznek, de a melyekről nem szólanak. De hogy általán arról se lett volna értesítve az érintett két külügyi kormány, hogy Oroszország a bolgár fejedelemnek trónjáról és országából való eltávolítását tervezi: bocsánat az őszinteségért, ez csaknem lehetetlen. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső balon.)* Különben azt kell feltennem, hogy az orosz kormány annyira biztos volt a két szomszéd hatalom kormányainak utólagos beleegyezéséről, hogy szükségtelennek tartotta arról előlegesen még csak szólni is; a mi Oroszország irányában oly alárendelt szerepre vall, mely tán nem épen irigylésre méltó. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső balon.)*

Ugyanazon első pontban továbbá azon kérdés foglaltatik, vajjon helyeselte-e a mi kormányunk Oroszország eljárását Battenberg Sándor fejedelem irányában, nevezetesen azt, hogy az ő eltávolítását feltételül kötötte ki arra, hogy Bulgáriával a további barátságos viszony folytattassék? Erre, ha nem csalódom, a tisztelt ministerelnök ur egyenes választ nem adott, valamint nem elelt arra sem, miért nem tiltakozott kormányunk azon eljárás ellen, mely a bolgár fejedelem és közvetve a bolgár nemzet önállósága ellen intéztetett?

Hogy egyfelől Austria és Magyarország, másfelől Oroszország között oly megállapodás nem létezik, mely szerint a két állam a Balkánfélszigeten a befolyást maga között megosztotta, azt szivesen tudomásul veszem. Csakhogy nem tudom megegyeztetni e kijelentéssel azon magatartást, melyet a mi kormányunk Oroszországgal szemben tanusít akkor, midőn ez a Balkán nyugati részeiben nemcsak túlnyomó befolyást, hanem valóságos dictatori hatalmat követel magának. *(Ugy van! a bal- és szélső balon.)* Arra sem méltóztatott felelni a tisztelt ministerelnök ur, vajjon kormányunk hajlandó-e megóvni és illetőleg tiszteletben tartatni a bolgár nemzetgyülés fejedelemválasztásának szabadságát, és vajjon nem kötötte-e le már magát, természetesen Oroszország javára, valamely jelölt támogatására?

A berlini szerződést, melyet a hatodik pontban hoztam szóba, a t. ministerelnök ur még fennállónak és irányadónak nyilvánította. Arra azonban, hogy a batumi kikötő természetének megváltoztatása, mely a berlini szerződésnek nyilvános megszegése, milyen fogadtatásban részesült a mi külügyi kormányunk részéről, a tisztelt ministerelnök ur nem nyilatkozott. Pedig ha Batumnak majdan hadi kikötővé leendő átalakítása közvetlenül nem érinti is a mi érdekkörünket, de a menynyiben a Fekete tengeren építendő hadi kikötő Törökország biztonságát fenyegeti, ez által közvetve saját érdekeinket is veszélyezteti. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Miért is én mulasztásnak tartom, hogy a kormány Oroszországnak ezen önkényes tettét szó nélkül hagyta. *(Helyeslés a szélső baloldalon).*

Arra sem méltóztatott a ministerelnök ur egyenesen felelni, vajjon kizártnak tekinti-e a berlini szerződés által Oroszországnak azon követelését és esetleges elhatározását, hogy Bulgáriába biztost és illetőleg katonatiszteket küldhessen; biztost, a ki a belügyekbe avatkozzék; katonatiszteket, a kik a bolgár hadsereget szervezzék és majdan vezessék? Különösen pedig nem említette a ministerelnök ur, vajjon Kaulbars tábornok eljárását miként tudja megegyeztetni Bulgária függetlenségével, melyet ugyanazon berlini szerződés biztosított, a melynek fennállását a ministerelnök ur hangsúlyozta? A mi ma a hirlapok közlése szerint Bulgáriában történik, az már több, mint protectoratus, az közvetlen uralkodás, *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* mit Oroszországnak, tehát egy idegen hatalomnak megbizottja ott magának követel. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

A mi azon jegyzéket illeti, melyet a berlini és bécsi külügyministerek még Sándor fejedelemhez intéztek, állítólag az összeesküvésben résztvett egyének büntetlensége érdekében, arról a minister-

Digitized by Google

elnök ur azt méltóztatott mondani, hogy pusztán oly értelemben intéztetett figyelmeztetés a bolgár fejedelemhez, hogy minden elhamarkodott lépéstől tartózkodjék. *(Halljuk!)*

Én, t. ház, megengedem, tudom, hogy teljesen független államok közt is fordulnak elő esetek, melyekben egyik kormány a másiknak barátságos tanácsokat ad. El van fogadva egyenrangú államok között is, annál gyakoribb pedig ez a példa, midőn hatalmasabb államok gyengébb országokkal állanak szemben. De a kérdés mindig az, hogy mily tartalmú volt és mily formában adatott azon tanács; vajjon egyszerűen barátságos kívánság, vagy pedig követelés alakjában történt-e, mely utóbbi esetben az a tanács természetét már elveszti. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

És hogy mit értett a külügyi kormány az elhamarkodott lépéstől való tartózkodás alatt? azt talán czélszerű lett volna egy kissé részletezni; mert aligha abban a jegyzékben egyes részletek is nem fordulnak elő, *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon)* ha nem is arra nézve, hogy a büntettesek teljesen büntetlenek maradjanak, legalább az irányban, mint arról a lapokban olvashattunk, hogy halálos büntetés ne alkalmaztassék rájok.

Ha pusztán arra kívánta figyelmeztetni a mi külügyi kormányunk a bolgár fejedelmet, hogy politikai büntetteseket halállal ne fenyítsen, az ellen, uraim, én nem teszek kifogást, ámbár megvallom, meglepett azon bécsi hatalmasok részéről, a kik 1849-ben ily emberi módon nem gondolkodtak. *(Igaz! Ugy van! Tetszés a szélső baloldalon.)* De ha általán fogva minden büntetést, minden megfenyítést ki akart záratni ama jegyzékben a mi kormányunk: az nézetem szerint túl ment azon határokon, melyeket egy független ország a másik irányában tiszteletben tartani köteles. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem az én hibám, hogy ilyen bizonytalanságban hypothesist állítottam fel; ha a t. miniterelnök ur világosan megmondja, mi foglaltatott a jegyzékben, meglehet, hogy rövidebb lettem és ilyen hypothesist nem állítottam volna fel.

A mi végre a Németországgal fennálló szövetséget illeti, erre nézve ahhoz, a mit a multkor mondottam, ma sem fogok hozzá tenni semmit. Én a Németországgal kötött szövetséget fentartandónak, ápolandónak tartom; érzem, hogy arra szükségünk van. De viszont azt óhajtom, hogy Németország is érezze, miszerint a mi szövetségünk ő rá nézve szintúgy becses, mert a szolgálatok, melyeket a szövetség által mi nyujtunk Németországnak, nem kevésbé fontosak, mint azok, a melyeket mi Németországtól csak remélünk. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

Két szövetséges állam között sokáig olyan viszony nem állhat fenn, a minő Németország és az osztrák-magyar birodalom között mai nap fennáll, midőn tudniillik mindig csak az egyik fél az, a melynek érdekei kell, hogy árul szolgáljanak a más állam fizetése gyanánt, a melylyel más országnak szolgálatait kielégíteni akarja.

1870 után a franczia-német háború következtében, tudjuk, hogy Oroszország a párisi szerződésnek egy pontját és pedig a hatalmak beleegyezésével széttépte, akkor, midőn a Fekete tengert felszabadította azon tilalom alól, melyet rá a párisi szerződés szabott. A berlini udvar bizonyára hozzájárult, hogy beleegyezésünket kinyerje.

Beleegyeztünk azért, hogy Németország Oroszországnak megfizesse azon szolgálatot, hogy nem támogatta Franciaországot, mikor 1870-ben Németországgal harczot vívott.

De újabb szolgálat kivántatott tőlünk 1877/78-ban, akkor, mikor megengedtük, hogy Oroszország Törökországot, a mi természetes szövetségesünket megtámadja és szétdarabolja.

Ujabb szolgálat volt ez Németországnak, a mely újra meg akarta hálálni Oroszországnak, hogy őt akkor, midőn a maga léte felett csaknem maga is kétségbeesett, nem hagyta el. És most mit kiván újolag Németország tőlünk? Azt, hogy Bulgáriában Oroszország túlsúlyát érintetlenül hagyjuk. Ez talán nem egészen méltányos eljárás.

Arra nézve nem nyilatkozott a t. miniterelnök ur, hogy milyen viszony áll hát fenn közöttünk és Oroszország között mai napság; vajjon a hármas szövetség, a mely ezelőtt tiz esztendővel fennállott, de a mely, — a mint mondták — időközben módosítást szenvedett, újra felvétetett-e, vagy pedig csak azon állapot létezik ma is, melyet a t. miniterelnök ur ezelőtt, gondolom két esztendővel jelzett.

Ugy látszik, hogy Oroszországgal ismét azon szorosabb baráti frigy újittatott meg, a mely régebben létezett, a mely ellen pedig Magyarország összes közvéleménye pártkülönbség nélkül felszólalt, nem azért, — mint azok, a kik nem ismerik az itteni viszonyokat, hirdetni szeretik, — mert Oroszország 1849-ben segítette Austriát, hogy Magyarországot járomba hajtsa, — mert politikában ilyen visszaemlékezések döntő súlylyal nem birnak és nem is birhatnak — hanem azért ellenezte és ellenzi Magyarország összes közvéleménye az Oroszországgal való szorosabb frigyet, mivel érdekeink különösen a Keleten az ő érdekeivel homlokegyenest ellenkeznek. *(Igaz! Ugy van! a szélső-balon.)*

A mi pedig azon kívánságot illeti, melyet interpellatióm végén fejeztem ki, tudniillik hogy hajlandó-e a miniterelnök ur az ezen kérdésekre vonatkozó hivatalos iratokat a házzal közölni, azt a t. miniterelnök ur egészen hallgatással mellőzte. *(Mozgás a szélső balon.)* Már pedig, ha van jogunk, a mint igenis van, hogy a kormánytól felvilágosításokat kérjünk, ha van jogunk, hogy esetleg a

Digitized by Google

kormányt felelősségre vonjuk, azon kormányt, melylyel az 1867-iki kiegyezés értelmében a külügyminister egyetértőleg kell, hogy intézze a külügyeket: akkor kell, hogy legyen jogunk arra nézve is, hogy a szóbeli felvilágosítások bebizonyítására szolgáló adatokat, iratokat is megkapjuk, annyival inkább, mert az a jámbor delegatió az utolsó években végkép lemondott azon jogáról, hogy a küldiplomatiára vonatkozó hivatalos iratok eléje terjesztessenek. Ha nem csal emlékezetem, mindössze három úgynevezett „piros könyv" terjesztetett a delegatiók elé. Azóta a külügyministerium jónak látja puszta szóval tartani a delegatiókat, ezek pedig beérik ezen puszta szóval is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbalon.)*

T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Volt idő, a mikor Magyarországnak és vele Austriának is két védfala volt Oroszország ellen: az egyik észak felől Lengyelország, a másik délkeleten a török birodalom. Amazt a mult század végén Oroszország lerombolta a berlini és bécsi udvarok bűnrészessége mellett. *(Igaz! a szélső baloldalon.)*

A prédán való osztozkodás reménye vaksággal verte meg a két szomszéd hatalmat. *(Helyeslés szélső balfelől.)* De fenmaradt még a másik: Törökország. És ime ezt önök, uraim, a jelen században, ezelőtt 9 esztendővel a maguk beleegyezésével ugyancsak Oroszországnak lerontatni engedték. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbalon.)* Ugyanazon rövidlátás és ugyanazon birtokvágy vezette önöket, a melynek egykoron NagyFrigyes, Mária Terézia, és II. József hódolt. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Most tehát védtelenül állunk északkelet és dél felől, védtelenül azon Oroszország irányában, a mely pedig nemcsak Konstantinápolyra vágyik, hanem mert utjában állunk, minket is fenyeget. *(Zajos helyeslés a szélső balfelől.)* A veszélyt elhárithatná némileg a török birodalomból kihasított kisebb államok függetlensége; de ha ezek azt látják, ha ezek arról győződnek meg, hogy nem vagyunk hajlandók őket önállóságuk fentartására irányzott törekvéseikben erélyesen támogatni, hogy megengedjük Oroszországnak, hogy felettük uralmat gyakoroljon: félő, hogy tehetetlenségük érzetében előbb-utóbb ők is meghajolnak. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* S mi több, ezen engedékenységünk, a mely egyrészt saját gyengeségünkre enged következtetni, *(Igaz! a szélső balon)* másrészt az Oroszország ellenállhatatlan hatalmáról való hitet terjeszti, *(Ugy van! a szélső balon)* a kettős monarchiában élő s az oroszokkal részint vallásra, részint fajra rokon elemeket gondolkodóba ejtheti s — ne adja Isten — hűségükben is megtántoríthatja. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)*

Ime, ide vezetett az a politika, a melyet a kormány, Magyarország és Austria kormánya követett. Az nem lehet, uraim, hogy mi, a nemzet képviselői, a kik nem csak választóinknak, nem csak a jelen nemzedéknek, hanem az utókornak is felelősséggel tartozunk, vakon megbizzunk a kormány további bölcseségében. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)* Kell, hogy hangot adjunk az aggodalomnak, a mely nemcsak a saját lelkünkben él, hanem országszerte és a nemzet minden rétegében nyilatkozik: *(Ugy van! a szélső balon)* kell, hogy pártkülönbség nélkül kifejezzük azon kivánságokat, a melyek szerint ezután a külügyeket vezettetni óhajtjuk.

A kérdés sokkal fontosabb, talán bonyolultabb és kényesebb, semhogy három vagy négy szónoknak a ministerelnök ur válaszára tett rögtönzött nyilatkozatai által végleg eldöntethessék. Szükséges, hogy az minden oldalról bőven, kimerítően, nyugodtan tárgyaltassék. Ugyanazért csatlakozva azon kéréshez, a melyet az előttem szólott Horváth Boldizsár t. képviselőtársunk intézett a t. képviselőházhoz, én is kérem méltóztassék elhatározni, hogy a ministerelnök ur válasza általános tárgyalásra kitüzessék. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A ministerelnök ur válaszában megkülönböztetem azon tételeket, melyekkel bizonyos specialis pontokra nézve nyilatkozott, azoktól, a melyekben a külügyi politikánknak általa helyeselt és természetesen az ő solidaritása mellett követett általános irányzatát jellemezni iparkodott. A válasznak mindkét részére nehány rövid megjegyzést teszek. *(Halljuk! Halljuk!)*

A ministerelnök ur mindenekelőtt azt a határozott és positiv kijelentést tette, hogy a monarchiának külügyi kormányzata a Sándor fejedelemnek letételére irányzott merényletről előzetes tudomással nem birt és azt utólag sem helyeselte. A ministerelnök urnak ezen kijelentését tudomásul veszem.

Nyilatkozott továbbá a ministerelnök ur arról és ha jól fogtam fel ebbeli nyilatkozatát, egész határozottsággal — hogy a monarchiának külügyi kormánya semminemű lépéseket nem tett Sándor fejedelemnél a merényletben részt vett bűntettesek érdekében. És miután természetesen a kormánynak a ténykörülményekre vonatkozó nyilatkozatait valóságnak kell vennünk, én a nyilatkozat ezen részében is megnyugszom.

Bátor vagyok azonban némi tekintetben csatlakozva azokhoz, a miket már Irányi Dániel t. képviselőtársam mondott, egy általános megjegyzést tenni. A ministerelnök ur beismeri, hogy egész általánosságban az a tanács, hogy elhamarkodott lépésektől tartózkodjék, Bulgária akkori fejedelméhez igenis intéztetett; és ez a beismerés igen kellemetlen reminiscentiákat ébreszt fel bennünk, mert az utolsó idők tapasztalása bőven igazolta azt, hogy a mely gyöngébb államot, a mely fejedelmet az európai diplomatia egyszer kezd taná-

Digitized by Google

csaival boldogítani, az már elveszett. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A ministerelnök válaszának azon részében, a mely concret tényekkel foglalkozott, még egy oly kijelentést is tett, melyről megvallom, szerettem volna, ha nyilatkozatából kimarad. Szerettem volna, ha az a mellékes vágás, melyet a volt bolgár fejedelemre intéz, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* midőn azt mondja, hogy külügyi hivatalunk nem tudhatta, hogy a bolgár fejedelem olyannak tekinti koronáját, mint a melyet Oroszországtól kapott és melyet Oroszországnak visszaadni hajlandó — szerettem volna, mondom, ha ez a nyilatkozat a ministerelnök ur beszédéből elmarad. *(Élénk helyeslés a bal- a szélső baloldalon.)* Szerettem volna ezt aestheticai érzékemnél fogva; mert a t. ministerelnök urnak tudomással kell birnia ugyanazon bolgár fejedelemnek egy másik nyilatkozatáról is, melyben azt mondotta, hogy minden nagy hatalmasságtól elhagyatva, neki nem maradt egyéb hátra, mint koronájáról lemondani. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélső baloldalon.)* És én megvallom, nem találom lélekemelő látványnak azt, hogy a hatalmasok akkor, midőn saját hatalmi eszközeinkkel érdekeink megvédéséről gondoskodni nem tudtak, vagy nem akartak, a felelősséget áthárítani akarják azokra a gyengékre, a kiket elbukni engednek. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

És, t. képviselőház, a ministerelnök ur nyilatkozatának ez a része, mely akár hogyan itéljünk az egészről, mindenesetre szépségi hibát fog képezni annak szerkezetében, *(Tetszés balfelől)* annál inkább elmaradhatott volna, miután az a politikai actualitással most már összefüggésben nincsen. *(Ugy van! Ugy van! a bal és szélső baloldalon.)*

Ezzel áttérek azon megjegyzésekre, melyeket a ministerelnök ur válaszának általános elveket tartalmazó része provocál. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőház! Ha én az utolsó hetek alatt ujságokat nem olvastam volna és a történt eseményekről tudomással nem birnék, akkor a t. ministerelnök urnak általános kijelentéseit kezdettől végig lelkesedéssel üdvözöltem volna; mert az irányelvek, melyeknek kifejezést ad, egytől-egyig helyesek, megfelelnek azon meggyőződéseknek, melyeknek interpellatióm indokolásakor, valamint más helyen és más alkalommal ezekre vonatkozólag kifejezést adtam. De, t. képviselőház, a helyzetnek szomorú oldala és az, mi bővebb felderítést igényel, ép abban áll, hogy a tények lánczolata lépésről-lépésre szakadatlanul e kijelentések mindenikével homlokegyenest ellenkezik. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Azt mondja a t. ministerelnök ur, mint politikánk egyik irányelvét, hogy az osztozkodási elméletet a Balkánfélszigetre nézve kizárja. Igen ám, de tényleg azt látjuk, hogy a Balkán félsziget egyik felét, keleti részét olyannak tekintik, mint a mely szövetségeseinkkel egyetértve, Oroszország kizáró lagos befolyásának, sőt hatalmi körének átadatott. Azt mondja a t. ministerelnök ur, hogy kivánja a Balkán félszigeten keletkezett államok függetlenségének és egyéniségének szabad kifejlődését. Ez csakugyan nagy hangú szó, olyan, a minőket a t. ministerelnök ur — szerintem nem helyesen — mellőzendőknek talál; nem helyesen, mondom, mert, ha a szavaknak megfelelnek a tettek, azok lehetnek bizonyos situatióban nagy hangúak is és ez csak akkor válik bajjá, ha a tettek nem felelnek meg a szavaknak. *(Derültség és helyeslés a baloldalon.)*

Tehát a t. ministerelnök ur czélul tűzi ki a balkánfélszigeti államok függetlenségét. De midőn ezt teszi, oly helyzettel állunk szemben, hogy az egyik nagyhatalomnak kivánsága elég volt arra, hogy Bulgária fejedelme trónját elhagyni kényszerüljön. Mert azt senki sem fogja tagadásba venni, hogy egy nagy hatalom ellenkezése idézte elő e trónváltozást; mert senki sem fogja mondani, hogy saját népe űzte őt el, vagy hogy Németország, vagy monarchiánk, vagy bármely más tényező fosztotta meg trónjától. *(Igaz! Igaz! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez megtörténvén és ezzel Bulgária minden leendő fejedelmének és Bulgária népének be lévén bizonyítva, hogy máskép, mint Oroszország kegyeinek keresésével magát a trónon meg nem tarthatja, a bolgár nép még ugy a hogy iparkodván függetlenségét megtartani, látjuk, hogy monarchiánk részéről történő minden ellenvetés nélkül egy orosz biztos Bulgáriába megy, ott magát egész kedélyességgel az összes belügyek urává tenni iparkodik; beavatkozik a bolgár alkotmány alkalmazásába, a bolgár közbiztonság fentartására vonatkozó intézkedésekbe, sőt a bolgár igazságszolgáltatásnak nem politikai, de katonai bűntettesek elleni eljárásába is avatkozik és mindezt ultimatumok alakjában teszi, hozzátevén, hogy a mennyiben a czárnak ebbeni akarata nem teljesittetik, ő kénytelen lesz missióját befejezettnek tekinteni és Bulgáriát elhagyni.

Nem tudom, t. ház, hogy mi marad fenn egy államnak függetlenségéből, hogy ha mindezen dolgok történhetnek? És ezen tények mellett hirdeti a t. ministerelnök ur azt, hogy a Balkán-félsziget államai függetlenségének biztosítása képezi külügyi politikánk egyik alapelvét. *(Derültség balfelől.)*

A ministerelnök ur azt mondja továbbá, hogy a berlini szerződést érvényben állónak tekinti a külügyi hivatal is és ő is; de midőn ezt kijelenti, a berlini szerződéssel homlokegyenest ellenkező azon processus, hogy Törökországnak fennhatósága mellett csakis az egész európai concertnek eldöntése alá tartozható bolgár ügyeket, sőt oly ügyeket is, a melyekre nézve még az európai con-

Digitized by Google

certnek sem tartotta fenn a beavatkozást a berlini szerződés, egy nagyhatalom ügyvivője egyoldalúlag intézi s azokban a hatalmat magához ragadja. *(Élénk tetszés balfelől.)*

A t. ministerelnök ur végül azt mondja, hogy politikánk egyik főczélja a békének biztosítása, holott én ellentétben az e tekintetben sok helyütt uralkodó s czélzatosan terjesztett nézetekkel, azt a politikát, a melynek útjain mi most vagyunk, épen olyannak tartom, mely a háború veszélyét ránk nézve legközelebb hozza. *(Zajos helyeslés balfelől.)* És ezt, t. ház, néhány szóval igazolom. *(Halljuk!)*

Azt hiszi-e a t. képviselőház, hogy midőn egy nagyhatalom bizonyos czélok elérésére az egész világ szine előtt tüntetőleg inscenirozott lépéseket tesz, midőn ultimatumokat intéz, midőn követelményekkel lép fel, ezen követelmények nem teljesítése előtt könnyen meg fog hátrálni? És hogy ha ez nem történik, hogy ha az orosz részről Bulgáriával szemben most már egész ünnepélyességgel támasztott követelményeknek Bulgária nem felel meg, hát akkor itt áll az orosz occupatiónak azon veszélye, melyet a ministerelnök ur — ez nyilatkozatának egyik pontja — kizártnak és meg nem engedhetőnek tart és itt áll a conflictus alkalma.

Azt hiszem, t. ház, általános szabályként el lehet azt fogadni, hogy sokkal inkább alkalmatos a béke biztosítására az oly politika, mely senkit az iránt, a mi a mi érdekeinkkel ellentétes, a mit tehát meg nem engedünk, kétségben nem hagy, mielőtt még bármily irányban az első lépéseket megtette volna, mint oly politika, mely az első lépéseket oly irányban megtétetni engedi, mely érdekeinkkel előbb-utóbb összeütközésbe jő és érdekeink megóvását azon időpontra tartja fenn, midőn az illető nagyhatalom becsülete és tekintélye engageirozva van. *(Zajos tetszés balfelől.)*

Tehát, t. ház, az egész vonalon ellentétet látok azon helyes szavak, azon helyes irányelvek között, melyeknek a ministerelnök ur most kifejezést adott és a tények között.

Végül azt mondja a t. ministerelnök ur és ebben az én egyik kérdésemre direct megadja a választ, hogy szövetségi viszonyunk Németországhoz nem változott és hogy ebben nem szabad kételkedni. Nem tudom, czélzatosan választotta-e a t. ministerelnök ur ezt a kifejezést, hogy „nem szabad"; de mindenesetre helyesen alkalmazta, mert csakugyan egy ily cathegoricus imperaticus kimondása kell hozzá, hogy ily kétely bennünk ne támadjon; *(Élénk derültség balfelől)* midőn lépten-nyomon azt látjuk, hogy Oroszországnak azon lépéseit, a melyek a mi nagyhatalmi érdekünkbe ütköznek, a melyek a mi nagyhatalmi állásunk biztonságát fenyegetik — a mint ezt interpellatiom indokolásakor sajnálattal constatálni kénytelen voltam — Németország diplomatiája támogatja.

És én, t. ház, ma is csatlakozom azokhoz, a miket ugy Horvát Boldizsár, mint Irányi Dániel t. képviselőtársaim előttem elmondtak; a Németországgal fennálló szövetséges viszonyt én is érdekünkben levőnek, fentartandónak, biztosítandónak vélem és nem is lehet szándékom, hogy akár azon csekély mértékben is, melyben az én gyenge szavam, mint a közvélemény egyik nyilvánulása ilyent eredményezhetne, ezen viszony megingatásához járuljak. De ragaszkodnunk kell ahhoz is, hogy ez a viszony kétoldalú legyen, hogy az a kötelezettségeknek és az egymás iránti tekintetnek kölcsönös egyenlő mértékén alapuljon *(Ugy van! balfelől)* és akkor két dolog közül egy bizonyos: tény, hogy azon súlyos crisisben, mely közvetlenül a Balkán-félszigetet és Bulgáriát, de közvetve a mi hatalmi állásunk érdekeit is érinti, a német szövetség az eddigi tények tanusága szerint nem nyujtotta nekünk azt a támogatást, melytől értékének megítélése függ. És ha ez igy van, akkor ez a szövetség vagy eredetileg hibás alapokra volt fektetve, vagy azóta nem tudtak azzal élni, nem tudták annak előnyeit érvényesíteni. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ebből a dilemmából nincsen menekvés. És ha ez utóbbit tételezzük fel, akkor csak ugy tudom magamnak megmagyarázni azon jelenségeket, melyeket bizonyos csodálkozással szemlélünk, hogy mióta a magyar-osztrák monarchia a kettős szövetséget egy czéljaiban homályos, ingadozó és nem őszinte három császári viszonynyal cserélte föl, a mely viszony, megengedem, Németországra nézve kényelmesebb, a német diplomatiának szerepe ismét csak az, hogy az összeütközést monarchiánk és Oroszország közt minden áron megakadályozza. Minthogy pedig ez összeütközés elkerülését csak ugy lehet elérni, hogy egyik vagy másik enged, Németország arra a félre gyakorolja a nyomást, a ki puhább és könnyebben enged és lévén mi a puhábbak *(Igaz! Igaz! balfelől)* és Oroszország a keményebb, az egész nyomást, mely az egyetértés fentartása érdekében gyakoroltatik, mi vagyunk kénytelenek érezni. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

És itt van, t. ház, szerintem az alaphiba. Az egyes képviselő, a ki az események lánczolatának minden részletébe bele nem lát, nem nyilatkozhatik arról egész határozottsággal, hogy az események milyen phasisánál történt-e hiba, nem képes megmondani, hogy esetről-esetre minő concrét lépéseket kellett volna tenni, vagy mellőzni; mi csak az általános fejlődési irányzatokat tehetjük megítélésünk tárgyául és én állítom, hogy monarchiánk érdekeinek sikeres megóvása azóta vált nehezebbé, azóta kezdődött azon áramlat, mely a veltünk cuncurráló hatalmak törekvéseit mind előbbre viszi, a mi politikai befolyásunkat pedig mindinkább alássa, mindez

Digitized by Google

azóta történik, mióta a három császár szövetség viszonyába belementünk. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mert ez a háromcsászári viszony, ha nem is fosztott meg minket a végleges elhatározás szabadságától, de a kezdeményezés szabadságát nagy mértékben megkötötte, külpolitikai kérdésekben pedig a kezdeményezés a végleges elhatározással egyenlő fontosságú, mert annak gyakran praejudikál. Minden kezdeményezést legalább is megkisértünk egy oly hatalommal egyetértőleg megállapítani, a melynek nem annyira érdekei, mint inkább ambitiói a mi érdekeinkkel ellenkeznek. *(Ugy van! balfelől.)* Ez körülbelül olyan viszony, mint hogy ha valaki a sakkjátéknál minden huzást előbb az ellenfelével akarna megbeszélni. Ez az alaphiba politikai helyzetünkben és ebből magyarázható meg mindazon ellenmondás a tények közt, a melyeket megtűrünk és az irányelvek közt, melyeket fentartunk, mely a ministerelnök ur mai nyilatkozatában is kifejezésre talált. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Én is csatlakozom tehát az előttem szólott interpelláló uraknak conclusiójához, mert a mi a kérdések megtételére tulajdonképen okot adott, az nem annyira az irányzat iránti kétely, mint a föltételezett irányzat és a tények közti összeegyeztethetetlen ellentét volt és ez a ministerelnök ur válasza által felderítve nincs. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Pedig a magyar nemzetnek és a monarchiának sokkal életbevágóbb érdekeiről van itt szó, mintsem képviselői kötelességünknél fogva ezt a homályt tovább fentartanunk szabad volna. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Épen azért kérem a t. házat, méltóztassék a ministerelnök ur válaszát a legközelebbi ülések egyikének napirendjere tűzni. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

Szilágyi Dezső: *(Halljuk! Halljuk!)* Azon rövid nyilatkozat, melyet a t. ministerelnök ur az előterjesztett kérdésekre előadott, nézetem szerint két alkatelemet foglal magában. *(Halljuk!)*

Egyik, mely felvilágosítást ad arra nézve, hogy mit tett, vagy mit nem tett monarchiánk külügyi kormánya; a másik jóval jelentékenyebb elemet, külpolitikánk irányát és érdekeinket a Balkánfélszigeten igyekszik körvonalozni.

A mi az elsőt, a tényekre vonatkozókat illeti, én egyet, a mely ugy van kifejezve, hogy semmiféle egyesség az orosz kormány és a mi kormányunk közt a Balkán-félsziget nyugati vagy keleti részén gyakorlandó döntő befolyást illetőleg nem létezik és igy ez semmi feltételhez köthető nem volt, ezt a határozott tagadását a hatalmi viszonyok és érdekek iránti, különösen az érdekkörök területi elkülönítésére vonatkozó kiegyezésnek Oroszországgal, én is tudomásul veszem.

A másik kérdést nem én intéztem, de miután más oldalról intéztetett és szintén ténybeli eljárásra vonatkozik és a másik kérdésre szintén adatott felelet, röviden megérintem és ez abban áll, hogy: „külügyi hivatalunk Bolgárország érdekében figyelmeztetéssel élt az elhamarkodott lépések és azok következményeit illetőleg, de az összeesküvés okozóinak védelmére vagy azok érdekében semmi lépést nem tett". Hát ez a nyilatkozat annyit jelent, t. ház, hogy csak általánosságban intette óvatosságra, az intés ártatlan nyilatkozat volt s a tény felderítése is ártatlan. De, ha az összeesküvésben résztvettekre vonatkozott volna a figyelmeztetés, a mint ugy látom nem, akkor bátor vagyok arra figyelmeztetni a t. ministerelnök urat és a t. házat, hogy ugy Oroszország, mint Németország diplomatiai képviselői a hivatalos nyilatkozatok kétségtelen szerkezete szerint szintén csak igy figyelmeztetéseket tettek, de a figyelmeztetés egész horderejében olyan volt, hogy végeredményében a Kaulbars tábornok által felállított, cathegoricus követeléssé vált. *(Igaz! a baloldalon.)*

A mi már most azon kérdésemet illeti, vajjon kiegyeztethetőnek tartotta-e kormányunk a berlini szerződés határozatainak, a hatalom gyakorlásának és a dictatura tényleges gyakorlásának azon cselekvényeit, melyek Bulgáriában történnek: arra külön feleletet nem kaptam, hanem az általános nyilatkozatokban foglaltatik reá utalás.

És most szabadjon áttérnem a ministerelnök nyilatkozatának messze sokkal fontosabb részére: az általános kérdésre. *(Felkiáltások: Hangosabban! Halljuk! Halljuk!)*

Ezen nyilatkozat, t. ház, a maga általánosságában véve s véve azt jóhiszeműleg és a nyilatkozatok egész horderejében, megegyezik az én meggyőződésem szerint azon irányunyal és azon nézetekkel, a melyeket én helyesnek tartok külügyi politikánkra nézve, de kénytelen vagyok, t. ház, a félreértés elkerülése végett általános nyilatkozatokkal szemben hangsúlyoznom azt, hogy nyilatkozatok csak akkor keltenek bizalmat — mint én nem kételkedem rajta — ha jóhiszeműleg — ezen nem kétkedem — de egyszersmind horderejök teljes tudatában történnek. Mert hogy mily veszedelmes politikai irányt általán jellemző nyilatkozat félreértése, arra nézve én ebből a házból egy példát tudok idézni. Méltóztassanak arra az időre visszaemlékezni, mikor egész jóhiszeműséggel a kijelentetett a kormány részéről egy interpellatióra, hogy a keleten levő hatalmi viszonyokban való változások bekövetkezése nem áll monarchiánk érdekében.

De ennek a kijelentésnek azétől, a ki tette, horderejében és értelmében különböző értelmet tulajdonítottak, midőn helyeslőleg tudomásul vették és kevés napok története elegendő volt arra, hogy azon értelem közt, melyben az mondatott és azon értelem közt, melyben az tudomásul vétetett,

Digitized by Google

a különbséget is feltüntesse. Erről az én nézetem az, hogy általános nyilatkozatok hordereje és tartalma iránt jobb, ha legkisebb kétely sincsen egy politikai testületben. A kellemetlen igazság többet ér a csakhamar széjjelfoszló illusiónál.

Ez általános nyilatkozatokra még további észrevételem is van.

Az egyik az, hogy ezen nyilatkozatok tökéletesen alkalmatlanok arra, hogy az eddig történt folyamatát külügyi politikánknak megmagyarázzák és igazolják, egyszerűen abból az okból, mert a tényeknek sorozata között, a melyeket mind ismerünk és ezen nyilatkozatban lefektetett elvek közt teljes eltérés létezik. A másik, a mi előtt szemet nem hunyhatunk, abban áll és ezt helyesléssel üdvözölném, hogy ennélfogva jövőre politikánk eddigi irányában változásnak nézhetünk elé; mert ha ezen nyilatkozat nem alkalmas is arra, hogy az eddigi tényeket kimagyarázza, arra tökéletesen alkalmasnak kell lenni, hogy a jövő politikai eljárás vezérelveit magában foglalja. A multra nézve és a jelenben fennálló állapotra nézve, hogy ezen nyilatkozatban magyarázat nem foglaltatik, ezt egy épen actualis kérdést illető példával óhajtom bebizonyítani. E nyilatkozatban azon kijelentés foglaltatik, hogy a Balkánfélszigeten politikánk arra van irányozva, hogy egyetlen idegen hatalom se állapítson meg a szerződések szerint nem létező protectoratust és ne gyakorolhasson állandó befolyást, a mely a szerződések szerint, nem létezik. Ezen nyilatkozat ki van egészítve azzal, a melyet szintén elfogadok, hogy a Balkán-félszigeten senkinek nincs joga egyoldalú fegyveres beavatkozáshoz, vagy protectoratus létrehozásához és e félszigeten levő minden változás, állámjogi vagy hatalmi viszonyában csakis a berlini szerződést aláirt hatalmak beleegyezésével történhetik. Itt mindenekelőtt az a kérdés merül fel, hogy szerződésszerű jognak és befolyásnak mit tekintünk, mert én nem kis sajnálatomra az európai félhivatalos sajtóban, különösen a német félhivatalos sajtóban azt találom, hogy a praeponderaló hatalmi állást, a melyet Oroszország Bulgáriában elfoglalt és tényleg gyakorol, a szerződésekkel megegyezőnek, a szerződések szellemében lévőnek és jogosultnak tekintik. Félreértés volna nézetem szerint — és ha tévedek, a t. miniszterelnök ur meg fog czáfolni — az ő nyilatkozatát ugy érteni, hogy azon tényleges túlhatalmi állást és kizárólagos hatalmi befolyást, melyet Oroszország Bulgáriában gyakorol, a szerződéseknek megfelelőnek, vagy szerződésszerűleg kikötöttnek tartja. Ezt a tényleges állapotot ezen nyilatkozat szerint politikánkkal megegyezőnek nem tekinthetjük.

Azt állítottam, hogy ha a multban azok lettek volna politikánk vezérelvei, melyek most előadattak és azok valóban követtettek volna: akkor azon politikához, mely Bulgáriában a philippopoli lázadás után követtetett, külügyi kormányunk nem csatlakozott volna.

Mert a történteknek csak egy magyarázata van, mi hozzájárultunk és támogattunk egy oly politikát, mely a bulgár függetlenségi törekvések teljes elnyomására volt intézve s melynek positiv czélja az volt, hogy azt a hatalmi állást és befolyást, melyet Oroszország ott, részint a bolgár nép magatartása, részint bűnös politikája folytán elvesztett, ne csak visszanyerje, de azt valóságos kizárólagos hatalmi elnyomássá változtassa át.

Másként lesz e politikai magatartásunk ezután, a nyilatkozatból azt kell következtetnem, valamint azt, hogy politikánk jövőben az ottani népek függetlenségének kedvező és positiv támogatója leend.

A nyilatkozat a Németországgal való viszonyt is érinti általánosan és futólag. Megvallom, óhajtottam volna, a nélkül, hogy kivánnám, vagy csatlakozhatnám azon kivánsághoz, mely a szerződés tartalmának előterjesztését akarja — mondom — óhajtottam volna, ha a kormány nyilatkozata részletesebb lett volna. Óhajtottam volna, ha felvilágosította volna a kérdés azon oldalát is, mely a közvéleményt oly mélyen foglalkoztatja, mely nézetem szerint itt-ott sajnálatos szenvedélyességű hirlapi polémiában is annyiszor nyilatkozott: vajjon csakugyan oly egyoldalú-e a Németországgal való szövetség, hogy leglényegesebb érdekeinkre politikai előnyei ki nem terjednek; de óhajtottam volna azért is, hogy téves felfogások e szövetség természete iránt gyökeret ne verjenek s a hangulat élessé válásának ott vétessék eleje, a hol legilletékesebben lehet felvilágosítást adni. De e kérdés csak általánosságban lévén érintve, nem érzem magamat hivatva külügyi viszonyunk ezen oldalát tüzetesen fejtegetni.

T. ház! A nyilatkozat általánosságához több megjegyzésem nincsen. A miniszterelnök ur criticus és válságos napokról beszélt. Én azt tartom, a mennyiben a helyzet komoly, bizonyos higgadt és tapintatos fejtegetést követel, de ily fejtegetést meg is enged.

Én abból az okból járulok Horvát Boldizsár t. képviselőtársam azon nézetéhez, hogy a válasz napirendre kitűzessék, nem mintha annak értelmét egész horderejében véve és feltéve, hogy külügyi politikánk vezetésében megtartatik, nem helyeselném: de mert óhajtandónak tartom, hogy egy vita, a lehető nyiltsággal és tapintattal folytatott discussio constatálja a harmoniát a nyilatkozat értelme és hordereje iránt, a nyilatkozó kormány és a nyilatkozatot tudomásul vevő ház felfogása között.

Ez felfogásom a dologról s ezért Horvát Boldizsár t. képviselőtársam indítványához csatlakozom. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Digitized by Google

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! *(Halljuk!)* Első nyilatkozatomban rámutattam a különbségre, mely van a közt, a hogy egy kormány nyilatkozhatik és a közt, a mit egyes képviselő mondhat. Ezen helyzet kötelességemmé teszi most is, hogy az itt újabban felmerült kérdések bővebb, részletesebb fejtegetésébe ne bocsátkozzam. És méltóztassanak megengedni, nem hiszem, hogy valaki helyesen és méltányosan azt mondhatná, hogy a felvilágosítások, melyeket adtam, hátuk mögött maradtak azoknak, miket a világ bármely parlamentjében ily kérdések ily stadiumában adni szoktak. *(Ugy van! a jobboldalon.)* Nem hátuk megett maradtak, de túlmentek azokon, a mint ezt legközelébb épen e kérdéssel szemben is a világ legelső parliamentjében láttuk. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Én tudom, érzem, hogy a magyar kormányelnök alkotmányunk szerint a politikai irányzatért felelős, e felelősség elől nem is fogok soha kitérni akarni; épen ezért jeleztem az irányt, melyet ezen politika követ, egyes közbeeső lépések concertálva nem tehetők, ezt talán a t. képviselő ur is átlátja; de a mely perczben az általános irány megváltoznék, tudni fognám kötelességemet. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ennek előrebocsátása után, ugyanazon okokból, melyeket részletesebb nyilatkozatomban felhoztam, kénytelen vagyok Irányi t. képviselő ur azon kívánságára nézve, melyet előbbi nyilatkozatomban mellőztem, kimondani, hogy az irományok előterjesztésének helye és ideje, még ha az ülne is ezen a helyen, a ki első sorban kell, hogy megítélje, hogy az irományok közül mi közölhető, a kérdés jelen stadiumában, ma nem lehetne.

Senki jobban, mint én, nem kivánja, hogy mentől előbb oda fejlődjék a dolog, hogy midőn legközelébb alkalma lesz rá annak, a ki első sorban vezeti az állam külügyeit, az irományoknak alapján is előadhassa a felvilágosításokat. Hogy bekövetkezik-e már akkorra a dolgok ezen stadiuma, azt természetesen ma előre meghatározni nem lehet. Épen ezen indokokból nem is nyilatkozhatom általános nyilatkozatomnak horderejéről.

A t. képviselő ur ismeri a szerződést, tudja, a mi abban benn van. Én bármily nevezetes hirlapokkal ez iránt polemizálni sem itt, sem másutt nem fogok, de arról biztosíthatom, hogy azon szerződésekből egyebet, mint mi igazán benne van, kimagyarázni nem fogok, még oda sem menni, hogy a szerződés szellemét, nem pedig valódi tartalmát tekintsem.

Egy pár kérdésre kell félreértés kikerülése végett nyilatkoznom. Első az, hogy gr. Apponyi képviselő ur hibáztatta és úgy tüntette fel, mintha én Sándor fejedelem ellen azzal valamit mondtam volna, hogy felemlítettem azon telegrammot.

T. képviselő ur! Sem kedvem, sem szándékom nem volt, sem nem tettem, hogy Sándor fejedelmet bántsam, de ha az egész politika megitéléséről van szó, egy oly nevezetes factumot egyszerűen mint factumot megemlíteni, azt hiszem, nem lehet hiba, de sőt inkább szükséges, mert az egésznek megértéséhez egyik alapot szolgáltatja. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Nem bántottam tehát, nem is akartam bántani és minden ilyen szándékot magamtól elutasítok.

Továbbá többen a képviselő urak közül, első sorban Irányi képviselő ur, kérdezték azt, hogy mit értek az alatt, a mit mondtam arra nézve, hogy csak figyelmezmeztetés történt Sándor fejedelem irányában és semmi sem történt kormányunk részéről az összeesküvést előidézők érdekében, vagy védelmére? Gondolom ezek voltak a szavak. Mindenekelőtt meg kivánom jegyezni, nem más okért, de azért, mert arra hivatva nem voltam, hogy én a német kormányról nem beszéltem, csak a magunk kormányáról, mondom, csak azért jegyzem meg ezt, mert különben hivatlanul szóltam volna, ha egy más kormány tényeiről beszélek. De különben biztosíthatom a t. képviselő urat, hogy az egy teljesen, minden államok közt lehető, minden fenyegetést mellőző, barátságos hangon tartott figyelmeztetés volt és egyáltalában semmiféle részletezéssel Bulgária belügyeibe nem nyult. De azt tartom megint — és ebben épen a képviselő ur igazat fog nekem adni — hogy ha egyáltalában, a mint ő is elismerte, lehet egyik állam kormányának a másik állam kormánya irányában is barátságos figyelmeztetéssel élni: ilyen figyelmeztetés épen nagyon helyén lehetett ott, a hol, mint a hirlapokból méltóztattak róla értesülni, sokáig és alighanem épen akkor az volt az általános, minden humanus embert aggasztó vélemény, hogy a szembenálló pártok között talán az egymást felváltva, perczileges hatalomra jutókat kölcsönös vérengzésre fogná vezetni. Semmi egyéb nem volt, arról biztosíthatom a t. képviselő urat.

A t. képviselő ur azzal sem volt megelégedve, a mit a szövetségi viszonyról mondtam. Én bocsánatot kérek, megvallom, nem emlékezem már, hogy az interpelláló képviselő urak közül melyik kére dezte, de egyik kérdésben benne volt, hogy olyanok-, viszonyaink általában és Németországgal, a mint, azokat a közös külügyminister a delegatióban jellemezte? Épen azért, mert ez volt a kérdés, feleltem rá azzal, hogy olyanok, mint akkor ő általa jeleztetett. Ebben tehát a szükséges és kellő felvilágosítás bizonynyal megvan.

Még egy kérdés volt, melyet a t. képviselő ur újra felemlített s a melyre egész határozottsággal felelek. Azt kérdezte, gondolom kapcsolatban eredeti kérdésével, hogy monarchiánk kormánya nem kötötte-e le magát abban a tekintetben, hogy Bulgáriát illetőleg egy bizonyos orosz jelöltet

Digitized by Google

elfogad fejedelemnek? Erre határozottan mondhatom, hogy nem kötötte le.

Ezek után, t. képviselőház, *(Halljuk! Halljuk!)* kénytelen vagyok a t. házat a felhozottak daczára kérni, hogy válaszomat napirendre kitűzni ne méltóztassék, de igen is méltóztassék azt tudomásul venni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Méltóztassék abban is megengedni nekem, hogy tudtomra legalább sehol függőben levő kérdések akkor, midőn még igazán ilyen stadiumban vannak, *(Igaz! Ugy van! jobbfelől)* általános parlamenti vitatás tárgyává nem tétetnek. *(Ugy van! a jobboldalon.)* Nincs eset, hogy ilyen kérdések csak ennyire is vitattassanak, mint ma nálunk történt. Én szeretem, hogy történt, bár a felszólalások ellenem irányultak; de még ennyire sem szokott ez egy parlamentben sem történni, nem szokott az angol parlamentben sem, a melynek pedig a külügyekre való befolyását csakugyan senki kétségbe nem vonhatja. *(Helyeslés jobbfelől.)* Méltóztassanak a szerint, a mint a megnyugvást fellelhetőnek tartják, vagy nem, szavazni. Én a magam részéről csak azt nyilváníthatom, a mit már egyszer ugyancsak külügyi kérdésben e helyről mondtam, hogy ha válaszom tudomásul nem vétetvén, ez által beigazoltatnék, hogy ezen ügyek vezetését illetőleg irántam a kellő bizalom nincs meg: bizonnyal át fogom adni helyemet másnak, de abban a reményben, hogy azon követelést, hogy e kérdés napirendre tűzessék, az sem fogja teljesíteni; mert bárki legyen utódom, érezni fogja kötelességét. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Kérem, méltóztassék a választ tudomásul venni. *(Élénk helyeslés és éljenzés jobbfelől.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a ministerelnök ur válaszát tudomásul venni, igen vagy nem? *(Igen Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik a ministerelnök ur válaszát tudomásul veszik, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége a választ tudomásul vette.

T. ház! A mai ülés napirendje be van fejezve. A tárgyalás folytatását a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre halasztjuk.

A mai ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 órakor.)

Digitized by Google

272. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi október hó 1-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés ő Felsége a király névnapi egyházi ünnepélyéről s a beérkezett kérvényekről. Az elnöki havi jelentés bemutatása. A közlekedésügyi bizottság jelentése a külföldi vasutak üzleteszközeinek lefoglalásáról szóló törvényjavaslatról. A vám- és kereskedelmi szövetség meghosszabbitásáról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Széchényi Pál, b. Fejérváry Géza, Trefort Ágoston, Bedekovich Kálmán, Fabiny Teofil, gr. Szapáry Gyula.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szathmáry György jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a szeptember hó 30-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a belügyministerium átiratát, melyben arról értesít, hogy ő császári s apostoli királyi Felsége legmagasabb nevenapján folyó évi október hó 4-ikén a várbeli helyőrségi templomban délelőtt 10 órakor ünnepélyes istentisztelet fog tartatni.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom Barsmegye közönségének föliratát, melyben Zólyommegyének fölterjesztését pártolván, a községi számadó birák pénzkezeléséből fölmerült károknak az adózó polgárokról való elhárítása tárgyában kérvényez.

Ungmegye közönségének fölterjesztését, melyben Borsodmegyének a Hentzi sirjának megkoszorúzása folytán fölmerült eseményekre vonatkozó föliratát pártolja.

Mindezen feliratok és kérvények a kérvényi bizottsághoz utasittatnak.

Bemutatom elnöki havi jelentésemet.

Törs Kálmán jegyző *(olvassa).*

Elnök: A jelentés a ház irodájában helyeztetik el megtekintés czéljából.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Darányi Ignácz, a közlekedési bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém bemutatni a közlekedésügyi bizottság jelentését, a külföldi vasutak üzleteszközeinek lefoglalás alól való mentesítése tárgyában.

Kérem a t. házat, méltóztassék e jelentés kinyomatását, szétosztását elrendelni és az ügy sürgősségére való tekintettel, az osztályok mellőzésével minél előbb a napirendre tűzni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A közlekedésügyi bizottság jelentése ki fog nyomatni, a ház t. tagjai között kiosztatni s minthogy az ügy nagyon sürgős, azt hiszem, a t. ház méltóztatik beleegyezni, hogy a hétfői ülés napirendjére tűzessék ki. *(Helyeslés.)* Több előterjesztés nem lévén, következik a napirend: az az 1878: XX-ik törvényczikkbe iktatott vám- és kereskedelmi szövetség meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása, jelesen pedig a szónokok sorában következik Becker János képviselő.

Becker János: T. ház! A nemzetek történetéből látjuk, hogy a legkisebb államok is felismerve a függetlenség és önállóság előnyeit, annak eléréséért élethalál-harczot vívtak, *(Halljuk! Halljuk!)* sőt a legutóbbi időben tapasztaltuk, hogy a

Digitized by Google

legkisebb államok közgazdasági érdekök és függetlenségök miatt szomszédos nagyhatalmakkal vámháborút folytatnak, csupán a magyar nemzet — megtagadva régi aspiratióit — térdet-fejet hajt a függő helyzet előtt.

1867-ben a kiegyezés hívei azzal indokolták politikai álláspontjukat, hogy a magyar állam környezve nagyhatalmak által, aligha biztosíthatná önállóságát és a midőn szomszédságunkban a legkisebb országok is mint független államok, békében élvezik politikai és közgazdasági önállóságukat: ugyanakkor a magyar kormány a statistikai adatok és a meglevő tények ellenében azt igyekszik bizonyítani, hogy a jelen közgazdasági helyzet reánk nézve előnyös és ennek indokolásánál odáig megy, hogy a közlekedési eszközök tökéletesbítése és a culturalis haladás folytán beállott forgalmi többlettel mintegy eltakarni igyekszik azon általános elszegényedést, mely hazánkban minden haladást megbénít.

A tárgyalás alatt levő törvényjavaslat indokolása alkalmával a t. előadó ur különösen kiemelte azt, hogy mezőgazdaságunk igen válságos helyzettel küzd és hogy minden oly intézkedés, mely ezen már magában véve fenyegetett mezőgazdaság létének és jövőjének koczkáztatásával jár, kétszeres meggondolást követel.

E szerint a fő súlypont a mezőgazdasági érdekek védelmére van helyezve, de másrészről bevallott tény, hogy az osztrák ipar szabad versenye mellett saját iparunk nem virágozhatik. Tehát a midőn saját iparunk védelméről lemondunk, lássuk, miként védi a kormány mezőgazdasági érdekeinket. Mielőtt erre reámutatnék, legyen szabad az előző évek egyes eseményeire reflectálva, mezőgazdaságunk helyzetét röviden illustrálni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A midőn a felelős magyar kormány az állam ügyei vezetését átvette, ugyanakkor az országban számos gazdasági szeszgyár volt, melyek mint az okszerű gazdálkodás erős factorai egyszersmind a föld termőképességének fokozására is hivatva voltak. Miután fiscalis szempontból jónak látta a kormány a nagyobb szeszgyárak működését, tehát oly adóreformot léptetett életbe, mely a mezőgazdasági szeszgyárak további fennállását mintegy lehetetlenné tevé. A czél el lett érve; több adó folyt be a nagy szeszgyárak után, de a gazdasági gyárak rohamosan pusztultak és a midőn ezen kisebb serfőzdék nagy részben már elpusztultak és csupán egy jelentéktelen része volt még meg, ekkor egy újabb adóreform által igyekezett a kormány a bajon segíteni, de a gazdasági szeszfőzdékre ezen intézkedés már olyan volt, mint az a bizonyos köpönyeg eső után, mert a gazdasági szeszgyárak nem szaporodtak és a nagy szeszgyárak oda jutottak, hogy a szesztermelést redukálni kénytelenek.

A mai helyzet tehát az, hogy a nagy szeszgyárak már nem biztosítják az államnak azon adójövedelmet és másrészről mezőgazdaságunk nem rendelkezik azon factorral, mely az okszerű és — a hol a climaticus viszonyok megengednék — az intensiv gazdálkodást lehetővé tenné. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

És ha most összehasonlítjuk mezőgazdasági viszonyainkat az Austriában levő gazdaságokéval, ugy azt találjuk: hogy eltekintve azon nagy előnytől, melyet a piacz közelsége azoknak nyújt, helyzetök határozottan kedvezőbb; mert egyrészről olcsóbb tőkével és munkaerővel rendelkeznek, mint mi és másrészről ott a kormány nem experimentált a szeszgyárakkal ugy, mint nálunk, mert ott még ma is nagy számban vannak gazdasági szeszgyárak és a mellett majdnem hihetetlen mennyiségben szaporodnak a czukorgyárak, mikor ezek száma nálunk tetemesen leapadt. Ezekből kitünik, hogy az osztrák mezőgazdaság több előnynyel bir, mint a mienk és hogy a jelen különböző helyzet érdemeiben az egyes kormányoknak megvan a maguk saját habár különböző osztályrészük, ezt kétségbevonni nem lehet. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tehát a midőn mezőgazdaságunk e válságos helyzettel küzd, láttuk miként igyekszik kormányunk közgazdasági politikájával a bajt elhárítani? Mindenekelőtt azt látjuk, hogy nyerstermé-nyeink számára — miután Austria védvámos politikája folytán külföldi piaczainkat elvesztettük — a közös vámterület keretén belől igyekszik piaczot biztosítani; de ugyanakkor oly államokkal köt vám- és kereskedelmi szerződéseket, mely államok nyersterményeikkel megosztják velünk az annyira szükségesnek és értékesnek vallott osztrák piaczot. És a midőn mi ezen egyetlen piaczunkat más termelő államokkal megosztjuk, ez által Austria iparának újabb piaczot biztosítunk és gyártmányaik árát fokozva, saját szükségleteinket megdrágítjuk. Tehát a midőn a külön vámterület előnyeiről lemondunk és az osztrák iparnak monopoliumot biztosítunk a magyar állam területén, ugyanakkor azon csekély előnyt — az osztrák piaczot — megosztjuk más államokkal, melyek csupán az osztrák ipar érdekeit szolgálják. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ugyanily irányban érvényesül a magyar kormány befolyása a vámtarifáknál is és miután annak káros iránya a bizottságban és a házban már tüzetesen megvitatva lett, tehát azokat ismételni nem fogom, csupán arra szorítkozom, hogy az elmondottakból a következtetést levonjam.

Tisztelt ház! Azt hiszem, nem tévedek, a midőn állítom: hogy a magyar kormánynak közgazdasági politikája nincs, mert azon létező politika minden izében osztrák és ezen tényt azon túlnyomó befolyásnak tulajdonítom, melyet a Lajtántúliak közgazdasági téren lépten-nyomon

Digitized by Google

ellenünkben érvényesítenek. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ezen okból és mert nézetem szerint az uralkodó védvámos rendszer folytán a két kormány egyenlő befolyása mellett is a lehetetlenséggel határos: hogy a két, egymással ellentétes érdekkel biró állam érdekei — közös vámterületen — kiegyenlítést nyerjenek: nem fogadom el a törvényjavaslatot, hanem csatlakozom Enyedi Lukács tisztelt elvtársam által benyujtott különvéleményhez. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Matlekovits Sándor államtitkár: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Követni akarom az előttem szólott példáját és egyáltalában nem akarok nagyban és egészben azon dolgokba belemélyedni, a melyek a vám- és kereskedelmi szövetség által elintéztetnek és inkább csak egyes főbb momentumokra szorítkozom, a mely momentumokból ő az előttünk fekvő javaslat rossz voltát akarja igazolni. Én e példát követve, az ellenkező álláspontból akarok kiindulni és az előttünk fekvő javaslat jó oldalaira akarok utalni. S midőn ezt teszem, nem fogok az előttem szólott ellenzéki tagtársaimnak minden megjegyzéseire válaszolni, hanem kiemelem csak azt a két legnagyobb és legfontosabb momentumot, a mely ellen a legerősebb támadás történt, tudniillik a fogyasztási adó kérdését és magát a vámpolitikát. *(Halljuk!)*

A mi a fogyasztási adók kérdését illeti, azt állítják, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslat alapján a fogyasztási adók Magyarország érdekeinek megfelelőleg nem rendezhetők. Ha mindenekelőtt tekintjük azt, hogy mit mond a vámszövetség a fogyasztási adókról, azt látjuk, hogy a vámszövetség magában véve a fogyasztási adókat nem fixirozza 10 évre, hanem azt mondja, hogy a jelenleg fennálló törvények a fogyasztási adókra nézve jövőre is fennállanak, azonban mindkét fél egyetértésével közös elvek alapján bármikor megváltoztathatók. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

A szavak nem épen ezek, de ez a lényege. A fogyasztási adók tehát közös elvek alapján szabályozandók: ez a lényege annak, a mi a vámszövetségben van. Ez pedig azt jelenti, hogy a mennyiben időről-időre a tapasztalás azt mutatná, hogy egyik-másik fogyasztási adó az ország érdekeinek meg nem felel, azt a vámszövetség tartama alatt is meg lehet változtatni.

Az ellenzéki szónokok részéről, midőn a fogyasztási adók ellen felszólalás történt, a szeszadó és a czukoradó volt azon két adónem, mely különösen élesen biráltatott. Itt mindenekelőtt meg akarom jegyezni, t. ház, hogy azon adók, melyek a vámszövetség értelmében közös elvek szerint szabályozandók, jelenleg a következők: a söradó, a petroleumadó, a szesz- és czukoradó. Minthogy a felszólalások során sem a petroleumadó, sem a söradó ellen kifogás nem tétetett, feltételezem, hogy azon szónokok, kik a fogyasztási adók ellen szólottak, ezen két adónemmel meg vannak elégedve *(Ellenmondások a szélső baloldalon)* s azon nézetben vannak, hogy ezek a közös elvek alapján jelenleg tökéletesen Magyarország érdekeinek figyelembe vételével vannak rendezve. Foglalkozom tehát csupán a szesz- és czukoradóval. *(Halljuk!)*

A mi a szeszadót illeti, csodálkozom, hogy épen ezt az adónemet választották, a mely pedig az adatok alapján és meggyőződésem szerint talán legkevésbé ad okot panaszra abból a szempontból, hogy az a közös elvek alapján Magyarország hátrányára volna szabályozva.

Épen ez az adó az, a mely a fogyasztás és a termelés szempontjából talán leginkább megközelíti azt a követelményt, hogy a fogyasztási adók azon államfél területén fizettetnek, a mely az adótárgyát fogyasztja.

Én azt gondolom, t. ház, senki sem fogja kétségbe vonni azt az állítást, hogy valamennyi fogyasztási adók közül leginkább a szeszadó az, a melynél ez irányban legkevésbé lehet panaszra ok. Mi tehát a panasz a mostani szeszadó ellen?

Gaal Jenő t. képviselő ur fölemlített egy 1869-iki enquête-ből egy véleményt, mely szerint a szeszadó tekintetében a magyar érdekek sérelme tulajdonképen abban az egyenetlenségben rejlik, a mely az egyes termelési ágaknál Magyarország és Austria között fenforog. Ez igenis állott 1869-ben. De a mely perczben a terményadó honosittatik meg, mindazon hiányok, melyek az átalányadó és a nyerstermányadó következményei, megszünnek s az egyenetlenség az adózásban elenyészik.

De nem is ez volt tulajdonképen a lényeges ellenvetés a szeszadó tekintetében. A lényeges ellenvetés az volt, hogy az a roppant ellentét, mely az ipari szeszfőzők és a mezőgazdasági szeszfőzők közt van, az által, hogy Austriával közös a szeszadó: ezen roppant ellentét Magyarország hátrányára fordul és azon ellentét, mely az ipari szesztermelők és mezőgazdasági szesztermelők közt létezik, kárunkra válik. Ez ellentétet, azt mondják, könnyebben lehetne egy önálló fogyasztási területen rendezni, mint közös fogyasztási területen. Ez volt körülbelül magva annak, a mi a szeszadóra nézve felemlittetett.

Ugyanazon enquête-munkálatban, melyre Gaal képviselő ur tegnap hivatkozott, az aradi kereskedelmi kamara által a nyár folyamán rendezett enquête-munkálatában meg van egyszersmind mondva, hogy mikép lehet sanálni e bajt. Ha e sanálási javaslatot azon gyárak elé terjesztjük, melyek Magyarországon szeszt mezőgazdaságilag termelnek, én azt gondolom, ezek a termelők lesznek leginkább azok és nem az osztrákok, a kik e modalitást perhorrescálni fogják. Miben áll ez a modalitás? Röviden a következő. Az ipari szesz-

Digitized by Google

termelők a jelenlegi helyzetnek sanálása czéljából azt kivánják, hogy a szesz-export könnyebben lehetővé váljék.

A szesz-export könnyebbé tételére kivánnak nagyobb export-premiumot; és hogy ez export-premiumot az állam minden megterheltetés nélkül a szesztermelőknek megadhassa, kivánják a szeszadó felemelését. Méltóztassék ez orvosságot, e problemát a mezőgazdasági szesztermelők elé tenni, hogy a magyar mezőgazdasági szesztermelők a jelenlegi szeszadó felemelését és az export bonificatio emelését el fogják-e fogadni, igen vagy nem? Azt gondolom, nem lesz egy sem, a ki azt mondaná, hogy ez úton lehet sanálni a helyzetet.

Mivel nem akarok azon hibába esni, mely az idézéseknél rendesen szokott történni, hogy az idézésnek egyik oldalát veszik és azt mondják: ez idézés világosan bizonyítja, hogy nekem van igazam, kiegészítésképen tehát hozzá kell tennem, hogy az ipari szesztermelők mikép akarják a mezőgazdasági szesztermelőknek ezen bizonyos tekintetben keserű labdacsot beadni. Akarnak nagyobb kedvezményt nyujtani nekik az adófizetésnél, a jelenlegi 10% helyett scalaszerűleg nagyobb százalék leengedést adni, a szerint, a mint kisebb-nagyobb ürtartalommal főznek.

Igy áll a kérdés a szeszadóra nézve. És e viszony Magyarországban, illetőleg a monarchiában a szeszadónak e kedvezőtlen helyzete tulajdonképen miből ered?

Az ellenzék részben azt állította, hogy ez is, daczára, hogy 1884-ben a termelési adó hozatott be, egyszerűen az adózási viszony következménye. Ez az egész viszony, mely a szesztermelésnél beállt, részben belföldön, de nagyobb részben az europai conjunctura következménye. A szesztermelés, mint több más fogyasztási czikk termelése az egész világon túltermelésben szenved; nemcsak nálunk, hanem a külföldön is nagy mennyiségben termelnek szeszt és e termelés elhelyezési piaczot keres. Ehhez járul még, hogy az elhelyezési piaczok könnyebb megszerzése végett az államok a kiviteli praemiumot emelik. Ezzel szemben szesztermelőink, kik évenkint 2—300,000 hectoliter szeszt visznek ki, a külföldön concurrentiában nehézséget találtak és nem tudtak a külföldi piaczra eljutni. Innen ered és nem az adózási viszonyokból a szeszipar súlyos helyzete.

Még egy megjegyzést kivánok tenni és pedig, azt, hogy miután a szesztermelésnek tulajdonképeni hátránya az export nehézségében fekszik, mikép lehet gondolni, hogy egy szűkebb fogyasztási területen ezen viszonyok könnyebben lesznek rendezhetők akkor, midőn magából Magyarországból sokkal több szesz vitetik ki, mint az egész osztrák-magyar monarchiából összesen. Ennek természetes következménye az, hogy nekünk Magyarországból a szesznek egy részét Austriában kell elhelyezni és azon kivül kimegy a magyar szesz egy része a külföldre. Minél kisebbé tesszük tehát a szabad forgalmi területet, a közös fogyasztási területet, annál nagyobb lesz azon baj, melynek gyógyítását önök önálló fogyasztási területen kivánnak elérni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Áttérek már most a czukorfogyasztási adóra. Azt mondják, hogy a czukorfogyasztási adó is nem Magyarország közgazdasági érdekeinek megfelelőleg van rendezve a közös vámterületen. Megvallom, a czukorfogyasztási adó egyike azon nehéz problemáknak, melyeket a közös vámterületen megoldani teljesen nem sikerült. De nem lehet tagadni, hogy e részben is épen azon elvek alapján, melyek a vámszövetségben le vannak fektetve, már is sok történt. Az 1878-ki kiegyezés helyrehozta azon hátrányt, mely az export praemiumok, illetőleg restitutiók felosztása tekintetében fenállott. Jelenleg oly javaslat fekszik a ház előtt, mely az ügy más oldalát akarja reformálni, még pedig a terményadó alapján és én azon meggyőződésben vagyok, hogy ha a terményadó alakjában most nem sikerült helyesen rendezni ez adót, van még egy másik modalitás, esetleg át lehet térni a zona-rendszerre. A tekintetbe vehető rendszerek oly modalitást foglalnak magukban, hogy végre sikerülni fog ezen adót is az ország igényeinek megfelelőleg rendezni.

De ha csupán a czukoradót nem lehet egészen Magyarország érdekeinek megfelelőleg azonnal rendezni, azt hiszem, azon oldalról, mely az 1867-iki kiegyezési alapot elfogadta, nem lehet mondani, hogy, mert ezt az egy adónemet nem sikerül még azon irányban rendezni, melyben mi akarjuk, azért meg kell mindjárt szüntetni a közös vámterületet.

Igy tehát azt gondolom, hogy a fogyasztási adók kérdése és azoknak olyan rendezése, a mint az a vám- és kereskedelmi szövetségben contemplálva van, magában nem elég ok arra, hogy a vámszövetség, a mint az előterjesztve van, el ne fogadtassék.

Mielőtt áttérnék magára a vámpolitikára, szeretnék reflectálni egyes megjegyzésekre, melyek inkább formai szempontból tétettek némely oldalról; különösen reflectálni vagyok bátor arra, a mi a statisticai adatokról mondatott és azon formára, melyben az előadó ur nézeteit védte.

Egyrészről kifogás történt az ellen, hogy a kormány indokolásában sok statisticai adatot halmoz össze és hogy az előadó ur azon állítását, hogy a vámszövetség tartama alatt Magyarország közgazdaságilag emelkedett, számadatokkal igazolta.

Ezzel a dologgal, t. ház, nagyon különösen vagyunk. Ha a kormány statisticai adatokat terjeszt elő, az hiba; ha pedig a kormány néha

Digitized by Google

physicai idő hiányában bizonyos javaslatot nem elég adattal szerel fel, vagy adatok nélkül terjeszt elő, akkor az a panasz, hogyan lehet ily pongyola előterjesztést tenni, a melyből a képviselők nem is tudják magukat tájékozni. De nem csak ezen eljárás ellen történt kifogás, hanem az mondatott, hogy a számok öregbedése az ország anyagi jólétét, vagy haladását nem mutatja egymagában és allusio történt arra, hogy például a magyar államadósságok nagy szaporodásából azt is lehetne következtetni, hogy Magyarország jóléte mennyire gyarapodott. *(Derültség.)* Ennek az okoskodásnak volna alapja, ha az előadó Magyarország haladását például azzal indokolta volna, hogy Magyarországon 1878 óta a halandóság, vagy a jég- és tüzkárok nagy arányban növekedtek. De az előadó nem igy indokolta, hanem azt mondotta, hogy azon tényekben, melyeket a tudomány minden országban, mint a közgazdaság haladásának jeleit szokta tekinteni, a statistikai kimutatások szerint haladt az ország. Azt gondolom, ha ily adatokat lehet felhozni, ezek ellen nem szabad azt mondani, hogy semmit sem bizonyítanak.

De ha már a statisticai adatok birálatánál vagyok, kissé jellemezni akarom azt a módot, a melylyel az ellenzék a statisticai adatokat felhasználni szokta.

Enyedi képviselő ur azzal szemben, hogy Magyarország anyagi jóléte emelkedett, bizonyítani akarta, hogy ez az utolsó időről mezőgazdasági tekintetben legalább nem áll.

Azt reméltem, hogy mezőgazdasági adatokkal fogja igazolni, de ő igazolta azzal, hogy az export az utolsó három évben miként csökkent. Pedig ebből azt következtetni, hogy a mezőgazdaság csökkent, azt hiszem, teljèsséggel lehetetlen. Maga a kormány megmondta indokolásában, hogy mi oka az export csökkenésének. Tudja az egész világ, hogy általánosan európai constellatio, az árak depressiója okozza, hogy a nyerstermények kivitele kisebbnek jelentkezik, de ezen forgalmi adatokból hazánk mezőgazdasági hanyatlását lehetetlen magyarázni.

Említette a képviselő ur, hogy a czukoripar mennyire süllyedt. Ha a czukor-ipar legújabb statisticáját, vagy azt a füzetet vette volna kezébe, melyből Gaal Jenő képviselő ur ép a kormány ellen vett érveket, azt találta volna, hogy Magyarországban a czukortermelés nem csökkent; nem mondom, hogy ugy haladt, mint Austriában, de csökkenés nem volt. 1867/8-ban a répafeldolgozás volt 1.249,000 métermázsa, 1873/4-ben 1.404,000 métermázsa, 1883/4-ben 2.559.000 métermázsa.

Áttérek ezek után magára a vámpolitikára.

Mielőtt birálat alá venném azon indokokat és észrevételeket, a melyek az eddig folytatott és most inaugurált vámpolitikára vonatkozólag felemlittettek, néhány megjegyzést akarok tenni azokra, a miket Enyedi Lukács képviselő ur mondott.

Először is mindig, most is és más alkalmakkor is azt állította, hogy mi, a magyar kormány az osztrák kormánynyal együttesen vagyunk okai annak a védvámos iránynak, mely Európaszerte kifejlődött.

Én ugyan e kérdésre vonatkozólag egészen gr. Apponyi Albert képviselő ur álláspontját foglalom el, mely szerint most már az egészen közönyös, hogy ki okozta ezen védvámos irány kifejlődését; hanem inkább arra kell törekedni, hogy miképen lehetne elhárítani annak ránk nézve hátrányos következményeit. De miután már annyiszor emlittetett e dolog, már csak a történeti hűség kedveért is constatálni kell a tényeket. *(Halljuk!)*

Enyedi Lukács képviselő ur azt mondja, hogy az első tárgyalások Németországgal azon akadtak meg, hogy az osztrák-magyar monarchia nem fogadta el azt az alapot a tárgyalás kiindulásául, a melylyel minket Németország megkinált, t. i., hogy nem akartunk az 1868-iki szerződés alapjára helyezkedni.

Mindenekelőtt az 1868-iki alapot akarom tehát constatálni, még pedig arra az időre, a melyben maguk a szerződési tárgyalások folytak, t. i. 1877-ben. Épen ma 9 éve annak, hogy a szerződések Bécsben első ízben meghiusultak. Mi volt akkor az ultimatum?

Az ultimatum a következő volt: Németország azért nem kötötte meg velünk a szerződést, mert az osztrák-magyar kormány által tett propositiókban Németország nem látta az 1868-iki állapotot nagyban és egészben fentartva. Eddig Enyedi Lukács képviselő urnak egészen igaza van. Ha igy veszszük és Németország érdekei szerint tekintjük a dolgot, akkor mi vagyunk okai a szerződés meghiusultának. De tulajdonképen miért nem léphettünk a Németország által ajánlott álláspontra? Azért, mert Németország velünk szemben az 1868-iki szerződési alapot már deteriorálta, a status-quo nem ameliorálva, hanem deteriorálva volt.

Méltóztatnak emlékezni, hogy Németország 1868 után autonom uton megjavította tarifáját szabad kereskelmi irányban és igy velünk szemben a védvámpolitikában egy lépéssel hátrált. Mig tehát a maga részéről a statusquot nem akarta fentartani, addig annak fentartását tőlünk kivánta. Azon kivül nemcsak a statusquot nem akarta a maga részéről fentartani, hanem miután 1876-ban Németország az arany valutát fogadta el, már ez által eo ipso általánosan fölemelte vámtételeit. Ily körülmények között tehát a Németország által kinált alap már nem volt az 1868-iki alap.

Ezen kivül nem léphetett az osztrák-magyar monarchia Németországgal szerződésre, mert

Digitized by Google

Németország nem akarta Magyarországnak oly érdekeit — nem akarom itt felemlíteni az osztrák érdekeket — tárgyalás alá venni, melyek nélkül a magyar törvényhozás legalább akkor szerződést nem köthetett. Az állatforgalomra nézve egyátalán nem akart velünk szerződést kötni Németország, illetőleg nem akart biztosítékot nyujtani az iránt, hogy Magyarországból és Austriából élő állatok vitessenek Németországba. Azt hiszem, hogy ha most, a védvám által kissé elhomályosult szemmel nézzük e politikát, szivesen ráállanánk az 1868-ki alapra, ha nem is kapnók meg az állatbevitel biztosítását; de hát akkor még szabad kereskedelmi illusiókkal voltunk eltelve, akkor a szabad kereskedelmi irány volt virágjában. Ezekből tehát kitűnik, hogy akkor Németországgal szerződést kötnünk nem lehetett; de kitűnik az is, hogy 1877-ben a szerződés kötésének meghiusulta nem rajtunk, hanem Németországon, vagy ha ugy tetszik, mindkettőnkön mult.

De Enyedi képviselő ur tovább folytatja okoskodását s azt mondja, hogy mi hajtjuk Németországot tovább és tovább a védvámos irányban, mert 1878-iki tarifánk után az 1879-iki német tarifa és később 1882-iki tarifánk után az 1883-iki és 1885-iki magasabb német tarifák következtek. Hát ha igy nézzük a dolgot, világos, hogy igy következik, mert 1878 után csakugyan 79 és 82 után 83 következik. *(Derültség jobbfelől.)* De ha a tarifák lényegét vizsgáljuk és a tarifák egymásutánját, akkor nem lehet azt mondani, hogy a németek utánunk mentek, hanem azt tapasztaljuk, hogy Németország védvámos agrár-tarifája következtében mi voltunk kénytelenek a tarifát ugyanazon irányban változtatni.

Méltóztatik t. ház tudni, hogy az 1878-iki osztrák-magyar vámtarifa nem foglalt magában agrár-vámokat és ezt most legnagyobb hibájául szokták felróni. 1878 óta Németország öt tarifát léptetett életbe: 1879. junius 15-én, 1880. junius 6-án, 1881. junius 19-én, 1881. junius 21-én és 1882. junius 23-án. Tehát az az egymásután, hogy Németország 1878 óta a mi tarifánk után ötször módosította tarifáját, már az időrendi sorozat szerint is mutatja, hogy nem mi voltunk annak oka, hogy Németország módosította tarifáját, hanem belső okok, közgazdasági és politikai okok idézték azt ott elő.

Németországban már 1879-ben agrár-vámokat látunk, nálunk még nincsenek; 1881-ben újabb agrár-vámokat észlelünk, ugy hogy az 1882-iki tarifánk lényegében a németországi tarifa-módosítások visszhangja, mind agrar, mind pedig iparvédelmi szempontból.

1882 után Németország ismét nem követte a mi példánkat, mert mi csupán ugyanazon tételeket alkalmaztuk, melyeket Németország tarifájában alkalmazott; 1882 után Németország ismét magasabb vámokat léptetett életbe, úgy hogy nálunk az 1885-iki német tarifát követte az 1885-iki novella és az 1886-iki tarifajavaslat, mely most volt a ház tárgyalása alatt.

Egyébiránt méltóztassanak az 1886-iki tarifát összehasonlítani a nálunk jelenleg érvényben levő 1882-ikivel és méltóztatnak látni, hogy nem minket követett Németország, hanem, hogy Németország a védvámos és agrár-irányban mindig előttünk járt.

Áttérek a vámpolitikára és különösen azon állítás megvizsgálására, hogy közös vámterületen Magyarország érdekének megfelelő szerződéses vámpolitikát egyáltalában követni nem lehet.

Az mondatott, hogy igen természetes, hogy közös vámterületen ott, a hol két oly ellentétes állam közt, melynek egyike inkább agrár-természetű, másika pedig inkább ipari tekintetben erős, egyáltalában nem is lehet szerződéses politikát követni.

Nem akarom a tényleges példákat idézni, melyek szerint tényleg a közös vámterület idejében tarifa-szerződések köttettek, de csak azt kérdem, ha az okoskodás áll, hogy közös vámterületen kelet felé azért nem lehet szerződéseket kötni, mert Magyarország agrar-viszonyai szempontjából nem engedi, hogy agrar-czikkek könnyebben jöhessenek be; nyugaton pedig azért nem lehet szerződéseket kötni, mert ott Austria saját ipara védelmében nem engedi, hogy az iparvámok szállíttassanak le: azt kérdezem, ha Magyarországon önálló vámterület lesz s tisztán agrar-érdek lesz az irányadó az európai vámpolitikában, mi fog akkor történni? Akkor keleten azért nem köthetünk szerződéseket, mert mi nem akarunk; Nyugaton azért nem köthetünk, mert ők nem akarnak. *(Derültség.)* Ha ugyanis az agrar-tendentia változatlanul megmarad, keletről mi nem fogjuk beereszteni a nyers terményeket és nyugaton a mi agrar-czikkeinket nem fogják beengedni.

Egyáltalában minél különbözőbb érdekek vannak egy vámterületen együtt, annál könnyebben lehet szerződéseket kötni, mert különböző érdekek adnak compensatiót és különböző érdekek mellett lehet a külföldet is arra birni, hogy compensatióra találván, viszont compensatiót nyujtson.

Végül vizsgáljuk azt az állítást, mely szerint ezt a vámszövetséget nem lehet elfogadni azért, mert az irány, mely a kereskedelmi politikában jelenleg elfogadtatott és mely az érvényben lévő vámtarifában, vagy a képviselőház részéről már elfogadott vámtarifában kifejezést nyer, nem nyujt Magyarországnak elég compensatiót, nem felel meg Magyarország érdekének.

T. ház! Igen bajos egy vámtarifánál azt mondani, hogy mi ad compensatiót az egyik és mi a másik félnek, főkép akkor, mikor a vámtarifa nem tekintetik czélnak, hanem csak eszköznek. Ki akarom magyarázni szavaimat. Azt gondolom,

Digitized by Google

az iránt mindnyájan tisztában vagyunk, hogy az újabbi vámtarifák nem képeznek czélt, hogy az újabbi vámtarifák szerint nem akarjuk a közgazdasági viszonyt a külfölddel szemben saját magunk számára rendezni, de igenis eszköznek tekintjük arra nézve, hogy azon politika, melyre törekszünk, valósittassék, t. i. hogy az export lehetővé tétessék. Ha pedig igy tekintjük, akkor vizsgálni kell, vajjon arra a czélra, melyre szolgál, alkalmatos-e. Tudvalevő, hogy Magyarország és a magyar kormány is a legutóbbi időig a szabad kereskedés terén mozgott és a szabad kereskedés érdekeit védte.

Lehetett e Európa védvámos és agrar-irányzatával szemben szerződésre jutni? Nem lehetett; nem csak tarifánk következtében nem, de azon benső ellentét következtében sem, a mely épen akkor létezett, a midőn a magyar kormány a szabad kereskedés irányában érvényesítette befolyását a tarifa megállapításánál. A külföld minden alkalommal számított reánk; a külföld csak azért nem kötött szerződéseket velünk, mert tudta, hogy nem kell tartani az osztrák-magyar monarchia védvámos irányától, hisz ott vannak a magyarok, a kik a mi számunkra korlátok közé fogják szorítni a védvámos irányt. Igy áll a dolog. Erre számított Németország s nem félt az osztrák-magyar vámpolitikától, mert biztosítékot látott saját magára nézve abban, hogy Magyarország a szabad kereskedelmi politikát fogja érvényre juttatni a vámügyekben.

Mihelyt azonban ezen meggyőződésre jutott a magyar kormány, már is ki volt jelölve az az ut, a melyen jövőre haladnia kell. És ha egyáltalában akarunk szerződéses vámpolitikát, akkor nem marad más hátra, mint compensationalis tárgyakat felállítani a vámtarifában és ennek alapján rábirni a külföldet arra, hogy velünk szerződéseket kössön. Azonban hol van ezeknek a compensatióknak határa? Nincs a belföldi szükségletben, nem a belföldi kivánságban, hanem igenis a határ az, a melyet a külföldi vámpolitika szab elénk. Ez az irány, t. ház, az, a mely új tarifáinkat jellemzi és a mely végre-valahára talán a szerződéses politikához is vezethet.

Ezek alapján, a mennyire tehetségemtől tellett, kimutattam, hogy sem a fogyasztási adók, sem pedig a vámpolitika kérdése nem olyan, a melynél fogva a vámszövetségre vonatkozó előttünk fekvő törvényjavaslatot elvetni kellene. Ezért kérem a t. házat, méltóztassék a törvényjavaslatot elfogadni. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

Mocsáry Lajos: Feltünő jelenség, t. ház, *(Zaj. Halljuk!)* hogy a szőnyegen levő életkérdés megvitatása nem vet ez alkalommal oly nagy hullámokat, mint ezelőtt tiz évvel. Én azonban mégis azt tartom, hogy a t. előadó ur nagyon sietett ezt a körülményt akként registrálni, hogy visszavonulóban van a külön vámterület irányában való törekvés. A tapasztalt jelenségnek, nézetem szerint, a főoka az, hogy mindaz, a mi a fenforgó kérdésnek főmomentumát képezi, kimerítően megvitatva és teljesen megvilágítva áll a közönség előtt ugy, hogy — a mint ezt Enyedi t. képviselő ur is megjegyezte — felesleges ezen dolgokat hosszasan és részletesen ismertetni. Tisztában vagyunk, t. ház, már régóta azzal, hogy ennek az országnak mulhatatlanul szüksége van arra, hogy anyagilag gyarapodjék és hogy ezen gyarapodás az ipar fellendülése nélkül egyáltalában lehetetlen.

Lehet, hogy 1867-ben az első vámszövetségi szerződés alkalmával voltak, a kik azt hitték, hogy ezen ország anyagi gyarapodására elég azt mezőgazdasági tekintetben a lehető legmagasabb pontra fejleszteni. De hibás volt e nézet akkor is, mert kétségtelen dolog, hogy nincs ország a világon, a mely egyoldalú fejlődés utján gazdasági tekintetben a jólétnek magas fokára lépett volna. Tudvalévő dolog, hogy a mezőgazdaság az ipar segédkezése nélkül belterjessé, igazán fejlődötté soha nem válhatik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hanem, ha voltak is, kik efféle illuziókat tápláltak akkor, azóta a gyakorlat bebizonyította tévedésüket. Húsz nehéz próbaévet állottunk ki azóta és teljesen bebizonyulva áll előttünk, hogy pusztán mezőgazdaságból Magyarország megélni gazdaságilag képtelen. Bebizonyult, hogy egyedül földmivelésre alapítani gazdaságukat csak oly országoknak lehet, melyekben még nagykiterjedésű, kihasználatlan szűz föld van; támaszkodhatik erre Észak-Amerika nyugoti része, Australia vagy Dél-Oroszország, de Magyarország ez uton egyoldalúlag boldogulni egyáltalában képtelen.

Teljesen tisztában vagyunk az iránt, hogy az ipart védelem nélkül előteremteni nem lehet. Bizonyítja ezt minden ország példája, de kétségtelen ez különösen hazánkban, mely a súlyos viszonyok és a mostoha politika következtében, különösen ipar tekintetében, oly roppantul hátramaradt. Tisztában vagyunk az iránt, hogy állami berendezésünket nem vagyunk képesek fentartani, ha új anyagi eszközöket nem szerzünk. Tisztában vagyunk az iránt, hogy különösen igen nagy szükségünk volna arra, hogy a fogyasztási adókat, a vámjövedelmeket, az állami monopoliumokat lehetőleg önállóan és szabadon kihasználhassuk. Mindez — mondom — régóta bebizonyítva, tisztázva valóságos axiomaként áll a közönség előtt.

Nem is tagadják ezt a tulsó oldalon sem, hanem emlegetni nem szeretik, sőt néha felvillan az igazság beismerése azon az oldalon is. Hogy egyebet ne idézzek, bátor vagyok emlékeztetni Trefort minister urnak tavaly pozsonyi választóihoz intézett beszámolójára, a midőn kereken ki-

Digitized by Google

mondta, hogy az ipar fellendülése nélkül Magyarország boldogulni egyáltalában nem fog.

Azonban tétettek mégis némi kisérletek, hogy ez elemi igazságok, ha nem is tagadtassanak, de legalább lefátyoloztassanak. Tett a t. előadó ur is kisérletet arra, hogy legalább ne vonassanak le azon igazságokból a szükséges consequentiák. Azt állítja például a bizottsági jelentés, hogy az ipart csupán vámintézkedésekkel rögtönözve előteremteni nem lehet; de ez tán nem is volna tanácsos Magyarország körülményei közt, mert Magyarország gazdasági helyzete a mezőgazdasági termelésen sarkallik és ezt az ipar rögtönös előállítása veszélyeztetné.

Hát a mi e rögtönzést és annak veszélyeit illeti, bátor vagyok megjegyezni, hogy itt nemcsak ipar előteremtéséről van szó, hanem arról is, hogy Magyarország a fogyasztási adókat, monopoliumokat, vámjövedelmeket szabadon kezelje és kiaknázza. Már pedig azt nem fogja tagadni senki sem, az előadó ur sem, hogy ezeket rögtön lehet értékesíteni. Azonnal, mihelyt visszaszerzi az ország az azok fölötti szabad rendelkezést, százezrekben, milliókban lehet előállítani az eredményt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tovább megyek és azt mondom, hogy lehet ipart is rögtön előállítani. Elismerem, nem lehet ezt oly országban, hol nincsenek meg hozzá a kellő feltételek; de ott, hol ezek megvannak, lehet. Ily helyzetben van Magyarország.

Magyarország bővében van a legkitünőbb nyersanyagoknak, közlekedési eszközökben szintén nincs hiány, igazságszolgáltatásunk és közigazgatásunk rendezve van, e tekintetben még nagyon is tekintettel voltunk a külföldnek üzleti érdekeire és ezeknek sokszor saját nemzeti és társadalmi érdekeink rovására kedveztünk, *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* de továbbá, bővében van Magyarország az értelmes munkásoknak. A legújabb idők bebizonyították, hogy a Magyarországban létező minden faj, de különösen a magyar faj, mely ezelőtt legkevésbé foglalkozott iparral, az iparnak minden nemére a legkitünőbben alkalmas. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)*

Egyébiránt nem kell tovább mennünk; ott van a mult évi országos kiállítás. Ott azon egy tanuságot — drága pénzen — de megszereztük, hogy Magyarországnak ipara, a mennyiben meg van, minőség tekintetében tökéletesen a legnagyobb fejlettség szinvonalán áll. Ily körülmények közt azt mondani, hogy nálunk az ipar fejlődését rögtön előállítani nem lehet, hogy legfölebb majd csak a jövő nemzedékek fognák az ipar előmozdítására való törekvések eredményét élvezni, azt hiszem, alaposan nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

De azt is méltóztatott a t. előadó ur mondani, hogy az iparnak erős fejlődése talán még veszélyeztetné is legfőbb termelésünket, tudniillik nyerstermelésünket. E tekintetben nem méltóztatott ugyan magát bővebben kimagyarázni, de talán azt méltóztatott érteni, hogy elvonná a munkás kezet Magyarországtól.

Láng Lajos előadó: Nem azt értettem!

Mocsáry Lajos: Hogy tehát akkor mit méltóztatott érteni, valóban nem tudom. De miután különben is gyakran találkozunk ezen ellenvetéssel, hogy az ipar elvonja a mezőgazdaságtól a munkás kezet: bátor leszek erre nézve egy pár megjegyzést tenni. *(Halljuk!)*

Nagyon rosszul ismerné hazánk népességi és gazdasági viszonyait, a ki azt mondaná, hogy Magyarországon nincs elegendő munkás kéz a mezőgazdaság számára. Magyarországon ugy áll a dolog, hogy a föld népe az évnek háromnegyed részében valósággal munka, kereset hiányában szenved. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Juliustól augusztus végeig el van foglalva, valóságos gazdasági hadjáratot folytat. Igaz, hogy tömérdek és szaporodott is a mezőgazdaság terén való teendők száma, de a gépeknek, különösen a a cséplőgépeknek nagy elterjedése következtében a szegény nép munkája, a gabona kikészítése körül igen nagy mértékben megcsökkent, mert a gépek azt hetek alatt elvégzik, a mivel ezelőtt szérűkön kézi csépléssel, nyomtatással hónapokon át foglalkozott a munkás nép. Augusztus végén túl igen gyakran még ott is, a hol szőlők vannak, mert hát már ezeket is fenyegeti a phylloxera, alig van mezei munka; az év legnagyobb részében tehát a munkáskéz az iparnak rendelkezésére áll. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Egyébiránt méltóztassék tekintetbe venni a kivándorlást. Én tavaly olvastam az amerikai magyar egyletnek jelentését. Ott constatálva volt, hogy már tavaly a százezeret meghaladta a Magyarországból Amerikába kivándorlottak száma. Tudvalévő dolog, hogy a székelyek tömegesen vándorolnak ki Romániába; ismeretes, hogy legújabban a dunántúli nép is vándorol ki Slavoniába; nem rég óta magából Borsodmegyéből is, hol pedig mindenféle mezei munka bővében van, mert a megyében van bőven szántóföld, erdők, szőlők, vándorol ki a nép Amerikába. Azt hiszem, t. ház, ily körülmények közt azt mondani, hogy Magyarországon nincs az ipar számára elegendő munkaerő és hogy az ipar fellendítése folytán a munkáskezek elvonása által szenvedne a mezőgazdaság, ezt alaposan állítani nem lehet.

Hanem azt méltóztatnak mondani, ma is foglalkozott e themával az előttem szólott t. képviselő ur, hogy hazánkban az utóbbi vámszövetség tartama alatt haladás volt észlelhető és pedig jelentékeny és ezen haladás a vámszövetség és vámterület közössége által nem akadályoztatott. Én nem tagadom, igen is haladtunk, de oly mérvü

Digitized by Google

volt-e a haladás, hogy meg lehettünk vele elégedve? Hiszen a mai világban oly körülmények között élünk, hogy a haladás feltartóztathatlan, különösen a cultura némely ágaiban. De eléggé haladtunk-e, összehasonlítva némely csak most felcseperedett országgal, mely a megszerzett állami függetlenség mellett szabadon kifejtheti erejét, például Romániával? Jelentékeny a haladás Magyarországon, az mondatik. Hát méltóztassanak eltekinteni a budapesti corsotól, sugárúttól, kiállítási területtől, nézzünk egy kissé a mi rongyos falvainkba, kietlen mezőinkre, valóságos ázsiai állapotot látunk. Hiszen haladtunk 48 előtt is, még akkor is, mikor a vámsorompók egyenesen ellenünk voltak felállítva; volt haladás a Bach-korszak alatt, van most is, de valósággal elmondható, hogy quid hoc ad tantam sitim? *(Helyeslés a szélső balon.)*

Hogy igy is haladunk, daczára az elénkbe gördített nagy akadálynak, csak azt mutatja, hogy mily rendkivül fogékony Magyarország a haladásra és valóban csak vérző szivvel kell arra gondolni, hogy mennyit mulasztottunk a lefolyt 20 év alatt és hogy mennyit fogunk újra mulasztani a következő 10 év alatt. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hanem mindezekre azt mondják, hogy az új viszonyok olyanok, hogy azok előtt hátrálni kell minden más tekintetnek, nevezetesen azon viszony, hogy az újabb időben mindinkább kiszorulnak terményeink a külföldről és az osztrák piacz mindinkább nyer fontosságában. Hát azon calamitas, a mely ez által reánk hárul, a melyhez csatlakozik az árak oly rendkivüli beállása, hogy a magyar földmivelés jövedelme egy harmadrészre szállott, mindez nagyon kapóra jön azok számára, a kik azon calamitásban szenvednek, hogy nem birnak alapos érvekkel a külön vámterület ellen. Hanem hogy mennyit ér azon érv, a mely döntőkép szerepelt a bizottságban, nem akarom ismételni, a mit részben Enyedi Lukács, részben gr. Apponyi t. képviselőtársaim e tekintetben megjegyeztek, a kik tökéletesen kellő mértékére redukálták az Austriával való vámháború fenyegetés jelentőségét; a kik bebizonyították, nevezetesen Enyedi, hogy az osztrák piacz egyáltalában nem bir olyan rendkivüli fontossággal részünkre. Nem akarok reflectálni arra sem, a mit bőven kifejthetnék, hogy Austria sokkal inkább rászorul a terményeinkre, mint mi az ő iparczikkeire, a mit concedál maga az előadó ur is. Ezek után kérdem, hogy kinek van oka félni a vámháborutól? Azon körülmények, a melyekre hivatkozni méltóztatnak, épen az ellenkezőre ösztönöz bennünket, egyenesen arra, hogy miután — a mint látjuk — nem lehet megélni pusztán földmivelésből, mert annak jövedelme legújabban annyira csökkent és bizonytalan, épen annál inkább kell azután nézni, hogy új keresetforrásokat szerezzünk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez az igazi, ez a helyes következtetés az új viszonyokból. Nem kellenek a külföldnek a mi nyers terményeink? Hát teremtsünk azoknak fogyasztókat ide benn. Hiszen az a felesleg nyerstermékeinkben, a melyet kiviszünk, mindössze sem oly nagy, hogy annak itt benn fogyasztókat teremteni ne lehetne. Hiszen nem vagyunk mi Észak-Amerikában, Ausztráliában; nem milliókkal, csak néhány százezerrel szaporodjék ennek az országnak népessége, különösen népességének azon része, mely rozskenyér helyett buzakenyeret eszik, mely több húst fogyaszt: és azonnal itt-ott marad abból a feleslegből, melyet csak a külföldön lehet érvényesíteni. Magyarország, ha az industria itt lábra kap, igen könnyen elérheti azt az állapotot, hogy maga képes elfogyasztani nyersterményeit és akkor a hasonlíthatatlanul nyereségesebb belforgalom mellett megtakaríthatja azt, a mit jelenleg a nyersterményeikkel való üzérkedés utján az üzérek és vám formájában a külföldi államok rajtunk nyernek. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Az új viszonyok mindenesetre arra ösztönöznek, hogy minden áron igyekezzünk azon természet elleni helyzetből, a melyben most vagyunk, szabadulni. És ha azt mondják, hogy ebből vámháború lesz, ám legyen vámháború. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Az ilyen béke, mint a mostani, roszabb a háborúnál. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* A háborúnak kedvező kimenetele valószinű ránk nézve; a mostani béke mellett biztosan romlásra számíthatunk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ilyen körülmények között egy életrevaló nemzetnek, azt hiszem, az a kötelessége, hogy mindent, a mi vitalis érdekeit képezi, minden áron, még háború veszélyével is, érvényesíteni törekedjék. *(Tetszés a szélső balon.)*

Sürgős pedig, t. ház, nézetem szerint az, hogy hazánk ebből a sanyarú helyzetből kiemelkedjék, nemcsak azért, mert a mint bátorkodtam említeni, állami berendezésünk olyan, hogy annak mostani anyagi viszonyaink mellett megfelelni teljesen képtelenek vagyunk, hanem azért is — meg lehet, paradoxnak fog tetszeni állításom — mert a mostani szegénység egyenesen alá ássa nálunk magát a közerkölcsiséget. Emelkedett cultura egyrészről, szegénység másrészről — e dolog közt oly összeférhetetlenség van, mely okvetetlenül hamis helyzetbe hozza az egész társadalmat. Az emelkedő cultura rendesen elő szokta idézni az emelkedő gazdagságot, vagyoni jólétet. Megteszi ezt mindenütt, a hol annak mesterséges, mondhatni erőszakos akadályai, mint nálunk, nem léteznek. Igy azonban, a mint mi vagyunk, a dolog ugy áll, hogy a mi másutt a legnagyobb áldás — az volna minálunk is — tudniillik az emelkedő közmivelődés sok tekintetben egyenesen átokká válik. Mert az emelkedő közmivelődés új szükségeket, vágyakat, étvágyakat teremt, melyeket a szegény társa-

Digitized by Google

dalom nem képes kielégíteni. *(Élénk tetszés a bal- és a szélső baloldalon.)* Egész osztályok mentek e miatt egyenesen tönkre hazánkban. A mondhatni gőzerővel emelt közoktatás, közmívelődés folytán, mindinkább szaporodik nálunk egy művelt proletariatus, melynek részére a társadalom nem képes keresetet biztosítani. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mindenki, a kinek épen nagyobb műveltségénél fogva magasabb igényei vannak: azon tönkre ment osztályok, az a művelt proletariatus mind az államra veti magát ellátás keresése végett és az állam akként van már nálunk berendezve, hogy igen soknak képes ugyan ellátást adni, de ennek az ellátásnak ára van, a mely nem más, mint az, hogy az illető áldozza fel a maga szellemi, erkölcsi önállóságát. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

A „paupertas maxima meretrix" általánossá válik az egész társadalomban, a közszegénység aláássa egyenesen a közerkölcsöt. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Tisztában vagyunk, mondom, arra nézve, hogy mi kellene nekünk, mire volna szükségünk; jogunk annak érvényesítéséhez kétségtelen; miért nem élünk hát ezzel a joggal, miért nem teszszük meg mindazt, a mi vitalis érdekeink kielégítésére mulhatatlan? Azok az okok, a melyeket hallunk a mellett, hogy Magyarország ne éljen gazdasági jogával, azok nézetem szerint, egyáltalán tarthatatlanok. Mi hát az igazi ok? Én azt hiszem, hogy a valódi okok nem gazdaságiak, hanem tisztán politikaiak. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Az, hogy Magyarország ne érvényesítse közgazdasági tekintetben való önrendelkezési jogát, az 1867-iki közösügyes alkunak egyik kiegészítő része. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Egyik főtényezője ez annak a közösügyes alkunak. Az 1867-iki kiegyezésnek sarkalatos része volt az, hogy az a Magyarországnak szabad rendelkezési joga maradjon ott a törvényben, de Austria maradjon meg mindazokban az előnyökben, a melyeket századok óta Magyarország rovására élvezett. Ez volt az alapgondolat, nem a szabad kereskedés, a mint Gaal Jenő t. barátom tegnap mondotta; ez volt alapgondolata 1867-ben a vámszövetségnek, ez maradt az alapgondolat 1878-ban, ez annak alapgondolata ebben a pillanatban. *(Igaz! a szélső baloldalon.)*

És igy, t. képviselőház, a szőnyegen levő kérdésnek veleje most is az, hogy hát szükségszerű valami-e az, a fátumnak változhatlan rendelése-e az, hogy ezen 1867-iki közösügyes alku változatlanul maradjon az ország nyakába az idők végéig? Arra van-e végleg kárhoztatva Magyarország, hogy a maga képességeit, a maga erejét semmi tekintetben ki ne fejthesse? A közös hadsereg mellett nem fejtheti ki erkölcsi erejének egyik jelentékeny részét, a maga katonai erényeit azon roppant áldozatok mellett, melyeket a közös hadsereg miatt visel, nincs biztosítva szabadságának élvezetében; ez a tanulsága annak a Janszky-ügynek, mely annyira mozgásba hozta a lefolyt nyáron a közvéleményt, de a súlyos áldozatokért még abban a tekintetben sincs biztosítva a nemzet, hogy külellenség ellen magát megvédhesse, mert az a hadsereg, melynek keretébe be vannak szorítva Magyarország fiai, az a maga hagyományos híres szellemével egyetemben nem egyéb, mint a solferinoi és königgrätzi hadseregnek a folytatása. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)* Anyagi tekintetben pedig azon közösügyes alku által arra van kényszerítve Magyarország, hogy Ausztriának gyarmata maradjon. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Az a kérdés, t. képviselőház, mondom, szükségszerű valami-e, hogy ez igy maradjon? Én ezt a magam részéről el nem ismerhetem; nem ismerem el pedig azért, mert ez sem a monarchiának, sem az uralkodóháznak egyáltalán nincs érdekében. Ennek a monarchiának az van érdekében, hogy minden képességeit, minden tehetségeit a tökély legnagyobb fokára emelje; a közös uralkodónak, a kinek minden alkotmányosság mellett helyzeténél fogva döntő befolyása van a monarchia ügyeinek irányzására, egyáltalán nem állhat érdekében, hogy az uralkodása alatt levő ország olyan legyen, mint a gutaütött ember, kinek egyik fele meg van bénítva. De azért, hogy nincs a felettünk uralkodó hatalomnak érdekében, a hatalom azért követni fogja a maga hagyományos politikáját, a mihez tartozik az is, hogy Magyarország Ausztriának gazdasági tekintetben ki legyen szolgáltatva. Ha a nemzeti akarat hatalmas nyilvánulásai nem fogják helyes útra téríteni, ha a nemzet nem képes erős állást foglalni legvitálisabb érdekeiben, sohasem fog menekülni mostani sanyarú helyzetéből, de nem lesz képes érdekeit érvényesíteni más kérdésekben sem.

És itt legyen szabad a t. házat arra emlékeztetnem, a mi ezelőtt 10 évvel előfordult. 1877-ben meghosszabbittatott az Ausztriával való vámszövetség a közös vámterület alapján és a hatalom látva, hogy az ország egyáltalán nem képes kellőleg állást foglalni egy életkérdésében, követve hagyományos terjeszkedési ambitióját, bement Boszniába. Most ha ismét azt látja a hatalom, hogy a nemzet nem veszi komolyan azt, a mire oly nagy szükségünk van, mint a mindennapi kenyérre; ha most is csak akként fog állani legfontosabb érdekei mellett, mint utolsó alkalommal: akkor nagyon tartok tőle, t. ház, hogy ugyanazon terjeszkedési ambitio és az a complicitás, mely Lengyelország felosztása óta meg volt Austria és Oroszország közt, ismét csak azt fogja eredményezni, hogy Austria-Magyarország nem fogja a muszkát megakadályozni abban, hogy Bulgáriát elfoglalja. Mert az oly nemzet hiába fogja akármily egy-

Digitized by Google

hanguságggal szavát felemelni, az oly nemzetnek, mely saját legfontosabb érdekei mellett erős állást foglalni nem képes, respectálni szavát nem szokták.

Én, t. ház, az ily politika alá lovat adni, hazámnak legfontosabb anyagi érdekeit feláldozni nem akarom, azért a szőnyegen levő törvényjavaslathoz nem járulok. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Örvendek, hogy e kérdésben együtt fogok szavazni gróf Apponyi Albert t. képviselőtársammal és elvtársaival; de mégis szükségesnek tartom, hogy a helyzet tisztázása végett elmondjam, miben különbözik a mi álláspontunk az övéktől. *(Halljuk!)*

Mi határozottan a külön vámterület alapján állunk. A t. képviselő ur kijelentette, hogy ő kész volna hozzájárulni a közös vámterület alapján is egy oly szövetséghez, mely Magyarország érdekeit kielégíti; ő se a politikai, sem gazdasági dogmának a vámterület közösségét, vagy nem közösségét nem tekinti.

Mi, t. ház, lehetetlennek tartjuk azt, hogy a közös vámterület alapján oly szövetség köttessék, mely Magyarország érdekeit kielégítené. Mert bármiként lenne is a tarifa megcsinálva szemben a külfölddel, nekünk épen az osztrák ipar ellen szükséges iparunkat védeni; ezt pedig vámsorompó felállítása nélkül, tehát közös vámterület mellett, elérni lehetetlen. Azért én egyenesen elvi álláspontnak és nem riadok vissza a szótól, melyet t. képviselőtársam használt, dogmának tekintem a külön vámterületet gazdasági tekintetben azért, mert csak ez úton vár üdv számunkra anyagi tekintetben, politikai tekintetben azért, mert kereskedelmi ügyekben, a mint az 1867-iki törvény magát kifejezi, szabad rendelkezés az állami önállóság vagy függetlenség mellőzhetlen kelléke.

A t. képviselő ur méltóztatott azt is mondani, egyik főoka annak, hogy nem fogadja el az előterjesztett vámszövetségi szerződést, abban áll, mert egyéb hátrányokért a fogyasztási adóknál nem lát benne compensatiót. A fogyasztási adóknál ő határozottan önállóságot kiván az ország részére; gondolom a külön fogyasztási vámvonalat is kész volna felállítani. Hát erre bátor vagyok megjegyezni azt, hogy ha megadatnék is Magyarországnak a szabad rendelkezés joga a fogyasztási vámok tekintetében, ezt compensatiónak tekinteni nem lehetne, mert bármily fontos is az, hogy a fogyasztási adókkal az ország szabadon rendelkezhessék, ez által nem lehet compenzálni az általános emelkedést a magyarosodásban, melyet csak az által lehet elérni, ha Magyarországban az ipart emeljük. Kétségtelen, hogy vannak oly körülmények, midőn a fogyasztási adók nagyobbmérvű kihasználása által jelentékeny összegeket lehetne a kincstár számára megszerezni, de bocsánatot kérek, ezt már compensatióul egyáltalában nem lehet tekinteni. Mert a mit a magyar állam saját polgárainak zsebéből kiszivattyúz, egyáltalában nem compensatió azért, a mit az iparban űzött egyedárúság által az osztrák polgár zsebre rak. Ezt voltam bátor megjegyezni, a törvényjavaslatot nem fogadom el, hanem csatlakozom azon határozati javaslathoz, melyet Enyedi Lukács t. képviselőtársam benyujtott. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Almásy Sándor: T. képviselőház! Ha ezen vámszövetségi törvényjavaslat megszavaztatik, ez által, a mint már megemlittetett, a fegyvert kiadjuk a kezünkből, hogy a vámtarifát helyesen, jól, célszerűen megállapíthassuk. Megütközését fejezte ki az iránt Enyedi Lukács t. képviselőtársam, hogy ily eljárás hogyan lehetséges? Én megvallom, a multakból és tapasztaltakból okulva, sem meg nem ütközöm rajta, sem nem csodálkozom. Mert e kormány, mely el van határozva mindenben és mindenkor az osztrákok érdekeit szolgálni és a magyar érdekekért magát kitenni nem meri, természetes, hogy e fegyvert, mely máskép hathatós, szivesen elejti kezéből. Én a vámtételeknek helyes és helytelen voltára nem terjeszkedem ki. Enyedi Lukács és gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam igen bölcsen és kézzel foghatóan kimutatták azok káros voltát. Csak egyre akarom nem annyira a képviselőház és kormány, mint inkább az ország figyelmét felhivni. Ha tény az, hogy a törvényjavaslat által közgazdasági érdekeinket feladjuk, tény az, hogy feladjuk az ipar iránti érdeket és tény az is, hogy az önálló vámterület megalkotása nélkül fel van adva pénzügyeink rendezése is. Mert tagadhatátlan, hogy ha nem is egészen, de nagy mérvben javítani lehetne pénzügyeinket az önálló vámterület felállításával. De arról nem tehetek, hogy a kormány czélszerűbbnek tartja az adósságcsinálást és a kamatok fedezésére az adók emelését.

Elvitázhatatlan az, hogy tiz esztendő óta ezen ország kötve van és igy sanyarog. Ha a kormány és a ház többsége e bajon nem segít, ismét ily hosszú időre megrontja az országot.

Én egyre vagyok bátor az ország minden egyes polgárát felhivni: szövetkezzék arra, hogy a maga érdekeit védje meg az által, hogy az osztrák kapzsiság ellenében iparkodjék magyar gyártmányokat vásárolni *(Ugy van! a szélső baloldalon)* és felhivom arra is, hogy e tekintetben a kezdeményezést ne várja azon kormány részéről, mely e tekintetben a kezdeményezést a kezébe eddig sem vette.

Valódi életkérdés reánk nézve, hogy minden magyar ember elhatározza, hogy nem osztrák czikkeket, hanem magyar gyártmányokat szerezzen; de nem elég, hogy erre elhatározza magát, hanem szükséges, hogy teremtsünk oly helyeket, a hol azokat meg lehet szerezni. Én már rég feltettem magamban, hogy nem vásárlok egyebet

Digitized by Google

magyar iparczikkeknél, de az nagyon nehéz. Itt látjuk Romániával a háborút és Erdélyt, mely iparczikkeit nem birja eladni. Meg vagyok győződve, hogy ha csak egy karácsony előtt való hónapban itt Budapesten egy bazárt állítanának és a magyar közönség elhatározná, hogy csak magyar iparczikket vásárol, Magyarország összes játékiparczikkei nem volnának elégségesek a közönség kielégítésére.

Mindenki szokott karácsonykor nemcsak játékot, hanem kelméket és egyéb ajándékokat venni. Ha ily bazárokat állítanának fel és a magyar közönség magyar iparczikket venne, az osztrák kapzsiság mélyen volna sújtva és azt hiszem, megpuhulna annyira, hogy tiz év mulva az egyezséget jobban meg lehetne kötni. Ezt szándékoztam figyelmébe ajánlani az ország közönségének.

Pártolom Enyedi Lukács t. képviselőtársam különvéleményét. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Beöthy Ákos: T. ház! *(Halljuk!)* Szokásom szerint nem szándékozom hosszasan beszélni, de a mint eddig minden fontosabb kérdésnél kötelességemnek tartottam szavazatomat indokolni, ugy most is akarom azt tenni. Mondhatnám, t. ház, hogy ezt részben honoris causa is teszem, mert azt hiszem, a t. ház méltóságával az egyezik meg, ha egy ily fontos, életbevágó kérdés iránt a lehető legnagyobb érdeklődést tanusítjuk. *(Ugy van! balfelől.)*

Mielőtt, t. ház, a kérdés érdemére áttérnék, méltóztassék megengedni, hogy legelőször codificationális szempontból, e törvényjavaslat szövegezését illetőleg, egy észrevételt tegyek. *(Halljuk!)* Azt hiszem, t. ház, hogy Savignynek, a hires jogtudósnak, a ki azt mondta, hogy a mi századunk nem bir codificationalis érzékkel, sejtelme volt a mi törvényhozási eljárásunkról, mert a mi törvényeink zavarosak, kétértelmüek, hézagosak. Alig hozunk meg egy törvényt, azt szabatosítani, kiegészíteni, novelláris eljárás utján pótolni kell, ugy, hogy egész törvénytárunk akként néz ki, mint egy arab zsibvásár, mint egy foltozott ruhatár. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Ennek azután meg van az inconvenientiája, t. ház, hogy ha az ember egy érvényben levő törvénynek tartalmával meg akar ismerkedni, az egész törvénytárt derüre-borúra össze-vissza kell kutatni.

Ez a törvényhozási pongyolaság, t. ház, nemcsak a novelláknál, hanem új törvényeinknél és internationális szerződéseknél is feltalálható. Itt van például ez a törvényjavaslat, mely ugy terjesztetett elő, mint az 1878-iki vám- és kereskedelmi szerződésnek meghosszabbítása, holott ez nézetem szerint egészen új actus, habár némely dispositio fenn is tartatik. Méltóztassék a törvényjavaslatot megnézni. Itt van két szakasz, a többi az 1878-iki törvénytárban van, a vámtarifa pedig lesz a jövőben.

Ezt csak senki sem fogja szabatos, correct codificationális eljárásnak nevezni. Nem hiszem, t. ház, hogy nekünk egy ily szétdarabolt, csonka törvényjavaslatot tárgyalnunk lehet, hanem méltóztassék az egész szöveget kiegészíteni, hogy az itt előttünk a ház asztalán legyen.

De fel kell szólalnom az ellen is, t. ház, hogy a t. kormány megszakította a tárgyalásoknak sorrendjét és mielőtt a vámtarifát illetőleg megegyezésre jutott volna Austriával, velünk tárgyaltatja a vám- és kereskedelmi szerződést. Nekem, t. ház, az volt nézetem és a vámtarifa tárgyalásánál ennek kifejezést is adtam, hogy tulajdonkép a kereskedelmi szerződést kellett volna előbb tárgyalni, mert mielőtt e szerződésnek pontozatait megállapítjuk, előbb okvetlenül elvben kell tisztába jönnünk az iránt, hogy szerződünk-e, igen vagy nem? Nem kötöm magamat e felfogáshoz és megengedem, t. ház, hogy más eljárás is lehet helyes. A t. kormány ezt az eljárást követte, tárgyaltatta a vámtarifát és mikor azután előjött egy bizonyos differentia Austriával, szerintem, ismételem, nem lehetett volna tovább procedálni, mig e különbözet kiegyenlítve nincs.

Azt mondotta minap a ministerelnök ur, hogy azért lehet a vámszerződést tárgyalni, mert e két dolog nincs egymással összeköttetésben; ha az osztrákok el nem fogadják az új vámtarifát, akkor érvényben fog maradni a mostani. De, t. ház, ugy tudom, hogy ép a mostani vámtarifa képezi a soit-disant sérelmet, a petroleum-vámot illetőleg. Ha, t. ház, ők ezt oly fontosnak találják, hogy mindaddig nem akarnak egyezkedni, mig ez nem orvosoltatik, világos, hogy nem fogják elfogadni a vámszerződést, minek az lesz a folyománya, hogy a mostani vámtarifa érvényben marad és az a bizonyos sérelem, a petroleum-vámot illetőleg perennálva lesz. Nincs tehát semmi értelme a tárgyalásnak, csakis abban az esetben, ha már előre el vagyunk határozva engedni, ha e kérdéstől szabadulni akarunk és akkor ez semmi más, mint egy intermezzója annak a hajszolási eljárásnak, melyet annyiszor tapasztalunk, a mely lesülyeszti a képviselőházat. Sic volo, sic jubeo, stat pro ratione voluntas. *(Ugy van! balfelől.)*

Ezzel át akarok térni magára a törvényjavaslatra. A mai napon a t. államtitkár ur ennek a törvényjavaslatnak védelmére kelt és egyebek között a fogyasztási adókat illetőleg azt mondotta, hogy nincs ok, hogy mi ezt oly nagy sérelemnek tekintsük, hisz 10 év leforgása alatt módunk van, ezt a sérelmet orvosolni. De ép az a baj, hogy mi ab ovo oly egyezséget kötünk, mely Magyarországra nézve sérelmes. Hogy sérelmes, azt a czukoradót illetőleg maga a t. államtitkár ur is elismerte. Ekkor azután természetes, hogy nem változtathatunk rajta; mert az osztrákok igen egyszerüen 10 év leforgása előtt nem akarnak és

Digitized by Google

nem fognak rajta változtatni. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A t. államtitkár ur áttért azután a vám- és kereskedelmi szerződésre, mondván, hogy az Magyarországnak érdekében van, mert Magyarország azon idő alatt gazdagodott. Erre nézve csakugyan számos statistikai adat hozatott fel és a t. államtitkár ur e statistikai adatoknak védelmére kelt.

Én, t. ház, nem támadom meg azt, hogy statistikai adatok közöltössenek, de azokra nem is esküszöm; mert épen a statistikai munkákból tanultam meg azt, hogy nagyon kell az embernek óvakodnia a statistikai számcsoportosításokból vont elhamarkodott itéletektől. Nekem, t. ház, Magyarország vagyonosodását illetőleg más impressióm van. Ha látjuk azt, hogy Magyarországnak középosztálya, mondhatnám, eltünik a föld szinéről, *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* ha látjuk azt a tömeges depossedálást és expropriatiót, az mindenesetre azt jelenti, hogy nálunk a vagyonnak megosztásában igen jelentékeny perturbatio van. Már pedig azt mindenki tudja, hogy a gazdasági organismus egészségének a vagyon helyes megoszlása épen olyan factora, mint hogy ha a tőke szaporodik, oly módon, hogy a gazdagok gazdagodnak, a szegények szegényednek. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Különben nincs mit vitatkozni arról a kérdésről, hogy gazdagodik-e Magyarország vagy nem; mert államháztartásunk szempontjából állanak nekünk rendelkezésünkre oly praegnans adatok, a melyekkel e kérdést elbirálhatjuk.

Ugyan miképen lehet Magyarország gazdagodásáról beszélni, midőn chronicus deficitben szenvedünk, államadósságunk minden esztendőben szaporodik, midőn ez ország nem képes az államháztartás szükségleteit jövedelmeinek expansivitásával fedezni? *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

És államháztartásunknak ezen miseriái igazán oly ecclatansak, hogy minden alkalommal szemünkbe tünnek. Itt van a vám- és kereskedelmi szerződés 11. §-ának új bekezdése, mely igy hangzik: „mindkét kormány kötelezi magát arra, hogy közvetlenül a vám- és kereskedelmi szövetség megkötése után bizottságot fog küldeni a végből, hogy“ — nem olvasom tovább — „a valutát helyre állítsa“.

Én, t. ház, előre kijelentem, hogy én a kényszervalutát közgazdaságilag roppant szerencsétlenségnek tartom és igazán nagyon óhajtandónak tartom azt, hogy a valuta mielőbb rendeztessék.

De hiszen ennek megvannak kellékei s előfeltételei.

A kérdés az, hogy ezeknek a kellékeknek és előfeltételeknek birtokában vagyunk-e ma? Nem kell messze mennünk. Ott van Olaszország.

Látjuk, miként rendezték a valutát Olaszországban.

Egyszerűen ugy, hogy az államháztartásban nemcsak helyreállították az egyensúlyt, hanem még fölösleg is maradt. És ez szoros nexusban áll egymással, t. ház, mert mi az a valutarendezés? Semmi egyéb, mint az állam oly adósságának, melyért kamatot nem fizet, convertálása oly módon, hogy az adósságáért később kamatot fizessen. Mert az államjegy nem egyéb, mint olyan adósság, melyet az állam a nagyközönségtől felvesz és érette kamatot nem fizet. Természetes, hogy a ki fizet, az a közönség maga, a mely fizet és veszít a disagión, de a kincstár nem fizet. Nálunk is ez lesz az eredmény. Be fogják váltani azt a — ha jól tudom — 400 milliónyi államjegyet oly kölcsönnel, a melyért aztán kamatot fizetünk.

De kérdem, hiszi-e valaki, hogy mikor mi évről-évre nagyobb kamatterhet vagyunk kénytelenek fizetni, hogy mi akkor keresztül vihetünk oly pénzügyi operatiót, hogy egy adósságot, melyért most kamatot nem fizetünk, beváltsunk oly módon, hogy ezután fizessünk érte kamatot. Ezt én lehetetlen dolognak, képtelenségnek tartom s ez semmi más, mint irott malaszt, nesze semmi, fogd meg jól. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Azután azt is felhozták, hogy Magyarországra nézve mily fontos az osztrák piacz s hogy a védvámos áramlat következtében Magyarország minden piaczáról kiszorult s ezért számtalan statistikai adattal bizonyittatik, hogy milyen fontos a magyar termelőkre nézve az osztrák piacz. Felhozatott, hogy Austria mennyi buzát, rozsot, zabot, árpát, szarvasmarhát, sertést, stb. fogyaszt. Hát ismétlem, hogy én ezen adatokat kétségbe vonni nem akarom, ezek az adatok bizonyítanak ugyan a vámközösség mellett, de hiszen hogy ennek a vámközösségnek némi tekintetben előnyei is vannak, azt senki sem vonta tagadásba. Azonban nem ezt kell bizonyítani, hanem azt, hogy reánk nézve előnyös Austriával az 1886-iki vámtarifa alapján szerződni; azt kell bizonyíttani, hogy igaza van a kormánynak abban, hogy az agrar-vámok compensatiót képeznek az iparvámokért. Ez képezi az egész vám- és kereskedelmi szerződésnek és tarifának alapgondolatát. T. ház! E kérdés a vámtarifa tárgyalása alkalmával meg volt vitatva, elmondottuk akkor nézeteinket, érveinket, ezek ismétlésébe most nem bocsátkozom, de méltóztassanak megengedni, hogy egy adattal ezt illetőleg szolgáljak, melyet azóta böngésztem ki. *(Halljuk!)*

Méltóztatik tudni, t. ház, hogy Angliában voltak gabonavámok. Ott e kérdést nagy elmeéllel és nagy gyakorlati érzékkel kezelték. Angliában abból indultak ki, hogy a földbirtokosnak bizonyos

Digitized by Google

határozott jövedelmet kell biztosítani, azt pedig oly módon hitték elérhetni, hogy a gabona számára egy bizonyos minimalis árt biztosítottak a vámok folytán, melynek nem szabad alacsonyabbnak lenni.

Ily minimalis árként vettek fel quarterként 72 shillinget és azután ezt ugy akarták a vám legislatiója által biztosítani. Ez volt a fokozatos scala, a mit 1828-ban behoztak, hogy tudniillik ha a buza ára Angliában 72 shillingen fölül volt, a gabona vámmentes volt, ha alább szállt, a mint lejebb és lejebb szállt, emeltetett a vámnak scalája. Ez volt a panacea, t. ház, melylyel ők az angol fölbirtokosok bajain segíteni akartak. Már, t. ház, hogy vámok által fixiroztassék és hatás gyakoroltassék az árakra, azt nem voltak képesek elérni, mert 1832-ben 58, 1833-ban 52 és 1842-ben 48 shilling volt a buza ára, egyszóval az agrarvámok a gabonaárak képződésére teljesen hatástalanok maradtak. Ha ez adattal és bizonyítékkal szemben a t. kormány proselytákat akar toborzani vámpolitikája mellett, neki más eszközzel és bizonyítékokkal kellett volna előállani, jelesen azzal, hogy az az összeg, az a nyereség, melyet Magyarország gazdaközönsége az agrarvámok folytán az osztrák fogyasztótól kap, megfelel azon nyereségnek, melyet az osztrák ipar, az ipari vámok következtében a magyar fogyasztó közönségtől nyer. Ezt a számítást, ezt a bizonyítást kellett volna alkalmaznia és akkor talán megadtuk volna magunkat, igy nem!

De, t. ház, hogy ha ezen számítással nem állanak elő, szolgáltattak itt nekünk más számadatokat, melyek ennek a vám- éskereskedelmi szerződésnek appretiatiójára a kellő anyagot megadják.

Fel van tüntetve itt Magyarországnak forgalma Austriával és itt a kormány indokolása arra az eredményre jutott, hogy Austria behozatalának értéke jóval felülmulja azon értéket, melyet Magyarország kivitele Austriába tesz.

Ez, t. ház, számban kifejezve annyit tesz, hogy Magyarországnak forgalmi deficitje Austriával szemben négy esztendőn keresztül 320 millió forint, 1882-ben 62 millió, 1883-ban 58 millió, 1884-ben 122 millió, 1885-ben 79 millió volt. T. ház! Ez azt teszi, hogy Magyarország képtelen szükségleteit, melyeket Austriától beszerez, árúkban, értékekben, terményekben megfizetni, hanem megfizeti megtakarított feleslegével, vagy tőkevagyonával ugy, hogy egy szóval azt mondhatnám, hogy Magyarország Austriával szemben tributarius viszonyban van. *(Ugy van! bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Ilyen körülmények közt beszélni gazdasági érdekek egyensúlyáról, gazdasági paritásról, igazán a dajka-mesék országába tartozik és én nagyon sajnálom, hogy a magyar törvényhozást és a magyar közvéleményt oly naivnak méltóztatnak tartani, hogy ezeknek higyjünk. Austriában sokkal jobb véleménynyel vannak felőlünk, nem csinálnak belőle titkot, hogy ez a vámszövetség rájuk milyen előnyös. Méltóztassanak megengedni, hogy ennek igazolásául egy igen rövid citatumot olvassak fel egy nagyon jelentékeny osztrák államférfiu: Plener képviselőnek beszédéből. *(Halljuk! Halljuk!)* A vámtarifának tárgyalása alkalmával szóba jött ott a Németországgal való vámunio kérdése. Erre Plener a következőket mondotta: „Ha tekintetbe vesszük, hogy az osztrák ipar mennyire uralja a magyar piaczot, a vámunio nem jelent mást, minthogy ezen kiváltságos helyzetnek vége vettessék. Tudok magamnak képzelni oly coalitiót, a mely a magyar mezőgazdák és a német iparosok közt köttetik. A magyar gazda csak nyerne vele, hogy ha a német piaczot megnyerhetné; mig a német ipar, a mely túltermelésben szenved, sokat nyerne szintén, ha számára Magyarország piacza megnyittatnék. Az, a ki ennek árát megfizetné, az osztrák iparos lenne. Ezért gondolnunk sem szabad arra, hogy Magyarország kapui ily túlhatalmas versenytárs előtt megnyittassanak."

Ezek után, t. ház, hogy ha a kereskedelmi szerződés mérlegét meghúzzuk, be kell látni mindenkinek, hogy ez egy societas leonina. *(Ugy van! balfelől.)*

A t. államtitkár ur ma ismételte azt, a mit minap már a t. előadó ur is felhozott, hogy a védvámos áramlat nem Austriában kezdődött. Elmondta a kérdésnek historicumát. Én azonban akkép vagyok informálva, hogy a védvámos áramlat a 70-es években kezdődött Austriában, a hol el is követtek mindent arra, hogy a kereskedelmi szerződések felmondassanak. Ezt el is érték. Ekkor kezdődött azon tárgyalás, a melyről beszélt a t. államtitkár ur is, 1877-ben Németországgal, a mely akkor kész lett volna velünk az 1868-iki alapon arifaszerződést kötni. Ez azonban megakadt főleg az osztrák védvámos praetensiók miatt, a melyek alapján a Veredlungsverkehrt akarták megvámoltatni és a gyapjuszövetek vámját kivánták magasabbra emelni. Ekkor Németország kivánta és óhajtotta is, hogy a vám- és kereskedelmi szerződés egy esztendeig hosszabbittassék meg. Ebben azonban Austria nem nyugodott volt meg. Igy szakadtak meg a tárgyalások. Nem szenved tehát kétséget, hogy az első lövés Austria részéről történt.

T. barátom, az előadó ur azt mondotta, hogy a szerződéses vámpolitika ideje lejárt. Én azt tartom, hogy ezzel az egész dologgal nincs mit dicsekedni, mert ez nem azt teszi, hogy a nemzetgazdasági eszmék fejlődésében magasabb stadiumot értünk el. Ez igen egyszerűen azt teszi, hogy a közvélemény apathicus, a kormányok gyengék és van egy

Digitized by Google

jól szervezett agitatio, egy korteskedés, a mely túlsúlyra vergődött. Igy van ez Austriában és ez semmi másból nem származott, mint a védvámos irány elhatalmasodásából.

Én már a vámtarifának tárgyalása alkalmával megmondottam azt, hogy nincs jogosultsága a védvámnak az osztrák ipart illetőleg, mert ők arra nem szorultak. Kimutattam, t. ház, azt, hogy már az angol pótconventio idejében versenyképesek voltak, főleg annál a két momentumnál fogva, mely az osztrák ipar előnyét képezi a külföldivel szemben; a magyar piacz exceptionalis helyzete és közelsége és főleg az agio, mely nekik a külföldi iparossal szemben jelentékeny praemiumot ád. Mondhatom, hogy én e nyár folyamán künn voltam Austriában, sokat beszéltem iparosokkal, kik maguk is kénytelenek voltak ezen állításom igazságát elismerni. Tovább megyek, t. ház, merem állítani, hogy nincsen a védvám az osztrák ipar érdekében sem. Mert — és erről már kezdenek meggyőződni — annak a védvámnak nem egyedül az a czélja, hogy oltalmazzon, hanem, hogy a gyáros helyzetét mintegy stabilizálja, hogy a gyáros tudja, hogy fix vámtétel védelmében fog részesülni hosszú ideig és e szerint rendezhesse be gyárüzletét. Igen, de nyolcz esztendő óta ez már a harmadik vámtarifa, folyton ugrándozó vámtételeivel, minden következetesség és vámpolitikai gondolat nélkül. Ennek következtében a jóravaló, solid iparos nem tud számítást tenni, az egész ipar elveszti üzleti természetét, szerencsejátékká fajul, speculatio, túlproductio áll elő; létesül az ugynevezett „Schlender-Concurrenz".

Ez az egyik, a másik az, hogy nem lehet tagadni, hogy az osztrák iparnak jelentékeny része exportképes és igen szép és nagy exporttal bir.

Igen, de t. ház, a védvámok következtében előállítási költségei megdrágulnak és ennek folytán nem képesek versenyezni ugy, mint eddig. Mindezek a tünetek nem maradnak nyomtalanul és ha vannak is olyanok, mint t. barátom az előadó ur, kik az autonom tarifáknak oly hosszú jövőt jósolnak: vannak mások, kik másként gondolkoznak. Ezek közé tartozik az új osztrák kereskedelmi minister is, ki alig hogy elfoglalta helyét, körrendeletet bocsátott ki, melyben felszólítja a kereskedelmi- és iparkamarákat és kijelenti, hogy el kell követni mindent, hogy a szerződéses vámpolitika létrejöjjön. Lesz-e ennek sikere, vagy nem: azt nem tudom. De egyet igenis tudok: hogy az új osztrák minister e föllépése a t. kormány eddigi vámpolitikájának legszigorúbb elítélését képezi. És ha, t. ház, igy ítél egy osztrák minister, miként itéljünk mi e vámpolitikáról, mi, Magyarország ellenzéke? És itt van azon pont, a hol nézetem szerint, jogosultsága van az ellenzéknek a t. kormány politikája ellen a legélesebb, a legkiméletlenebb támadást intézni. Mert, ha Magyarország érdekei a vám- és kereskedelmi szerződésnél nem érvényesülhetnek, akkor ennek oka semmi más, mint egy politikai hiba, melyet a t. ministerelnök ur követett el. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nekem, t. ház, az a nézetem, hogy az osztrák jogosulatlan praetensiókkal szemben nem lehet ennek az országnak mást tenni és nem lehetett volna mást tenni ezelőtt sem, mint határozottan a külön vámterület alapjára lépni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezt, t. ház, 1878-ban a ministerelnök ur nem volt képes tenni, nem volt politikai ereje hozzá *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* és annak következtében nem volt, mert előbbeni balközépi állásánál fogva ki volt téve annak az imputatiónak, hogy balközépi programmját realizálja és gazdasági különválás fogja követni a politikait. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Minden Deákpárti kormány állhatott volna az önálló vámterület alapjára, mert elejétől fogva híve lévén a közjogi kiegyezésnek, nem volt kitéve ezen imputatiónak.

És igy történt az, hogy a kormányelnök politikai hibájáért meglakolt a nemzet és annak következményeit nyögi Magyarország. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, nem tartom azt politikai hibának, hogy valaki közjogi elveit feladja, azt sem tartom politikai hibának, hogy valaki bona fide meggyőződését megváltoztatja; de azt tartom, hogy minden politikai eljárásnak és magatartásnak van egy bizonyos consequentiája, melyet elodázni, elütni nem lehet és ez az, hogy ha valaki egyszer életében önmagával, politikai multjával ellenmondásba és meghasonlásba jött: akkor képtelen nehéz, kényes természetű problemák megoldására. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Visszatérve a tárgyhoz, nekem az a nézetem, hogy nem lesz békesség, mig azzal a jogosulatlan praetensióval szemben el nem határozzuk magunkat egyszer már a caudiumi járom alá fejünket nem hajtani és határozottan az önálló vámpolitika alapjára nem lépünk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, kimondom s e tekintetben talán ellentétben vagyok Mocsáry Lajos t. barátommal, hogy én a külön vámterületet és vámközösséget nem tekintem elvi kérdésnek, hanem tekintem egyszerűen opportunitási kérdésnek, tekintem az anyagi előnyök és hátrányok mérlegelése kérdésének. És mert ilyennek tekintem, határozottan kijelentem, hogy az nem lehet politikai kérdés, hanem egyszerűen és tisztán érdekkérdés. Ennek nincsenek és nem lehetnek politikai consequentiái. Nincsenek, mert a mai időben ezek a közgazdasági kérdések a politikai kérdésekkel oly szoros, elválaszthatlan nexusban nincsenek. Ezen két fo-

Digitized by Google

galom: politikai közösség és közgazdasági közösség nem fedi egymást ép ugy, mint az állam politikai configuratiója és közgazdasági configuratiója. A mult időkben voltak egységes államok, melyekben egész csomó önálló vámterület volt és viszont voltak souverain államok, melyek egymással vámközösségben voltak. Ezen monarchia sohasem volt oly erős, mint a külön vámterület alapján és soha sem volt oly gyönge, mint midőn a közös vámterület alapján állott és egységes birodalmat képezett. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ott van Németország. Hiszen politikai szövetségben vagyunk vele és gazdaságilag farkasszemet nézünk egymással. Ez, ismétlem, a dolog természetéből folyik, mert ezek az anyagi érdekek oly expansiv erővel birnak, hogy meg van bennök a törekvés, hogy a politikai kereteket sem respectálják, ha azok mintegy Procrustes-ágyat képeznek, melyben gazdasági fejlődésök megvan bénítva. Épen az anyagi téren, t. ház, van szükség a legteljesebb kölcsönösségre és legnagyobb méltányosságra. És igen jól mondotta Gaal Jenő t. barátom az ő tartalmas és tanulságos beszédében, hogy anyagi érdekek megsértése képes a legszorosabb baráti és testvéri köteléket felbontani.

Hát, t. ház, ezek arany szavak, melyek egy nagy politikai tanulságot rejtenek magukban és hogy ezen tanulság meglegyen, méltóztassék nekem megengedni, hogy előadásom befejezésétül egy rövid történeti példával szolgáljak. *(Halljuk! Halljuk!)* Teszem pedig, t. ház, azért, mert tudtomra az igy még a magyar képviselőházban felhozva nem volt és egyáltalában oly fontos politikai és közgazdasági consequentiái vannak, a melyek eddig nem méltattattak kellőképen.

Méltóztatnak emlékezni, hogy a 60-as években az amerikai Unio dél- és északi statusai között véres polgárháboru dúlt. Ez a polgárháború egész Európa előtt, de mondhatnám az egész világ előtt, a rabszolgák fölszabadításának firmája alatt folyt. Azonban daczára annak, hogy a rabszolgák fölszabadítása volt annak eredménye, a háború indoka egyszerűen a kereskedelmi politika volt. Az amerikai statusok ugyanazon viszonyban vannak egymással, mint a minőben van Austria Magyarországgal szemben. Az északamerikai statusok iparos-országok, a déliek agriculturalisak. Az északiaknak érdekökben állott védvámos politika, a délieknek a szabad kereskedelmi politika. Ennek folytán ezen században Amerika kereskedelmi politikája folyton két irányban váltakozott. Mikor az északiak voltak többségben, védvámos politika követtetett, mikor a déliek voltak többségben, a szabad kereskedelmi irány követtetett. A 60-as évek táján történt, hogy egy rideg agressiv áramlat nyert többséget Lincoln személyében. Ezzel szemben a déliek látták anyagi végpusztulásukat és hogy existentiájukat megmentsék, fegyverhez nyultak. Ha valahol volt kereskedelmi és vámháború, ez volt az. Ebből nem azt a tanulságot akarom levonni, hogy már most mi a védvámok következtében polgárháborut csináljunk Ausztriával; én csak azt a tanulságot akarom levonni, hogy a vámpolitika kérdése oly fontossággal bir, hogy egy olyan nagy gyakorlati érzékkel biró állam is, minő Amerika, hogy anyagi sorsát megmentse, képes volt legvégső eszközhöz folyamodni. Én arra nézve tisztában vagyok magammal, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslat nem egyéb mint Magyarország gazdasági meghódolása. még pedig nem Ausztriával szemben, hanem egy túlhatalmas osztálylyal szemben s ennek következtében nem fogadom el a törvényjavaslatot. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azon szakszerű beszédek után, melyeket ugy a t. előadó ur, mint a t. államtitkár ur elmondtak, nekem egyáltalában nem lehet szándékom a dolognak szakszerű részéhez bővebben szólani. Felszólalásom főczélja általában az, hogy gróf Apponyi határozati javaslatával szemben álláspontomat jelezzem.

Mielőtt azonban ezt tenném, pár észrevételt már csak a parlamenti illem kedvéért is kell hogy tegyek az előttem szólott t. képviselő ur előadására. *(Halljuk!)*

Az egyik, a mire megjegyzést tennem kell, ez: ő kifejtette, hogy vége van már annak az időnek, mikor gazdasági téren fennálló ellentétek megbontanák a politikai barátságot és hivatkozott is arra, hogy ime Németországgal közgazdasági háborunk van és mégis a legjobb politikai szövetség létezik köztünk.

Én elismerem, hogy lehet két állam közgazdaságilag egymással ellentétben és azért politikailag együtt tarthatnak; de oly általánosságban e tételt nem ismerem el és szándékom is volt kifejteni azt, hogy mégis az állandó közgazdasági ellentét a politikai egyetértést is megtudja bontani. Azonban maga a t. képviselő ur, mentett fel ettől, mert alig, hogy felállította e theoriát, mindjárt maga ékesen, logicailag és történelmi példával is bebizonyította, hogy bizony a közgazdasági ellentét még ma is megbonthatja a politikai egyetértést. *(Derültség és tetszés jobbfelől.)*

A t. képviselő ur czélszerűnek tartotta okát keresni annak, hogy én 1878-ban miért nem tudtam létesíteni a külön vámterületet. Hát, t. képviselőház, a külön vámterületnek az én balközépi programmommal semmi köze nincs, mert én az ellenzék padjain ép ugy, mint a mióta minister vagyok, a közös vámterületnek voltam barátja, a mellett szóltam és szavaztam. *(Igaz! jobbfelől.)* Tehát e kettőnek egymáshoz semmi köze nem volt; s a t. képviselő ur, midőn azt mondja, hogy minden Deákpárti kormány létesíthette volna,

Digitized by Google

csak én nem létesíthettem a külön vámterületet: megfeledkezik arról, hogy a közös vámterület Deákpárti kormány által létesittetett és hogy a Deákpárti kormány a felmondásnak akkor öt év mulva bekövetkezett jogával nem élt, tehát ép oly kevéssé akarta létesíteni a külön vámterületet, mint a hogy én nem akartam. *(Tetszés jobbfelől.)* Meg vagyok róla győződve, hogy azon kormánynak is igaza volt, neken is igazam van. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De hát, ha a t. képviselő ur még el is feledkezve a történtekről, czélszerűnek látja gyenge indokai erősbítéséül a személyességet, nem mondom megtámadó, de érintő argumentumokhoz folyamodni, én az ő ízlése felett nem vitatkozom. Én egyáltalában, a mint jeleztem is, főleg a gróf Apponyi határozati javaslatára kivánván reflectálni, csakis még egy pár általános észrevételre szorítkozom és itt is leginkább azokra, a melyeknél politikai szempontok voltak felhozva. *(Halljuk!)*

Enyedi Lukács képviselő ur beszédének illető részében, rámutatott arra, hogy minő kormány van Romániában, minő jólét uralkodik ott és ennek következése nem is lehet más, mint az, hogy az erdélyi fajrokonok kedvet kapjanak oda kivágyakozni.

Nekem, t. képviselőház, eszembe se jut a mostani román kormány érdemeit lejebb szállítani akarni, elismerem azokat teljesen. Elismerem azt is, hogy Románia egy igen sok irányban haladó állam. De nem ismerem aztán el azt, a mit szembe állított vele a t. képviselő ur, hogy Magyarország pedig mennyire hanyatló állam. És megvallom, épen oly modorú összeállítást kissé könnyelműnek is tartok. Mert, ha akár a hazánkbeli románok, akár mások elhinnék, ennek bizonyosan nagy politikai következései lehetnének. De ebben is vigasztal egy. Én meg vagyok róla győződve, hogy mint az igen t. képviselő ur, Románia jólétéről itélve, igen helyesen tette, ugy Magyarországot illetőleg is sem a kormányt, sem az ország helyzetét nem az ellenzéki lapok és szónokok szavai, hanem a tények után fogják megitélni, mert hiszen azt talán tudja a t. képviselő ur, hogy ha a román ellenzéki lapoknak és szónokoknak hinne, akkor nem festhetné ugy a román kormányt, sem a román állapotokat. Tudják ezt már mindenütt a világon ugy, mint ő tudja Romániát illetőleg, mások Magyarországot illetőleg, hogy ez amolyan többé-kevésbbé megengedhető ellenzéki fegyver.

Különben, t. képviselőház, megvallom, a t. túloldal szempontjából az eljárás és a szóba jöhető két tarifára nézve majdnem kissé zavarban vagyok.

Beőthy Ákos t. képviselő ur hivatkozott rá, hogy ő előbb megtámadta a kormányt, hogy miért akarja a tarifát előbb tárgyaltatni, mintsem a vámszövetséget. Maga emlékeztetett rá, megvallom, elfelejtettem. Most meg megtámadja azért, hogy miért tárgyaltatja előbb a vámszövetséget, mielőtt véglegesen el lehetne intézni a tarifát. Mások rámutatnak most — és gróf Apponyi is azt mondja — hogy azért nem fogadja el most a vámszövetséget, mert, miután bizonytalan az új tarifa sorsa, a vámszövetség helyesen csakis az 1882-ki tarifa alapján itélhető meg. Midőn behoztuk a vámtarifa-javaslatot, igen számosan a t. túloldalról hangsúlyozták, hogy az rosszabb, mint az 1882-iki. Már most nem tudom, hogy melyiket tartsam a legkomolyabb nézetnek? Ugy látszik, mindig az roszabb, a mi lehetőnek mutatkozik. *(Derültség jobbfelől.)*

De akkor azután igen bajos és felesleges munka dologi argumentumokkal hatni akarni.

Én különben részemről azon is némileg, nem mondom, megütköztem, de csodálkoztam, hogy ma a gabnavámok kérdését oly csekélynek, semmit érőnek mondják. Éveken keresztül a magyar kormány nem hallott egyebet, mint hogy nincs neki érzéke a gazdaközönség érdekei iránt, mert nem hoz be gabnavámot. Ha pedig csakugyan — a mi még remélem, nem fog bekövetkezni — az új tarifát megalkotni nem sikerül: akkor megint lesz jajgatás, hogy ismét nincs gabnavám, ha meg lesz hozva, lesz jajgatás, hogy van gabnavám. Igy tehát a bajon segíteni emberi erővel nem lehet. *(Tetszés jobbfelől.)* És igy van az, hogy igen t. barátomtól, a ki pedig az agrár politikának egyik első apostola volt Magyarországon, azt hallottuk, hogy ezek a gabnavámok jóformán semmit sem érnek. Én nem veszem rossz néven, mert közeledés fekszik benne felénk; mert én azt ugyan sohasem mondtam, hogy semmit sem érnek, de hogy azt a csodát meg fogják teremteni, melyet sokan tőle vártak, azt nem hittem és nem hiszem ma sem, nincs is egyéb czéljuk, ha — mint óhajtom — behozhatjuk, mint az, hogy nem védjük terményeinket és ez által fixárakat biztosítunk számunkra, hanem egyedüli czélja és eredménye csak az lehet, hogy a vámközösség által magunknak biztosított piaczon azokat tengerentúli verseny ellen megvédjük.

Ennyi és nem egyéb a czélja, nem pedig, mint a hogy azt az igen t. előttem szólott képviselő ur azon angol példából hozta fel, hogy egy mozgó vámscala által a gabonaárak fixiroztatnak. Hogy ez nem lehetséges, azt — higyje el a képviselő ur — pár évtized óta, rajta kivül, minden ember tudja, a ki valaha azokkal foglalkozott, valamint tudja azt is, hogy a kereskedelmi mérlegnek passiv vagy activ volta azt a kétségbevonhatatlan és egy magába döntő mértéket az állam anyagi helyzetéről nem képezi, mint a minőnek ő oda állítja.

Ha jól értettem, az előttem szólt t. képviselő ur nyilatkozatát, ő is azok közé tartozik, a kik azt

Digitized by Google

kivánják s azért ellenségei a közös vámterületnek, mert e mellett lehetetlen iparunkat megvédenünk az osztrák ipar ellenében.

Beöthy Ákos: Egy szót sem szóltam erről.

Tisza Kálmán ministerelnök: Meglehet, azért mondtam, hogy nem tudom bizonyossággal; de szóltak erről társai, ő maga pedig ékesen kifejtette, hogy milyen veszedelmes a védvám-rendszer az iparra nézve. Már most, ha az előbbit a t. képviselő ur nem mondta is, egyezzék meg azon ellenzéki társaival, a kik védvámot akarnak s azért nem akarnak vámközösséget, hogy itt iparunkat fejleszthessük, ha olyan veszedelmes az iparra az a védvám, ha abból egészséges ipar nem fejlődhetik: az istenért beteg ipart ne csináljunk! *(Helyeslés és tetszés a jobboldalon. Mozgás balfelől.)*

A t. képviselő urak egyébiránt azt mondják, hogy a kormány túlfeketén festi a lehető vámelkülönítés következményeit. Én nem akarom most ezeket festeni, de azt tudom, hogy a t. képviselő urak megtagadják azt, a mit tények bizonyítanak a közös vámterületet illetőleg, hogy tudniillik a mellett Magyarország emelkedhetik, sőt hogy kellő alappal biró iparágak is fejlődésnek indultak. S azon túl, a külön vámterület mellett még miket tesznek kilátásba? Kilátásba teszik az ipar fejlesztését, nagyobb jövedelmeket és nyerstermányeink részére legalább is igen jó piaczot. És vajjon hogyan fogják azt elérni? Ha az iparczikkekre védvámot vetnek, megengedem, fejleszthetik az ipart, de vajjon azt gondolják, hogy ha most eltekintünk is Ausztriától, a más iparos államok, melyeknek nyers terményekre van szükségük, vajjon meg fogják nekünk nyitni a piaczot, ha mi iparterményeiket sujtjuk védvámokkal? Nem, hanem oda fognak fordulni azon nyerstermelő államokhoz, a hol cserébe iparczikkeiknek szabad bevitelt nyernek és nyersterményeinket sujtani fogják vámokkal és semmit az által, hogy eddigi megszokott, rendes, hozzánk legközelebb eső piaczunkat, Ausztriát elvesztjük, nem nyerünk. Mert egyik kizárja a másikat, vagy az iparnak nagy védvámokkal védése nem lesz lehető, vagy a nyersterményeknek szabad piaczadása nem lesz lehető. *(Ugy van! u. jobboldalon.)*

Azt nem lehet elhitetni akarni, hogy az előttem szólott képviselő ur szavaival éljek, mert ez már az ő szava volt, igazán azok hiszik, hogy naivok az emberek, a kik azt gondolják, hogy el lehet hitetni, hogy ezek közül mind a kettő elérhető.

Különben örömmel constatálom, hogy gróf Apponyi Albert t. képviselő ur elismeri azt, hogy Magyarország és a magyar nemzet fejlődött. Csak azt mondja, gondolom — ha röviden is, de híven fogom visszaadni — hogy ez semmi nagy dolog, ez épen olyan, mint a gyermek, hogy 15 éves korában nagyobb, fejlettebb, mint 5 éves korában: de azután azt mondja, ha igy élni akarunk, nézzük meg a fejlődés mellett mennyi baj van, hogy még socialis tekintetben is mennyi hiányosság mutatkozik nálunk! Gondolom, ez az értelme.

Hát, t. képviselőház, hogy a fejlődés, ha a test különben egészséges, a dolog természetében van, az tökéletesen igaz. De mégis a körülményeknek, melyekben a fejlődés történik, ha nem is minden kivánalmakat kielégítőknek, de mégis olyanoknak kellett lenniök, melyek a fejlődést és pedig a gyors és egészséges fejlődést lehetővé tették. Ha tehát van fejlődés, az nem lehetett, nem lehet, hogy történt volna, ha viszonyaink oly rosszak volnának, mint a hogy a képviselő ur is előadta. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

De jól van, ez természetes. Azt mondja a képviselő ur, ez legnagyobb részt mindenütt meg van, kivéve egyes hanyatló országokat, mert hiszen ezekre is van példa a történelemben. De azután hivatkozva a nálunk levő hibákra és hiányokra, nem mondja, hogy ezek vannak másutt is, ezeknek legalább egy része a dolog természetében rejlik, ezen hibáknak és hiányosságoknak okát nem a kormány és a mostani intézmények képezik. Kérem, a t. képviselő ur mégis talán némileg igazságosabb lehetne. Én nem tulajdonítok semmi nagy érdemet a kormánynak abban, hogy mint ő is mondta — fejlődés észlelhető; csak annyit igénylünk számunkra, hogy a magunk részéről, a mennyiben gyenge tehetségünk engedte, igyekeztünk e fejlődést előmozdítani. *(Mozgás balfelől.)* Tehetségünk, megengedem, nagyon gyenge, de akaratunk olyan jó, mint bárki másé. *(Tetszés és helyeslés a jobboldalon.)* De viszont akkor, midőn részben ugyanazon socialis bajok Európa legnagyobb részében pedig sokkal nagyobb mérvben léteznek, mint ma még hála Istennek nálunk: akkor azt mondani, hogy azoknak okai intézményeinkben és kormányunkban rejlenek, ez már csakugyan az igazságnak legkisebb mértékével sem egyezik meg. *(Mozgás balfelől.)*

A mi, t. ház, gróf Apponyi t. képviselő ur határozati javaslatát illeti, miután megértettem, legalább megérteni véltem, hogy a t. túloldalon még azok is, kik nem dogmaként tekintik a külön vámterületet, ugy az 1882-iki, mint a most javasolt tarifa szerint károsnak tartják közgazdasági szempontból Magyarországra nézve a vám- és kereskedelmi szövetséget, igen természetesnek találom, hogy azoknak, a kiknek ez a meggyőződésük, azt elfogadni nem akarják. De az meg hasonlólag természetes és pedig méltán, hogy a kiknek, mint nekem például, az a meggyőződésem, hogy a közös vámterület, mely — tökéletesen igaz — a monarchia másik felének legalább is annyira érdekében van, mint nekünk, ugy az egyik, mint a másik mellett érdekünknek jobban megfelel, mint az, hogy ha a

Digitized by Google

vámszövetséget fölbontjuk, külön vámterületet alkotunk, mondom természetes, hogy én és azok, a kik velem egyező meggyőződésben vannak, fenn akarjuk tartani, meg akarjuk szavazni a vámszövetséget.

Csak egy pontra tartom még kötelességemnek nyilatkozni (*Halljuk!*) és ez az, hogy én oly kérdéseknek összekötözését, melyek törvényszerűleg összekötve nincsenek, ha egymással rokonságban vannak is, helyesnek nem tartom, mert sokszor egyik által meg lehet akadályozni valamennyit és ezt nem tartom czélszerű eljárásnak.

Egyébiránt a kormány igyekezni fog a tarifa ügyét, sőt ha lehet, a czukoradó ügyét is tisztába hozni, de feltétlenül összekötni ezeket nem szándékozom. Arról azonban biztosíthatom a t. házat, hogy azon esetre, ha maga a vám- és kereskedelmi szerződés kellő időben létre nem jöhetne oly módon, a mint azt mi akarjuk: arról mindenesetre gondoskodni fogunk, hogy az országnak a törvényben deczember 31-ikére biztosított joga egy vagy más úton, de feltétlenül megóvassék. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Kérem, ne méltóztassék a határozati javaslatot elfogadni. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve, a vitát bezárom.

Széchényi Pál gr., földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister: T. ház! (*Halljuk!*) Méltóztassék megengedni, hogy mielőtt az arra jogosított képviselő urak zárbeszédeiket elmondják, a kötelességszerűleg engemet illető nyilatkozatot megtehessem. (*Halljuk!*)

Vádoltattunk az ellenzéki padokról több oly dologgal, melyek ellen szerintem védekeznünk kell és tisztába hozni azt, vajjon azon vádak terhelnek-e bennünket, vagy nem.

Azt mondották a t. képviselő urak, hogy mi jogokat adtunk fel, hogy mi a magyar közgazdasági érdekeket alárendeljük az osztrák érdekeknek és hogy végre is oly törvényjavaslatot terjesztünk a ház elé, melynek alapjai hiányoznak és a ház előtt nem ismeretesek.

T. ház! Ezekkel szemben csak azt állíthatom és bizonyíthatom, hogy mi nem voltunk azon helyzetben, hogy jogokat feladjunk, nem is adtunk fel jogokat. Mert milyen joga van e részben az országnak? Az, hogy ha nem képes Austriával méltányos alapon kiegyezni, akkor a külön vámterületet is felállíthatja. Ezen jogot fentartottuk és fenn fogja tartani, úgy hiszem, minden kormány az országban.

Az, hogy érdekeinket alárendeltük Austria érdekeinek, legalább is fölfogás dolga. Lehet bárkinek az a fölfogása, az ő számításai alapján, hogy a mi érdekeink alá vannak rendelve Austria érdekeinek; ép ugy mint ezen állítás jogosult lehet, jogosult a másik számítás alapján is az az okoskodás, hogy érdekeink nincsenek alárendelve Austria érdekeinek. A kérdés csak az, hogy a számítás alapjául vett adatok melyik oldalon hívek és melyik oldalon felelnek meg a valóságnak.

A kormánynak kereskedelmi politikája másból nem állhatott és nem is áll, mint abból, hogy legjobb meggyőződése szerint az ország érdekeinek megfelelő és már majd 20 évig tartó szoros gazdasági kapcsolatot továbbra is fentartsa úgy, hogy a különböző ellentétes érdekek, melyek határozottan léteznek, a legméltányosabb alapon megoldást nyerhessenek és mindaddig, míg ezen méltányos alapot biztosítottnak hiszi a kormány, természetes, hogy az eddig elért eredmények alapján inkább ezen összeköttetésnek meghosszabbítása mellett van, mintsem hogy problematicus jövőnek tegye ki az országot, mert végre is ez összeköttetésnek most már 18—19 évi tapasztalata áll előttünk. (*Fölkiáltások a szélső balfelől: Szomorú tapasztalat!*)

Ez lehet a t. képviselő urak felfogása. (*Nyugtalanság a szélső balon. Halljuk! Halljuk!*) Én a legnagyobb türelemmel hallgattam végig az ellenzéki képviselő urak kifakadásait és panaszait, (*Nyugtalanság a szélső balon*) méltóztassék legalább irántam is annyi türelemmel lenni, hogy állításaimat meghallgassák. (*Halljuk! Halljuk!*) Ugy hiszem a parlamenti illem hozza azt magával, hogy egymás iránt egyenlő tiszteletet tanusítsunk. (*Halljuk! Halljuk!*)

Azzal argumentálnak az ellenzéki képviselő urak, hogy ezen szövetségi törvény alapját, a vámtarifát nem ismerik. Méltóztassék megengedni, ismeretes a t. ház előtt úgy az 1882-iki vámtarifa — a mely mindenesetre fenn fog maradni ha az új vámnovella törvénynyé nem válik — mint ismeretes a vámnovella, is melyet a kormány előterjesztett s a t. ház már el is fogadott. Ezen a novellán — ha abból lesz valami — nagyobb változás nem fog történni. Legfeljebb csak a petroleumvám fog a közbejött akadályok következtében változás alá esni, a többi tételek azonban nem. Erre nézve tehát szintén tisztában van a t. ház, hogy a kormány minő irányt követ.

Azon állítását némely képviselő urnak, hogy minden iparvámemelés, a mely e novellában előfordul, egyenesen Austria érdekeinek felel meg, egyáltalában nem fogadom el. Az iparvámok között van sok olyan, a melyet a mi iparunk részben követel, részben óhajt és mely egyenesen a mi iparunk előnyére fog szolgálni. Van azonkivül sok oly része a vámnovellának, a melyet egyenesen mi kivántunk azért, hogy alkudozási tárgyul szolgálhasson a jövőre az esetleg kötendő szerződések tárgyalása alkalmával. Igy tehát nem lehet azt állítani, hogy minden iparvám, melyet behozni akarunk, csak Austria javára szolgál. (*Helyeslés jobbfelől.*) De szemben ezen politikánkkal mi az, a mit a t. képviselő urak igérnek?

Digitized by Google

Enyedi Lukács képviselő ur például, a ki a külön vámterület felállítását sürgeti, beszédének egyik tételében azt állítja, hogy a külön vámterület mellett, kivált ha háborús viszonyban állnánk Austriával, iparunk rögtön emelkednék, mert az osztrák iparosok tömegesen vándorolnának át Magyarországba és itt ipartelepeket állítanának. Mindjárt ezután azt mondja a képviselő ur, hogy különben az ördög nem olyan fekete, mint a minőnek festik; mert hiszen megszerezhetjük nyersterményeinknek az osztrák piaczot az által, hogy annyi kedvezményt adunk az osztrák iparnak, hogy Austria is megengedné a mi nyerstermények bemenetelt.

Apponyi Albert képviselő ur, a ki ugyan a vámháborút nem tartja lehetőnek Austria és Magyarország között, Austriával ugyanolyan legnagyobb kedvezményű egyességet akar kötni, mint a minő fennáll Németország és Franczia-ország közt. Kiegészíti ezt Gaal Jenő képviselő ur, a ki azt mondja, hogy Svéd- és Norvégországok példájára lehetne Austria és Magyarország közt — megint külön kedvezmény alapján — csakis a két ország közt fennálló szerződést kötni, a melyből a legnagyobb kedvezményben részesülő többi államok kirekesztetnének.

Tehát, ha mindkét fél ismét csak kedvezmények alapján akarja megszerezni termékei számára a másiknak piaczát, ugyan mi különbség van az önök álláspontja és a mi álláspontunk közt? *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Az önök álláspontja az, hogy előnyt akarnak adni Austriának azért, hogy nyers terményeinknek megszerezhessék Austria piaczát. Önök ezt az előnyt a külön vámterület mellett akarják megadni Austriának. Mi azt tartjuk, hogy megtehetjük ezt a közös vámterület mellett. *(Helyeslés jobbfelől.)* Elvileg tehát közöttünk semmi különbség nincs és ugy látszik, csak az a kérdés, hogy ki legyen az, a ki Austriának ezt a kedvezményt megadja és az alkut megkösse, tehát tisztán személyi kérdés. *(Ellenmondás a szélső baloldalon.)*

Azt mondja Enyedi Lukács t. képviselő ur, hogy a közös vámterület mellett szerződést kötni nem lehet.

Méltóztassanak csak visszaemlékezni arra, hogy mióta a közös vámterület fennáll, hány szerződés köttetett már, ép úgy kelet, mint nyugat felé és ha további részletekre nem utalok, méltóztassék a t. ház ezt annak tulajdonítani, hogy az imént már e themát az államtitkár ur eléggé kifejtvén, nem akarok ismétlésekbe bocsátkozni.

Azt hiszem tehát, eléggé be van bizonyítva az, hogy a közös vámterület mellett is lehet szerződést kötni és azt hiszem, hogy ha általános vámtarifánkat legalább is oly magasra fogjuk emelni, a milyen magas Németország és a velünk eshetőleg szerződő államok tarifája; sokkal inkább köthetünk szerződéseket, mintha általános vámtarifánk alacsonyabb, mint azon államoké, a melyekkel szerződést akarunk kötni.

Gr. Apponyi Albert t. barátom felszólalásában nem veszi tagadásba azt a gazdasági fejlődést, a melyre ráutalunk, de azt kivánja, hogy mutassuk ki, vajjon más nemzetek fejlődésével összehasonlítva, milyen arányú Magyarország fejlődése?

T. ház! Ezt én kimutatni nem tudom. A statistikai adatok gyüjtése erre a momentumra nem terjeszkedik ki, ilyen adatokkal tehát nem szolgálhatok. Én meg vagyok elégedve azzal, ha hazánk fejlődését constatálhatom és ennélfogva óhajtom, hogy a viszonyok olyanok maradjanak, hogy a tovább fejlődés lehető legyen és e viszonyok megzavarásához nem járulhatok.

Gr. Apponyi Albert határozati javaslata nézetem szerint csak a mostani helyzet megújítását óhajtja, mert arra kivánja utasittatni a kormányt, hogy új alkudozásokat kezdjen; pedig ha a viszonyok nem változtak, akkor az alkudozások eredménye sem változhatik. Én tehát a törvényjavaslat elfogadását ajánlva, egyuttal arra kérem a t. házat, hogy a határozati javaslatot épen ugy, mint a kisebbségi véleményt mellőzni méltóztassék. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! Azt hiszem, hogy miután három zárbeszéd van és könnyen megtörténhetnék, hogy a szokott időre egyik sem érne véget, méltóztatik a t. ház beleegyezni, hogy mindhárom zárbeszéd a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre tétessék át. *(Helyeslés.)*

A holnapi ülés napirendje lesz a szőnyegen lévő törvényjavaslat általánosságban és esetleg részleteiben való tárgyalása, nemkülönben a kérvények 24-ik sorjegyzéke.

Egyszersmind bátor vagyok figyelmeztetni a t. házat arra, hogy a törvényjavaslat befejezte után, esetleg nehány kisebb tárgy közbevetésével, a bankkérdés fog tárgyalás alá vétetni.

A holnapi ülés napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 30 perczkor.)

Digitized by Google

273. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi október hó 2-án

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a számvizsgáló bizottság megalakulásáról. Az indítvány- és interpellatiós könyv fölolvasása. A vám- és kereskedelmi szerződés meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat általános és részletes tárgyalása és elfogadása. A napirend megállapítása. A kérvények 24. sorjegyzékének tárgyalása: Becker János interpellatiója.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Géza, gr. Szapáry Gyula, Bedekovich Kálmán, Fabiny Teofil, gr. Széchényi Pál.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szathmáry György jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a folyó hó 1-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, hogy a számvizsgáló bizottság megalakult, elnökévé Latinovics Gábort és jegyzőjévé Földváry Miklóst választotta.

Tudomásul vétetik.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs; más előterjesztés sem lévén, következik az indítvány és interpellátiós könyv felolvasása:

Tibád Antal jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nem foglaltatik. Az interpellátiós könyvben azonban be van jegyezve: Becker János: a lótenyésztés tárgyában, a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi ministerhez.

Elnök: A képviselő ur az ülés végén fogja interpellátióját előterjeszteni.

Következik a napirend: az 1878 : XX. törvényczikkbe iktatott vám- és kereskedelmi szövetség meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat általános tárgyalásának folytatása, jelesen pedig a zárbeszédek. Az előadó urat illeti a szó.

Láng Lajos előadó: T. ház! A vitának a kezdetén egy általam igen t. képviselőtársam történeti visszaemlékezéseket idézett fel és beszélt arról, hogy 40 év előtt milyen viták merültek fel ezen a téren, milyen különböző nézeteket képviseltek ez országnak és történelmünknek különböző, kiváló nagy alakjai. Én, megvallom, nem szándékozom őt erre a térre követni. Én azt hiszem, hogy történelmünk nagy alakjai iránt a tiszteletet és a kegyeletet nem akkor tanusítjuk, ha őket bevonjuk mai vitáinkba, ha nézeteiket fegyverül akarjuk felhasználni ellenfeleinkkel szemben és akaratlanul abból a hibáztatásból, a mit ellenfeleinkre mérünk, egy jó részt visszadobunk rájuk is, a kik talán egyben-másban hasonló nézeteket képviseltek. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én azt tartom, hogy igen bajos parallelát vonni közöttük és közöttünk, és nem is helyes talán magyar hazafias szempontból sem, kérdezni, hogy abban az időben egyiknek vagy másiknak volt-e igaza, egyik vagy másik volt-e a jelentékenyebb. Én ebben a tekintetben a költő szavával tartok, a ki azt mondja: nem vitatom, nem nézem, hogy melyik volt nagyobb, de örülök annak, hogy mindenik magyar volt. *(Helyeslés jobbfelől.)* És én nem is tudom megmagyarázni máskép, hogy t. képviselőtársam ehhez a fegyverhez nyult, mint talán

Digitized by Google

annak önkénytelen érzésével, hogy a saját érvelései nem világítják meg eléggé a tárgyat és a saját érvelései nem nyujtanak elég támpontot álláspontjának igazolására. Én, ha megengedi a t. ház, pusztán az érvelésekre fogok szorítkozni, azon érvelésekre, a melyek nézetem szerint egyedül irányadók, mert hiszen nem az a kérdés, mit mondtak valamikor mások, hanem az a kérdés, hogy mit mondunk mi ma, a mai viszonyok között. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Annak az indokolására, t. ház, hogy a vámterület közössége ránk nézve nem képez oly kiváló fontosságú tényezőt, mint azt ezen oldalról állitottuk, egy igen t. ellenzéki képviselő ur, a különvéleménynek beadója többek között főleg azt hangsúlyozta, hogy Austria, illetőleg a közös vámterület, már csak azért sem képez termékeinkre nézve oly fontos piaczot, mert ezen czikkekből Ausztriának, illetőleg a közös vámterületnek nagyobb kivitele van, mint Magyarországnak, vagy legalább nem annyival kisebb az ő kivitele, hogy ez ránk nézve valami nagy előnynyel járna. Kénytelen vagyok a dolgot közelebbről vizsgálni, hogy világosabb legyen.

T. képviselőtársam arra hivatkozott — és ismételten hivatkozott erre az adatra, tehát mindenesetre nagy súlyt és fontosságot tulajdonít neki — hogy például gabonában és lisztben mi kivittünk 1883-ban Magyarországból körülbelül 160 millió forint árút, ellenben Austria — illetőleg a közös vámterület, mert Ausztriának magának vámkimutatásai nincsenek — kivitt azokból 120 millió forint árút. Ha mi tehát azt akarjuk tudni, hogy ebből a 160 millió forintból, a mi tőlünk Ausztriába kivitetett, mennyi a tulajdonképeni osztrák fogyasztás, akkor le kell vonni belőle azt, a mit Austria, illetőleg a közös vámterület kivitt és igy ránk nézve a közös vámterület nem azzal a 160 millió forinttal bir értékkel, hanem bir értékkel csupán a különbözettel, tehát 40 millió frttal. Hasonlóképen igyekezett kimutatni azt, hogy egy egész gyüjteményénél a vámtarifa csoportjainak, mint a minők a gyümölcs, főzelék, növény, vágó és igás jószágok, egyéb állatok, állati termények és zsiradékok együttvéve, a kivitel Magyarországból tesz 123 millió forintot, a kivitel a közös vámterületről tesz 111 millió frtot, tehát kevesebbet, mint a mi kivitelünk és ebből azt a következtetést kell vonnia, hogy ezen tárgyakra Austria nem nyujt nekünk fogyasztási piaczot.

Én azt hiszem, t. ház, hogy a tételnek ilyen felállítása alapjában hibás. Mert midőn mi a közös vámterület jelentőségét vitatjuk reánk nézve, természetes, hogy nem is beszélhetünk összes kivitelünkről. Midőn azt mondjuk, hogy a közös vámterület reánk nézve fontos, nem azt mondjuk, hogy összes kivitelünket visszük oda, hanem kivitelünknek csak azon részéről van szó, mely tényleg odamegy. De ha már azonkivül eltekintve ettől, azt akarom bizonyítani, mily fogyasztási képességgel bir a vámközösség mellett a közös vámterület reánk nézve, akkor nem elég azt mondanom: mi viszünk ki ennyit, Ausztriából visznek ki ennyit; ez nem bizonyit semmit, hanem hozzá kell tenni, hogy mi az, a mi még különben ezen vámterületre bejön és csak azután lehet szó arról, hogy mi az, a mi innen kivitetik. Mert ha azt mondom, hogy viszünk ki százmillió forint értékü árút Ausztriába és a képviselő ur azt mondja, hogy ebből semmi hasznunk nincs, mert Austria is kivitt százmillió forint értékűt, ez a bizonyítás nem bir concludens erővel. Mert ha más részről a közös vámterületre bejött szintén százmillió forint értékű árú, könnyen lehetséges, hogy Austria a miatt, hogy a mi árúinkat kivitte, más árúkat fogyasztott, vagy a maga árúit vitte ki és a mieinket fogyasztotta. Ezen okoskodás tehát concludens erővel nem bir.

De nem hiszem, hogy ha valaki azt mondaná a magyar gazdának: kedves barátom, a mit te kiviszesz Ausztriába, a mit tőled az osztrák piaczokon megvesznek, az rád nézve semmiféle hasznot nem képez, mert azt onnét eladják máshova, azt nem fogyasztják Bécsben, Brünnben, Prágában, Lipcsében; nem hiszem, hogy ez a magyar gazdára nézve lényegesen változtatna a dolgon, mert rá nézve lényeges csak az, hogy a közös vámterületen eladta az árút.

Hasonlóképen nem hiszem, hogy ha a kivitel elmaradna és a magyar gazda panaszkodnék a miatt, hogy Ausztriába nem birja kivinni jószágát, és akkor a t. képviselő ur előállna s azt mondaná: nem tesz semmit, eddig sem Bécsben fogyasztották a te marhádat, sertésedet stb., tehát változás e tekintetben nem történt: azt hiszem, hogy ha igy akarná vigasztalni a t. képviselő ur a magyar gazdát azért, hogy az osztrák piaczot elveszítette, a gazda erre nem fektetne súlyt.

De, hogy hova jutunk ilyen okoskodással, midőn a világos tényekkel szemben azt mondjuk, hogy ezen tények nem bizonyítanak semmit, mert meglehet, hogy ez meg ez közbejön: erre nézve én csak azt mondhatom, méltóztassék az adatokat ugy szembeállítani és a következtetést levonni ugy, a hogy kell.

A t. képviselő ur összeállított öt-hat csoportot és ezek közt van a gyümölcs-főzelék növények, vágó- és igás jószág és egyéb állatok, állati termények és zsiradék és azt mondja: ezekből kiviszünk 112 millió forint árút, a közös vámterületről pedig ezekből kivitetik 120 millió árú, tehát több mint tőlünk. Mi tehát ebből a conclusio? Ha a t. képviselő ur azt akarja mondani, hogy

Digitized by Google

reánk nézve ezen jószágok kivitele Austriába semmi haszonnal sem bir, ez azt jelentené . . .

Enyedi Lukács: Nem mondtam soha!

Láng Lajos: A képviselő ur el fogja mondhatni azután, de eddigi állításából az következik, hogy mindezen árúkból, melyeket kivittünk, semmit sem fogyasztottak Austriában, hogy például a nagy mennyiségű gyümölcs, állatexport, tej, vaj, túró és hasonló állati terményekből, mindabból, a mi kiment Austriába, ott semmi sem fogyasztatott. Vallja meg a képviselő ur, ez következik belőle, pedig ezt maga sem fogja állítani.

T. képviselőház, ezekre én csak azért tértem vissza, mert a t. képviselő ur, ugy látszik, nagy fontosságot tulajdonít ennek.

Azonban egy másik állításával is akarok foglalkozni, melyet legújabban volt szerencsém tőle hallani.

Azt mondja a t. képviselő ur, a közös vámterület mellett mezőgazdaságunk érdekei nem védelmeztetnek kellőleg. És erre bizonyítékul felhozza, hogy kivitelünk gabonában és lisztben csökkent. Bocsánatot kérek, ha erre nézve a t. ház figyelmét egy kissé tüzetesebben vizsgálódásra felkérem. Megengedem, hogy nem mindig kellemes száraz számokat meghallgatni, de azt hiszem, hogy e tárgynál máskép mint számokkal az igazságot felderíteni nem lehet. *(Halljuk!)* Arra különösen súlyt fektetek, a mit a t. képviselő ur beszédéből idézni fogok.

Méltóztatott látni, t. képviselő ház, hogy a képviselő ur abból a szempontból indult ki, hogy Austriának, illetőleg a közös vámterületnek oly nagy mértékű exportja ránk nézve nem előnyös, hogy ez azt mutatja, hogy ott nem fogyasztatik a mi terménytink és hogy e szempontból előnyösebb volna, ha a közös vámterületből nem volna oly nagy az export.

Utóbb a képviselő ur annak igazolására, hogy mi mezőgazdaságilag kedvezőtlen helyzetben vagyunk, felhozza, hogy 1878-tól gabona- és lisztkivitelünk csökkent. Megvallom, sokáig nem értettem meg, mit akart a t. képviselő ur azzal mondani; mert nekünk forgalmi adataink 1878-ról nincsenek, hanem vannak az 1867—1874-iki évekről és az 1881-iki évnek második felétől kezdve. Tehát midőn a képviselő ur beszélt arról, hogy kivitelünk 1878-tól fogva csökkent, valóban nem értettem, miféle adatokra hivatkozik, mert ilyenek nekünk nincsenek. Hosszas combinatio után rájöttem, hogy a t. képviselő ur miféle tévedésbe esett. Valószinűleg nem értette meg a kormányi indokolást és a közös vámterületi adatokat vette fel magyarországi adatok helyett. Kérdem a t. képviselő urat, mi következik ebből? Először egyáltalában nem értem, hogy juthatott arra a gondolatra a t. képviselő ur, hogy lisztkivitelünk az utóbbi időkben csökkent. Nem beszélek egy-két évről, hanem egy évtizedes cyclusra megyek vissza. Hiszen mindenki tudja, hogy magából abból, hogy a gabonakivitel csökken, kedvezőtlen következtetéseket vonni nem lehet, ha a lisztkivitel emelkedett. Hogy pedig a lisztkivitel nem mondom, hogy 1878-al szemben, hanem szemben az idővel, a melyről adataink vannak, tudniillik az 1867. és 1874. közötti idők átlagával, tetemes emelkedést mutat, minden kétségen felül áll. Hiszen, ha a t. képviselő ur megnézi az adatokat, látni fogja, hogy a lisztkivitel a 4 millió vámmázsát alig haladta meg és ma meghaladta a 3 millió métermázsát, tehát 50%-os emelkedéssel állunk szemben. De ezen tévedés ezért is olyan, mely a t. képviselő ur ellen bizonyít, mert az mutatja, hogy a közös vámterületről lassankint a gabonakivitel csökken és ezen körülményt ő maga is kivánatosnak tüntette fel, nem mondom, hogy express a szavaival, hanem az okoskodásából az következik. Tehát azon adatok, a melyekkel a t. képviselő ur azt akarta bizonyítani, hogy kivitelünk csökkent, hogy Magyarországnak mai mezőgazdasági állapota kedvezőtlen tüneteket mutat fel, nem felelnek meg a valóságnak; mert nem erre vonatkoznak, hanem vonatkoznak a közös vámterület kivitelére és a mennyiben ez megfelel az igazságnak, nem ellenünk, hanem a képviselő ur ellen bizonyít, illetőleg mutatja, hogy azon állapotot érjük el, a melyet a képviselő ur is kivánatosnak tüntetett fel.

De a képviselő ur, ki tüzetesen foglalkozik ezen dolgokkal és a ki, nagyon jól tudom, hogy sokat forgatta annak idején a vámtarifa tárgyalása alkalmával, velem együtt nemcsak a magyar, hanem az osztrák kormány indokolásait is, emlékezni fog azon tabellára, mely ott mellékelve van, a mely 1868-tól 1885-ig részletesen mutatja ki, hogy milyen volt a közös vámterületen a gabonabehozatal és a kivitel és abból láthatja, hogy ma tényleg hogyan állunk.

Ma ugy állunk, hogy a közös vámterületen — nem beszélek értékben, mert az ingadozó, hanem súlyról, mennyiségről — körülbelől ugyanannyi a gabonaexport, mint az import. Tehát azt lehet mondani, hogy a közös vámterületről exportfelesleg nincs és ennek következtében mindaz, a mi tőlünk Austriába megy, joggal tekinthető olyannak, melynek fogyasztására ott szükség van. Igy ha végig néz a t. képviselő ur a gabona egyes fajain, látni fogja, hogy egyikből-másikból, például az árpából van kiviteli többlet, de kettőben, tudniillik a rozsban és tengeriben behozatali többlet van, ugy hogy Austria a mi rozsunkon és tengerinken kivül rászorul idegen rozsra és tengerire. Tehát mindezeket összevéve, ha őszintén és elfogulatlanul akarunk itélni, nem tagadhatjuk meg azt, hogy a közös vámterület meg-

Digitized by Google

szünt egy gabona-export-terület lenni, tehát hogy ez reánk nézve, kik gabonatermelők vagyunk, egy fontos körülmény, mert ily viszonyok közt biztosítva lehetünk az iránt, hogy azon termékeink, melyekkel rendelkezünk, melyet magunk el nem fogyaszthatunk, ezen a piaczon biztos vevőre találnak.

Mert ha a t. képviselő ur azt mondja, hogy miért vesz tőlünk Austria, csak azért, mert okvetlenül jobb a mi buzánk stb., én azt bizonyos fokig kétségtelennek tartom, de azt állitani nem lehet, hogy azon csekély vámvédelemnek, mely gabonánkra nézve fennáll, semmi hatása sincs gabonánkra és piaczunk biztosítására. Bármily mérsékelt legyen az a védelem, a mely most fennáll a tarifában, az megakadályozza az orosz és amerikai gabonának bejövetelét, mert azt, hogy ott, a hol nekünk az orosz és amerikai gabonával meg kell küzdenünk, a hol annak kedvező behozatali viszonyai vannak, mint például Németországban, hogy tudniillik ott ez ránk nézve kedvező volna, azt a t. képviselő úr sem fogja állítani.

Nem oly határozottan, mint a t. képviselő úr, de némileg körülirt formában más oldalról is kétségbe vonták azt, hogy a közös vámterület mellett viszonyaink fejlődést mutattak volna. Elismerték ugyan azt — különösen gr. Apponyi Albert képviselő úr — hogy a számok egy bizonyos fejlődés mellett bizonyítanak, de hozzá tette a t. képviselő úr, hogy a szám nem elég, ott vannak a viszonyok, tessék azokat tekintetbe venni; mert azok esetleg mást is bizonyítanak. Kérdem t. képviselőtársamtól, hogy ha ezek a számok ellenkezőt bizonyítanának, hogy ha nem azt mutatnák, hogy nálunk a forgalom emelkedett, hogy ma mezőgazdasági termelésünk nagyobb, hanem hogy kisebb, hogy nálunk a kávé, rizs, dohányfogyasztás nem emelkedett, hanem csökkent, hogy nálunk a vasuti forgalom személyben s árúban nem növekedett, hanem csökkent; mondom, ha ezt mutatnák a számok: és én ily körülmények közt azt mondanám, „a számok nem képeznek minden bizonyítékot, vagy nem bizonyítanak eleget“ és hozzátenném: tessék körülnézni az életben és látni fogja az ellenkezőt — kérdem mit fogna mondani? Mily souverain gúnynyal utasítaná vissza erőlködésemet, mily hatalmas ékesszólással bizonyítaná, hogy mennyire tarthatatlan oly sophisticus állítás, a mely határozott számokkal szemben, határozatlan hypothesisekre akar épiteni. *(Élénk tetszés jobbfelől.)* Én nem rendelkezem azzal az ékesszólással, mint a t. képviselő úr; nem élhetek hasonló fegyverekkel, de annak igazolását, hogy a számok mellettünk bizonyítanak és ellene szólnak, még az én gyenge erőmmel is meg merem vele szemben kisérteni. *(Tetszés jobbfelől.)*

Mondatott másrészről, t. ház, az is, hogy mi egyáltalában nem akarunk hozzájárulni ahhoz, hogy Magyarországon nagyipar teremtessék s hogy külön önálló vámterület mellett ily iparnak megteremtése minden nagyobb nehézség nélkül történhessék.

Igérik azt, hogy alig hogy felemelnék a vámsorompót, attól a pillanattól fogva — gondolom Enyedi Lukács képviselő úr igérte — rögtön fognak sietni más országokból a gyárosok és tőkepénzesek hozzánk, hogy ipart alakítsanak. Hát, t. képviselőtársam, hivatkozom arra, hogy nem először hitegetjük magunkat ehhez hasonló reményekkel, sőt a 40-es években tényleg meg is kisértettük, hogy ez lehetséges-e s mi volt az eredmény? Az, hogy eleinte a szédelgő kereskedő kiszorította a tisztességes kereskedőt; az tudniillik, a ki azt állította, hogy portékája honi — pedig nem volt az — kiszorította a másikat, a ki nem akart hazudni s a mikor aztán ez a tisztességesebb kereskedő megsokalva azt, hogy ő ily egyenetlen versenyben a rövidebbet húzza s megtakarított tőkéjét arra fordította, hogy gyárakat alapítson, akkor — s ez t. képviselő úr nem hypothesis, ez tény — akkor — mondom — a mire ő a gyárat felállította, a mire ő életének összes keresményét e czélra fordította, akkorra a közönségben az a szalmatűz, az a lelkesedés is elmult és a magyar közönségnek többé az a honi nem kellett *(Igaz! Igaz! jobbfelől)* és akkor mindazok, a kik egész életük keresményét arra fordították, hogy a pillanatnyi chauvisnisticus áramlatnak engedjenek, keservesen meglakoltak. Tessék végigmenni az oly városokon, a hol látni régi, most szünetelő gyárakat, tessék megkérdezni azon gyárak alapítóitól, vagy azoknak utódaitól, hogy nem a valóságnak igen megfelelő képe-e ez a 40-es években rohamosan keletkezett gyáripari versengésnek.

Ne tessék hinni, hogy a solid, komoly vállalkozó és pénzes emberek külföldről hamar fognának bejönni. Ezek kétszer meggondolják a dolgot. Tessék csak azokra tekinteni, a kik gyárakat akarnak itt alapítani, hitegetik az embereket, — hiszen egyes képviselők is ki vannak téve annak, hogy megostromoltatnak egyesek által, a kik az illető képviselő kerületében gyárakat akarnak alapítani — és mikor már tettre kerülne a dolog, akkor kisül, hogy az illetőnek erre egy garas pénze sincs, hanem azt várja, hogy mások adják számára a pénzt.

Megengedem mind uz által hogy lassanként egyik a másik után annyi magyar iparczikk lesz Magyarországon, hogy egyáltalában nem is fogyasztunk külföldi iparczikket, sőt kénytelenek leszünk a magunk iparczikkeit kivinni; mondom ezt megengedem, de akkor hol van az a 43 milliónyi vámjövedelem, a melyet a t. képviselő úr igér. Ha csakugyan fogunk Magyarországon ipart teremteni, akkor nagyon természetesen nem fogunk külföldi iparczikkeket behozni, ha pedig nem fogunk behozni külföldi

Digitized by Google

iparczikkeket, ugy az a vámjövedelem, melyet a t. képviselő ur kilátásba helyezni méltóztatott, kétségtelenül el fog maradni. *(Helyeslés jobbfelől.)* A kettő együtt nem lehetséges. Vagy ipart fogunk Magyarországon alapítani és akkor nem lesz meg az a 43 milliónyi vámjövedelem, a mit a t. képviselő úr kiszámított, vagy meg lesz a 43 milliónyi vámjövedelem, de akkor magyar ipart nem teremtettünk. Tehát a két dolog közül, megengedem, lehet igérni az egyiket, vagy a másikat, de igérni mind a kettőt, ez t. képviselő ur, a lehetlenségek közé tartozik. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Megengedem, hogy lehet valami lassanként a magyar iparból; de akkor azután, ha csak lassanként és keveset lehet elérni, ugyan méltóztassék arra felelni, hogy ezen lassú és kevésért érdemes-e koczkáztatni gabonakivitelünket, egész mezőgazdaságunk mai helyzetét, a mely mezőgazdaság az országra nézve okvetlenül a legfontosabb?

Sok oldalról felhozták azt is, hogy a külön vámterületnek egy nagy előnye az, hogy fogyasztási adóinkat más uton és módon rendezhetnők. Én nem tagadom, hogy a fogyasztási adók tekintetében a mai helyzet nem mindenben kedvező; de hogy a közös vámterület volna az, mely a mi fogyasztási adóinknak jobb kiaknázását lehetetlenné tenné, ezt már bátorkodom kétségbe vonni.

Ha tekintetbe veszszük régibb fogyasztási adóinkat: egészben véve azt találjuk, hogy a szeszadónak jövedelméből ma, ép ugy mint 10 évvel ezelőtt, 50% a magyar kincstárba foly be; tehát valamivel több, mint a mennyi Austriában befolyt a szeszadókból. Ez a viszony megmaradt változatlanul ma is, daczára annak, hogy nagy mértékben fejlődött a szeszipar Austriában és Magyarországban is.

A másik két fogyasztási adó, a czukor- és söradó, nem mutat ilyen fejlődést, az kétségtelen; de ezek mellett van egy új fogyasztási adó, a petroleumadó, melynek fejlődése reánk nézve kétségtelenül kedvező. A petroleumadóból 82-ben, midőn ez az adó behozatott, befolyt a magyar kincstárba 30%, az osztrák kincstárba nem egészen 70%. 1883-ban a viszony maradt ugyanez, 1884-ben pedig az arány az volt, hogy a magyar kincstárba 54%, az osztrákba pedig felénél kevesebb folyt be. E szerint azt állítani, hogy a közös vámterület mellett nem lehet a fogyasztási adókat fejleszteni, ellenkezik az igazsággal. Azt hiszem, t. ház, hogy azon okok, a melyek az ipar fejlődésére kedvezőtlenek, működnek jó részt közre arra is, hogy a fogyasztási adók nem fejlődhetnek jobban.

Nem szeretném, t. ház, ha e kérdés más, a kiegyezéssel kapcsolatos kérdésekkel összeköttetésbe hozatnék, még pedig a t. képviselő ur szempontjából, mert nem tartom kizártnak a lehetőséget, sőt abból a mit a petroleumnál látunk, némi valószinűséggel is merem hinni, hogy az arány reánk nézve kedvező változáson fog keresztül menni és nem szeretném, hogy ha ez recompensationális tárgynak tekintetnék arra hogy azért, mert a fogyasztási adók aránya megváltozott, ellenünk más oldalról nem tudom miféle igények támasztatnának. Azt hiszem, hogy a t. képviselő ur meg fogja érteni, hogy ezzel mire czélozok.

Azt is méltóztattak mondani, hogy nem akarják egyszerre felbontani azt a viszonyt, a mely köztünk és Austria közt fennáll, hanem valami átmeneti állapotot és olyasfélét javasoltak, mint a milyen viszony a frankfurti béke után Német- és Francziaország jött létre, folyt, a mely szerint mindenik ország arra kötelezte magát a másikkal szemben, hogy minden kedvezményt, a melyet más államnak ad; a másik országra is kiterjeszti, tehát, hogy semmiféle országnak sem fog nagyobb kedvezményt adni, minőt egymásnak biztosítottak s ha adna, ez a kedvezmény is kiterjedne a másikra. Én azonban azon tisztelt képviselőtársaimat, a kik ezen eszmébe beleszerettek, kérdem, hogy meggondolták-e, hogy ezen viszony milyen körülmények között keletkezett; mert ez létre jött akkor, a midőn az egyik ország a másikat leverte és a midőn egy hosszú háboru után, ezt Németország Francziaországgal szemben némileg biztosítéknak tekintette. Mi e helyzetben hála istennek nem vagyunk és ez elég ok arra, hogy hasonló módon kezünket örök időkre meg ne kössük. E szerződést, t. ház, lehet kedvezőtlennek tekinteni, de ez csak tiz évre szól, a mely időnek eltelte után, ha meggyőződtünk arról, hogy ez érdekeinkre kedvezőtlen, hatalmunkban áll ennek felbontása; míg ha a legnagyobb kedvezmény megadása örökre van biztosítva és ez kedvezőtlen reánk nézve, ebből szabadulni nem lehet. Azt hiszem tehát, hogy ez ismét oly lejtőre vinné gazdasági politikánkat, a melyen nem lehetnénk tisztában azzal, hogy mi a következménye s mi az, a mit cserébe kapnánk a mai állapotért.

Még csak egyetlen egy váddal szemben kivánom magamat igazolni és ezzel befejezem előadásomat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Felhozták a t. képviselő urak, hogy fekete színekkel festjük a helyzetet arra az esetre, ha a vámközösség megszüntettetnék és hogy midőn ezt tesszük, vétünk érdekeink s azon positio ellen, a melyet elfoglalunk és mintegy fegyvert szolgáltatunk Austria kezébe.

T. ház, ezen vád akkor érhetne engem, ha csak egy szóval is állítottam volna, hogy azon nyeremények, melyek a vámközösségből folynak, Austriára nézve is legalább nem ép oly nagyok, mint azon előnyök, melyek abból reánk hárulnak.

De hogyan áll a dolog t. ház? Ugy, hogy annak bebizonyítására, hogy mezőgazdaságunk hanyatlik, olyan argumentumokkal méltóztatnak

Digitized by Google

élni, melyeket el nem fogadhatunk, mert a valósággal ellenkeznek; méltóztatnak a nemzeti közvéleményt — megengedem, egészen bona fide, de álláspontomból, méltóztassanak megengedni, azt kell mondanom — tévútra vezetni, midőn azt méltóztatnak állítani, hogy ilyen és amolyan kedvező kilátások várnak a nemzetre, hogy minden nagyobb erőfeszítés nélkül a meggazdagodás útjára fogják vezetni akkor, midőn kihúzzák alóla azon talajt, mely meggazdagodásának legtermészetesebb forrása volt. *(Közbeszólások a szélső baloldalról: A talajt nem lehet kihúzni!)*

Ha a közbeszóló képviselő urnak előadásom ellen más kifogása nincs, minthogy a talaj szót rosszul használtam, concedálom, hogy nem volt helyesen használva.

Ha tehát, mi azt találjuk, hogy a nemzeti közvéleményt oly irányba akarják terelni, melyet mi veszélyesnek, károsnak tartunk, ha azt látjuk, hogy a nemzetben illusiókat keltenek, melyeket meg nem valósíthatnak: akkor azt hiszem, csak kötelességet teljesítünk, midőn figyelmeztetjük a nemzeti közvéleményt arra, hogy miféle megpróbáltatások, kiábrándulásoknak nézne eléje, ha ez esetben szavaikra hajtana. *(Ellenmondások a szélső baloldalról.)*

De, t. ház, nem is tudom, vajjon helyes-e, logicus-e azon felfogás, hogy midőn két szerződő fél egymással szemben: áll akkor az egyik a másikat igyekezzék az iránt tévútra vezetni, hogy azon szerződés rá nézve kedvező.

Én elfogadom azon vádat, hogy kifejtettem, hogy a közös vámterület Magyarországra nézve nagy fontossággal bir, midőn Austriával alkudozásban vagyunk, mert azt hiszem, hogy az igazságot akkor is kötelesség kimondani, ha abból netalán kellemetlen következés hárulna ránk. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De mit látunk másrészről? azt, hogy egy szomszéd országnak, mely nem indifferens ránk nézve, viszonyai a legrikítóbb szinekkel festetnek ki, sőt oda is mutatnak, hogy azon kedvező viszonyok ott gravitationális hatással lesznek. Pedig én és minden magyar ember minden tiszteletünk mellett azon ország iránt, a melylyel jó barátságban akarnak állani, tudjuk, hogy azon ország a gazdasági és culturalis tőkének sokkal kisebb mennyiségével bir, mint ezen ország és ép azért felettünk nem állhat. S midőn ilyet mondanak, a mi nem felel meg a valóságnak, azok, kik nekünk szemrehányást tesznek azért, hogy az ország helyzetét nem festjük rózsás szinekben, akkor az ilyen szemrehányás valóban érthetetlen.

Egyébiránt a t. képviselő urak maguk is érzik, milyen vészes következményekkel járna a vámközösség felforgatása, mert mindnyájan védekeznek azon vád ellen, hogy valaki akarja a vámháborút, nem találkozott senki — legalább nem emlékszem rá, hogy volt volna valaki — a ki határozottan kiemelte volna, hogy a vámháborút kivánja. Én, t. ház, azt hiszem, hogy nem lesz vámháború köztünk és Austria közt; de hogy ha nem lesz és hogy ha mindazon bajok és nehézségek, melyek egy vámháborúból származnak, el lesznek hárítva: azért az érdem nem önöket, hanem minket fog illetni.

Ennek az alapján kérem a t. képviselőházat, méltóztassék a vámszerződésről szóló törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: A különvélemény előadóját illeti a szó.

Enyedi Lukács: T. ház! *(Halljuk!)* A t. előadó ur foglalkozott beszédében az én álláspontomra vonatkozólag olyan adatokkal, a melyeket én a vámszerződési vita folyamán itt fel nem hoztam, hanem máskor. Nem voltam tehát egyáltalán elkészülve arra, hogy ezen a téren vele vitatkozzam, de még ha rendelkezésemre állanának is — a mint részben rendelkezésemre is állnak — azon adatok, a melyekre ő hivatkozott, tekintettel a ház türelmére és idejére, melyeket túlságosan igénybe venni nem óhajtok, más alkalomra tartom fenn magamnak azt a szerencsét, hogy a t. előadó ur által az én beszédemre mondottakat lehetőleg a magok értékére szállítsam le. Tehát azon nagy elméleti kérdésekre, azon lényeges forgalmi politikai dolgokra, melyeket ő az én beszédemmel szemben fölhozni szíveskedett, nem terjeszkedem ki ez alkalommal, csupán kötelességemhez képest egynéhány állítására fogok észrevételt tenni.

A t. előadó ur azt mondja ugyan, mit törődik azzal a gazda, hogy gabonáját hol fogyasztják el. Hisz ő rá nézve teljesen közömbös, akár maguk az osztrákok fogyasztják el, akár ők viszik ki a külföldre és külföldi fogyasztási területen fogyasztatik el.

Nem is akarom érinteni azon nagy ellenmondást, mely a t. előadó ur felfogásában nyilvánul, midőn egyfelől ezt közönbösnek tünteti fel, másfelől rendkivül nagy súlyt helyez annak bizonyítására, mit szerintem bebizonyítani nem lehet, hogy a közös vámterület nincs többé activitásban a nemzetközi mezőgazdasági termény kereskedelemnél.

Nem arról van itt szó, t. ház, hogy a rövidlátású, csak a pillanatnyi érdeket észrevevő gazdaközönség, mint ítél erre nézve; hanem azt hiszem, politikai szempontokból, bizonyos államférfiui magaslatról kell erről ítélni. És én nem azt keresem, hogy a gazda észreveszi-e, hanem azt, hogy az a viszony, mely Magyarország és Austria közt tényleg fennáll, e szempontból mennyiben felel meg

Digitized by Google

Magyarország érdekeinek, mennyiben nem. Hogy a gazdának mi tetszik, mi nem, ez felfogásom szerint nem közgazdasági, hanem korteskedési szempont. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondta továbbá a t. előadó ur, ugyancsak ezen előadásának kapcsán, hogy én nekem az a véleményem, hogy Ausztriában a mi mezőgazdasági terményeinkből egyáltalában nem fogyasztanak semmit. Hát én, t. képviselőház, ilyen bolondot soha életemben nem mondtam. *(Ugy van! a szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Láng Lajos előadó: Következtette.

Enyedi Lukács: Ha valaki egyetlen egyszer belenézett egy forgalmi statistikai füzetbe, de ha nem nézett is bele, csak egyszer utazott Magyarországból Ausztriába, látott vonatokat, melyek élelmi czikkeket visznek Magyarországból Ausztriába. Ilyet tehát nem mondhatok. De a mit mondtam és a mit fentartok most is, az, hogy Austria nem képes elfogyasztani azon fölösleget, mely mezőgazdasági terményeinkből fenmarad. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Reflectált a t. előadó ur arra is, micsoda vérmes reményem van nekem arra nézve, hogy majd az osztrák iparosok, vagy más külföldi iparosok nagy mértékben fognak Magyarországon azonnal letelepedni, mihelyt külön vámterületünk lesz.

Hát én ezt ilyen rendkivüli mértékben egyáltalában nem várom. De meg vagyok győződve, hogy az önálló vámterületen az ipar meg fog teremtetni; meg vagyok győződve, hogy a mint a nagy ipar és a nagy tőke, mely az egész világon ma gyümölcsöző elhelyezést keres, észreveszi, hogy Magyarországon erre hálás tér nyilik, hogy itt van egy kormány, mely a fejlődő ipar érdekeit meg tudja védeni, hogy az országnak ily szükségletei vannak, mindjárt lesz vállalkozó, ki ez áldott. de rosszul kormányzott országot fel fogja keresni, *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* A mit pedig továbbá az ezzel kapcsolatosan mondottakra felhozott, különösen arra vonatkozólag, a mit én a 40-es évek mozgalmairól állítottam, hogy tudniillik ily kis eszközökkel Magyarországon egyáltalában nem lehet ipart kifejleszteni: csak arra az egyre kell figyelmeztetnem, hogy én sohasem mondtam magam a védegyletek támogatójának, mert én azoknak semmi gyakorlati hatást nem tulajdonítok, hanem igenis voltam és vagyok az önálló vámterület híve, mely megteremti az arra való institutiókat, hogy az ipar itt meghonosuljon. A védegylet jámbor óhajtás, de az önálló vámterület határozott rendszer. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Abban is keresett az előadó ur beszédemben ellenmondást, miként várhatok nagy financialis előnyöket az önálló vámterületen kiszabandó vámoktól, mikor másfelől pedig azt gondolom, hogy nagymérvü ipar fog Magyarországon kifejlődni. Erre két dolgot kell felhoznom. Az egyik, hogy a financialis előnyök kétféle természetüek lehetnek: egyfelől vámjövedelmek, másfelől adójövedelmek. És ez a két dolog, a mint egymás mellé van állítva, egyuttal a dolog történeti egymásutánját is feltünteti. Mert a mig iparunk nincsen, a mig bevitelre lesztink szorulva, e jövedelmek a vámok alakjában fognának nyilatkozni; de a mint az ipar meghonosul és gyarapszik, e vámjövedelem át fog alakulni adójövedelemmé. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Mert, t. ház, sohase ringattam magam azon illusióban, hogy azon pillanatban, melyben az önálló vámterületet megalkotjuk, Magyarországon hirtelen colossalis ipar fog kifejlődni, hanem tudom, hogy a gazdasági átalakulás mindenütt fokozatosan történik, hogy azt rendkivüli módon gyorsítani nem lehet, sőt nem is czélszerü. Csak az a kérdés, hogy Magyarországon az ipar-politikának mily irányban kell mozognia?

Erre nézve nekem határozott meggyőződésem ez: Nem óhajtok rendkivüli államsegélylyel támogatni és egészségtelen fölvirágzásra emelni olyan iparágakat, melyeknek ez országban nincs egészséges talajuk. Arra nem fektetek rendkivüli nagy súlyt, hogy oly iparágakat honosítsunk meg, melyekre a szükséges nyersanyag nem nálunk terem. Nem óhajtom, hogy a textil-iparnak a pamut feldolgozására vonatkozó része colossalis gyorsan felvirágozzék és ugyanazért a petroleum iparra sem fektetek nagy súlyt. Hanem igenis nagy súlyt fektetek arra, hogy a mi nyerstermányeink, a fa, a vas, a bőrök itt dolgoztassanak fel és ne legyünk azon culturtörténelmileg és gazdaságilag egyaránt nevetséges helyzetben, hogy nyerstermányeinket kivigyük és az abból készített gyártmányokat ide visszahozzuk. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)* Ez az én véleményem az iparpolitikáról és ha az önálló vámterületen ezt követnők, igenis volna nagy pénzügyi jövedelmünk is. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Ezek után áttérek azon igen érdekes fejtegetésekre, a miket a t. államtitkár ur tegnap a t. ház előtt bemutatott és a mik ugy formában, mint tartalomra nézve igen érdekesek voltak, de a miket mégsem hagyhatok minden észrevétel nélkül; annál kevésbé, mert a t. államtitkár ur nemcsak mint magas állású hivatalnok, hanem mint kiváló szaktudós is olyan auctoritásnak örvend az országban és e házban, hogy állításai épen súlyoknál fogva minden tekintetben kell, hogy kiállják a birálatot. Sajnálatomra, állításai között találok olyanokat, a melyek épen tekintélyöknél fogva a t. házban a nézetek félrevezetésére szolgálnak.

Első sorban bátor leszek védekezni azokkal szemben, a melyek beszédem ellen mondattak, másodsorban pedig észrevételeket fogok tenni egy nagyfontosságú ügyre, tudniillik azon vám- és ke-

Digitized by Google

reskedelmi viszonyra, a mely köztünk és Németország közt fennáll, a melyre nézve az én nézetemet a t. államtitkár ur határozottan desavuálta, de a mit részben talán módomban lesz rectifikálni.

Velem szemben a t. államtitkár ur nem járt el azon loyalitással, a melyet talán a vita természeténél fogva én is megérdemeltem volna; mert nem azt igyekezett czáfolni, a mit mondtam, hanem egészen mást, a mit én nem mondtam. Tudniillik azt mondta: „De ha már a statistikai adatoknál vagyok, kissé jellemezni akarom azt a modort, melylyel az ellenzék a statistikai adatokat felhasználni szokta.

Enyedi képviselő ur azzal szemben, hogy Magyarország anyagi jóléte emelkedett, bizonyítani akarta, hogy ez az utolsó időről — legalább mezőgazdasági tekintetben — nem áll. Azt reméltem, hogy mezőgazdasági adatokkal fogja igazolni, de ő igazolta azzal, hogy az export az utolsó három évben miként csökkent. Pedig ebből azt következtetni, hogy a mezőgazdaság csökkent, azt hiszem teljességgel lehetetlen.“

Tehát, t. ház, én ezek szerint azt akartam volna az export forgalmi adatokkal bizonyítani, hogy Magyarország mezőgazdasági termelése hanyatlik. Pedig mit mondtam én, a mit igy lehetne magyarázni? Igazolásomul csak három sort legyen szabad felolvasnom. Tudniillik azt mondtam: „De mégis, mivel Magyarország termelésében ez idő szerint a mezőgazdasági termelés a túlnyomó, első sorban arra kell figyelemmel lenni, hogy a mezőgazdaság érdekei mit igényelnek és hogy a mezőgazdasági termények forgalma milyen irányt vesz és milyen arányokat ölt?“

Én tehát a mezőgazdasági termékek forgalmáról beszéltem és erre nézve adatokat hoztam fel. Ehhez képest, mikor az államtitkár ur azt mondja, hogy én Magyarország mezőgazdasági termelésének hanyatlásáról beszéltem, akkor határozottan félremagyarázta beszédemet.

Egészen hasonló eljárást követett az államtitkár ur a czukoradónál. Én összehasonlítottam a répa földolgozását 1872. és 1882. között ugy Magyarországon, mint Austriában. Az államtitkár ur, ha az ő deductióira nézve más éveket tart czélszerűeknek, egyszerűen azt mondhatta volna, hogy ő nem azon két év eredményeire kiván mutatni, hanem más évek eredményeire és azt mutatta volna ki. De ő azt nem tette, hanem az én adataimmal szembeállította az 1868., 1869-ik és az 1883. és 1884-ik évek eredményét. Hogy ezen adatok nem vághatnak össze az én adataimmal, az természetes dolog. De hogy ezt a t. ház elhigyje, erre valóban a t. államtitkár urnak az auctoritására nincs szükség.

T. ház! Egy másik általam felvetett kérdéssel igen tüzetesen foglalkozott az államtitkár ur és bátor leszek szintén erre reflectálni, tudniillik ez az — egy alapvető kérdés — hogy a mi kereskedelmi és vámpolitikai fejlődésünk tekintetében különösen Németországgal szemben Magyarország és Austria, vagy Németország volt-e a kezdeményezője a védvámpolitikának? Én megengedem, t. ház, hogy ez elméleti kérdés, de ha már egyszer fel lett vetve és ha már a t. államtitkár ur maga is tüzetesen foglalkozott vele, meg fogja tán a t. ház engedni, hogy én megvédelmezzem magamat és kimutassam, hogy én nemcsak jóhiszeműleg jártam el, hanem hogy a história én mellettem bizonyít. *(Halljuk!)* Annál is inkább van erre szükség, t. ház, mert az államtitkár ur t. képviselő társam, a ki részt vett annak idején azon tárgyalásokban, teljesen tájékozva lehet arra nézve, hogy akkor mi történt, előadhatja azt, hogy Magyarország és Austria, vagy Németország voltak-e azon szerződés létrejöttének megakadályozói. Mi azt nem tudhatjuk, mi csak az adatokat kutathatjuk; tehát a midőn ő állít és az adatok, a melyek nekünk rendelkezésünkre állanak, állításaival ellenkeznek, kell szükségképen azokat egymással szembeállítani. Vegyük mindenekelőtt azt, a mit a t. kormány saját indokolásában mondott, mikor 1871-ben az első absolut vámtarifa a t. házhoz benyujtatott. Előadja előbb a két izben összejött vámbizottságoknak a tárgyalását, azoknak a meghiusulását és az utolsó ülésről körülbelül a következőket mondja *(olvassa)*: „Október elején kaptak a németek újabb utasításokat; ezeknek alapján kijelentették, hogy készek a gabonaneműek, a liszt, az épületfa vámmentességét megkötni, de csak az esetre, ha az osztrák-magyar vámtarifában is e czikkek vámmentessége megköttetik, hogy az állatokra hajlandók az 1868-iki vámokat — tehát nem az addig absolute fennállott vámmentességet — oly kikötéssel azonban megkötni, ha mindazon állatok, melyek az 1868-iki szerződés értelmében vámmentesek, külön állategészség-rendőri illetékek fizetésére köteleztetnek; ezzel viszont követelték, hogy az osztrák-magyar vámtarifában az 1868-iki tételek szerint vétessenek fel az állatok.“

Akárhogy akarja tehát a képviselő ur feltüntetni ezt a viszonyt, egy abban határozottan constatálva van: hogy azon leglényegesebb mezőgazdasági érdekek, a melyekről szó van, a gabonaneműnek, a lisztnek, az épületfának a vámmentes bevitele Németországba, viszont az állatoknak a kedvezményezett bevitele Németországba a német propositióban határozottan biztosítva volt. Ugyanaz folyik ebből, hogy a midőn a magyar kormány ezen feltételeket, ezen szerződési feltételeket elfogadni hajlandó volt, az osztrák kormány pedig ennek ellene szegült: akkor nagyon természetes, hogy nem Magyarország okozta azon szerződés megkötésének a meghiusulását, hanem okozta Austria. Sőt ha lehetne hivatkozni az akkor történtekre, azok, a kik az események

Digitized by Google

intézésére befolytak — én nem akarok utalni közelebbről azon tényekre, nem tartanám ildomosnak, mert azt majd a történelem fogja constatálni — de én tudom, hogy a magyar kormány akkor oly nyomás alatt volt — ugy, mint már az angol pótconventiónak felmondása alkalmával ezt szintén nem a saját jószántából tette — oly nyomás alatt volt, a melynek azt hitte, hogy ellenállni nem lehet. De hát, t. ház, az constatálva van, hogy Németországgal a szerződési tárgyalások megakadtak az osztrák védvámosok miatt. De Ausztriában már régen indultak volt meg a védvámos törekvések. Mily erős volt a védvámosok befolyása, azt szintén bizonyítják a következők: Az osztrák kormány már 1874. október 22-én, tehát akkor, mikor még egyfelől a szerződés Németországgal fennállott, másfelől az angol pótconventió felmondásának ideje el sem érkezett, mikor Magyarországgal a szerződéskötésre vonatkozó tárgyalások megújíthatók nem voltak, tehát oly időpontban egy köriratot intézett az összes kereskedelmi és iparkamarákhoz, a melyben hangsúlyozta a vámtarifa átdolgozásának szükségét s erre nézve a kamarák közreműködését kérte. Tehát az osztrák kormány 1874. október 24-én kezdte meg ezen irányt.

1875-ben tartatott Bécsben az osztrák nemzetgazdák congressusa, hol szintén nagy többséggel a magas védvámok mellett nyilatkoztak és ezzel az osztrák kormányra nyomást gyakoroltak. Ellenben Bismarcknak a védvámpolitikát inauguráló hires körlevele 1878. deczember 15-én kelt, azaz akkor, mikor már a szerződési tárgyalások Austria-Magyarországgal megszakadtak. Mindezen kérdésekkel szemben a magyar kormány folytonosan a szabad kereskedelmi álláspontón állott, nem akart belemenni az angol pótconventio felmondásába, sem a védvámpolitikába. De utólag mégis kénytelen volt belemenni. 1876-ban felmondta az angol pótconventiót és azután nem volt képes létrehozni a szerződést Németországgal.

De a t. államtitkár ur beszédének még egy pontjára akarok reflectálni. Ő szinte nevetségessé tette azt, hogy a historiai egymásutánt ugy állítottam fel, hogy 1878-ra következik 1879. és 1882-re következik 1883. Ez igen mulatságos lehetett, de — azt hiszem — még mulatságosabb az, a mit most fogok előadni. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Az államtitkár ur ugyanis tudatlanságunk, vagy felületességünk hitében azt mondta, hogy Németország nemcsak 1879-ben csinált tarifamódosításokat, hanem 1880. junius 6-án, 1881. junius 21-én és 1882. julius 23-án; tehát az egymásután az, hogy 1878 óta ötször módosította a tarifát és már maga az időrendi sor is mutatja, hogy nem mi voltunk oka annak, hogy Németország módosította a tarifát, hanem belső közgazdasági és politikai okok idézték azt elő. Az államtitkár ur azután azzal érvel tovább, hogy 1882-ben a mai hatalmas, védvámos autonom tarifánk épen ezen németországi intézkedés folytán jött létre.

Méltóztassanak megengedni, hogy megmondjam, hogy az államtitkár ur által idézett ezen roppant fontos németországi tarifareformok miben állnak. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)* 1880. junius 6-án a tarifareform egy paragraphusból áll, hogy tudniillik megszünteti a kenderre a vámot. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Az 1882. julius 23-iki törvény vonatkozik arra, hogy a malmoknak a behozott idegen gabona után ezentúl a vám restituálandó. Az 1881. junius 21-iki törvény szintén csak egy érdemleges paragraphust tartalmaz s ebben a német tarifának d. 5. pontja módosittatik, tudniillik bizonyos nyomatott gyapjúszövetekre és szőnyegekre a vám emeltetik.

Ezen három törvény tehát oly jelentéktelen, hogy a t. államtitkár ur ezekre az osztrák vámpolitika szempontjából nem hivatkozhatik. Midőn tehát az államtitkár ur ezt tette, hitte, hogy ezt az ő szavára elhiszszük s ezzel igazolva lesz a Németországgal szemben folytatott politika.

Én, t. képviselőház, oly kiváló szakember iránt, mint a t. államtitkár ur, a legnagyobb tisztelettel viseltetem és épen azért kivántam volna, hogy csak oly érvekkel álljon elő, melyeket oly gyenge ember, mint én, megczáfolni képes ne legyen. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Áttérek már most a t. földmívelési minister urnak egyik észrevételére. Egy dolog tűnt fel nekem beszédében és ez az, hogy ő a t. többséget nagyon megnyugtatta a vámtarifa sorsáról, megmondván, hogy ne tartsanak attól, mintha az 1886-iki vámtarifa valami nagyon megváltozott alakban fog újból tárgyalás alá kerülni, egyetlen egy dologról lehet szó, a petroleumról, a többi ugy marad, a mint eddig megállapíttatott. A t. minister urnak a nyilatkozata meglepett engem, mert én a lapokból arról értesültem, hogy a t. kormány határozottan nagy követelésekkel lépett fel az osztrák kormánynyal szemben, hogy a textil-árúknál akar engedményeket, a petroleumvám felemeléséért kieszközölni, sőt egy rendkivül dicséretes lépésre határozta el magát, hogy tudniillik proponálja a gyapjuvám behozatalát. Mindezen dolgoknak én őszintén örültem, mert az én álláspontomhoz közelebb állnak. Most a t. minister ur ezen kivánságait hirtelen mind a papirkosárba dobta és azt hiszem, ezzel egyuttal azon strategiai térre lépett, a mely a vámtarifa tárgyalásoknál általában dívott és a melynek a neve: „Rückwärts-Concentrirung.“ *(Derültség. Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Továbbá a t. minister ur szememre lobbantotta, hogy Ausztriával szemben oly rendkivül engedékeny

Digitized by Google

vagyok, mig ő és a kormány az Ausztriával szemben követendő resistentiának páratlan mintaképe; hogy megengedek Ausztriával, esetleg önálló vámterület alapján oly szerződés kötését, mely a mint én határozottan kijelentettem, az austriai iparnak rendkivüli kedvezményt nyujt, melynek alapján kész vagyok elfogadni a status quo amelioré-t. Ezt szememre lobbantván, azt kérdezi, hogy már most mi különbség van a közt, a mit önök akarnak és a közt, a mit mi akarunk? Én e kérdés felett csodálkozom, de miután a t. minister ur felvetette, a t. ház iránti kötelességemnek tartom erre felelni. *(Halljuk!)*

T. ház! A mi álláspontunk közt két lényeges különbség van. Az egyik az, hogy ha önálló vámterületen Ausztriának több kedvezményt is adunk, a jog fenmarad, hogy külállamokkal szerződést köthessünk, magunknak előnyöket biztosítsunk. Ez az önálló vámterület következménye, valamint az is, hogy egy piacz helyett, melyet most birunk, többet szerzünk magunknak, annyit a mennyit elérni lehet. Ez magában véve nagy előny. A másik különbség köztünk, a miért különben szemrehányást tesznek, t. ház, az, hogy midőn mi azért, hogy e nagy elvet, Magyarország közgazdasági függetlenségének elvét nem csak papiron, hanem tényleg gyakorlatban akarjuk kivinni, nagy áldozatra készek vagyunk, olyanra, hogy a mostani tarthatatlan állapotot még tovább 10 évre el akarjuk tűrni. Mindenesetre eltérő ez a kormány álláspontjától, mely ez állapotot nemcsak 10 évre akarja fentartani, hanem azt hiszem, örök időkre.

Még csak nehány perczig fogom a t. ház türelmét igénybe venni. *(Halljuk!)* A t. miniterelnök ur nyilatkozatára röviden és tárgyilagosan óhajtok reflectálni. A t. ministerelnök ur is máskép értelmezte egyik mondásomat, mint a hogy mondtam és erre basirozta következtetéseit. A mit én Romániára nézve mondottam — és ezt a t. előadó ur is, mint a t. ministerelnök ur viszhangja, rendkivül megrovandónak tartotta — arra vonatkozólag azt jegyezte meg, hogy annak következménye az lesz, hogy az erdélyi fajrokonok kedvet kapnak Erdélyből Romániába kivágyakozni.

T. ház! Én egyáltalában semmit sem mondtam, a mit igy értelmezni lehet. Én nem általános politikai, hanem közgazdasági dolgokról beszéltem és szavaim azon összefüggésükben, gazdasági politikai értelmükben veendők. Azt mondottam ugyan, hogy Románia akkor, midőn mint független állam saját érdekeit kifejtheti, iparát megteremtheti és mezőgazdaságának jó viszonyokat biztosíthat, Erdélyre — ezen szót használtam — attractiót fog gyakorolni. Mit tesz ez? Azt, hogy a kivándorlást elő fogja segíteni és ez meg van most is és minél inkább fog Románia közgazdaságilag fejlődni és minél inkább fog Erdély anyagilag és iparilag hátramaradni, annál nagyobb lesz a kivándorlás és azon attractió, melyet Románia Erdélyre gyakorol. És ezen állítást a t. ministerelnök ur „kissé könnyelműnek“ mondta.

T. ház! Ez súlyos vád. Én komolyan veszem feladataimat és azt hiszem, a t. ház tanuja annak, hogy bármikor harczoltam a kormány ellen, bármikor törekedtem arra, hogy a kormányt, melynek politikáját roszallom, megbuktassam: sohasem hoztam fel oly érvet, sohasem használtam oly fegyvert, melylyel a haza érdekeit sérteném és nem is fognék használni még akkor sem, ha a kormányt az által megbuktathatnám. Ha ily körülmények közt, midőn status-titkot nem árultam el, midőn oly dolgot mondtam, melyet minden ember ismerhet, a t. ministerelnök ur engem könnyelműséggel vádolt, azt hiszem, ezt nem egészen alaposan tehette. Ezzel szemben azon kérdést vetem fel, hogy mit lehet könnyelműségnek nevezni, azt-e, ha egy fenyegető veszélyre figyelmeztetünk, vagy ha nem ragadjuk meg azon eszközöket, melyek a fenyegető veszély elhárítására kinálkoznak? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

A t. ministerelnök ur továbbá azt mondja, hogy ő a közös vámterületnek volt mindenkor barátja. Én elolvastam a ház naplóiban azon beszédeket, melyeket erre nézve tartott és az ide vonatkozó szavazásokat. Igaz, hogy e kérdésben mindig a közös vámterület mellett szavazott, de hogy azon párt, melynek ő vezére volt, nem igy gondolkozott, kitűnik a hires bihari pontokból, melyek közt a következő is foglaltatik: „Létesittessék pénz- és kereskedelmi ügyünk függetlensége.“ Már pedig, ha a t. ministerelnök ur kereskedelmi ügyünk függetlensége alatt nem az önálló vámterületet értette, kérni fogom, legyen szives megmagyarázni, hogy mit értett alatta? *(Derültség és helyeslés a szélső baloldalon.)*

Beszédének egy passusáért őszinte hálával és köszönettel tartozom a t. ministerelnök urnak. Ő vitatván azt, hogy a külön vámterületen szerződési politikát még kevésbé fogunk űzhetni, a következőket mondta: „Ha az iparczikkekre védvámot vetnek, megengedem, fejleszthetik az ipart, de vajjon azt gondolják, hogy ha most eltekintünk is Ausztriától, a más iparos államok, melyeknek nyersterményekre van szükségük, vajjon meg fogják nekünk nyitni a piaczot, ha mi ipartermékeiket sújtjuk védvámokkal? Nem, hanem oda fognak fordulni, azon nyerstermelő államokhoz, a hol cserébe iparczikkeinknek szabad bevitelt nyernek és nyersterményeinket sújtani fogják vámokkal és semmit az által, hogy eddigi megszokott rendes, hozzánk legközelebb eső piaczunkat, Ausztriát elveszítjük, nem nyerünk.“ A t. ministerelnök ur tehát határozottan és nyiltan elismerte, a mit a t. előadó ur minden áron tagadni akart volna, hogy tudniillik a védvámpolitika következménye, mikor nyersterményeink a külföldi piaczokat elvesztik.

Digitized by Google

Köszönöm ezen nyilatkozatot és reméllem, hogy miután a t. ministerelnök ur a mezőgazdaság iránt oly nagy érdeklődést tanusít, szakítani fog a védvámos politikával Austriával szemben és iparkodni fog oly politikát követni, mely ezen principiumoknak megfelel.

Nem akarom a t. házat további vitatkozásokkal fárasztani, *(Halljuk! a szélső baloldalon)* én annak a kijelentésével zárom a beszédemet, hogy meggyőződésem e vita folyamán semmi tekintetben meg nem ingott, sőt ellenkezőleg a mik felhozattak, megerősitettek azon meggyőződésemben, hogy Magyarország iparát csak az önálló vámterület mellett lehet megalapitani *(Helyeslés a szélső baloldalon)* és minthogy Magyarországon az ipart tovább nélkülözni nem lehet, ismételve kérem, méltóztassék a törvényjavaslatot elvetni és különvéleményemet elfogadni. *(Hosszantartó zajos helyeslés balfelől.)*

Elnök: Gróf Apponyi Albert t. képviselő urat illeti a szó, kinek határozati javaslatát 15 képviselő irta alá.

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! *(Halljuk!)* A vita végén csak azt a kérdést kell önmagam előtt felvetnem és lehető rövidséggel a t. ház előtt illustrálnom, vajjon a vita folyamán azok, a miket saját álláspontom támogatására bevezetőleg felhoztam, megczáfoltattak-e, meggyengittettek-e s van-e okom azt az álláspontot elhagynom, melyet a vita elején elfoglaltam?

Legtüzetesebben azon álláspont czáfolgatásával, a melyen én állok, Matlekovits Sándor t. képviselő és államtitkár ur foglalkozott és ennek folytán talán nem mutatok azzal kicsinylést a többi velem szemben felszólaltak irányában, ha tüzetesen csak a nevezett t. képviselő és államtitkár ur beszédével foglalkozom.

Mi volt a feladat, melyet megoldania kellett volna az államtitkár urnak, hogy álláspontomnak helytelenségét bizonyitsa? Az én álláspontom az, hogy a fenforgó kérdésnek közös vámterület alapján való megoldásába beleegyezem, sőt annak előnyt adok, ha egy oly közvetett adórendszert és egy oly kereskedelmi politikát tudunk annak keretében megvalósitani, a mely Magyarország pénzügyi és közgazdasági érdekeit megóvja; különben nem iparkodtam bebizonyitani, hogy azon törvények, melyek e tekintetben fennállnak, sőt azon módosítások is, melyek e törvényeken a kormány előterjesztései által czéloztatnak — eltekintve ezen utóbbiak bizonytalan létrejövetelétől — ezt a kettős föltételt nem valósítják meg; hogy egy rossz, az ország érdekeinek meg nem felelő közvetett adórendszerrel és egy teljesen elégtelen kereskedelmi politikával állunk szemben; hogy tehát ezeken az alapokon a közös vámterület föntartásához, a vámszövetség megújításához hozzá nem járulhatunk.

Ezt kellett volna a t. államtitkár urnak megczáfolni, mert annak a syllogismusnak, melyet az én álláspontom képez, első tételét, hogy tudniillik helyes kereskedelmi politika és helyes közvetett adórendszer nélkül nem lehet helyesen a közös vámterületet fentartani, talán a t. államtitkár ur sem tagadja. Tehát azt kellett volna bebizonyitania, hogy közvetett adórendszerünk és kereskedelmi politikánk jó.

Lássuk, minő sikerre vitte a t. államtitkár ur ezt a bizonyitást és minő alapokon kisértette azt meg. *(Halljuk! Halljuk!)*

A közvetett adók egyikének, a czukoradónak szabályozásáról ő maga beismerte, hogy azt a közös vámterület keretében Magyarország érdekeinek megfelelőleg eddig megoldani nemsikerült; de azzal biztat minket a t. államtitkár ur, hogy talán ezentúl majd sikerülni fog. Bocsánatot kérek a t. államtitkár urtól, de én a merő lehetőséget nem tartom elégségesnek arra, hogy annak alapján szerződést kössek, mely az országot szabad elhatározási jogától megfosztja; nem tartanám ezt lehetőnek akkor sem, ha ezen lehetőség mellett egy bizonyos valószinűséget hozhatott volna fel, de legkevésbé akkor, midőn ezen lehetőségnek reánk nézve kedvező esélyeit valószinűtleneknek kell mondani. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Mert azt valószinűtlennek kell állítanom, hogy Austriával egyetértőleg keresztül lehessen vinni a jelenleg fenálló czukoradóztatási rendszer reformját.

Midőn a jelenlegi czukoradóztatási rendszer mellett a monarchia másik államának czukoripara a mi rovásunkra nagy előnyöket élvez, akkor valószinűtlennek kell állítanom, hogy a monarchia másik államának befolyásos és illetékes tényezői beleegyezzenek ezen törvénynek oly módosításába, mely az ő előnyüket kisebbíti, midőn ezen országnak keze már meg van kötve s mikor az ő tiszta negatiójuk elégséges arra, hogy minden reformot megakadályozzanak. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

De azt mondja a t. államtitkár ur, hogy a czukor miatt egymagában véve talán még sem érdemes a vámszövetségi viszonyt felbontani.

Én a fölött nem bocsátkozom vitatkozásba a t. államtitkár urral, hogy a czukoradó-törvénynek helytelen rendezése egymagában véve elég ok volna-e a vámszövetségi viszony felbontására. Sem nem concedálom azt, a mit a t. államtitkár ur e tekintetben mondott, sem tagadásba nem veszem. Ez nem is szükséges, mert ha az itt fölvetett kérdések sorozatán tovább megyünk, azt fogjuk látni, hogy a t. államtitkár ur a többi kérdésre vonatkozólag sem volt szerencsésebb a czáfolgatásban, mint a minő szerencsétlennek kellett lennie az ő álláspontjából ennek beismerésével. A t. államtitkár ur nem azt iparkodik bebizonyitani, hogy a szeszadó ügye kedvezően van rendezve, hanem czáfolni

Digitized by Google

igyekszik azon indokokat, a melyeket mi az ellenkezőnek bebizonyítására felhoztunk. Mit mond ugyanis az államtitkár ur? Azt mondja, hogy a szeszipar állapotának kedvezőtlen volta nem a mi szeszadó-törvényünkben, hanem az általános túltermelés folytán világszerte létező szesz-crisisben találja magyarázatát.

Senki sem mondta, hogy a szesziparnak minden baja Magyarországon szeszadó-törvényünkből származott; de viszont a t. államtitkár ur nem is próbálta megczáfolni, hogy a mi szesziparunknak más államok szesziparához való kedvezőtlen viszonyában nem kis jelentőségű bizonyíték rejlik arra nézve, hogy nálunk a szeszadó-törvény is hozzájárult ezen crisis súlyosbításához. *(Helyeslés a baloldalon.)*

A t. államtitkár ur, továbbá Gaal Jenő t. barátomnak egy idézetét iparkodott minden értékétől megfosztani, a mely idézetet ő a magyarországi szesziparosok egy memorandumából vette ki. Gaal Jenő t. barátom a szesziparosoknak memorandumából a fennálló ténynek, a fennálló bajnak constatálását idézte.

Ezzel szemben mit tesz a t. államtitkár ur? Felolvassa azt a remediumot, melyet a szesziparosok e tekintetben javaslatba hoznak és azt a kérdést veti fel, hogy vajjon mi elfogadhatnók-e az orvoslásnak ezt a módját? És miután igen helyesen feltételezi, hogy az orvoslásnak azon proponált módja részünkről nem volna elfogadható, ezzel megczáfoltnak véli azt is, a mi a baj tényleges létezésére nézve felhozatott. *(Ugy van! balfelől.)*

Ez, t. ház, az argumentatiónak oly kényelmes módja, a melynek használatához a t. államtitkár ur nagy szaktudománya és tekintélye nem szükséges, mert az gyengébb emberektől is kitelik. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Arra nézve pedig, a mire nézve a t. államtitkár urtól vagy a kormányi előterjesztés pártolóinak bármelyikétől határozott és világos magyarázatot vártunk, hogy tudniillik lehetséges-e két egymással homlokegyenest ellenkező viszonyra nézve, mint a minő az osztrák és a magyar szesziparnak viszonya, egységes törvényt csinálni ugy, hogy az mindkettőnek megfelelő legyen, a quadratura circuli ezen problemájának megoldására nézve, a mint hogy nem is lehet, sem a t. államtitkár urtól, sem más valakitől felvilágosítást nem nyertünk. *(Ugy van! balfelől.)*

Annak bebizonyításában, hogy a közvetett adórendszer, a mely ma fennáll és a melynek a maga egészében fentartása ajánltatik, hazánk érdekeinek megfelelő-e, ennek bebizonyításában a t. államtitkár ur nem volt szerencsés.

De ő átment azután a másik alapfeltételnek, t. i. a kereskedelmi politikának fejtegetésébe és azt igyekezik bebizonyítani, hogy a kereskedelmi politika, a mint ez a létező vámtarifában és a képviselőház által tárgyalt javaslatban kifejezést nyert, Magyarország szempontjaibó kielégítő. És mivel igyekezett ezt bebizonytani? *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Ő annak magyarázatára egy vezéreszmét állított elénk; azt, hogy compensationális tételeket igyekezzünk a vámtarifában felállítani; és azt mondja, hogy ne nézzük a vámtariát önmagában, mint czélt, mert az nem czélunk, hogy a vámtarifa változatlanul fennálljon, hanem nézzük mint eszközt annak elérésére, hogy módosításai által idegen államokkal szerződéseket köthessünk és kivitelünket biztosíthassuk. T. ház! Már a vámtarifajavaslat tárgyalása alkalmával vot szerencsém, rámutatni arra, hogy ez — és még nagyobb mértékben, vagy legalább ugyanoly mértékben a fennálló 1882 iki vámtarifa — egyetlen egy oly kereskedelmi gondolatot sem valósít meg, a melyre czéltudatos közgazdasági politikát lehetne alapítni. Nem honosítja meg az arányos védelmet, nem honosítja meg a bevitelnek és a fogyasztásnak olcsóságát. Arra a czélra pedig, a melyre a t. államtitkár ur alapítottnak mondja, egyáltalában nem alkalmas.

Én nem vagyok ellensége annak hogy egy vámtarifába compensationális tételek vétessenek fel t. i. olyanok, melyekből alkudozások alkalmával engedni lehessen. De azok a compensationális tételek, a melyek e tekintetben a vámtarifánkba felvétettek, oly súlylyal, hogy a velünk alkudozni, a velünk szerződéses viszonyba lépni elvileg nem hajlandó idegen államokat erre kényszerítsék, nem birnak. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon)*

Ily súlylyal birhatnának a retorsionális tételek, azaz olyanok, melyek avval a czélzattal vannak megválasztva és megállapítva, hogy idegen államoknak közgazdasági organismusát érzékenyen sujtsák. Nem mondom, hogy e politikának, mint arra Gaal Jenő t. képviselőtársam rámutatott, nagy veszélyei nem volnának. De ez oly kereskedelmi politika, melynek volna értelme. Jámbor compensationális tételekkel azonban melyek idegen állam közgazdasági organismusába bele nem nyulnak, hanem csak esetleg némi alkalmatlanságot okoznak, létező és meggyökerezett politikai irányzatokat megváltoztatni és módosítani akarni, az annyi, mint igen csekély eszközökkel nagy eredményeket akarni elérni.

Ennek az ily gyengén inscenált compensationális tételekre alapított politikának végeredménye csak az lehet, hogy miután azok idegen államok elhatározásaira döntő súlylyal, épen relativ csekélységüknél fogva nem birhatnak, miután másrészt a velünk vámszövetségben élő állam iparának mégis kedvezményeket nyujtanak ugy, hogy az azokról egykönnyen lemondani nem lesz hajlandó: a compensationális tételek czímén behozott

Digitized by Google

nagyobb vámtételek terhe rajtunk marad, azon czél pedig, mely miatt állítólag behozattak, tudniillik, hogy az idegen államok szerződésre kényszerittessenek, azokkal el nem éretik, a mint el sem érethetik. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Mindezekkel az aprólékos szempontokkal szemben fennáll az a nagy kérdés, melyet bátor voltam a vita bevezetésében felállítani.

Magyarország 1878-ban tisztán az osztrák ipar érdekében meghozta a nagy áldozatot a védvámok létesítése, az addig szabad kereskedelmi politikai irányzat teljes felforgatása által; és mit kap érte compensatio gyanánt? Erre a kérdésre méltóztassanak válaszolni! Ha erre önök megtudják adni a választ s ha ki tudják mutatni, hogy Magyarország az új vámtarifák akármelyikében is azért a nagy áldozatért, a melyet 1878-ban az osztrák ipar érdekében hozott, megfelelő positiv egyenértéket kapott, akkor megadom magamat. De addig, a mig erre a nagy kérdésre kielégítő választ nem tudnak adni, fenmarad azon tétel, hogy a mi kereskedelmi politikánk egyoldalú, hogy az tisztán a monarchia másik államának érdekében vezettetik és hogy Magyarország annak csupán terheit viseli, de előnyeiben nem részesül. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

A t. ministerelnök ur ugyan hivatkozik ezekkel szemben a gabonavámokra, melyeket az 1882-iki vámtarifa behozott; de midőn erről a tárgyról beszél, ellenmondásba akarja hozni az ellenzéket önmagával, állítván, hogy mi a szerint, a mint a kormány előterjesztéseit ilyen vagy olyan alakban teszi, a gabonavámok nem létezése miatt, a mint a t. ministerelnök ur magát kifejezni szíveskedett, jajgatunk; ha pedig behozatnak, abban látjuk a bajt, hogy behozatnak. A t. ministerelnök urnak ezen polemiája szerintem igen elmés és részben mulattató volt; de magának a tárgynak felderítéséhez semmivel sem járult és velünk szemben nem is volt méltányos. Mert nincsen könnyebb módja a polemiának annál, hogy az ember ez egyik szónok állításait a másik szónokéival hozza ellentétbe.

Önálló gondolkozású emberek közt, t. ház, az merőben lehetetlen, hogy ha egy párton vannak is, ha politikai törekvéseik lényege egybehangzó is mindenben, még az indokolásban is ugyanazt mondják és egymástól semmi árnyalatban ne térjenek el. A t. ministerelnök ur saját pártja körében is tapasztalhatta, hogy párthivei igen lényeges dolgok indokolásában oly állításokat hoztak fel, a melyeket a t. ministerelnök ur bizonyosan nem volna hajlandó magáévá tenni. Ha egy politikai tényezőnek vagy egy politikusnak álláspontját méltányosan akarjuk megítélni és ha annak következetessége és logicus volta felett ítéletet akarunk mondani, akkor elég, ha az constatálhatja önmagáról, hogy saját állításaival összhangban marad, hogy saját álláspontjához consequens. Már pedig én arra bátran hivatkozhatom, hogy a mezőgazdasági vámok kérdésében fejlődésének minden stadiumában consequens álláspontot foglaltam el. Én a mai viszonyok közt látván a közgazdasági áramlatokat és az európai kereskedelmi politikának a létező irányzatait, mellőzhetetlennek tartom, hogy mi vámtarifánkban mezőgazdasági vámokat hozunk be, még pedig oly mértékben és azon tárgyakra, a melyben és a melyekre alkalmazva, azoktól komoly hatást várhatni. A mi ellen pedig most kifogást teszek, nem az, hogy az 1882-iki tarifában és a mostani javaslatban mezőgazdasági vámok nem foglaltatnak, hanem az, hogy épen azokra a tárgyakra alkalmaztatnak, melyeknél azoknak hatása a legcsekélyebb lehet és azokat gondosan mellőzik, melyeknél hatásuk igenis lehetne. *(Ugy van! a baloldalon.)* Ne szorítsuk szűkebbre a fogalmak határait, mint kell; nem gabnavámokról, de mezőgazdasági vámokról van szó. Nem gabnavámokban, de mezőgazdasági vámokban lehet megtalálni, ugy a hogy a compensatióját azon súlyos terheknek, melyeket Magyarország az osztrák ipar érdekében magára vállalt. Nem jajgattunk sem előbb s most sem jajgatunk, de kifogásoljuk és a kormány eljárását megrójjuk, hogy midőn azon mezőgazdasági terményeket karolja fel vámpolitikája leleményességével, melyekre csakugyan — állítom ma is, mint állítottam mindig — a vámoknak igen kevés hatása van, mint például a buzánál, azokat gondosan kerüli és azok megvámolása ellen csatákat vív itt a parlamentben, a melyeknél a vámnak hatása lehet, sőt annak szüksége fenn is forog, például a sertésnél, a birkánál, a gyapjunál. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

T. ház! Ezekkel kapcsolatosan reflectálnom kell a ministerelnök ur beszédében foglalt utolsó kijelentésre is. Sajnálom, hogy a t. ministerelnök ur nincsen jelen, mert én egyenesen felvilágosítást szándékozom tőle kérni. De talán valamelyik párthive meg fogja neki mondani, minő felvilágosítást kértem tőle és abban a helyzetben lesz, hogy arra válaszoljon. Midőn mi ugyanis kifogásoljuk azt, hogy a ministerelnök ur a vámszerződési javaslatot oly időpontban tárgyaltatja, midőn a magyar törvényhozás még azon törvényjavaslatok felett, melyek a vámszövetségi viszony tartalmát képezni hivatvák, nem döntött: a ministerelnök ur a következő nyilatkozattal akar nekünk megnyugvást adni.

Először azt mondja, hogy reméli ugyan, hogy a czukor- és a vámtarifa-javaslat ügyét kellő időben sikerülni fog neki tisztába hozni, de feltétlenül ezeket össze nem köti a vámszövetséggel. Aztán igy folytatja: „Arról azonban biztosíthatom a t. házat, hogy azon esetre, ha maga a vám- és kereskedelmi szerződés kellő időben létre nem

Digitized by Google

jöhetne oly módon, a mint azt mi akarjuk, arról mindenesetre gondoskodni fogunk, hogy az országnak a törvényben deczember 31-dikére biztosított joga egy vagy más úton, de feltétlenül megóvassék."

Ez a ministerelnök nyilatkozata. Az ország törvényei által folyó évi deczember 31-ikére biztosítva van a felmondás joga, tehát csupán ezt érthette.

E nyilatkozat tehát azt jelenti, hogy a kormány bizonyos körülmények közt szándékozik élni a felmondás jogával, daczára annak is, hogy a képviselőház, a mint a kormány kivánja, a vámszövetségre vonatkozó szerződést már megszavazta. De minő feltételek mellett és minő körülmények között szándékozik a kormány élni a felmondás jogával? Erre nézve a ministerelnök nyilatkozata igen homályos. Mert egyrészt azt mondja, hogy ő sem a tarifa, sem a czukoradó sorsához nem köti a vámszerződést. Tehát ebből azt kellene következtetni, hogy ő a felmondás jogával nem él és a vámszerződés meghosszabbításába beleegyezik ugy is, ha minden tekintetben a régi állapot, a status quo marad meg. De akkor nem értem, mi czélból tartja fenn a felmondás jogát?

Van azonban a ministerelnök ur kijelentésének egy passusa, mely mást sejtet. Azt mondja, tudniillik: „Arról azonban biztosítom a t. házat, hogy azon esetre, ha maga a vám- és kereskedelmi szerződés nem jöhetne létre, oly módon, a mint mi akarjuk". Tehát ezen szavakban: „oly módon, mint mi akarjuk", mégis az az eszme látszik foglaltatni, hogy vannak még oly feltételek, melyek a jelenleg fennálló törvényekben megvalósítva nincsenek, tehát a jelenleg fennálló törvényeknek bizonyos módosítása, mely ha létre nem jő, a ministerelnök ur a felmondás jogával élni fog.

Megvallom, t. képviselőház, hogy engem a ministerelnök ur ezen nyilatkozata meg nem nyugtat és megmondom, miért. Mert, ha vannak még függő föltételek, a melyeknek valósulása esetén a vámszövetség fel nem mondatik s a melyeknek meg nem valósulása esetén az felmondandó lesz, tehát annak sorsa bizonytalanná fog tétetni, akkor ezen föltételek minéműségének megítélését tisztán a kormányra és a főrendiházra bizni s a képviselőház cognitióját alól kivonni, szerintem, nem helyes. *(Ugy van! balfelől.)* A képviselőház van első sorban hivatva arról ítélni, hogy megvannak-e mindazon föltételek, melyek mellett a vámszövetség meghosszabbításába beleegyezik; de a képviselőház által a vámszövetség meghosszabbítását megszavaztatni ugy, hogy a képviselőház ezen szavazatot többé meg nem semmisítheti, vissza nem vonhatja és azon feltételeknek megítélését, a melyektől a vámszövetség meghosszabbítása mégis függőben marad, tisztán a kormányra és esetleg még a törvényhozás másik házára bizni, ez, t. képviselőház, szerintem ellenkezik azon elsőrendű állással, *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon)* melyet a képviselőháznak a törvényhozás szervezetében magának a ministerelnök urnak gyakran kijelentett hitvallása szerint is elfoglalnia kell. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső balon.)*

És ez, t. képviselőház, nem lehet a bizalomnak, vagy bizalmatlanságnak kérdése. A bizalom kérdése arra vonatkozhatik, hogy vajjon a t. képviselőháznak többsége viseltetik-e annyi bizalommal egy kormány iránt, hogy a kormányzati teendők folytatását ő reá bizza; de a bizalmi kérdés soha odáig nem mehet, hogy magának a törvényhozásnak feladatait mintegy dictatori hatalommal magára a kormányra ruházza. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Ezért én megvallom, a t. ministerelnök ur nyilatkozatának értelme iránt nem vagyok tisztában. A mennyiben azt magamnak megmagyarázni képes vagyok, olyant látok benne, a mi által a törvényhozásnak és első sorban a képviselőháznak természetszerű feladatai az ő kezéből kivétetnek *(Ugy van! balfelől)* és a kormányra, esetleg a törvényhozás másik házára ruháztatnak. És mig ezen kételyeim felvilágosítva nincsenek, egy okkal többet látok ebben arra, hogy a vámszövetség megszavazásához hozzá ne járuljak. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Befejezésül, t. képviselőház, még csupán az előadó urral akarok néhány szót váltani, minthogy azokat, a miket a kereskedelmi minister ur előadására, különösen a petroleumvám iránt tett kijelentésére nézve elmondanom kellett volna, már előttem elmondta Enyedi Lukács t. képviselő ur.

A t. előadó ur engem azzal apostrophált, hogy ő azt hiszi, hogy abban az esetben, ha a statistikai adatok nem fejlődést, hanem hanyatlást mutatnának, akkor én megelégedném azokkal és nem mondanám, hogy nézzük a mellett a viszonyokat is, a mint az életben mutatkoznak, sőt ellenkezőleg, akkor én gúnynyal lépnék fel azok ellen, kik a viszonyoknak ilyetén szemléletét kivánják.

A t. előadó ur nagyon téved. Én, abban az esetben is, ha a számszerű adatok Magyarország közgazdaságának quantitativ fejlődésében hanyatlást mutatnának, akkor is fontosságot tulajdonítanék azon correcturának, melyet magának az életnek szabad szemmel való észlelése nyujt; mert én, az én álláspontjaimat nem alakítom át a szerint, a mint tételeim bebizonyítására alkalmasak, vagy nem alkalmasak. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.)* Én azon tételt, hogy bár a statistikai számcsoportok az igazság földerítésére szükségesek, de egymagukban ezen felderítést nem tartalmazzák, fentartom és fentartanám minden körülmények közt, mert nekem nincsenek

Digitized by Google

előre megállapított tételeim, melyekhez azután a bizonyítást keresnem kellene, hanem én az adatokból és az élet megszemléléséből iparkodom megtudni a valóságot és ahhoz alkalmazom és ahhoz képest állapítom meg tételeimet.

És, hogy ha a t. képviselő ur az ellenzékhez fordulva azt mondja, hogy ha nem lesz vámháború Austria és Magyarország között, ennek az érdeme nem az ellenzéké, hanem a kormányé és a kormányt támogató többségé, én e fölött vele vitatkozni nem akarok. De, t. ház, a közgazdasági ellentétek és a közgazdasági versengések terén is áll az, mit én a politika terén mindenkor hitemnek vallottam, *(Halljuk!)* hogy becses kincs a béke, melyet könnyelmüen feláldozni és veszélyeztetni nem szabad, de becses kincs csak azon feltétel alatt, ha ezen béke mellett hatalmi viszonyaink is erősödnek s a nemzetnek, különösen a mi nemzetünknek súlya, tekintélye, jóléte, hatalma nem hanyatlik. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső balon.)* Becses kincsnek tartom a közgazdaság terén is a jó egyetértést a szomszéd Austriával azon feltétel mellett, hogy ha az saját nemzeti jólétünk, saját közgazdasági megerősödésünk rovására nem történik. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* És, t. ház, én a kormánynak és pártjának érdemét az Austriával való közgazdasági békének fentartásában csak ugy tudnám valóságos érdemnek elismerni, ha egyszermind bebizonyítva volna az, hogy ezen béke nem Magyarország közgazdasági megerősödésének és felvirágzásának rovására tartatik fenn. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Miután azonban az eddigi viták is hozzájárultak azon meggyőződésem megerősítéséhez, hogy azon közgazdasági viszony, mely eddig fennállott, ha az eddigi feltételek mellett módosítás nélkül fentartatik, vagy ha csak azon módosításokkal tartatik fenn, melyeket a kormánynak előttünk fekvő javaslataiból ismerünk, Magyarország anyagi felvirágzását szerfelett nehezítené s anyagi erősbödését, lendületét, ha nem is tenné lehetetlenné, mert a nemzet ős ereje nagyobb, hogysem rossz viszonyok azt megsemmisíthessék vagy teljesen lenyügözhessék, de azoknak gátul szolgálnak, azokat kifejlődésükben megakasztják. Ennek következtében én az ily békéhez való hozzájárulás dicsőségében osztozni nem akarok és azon béke-okmányt, a mely előttünk fekszik és melyet én nem tarthatok érdekeink kölcsönös, méltányos mérlegelésének s a melyről azt tartom, hogy abban Magyarország érdeke a másik fél érdekével szemben a méltányosság határain túl is háttérbe van szorítva: én ezen béke-okmányt el nem fogadom, hanem határozati javaslatomat ajánlom a t. háznak elfogadás végett. *(Élénk helyeslés és zajos éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! *(Halljuk!)* Csakis, hogy ugy fejezzem ki magamat, személyes felhivásra kivánok pár szóval felelni. Az egyik személyes felhivás Enyedi Lukács képviselő ur részéről történt, a ki maga beismerte, hogy ugy én, mint a párt, melynek mint ő mondá, én is tagja voltam, a közös vámterület fentartása mellett szavaztunk mindig. Engedjen meg, hogy ha akkor ugy szavaztunk, bizonyosan tudtuk, hogy mit értünk azon programmpont alatt és az iránt nem változott nézetünk. Én nem tudom, ő mit értett, de én akkor is abból indultam ki, hogy a független intézkedés jogát nem veszélyezteti az, ha időről-időre egy más állammal, bármelyik legyen is az, szövetségi vagy szerződési viszony köttetik. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A másik gróf Apponyi képviselő urnak azon vádja, hogy azon út, melyet én proponálok, a képviselőház jogkörét sérti. E vádat már határozottan visszautasítom. Én azon nyilatkozatomban, melyet tegnap tettem egész őszinteséggel, talán tacticailag nem egészen helyesen, megmondtam, hogy igyekszünk a vámtarifában és a czukoradóban is czélt érni, de a vámszövetség sorsát feltétlenül ahhoz nem kötjük. Azután, mikor arról beszéltem, hogy a felmondásról fogunk gondoskodni, azt mondtam, hogy biztosíthatom a házat, hogy azon esetre, ha a vám- és kereskedelmi szerződés kellő időben létre nem jöhetne oly módon, mint azt én óhajtom, az esetben gondoskodni fogunk arról, hogy az országnak deczember 31-ikére biztosított joga megóvassék; *(Helyeslés a jobboldalon)* megmondtam tehát, hogy gondoskodni fogunk arról azon esetben, ha maga a vámszövetség létre nem jön azon feltételek alatt, a melyeket szükségesnek tartunk. Hogy melyek azon föltételek, arra nézve előttünk fekszik a javaslat, most tárgyaljuk és ha azon módosítás történnék, akkor a képviselőháznak teljes joga és módja lesz hozzászólni; mert módosítást a képviselőház beleegyezése nélkül azon tenni nem lehet. Ezeket kivántam erre vonatkozólag megjegyezni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Különben, ha a magam részéről valamiért könnyen vállaltam el a felelősséget, az ezen békeokmány és hogy azt 1878-ban megkötöttem.

Nagy baj azok részére, a kik arra vannak hivatva, hogy a létező politikát rendezzék és a helyzetet megteremtsék, nagy baj, hogy a kormányra és a többségre nézve lehetetlen, az állam jól felfogott érdekében, hogy a kormány és a többség nézetével ellenkező nézetek érvényesítése megkiséreltessék. Mert ha ez valaha megkiséreltetnék, semmiről a világon nem vagyok inkább meggyőződve, mint arról, hogy esztendő mulva azok, a kik ma leginkább a külön vámterület mellett vannak — nem mondom, hogy az itteni szónokok, de az érdekelt felek — volnának azok,

Digitized by Google

a kik leginkább követelnék a vámszövetség helyreállítását. *(Több hang a baloldalon: Meg kell próbálni!)*

A nemzet érdekeivel probatikát tenni nem lehet feladata annak, ki a nemzet és az állam jólétét akarja előmozdítani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Mi tehát, a kik azt tartjuk, hogy a vám- és kereskedelmi szövetséget követeli az állam jóléte, természetes, azon probatikába — bele nem mehetünk. Meglehet, eljön az idő, mikor olyanok fogják vezetni az állam ügyeit, a kik nem óhajtják a vámszövetséget, akkor meglesz a probatica, de adja Isten, hogy a nemzetnek ezen soha keresztül ne kelljen menni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: A tárgyalás be lévén fejezve, következik a szavazás.

Első kérdés az lesz: elfogadja-e a ház az 1878 : XX. törvényczikkbe iktatott vám- és kereskedelmi szövetség meghosszabbításáról szóló törvényjavaslatot a közgazdasági bizottság szövegezése szerint általánosságban a részletes tárgyalás alapjául. Ha az nem fogadtatik el, akkor következik először a bizottsági különvélemény. Ha az sem fogadtatnék el, akkor következik gróf Apponyi képviselő ur határozati javaslata. Nem tudom, méltóztatik-e a határozati javaslat felolvasását kívánni? *(Felkiáltások: Nem kívánjuk!)* Azt hiszem ismeretes, hiszen a körül forgott az egész vita.

Ennélfogva kérdem, méltóztatik-e az 1878-ik évi XX. törvényczikkbe iktatott vám- és kereskedelmi szövetség meghosszabbításáról szóló törvényjavaslatot a közgazdasági bizottság szövegezése szerint általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik a törvényjavaslatot elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház többsége elfogadta a törvényjavaslatot általánosságban és igy a különvélemény és gr. Apponyi Albert határozati javaslata elesnek.

Következik a részletes tárgyalás.

T. ház! A tárgyalás menetére nézve azt hiszem, hogy miután ezen törvényjavaslat az 1878. évi XX. törvényczikknek csak némely pontjait módosítja, a törvény azon pontjai és szakaszai, a melyek nem módosittattak, hanem egészben a régiben maradtak, nem fognak felolvastatni. *(Helyeslés.)*

Tibád Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét).*

Elnök: A czím, ha nincs észrevétel, elfogadtatik.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: 1. §. Az 1878. évi XX. törvényczikkbe iktatott vám- és kereskedelmi szövetség — még mielőtt XXII. czikke értelmében felmondása megtörtént volna — a magyar ministerium s. ő. Felsége többi királyságai- és országainak ministeriuma között létrejött megállapodások alapján, a 2. §-ban foglalt módosításokkal ezennel meghosszabbittatik.

Elnök: Elfogadtatik.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: 2. §. Az 1878. évi XX. törvényczikkbe iktatott vám- és kereskedelmi szövetség következő pontjai módosittatnak:

A IV. czikk második és harmadik bekezdése helyett a következő határozatok lépnek hatályba:

„Fiume és Trieszt szabadkikötők területének az osztrák-magyar általános vámterületbe való beolvasztása legkésőbb 1889. évi deczember hó 31-ig fog megtörténni.

A két kormány a szükséges végrehajtási módozatokat közösen megállapítja és ezen vámkülzetek megszüntetésének időpontja iránt a megjelölt határidő alatt egymással megállapodik.“

Elnök: Elfogadtatik.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: A VI. czikk első két bekezdése helyébe a következő határozatok lépnek:

„A kikötőügyi és tengeregészségügyi közigazgatás, a tengeri hajózás üzésére, a tengeri egészségügyre és a tengeri halászatra vonatkozólag, mindkét állam területén a két fél kormányai által egyenlő szabályok szerint és általában lehetőleg összhangzatosan fog intéztetni.“

A VI. czikk eddigi nyolczadik bekezdése helyett, hetedik bekezdés gyanánt, a következő határozat vétetik fel:

„A hajózási illetékek mindkét államterület kikötőiben egyenlő szabályok szerint fognak kiszabatni; kivétetnek e részben a tisztán helyi természetű illetékek, milyenek a bizonyos kikötőrészek és a révkalauzok használatáért fizetendő illetékek, továbbá a tengerészsegélyalapok javára szedett díjak.“

Elnök: Elfogadtatik.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: A VI. czikk utolsóelőtti bekezdése a következőképen módosittatik:

Az „osztrák-magyar Lloyd“ czég alatt fennálló tengeri postaszállitó és hajózási vállalat, a Lloyddal fennálló szerződés érvényének ideje alatt és a szerződés megújítása esetében az új szerződés tartama alatt is, a külügyi minister vezetése alatt áll, ki az ezen intézetet illető tengerészeti, kereskedelmi és postaügyekben a két kereskedelmi ministerrel, illetőleg a magyar közlekedési ministerrel egyetértőleg fog eljárni.“

Gaal Jenő (pécskai): T. ház! Az „Adria“ magyar tengeri hajózási társulat állami segélyének felemelése iránti törvényjavaslat tárgyalása alkalmával a ház ezen padjairól tüzetesen kimutattatott hogy habár érdekünkben áll a magyar tengerészet

Digitized by Google

anyagi támogatása, ezt mi nem tehetjük, mert pénzügyeink oly állapotban vannak, a melyek közt az ránk nézve a lehetetlenséggel határos. Ha azonban később az osztrák-magyar Lloydnak nyujtott subventiót megtakaríthatnánk, akkor ezen szükségnek bizonyos mértékben eleget tehetnénk. Nagy érdeke fűződik ennélfogva Magyarországnak ahhoz, hogy azon osztrák-magyar hajózási vállalatnak, a mely hazánk érdekében oly keveset tehet, mert hajózási járatai nem abban az irányban vannak megállapítva, a hol a mi kiviteli érdekeink fekszenek, hanem ellentétes irányban, a subventio ne adassék meg és ennélfogva a szerződés azzal ne hosszabbittassék meg.

Miután az előttünk levő szerkezetben mintegy indigitálva van, hogy ez a szerződés a jövőben is meg fog köttetni és miután mi ez ellen minden alkalommal felszólalni szükségesnek és a szerződés káros voltáról való megyőződésünk folytán kötelességünknek tartjuk, bátor vagyok indítványozni, hogy a VI. czikk utolsóelőtti bekezdéséből ezen szavak: „és a szerződés megújítása esetében az új szerződés tartama alatt is“ hagyassanak ki. *(Helyeslés belfelől.)*

Törs Kálmán jegyző *(olvassa a módosítványt).*

Gr. Széchényi Pál, földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister: Bátor vagyok a t. házat arra kérni, hogy a beterjesztett módosítványt ne méltóztassék elfogadni, mert a szöveg semmiképen sem praejudikál a t. ház jövendőbeli határozatának, csupán azon eshetőséget tartja szem előtt, hogy ha a szerződés megújittatnék. De másrészt, ha ezen szavak kihagyatnának, ez nagy hiány lenne a törvényben, mely 10 év tartamára állapittatik meg és ezen idő alatt változás alá nem esik. Mert ha azután a ház elhatározná a Lloyd subventionálását, ezen törvény módosítása válnék szükségessé, mert nem volna megállapítva, melyik ministerium rendelkezése alatt álljon ez ügy.

Kérem ezeknél fogva a t. házat, méltóztassék a beadott módosítványt mellőzve, az eredeti szöveget elfogadni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Következik a szavazás.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a bizottság szövegezését, szemben Gaal Jenő képviselő ur módosítványával fentartani, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik fentartani kivánják, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik.)* A többség fentartja a bizottság szövegét és igy a módosítvány elesett.

Tibád Antal jegyző *(olvassa):* A XI. czikk a következő határozatokkal toldatik meg: „A közös vámvonalon át kivitt, adó alá vetett tárgyak után járó adóvisszatérítések, illetőleg adóleirások a magyar korona országai, továbbá a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok, valamint az 1879. évi LII. törvényczikk értelmében a közös vámterületbe beolvasztott tartományok: Bosznia és Herczegovina által egyelőre közösen, utólagos leszámolás és megterhelés mellett, a következő határozatok szerint fedezendők.

A magyar korona országainak, továbbá a birodalmi tanácsban képviselt királyságoknak és országoknak, valamint Bosznia és Herczegovina tartományoknak, az említett adóvisszatérítések, illetőleg adóleirások tekintetében való megterheltetése minden egyes adóágra nézve, melyre ezen adóvisszatérítések, illetőleg adóleirások vonatkoznak, tudniillik a sörtermelés után járó fogyasztási adóra, a zárt városokban beszedett söradópótlékot kivéve, továbbá a szesztermelés után járó fogyasztási adóra és a répaczukortermelés után járó illetékre nézve elkülönítve, oly módon vitetik keresztül, hogy mindegyik fél az egyes naptári évben fizetett adóvisszatérítéseknek, illetőleg adóleirásoknak annyi százalékát tartozik viselni, a hány százalékát teszi ki a saját részlete, az ugyanazon naptári évben az illető adónemben valamennyi fél által elért összes nyersjövedelemnek.

Nyersjövedelemnek azon adóösszegek tekintetnek, a melyek az illető naptári évben a kérdéses adónemben készpénzben vagy váltókban befolytak, miután azokból az üzletakadályok folytán visszatérített adóösszegek levonattak.

Az adóvisszatérítések, illetőleg adóleirások iránti végleges leszámolás és kiegyenlítés évenkint legkésőbb 12 hónappal az illető naptári év lefolyta után, a megvizsgált zárszámadás alapján történik.

Mindazonáltal havonkint ideiglenes leszámolások fognak megejtetni és pedig azon arány szerint, mely az azt mindenkor közvetlenül megelőzött végleges évi leszámolásnak alapjául szolgált.“

Elnök: Elfogadtatik.

Tibád Antal jegyző *(olvassa):* A XII. czikk első bekezdésének második része következő új szövegezést nyer:

„Mindkét kormány kötelezi magát arra, hogy közvetlenül a vám- és kereskedelmi szövetség megkötése után bizottságot fog kiküldeni a végből, hogy ez azon előkészítő intézkedések felett tanácskozzék, melyek arra nézve szükségesek, hogy kedvező pénzügyi helyzet beálltával a monarchiában a készpénzfizetések helyreállítása lehetővé váljék. A valuta helyreállításával behozandó új érték „osztrák-magyar érték“ elnevezést fog viselni.“

Elnök: Elfogadtatik.

Tibád Antal jegyző *(olvassa):* A XX. czikk utolsó bekezdése elmarad.

Elnök: Elfogadtatik.

Tibád Antal jegyző *(olvassa):* A XXI. czikk után — mint XXII. czikk (új) — a következő határozatok vétetnek fel:

Digitized by Google

„Az 1878. évi XX. törvényczikkbe iktatott vám- és kereskedelmi szövetségnek, az 1879. évi LII. törvényczikkben említett határozatai helyett, Boszniára és Herczegovinára a jelen vám- és kereskedelmi szövetség megfelelő határozatai alkalmazandók.

Nevezetesen az adóvisszatérítésekre és adóleirásokra, valamint az azokkal való megterhelésekre vonatkozólag az 1879. évi LII. törvényczikk 13. §-ának első és második bekezdése helyett a jelen vám- és kereskedelmi szövetség XI. czikkének határozatai lépnek hatályba.“

Elnök: Elfogadtatik.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: A XXII. czikk XXIII. jelzést nyer és következőképen szól:

„Ezen vám- és kereskedelmi szövetség 1888. évi január hó 1-étől 1897. évi deczember hó 31-ig terjedő időtartamra köttetett s ha fel nem mondatik, a következő tiz évre és igy tovább tiz évről tiz évre folyton fennállónak ismertetik el. A felmondás mindenkor az utolsó előtti év végéig történhetik meg, mely esetben a szövetség megújítása iránti tárgyalások hasonló úton azonnal megkezdendők.“

Helfy Ignácz: T. képviselőház! Egy kifejezésre bátor vagyok felhivni a t. ház figyelmét, mely ezen czikknek utolsó mondatában fordul elő és mely első perczre csak stylaris hibának látszik inkább, holott nagy közjogi elvet foglal magában. *(Halljuk! Halljuk!)*

Köztudomású, hogy az 1867. évi XII. törvényczikk fentartotta Magyarország számára a teljes szabadságot a kereskedelmi ügyekre nézve és a midőn az Ausztriával kötendő szövetségről volt szó, világosan kimondja, hogy az akként kötendő, mint két, egymástól jogilag független ország által köttetni szokott. Ugyszintén az akkor, valamint később megkötött szövetség csakugyan fentartotta Magyarország számára azon jogot, hogy a 10 év lefolyása után a közösséget, ha neki ugy tetszik, felbontsa és vámsorompókat állítson fel.

E szakasz szövegezéséből más valami derülhet ki. Ugyanis ez azt mondja, hogy felmondás esetében a szövetség megújítására a tárgyalások azonnal megkezdendők. Ebből azt lehetne kimagyarázni, hogy még akkor is, ha az ország tiz év után nem akarja a szövetséget megújítani, hanem az 1867-iki törvény világos szavai szerint vámsorompókat akar felállítani, külön vámterületet akar létesíteni, még akkor is a tárgyalásokat csak oly irányban kezdheti meg, hogy e szövetség megújittassék. Ez azt jelentené, hogy törvénybe lenne iktatva, hogy szövetségben kell lennünk örökre Ausztriával és akkor illusoriussá tétetnék az 1867-iki törvény.

Miután ez nem lehetett a törvényhozó intentiója, annyira nem, hogy az első, 1867-iki szerződésnek vége nem is igy volt szövegezve s ez a szöveg csak a mult alkalommal hozatott be, mert az 1867-iki vámszövetség végén e szavak voltak: „és ez esetben a szerződés megújítására egyezkedés stb.“ Ez egészen más. Mert természetes, hogy lejárván a tiz esztendő, akkor, ha mi volnánk a kormányon és az önálló vámterületre térnénk át, természetes, hogy az alkudozásokat megindítanók a szomszéd állammal azért, hogy a vám- és kereskedelmi viszonyt megállapítsuk, a mely azontúl a két állam közt lenne. Azt hiszem, a törvényhozónak sehogy sem lehetett szándéka, hogy az magyaráztassék ki a törvényből, a mit e szöveg szerint ki kell belőle magyarázni. Én tehát bátor vagyok a következő módosítványt indítványozni *(olvassa)*: A 12., illetőleg most már 13. czikk utolsó mondatába e szavak helyett „a szövetség megújítására“ tétessenek a következők „a két állam közt létesítendő vám- és kereskedelmi viszony iránt“. Akkor is természetesen teljes szabadságában állna az akkori többségnek megint a vámközösség alapján indítani meg a tárgyalásokat. De ne kösstük meg kezünket már előre, hogy csakis ezen az alapon kelljen megindítani a tárgyalásokat. Ajánlom módosítványomat elfogadásra. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Törs Kálmán jegyző *(olvassa)*:

Gr. Széchényi Pál, földmívelés-, ipar- és kereskedelmi minister: T. ház! *(Halljuk!)* Az, hogy a „kereskedelmi szövetség“ kifejezés helyett „kereskedelmi szerződés“ tétessék, azt hiszem, nem szükséges, miután magának a törvénynek a feliratában is ezen kifejezés áll: „kereskedelmi szövetség“. Itt egyenesen a törvényczikkbe iktatott vám- és kereskedelmi szövetség, azaz szerződés — az egyre megy — hosszabbittatik meg, tehát a mi a szót illeti, az eléggé megnyugtató.

Azon másik kifejezés tekintetében, a mi felhozatott, hogy tudniillik „hasonló úton“ megkezdetnek a tárgyalások, tehát azon az úton, a mint eddig vezettettek, hogy tudniillik egyik önálló állam tárgyal a másik önálló állammal, mint az előző években, a szöveg aggodalomra szintén nem ad alkalmat és annyival is jobb, ha megtartatik a régi szöveg, mert, ha itt azon változtatás nem eszközöltetik, újabb tárgyalásra nem lesz alkalom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! Az utolsó pontra nézve Helfy képviselő ur egy módosítványt adott be. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a szöveget a bizottság szövegezése szerint változatlanul fentartani; igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik a szöveget fentartani kivánják, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik.)* A ház többsége a szöveget változatlanul elfogadja. És igy a javaslat részleteiben is elfogadva lévén,

Digitized by Google

végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

T. ház! Most következik a 24-ik sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása, azután az interpellatio megtétele, melyet Becker képviselő ur jelentett be. Azonban azt hiszem, czélszerű lesz, ha előbb a t. ház az ülések és tanácskozások további menetére nézve méltóztatik megállapodásra jutni. *(Halljuk!)*

Méltóztatott a t. ház már elhatározni, hogy a közgazdasági bizottságnak 21 tagja választassék meg. Ugyanez alkalommal azt hiszem, a hiányzó bizottsági tagokat is méltóztatik a t. ház megválasztani, nevezetesen a könyvtári bizottságba 1 tagot és a harmadik biráló bizottságban Gref József helyett szintén egy tagot. A t. ház már méltóztatott elfogadni, hogy a hétfői ülésben fog megtörténni ezen részleteiben már elfogadott törvényjavaslat harmadszori megszavazása és tárgyaltatni azon törvényjavaslat, melyet a közlekedésügyi minister ur adott be a külföldi lefoglalt vasuti kocsik tárgyában. Azt hiszem, t. ház, legczélszerűbb volna, ha a hétfői ülésnek ezeken kivül e bizottsági tagok megválasztása lenne a tárgya, kedden és szerdán nem tartatnék ülés, hanem a csütörtökön tartandó ülésben a bank-kérdés lenne a napirenden. *(Helyeslés.)*

Ha ezt méltóztatnak elfogadni, miután már bejelentettem a t. háznak, hogy ő Felsége nevenapján, hétfőn délelőtt 10 órakor isteni tisztelet fog tartatni; legczélszerűbb volna, hogy ha az ülést, a mely előreláthatólag különben sem lesz nagyon hosszú, 1/2 12-kor méltóztatnának megkezdeni. A hétfői ülés első tárgya volna a szavazás a bizottsági tagokra, azután következnék a harmadszori megszavazás és végre azon törvényjavaslat, melyet a közlekedési minister ur a vasuti kocsik tárgyában beterjesztett. *(Helyeslés.)*

Ezt határozatként kimondva, következik a kérvények 24-ik sorjegyzékének tárgyalása.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Szováta község elöljársága felmentését kéri azon felelősség alól, melyből folyólag Fülöp János mozgósított katona, gyámoltalan édesanyja részére az 1882. évi XI. t.-cz. alapján tévesen kiutalványozott 27 frt 80 kr. lakásilleték visszatérítése kötelességévé tétetett.

Vámos Béla előadó: T. ház! Fülöp János mozgósított katona özvegy édesanyja részére, ki Szováta községben lakik, lakási illeték fejében az 1882-ik évre 27 forint 80 krajczár lett kiutalványozva. Ezen kiutalványozás, mint erről a kérvényi bizottság a honvédelmi minister átiratából meggyőződött, illetéktelenül történt; az illetéktelen kiutalványozás oka pedig tulajdonkép a községi elöljáróság volt, mivel a mozgósítottak gyámoltalan családjainak összeirása alkalmával azon rovatba, mely fölteszi a kérdést: vajjon van-e a családnak saját háza, vagy bérelt házban lakik-e? e szavakat jegyezte fel: „bérelt házban lakik", már pedig, mint utólagosan kitünt, az illető rokonainál ingyen lakásban részesült. Az 1882: XI törvényczikk lakási illetéket azok részére nem biztosít, kik saját házukban laknak, vagy egyébként ingyenes lakással birnak. Mondom, a községi elöljáróság oka az illeték utalványozásának s a törvény értelmében annak felelőssége helyesen megállapítható. Ennek leendő érvényesíthetése szempontjából, de meg azért is, mert a visszatérítendő összeg helyesbítendő, azt indítványozza a bizottság, hogy a kérvény adassék ki a honvédelmi ministernek, saját hatáskörében leendő intézkedés végett. *(Helyeslés.)*

Elnök: A kérvény kiadatik a honvédelmi ministernek, saját hatáskörében leendő intézkedés végett.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Az 1885-ben Budapesten tartott országos ügyvédi értekezlet a jelenlegi ügyvédi rendtartás helyett megfelelő ügyvédi rendtartás alkotása iránt kérvényez.

Vámos Béla előadó: T. ház! Ez a kérvény, ámbár benyujtására az ügyvédi kar nyomasztó helyzete szolgáltatott alkalmat, ámbár a kérvényt Magyarország ügyvédi kara 1875-ben Budapesten tartott országos értekezletéből adja be és abban az ügyvédi kar bajainak orvoslását kéri, nem kasztszerű érdekben van szerkesztve, hanem egyenesen a közérdek hangján és nevében szól.

A kérvényben általánosságban utalás történik azon okokra, melyek a magyarországi ügyvédi kar nyomasztó helyzetét előidézték. Messze vezetne ez okoknak tüzetes felsorolása, legyen szabad csak arra hivatkoznom, hogy a kérvény az ügyvédi kar érdekében is hangsúlyoz igazságügyi reformot s különösen kiemel egyet, t. i. az ügyvédi rendtartás reformját. Az ügyvédi rendtartás iránt 1881-ben már készittetett egy törvényjavaslat, a melynek elkészítését egy szaktanácskozmány tartása előzte meg. De erről a javaslatról az országos ügyvédgyülés azt mondja, hogy az azon bizalmatlanság hangján szól az ügyvédi kar irányában, a melyet a fennálló ügyvédi rendtartás tartalmaz. Ebben a törvényjavaslatban csak a régi bajokkal találkozunk; ép ezért a kérelem oda irányul, hogy ugy az igazságszolgáltatás, mint az ügyvédi kar érdekének megfelelő ügyvédi rendtartás készittessék. Megjegyzem, hogy ennek elkészítése tárgyában részletes utmutatásokat is tartalmaz a szóban forgó kérvény.

Azt hiszem, a t. ház nem kivánja tőlem, hogy ezeket a részletes indítványokat felsoroljam; legyen szabad csak hangsúlyoznom, hogy azok ama tapasztalatokból vannak merítve, melyeket az ügyvédi kar a praxisból merített s az igazságszolgáltatás terén tett. Ezek a részletek hasznos

Digitized by Google

anyagul szolgálhatnak az ügyvédi rendtartás reformjavaslatának elkészítésénél, e szempontból, tekintettel az elmondottakra, a kérvényi bizottság határozati javaslata következő: ezen figyelemre méltó kérvény kiadatik az igazságügyministernek. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Ezen figyelemre méltó kérvény kiadatik az igazságügyministernek.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Kovács György miskolczi lakos, az alsó-miskolczi rom. kath. egyház részére követelt törvénytelen felekezeti adók behajtásából származott sérelmének orvoslását s a jövőre nézve jogainak az ily adók ellen leendő megóvását kéri.

Vámos Béla előadó: Azon egyházi adótartozások, melyek behajtása, illetőleg jövendő követelése ellen kérvényező panaszkodik, közigazgatási uton lettek behajtva. A beterjesztést azonban megelőzte a felebbezési ügyfolyam kimerítése, ugy, hogy mondhatjuk, a törvények értelmében illetékes hatóságok e kérdésben jogérvényesen határoztak, azért a kérvényi bizottság az ügyet közigazgatási uton befejezettnek tartja, különben is azon jogczímek, melyekre kérvényező hivatkozik, magánjogi természetűek, azok elbirálása birói utra tartozik s a birói ut követését az ügynek közigazgatási uton történt befejezése ki nem zárja. Ezeket tekintve, a bizottság határozati javaslata a következő: Ezen kérvény közigazgatási uton elintézést nyervén, a további eljárás mellőzésével letétetik a ház irodájába, a fél által netán történendő visszavétel végett.

Elnök: Ezen kérvény letétetik a ház irodájába a fél által netán történendő visszavétel végett.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Liptó, Borsod, Somogy, Győr megyék közönsége a közigazgatási hatóságok által kiszabott kihágási pénzbüntetéseket helyi közczélokra, első sorban a kihágási eljárás folytán felmerülő költségek fedezésére, az illető törvényhatóság pénztárába fizettetni kérik.

Vámos Béla előadó: Méltóztatnak tudni, hogy a közigazgatási büntető hatóság gyakorlása figyelemre méltó kérdést okoz az illető törvényhatóságnak s általában azon elsőfokú hatóságoknak, a melyek ez irányban büntető hatalommal vannak felruházva. Csak a kihágások miatt kiszabott elzárás végrehajtására szükséges helyiségek fentartási költségei is jelentékenyek, ehhez járulnak a tanuzási díjak, a mennyiben azokat az illető fél vagyontalanság miatt megtéríteni nem képes. A kérvények tartalma azt czélozza, hogy első sorban a büntető eljárás ezen és egyéb lehetséges költségei fedezésére s ezen kivül helyi közérdekű czélokra, a kihágási pénzbüntetések az illető törvényhatóság, a város pénztárába fizettessenek, a mennyiben a kihágás miatt marasztaló határozat közigazgatási büntetőhatóság által hozatott. E kérelem méltányos, azonban annak teljesítését akadályozza az 1878: V. törvényczikk 27. §-a, mely az összes pénzbüntetésekre kimondta, hogy azok országos alapot képeznek, mely az igazságügyministerium által kezeltetik és elbocsátott foglyok segélyezésére, azonkivül javítóintézet fentartására van rendelve. Hogy czélszerű e ezen törvény megváltoztatása, az nyomós igazságügyi kérdést képez, de másfelől itt fontos helyhatósági érdekek is forognak szóban, ugy hogy elmondhatjuk, a kérdés egyszersmind belügyi természetű, azért azt indítványozza a bizottság, hogy a kérvények kiadandók a miniszterelnöknek, mint belügyministernek és az igazságügyi ministernek.

Elnök: E kérvények kiadatnak a miniszterelnöknek, mint belügyministernek és az igazságügyministernek.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Liptó- és Zólyommegye közönsége törvényhozási intézkedést kérnek az iránt, hogy mindazon községekben, melyekben a tagosítás még nem történt meg, ennek záros határidő alatt leendő megindítása kötelezővé tétessék.

Vámos Béla előadó: T. ház! A kérvényi bizottság véleménye erre nézve az, hogy e figyelemre méltó kérvények kiadandók az igazságügyministernek.

Elnök: E kérvények az igazságügyministernek adatnak ki.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Borsod- és Szilágymegye közönsége a műborgyártást tiltó és büntető törvény alkotása tárgyában.

Vámos Béla előadó: T. ház! Méltóztatnak rá emlékezni, hogy a mult ülésszakban a műborgyártás kérdésében a t. ház két határozatot hozott.

Az egyik határozatot a t. ház 1885-iki deczember hó 5-én tartott ülésében 1656. jegyzőkönyvi szám alatt hozta, elrendelvén, hogy a műborgyártás kérdésében beadott figyelemre méltó kérvények adassanak ki a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministernek, a másik határozat ugyanazon ülésben 1657. jegyzőkönyvi szám alatt keletkezett. Ezen határozatban elfogadtatott Szalay Imre t. képviselőtársam következő határozati javaslata: „Utasítsa a képviselőház a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister urat, hogy a gyártott borok eltiltásáról adjon be törvényjavaslatot oly időben, hogy az még ez évi ülésszakban letárgyalható legyen.“

A kérvényi bizottság e határozatokat, melyeket a mult ülésszakban hozott a t. ház, továbbra is fenállóknak kivánván tekinteni, most a következő határozati javaslatot ajánlja elfogadásra.

E kérvények, hivatkozva a képviselőház 1885. évi deczember 5-én 1656. és 1657. jegyzőkönyvi

Digitized by Google

szám alatt kelt határozataira, adassanak ki a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi ministernek.

Elnök: E kérvények a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi ministernek adatnak ki.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Zólyommegye közönsége feliratot intéz a képviselőházhoz a közadókkezeléséről szóló 1883: XLIV. törvényczikk 47. §-ának oly módosítása tárgyában, hogy a helyhatósági közegek által beszedett közpénzeknek, a királyi adóhivatalba való beszolgáltatásáért, másodsorban ne a község, hanem az állam legyen felelős; egyszersmind kéri, hogy az említett közegek pénzkezelésének ellenőrzésére egy állandó szakközeg rendszeresittessék.

Vámos Béla előadó: T. ház! A helyhatósági közegek pénzkezelése a kérvényező törvényhatóság felfogása szerint állami teendő és mégis, a mi az ezen pénzkezelésre vonatkozó felelősséget illeti, a törvény arról ugy intézkedik, hogy másodsorban az illető municipiumot, községet vagy törvényhatóságot terheli. Ebben a törvényes intézkedésben a kérvényezők igazságtalanságot látnak és kérik, hogy a subsidiarius felelősség ne háríttassék az illető helyhatóságra, hanem e felelősséget az állam vállalja magára.

A kérvényben továbbá azon nézet van kifejezve, hogy a helyi pénzkezelés a fennálló törvények szerint nincs kellően ellenőrizve; mert az ellenőrzés főtényezője ugyszólva a szolgabiró volna, annak pedig a kellő ellenőrzés keresztülvitelére legtöbbnyire nincs kellő érkezése; azért szükségesnek mutatkozik, hogy e czélra egy állandó állami közeg rendszeresittessék, vagy ha ily közeg felállítása nem volna lehetséges, az illető adófelügyelőség köréből rendeltessék szakközeg, mely a kellő felügyeletet keresztülvigye.

A kérvényi bizottság javasolja, hogy a kérvény a pénzügyministernek adassék ki.

Elnök: E kérvény a pénzügyministernek adatik ki.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Debreczen szabad királyi város közönsége pártolja Sopron szabad királyi város közönségének feliratát a városok belterületének kiterjesztésére szükséges területek beszerzését és a megelőző czélszerű rendezését lehetségesítő törvény alkotása iránt.

Vámos Béla előadó: T. ház! A kérvényi bizottság határozati javaslata a következő: E kérvény kiadatik a ministerelnöknek mint belügyministernek.

Elnök: E kérvény kiadatik a ministerelnöknek mint belügyministernek.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Stigmon József bikityi közbirtokos és 67 társának kérvénye, melyben Barits István községi jegyző ellen kérvényezők teljelentésére elrendelt bűnvizsgálat pártatlan gyors és törvényszerű vezetését biztosító intézkedést kérnek.

Vámos Béla előadó: T. ház! A kérvényezők azon állítással lépnek fel, hogy ők 1886-ban még január hóban az illető alispáni hivatalnál feljelentést tettek Barits István községi jegyző ellen többrendbeli fegyelmi vétség miatt, feljelentésüknek azonban nem lett meg a kivánt sikere, mert közigazgatási uton a fegyelmi eljárás beszüntettetett s ennek okául az hozatik fel, hogy pártszempontok is forogtak szóban s hogy a vizsgálat foganatosításával a panaszlott kebelbarátja, illetőleg az a szolgabiró bizatott meg, a ki panaszlottal közelebbi viszonyban áll, egyszersmind állittatik a kérvényben, hogy a fegyelmi feljelentés sikertelensége a panaszlottat annyira felbátorította, hogy a közigazgatási hatóságoknak mintegy védszárnya alatt tettlegességeket provokál és bujtogatásokat követ el. A feljelentés ezen része oly tényeket tartalmaz, a melyek kétségtelenül felhivják a belügyminister figyelmét. Ezeken kivül kérvényezők azon állítással is fellépnek, hogy miután azt tapasztalták, hogy feljelentésüknek az alispáni hivatalnál nem lett eredménye, bűnvádi feljelentést tettek, mert a feljelentés tárgyát képező vétségek, oly természetűek, hogy büntetendő cselekmény tényálladékát is tartalmazzák. Feljelentésüket a szabadkai királyi törvényszéknél és a királyi ügyészségnél adták be, minek az lett következménye, hogy a királyi ügyészség indítványára a büntető eljárás megindittatott és hogy vizsgáló biró rendeltetett ki, de ők egy hónap lefolyta alatt a vizsgálóbirónak még csak szinét sem látták. Egyéb tényt nem hoznak fel, de ezt elégségesnek tartják arra, hogy pártatlan, gyors és törvényszerű igazságszolgáltatást kérjenek. A kérvény ezen része az igazságügyminister ur figyelmét hivhatja fel. Ezeket tekintetbe véve, a kérvényi bizottság a következő határozati javaslatot ajánlja elfogadásra: „A kérvény kiadatik az igazságügyi és belügyministereknek.“

Olay Szilárd: Sajnálom, de a t. előadó ur előadásából arról kellett meggyőződnöm, hogy a kérvényi bizottsághoz utasított panaszlevelet vagy nem olvasta jól el, vagy pedig nem emlékszik annak tartalmára, *(Halljuk! Halljuk!)* mert a becsatolt mellékletek tanusága szerint Barits István bikityi községi jegyző az általa elkövetett többrendbeli fegyelmi vétség miatt tényleg a fegyelmi bíróság által jogegrejűleg el lett marasztalva és pedig az egyik bizonylat szerint 100 frt, a másik alispáni határozat szerint 200 frt és a harmadik okmány szerint 200 frt pénzbirság erejéig. Minthogy pedig ezen ténykörülmények elhallgatása által a t. előadó ur mintegy a t. házat félrevezetni szándékozott, én nem bizom meg előadásában *(Mozgás a jobboldalon)* és kérem a kérvénynek szószerinti felolvasását.

Vámos Béla előadó: Mielőtt a kérvény felolvastatnék, méltóztassék a t. ház megengedni, hogy Olay Szilárd képviselő ur szavaira nehány

Digitized by Google

megjegyzést tehessek. *(Zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: Mily czímen?)*

Elnök: Ily erős vádakkal szemben az előadó urnak joga van szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Vámos Béla előadó: Azt mondja a t. képviselő ur, hogy a tényállás elferdítésével a t. ház véleményét félrevezetni akartam és hivatkozik arra, hogy elmarasztalások is történtek. Ezek a kérvényben fel vannak ugyan említve, de ezen elmarasztalások nem azokra a fegyelmi vétségekre vonatkoznak, a melyekről szólottam, hanem azokra, a melyek a fegyelmi feljelentést megelőzőleg fordultak elő és a melyek miatt elmarasztalás valóban történt.

Ez tény, de ez nem tartozik a kérelem tárgyához, mert a kérelem tárgyát nem az képezi, hogy az illető ellen már korábban is foganatosittatott fegyelmi eljárás és hogy az eredményre is vezetett; hanem az, hogy az illető ellen tétettek újabb feljelentések és azok eredményre nem vezettek. Tétetett ugyanis feljelentés az alispáni hivatalnál, de a fegyelmi eljárás beszüntettetett; aztán pedig a büntető-bíróságnál, a hol az eljárás folyamatba tétetett, de ugy látszik, megakadt. A panasz tárgya tehát az, hogy az újabb feljelentések nem vezettek sikerre. *(Helyeslés jobbfelől.)* Bocsánatot kérek, én a panasz tulajdonképeni tárgyát el nem hallgattam. Arról pedig, hogy a panasz tárgya ez, méltóztatnak meggyőződni, ha a kérvény felolvastatik. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Olay Szilárd: Szót kérek!

Elnök: Nem lehet! *(Zaj és mozgás a szélső baloldalon. Felkiáltások: Személyes kérdésben!)*

Olay Szilárd: Személyes kérdésben kérek szót.

Elnök: Előbb saját kivánsága szerint, a kérvény fel fog olvastatni, azután tessék szólani. Különben új vita támadna. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Tibád Antal jegyző *(olvassa a kérvényt).*

Olay Szilárd: T. ház! Az itt felolvasott kérvény és hozzá csatolt három rendbeli melléklettel teljesen igazolva van az, hogy panaszolt községi jegyző ellen 16 év óta számtalan fegyelmi panasz nyujtatott be, ezek tényleg el is intéztettek és ezen községi jegyző egyszer 100 és kétszer 200—200 frt erejéig fegyelmi bíróságilag elmarasztaltatott. Én tehát akkor, mikor az előadó ur ellenében kijelentettem, hogy nem bízom előadásában, mert ezen ténykörülményt elhallgatta, őt megsérteni nem kivántam, mert feledékenység, vagy talán munkával való túlhalmozottság, avagy épen valamely más gondolatnál fogva *(Általános derültség és mozgás jobbfelől)* azt hitte, hogy azért, mert az illető jegyző a legújabb esetben nem lett elmarasztalva, az előbbi eseteket elhallgatja, vagy talán azt gondolhatta, hogy pénzbirságra elmarasztalva egyáltalán nem lett. Minthogy pedig ezen mellékletek kétségtelenül igazolják azt, hogy ezen községi jegyző fegyelmi bíróságilag tényleg el is lett itélve, de mert ezen tényekben egyáltalában büntetendő cselekmény is foglaltatik, már 1886. január havában a fenyítő följelentés is megtétetett ellene; tehát meg kellett volna említenie az előadó urnak, hogy nevezett jegyző fegyelmi bíróságilag elmarasztaltatott, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* sőt ugyanazon ténye miatt most már bünfenyítő vizsgálat is folyik ellene.

Ezekből folyólag, t. ház, bátor vagyok kijelenteni, hogy ezen községi jegyző 16 év óta páratlan zaklatásokat, rosszakaratot, könnyelműséget és bűnös cselekményeket követett el. Ezen községi jegyző volt az, a ki ellen régebben, a benyujtott okmány tanúsága szerint, Bácsmegye alispáni hivatala a fegyelmi eljárást megindította azért, mert az árvapénztárból 5233 frt 83 krt eltulajdonított és hogy a községi jegyző érdekében, a ki — mellesleg legyen mondva — nagy kormány-kortes, a criminalitás, midőn a vizsgálat megejtetett, eltussoltatott. *(Mozgás és ellenmondások jobbfelől.)*

Bocsánatot kérek, szavamnak ura vagyok és kérem, ha A-t tetszik mondani, tessék Z-t is mondani. A dolog igy áll: midőn az árvaszék a vizsgálatot megejtette, a jegyzőt tényleg bűnösnek nyilvánította, ennek alapján Bácsmegye alispáni hivatalához fegyelmi felterjesztés is történt; a hozott határozat az iratok mellett fekszik. *(Olvassa a határozatot.)*

„Másolat Bács-Bodrogmegye alispánjától 14,504. sz. 1882. Barity István Bikity község jegyzője ellen özvegy Babity Pálné és társai bikityi lakosok részéről közvetlen a nagyméltóságú m. k. belügyministeriumhoz benyujtott és onnan főispán ur ő méltósága utján hozzám érkezett panasz-feljelentés folytán f. é. junius 3-án 10-es számú határozatommal elrendelt fegyelmi eljárás folyamán megejtett vizsgálat eredménye alapján nevezett községi jegyzőt hivatalos kötelességének mulasztás általi megsértésében és hatalmával saját előnyére való visszaélés vétségében vétkesnek találtam és ezért őt a megyei szeretetház alapja javára 30 nap alatt különben közigazgatási végrehajtás terhe alatt lefizetendő 200 frtnyi pénzbirságban elmarasztalom; mert özvegy Babity Pálné és társainak panasz-feljelentéséhez csatolt 12479/c. a 181. sz. árvaszéki végzéssel okmányilag igazolva van, hogy Barity István 1874. évtől kezdve a bikityi árvatárból részint nagyobbmérvű kölcsönöket vett fel s azok kamataival is hátralékban maradt, részint pedig haszonbérletek czímén a nevezett árvatár iránt évenként újabb és újabb kötelezettségekkel terhelte magát, ugy hogy a bikityi árvapénztárnak Barity István elleni követelése 1879. év január hó 1-én 5233 frt 89 krra rúgott, mely összeg egy jelentékeny részéről az árvapénztárban kötelezvény soha nem is létezett, igy tehát a követelés egy tetemes részére évek során át, mind

Digitized by Google

az ideig veszélyeztetve volt, mig a nevezett jegyző ezen tartozását 1882. évi márczius hó 9-én le nem fizette.

Ezen tényállásból kiderül, hogy Barity István, nem tekintve a megyei árvatügyi szabályrendeletnek azon rendelkezését, hogy az árvatárból kölcsönök csakis jelzálogilag teljesen biztosítékot nyujtó kötelezvények alapján adhatók, nem tekintve, hogy ezen rendelkezés betartásáért őt, mint a községi előljáróság tagját felelősség terheli, hivatalos állásának felhasználásával saját előnyére a felügyelete alatt álló árvatár iránt meg nem engedett módon folyton növekvő és biztosítékot nélkülöző kötelezvényeket vállalt el, mi által egy részről hivatalos kötelességét megsértette, példányul szolgálni kellett hivatalos tekintélyét megrendítette, az árvapénztár vagyoni állapotát pedig másrészről veszteség veszélyének tette ki.

A felsoroltak által nevezett községi jegyző hivatalos kötelességének mulasztása általi megsértése és hivatalos hatalommal saját előnyére való visszaélés vétsége, melyek súlyosabb beszámítás alá azon okból esnek, mert évek során át elkövetve egész lánczolatot képeznek, megállapítva levén, kelletett nevezettet, tekintettel azon enyhítő körülményre, hogy az árvatár iránti tartozását lefizetvén, az árvapénztár a károsodástól megóvatott, továbbá, hogy a vizsgálat rendén felhozott egyéb panaszok alaptalanoknak bizonyultak, a kiszabott büntetéssel sujtani.

Miről czímzett folyó évi julius hó 30-án 17. elnöki sz. a. kelt jelentése csatolmányainak visszaküldése mellett oly felhivással értesítem, hogy az elmarasztalt Barity Istvánt, valamint panaszlókat is jelen határozatomat elismervény mellett oly megjegyzéssel tudósítom, miszerint szabadságukban áll meg nem elégedés esetén ezen határozatom ellen annak kézbesítésétől számított 8 nap alatt felebbezni.

Végül felhivom czímet, miszerinti jelen határozatom jogerőre emelkedése után a kiszabott birság összegét elmarasztalttól azonnal szedje be s hozzám terjessze be. Zombor 1882. évi augusztus 22-én. Alispán helyett Karácson Gyula s. k. főjegyző".

Ilyenek az állapotok, t. ház, Bácsmegyében és azért, mielőtt ítélni méltóztatnának, méltóztassanak az embert meghallgatni, hogy állítását igazolhassa.

Ennélfogva, t. ház, miután az igazságügyminister ur sziveskedett a panaszok kérelme alapján a szabadkai kir. törvényszéket delegálni, hogy a vizsgálatot a helyszinén eszközölje és ahhoz képest a végtárgyalást tartsa meg, én a kérvényi bizottság határozati javaslatának első részét nem fogadom el, hanem ezen panaszlevelet egyszerűen az igazságügyminister urnak kérem kiadni a végett, hogy ő a 6 hónap óta folyamatban levő vizsgálati ügynek végbefejezését megsürgetni sziveskedjék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Teleszky István: T. ház! Felszólalásomnak indoka főleg az, hogy habár előttem szólt t. képviselőtársam, Olay Szilárd ur mostani felszólalásában kijelentette, hogy a t. előadó urat sérteni nem akarta, mindamellett a t. előadó urat védelmem alá vegyem, jól lehet ő arra nem szorult, de azt hiszem kötelességem őt védelmezni azon insinuatio ellen ...

Rácz Géza: Insinuatio?!

Teleszky István: Igenis az, annak tekintem és szabad annak tekintenem, a melyet első felszólalásában, — megengedem nem szándékosan — tett. *(Halljuk!)*

Én mióta képviselő vagyok — pedig régebben vagyok képviselő, mint Olay Szilárd t. képviselőtársam — kérvényi bizottsági előadót, ki a kérvényeket oly tüzetesen adta volna elő — a közönséges kérvényeket is — mint Vámos Béla t. képviselőtársam, nem ismertem. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Máskor az ilyen kérvényeket ugy szokták előadni és ez ellen itt a házban sohasem történt fölszólalás, hogy X. Y., A. vagy B. elleni vizsgálati ügy megsürgetése iránt kérelmez. A kérvényi bizottság véleménye az, hogy kiadatik az igazságügyministernek. Ez volt a rendes eljárás.

Ennek ellenében ma hallottunk ezen kérdésben egy előadást, a mely a fölolvasott kérvény lényeges tartalmának teljesen megfelel. Mert mi az, a mit t. barátom panaszol? Az, hogy nem említett a t. előadó ur a kérvényhez csatolt egy okmányt, a mely szerint a panaszolt jegyző valaha egy fegyelmi ügyben el volt marasztalva.

Olay Szilárd: Nem egy, hanem három ügyben!

Teleszky István: Itt csak egy van, de legyen három; azonban itt van a kérvény, még egyszer fölolvasom, pedig t. képviselőtársamnak jobban kellene ismerni, mint nekem, mert a képviselő ur ellenjegyzése mellett lett beadva. *(Egy hang a szélső baloldalról: Elengedjük!)*

De én nem engedem el. A kérvény igy szól: „Barics István bikityi községi jegyző, kit Bács-Bodrogmegye fegyelmi választmánya az *A)* alatt csatolt jogérvényes határozat szerint fegyelmi vétség folytán 200 frt pénzbirságra ítélt, történt pedig ez 1882-ben. *(Egy hang a szélső baloldalon: Ez az a valaha!)* Engedelmet kérek, ahhoz képest valaha, mert panaszoltatik, hogy 1886-ban újabb helytelenségeket követett el, a melyekért közigazgatási uton, de bűnügyi uton is vizsgálat kéretett. Az egész kérvény során a kérvényező többé vissza nem tér ezen *A)* alatti mellékletre, a melyet mint incisumot vetett oda, hanem panaszolja, hogy újabb cselekményeket követett el az illető és hogy ezek kellően meg nem vizsgáltattak, hogy a vizsgálat elposványodott, hogy kebelbarátnak

Digitized by Google

adták ki a panaszt, a mit az előadó ur eléggé bőven előadott. Csupán az *A)* alatti mellékletre nem terjeszkedett ki, mert arra nézve intézkedés nem kéretik, hanem kéretik, hogy a képviselőház találjon módot, hogy a szakministerium vizsgáltassa meg az ügyet és mielőbbi befejezését eszközöltesse. Erre a kérvényi bizottság azt mondja, hogy a kérvény megfelelő intézkedés végett az igazságügyi és belügyminisztereknek adassék ki.

Nem akarok az ügy meritumába bocsátkozni, mert én elfogadom a kérvényi bizottság véleményét, a mely között és Olay Szilárd képviselő ur indítványa között különbség alig van, mert mind a kettő az igazságügyministernek kívánja kiadni a kérvényt; csak constatálni kívánom, hogy véleményem szerint az előadó ur ezen kérvény előadásában helyesen járt el *(Élénk helyeslés jobbfelől)* és mindazt, a mi a kérvény meritumára vonatkozik, elmondotta, a mit el nem mondott, az a kérvény petitumára nem tartozik, csak egy incisum a kérvényben. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Olay Lajos: T. ház! Én őszintén megvallom, nem akartam ezen kérdésben felszólalni, de a vita folyamán kényszerítve lettem, hogy röviden felszólaljak. *(Halljuk! a szélső balon.)* A dolog, t. ház, nem azon fordul meg, a mit itt hallottunk, hanem azon, hogy fennáll Bács-Bodrogmegyének egy ítélete, a melyre hivatkozott, de rosszul adta elő az én kedves testvérem, ne vegye rossz néven, *(Derültség)* a mely ítéletben világosan ki van mondva, hogy Barits István, községi jegyző 5764 frtot sikkasztott és ezen 5764 frtot, ha 15 nap alatt megfizeti: hát szabad, ha meg nem fizeti, akkor az ügyet fenyítőre teszik át. Hát itt egy árvaszéki ítéletben ki van mondva, hogy Barits István községi jegyző lopott, de ha a lopott összeget megtéríti, nem büntetik meg; tehát szabad lopni, csak fizessen. Ez a hallatlan merénylet történt itt az igazságszolgáltatás ellenében.

Mi történt most? Történt, hogy a jegyzőt megmentsék, hogy a ministerium rendeletére fegyelmi eljárást indítottak ellene. Fegyelmileg elítélték 200 frtra, helybenhagyta a közigazgatási bizottság is a 200 frt birságot, de már nem mertek felebbezni a ministeriumhoz; mert dicséretére legyen mondva a ministeriumnak, mégis féltek, hogy az igazságosan fog eljárni.

Rácz Géza: És a nagy jogász Teleszky, erre nem szól semmit! *(Mozgás.)*

Olay Lajos: Tehát mondom, Bikity községnek nem az a sérelme, hogy a ministerium ez ideig nem járt el helyesen, hanem az, hogy a közigazgatási hatóság, daczára ezen hivatalos sikkasztásnak, a mely a fenyítő panaszban felemlittetett, daczára az újabb kétrendbeli sikkasztásnak és daczára annak, hogy a jegyző a dohánypénzeket a mult évben elsikkasztotta — de az a végzés elveszett — s daczára annak, hogy a dohánypénzeket az idén újra elsikkasztotta — de ez a végzés is elveszett — daczára annak, hogy ilyen és más súlyos 16 fenyítő panasz van ellene beadva, hat hónap óta a szabadkai törvényszéknél alig történt egyéb, mint a vizsgálatnak előkészítése.

Ez tehát a sérelem és én megbizom az igazságügyi minister urban, hogy ezeket hallva, ezeket látva és meg is győződve, hogy ezek a hallatlan dolgok csakugyan megtörténtek, az ilyen dolgokban, melyekben egy község életérdeke van veszélyeztetve, gondoskodni fog a legszigorúbb intézkedés megtételéről és arról, hogy a helyszinén a vizsgálat befejeztessék. Ezt remélvén és elvárván az igazságügyi ministertől, elfogadom a kérvényi bizottság határozati javaslatát. *(Helyeslés.)*

Fabiny Theophil igazságügyminister: T. ház! Én is csak a kérvényi bizottság határozati javaslatának elfogadása mellett szólalok fel. Két irányban hozattak fel vádak a község jegyzője ellenében: első sorban olyanok, a melyek bizonyos szabálytalanságot képeznek jegyzői eljárásában és a melyekre nézve kétségtelenül a fegyelmi eljárásra tartozott az ügy elintézése. Másod sorban oly vádak hozattak fel, a melyek a közokirathamisítás, a hivatali sikkasztás tényálladékát állapítanák meg, a mennyiben ezek a vizsgálat által csakugyan bebizonyítást nyernének. A kérvényi bizottság épen azért, mivel két irányban forognak fenn vádak, részint a belügyministernek, részint az igazságügyministernek javasolja kiadatni a kérvényt. *(Helyeslés.)*

Én azt hiszem, ez egészen helyes elintézése a dolognak és a mint már egyik előttem szólott t. képviselő úr felemlítette, megtétetvén az igazságügyministeriumnál ez irányban a panasz, meg is történt innen az intézkedés. Bizonyosan én is fogom kötelességemet tudni és ha egy községi jegyző ellen ily súlyos vádak emeltetnek, a kellő szigorral és erélylyel fogom a vizsgálat megejtését eszközöltetni. *(Általános élénk helyeslés.)*

Olay Szilárd: Bocsánatot kérek, t. képviselőház, én személyes kérdésben Teleszky képviselő urnak felelettel tartozom.

Elnök: A képviselő ur előbb is itt volt, de mikor szólnia kellett volna, Olay Lajos képviselő ur szólalt fel. *(Derültség a jobboldalon.)*

Olay Szilárd: Az kérem, én hozzám nem tartozik. *(Derültség.)*

Én, t. ház, bármit mondottam is, tudom kötelességemet és másoknak a figyelmeztetésére nem szorultam s azért Teleszky képviselő urnak az insinuatióra vonatkozó nyilatkozatát visszautasítom *(Helyeslés a szélső baloldalon. Mozgás a jobboldalon)* és kijelentem, hogy én, ha igaztalan lettem volna is az előadó ur iránt, kötelességemnek eleget tettem, mert módosítottam nyilatkozatomat, ugy a mint kell, igy tehát Teleszky képviselő ur felszólalására szükség nem volt.

Digitized by Google

Egyébiránt kijelentem, hogy az igen t. előadó ur maga is be fogja ismerni későbbi nyilatkozatában, hogy ő akár tévedésből, akár másként, nem állítom, hogy roszakaratból, ezt a nyilatkozatát ugy mondta, hogy a községi jegyző fegyelmileg elmarasztalva nem lett. Nyilatkozatom tehát erre terjed és igy minden további okoskodás elesett. Kérem a t. házat, méltóztassék ezen nyilatkozatomat tudomásul venni.

Vámos Béla előadó: T. ház! Olay Szilárd képviselő ur kijelentette ugyan, hogy nyilatkozatával sérteni nem akart, de nyomban azután oly két kifejezést használt ellenem, melyet szó nélkül hagyni nem lehet. *(Halljuk!)*

Azt mondja tudniillik a képviselő ur, hogy nem tudja, gondatlanságból-e vagy sugalmazás folytán, vagy miért, én elhallgattam, hogy a kérvényben oly cselekmények említtetnek, melyek fegyelmi eljárás tárgyát képezték és melyek következtében az illető községi jegyző pénzbüntetésben el is marasztaltatott.

A mi a gondatlanság vádját illeti, erre nézve én a legteljesebb elégtételt találom meg a mélyen t. képviselőháznak azon helyeslő nyilatkozatában, melylyel Teleszky István t. képviselőtársamnak e tárgyra vonatkozó nyilatkozatát fogadta. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Rácz Géza: Dehogy fogadta! *(Mozgás. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Rácz Géza képviselő ur mindig közbeszól. Ne tessék a szónokot zavarni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Vámos Béla előadó: A mi pedig, t. ház, a sugalmazást illeti, kijelentem, hogy én igenis mindig elfogadok egy sugalmazást, azt a sugalmazást, a mely az ügynek alapos, lelkiismeretes megvizsgálása után a lelkiismeret szavából ered. *(Helyeslés és tetszés a jobboldalon.)* Ezen sugalmazás hatása alatt állottam akkor is, midőn a kérvény tartalmát a t. háznak előterjeszteni szerencsés voltam. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Én azt tartom, t. ház, hogy a kérvények előterjesztésénél szem előtt kell tartani azt, hogy az előadónak kötelessége a t. ház drága idejét lehetőleg kimélni és azért feladata első sorban magát a petitumot előterjeszteni és azután a kérvény tartalmából hozzá adni azt és csakis azt, mi a kérelemnek kellő világításba helyezésére szükséges. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Méltóztattak most már a kérvény tartalmából is meggyőződhetni, annak felolvasása folytán, hogy a petitum csupán a büntető eljárás szorgalmazására vonatkozik. Ha már én csak addig mentem volna is, miszerint csupán annak felemlítésére szorítkoztam volna, hogy bűnvádi feljelentés történt és most az ügy ebben a stadiumban áll, a kérvény tartalmához képest, előadói feladatomat megoldottam volna. De tovább mentem, azt is mondtam, hogy ugyanazon cselekvények miatt, melyek most bűnvádi eljárás alatt állanak, korábban fegyelmi eljárás lett folyamatba téve, de a fegyelmi út büntető elmarasztalásra nem vezetett. Hogy ez is tény, méltóztatott meggyőződhetni a kérvény tartalmából. Hogy tovább mentem előadói feladatom teljesítésében, annak okát azon figyelemre méltó belügyi szempontok képezik, mely elől a kérvényi bizottság nem akart elzárkózni, hogy a panaszok a belügyministerium tudomására hozassanak. Ez vezette a kérvényi bizottságot arra, hogy a petitum körén túl menjen és én is ezért tartottam kötelességemnek felemlíteni, hogy ugyanezen cselekvények fegyelmi feljelentés tárgyát is képezték. De a mi azt a fegyelmi cselekvényt illeti, melyre Olay Szilárd képviselő ur hivatkozott, az nem ehhez a tárgyhoz tartozik, hanem majd tartozhatik a büntető bíróság elé, azon kérdés szempontjából, volt-e az illető büntetve vagy sem. *(Helyeslés.)* Ezek után kérem a t. házat, hogy a kérvényi bizottság határozati javaslatát változatlanul elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a kérvényi bizottság határozati javaslatát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Kijelentem, hogy a ház a kérvényi bizottság határozati javaslatát elfogadta.

Ezzel a kérvények le lévén tárgyalva, most Becker János képviselő fogja előterjeszteni interpellátióját.

Becker János: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Miután az idő már igen előhaladt s a ház figyelme kimerült, ezen okból röviden kivánom indokolni interpellatiómat. Állattenyésztésünk büszkesége a lótenyésztés, mert a midőn mezőgazdaságunk minden ágában kisebb-nagyobb mérvü válság uralkodik, ugyanakkor a lótenyésztés terén oly haladás észlelhető, mely ha nem is pótolja a gazdaság többi ágaiban beállott hanyatlást, de minden esetre egy biztató fénysugár a mezőgazdaság sötét egén.

A lótenyésztés már a mult században fontos tényezőnek bizonyult s azóta kisebb-nagyobb állami támogatásban részesült. A legújabb időben, midőn a középbirtokos osztály pusztulása beállott s különösen azóta, hogy a közös legelők felosztattak, szükségessé vált a nagyobb mérvü állami segély, nem azért, hogy alkalmunk legyen szép lovakban gyönyörködni, hanem mert ezen ága az állattenyésztésnek oly nemzeti vagyont képez, melynek fokozása állami érdek.

A szakministerium belátva a lótenyésztés nagy fontosságát, az ország különböző helyein ménlelepeket állított fel s az eredmény már is azt mutatja, hogy a meghozott áldozat productiv befektetés volt; mert a hatvanas években átlag 4000 darab ló volt az összes kivitel, 1876-ban 20,000 darab és a mult évi kiállítás után rövid 6—7 hó alatt ugyanennyi, mintegy 7 millió frt értékben.

Digitized by Google

A nagy közönség ma már felismerte az okszerű lótenyésztés hasznát, mit eléggé bizonyít az, hogy a mult évben 80 község folyamodott a ministeriumhoz és csupán 3 község kapott állami mént, 77 község kérvényével elutasittatott. Ezen körülményből világosan kitünik, hogy az okszerű lótenyésztés nagy mérvéket öltött és hogy a kormány — habár az e czélra előirányzott összeget néha túllépte — a kellő számú ménállománynyal nem rendelkezik.

Sajnos, a ministeriumnak azon intézkedése, hogy ez évben ménlovak csupán Budapesten és Kolozsvárt vásároltatnak, könnyen abba a helyzetbe juttatja, hogy a kellő számú és a tenyésztésre alkalmas anyagot nem szerezheti meg; mert tudjuk azt, hogy Torontálban, Csanádban, Bácsban, Csongrádban, Somogyban és több más Budapesttől távol eső megyékben van a legjobb lóállomány és ezek aligha jönnek fel lovaikkal Budapestre s különösen akkor, a midőn a közönség körébe kiszivárgott az a hir: hogy az állam pénzügyi helyzete megkivánja a takarékosságot s ezen okból az előirányzott összeget, 35 ezer forintot túllépni nem szabad, holott a mult évben 70,000 frt költetett e czélra.

A kormánynak ezen intézkedése és az előirányzott összegnek fixirozása igen alkalmas arra, hogy a lótenyésztés terén elért siker fele útján megakadjon és hogy megbénittassék az állattenyésztésnek egy oly ága, mely ma az egyedüli a hol kivitelünk nagy mérvben emelkedik.

Ezeket előre bocsátva, van szerencsém az igen t. szakminister urhoz a következő interpellatiót intézni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Interpellatio az ipar-, kereskedelmi- és földmivelési minister urhoz!

Tekintettel arra, hogy a magyar állam területén az állattenyésztés egyes ágainál — daczára a mostoha közgazdasági viszonyoknak — örvendetes haladás észlelhető; tekintve azon körülményt, hogy ezen haladás nagy részben a szakministerium azon intézkedése folytán éretett el, hogy a tenyésztésre alkalmas apa-állatok beszerzése által a nagy közönségnek lehetővé tétetett az okszerű tenyésztés; tekintve azt, hogy a fokozatos haladással egyenes arányban van a nemzeti vagyon ezen gyarapodása is és hogy annak állandó sikere csupán a folytonosság által biztositható, ezen okból kérdem a t. földmivelési minister urat:

1. Mi indította arra, hogy a ménlovak ez évi bevásárlását — az eddigi szokástól eltérőleg — csupán két helyen: Budapesten és Kolozsvárt eszközölteti?

2. Miért nem lett idején figyelmeztetve a lótenyésztő közönség az iránt, hogy az eddigi gyakorlattól eltérőleg oly irányú intézkedések czéloztatnak, mi által sokan a fennállott gyakorlat által ösztönöztetve — a különben is költséges ménneveléssel oda jutottak, hogy reményükben megcsalatva — megkárositttatnak.

3. Ezen új intézkedés mellett pótolható-e azon szükséglet, mely már a mult évben tényleg fennállott, vagy hogy ezen új kisérlet balsikere után szándékoltatik-e utólagosan az ország több vidékein a szükséges tenyészanyag bevásárlása vagy nem?

4. Az állam pénzügyi helyzete késztette-e a t. minister urat ezen intézkedésre, mely igen alkalmas arra, hogy a szükséges számú és a tenyésztésre alkalmas anyagnak beszerzését lehetetlenné tegye? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Kérem a t. minister urat, méltóztassék a közügy érdekében interpellatiómra mielőbb válaszolni. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister urral. A legközelebbi ülés napirendje már meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés d. u. 1 óra 50 perczkor végződik.)

Digitized by Google

274. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi október hó 4-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés egy beérkezett kérvényről. Gr. Széchényi Pál kereskedelmi minister a tengerészeti rendtartásról törvényjavaslatot nyujt be. A kérvényi bizottság jelentése a kérvények 25. sorrendjéről. A könyvtári és a harmadik birálóbizottságba egy-egy tagnak és a közgazdasági bizottság megválasztása. A vámtörvény végmegszavazása. A külföldi vasutak üzleteszközei lefoglalásának mentességéről szóló törvényjavaslat tárgyalása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Trefort Ágost, b. Fejérváry Géza, Fabiny Theophil, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik délelőtt 11½ órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Zsilinszky Mihály jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Beőthy Algernon, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa az október hó 2-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Torda-Aranyosmegye közönségének föliratát, melyben Zólyommegye fölterjesztését pártolván, oly törvényhozási intézkedést kér, hogy közpénzek elsikkasztása esetén a kár az illető közalapot, ne pedig az adózó polgárokat érje.

Kiadatik a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Gr. Széchényi Pál, földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister: T. ház! Van szerencsém a tengerészek rendtartásáról szóló törvényjavaslatot indokolásával együtt a t. háznak benyujtani, kérve, hogy azt előzetes tárgyalás végett a választandó közgazdasági bizottsághoz méltóztassék utasítani.

Elnök: A tengerészek rendtartásáról szóló törvényjavaslat indokolásával együtt ki fog nyomatni, a ház tagjai között szétosztatni és előzetes tárgyalás végett a közgazdasági bizottsághoz utasittatik.

Gajáry Ödön, a kérvényi bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém a kérvényi bizottság által letárgyalt kérvények 25. sorjegyzékét azon tiszteletteljes kérelemmel bemutatni, hogy a sorjegyzék kinyomatása, szétosztása és a kérvényeknek a jövő szombati ülésben leendő tárgyalása iránt határozni méltóztassék.

Elnök: A sorjegyzék ki fog nyomatni s a ház tagjai között szét fog osztatni. A kérvények a ház irodájában tétetnek le, hogy a képviselő urak megtekinthessék és tárgyalásra a jövő szombati ülés napirendjére tűzetnek ki.

Következik a napirend szerint a közgazdasági bizottság 21, a könyvtári bizottság egy és a harmadik biráló bizottság egy tagjának megválasztása.

Azt hiszem, legczélszerűbb lesz egyszeri névsor-olvasással szavazni a ház asztalán levő két urnába.

A névsort Beőthy Algernon jegyző ur fogja olvasni, a távollevőket Zay Adolf jegyző ur fogja jegyezni.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a névsort).*

Elnök: T. ház! Fel fognak olvastatni azon képviselő urak nevei, a kik az első felolvasás alkalmával távol voltak.

Digitized by Google

Zay Adolf jegyző *(olvassa).*

Elnök: A szavazati lapok összeszámítás végett a jegyzői karnak adatnak át.

Következik az 1878. évi XX. törvényczikkben iktatott vám- és kereskedelmi szövetség meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a most felolvasott tövényjavaslatot harmadszori felolvasásában is megszavazni, igen vagy nem! *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik azt megszavazzák, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége a törvényjavaslatot megszavazta és igy az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett szokott módon a főrendiházhoz átküldetni határoztatik.

Következik a közlekedésügyi bizottságnak 371. számú jelentése a külföldi vasutak üzleteszközeinek lefoglalás alól való mentesítéséről szóló törvényjavaslat tárgyában.

Azt hiszem, a t. ház a jelentést felolvasottnak méltóztatik tekinteni és igy az általános vitát megnyitom. Az első szó a bizottság előadóját illeti.

Darányi Ignácz előadó: T. ház! Az 1867 után épült vasutak által kibocsátott kötvényeken, különösen pedig az elsőbbségi kötvényeken az osztrák érték mellett a megfelelő délnémet forint, német tallér és egyéb külföldi értékek is kitétettek. Hogy ezen kötvényeknek nagyobb piacz teremtessék, ugyanezért külföldi fizetési helyek is jelöltettek meg a kötvényeken.

Ezen körülménynek káros hatása nem volt mindaddig, mig 1873-ban Németország az arany pénzlábat életbe nem léptette. Ennek folytán azonban az arany és ezüst értéke közt nagy disagió támadt és a németországi kötvénytulajdonosok ugy a kisorolt kötvények, valamint a szelvények aranyban való beváltását követelték. Miután azonban ezt az illető vasuttársulatok megtagadták, a kötvénytulajdonosok pöröket indítottak először Magyarországon, itt azonban a magyar Curia elutasítólag határozott és pedig főleg azon indokolás alapján, hogy a külföldi pénzértékek csak mint egyenértékek, magyarázatul tétettek ki a kötvényeken és azon körülmény, hogy Németország később az arany pénzlábat léptette életbe, az illető adós társulatoknak hátrányára nem szolgálhat.

A kötvénybirtokosok később Németországon indítottak keresetet és segítségükre szolgált az 1879-iki német birodalmi perrendtartás és annak különösen két szakasza, névszerint a 24. szakasz, a mely az illetékesség tekintetében azon helyet állapítja meg irányadóul, melyen az illető külföldinek vagyona van — és a 797. szakasz, mely a zárlatnak helyét látja ott, hol az ítélet végrehajtásának meghiusításáról vagy megnehezítéséről lehet szó, ezen körülményt pedig fenforogni vélelmezi mindenütt, a hol az ítéletnek külföldön való végrehajtása lenne szükséges.

Ezen általam idézett szakaszok alapján vasutaink üzleti eszközei a külföldön lefoglaltattak. A vasutak, hogy ezt elkerüljék, különféle expedienshez folyamadtak. Tették azt, hogy Németországból vettek kölcsön üzleti eszközöket, hogy a lefoglalást illusoriussá tegyék; tették azt, hogy a határon átrakodtak, ezen átrakodás folytán azonban természetes, hogy az árúk később nem egyszer megromolva jutottak az illetők kezeihez; nem egyszer pedig oly rossz kocsikat alkalmaztak, melyek lefoglalása nagy kárt nem okozott. Mindezek folytán a forgalom szenvedett. A kormány tehát kötelességét teljesítette, midőn a a visszaélések megszüntetése végett tárgyalásokat indított az osztrák-magyar monarchia külügyi kormánya útján és ennek következtében folyó évi május 3-án a német birodalom törvényt alkotott, mely szerint a belföldi üzleti eszközök ott le nem foglalhatók; ugyane törvény másfelől intézkedett az iránt is, hogy a külföldi üzleti eszközök se legyenek lefoglalhatók azon esetben, ha a viszonosság biztosítva van.

A mi az elsőt, a belföldi üzleteszközök le nem foglalhatását illeti, erre nézve Magyarországon törvényes intézkedés szüksége nem forog fenn, mert az 1881-iki LXI. törvényczikk 26-ik szakasza, mely a központi telekkönyvi hatóságra vonatkozik, illetőleg e törvény módosításáról szól, nyilván elrendeli, hogy a vasutak ingatlanai és tartozékaik csak együttesen legyenek lefoglalhatók és kimondja azt is, hogy az üzleteszközök az ingatlanok kiegészítő részét képezik.

A német törvény második rendelkezését illetőleg, t. i. hogy a külföldi üzleteszközök ne legyenek lefoglalhatók akkor, ha a viszonosság biztosítva van, vált szükségessé ezen törvény, mely a viszonosságot biztosítja és mely ő Felségének a birodalmi tanácsban képviselt országai és tartományai részéről már egy császári rendelettel életbe léptetett; mi nálunk azonban a fennálló közjogunk szerint, csupán törvényhozási uton állapítható meg.

Ezek alapján van szerencsém jelen törvényjavaslatot a közlekedési bizottság részéről általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadásra ajánlani. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve; ha tehát szólani senki sem kiván, kérdema t. házat, méltóztatik-e „a külföldi vasutak üzleteszközeinek lefoglalás alól való mentesítése tárgyában" beterjesztett törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)*

Azt hiszem, kijelenthetem, hogy az elfogad-

Digitized by Google

tatik s következik a részletes tárgyalás. Először a czím.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét, az 1. és 2. §§-t, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak).*

Elnök: E szerint a törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

T. ház! Ezzel a mai ülés napirendje ki van merítve. Méltóztatott a t. ház elhatározni, hogy csütörtökön fogja legközelebbi ülését tartani; ezen csütörtökön délelőtt 10 órakar tartandó ülés napirendjének tárgyai a ma megejtett választások eredményének kihirdetése, a mai részleteiben elfogadott törvényjavaslat harmadszori felolvasása és a pénzügyi bizottságnak 343-ik jelentése az osztrák-magyar bank szabadalmának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat tárgyában lenne. *(Helyeslés.)*

Ha tehát ezt méltóztatik elfogadni, határozatilag kijelentem s most az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 12 óra 35 perczkor.)

275. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi október hó 7-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés és indítvány Korizmics László halála alkalmából, Bornemisza Ádám kormánybiztosságának meghosszabbításáról és a beérkezett kérvényekről. A mult ülésen megejtett választások kihirdetése: a bizottságok fölhivása alakulás végett. A külföldi vasutak üzleteszközeiről szóló törvényjavaslat végmegszavazása. Az osztrák-magyar bank szabadalmának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. A napirend megállapítása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, gr. Széchényi Pál, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Géza, Fabiny Theophil, Bedekovich Kálmán, b. Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Zsilinszky Mihály jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Beőthy Algernon, az azok ellen jelentkezőket Zay Adolf jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa az október hó 4-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

T. ház! Fájdalommal jelentem a t. háznak, hogy Korizmics László, Vizakna város választókerületének országgyülési képviselője folyó hó 5-én elhalálozott.

Az elhunyt 1869 óta volt a háznak tagja s szakértelmével nem egy nagy kérdésnek helyes megoldását mozdította elő és általában kimondhatom, hogy a közszeretetet méltán kiérdemelte. *(Helyeslés.)* Ugy hiszem, a t. ház méltóztatik fájdalmának és részvétének jegyzőkönyvileg kifejezést adni. *(Helyeslés.)*

A végtisztesség tétele ma délután 4 órakor lesz, a mit a t. ház tagjainak azért jelentek be, mert tudom, hogy számosan fognak közülök az elhunytnak adandó végtisztességen megjelenni. *(Helyeslés.)*

Bemutatom a közmunka- és közlekedési m. kir. ministerium 25,151. számú átiratát, mely szerint Bornemisza Ádám császári királyi kamarás s országgyülési képviselőnek a pancsova-kubini ármentesítő és belvizszabályozó társulatnál kormánybiztosi, illetőleg ministeri biztosi megbizatása még egy évre meghosszabbittatott.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom Pozsonymegye közönségének feliratát, melyben Borsod- és Hunyadmegyék közönségeinek felterjesztéseit pártolván, önálló magyar hadsereg létesülése tárgyában kérelmez.

Pozsony szabad királyi város közönségének felterjesztését, melyben az 1882. évben Pozsonyban támadt zsidóellenes mozgalom elnyomása által

Digitized by Google

felmerült költségeknek a belügyministeri tárczára leendő átvállalását kérelmezi.

A nádudvari választókerület polgárai által 1886. évi augusztus hó 15-én tartott népgyülésnek Papp Elek képviselő által beadott kérvényét, melyben az önálló magyar hadsereg felállítása tárgyában kérvényez.

Mindezen feliratok és kérvények kiadatnak a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Jelentem még a t. háznak, a mai napi tárgyalásokra vonatkozólag, miszerint a pénzügyminister ur az osztrák-magyar bank szabadalmának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat tekintetében Köffinger Frigyes államtitkár urat bizta meg azzal, hogy a t. háznak a netalán szükséges részletesebb felvilágosításokat megadja.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs. Más előterjesztés sem lévén, következik a napirend és pedig első sorban a mult ülésben megejtett választások eredményének kihirdetése.

Zay Adolf jegyző: T. képviselőház! Van szerencsém jelenteni, hogy a mult ülésben megejtett választások alkalmából a könyvtári bizottságban hiányzó egy tagra beadatott 121 szavazat, a melyek mind Zichy Antalra estek. A harmadik biráló bizottságban hiányzó egy tagra 121 szavazat adatott be, a melyek mind Kürthy Sándorra estek. A közgazdasági bizottság 21 tagjára összesen 122 szavazat adatott be; ezekből kaptak: gróf Andrássy Tivadar, gróf Apponyi Albert, báró Bánffy Dániel, Becker János 122 szavazatot. Gróf Bethlen Ödön 121, Emich Gusztáv 122, Falk Miksa 121, Gaal Jenő (pécskai) 122, György Endre 122, Hegedüs Sándor 121, Hoitsy Pál 121, gróf Keglevich István 121, Korizmics László 122, Kovách László 122, Láng Lajos 121, Neményi Ambrus 120, Rakovszky Géza 122, Zsigmond Dezső 122, Vukotinovich Lajos 122, Wahrmann Mór 120, gróf Zichy Jenő 122 szavazatot.

Elnök: A jegyzői kar jelentése alapján a megválasztott képviselő urak az illető bizottságok tagjaiul jelentetnek ki és kötelességeik teljesítésére utasittatnak. Korizmics László időközben meghalván, helyette a legközelebbi ülések valamelyikén fog egy más tag a közgazdasági bizottságba választatni.

Felhivom egyszersmind a közgazdasági bizottság megválasztott tagjait, hogy a mai ülés után bizottságilag megalakulni és az alakulás eredményét az elnökségnél bejelenteni méltóztassanak. Hasonlóképen felhivom a könyvtári bizottságot, hogy talán a holnapi ülés előtt ½10-kor méltóztassék megalakulni és az alakulás eredményét az elnökségnél bejelenteni.

Következik a külföldi vasutak üzleteszközeinek lefoglalás alól való mentesítéséről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a felolvasott törvényjavaslatot végleg megszavazni, igen vagy nem? *(Megszavazzuk!)* A törvényjavaslat végleg megszavaztatik s alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett szokott módon a főrendiházhoz át fog küldetni.

Következik a pénzügyi bizottság 340. számú jelentése az osztrák-magyar bank szabadalmának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat tárgyában. Azt hiszem, a bizottság jelentését felolvasottnak méltóztatik venni *(Felolvasottnak vesszük!)* s igy az általános vitát megnyitom. Az első szó a bizottság előadóját illeti.

Hegedüs Sándor előadó: T. képviselőház! E törvényjavaslatban a t. kormány azt indítványozza, hogy az osztrák-magyar bank kiváltságáról szóló szerződés az 1887-ik év végével lejárván, az további tiz évre hosszabbittassék meg, némely az alapszabályokban eszközölt lényeges módosításokkal.

E törvényjavaslattal szemben az ország jelenlegi pénzügyi és hitelviszonyai között két álláspont lehetséges, a melyek közül ahhoz csatlakozik a pénzügyi bizottság, mely az osztrák-magyar bank kiváltságának meghosszabbítását tartalmazza. A másik álláspont tudniillik az, hogy szakítva az osztrák-magyar bankkal az összeköttetést, az ország egy önálló jegybankot állítson fel.

Ha meggondoljuk azt, hogy jelenleg mily valutaviszonyok közt van a monarchia és hazánk: akkor igen természetes, hogy a valutaviszonyok rendezése előtt egy önálló jegybankot másként, mint kényszerforgalommal fölállítani nem lehetséges. Már pedig egy ily bank a mostani viszonyok között, szemben az osztrák-magyar banknak Ausztriában valószinüleg föntartandó és föntartható kiváltságával — igen természetes dolog — hitelviszonyainkra nézve valószinüleg több hátránynyal, mint előnynyel birna, egyfelől azért, mert alapjában biztos nem lenne, hitelmíveleteink mindenesetre a közönségre nézve is bizonytalansággal és részben veszteségekkel járnának, másfelől pedig megteremtvén egy újabb disagiót, nemcsak a most forgalomban levő államjegyek és érczpénz közt, de egyszersmind az újolag fölállítandó jegybank jegyei és az államjegyek és az osztrák-magyar monarchia jegyei és az érczpénzzel szemben is oly zavarokat idézhetnének elő a hitelviszonyokban és a pénzforgalomban, melyek okvetlenül hátrányos befolyást gyakorolnának az ország egész nemzetgazdasági helyzetére.

Másfelől, ha vizsgáljuk a feladatot, mely az ország hitelviszonyaiban egy jegybankra vár, a mely feladat nem meritheti ki és nem lehet egy ország hitelforrásainak egyetlen tényezője, a mely feladat nem állhat abban, hogy az egy államnak

Digitized by Google

és egy kormánynak kölcsön-eszközlője, hanem tisztán és kizárólag a pénzforgalomnak egyik közvetítő tényezője és a hitelnek egyik forrása legyen: akkor elfogulatlanul tekintve, be kell ismernünk azt, hogy az osztrák-magyar bank főleg az újabb kiegyezés óta feladatának — minden mellékes tekintetektől eltekintve — az ország üzleti viszonyai szempontjából sokkal inkább felelt meg, mint azelőtt bármikor. Sőt ha a jelenlegi valuta- és pénzviszonyokat, valamint hitelviszonyokat tekintjük, bátran állíthatjuk azt is, hogy a mennyiben egy jegybank a létező hitelviszonyoknak szabályozására, a pénzforgalom közvetítésére hivatva lehet, különösen kényszerforgalom mellett, azon feladatnak az osztrák-magyar bank az utóbbi években Magyarországon megfelel annyira, a mennyire egy önálló banktól sem követelhető, legalább nem nagyobb mértékben e feladat teljesítése.

Ezen állításomat igazolhatom egyfelől azon hitelforrások mennyiségével, melyeket a jegybank az országnak nyitott, másfelől azon nehézségekkel, melyekkel bármely jegybanknak és az osztrák-magyar jegybanknak is küzdeni kell, egyfelől azért, mert az államjegyek forgalma 300 milliót meghaladó összegben egy oly concurrentiát képez a pénzforgalomban, a mely a banknak cselekvési szabadságát, sőt a hitelviszonyokat is lényegesen alterálja; másfelől pedig a mennyiben az országnak jelenlegi pénz- és hitelviszonyai mellett egy jegybank csak annyiban hathat jótékonyan, sőt feladatát is csak annyiban teljesítheti, a mennyiben minden koczkázat nélkül a valóban hitelképes üzlet azt igényelheti s azt bátran állíthatom, hogy az utóbbi időben, ha nem is teljes mértékben, az utolsó betűig, de fokozatos mértékben s egész komoly törekvéssel és elfogulatlanul az osztrák-magyar bank e feladatnak Magyarországon is megfelelni akart, továbbá tekintve azt, hogy el vannak vágva az osztrák-magyar bank hitelpolitikájában mindazon melléktekintetek, a melyek tisztán az üzletkörön kivül esnek s igy mind az a gyanu, a mely általában a bank közösségével kapcsolatosan régebben keletkezett és sokáig uralkodott az országban, elenyésztetik azon üzleti politikával, a melyet a bank az utóbbi időben az országban folytatott: azt hiszem, hogy e szempontból bátran lehetne — mondom a valuta és pénzügyi viszonyok jelen helyzetében — egy önálló banknak, habár üdvös, de rázkódtatással összekötött működésével szembe állítni az osztrák-magyar bank e működését, ugy, hogy ha tisztán és kizárólagosan — a mint kell is — az ország érdekei szempontjából vizsgáljuk és hogy ha azon alternativa állna, hogy a jelenlegi viszonyok között egy önálló jegybankkal tegyünk-e kisérletet, habár a legnagyobb erőfeszítéssel, a legnagyobb komolysággal, vagy pedig kössük-e meg az osztrák-magyar bankkal még további tiz évre a szerződést, a valutaviszonyok rendezését tekintetbe véve és a jövőt előkészítő további lépést: azt hiszem, elfogulatlanul itélve ezen meghosszabbitást, tehát e törvényjavaslatot e szempontból is el lehet fogadni.

Annyival is inkább lehet ezt tenni, mert a legutóbbi évek tapasztalatai bizonyítják, hogy az osztrák-magyar bank nemcsak üzletének kiterjesztésére, de egyszersmind hozzáférhetőségére kamatpolitikájának alkalmazásával, dotatiójának emelésével, jelzálogüzletének minőségével és mennyiségével valóban lényegesen javította az ország hitelviszonyait és igy azt a jótékony befolyást gyakorolta az egész ország pénzügyi és különösen kamatláb-viszonyaira, a melyet egy jegybanktól általában várni lehet. Mert ha tekintetbe vesszük azt, hogy mig régebben, 1878 előtt az országban volt összesen 5 fiók, most az október 1-jei létszám szerint van egy főintézet, 15 fiók- és 33 bankhely és igy az országban a hitelszervezetet annyira előmozdította ez intézet, hogy most már sokkal nagyobb körök és sokkal több hitelüzlet nyerhet kiegészitést magánál a szervezetnél fogva, a mennyiben sokkal hozzáférhetőbb lett, mint eddig bármikor. Ha továbbá meggondoljuk azt, hogy csak 1881-ben is 275 milliót fordított escomptra és kölcsönre és 61 milliót meghaladó összeget jelzálogüzletre e bank Magyarországon, 1885-ben 251 milliót meghaladó összeget leszámitolásra és kölcsönre és csaknem 65 milliónyi összeget jelzálogüzletre: akkor láthatjuk, hogy a mennyiben a hitelviszonyok fejlődtek, ezek tekintetében az osztrák-magyar banknak igen jelentékeny szerepe volt az országban nemcsak ezen adatokban rejlő közvetlen működése által, de egyszersmind azon közvetett hatás által is, a melyet üzletkörének kiterjesztésével az ország többi pénzintézetének kamatpolitikájára gyakorolt.

De igen természetes dolog, hogy ha uj kiváltságot nyujtunk a banknak és ezen kiváltságok még kiterjesztetnek, a mint bátor leszek egy pár fontosabb mozzanatban fel is tüntetni, akkor arra is figyelmet kell fordítani, hogy az ország egyszersmind több szolgálatot nyerjen a banktól minden téren és hogy az ország jelenlegi alkotmányjogi viszonyainak az mindig megfelelővé tétessék.

E tekintetben párhuzamosan haladnak azon módosítások, melyeket a banknak ugy jegyforgalmára, mobilhitelére, valamint jelzáloghitelére vonatkozólag a statutumokban e törvényjavaslattal kapcsolatban a bankkal történt megegyezés alapján a kormány a t. háznak elfogadás végett ajánl. A fontosabb mozzanatokat a következőkben vagyok bátor röviden előadni.

A banknak azon régi kiváltsága, hogy 200 millió forint erejéig fedezetlen jegyeket bocsáthat ki, lényeges módosítást szenved, a mennyiben ezen 200 millió forintban való contingentálás meg-

Digitized by Google

sztünik és 200 millión felül is megvan a banknak engedve fedezetlen jegyek kibocsátása, két correctivum kiséretében. Az egyik correctivum az, hogy ki van mondva, hogy összes jegyeinek kétötöde, tehát 40% a érczczel kell, hogy fedezve legyen. A másik correctivuma abban rejlik, hogy a 200 millió forinton felül kibocsátandó fedezetlen jegyek után a bank a monarchia két államának 5% adót lesz köteles fizetni.

Ezen két intézkedés oly correctivum, mely a kibocsátásnak solidságát és minden veszélyes speculatiónak lehetetlenségét biztosítja, a mennyiben — mint méltóztatnak tudni — nagyobb érczfedezetet még más országokban sem követelnek, ott sem, hol kényszerforgalom érvényben nincs. Másfelől pedig magában azon adóban rejlik a correctivum annyiban, a mennyiben valódi hitelszükségletein túl ily megterhelt jegykibocsátáshoz a bank semmi esetre sem fog fordulni, egyszerűen azért, mert ez maga után vonná a kamatláb emelkedését is és igy az ország hitelszükségletei természetesen megszorítást szenvednek, azonban még sincs meg az az ugyszólván mechanicus korlát, mely eddig létezett a 200 milliónyi összegben való megállapításban, a mely összeg nem gyakran, hanem olykor mégis elégtelennek bizonyult, a mennyiben a mult években is háromszor fordult elő azon eset, a mikor ezen összegen felül kellett menni.

Azonban még ezen túl is kiterjesztetik a bank jegykibocsátási joga, a mennyiben két intézkedés van még, a mely ezen határvonalat tágítja. Az egyik intézkedés az, hogy az érczváltókat 30 millió forint erejéig a bank jegyeinek fedezetébe beszámíthatja, az érczváltónak ezen beszámítása által, mely eddig nem volt megengedve, igen természetesen a megfelelő összeg erejéig a jegyeket szaporíthatja; ez az engedmény a bankra nézve azzal az előnynyel jár, hogy az érczváltók befektetett készletét is kamatoztathatja.

A másik intézkedés, a melyben szintén bizonyos tágítást nyer a bank, az, hogy mivel kényszerítve van az államjegyek elfogadására, megengedtetik neki, hogy ezen államjegyeket levonhassa a fedezetlen jegyek összegéből, illetőleg, hogy ne vétessék adó alapjául tekintetbe a 200 millión felül kibocsátott fedezetlen összegnél azon államjegyeknek megfelelő bankjegyösszeg, a melyek a pénztárban vannak s a melyeket saját jegyei helyett volt kénytelen a kényszerforgalomnál fogva elfogadni.

Mindez előnynyel, jelentékeny előnynyel jár a bankra nézve azért, mert jegykibocsátó jogát s üzleti körét jelentékeny mérvben neveli. Azonban, a ki az üzleti viszonyokat s azok fejlődését figyelemmel kisérte, az igazat ad azon álláspontnak, mely szerint ezen engedményekben nemcsak a bank, hanem az üzletvilág is nyer, mert épen azon korlátok tágíttatnak, melyeken belül a bank üzlete a hitelképesség arányában kiterjeszthető lesz és a jogosult igényeknek megfelelhet, melyek e téren hozzá fordulnak.

Különben a jegykibocsátásnak ezen tágításával kapcsolatban oly intézkedések, illetőleg módosítások is vannak a statutumokban, melyekkel kapcsolatosan az üzletek modalitásai is szaporodnak. Nevezetesen a lombardüzletre nézve azon papirok száma és minősége, melyeket a bank lombardirozhat, jelentékenyen szaporodik, a mennyiben — és ez különösen Magyarország szempontjából fontos — pupillaris biztossággal biró minden prioritás, záloglevél lombardirozható lesz a bank által és ennek következtében ezen üzleti ág jelentékenyen növekedhetik. Ez az üzletvilágnak nagy előnyére fog szolgálni.

A másik, a miben szintén jelentékenyen tágulhat üzleti köre — de természetesen, szintén az üzletvilág előnyére — az, hogy jövőre megszünik azon megszorítás, mely szerint minden váltó csakis két bejegyzett czég aláirásával fogadható el és ezután nem fog különbség tétetni bejegyzett és be nem jegyzett czégek közt s általában csak a hitelképességre lesz fektetve a váltó-censura; ez fog zsinórmértékül szolgálni.

Nem szükséges bővebb fejtegetésébe bocsátkoznom annak, hogy mily tág tér nyilik itt a komoly üzletnek, a gazdaközönségnek és a gazdasági iparnak, melyek ez úton megszabadulnak a közvetítőktől, a bejegyzett czégek girójától, a mely közbenjárást drágán kellett megfizetniök. Ezen üzleti tágítások első sorban az üzletvilágnak ugyan, de mindenesetre — az utóbbi — jelentékeny előnyére szolgálnak a gazdaközönségnek is.

A másik ellenszolgálat, illetőleg kötelezettség a bank részéről azon két intézkedés, melyek bár pénzügyi jellegüek, de mindenesetre figyelmet érdemelnek; mely szerint a bank a 200 millión felül kibocsátandó fedezetlen jegyek után 5 százaléknyi adót fizet, mely összeg a bankadósság törlesztésére fordittatik; a második pedig az, hogy 7 százalékon felüli tiszta jövedelem felerészben a monarchia két felének javára esik és ez szintén a bankadósság törlesztésére fordittatik.

A jegykibocsátás szaporítása daczára sem változik meg az a része a szerződésnek, mely 1878-ban köttetett a magyarországi bankfiókok minimalis dotatiójára nézve; az az 50 millió ugyanis, melylyel a törvény és szerződés értelmében a bank a magyarországi fiókokat ellátni köteles, nem emeltetik.

És mindenesetre kérdés tárgyát képezheti, hogy a jegykibocsátás ezen jelentékeny emelése és az üzletnek jelentékeny tágításával szemben miért nem emeltetik ma a magyarországi bankfiókok minimalis dotatiójának kötelezettsége is. Ez azonban, igénytelen nézetem szerint, csak formai jelen-

Digitized by Google

tőséggel bir; e tekintetben nem is feltevésekhez, hanem a mult évek tapasztalataihoz folyamodom.

A mult évek tapasztalatai bebizonyították, hogy a bank saját jól felfogott érdekében látva azt, hogy magyarországi üzlete egészségesen fejlődik és még aránylag véve is kevesebb koczkázattal jár, mint a monarchia némely más részeiben, e minimalis dotatiót mindig túllépte és sokszor 10, 15, 16 millióval is nagyobb összeggel dotálta magyarországi fiókjait, mint törvény értelmében kötelezve volt. Ha tehát ezt tette akkor, midőn üzletét csak berendezni kezdte az országban, mikor fiókjainak száma kevesebb volt, bankhelyei pedig egyáltalában nem voltak, mikor korlátolva volt a bejegyzett czégek girója által: ha mindezek a korlátozások megszünnek és jegykibocsátási szabadsága nő, üzletköre alakjában, összeköttetéseiben tágul, hálózata tetemesen megnövekedik az országban, akkor a dolog természete, saját üzleti érdeke parancsolja, hogy akár van erre törvény, akár nincs, a minimalis dotatiót jelentékenyen fölemelje.

E szempont az, a miért a pénzügyi bizottság és mint látszik, a kormány sem fektetett nagy súlyt a javaslatban, hogy e tekintetben a bank formalis kötelességet vállaljon.

A jelzálog-hitelüzlet lényeges módosításokon megy keresztül, melyek közül némelyek jogi dispositiók, mások a banknak eddigi kiváltságait emelik, a mennyiben összes peres eljárásait még egyszerűebbekké, rövidebbekké és még biztosabbakká és természetesen a felekre nézve szigorúbbá teszik.

Ezeket részletesen nem kívánom fejtegetni, de az alapeszme ez és ennek indoka rejlik, nézetem szerint, nemcsak a bank érdekében, de meg vagyok győződve, a jelzáloghitelüzletnek Magyarországon való egészséges fejlődésében is; mert minél biztosabb bármely jelzáloghitelintézet, első sorban mihelyt betáblázott követelésének nemcsak behajtására, de rövid uton való behajtására minél kevesebb formalitásnak és egyszersmind forumnak van alávetve, annál szélesebb körben terjeszti ki üzletét, egyszersmind annál biztosabb fundatiót nyernek záloglevelei és ezzel arányban emelkedik azok árfolyama és ezzel kapcsolatosan apad a kamat, mely mellett kapja a földbirtokososztály a kölcsönt.

Tehát a kölcsönvevő közönség érdeke legtermészetesebb összeköttetésben van mindazon kiváltságokkal, melyeket e téren a jelzálogintézetnek, de különösen az osztrák-magyar banknak mint vezérintézetnek nyujtunk.

Azonban ha a jelzálogüzlet természeténél fogva a centralisatiót követeli, viszont oly bankkal szemben, mely közös bank, a kormánynak igényei voltak és lehettek az ország érdekében arra nézve, hogy a dualismusnak e téren is iparkodjék megfelelni. E tekintetben két lényeges intézkedés van a javaslatban.

Az egyik az, hogy mig eddig a jurisdictio centralizálva volt a jelzálogüzletben, mostan az országnak fenhatósági joga e tekintetben biztosítva van, a mennyiben Magyarország üzleteire nézve a budapesti törvényszék illetékessége, a horvátországi üzletekre nézve pedig a zágrábi törvényszék illetékessége van kimondva.

A második az, hogy a jelzálogüzletből befolyó jövedelem után a bank eddig az adót Bécsben fizette, de jövőre azon üzletek után, a melyeket e tekintetben az országban köt, pedig a jelzálogüzletnek háromnegyedrészét itt köti, a jövedelmi adót a magyar kincstárba fizeti. Ezen két intézkedésben nyer a dualisticus forma és követelés érvényt s azt hiszem, hogy ennek jelentőségét kicsinyleni nem lehet.

Ezek a főbb intézkedések a törvényjavaslatban, a melyeknek rövid megérintését azért tartottam kötelességemnek, mert nemcsak azt kellett igénytelen felfogásom szerint bebizonyítani, hogy az osztrák-magyar bank a legutóbbi években iparkodott megfelelni azoknak a feladatoknak, a melyeket mint jegybank az országgal és az üzletvilággal szemben kötelessége volt teljesíteni, hanem azt is, hogy a jövőre való meghosszabbítás nemcsak az eddigi szolgálatok, hanem azon további szolgálatok és feladatok által is indokolt, a melyek teljesítésére az új dispositiókban a bank az ország hiteligényeivel szemben kötelezve van.

Ha már most a végconclusióban nemcsak a hitelviszonyokat, hanem azok tovább fejlődését, az új intézkedéseknek ezekre vonatkozó hatását, sőt tovább menve, azt a czélt is tekintjük, hogy az ország hitelviszonyai minél inkább önállókká és jobbakká tétessenek, a birálatot e tekintetben ezen intézkedések és igy e törvényjavaslat is kiállják, mert minél bővebb hitelforrásai lesznek az országnak ezen intézkedések folytán és minél inkább van módjában állandóan alacsony kamatlábbal az ország összes hitelviszonyaira jótékony, mérséklő és termékenyítő hatást gyakorolni, annál inkább válnak egészségesekké az üzleti viszonyok és minél egészségesebben fejlődnek ezek, annál inkább lesz képes az ország nemcsak arra, hogy gazdaságát belterjesebbé tegye, hogy kereskedelmi és gyári iparviszonyait erőteljesen és egészségesen fejlessze, hanem arra is, hogy a valutának rendezése és a hitelviszonyok további emelése által az önálló jegybank felállítása lehetővé tétessék. Nagy önámítás, t. ház, azt hinni, hogy most nagyon könnyű az önálló jegybankot felállítani, vagy hogy eljárásunk által a jegybank felállításáról lemondunk, mivel a törvényjavaslat az országnak erre való jogát szintén fentartja. Azoknak az álláspontja, a kik azt mondják, pedig sokan

Digitized by Google

vannak, a kik ezt állítják, hogy minél inkább gyökerezik meg az osztrák-magyar bank jelzálog-üzlete jegyeinek kibocsátása, escompteja és lombard üzlete által, annál nehezebb lesz a szakítás és az önálló bank felállítása. Nagy csalódás van ebben, t. ház, mert csalódás gyökeresedésről beszélni az üzletvilágban általában. Az üzletek akkor vesznek lendületet, ha azok az érdekelt felek javára szolgálnak.

És ha a kamatláb csökkentésére és az uzsora kiutasítására hat a jegybank az országban — a mint eddig hatott is, meg vagyok győződve, fog hatni jövőre is — ha az egészséges üzletviszonyok fejlődését mozdítja elő, akkor erősíti azon tényezőket, melyek aztán az önálló magyar bank felállítása esetén képesek annak lehetőségét előmozdítani és egyszersmind azon válságot kiállani, mely bármely viszonyok közt a valutaviszonyok rendezése mellett is okvetlenül bekövetkezhetik. Csak gyenge hitelviszonyú országok vannak összekötött kézzel átadva akár hitelviszonyaiknak, akár bankjaiknak. Egészséges és erősebben fejlődő országok e tekintetben mindig szabadakká és szabadabbakká válnak. E szempontokat hangsúlyozva, ajánlom a törvényjavaslatot elfogadásra. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Helfy Ignácz: T. ház! Érzem, hogy az önálló magyar nemzeti bank hiveinek helyzete ma sokkal nehezebb, mint volt nyolcz évvel ezelőtt. Nem mintha most kevesebb értékkel birna az a jog, nem mintha kevésbbé volna szüksége Magyarországnak önálló nemzeti bankra: hanem részint azért, mert közönségünk már megszokta az önálló nemzeti bankhoz való jogunkat azon elvi jogok egyikének tekinteni, melyekből lassan-lassan egész dormitoriumot készítünk a mi törvénykönyvünkben. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Ott alussza kényszerálmát az önálló magyar hadsereg, ott fekszik immár megint az önálló vámterület és ott akarják pihentetni újabb tiz esztendőre az önálló magyar nemzeti bankhoz való jogunkat.

Megvallom, hogy a helyzet kedvezőtlen, rossz; de meggyőződésem szerint a helyzet kedvezőtlen volta nem csökkenti, hanem ellenkezőleg fokozza az ellenzék abbeli kötelességét, hogy az ország jogai fölött őrködjék, hogy azoknak minél előbbi visszavívására egész erejét megfeszítse. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A napirenden levő törvényjavaslat kettőt indítványoz; először, hogy újítsuk meg tiz évre az osztrák-magyar bank szabadalmát, továbbá indítványba hoz a bank alapszabályaiban igen fontos módosításokat.

Elő fogom adni azon elvi indokokat, melyek engem és t. barátaimat arra birnak, hogy úgy mint a multban, úgy most se fogadjuk el általános gazdasági és politikai elvi szempontokból a szabadalom megújítását. De mielőtt ezt tenném, röviden akarok reflectálni azon módosításokra, melyek itt javaslatba hozatnak és melyekkel a t. előadó ur is tüzetesen foglalkozott. Mert hiszen kétséget nem szenved, hogy e törvényjavaslat nemcsak meg akarja újítani a szabadalmat, de azt igen nevezetesen ki is akarja tágítani.

Ezen módosítványok leglényegesebbike a következő három: az első az, hogy megengedtetik ezentúl az osztrák-magyar banknak, hogy érczfedezet nélkül 200 milliónyi jegyein felül még további fedezetlen jegyeket bocsáthasson ki.

Azt mondja az előadó ur, hogy két correctivum mellett van ez megengedve. Az egyik correctivum az, hogy a bank tartozik összes jegyeinek 40%-át érczczel fedezni, a másik pedig az, hogy a 200 milliót meghaladó összeg után 5%-os adót tartozik az államnak fizetni.

A mi az első correctivumot illeti, az nagyon meg van rontva azon ellen-correctivum által, hogy megengedtetik a banknak, hogy 30 millió erejéig érez-váltókat számíthasson be fedezetébe. Az előadó ur egészen naivul azt mondja, hogy ezen érczváltókat a bank érczczel veszi. Bocsánat, ezt semmiképen sem teszi, mert ha erre képes, akkor nem fog jegy-szaporításhoz folyamodni, hiszen nincs rá szüksége. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De nem fogja tenni azért sem, mert banküzletileg valóságos absurdum volna az, hogy érczczel érczet vegyen, holott meg van neki adva a lehetőség arra, hogy kamat nélküli jegyekkel vegye. És hogy mennyire áll ez, azt el fogja hinni az előadó ur, ha hivatkozom olyan auctoritásra, a kit e tekintetben legalább competensnek el kell ismerni, hivatkozom magára Leonhardt urra, az osztrák-magyar bank vezértitkárára. *(Halljuk!)*

Leonhardt ur indokolván, miért van a banknak szüksége ezen újabb nagy kiváltságra, azt mondja: „A bankszerű üzletek folytatására tehát a banknak más eszköz nem áll rendelkezésére, mint az érczczel nem fedezett 200 millió forintnyi bankjegyek állománya. Ezen állománynyal azon pénzeszközök legvégső határa van szilárdul és változatlanul megállapítva, melyek bankszerű üzletekre fordíthatók. Ezen határ semmi tágítást nem enged, még érczpénz vétele által sem, mert a bank tőkéje másutt lévén lekötve, érczpénzt ismét csak bankjegyek kibocsátása által szerezhet."

Be fogja ismerni az előadó ur, hogy ha érczpénzt jegyekkel vehet, akkor érczváltót is csak vehet jegyekkel a tőzsdén tőzsdei cursus mellett, elhelyezvén ily módon a saját jegyeit. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Tehát az első correctivumot ilyenül el nem fogadhatom.

Még kevésbbé fogadhatom el correctivumul azon dispositiót, hogy a bank a 200 milliót meghaladó összeg után 5%-ot fizet az államnak; ellenkezőleg azt mondom, hogy ezen dispositió

Digitized by Google

valóságos veszedelmet képez a közönségre nézve. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Mert mikor következik be oly helyzet, hogy a bank kénytelen a maga jegyeit szaporítani? Akkor, mikor a hitel nem oly általános, mint most; beáll különösen bizonyos pénzválság idejében, mikor a többi bankok nem képesek megfelelni a hiteligényeknek, mikor a magán emberek bevonják tőkéiket. Mikor mind ez bekövetkezik, akkor áll be a legelső hitelintézetre nézve azon kötelesség, hogy a közönséget pénzzel ellássa. És mi fog történni épen azon válságos helyzetben? Az, hogy azon dispositiónál fogva kénytelen lesz a bank a pénzlábat emelni; tehát a közönség épen akkor fog drága pénzt kapni, mikor az már különben is megdrágult. Ezen dispositiót tehát correctivumul elfogadni szintén nem lehet.

A harmadik nagy concessio, a mi ezen módosítványokban indítványoztatik, az, hogy a bank érczfedezetébe számíthassa bele a tárczájában levő államjegyeket.

Engedelmet kérek, először is — az én felfogásom szerint — ez határozottan gyengíti magának a banknak soliditását; mert egy bank, a mely azt követeli, hogy érczfedezetül fogadtassék el a közönség által egy másik jegy, a mely szintén egészen fedezetlen, a melyet a törvény kényszerforgalommal ruházott fel, az a soliditásnak merő ellentéte.

Hanem a legkülönösebb az, t. képviselőház, hogy a t. előadó ur azzal indokolja az önálló bank feláldozását újabb tiz évre, mert azt mondja, hogy a valuta rendezése előtt erre gondolni lehetetlenség.

Hát, t. ház, a valuta rendezése iránt már történt bizonyos előkészület a vámszövetségről szóló törvényjavaslatban. Nemsokára ki fog küldetni e czélra egy bizottság. De különös előkészítése a valutarendezésének az, hogy a létező jegykibocsátó bankot olyan alapra fektetjük, a melynek folytán lehetetlen, hogy a valuta még jobban ne romoljék; mert csak nem vonhatja kétségbe senki, hogy minél kedvezőtlenebb az arány a jegy tömege és az érczalap között, annál nagyobb mértékben áll be a jegy és az igazi érczérték közötti különbözet. Lehetetlenség tehát, hogy a valuta ez által ne szenvedjen, ugy hogy épen ellenkezője áll annak, a mit a t. előadó ur mondott: nem, hogy előkészítenők evvel a valuta rendezésének lehetőségét, hanem határozottan messzebbre, sokkal messzebbre toljuk. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Különben a t. túloldal igen ügyesen jár el ezzel a valuta kérdésével. A mult alkalommal is azzal érvelt leginkább, hogy a meddig a valuta helyre nem állittatik, addig önálló bank felállítására gondolni sem lehet, mert okvetlenül beállana a disagio a két állam bankjegyei között.

Hát először is erre az okvetetlenségre nekem igen komoly kételyeim vannak és azt mondom: ha ez beállana, az nem a dolog természetéből, hanem az önök ügyetlenségéből származnék. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Mert hiszen arra valók a cartellek az egész világon a bankok között; hiszen akkor az önök theoriája szerint egy országban több bank nem állhatna fenn, pedig látjuk az ellenkezőjét. Mikép működik Olaszországban hat bank? Az egyik elfogadja a másiknak jegyeit, minden év végén leszámolnak és kiegyenlítik egymás követeléseit. A bank-technika jelenlegi berendezése mellett ez oly feladat, melylyel megbirkózni nem lehetetlen.

A mint tehát van másutt ilyen viszony a különböző bankok közt, ép ugy meglenne ez itt a két bank között, ha csak az egyik nem akarná határozottan a háborút előidézni.

De mondom, a főok az volt akkor is, most is, hogy a valuta rendezése nélkül nem lehet önálló bankra gondolni.

Már, t. ház, a valuta rendezésére, mint mondám, beiktattak egy szakaszt a törvénybe, illetőleg módosították az előbbenit a vámszövetségről szóló törvényben, utasítván a két házat, hogy bizottságot küldjön ki. Abban meg van mondva, hogy akkor meg fog állapittatni az osztrák-magyar érték. Mi lesz ennek a következménye? Ha rendeztetik a valuta, megállapittatik az osztrák-magyar érték — mintha már most hallanám — akkor tiz év mulva önök azt fogják mondani: hogy lehessen most önálló bank felállítására gondolni? Alig pár éve, hogy megállapítottuk az osztrák-magyar értéket; most ezt megint ketté válasszuk és ha felállítunk külön magyar értéket, külön osztrák értéket, ez oly rendkivül megrendítő rázkódtatással járna, hogy annak az országot kitenni nem lehet.

Ez igen jól kiszámított terv, de a melytől nem ijed meg senki, a ki komolyan akar a dolgokkal foglalkozni.

Azután kérdem, ilyen rendkivüli előnyökért mint a minőket most újabban akarunk nyujtani ezen banknak, hozzávéve azon nagy előnyt, melyet a t. előadó ur előadása végén említett, a mely a jelzálog-hitelre vonatkozik, azt a jogi kiváltságot, mely a banknak adatik, ezen nagy előnyökért mit kapunk a banktól, melyek azon ellenszolgálatok, melyeket tőle nyerünk? Kapunk tőle jegyeket, egyebet semmit, de ezt megkaphatnók akkor is, ha teljes bankszabadság volna Magyarországon és ha a törvényhozás megállapitaná a feltételeket, a melyek mellett minden társulat bocsáthat ki jegyeket bizonyos módozatok mellett, ez a czél el volna érve. A szabadalmat minden állam csak nagy ellenszolgálatok mellett adja meg. Ha az állam kiadja kezéből a jegykibocsátás jogát és azt rá ruházza egy társulatra, kell hogy ez a tár-

Digitized by Google

sulat nagy előnyöket nyujtson. De hol vannak ezen ellenszolgálatok?

Maga az előadó ur sem volt képes egyet is idézni. Igenis ismerek egyet, azt, hogy mikor ezen szabadalmat még 10 esztendőre meghosszabbítjuk, akkor mi még 50 évig tributariusaivá leszünk a banknak a 80 millió kölcsön czímén.

Eltekintve azonban ezektől a részletektől, a melyekhez még sok mást is lehetne fűzni, én az osztrák-magyar bankról szóló törvényjavaslatot nem fogadhatom el azért, mert őszinte meggyőződésem, hogy ezen bank legjobb akarata mellett is, melyet én kétségbe nem vonok, sőt beismerem, hogy újabb időben igen sok jóakaratot, jóindulatot tanúsított és mindenesetre a multhoz képest sokkal jobban felel meg a kereskedelem igényeinek, mindazonáltal az a meggyőződésem, hogy ezen bank nem képes megfelelni azon feladatnak, a mely egy nemzeti bankra vár. Nem képes pedig két oknál fogva: egy belső és egy külső oknál fogva. A belső ok rejlik a társulatnak multjában, hagyományaiban, érzelmeiben, de érdekeiben is, a melyek őt első sorban a birodalmi tanácsban képviselt országok és királyságok felé vonzzák. Hiába, ott van a fő székhelye, ott van érczalapja, ott van az intézet főkormányzója, főtanácsa, üzletvezetősége, ott köttetnek a nagy, döntő banküzletek. Bármiként erőlködjék is, a magyarországi főintézet, a mely ily czím alatt működik, mindig csak fiókja fog maradni. És csakugyan ezt a banknak érdeke is követeli, mert hiszen jegyeinek 1/4-ed részét ott helyezi el, nálunk csak 1/4-ed részét. Igen természetes, hogy egy üzleti vállalatnak súlypontját oda kell helyezni, a hol a maga üzletkörének központja, súlypontja van. Hogy a bank Austria felé gravitál és fog gravitálni mindig, arra nézve se ámítsuk magunkat, bár van nekünk saját igazgatóságunk, sőt alkormányzónk is. Én tisztelettel viseltetem ezen t. urak iránt, hanem bizony ők mindenesetre épen olyan jól érzik, mint én, hogy az alkormányzó — mind a két alkormányzó — állása körülbelől olyan, mint a mi honvédelmi ministerünké a közös hadügyministeréhez képest; az történik, a mit parancsol a főkormányzó.

Ezek csak expositurái a banknak, tisztán végrehajtói. A másik ok, a miért még ha ezen belső psichologiai momentumokat birná is leküzdeni, még akkor sem volna képes megfelelni feladatának, abban a körülményben rejlik, hogy a két államnak egész gazdasági iránya annyira különböző, hogy ne mondjam, ellentétes, miszerint merő lehetetlen, hogy ugyanazon intézet mind a kettőnek egyaránt megfeleljen. Ott a birodalmi tanácsban képviselt országokban nagy, fejlett kereskedelemmel és nagy gyáriparral van dolgunk, ott annak az igényeit kell kielégíteni; itt kezdő kereskedelemmel, nem igen fejlett, habár létező és csak most fejlődő, kezdődő iparral van dolgunk, a mely egészen más hitelirányítást követel, mint amaz. Ott praedominál a kereskedelmi és az ipari érdek, itt praedominál az agrár érdek. Megmondja maga a t. vezértitkár az ő könyvében, hogy a bank nem tekinti a maga feladatának a földbirtok igényeit kielégíteni, sőt kimondja, hogy ez nem is lehet egy jegykibocsátási bank feladata, az csak igen szűk körben elégítheti ki ezeknek az igényeit. Igen ám, t. képviselőház, de mi nekünk épen arra van szükségünk, még pedig első sorban. Hiszen évek óta egyebet sem keresünk, mint módot arra, hogy földbirtokos osztályunkat, különösen a kisbirtokos osztályt és a középosztályt mentsük meg azon nagy hanyatlástól, a melyet tapasztalunk. És mire van szükség különösen a kisbirtokosoknál? Nem jelzáloghitelre; azzal én nem látok segítve semmiképen sem, a mit a bank engedélyez jelzáloghitelben; mert a jelzáloghitelre nézve merem állítani, hogy Magyarország legalább is egy félszázadra bőségesen el van látva az országban létező földhitelintézetek által. Van most három nagy intézetünk, a mely az üzlet ezen ágának teljesen és bőségesen megfelel. Nem erre van szükségünk és nem ez képezi a mi földbirtokosainknak a baját; a főbaját képezi a személyi hitel hiánya. Ezen volna hivatva segíteni az osztrák-magyar bank, legalább ezt a missiót teljesítené egy önálló bank; mert ez nem olyan nehéz, csak akarnia kell; tőle függne, hogy ha igazán magyarrá akar lenni, hogy állítson fel egy gazdasági osztályt; mert erre egészen külön apparatus kell. Ezen gazdasági osztály állítson fel szövetkezeteket az országban, a melyekhez hozzáférhessen a legutolsó falusi ember is; gyüjtessék össze azokat az apró kis váltókat, a melyeket a szegény földmíves használ, kinek némelykor két hónapra, némelykor négy hónapra, némelykor csak egy pár hétre van pénzre szüksége és ő most kénytelen azt vagy uzsorástól venni, vagy pedig a vidéki takarékpénztárakhoz folyamodni. Méltóztassék elhinni, hogy habár ezek nem oly drágák többé, mint voltak a mult években, de még most is 9, 10, 12%-ra adnak pénzt, a mai világban pedig a gazdaság mai viszonyai között ily pénzzel a gazda fenn nem tarthatja a maga gazdaságát. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ne méltóztassék tehát mondani, hogy ez a bank ép ugy felel meg feladatának, mint a menynyire megfelelhetne egy önálló nemzeti bank. Óriási nagy e tekintetben a különbség. A mennyire az osztrák nemzeti bank tanulmányozta Austriának és különböző országainak gazdasági viszonyait és épen azért képes azoknak megfelelni, ugy hogy ha volna itt egy tisztán nemzeti bank, az ismerné Magyarország specialis viszonyait, ezekhez idomítaná egész üzletszervezetét, minden üzleti működését. Ebben áll a nagy különbség.

Hanem t. ház, még ha ezen bajok valahogyan le is volnának küzdhetők, még ha az osztrák-

Digitized by Google

magyar bank csakugyan megfelelne is — mint a hogy meggyőződésem szerint nem felel meg és nem is képes megfelelni — feladatának, még ha nyernénk is rajta, a helyett, hogy ingyen adjuk neki ezeket az óriási kiváltságokat: őszintén megvallom, még akkor sem fogadnám el ezen álláspontot politikai indokból. Nem látok semmi okot arra, hogy a magyar nemzet lemondjon akár egy napra is ezen jogáról. Soha nemzet le nem mondott a pénzeszközök kibocsátásának jogáról, az az államnak souverain joga, az volt örök időktől fogva. Épen ugy, a mint nem engedik meg a pénzverést másnak, épen ugy kell hogy az állam maga legyen szabályozója a másnemű pénzeszközök kibocsátásának is. Arra igenis van példa, hogy két vagy több egymástól különvált független állam közös vámterületet képezett, mint például a német Zollverein; valamint arra is van példa, hogy közös fejedelem alatt levő államok külön vámterületet képeztek, mint Svéd- és Norvégország. De arra, hogy önálló nemzetnek, államnak ne legyen saját jegykibocsátó bankja, nem tudok példát sem a multban, sem a jelenben; ez csak meghódított országban vagy tartományban fordul elő. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

De hisz e felfogás nem új minálunk. Nyolcz évvel ezelőtt maga a ministerelnök ur is azon nézetben volt, hogy az önálló nemzeti bank igen kivánatos volna és jobban felelne meg a nemzet jogának, sőt tett is lépéseket a fejedelemnél akkor, hogy erre a jóváhagyást kinyerje; de nagy sajnálatára, a mint nekünk előadta, ő Felségének oly aggályai voltak, melyeket ő eloszlatni képes nem volt. Sajnálom, hogy nincs jelen a t. ministerelnök ur, mert óhajtottam volna tőle megkérdezni, hogy vajjon a mi nem sikerült neki akkor, az ezen nyolcz esztendő alatt a mai napig sem sikerült-e, hogy t. i. eloszlassa ő Felségének ezen aggályait? Mert ha ezt meg nem kisérelte, akkor határozott mulasztást követett el; ha pedig megkisérelte és nem sikerült eloszlatni az aggályokat: akkor valóban nagyon gyenge lábon áll a magyar ministerelnök befolyása a korona tanácsában, ha nyolcz esztendő sem elegendő arra, hogy a fejedelemnek aggályát eloszlassa. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ismerem, t. ház, azon áramlatot, mely hazánkban uralkodik. Nem tagadom, hogy ez az áramlat teljesen önöknek kedvez, kedvez arra, hogy a nemzetnek legfontosabb jogait, egyiket a másik után a dormitoriumba küldjék. De higyjék meg, el fog jönni az a percz, midőn a nemzet, mely ma alszik, fel fog ébredni és vele együtt fel fognak ébredni mindazon jogok, melyeket önök most elaltatnak. Csakhogy akkor már nem kérni fognak maguknak helyet, hanem követelni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Én azért a szőnyegen levő törvényjavaslatot el nem fogadom és ugy elvbarátaim, mint a magam nevében bátor vagyok a következő határozati javaslatot benyujtani.

Határozati javaslat.

Az osztrák-magyar bankká átalakult osztrák nemzeti bank — noha ez új alakjában jobban igyekszik a hazai kereskedelem és ipar igényeinek megfelelni, mint a multban — valamint eddig, ugy jövőre sem lesz képes soha egy önálló magyar nemzeti bankot pótolni, ennek minden feladatát teljesíteni, már csak azért sem, mert multja összes hagyományai és nagyobb üzleti érdekei jelenlegi szervezetében is a birodalmi tanácsban képviselt országok és királyságok felé vonzzák, a hol főszékhelye, gyökere van, de leginkább azért nem, mert a két állam gazdasági irányzata annyira különböző, miként lehetetlen, hogy egy-ugyanazon jegykibocsátó intézet akként irányítsa a hitelt, hogy egyaránt megfeleljen az egyiknek is, a másiknak is.

Tekintve, hogy a kormány ennek daczára a bankszabadalmat újabb 10 évre meghosszabbittatni kivánja, sőt a bank javára oly újabb kedvezményeket hoz javaslatba, melyek semmi arányban nem állnak a banktól nyert vagy nyerendő ellenszolgálatokkal, mig másfelől e kedvezmények némelyike tetemesen nehezítené a valuta leendő rendezését is.

Tekintve végre s legfőképen, hogy a jegybank közössége érzékenyen csorbítja hazánk államiságát, törvény s királyi eskü által szentesített függetlenségét: határozza el a képviselőház, hogy az osztrák-magyar bank szabadalmának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslatot nem fogadja el, hanem utasítja a kormányt, hogy egy önálló magyar nemzeti bank létesítése iránt tegye még a kellő intézkedéseket akként, hogy az osztrák-magyar bank jelen szabadalma a lejártakor azonnal életbe léphessen. Kelt Budapesten, 1886. október hó 7-én. Helfy Ignácz, Irányi Dániel, Kiss Albert, Tulok Benő, Enyedi Lukács, Boda Vilmos, Mocsáry Lajos, Haviár Dániel, Almásy Sándor, Madarász József.

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Méltóztassék megengedni, hogy reflectáljak azokra, a miket Helfy képviselő ur a szőnyegen levő törvényjavaslat ellen felhozott. Ugyanis azt mondja, hogy az ellenzék összes erejének megfeszítésére van szükség, hogy visszaszerezze e téren a nemzet jogait. Ezen erőfeszítésre, felfogásom szerint szükség nincs, mert a nemzetnek ebbeli jogai feladva nincsenek és ugy, a mint 1878-ban e jog teljesen fentartatott, ugy e törvényjavaslat első szakaszában szintén teljes épségben fentartatik és senki által kétségbe nem vonatik. Ha sem a kormány, sem a törvényhozás nem látja elérkezettnek az időt e jog fentartása mellett arra, hogy önálló nemzeti bankot állitson fel, méltóztassék elhinni,

Digitized by Google

ném szükséges más aggályra hivatkozni, mint tisztán csak azon egy nehézségre, melyet a t. képviselő ur felemlített, hogy addig, mig a valuta helyreállítása függőben van, veszedelmes kisérlet volna a monarchiában két bankot felállítani. Azon példa, melyet a képviselő ur felemlített, hogy miért ne lehetne nálunk két bank, midőn Olaszországban hat van, nem bizonyít a mi viszonyaink közt, mert igenis Olaszországban van hat bank, de azok jegyeiket készpénzért váltják be. Nálunk ez a föltétel nem lehetséges. Ha lehetne két készpénzzel fizető bankot felállítani, lehetséges volna az önálló magyar nemzeti bank létesítése, de addig, mig e feltétel be nem áll, nem lehet az olaszországi példára helyesen hivatkozni.

Azt mondja a képviselő ur, elvi szempontból sem fogadja el a törvényjavaslatot, mert e banktól, melynek traditióiból meg lehet ítélni, hogy miként fog Magyarországban eljárni, nem lehet feltételezni, hogy Magyarország érdekeit kellőképen fogja szolgálni.

Hogy azon körülmények, melyeket a t. képviselő ur mint nehézségeket hozott fel és mint oly körülményt, mely a bank működését megnehezíti, hogy tudniillik az austriai tartományokban és országokban az érdekek mások, mint nálunk, mert ott az ipar van első sorban érdekelve, nálunk pedig a mezőgazdaság, valósággal nehézséget képeznének a bank működésében, ezt nem fogadhatom el. Ép azért, hogy különböző szükségleteket kell kielégítnie — és a bank arra van alapítva, hogy ezeknek eleget tehessen — sokkal könnyebben felelhet meg feladatának, mert vannak az évnek szakai, midőn az egyik nemű szükségletet és vannak más szakai, midőn a másik nemű szükségletet elégítheti ki. Ezen érdekeket összeegyeztetni igen könnyen lehet és ezek semmikép sem nehezítik a bank működését.

De hivatkozik a t. képviselő ur a bank traditióira s arra, hogy ez évtizedeken át folytatott működésétől eltérni nem fog és igy politikai szempontból és traditióinál fogva nem helyeselheti a szabadalomnak meghosszabbítását.

Már közjogi szempontból is egész más az ország és a kormány helyzete a bankkal szemben most, mint volt annak előtte, mert a bank a dualisticus alapon van és lesz ezentúl is szervezve, a mi közjogi helyzetünknek megfelel. Előbb nem volt meg a magyar kormánynak és törvényhozásnak azon joga, hogy például magának a kormányzónak kinevezésébe befolyást gyakoroljon; nem volt két önálló hatáskörrel biró főintézet, mint most, melyeknek élén mindenütt alkormányzó áll, kinek kinevezése tekintetében a magyar kormány befolyást gyakorol és nem volt azelőtt a főtanácsban képviselve a magyar érdek ugy mint most.

De ha lehetett is előbb szemrehányást tenni a banknak, hogy ő kizárólag a lajthántúli, a bécsi érdeket szolgálja, ezen ellenvetés az osztrák-magyar bank eljárása folytán most ellene, felfogásom szerint, nem emelhető. Mert méltóztassék csak összehasonlítani az előbbi helyzetet a jelenlegivel. 1878 előtt volt Magyarországon 8 bankfiók, ma van egy központi önálló intézet ép oly hatáskörrel mint a bécsi, van 15 fiók, azon kivül 40 mellékhely, összesen tehát 56 bankhely, melyen a váltók escomptiroztatnak. És mig 1878 előtt Magyarországon csak 14 millió állott a magyar piaczok rendelkezésére, addig most az utolsó években volt idő, hogy 66 millió állott a magyar piaczok rendelkezésére. A helyzet tehát e tekintetben is egészen más, mint volt ezelőtt.

De azt mondja a t. képviselő ur, hogy a személyes hitelre Magyarországon nincs kellő gond fordítva, mert az Magyarországon csekély mértékben vétetik igénybe. Méltóztassék az adatokat megnézni. A magyarországi hitellajstromban foglaltatik 8,520 egyén, kiknek az osztrák-magyar banknál hitelük van, mig Austriában 10,725-nek van hitele. Az arány tehát Magyarország részére e téren sem mondható kedvezőtlennek.

Ezenfelül van még egy másik körülmény. Ezelőtt csak oly váltókat lehetett benyujtani, melyeket oly kereskedelmi czég adott be, mely a fiók székhelyén létezett, ez tehát mindössze 8 helyre terjedt ki. Most az egész ország fel van osztva 16 kerületre, tehát több hely van, a hol váltók escomptiroztatnak és nemcsak a székhelyen lakó kereskedő, de azon kerületben lakó bármely hitellel biró kereskedő benyujthatja a váltót és az respectáltatik.

Azt mondja továbbá a t. képviselő ur, hogy a bank azért viseltetik nagyobb előszeretettel az osztrák érdekek iránt, mert jegyeinek $^3/_4$ részét ott helyezi el. A mostani eredményekhez képest ezen állítás sem felel meg a tényeknek, mert igaz, 1881-ben 24%, most azonban már 31% vétetett igénybe Magyarország által és igy tehát megvan haladva azon szám, melyet a t. képviselő ur felhozott.

A t. képviselő ur azt is felemlítette, hogy helyes ugyan, de nem annyira szükséges, hogy az osztrák-magyar banknak is jelzáloghitelre kiterjedő üzlete legyen, mert van Magyarországon most sok oly intézet, mely a földhitel igényeit kielégíti. Azt, hogy vannak más ily intézetek és hogy ezek üdvösen működnek, elismerem; de hogy miért volna káros, hogy más intézet is fennálljon, mely szintén olcsó hitelt ad és a verseny által olcsóbbá tegye a földhitelt, azt el nem ismerhetem; különösen akkor, midőn annak igen nagy mérvü kiterjedt üzlete van és épen ezen üzletág $^3/_4$ része Magyarországra esik.

Azt mondja továbbá a t. képviselő ur, hogy a jelen törvényjavaslat sem javítja semmivel a helyzetet, hogy a javaslat tisztán csak az eddigi álla-

Digitized by Google

potnak fentartása. A t. képviselő urnak ezen állítását sem tudom elfogadni, mert igenis lényeges intézkedések foglaltatnak a jelen javaslatban. Hogy mást ne említsek, itt van egy közjogi helyzetünknek nagyon is megfelelő és szükséges intézkedés. *(Mozgás és ellenmondás a szélső baloldalon.)* Ha az e téren eddig fönnállott helyzetet jobbnak méltóztatnak találni, mint a javaslatban foglalt intézkedést, ugy én részemről nem irigylem kivánságukat. *(Halljuk!)* Méltóztassanak csak azt az egyet tekintetbe venni, hogy minden jelzálogos perben a bécsi első folyamodású törvényszék volt illetékes. Ez az intézkedés, melyet önök — ugy látszik — kedvezőnek tartanak, most megváltoztatik és közjogi helyzetünknek és igazságszolgáltatásunk önállóságának megfelelőleg ezentúl ily ügyekben a budapesti első folyamodású törvényszék lesz hivatva eljárni. Ha e két állapot közt a multat és a jövőt illetőleg összehasonlítást teszünk, mindenesetre be kell ismernünk, hogy az előttünk fekvő javaslatban foglalt intézkedés helyesebb és közjogi állásunknak teljesen megfelelő. *(Ugy van! jobbfelől.)*

A javaslatban foglalt másik újabb intézkedés a következő. Eddig nagyon meg volt szorítva azon értékpapirok száma, melyek az osztrák-magyar bank által lombardiroztatnak. Megengedem, hogy ezen a téren óvatosnak kell lenni és nem szabad annyira menni, hogy oly értékpapirok is lombardiroztassanak, melyek elegendő biztosítékot nem nyujtanak; de másrészről nem kell ez irányban túlszigorúan eljárni és kizárni az oly értékpapirokat, mint a minők a Magyarországon létező pénzintézetek által kibocsátott teljes biztosítékot szolgáltató értékpapirok, a melyeket minden solidságuk mellett a bank nem fogadhatott el. Ezek jövőre az alapszabályok módosítása következtében lombardirozhatók lesznek és minthogy ezen értékpapirok igen nagy részét községi kötvények képezik, kétségtelen, hogy az ily értékpapirok lombardirozhatása nemcsak az illető intézeteknek, melyek az értékpapirokat kibocsátották, hanem közvetve az ország javára szolgál.

De eltekintve ettől, igen szük körre volt szorítva azon tér, melyen a bank a hitelre szorultak szükségleteit eddig kielégítette, mert megkivánta, hogy az illető kereskedő bejegyzett czég legyen. Ezen is javít azon intézkedés, hogy ezentúl a váltókat bejegyzett czég aláirása nélkül is le fogják számítolni, csak az aláirók jó hitellel birjanak. Ez mindenesetre egyrészt a gazdaközönség, másrészt az iparosok érdekében történik, kiknek ez által mód adatik, bejegyzett czégek közbenjárása nélkül hiteltik érvényesítésére.

Azonban a t. képviselő ur ugy találja, hogy ez nem elég és kivánja, hogy a bank ezenkivül még külön gazdasági osztályt is állítson föl és ezáltal módot adjon arra, hogy a kisbirtokosok is benyujthassanak rövid időre szóló váltókat.

Ezt az intézkedést én két szempontból nem fogadnám el. Nem fogadnám el először azért, mert ily gazdasági osztály fölállítása nem tartozik a bank hatáskörébe; ezt lehet más úton elérni. Nem fogadnám el másodszor azért, mert nem akarnám túlságosan megkönnyiteni a földbirtokos osztály, különösen a kisbirtokosoknak, az ily váltók kiállíthatását. *(Helyeslés jobbfelől.)* Mert ha ez túlságosan megkönnyittetik, ugy ez inkább kárára, mint előnyére szolgálna a kisbirtokosoknak. *(Helyeslés.)* Kell igenis létesíteni intézkedéseket, hogy a földmivelő osztály beruházások eszközöllhetésére kölcsönöket, terményeinek értékesítéséig bizonyos előlegeket nyerhessen; hanem tisztán ezen osztály részére a váltó-aláirás megkönnyítése épen nem volna előnyös. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Azt mondja továbbá a képviselő ur, hogy a bank ezután is azon szellemben fog működni, mint eddig.

A mint tudjuk, eddig is biztosítva volt a Magyarországon született és magyarul tudó egyének alkalmazása a banknál. Magyarországi intézeteinél tisztán csak magyar születésü, magyarul tudó egyének alkalmaztatnak. Ezen egyének száma pedig nem csekély, mert nehány év alatt 75 ily egyén alkalmaztatott. Igy tehát ez is haladás s ez is mutatja, hogy a bank Magyarország érdekeinek megfelel és feladatának magaslatán áll. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Épen azért, mert feladatának magaslatán áll és feladatának az ország érdekében kielégítően megfelel s minthogy azon kivül haladás és javulás észlelhető a javaslatban, kérem a t. házat, méltóztassék a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Horánszky Nándor: T. ház! Reám a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat épen ugy, mint a közgazdasági kiegyezésnek többi részei a fatalisticus semmittevés benyomását teszik. Ugy látszik, megszünt a kormánynál az ambitió és törekvés arra, hogy a helyzetet javítsa és az ország ügyeit előbbre vigye, minek természetes okát én egyfelől azon parlamenti helyzetben látom, melyben nem lüktet többé azon életerő, mely a kormányt tettekre ösztönzi, de látom másfelől azon körülményben is, hogy az igen tisztelt kormányt ért vereségek egész sorozata és a kényes kérdésekben tapasztalt hosszú sikertelenség elannyira félénkké tették, hogy ma már subsistentiájának alapjait a semmittevésben, resignatióban keresi. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ily körülmények közt, hogy mi lesz az ország fontos érdekeivel, különösen ma, midőn életérdekei minden oldalról criticusabbakká kezdenek válni, azzal törődjék maga ez a boldogtalan ország

Digitized by Google

melynek ez idő szerint kellő érdekképviselet ugyan a kormány részéről ki nem jut.

A kormány, t. ház, nyolcz év előtt a magyar államot megillető önálló jegybank felállítása helyett az éveken át összegyüjtött ebbeli bölcsességét, mint tudjuk, a többi elvei mellé deponálta és elfogadta az osztrák nemzeti banknak osztrák-magyar bankká lett átalakítását. Ezen lépését akkor a t. kormány azzal motiválta, hogy miután az önálló jegybank felállításának előfeltétele ugy pénzügyi, mint közgazdasági okoknál fogva a valuta rendezésétől függ és miután a valuta rendezése ez idő szerint nyomban nem eszközölhető, nincs más kimenekvés, mint az osztrák-magyar bank szabadalmának elfogadása és megállapítása. Hogy ezen álláspont elfoglalása akkor helyes és jogosult volt-e, arról, mint nem actuális kérdésről, én ezuttal szólani nem akarok, de tény az, hogy akkor minden részről, tehát ugy a kormány, mint az előadó, nemkülönben a javaslatot pártolók részéről is hangsúlyoztatott, hogy a czél, melyre törekednünk kell, az önálló magyar jegybank s ennek utjából el kell hárítani mindazon akadályokat, melyek annak felállítását akadályozzák. Mit tett tehát a kormány hét éven keresztül arra, hogy ezen akadályok elhárittassanak? *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Semmit!)* Ugy van, semmit. Én már 1878-ban, midőn a jelenleg érvényben levő banktörvény megalkottatott, daczára annak, hogy akkor volt az az idő, midőn a kormány politikájától szerény támogatásomat megvontam, mondom, már akkor is azon véleményben voltam, hogy egy önálló magyar jegybankot, mely jegyeit érczpénzzel beváltani nem képes, Magyarország pénzügyi és gazdasági életérdekeire szerencsének nem tartok, mert ez a zavarokat csak növelheti. A valutarendezés, t. ház, nemcsak pénzforgalmi, hanem közgazdasági és államháztartási okoknál fogva is rendkivüli fontossággal bir. Hitem és meggyőződésem az, hogy a valuta rendezetlensége egyik oka annak, hogy Magyarországban erős, egészséges, életképes forgalom és kereskedelem nem fejlődhet, mert hiszen épen e miatt hiányzanak a solid összeköttetések és piaczok, pedig ezen piaczok hiányának egyik oka abban a körülményben rejlik, hogy az agiónak hullámzása sokszor a legéletképesebb kereskedelmi vállalatokat is bizonytalanná és lutri tárgyává teszik, *(Igaz! Ugy van! balfelől)* ennek természetes következménye azután az, hogy export-czikkeink itthon szorulnak, hogy tisztán belfogyasztásra vagyunk utalva és a túltermelés calamitásai fokozódnak.

Magyarországnak, sőt a monarchiának igazi kereskedelme és forgalma jelenleg nincs. Van börzespeculatiója és jórészben ezen nyugszik a kereskedelem a monarchiában, sőt csaknem egyenesen erre irányul, minek lényeges okát tehát minden esetre a valuta rendezetlensége képezi.

A valuta rendezetlensége oka, t. ház, annak is, hogy Magyarországba idegen tőkék csak államadósságok alakjában kerülnek, hogy kamatok alakjában ismét visszavándoroljanak. Fájdalom, ez igy van és miután ekként majdnem kizárólag az államjegyek és bankjegyek forgalmára vagyunk utalva, a dolog természetében fekszik, hogy sem hitel, sem kereskedelmi fellendülés nincs és a valuta rendezése nélkül csaknem lehetetlen.

A valuta rendezetlensége egyik oka államháztartásunk nagy bajainak is. Méltóztatnak tudni, hogy Magyarország több mint 8 millió forintot fizet agio czímén azon adósságai után, melyek érczadósságok.

Mult évben a pénzügyi bizottság előadója maga emelte ki, hogy államháztartásunkban az agio minden százalékának emelkedése 355,000 forint új terhet ró az államra. Hogy ez a helyzet önmagában véve is nagyon szomorú és criticus, az kétségtelen. De ha a monarchia mozgósítani találna, félek, hogy akkor nemcsak pénzügyi, nemcsak gazdasági viszonyaink roskadnának össze, de nagyon megnehezítené a gyors és erélyes mozgósítást és actióképességet is, mert nem is említve a hitel teljes felakadását, mindenki megfontolja, hogy csekély vagyonkáját előre is értékvesztett jegyekbe vagy assignatákba helyezze-e. Ily körülmények közt azt gondolom, joggal fel lehet vetni azt a kérdést, hogy a kormány mit tett a valuta rendezésére a lefolyt hét év alatt, mely valutarendezés főakadálya annak, hogy önálló magyar jegybankot felfogásom szerint felállítani nagy risico nélkül nem lehet. Fájdalom, semmit, pedig merem állítani, hogy az országnak helyzete sok ideig nem lesz olyan, mint 1879. és 1884. közt, mikor könnyű szerrel tudtunk convertálni, mikor az európai pénzpiacz pénzei biztonság szempontjából az államadósságokat inkább keresték, mint az iparvállalatokat. Ily kedvező helyzet ránk nézve sokáig nem fog bekövetkezni és miután hitem az, hogy mi a valutát semmi körülmények közt nem rendezhetjük másként, mint az állam újabbi megterheltetésével, melytől nem irtóznám, mert a valuta rendezésétől fontos pénzügyi és gazdasági eredményeket várok, ezen időközt kellett volna felhasználni a szóban forgó fontos érdek megvalósítására. A kormány azonban nemcsak nem tett semmit, de tetemesen rosszabbá tette, megrontotta a helyzetet, mert az óriási adósságcsinálás és az államháztartás nagymérvű rosszabbodása következtében a valuta rendezése ma kétszerte nehezebb, mint volt. Igy nyilvánulhat és ily következményeket vonhat maga után a kormány rossz pénzügyi politikája és csak ez után látjuk majd meg lépten-nyomon, hogy a kormánynak ezen politikája milyen óriási calamitásokat hoz az országra, nemcsak pénzügyi és közgazdasági, hanem saját berendezési, haladási és reformkérdései tekinteté-

Digitized by Google

ben is. Minthogy ekként a jelenlegi kérdéssel kapcsolatos bajt is a kormány 7 éven keresztül követett eljárásának tulajdonítom, azt hiszem, hogy ez engemet nemcsak feljogosít, de kötelez is arra, hogy a kormánynak ez ügyben követett eljárása, illetőleg mulasztása iránt is a leghatározottabb bizalmatlanságot fejezzek ki. *(Helyeslés bal- és szélső balfelől.)* Arra nézve sem tett valami sokat a kormány, hogy a jelenlegi helyzeten javítson, vagyis, hogy az osztrák-magyar bank szabadalmát kedvezőbbé tegye. Előre bocsátom, t. ház, hogy kár a pénzügyminister urnak oly fenhangon dicsekedni azon vívmányokkal, melyek a törvényjavaslatban mint újítások jelentkeznek, mert mindenki tudja, hogy e törvényjavaslatban egyetlen tétel sem foglaltatik, melyet a kormány kezdeményezett volna. A 100-ik szakaszban foglalt jelentéktelen rendelkezést kivéve, minden módosítás, mely a bank-actán történik, tisztán és kizárólag az osztrák-magyar bank által lett kezdeményezve, tehát főképen az ő érdekében áll. És ha én elismerem is, hogy némely másodrendű javításokat e törvényjavaslat tartalmaz, mégis állítom, hogy azon fontos szempontok és tekintetek, melyeknél fogva ezen statutumokat kedvezőbbekké lehetett volna tenni, a tárgyalások folyamán a kormány által egyszerű hallgatással mellőztettek. Azok az administrativ, jogi és szerkezeti természetű módosítások, a melyek a javaslatban foglaltatnak, ha valaki magára a principiumra reá áll, helyesek, mert classificálják a helyzetet és mert oly természetűek, melyek a bank statutumából önkényt folynak. Valami nagyon csekély és másodrendű fontosságot tulajdonítok annak is, hogy például a leszámítolandó váltókra nézve a czég bejegyzésének szükségessége elejtetett; de ebben én korántsem látom azt, hogy az által a mezőgazdák és földbirtokosok érdekei ki lennének elégítve. Egy pár vagyonos nagy ur igenis fog hitelre találni leszámítolás utján, de az apró nyüzsgő-pezsgő gazdasági életre ebből — habár ez van leginkább kedvező hitelre szorulva — nem fog jutni semmi. Azok a bankmellékhelyek, a melyeknek összes teendője az, hogy a náluk benyujtott váltókat felküldjék és a kölcsönt közvetítsék, fontossággal annál kevésbé birnak, mert a közvetítő intézetek inkább magukhoz fogják ragadni a kölcsönzést, semhogy azt átadják az osztrák nemzeti banknak. Csekély vívmány az is, t. ház, hogy ezután 6 hónapra szóló váltókra is fog kölcsön adatni, vagy hogy az értékpapirok seriese tágittatott és ezután több értékpapir lesz, a melyre az osztrák-magyar bank kölcsönöket fog adni.

Mindezek, t. ház, mint mondám, csekély javítások, de azért azt vagyok bátor kérdezni a t. kormánytól, hogy mit tett például arra nézve, hogy Magyarország 50 milliónyi dotatiója felebb emeltessék, pedig ez nem másodrangú kérdés, mert a törvényjavaslatnak indokolása épen ugy, mint a bank igazgatósága által kiadott jelentés is azt tartalmazza, hogy minden nagyobb crisis nélkül háromszor volt hét év alatt az osztrák-magyar bank abban a helyzetben, hogy tovább menő hiteligényeknek eleget nem tehetett volna.

Igaz, t. ház, hogy ezután az osztrák-magyar bank 200 millión túl is bocsáthat ki jegyeket, de azután nem történt arra nézve ismét semmi, hogy legalább ezekből a túlkibocsátandó jegyekből bizonyos quota a magyar hiteligények számára biztositassék. Mi ezentúl is tisztán és kizárólag a bank jóakaratára leszünk utalva, mely iránt ugyan én bizalmatlanságot nem akarok kifejezni, de midőn arról van szó, hogy az ország hitelérdekei biztositassanak, pusztán jóakaratnál megállani nem lehet, hanem intézkedésekre van szükség, melyek az ország ez iránti igényeit törvény által biztosítsák. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

T. ház! Felemlítem még azt a körülményt is, hogy arra nézve sem történt kezdeményezés, a mi már 1878-ban is fontos szempontnak találtatott, hogy tudniillik az igazgatóságok hatásköre a főtanácscsal szemben lehetőleg tágittassék. Az én hitem szerint a magyar igazgatóság ezután is csak oly egyszerű filiale lesz, mint a minő eddig volt, melynél sem a bankpolitikára, sem a hiteligényekre befolyás nem gyakoroltatik és az fog történni, a mit a főtanács akar. Szóval nem tétetik lehetővé ezután sem az, hogy Magyarország speciális érdekei a jelenlegi hatáskör mellett kielégítést nyerjenek.

T. ház! Hosszadalmas lenni nem akarok. Egyszerűen annak kijelentésére szorítkozom, hogy miután a kérdés, mely előttünk fel van téve, akként áll, hogy vajjon hiszi-e valaki azt, hogy a hátralevő két év elegendő arra, hogy az önálló jegybank felállításának előfeltételét képező valutát helyreállítsuk, elegendő-e továbbá arra, hogy a szükséges előfeltételeket megszerezzük és mindezek után az önálló jegybankot fel is állítsuk? És miután én ezt nem hiszem és az én nézetem ma sem változott arra nézve, hogy egy készpénzzel fizetni nem tudó jegybankot az országnak sem gazdasági, sem pénzügyi érdekeire nézve kivánatosnak nem tartok: azon kényszerhelyzet előtt állok, hogy a törvényjavaslat elvetését nem ajánlhatom, de azzal tisztában vagyok, hogy e kényszerhelyzet oka mindenesetre a kormány, mely az országnak sem pénzügyi, sem gazdasági érdekei iránt kellő érzékkel nem bir. Miután pedig e kényszerhelyzet létesítésében a t. kormány követte el a mulasztásokat: kijelentem, hogy a törvényjavaslatot általánosságban elfogadom ugyan, de a kormánynak ez ügyben követett eljárása egygyel több ok arra, hogy mulasztásait és tehetetlenségét helytelenítsem. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Steinacker Ödön: T. ház! A politikai életben előforduló viszonyok és álláspontok változa-

Digitized by Google

tossága mellett, eltekintve egészen azon részint jogosult, de gyakrabban jogosulatlan engedményektől, melyeket az opportunismusnak teszünk, mindenesetre igen nagy elégtétel és megnyugvás a képviselőre, ha az események, a tények később megmutatják előbbi álláspontjának helyességét, ha azok mellette tanuskodnak.

Ezen szerencsés helyzetben vagyok én ma, midőn most körülbelül ugyanazon törvényjavaslatot tárgyaljuk, melyet a képviselőház nyolcz évvel ezelőtt tárgyalt. Csodálatos, milyen nagy különbség létezik az akkori és a mostani viszonyok között. Azt gondolom, ezt eléggé illustrálja már magában azon tény, hogy 1877-ben tiz napi általános vita folyt az akkor tárgyalt törvényjavaslat felett, holott ma, ugy látszik, legalább az általános vitát egy ülés alatt be fogjuk fejezni.

T. ház! Akkor a kormány által előterjesztett javaslatot nemcsak a szélső baloldal számos t. tagja támadta meg élesen és hevesen, hanem a háznak más tagjai is, a kiknek egy része most a kormánypárt sorait díszíti s kik akkor igen erősen adtak kifejezést hazafias aggodalmaiknak a létesítendő közös osztrák-magyar bank természetével és működésével szemben. És azt is meg kell vallani, hogy a közvéleménynek egy igen tekintélyes része az önálló magyar bank létesítésében, a magyar hitelügynek az osztrákétól teljes emancipálásában gazdasági életünknek egy nagy panaceáját vélte feltalálhatni.

Ma, t. ház, a szélső baloldal egy igen t. vezérszónoka Helfy képviselő ur egészen más hangon beszél, mint ezelőtt nyolcz évvel. *(Halljuk! Halljuk!)* Azon számos ellenvetés közül, melyeket akkor a létesítendő bank ellenében tett, egy nagy része elmaradt jelenlegi beszédéből és ő eléggé méltányos és igazságos volt elismerni, hogy az osztrák-magyar bank mindenesetre sokat tett az ország érdekében és igy közvetve megengedte, elismerte, hogy a házban akkor nyilvánult aggodalmainak nagy része alapos nem volt. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

A mi a törvényjavaslat egyes részleteire tett megjegyzéseit illeti, azok egyike-másikához igenis szó fér s részben kimutatta már azoknak helytelenségét, tarthatatlanságát a pénzügyminister ur.

Vannak azután más részletek is, melyekre nézve épen ugy, mint Horánszky igen t. képviselő ur tette, óhajtandó lett volna, hogy másként rendeztessenek.

Azonban itt, t. ház, egy nagy elvnek elfogadása, vagy el nem fogadásáról van szó. *(Halljuk!)*

Én, t. ház, már 8—9 évvel ezelőtt is szerencsés voltam kijelenteni, hogy az önálló bank felállításához jogunk 10 esztendő mulva, tehát körülbelül most, ép oly világos lesz, mint volt akkor; de kifejeztem már akkor abbeli szilárd meggyőződésemet, hogy Magyarországnak jól felfogott érdeke 10, 20 és 30 év mulva is azt fogja követelni, hogy közös bankot állítsunk fel.

Épen azon argumentum, mely akkor Helfy képviselő urat arra birta, hogy eltekintve is a részletektől, a törvényjavaslatot ellenezze, tudniillik azon aggodalma, hogy az adott privilegium tényleg nemcsak 10 évre, hanem sokkal hosszabb időre adatik, épen ez indított engem arra, hogy a törvényjavaslatot netáni fogyatkozásai daczára örömest elfogadjam. És, t. ház, én ezt nemcsak nemzetgazdasági és pénzügyi, hanem — mint épen az előttem szólott t. Helfy képviselő ur az ellenkezőjét, általános politikai szempontokból tettem; mert én a különálló bank felállítását nem jogi, hanem tisztán czélszerűségi szempontból tekintettem akkor, tekintem ma is és habár igen helyesnek tartom, hogy bizonyos eshetőségekkel szemben az önálló magyar bank felállítására való jog biztosítva maradjon, mindazáltal, ép ugy mint akkor, most is azon a nézeten vagyok, hogy czélszerűségi szempontokból a közös bank felállítása vagy megtartása a jelenlegi és a közel jövőben várható körülmények közt az ország érdekével jobban megegyez.

Abbeli nézetemnek őszinteségét, hogy bizonyos eshetőségekkel szemben én is helyesnek tartom, hogy hitelügyünket az osztrák hitelügytől teljesen elkülönítsük, mutatja az, hogy én ama feltételre is rámutattam, mely alatt ahhoz részemről hozzájárulok. Ez pedig abban áll, hogy ha bekövetkeznék azon eset, hogy az egy bankrendszer helyett, a bankjegykibocsátási monopolium helyett a monarchia két fele, kétségbe nem vonható jogával élve, egyetértőleg a több bankrendszert választaná, akkor én részemről nem látnék nehézséget abban, hogy Magyarország külön bankrendszert állapítson meg.

T. ház! Midőn akkor ezen álláspontomat kifejtettem, a közvetlen utánam felszólalt képviselő ur azon nézetét fejezte ki, hogy én a törvényjavaslatnak egyedüli őszinte védője vagyok a házban. Akkor az illető képviselő ur azon nézetben volt, hogy ezen törvényjavaslat Magyarország erkölcsi megaláztatása és anyagi megkárosítására vezet. De ő mondta akkor, hogy ő épen ugy csalódhatik, mint az ellenpárt, az akkori kormánypárt s igy, távol van tőlem neki e miatt szemrehányást tenni, mert: sapientis est, in melius mutare consilium.

Hát, t. ház, ép ugy mint ő, számosan most valóban meggyőződésből védik a törvényjavaslatot, ámbár azt hiszem, hogy azok sorában is, a kik védelmezték 9 év előtt, sokan már akkor tiszta meggyőződésből állították azt, hogy az önálló bank létesítése az akkori körülmények között legalább az ország érdekeivel össze nem volt egyeztethető. Én igen örvendek, hogy ugy a t. kormány által beterjesztett indokolásban, mint a pénzügyi bizottság

Digitized by Google

jelentésében el van ismerve az, a miről én már 8 év előtt meg voltam győződve, hogy tudniillik az osztrák-magyar bank létesítése óta az ország várakozásának teljes mértékben megfelel. De, t. ház, ugy hiszem, nem lett volna szükség azon mentegetődzésre, mely legalább az igen t. pénzügyi bizottság jelentésében kifejezést nyer és a mely az osztrák-magyar bankkal való újabb megállapodást, a szabadalom meghosszabbítását tisztán azon egy oknál fogva proponálja, melyet nem csak a tisztelt pénzügyminister ur teljesen elegendőnek jelzett, melyet nézetem szerint mindenkinek teljesen elégségesnek kell tartani, tudniillik a valutának rendezetlen volta. Az igen t. előadó ur azon indokok között, melyeket felhozott a törvényjavaslat elfogadása mellett, arra is utalt, hogy ez az önálló magyar bank felállíthatóságát is előmozdítja. Ebben, nézetem szerint, teljesen igaza van. De ezt én meglehetősen mellékes indoknak tartom, mert ugy hiszem, hogy indokolni kellene és pedig igen kimeritően és bőven azt, hogy ha a viszony, a bekövetkezett kisebb változások mellett 50 - 60 év óta fennállott viszony mintegy experimentumkép megszakittatnék. Én, t. ház, azon esetben is, a mint nyilatkoztak 8 év előtt t. képviselőtársaim a jobboldali ellenzék padjain, akkor is, ha a valuta már rendezve volna és más nyomós indokok nem léteznének az önálló bank felállítására, mégis azon meggyőződésben volnék, hogy az osztrák-magyar fennálló viszonyunk fentartása Magyarország érdekeire és hitelviszonyaira nézve előnyös. Én akkor teljesen elfogadtam és helyeseknek tartom még ma is mindazon nyomós érdekeket és indokokat, a melyeket akkor különösen Wahrmann és Falk képviselő urak ezen ügyben előadtak. Különben, t. ház, akkor is, mint most azon meggyőződésben vagyok, hogy épen azokban a körökben, a melyeknek a hitelre legtöbb szükségük van, a kik hivatva vannak a bankhitelt igénybe venni, daczára azon nagy agitatiónak, a mely akkor ép ugy, mint a külön vámterület mellett, a magyar nemzeti bank mellett folyt, ha titkos szavazás ejtetett volna meg, nagy túlnyomó többségben akkor is úgy, mint most is, a közös bank mellett szavaznának.

A midőn tehát, t. ház, határozottan kijelentem, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslatot elfogadom, elismerem, hogy egyes részei lehetnek kritikának tárgya, meglehet, hogy egyes pontokban bizonyos érdekek talán tüzetesebben nyerhettek volna kifejezést; azonban, t. ház, mint akkor, ép ugy most nemcsak pénzügyi okok vezéreltek a törvényjavaslat elfogadásában, hanem ép ugy, mint annak elvetésében Helfy képviselő urat politikai indokok is. Én, t. ház, a hitelügynek közösségét egy fontos zálognak tekintem arra nézve, hogy politikai közösségünk is minél kevesebb rázkódtatásnak és megtámadásnak legyen kitéve.

És megvallom, hogy épugy mint akkor, Európának helyzete, ugy hiszem, eléggé világosan követeli, hogy monarchiánk minden tekintetben erős és egyetértő legyen. Ilyen egyetértés a gazdasági viszonyoknak egy bizonyos harmoniája nélkül nem várható és ezen harmoniának egy igen fontos alkatrésze a hitelügynek és bankügynek egysége, ennélfogva, t. ház, a mint már kijelentettem, ugyanazon álláspontot foglalom el, melyet kifejteni szerencsés voltam kilencz esztendő előtt sokkal terjedelmesebben és behatóbban, mint ma tenni szükségesnek tartom és én a törvényjavaslat mellett fogok szavazni épugy, mint tettem akkor, daczára annak, hogy Helfy t. képviselő ur nem habozott volt kimondani kilencz év előtt, hogy azok, a kik e törvényjavaslatra igennel fognak szavazni, tudják meg előre s abban ne kétkedjenek, hogy szavazatukat a jelen és az utókor átka fogja követni. Hát ezen elmult kilencz esztendő alatt valami nagy hatása nem volt a képviselő ur átkának, mely akkor sem riasztott vissza a közös bank elvének elfogadásától. Most is én azon indoknál fogva, a melylyel a törvényjavaslat elfogadását az akkori előadó Wahrmann Mór képviselő ur ajánlotta, elfogadom azt, mert a mint ő mondta — s én ebben egyetértek vele — el fogják fogadni a törvényjavaslatot azok, a kik politikai és pénzügyi zavarainkat gazdasági válsággal tetézni félnek és hiszem, hogy tenni fogják ezt hazafiui indulattól is vezéreltetve kötelességük érzetében. Elfogadom a törvényjavaslatot. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát senki sem kiván szólani, a vitát bezárom. Szó illeti még az előadó urat és Helfy Ignácz képviselő urat, kinek ellenindítványát 10 képviselő ur irta alá.

Hegedüs Sándor előadó: T. képviselőház! Csak nehány rövid megjegyzésre szorítkozom azokkal szemben, a miket Helfy Ignácz t. képviselő ur előhozott. *(Halljuk!)* Igénytelen bevezető beszédemre vonatkozólag legelőször is a jegybank kibocsátási jogának tágításával szemben felemlített correctivumra nézve azt mondta t. képviselőtársam, hogy ezek közül sem az egyiket, sem a másikat el nem fogadja. Tudniillik nem fogadja el a 30 millió érczváltó bevételét, mert itt tulajdonkép speculatióról van szó, arról, hogy a papirossal vásárolt érczváltó és ez további papirjegyek kibocsátásán alapul. De ezt azzal igazolja, hogy idézi a bank titkárának munkájából azon részt, mely az érczpénz beszerzésére vonatkozik. Bocsánatot kérek, ez nem ugyanaz az egy dolog. Az érczpénz beszerzése és az érczváltó beszerzése közt nagy különbség van. Miért szerez be a bank érczpénzt? Hogy az fedezetül szolgáljon. De miért szerez be érczváltót? Azért, hogy az érczpénzt kamatoztassa. Itt tehát tulajdonképen nem arról van szó, hogy új kiváltságot adjunk, mert régebben is kivételes esetekben a minis-

Digitized by Google

teriumok megegyezésével, például 1872-ben meg volt engedve a banknak, hogy beszámítsa az érczváltókat érczfedezetre. Hanem a fedezet tekintetében a viszony nem változik, változik egyszerűen a kamatozás tekintetében és bátor voltam megjegyezni, hogy itt a banknak előnye van, a mennyiben nem heverteti a pénzt a megfelelő összeg erejéig, hanem egyszerűen kamatoztatja.

De a másik correctivumra tett megjegyzésével lerontotta t. képviselőtársam azt az eszmét, mely első megjegyzésének alapját képezhette. Mert a másik correctivum az 5%-os adó s azt mondja, hogy épen akkor fogja megnehezíteni a banknak a kölcsön nyujtást, a mikor az üzletvilágnak arra legnagyobb szüksége lesz.

Már most a két alapeszmét egyeztetni kell. Vagy az expansiónak ellensége a képviselő ur és azért rosszalja az érczváltó felvételét, vagy barátja az expansiónak s akkor nem rosszalhatja az utóbbit. A két correctivum közül valamelyiket el kell fogadni, ha ellentétes álláspontról veszi is azt t. képviselőtársam. De mindkettőre nézve egyenlően elítélő nyilatkozatot tenni egyáltalában nem lehet.

De megmondom a t. képviselő urnak, hogy épen azért correctivum ez az 5%-os adó is, hogy az expansiónak szabjon határt, mert azt méltóztatik tudni, hogy bizonyos időszakokban, roppant nagy fellendület van, melyben nem minden tényező természetes, hanem mesterséges a speculatio. Ennek bizonyos korlátokat kell szabni, még azon hatáskörben is, melylyel a jegybank bir az üzletvilággal szemben. Régebben a korlát mechanicus volt. Azt mondták, 200 millió frton felül jegyet kibocsátani nem szabad és akármily hitelképes egyén jött tovább és akármily szükség lett volna pénzre, a bank kezei meg voltak kötve egy tisztán mechanicus intézkedés folytán. E helyett jő egy sokkal természetesebb, a forgalom érdekeinek megfelelő korlát, melyre a képviselő ur is hivatkozott: maga az adó. De azt mondja a t. képviselő ur, ez megnehezíti a hitelt. Természetes, de a feladata az, hogy a valódi hitelszükséglet kielégítését lehetővé tegye, de a mesterséges speculatiónak szárnyát szegi, mert kapcsolatosan előidézi a kamatláb emelését. És ez a legtermészetesebb útja annak, hogy a mesterséges speculatio ne fejlődjék, de a szükséges hitelnek elég legyen téve.

A mi az államjegyeknek beszámítását illeti, bocsánatot kérek t. képviselő ur, a bank sem kéri abból a szempontból, hogy ez fedezetnek tekintessék és nem ebből a szempontból kell azt megítélni. A dolog egyszerűen úgy áll, vajjon kötelessége-e az osztrák-magyar banknak az államjegyeket, melyek kényszerforgalommal birnak, fizetésül elfogadni, igen vagy nem? Ha köteles, a mint köteles is, nem lehet büntetni azzal, hogy a mit saját jegyei helyett fizetésül elfogad, rá nézve tökéletes holt terhet képezzen. A bank mondhatja azt: fizessen az adósom az én jegyemmel, azért bocsátottam ki a jegyet. Miért kellett azt mondani a banknak: fogadd el az államjegyeket is? Azért, mert azokat elfogadja az adósságok fizetésénél. Ez nem a bank érdekében, hanem egyszerűen a közönség, a forgalom érdekében történik, hogy ne kelljen visszautasítani a banknál soha az államjegyet, hanem mindig elfogadhatók legyenek és hogy a két jegy még a bank működési körében is tökéletesen parifikálva legyen és a forgalomban a kétféle jegyből nehézségek ne keletkezzenek.

Azt mondja a képviselő ur, hogy önálló bankot lehet fölállítani, mert kényszerforgalommal is el lehet látni, tökéletesen igaz. De új bank, új hatáskörrel, új alappal, új emberekkel, új üzleti összeköttetésekkel, azt hiszem, mindig hátrányban van kényszerforgalom mellett, midőn semmi biztosítéka nincs — mert az alap biztosítéknak alig tekinthető — szemben egy régi bankkal, régi hatáskörrel, consolidált hitellel, régi üzleti összeköttetésekkel. Azért nem kivánjuk egyszerűen az önálló jegybankot kényszerforgalommal fölállítani, a mit különben Horánszky t. képviselő ur is hangoztatott és e tekintetben nemcsak azt a tévedést követte el a képviselő ur, midőn Olaszországra hivatkozott, hogy megfeledkezett arról, hogy a hat olasz bank, mely cartell-viszonyban van, érczfedezettel, tehát tökéletes egyenlő alapon és hitelképességgel dolgoznak, hanem Olaszországban voltak és vannak másbankok is, melyek cartell-viszonyban nincsenek és melyeket e hat bank nem vett fel a cartell-viszonyba. Miért nem vette föl a hat bank ezeket is a cartell-viszonyba? Azért, mert azok üzleti összeköttetéseiben, soliditásában nem bizott oly föltétlenül, mint azon hat consortiumban, mely fennállott. De ilyen cartellt rákényszeríteni egyes intézetekre nem lehet. Ha tehát egy új kényszerforgalmú, önálló magyar bank keletkeznék, nincsen mód és eszköz arra, hogy csak ezen egy hiányt is kiküszöböljük, hogy csak ez egy hátrányt is kijavítsuk az által, hogy rákényszerítjük az osztrák bankot cartellre a magyar bankkal.

Azt mondja a t. képviselő ur, már csak azért is kell önálló magyar bankot felállítani, mert az osztrák-magyar bank traditióinál, érzelmeinél, összeköttetéseinél, székhelyénél fogva Austriának és az osztrák tartományoknak szolgál; továbbá azért kell önálló bankot felállítni, mert Magyarország speciális viszonyainak csak az felelhet meg. Ugy az érzelmek, mint traditiók, valamint speciális viszonyok az üzletvilágban nem léteznek s egyáltalában befolyással az üzletre nincsenek. Ezt ép azon tapasztalás bizonyítja, melyet az osztrák-magyar bankkal szemben az ország tett. Az üzletet minden melléktekintet nélkül hathatósan kiterjesztette e bank, mert létezése és igy érdeke törvény által biztosítva volt s a mintez

Digitized by Google

biztosítva van, akkor a traditiók, érzelmek, melyek tulajdonkép banknál, üzletnél nem léteznek, arra semmi befolyással nem birnak.

A mi pedig a speciális viszonyokat illeti, bátor vagyok a t. képviselő urat figyelmeztetni, hogy nincs kifejezés és eszme, a melyből több visszaélés és csalódás keletkezett volna, mint a hivatkozással a speciális viszonyokra. Vannak nemcsak a jogi és társadalmi, de különösen a nemzetgazdasági életben a hitel- és pénzviszonyoknak általános megmásíthatlan törvényei, a melyekkel szemben speciális viszonyokra hivatkozni a legnagyobb öncsalódás és ebben fogja magát ringatni a t. képviselő ur akkor, ha azt mondja, hogy nekünk oly jegybankra van szükségünk, a mely a mi speciális viszonyainknak felel meg. És példával is bebizonyítja, hogy mekkora önámításban van, midőn azt mondja, hogy megvárja az önálló banktól, hogy szervezzen gazdasági szövetkezeteket, azoknak váltóit gyüjtse össze s ezeket escomptirozva, teljesítse feladatát.

A legnagyobb tévedésben van a t. képviselő ur a feladatra nézve, melyet egy jegybanktól várni lehet. Ha arról méltóztatik beszélni, hogy a jelzálog-üzletet — a mely különben csak részben van ezzel összeköttetésben, mert lehet külön is, természeténél fogva — másként kell szervezni, hogy a szövetkezeti ügyet kell fejleszteni az országban és ezeket összeköttetésbe hozva, hitelforrásokkal ellátni: oly eszmét mond, a mely, elismerem, részben szükségből keletkezik és részben bizonyos korlátok, de szük korlátok között czélszerű és hasznos lehet; de jegybanktól követelni azt, hogy szövetkezeti alapon fejleszsze a hitelt, hogy a kis váltókat a falukon felkeresse s ezeket escomptirozza: ez a lehető legnagyobb veszedelem és tévedés a jegybankkal szemben. Hogy ha tehát e czímen támadják meg az osztrák-magyar bankot s ha e czímen követelnek önálló jegybankot, bátor vagyok figyelmeztetni, hogy akkor, mikor veszély és koczkázat nélkül az önálló bankot felállítani lehet — a mint kivánatos és jogos is — határozott tévedésnek fogom tartani akkor, ha ily speciális viszonyok terére menne.

Ily üzleti dolgokban speciális viszonyok nem léteznek; ily dolgokban a soliditás, hitelképesség dönt. A mi ennek megfelel, annak eleget kell tenni; a mi a korláton túl van, arra kitérni nem szabad. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy az osztrák-magyar bank kiváltságának további 10 évre való meghosszabbítása a valuta-viszonyok rendezését megnehezíti. Nagy tévedésben van a t. képviselő ur, mert a statutumok végig ugy vannak szerkesztve, a fundálás ugy van tervezve, hogy annál erősebb fundatiót nem fog találni a t. képviselő ur.

A bank statutumainak 83-ik szakasza világosan kimondja, hogy a bank abban a perczben, melyben az állam iránta való kötelezettségének eleget tesz és a valutát rendezi, tehát a kényszerforgalmi államjegyeket bevonja, köteles az érczpénzben való fizetést felvenni. És ez megtörténhetik holnap, holnapután, jótállok, hogy a banknak már most is oly érczfedezete van, hogy ebbeli kötelezettségeinek eleget tehet, mert a banknak egész szervezete, fundatiója, statutumai sehol nem ismerik a kényszerforgalmat és a statutumoknak csak a végén van felemlítve, hogy a banknak a 83-ik szakaszban említett kötelezettsége felfüggesztetik addig, mig a kényszerforgalom fennáll. Ha ez megszünik és a bank kötelezettsége előáll, akár bocsát ki több jegyet, akár nem, azoknak érczpénzben való beváltására köteles. És a bank szervezete, alaptőkéje és egész fundatiója, melylyel most bir, biztosítékot nyujt arra, hogy ezen kötelezettségének megfelelni képes is lesz Tehát a bank a valuta rendezését egy perczig sem késleltette.

De azt mondja Horánszky képviselő ur, hogy késleltette a valuta rendezését a kormány, mert semmit sem tett e tekintetben azon idő alatt, mely 1870-től 1882-ig lefolyt, midőn a viszonyok erre kedvezők voltak.

Bocsánatot kérek, azon lefolyt idő lehetett kedvező üzleti, nemzetgazdasági szempontból, de nem volt kedvező a valuta-rendezés szempontjából; sőt ellenkezőleg igen kedvezőtlen volt. Miért? Oly kérdések merültek fel és oly viszonyok keletkeztek azon idő alatt ezen a téren, a melyek sokkal nagyobb zavart és nehézségeket támasztottak, mint bármikor.

Előállott az ezüstnek disagiója, az aranynak nagy agiója, előállott a bimettalismus nagy és fontos kérdése. Nemcsak a gyakorlati emberek, de maguk a tudósok is a legnagyobb zavarban vannak e kérdést illetőleg és ha a monarchia most azonnal elhatározná magát a valuta-kérdés rendezésére, ha az államháztartás bajai és a forgalmi és kereskedelmi viszonyok nehézséget nem is képeznének, ez a kérdés a legnagyobb nehézséget okozná.

Ugyan kérdem Horánszky t. képviselő urat, vajjon az arany- vagy az ezüst-valutát ajánlja-e? Én bátor vagyok ezt a kérdést vita tárgyává tenni bármikor és bárhol. Meg vagyok győződve, hogy a pro és contra vitatkozás sokáig el fog tartani, de e kérdésnek gyakorlati megoldása késlekedni fog mindaddig, mig a ma fennálló viszonyok acut jellegöket el nem vesztik.

Tehát ne méltóztassanak a kormánynak szemrehányást tenni e miatt, mert ez a viszonyokban rejlő oly nehézség, a melyhez hozzá járulnak az államháztartásnak bajai, a forgalmi és különösen kereskedelmi nehézségek és a könnyelműség bélyegét nyomta volna a kormányra, ha az e téren valami experimentumot tett volna. Mert bármily erőfeszítéssel oldotta volna is meg a kérdést, fo-

Digitized by Google

lesz megszavazandó, erre következik a 2. §. és azután a többi szakaszok tárgyalása.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 1. §-át).*

Elnök: Elfogadtatik. Következik az *A)* alatti egyezmény.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, elfogadtatott.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a B) alatti egyezményt).*

Elnök: A *B)* alatti egyezmény, ha nincs észrevétel, elfogadtatott. Következnek a törvényjavaslat 2-ik és következő szakaszai.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a 2., 3., 4. §-okat, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak, olvassa az 5. §-t).*

Thaly Kálmán: T. ház! Miután a törvény végrehajtásával a pénzügyminister ur bizatik meg, én a végrehajtás tekintetében bátorkodom a t. ház figyelmét felhivni, illetőleg a t. pénzügyminister urat felkérni egy körülményre. Nevezetesen igen t. barátom Helfy Ignácz itt az előbb szóba hozta, sőt tényleg be is bizonyította, hogy az osztrák-magyar bank, mint gondolom, szokás alapján átvette az osztrák banktól a kétfejű sassal ellátott pecsétet és helytelenül a magyarországi fiókoknál is azzal él, még pedig kizárólag német felirattal. Miután a képviselőház által jelenleg elfogadott szerződés és törvényjavaslatban sehol sincs nyoma annak, hogy joga volna az osztrák-magyar banknak a kétfejű sast mint pecsétet használni, legalább a magyar korona területén, miután semmiféle ilyen czímer nem állapittatott meg sehol és én nem láttam sehol a német nyelvet statuálva, sőt a pénzügyminister ur nyilatkozata szerint a bank magyarországi fiókjainál — a kezelést értve — a magyar nyelv használata örvendetesen halad és ehhez képest midőn tény az, hogy a mai napon érvényben álló közjogi elvek szerint is helytelen és közjogilag illetéktelen eljárással állunk szemben, hogy tudniillik az osztrák-magyar bank a kétfejű sasos czímert német felirattal használja magyarországi intézeteinél, azt gondolom, nagyon itt az idő arra, hogy a t. pénzügyminister ur a szentesítendő törvény végrehajtása alkalmából intézkedni méltóztassék, hogy a ma érvényben levő közjoghoz és annak elveihez képest alkalmaztassék ezentúl az osztrák-magyar bank magyarországi fiókjainál a pecsét és felirat. Ezzel tartozunk nemzeti önállóságunknak, miután a jelvények a közjoggal állanak összeköttetésben. Igen helyesen történt, hogy a bankjegyeken, melyeknek egyik felén a felirat magyar, a kétfejű sasos czímer teljesen elhagyatott. Ha tehát a bank kibocsátványain el van htgyva az illetéktelen czímer, nem tudom, mi pgon élne még jövőre a bank ilyen illetéktelen jecsét- és czímerrel. Tökéletesen igaz, a mit Helfy t. képviselőtársam mondott, hogy nincs szükség semmiféle czímerre itt, hanem elég volna a felirat, az pedig Magyarországon nem lehet egyéb, mint magyar. Én tehát, miután Helfy t. képviselőtársam felszólalására semmi válasz nem érkezett, sem a pénzügyminister urtól, sem az előadó urtól, azért bátorkodom e szakasznál felszólalni és arra kérni a t. pénzügyminister urat, hogy a magyar közjognak a bank ezen eljárásánál is méltóztassék érvényt szerezni és a törvény végrehajtásánál erre különös tekintettel lenni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! Arra nézve, hogy az osztrák-magyar bank mily czímert használhasson, azon intézkedés, mely ma tényleg fennáll, a törvény hozzájárulásával történt. Az első szakasza az osztrák-magyar bank alapszabályainak, a miként azok 1878-ban elfogadtattak, a következőleg szól: *(olvassa)* „Az osztrák-magyar bank, a melylyé a szabadalmazott osztrák nemzeti bank átalakul, részvénytársaság, mely alapszabály szerint működését a birodalmi tanácsban képviselt királyságokban és országokban gyakorolja. Czége német nyelven „Oesterreichisch-ungarische Bank", magyar nyelven osztrák-magyar bank; pecsétje az osztrák-magyar monarchia czímere a czéget mindkét nyelven tartalmazó körirattal."

Thaly Kálmán: Nincsen oly czimer!

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: Minthogy — ezt tudom — nincsen olyan czímer, a törvényhozás elé javaslat terjesztetett arra nézve, hogy a bank ezen kötelezettsége alól feloldassék. Ezen javaslat törvénynyé is lett. Igy tehát ezen kérdés ideiglenesen törvényhozásilag meg van oldva. Ezért kérem Thaly Kálmán képviselő ur indítványának mellőzésével a végrehajtási utasítást elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Thaly Kálmán: T. ház! Méltóztassék megengedni egy pár szót szavaim kimagyarázása végett. A t. minister ur azt méltóztatik mondani, hogy ideiglenesen meg van oldva ez a kérdés a törvényhozás által. Én nem tudok rá törvényt, a mely által meg volna szabva, hogy mi az a czímer, a mit ama törvény kiván, mi a közös birodalom czímere? Oly czímer nem hozatott és ne is hozassék sohasem; tehát de strigiis, quae non sunt, nulla mentio fiat. És ha az a czímer nem létezik, akkor természetesen az nem is használható; mert én, ha meg volna az a czímer, felhivom a minister urat, méltóztassék megtanítani engem és a heraldikai társulatot arra, hogy mi az a czímer, mert mi azt nem ismerjük és nem ismeri, hála Istennek, senki ebben a hazában. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De a t. minister ur a dolognak még csak egyik oldalára méltóztatott nyilatkozni. Ha mindjárt ugy állana is a dolog a czímerre és a feliratra nézve, az csak nincsen a törvényben kimondva, hogy a magyar fióknál a felirat kizárólag német

Digitized by Google

legyen ugy, a mint Helfy t. barátom megmutatta, hogy tényleg igy van.

Ha ugy áll a törvényben, hogy a felirat kétnyelvű legyen, itt a magyar felirat hiányzik. De mindenesetre fentartom kérésemet, mert ismétlem, hogy a fennálló közjogra sérelmes azon körülmény, hogy kétfejű sast használ a bank és épen a t. túloldalnak a feladata ez irányban intézkedni, a kiknek leginkább érdekükben áll, legalább azon közjogi alapot, a melyen ők állanak, a sérelemtől megóvni. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. képviselőház! Ismétlem azt, a mit az előbb mondottam. Az 1878-iki alapszabályoknak első és 82. czikke szólnak a bank által használandó czímerről. Mind a kettőben az van, hogy az osztrák-magyar monarchia czímere használandó. Tény az, t. képviselőház és azt én sem tagadom, a mint a t. képviselő ur is állítja, hogy ily czímere az osztrák-magyar monarchiának nem létezik. És épen azért, mert a törvénynek ezen intézkedése a létező viszonyok folytán végrehajtható nem volt, kimondotta az 1880: XIII. törvényczikk, hogy a bank a czímer használatának kötelezettsége alól feloldassék. Azért, a kérdés a törvényhozás által meg lévén oldva, kérem a szakasz változatlan elfogadását.

Madarász József: T. képviselőház! Engedelmet kérek, nekem képviselői kötelességem a t. pénzügyminister urnak ezen mostani előadására nézve észrevételt tenni. Azt hittem kezdetben, hogy azon eredményre fog jutni, hogy a czímer egészen mellőztessék. Igy vélekedem én és ha nem lesz helye ezentúl sem egyik, sem másik államban a bank részéről czímert használni, *(Helyeslés a szélső baloldalon)* akkor tökéletesen ott lesztünk, a hova Thaly képviselőtársamnak kérése irányult. Ha pedig nem ezt értette volna a pénzügyminister ur: akkor tanácsos lesz, hogy a kormány a végrehajtás útján Magyarország közjogának megfelelőleg intézkedjék. Mert a pénzügyminister ur azon kijelentésére, hogy az osztrák-magyar monarchia czímere van megemlítve az alapszabályokban — megjegyezve itt, hogy ez nem törvény — kötelességemnek tartom megjegyezni, hogy a mai és az 1867-iki országgyülési többség által megállapított közjog szerint osztrák-magyar monarchia nincs. Van egyrészről a birodalmi tanácsban képviselt országoknak austriai monarchiája s ez császárság; van másrészről az 1867-iki törvényben előirt Magyarország és társországainak állama, vagyis a magyar monarchia. Tehát törvényben nem lévén az osztrák-magyar monarchia megállapítva, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* lehetetlen, hogy törvényesen az osztrák-magyar monarchia czímere is létezhessék. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én tehát csak azért tartottam kötelességemnek most felszólalni, hogy a t. kormány is megfontolva ezen ügyet, győződjék meg annak helyességéről, hogy ha Austriában, ha kell, használható az osztrák birodalmi czímer, Magyarországban, a magyar államban, ha kell használni czímert, lehetetlen, hogy más használtassék, mint Magyarországnak törvényes czímere. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisztán csak ezen kijelentést tartottam kötelességemnek megtenni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Helfy Ignácz: Csak azt a kérést akarom intézni a t. minister urhoz, hogy addig, a meddig az országgyülés a czímert illetőleg megállapodásra nem jut — a magam részéről óhajtom, hogy ne is jusson, mert én semmi szükségét nem látom annak, hogy e részben valami változás történjék — méltóztassék rávenni az osztrák-magyar bankot, hogy hagyja el a czímert. Nem szükséges az egy banknak, elég tekintélyt ád neki az, hogy két államnak a bankja. Méltóztassék elhinni, magának a banknak is szolgálatot fog ezzel tenni, mert utóvégre, neki is érdekében van, hogy rokonszenvessé tegye magát az országban és a nép előtt; az által pedig, ha a kétfejű sast megtartja, nem lesz rokonszenvessé. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, következik a szavazás. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az 5. §-t elfogadni, igen vagy nem? *(Elfogadjuk!)* A többség elfogadja.

Ekként a törvényjavaslat részleteiben is el lévén fogadva, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki. A legközelebbi ülésre vonatkozólag azt hiszem, hogy miután a képviselőház pénzügyi bizottságának 344. számú jelentése, mely az 1878. évi XXVI. törvényczikkben foglalt intézkedéseknek további 10 évre való kiterjesztéséről szól, e bank-törvényjavaslattal összeköttetésben áll, legczélszerűbb lenne, ha a t. ház e törvényjavaslatot méltóztatnék legközelebb tárgyalás alá venni és pedig a szombati ülésen. A szombati ülésnek napirendjén különben is a kérvények 25-ik sorjegyzéke lesz és ugy gondolom, e két tárgyat kitűzni elég is volna. A szombati ülés 10 órakor kezdetik meg. *(Helyeslés.)*

Csanády Sándor: T. ház! A napirendhez kivánok szólni. Én nem látom be, miért ne tartsunk holnap ülést? *(Nagy zaj.)*

Elnök: Miután a képviselő urak a törvényjavaslatok felett előzetesen tanácskozni szoktak és azt hiszem, ma már nincs idő arra, hogy e czélból intézkedés történjék, azért ajánlottam, hogy ne holnap, hanem szombaton tartassék a legközelebbi ülés. *(Helyeslés.)* Ezt tehát határozatilag kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 40 perczkor.)

Digitized by Google

276. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi október hó 9-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnök fölhatalmazása a vizaknai kerületben új választás elrendelése ügyében, a könyvtári bizottság alakulásra való fölszólítása. Elnöki jelentés a közgazdasági bizottság megalakulásáról, Bartha Miklós szabadságolásáról, ő Felsége a király köszönetének kifejezéséről névnapi üdvözlete alkalmából, végre a beérkezett kérvényekről. Az indítvány- és interpellatiós könyv fölolvasása. A bank-egyezség végmegszavazása. Az 1878: XXVI. törvényczikk érvényének meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. A 25. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása. Napirend. Helfy Ignácz interpellatiója.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, gr. Széchényi Pál, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Géza, Bedekovich Kálmán, b. Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Zsilinszky Mihály jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Beőthy Algernon, az azok ellen jelentkezőket Zay Adolf jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa az 1886. évi október hó 7-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

A jegyzőkönyv kapcsán kérem a t. házat, méltóztassék az elnökséget felhatalmazni, hogy Korizmits László elhunyta következtében Vizakna városában az új választás iránt a törvény értelmében intézkedhessék. *(Helyeslés.)* Ezt határozatilag kijelentem.

Minthogy továbbá a háznak minden bizottsága megalakult, kivéve a könyvtári bizottságot, felhivom ez utóbbinak tagjait, hogy a legközelebbi hétfőn délelőtt tartandó ülés előtt alakulás végett megjelenni és az alakulást szokásos módon bejelenteni szíveskedjenek.

Jelentem a t. háznak, hogy a közgazdasági bizottság megalakult és elnökévé Falk Miksa, jegyzőjévé Emich Gusztáv képviselőt választotta.

Tudomásul vétetik.

Jelentem továbbá, hogy Bartha Miklós képviselő betegsége folytán hat heti szabadságidőt kér.

Azt hiszem, a t. ház a kért szabadságidőt megadni méltóztatik. *(Helyeslés.)*

Bemutatom a ministerelnök 3215/M. E. sz. átiratát, mely szerint ő császári s apostoli királyi Fölsége a képviselőház részéről legmagasabb nevenapja alkalmából kifejezett hódolatteljes szerencsekivánatokat legkegyelmesebben fogadni s érettök őszinte szives köszönetét kifejezni méltóztatott.

Hódoló tisztelettel tudomásul vétetik. Bemutatom a temesvári kereskedelmi s iparkamarának Horvát Boldizsár képviselő által beadott kérvényét, melyben az osztrák-magyar bank szabadalmának meghosszabbítására vonatkozó törvényjavaslat némely szakaszainak módosítását kéri.

A törvényjavaslat már letárgyalva lévén, azt hiszem, legczélszerűbb lesz a kérvényt hét napra a ház irodájába letenni, hogy azt a képviselő urak megtekinthessék és azután a kérvény a ház levéltárába fog letétetni.

Bemutatom Zemplénmegye közönségének föliratát, melyben Jász-Nagykún-Szolnokmegyének a földadó leszállítása iránt való fölterjesztését pártolván, annak figyelembevételét kéri.

Digitized by Google

Bemutatom Szapáryfalva magyar telepközség lakosainak Kiss Albert képviselő által beadott kérvényét, melyben a földjeik után járó váltságdíj törlesztésének végleges elengedéseért esedeznek.

Ezen felirat és kérvény kiadatnak a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Következik a napirend: az indítvány- és interpellatiókönyv fölolvasása.

Beöthy Algernon jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítvány-könyvben újabb bejegyzés nincs.

Az interpellatiós könyvben a következő újabb bejegyzés foglaltatik: „1886. október 9-én. Helfy Ignácz: Kaulbars orosz tábornok bolgárországi küldetése tárgyában, a ministerelnökhöz.“

Elnök: A képviselő ur az ülés végén megteendi interpelatióját.

Következik az osztrák-magyar bank szabadalmának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a felolvasott törvényjavaslatot harmadszori felolvasásában is megszavazni. Igen vagy nem?

Kérem azon képviselő urakat, a kik azt megszavazzák, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége a törvényjavaslatot megszavazta és igy az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett szokott módon a főrendiházhoz átküldetni határoztatik.

Következik a pénzügyi bizottságnak 344. számú jelentése az 1878. évi XXVI. törvényczikkben foglalt intézkedéseknek további 10 évre való kiterjesztéséről szóló törvényjavaslat tárgyában.

Azt hiszem, a t. ház a jelentést felolvasottnak tekinti és igy az általános vitát megnyitom. Az első szó illeti a bizottság előadóját.

Hegedüs Sándor előadó: T. ház! Az 1878. XXVI. törvényczikkben Magyarország hozzájárult volt az ugynevezett 80 millió bankadósság elvállalásához. Az említett törvényczikk 2. §-ában az az intézkedés volt, hogy a bankadósságnak azon részéből, mely a bank jövedelméből a monarchia két állama javára eső összeggel nem törlesztethetik a bank kiváltságának tiz évi tartama alatt, Magyarország oly módon járul, hogy 30 százalékot Magyarország vállal el, mint 50 év alatt egyenlő részletekben kamat nélkül törlesztendőt. Most a bank szabadalmának meghosszabbításával, kapcsolatban ezen törvénynek meghosszabbítását is indítványozza a pénzügyminister e törvényjavaslatban, melyet a pénzügyi bizottság nevében van szerencsém a t. háznak elfogadásra ajánlani.

A most érvényben lévő törvényen e tekintetben csak az a változtatás történik, mely eszközöltetett a bank szabadalmának ide vonatkozó intézkedésében is, a mennyiben a törlesztésre már nemcsak a tiszta jövedelemben való részesülés összesen fordittatik, hanem egyszersmind azon ugynevezett 5 százalékos jegyadó is, melyet a bank a 200 milliónyi összegen felül kibocsátandó fedezetlen jegyek után fizet az államkincstárnak. Máskülönben a fennálló törvénynek azon intézkedése, mely szerint az igy törlesztetlenül maradó részből Magyarország 30 százalékot elvállal és ezt 50 év alatt kamat nélkül törleszti, fentartatik, de igen természetesen oly módon, hogy ezen intézkedés folytán e visszafizetés kezdete 10 évre odább tolatik. Ezek alapján ajánlom a t. háznak a törvényjavaslat elfogadását. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Helfy Ignácz: T. ház! A 80 milliós bankadósság a mult kiegyezésnek legsötétebb pontját képezte; legsötétebb pontját pedig azért, mert itt oly követeléssel állottunk szemben, mely nemcsak minden alapot nélkülözött, de mely egyenesen világos törvénybe ütközött, a mennyiben az 1867-iki XII. törvényczikk 57. §-ában a nemzet határozottan kijelentette, hogy habár méltányossági tekintetekből és azon szempontból, hogy az a másik állam, a melylyel szövetségbe lépendők voltunk, tönkre ne menjen, hajlandó a mult államadósságok egy részét generositásból elvállalni, kijelenti azonban egyuttal határozottan, hogy soha többé oly államadósságot, mely a törvényhozás beleegyezése nélkül köttetett, nem ismer el; ennek daczára elvállalt akkor a kormány 24 milliónyi államadósságot, vagyis 24 milliót ajándékozott oda az osztrák kormánynak. Miért? Azért, hogy az osztrák-magyar bankot létrehozhassa. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Azt fogják talán mondani, hogy hiszen ez lehet helyes, lehet helytelen, de törvényeinkbe van iktatva, a nemzet a kötelezettséget elismerte, magára vállalta, ezt ki kell fizetni, akárki jő kormányra, akár ezen párt is. Ez igaz, szomorú igazság *(Ugy van!)* és én mégis ellene szavazok e törvényjavaslatnak elvtársaimmal együtt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mert igaz ugyan, hogy ki kell fizetni ezt az ily könnyelmüen elvállalt adósságot, de ha már a kormány ily kényszerhelyzetbe hozta a nemzetet, kötelessége lett volna gondoskodnia mindjárt az első alkalommal arról, hogy e tehertől egészben vagy részben szabaduljon, pedig kinálkozott egy kedvező alkalom erre, midőn tudniillik a bankszabadalom meghosszabbításáról volt szó s a midőn nemcsak hogy oly rendkivül kitágította a bank szabadalmát, hogy az újabb előnyökben részesült a nélkül, hogy az ország dotatióját csak egy fillérrel is emelte volna: ekkor megtehette volna legalább azt, hogy ezen reánk ily jogtalanul háromló adósság törlesztésére legalább némi részben őt kötelezte volna. Én nem hiszem, hogy akár a t. pénzügyminister ur, akár bármelyik tagja a háznak tagadni merné, hogy bármily csekély feltételek mellett is ajánlatot tennénk egy pénzcsoportnak, hogy kényszerjegye-

Digitized by Google

ket kibocsátó magyar bankot állítson fel Magyarországon kizárólagos szabadalommal, ezért legalább is ezt az összeget, ezt a 24 millió forintot nagyon szivesen meg ne adná. Azt fogja tán mondani a pénzügyminister ur, hogy hiszen csak tiz évről van szó, tiz évre nehezen adna egy bankcsoport 24 milliót. Hát, t. ház, ha a csoport tisztán csak a magyar bankból directe keletkező nyereséget venné tekintetbe, én is elhiszem, hogy nem lenne azon helyzetben, hogy 10 évre ily nagy összeget adhasson; de van ám eszük a pénzembereknek, nagyon jól tudják, hogy az a csoport, mely egy országban bankot alapít és különösen oly országban, melynek pénzügyi kormányzata egészen ki van szolgáltatva egy pénzügyi csoportnak, ott a nyereség nem csak közvetlenül a banküzletből, hanem sokkal inkább azon melléküzletekből származik, melyeket a pénzügyi kormánynyal szokott kötni.

Nem titok, t. ház, hogy pénzügyi kormányzatunk ezer meg ezer lánczczal van hozzákötve e csoporthoz, melyet az osztrák-magyar bank képvisel. Nem is vádolom a pénzügyminister urat könyelműséggel, hogy csakis ezzel a társulattal kötötte meg a szerződést és hogy ezuttal megkisérleni sem merészelte más bankcsoporttal bank alakítása végett alkudozásokba lépni, mert tudja és érzi, hogy a mely perczben azon csoporttal kiköt, azonnal el kell hagynia székét, mert a pénzügyi kormányzatot nyolcz napig sem képes tovább vinni.

Ilyen állapot, t. ház, más országban egyáltalában nem létezhetik, mert oly szabadalmat, a melyet mi átengedtünk, odaadni és e mellett elvállalni egy adósságot hosszú évekre, hallatlan. Méltóztassanak csak elképzelni, hogy a lefolyt 8 év alatt 600,000 frt törlesztetett a 80 milliós adósságból, azon jövedelemből, a melyet a bankból kaptunk. A 10 esztendőből hiányzik még két év és vegyük fel, hogy e két év alatt a kincstár jövedelme szaporodik azon esetleges 5% folytán, a mely a 200 millión felül kibocsátandó jegyek után az államnak jár. Fessük a képet a lerózsásabb szinben és vegyük, hogy ezen összeg a 10 év alatt egy millióra megy fel. Ha tehát egy évtized alatt egy milliót törlesztünk, a 80 milliónak törlesztésére 80 decennium kell, a mi épen 800 esztendő, minek következtében a bankadósság kifizetésével egy újabb milleniumot érünk el. Ha az nem absurd állapot, akkor nem tudom, hogy mi az.

Álláspontunk ma az, hogy Magyarország pénzügyileg a Rothschild-csoporté, katonailag a közös hadügyministeré, közgazdaságilag Austriáé, politikailag az udvaré, csakis adósságilag Magyarországé. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Nem fogadom el a törvényjavaslatot. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Orbán Balázs: T. ház! Én szerencsés voltam már 8 év előtt is tagja lenni a t. háznak, a midőn Austriával a bank- és vámszerződés megköttetett, a ministerelnök ur tragicomicus alakoskodásával, a mi a gyors leköszönés és a még gyorsabb visszahelyezkedésben nyilvánult. Akkor is, miként most, a 80 milliós bankadósság a közgazdasági kiegyezés függelékét képezé, az mint egy ráadás volt azon sok százmillióra menő veszteségre, a mi Magyarországra a vám- és bankszerződésből háramland azon 10 év alatt, a melyre az contempláltatik. Én akkor is kötelességszerűleg kifejtettem ellenvetéseimet s miután ma is az akkori nézeteket táplálom s miután ezen tisztán osztrák adósság ránk való ismételt áthárításában mást, mint hazánk elleni merényletet nem láthatok: ma is ellentétes álláspontra helyezkedem e törvényjavaslattal szemben s kötelezve érzem magamat arra, hogy ne csak ellene szavazzak, hanem hogy e szavazatomat röviden indokoljam is. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Mindenekelőtt rosszalnom, elítélnem és kárhoztatnom kell a kormány azon eljárását, a mely szerint a kiegyezési törvényeket és azoknak ezen függelékét most tárgyaltatja, a midőn — eltekintve a kolerától — a legszorgosabb mezei munkák összeesnek, midőn vetés, cséplés, szüretelés a gazda nyakára nehezedik *(Ugy van! szélső balfelől)* s a midőn a képviselők nagy anyagi áldozatok, sőt nem egyszer existentiájuk veszélyeztetésével vehetnek csak részt a tárgyalásokban. Igen természetes, hogy ily körülmények közt a figyelem megoszlik s hogy a tárgyalások korántsem emelkedhettek azon szinvonalra, a mint azt ez életbevágó tárgyak rendkivüli fontossága megkivánta volna.

Igaz ugyan, hogy a taktikának ezen meg nem engedett fogását a kormány már rég óta gyakorolja és pedig gyakorolja az alkotmányos fogalmak ellenére és a haza végtelen kárára, gyakorolja mindannyiszor, valahányszor valamely reactionarius és szabadságellenes intézkedést át akar hajszolni, mindannyiszor, mikor Austriának kedveskedni akar; mindazonáltal mégis minden megszokottsága mellett sem tehetem, hogy miként más alkalmakkal, ugy most is rosszalásomnak és méltó megbotránkozásomnak kifejezést ne adjak.

A mi már most magát a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot illeti, bármiként csürjék-csavarják is a dolgot, az a 80 milliós bankadósság semmi részben nem illethet minket, mert az 1876-iki kiegyezéskor és leszámoláskor az is bele tudatott a quotába s kimondatott, hogy az önként átvállaltnál többel Magyarországot semmi szin és czím alatt terhelni nem lehet. Ez a mostani törvényjavaslat csak ürügyet keres arra, hogy még azon csekély jövedelmi részesedéstől is megfosztassék hazánk, a mit a névleg ugyan közös, de valóban osztrák bank

Digitized by Google

kellene, hogy roppant nyereményfeleslegéből részünkre kiszakítson. *(Helyeslés szélső balfelől.)*

Hogy az osztrák bank telhetlen részvényesei ezt a rájuk nézve előnyös helyzetet kizsákmányolják, azt értem s ismerve nyervágyukat, az ő szempontjukból természetesnek is találom; de hogy magyar kormány ehhez segédkezet nyujtson s hogy magyar képviselők e kelepczébe belecsalassák magukat, azt értelmezni nem tudom.

Nincsen nekünk, t. ház, szükségünk arra, hogy oktalan nagylelkűsködésből mások adósságait átvállaljuk, csinál ez a mi kedves kormányunk önmaga is annyi adósságot, hogy maholnap Magyarország lesz a világ legbeadósodottabb állama, az a Magyarország, melynek 1867-ig egyetlen fillér államadóssága sem volt.

A határidő e javaslat értelmében e század végéig kitolatik, vagyis a törlesztési határidő meghosszabbittatnék. Van, azaz hogy lenne nekünk elég törleszteni való adósságunk, hanem a mi okos kormányunk még törlesztésikölcsöneinketis átalakította stabilis és állandó soha sem fogyó adósságokká; nem elég, hogy jelenünket aláásta, hanem még a jövőbeni kibontakozást is gátolni igyekezik.

Különben ugy a sietve lemorzsoltatott kiegyezési törvények roppant veszteségei, mint ez a bankadósság átvállaltatása bér akar lenni azért, hogy a kormány ingadozó állása amonnan megreperáltatott; ámde én ezt igen nagy díjnak találom azon szolgálatért, hogy az egyensúlyt vesztett kormányelnök ur ismét talpraállittatott; azon kormányelnök ur, a kiben még egykori ministertársa és creaturája sem tudott semmi államférfiui tulajdont felfedezni s a mint irja, csak azért marad pártján, mert tud a parlamentben ripostirozni, vagyis szavakon lovagolva izetlen viczczeket mondani. *(Derültség a szélső balon.)*

Elnök: Kérem a t. képviselő urat, nem igen szokás a házban, hogy egyik képviselő a másikról azt mondja, hogy izetlen viczczeket csinál; nem is volna czélszerű, hogy ha ez szokásba jönne. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Orbán Balázs: És pártját vasmarokkal összetartani, vagyis képviselőtársain zsarnokoskodni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Soha még kormány — lett légyen egy tizenketted rangú német herczegség kormánya — oly gyámoltalan és — a mi rosszabb — oly nemzetellenes álláspontot el nem foglalt, mint a mi közösügyes kormányunk ezen kiegyezési tárgyalások és az újabban felmerült külföldi eseményekkel szemben. E kormány valódi irodai robotmunkát végez, betemetkezik a rubrikák özönébe, administrál pártszempontból, tőle aztán történhetik bármi, nem képes az események horderejét mérlegelni, romboló hatását bár csak némileg enyhíteni. Itt benn az országban minden hadnagyocska lábbal tiporhatja a nemzet méltóságát, sértheti büntetlenül az egyéneket, gúnyt űzhet a nemzet törvényeivel, alkotmányával, minden katonai becsületbiróság magához ragadhatja az igazságszolgáltatás hatalmát.

Furcsa jelenség és érthetetlen tünemény, hogy magnk a kormánypárti képviselők is beszámolóikban — tehát a nemzet szine előtt — elítélik, kárhoztatják e kormány tényeit, magatartását, gyámoltalanságát ép ugy, mint mi itten, hanem azért ők itten megszavaznak mindent, a mi a kormány hatalmát növeli, bárminő drágán kelljen is azt a nemzetnek megfizetnie.

Én egy ily drága árnak tekintem a 80 milliós bankadósság részben való átvállalását, a melyet nem is az osztrák államnak, hanem egy haszonleső részvénytársulatnak dobnak oda, hogy jövőre a kormány fennállását biztosító kölcsönöket megkaphassák. Én ily kétféle Jánusi arczot nem tudok ölteni, az én egyenes magyar lelkem *(Élénk éljenzés a szélső baloldalon)* el nem szivelheti, én a két hazának helyet nem találok szivembe, azt az egy haza kizárólagos szerelme tölti el *(Tetszés a szélső baloldalon)* s azért én ezen, csakis az osztrák hazára előnyös, de reánk nézve végtelenül káros törvényjavaslatot általánosságban sem fogadom el a részletes tárgyalás alapjául. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Horánszky Nándor: T. képviselőház! Én csak egy rövid és egyszerű nyilatkozatra kivánok szorítkozni, mely a következő: *(Halljuk!)*

Igazuk van az előttem szólott igen t. képviselő uraknak abban, hogy a 80 milliós bankadósság magyar törvénykönyveinknek egyik sötét pontját képezi; de miután 1878-ban a törvényhozás ezen bankadósságot, a melyre nézve törvénykönyveinkbe az is be van iktatva, hogy azzal az ország jogilag nem tartozik — fájdalom — elfogadta: itt a banknak oly szerzett jogáról van szó, a mely elől kitérni, felfogásom szerint, nem lehet. És ebben fekszik indoka annak, hogy én és t. elvbarátaim e törvényjavaslatot elfogadjuk. *(Helyeslés balfelől. Mozgás a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve; ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. képviselőház! Érteném azon felszólalást, mely a t. szélső baloldal részéről a törvényjavaslat ellen történt, ha arról volna szó, hogy a 80 milliós bankadósságnak 30%-a vagy egy része vállaltassék el az ország által. De ez, mint az előttem szólott Horánszky Nándor igen t. képviselő ur kifejezte, túlhaladott álláspont, mert az 1878: XXVI. törvényczikkben az ország kötelezettséget vállalt, melynek minden körülmények közt meg kell felelnie. A kérdés csak az, hogy a törvényjavaslat elfogadtatik-e vagy nem; hogy tehát a törlesztés, illetőleg a 400,000 forint évi részlet

Digitized by Google

fizetése most vagy tiz év mulva kezdődjék-e. Felfogásom szerint sokkal előnyösebb az országra nézve, ha ezen 400,000 forintot nem kell évenkint fölvenni és utána kamatot fizetni, hanem marad ezentúl is e kölcsönnek hátralevő része kamat nélküli adósság.

Én ezen intézkedést az országra nézve előnyösebbnek tartom és azért kérem a törvényjavaslat elfogadását. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Hegedüs Sándor előadó: T. képviselőház! Én Orbán Balázs képviselő urat csak a chronologiára bátorkodom figyelmeztetni. *(Halljuk!)*

A t. képviselő ur a törvényhozás működésére nézve azt mondja, hogy őszszel gazdálkodás és szüret van. Csakhogy tavaszszal meg szántásvetés, nyáron pedig aratás van. Tehát bátorkodom kérdezni, hogy a törvényhozás tulajdonképen mikor működjék. *(Derültség jobbfelől.)*

Továbbá a képviselő ur e törvényjavaslatot ugy tüntette fel, mint a mely azon bizonyos királyi kézirat fejében adatott. Bátorkodom őt figyelmeztetni, hogy e törvényjavaslat május 5-én, tehát akkor keletkezett, midőn az az ügy, melyre a kézirat vonatkozik, még föl sem merült.

Ajánlom a törvényjavaslatot elfogadás végett. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom, következik a szavazás. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 1878 : XXVI. törvényczikkben foglalt intézkedéseknek további tiz évre való kiterjesztéséről szóló törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik!)* A ház többsége a törvényjavaslatot általánosságban elfogadta. Következik a részletes tárgyalás.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot, mely részleteiben is változatlanul elfogadtatott).*

Elnök: E szerint a törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, harmadik felolvasása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

Következik a napirend szerint a 25-ik sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Udvarhely, Nyitra, Bars, Hont és Maros-Torda megyék közönségei feliratoznak a kihágási ügyekben és egyébként is a közigazgatási hatóságok elé tanúként beidézett állami csendőrök tanudíjainak az ügy természetéhez képest a belügyi, esetleg igazságügyi tárcza terhére való elszámolhatása iránt; továbbá olynemű intézkedések megtétele iránt, mely szerint a közigazgatási hatóságok jogkörébe utalt kihágási esetekben befolyó birságpénzek — elzárási helyiség előállítása, fentartása és ezekkel járó költségek fedezete szempontjából — a törvényhatóságok pénztárait illessék.

Gajáry Ödön előadó: A határozati javaslat a kérvényi bizottság részéről a következő: Ezen kérvények a házszabályok 175. szakaszára való hivatkozással a képviselőháznak folyó évi 2,921. számú határozata kapcsán kiadatnak a belés igazságügyministereknek. *(Helyeslés.)*

Elnök: E szerint kijelentem, hogy ezen kérvények a kérvényi bizottság határozati javaslata szerint a házszabályok 175. szakaszára való hivatkozással a képviselőháznak folyó évi 2,921. számú határozata kapcsán kiadatnak a bel- és igazságügyministereknek.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Borsodmegye közönsége, Beregmegye közönsége, Csanádmegye közönsége, Fejérmegye közönsége, Gömör-Kishontmegye közönsége, Hevesmegye közönsége, Hunyadmegye közönsége, Jász-Nagykun-Szolnokmegye közönsége, Szabolcsmegye közönsége, Ugocsamegye közönsége, Zalamegye közönsége, Arad szab. kir. város közönsége, Székesfehérvár szab. kir. város közönsége, Szombathelyen 1886. junius 13-án tartott népgyülés, Nyiregyházán 1886. augusztus 15-én tartott népgyülés, Szathmár szab. kir. város közönsége, Békés-Csabán 1886. augusztus 1-én tartott népgyülés, Komárom szab. kir. város közönsége, Enyingen 1886. évi augusztus 15-én tartott népgyülés, Ó-Becsén 1886. augusztus 20-án tartott népgyülés, Rozsnyón 1886. évi augusztus 8-án tartott népgyülés, Békés városban alakult 1848-as párt elnöksége, Esztergomban 1886. évi augusztus 8-án tartott népgyülés, Budapesten 1886. évi augusztus 1-én tartott népgyülés feliratoznak és kérvényeznek a Janszky-féle esetből kiindulva, Magyarország államjogi külön állása és a magyar király történelmi magas méltóságának a hadseregben is nyiltan és őszintén való elismerése, ennek intézményileg való érvényesítése, továbbá a Janszky-ügyben fenforgó nemzeti sérelem orvoslása és oly intézkedés megtétele iránt, hogy a hadseregben a magyar alkotmány szelleme s nemzeti közérzület tiszteletben tartása kellőleg érvényesüljön és biztositassék; külön magyar hadsereg és illetőleg önálló magyar hadsereg szerveztessék és a magyar hadsereg tagjai a magyar alkotmányra esküt tegyenek.

Elnök: T. ház! A kérvényi bizottság részéről bejelentetett nálam, hogy a bizottság kebelében külön vélemény adatott be. Ha más bizottságokban külön vélemények adatnak be, a mely bizottságok véleményei ki szoktak nyomatni, természetesen ezen külön vélemények is kinyomatnak és a ház t. tagjai közt szétosztatnak. Minthogy azonban a kérvényi bizottság határozatai nem szoktak kinyomatni, természetesen ez esetben a külön vélemény sem nyomatott ki. Azt hiszem azonban, hogy miután a külön vélemény a bizottságban bejelentetett, a bizottság részéről pedig nálam jelentetett

Digitized by Google

be, a különvélemény előterjesztőjét az előadó után fogja a szó illetni. *(Helyeslés.)*

Most tehát az előadó urat, azután pedig Győrffy Gyula képviselő urat illeti a szó.

Polónyi Géza: A napirendhez kívánok szólni. *(Halljuk!)*

T. ház! A kérvényi bizottság által szövegezett határozati javaslatban hivatkozás történik egy legfelsőbb királyi kéziratra, melylyel a szóban lévő Janszky-Edelsheim-féle ügy elintézettnek kéretik kimondatni. Már annak idején, midőn a kérvények a háznak bemutattattak, kérelmeztetett ezen oldalról, hogy akkor, midőn az ország törvényhozó testülete oly fontos ügyben tanácskozásba bocsátkozik, merőben lehetetlen, hogy oly kézirat felett határozatot mondhasson, mely a tanácskozás napirendjére tűzve és a képviselőház elé, mint ilyen elé terjesztve nem lőn.

Ma, midőn érdemlegesen bocsátkozunk e kérdés tárgyalásába, nem hiszem, hogy létezzék bármely közjogi, bármely tanácskozási szabály, mely lehetővé tenné egy törvényhozó testületnek azt, hogy ezen ügyet elintézettnek tekintse oly kézirattal, melyet mint törvényhozó testület nem ismer. Azért, t. ház, mielőtt a tanácskozásba belemennénk, azon tiszteletteljes kéréssel járulok a t. ház elé, méltóztassék ezen legfelsőbb kéziratnak, melyre itt hivatkozás történik, beszerzését és felolvastatását elrendelni.

Egyúttal pedig arra is kérem a t. házat e kérvényekkel kapcsolatosan, hogy a tárgyalás megindulása előtt Borsodmegye közönségének kérvénye, mely ez ügyet higgadt tárgyilagossággal, de meleg hazafisággal is tárgyalja, szintén felolvastassék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Azon kívánság, melyet most a t. képviselő ur előadott, egyszer már a házban kifejezésre hozatott. Akkor a t. ház nem határozott felette, mert az indítványt tevő képviselő ur visszavonta indítványát. Én elmondtam akkor az irányban nézeteimet, fentartom azokat most is és igen kérem a t. házat, méltóztassék most már, miután újra indítványoztatott, szavazással eldönteni, elfogadja-e ezen kívánságot vagy nem? *(Mozgás a szélső baloldalon)* és igen kérem, hogy elfogadni ne méltóztassék, mert — mint azon alkalommal kifejtettem — arra semmi alapos indok nem létezik. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A mi a második kívánságot, a kérvény felolvasását illeti, természetesen az ellen semmi észrevételem nincs. A kérvény, ha kivántatott, máskor is felolvastatott. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Helfy Ignácz: T. ház! Szerény véleményem szerint a t. ministerelnök urnak azon kívánsága, hogy ezen kérdés felett szavazással döntsünk, nem teljesíthető. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Derültség a jobboldalon.)* Utóvégre a t. többség, nagyon jól tudom, tehet a mit akar, a házszabályokat is megsértheti erőszakosan; de a házszabályok értelmében ezen kívánság nem teljesíthető. Mert a házszabályok értelmében minden tárgyat, mely e házban tárgyaltatik, ha egy képviselő kívánja, fel kell olvastatni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Itt rendkivüli eset forog fenn; szó van egy oly okmányról, mely egy fontos kérdésben megejtendő szavazásnál döntő lesz, mert tudva lévő, hogy a kérvényi bizottság véleménye oda irányul, hogy tekintettel azon legfelsőbb királyi kéziratra, az ügy, melylyel most foglalkozni fogunk, elintézettnek tekintessék. Ily körülmények közt, parancsszóval lehet eltiltani, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* de joggal nem lehet megtagadni azt a kívánságot, hogy a kérvény felolvastassék. *(Élénk helyeslés szélső balfelől.)*

Sőt megvallom, nem is értem a ministerelnök ur ellenzését. Én ellenkezőleg azt hiszem, hogy tartozunk annyi tisztelettel király ő Felségének, hogy a mikor egy kéziratról van szó, melyet ő bocsátott ki, az itt a ház előtt felolvastassék. *(Helyeslés a szélső balfelől.)*

Hisz csak nem akarja a ministerelnök ur ezt mint valami titkos, egyenesen hozzá privatim intézett okmányt tekintetni; hisz az a királyi kézirat nem intéztetett Tisza Kálmánhoz mint bihari földbirtokoshoz. *(Zajos derültség a szélső balon)* hanem hozzá intéztetett mint Magyarország ministerelnökéhez a saját ellenjegyzése mellett, még pedig oly ügyben, a mely itt a házban megvitattatott s a mely ép oly nyilatkozatra vonatkozott, a melyet a ministerelnök ur a házban tett.

Meglepő rám nézve az az ellentállás, melyet a ministerelnök ur e kis kérdésben kifejt. Méltóztatott rá hivatkozni, hogy már a mult alkalommal történt e tekintetben nyilatkozat s az indítványozó — a ki én voltam — visszavonta indítványát. Megmondom most, mért vontam akkor vissza indítványomat. Azért, mert méltóztatnak emlékezni, hogy ez összejövetelünk első napján történt s nem akartam a t. ministerelnök urnak azt a satisfactiót megadni, hogy mindjárt első nap bebizonyítsa, hogy e házban nem az érvek, nem a jogosság, hanem csakis a többség szavazata dönt. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon)* másrészről pedig azért, mert tudtam, hogy majd az érdemleges tárgyalásnál lesz alkalmunk ezt újból kérni.

Támogatom Polónyi Géza t. képviselőtársam jogos kérését. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Beöthy Ákos: T. ház! *(Halljuk!)* Minthogy e kérdésben a mult alkalommal a ház nem határozott, a mint azt épen hallottuk, én is bátorkodom e kérdéshez hozzá szólni. *(Halljuk!)*

Ha valami bizonyítja, t. ház, a mi parlamentáris eljárásunknak hiányos voltát, épen a most-ni tárgyalás bizonyítja azt; mert én egyáltalán nem tartom czélszerű és helyes dolognak azt, hogy a

Digitized by Google

ház a kérvényeknek ötletéből per tangentem és incidentaliter bármiféle fontos kérdések felett érdemlegesen határozzon. De különösen nem tartom azt helyesnek, sőt tovább megyek, a legnagyobb mértékben incorrectnek találom, hogy mi a kegyelmes királyi kézirat felett itt a kérvények ötletéből tanácskozzunk és határozzunk. *(Helyeslés balfelől.)*

Én, t. ház, correctnek és okvetlen szükségesnek találom azt, hogy a királyi kézirat itt a ház asztalára letétessék és felolvastassék. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Megkivánja ezt első sorban magának a koronának tekintélye, mert azt hiszem, hogy ha a koronának egy oly tényéről, mint a kegyelmes királyi kézirat, tanácskozunk, arról incidentaliter tanácskoznunk nem szabad; de megkivánja ezt a képviselőház tekintélye is. A minap azt mondotta a t. ministerelnök ur, hogy a kézirat hitelességéhez szó nem fér, mert az a Budapesti Közlönyben megjelent. De nem erről van itt szó, hanem arról, hogy a háznak méltósága megkivánja azt, hogy a korona és a nemzet egymással ne a Budapesti Közlöny hasábjain át érintkezzenek. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Azt mondta a ministerelnök ur a minap, hogy erre nincs praecedens. Ha nincs, azt tartom, kell praecedenst alkotni. De én azt állítom, hogy igenis van praecedens, mert ott vannak például a ministeri kinevezések, melyek meg szoktak jelenni a Budapesti Közlöny hasábjain és mégis mindig közöltetnek a házzal. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

De itt van még a berlini szerződés esete is. Midőn a berlini szerződésnek a ház asztalára való letételét kivántuk, nem azért kivántuk ezt, mintha azt hittük volna, hogy az nem hiteles; hanem kivántuk azért, hogy a háznak joga és méltósága megóvassanak; mert a ház csak oly okmányt tehet tanácskozása tárgyává, mely a ház asztalára le van téve. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ennek következtében én csatlakozom azon indítványhoz, mely a legfelsőbb királyi kéziratnak felolvasását kéri. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Az imént mondottak folytán kénytelen vagyok még pár szót kérni. *(Halljuk!)*

Mindenekelőtt legyen meggyőződve Helfy t. képviselő ur arról, hogy ha nem mondta volna is, tudtam volna, hogy miért vonta vissza akkor indítványát: azért, hogy egyszer szóba hozható legyen. Hogy előnyös-e ez, a felett ítéljen a t. ház bölcsesége.

Arról is legyen meggyőződve a t. képviselő ur, hogy oly legfelsőbb kézirat, mely hozzám, mint ministerelnökhöz intéztetik, mely a hivatalos lapban megjelenik, melyet mint ministerelnök ellenjegyzek, senki által olyannak, mint a mely hozzám, mint magán emberhez intéztetett volna, tekintetni nem fog. De kénytelen vagyok, midőn ezeket megjegyeztem, kijelenteni, hogy előbbi álláspontomat határozottan fentartom.

Vannak legfelsőbb kir. kéziratok, a melyek a házhoz intéztetnek; vannak olyanok, melyek természetüknél fogva a házzal közlendők; de vannak mások, még pedig nagy számmal, melyek a házzal soha közöltetni nem szoktak. Nem azért, mintha titkosak volnának, hanem azért, mert azoknak a házzal közlése a dolog természeténél fogva nem szükséges.

Azt mondja Beőthy Ákos t. képviselő ur, hogy a berlini szerződés is közöltetett a házzal. Természetesen, mert törvényeink közé kellett azt beczikkelyezni, kellett tehát a házzal közölni, hogy a ház láthassa, minek a beczikkelyezése kivántatik.

De itt erről szó nem lehet és egyáltalában nem fogadhatom el azt, hogy a tárgyalás alapját ezen kir. kézirat képezi. Képezik azt a kérvények, a melyekkel szemben igenis lehet hivatkozni arra, hogy egy oly kir. kézirat, mely ellenjegyezve van, melyért az ellenjegyző minister felelős, megszüntette az okokat, melyek a kérvényekre alkalmat szolgáltattak. Ez az egyszerű tényállás; és én ismételve kérem a t. házat, hogy méltóztassék elhatározni, hogy azon indítványt, mely a legfelsőbb kir. kézirat közlésére vonatkozik, ne fogadja el. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Hódossy Imre: T. ház! Tény az, hogy a kérvényi bizottság javaslata egynéhány kérvényt elintézettnek indítványoz tekintetni; indítványozza, hogy azok felett a ház napirendre térjen, azzal az indokolással, hogy az ő Felsége által a ministerelnökhöz intézett kézirat mindent elintézett, a mi erre vonatkozólag elintézendő volt és kéri, hogy a ház ezen indítványhoz hozzájáruljon.

Azt hiszem, hogy mint minden más okmány, a melyre hivatkozás történik, ugy ez is kell, hogy azon forumnak közvetlen tudomására hozassék, a mely forum arra akarja alapítani a maga határozatát. *(Helyeslés. Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Igen fontosnak kellene lenni azon indoknak, mely ezen kétségbevonhatlan alapelv mellőzését igazolná. Erre azonban érvet nem is hallottunk. Nem lévén tehát ellenérv, azt hiszem, nincs semmi ok arra, hogy azon alapelvhez hívek ne maradjunk és azért kivánnunk kell, hogy azon legfelsőbb kir. kézirat, melyre itt határozat alapítása indítványoztatik, velünk közöltessék. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Kénytelen vagyok egy észrevételt tenni és ez az, hogy Polónyi képviselő urnak az előadó ur szavai után kellett volna indítványát előterjeszteni, miután az előadó ur már indokolta volna azt, hogy mire alapítja a kérvényi bizottság a maga véleményét.

Digitized by Google

A házszabályokra való hivatkozás, t. ház, téves, mert a házszabályok nem azt mondják, hogy az iratok egyes képviselők kívánságára felolvasandók, hanem azt, hogy a ház határoz e tekintetben.

Igy van ez a kérvényekre nézve is. Valamely kérvény felolvasását bármely képviselő kívánhatja ugyan, miután az előadó szólott; de hogy az felolvastassék, ahhoz a háznak beleegyezése kivántatik és e fölött szükség esetén szavazással határoz. Nem marad tehát a jelen esetben sem egyéb hátra, mint az, hogy a felvetett kérdés szavazással döntessék el.

A tett indítványokat el kell különíteni. Az egyik vonatkozik a kegyelmes királyi leiratra, a másik pedig Borsodmegye kérvényére.

Mielőtt azonban szavazásra tenném föl a kérdést, Madarász képviselő ur kiván szólni.

Madarász József: T. ház! A kérdésnek szavazásra bocsátása előtt kivánok néhány szót szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elismerem, hogy Polónyi képviselő urnak a királyi kézirat előterjesztésére vonatkozó indítványát a bizottsági vélemény beterjesztése után kellett volna megtennie, minthogy azonban most már a tanácskozás e felett megindult s én is minden kétséget kizárólag meggyőződtem a felől, hogy a kérvényi bizottság véleményét arra alapítja, hogy a kérvényekben kifejtett aggodalom teljesen el van oszlatva a legfelsőbb kézirat által, kötelességemnek tartom nyilatkozni arra nézve, hogy ezen kézirat a ház asztalára letétessék-e? Jól tudom, hogy a házszabályokban nincs megirva, hogy a felolvastatni kért kérvényt a ház felolvastatni köteles; jól tudom, hogy midőn valamely határozat alapját egy okirat képezi és ennek előterjesztését valamely képviselő kéri, nincs benn a házszabályokban, hogy ezt azonnal a ház asztalára kell tenni; de mégis azt hiszem, hogy az alkotmányos gyakorlat és az alkotmány fogalma követeli azt, hogy ez előterjesztessék. Ha a kormánypárt tagjai ennek ellenkezőjét akarják megállapítani, ezt meg lehet tenni, de az eddigi gyakorlat az volt, hogy valamely okmánynak kért felolvasását a ház mindig megengedte.

Felfogásom szerint lehetetlen, hogy a kérvényi bizottság határozatát lelkiismeretesen ajánlhassa a t. háznak, ha csak a királyi kéziratot tanácskozás tárgyává nem tette. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ha e nélkül terjeszti elő a bizottság megállapodását, akkor egy hatalmi szó nyilatkozata alapján adja elő a háznak véleményét. Nem tehetem ezt fel s nem is teszem fel, de miként van az, t. ház, hogy a kérvényi bizottság a nélkül, hogy meggyőződnék, vajjon eloszlatta-e azon kérvényben foglalt aggályokat e királyi kézirat, tanácskozott. Nem tanácskozhatott, nem határozhatott. Én kérdem a t. ministerelnök urat: tanácskozhatunk mi, mint képviselőház, határozhatunk mi, mint képviselők, e kérvény fölött, ha azon legfelsőbb kézirat, melyre a kérvényi bizottság határozatának elfogadását alapítja, e ház asztalára letéve és az előttünk ismertetve nincs? Ennek közlését kivánja az alkotmányos tanácskozási rend, ez a függetlenül tanácskozó és függetlenül határozó parlamentekben bevett gyakorlat. Én tehát valóban meg nem foghatom, hogy miért ellenzi azt a t. kormány és miért ellenezhetné a t. ház, mert hiszen egyik s másik képviselőnek ugyis szabadságában lesz a tárgyalás alkalmával magának azon kéziratot egyik lapból elejétől végig elolvasni és arra hivatkozni, de én azt tartom helyesnek és azt tartom alkotmányosnak, hogy ne az egyik-másik hirlapból, ne az egyik képviselő által, hanem hivatalosan ismerje a ház a királyi kéziratot. Én szükségesnek láttam volna, hogy a bizottság valamire alapítja határozati javaslatát, azt a mire alapítja, a mellé csatolná is. De mindenesetre szükséges, hogy a t. ház ezt óhajtsa és szükséges, hogy ezen királyi legfelsőbb leirat, melyre nézve a kérvényi bizottság azt mondja, hogy az aggályokat eloszlatta, melyek a kérvényekben foglaltattak, letétessék a ház asztalára, felolvastassék, hogy mi is meggyőződjünk róla, eloszlatta-e az aggályokat vagy nem és azok szerint folytathassuk függetlenül tanácskozásunkat. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

E nélkül szavazhatnak önök, a hatalom dönthet, de világos tanujelét fognák adni az által, ha e legfelsőbb kézirat a tanácskozások előtt fel nem olvastatnék, hogy önök nem magára a tárgyra, annak nem az érdemére akarnak egy független tanácskozást és független meggyőződésből eredt határozatot, hanem a hatalom, a kormány érdekében nézik, mi jó és mi nem az? Ha ezt követi Magyarország parlamentjének kormánypárti többsége, akkor nem az alkotmányos gyakorlat, hanem *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* a hatalom kivánalmainak tesz eleget. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gajáry Ödön előadó: T. ház! Két izben történvén a kérvényi bizottság eljárására vonatkozás, engedje meg a t. ház, hogy a felvetett kérdéshez részemről hozzászóljak.

Azt hiszem, hogy a felvetett kérdés tulajdonképen az ügynek meritumára vonatkozik, a mit leginkább igazol azon felszólalás, melyet imént Madarász József t. képviselő ur részéről hallottunk, mert annyi kétségtelen, hogy ő a kérdést ugy állította fel, hogy most már a kérdés eldöntése által egyuttal a ház mintegy határozzon a fölött, vajjon a kérvényi bizottság helyesen határozott-e, vagy sem?

Ez végelemezésben a Madarász képiselő ur által felállított kérdés. Én ilyen körülmények között határozottan azon nézetben vagyok, melyet

Digitized by Google

a t. ministerelnök ur fejtegetett és kérem a t. házat, méltóztassék a ministerelnök ur nézetéhez hozzájárulni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Herman Ottó: T. ház! Azt hiszem, hogy a dolog elvi oldalára nézve nem lehet és nem szabad, hogy valakinek kétsége legyen. Egy okmányról van szó, a mely a most tárgyalandó ügygyel határozottan kapcsolatban van, mely az ügyet határozottan megvilágítja és a mely már a parlamenti tanácskozás rendjénél fogva felolvasandó. A mint, véleményem szerint eddig a vita folyt, az egyszerűen formakérdés. Formakérdés az, hogy a kézirat felolvasása iránti indítványt akkor kellett volna megtenni, mikor az előadó ur előadta a maga indokolását.

De a parlamenti tanácskozási rendből az is következik, hogy nálunk nemcsak az előadó előadásából nyer értesülést a dologra nézve a képviselőház, hanem a bizottsági tárgyalásokból is. A bizottsági tárgyalásokban részt vesznek a pártok képviselői, a kik a bizottságok által előkészített tárgygyal pártjaik elé állanak, ott előadják, hogy miben és minő alapon állapodott meg a bizottság.

A párt a bizottság javaslatát vagy pártolja, vagy nem.

Itt tehát nemcsak mende-monda után állít valamit egy párt, hanem valóságos értesülés, tudniillik bizottsági tárgyalás alapján, a mely minden képviselőre nyilvános, a hol a pártok képviselve vannak és teljes tudattal birnak arról, a min most a súly fekszik, hogy a többség részéről a királyi kézirat lényege, vagy természete volt döntő a határozati javaslat meghozatalára. És midőn ez ugy áll, midőn mi valóságos parlamenti előzetes tárgyalás alapján értesültünk a királyi kézirat létezéséről és annak a bizottsági határozatra való befolyásáról, semmi okát nem látom, hogy ezen királyi kézirat itt fel ne olvastassék és én határozottan kérem, hogy az itt felolvasásra jusson. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Szólásra többé senki sincs feljegyezve. Azt hiszem, hogy ez esetben másképen nem lehet, mint szavazással dönteni a kérdés felett.

Két kérdés van felvetve, a melyeket egymástól elkülönítendőknek tartok. Az egyik vonatkozik a legfelsőbb királyi kézirat felolvasására, a másik a borsodmegyei kérvényre. De azt hiszem, hogy a borsodmegyei kérvény felolvasása iránt csak az előadó ur beszéde után kellene határozni. *(Helyeslés.)*

Kérdem tehát a t. házat, kivánja-e, hogy a legfelsőbb királyi leirat itt felolvastassék?

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! A kérdéshez kivánok szólani. *(Halljuk!)* A kérdés egészben helyes, de nem „leiratról“ van szó, hanem „kéziratról.“ *(Helyeslés.)*

Elnök: Tehát kérdem, méltóztatik-e kivánni, hogy a legfelsőbb királyi kézirat itt felolvastassék? Kérem azon képviselő urakat, a kik Polónyi képviselő ur erre vonatkozó indítványát elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások a szélső baloldalon: Többség!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik nem fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége nem fogadta el Polónyi képviselő ur indítványának első részét.

Azt hiszem t. ház, czélszerű lesz, ha a második kérdésre majd az előadó ur beszédének meghallgatása után fog történni a szavazás. *(Helyeslés.)*

Kérem, méltóztassék most az előadó urat meghallgatni.

Gajáry Ödön előadó: T. ház! *(Halljuk!)* Az ügy, melyre a jelen kérvények vonatkoznak — talán szabad igy jellemeznem — érdekes adalékot fog képezni honunk közjogi történetéhez. Nem ugyan a tények absolut jelentőségénél fogva, avagy azért, mintha közjogunkban bármiféle változás állott volna be, korántsem ezen okból. Egy kötelesség teljesítése közben elvérzett tábornok sirjának megkoszorúzása *(Zajos ellenmondások a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől)* .... Nem az én fogalmaim szerint t. képviselőház. *(Nagy nyugtalanság és zajos felkiáltások a szélső baloldalon: Eláll! Eláll!)*

Thaly Kálmán: Történelem-hamisító *(Nagy zaj. Hosszantartó mozgás a szélső baloldalon.)*

Elnök: Még csak a kezdetén vagyunk, méltóztassék türelemmel lenni. *(Helyeslés jobbról.)*

Thaly Kálmán: Budapestet bombáztatni kötelesség?! *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Felkiáltások: Eláll! Eláll!)*

Gajáry Ödön előadó: Csak a legrosszabb akarat tulajdoníthat az én szavaimnak oly értelmezést, a mily értelmet azoknak most Thaly képviselő ur tulajdonított. *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)* Én azon kötelességre hivatkoztam, melyet az illető tábornok saját hadserege irányában teljesített. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Tehát egy a harcztéren elesett tábornok sirjának megkoszoruzása, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Az már más!)* a mi azonban lényegileg véve a dolog értelmén egyáltalán semmit sem változtat, mert azon szó, melylyel én éltem, nem abban az értelemben volt alkalmazva, melyet a t. képviselő urak annak tulajdonítottak, továbbá egy tábornoki nyugdíjaztatás és egy tábornoki előléptetés önmagukban véve egyrészt a bajtársi kegyelet tényének, másrészt a korona legfőbb haduri joga egy nyilvánulásának volnának tekintendők. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Olay Szilárd: Magyar közjogot kell tanulnia!

Digitized by Google

Gajáry Ödön előadó: Azt nem a képviselő urtól tanulom, mert akkor bizonyosan roszszul tudnám. *(Zaj.)* Tehát szólottam ezen tényekről önmagukban véve. Vonatkozásaikban azonban ezen tények legkevésbé sem nélkülözték azon súlyt és jelentőséget, melyet azoknak egyrészt a nemzet önérzete, másrészt pedig a nemzetnek alkotmányos intézményeihez való ragaszkodása tulajdonított.

És én azon feltevések daczára, a melyek pedig eléggé insinuáló módon támadtak fel most a túloldalról *(Felkiáltások a szélső baloldalon: De jogosan!)* és mondhatnám jogtalanul és méltánytalanul, *(Felkiáltások a szélső baloldalról: Megérdemelte! Rászolgált! Nagy zaj)* elismerem azt, hogy ezen talajban.... *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Felkiáltások a szélső balfelől: Elál! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Elnök: Az előadó ur kötelességét teljesíti. *(Zajos ellenmondások a szélső baloldalon.)* Hiszen joga van mindenkinek a tárgyhoz szólani. Vita elején vagyunk, kérem a ház t. tagjait, ne méltóztassanak türelmetlenkedni, itt véleményszabadság van. *(Helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Gajáry Ödön előadó: Elismerem, hogy ezen talajban fakadt csirája azon mozgalomnak, melynek törekvéseit ezen kérvényekben concret alakban kifejezve találjuk. És legkevésbbé sem lehet csodálkozni azon, hogy ha az ország egyik politikai pártja, a melynek programmjában az önálló hadsereg elve kezdettől fogva felvéve van, ezen mozgalom következményeit a saját részére levonni és ezen kétségtelenül kedvező alkalmat elveinek előbbrejuttatására felhasználni igyekezett. Ezen törekvésük jogosultságához a legkisebb kétely nem férhet.

Más kérdés azonban az, a melyet ezen kérvények felvetnek és a mik e kérvényekben foglaltatnak, szorosan összefügg és azokból természetszerűen következik, hogy vajjon az alkotmány változtatásnak az a szüksége, melyet e kérvények épen a felmerült incidensek folytán sürgetnek, csakugyan beállott-e már avagy nem, hogy a nemzeti érdek megköveteli-e tőlünk azt, hogy bizonyos törvényhozási intézkedések tétessenek azon irányban, melyben azt a kérvényezők sürgetik és jónak látják. Ezen kérdéseket teszik ma actuálisakká e kérvények. És ezen kérdések elbirálásánál ugy a nemzetnek, mint a parlamentnek nagy könnyebbségére szolgál az, hogy maguk azon tények, a melyek e kérvényezésre kiindulási alapul szolgáltak, a közbejött felvilágosítások következtében actualis jellegüket immár elveszitették. *(Ugy van! jobbfelől.)*

T. ház! Mindannyiunknak élénk emlékezetében kell, hogy legyen azon jelenet, a melynek a f. é. május hó 24-én tartott ülésben tanúi voltunk. A válasz, a melyet a t. ministerelnök ur Szalay Imre és Ugron Gábor képviselő urak interpellatiójára adott, az egyszerű, leplezetlen őszinteséggel mondott szavak, a melyekkel a Janszky-ügyben a kormány és a legfelsőbb katonai körök álláspontját jellemezte, *(Egy hang a szélső balról: Senkit sem elégítettek ki!)* — hallottam egy szót, hogy senkit sem elégítettek ki, de a tények nem azon közbeszólt t. képviselő urnak, hanem nekem adnak igazat *(Helyeslés jobbfelől)* — pártkülönbség nélkül osztatlan helyesléssel találkoztak *(Zaj a szélső balon)* és azon meggyőződésre vezettek, hogy a Janszky-ügy nemcsak a politikai pártok, de az egész nemzet megnyugtatására el van intézve. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Következtek erre nemcsak azon sajnálatos utczai tüntetések és zavargások, a melyekről én bizvást vélem állithatni azt, hogy azokkal az e házban ülő politikai pártok egyike sem állott solidaritásban, de bekövetkeztek oly tények és nyilatkozatok is, melyek az egész közös hadsereg szellemére vonatkoztatva, a mellett, hogy tárgyául szolgáltak egy itt a házban megtett interpellatiónak, másrészt alapot szolgáltattak arra is, hogy azon megnyugtató benyomás, melyet a ministerelnök ur válasza mindenkiben előidézett, sokakban egy más érzetnek, talán nem sikerül a kellő szót alkalmaznom, bocsássanak meg a képviselő urak — a bizonytalanság érzetének adjon helyet.

A közös hadsereg szellemére nézve akkortájt lancirozott eszmék iránt nem is lehetett közömbös azon nemzet közvéleménye, a mely nemzet törvényhozása alig pár héttel előbb alkotta meg a közös monarchia egységes védelmének elvén a népfelkelési törvényt. *(Zaj a szélső balfelől.)*

Ilyen körülmények, t. ház, érthetővé teszik még az érzékenységet is. S ekkor történt az ismert nyugdíjazás és tábornoki előléptetés.

A nélkül, hogy a nemzet tagjai közül bárki a legfőbb haduri jog gyakorlatának birálatába kivánt volna bocsátkozni, ugy lehetett tekinteni e tényt, mintha azon felfogásban, melynek a ministerelnök ur kifejezést adott, a legfőbb katonai körök tényleg nem osztoztak volna. Sokan azt feltételezték, hogy a magyar alkotmány homokra van alapozva, *(Élénk felkiáltások a szélső baloldalon: Ugy is van! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon)* homokra, melyet a reactio szele könnyen elfujhat, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Ugy is van!)* és az egész alkotmányos intézvény czéltalan pigra massává válik, a mely csakis arra való, hogy egész súlyával a nemzetre nehezkedjék. *(Zajos felkiáltások a szélső baloldalon: Ugy van! Ugy van! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

De ezen föltevéseket, t. ház, valóban a királyi legfelsőbb kézirat juttatta homokra. Mert lehetnek ugyan a kézirat formája és közjogi értéke iránt eltérők köztünk a nézetek, de maga a kir. kéziratnak ténye és annak tartalma *(Zajos felkiáltások a szélső baloldalon: Hol van a kézirat, lássuk! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon)* kétségte-

Digitized by Google

lenné teszi azt, hogy a magyar alkotmány nemcsak a nemzet elévülhetetlen jogain és az azt biztosító alaptörvényeken, de a legszilárdabb alapon, a királyi becsületen nyugszik. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Elég volna talán, t. ház, arra egyszerűen hivatkoznom, hivatkoznom azon világos kijelentésekre, a melyek mindenki által átértethetvén, országszerte megnyugvást eredményeztek. De szükséges a kérvényi bizottság javaslata indokolásában foglalkoznom a legfelsőbb királyi kézirattal *(Élénk felkiáltások a szélső baloldalon: Hol van? Halljuk! Halljuk! a jobboldalon)* azon általános kiindulási alapon, mely nem csak ezen kérvényezéseknek, de bizonyos tekintetben és mértékben az egész ország aggályainak indító okúl szolgálni alkalmas volt *(Zaj balfelől)* és ez az, t. ház, hogy a hadsereg körében felmerült tények és nyilatkozatok olykép voltak magyarázhatók, mintha a hadsereg szellemét oly intentiók hatnák át, a melyek hazánk önálló, független alkotmányának és alkotmányos intézményeinek tiszteletével össze nem egyeztethetők; oly intentiók, a melyeknek kizárólagos czélja csakis a dynasticus érdekekben, nem pedig egyuttal nemzeti alkotmányunk és alkotmányos intézményeink védelmében keresendők. *(Mozgás balfelől.)* S én, t. ház, azon nézetben vagyok, hogy csakugyan nem zárkózhatunk el azon kérdésnek fontossága előtt, melyet minden testületi működés megítélésénél első sorban kell zsinórmértékül tekinteni, hogy tudniillik azon testület működését miféle szellem hatja át, mert e szellem alatt, ha azt nem a szó realis értelmében, hanem azon átvitt értelemben tekintjük, melyet annak a közéletben tulajdonítunk, azon irányt értjük, a mely azon testület egységes törekvésének utját jelöli.

Ha már most igy fogjuk fel, t. ház, a hadsereg szellemének utóbbi időben sokat vitatott ügyét, akkor, hogy e szellem felett helyes ítéletet alkothassunk, mindenek felett egy lényeges megkülönböztetést kell tenni. *(Halljuk! jobbfelől.)*

A kérvények többjében a kérvényezők ugyanis azon tételt állítják fel, mely szerint a trónt biztossá, a nemzetet hatalmassá csakis a király, a nemzet és a hadsereg együttes, egybehangzó működése teheti. *(Ugy van! szélső balfelől.)*

Ezt a tételt, t. ház, mely önöknek első pillanatra plausibilisnek látszik, egy szabadelvű ember kiindulási alapul el nem fogadhatja. *(Zaj balfelől.)* Alkotmányos monarchiát képező államokban a nemzetnek csak két önálló factora van: a korona és a törvényhozás; a hadsereget mint ilyet, nem lehet elismerni *(Helyeslés jobbfelől)* s a nélkül, hogy azon fontos hivatást, a mely a hadseregre az államban vár, a legtávolabbról is kicsinyíteni akarnám, ép azon fontos hivatásnál s azon hivatásra szolgáló eszközöknél fogva kétségtelen előttem annak igazsága, hogy a hadsereg soha sem lehet tényező az államban, sem az állami czélok felismerésében, *(Mozgás balfelől)* sem az azokra vezető irány kijelölésében, hanem mint alkotmányos uton előállott intézmény, subordinált közege még pedig hatalmas közege az állami factoroknak azon kizárólagosan állami czélokra, a melyeknek a hadsereg utján és által kell érvényesittetni. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Azok tehát, t. ház, kik a hadsereg szellemét helyesen fogják fel, soh'sem fogják azt a tételt aláirni, mely a kérvényekben felállittatott, valamint hogy azok, a kik az általános védkötelezettségben foglalt népjogi garantiákat kellőkép méltányolni tudják, soh'sem tételezhetik azt fel, hogy a hadsereg mindkét alkotmányos factornak megegyezése nélkül valamely czélra felhasználható. *(Zaj balfelől. Halljuk! jobbfelől.)* Absolut államokban, a hol az államfő akarata minden népjogot absorbeál, talán feltehető még a hadsereg szellemének olyatén önálló érvényesülése, a melylyel még az illető államfő is leszámolni tartozik elhatározásaiban és ennek elég példájára utalhatunk a történelemben; de alkotmányos államban, hol az államhatalom minden nyilvánulásában a koronának és a törvényhozásnak, épen az alkotmányos felelősség szempontjából egyenlő joga kell, hogy legyen, annak jogosultsága, hogy a hadseregben önálló független szellem létesüljön, ki van zárva. *(Ugy van! jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon.)*

És ha létesülne, épen azért, mert ily önálló szellem tendentiáit képezhetik ma az alkotmányosságnak megszüntetése, holnap pedig az államfőnek megbuktatása, önmaga iránti kötelessége a koronának és a törvényhozásnak egyiránt gondoskodni arról, hogy ezen szellem felemelve lássa maga előtt azon korlátokat, a melyeket meg- és tiszteletben tartani köteles azért, mert azok állítják fel, a kiknek lételét és fennállását köszöni. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj a szélső baloldalon.)*

Mi lehet és kell tehát, hogy legyen a hadsereg szellemének egyetlen ismérve, egyetlen kötelessége? Nem más, mint az, a mit a legfelsőbb királyi kézirat kifejez, *(Ugy van! Felkiáltások a szélső baloldalon: Hol van?)* kifejez pedig nemcsak azért, hogy a nemzetnek tudomására hozza, *(Zajos közbekiáltások a szélső baloldalon: Hol van? Olvastassék fel!)* hanem, hogy kinyilvánítsa a közös hadsereg minden tagjával szemben is. Mert a korona kijelentései — és ezt talán csak nem fogják elvitatni akarni a t. képviselő urak — épen a legfőbb hadúri jog szempontjából, a hadsereg minden tagjára irányadók. S mint a legfelsőbb királyi kézirat kijelenti, *(Zajos felkiáltások a szélső baloldalon: Hol van?)* ennek szellemét ezentul sem uralhatják más érzelmek, mint versenyző törekvés a kötelesség hű teljesítésében. *(Helyeslés jobbfelől. Felkiáltások a szélső baloldalon: Hol van?)*

De megmagyarázza és határozottan körülirja a legfelsőbb királyi kézirat ezen kötelesség tárgyát is, mint a mely kötelessége a hadseregnek

Digitized by Google

nemcsak a monarchiának kifelé való védelmét, hanem minden politikai pártküzdelmektől távol állva, a benső rend fentartása érdekében a törvények és ennek folytán a törvényesen fennálló alkotmányos intézmények oltalmát is foglalja magában. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon.)*

De a legfelsőbb királyi kézirat *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hol van?)* kellő megnyugtatást nyujt azon garantiák tekintetéből is, melyeket a kérvényezők behozatni sürgetnek. Mert e tekintetben a legfelsőbb királyi kéziratnak azon kijelentése, hogy ép oly sajnos, ha egyes tények miatt az egész hadsereg kedvezőtlen birálat alá vétetik, magukkal azon tényekkel szemben is oly állásfoglalásnak tekintendő, melyet az egész nemzetnek minden tartózkodás nélkül megnyugvással kell fogadnia. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: De ha nem ismerjük!)*

És hogy a nemzet e legfelsőbb királyi kéziratot igy fogta fel, hivatkozhatnám a közélet jelenségeire, hivatkozhatnám arra, hogy a legfelsőbb királyi kézirat közzététele óta a nyugalom országszerte helyreállott és a kérvényezések fölött a legtöbb helyen, nem mondom, kizárólag mindenütt, de a legtöbb helyen napirendre tértek. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Halljuk a kéziratot!)*

De ezt a hangulatot magát indokul felhozni nem kivánom, mert azt tartom, hogy jóllehet a parlamentnek nem szabad érzéketlennek lennie az ország közhangulata iránt, mégis magát ezen közhangulatot döntő indokul nem szabad elfogadnia, hanem elhatározásainak indokát függetlenül ezen hangulattól, magukból a tényekből kell meríteni. E tények pedig olyanok, a melyek az egész Janszky-ügyre nézve megnyugvásra vezetnek s ezért a kérvényi bizottság részéről van szerencsém a következő határozati javaslatot beterjeszteni:

„Tekintve, hogy azon ügyre nézve, melyeme kérvények indokául szolgál, az Ischlben folyó évi augusztus hó 7-én kelt és a hivatalos lapban ugyanazon hó 11-én közzétett legfelsőbb kézirat által minden jogosult aggály eloszlatva lett, a képviselőház nem látja szükségét annak, hogy kérvényezők által jelzett bármely irányban törvényhozási intézkedés történjék.“ *(Nagy mozgás, zaj szélső balfelől. Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Györffy Gyula: T. ház! Meg vagyok nagyon győződve, hogy az előttem szólt előadó urnak beszédét az igazi hazafiság sugallta, azonban mégis annak azon gyengéje volt, a melyért ő nem hibás, az tudniillik, hogy ennek kifejezést adni kellően nem sikerült; maga az az indokolás, a melylyel a kérvényi bizottság véleményét indokolni megkisértette, szintén ebben a hibában szenved, mivel azon alap, a melyre a kérvényi bizottság többsége a saját véleményét alapította, tudniillik a kézirat, a kérvényi bizottság és a képviselőház előtt nem létezik. Hogy erre véleményt miképen lehet építeni, ezt én megérteni képes nem vagyok. Ezzel kapcsolatosan azonban legyen szabad ezen incidensből a t. ministerelnök urnak két megkülönböztetésére reflectálni. A t. ministerelnök ur ugyanis különbséget tett oly leiratok közt, a melyek egyenesen a házhoz vannak intézve és olyanok közt, a melyek nincsenek ahhoz intézve. Hogy e kettő közt akkor, midőn az alkotmányos ministerelnökhöz intézett kéziratról van szó, mi a különbség, megérteni képes nem vagyok. De még kevésbé vagyok képes megérteni azt a megkülönböztetést, a melyet a ministerelnök ur kézirat és leirat közt tett, mert erre vonatkozólag alkotmányos ismereteim absolute nem képesek felvilágositást nyujtani. E megkülönböztetést a magyar törvényhozásnak, nézetem szerint, nem szabad elfogadni, mert különben egy oly jogról mondana le, mely a magyar törvényhozó testületet mindenkor megillette s a mely szerint a koronával a ministerium utján egyedül ő érintkezik, de más senki sem. *(Ugy van! a szélső balfelől.)* A kérvényi bizottság többségének véleménye egy oly királyi kéziratra van alapitva, a melyet formailag nem ismerünk. Én tehát hivatkozhatnám arra, hogy ezen oknál fogva is a többségi vélemény is alaptalan, azon indok daczára is, melylyel az állittatik, hogy a királyi kézirat, melyet tekintsünk ismertnek, mert hisz a „Budapesti Közlöny“-ben megjelent, mintha e kézirat által a nemzet nagy aggályai eloszlottak volna. A t. kérvényi bizottság többsége véleményének ezen egyetlen indokát bátor vagyok hasonlókép, mint a t. előadó ur, az eseményekből ellenvilágitásba helyezni. *(Halljuk! Halljuk! szélső balfelől.)*

Ha még oly érzékeny lett volna is azon bántalom, mely ellenünk a budai temetőben elkövetetett *(Halljuk! Halljuk!)* és ha azon bántalom azonnal jóvátétetett volna, meg vagyok győződve, hogy az maga után hagyott volna ugyan kellemetlen nyomokat, de semmi esetre sem izgatta volna ugy fel a nemzet közvéleményét, a mint tényleg történt. De miután a köteles elégtétel is megtagadtatott a nemzettől, természetes, hogy az előbbi érzékeny bántalom sértéssé minősült, mely alkalmas volt arra, hogy a nemzet minden aggályát provokálja és méltán, mert a bántalom azon hadsereg részéről jött, melynek egyik állitólagos feladatát az is képezte, hogy a nemzet legszentebb érdekeit védelmezze. Kellett, hogy a nemzet a hadseregnek ilynemü kötelességét is vélelmezze, nem mondom saját ösztönéből, vagy épen meggyőződésből, hanem kényszerüségből.

A magyar hadseregről le kellvén mondania, kénytelen volt a nemzet némi megnyugvást keresni és abban a hitben találni meg, hogy a hadsereg, mely a nemzet erőmegfeszitései árán európai szinvonalra

Digitized by Google

emeltetett és azon tartatott meg állandóan, hogy azon hadsereg, melynek a delegatiókban sohasem voltak elég drága és elviselhetlen terhekkel járó igényei, melyeket a magyar delegatusok az osztrákok ellenzése daczára is gyakran és utána a magyar törvényhozás pártkülönbség nélkül pazar bőkezűséggel meg nem szavazott volna, mondom, a nemzetnek hinni kellett, hogy e hadsereg velünk szemben sem fog megfeledkezni kötelességéről, méltányolni fogja, hogy e nemzet az ő existentiájára áldozza véres verejtékének ugyszólva minden gyümölcsét és ennek fejében viszont megvárhatja, hogy nemcsak a magyar államot, mint a dualisticus államforma szerényebb felét, hanem a magyar alkotmányt és a nemzet jogait is kész védelemben részesíteni, ha azt valaki elég merész volna megtámadni.

De, t. ház, a mily nagy csalódást rejtegetett számunkra a közös hadseregbe vetett emeltünk, épen oly méltatlan gyanuval sujtotta az a közös hadsereg hagyományos szellemét. Mert az a hagyományos szellem létezik. Lényege ugyanaz, a miért Olaszországban Radetzky, Csehországban és Bécsben Schwarzenberg, nálunk Jelasich és társai vívták öldöklő csatáikat; az egységes Ausztria absolut uralma volt az, a miért ezek küzdöttek. És veszendőben volt az eszme, egyedül a hadseregben létezett, melynek ezentúl egyetlen törekvése, büszkesége az volt, hogy általa és benne él Austria, vagy hogy classicus tanut idézzek magam mellett, úgy énekelte az osztrák költő: Hadseregedben vagy Austria.

E hagyományos szellemet az 1867-iki kiegyezésnek mindent átalakító szelleme sem birta gyengíteni, sőt Belcredi ismeretes és hirhedt beszéde tanúskodik arról is, hogy mindazon aspiratiók, melyeket a kiegyezésnek áldozatul kellett hozni és melyek többé nem képezhették nyilt politikai törekvésekben vallott czélját, ismét csak a hadseregnek az alkotmányosság szellemétől és az új idők mindent átalakító hatásától teljesen megóvott hagyományos szellemében találták utolsó menedéköket. És ebből kifolyólag természetes, hogy ez a hagyományos szellem megragadott minden alkalmat, bizonyítani azt, hogy rá nézve a kiegyezés által megújított és sanctionált fogalmak: magyar állam, magyar alkotmány, magyar nemzeti méltóság nem léteznek. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Vagy minek tulajdonítsuk különben azon megdöbbentő tényt, hogy a mienknek is nevezett hadseregnek egyik alezredese Egerben, magyar területen a magyar állam lobogóját nyiltan rongynak nevezhette büntetlenül? *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Mit szóljunk ahhoz, hogy Götzl mérnökkari hadnagy csupán azért fosztatott meg tiszti rangjától, mert kapitányának bizalmas társalgás közben elég vakmerő volt bevallani, hogy ő nemzete alkotmányának védelméért még az aranyos vállrojtot is kész feláldozni? Hát a magyar államiság és nemzeti méltóság egyik symboluma, annyi diadalmas csaták dicső jelvénye, a három színű lobogó csak egy rongy, mely a mi hadseregünk ünnepélyeinek decorumát sérti? s a magyar alkotmány csak arra való, hogy az azt védelmező nemzetet ismét halomra gyilkolhassa az a közös hadsereg, a mely nem tűr meg kebelében olyan magyar ifjut, kinek lelkéből a legfőbb hadúr esküje által is szentesített alkotmány tiszteletét sem a pálya nehézségei, sem az egyenruhára octroyált hagyományos szellem végkép kiölni nem tudta? *(Élénk tetszés a szélső balon.)*

Ily előzmények után csodálkozhatunk-e, t. ház, ha most már egy tábornok a nemzetnek alig heggedő sebén kiméletlen szóval szaggatja fel a feledés fátyolát és dicsbeszéddel megkoszoruzza annak sirját, kit a hagyományos szellem szolgálatában hősnek elismerünk ugyan, de a ki nemzetünk szivén ezen sebet ütni segített? *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Igaz, t. ház, hogy önmagát tiszteli meg az a nemzet, mely hős ellenfelének is megadja a méltó elismerést *(Helyeslés a szélső baloldalon)* és ha a budai temető megkoszorúzott halottja valódi hős volt, akkor emléke szent legyen a nemzet előtt, mely ellenfelében is legnagyobbra tudja becsülni azon erényt, melyet önmagában legfőbb erénynek tart. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, ama koszorú nem a hős ellenfélnek, hanem a bajtársnak volt szánva. Hát, t. ház, lehet-e a mi hadseregünk katonái és ama hősök között bajtársi viszony? *(Ugy van! a szélsőbalon.)* Hát a mi hadseregünk katonái bajtársi kegyelettel áldozhatnak oly hősök iránt, kik e nemzet elleni irtó háborúban aratták babéraikat? Oly képtelenség ez, mely csak leigázott nemzetekkel szemben lehetséges, de még akkor sem ildomos. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az államiságnak e nyilt negatiója, a nemzeti érzület és méltóság e nyilt lábbal taposása sokkal több volt, mintsem, hogy azt a nemzetnek példátlan türelme elviselhette volna, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* több volt, mint a mennyit a hadsereg iránt mesterségesen táplált hiszékenység is elbirhatott. Oly nagy és általános volt a felháborodás, hogy azt a t. ministerelnök ur sem merte többé ignorálni, hanem annak hatása alatt kénytelen volt az eljáró tábornokot itt e házban megrovással illetni a pártok általános helyeslése mellett és szelid alakban bár, a nemzetnek némi elégtételt adni. És a nemzet annál nagyobb megnyugvással fogadta alkotmányos ministerelnökének e megrovó nyilatkozatát, minél örvendetesebben győződhetett meg a ministerelnök ur nyilatkozatából arról is, hogy a magasabb katonai körök felfogása és a ministerelnök ur egyformán ítélik meg a tábornok eljárását. De ebben rejlett épen a kellemetlen tévedés,

Digitized by Google

melyet a hadsereg főfelügyelője a ministerelnök ur nyilatkozata után sietett fölvilágosítani. Hires pohárköszöntőjében ugyanis, a mikor meghatározta a hadsereg hagyományos szellemét és azt abban találja, hogy a katonaságnak nincs és nem lehet más kötelessége, mint a császárért, a sárga-fekete lobogó alatt harczolni, ugyanakkor kötelességévé teszi a hadseregnek és előljáróinak, hogy e szellemet a jövőben a hadseregben épen oly erélylyel iparkodjanak ápolni és fentartani, mint azt a multban tették.

E nyilatkozat által nemcsak megtagadtatott a solidaritás, melyet a t. ministerelnök ur saját felfogása és a magasabb katonai körök felfogása közt itt létezőnek állított, hanem ellenkezőleg, a magasabb katonai körök e nyilatkozata által egyenesen helyeseltetett a tábornok eljárása, a ki a pohárköszöntő szerint is, a hagyományos szellem szolgálatában és az iránti kötelesség teljesítésében koszorúzta meg azt a sirt és ez által igenis a hagyományos szellemet akarta fentartani és ápolni a hadseregben, a kit ennélfogva a ministerelnök megrovó nyilatkozata méltatlanul ért. Ilyformán, t. ház, a hadsereg hagyományos szelleme és a ministerelnök ur által képviselt alkotmányos felfogás nyilt ellentétbe hozatott egymással. Melyik erősebb? ez volt az aggódó nemzet kiváncsiságának tárgya. És az aggodalmak nem voltak alaptalanok. A Budapesti Közlönyben ellenjegyzés nélkül megjelent kézirat a hadsereg felügyelőjének minden tényét helyesli és sanctionálja és nehogy e kézirat igazi jelentősége iránt senki tévedésbe ne essék, rá nem sokára a ministerelnök ur által megrovott tábornok előléptettetett és a magyarországi főhadparancsnok, kiről kidertilt, hogy a magasabb katonai körök hagyományos szelleme daczára, ezen egyetlen egy esetben a ministerelnök felfogásával egy értelemben volt, nyugalmaztatott. Valóban a Götzl hadnagy és ezen eset között csak annyi különbség van, a mennyi a rangérdem és a társadalmi állás között van. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

A kérdésnek ezen megoldása megdöbbentette a nemzetet. Hiszen ezen megoldás az alkotmánynak teljes vereségét jelentette és kétségtelenül bebizonyította azt, hogy a magasabb katonai körök akaratával szemben a magyar alkotmány nem létezik. De bebizonyított még egyet, azt tudniillik, hogy a magas katonai körökkel szemben a magyar ministerelnök még a magyar államban sem tényező. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Egy pillanatra úgy tetszett, mint hogy ha a nemzet előtt a kiegyezésnek régen megjósolt örvénye nyilt volna meg és az mint egy drámai igazságszolgáltatás első sorban azt akarta volna elnyelni. a ki a kiegyezést oly szigorúan elitélte és később mint ministerelnök önmagával és az ellenzőkkel szemben oly szívós makacssággal védelmezte.

A nemzet azonban nem engedhette meg, hogy az alkotmányos ministerelnököt nem alkotmányos factorok buktassák meg. S épen ezért az egész hazafias magyar sajtó pártkülönbség nélkül foglalt a ministerelnök ur mellett állást és egyenlő vehementiával követelte a megsértett alkotmányosságnak adandó teljes elégtételt, a sajtó által formulázott ezen követelésnek pedig a szükséges nyomatékot megadta a nemzet minden rétegében megindult s az alkotmányos tüntetésekre irányított általános mozgalom; hanem a párttactikával egyáltalán nem volt összeegyeztethető az, hogy ezen demonstratiók általános jellege mindvégig fentartassék.

A t. mérsékelt ellenzéki párt talán nem tüntetett azért — a mint én hiszem — mert a maga részéről nem tartotta czélszerűnek vagy legalább is tapintatlanságnak tartotta volna oly mozgalmakban való részvétele által magát alaposan compromittálni, a melyeknek éle épen azon intézkedések ellen volt irányozva, a melyek minden valószinűség szerint a t. kormány bukását vonván maguk után, az örökösödésre nyujtottak volna kellemes kilátást. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Megerősít engem e feltevésemben az, hogy a tüntetések idejében a t. mérsékelt ellenzéknek egyik vezérférfia a tüntetésektől való távolmaradásukat azzal indokolta, mert az nem a kormány ellen van irányozva. Egy nagy nemzeti ügytől való távolmaradást egy politikai pártnak ily kicsinyes okkal igazolni akarni sokkal inkább magán viseli az ürügy látszatát, *(Ugy van! a szélső balon)* semhogy azt komolyan lehetne venni. De ürügynek jó volt, mert a t. mérsékelt ellenzék csakugyan nem tüntetett

Nem tüntetett a szabadelvű párt sem, *(Halljuk!)* vezére félre vonult és hallgatott; ugy tett, mintha az egész események őt egyáltalán nem érdekelték volna. Pedig dehogy nem érdekelték! Nagyon is érdekelték! Hisz a már is megingatott bizalomról volt szó. Már azon körülmény, tudniillik, hogy a történt intézkedések a ministerelnök megkérdezése nélkül — és megkérdezése nélkül akkor, mikor ő már e kérdésben engagirozva volt a parlamenttel szemben is — intéztettek el, világosan bizonyította, hogy katonai ügyekben még akkor sem hallgatnak rá, ha azoknak az előadó ur által jelzett politikai és alkotmányos vonatkozásuk van. *(Ugy van! a szélső balon.)*

Az ily eljárás ellen irányuló mozgalmakban pedig részt venni és remonstrálni azért, hogy a t. ministerelnök ur alkotmányos állása mellőztetett, a már megingatott bizalmat épenséggel tönkre tette volna. Sokkal helyesebbnek látszott, ha rábizzuk azt egy pártra, a mely ezuttal is bebizo-

Digitized by Google

nyíttotta, hogy egyedül ő nem tactikázik, hogy az ő érdeke, mint mindig, ugy ezuttal is a nemzet érdekével is megegyezik. *(Helyeslés a szélső balon.)*

És ez az egy párt, az annyiszor kigúnyolt és annyiszor kicsinyelt függetlenségi párt birt ez alkalommal is annyi önzetlen hazafisággal, hogy e — a mint a t. előadó ur jelezte — kedvező alkalmat ne a kormány elleni tüntetésekre használja fel, hanem épen a kormány állásának megerősítésére. Czélt is ért vele, a mennyiben minél többet veszített a bizalomból felfelé a ministerelnök ur, annál általánosabban és demonstrativabban nyilvánult iránta a nemzet tüntető bizalma. És mire használta fel a t. ministerelnök ur e bizalmat? Talán arra, hogy mellőzött alkotmányos állásának és a megsértett nemzet számára annál nagyobb nyomatékkal követeljen elégtételt? Nem! Ezt megkoczkáztatnia nem volt szabad; mert azt a felelősséget a ministerelnök ur kétségtelenül egy pillanatig se lett volna képes elviselni, hogy az országot ministerelnök nélkül, a t. szabadelvű pártot pedig ideig-óráig bár vezér nélkül hagyja. Sokkal practicusabb volt ugy tüntetni fel e mozgalmakat, mint a melyek alkalmasak arra, hogy a nemzet többségét a függetlenségi eszmék táborába kergessék, ennek veszélyeitől pedig a dualisticus államformát és a közös hadsereg intézményét egyedül csak a hatalmas szabadelvű párt mentheti meg, de erre nézve szükséges volt egy kézirat, melyben elégtételről ugyan szó sem lesz, de azok részére, a kik ilyesmiről ábrándoztak és capacitálhatók, lesz benne egy kis felvilágosítás és magyarázat; a kiken ez nem fog, azok részére lesz benne egy kis fenyegetés; de a tántoríthatlanok részére okvetetlenül benne kell hogy legyen a prolongált bizalom. *(Ugy van! Tetszés a szélső baloldalon.)*

S megjelen a kézirat.

Elég fegyelmezett lélekkel birok, t. ház, arra, hogy a törvényes rend előtt, bármily szigorú formában jusson is érvényre, zúgolódás nélkül meghajoljak; annál készségesebben és örömmel hajlok meg azon törvényes rend előtt, melyet a magyar alkotmány véd. De, mert tudom, érzem, hogy hazánk, nemzetünk fenmaradásának egyetlen biztosítéka a magyar alkotmányban van, épen azért a magyar alkotmány iránt az engedelmességen kivül minden magyar embernek ismerem még egy nagy kötelességét s ez az alkotmány védelme. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* E kötelesség teljesítésére évezredes nemzeti életünk viszontagságos folyamán soha nagyobb, égetőbb szüksége nem volt, mint e pillanatban, midőn azt kivánják tőlünk, hogy elfogadva a kérvényi bizottság véleményét, az alkotmányunkban ejtett sérelmet a törvényhozásban is sanctionáljuk. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Hiszen már maga az előadó ur akkor, midőn hadseregünket dynasticusnak és nem a két állam hadseregének jelezte, már annyira veszélyeztette ezt a magyar alkotmányt, hogy az összes hadsereg ellenünk ily veszélyt felidézni nem képes, mint az előadó ur e nyilatkozata.

Én magát a sérelmet ismételni nem akarom. Arról is hallgatok, hogy a megsértett nemzet nem tartatott méltónak arra, hogy a szenvedett sérelemért elégtételt kapjon: de ki kell emelnem azon tényt, hogy a Janszky neve alatt ismeretes ügy egész folyamán a katonai hatalom az alkotmány felett álló hatalomnak bizonyult be. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* S itt beállott ama veszély, a mit az előadó ur is veszélyesnek bélyegzett: hogy kinőtte magát a katonai hatalom a magyar alkotmány felett oly factorrá, melylyel a magyar alkotmány nem képes megküzdeni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ebben rejlik reánk nézve a felmerült ügy veszélye, a mely veszélyt az előadó uron kivül leginkább bizonyítja azon körülmény, hogy a kéziratban nem is az alkotmányos magyar király szól a nemzethez, a kinek személyében különben is összpontosulnak az összes állami felségjogok, de melyeknek gyakorlata nálunk alkotmányos garantiához van kötve, hanem a többi felségjogok közül excipiált és az alkotmányos biztosítékok nyügétől teljesen megszabadított katonai felségjog korlátlan és absolut ura: a legfőbb hadur. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Természetes tehát, t. ház, hogy a kézirat az alkotmányos garantiákkal mitsem törődik s például hallgatással mellőzi, hogy vajjon a ministerelnök ur által képviselt alkotmányos felfogással, melyet a pártok itt a házban egyértelmüleg helyeseltek, egyetért-e, vagy nem? A nemzeti szabadságnak egyik legfőbb biztosítéka a királyi hatalom és az alkotmányos factorok közötti egyensúly elhallgatás által alaposan megzavartatott. Vagy talán számbavehető factor az a törvényhozó testület, a melynek véleményével ily keveset törődnek? *(Tetszés balfelől.)* Habár a kézirat a törvényhozó testületnek ezen kifejezett véleményével mitsem törődik, szükségesnek tartja a történtek felett azon általános kijelentéssel térni napirendre, hogy a nyugdíjazás és az előléptetés pusztán szolgálati okokból történt. Kötelességszerüleg meg vagyok róla győződve, hogy ez igy van; de azt kérdem én, lehet-e, megengedhető-e az államban oly szolgálati tekintet, mely az állam, az alkotmány felett van, sőt ily szolgálati tekintet, mely a megsértett alkotmány és a nemzet rovására kell, hogy kielégittessék. *(Ugy van! balfelől.)* A királyi kézirat nemcsak megengedhetőnek és lehetségesnek tartja, de bizonyítja, hogy nálunk Magyarországon van is ily szolgálati tekintet; de már ahhoz a nemzetnek ismét nincs köze, hogy miben áll e fontos szolgá-

Digitized by Google

lati tekintet, a mely előtt a magyar nemzet minden factora háttérbe kell hogy szoruljon.

A kézirat biztosít minket arról, hogy a hadsereg szelleme nem lehet más, mint a legfőbb haduré, a mi a törvényes rend és alkotmány oltalmát is magában foglalja. Azt kérdem, t. ház, szükség volt-e eme kijelentésre? Hisz mi tudtuk azt, hogy a legfőbb hadur egyszersmind alkotmányos magyar király is s ezt a hadseregnek is tudnia kell; ha pedig a hadsereg nem tudta, akkor, a mint a későbbi események igazolták, a kézirat eme kijelentése nem volt elégséges arra, hogy a hadsereget más véleményre megtanítsa. *(Ugy van! balfelől.)* De ránk, t. ház, e kijelentés igazán megnyugtató csak akkor volna, hogy ha a kézirat egyszersmind azt is kijelentette volna, hogy melyik hát az a hagyományos szellem, mely az alkotmány és a törvényes rend védelmét is magában foglalja? Az a hagyományos szellem-e az, a mely a szerajevói pohárköszöntőben definiáltatott és perhoreskál minden alkotmányt, de egy másik kézirat által helyeseltetett, gyakorlati alkalmazásában tényleges megerősítést nyert; vagy pedig az a szellem, a mely az alkotmányra támaszkodva, a ministerelnök ur felfogásában jutott kifejezésre, de a mely teljesen mellőztetik gyakorlatilag, sőt még a nemzet megnyugtatására szánt királyi kéziratban is hallgatással mellőztetett?

A kézirat továbbá azt mondja — és erre kiváló súlyt helyezek a magam igazolása szempontjából — hogy egyesek tényeiért az egész hadsereget elítélni nem szabad. A kézirat tehát, t. ház, nemcsak megengedi, de constatálja ez által azt, hogy igenis voltak egyesek, kik elítélésre méltó tényeket csakugyan követtek el. A nemzet ily eseteknek számtalan példáját ismeri, t. ház, arra azonban egyetlen példát sem tud, hogy az ily tények elkövetői valaha megbüntettettek volna; *(Igaz! Ugy van! balfelől)* sőt — a mi a nemzetre nézve igazán megnyugtató volna — ilyent a királyi kézirat sem helyez kilátásba. De mindezek daczára én azon kijelentéshez minden fentartás nélkül hozzájárulok. Sőt tovább megyek e tekintetben, mint maga a királyi kézirat és azt állítom, hogy ha tárgyilagosak akarunk lenni, ugy egyesek per absolute el sem ítélhetők. Ugyanis az az axioma, hogy a törvény nem tudásával senki sem védekezhetik, a hadsereg tisztikarára nézve nem áll, a hadsereg tisztikarára nézve a magyar alkotmány és történelem ismeretének megszerzési módja hermetice el van zárva. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ehhez hasonló dolgokat sem a katonai nevelő-intézetekben, sem a tisztképző-intézetekben nem tanítanak. Honnan tudja tehát az a tiszt, hogy hol és mikor ütközik a magyar alkotmányba és a magyar törvényekbe, hogyan különböztesse meg azon tényeket, a melyek által, ha elköveti, okvetlenül collisióba jön a magyar alkotmánynyal? Vegyük még hozzá, hogy a tiszt kötelességét a hagyományos szellem, melyet hivatalosan a szerajevói pohárköszöntő definiált, épen a magyar alkotmány nem létezésének supponálásával állapította meg és vegyük még hozzá, a mint hogy ugy is van, hogy ha a hadsereg tisztikara lelkiismeretesen akar megfelelni kötelességének, lehetetlen, hogy a magyar alkotmányt meg ne sértse. Nem a tisztekben, nem a hadsereg tisztikarában rejlik a hiba, hanem a közös hadsereg politikai intézményének azon minőségében, melynek megváltoztatását a kérvényezők intentiói szerint mi javasoljuk. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ezen intézményben rejlik a hiba, mely ha nem orvosoltatik, könnyen végzetessé válhat. Még pedig miért? Nem csak azon indokok folytán, melyek előállanak és melyeket a t. előadó ur felhozott, hanem kéznél fekszik, hogy ha ilyen esetek ismétlődnek, ha a nemzet folytonosan elidegenittetik a hadseregtől, a melyre pedig a nemzetnek és viszont oly rémítő szükség van és továbbá a hadsereg az ilyenek által folytonosan irritáltatván, tulajdon feladatát sem tudja és nincs is azon helyzetben, hogy ugy oldja meg azt, mint a hogy a nemzet kivánja.

A kir álvi kézirat ezen érdemleges tartalma kétségtelenül állítja elénk a korlátlan katonai hatalom teljes betetőzését. Ha ez a katonai hatalom tősgyökeres nemzeti intézmény volna, még akkor is nagy veszedelmet képezne a nemzeti és a közszabadságra nézve; igy azonban agyonnyomással fenyegeti mindazt, a mit a magyar nemzet drága kincseként az alkotmány védelmére bizott. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Három század véres és vértelen küzdelmeinek nem sikerült a magyar alkotmány felett ily eredményt kivívnia és most ministeri ellenjegyzéssel megdöbbentő valójában előttünk az eredmény. *(Helyeslés. Ugy van! a szélső baloldalon.)* Megdöbbentő pedig azért, mert a királyi kézirat oly politikai tant akar a nemzetre inaugurálni, melyet leghivebben a budapesti kadetiskola folyósójának egyik képfelirata igy fejez ki: „Er ist der Herr, wir sind die Knecht', Was er befiehlt, das ist uns Recht", *(Derültség a szélső balon)* és a mely tant a nemzet megtanulni soha sem birt. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Egykor a ministerelnök is más alkotmányos tanoknak volt ékes szószólója, de ezeket elfeledve, megtanulta ez újabb tant és a ki oly gyorsan feledett és ily könnyen tanult, annak jutalma sohasem maradt el, tanu reá a történelem és bizonyítja ezt a legújabb bizalom. Csak ez a bizalom volt tehát az ok, a miért a szabadelvű párt a megjelent királyi kéziratban azonnal megtalálta a nemzetnek adott legnagyobb elégtételt.

Csak ez a bizalom magyarázhatja meg azt is, hogy miért épen és egyedül csak a szabadelvű párt, mert azonkivül senkiben sem ébresztette a kézirat az öröm vagy lelkesedés legkisebb mozza-

Digitized by Google

natát sem, hallgatag megadással fogadta azt a nemzet, sőt egyik törvényhatóság az ország ez igazi hangulatának kérvényben is adott kifejezést, melyet a királyi kézirat megjelenése után adott be, ily körülmények között teljesen érteni és méltányolni tudom azt, hogy ha az előadó ur lemond arról, hogy a nemzet közérzülete és közhangulata által magát befolyásoltassa. Mert ha a nemzeti közérzület és közhangulat irányát követte volna a t. előadó ur és a kérvényi bizottság többsége, aligha merte volna a jelen határozati javaslatot benyujtani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azonban, bocsánatot kérek, mégis voltak olyanok, kik a szabadelvű párttal együtt örvendettek a királyi kéziratban kifejezett eszméknek s ezek a magyar alkotmánynak született ellenségei, a centralista sajtó és más organumok, ezek is ugy tekintették a királyi kéziratot, mint saját álláspontjuk megerősítését, ezek is ugy tekintették a kéziratot, mint a ministerelnök ur nyilatkozata által mélyen sértett katonai felsőbb köröknek adott elégtételt. Ennek igazolására a többek közt a bécsi „Vaterland" czimü ujságból fogok pár rövid sort felolvasni. *(Halljuk!)* „Örömünkre válik, ha Tisza ministerelnök igazolja a legfelsőbb kéziratban kimondott várakozást, ezzel ő is hozzájárul az osztrák állameszme győzelméhez, mely a legfelsőbb kéziratban oly lapidáris stylusban jutott kifejezésre." *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Lehet-e a hagyományos szellemnek tartalmát ennél igazabban és hivebben kifejezni! És nem volt-e igazam, midőn beszédem elején azt állitottam, hogy az osztrák állameszme a hadsereg hagyományos szelleme révén öröklötetett át közénk és most jogait követeli? Én ugyan meg vagyok győződve, hogy az osztrák centralisták reményének a ministerelnök ur nem fog megfelelni, meg vagyok pedig győződve azért, mert nem képzelhetek széles e hazában magyar hazafit, ki az osztrák állameszme győzelméhez öntudatosan hozzájáruljon, de ha azt akarjuk, hogy a mi segitségünk és akaratunk nélkül és annak ellene ne valósuljanak az osztrák centralisták reményei, ha azt akarjuk, hogy a magyar alkotmány romjain fel ne emelkedjék az osztrák állameszme, akkor hazafias kötelességünk megszüntetni azt az alapot, melyen e remény megvonva magát, erősebben tör elő mint valaha, meg kell szüntetnünk a közös hadsereget. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! A magyar hadsereg felállításának előnyeit és hazánkra nézve égető szükségét bővebben bizonyítgatni ott, hol meg vagyok győződve, hogy szive mélyéből mindenki egyetért velünk, nem tartom szükségesnek és ha van köztünk és ha lehet, eltérés, az csupán csak az lehet, hogy vajjon a jelen pillanat alkalmas-e arra, hogy a kérvényezők intentiója szerint törekedjünk most a magyar hadsereg felállítására. Iparkodtam kimutatni, hogy a magyar hadsereg felállítását, minket fenyegető veszély elhárításának égető szüksége parancsolja, ez tehát nem az opportunitás kérdése többé, hanem az önvédelem kötelessége. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Azt is mondják, hogy a külpolitikai helyzetre való tekintetből a monarchia érdekei csak ugy védhetők meg erőteljesen, ha a monarchia véderejének teljes kifejthetése meg nem zavartatik, tehát a közös hadsereg intézményét bántani most nem szabad.

Bármennyire plausibilisnek látszik is ezen ellenvetés, mégis tarthatatlan. Mert igaz ugyan, hogy a magyar hadsereg felállítása egy helyett kettőt teremt, de ennek okvetlen következménye az lesz, hogy a két állam védereje a külön szervezet által most még alig sejthető magaslatra fog emelkedni, de nem veszélyeztetik egyszersmind az 1867 : XII. t.-cz. által megállapított közös védelem egysége, mely csak akkor jut kifejezésre a törvény értelmében is, ha a két állam védereje együttesen alkalmaztatik. Azt is hallottam, még pedig igen komoly oldalról, hogy a nemzetiségi támadásokkal szemben ránk nézve nagyobb előny és védelmi biztositék rejlik a közös hadseregben, mint a magyarban. Én azonban hazánk nemzetiségeiről nem tehetem fel azt, hogy valaha oly merész támadásokat intézhetnének a magyar állam ellen, a mely annak biztonságát veszélyezteti. De ha e támadás lehetősége és a közös hadsereg intézményének fentartása közt kellene választanom, habozás nélkül ez utóbbit választanám és pedig egyfelől azért, mert a távoli veszély lehetősége mindig bizonytalan, a mi miatt az imminens veszélybe rohanni nem észszerű, de választanám másfelől és főként azért, *(Helyeslés a szélső balfelől)* mert nem ismerek nagyobb, nem alkalmatlanabb zsarnokságot, mint a folytonos veszélyek rémitgetése által protegált kormányzatot, *(Ugy van! a szélső balon)* a mely az életerős és hős nemzettel a kiskorúságot akarja elhitetni, hogy belőle akarat nélküli és czéljaira felhasználható tömeget formáljon. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A dynastiának sem áll érdekében a magyar hadsereg felállítását és ez által a magyar állam erősödését ellenezni, hiszen a dynastiának és monarchiának erősebb támasza ma nem a túlhatalmasodott nemzetiségek által folytonos ingadozásoknak kitett másik államfél, hanem Magyarország. Adjanak Magyarországnak magyar hadsereget és az a dynastiára nézve megvívhatatlan sziklavár lesz, mert a mi érdekeink a dynastiáéival azonosak, holott a másik államban tapasztalt törekvések azt bizonyítják, hogy ott a nemzetiségek és a dynastia érdekei nem mindig azonosak. Másfelől a magyar csapatok számtalanszor bebizonyították Európa csatatérein, hogy a dynastia iránti kötelességeket híven teljesítettük. Meg vagyok róla győződve, hogy ezek jövőben is bármely külellenséggel szemben meg fogják védelmezni a zászló becsületét, mely-

Digitized by Google

nek egyszer hűséget esküdve, katonának ellenség előtt feladni: utálatos gyávaság; de adjanak a magyar hadseregnek magyar vezényszót és magyar lobogót s akkor nemcsak a magyar hadsereg, hanem az egész nemzet mint egy ember fog a hadak vezérének legfelsőbb parancsára harczba szállani, hogy hazája és királya, dynastia és a monarchia érdekeiért rajongó lelkesedéssel győzzön vagy meghaljon!

A lehetőséget arra, hogy a magyar hadsereget felállítsuk és a jogot, hogy ezt a lehetőséget igénybe vegyük, az 1867: XII. t.-cz. számunkra fentartotta.

Midőn erre egyszerűen hivatkozni bátor vagyok és arra kérem önöket, hogy ezen jogot igénybe venni és a kérvényi bizottság többségi véleményével szemben a kisebbség véleményét elfogadni méltóztassanak: legyen szabad beszédemet egy idézettel bezárnom, melyet egy franczia mondott és mely igy hangzik: ki többet akar, mint a charta, ki kevesebbet akar mint a charta és a ki máskép akar, mint a charta, az megszegi esküjét. *(Élénk helyeslés szélső balfelől.)* Kérem a kisebbségi véleményt elfogadni.

Törs Kálmán jegyző *(olvassa a kisebbség határozati javaslatát).*

„Mondja ki a képviselőház: 1-ször, hogy a Janszky tábornok soronkivüli előléptetése és b. Edelsheim Gyulay nyugdíjaztatása által a nemzet közérzületén ejtett sérelmet a ministerelnök urhoz intézett kézirat által orvosolva nem találja s a sérelmes intézkedések szerzőjét illetékes testület által felelősségre vonatni kivánja. 2-szor, hogy hazánk állami függetlenségének biztosítására elkerülhetlenül szükséges, hogy a közös hadsereg kettéválasztatván, annak magyarországi része önállóan, nemzeti alapon szerveztessék s magyar ministernek rendeltessék alá, utasítván a kormányt, hogy e végett törvényjavaslatot terjeszszen elő, addig is pedig tegye meg a szükséges lépéseket, hogy a magyar csapatok a magyar alkotmányra megeskettessenek s azokból az idegen tisztek eltávolittassanak.“ *(Élénk helyeslés a bal- és szélső balfelől.)*

Elnök: T. ház! Polónyi Géza képviselő ur kivánván Borsodmegye kérvényének felolvastatását, méltóztatik-e a t. ház azt felolvastatni? *(Halljuk! Halljuk!)* Tehát fel fog olvastatni.

Beőthy Algernon és Zay Adolf jegyzők *(felváltva olvassák Borsod megye kérvényét. Élénk felkiáltások a szélső baloldalon: Éljen Borsodmegye!)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Óhajtottam volna ezen tágyhoz szólni, midőn már többen nyilatkoztak, de az ülések rendes ideje annyira vége felé közeledik, hogy nem tartottam lehetőnek, hogy most ne kérjek szót, miután a mai napon nyilatkozni kötelességemnek tartom. *(Halljuk!)*

Mindenekelőtt két előzetes megjegyzésem van. Ugyanis, legalább az én csekély felfogásom szerint, egy inconsequentiára, egy illogicus dologra kivánok figyelmeztetni, mely különösen a kisebbségi vélemény előadójának különböző állitása között fenforog. *(Halljuk!)*

Midőn a kérvényi bizottság előadója alaptalannak mondotta azon állitást, mintha Magyarország alkotmánya homokra volna épitve és azt a reactio szele bármely perczben elfújhatja, a t. képviselő urak azt mondták — most is hallom egy kissé csendesebben — hogy igaz. Hát bocsánatot kérek, van-e abban logika, ha valaki azt mondja, hogy az alkotmány oly gyönge — a mi hála istennek nem áll — és akkor még azt követeli, hogy ezen, jelen alakjában oly gyönge alkotmánynak erősbitésére alkotmányos uton indítsunk meg küzdelmet, a mely csakugyan, ha léteznék azon erős szellem és a homokra épített alkotmány, legkönnyebben vezetne oda, hogy a szél azt elseperje? Én azt tartom, hogy e kettő, egyik a másika mellett meg nem állhat. *(Helyeslés jobboldalon.)*

A másik, a mit meg kivánok jegyezni, az — sajnálom, hogy nem hallhattam jól a t. képviselő ur idézetét — hogy ő hivatkozott az 1867: XII. törvényczikkre és abból magyarázta ki, hogy a hadsereg jelenleg fennálló helyzete ezen törvényczikknek nem felel meg.

T. ház! Azt hiszem, hogy azt, hogy ezen 1867: XII. törvényczikkben mi foglaltatik, legjobban kellett tudniok azoknak, a kik alkották. Ugyanazok alkalmazták ezen törvényczikket 1868-ban a véderőről alkotott törvény meghozatalakor a hadsereg közjogi helyzetére, a mely ma ugyanaz, mint akkor, midőn alkottatott, tehát nem ellenkezhetik az 1867: XII. törvényczikkel. Mert, ismétlem, a kik az elsőt alkották, ugyanazok rögtön utána alkották a másikat; pedig hihetőleg azt, hogy mi volt az 1867: XII. törvényczikkben, ők tudhatták sokkal jobban, mint a képviselő ur és sokkal jobban, mint én, mert kiki a maga intentióinak, akaratának és szavainak leghivatottabb magyarázója.

Helfy Ignácz: De a törvényben benne van a magyar hadsereg!

Tisza Kálmán ministerelnök: Igenis, a magyar hadsereg, mint a hadsereg kiegészitő része, benne van és ez alapon jött létre 1868-ban a hadseregre vonatkozó törvény, mely minden közjogi vonatkozásaiban ma is sértetlenül fennáll. *(Egy hang a szélső baloldalon: Hát a honvédség?)* A honvédség is 1868-ban alkottatott.

A másik egy kérdés, a mit minduntalan hallottam hangsúlyozni, mire reflectálni akarok. *(Halljuk Halljuk!)* Ez az, hogy midőn a legkegyelme-

Digitized by Google

sebb királyi kéziratról volt szó, minduntalan kérdezték: hol van? *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hát hol is van?)* T. ház, én megmondom. Először benne van a hivatalos lapban. *(Egy hang a szélső baloldalon: Az privát lap!)* Az nem privát lap, a melyben a törvények kihirdettetnek, a melyeket pedig azért talán mégis ismerünk, habár e házban újabb időben nem hirdettetnek ki. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* De van az egy sokkal jobb helyen, benne van a kézirat megjelenése után magát semmi izgatások által félrevezetni nem engedett, minden magyar ember szivében. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

Nem volt az pártokhoz, nem volt az törvényhozáshoz intézve, kifolyása volt az ország hű fiaiban keletkezni kezdő, nem mondom keletkezett, nyugtalanság eloszlatására törekvő fejedelmi akaratnak; és nem volt szánva pártnak, de volt szánva ezeknek; és jót állhatok róla, mert a tények igazolják, hogy meg is lelte az útat oda, a hova szánva volt: a magyar embernek hazát és királyt együtt szerető szívéhez. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Thaly Kálmán: Királyról nincs is abban szó, csak császárról!

Tisza Kálmán ministerelnök: Igen jól tudja a képviselő ur, hogy ott nincsen sem császár, sem király külön megnevezve, de ha a magyar-király nevét egy okirat alá teszi, melyet Magyar országhoz intéz, akkor talán mégis elismeri, hogy az a magyar király.

Olay Szilárd: Kihez intézte? *(Zaj.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: A magyar kormányhoz!

A t. képviselő ur, a ki a kisebbségi indítványt beterjesztette, azt is mondta, hogy nem csudálkozik, hogy az előadó ur beszéde végén megjegyezte, hogy ő nem akar a közvélemény nyilatkozataiból meríteni argumentumot, mert hiszen sokszor egy törvényhozás még azzal ellentétben is kell, hogy teljesítse kötelességét, ismétlem, a képviselő ur azt mondta, nem csudálkozik, mert hiszen azóta is volt törvényhatóság, mely nyilatkozott, mely kérvényezett, kérvényt be is nyujtott. Igenis t. képviselőház, volt egy, a mint a t. képviselő ur is megmondta. De ha ez argumentum akar lenni, akkor csakugyan sokkal nagyobb argumentum az a tiz-tizenkét vagy hány más törvényhatóság, a mely a királyi kézirat megjelenése után minden további ilynemű felszólalásnak szükségtelenségét kimondta és a borsodi átirat felett egyszerűen a napirendre tért. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* És mernék róla jót állani, *(Zaj. Halljuk!)* hogy ha azon egy törvényhatóságnak tagjait lehetne a hozott határozat fölött összegyüjteni, azon, gondolom, 40 tag jelenlétében hozott határozatot az összes 500 tag jelenléte megváltoztatná. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

T. képviselőház! Megvallom, nem értem a kisebbségi előadó ur előadásának azon részét, a hol ezen alkalomból megtámadva ugy a kormánypártot, mint némileg még az ellenzék másik árnyalatát is, hogy tactikázott, a saját pártjának vindikálja azt, hogy az távol minden tactikától, akarta provokálni az egységes nyilatkozatokat.

T. képviselőház! Az ellenzék másik árnyalatát védelmem alá venni nem szükséges, mert nem szorul rá; de egy magyarázatát én tudnám adni eljárásának. Én tudnám képzelni magamat olyan helyzetbe, hogy rosszalnám egy kormány eljárását valamely ügyben, de azért nem óhajtanám magát az intézményt megbuktatni, melyet különben helyesnek és jónak tartok. *(Élénk helyeslés a jobb oldalon.)*

És a mi a kormánypártot illeti, azt gondolom, hogy ott is semmiféle tactikázásról szó nem lehet. Maga is mondta a képviselő ur, hogy én, a ki mindig vádoltatom, hogy tactikává tesznek mindent, csendesen ültem a falun — legyen is meggyőződve — igen csendesen; nem érintkeztem pártomnak még a fővárosban levő tagjaival sem. Tehát nem volt tactica. De mi volt? Azt tartotta a szabadelvű párt, hogy meg kell várnia, történik-e valami az aggályoknak, melyek alaposoknak látszottak, eloszlatására? Ha nem történik, akkor bizonyosan nem mulasztotta volna el teljesíteni kötelességét. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Ha tehát volt valami tactika a szabadelvű pártban, az csak az volt, hogy nem akart a függetlenségi párt azon tactikájának felülni, hogy első nyilatkozatában mellőzte még a közös hadsereg intézményének megbántását is azon reményben, hogy a többi pártokat csak egy lépésre rábirhassa; ce n'est que le premier pas qui côute; majd azután viszi ez magával a többi pártokat. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

A képviselő ur helytelenítette — mert erre is tartozom reflectálni — a kéziratot azért is, mert abban mint mondja, az egyik részben némi kis engesztelés, a másik részben fenyegetés van s azt is mondta, hogy ez olyasmi, a mi három százados véres és véretlen küzdelmeink után nem helyes eredmény.

Győrffy Gyula: Nem mondtam!

Tisza Kálmán ministerelnök: Hogy az elsőt mondta a képviselő ur, arról jót állok.

A mi azt illeti, t. ház, hogy csak némi engesztelés foglaltatnék a királyi kéziratban, azt el nem ismerem; mert bátran merem állítani a magam részéről is — a mit ugyan mindenkinek, a ki nem akar gyanuskodni, ott is, a hol nem szabad gyanuskodni, előre is tudnia kellett — hogy oly praegnans kifejezést, mint ezen kéziratban, azon alkotmányos fejedelmi akarat sem nálunk, sem talán másutt soha nem talált. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Nem némi kiengesztelés tehát, de bizonynyal olyan, a mely a komoly emberek meg-

Digitized by Google

nyugtatására vezethet, a mint az ország túlnyomó többségénél — bármit mondjanak — vezetett is. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

A mi pedig a fenyegetést illeti, vajjon mi van abban a kéziratban? Felszólítás a ministerelnökhöz, hogy elvárja tőle a fejedelem, hogy ha törvénytelen uton akarna valaki izgatni, a törvény szigorával járjon el. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Az ugy is kötelessége!)* Bocsánatot kérek, ha ebben akár egyes ember, akár párt fenyegetést látna, nem hiszem, ha jól meggondolják, hogy ezt látják benne. Csak az mondhatná, a ki törvénytelen uton akart eljárni, mert mást ugyan az senkit sem fenyegetett s abból semmi fenyegetést kimagyarázni nem lehet. *(Ugy van! a jobboldalon. Felkiáltások a szélső baloldalon: Akkor felesleges!)*

Nem vitatkozom most, felesleges-e, nem-e? Bár én rám nézve lehetne, ha szükségesnek tartatnék, sértő, én a királynak azon jogát, hogy az ministerét figyelmeztethesse kötelessége teljesítésére, respectálom.

Polónyi Géza: Ez bizalmatlanság!

Tisza Kálmán ministerelnök: Ha bizalmatlanság, akkor örüljenek neki a képviselő urak, de ép az imént azért támadtak meg, hogy azon királyi kéziratban arra fektettem a fősúlyt, hogy az irántam való bizalomnak adassék kifejezés. Nem helyeztem. De valamint nem lehet azt mondani, hogy ez bizalmatlanság, ugy higyjék el a képviselő urak, hogy ha az, a mi felesleges — én nem mondom, hogy itt felesleges — sohasem mondatnék, bizony ezen háznak sok ideje kíméltetnék meg. *(Hosszan tartó zajos derültség.)*

Arra nézve, t. ház, hogy én mily hazafiui bűnt követtem el, a képviselő ur hivatkozott egy bécsi lapra, gondolom a „Vaterlandra". Nem mentegetem magamat t. képviselő ur, még nem is utalok más lapokra; hanem csak arra kérem, hogy ha azt, a mit rólam a „Vaterland" mond, mindig elfogadja, mint igazat, olvassa szorgalmatosan. Mert ha egyszer kapta benne ezt, megkapja 50-szer benne azt, hogy én isten tudja miféle uton-módon a magyar állam praeponderantiáját ráerőszakoltam a monarchiára. Vagy egyszer se idézze tehát és ne tartsa igaznak, vagy idézze mindig. Én elfogadom. *(Tetszés jobbfelől.)*

Magáról a dolog lényegéről szólva, t. ház...

Polónyi Géza: Jó lesz!

Tisza Kálmán ministerelnök: Én gondolom, eddig sem szóltam másról, mint azokról, mik itt provokáltattak; ha nem tartoztak a dologra, vádolja az előttem szólott t. képviselő urakat, de legyen türelemmel engem meghallgatni. *(Tetszés jobbfelől.)*

Én a magam részéről első sorban constatálni kivánom azt — a nélkül, hogy tagadjam, hogy történtek egyes elítélendő tények a hadsereg kebeléből is, hogy ezen egész mostani tárgygyal kapcsolatosan, ugy, a mint a t. képviselő ur mondotta — alkotmánysértés nem követtetett el; mert egyetlen tényből is a törvények — vagy az alkotmányos rendszabályok megsértését kimutatni a képviselő urak ezen eseménynél nem fogják. De elismerem, mint minden nemzetnek, nekünk is jogunk van ahhoz, hogy a nemzet érzelmei is kíméltessenek. Csakhogy tegyünk meg egyet mi is, mert érzelme, főleg becsületérzése van másnak is: ne kövessük azt az utat, melyre, sajnálom, hogy a képviselő ur is reá lépett, hogy egyes elszigetelt eseteket ugy állított össze, mint az összes hadsereg szellemének kifolyását. *(Hisz ugy van! baloldalon.)*

Ez az, a mit tenni, én szerintem, alaposan, igazságosan nem lehet; czélszerűségből pedig, ha lehetne is, tenni nem volna szabad. De, mondom, nem lehet tenni, mert nem felel meg a valódi tényállásnak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A mi azon toastot illeti, ha épen olyan kiváncsiak a t. képviselő urak, az erőszakkal lett ismét ma előhozva, mert kidertült időközben, hogy még csak a kalendariumi datum sem engedi a budapesti sirkertben történt esetet azon toasttal és az én válaszommal kapcsolatba hozni.

Midőn az előttem szólt képviselő ur felhozza azon, e házban annak idejében annyira emlegetett egri zászló-esetet, a melyre nézve akkor én is nyilatkoztam: ugyan ítéljék meg, vajjon szükséges-e évek előtt történt egyes hibákat most, mint egy lánczolatát egy egész testület szellemének elítélésére felhozni? *(Egy hang a szélsőbalon: Az historicum!)*

Én nem tudom, mit hisznek a t. képviselő urak: Magyarország városaiban általában és Eger városában különösen van-e érzék a haza, a nemzeti becsület iránt? Én azt hiszem, van. Ha azon város, mely akkor e miatt, hogy ugy fejezzem ki magam, nagy ingerültségbe jutott, most az évek óta ott levő katonasággal, tisztekkel és legénységgel a legjobb egyetértésben, a legjobb barátságban él: akkor csak lehetetlen, hogy ezen sérelmek folytonosságot képezzenek; mert az esetben azon hazafias érzelmű város közönsége nem tudna jó egyetértésben élni a katonasággal. *(Ugy van! jobbfelől.)*

De, t. ház, bátran lehet hivatkozni az egész országra. Vannak egyes helyeken súrlódások, lehet egyes helyeken a katonaság részéről is tévesztett eljárás; de hogy egészben véve az egyetértés az ország népessége és a hadsereg tagjai közt a legszivélyesebben fennáll, ezt tagadni ismét nem lehet, mert tények bizonyítják. *(Ugy van! jobbfelől. Mozgás a szélsőbalon.)* Ily viszonyok közt, bocsássanak meg, nem mondom, hogy a szándék megvan, de csakugyan, ha sikere volna azon eljárásnak, melyet a t. képviselő urak követnek, az nem vezethetne másra, mint ezen jó

Digitized by Google

egyetértésnek megzavarására. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Én azt tartom, ha hiba történt, a hibát meg lehet róni mindenkiben; de valamint egyes magyar ember tényeért nem szabad a magyar nemzetet vádolni — teszik némelyek, tudom — ugy egyes katona tényeért nem szabad a hadsereget vádolni. *(Ugy van! jobbfelől.)* S ha beszélünk a hadseregről, ne feledjük azt sem, hogy nem volt Magyarországon nagyobb árviz, nagyobb tüz és bármely csapás, a midőn ezen hadseregnek tagjai, túl a kötelesség parancsán, sokkal túl ezen, az összes népesség elismerésére, ne teljesítették volna kötelességüket. *(Élénk helyeslés. Ugy van! jobbfelől.)* Nem szabad elfelejteni ezt sem és akkor meg fognak önök arról győződni, hogy ha vannak is egyes visszaélések, de ezért az egészet bántani nincs ok és nincs jogos alap. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Bocsássanak meg nekem — ezen helyről is megmondom — oly viszonyok után, melyekből a kibontakozás megtörtént, bár elhatározott szándék irányadó részről mindenütt a ma is emlegetett fátyolnak borítása, de bizonyos kölcsönös elnézés arra, hogy ezen szándék czélhoz vezessen, okvetlenül szükséges. Mi magunk fellebbentjük e fátyolt sokszor a kegyelet érzeténél fogva jogosultan; máskor talán politikai czélzatokból jogosulatlanul; de akkor ne ítéljünk el intézményeket, ne kárhoztassunk egész testületeket azért, hogy ilyesmi megtörténhetett. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Én, t. ház, távol vagyok attól, hogy mindig előre felidézett veszélyekkel akarjam, mint a képviselő ur mondá, a kormányt fentartani. Nem tartanám ezt helyesnek s tartózkodom is ez alkalommal minden ilynemü kérdésekbe való bocsátkozástól. De higyjék el a képviselő urak, hogy, a mint hiba lenne ez, épen ugy hiba egy ország népét az őt más irányban fenyegetni állított, de nem létező veszélyek felidézésével örökös nyugtalanságban, sorsával való megelégedetlenségben tartani. Ha az egyik nem vezet czélhoz, a másik sem szolgálhat, ha csak alkalmilag pártczélokra nem, a haza javára. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Mindezek után kijelentem, mint gondolom, előre is méltóztatik tudni a t. ház, hogy a kisebbség véleményét nem fogadom el, hanem járulok a kérvényi bizottság javaslatához és teszem azt azon nyugodt meggyőződésben, hogy a határozati javaslat helyesen, alaposan fejezi ki, hogy a kérvényben érintett tények iránt az ország népében minden jogosult nyugtalanság megszünt és többé nem létezőnek tekintendő; miért tehát felzaklatni akarni rémek festésével, azt nem értem. De teszem azon meggyőződésben is, hogy bármint igyekeznének is talán némelyek, a mint megpróbálták, azon nyugalmat, melyet a királyi kézirat adott, semmiféle agitatióval megzavarni nem fogják. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ajánlom a kérvényi bizottság határozati javaslatát elfogadásra. *(Hosszan tartó élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! A mai napra még egy interpellatiója van Helfy Ignácz képviselő urnak bejelentve. Azt hiszem, méltóztatik a t. ház a tanácskozás folytatását a hétfőn délelőtt 10 órakor tartandó ülésre áttenni, melynek első tárgya a mai napon részleteiben is elfogadott törvényjavaslat harmadszori felolvasása, második a jelenleg félbenszakadt tárgyalás folytatása lesz.

Ezenkivül azt hiszem, czélszerü lesz, ha méltóztatik a t. ház beleegyezni abba, hogy a szőnyegen levő tárgyalások befejeztével felveendő első tárgy az igazságügyi bizottság jelentése az 1870: XVI., továbbá az 1871: XII., az 1880: LXIV. és az 1882: XLIV: törvényczikk módosításáról szóló törvényjavaslat legyen. Most pedig méltóztassanak meghallgatni az interpellatiót.

Helfy Ignácz: Mult szeptember hó 30-án a ministerelnök ur válaszolván a bolgár kérdésre vonatkozó interpellatiókra, egy igen fontos nyilatkozatott tett, a melyben többek közt az a nevezetes kijelentés van, hogy külügyi kormányzatunknak a bolgár kérdésben politikai iránya az, hogy a Balkán-félszigeten élő népek egyéniségüknek megfelelően függetlenül fejlődjenek és ott független államok alakuljanak. Kijelentette továbbá, hogy ez a politika olyan, melynél fogva szerződés szerint nem létező protectoratust vagy állandó befolyást egyoldalúlag egyetlen egy hatalmasságnak sem szabad ott gyakorolni, ha csak nem egyetértőleg a berlini szerződést aláirt hatalmakkal. E kijelentés bejárta egész Európát és szivesen, sőt örömmel ismerem be, hogy a magyar ministerelnök e kijelentése Európaszerte tetszéssel fogadtatott; nem azért, mert ez szép phrasis, hanem azért, mert ez mindenütt mint az osztrák-magyar külpolitikának kifejezésekép tekintetett és mert feltették, hogy e szavak, ha rákerül a sor, ténynyé is fognak válni. Tényleg azonban az ellenkező történik. Csaknem egyidejüleg, midőn a ministerelnök urnak e fontos nyilatkozata Európát bejárta, Oroszország egyik tábornoka bejárja Bulgáriát. Ha egy idegen hatalomnak tábornoka bemegy egy Európa által alkotmányosan constituált államba, ott izgatásokat visz végbe, meetingeken jelenik meg, tisztikart idéz maga elé, hatóságokkal ugy beszél, mint egy erre jogosított megbizott: és ez nem képez befolyást, protectoratust, egyoldalú beavatkozást, akkor nem tudom, hogy mi érdemli meg ezt az elnevezést. Meglehet, hogy a külügyi kormány és vele együtt a ministerelnök ur ugy gondolkozik, hogy a mig csak üres szavakból áll az izgatás, ez nem áll ellentétben a szeptember

Digitized by Google

30-iki nyilatkozattal s hogy ha e szavakat tények követik, ha ezen szóbeli agitátió tényleges beavatkozássá válik, akkor áll elő azon eset, a melyre a nyilatkozat céloz. Ha ez igy volna, t. ház, végtelenül sajnálnám, mert ezen késedelmezésben én kettős veszélyt látok hazánkra nézve. Tudjuk, t. ház, hogy a diplomatia befejezett tényekkel vajmi nehezen tud megbirkózni és hogy maga az, hogy a muszka czár nevében egy tábornok ily merész provacatiót mer tenni, hogy oly flagrans módon meri megsérteni a nemzetközi jogot, maga az már veszedelmet rejt magában ránk nézve, azon veszedelmet tudniillik, hogy a Balkán-félszigeten élő népekben felkelti, részben megerősíti a muszka czár mindenhatóságáról való hiedelmet. És nem csekély fontossággal bir előttem az a körülmény is, hogy a késedelmezésnek más következése is lehet, tudniillik az, hogy Törökország, a mely pedig még mai megcsonkított állapotában is conflictus esetében igen jelentékeny szövetséges lehetne, lassan-lassan oda szorittatik, hogy nincs más választása, mint utóvégre is Oroszországgal karöltve járni. Mert látva, hogy egész Európa által elhagyatik, gondolja magában, legalább a muszka czártól fog egy kis elhalasztási, prolongálási kegyelmet nyerni.

Jól tudom, hogy e dolog sokkal fontosabb, mintsem hogy egy hatalom, legyen ez bár Austria-Magyarország, képes lenne benne egyoldalúlag eljárni, hiszem tehát, hogy igyekszik a többi államokkal egyetértőleg járni el.

De itt bátor vagyok figyelmeztetni olyasmire, a mi nem titok, mert nyilvánosan, parlamentekben történtek ez irányban nyilatkozatok, hogy tudniillik magok a nagy hatalmak épen e monarchiától várják az intiativát; lord Churchill határozottan kijelentette az angol parlamentben, hogy Anglia kész együtt járni azon hatalommal, mely e tekintetben az intiativát megragadja, de meggyőződése szerint ez azon hatalmat illeti meg, mely leginkább van érdekelve a Balkán-félszigeten. Ez Austria-Magyarország.

Miután tehát én az eddigi adatokkal, melyek rendelkezésemre állanak, e két dolgot összeegyeztetni nem birom, tudniillik a ministerelnök ur által felállított igen szép elméletet és a muszka által gyakorolt nagyon csunya practicumot, bátor vagyok a következő interpellatiót intézni a t. ministerelnök urhoz:

Interpellatió a ministerelnök urhoz.

Vonatkozással a t. ministerelnök urnak a képviselőház folyó évi szeptember 30-iki ülésében tett azon nyilatkozatára, miszerint a Balkán-félszigetet illetőleg külügyi kormányunknak politikai iránya az: „hogy az ott élő népek egyéniségüknek megfelelő független államokká fejlődjenek“ — „hogy ott egyetlen idegen hatalom se állapítson meg a szerződések szerint nem létező protectorátust és ne gyakorolhasson állandó befolyást, kérdem:

Minő állást foglalt el külügyi kormányunk Kaulbars orosz tábornoknak bolgár küldetésével és működésével szemben? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az interpellatió közöltetni fog a ministerelnök urral.

A legközelebbi ülés ideje és napirendje meglévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

277. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi október hó 11-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. Az indítványkönyv fölolvasása. A bankadósságra vonatkozó törvény végmegszavazása. A kérvények 25. sorjegyzékének folytatólagos tárgyalása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Széchényi Pál, Trefort Ágost, b. Fejérváry Géza, b. Orczy Béla, Fabiny Teophil, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Zsilinszky Mihály jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Szathmáry György, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa az 1886. évi október hó 9-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Vajka, Doborgaz és Keszölcsés pozsonymegyei községbeli közbirtokosainak Bittó Béni képviselő által beadott kérvényét, melyben közbirtokossági közlegelőikre és dunai vesszőzéseikre elrendelt erdőgazdasági kényszer megszüntetése iránt kérelmeznek.

A Békés-Gyulán folyó évi augusztus hó 29-én megtartott népgyülésnek Haviár Dániel képviselő által beadott kérvényét, melyben önálló magyar hadsereg felállítása iránt kérvényez.

E kérvények kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

Jelentem a t. háznak, hogy Szathmáry László képviselő ur indítványt jelentett be, mely az indítvány könyvbe is be van vezetve; méltóztassék tehát az indítványt meghallgatni, aztán leszek bátor annak tárgyalása iránt előterjesztést tenni.

Törs Kálmán jegyző *(olvassa az indítványt, mely következőleg hangzik):*

Indítvány. Tekintve, hogy alkotmányunk szerint a miniszterek és államtitkárok állása tisztán bizalmi természetű és az ő szolgálatuk lényegesen különbözik az ország azon közhivatalnokainak szolgálatától, kik ezt életpályául választották;

tekintve, hogy a miniszteri és államtitkári állásoknak semmiféle vonatkozásban nem szabad oly jelleget adni, mely az ő szolgálatuk tartósságára a bizalmon kivül egyéb igényeknek is befolyást enged, mert ez a felelős miniszteri alkotmány érdekét lényegileg és formailag egyiránt csökkenti;

tekintve, hogy a főszámszék elnökének állása az elmozdíthatlanság folytán hivatásszerű szolgálat és életpálya természetével bir, következőleg az ő szolgálata nyugdíj tekintetében más állami szolgálattal egyenlő természetű;

tekintve, hogy a főispáni állás szolgálati tekintetben ma már definiálhatlan ugyan, de hivatalnoki és életpálya természettel még sem bir;

tekintve végül, hogy az ország szomorú pénzügyi viszonyai meg nem engedik, hogy az adózók terheit könyelmű kiadásokkal is fokozzuk;

még mielőtt a jelzett állásokból származó nyugdíjazások nagyobb mérveket öltenének; indítványozom, hogy határozza el a ház, miszerint:

utasítja a kormányt oly törvényjavaslatnak még a jelen ülésszakban leendő benyujtására, mely a miniszterek, államtitkárok és főispánoknak

Digitized by Google

ezen minőségben töltött szolgálatuk utáni nyugdíjigényét megszünteti; a főszámszék elnökének szolgálatát pedig nyugdíjigény tekintetében a többi államtisztviselőkével egyenlő törvényes elbánás alá helyezi.

Elnök: Azt hiszem, legczélszerűbb lesz, ha a képviselő ur a szombati ülésben fogja indítványát indokolni. *(Helyeslés.)*

Az elnökségnek egyéb előterjeszteni valója nincs s más előterjesztés sem lévén, következik a napirend és pedig az 1878:XXVI. t.-cz.-ben foglalt intézkedéseknek további 10 évre való kiterjesztéséről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az épen most felolvasott és az 1878:XXVI. t.-cz.-ben foglalt intézkedéseknek további 10 évre való kiterjesztéséről szóló törvényjavaslatot harmadszori felolvasásban végleg megszavazni? *(Elfogadjuk!)* Azt hiszem kijelenthetem, hogy a törvényjavaslatot a ház többsége végleg megszavazza és alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz szokott módon átküldetni rendeli.

Következik a XXV. sorsjegyzékben foglalt kérvények és pedig a Janszky-féle esetből kiindulva több törvényhatóság és népgyülés által a képviselőházhoz intézett föliratok és kérvények tárgyalása.

Münnich Aurél: T. ház! Annak előrebocsátásával, hogy a kérvényi bizottság határozati javaslatát elfogadom, legyen szabad azok után, a miket e tárgyban a szombati ülésben hallottam, kivált Győrffy Gyula barátom különvéleménye következtében szavazatomat röviden indokolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A Janszky-ügy és előléptetése nagy izgatottságban tartotta az országot. Az ország polgárai kebeleiben méltó aggodalom foglalt helyet a jövőt illetőleg. A megyék közgyüléseket hivtak össze; az ország több részében népgyülések tartattak és azokon megbeszéltettek a nemzet önérzetén ejtett sérelmek és ennek folytán az orvoslás végett kérvények intéztettek a törvényhozáshoz. A sajtó szintén hozzájárult az izgatottság terjesztéséhez s nem mult el nap, a melyen nem olvastunk volna czikkeket, a melyek a hadsereg ellen voltak intézve.

Midőn az izgatottság már általánosan elterjedt, a polgárság a kormány felé tekintett, mert érezte, hogy kell valaminek történni ezen aggodalmak eloszlatása végett. A polgárság nem is csalódott várakozásában; mert augusztus hó 11-én megjelent a kegyelmes királyi kézirat. *(Felkiáltások szélső balfelől: Hol van?)*

Azt hiszem, hogy erre már a szombati ülésben megfelelt a t. ministerelnök ur. *(Ugy van! jobbfelől.)* Én t. ház, mint alkotmányos államban élő polgár, teljesen felfogom a legkegyelmesebb királyi kéziratnak fontosságát és ugy tekintem, mint az alkotmányos érzelem rendkivüli nyilvánítását s ezért a magam részéről a Janszky-ügyet ezzel teljesen befejezettnek tekintem. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* És én hiszem, t. ház, hogy az ország polgárainak legnagyobb része ugyanezen véleményen van. *(Ugy van! jobbfelől. Ellenmondás a szélső baloldalon.)*

És hogy tényleg ebben a véleményben van, annak igazolására leszek bátor a következőket előterjeszteni. *(Halljuk! Halljuk!)* A Janszky-ügyben beadatott összesen 25 kérvény, ezek közül 18 a nemzet önérzetén ejtett sérelmek orvoslását sürgeti. E 18 kérvény közül 14-et megyék vagy szabad királyi városok, 4-et pedig népgyülések terjesztettek fel. E kérvények mind a királyi kéziratnak megjelenése előtt lettek szerkesztve. A kegyelmes királyi kézirat megjelenése után összesen 7 kérvény adatott be, a melyekben többé nem a nemzet önérzetén ejtett sérelem orvoslására, hanem az önálló magyar hadsereg felállítására van a fősúly fektetve. Ebből én azt következtetem, t. ház, hogy mig a kedélyek a legmagasabb királyi kézirat megjelenése előtt nem voltak megnyugtatva s a megsértett önérzet orvoslását kérték, addig a királyi kézirat megjelenése után már nem ezt, hanem az önálló magyar hadsereg felállítását sürgették. Ebből ismételten következtethetni, hogy az ugyanazon alapon összehivott megyei közgyülések és népgyülések ugyanezt a határozatot hozták volna, ha a legfelsőbb kézirat meg nem jelent volna, mint az előbbiek. Annak illustrálására, hogy a kérvényezők, a kik a királyi kézirat megjelenése után terjesztették fel föliratikat, meg voltak nyugtatva, bátor vagyok Borsodmegyére, mint vezérlő kérvényezőre hivatkozni, a melynek kérvényében az áll, hogy méltó megnyugvással fogadta az egész ország pártkülönbség nélkül a ministerelnök válaszát a Janszky-ügyre vonatkozólag. És ha akkor megnyugodott az ország, azt hiszem, hogy a következésben is csakugyan megnyugodhatott volna teljesen és ezen feliratok nem küldettek volna fel az országgyülésekhez, ha a legkegyelmesebb királyi kézirat a gyülések előtt látott volna napvilágot. De ha ezt constatálom is, még sem lehet tagadnom, hogy az izgatottság az országban teljesen nem szünt meg, mert hiszen épen ezen hét kérvény, mely később adatott be, bizonyítja ezt. Én, t. ház, a sajtónak e részbeni működését is ismerem s tudom jól, hogy a sajtó egy része nem nyugodott meg, hanem nap-nap mellett mindig támadó czikkeket közölt a hadsereg ellen. De az én meggyőződésem szerint ez csak annak következménye volt, mert az illető sajtó egy része a hadsereg ügyét a pártpolitikába kivánta belevonni és ezen szempontból terjesztette czikkeit. És én azt kivánnám, hogy ezen meg-

Digitized by Google

győződésemet a hadsereg is osztaná, mert hogy ha a hadsereg ugyanezen álláspontra helyezkedik és ezen megtámadásokat szintén csak pártpolitikából kifolyónak tekinti: akkor igenis van reményem, hogy helyre áll az egyetértés nemzet és katonaság közt; de ha a hadsereg ezen támadásokat viszonozni akarja és nem abból a szempontból ítéli meg, mint mostan jeleztem, akkor ezen egyetértés távolra van elodázva.

Midőn ezeket constatáltam, t. ház, be is fejezhetném rövid felszólalásomat, mert hiszen csak azt akartam kimutatni, hogy a legfelsőbb királyi kézirattal a kedélyek meg lehetnek nyugtatva. De a Győrffy Gyula igen t. barátom által beterjesztett külön vélemény folytán kénytelenittetve érzem magamat még két kérdésre reflectálni. *(Halljuk! Halljuk!)* A két kérdés egyike az ő általa erős szinekben festett, ugynevezett hagyományos szellem, mely a hadseregben állítólag uralkodik, a második pedig a magyar különálló hadsereg felállításának szüksége. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ismét hivatkozom a vezérkérvényre, Borsod vármegye kérvényére, mely a Hentzi-sír megkoszoruzásáról szólva, ezeket mondja: „Nem a véletlennek, hanem a hadsereg körében uralkodó szellem nyilatkozatának tekintettük e ballépést.“ Fehérmegye kérvénye, mely 1886-ik augusztus 11-én, tehát ugyanazon napon kelt, a melyen a legfelsőbb királyi kézirat napvilágot látott, ezeket mondja: „Fiainkat és testvéreinket magában foglaló közös hadsereg szellemét nem uralhatja más érzelem, mint versenyző törekvés a kötelesség hű teljesítésében, mely minden nemzetiségi vagy politikai pártérzelmektől távol állva, a törvények és törvényesen fennálló alkotmányos intézmények oltalmát magában foglalja.“

Bölcsen méltóztatnak tudni, hogy majdnem szóról-szóra ugyanezt tartalmazza a legfelsőbb királyi kézirat és midőn kinyilatkoztatom, hogy én teljesen aláirom ezen nyilatkozatot, nem tudom elfogadni Borsodmegye véleményét, *(Egy hang balfelől: Conclusio!)* ép a conclusióra akarok jönni. *(Halljuk! Halljuk!)* Borsod vármegye épen azt mondja, hogy nem a véletlen, hanem a hadsereg körében uralkodó szellem nyilatkozatának tekintettük e ballépést. Tehát, t. ház, véleményem a következő: Janszky tábornok semmivel sem védelmezhető és semmi körülmények által nem indokolható ballépést követett el és midőn látta, hogy a ballépésnek micsoda következése volt, akkor — tudtommal legalább — az illetékes körök előtt nyilvánosan kinyilatkoztatta, hogy neki sértési szándéka nem volt, hogy őt tetteinél semmiféle politikai indok nem vezérelte, hogy esze ágában sem volt a magyar alkotmányt sérteni. Véleményem szerint, mivel e tettet egyéni elhatározásból folyó tettnek kell tekintenem, *(Zaj a szélső baloldalon)* e nyilatkozattal meg kellett volna elégedni s az egész ügy be lett volna fejezve. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hát az előléptetés!)*

De t. ház, mi történt? Az izgatások, az utczai tüntetések megkezdődtek, a sajtó folytonosan közlött czikkeket, melyekben az egyes ember tettéért az egész hadsereget kivánta felelőssé tenni. Ilyen körülmények között kivánhatjuk-e, t. ház, hogy a sokat emlegetett egyetértés a nemzet és hadsereg közt csakugyan helyre álljon, midőn egyoldalulag, saját álláspontunkra helyezkedve, a másik fél jogait nem respectálva, ítéltünk felette oly tényért, melyet magános ember követett el? Kérdem én, hogy akkor ezen egyetértés fennállhat-e? Bizonyára nem lehet csodálni, hogy ily körülmények közt ezen egyetértés mondhatni, hogy ma sem teljes. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Én, t. ház, ugy vagyok meggyőződve, hogy a katona legyen katona és semmi egyéb és én a világ egyetlen hadseregét sem képzelhetem más szellemmel, mint a katonai szellemnek vezérlete alatt. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ezt pedig a következőkben vélem feltalálhatni. *(Halljuk!)*

A hadsereg létfeltétele és alapfeltétele feltétlen engedelmesség és fegyelem. Ez a két tényező tartja össze a hadsereget és a hol ez a két tényező nem működik, ott a fegyveres erővel senki sem birhat.

Sokszor hangoztatják a hadsereg hagyományos, magyarellenes szellemét. Megmondom, hogy felfogásom szerint ez is honnan ered. A tisztet, már mielőtt ismernék, ugy állítják oda, mint magyarellenes embert és az a közlegény, a ki hivatva van gyakorlatait ezen tiszt alatt teljesíteni, már eleve, mikor a szolgálatba lép, a tisztben nem csupán felebbvalóját, hanem ellenségét is látja. *(Zaj a szélső baloldalon.)* És akkor csodálkozhatunk-e, hogy tiszt és közlegény egyaránt elfogulva és előítéletekkel kezdi meg szolgálatát? Csodálkozhatunk-e, hogy annyi feljajdulás történt e miatt? De ezen feljajdulások nem mindig az igazi okból történnek. Gyakran halljuk, hogy egyik-másik közlegény azért szenvedett büntetést, mert magyar, holott valósággal azért büntették meg, mert kötelességét nem teljesítette. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Én is osztozom a t. urak nézetében, hogy a katonának sem politikával, sem nemzetiségi kérdésekkel foglalkoznia nem szabad. De miután ily polyglott országban, mint hazánk és mint az osztrák-magyar monarchia, nemcsak magyar, hanem német, tót, horvát tisztek is vannak, azt kell-e kivánnunk, hogy a katona első sorban német, tót vagy horvát legyen, vagy pedig azt, hogy első sorban katona legyen? Én azt hiszem, első feladata, hogy katonai kötelességét teljesítse és csak másodsorban következnek rá nézve az ő nemzetiségének kérdései. És épen, mivel nekem az a meggyőződésem, hogy a mi hadseregünket

Digitized by Google

semmi más szellem nem tartja össze, mint a katonai szellem: épen azért következtethetem, hogy az egyetértés még nem zavartatott meg a hadsereg és a polgárok között, mert az a szellem nem engedi, hogy a hadsereg az ellene intézett támadásokra feleljen. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, már egyszer voltam abban a helyzetben, hogy erről a dologról itt említést tegyek és nem habozom ezuttal is kijelenteni, hogy én, a ki 8 évig voltam a közös hadsereg kötelékében .... *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Olay Szilárd: Meglátszik rajta! *(Mozgás.)*

Münnich Aurél: ... és a ki most szerencsés vagyok a honvédség kötelékébe tartozni....

Olay Szilárd: Fekete-sárga szellem! *(Zaj. Halljuk!)*

Münnich Aurél: Én Olay Szilárd képviselő ur hazafiságát soha kétségbe nem vontam, de kivánom és megkövetelem, hogy ő se bántsa az én hazafiságomat és hogy a mit én tapasztaltam és itt saját tapasztalataim folytán kimondok, azt higyje el, mert az ugy van. *(Helyeslés jobbfelől.)* És ismétlem, hogy nekem alkalmam volt sok ezrednél és sok tiszti körben megfordulni, de én magyarellenes érzelmet soha és sehol sem tapasztaltam és sohasem hallottam olyan eszméket, melyek az én hazafias érzelmeimet sértették volna. És bátor vagyok hangsúlyozni, hogy csak az az állam lehet nyugodt és csak az nézhet válságos időben nyugodtan a jövő elé, a melynek jól fegyelmezett hadserege van. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Midőn a hadsereg magyarellenes szellemét tagadásba veszem, akkor tagadnom kell azt is, hogy a katonai felsőbb és legfelsőbb körökben bármiféle nemzetiség elleni érzelem uralkodjék. Ez igy van két oknál fogva: mert a felsőbb katonai körökben minden nemzetiség képviselve van és mert a legfelsőbb katonai köröknek csakis az lehet óhajtása, kivánsága, hogy az összes nemzetiségek egymás mellett békésen megférjenek az ország felvirágoztatására és hogy ha válságos idők következnének, azon idők a nemzetet a hadsereggel jó egyetértésben találják; ugy, hogy ha majd tettre kerül a sor, a nemzet együtt érezzen a hadsereggel.

És, t. ház, ha én nem tagadom, hogy előfordulnak egyes sajnos esetek, a melyek méltó megrovást érdemelnek és a melyek meg is találják a megrovást, akkor ki kell nyilvánítanom azt, hogy egyesek hibáiért az egész hadsereget kárhoztatni és megtámadni nem szabad, nem lehet. De azt is ki kell jelentenem, hogy erős meggyőződésem, hogy a mult szombati ülésen Győrffy t. képviselőtársam által oly sokat emlegetett hagyományos szellemből kifolyólag ezen egyes esetek is csak akkor fognak teljesen megszünni, hogy ha azok orvosoltatnak, de orvosoltatnak nem a törvényhozás utján, mert itt orvoslást nem képzelek, hanem orvosoltatnak igenis a társadalom és az egyének utján, a társadalom utján ugy, hogy megkedveltessék a hadseregben levő szolgálatot, az egyének utján pedig ugy, hogy a magyar ifjak tömegesen lépjenek katonai szolgálatba és ott méltó arányban foglaljanak helyet a többi nemzetiségekkel. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ez az egyedüli orvoslás, máskép ezt nem fogjuk orvosolni.

És ha már ezen kérdésnél vagyok, akkor épen ezen alkalommal véleményemet kinyilvánítom az önálló magyar hadseregre nézve is. *(Halljuk!)* A kérvényezők bizonyára nem foglalkoztak nagyon sokat azon kérdéssel, hogy mibe kerül egy hadsereg szervezése és mily borzasztó nehézségekkel jár egy hadsereg új szervezése, mert különben nem kérték volna épen a mostani időben az önálló hadsereg felállítását.

Én nem érzem magamat hivatva arra, hogy az ebből esetleg folyó politikai hátrányokat ecseteljem, nem érzem magamat hivatva, hogy bővebben fejtegessem, hogy annak keresztülvitele határozottan az egész 1867-iki kiegyezés felforgatásával volna csak lehetséges: tisztán katonai szempontból kivánok csak arra utalni, hogy egy ilyen újjászervezés nem öt, vagy tiz, de husz évet is igényel.

És itt bátor vagyok azon kérdést intézni, vajjon a t. túloldal alkalmasnak találja-e most az időt arra, hogy ezen husz évi munkához most fogjunk, *(Helyeslés jobbfelől)* avagy csak sürgessük megkezdését?

És végül legyen szabad rövid felszólalásomat a különvéleményre vonatkozó nehány szóval befejeznem. *(Halljuk!)*

A különvélemény túlmegy még a kérvényezők kérelmén is, mert egyetlen egy kérvényben — pedig figyelemmel átolvastam mind — sincs panasz a miatt, hogy a nemzet közérzületén ejtett sérelmet a ministerelnök urhoz intézett királyi kézirat által orvosolva nem találja és a sérelmes intézkedés szerzőjét az illetékes testület által felelősségre vonatni kivánja. Ez nincsen sehol sem kifejezve, nem is kéri senki sem, hogy az illetékes testület elé állittassék az illető; én tehát a különvéleményt már csak azért sem fogadhatom el, miután túlmegy még a kérvényezők kérelmén is. *(Egy hang a szélsőbalról: Joga van hozzá! Helyeslés jobbfelől.)*

És midőn én ezt kinyilatkoztatom és ismételve utalok arra, a mit az önálló magyar hadsereg felállítására nézve szerencsém volt elmondani, mellőzni kérem a különvéleményt és elfogadásra ajánlom a kérvényi bizottság határozati javaslatát. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Gróf Apponyi Albert: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Mindenekelőtt szükségesnek tartom a közvetlen előttem szólott t. képviselőtársamnak beszédjére egy megjegyzést tennem. *(Halljuk!)* A t. képviselő ur, midőn a hadsereg és a nemzet

Digitized by Google

közt fenforgó viszonynak alkatelemeit bonczolja, beszédének több helyén beszél magyar nemzetiségről és egyéb nemzetiségekről; felhozza például azt, hogy a hadsereg körében egyetlen egy nemzetiség ellen sem lehet ellenszenv, mert hiszen a hadsereg vezető elemeiben a monarchia valamennyi nemzetisége képviselve van és ehhez hasonló hangon beszél beszédének többi helyén különböző nemzetiségekről, ezek közt a magyar nemzetiségről is. Ezt a felfogást t. képviselőház, egész határozottan vissza kell utasítanom. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Itt nem a magyar nemzetiségről, mint ethnographiai fogalomról van szó, *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon)* hanem a mivel foglalkozunk, az az a viszony, melyben a hadseregnek és a hadsereg minden tényezőjének Magyarországhoz, mint államhoz és a magyar nemzethez, mint államot alkotó politikai nemzethez, állania kell. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ha ezt a kiindulási pontot csak pillanatig is szem elől tévesztjük, akkor oly tömkelegébe jutunk a tévedéseknek, a melyekből többé kibonyolódás nincs. *(Úgy van! balfelől.)*

Ezek után, t. képviselőház, magára a tárgyra áttérve, megmondom egész nyiltsággal, hogy én, a ház asztalára eddig tett két határozati javaslatnak sem egyikét, sem másikát nem fogadhatom el. A t. kérvényi bizottság talán nem fogja nekem rossz néven venni, ha én a határozati javaslatok benyujtásának chronologiai rendjét nem tekintve, előbb azt indokolom, miért nem járulhatok hozzá a kisebbség véleményéhez. A t. kisebbség különvéleménye két tételben culminál: kivánja azon párt programmjához híven, melynek részéről beadatott, a közös hadseregnek felbontását és külön önálló magyar hadseregnek szervezését és másrészről azt fejezi ki, hogy a királyi kézirat által a nemzeten az ismert személyváltozások folytán ejtett sérelem orvosolva nincs és e szerint fentartani kivánja a kérvényekben foglalt kérdésnek azon részét is, mely az ismert személyváltozásokra vonatkozik, mely conflictus előidézésével fenyegetett, folytatni kivánja e szerint a conflictust. Én ezen két tételnek egyikéhez sem járulhatok hozzá. *(Helyeslés balfelől.)* Nem új dolog t. szomszédaink előtt, évek óta tudjuk kölcsönösen, hogy a hadsereg szervezésének kérdésében eltérő álláspontón állunk. Mi, a kik a háznak ezen oldalán ülünk, az 1867-iki kiegyezésnek híveiként a közös hadsereg intézményét fentartani kivánjuk. Ez a t. párt *(a szélsőbalra mutat)* nem kivánja. Világos tehát, hogy e tekintetben egy határozati javaslatnak köpenyege alá nem juthatunk. *(Helyeslés a baloldalon.)*

De, ha ez a differentia nem volna is, ép oly határozott indokot képezne rám nézve a különvélemény el nem fogadására, annak másik része. Én, t. képviselőház, az ismert személyváltozásokból előállott conflictust és az azokban rejlő sérelmet igenis a királyi kézirat által elintézettnek és befejezettnek találom *(Helyeslés a bal- és jobboldalon)* és a conflictust, mely a hadsereg és nemzet közt kitöréssel fenyegetett, sem újabban felélesztени, sem folytatni nem kivánom. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

És t. képviselőház, ha ezt eddig sem kivántam volna, nem kivánhatnám különösen a mai igen komoly európai politikai viszonyok közt, *(Helyeslés a bal- és jobboldalon)* melyekről nem akarom azt mondani, hogy bennünket közvetlen háborúval fenyegetnek — mert ki az, ki nem óhajtaná és ki az, a ki a lehetőség utolsó pillanatáig ne ragaszkodnék azon reményhez, hogy a béke eszközeivel sikerülhet a monarchiának és ezzel együtt a magyar nemzet lényeges érdekeinek megóvása? — de melyek mindenesetre olyanok, hogy a monarchia fegyveres erejének latba vetésére is kell készülve lennünk. És, ha van pillanat a nemzet történetében, midőn ily conflictus a monarchia hatalmi állásának kifejtésére károsan hathat, bizonyára a mai pillanat ilyennek nevezhető. *(Élénk helyeslés a bal- és jobboldalon.)*

És ha a tegnapelőtti napon egész jogosan egy ujságidézet hozatott fel a különvélemény t. beadója részéről saját álláspontjának erősítésére, legyen szabad most nekem is hirlapokra hivatkoznom. *(Halljuk!)* Abban az időpontban, midőn a most előttünk levő kérdés a legélesebben állott fenn, midőn a kölcsönös izgalom és ingerültség legnagyobb volt: akkor ki ujjongott leginkább? A legnagyobb örömet abban az időben az a panszláv sajtó mutatta, mely a monarchiának általában, de különösen a magyar nemzetnek esküdt ellensége. *(Úgy van! Úgy van!)* Et si licet ab hoste edoceri — s én ezt a politikai bölcseség egyik alaptételének tanultam elismerni — akkor ez a példa arra inthet minket, hogy a monarchiának, de különösen a magyar nemzetnek ily conflictus folytatásától mi nyerni valója sincs. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és jobboldalon.)*

Ez nem azt jelenti, hogy én egy ily conflictust minden áron ki akarnék kerülni. Ha az országnak alkotmánya és a nemzet közérzülete meg volna támadva, ha e tekintetben megnyugvást nem nyertünk volna, akkor minden körülmények közt föl kellene venni a keztyűt bárkivel szemben. *(Általános helyeslés.)* De, midőn a legilletékesebb helyről azon aggodalmak, melyek conflictus előidézésére vezethettek, el lettek oszlatva: akkor annak folytatása szükségét nem látom, ha pedig szükség nincs, a legnagyobb politikai hibának tartom. *(Úgy van! Úgy! Tetszés a bal- és jobboldalon.)*

És, t. ház, ebből az ötletből lehetetlen, hogy nehány megjegyzést ne tegyek a különvélemény

Digitized by Google

t. beadójának ezen párttal szemben folytatott polemiájára. A t. képviselő ur hibáztatja azt, hogy mi — már tudniillik ez a párt — abban a népgyülési mozgalomban nem vettünk részt, a mely a függetlenségi párt némely kitünősége által a nyáron megindittatott.

T. ház! Erre nézve először az a megjegyzésem, hogy azzal a mozgalommal szemben egyetlen egy párt, mint olyan, sem volt azon helyzetben, hogy állást foglaljon. Foglaltak állást egyes egyének, részt vettek benne egyesek; visszautasították a részvételt mások. De én ezen a formai álláspontot nem akarok nyargalni; azt sem akarom felhozni, hogy én személyesen akkor az ország határain kivül időztem, mert osztozni akarok teljesen a felelősségben azért, hogy e mozgalomban elvbarátaim nagyobb része nem vett részt, valamint nem vettem volna részt én sem, ha az ország határain belül lettem volna is. És ennek igen egyszerü oka az, hogy a mint a mozgalom megindult, minden ember láthatta, hogy az abban az alakban másra, mint a közös hadsereg intézménye ellen és az önálló magyar hadsereg melletti hangulat csinálására nem vezethet. Már pedig, t. ház, a mily természetesnek és jogosnak találom, hogy egy ily mozgalmat megindítanak oly férfiak, kiknek ez programmját képezi, ép oly természetesnek találom, hogy abban nem vettek részt oly férfiak, a kiknek az programmját nem képezi. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

És sajnálom, hogy a t. képviselő ur, midőn a mi magunktartása felett különben mindenkinek megengedett jogos critikát gyakorolt, ezt némileg a gyanusításnak modorában tette, mondván, hogy mi azért nem vettünk részt a mozgalomban, nehogy magunkat compromittáljuk és ez által a ministerelnöknek — a mint ő hiszi — akkor megingatott állása folytán magunkat az örökösödés édes reményétől megfoszszuk.

Sajnálom, t. ház, hogy a t. képviselő ur a gyanusítás ezen alakját választotta, különösen midőn a jelen esetben az az alaposságnak még csak látszatával sem bir. Ha el akartuk volna kerülni azt, a mit ő compromittálásnak nevezett bizonyos irányban, nem nyilatkoztam volna én t. elvbarátaim osztatlan helyeslése mellett ezen helyről az országgyülési időszaknak befejezése előtt egész határozottan oly irányban, minő talán a képviselő ur által említett compromissiót eredményezhetett volna. Hogy ha mi ezt az alkalmat arra akartuk volna felhasználni, hogy a hatalomnak netán megnyiló successiójára leskelődjünk: akkor nem nyilvánítottam volna egész határozottsággal, hogy abban az esetben, ha a ministerelnök úr e kérdésben a nemzeti közérzület és az alkotmányosság erélyes védelmének terére lép, nekünk — bár politikai ellenfelei vagyunk — támogatásunkra számíthat, a mint hogy szavunkat be is váltottuk. *(Ugy van! balfelől.)* Mert én, t. ház, megmondom egész nyiltan: bár én a jelen kormánynak politikai működését üdvösnek nem tartom és minden alkotmányos eszközzel — a mint hogy ez jogom is — annak megbuktatására törekszem, magasabbra helyezem ezen törekvésemnél azt az elvet, hogy a felett, hogy a nemzetnek kormányát ki vezesse, csupán az alkotmányos tényezők határozzanak. *(Élénk helyeslés bal- és jobbfelől.)* És tudva lévén azon erőknek minősége, melyek akkor állítólag a ministerelnök ur állása ellen működtek, ezen erőknek működése által — kimondottam ezt elvbarátaim körében akárhányszor — nem tartottam megengedhetőnek, hogy megbuktattassék. *(Helyeslés balfelől.)*

Már most, t. ház, indokolom, hogy miért nem fogadhatom el a kérvényi bizottság által benyujtott határozati javaslatot. *(Halljuk!)*

A ház asztalán lévő kérvények két dologról szólnak, a mely két dolog ámbár ugyanezen egy alkalomból adatik elő, egymással elválaszthatlan logikai összefüggésben nem csak hogy nincs, hanem egymástól szigorúan elválasztható és elválasztandó. — Az egyik az ismert személyváltozásoknak ügye és az ebből leszármazott nemzeti sérelem; másik része ezen kérvényeknek azonban vonatkozik bizonyos, a hadsereg körében létesítendő általános reformokra, a mely aspiratióknak jogosultsága, vagy jogosulatlansága, szóval azoknak megítélése semmi összefüggésben nem áll azon ismeretes személyváltoztatások ügyével. És ha mi ezen kérvényekkel érdemlegesen foglalkozunk, akkor véleményem szerint a képviselőháznak oly határozatban kell megállapodnia, mely ezen kérvények tartalmának ugy az egyik, mint a másik irányban eleget tesz. Hallottam, t. ház, nem ebben a teremben, de ezen termen kivül hangokat, olvastuk épen ma reggel a kormánypárt egyik jelességének választói előtt mondott beszédét. *(Felkiáltások: Ki az?)* Jókai Mór — a melyekből az látszik kiviláglani, hogy a t. többség e kérdésnek érdemleges tárgyalását a jelen pillanatban egyáltalában inopportunusnak tartotta és elhárítandónak vélte volna. Ámde, t. ház, ha ez volt a t. többség álláspontja, ha ez volt azon kormánynak álláspontja, mely a t. többséget vezeti: úgy ezen politikai szempontnak érvényesítésére egészen más utat kellett volna választania, ki kellett volna fejtenie azon indokait, hogy miért tartja a jelen pillanatban e kérdésnek bármely formában tárgyalását inopportunusnak és iparkodnia, hogy vagy a képviselőház pártjait ezen álláspontának megnyerje, vagy saját pártja által oly határozati javaslatot beterjesztetni, mely nem foglalna magában egyebet, mint a kérdésnek pro hic et nunc napirendről levételét. Ugyde a kérvényi bizottság határozati javaslata ezen a határon messze túl megy. A kérvényi bizottság

Digitized by Google

határozati javaslata belemegy a dolog érdemébe, a dolog érdeméről ítéletet mond, még pedig abban az értelemben, hogy a legfelsőbb királyi kézirat után minden további intézkedésnek, vagyis szórul-szóra, minden törvényhozási intézkedésnek szüksége megszünt a kérvényezők által jelzett bármely irányban. Ezt én, t. ház, érdemileg tarthatlan és helytelen álláspontnak tartom, *(Helyeslés. Ugy van! balfelől)* és ha én meg tudnám tenni a politikai opportunitásnak azt a concessiót, hogy egy kérdésnek megvitatásától elálljak és helyesnek is tartanám bizonyos körülmények közt, ha a képviselőház magát hasonló irányban capacitáltatni engedné, — egy helytelen érdemleges elintézést ebből a szempontból még sem fogadhatok el.

És hogy ez érdemleges elintézés helytelen, azt bátor leszek igazolni.

Már az imént mondtam, hogy el kell különíteni a kérvény tartalmában azt, a mi a személyváltozásokra vonatkozik, attól, a mi a hadsereg körében létesítendő általános reformokra vonatkozik. A mi a személyváltozásokra nézve a kérvényekben mondatik, azt, mint bevezetőleg mondtam, én is meghaladott dolognak tekintem és ha a kérvényi bizottság határozati javaslata ennél megáll, ugy a javaslathoz hozzájárulni nem késtem volna. Amde a határozati javaslat azt mondja, hogy nem látja szükségét ez intézkedésnek bármely, a kérvényezők által érintett irányban. Tehát ezzel azt is mondja, hogy még azon óhajtások tekintetében sem látja fenforogni az intézkedések szükségét, a melyeket a kérvényezők abban az irányban hoznak fel, hogy a hadsereg és nemzet közti összhang teljesen biztositassék. És ez az, t. ház, a mit én el nem fogadok. E tekintetben a legfelsőbb kézirat nem tartalmaz mást, mint egy — helyes értelmezés mellett elismerem — nagybecsü általános kijelentést, tudniillik azt, hogy a hadseregnek szelleme nem lehet más, a legfelsőbb kézirat kifejezése szerint, mint a legfőbb hadúré. A legfőbb hadúr azonban nem lévén más, mint Magyarország koronás és alkotmányoskirálya, természetesen, a hadseregnek szelleme ezen kijelentés szerint nem lehet más, mint az alkotmányos királyé. Ez, t. ház, egy becses elvi kijelentés, de nem több, mint egy elvi kijelentés, nem több, mint egy postulatum felállítása. Fenmarad ezen postulatumnak az életbe átültetése. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Elemezzük tehát, t. ház, ezen postulatumnak lényegét. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az alkotmányos királynak szelleme, a magyar alkotmányosság szelleme. Mi ezen magyar alkotmányosságnak lényege és alaptétele, a mint az a törvényeknek egy hosszú sorozatán át, a melyeknek egy részét felségesen uralkodó királyunk esküjével megerősítette, másik részét pedig maga szentesítette, az 1867 : XII. törvényczikkig kifejezést nyert? *(Halljuk! Halljuk!)*

Magyarország állami souverainitásának megállapítása, feltétlen elismerése. *(Ugy van!)* Ez a magyar alkotmányosságnak lényege. *(Igaz! Ugy van!)* Ez annyira általánosan elfogadott tétel, hogy ezt törvényidézetekkel igazolni e teremben talán nem szükséges. *(Helyeslés.)* Ebből azután folyik az, hogy a magyar állam és annak azon tényezői, a melyek törvényhozásilag akaratát kifejezni hivatva és jogosítva vannak, az állami életnek minden mezején korlátlan souverainitással intézkednek és rendelkeznek. Ennek folytán a magyar állami törvényhozás, annak minden factorát együtt véve, korlátlan souverain joggal rendelkezik véderejének szervezete felett. És ha némely intézmény ő Felségének többi országai közt és köztünk közös, ha különösen a véderőnek egyik leglényegesebb alkatrésze a közös hadsereg, közös intézmény: ez nem azért közös intézmény, mint hogy ha az a magyar állami souverainitáson kivül vagy plane annak felette álló külön jogforrásnak köszönné eredetét, hanem azért, mert a magyar állami souverain-törvényhozás jónak látta, e tekintetben egyetértőleg a monarchia másik államának törvényhozásával, azt közös intézménynyé alakítani. *(Helyeslés a baloldalon.)*

A második folyomány azon magyar államiságból, mely alkotmányos fejlődésünk küzdelmeinek állandó tárgyát és lényegét képezi, az, hogy a közérzületnek terén a magyar ember, e hazának minden polgára, magasabb fogalmat, a kegyelet magasztosabb tárgyát, a hazaszeretetnek más objectumát, mint ezt a magyar hazát, nem ismer, nem ismerhet és elismerni nem fog soha. *(Élénk helyeslés.)* Valamint nincsen egy magasabb közjogi forum, egy magasabb közjogi akarat, melynek a magyar közjog mintegy alkatrészét képezné: úgy nem létezik olyan terület, a melylyel szemben Magyarország egy szükebb hazának, az engeres Vaterlandnak szeretetére volna utalva. *(Igaz! Ugy van!)*

Ez a kettős folyománya annak az önálló magyar államiságnak, a mely évszázados alkotmányos küzdelmeinknek állandó tárgya volt és a melynek megóvása azoknak gyümölcsét képezi. E kettős folyományt megváltoztatni, valamint századokon át nem sikerült, úgy századokon át nem fog sikerülni megerőtleníteni. *(Igaz! Ugy van!)* Ezt megőrizte e nemzet szivében, történetében a sorsnak számtalan csapásai közt; megőrizte akkor, midőn annak érvényesítésére nem voltak még törvényes organumaink, meg fogja őrizni annál inkább most, midőn ennek megőrzésére a törvényes organumokkal bir, melyek életerősen működnek. *(Igaz! Ugy van!)*

Ez a magyar alkotmányos szellem, a melyet

Digitized by Google

utoljára az 1867 : XII. törvényczikk öntött formákba. Ez az a magyar alkotmányos szellem, a melylyel a Felséges uralkodó magát a koronázás ténye által azonosította és mint alkotmányos fejedelem azóta is folytonosan azonosítja. Ez az az alkotmányos szellem, a melylyel ellentétbe jönni nem szabad, a melylyel harmoniában kell lenni a hadsereg szellemének is. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Nem is teheti fel senki az 1867-iki törvényhozásról azt az őrültséget, hogy midőn egyfelől a magyar államiság biztosítékait szervezte, másfelől a közös hadsereg fentartásához törvényhozói akaratával hozzájárult, hogy evvel két egymással ellenmondó intézményt akart volna létrehozni.

És t. ház, mégis vannak nem ebben a házában, de a Lajthán túl politikai csoportok, melyek az 1867-iki és azt követő törvényhozásról ezt az őrültséget felteszik. Hiszen tegnapelőtt felolvastatott egy idézet egy lapból, mely „az oesterreichisches Gesammtstaat"-ról szól és ez nem elszigetelt hirlapi nyilatkozat, hanem ez a Lajthán túl jelenleg uralkodó párt egy fontos és befolyásos árnyalatának ma nagyobb következetességgel, mint régóta, űzött politikai törekvéseinek czélját képezi. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Már most, t. ház, mit kívánhatunk azon alkotmányos szellem definitiója folytán, melyet bátor voltam rövid vonásokkal ecsetelni? A hadseregtől, mint közös intézménytől, mint oly intézménytől, mely ép ugy Magyarországnak, mint Ausztriának intézménye, kívánhatjuk, hogy az a maga egészében, minden hivatalos fellépésében és vezető elemeinek minden nem hivatalos nyilatkozatában is ezen alkotmányos szellem és ezen nemzeti közérzület iránt feltétlen tiszteletét tanusítsa. Kívánhatjuk, hogy a hadseregnek magyar része ezen alkotmányos fogalmakhoz, ezen alkotmányos alaptételekhez és a hazaszeretetnek azon szelleméhez, a mely történelmünknek és alkotmányos fejlődésünknek kisérője és folyománya, ép oly hévvel, ép oly tántoríthatlanul ragaszkodjék, mint az ország bármely lakosa. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

És kívánhatjuk, hogy *(Halljuk! Halljuk!)* a hadsereg magyar részének intelligentiájára, tehát a magyar tisztikarra *(Egy hang balfelől: Nincs!)* felülről minden befolyás mindig ebben az irányban és evvel ellentétes irányban sohase gyakoroltassék; kívánhatjuk, hogy tiszti pályára magukat kiképezni óhajtó ifjak oly intézetekben nyerjenek nevelést, melyek teljes garantiát nyujtsanak arra, hogy ez alkotmányos és hazafias szellemben fognak neveltetni. *(Helyeslés balfelől.)*

És t. ház, az a körülmény, hogy a hadseregnek magyar részéről külön emlékeztünk meg, nem bontja fel a hadseregnek egységét. Őseink sem gondolkoztak igy, mostani Felséges uralkodónk elődei sem. Hiszen az 1792-ik évtől kezdve találkozunk a törvények egész sorozatával, melyekben a rendek — abban az időben, mely a magyar történelemnek tán legaulicusabb időszaka volt, a jelen század elején — kifejezik azon kívánságukat, hogy a magyar csapatokhoz magyar honpolgárok alkalmaztassanak mint tisztek a magasabb állásokban is; azon időben alkották őseink a Ludovica-akadémiát, mint „Institutum nationale militare"-t és annak nevelési principiuma közé azt óhajtották felvétetni, hogy az abba lépő ifjak, ha később szándékukat netalán megváltoztatnák, a magyar polgári szolgálatban is nyerhessenek alkalmazást, tehát a magyar közjogban is kiképeztetést és magyar szellemben való nevelést követeltek. És a dolog természete és a királyi kézirat szerint sincs ellentét a hadsereg egységének postulatuma és a magyar tisztikarra, a hadsereg magyar részére vonatkozó követelmények közt.

Az 1867-ik XII. törvényczikk, az a törvényhozás, mely az egységes közös hadsereg fentartásához hozzájárult, nem ugy fogta ezt fel, hogy a magyar csapatok egyedisége abban tökéletesen elvesszen, mert világosan beszél a magyar hadsereg kiegészítő részéről. De ezt a dolog természete sem követeli, mert egy hadsereg egységes szellemének megállapítására elég az, hogy a közös czél iránti együttes lelkesedés és kötelességérzet, az engedelmesség és fegyelem szelleme legyen meg. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* De nem szükséges ehhez az, hogy az hazafias érzés, melyet a hadseregbe kiki magával hoz s mely benne a hadsereg közös czélja, tudniillik a közös védelem iránti lelkesedést csak fokozhatja, hogy az egy más hazafias érzéssé váljék. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* De a királyi kézirat is helyesen mondja, hogy a hadseregben való kötelesség teljesítése nem ütközik soha a valódi hazafiságba — helyesen — mert hiszen a hadsereg czélja az a kötelesség, melyet a hadsereg szolgál: ezen monarchia mindkét államának közös védelme; a magyar haza szeretete tehát csak arra buzdíthatja a magyar hadsereg magyar tagját, hogy ezt a kötelességet ebben a hadseregben a legnagyobb lelkesedéssel teljesítse. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* És azért ez a tétel megfordítva is áll: és valamint a kötelesség-teljesítés a hadseregben nem ellenkezhetik a valódi hazafisággal, ugy a hazafiság sem lesz soha akadálya a valódi kötelesség-teljesítésnek a hadseregben. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Ezek tehát azon postulatumok, melyeket a kiegyezési törvénynek alapján állva, a hadseregnek nemzetünkhöz való viszonyára nézve formálnunk kell. Ezek nem tartalmaznak magukban valami felforgatást, nem foglalnak magukban teljesíthetlen oly dolgokat, melyek akár az itt oly sokat emlegetett hagyományos szellem jogos alkatrészeivel ellentétben állanának. Mert ez a hagyo-

Digitized by Google

mányos szellem, melyről oly gyakran beszélni hallunk, szerintem tévesen magyaráztatik ugy azok által, kik ahhoz babonaszerűleg ragaszkodnak, mint azok által, kik azt sine discrimine megtámadják. Senki sem kívánhatja a hadseregtől, hogy megfossza magát azon erkölcsi capitalistól, mely katonai multjából, az általa vívott háborúk és az ezekben híven teljesített kötelességnek dicső emlékéből ered. *(Helyeslés a baloldalon.)*

De másrészt hibát követne el, a ki azt hinné, hogy a hagyományos szellemnek fentartása odáig terjedhet, hogy a hadsereg ignorálhassa azon átalakítást, melyen ő maga keresztül ment, midőn hivatásszerű hadseregből az általános védkötelezettségre alapított, néphadsereggé lett és ignorálhassa azt az átalakítást, melyen keresztül ment a monarchia, melynek kötelékébe e hadsereg tartozik, midőn a magyar alkotmányosság és evvel együtt a dualismus minden tényező és főleg a korona által elismertetett. *(Helyeslés balfelől.)*

Midőn tehát mi a hagyományos szellemtől való eltérést kívánjuk, ezzel nem a katonai hagyományok elfelejtését kívánjuk; mert ezektől a hadsereget megfosztani nagy hiba volna, hanem kívánjuk azt, hogy azon újabb politikai hagyományok, melyek nem is annyira az előbbi kortól, mint inkább a nemzet és király közti meghasonlás szomorú korszakából eredtek, adjanak tért oly felfogásnak, mely a ma minden oldalról elismert alkotmányos felfogásnak megfelel. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha tehát azt lehet, ha tehát azt kell kívánnunk, hogy a hadseregnek minden tényezője, minden hivatalos, minden hivatalon kivüli nyilatkozatában a magyar alkotmányosság és közérzület iránt feltétlen tiszteletet tanusítson; ha azt kell kívánnunk, hogy a hadsereg magyar részére s különösen annak vezető elemére, tisztikarára felülről minden befolyás a magyar alkotmányosság és hazaszeretet fejlesztése irányában és ne ellenkezőleg gyakoroltassék. *(Helyeslés balfelől.)* Ha azt kell kívánnunk, hogy ezen elveknek megfelelő magyar katonai oktatásról legyen gondoskodva a katonai kiképzés minden fokozatán: akkor bátorkodom azt a kérdést felvetni, szabad-e azt mondani, hogy ebben az irányban semmi teendőnk nincs? *(Ugy van! balfelől)* hogy ebben az irányban semmi intézkedésnek szüksége fenn nem forog?

Én, t. képviselőház, egyszerűen felvetem ezt a kérdést. *(Halljuk!)* Én annyira érzem azt, hogy surlódások előidézése és a kölcsönös érzelmek elmérgesítése egyikünknek érdekében sem áll, *(Helyeslés)* hogy én egyes tényeknek, hogy én minden oly tételnek felsorolásától és bonczolgatásától, mely a vád szinével birna, tartózkodni akarok. Én egyszerűen fölvetem a kérdést és azt hiszem, mindenki saját tapasztalásából és a t. többség tagjai is, saját belsejökbe nézve, azt fogják mondani: lehetetlen az igy fölvetett kérdésre azzal válaszolni, a mit a kérvényi bizottság javasol, hogy semminemű intézkedésnek szükségе fenn nem forog. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

T. képviselőház! Egyáltalán meg kell szünnie szerintem e kérdésben a kölcsönös idegességnek. Én megengedem, hogy meg kell annak szünnie a mi részünkről is; megengedem, hogy arra az álláspontra kell helyezkednünk, mely a királyi kéziratban az igazsághoz hiven fejtetik ki, hogy egyes tagjaiért az egész testületet felelőssé tenni nem lehet — hozzá teszem: feltéve, hogy ezen hibák orvoslást és megtorlást kivánnak, *(Ugy van! balfelől)* de meg kell szünni az idegességnek, melylyel ez a kérdés találkozik, a másik oldalon is; nem kell a hadsereg magasabb köreiben a hadsereg ügyeinek minden nyugodt és higgadt megbeszélését, az arra vonatkozó kivánalmak objectiv előadását a hadsereg ellen intézett támadásnak tekinteni. *(Ugy van! balfelől.)*

T. képviselőház! Midőn mi a kérvényezők beadványainak második részével együttesen óhajtjuk, hogy létesittessenek, hogy kezdeményeztessenek mindazon intézkedések, melyek szükségesek arra, hogy a teljes harmonia a nemzet és hadsereg közt biztosittassék: akkor legelső sorban magának a hadseregnek érdekében cselekszünk. *(Helyeslés a baloldalon.)*

És mellesleg mondva, a miket a t. miniszterelnök ur a tegnapelőtti ülésben mondott, hogy tudniillik a surlódások a polgári elem és a katonák közt, hála Isten, a kivételek közé tartoznak; ennek valódiságát én elismerem. De az ezen a téren nem bizonyít, mert az nem elég, ha a nemzet és védereje közt csupán a surlódások tartoznak a ritkaságok közé. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Egy általános védkötelezettség elvére fektetett hadseregben szükséges, hogy a katonaság teljes solidaritásban álljon a nemzettel, mert hiszen háború esetén azon hadseregnek, a mely működni hivatva van, csak kisebb részét képezi az állandóan zászlók alatt tartott katonaság, legnagyobb részét a veszély idején betódult azon elemek képezik, a kik idejöket otthon töltik és a nemzet érzelmeit magukba szívják és a vezényletnek legnagyobb részét is a reserv-tisztek képezik.

Már most, hogyan képzelhető a katonai erő teljes kifejtése, ha nincs meg az összhang azon szellem között, a mely az állandóan zászló alatt tartott katonák közt kifejlődik és azon szellem közt, melyet a reservisták magukkal hoznak. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Nem hiszem, hogy lehetne messzebbre látó és mélyebben tekintő katona, a ki e tekintetben nekem igazat ne adjon, hogy a hadsereg teljes katonai efficientiájának egyik feltételét képezi nemcsak a conflictusok kikerülése, nemcsak a surlódások ritkasága, hiszen surlódások előfordul-

Digitized by Google

nak más országokban is, de azok, ha csak esetleges pillanatnyi körülményekből erednek, semmiféle fontossággal nem birnak: hanem szükséges, hogy benső és büszke solidaritás érzete legyen a nemzet és hadsereg között, a mely a kötelesség teljesítése mellett, melyre mindenkor számítani lehet, azon élan-t, azon lelkesedést is adja, a mely egyenlően kötelességet teljesítő hadseregek közt a győzelmet biztosítja. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Azért, azt hiszem, hogy ha a t. képviselőház elfogadná azon határozati javaslatot, melyet a kérvényi bizottság elébe terjeszt, semmi irányban sem felel meg azon kötelességnek, melyet a jelen pillanat elébe szab és minden irányban épen ellenkezőjét érné el annak, a mit, ugy látszik, maga elé czélul kitűzött.

Egyik kitűzött czélja az országban még itt-ott mutatkozó és ezekre az állandó természetű kérdésekre nézve el nem oszlatott nyugtalanságnak csitítása. De az ellenkezőt fogja elérni. Ezen nyugtalanságot, ezt a bár enyhébb alakban, de állandóan létező aggodalmat nem fogja lecsillapítani, ha a képviselőház kimondja, hogy e téren intézkedés szüksége nem forog fenn; midőn minden ember ennek az ellenkezőjét érzi és tudja. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Hanem az fogja megnyugtatni, hogy ha látja az akaratot, hogy a kellő időben, a kellő mértékkel és kellő módon eszközlendő kezdeményezésekre megadja a képviselőház a kormánynak az utasítást. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

A kérvényi bizottság határozati javaslata, ugy látszik, a hadsereget meg akarja óvni minden további bolygatástól. Igen helyesen, ezt én is óhajtom; de azt hiszem, én jobban óhajtom, mint ő, mert mikor a kérvényi bizottság azt akarja kimondatni a képviselőház által, hogy további intézkedésnek semmi irányban nem látja szükségét, a létező, ha nem is acut, de lappangó bajokat fentartani, megörökíteni fogja.

Én pedig ezeknek a bajoknak vállvetett erővel, minden érdekelt tényezőnek nem dulakodása, hanem loyalis együttműködése által való orvoslását akarom és óhajtom azt, hogy a hadsereg, a mely megérdemli, hogy katonai erényei ne foszthassanak meg a megérdemelt gyümölcsöktől más, a katonai erényeket nem érintő bénító tényezők által, óhajtom, hogy ez a hadsereg élvezze azt, a mit katonai erényei által megérdemelt, azt a teljes, odaadó, morális, lelkes támogatást, a melyet a nemzettel való teljes együttérzés eredményez. *(Helyeslés a baloldalon.)*

És végre t. képviselőház, nem tehetek róla, de nem találom, hogy a királyi kéziratban mutatkozó fejedelmi érzülettel szemben ez a válasz méltó legyen. Látszólag igenis; látszólag ez a válasz a királyi kéziratnak mintegy emberfeletti erőt tulajdonít; tényleg azonban, ha ez fogadtatik el és ha kimondjuk azt, hogy a kérvényezők által jelzett bármely irányban nem látja intézkedésnek szükségét, megakadályozzuk annak a királyi postulatumnak megvalósítását, hogy tudniillik a nemzet és a hadsereg közt a teljes szellemi összhang biztositassék. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Mindezeknél fogva, t. képviselőház, én magam és elvbarátaim nevében egy önálló javaslatot vagyok bátor benyujtani és a t. háznak elfogadásra ajánlani, a melyben kifejezést óhajtok adni annak, hogy a conflictusra alkalmul szolgált személyi ügyeket igenis a királyi kézirat által befejezetteknek tartom, azonban szükségét látom — és ebben eltérek a kérvényi bizottság határozati javaslatától — hogy a kormányt utasítsuk, hogy kezdeményezze mindazon intézkedéseket, a melyek által eléressék az 1867. évi XII. t.-cz. szellemének teljes megvalósulása és igy teljes benső solidaritásnak meggyökerezése a nemzet és a hadsereg között. *(Helyeslés a baloldalon.)* A t. kormányt kivánom e tekintetben utasittatni, mert az erre vonatkozó intézkedések én szerintem is csak kis részben törvényhozásiak — ámbár katonai nevelésre vonatkozó intézkedéseket törvényhozásunk mellőzésével tenni nem lehet, — nagyrészben arra a térre vonatkoznak, a hol a magyar kormány és különösen a magyar kormány elnöke, mint a királynak első magyar tanácsadója, köteles a királyt minden, a nemzetet érdeklő ügyben tanácsával szolgálni, a király által a kéziratban kifejezett intentiók megvalósításában támogatni. *(Ugy van! balfelől.)* A kormány megválaszthatja az útat, megválaszthatja az időpontot, megválaszthatja a módot — saját felelőssége mellett természetesen — a melyen és a melyben ezen kezdeményezéseket életbeléptetni kivánja.

Én, t. képviselőház, tartózkodtam beszédem folyamán minden ellenzéki hévtől, mert ezt a kérdést a pártokat elválasztó momentumoknak fellette állónak tekintem és ezért kérem a t. többséget is, hogy méltóztassék propositiómat elfogulatlanul méltányolni, kérem erre különösen a t. kormányt. Én nem hiszem, épen azon oknál fogva, melyet előbb mondtam, hogy tudniillik ezen intézkedéseknek életbeléptetése legelső sorban magának a hadseregnek érdekét képezi és hogy ezt minden mélyebb belátású katonának éreznie kell. Én nem hiszem — mondom — hogy a ministerelnök e tekintetben nagy nehézségekkel találkozzék. Ha azonban vannak oly tényezők, a melyek az új alkotmányos helyzet követelményeivel megbarátkozni nem akarnak, vagy nem tudnak és ha ezeknek ellenkezésébe ütődik a ministerelnöknek működése: akkor csak ismételhetem azt, mit a nyári ülésszak alatt már mondtam, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy abban az esetben a ministerelnök ur politikai ellenfeleinek támogatására is számithat. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ebben a szellemben, t. képviselőház, bátor

Digitized by Google

vagyok a következő határozati javaslatot elfogadásra ajánlani: *(Halljuk! Olvassa)* „Jelen kérvények azon része, mely a hadsereg körében a nyár folyamán előfordult személyi változásokra vonatkozik, a ministerelnökhez folyó évi augusztus hó 7-én intézett királyi kézirat folytán további intézkedést nem igényel; a mennyiben azonban a kérvények a hadseregre vonatkozó általános kérdéseket is érintenek, azok kiadatnak a ministerelnöknek oly utasítással, hogy megfelelő módon kezdeményezze azon intézkedéseket, melyek szükségesek arra, hogy az 1867. évi XII. törvényczikk intentióinak és szellemének teljes megvalósulása a hadsereg intézményeiben eléressék és hogy ez által a nemzet és hadsereg közt azon teljes összhang biztositassék, mely ugy az alkotmányosság követelménye, mint a hadsereg katonai erejének legfőbb tényezője". Gróf Apponyi Albert, Szathmári Király László, Gulner Gyula, Hodossy Imre, Farkas Elek, Fenyvessy Ferencz, Tholnay Gábor, Horánszky Nándor, Nagy István, Keczer Miklós, Mártonfi Géza, Sághy Gyula. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Elnök: Münnich Aurél képviselő ur kiván szavainak helyreigazítása végett szólni.

Münnich Aurél: Gróf Apponyi Albert igen t. képviselő ur olyanforma értelmezést adott iménti felszólalásomnak, mintha én a nemzet és nemzetiség közti különbséget nem tudnám. Ennek folytán én a következő nyilatkozatot vagyok kénytelen tenni. Én ismerek egy egységes magyar nemzetet és ismerek nemzetiségeket, melyek ezen egységes magyar nemzet alkatrészeit képezik. Ilyenformán értelmeztem én akkor, midőn nemzetet vagy nemzetiségeket mondottam és ha meg is engedem, hogy talán egyszer nemzet helyett nemzetiséget mondtam, akkor azt csupán lapsus linguaenak méltóztassék venni. *(Helkiáltások: Öt percznyi szünetet kérünk!)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést folytatjuk.

Pulszky Ágost: T. ház! Azon csábos bűverejű beszéd után, melynek szavai e teremben az imént elhangzottak, legyen szabad nekem röviden és szárazon az előttünk fekvő kérvényhez szólni és néhány érvvel röviden megindokolni azt, hogy miért nem járulhatok én ahhoz a határozati javaslathoz, mely az imént benyujtatott és mely a kérvényi bizottság határozati javaslatával annyiban foglal el közös tért, a mennyiben szintén az 1867: XII. törvényczikk alapján áll. Röviden és szárazon szólok pedig mindenekfölött azért, mert azt tartom, hogy az az ügy, mely a borsodi kérvény következtében a t. ház elé került, természete szerint olyan, melyet semminemű ékesen szóló phrasis meg nem oldhat és a mely mentől előbb fejeztetik be minden consequentiáival együtt, ez annál üdvösebb; nemcsak azon szempontból, hogy az esetleg felzaklatott indulatok elhallgattassanak, hanem azon szempontból is, hogy egy valóban üdvös munkásság folytattathassék. Ha részemről az imént hallott határozati javaslathoz hozzá nem járulhatok, ez azért történik, mert azt a megkülönböztetést, mely a határozati javaslat két része közt fennáll, a magam részéről általában nem tartom helyesnek és nem tartom olyannak, mely ez ötlet alkalmából üdvösen megállapítható volna; mert azt hiszem, hogy ha a határozati javaslat elismeri és kijelenti is, hogy a fenforgó kérdésnek személyes oldala a legfelsőbb királyi kézirat által elintézve van, mégis a multak fulánkját tartalmazza magában akkor, midőn a jövőre vonatkozó intézkedéseket tart ezen elintézés kapcsolatában szükségeseknek és midőn azt mondja, hogy intézkedéseket tart szükségeseknek az 1867: XII. törvényczikk, ha jól tudom, intentiói és szellemének teljes valósítása érdekében: akkor egyszersmind azon látszatot tereli a jelenleg fennálló állapotra, mintha az teljesen és minden részében az 1867: XII. törvényczikk intentiójának és szellemének meg nem felelne. Már pedig, t. ház, ha valamely törvényczikk intentióját és szellemét vizsgáljuk és annak alapján akarunk a ház elé határozati javaslatot hozni vagy megszavazni, akkor két dolgot kell megkülönböztetnünk: azt, hogy a jelenleg fennálló és tényleg létező gyakorlati körülmények között valamely törvényes intézkedés intentiója és szelleme, mennyiben vihető egyáltalán keresztül; és különböztetést kell tennünk azon eszmény közt, melyet a korok befejeztével, nemzedékről-nemzedékre folytatott munkássággal valaha el akarunk érni. De ha valaki ezen legmagasabb eszményt, a mely szakadatlanul a nemzet történetén átvonuló, nemzedékről-nemzedékre hagyományképen átszállott törekvésnek és munkásságnak lehet csak eredménye, ha valaki ez eszményi állapotot állítja oda, mint olyant, mely rögtön törvényhozási intézkedések által valósítandó, ha ezt az eszményi állapotot hasonlítja össze a jelen állapottal és mert a jelen állapot annak meg nem felel, követel rögtöni intézkedést: akkor e követelés politikai jogosultságát kénytelen vagyok kétségbe vonni. Akkor nincs tér, melyen a háznak minden nap felmerülő kérdések alkalmával ne kellene hasonló határozatokat hoznia; azt a határozatot pedig, a mit minden kérdésre vonatkozólag szakadatlanul meg kell hozni, azt a határozatot hordhatjuk szivünkben, de azt nem szükséges jegyzőkönyvünkben kifejezésre juttatnunk, mert ezzel azt mondanók, hogy szükségesnek tartjuk jegyzőkönyvileg feljegyezni azt, a minek szüksége bármily intézkedések után továbbra is fenmarad.

Távol legyen tőlem állítani akarni, hogy esetleg a hadsereg szelleme vagy az 1867: XII.

Digitized by Google

törvényczikk intentiója irányában és érdekében további teendő nincs; távol legyen tőlem tagadni azon követelmény jogosultságát, mely kívánja, hogy alkalom adassék, bővebben mint eddig lehető volt, a nemzet fiatalságának, hogy magát a hadsereg részére kiképezhesse és hogy a hadseregben a nemzettel való összhang szelleme minél inkább tápláltassék és ápoltassék. Ilyen intézkedésekre mindig és mindenütt van szükség. A haladó korok és körülmények változtával még Franczia-országban és Poroszországban is fog mindig előfordulni intézkedések szüksége, a melyek a nevelési rendszer esetleges, egy vagy más tekintetben való módosítására vonatkoznak, melyek egy vagy más osztálynak — a mely eddig a hadsereg terheiben, kötelességeiben és jogaiban kevésbbé vett részt — a hadsereget inkább megújítják, a melyek egy vagy más nemzeti tényező változása esetében a nemzeti szellemnek bővebb körökre való kiterjesztésére és mélyítésére hatnak.

Ily intézkedés szüksége még azon egységes, oly régi hagyományokkal biró nemzetnél is, mint Franczia-ország, még azon mélyen meggyökerezett hadseregnél is, milyen a porosz hadsereg, fenforog és mulhatatlan fenn fog forogni. Egészen más ezt elméletileg elismerni, erre törekedni és ennek gyakorlatilag foganatot szerezni az administratio minden aprólékos részletében és azon intézkedésekben, határozatokban és törvényekben, a melyek e tárgyra vonatkozólag az országgyülésen fenforognak és egészen más azt mondani, hogy olyan hiányok forognak fenn ez idő szerint, a melyek rendkivüli intézkedéseket tesznek szükségesekké és a melyek szükségesekké teszik azt, hogy a ministerium figyelme felhivassék ily intézkedések tételére, a melyekről, ha azok a törvényhozás teendői gyanánt praecisiroztatnának, valóban nehéz volna megmondani, hogy minő concret alakot öltenének. Tudom, t. ház, hogy a törvényhozás által kiküldött és kiküldendő bizottságok 1868 óta folyvást e czélra és különösen a hadsereg nevelésénél az alkotmányos szellemnek a hadseregben való érvényesítésére törekedtek és nem kételkedem abban, hogy ezt jövőre is tenni fogják. Tudom jól, hogy a közösügyi bizottságokban a gyakran váltakozó ellenzékek daczára is mindig megvolt azon, ha nem is mindig számításon, hanem az ösztön divinatióján alapuló belátás, hogy azt, a mi a közös hadsereg szükséglete gyanánt mutatkozott, meg nem tagadják, hogy bő mértékben gondoskodjanak a közös hadsereg ellátásáról, hogy bő mértékben gondoskodjanak azon erő lehető felszereléséről, a melytől végtére is mindnyájunk biztonságát várjuk. Tudom, hogy e mellett a multban sem feledkezett meg a delegatio soha ott, a hol a magyar ifjak kiképzéséről és a tiszti nevelésre való alkalom nyujtásáról volt a szó, megkövetelni, hogy minden elkövettessék ez irányban. Emlékezem arra is, hogy maga a ház is hasonló következményeket állított fel és valósított meg részben, mikor a védtörvény revisiója következett be, a mikor az egyéves önkéntesi intézmény módosításánál azok egy részének a honvédséghez való átutalásánál és más hasonló intézkedéseknél azon követelményeket vették tekintetbe, melyek időközben felmerültek és a melyeknek helyes és méltányos kielégítése a nemzeti szellem megerősítésével és a hadsereg fegyelmének és egységének megbontása nélkül lehetőnek látszott. Megvallom, t. ház, hogy más uton, mint a melyet eddig követtünk s más alkalomból, mint a mely a benyujtott és a benyujtandó törvényjavaslatok megvitatásánál felmerül, rendkivüli intézkedések szükségét fel nem foghatom és azt hiszem, hogy a ki ily intézkedéseket határozati javaslatban sürget és sürgeti kapcsolatosan oly ügygyel, a melyet mindenki most már személyesnek és elintézettnek tekint, az vagy nagyítja a bajt, vagy pedig azt hiszi, hogy ily intézkedések concret alakban megtehetők a nélkül, hogy valami nagy rázkódtatás, hogy valami nagy nehézség származnék azokból. Már pedig a második esetben ily intézkedéseknek rendkivüli fontosságúaknak kell lenniök és kérdem a t. házat, kérdem a t. képviselő urat, ki a határozati javaslatot benyujtotta, vajjon tényleg concret alakban bármely ily rendkivüli jelentőségü intézkedés szükségére rámutatott-e?

Másrészt pedig, ha csak a közönséges, ha csak a megszokott, ha csak a jövendőben is mindenki által készségesen elfogadott munka folytatásáról van szó, kérdem, van-e szükség ily határozati javaslatra és kérdem azt, van-e szükség ezen határozati javaslatot külsőleg is egybekötni oly előző eseményekkel, a melyek, hogy feledségbe merüljenek, mikor a hadsereg kérdését tárgyaljuk, mikor a hadsereg érdekének és az alkotmányosság érdekének előmozdításáról van szó, mindenki csak a legmelegebben óhajtja.

Egyébiránt, t. ház, ha a czél az, a mint ugy látszik, az, hogy a hadsereg szellemében, a melyről annyi szó volt az utolsó napokban, valami mélyebb változás idézhessék elő, ha a czél az, hogy constatáltassék, hogy szüksége forog fenn oly alkotmányos ténykedésnek, a mely a hadsereg szellemének átalakításában nyerjen azután kifejezést és eredményt, ugy, t. ház, én meg vagyok győződve, hogy nem a helyes uton járunk, midőn a fenforgó kérdést tüzetesen, részletesen, aprólékosan tárgyaljuk és mikor a fenforgó egyes esetekkel összeköttetésbe és kapcsolatba hozzuk a hadsereg szellemére való hivatkozást.

Valamely testületnek, valamely intézménynek szelleme mindig nehezen megfogható, nehezen megállapítható tényező és ha egyesek tevékenységéről és egyesek nyilatkozataiból következtetünk arra, akkor mindig fenforog azon veszély, hogy

Digitized by Google

e tekintetben tévedünk; mert mi egyesek nyilatkozata, egyesek tevékenysége gyanánt felmerül és szembe tünik, az épen nem a hadsereg általános és normalis szelleme. Hiszen az nem tünik fel, mert valamint a levegő, mint mindennapi életkörülmény, folyvást környez bennünket. A mi feltünik, az mindig az anormalis, mindig az, a mi eltérő, mindig az, a mi rendkivüli és abból arra, a mi rendes, arra, a mi átlagos, következtetni egyáltalában nem lehet. Különösen és épen a hadseregnél, hol néma kötelességteljesítés képezi a legnehezebb, de mondhatjuk, gyakran épen a leghűségesebben megoldott feladatot, ép a hadseregnél, melynek nem hivatása, de nem is szokása általában, hála Istennek, politizálni és politikával foglalkozni. És ép azért mindig veszély rejlik abban, hogy ha egyes tényből, egyes elszórt nyilatkozatból következtetünk általában a hadsereg szellemére. Mert az ily következtetés azon veszélylyel is jár, hogy ép azt, a mitől óvni akarjuk a tiszti kart és a hadsereget általában, ép azt rátukmáljuk.

A szellemnek épen az a sajátságos tulajdonsága, t. ház, hogy ha valaki erővel akarja elhagyni, az ellen visszahat. Minél inkább disputáltuk rá, minél inkább állítjuk állandóan azt, hogy valamely testületnek szelleme nem olyan, mint a minőnek kivánjuk, annál nagyobb a veszély, hogy épen azon szellemet idézzük elő, a melyet elkerülni, a melyet orvosolni akarunk. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A régi mese, t. ház, a szélről és a napról különösen a szellemiek terén igaz. Az, a mit erővel soha senki sem fog keresztül vinni, a mi, ha erővel tesszük, üldözés gyanánt mutatkozik és megcsökönösödést idéz elő, elérhető gyakran azon hallgatag elnézéssel, mely a hibákat nem keresi, mely az elismerés alkalmait felhasználja, de ott, hol az elismeréssel ellenkező érzület keletkeznék, egyszerüen hallgat. *(Tetszés jobbfelől.)*

Az apró hibákat igen gyakran el kell feledni ott, a hol nagy együttmüködésről és nagy eredményről van szó.

És, t. ház, ha a hadsereg szellemével akarunk foglalkozni és analyzálni akarjuk annak tényezőit; ha ki akarjuk tüntetni ama czélt, melyet annak terén elérni kell, szabad legyen mindenekelőtt megjegyeznem, hogy itt igaz mindenek felett azon gyakran ismételt franczia mondás: „Tous comprendre, c'est tous pardonner.“ Mert, t. ház, igaz, hogy gyakran hangzanak fel egyes nyilatkozatok, melyek a mi érzelmeinkkel ellentétben állanak; de ne méltóztassék feledni, t. ház, hogy a mi részünkről is, különösen a multban gyakran történtek oly nyilatkozatok, melyek ellentétben állottak a hadsereg körében egy időszakon keresztül akár jogosultan, akár jogosulatlanul, de tényleg meggyökeresedett és megalakult hagyományokkal és érzelmekkel.

Gr. Apponyi igen t. képviselő ur igen helyesen fejezte ki, hogy kivánatos, hogy a nemzet és király meghasonlása idejéből származó hagyományok engedjenek tért azon szellemnek, melyet az új alkotmányos korszak intézkedései és feladatai megkövetelnek. Igaz, engedjenek tért; de ne feledjük, hogy volt oly idő, a melyben azok meggyökerezhettek és hogy szükségképen időt kell adni arra, mig azok eltünnek és pedig eltünnek nem csak ott, hanem eltünnek egyszersmind a nemzet némely részeiben is. *(Igaz! jobbfelől.)* Ha ott meggyökerezhettek bizonyos érzelmek azon káros, eléggé nem sajnálható meghasonlás idejében, meggyökereztek bizonyos érzelmek itt is, a melyek szükségkép visszahatást idéznek elő. És ha a fátyolborítást a multakra, melyet a nemzet oly komolyan és nemesen eszközölt, teljes mértékében és értékében méltányoljuk s a maga egész jelentőségében fogjuk fel, akkor nem kell hinnünk, hogy az valami egyoldalú amnestia, hanem egyszerüen elismerése annak, hogy sajnos, voltak oly okok, melyek mindkét részről őszinte meggyőződéssel összeütközésre vezethettek; akkor az a fátyolborítás minden meggyőződésnek, a mennyiben őszinte, erkölcsi jogosultságát elismeri és ép ezért az erkölcsi kárhoztatást kimondani tartózkodik és épen azért jövőben törekedni fog a divergens tényezőket őszintén s egymás megbecsülésével egymással kapcsolatba és összhangzásba hozni, mely kapcsolat és összhangzás azonban legkevésbé létesíthető, ha a felek bármelyike azt hiszi, hogy a másik fél őt titkon, magában lenézi, gyülöli vagy megveti. Minden ily lenézés, gyülölet vagy megvetés érzelmének legkisebb látszatától is óvakodni kell.

A hadsereg szelleme, t. ház, igenis kell, hogy a kötelességteljesítés és a hatóság iránt való hü odaadás szelleme legyen.

A kötelesség teljesítése és a törvényes hatóságoknak való hü odaadás az egyedüli vezércsillag, a mely a hadsereg szemei előtt kell, hogy lebegjen annál inkább, mert a hadseregnek a fennálló és változó politikai viszonyokat megítélni nem szabad. De ez magában tartalmazza mindazon alkotmányos érzelem hevét és a hazafiság elismerését, a mely szükségkép elválaszthatlan a kötelesség teljesítésétől és a törvényes felsőbbség iránt való odaadástól.

És ha Apponyi t. képviselő ur megjegyzi, hogy a hadsereg magyar részétől megköveteli, hogy a magyar alkotmányos és a magyar hazafiui szellem meg legyen minden tagjában, szabad legyen ezt megtoldani és módosítani egygyel, azzal, hogy nem csak a hadsereg magyar részétől kell ezt követelni, hanem az egész hadseregtől. *(Helyeslés jobbfelől.)* Egyáltalában az egész hadsereg szellemében meg kell lenni azon meggyőződésnek, hogy minden tagjának hazafias érzelme

Digitized by Google

a kötelességteljesítéssel mulhatlan kapcsolatban áll, *(Élénk helyeslés a jobboldalon)* hogy mindenki akkor jó katona, ha jó hazafi, de egyszersmind csak akkor jó hazafi, hogy ha jó katona.

Ezen megfordítását a tételnek, melyet a t. képviselő ur mondott, el nem engedhettem. De a közös hadsereg érdekében, a melynek feladata egységes lévén, kell hogy szelleme is egységes legyen, nem engedhetjük el, hogy a közös hadsereg nem magyar része kevesebb tisztelettel tartozzék az alkotmány iránt, kevesebb buzgósággal a törvényes czélok elérésére, mint annak magyar része. Épen ez a katonai kötelesség teljesítésének súlyos volta. Mert minden katona személyében repraesentálja a két állam kötelékét, a melynek védelmére hivatva van, kell, hogy mindkettő iránt odaadással viseltessék, hogy tudja, hogy hazájának érdekét csakis azon kapcsolat fentartásával szolgálhatja, a mely 1723 óta fennáll, a mely kapcsolatnak üdvös alakban való megtestesítésére szolgál e ház ezen része és a kormánypárt által egyiránt alapul elfogadott 1867: XII. törvényczikk.

A katona, hogy a katonai erényeket teljes mértékben birhassa, hogy a katonai szellemet teljesen megfelelőleg érvényesíthesse, kell hogy a polgári erényeket is birja egyszerre. Ez annak tulajdonképeni értelme, a mit Apponyi t. képviselő ur kifejtett. Tökéletesen igaz, hogy a katonai erények üdvös felhasználására a polgári erények birtoka mulhatlanul szükséges. De midőn ezt megköveteljük, midőn ennek érvényesítésére minden hatalmunkban levő eszközt meg kell, hogy ragadjunk, akkor nem szabad megfeledkezni arról, hogy minő érzelmek azok, a melyek a katonai erények alapjául szolgálnak, akkor nem szabad szem elől téveszteni a bajtársság személyes emlékeinek azon mozzanatait, a melyek gyakran ellentétbe juthatnak a jelenleg fenforgó körülményekkel, de a melyeket azért, mert tárgyukat helytelennek tartjuk, nem szabad félreismernünk, mert lényegében alapjuk nemes.

Nem szabad felednünk, hogy csak húsz éve mult, mióta a magyar alkotmány ismét teljes erejében fennáll, a mióta alkalma van a közös hadseregnek meggyőződni azon kötelességről, a mely a magyar alkotmányhoz és a magyar alkotmány szolgálatához fűzi. Husz esztendő a törvényhozás termeiben hosszú idő, t. ház, de husz esztendő egy hadsereg szellemének megalakulására, egy hadsereg szellemének meggyökerezésére, rövid idő. Hiszen, t. ház, a tiszti szolgálat egyik katonai generatio életének csak fele; ne méltóztassék ezt elfeledni. Épen azért rögtön és gyökeresen mindazon emlékeket kiirtani a hadseregből, a melyek 20 évnél tovább visszanyulnak, sem czélszerű, sem kivánatos nem lehet. Az, a mi kegyelet tárgyát képezi egyeseknek, az nem árthat arra vonatkozólag, hogy mi képezze másoknak reményét és óhajtását. Az öregebb generatio a dolog természete szerint tért fog engedni másnak, a melynek legrégibb emlékei az alkotmányos időszakba esnek vissza és akkor természetesen azon szellem, a mely az 50-es években fejlődött és a mely egy csapással, de 20 év alatt sem irtható ki teljesen azok emlékezetéből, a kik beszívták, tért fog engedni azok személyes emlékeinek, benyomásainak és érzelmeinek, a kik azokat 1867-től mostanig szívták magokba és a melyek — ha a magyar alkotmányosság érzete — a miben nem kételkedem, csakugyan áthatotta őket és ha a kölcsönös szükség érzete, a mely a monarchia két államát összefűzi, csakugyan mély gyökeret vert — a miben, hogy be fog következni, szintén nem kételkedem — azután nem nyilatkozhatnak másban, mint azon szellem természetszerű előidézésében és növekvésében, a melyet érvényesíteni, a melyet már is uralkodónak látni, nemcsak uralkodónak, hanem kizárólagosnak látni kivánnék.

És, t. ház, ne feledjük még: az a 20 esztendő, a mely elmult, az a 20 esztendő, a mely az átalakult hadsereg szellemére befolyással volt és a mely alatt ezen ház és a delegátiók és a monarchia lajthántúli részének törvényhozásai a hadsereg érdekében, de a hadsereget átalakítva sok minden intézményt létesítettek, ezen 20 esztendő a béke ideje volt, a béke ideje, a melyben a polgárok érzik a katonaság részére hozott áldozatok terhét, a melyben a hadsereg érzi a kitanítás, érzi a fáradságos béke munkájának terhét, de nem voltak ezen évek a háború azon esztendei, a melyekben közvetlenül érzi minden polgár, hogy minden katona saját tűzhelyét védi és a melyben közvetlenül érzi minden katona, hogy minden polgár támogatására és rokonszenvére szüksége van, ha feladatát kellőleg meg akarja oldani. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Az a szellem, melyet Németországban látunk ma, a mely Németországban a hadsereg és a polgári népesség közt oly hasonlíthatlanul benső kapcsot létesített, a minek daczára azonban egyes visszaélések és egyes conflictusok ott is, talán még nagyobb számban, mint itt és élesebben, mint itt, feltünnek — az a szellem minek eredménye? Eredménye az 1870-iki diadalmas hadjáratnak. Ha egyszer a mi hadseregünknek megadatik azon áldás, hogy egy hadjáratban diadalmaskodhassék.

Olay Szilárd: Dehogy áldás!

Pulszky Ágost: Reménylem, ezt a t. képviselő ur is áldásnak fogja tekinteni, *(Derültség)* ha mondom, ezen, bár általunk nem óhajtott körülmények közt bekövetkezhető eset beáll: akkor sok minden fog megváltozni, sok minden conflic-

Digitized by Google

tus és félreértés oka fog magától megszünni az idő hatása alatt. Akkor mindenki fogja tudni, hogy azon hadsereg, a mely megóvta a hazát, a mely biztosította annak érdekeit tényleges közreműködésével, ezen hadsereg kell, hogy az összes nép támogatásában részesüljön. De egyszersmind nem kell attól félnünk, hogy a hadsereg a nép szellemét akkor teljesen ne ossza és akkor, midőn tényleges próbák majd bebizonyítják és megerősítik azon eddig csak az ész számításán és belátáson nyugvó kötelék szükségét, mely a monarchia két felét összekapcsolja, akkor egyszersmind természetes, hogy a monarchia mindkét felének fiai melegebben fogják érezni a monarchia másik fele felvirágzásának, létfeltételének szükségét.

És most, t. ház, szabadjon megjegyeznem azt, hogy felfogásom szerint az igen t. kérvényi bizottság indokolása, valamint az általa előterjesztett határozati javaslat tökéletesen elegendőt mondanak a jelen körülményekre vonatkozólag; elegendőt mondanak, mert nem tagadják meg az intézkedés szükségét minden körülményekre, minden esetekre vonatkozólag; hanem csak annyit mondanak, hogy jelenleg ezen ötletből nem forog fenn törvényhozási intézkedés szüksége.

Azok, a miket gróf Apponyi igen t. képviselő ur felhozott, nem tartalmaznak helytelen, nem kivánatos dolgokat, ezt elismerem; elismerem egészen ugy, a mint ő maga előterjesztette: de egyszersmind nem tartalmaznak olyat, a mire vonatkozólag törvényhozási intézkedés szüksége forogna fenn. A hol pedig törvényhozási intézkedés szüksége hiányzik, ott azután egy határozati javaslat elfogadása sem bir értelemmel; nem bir értelemmel azért, mert a határozati javaslat akár elfogadtatik, akár visszautasittatik, mindig ugyanazon változatlan helyzet van. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Ily körülmények között, t. ház, mikor törvényhozási intézkedés szüksége egyáltalán fenn nem forog; mikor mindenki tudja, hogy a legmagasabb kegyelet tárgya a haza, de tudja egyszersmind, hogy ezen kegyeletben azután benfoglaltatik mindannak kegyelése, a mi a haza üdvével és érdekével kapcsolatban áll; *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon)* oly körülmények közt, mikor a legjobb, a mit valaki mondhat, általánosságban rejlik csupán, mert mindenki elismeri, hogy a személyes vonatkozással, a concret eseményekre vonatkozással biró dolgok már elintéztettek és közmegelégedésre intéztettek el: én részemről azt tartom, hogy sem a discussiót oly térre vinni, sem oly intézkedést hozni, mely újabb discussióra adhatna alkalmat, nem szükséges és azért részemről a kérvényi bizottság határozati javaslatát elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Győrffy Gyula: T. ház! Tudom, hogy annak idején zárszó jogával élhetek, de a nélkül, hogy a ma felhozottak érdemleges czáfolatába kivánnék bocsátkozni, minthogy gróf Apponyi igen t. képviselő ur az én beszédem folyamán a t. mérsékelt ellenzékre tett megjegyzésemben gyanusítást vélt felfedezhetni: én — ismétlem — tartózkodva minden érdemleges czáfolattól, ezennel kijelentem, hogy én gyanusítani egyáltalán nem akartam. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Helfy Ignácz: T. képviselőház! *(Halljuk!)* A kérvényi bizottság többségének véleménye oda concludál, hogy miután azon aggályok, melyeket azon ügy keltett, mely a ház asztalán fekvő kérvényeknek indokul szolgált, a királyi kézirat által eloszlattattak, ennélfogva törvényhozási intézkedésre szükség nincs és az ügy teljesen be van fejezve.

Miután a t. többség véleménye ekként állította fel a kérdést, természetes, hogy midőn felszólalok azért, hogy ezen nagyfontosságú kérdésben szavazatomat indokoljam: kénytelen vagyok párhuzamosan birálat alá venni két dolgot, ugymint egyfelől azon eseményeket, melyek indokul szolgáltak a kérvényekre s másfelől a királyi kéziratot. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Nem fogom ismételni, t. ház, azon odiosus eseteknek egyikét sem, a melyek oly sürü egymásutánban következtek az újabbi időben és ily nagy és méltó izgatottságban tartották a nemzetet. Mindnyájan ismerjük és még friss emlékezetünkben élnek; hisz alig két-három napja, hogy azoknak utójátéka lejátszódott.

Mindjárt arra a kérdésre térek át, hogy mit felel ezekre az esetekre, a melyeket most ismételni nem akarok, a királyi kézirat? Azt feleli, hogy egyes tényekből az egész hadsereg tényeit birálat alá venni nem igazságos. Ugyanezt felelte a t. ministerelnök ur is, akként világítván meg ezt az érvet, hogy valamint mikor egyes magyar ember hibát, vétket vagy bűnt követ el, nem igazságos az egész nemzetet hibáztatni: ép ugy, ha a hadsereg egy pár tagja hibáz, azért nem szabad az egész hadsereget hibáztatni. Hisz mi sohasem hibáztattuk az egész hadsereget, nincs arra egyetlen egy példa, hogy egyes embernek tényeiért felelőssé tettük volna az egész hadsereget. Nem ebben áll a nemzetnek panasza, hanem abban, hogy ezek az egyes cselekmények meg nem büntettettek, vagy legalább nem méltóképen büntettettek meg. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ezért rossz a hasonlat, melylyel a t. ministerelnök ur él; mert ha a nemzetnek egyes tagjai vétket vagy bűnt követnek el, azért az illető hatóság által meg is büntettetnek, holott, ha a közös hadseregbeli egyének követnek el ily, bár csak egyes esetekben előforduló cselekményeket, nagyon ritkán büntetteknek meg egyáltalában, vagy nem a bűn mérvéhez képest, sőt sokszor még arra is van eset, hogy még meg is jutalmaztatnak, előléptettetnek, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* a mire

Digitized by Google

az újabbi időkben volt eset és a mi épen egyike volt azon indokoknak, melyek oly nagy izgatottságba hozták a nemzetet. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Mit felel a királyi kézirat erre a második pontra? Azt mondja, hogy nem volt rá ok, valami aggályt látni ezen előléptetésben, mert ezek az előléptetések, vagy, mint ott mondva van, a katonai személyváltoztatások tisztán katonai szolgálati tekintetből történtek. Őszintén megvallom, sajnálom, hogy a t. ministerelnök ur beleszőtte e passust a királyi kéziratba, mert hiszen azt felesleges megjegyeznem, hogy midőn kritika alá veszem a királyi kéziratot, nem ő Felségének a királynak, hanem a ministerelnök urnak tényét birálom és hogy ehhez jogom és kötelességem van. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Sajnálom, mondom, hogy a t. ministerelnök ur jónak találta ezt az érvet beleszőni. Igen helyesen kérdezte már tegnapelőtt Győrffy Gyula t. barátom jeles bevezető beszédében, hogy ugyan minő lehet az a szolgálati tekintet, mely nagyobb súlylyal birhasson a fejedelem előtt, mint a magyar nemzetnek becsülete, önérzete. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* És meggondolta-e a t. ministerelnök ur, hogy minő szolgálatot tesz ezzel az állítással magának a hadseregnek és milyen fogalmat ad a külföldnek a mi hadseregünkről, ha csakugyan ugy áll, hogy egy bizonyos katonai szükségletnek ellátása miatt negyvennégy tábornokot szükséges átugorni azért, hogy megtaláljuk azt az egyet, a ki erre a szolgálatra alkalmas és véletlenül ez az egy épen az, a ki nem régen a magyar nemzetet oly durván megsértette. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Engedje meg a t. ház, hogy a királyi kéziratot nehány rövid vonással a maga általánosságában jellemezzem. Alakilag igen kevés mondani valóm van róla. Alakilag benne van ezen kéziratban a t. ministerelnök urnak egész egyénisége, alakilag benne van még vitatkozó modora, benne van a polemia, benne van a fenyegetőzés, sőt benne van még az élcz is, midőn azt állítja, hogy az egész csupán katonai szolgálati tekintetekből történt és benne van mindenekfelett a rosz stylus. *(Derültség a szélső baloldalon. Ugy van!)* Erre egyébiránt valami nagy súlyt nem helyezek; de igenis súlyt kell helyeznem a kézirat tartalmára. Midőn a királyi kéziratot először elolvastam, reám azt a benyomást tette és azt hiszem, minden alkotmányos emberre kell, hogy tette legyen, hogy ha nem láttam volna ott a t. ministerelnök ur aláirását, kételkedtem volna nemcsak azon, hogy vajjon magyar minister irta-e, hanem hogy vajjon egyáltalában magyar ember irhatta-e. Hiszen kezdettől fogva, az első mondattól az utolsóig, annak minden kifejezése merő ellentétben áll a magyar közjoggal, a magyar alkotmányjoggal. Elkezdve attól, hogy az egész kéziratban egyetlen egyszer sem fordul elő ez a szó, hogy Magyarország vagy az a szó, hogy magyar király, átmenve az oly kifejezéseken, mint például „magyar koronám országai", a mely kifejezést a magyar közjog nem ismeri, hanem ismeri a „Szt. István koronája országait" és ismeri e kifejezést: „Magyarország és társországai", de, mint mondom, ezt e kifejezést: „magyar koronám országai" nem ismeri, *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon)* itt van egy kifejezés, mely nemcsak a régi magyar közjoggal, hanem még a jelenlegivel is, az önök által védelmezett 67-es közjoggal merő ellentétbe áll és ez az, hogy „Monarchiám összes népeit magában foglaló hadsereg".

Az új közjog ismeri a magyar állam és a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok közös hadseregét; de azt igy általánosítani s teljesen egységes sereget csinálni belőle ellentétben áll a mai közjoggal. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen ezen kifejezés szerint Magyarország és a magyar állam nem birna nagyobb súlylyal, mint a birodalmi tanácsban képviselt országok bármelyike, mint akár Vorarlberg. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* De előfordul a királyi kéziratban egy kifejezés, a mely már nemcsak az említett tekintetben helytelen és a magyar közjogban elfogadott kifejezésekkel ellentétes, de törvényellenes is felfogásom szerint, bármennyire megnyugvást keres is benne a kormánypárt. És ez az, a mely magyarázza, hogy milyennek kell lennie a hadsereg szellemének. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondja a kézirat, hogy a hadsereg szelleme nem lehet más, mint a hadúr szelleme. Eltekintve attól, hogy tudtommal hivatalos okmányban először jelenik meg a „hadúr" kifejezés, mely közjogunkban és törvényeinkben ismeretlen, a mennyire a magyar történelmet ismerem, ugy tudom, hogy az mythologiai kifejezés, mely ott együtt fordul elő a táltosokkal, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: A turullal! Az Árpádnyal!)* eltekintve, mondom e kifejezéstől, mely nem egyéb, mint a német Kriegsherr fordítása s mely magyarban nem létezik, határozottan tiltakozom ezen új tan ellen. Alkotmányos országban, ha valaki definiálni akarja a hadsereg szellemét, azt nem szabad másképen tennie, mint ugy, hogy a hadsereg szelleme nem lehet más, mint a nemzet szelleme. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez az egyetlen, melyet alkotmányos országban el lehet fogadni. Mást elfogadni nem lehet, nem is fogadták el sehol, de annál kevésbbé szabad elfogadnunk nekünk körülményeink közt és multunknál fogva. Minden őszinte tisztelet mellett, melylyel ő Felsége alkotmányos érzülete iránt viseltetem, engedje meg a t. ház kimondanom, hogy volt egyszer egy dynastia, melyet a történetirók

Digitized by Google

ugy jellemeztek, hogy soha sem tanult semmit és soha sem feledett semmit; de tartok tőle, hogy a magyar nemzetről majd azt fogják mondani, hogy ennél is rosszabb volt: nem tanul semmit és mindent felejt. Ugyan kérdem, lehet-e, hogy a magyar ember elfelejtse, hogy voltak már a multban is alkotmányos érzületű fejedelmeink, kik esküt tettek az alkotmányra és ott van a legutolsóelőtti példa, ő Felségének az elődje, kérdem, nem esküdött-e ez az 1848-iki törvényekre és vajjon ezen eskü megakadályozta-e abban, hogy később más útra térjen és megakadályozta-e utódját abban, hogy az más szellemben — — —

Elnök: Nem mellőzhetem hallgatással képviselő urnak azon kifejezését, hogy 1848-ban uralkodott királyunk más utra tért volna. Ezen állítás a történelmi igazságnak nem felel meg, mert a fejedelem uralkodásának végéig megmaradt azon az uton, melyen volt. Ezt kötelességemnek ismertem megjegyezni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Helfy Ignácz: Egyénhez, bármily magasan álljon is az, a nemzet védelmére hivatott hadseregnek szellemét kötni alkotmányos országban sohasem hallottam. Képzelem, t. ház, hogy mi volt szándéka annak, a ki ezen kéziratot szerkesztette. Azonban egy ily fontos okmánynál nem elegendő a szándék, hanem ennek akként kell kifejeztetni, hogy az félremagyarázásokra alkalmat ne szolgáltasson. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azt mondja a t. ministerelnök ur, hogy meg van magyarázva ugyanazon mondatban ezen szellemnek minősége. Igenis meg van magyarázva; de miként? Ugy, hogy a tizenhárom sorból álló mondat tizenkettedik sorában végre is rákerül a sor e szóra: „alkotmány" és hogy ezen szellemben benfoglaltatik az alkotmány is. Nohát kérem én az alkotmányt nem „is"-nek, hanem a legelsőnek tartom, mert ebbe benne van minden, benne van a trón, benne a nemzet iránti tisztelet. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Újabb időben sokszor fel lett hozva, hogy a nemzet különösen multjához és elődei nagy erényeihez képest nevezetesen hanyatlott. Van benne valami, t. ház, de él bennem a hit, hogy ez a nemzet annyira még sem hanyatlott, hogy az oly szellemű kéziratot, melyet az imént jeleztem, a maga szive mélyébe zárja. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

De tegyük föl, hogy e királyi kéziratnak értelme csakugyan az, melyet a kormánypárt és mások bele akarnak magyarázni. Ekkor is azt mondom, t. ház, hogy belőle csakis egy esetben lehetett volna megnyugvást meríteni; akkor tudniillik, ha e kézirattal egyidejűleg egy hasonló értelmű napiparancs ment volna a hadsereghez, a mely megmagyarázta volna ott, a hol erre szükség van, hogy mi a katonának kötelessége a nemzet és alkotmány iránt, *(Helyeslés a szélső baloldalon)* a mely megmagyarázta volna, hogy a közös hadseregnek nem csak a császár és a fekete-sárga zászló előtt kell meghajolnia, hanem tiszteletben kell tartania a magyar királyt is, a magyar zászlót is.

Én azonban ilyesmiről nem hallottam. Nekünk prédikálnak, minket fenyegetnek, de erről a hadsereg nem tud semmit, erre nem ügyel, mert az csak azt tudja és arra ügyel, a mit neki parancsolnak és a mit előtte felolvasnak. Tudtommal pedig ilyesmi nem történt. *(Igaz! a szélső baloldalon.)* De t. ház, történt más valami, mert nemcsak ez a kézirat létezik ám. A nyár folyamán még egy más kézirat is jelent meg, a mely Albrecht főherczeghez lett intézve. E királyi kézirat körülbelül, kevés variatióval ugyanazokat a szavakat ismételte, melyeket a nevezett főherczeg szerajevói toastjában elmondott. Most kérdem, a két kézirat közül melyiket rakjuk szivünkbe? *(Derültség szélső balfelől.)* A különbség a két kézirat közt pedig igen nagy, mert az egyikkel, mely a hadsereg főfelügyelőjéhez lett intézve, méltóztassék elhinni, nem jártak el ugy, mint eljárt a maga kéziratával a t. kormányelnök ur, hogy titokban tartotta, elzárta, nem akarta felolvastatni a ház előtt. *(Igaz! Ugy van! a szélső balfelől.)* Amazt bizonyosan felolvasták a hadseregnek, arról tudomással bir már minden tiszt, hogy ilyen irányú kéziratot intézett ő Felsége a főfelügyelőhöz. Hiszen épen az a baj, t. ház, az az állandó baj minálunk, hogy kétféle nyelven beszélnek hozzánk. Az egyikkel élnek a polgári, a másikkal a katonai elemmel szemben. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)* Csakhogy azután ez a nyelv erélyesebb, ez előtt meg kell hajolnunk magunknak is és hogy az hang marad, ez pedig tetté válik. *(Igaz! a szélső baloldalon.)* Ez a nagy baj és innen származik azután az a gonosz szellem, a melyről szó van. Ezt értjük mi azon szellem alatt, melynek megszüntetésére törekszünk. Mikor a hadsereg hallja ezt a kétféle nyelvet és mikor másfelől látja ezeket az egyes eseteket, a melyek megrovás nélkül maradnak, vagy pedig csak gyenge megrovásban részesülnek és lát egyes eseteket, melyek még előléptetést is vonnak maguk után, lehetetlenség, hogy az ne demoralizálja a hadsereg egy részét. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Értem a politikai demoralizatiót azon irányban, hogy látja, hogy habár nagy a zaj és az izgatottság, de a conclusió mégis csak az, hogy ott van egy tiszt, a ki azért emelkedett ki a tömegből, mert a magyar nemzet önérzetét megsértette. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)* Ez buzdításul szolgál arra, hogy ő is ily módon tüntesse ki magát. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Igenis, mi nem a hadsereget támadjuk és tiltakozom az ellen, hogy ránk fogja bárki is, hogy akár a hadsereget, akár vitézségét bármikor

Digitized by Google

megtámadtuk, minekünk tisztán csak a hadsereg szellemével van dolgunk, a mely szellem egyenesen ellenkezik a magyar nemzet szellemével.

Nem rég történt, legalább igy referálták nekem igen jól értesült helyről, hogy egy közös hadseregbeli tábornok, *(Halljuk! Halljuk!)* mert hisz másféle tábornok nincs is, magyar honosságot szereztt, mikor ilyen új minőségével díszítve megjelent egy magas katonai személy előtt, a mely személy döntő súlylyal bir a hadsereg minden intézkedésében, az kissé haragosan azon megjegyzést tette rá: *(Halljuk! Halljuk!)* „Wer den Rock des Kaisers trägt, ist mehr als Staatsbürger, er ist Diener des Kaisers.“ *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Uraim, ez az a szellem, melyet hagyományosnak szoktak nevezni. *(Igaz! Ugy van! a szélső balfelől.)* Ilyen szellemmel nemzeti ügyet védelmezni nem lehet. Ez az, mi ellen mi küzdünk. Tehát nem az egyes esetek miatt, hanem azért, mert ily egyes esetek lehetségesek és mert ily esetek nemcsak megtorlás nélkül maradnak, de sokszor meg is jutalmaztatnak; azért küzdünk ellene és azért támad bennünk az a meggyőződés, hogy ezen bajon segíteni gyökeresen másképnem lehet, mint önálló magyar nemzeti hadsereg felállításával. *(Igaz! Ugy van! szélső balfelől.)*

Egyébiránt nem is új dolog az az önálló hadsereg és nem is kell bebizonyítani, hogy az nem jelenti az összes hadsereg harczképességének a gyengítését. Ott van előttünk a történelem, világosan beszél. Hiszen a legújabbkori nagy háborúk és nagy győzelmek nem egységes seregek által vívattak ki. Az 1854-iki krimi háborúban angol, franczia, piemonti, egyptomi és török seregek küzdöttek és győztek az orosz ellen, ott nem volt egységes hadsereg. Később, 1866-ban, a mi részünkön volt az egységes sereg, az ellenség táborában pedig volt a külön hadsereg, mely csak együttesen működött és az győzött. 1870-ben a porosz nem egységes hadsereggel vivta nagy csatáit Franczia ország ellen, hanem az azelőtt létezett különböző német államoknak különböző hadseregeivel és mégis győzött. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

De hát hivatkozom saját hazánk történetére. *(Halljuk!)* Ugyan kérem, hát mikor győzött az osztrák hadsereg? Azon kevés példából, melyeket a történelem erre felmutat, azt látjuk, hogy akkor a magyar hadsereg külön volt, Mária Terézia idejében, de még a napoleoni hadjárat alatt is. Hiszen akkor a magyar hadsereg külön létezett és mint ilyet hivták be.

Tehát történelmileg be van bizonyítva, hogy az önálló magyar hadsereg igenis lehetséges, sőt meggyőződésem szerint nemcsak lehetséges, de határozottan merem állítani, hogy inkább biztosítaná az összes hadseregnek erejét és inkább biztosítaná a győzelmet, vagy legalább erősítené a győzelem valószinűségét, mert hiszen a háború esélyeiről biztossággal senki sem beszélhet.

Tehát midőn mi az önálló magyar hadsereg mellett küzdünk és rámutatunk ez alkalommal is arra, hogy más orvoslás nincs és a ki komolyan és őszintén akarja kikerülni a conflictusokat, annak erre a térre kell lépni; mi akkor sem antidynasticus eljárást nem követünk, sem a hadsereg erejét nem akarjuk gyengíteni, még kevésbbé pedig a haza védelmét akár csak egy perczre is koczkára tenni. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)*

Azt mondják és azt hangoztatta előbb Münnich Aurél képviselő ur is, hogy a percz nem alkalmas a magyar hadsereg felállítására. Erre mutatott rá gr. Apponyi t. képviselőtársam is az imént mondott igen jeles beszédében.

De hiszen az a különvélemény, a mely részünkről benyujtatott, nem mondja, hogy rögtön történjék meg az egész, még azt sem mondja, hogy utasittassék a kormányelnök, hogy ez iránt azonnal törvényjavaslatot nyujtson be. Nagyon jól tudjuk, hogy egy nagy hadsereg átalakítására idő kell, nem ugyan annyi, mint Münnich képviselő ur mondja, nem 20 esztendő, de hát azt tudjuk, hogy idő kell. De minél több idő kell, annál nagyobb ok van rá, hogy minél előbb fogjunk hozzá. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)*

Azt sem fogja tagadni senki, még talán maga a t. honvédelmi minister ur sem, hogy lehet hozzá kezdeni, lehet azt az átmenetet végrehajtani akként, hogy a hadsereg harczképessége legkevésbé se szenvedjen alatta. Mert pl. nem hiszem, hogy gyengítené a hadsereg harczképességét az, ha a magyar ezredekben a szolgálati nyelv magyar lenne. *(Derültség és tetszés a szélső baloldalon.)* Azt sem hiszem, hogy gyengítené a hadsereg harczképességét, ha az előléptetési rendszert ketté osztanák ugy, hogy a nem magyar tiszt helyébe magyar jöjjön és hogy igy fokozatosan rövid idő alatt eljutnánk az önálló hadsereghez. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gr. Apponyi t. képviselőtársam beszédére csak egy rövid megjegyzést teszek. Igazán élvezettel hallgattam végig beszédét, sőt azt mondom, hogy érvelése nagy részben azon álláspontot erősítette, a melyen én vagyok. Én örömmel hallottam tőle, hogy habár az 1867: XII. törvényczikk alapján áll, ő mégis követeli, hogy a hadsereg akként szerveztessék, hogy abban a magyar nemzeti szellem kifejezését találja, hogy harmoniába hozassék a magyar nemzet szellemével.

Sőt tovább megyek, elismerem, hogy a t. képviselő urnak teljes joga és igen jó alapja van az 1867: XII. törvényczikkben ezen követelésének érvényesítésére, mert ott mindig a magyar hadseregről van szó. A 11., 12., 13., 14. §-ok világosan a külön magyar hadseregről szólnak, habár

Digitized by Google

e szó nincs benne, de az egésznek értelméből világosan kidertil, mert ott meg van állapítva törvény által a 13. §-ban, hogy a hadsereg szervezetének „egyenlő“ elvek alapján kell megtörténni, hát akkor világosan benne van az, hogy két hadsereg, mert ugyanazon egy dologról nem lehet mondani, hogy egyenlő elvek alapján intéztessék és mihelyt azt mondja, hogy egyenlő elvek szerint, világos, hogy két külön dologra gondolt a törvényhozó. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Tehát alapja is van a képviselő ur érvelésének.

Hanem egyre mégis bátor vagyok figyelmeztetni, hogy bármennyit is birna kieszközölni ezen úton, ha csakugyan el akarja érni azon czélt, hogy az összes hadsereg magyar részében magyar szellem legyen, azt más uton mint önálló hadsereg által, elérni nem lehet, mert elképzelni nem tudom, hogy egy egységes hadseregben minő eszközökkel, törvényekkel, vagy talán napiparancsokkal el lehessen érni, hogy a hadsereg egyik része idáig magyarul érezzen, azután pedig beáll egy vonal, a melyen túl azt követelni nem lehet. *(Ugy van! a szélső balon.)* Én, mondom, örülök azon érvelésnek, melyet kifejtett, de én nem hiszem, hogy azon úton képes legyen a czélt elérni holott azon úton, melyet ezen párt választott, melyhez tartozni szerencsém van, mindenki előtt bizonyos, hogy a czél el lesz érve és ezen úton képes leszünk eleget tenni annak, a mit a kérvényezők kérnek, eleget tenni azon aspiratiónak, a mely csakugyan minden magyar ember szivében él *(Ugy van! a szélső baloldalon)* és remélem, el fog jönni a nap, hogy nemcsak a szivekben, hanem a valóságban élni is fog ezen érzelem. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Ezek után ajánlom a különvélemény elfogadását. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Miután a mai napon egy újabb határozati javaslat tétetett le a ház asztalára, kötelességemnek tartom arra vonatkozólag lehető rövidséggel nyilatkozni. Rövid lehet nyilatkozatom részint azért, mert ma többen, jelesen Pulszky képviselő ur is, sok irányban kifejezték azt, mit talán én is kifejeztem volna; rövid lehet azért is, mert megbocsát nekem t. képviselőtársam Helfy Ignácz, ha azt mondom, hogy az ő beszédében sokat, a mire reflectálni ma szükségesnek tartanám, nem találok.

A t. képviselő ur taglalta a legkegyelmesebb királyi kéziratot, hivatkozott rá, hogy jogosítva érzi magát erre, mert az ellenjegyezve lévén a ministerelnök által, annak felelőssége alatt áll. Legkisebb szándékom sincs az ellen kifogást tenni, de figyelmeztetem, hogy azután erről megfeledkezett, midőn egy másik kéziratról is beszélt, azt is taglalta, a mely pedig ministeri felelősség alatt nem áll. *(Ugy van! jobbfelől.)*

A mi az én felelősségem alatt megjelent kézirat stylusát illeti, jó-e vagy rossz-e, nem vitatom; de mindazokkal szemben, melyeket a t. képviselő ur felhozott, igenis merem állítani, hogy ha valamiért könnyű egy ministernek a felelősséget elvállalni, azért nyugodt lélekkel elvállalhatja. *(Élénk tetszés jobbfelől.)*

A képviselő ur hibáztatja a királyi kézirat azon kifejezését: „magyar koronám országaiban“. Higyje el a képviselő ur, ezen kifejezést általában mindenütt használjuk; én nem hiszem, hogy törvényben is meg ne lehetne azt találni, de mindenesetre oly kifejezés, mely csakugyan sérelmet egyáltalában nem képezhet, mert az épen azt jelenti, hogy mindaz, a mit a tágabb értelemben vett Magyarország alatt értünk, a magyar korona alá tartozó egységes valami. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A képviselő ur megtámadja a „legfőbb hadur“ kifejezést is és azt mondja tovább, hogy az nem lehet, hogy a hadsereg szelleme csak az legyen, az nem lehet megnyugtató, annak ugyanannak kell lennie, a mi a nemzet szelleme s végül midőn magát azon passust idézi, azt mondja: a sok kötelesség közt a végére jön aztán az alkotmány.

T. képviselőház! Ez a kifejezés „a legfőbb hadur“ legalább én sem tudom, hogy a törvényben benne volna. *(Több hang a jobboldalon: Benn van!)* Nem tudom bizonyosan, hogy benne van-e; de az ismét egy oly kifejezés, a melyet akárhányszor most is, máskor is használtunk a nélkül, hogy ebben valaki sérelmet, az alkotmány negatióját kereste volna, mert ezt találni nem is lehet, csakis keresni. *(Ugy van! jobbfelől.)*

De bocsásson meg, mit jelenthet ez? Jelentheti azt, hogy az a szellem nem lehet más, mint a magyar koronás királyé. Ha jót akarunk, meg kell hogy pótoljuk azt, hogy a nemzetnek és a királynak szelleme pedig egy kell, hogy legyen, csak egy lehet; mert máskép megújulnának hazánk felett azon veszélyek, melyekre a képviselő ur is hivatkozik. *(Ugy van! Helyeslés jobbfelől.)*

És higyje el nekem igen t. képviselőtársam, hogy nincsen abban sem sérelem, hogy ez az „alkotmány“ szó a végén van. Hiszen azt talán tudja a képviselő ur, hogy az argumentatiók folyamában is két utat lehet követni: lehet a legfontosabbat legelől, de lehet legvégül is tenni és talán sokkal nyomatékosabb, ha az erő a végére helyeztetik, mint az elejére. *(Helyeslés. Ugy van! a jobboldalon. Mozgás a szélsőbalon.)*

Ugron Gábor: Ott van a fenyegetés!

Tisza Kálmán ministerelnök: A mult ülésben nem volt szerencsénk a képviselő urhoz, a ki most ismét felhozza a „fenyegetés“ szót. Én meg vagyok győződve és komolyan meg vagyok győződve arról, hogy ő magára nézve nem látott benne fenyegetést. Mert mi van abban? Ismétel-

Digitized by Google

nem kell: az, hogy a ki törvénytelen uton izgat, az a törvény szigorával fog sújtatni.

Hoitsy Pál: Akkor meg minek van benne?

Tisza Kálmán ministerelnök: A most közbeszólt képviselő ur talán itt volt a multkor és talán nem kivánja, hogy ismételjem. Megmondtam, hogy én nem tartom feleslegesnek, ha a koronás király a kötelesség teljesítésére int bárkit, legyen az bár az ő ministere. *(Egy hang a szélső balon: Felesleges!)* És ismétlem, ha a t. képviselő urnak akkor annyira tetszett, hogy újra provokál, hogy ha sikerülne minden feleslegest elhallgattatni, bizony e ház tanácskozásai nagyon megrövidülnének.

Hoitsy Pál: Ezt már hallottuk!

Tisza Kálmán ministerelnök: Tökéletes igaz, de ha a képviselő ur provokál, kénytelen vagyok még feleslegest is mondani a felesleges provocatióra. *(Tetszés a jobboldalon.)*

A t. képviselő ur azt is mondja, hogy igen, ez a legkegyelmesebb királyi kézirat jött a ministerelnökhöz, de miért nem ment hasonló tartalmú napiparancs a hadsereghez? Ha az a legfelsőbb kézirat olyan rossz, mint a hogy a t. képviselő ur jellemezte, akkor örüljön, hogy nem ment. *(Derültség a jobboldalon.)* De én meg vagyok róla győződve, hogy ha külön ment volna a hadsereghez, akkor azt mondta volna a képviselő ur: ebből is látszik, hogy az a hadsereg egészen külön valami, mert azt tételezik fel, hogy hiába szól a ministerelnök utján a király, az a hadseregre nem tartozik. Én sokkal jobbnak tartom, hogy nem ment külön a hadsereghez *(Élénk helyeslés a jobboldalon)* és meg vagyok győződve arról is, hogy azt a kéziratot azok, a kikhez a képviselő ur napiparancsban akarta intéztetni, megértették és tiszteletben fogják tartani. *(Ugy van! Tetszés a jobboldalon.)*

Áttérve most felszólalásom igazi czéljára, mindenekelőtt helyreigazítani tartozom gróf Apponyi t. képviselő urnak igen szép beszédében irányomban elkövetett egy tévedését. Ő azt mondta: nem elég, hogy ritkák a surlódások, mint a ministerelnök említette, hanem a hadsereg és nemzet közt benső jó viszonynak kell lenni.

Tökéletesen igaz; de méltóztassék becses figyelmére méltatni multkori beszédemet; ott épen azt mondtam, hogy a viszony a nemzet és a hadsereg közt a lehető legszivélyesebb, a legbensőbb. Én sem tartottam tehát, nem is tartanám elégnek, hogy csak a súrlódások ritkák legyenek. Ezt csak szavaim helyreigazításául.

A mit a t. képviselő ur a magyar állam és az összes magyar törvényhozási factorok souverain hatalmára nézve mondott, az tökéletesen igaz. Tökéletesen igaz az is, hogy az 1867 : XII. t.-cz. és annak a hadseregre vonatkozó része is csak azért jött létre, azért jött létre tehát a közös hadsereg is, mert ezen összes törvényhozási factorok ezt ugy látták czélszerűen, helyesen elintézhetőnek. De egyben a képviselő ur felszólalása félreértésre adhatna alkalmat; és én annyival inkább kifejezem ez iránti nézetemet, mert ezt sok évvel ez előtt kimondottam már egyszer, nem is ezekről a székekről és ez az, *(Halljuk!)* hogy mindamellett, hogy ez igy áll, az 1867 : XII. t.-cz., tehát annak a hadseregre vonatkozó része, az azon törvény létrejövetelének története és az életbe léptetéshez kötött clausulánál fogva, egyoldalulag sem Magyarország, sem a magyar-osztrák monarchia másik állama által meg nem változtatható. Nem kell tehát ebben az irányban illusiót támasztani, a mely illusió meg nem állhat, de nem is volna érdekünkben ezt az elvet felállítani, mert ha nekünk jogunk volna azt egyoldalulag megváltoztatni, joga lenne a monarchia másik államának is: és akkor igen furcsa esetek állhatnának be, mert ott meglehet — nem teszem fel — kitörölnék belőle épazt, a mi Magyarországnak legnagyobb biztosítékát képezi. *(Élénk tetszés jobbfelől.)* Ebben tehát óvakodni kell minden félreértéstől.

Áttérek, t. képviselőház, magára a határozati javaslatra és arra, hogy miért nem fogadom azt el. Itt igen rövid leszek. Épazért nem fogadom el, mert gróf Apponyi Albert t. képviselő ur beszédében némely dolgot igen helyesen, igen alaposan elmondott. Ő ugyanis, midőn a függetlenségi párt szónokával szemben igazolta, hogy ő és a vele egy párton levők legnagyobb része — gondolom, igy fejezte ki magát — miért nem vettek részt a nyáron a Janszky-féle ügyben megindított agitatióban, azt mondotta, hogy nem vehettek részt oly agitatióban, melyet azok, kiknek az a véleményük, jogosan kezdhettek, de a mely előreláthatólag a külön hadsereg követelésére vezet, mig ők, ha helytelenítettek is sokat, de a közös hadsereg fentartását óhajtják.

Ez volt az egyik tétel. A másik igen helyesen és igen alaposan figyelmeztetett bennünket arra, hogy a hadsereget érintő kérdéseknél s egyáltalában, ha azt akarjuk, hogy a nemzet és hadsereg közt a szükséges benső viszony fennálljon, mindenekelőtt nem szabad idegeseknek lennünk.

Ha abból indulok ki, t. ház, hogy oly agitatióból keletkezett kérvények folytán nyúljunk a hadsereghez, mely agitatiónak intentiója külön hadsereg létesítése volt; hogy nyúljunk oly időben, midőn a t. képviselő ur sem tagadhatja, hogy legalább itt a törvényhozás termében az idegesség sok részről még épen nem szünt meg, azt én megérteni és helyeselni nem tudom. *(Helyeslés jobbfelől.)* Nem mehetek és nem megyek most abba, van-e szükség, kell-e administrativ vagy törvényhozási uton intézkedést tenni; mert ily kérdés felett igy mellesleg határozni már eo ipso nem tartanám helyesnek; de lehetetlen, hogy mást, mint bizalmatlanságot támasszon azokban, kik a közös hadsereghez ragaszkodnak, az, hogy minden, bár legszelidebb lépés oly kérvények alapján tör-

Digitized by Google

ténjék, melyeknek czélzata a külön hadsereg felállítása. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ez által azt a nyugalmat elérni, melyet szükségesnek tart a t. képviselő ur is, bizonyára nem lehetne, de lehetne igenis az idegességet minden irányban — itt és ott — fokozni, mely azután ezen kérdésben elmérgesítésre igen, de megnyugtatásra sohasem vezetne. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Higyjék el, t. képviselő urak, egyet minden törvény, minden administrativ rendszabály nélkül meg lehet tenni, a mi pedig a legsikeresebb volna arra, hogy a hadsereg szelleme iránt, mint a képviselő urak mondják, teljes megnyugvással viseltessenek, de erre nem képes hatni törvény, nem képes hatni kormány, sem hazai, sem közös hadügyi, sem semmiféle kormány és ez az, hogy hazánk ifjai mentől nagyobb számban lépjenek a hadsereg soraiba. *(Helyeslés. Ugy van! jobbfelől.)* Ha évek és évek óta arra törekedett volna minden párt, hogy ez megtörténjék, a helyett, hogy oda hatottak, hogy elijesztessenek a magyar fiatal emberek a hadseregtől: akkor már oly tekintélyes számban volnának ott magyar tisztek, hogy senkinek sem jutna soha eszébe hivatkozni az 1792-iki és az azutáni törvényhozások azon intézkedésére, hogy a magyar csapatoknál lehetőleg magyar tisztek alkalmaztassanak. Mert ha ma nem alkalmaztatnak, annak csak az az egy oka van, hogy nincsenek kellő számmal. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől. Egy hang a szélső baloldalon: És a honvédségnél?)* Nincsenek, bocsásson meg a képviselő ur, a honvédségnél sem. Sőt kénytelen vagyok a saját tapasztalásomból mondani, *(Halljuk!)* hogy tisztek, kik a 10 esztendő leteltével most már a honvédségbe kell, hogy átmenjenek, csak azért, mert ott egyszernél többször kell gyakorlatot végezni, mintha a közös hadseregnél maradtak volna, képesek ott letenni tiszti rangjukat. Ez tény. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Ha tehát ezen segíteni akarunk, nem gyűlöltté, nem útálttá kell azt a pályát tenni, hanem meg kell értetni a magyar ifjakkal, hogy az arra lépésben hazafiui kötelesség van. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

A kisebbségi vélemény előadója azzal végezte beszédét, hogy a ki többet akar, mint a charta, kevesebbet akar, mint a charta, a ki másképp akar, mint a charta, az megszegi esküjét.

Igaz, a franczia képviselőházban esküt tettek a képviselők; mi nem teszünk, de ha már analogiát keresünk benne, akkor igen kérem, hogy a képviselő urak jegyezzék meg maguknak, hogy én nem akarok többet, mint a charta, nem akarok kevesebbet, mint a charta, de akarom azt, a mit akar a charta. A kik többet kivánnak, mint a charta mond, azok önök képviselő urak. *(Élénk hosszas helyeslés jobbfelől.)* Ajánlom a határozati javaslatot.

Polónyi Géza: T. ház! Én ugyan nem a magam érdekében, hanem az itt uralkodó légkörre és a ház tagjaira való tekintetből óhajtottam, hogy felszólalásom holnapra maradt volna. Azonban, ha számíthatok az igen t. ház türelmére, ugy kegyes engedelmével előadom, mit indolásul szükségesnek tartok elmondani. *(Halljuk!)*

Nekem, t. ház, az előttünk levő kérdést több oldalról kell tárgyalnom. Első sorban foglalkoznom kell azzal, mik voltak indokai, mi volt a historicuma a népgyüléseknek és a kérvényeknek, melyek előttünk vannak. Másodszor, mi volt intentiója a népgyülések által benyujtott kérvényeknek és harmadszor, vajjon megszereztetett-e azon elégtétel, a mely kivántatik? Végül, vajjon követtetett-e el alkotmánysértés a Janszky-Edelsheim ügyben, igen-e vagy nem? Hozzá teszem, hogy a dolog első részével nem szándékozom hosszasan foglalkozni, de azt, hogy elégtétel nem szereztetett, hogy az adott esetben a legszelidebb mértéket alkalmazva, sokszoros alkotmánysértés követtetett el, annak bebizonyítására, t. ház, vállalkozom. *(Halljuk!)*

Mindnyájan tudjuk az előzményeket, a Janszky-tüntetést, a képviselőházban adott választ, a szerajevói toastot, a melyre nézve a ministerelnök ur szives volt megjegyezni, hogy az nem tartoznék a dologhoz, mert tulajdonképen történelmileg, és phisicailag alig volna az összefüggés lehetősége megtalálható; én azonban erre, mint olyanra utalok, mely valósággal és okszerűleg előzményét képezte a királyi kéziratnak. Volt azonban mindenekelőtt egy előzménye e kérdésnek és ezzel jó lesz a t. kormánypártnak foglalkoznia: volt egy czikk a „Lloyd"-ban, melynek az volt a refrainje: „Poltern kann er, aber schaden nicht". A fővárosban, de országszerte el volt ismerve, hogy Janszkynak soron kivüli előléptetése és Edelsheim nyugdíjaztatása válasz volt erre, hogy igenis „er kann auch schaden".

Most, t. ház, midőn ily előzményekkel állunk szemben és a túloldalon is elismerik, hogy oly sérelem forgott szóban, melylyel szemben egy ilyen, a közjogban mostanáig ismeretlen királyi kézirat provokálása vált szükségessé, akkor a ministerelnök ur azzal dicsekszik, hogy csendesen, nagyon csendesen megvonulva a geszti magányban, még annak sem látta szükségét, hogy a kormánypártnak Budapesten időző tagjaival a dolgot még csak meg is beszélje. Mint jelent ez, t. ház? Azt, a mire mi évek óta hivatkozunk e padokról, tudniillik, hogy a parlamenti dictaturának oly nemével állunk szemben, mely önkényesen cselekszik akkor is, midőn a nemzet becsülete forog szóban. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Önök számoljanak vele, ha ily fontos kérdésben még csak azt sem látja szükségesnek a ministerelnök ur, hogy önökkel a szerzendő elégtételről tanácskozzék, hanem megbízik abban, hogy a mit ő tesz, önök vakon megnyugosznak. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Gólyakirály!)* De hát mi volt a czélja a népgyüléseknek, t. ház, és a kérvényeknek?

Tiltakozás az ellen, hogy Magyarországon

Digitized by Google

a katonai reactio oly mértékben üthesse fel tanyáját, a milyen czéloztatott akkor, midőn oly tábornok léptettetett elő, ki a magyar nemzeti szent kegyeletet durva kézzel megsértette. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Tiltakozás akart az lenni a politikai nihilismus azon tana ellen, hogy Magyarországon a hadsereg alkotmányon kivül állónak tekintessék. *(Igaz! Ugy van! szélső balfelől.)* Elégtétel követeltetett, t. ház, a nemzeti becsület megsértéséért, az alkotmány tiszteletben tartása végett. Önök, t. képviselő urak, a megjelent királyi kézirat által ezt az elégtételt teljesen elértnek, ezt a satisfactiót oly értékűnek tekintik, hogy még azt is nehezteli a t. ministerelnök ur gróf Apponyi Albert képviselő urnak, hogy nem fogadja kötött menetlevéllel a királyi kéziratot, hanem a felmerült sajnos eset alkalmából legalább a jövőre nézve biztosítékokat kér oly reformok tekintetében, a melyek ezen hadsereg magyarra alkotására annyira, a mennyire hivatva lehetnek. Önök, t. ház, elfogadják a királyi kéziratot elégtétel gyanánt; de adjanak nekem feleletet arra, hogy mi az tulajdonképen a kéziratban, a mit önök elégtételül ünnepelnek ma a képviselőházban? Engedtessék meg nekem, hogy ezen kéziratot a maga egészében, de egyuttal részleteiben is bonczkés alá vegyem. Az első rész azt mondja:

„Kedves Tisza! Sajnálattal észleltem, hogy némely az utóbbi időben történt katonai személyzeti változás különféle félremagyarázásokra alkalmat szolgáltatott, melyek a közvéleménynek nyugtalanítására és félrevezetésére, valamint a polgári lakosság és a hadsereg között magyar koronám országaiban ez ideig fennállott jó viszonynak sajnálatra méltó megzavarására vezethetnének.“

E kifejezést: „félrevezetés“, a t. ministerelnök ur ismétli ott, a hol azt mondja, hogy a szándékos nem tudás, vagy nem tiszta indokok, hogy a hadseregnek ily szellem tulajdoníttassék.

Én, t. ház, a kinek az a szerencse jutott osztályrészül, hogy ezen népgyülés intézésében részt vehettem, részt követelek magamnak, mint magyar ember abban is, hogy ezen insinuatiókkal szemben azon népgyülést feltétlenül megvédelmezzem. *(Élénk helyeslés szélső balfelől.)* Mondhatják rólunk, hogy ideálisták vagyunk, hogy elérhetetlenek után törekszünk, de azt nem mondhatják soha, hogy mi, a kik a nemzeti becsület megvédésére vállalkoztunk, ily szent ügyben a hazugságnak, a félrevezetésnek alávaló fegyvereivel küzdöttünk volna. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ki az, t. képviselőház, a ki rólunk lelkiismeretesen itélve, azt merné mondani, a mit a királyi kézirat mond, hogy mi voltunk azok, a kik szándékos nem tudással és félrevezetéssel ámítottuk el a közvéleményt? *(Élénk helyeslés szélső balfelől.)*

Elnök: Kérem a t. képviselő urat, ne méltóztassék magát annyira feltüzelni. *(Élénk tetszés jobbfelől. Zaj, mozgás szélső balfelől.)* Abban a királyi kéziratban, a melyet a képviselő ur birálni és felolvasni méltóztatott, nincs alap arra, hogy önmagára ily erős vádat következtessen. *(Tetszés jobbfelől. Nagy zaj, mozgás a szélső balfelől.)* Ezért méltóztassék a t. képviselő ur az ügyről higgadtan szólni, mert a királyi kéziratot a t. képviselő ur magára nem is vonatkoztathatja. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Polónyi Géza: No t. képviselőház, ha már félrevezetésekről és félremagyarázásokról beszél a királyi kézirat, én is azt mondom, hogy ez ügyben történt félrevezetés, mert a közvélemény félre lett vezetve Tisza Kálmán ministerelnök urnak azon interpellatióra adott válasza által, midőn a legfelsőbb katonai körökre hivatkozva, elhitette Magyarországgal, hogy az, a mit mond, a koronás király nézete s mikor az ő válasza ez alapon rögtön tudomásul vétetett, mert mindenki azt hitte, hogy a legfelsőbb katonai körök alatt mást, mint a királyt, érteni nem is lehet. *(Nagy zaj bal- és szélső balfelől.)* Ha valakinek nincs joga félrevezetés szemrehányására, ugy bizonyosan Tisza Kálmán ministerelnök ur az, kinek ehhez legkevesebb joga van. *(Helyeslés szélsőbalon.)* Ez az első része a királyi kéziratnak. Kérdem, t. ház, vajjon ki az, *(Halljuk! Halljuk!)* a kit a kézirat ezen része megnyugtatott? Azt hiszem, t. ház, hogy abban, midőn a koronának tekintélye alatt olyasmi állittatik, a miről egy nemzet hangos tiltakozása mondja azt, hogy nem való: akkor, t. ház, az megnyugtató nem lehet, mert a korona tekintélyét olyasmibe viszi bele, hol nézetem szerint vét a korona tekintélye ellen, midőn olyasmit vele aláirat. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)* De azt is mondom és engedelmet kérek, hogy szó szerint idézzek, mert nem akarok szándékos ferdítés vádja alá esni.

„Ez pedig annál inkább sajnálandó, minthogy az említett személyzeti változásoknál bármely törvényes vagy alkotmányos jogok sértése nélkül csakis katonai szolgálati tekintetek voltak mérvadók s ennélfogva az abból tévesen vont következtetések maguktól elenyésznek; valamint ép oly sajnos, ha egyes tények miatt az egész hadsereg kedvezőtlen birálat alá vétetik.“

Ezt mondja a második pont és én, t. ház, ugy veszem észre, hogy az önök lelkületére leginkább ez a része hatott megnyugtatólag. Megnyugtatólag vétetik az, hogy itt tulajdonképen nincs másról szó, mint arról, hogy: „az az előléptetés és az a nyugdíjaztatás csak katonai tekintetek által indokoltatnak“. T. ház, ez a dolog, fájdalom, való, de mi vigasztaló, mi megnyugtató van abban, ha katonai szolgálati tekintetnek vétetik az, hogy nem szolgálhat többé a hadseregben az az Edelsheim Lipót, kinek bűne mindössze csak annyi volt, hogy nem tudott eléggé osztrák lenni arra, hogy ezen Janszky tábornok eljárását önmaga is ne helytelenítse? És vajjon megnyugvás talál-

Digitized by Google

tatik-e abban, hogy katonai szolgálati tekintetből előléptetésre méltónak találtatik az, kinek a nemzet közvéleménye, az önök kormányelnöke egész eljárását tapintatlannak és helytelennek jellemezte?

T. ház! Képzelhetünk más indokokat, talán van, a ki azt hiszi, hogy Pejacsevich, kinek egyéni és katonai tehetségei előtt tisztelettel hajlok meg, kitünőbb ember lesz mint Edelsheim Lipót, vagy Janszky, különb ember azon tábornokoknál, kik előléptetése érdekében mellőztettek. Tehát mi azon katonai tekintet, mely mérvadó volt? Semmi egyéb mint az, hogy bebizonyittassék, hogy „Nicht nur poltern, schaden kann er auch".

Azt mondja a harmadik pont, t. ház, „A monarchia összes népeit magában foglaló közös hadsereg szelleme nem más és nem is szabad, hogy más legyen, mint a legfőbb haduré; a mi épen legbiztosabb kezességet nyujt az iránt, hogy e szellemet ezentúl sem uralhatja más érzelem, mint versenyző törekvés a kötelesség hű teljesítésében, mely kötelessége a hadseregnek nemcsak a monarchiának kifelé való védelmét, hanem minden politikai pártüzelmektől távol állva, és belső rendtartása érdekében a törvények s ennek folytán a törvényesen fennálló alkotmányos intézmények oltalmát is foglalja magában."

Itt, t. ház, hivatkozás történik arra, hogy a hadsereg szelleme nem lehet más, mint a legfelsőbb hadurnak szelleme. Ez az, mit némelyek megnyugtatónak tartanak.

Már most számoljunk le azzal, hogy mi lehet ez a szellem? Távol álljon tőlem, hogy felsoroljam azon — fájdalom — már nem is sporadice, hanem mint a ministerelnök ur megjegyzé, lánczolatos összefüggésben jelentkező eseteket, melyek a közös hadsereg szelleme mellett bizonyítanak. De akármiként vitassuk a kérdést, hogy valaki feljogosittatnék platonicus álláspontból a koronás királynak magyar szellemére utalni, a mely csak a jövőben létezhetnék, lehetetlenségnek tartom, hogy a consequentia másként megállhasson, mint ha a tények hatalmával és bizonyító erejével számolunk és azon szellemet ugy vesszük birálat alá, a mint az a multban sajnos, gyászos eseményekkel contestálható.

Nem fogok, t. ház, az egri, aradi, szolnoki és ki tudja miféle esetekről beszélni, de azt mondta imént Münnich képviselő ur, hogy a magyar ember már előre azzal a feltevéssel megy a hadsereghez, hogy ott neki ellenségei vannak és hogy ennélfogva, mintegy metus reverentialissal közeledik azon hadsereghez, melyben a haza érdekeit szolgálni másként el lenne határozva.

Hát t. képviselő ur, én ezen szerencsések vagy szerencsétlenek egyike vagyok, a kik a közös hadseregben szolgáltak, még pedig én tanuságot tehetek két chorusról is, szolgáltam a haditengerészetnél és a gyalogságnál. És hozzá teszem nyomban: az én elhatározásom az volt, hogy hűségesen magamat egyenesen katonának képezve szolgáljam azt a zászlót, a melyre felesküdtem.

De t. képviselőház, mikor én Polában a hadi iskolában megjelenve, azt hallottam egy alkalommal, egy saját magamhoz intézett figyelmeztetésben: „Sie Ungar, geben Sie acht, denn Sie müssen ja wissen, dass hieher zu uns von Ungarn nur Ochsen kommen"; *(Nagy derültség. Zaj a szélső baloldalon)* akkor én fel voltam világosítva, hogy itt nem azon szellem uralkodik, mely belőlem jó katonát csinálhatna, hanem azon szellem, melynek hivatása a magyar embert meggyalázni. *(Ugy van! balfelől. Mozgás a jobboldalon.)*

Nem akarok azokról a kommandókról beszélni, melyeket az egyéves-önkéntesek számára oly szorgalmasan tálalnak fel itt a fővárosban is: de a t. honvédelmi minister urat is érdekelni fogja, hogy mint gondolkoznak a közös hadseregbeli törzskari tisztek a honvédségről. Azt mondják: „Was ist den ein Honvéd? Es ist ein sonderbares Zwischending zwischen dem Menschen und dem Soldaten." *(Élénk derültség.)* Ez a felfogás, t. képviselőház, a mélyen t. honvédelmi minister ur parancsnoksága és fenhatósága alatt álló azon hadseregről, mely hivatva van megvédeni alkotmányunkat és nemzeti aspiratióinkat! Még csak embernek sem ismeri el egészen a honvédet az a közös hadseregbeli tiszt, a ki pedig a nagyon nagy kényszerrel keresztülvitt intézkedések folytán most már salutálni is kénytelen neki.

Azonban nemcsak ebben nyilvánul a szellem t. ház; nemcsak azon szerajevói, kassai és Isten tudja miféle toastokban, hanem nézzünk alkotmányos institutióink keretén belül is egy kissé a dolgok mélyébe s mit tapasztalunk? 1867 óta 20 esztendő telt el: egyetlenegy magyar ember közös hadügyminister még nemcsak nem volt, *(Derültség jobbfelől)* de én a honvédelmi minister nagy keserűségére hozzáteszem: nem is lesz. *(Nagy derültség.)* Pedig hát, t. képviselőház, a honvédelmi minister ur rendkivül szorgalmasan elkövet mindent, hogy az osztrák hagyományos szellemhez magát méltóvá tevén, a közös hadügyministeri tárczát is elnyerhesse. *(Mozgás jobbfelől.)*

Talán nagy vádat mondtam, t. ház, de nem vonom vissza; mert ime kezemben van a katonai büntető törvény. Ez a katonai büntető-törvénykönyv, mely habár nem is a honvédelmi minister ur ministersége, hanem államtitkársága, tehát politikai felelősségének tartamából keletkezett. Ezen katonai büntető-törvénykönyv mire tanít bennünket és a katonatiszteket? Azt mondja, mindjárt az anyagi rész bevezetésében, hogy az 1855. julius 1-jével kelt, a Bach-korszak alatt keletkezett katonai büntető-törvénykönyv a honvédségre és csendőrségre is itt hatályba lép. Már most, ha tekintetbe veszszük, hogy ezen honvédség

Digitized by Google

milyen esküt tesz. Nem akarom felolvasni az egész eskümintát, benne van, hogy a magyar törvények és alkotmányra is megesküszik. Már most ha tudjuk, hogy az 1790/1 : XII. törvényczikk is ezen törvények között van és tudjuk, mily hosszú küzdelem árán sikerült mint nagy vívmányt törvénybe iktatni, hogy Magyarországon sem kibocsátványok, sem királyi kéziratokkal és patenssel kormányozni nem lehet; de másrészt látjuk, hogy a honvédelmi minister ur a Bach-korszakból, tehát az absolutismus korszakából származó ezen gyöngy — hogy ne mondjam mákvirágot — átülteti a magyar honvédséghez: akkor tisztában kell lennünk az iránt, hogy a honvéd esküje ellenkezik az absolut korszakban meghozott katonai büntető-törvénykönyv tiszteletben tartásával és igy esküje daczára oly büntető törvény alá vonatik, a melynek tekintetbe vételét és tiszteletét tiltja azon hazai törvényhozás és azon alkotmány, a melynek megtartására ünnepélyesen feleskettetett. Mit jelent ez egyebet, mint a patensekkel való kormányzást? Mást nem jelenthet; mert az, hogy a honvédségnél olyan törvény legyen érvényben, mely a legveszélyesebb absolut korszakból származik, az az említett 1790-iki törvénynyel nem egyeztethető össze. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De nemcsak a büntető-törvénynyel, de a becsületügy eljárására is azt mondja a szabályzat a honvéd számára, hogy az 1873. márczius 27-én kelt legfelsőbb elhatározással lett életbe léptetve. Ez a „legfelsőbb elhatározás“ legújabb kifejezése a magyar közjogban a „patens“-nek ismert okmánynak. Hogy a magyar törvényhozás tudna ilyen eljárásról, arról egyáltalán nem számolhat be a honvédelmi minister ur, mert az ilyen elhatározások sem a törvénytárban, sem a rendeletek tárában meg nem jelennek — talán ezek is a szivekbe vannak vésve, mint a ministerelnök kézirata. Ennél sokkal jelentéktelenebb dolgok, mint a lovak és takarmány beszerzése, ezek bőven tárgyaltatnak a rendeletek-tárában, de a honvédtisztek becsületügyét nem tartja méltónak, hogy azt akár a törvényhozás elé hozza, akár törvényerővel biró rendeletekkel törvényhozási meghatalmazás alapján szabályozza.

De szemünkre vetik, hogy a magyar ifjak a hadseregben részt nem vesznek. Ez igaz, de én csak nehány esetet hozok fel. Itt van Hoitsy Pál képviselő ur esete, itt van Götzl, Menyhárt, Herbert esete, mindannyia egyszerűen kiközösittetett a hadseregből azért, mert hazafiságukat nem rendelték alá azon szellemnek, hogy mint tisztek gyűlöljék a magyart és a magyar törvényeket. Bizonyára szomorú fatum, hogy a közös hadseregben gyermekeink részt nem vesznek, mert ennek közgazdaságilag is szomorú consequentiája az, hogy egy legió hivatalt, adóvégrehajtókat, tanfelügyelőket kataszter-, borászat- és Waldmajorokat kell teremteni, hogy azon hivatalnokhadsereg, a mely kétszer akkora, mint az északamerikai államok hadserege béke-állományban, elhelyezést találjon.

Elismerem t. képviselőház, hogy az igy van, de hiszen épen az a mi törekvésünk, hogy ezek alól menekülve, ifjainknak lehetővé tegyük azt, hogy a közös hadseregben is, *(Derültség jobbfelől)* illetőleg a közös hadsereg magyar részében... *(Élénk derültség jobbfelől)* az ellen sincs kifogásom, kérem, ha a t. képviselő urak gondoskodni fognak egyelőre legalább arról, a mit a határozati javaslat maga is javasol, hogy tessék a közös hadsereg intézményén belül is oly institutiókról gondoskodni, melyek lehetővé teszik legalább azt, hogy a magyar ember ott becsülettel szolgálhasson. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ez tehát, t. képviselőház, a közös hadseregnek azon szelleme, a mely önöket megnyugtatja az iránt, hogy teljes elégtételt szereznek

Már most, t. képviselőház, a további rész azt mondja *(olvassa)*: „Csak szándékos nem tudás, vagy nem tiszta indokok vezethetnének tehát arra, hogy a hadsereg, a mely háborúban és békében mindenkor hiven és áldozatkészen teljesítette kötelességét, a valódi hazafisággal, az ország és az alkotmánynyal ellentétbe helyeztessék.“

Hát a ki, t. képviselőház, Janszky tábornoknak az eljárását a valódi hazafisággal megegyeztethetőnek tartja, azt kielégíthette ez a legfelsőbb kézirat, de mi, a kik más véleményben vagyunk, ebben elégtételre egyáltalán nem találunk. *(Helyeslés a szélső balfelől.)*

De van ezután egy passus, t. képviselőház, a a mely ezt mondja *(olvassa)*: „Ámbár e szerint hinnem kellene, hogy a tényállásnak pártatlan és szenvedély nélküli megfontolása mellett, a kérdéses izgalom a loyalis és józan *(Derültség a szélső baloldalon)* népességnél csakhamar megnyugtatóbb hangulatnak fog tért engedni; mégis lehetséges, hogy eme félremagyarázatok hosszabb tartalmánál a nyugtalanság tágasabb körökre terjedne és kölcsönös elkeseredés ápoltatnék, a mi sajnos következményekre vezethetne.“

Hát t. képviselőház, én úgy látom, hogy ebben a „józan“ kifejezésben okvetlenül a ministerelnök urra kell ismernünk, *(Élénk derültség a szélső balfelől)* hogy volt egy idő, t. képviselőház, a hol a kormánypárt elnevezte magát a választások tartama alatt józan pártnak. *(Derültség a szélső balon.)*

A mióta a t. ministerelnök ur vezeti a pártot, azóta leszoktak erről a titulusról, *(Derültség a szélső balon)* de úgy látszik, hogy a politika terén is vannak hallucinatiók és a ministerelnök ur is jónak látja a királyi kéziratban ezt a józanságot apostrophálni. Mit mond tovább a kézirat *(olvassa)*: „Teljes bizalommal önnek mindenkor tanusitott hazafiságában és egyetértve önnek általam ismert az iránti nézeteivel, meg vagyok győződve,

Digitized by Google

hogy ön ezen ügyre, a mint ezt ezennel kivánom is, különös figyelmét fogja fordítani és megfelelőleg intézkedni, hogy ott, a hol szükséges, a nép kellőleg felvilágositassék és ha mindamellett, törvényellenes és kárhoztató izgatások vagy gyanusítások fordulnának elő, azok ellen a törvény egész szigora alkalmaztassék. Kelt Ischlben, 1886. évi augusztus 7-én. Ferencz József s. k., Tisza Kálmán s. k.

S most, t. képviselőház, miután ezt méltóztattak megengedni, hogy felolvassam: egy alázatos kérelmem van a mélyen t. képviselőház elnökéhez. Kegyeskedjék — akár most, akár később — ha netalán tán valamit tévesen, rosszul idéztem volna, ezt képviselőházi elnöki tekintélyével helyreigazitani; mert czélom ezzel nem volt semmi egyéb, mint hogy nekem jusson az a szerencse osztályrészül, hogy azt a királyi kéziratot, a melyet mostanig a t. ministerelnök ur megvont a t. képviselőháztól, az egész képviselőház egész szövegében általam ismerhesse és igy tárgyalhassa. *(Derültség. Helyeslés a szélső balon.)*

Meg akartam menteni ezzel az utókor előtt a törvényhozásnak azon felelősségét, a mely nem engedheti meg, hogy az általa nem ismert okiratban elégtételt találhasson a nemzeti becsületen ejtett sérelemért.

De hát, t. képviselőház, ennek a kéziratnak a végén fenyegetés is foglaltatik. Sokszor történt már rá hivatkozás; de vajjon azon népgyülésekkel szemben, *(Halljuk!)* a melyek oly annyira példás rendben folytak le, hogy minden lap pártkülönbség nélkül constatálta azt, hogy a rend a legnagyobb mértékben meg lett tartva, *(Igaz! a szélső baloldalon)* hogy azok ünnepélyesek és méltóságteljesek voltak, vajjon mi jogosította fel a t. ministerelnök urat arra, hogy a király által ilyen kéziratba ilyen fenyegetéseket foglaltasson bele, midőn azok csak akkor lettek volna jogosultak, ha törvényellenes izgatások történtek volna, vagy olyanok, a melyek a közbiztonságot, a vagyoni, vagy a személyi biztonságot veszélyeztetik; ha ilyenek nem voltak: akkor a kéziratnak ezen fenyegetése nem birt jogosultsággal.

De, t. ház, ezen királyi kéziratra nézve még egy megjegyzést kell koczkáztatnom. *(Halljuk!)* Ha ebben a kéziratban egy megnyugtatás van, úgy az nem lehet egyéb, mint hogy egy politikai arcanum végleg kikerült azon kétes értékü gyógyszerek sorából, a melyekkel a ministerelnök ur a nemzetnek fájó sebeit kontár módon hegeszteni megkisérelte. Mert, hogy még egyszer egy Janszky-affairt királyi kézirattal el lehessen intézni, azt a lehetetlenségek sorába sorozom s ebből a szempontból üdvözlöm ezt a kéziratot, mint oly expedienst, mely alkalmas lehetett a t. ministerelnök ur aggodalmainak eloszlatására, de nem arra, hogy engem és elvtársaimat megnyugtasson.

A t. ministerelnök ur rendkivül ügyesen használta fel helyzetét, nem én mondom ezt, a bécsiek mondják. Ő t. i., hogy óvatosan járhasson el, mit cselekedett? Előre kizárta az elégtételkövetelés nemei közül azokat, melyekről tudta, hogy meg nem kaphatja. A t. ministerelnök védelmére vállalkozott a hadügyministernek, Albrecht főherczegnek, magának Janszkynak és Edelsheimnak is, szóval mint egy nemzeti pelikán saját testével és vérével táplálta és fedezte azokat, a kikről meg volt győződve, hogy akármiként követelje is eltávolításukat, az bekövetkezni soha nem fog s igy ő olyanok védelmére vállalkozott, a kik erre egyáltalán nem szorultak, de még ezt a védelmet is nagyon óvatosan cselekedte.

Vállalkoztam, t. ház, annak bizonyítására, hogy alkotmánysértés forog fenn és én, t. ház, itt azon kell, hogy kezdjem, hogy első sorban egy rendkivül ferde és nem tudom eléggé hangsúlyozni, mennyire veszedelmes alkotmányjogi tételt hallok ezuttal hangoztatni. Azt mondják, hogy magyar közjogi elv az, hogy a hadsereg nem a nemzeté, hane a a haduré. Midőn a mélyen t. előadó ur e nézetének adott kifejezést . . . .

Gajáry Ödön előadó: Ezt nem mondtam!

Polónyi Géza: . . . . és midőn el akarta hitetni Magyarország törvényhozó testületével azt, hogy a hadsereg kérdéséhez a haduron kivül senkinek, tehát még a magyar törvényhozásnak se lenne joga hozzá szólni — értem annak belszervezetét is — akkor a t. előadó urnak Olay Szilárd t. képviselőtársam közbeszólván, azt mondta, hogy tanulja meg a közjogot és a t. képviselő ur azt mondta, hogy ha tőle tanulná, nagyon rosszul tudná.

Ugy tudom, hogy Magyarország parlamentjében nem szokás a felnőttek oktatásával való foglalkozás és jól tudom, hogy a t. előadó urral szemben talán meddő dolgot is végzek: de miután a t. képviselő ur, mint előadó, azon székből beszélt, jogunk van feltételezni, hogy nézeteit maga a kormány és kormánypárt is helyesli, kötelességem, hogy alkotmányjogi tételeit a maguk értékeire redukáljam és azokat refutáljam.

Első sorban egy kézikönyvre utalom a t. előadó urat, melynek tételei röviden igy szólnak — a magyar korlátolt monarchicus alkotmány tárgyaltatván, Korbulynak az egyetemen használt és az előadó ur által talán szintén ismert kézikönyvében — „Voltak ugyan többen, kik a magyar királyt korlátlan hatalommal felruházott uralkodónak tekintették, mig mások „a vegyes kormányalkat iránt a tudományban uralkodott tévnézetek által félrevezettetve“ Magyarország alkotmányát vegyes természetűnek —(monarchico-aristocraticusnak)—

Digitized by Google

oly értelemben vitatták, mintha némely felségjogok gyakorlata a királyt, másoké az országos rendeket kizárólag illette volna: azonban mind e két nézet, illetőleg állítás a magyar alkotmány téves felfogásán alapul és igen könnyű a magyar alkotmány történetéből kimutatni, hogy a király Magyarországon a főhatalom gyakorlásában önkényszerűleg soha sem járhatott el, mert mig a törvényhozó hatalom a király és nemzet által közösen és egyedül országgyülésileg gyakoroltatott, addig a kormányzatra és ennek az alkotmány és törvények értelmében való kezelésére is biztosított a nemzet magának befolyást". Továbbá más helyütt:

„Az ország ezen független önállásán az 1867-ben Magyarország és az ő Felsége uralkodása alatt levő többi örökös tartományok közt, miután ezek alkotmányt nyertek, a pragmatica sanctióból folyó közös ügyeknek mindkét fél alkotmányos befolyása mellett leendő elintézésére létre jött s Magyarországra nézve az 1867 : XII. törvényczikkben foglalt egyezmény sem tett változást; sőt épen ezen egyezmény egyik alapfeltételéül Magyarország részéről az idézett törvény 24. §-ában az ország saját önálló alkotmányának ezután is sértetlenül fentartása tűzetett ki."

Tehát Magyarország alkotmányában, t. ház, nem ismerünk oly felségi jogot s még oly reservált jogot sem, legyen akár a hadseregről vagy bárminő, a melyhez a nemzet törvényhozó testületének hozzászólási és ellenőrzési joga ne volna. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, nemcsak ez a kézikönyv tanit meg bennünket erre, hanem például, mit mond a hadsereg kérdésére nézve — az idő előhaladta okából csak röviden fogom jellemezni — az 1847/8 : III. t.-cz. 8. §-a? *(Közbeszólások: Nem áll!)* Majd kimutatom, hogy áll; igy szól a törvény: „A magyar hadseregnek az ország határain kivüli alkalmazását, nemkülönben a katonai hivatalokrai kinevezéseket szinte ugy ő Felsége fogja a 8. §. szerint folyvást királyi személye körül leendő felelős magyar minister ellenjegyzése mellett elhatározni". Tehát az 1847/8 : III. t.-cz. 8. §-a magára a kérdéses kinevezésre nézve — noha pedig honvédelmi ministert a 48-iki törvények is ismernek — világosan fentartja azon jogát a törvényhozásnak, hogy ezen kinevezésekre az ő Felsége körüli minister ellenjegyzése által befolyást gyakoroljon.

Miként jutott, t. ház, mégis ez a világos élőtörvény hatályon kivül? Méltóztassék megnézni az 1867 : VII. és VIII. törvényczikket és abból méltóztatnak olvasni, hogy az 1847/8 : III. t.-cz.-nek, mely szakaszai lettek hatályon kivül helyezve, illetőleg módosítva. Világos törvényt csak törvény által és semmiféle téves jogszokás által nem lehet hatályon kivül helyezni és ha az 1867 : VII. t.-cz. az 1847/8. III. t.-cz. 2., 3., 9., 11., 17., 19., 24. és 38. §-ait hatályon kivül helyezi, illetőleg módosítja, akkor e módosító törvény világos megerősítése annak, hogy az abban hatályon kivül nem helyezett 8. §. világos törvény. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ennek nemcsak alkotmányjogi jelentősége van; még a budgetjog szempontjából is rendkivül fontos dolog, hogy a kinevezések és nyugdíjazásoknál a magyar minister ellenjegyzése ne hiányozzék. Mert hisz különben az ugynevezett királyi kitűnő, vagy felségi jogon bármikor a magyar költségvetés terhére nyugdíjazhatnának legiót.

Midőn én tehát azt állítom, hogy Edelsheim nyugdíjazása és Janszky kinevezése világos alkotmánysértés: akkor hivatkozom azon törvényekre, a melyekre a királyi koronázás alkalmával ő Felsége megesküdött és a melyeknek megtartására magát kötelezte. *(Ugy van! a szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.)* Ezen királyi hitlevélben az 1847/8 : III. t.-cz. 8. §-ának megtartása is igértetett s hogy ez máig gyakorlaton kivül maradt, annak nem az alkotmányt tisztelő fejedelem az oka, hanem azon kormány és elődei, melyek jónak látták 1867-ben elhitetni a nemzettel, hogy a 48-ki alkotmány sértetlenül fenmaradt, de mikor a gyakorlati alkalmazásra kerül a sor, egyik védbástyát a másik után igyekeznek elejteni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Még csak egy körülményre akarok reflectálni t. ház; tudniillik a t. előadó ur a többi közt azt mondotta: „Absolut államokban, hol az államfő akarata minden népjogot absorbeál, talán feltehető még a hadsereg szellemének olyatén önálló érvényesülése, a melylyel még az illető államfő is leszámolni tartozik elhatározásaiban és ennek elég példájára utalhatunk a történelemben: de alkotmányos államban, hol az államhatalom minden nyilvánulásában a koronának és a törvényhozásnak épen az alkotmányos felelősség szempontjából egyenlő joga kell, hogy legyen, annak jogosultsága, hogy a hadseregben önálló független szellem létesüljön, ki van zárva."

Mi azt, a mit a t. előadó mond, aláirjuk; de akkor miként egyeztetheti össze a saját tételével azt, hogy a hadsereg, a kinevezések és általában a hadsereg egész belszervezete kivül áll azon a hatáskörön, melyen belől a parlament befolyást gyakorol, ellenőrzését érvényesíti. Ez az, a mi ellen mi küzdünk. Ez az, a mit maga a „Nemzet", a kormánypárt félhivatalos lapja julius 31-iki reggeli számában kimond: „A mi a nemzetet nyugtalanítja és igen érthetően nyugtalanítja, az egyedül azon szellem, mely az újabb katonai változásokban minden erőszakosabb magyarázat nélkül is nyilatkozik. A mi a magyar nemzetet pártkülönbség nélkül nyugtalanítja, az egyedül az a feltevés, hogy a mérvadó katonai körökben az alkotmányellenes magatartás érdemnek tartatik s hogy a hadsereget,

Digitized by Google

mint az absolutismus legszebb napjaiban, ma is az alkotmányon kivül állónak tekintik".

Ezt mondta a „Nemzet", t. ház, a kormánypárt félhivatalos organuma 1886. junius 31-iki számában és mégis a királyi kéziratban bennünket vádolnak a közvélemény félrevezetésével. Hát állítottunk mi mást, mint azt, hogy a közös hadsereg intézménye alkotmányon kivül állónak czéloztatik és állítottunk mi mást, mint hogy a királyi kézirat által elfogadott azon elvnek, hogy a hadsereg nem a nemzeté, hanem a királyé, valóságos törvénybe iktatása volna annak, a mit maga a „Nemzet" is, tehát a kormánypártnak hivatalos közege a leghatályosabban megtámadott, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* de a mit most elégtétel gyanánt üdvözöl.

De a t. előadó ur még egy dolgot mondott, azt mondta, hogy ki fogadná el alkotmányos államban mint szabadelvű ember azt a tételt, hogy a hadsereg, a korona és a nemzet egyrangú tényező legyen.

A t. előadó ur igen kényelmes nemét választotta a czáfolatnak, mert mindjárt reánk fogta, mintha mi azt akarnánk azzal mondani, hogy a hadsereg egyenlő tényezőt képez a koronával és a nemzettel. A régi világban azt mondanák erre, hogy ez Don Quixotte-i harcz, mert azt senki nem állította, sokkal korhűbb azonban a t. előadó urral szemben, ha én összehasonlítom a t. előadó ur ebbeli támadását a hontmegyei főispánnak Ivánka elleni harczával, ezek is felállítanak egy lovagot, a ki, hogy meg ne mozdulhasson és semmire ne lőhessen, se vissza ne üthessen, erre azután reá lőnek, jól eldöngetik és akkor nemes elégültséggel azt mondják: nesze neked Ivánka, nesze neked Ivánka-párt.

A t. előadó ur is választott magának ilyen vaslovagot, a melyet aczélgyűrűkkel övez körül, önkéntesen felállít egy tételt, melyet jól el is dönget s hogy igaza legyen, reánk fogta, mondván, hogy mennyire nem helyes alkotmányos elv az, a mit mondtunk a hadseregről.

Mi arra utaltunk, hogy kell, hogy ne csak az alkotmányos tényezők közt, hanem annak közegei közt is meg legyen az egyetértés. Mi tehát nem mondtuk azt, hogy a hadsereg egyenlő tényező a koronával és a nemzettel, hanem, hogy a hadsereg a két alkotmányos tényezőnek oly közege, mely annak rendelkezései végrehajtására és a haza megvédésére van hivatva. Ezt állítottuk mi t. előadó ur és jövőre ne méltóztassék a saját álláspontjának könnyebb védelme czéljából oly hamis alkotmányos tételeket reánk fogni, a miket mi soha nem mondottunk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Még a t. mérsékelt ellenzékre nézve van megjegyzésem. *(Halljuk!)* Távol van tőlem, hogy eljárásukat rosszalni, vagy birálni óhajtanám. Egy tényt azonban kénytelen vagyok ventillálni s ez az, hogy a népgyülésekre vonatkozólag azt állították, hogy a mérsékelt ellenzék csak azért nem vett részt, mert a kormány eljárását a határozati javaslatban nem helyteleníti. Én nem mondom szemrehányásképen, hanem saját verificatiómul kivánom felhozni, hogy miért nem tettük ezt; mi azon meggyőződésben vagyunk, t. ház, hogy ezen ügyben, mint másban, erkölcsi alapon csak azt lehet felelősségre vonni, a ki az illető káros eseményt létrehozta s annak előidézésében maga közreműködött. De kérdem, lehet-e az a Demosthénese Magyarországnak, a ki a legszebb ékesszólással képes lett volna elhitetni valakivel, hogy Tisza Kálmán ministerelnöknek és a kormánynak Janszky előléptetésében és Edelsheim nyugdíjazásában valami része, befolyása lett volna? Hiszen a kormánynak egész multja, a közösügyi dolgok, a kiegyezés, elevenen bizonyítják, hogy az organicus törvények daczára nemcsak hogy befolyása nem volt, nem lehetett, sőt jövőre sem lesz semmiféle katonai kinevezésben. Mire hát a felelősségre vonás és lehetett és lehetne-e olyat vádolni, ki nem részes a bűnben? Ezért törekszünk a rendszer megváltoztatására, hogy politikai leszámolás alá vonjuk azokat az embereket, kik felelősek lesznek. Most még a politikai felelősség elvének rendkivül vékony szálai sem fűznek a siker reményéhez. Midőn tapasztaljuk, hogy nem renegát, de renitens ministerek oly nyilatkozattal válnak meg tárczájuktól, mint báró Kemény Gábor, de a consequentia mégis az, hogy megmarad a ministerelnök pártvezérlete alatt, ily viszony közt, ki remélhetné a felelősségre vonásnak sikerét?

De ehhez a báró Kemény Gábor által intézett kézirathoz is van egy kis megjegyzésem. *(Élénk derültség. Halljuk! Halljuk!)* Rendkivül sajnálom, hogy a ministerelnök ur már nincs itt, mert e felszólalásomból megtudhatná, hogy az a manifestum már negyedik vagy ötödik homeopathicus dilutiójában került nyilvánosság elé és az eredeti jobban támadta a ministerelnök urat, mint a megjelent manifestum. Én a ministerelnök urat, ki a királyi kéziratot oly módon zárta szivébe, csak arra kérem, szerezze meg, de eredeti alakjában ezt a kéziratot is és zárja szivébe, mert a királyi kézirat mellé mint ministeri ellenjegyzés alkotmányos szempontból is alkalmas. *(Derültség a baloldalon.)* És tegye mellé a bihari pontokat is. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* És akkor szive, melyet oly szivesen használ papirkosár gyanánt, *(Derültség)* bizonyára alkalmas „Schätzbares Material" lesz azon autodafé máglyája számára, melyet a történelem itélőszéke fog emelni Tisza Kálmánnak, azon ministerelnöknek, ki elvszilárdságáról, a politikai elvek iránti tántoríthatatlan hűségéről és arról volt nevezetes, hogy hatalom után sohasem vágyott és annak fentartására sohasem törekedett. *(Élénk derültség és tetszés a szélső*

Digitized by Google

baloldalon.) Mi, t. képviselő uraim! a kik nem az egyénekben, mint a t. előadó ur helytelenül mondá, a királyi becsületben, hanem alkotmányos intézményekben keresünk biztosítékokat, hisszük és szent meggyőződés gyanánt valljuk, hogy igenis kötelességet teljesítünk a haza iránt akkor, midőn továbbra is, mint eddig, kitartással tántoríthatatlan lelkesedéssel, szivünk igaz hevével küzdünk azon magasztos eszme mellett, melyet önálló magyar hadsereg gyanánt állítunk fel; azért a különvéleményt ajánlom elfogadásra. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbalon.)*

Elnök: T. ház! Az idő nagyon előre haladván, a vita folytatása a holnap d. e. 10 órakor tartandó ülésre halasztatik. Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra, 30 perczkor.)

278. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi október hó 12-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesités. Elnöki jelentés Imreh Aurél haláláról; inditvány ezt illetőleg; jelentés a delegatiók összehivásáról; a főrendiház tisztválasztásairól és egy beérkezett kérvényről. A kérvényi bizottság jelentése a kérvények 26. sorjegyzékéről. Tisza Kálmán ministerelnök határozati javaslata egy quota-bizottság választása iránt. Hoitsy Pál fölszólalása. A kérvények 25. sorjegyzékének tárgyalása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Fabiny Theophil, b. Fejérváry Géza, Trefort Ágoston, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Beőthy Algernon jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Zsilinszky Mihály, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa az október hó 11-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, hogy Sárosmegye alispánjától vett értesülésem szerint Imreh Aurél, Csíkmegye, csík-szent-mártoni kerületének országgyülési képviselője meghalt.

Az elhunyt csak ezen országgyülés alatt volt a háznak tagja, de itteni működése által a házat szép reményekre jogosította. Azt hiszem, hogy a t. ház a nevezett képviselőnek elhunyta felett fájdalmas részvétének jegyzőkönyvileg ad kifejezést. *(Helyeslés.)*

Kérem ennek folytán a t. házat, hogy az elnökséget felhatalmazni méltóztassék, hogy az ekként megürült képviselői állás betöltése iránt a törvényes intézkedéseket megtehesse. *(Helyeslés.)*

Ennélfogva az elnökség a szükséges intézkedéseket megteszi.

Bemutatom a ministerelnök 3268. számú átiratát, mely szerint ő császári s apostoli királyi Felsége folyó évi október 8-dikán hozzá intézett és másolatban közlött legfelsőbb kéziratával a közös ügyek tárgyalására az 1886-dik évre kiküldendő bizottságokat a részükre törvényileg fentartott teendők teljesítése végett folyó évi november hó 4-ik napjára Budapestre legkegyelmesebben összehivni méltóztatott.

Az érintett királyi kézirat fel fog olvastatni.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa):* ad 3268/M. E. 1886.

Kedves Tisza!

A közösügyek tárgyalása czéljából a magyar országgyülés által az 1867:XII. törvényczikk

Digitized by Google

értelmében az 1886-ik évre kiküldendő bizottságot, valamint a birodalmi tanács által az 1867. évi deczember hó 21-én kelt törvény értelmében az 1886. évre megválasztandó bizottságot, a részükre törvényileg fentartott teendők elintézése végett folyó évi november hó 4-ikére Budapestre ezennel egybehivom.

Midőn ehhez képest közösügyi ministeriumaimat egyuttal alkotmányszerű előterjesztéseik megtételére utasítom, megbizom önt, hogy a magyar országgyülés bizottságának kiküldése s a bizottság tagjainak egybehívása végett a szükséges intézkedéseket tegye meg.

Kelt Mürzstegben, 1886. évi október hó 8-án. Ferencz József s. k., Tisza Kálmán s. k.

Elnök: Ennek következtében szükséges leend a választásokat megejteni. Minthogy hasonló felhivás megy a főrendiházhoz is, nem szükséges, hogy az innen átküldessék a főrendiházhoz. A választások iránt legközelebbi napok valamelyikén leszek bátor előterjesztést tenni. *(Helyeslés.)* Ha a t. ház ebben megnyugodni méltóztatik, e tekintetben más intézkedés nem szükséges.

Csanády Sándor: A most felolvasott királyi leirat kedves Tiszához van intézve, pedig köztudomású dolog, miszerint Tisza urnak ennél semmi teendője nincs, *(Derültség)* mert itt mint ministerelnök szerepel, ennélfogva ő Felségének a leiratot a ministerelnökhöz, illetőleg az országgyüléshez kellett volna intéznie. *(Helyeslés szélső balfelől. Derültség jobbfelől.)*

Elnök: Azt hiszem, hogy miután ez évről évre ismétlődik, e leirat külalakjára nézve bizonyos megállapodás s mint nevezni szokás: stylus curialis jött létre. A leirat hivatalosan jön a ministerelnökhöz, ki azt közli az országgyülés elnökével.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratát, melyben arról értesít, hogy a főrendiház gróf Szapáry István urat háznagygyá, gróf Batthyány Lajos, gróf Cziráky Béla, Gyulai Pál, báró Nyáry Jenő, báró Rudnyánszky József, ifju gróf Széchényi Imre, gróf Teleki József és gróf Zichy Antal urakat a főrendiház jegyzőivé választotta meg.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom több ajnácskői lakosnak Hevessy Benedek képviselő által beadott kérvényét, melyben a reájuk rótt szőlődézsma-váltság törültetése s a belőle eredő végrehajtások megszüntetését kérelmezik.

Kiadatik előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a ház kérvényi bizottságának.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Vámos Béla, a kérvényi bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém bemutatni a kérvényi bizottság által letárgyalt kérvények 26-ik sorjegyzékét, kérvén, hogy azt kinyomatni, szétosztani és a legközelebbi szombati ülés napirendjén tárgyalás alá venni méltóztassék. *(Éljenzés szélső balfelől.)*

Elnök: A bemutatott sorjegyzék ki fog nyomatni s a ház tagjai közt szét fog osztatni. A kérvények a ház irodájában helyeztetnek el, hogy a képviselő urak megtekinthessék. Azok tárgyalása idejéül pedig a szombati ülés tűzetik ki.

A ministerelnök ur kiván szólani.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Van szerencsém benyujtani egy határozati javaslatot az iránt, hogy a törvényeink értelmében időről-időre a quota megállapítása czéljából kiküldendő bizottság megválasztassék.

Miután ez oly határozati javaslat, mely országos határozatot czélozván, a főrendiházhoz is átteendő, de különben is semmi egyebet nem tartalmaz, mint azt a javaslatot, hogy a bizottság megválasztassék: én arra kérném a t. házat, méltóztassanak kinyomatását elrendelni és — tekintettel a törvényhozás másik házára — belenyugodni, hogy már holnap tárgyalás alá vétessék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a határozati javaslat.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a határozati javaslatot):*

Határozati javaslat.

Minthogy az 1878:XIX. törvényczikk értelmében elérkezett annak ideje, hogy azon hozzájárulási arány újból való megállapítása végett, mely szerint a magyar korona országai az 1867. évi XII. törvényczikkben a sanctio pragmatica folytán közöseknek ismert ügyek terheit viselik, az 1867:XII. törvényczikk 22. §-a értelmében az ezen törvényben meghatározott módon egyezkedések kezdessenek: az országgyülés egy 15 tagból álló országos küldöttséget küld ki, melybe a képviselőház 10, a főrendek 5 tagot választanak saját kebelükből azon czélból, hogy ezen küldöttség ő Felsége többi királyságai és országai törvényhozása által választandó hasonló számú küldöttséggel az 1867:XII. törvényczikk 18., 19. és 20. §-aiban kijelölt tárgyak felett értekezésekbe bocsátkozzék, mely értekezés bevégezte után ezen országos küldöttség jelentése haladék nélkül az országgyülés elé lesz terjesztendő.

Budapesten, 1886. évi október hó 12-én. Tisza Kálmán m. k., ministerelnök.

Beöthy Ákos: T. ház! Azt hiszem, hogy semmi praejudicium sem képez, ha a bizottság holnap megválasztatik, ennek következtében t. képviselőtársaimmal együtt, kik e padokon ülünk, szivesen hozzájárulunk ahhoz, hogy e tekintetben a ministerelnök óhaja teljesittessék. *(Helyeslés.)*

Madarász József: T. képviselőház! Legkevesebb kifogásom sem lehet az ellen, mert gyakorlatilag nem is lenne semmi értéke, ha azt mondanám, hogy nem járulok hozzá a ministerelnök ur határozati javaslatának holnap leendő tárgya-

Digitized by Google

lásához és egyúttal a bizottságnak is megválasztásához, mert hiszen jól tudom, hogy a kormánypárti többség és a t. szomszédunk, a mérsékelt ellenzék azon az álláspontou van, a mely szerint az 1867-iki törvény értelmében ezen bizottság megválasztandó. Mégis kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy midőn gyakorlati értékét nem látom még annak, hogy én részemről legalább ezen tárgy holnapra kitűzését és a bizottság megválasztását ellenezzem, kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy ezt csak azért nem teszem, mert ma még nem látom elérkezettnek azon időt, a melyben érvényesíthetném óhajomat, miszerint mi Magyarországnak minden ügyeit Magyarország törvényhozása és igy fejedelme és törvényhozó testülete által óhajtjuk elintéztetni, tehát meg akarjuk szüntetni természetesen a közös ügyeket, mi által a quota megajánlásának s a bizottság kiküldésének szüksége is természetesen elesik. Azon reményben, hogy ezt mielőbb gyakorlatilag is érvényesítjük, sem én, sem — remélem — barátaim, sem azon bizottság megválasztásában, sem a közösügyek fentartásában részt venni nem fogunk. Részemről azonban nincs kifogásom — és remélem t. barátaimnak sincs — az ellen, hogy a t. kormánypárti többség és a mérsékelt ellenzék gyönyörködhessék azon részlet megállapításában, mely Magyarországra 1867 óta oly áldásos mind anyagi, mind erkölcsi, mind szellemi tekintetben. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Elnök: T. ház! Most nem a dolog érdeméről, csak a tárgyalás módjáról van szó. Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház méltóztatik beleegyezni, hogy a holnapi ülésen e határozati javaslat tárgyalás alá vétessék. Gondoskodni fogok arról, hogy a határozati javaslat még ma az ülés folyamán kinyomassék és a ház tagjai közt szétosztassék. *(Helyeslés.)* Ezt tehát határozatként kijelentem.

Következik a XXV. sorjegyzékben foglalt kérvények és pedig a Janszky-féle esetből kiindulva több törvényhatóság és népgyülés által a képviselőházhoz intézett föliratok és kérvények tárgyalása.

Előbb azonban Hoitsy Pál képviselő ur személyes ügyben kiván szólani.

Hoitsy Pál: T. ház! Személyes kérdésben csak néhány pillanatra kérem ki a t. ház becses türelmét. A tegnapi ülés folyamán Polónyi Géza t. barátom hivatkozott reám és a hadsereggel való ügyemre is, azt ugy jellemezvén, mintha én kiközösittettem volna a hadseregből. Ezen ügyre már előbb hivatkozott t. barátom Komjáthy Béla ismeretes interpellatiójában és ő is ugy tüntette fel a dolgot, mintha becsületbirósági ítélet alapján kénytelenittettem volna odahagyni a katonaságot és megfosztattam volna a tiszti rangtól. Az igazság érdekében kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy ez nem igy volt. Az én ügyemben becsületbiróság sohasem ült össze, annál kevésbbé mondhatott felettem ítéletet. Annyi azonban tény, hogy bizonyos erkölcsi pressiók léteztek és ha ezeket értette t. barátom Polónyi Géza képviselő ur, igazsága van. Ezek vittek rá arra, hogy tiszti állásomról önként lemondjak. Csak ennyit kivántam megjegyezni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Polónyi Géza: T. ház! Saját részemről röviden csak annyit jelentek ki, hogy teljesen azt értettem, a mit barátom Hoitsy Pál most mondott, hogy tudniillik erkölcsi kényszer gyakoroltatik a magyar tisztekkel szemben, hogy állásuktól megváljanak, ha törvény iránt tiszteletet tanusítanak. *(Egy hang balról: Igy még rosszabb!)* Magam is azt mondom, hogy az még rosszabb. De annál több ok arra, hogy a közös hadsereg institutióját eltöröljük és az önálló magyar hadsereget létesítsük.

Elnök: E tekintetben határozathozatal szüksége nem forog fenn s igy a tanácskozást folytatjuk.

Matkovics Tivadar: T. ház! Azt hiszem, nincsen e hazában magyar ember, a ki kétségbe vonná, hogy az a mozgalom, mely a Janszky-Edelsheim-ügyben országszerte megindult és lefolyt, teljesen jogosult volt. Bizonyos, hogy a magyar nemzet Janszky tábornok előléptetését és Edelsheim Gyulay lovassági tábornok nyugdíjaztatását oly előzmények után, a minők után történt, a nemzet becsületének és önérzetének megsértésének méltán tekintett. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A t. előadó ur azt mondta ugyan, hogy Hentzi sirjának megkoszoruzása nem volt egyéb, mint a bajtársi kegyelet egyszerű ténye. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Azt mondta, kötelesség!)*

Gajáry Ödön: Nem mondtam!

Matkovics Tivadar: A kegyelet, t. ház, igen szép dolog és bizonyára a lovagias magyar nemzet tiszteletben tartja azt még ellenségeinél is *(Halljuk!)* és tiszteletben tartotta eddig is, mert hisz Hentzi sirja évről-évre meg lett koszorúzva halottak napján a közös hadsereg tagjai által. De midőn a kegyelet oly módon és oly napon lett leróva Hentzi sirjánál, a mikor mi is egy kegyeletes ünnepet ültünk, akkor nagyon természetes, hogy ezt a magyar nemzet saját kegyelete megsértésének tekintette. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* És mondom, teljesen jogosult volt akkor a felháborodás és jogosult volt a mozgalom is, a mely mindennek daczára Hentzi tábornok sirjának megkoszoruzójának előléptetése miatt a nemzet körében támadt. És hozzá teszem, hogy ez a mozgalom nemcsak jogosult, de szükséges és hasznos is volt; mert ugy vagyok meggyőződve, hogy azon erély mellett, melyet a t. kormány ilyen ügyekben a katonasággal szemben tanusítani szokott és melynek superlativusa csak egy-egy, esetleg helytelenítő nyilatkozatban nyilvánul, mondom,

Digitized by Google

azon erély mellett e mozgalom nélkül még az az ugynevezett satisfactio, tudniillik a királyi kézirat is elmaradt volna. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Azonban, t. ház, ma a kérdés nem az, vajjon e mozgalom jogosult volt-e vagy nem. Ma a kérdés concrete akként áll, hogy vajjon ama kérvényeknek, a melyek a mozgalom eredményeként a ház asztalán feküsznek, van-e még tárgya, fenforog-e még intézkedések szüksége abban az irányban, a mint a kérvények azt kivánják. *(Halljuk!)*

A t. előadó ur és a túloldal t. tagjai azt mondják, hogy a királyi kézirat után a kérvényeknek tulajdonképen tárgya nincs és törvényes intézkedések szüksége fenn nem forog.

Én, t. ház, nem osztozhatom e felfogásban és mert én ellenkező meggyőződésben vagyok, azért bátorkodtam a t. házhoz benyujtani az enyingi választókerületben 1886. augusztus 15-én, tehát a királyi kézirat megjelenése után tartott népgyülés kérvényét, melyben az önálló magyar hadsereg felállítása kivántatik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Legyen szabad ezen álláspontomat és ebből kifolyó szavazatomat néhány rövid szóval indokolnom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mi volt, t. ház, azon mozgalom tárgya és czélja, mely mozgalom ezen ügy alkalmából felmerült? Első sorban, t. ház, tiltakozni a nemzetet mélyen sértő eljárás ellen és elégtételt kérni a történtekért; másod sorban garantiákat keresni és szerezni a jövőre nézve a katonaság insultusaival szemben.

Ezzel szemközt áll eredményként a királyi kézirat. De vajjon megfelel-e hát a királyi kézirat az említett követelményeknek? Én azt hiszem, t. ház, hogy nem. *(Halljuk!)*

A királyi kézirat kiadásának tényét, t. ház, azon tényt, hogy a magyar király meghallotta nemzete panaszát, válaszolt reá, igyekezett azt megnyugtatni és felvilágosítani arról, hogy sértő szándék a sérelmesnek látott intézkedésben nem volt, ezen tényt azzal a tisztelettel kell, hogy tudomásul vegyük, melylyel minden magyar ember a koronás király iránt viseltetni tartozik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De a királyi kézirat tartalma, t. ház, a mely birálat tárgyát képezheti, mert — mint a ministerelnök ur mondá — ellenjegyezve lévén, van, a ki érte felelős — a királyi kézirat tartalma azt a megnyugtatást, melyet mi reméltünk, nem adja meg. Első sorban is, a mi az elégtétel kérdését illeti, a királyi kézirat azt mondja: a sérelmesnek talált intézkedés tisztán és kizárólag katonai szempontokból, a katonai szolgálat érdekében történt és az uralkodó nagyon sajnálja, hogy ez félremagyaráztatott.

E kijelentés, t. ház, nem elégséges azzal szemben, hogy az a tény, a mely félremagyarázтatott, csakugyan nagyon alkalmas volt a félremagyarázásra, *(Tetszés a szélső baloldalon)* sőt én azt mondom, hogy azt másként, mint a magyar nemzet magyarázta, magyarázni nem is lehet; *(Helyeslés a szélső baloldalon)* egészen más volna a dolog, máskép állana, ha a királyi kéziratban az foglaltatnék, hogy sajnálja az uralkodó, hogy ilyen félremagyarázható és félremagyarázott tény végrehajtatott, mert valóban csakugyan ugy áll a dolog, hogy épen azért, mert azon tény félremagyarázható volt, végrehajtása nem lett volna szabad, nem lett volna szabad akkor, mikor a magyar nemzet a jutalmazott egyénben sértőjét és a kegyvesztett egyénben a magyar nemzet jogait méltányló férfiut ismerte. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Vártak volna ezen intézkedéssel, mig a kedélyek lecsillapítva, az ügy tisztázva lett volna, akkor bizonyosan nem jutott volna eszébe senkinek abból nemzeti sérelmet csinálni. És midőn épen erre való tekintet nélkül a személyi változás megtörtént, ha az nem sértő czélzattal történt is, önmagában sértést képez a nemzet ellen, mert az oly figyelmetlenség, oly semmibe vevése a nemzet reputatiójának, melyért elégtételt követelni jogunk van. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* És én azt hiszem, hogy a katonai szolgálat nagyon sokszor emlegetett érdeke sem kivánta oly sürgősen ezen intézkedést; mert azt hiszem, hogy a katonai szolgálat érdeke nem lett volna veszélyeztetve, meg az osztrák hadsereg nem bomlott volna szét elemeire, ha Jauszkynak még egy ideig várni kellett volna azon állás elnyerésére, melyet csakis soronkivüli előléptetéssel nyerhetett el. És azt hiszem, hogy nem lett volna veszély abban sem, ha Gyulay tábornok még egy ideig a hadsereg kötelékében marad, a ki oly hosszú időn át legfelsőbb megelégedésre teljesítette kötelességét. Tehát e tekintetben a kir. kézirat kijelentése nem nyugtatott meg. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A másik kérdés a biztosításnak kérdése a jövőt illetőleg. Ez épen oly fontos, mint az elégtétel-keresés; sőt fontosabb annál, mert hogy ha a magyar nemzet nagylelkűségében hajlandó is a befejezett tények felett napirendre térni, hogy ha hajlandó arra fátyolt borítni, mint sok más dologra tette, arra nem lehet kedve, hogy megengedje, hogy újra és újra minden lépten-nyomon a magyar nemzet nyugalma megzavartassék, reputatiója, tekintélye pellengérre állittassék. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ámde nyujt-e garantiát e tekintetben a királyi kézirat, melyben még az sem foglaltatik, hogy a katonaság pedig szigorúan figyelmeztetve lesz, hogy a magyar nemzet alkotmányát és becsületét tiszteletben tartsa, a mennyiben ezt nem tenné, szigorú felelősségre fog vonatni. Pedig ha áll az, a mit az előadó ur mondott, hogy a királyi kéziratnak azon passusa, a mely azt mondja, hogy egyesek tényeiért az egész testületet szigorú

Digitized by Google

bírálat alá vonni helytelen dolog, állásfoglalást jelent a helytelen cselekedetekkel szemben, akkor t. ház, nem csak figyelmeztetés, hanem fenyítésnek kellett volna következni. De minthogy az nem történt és minthogy a közös hadsereg tagjai azt látják, hogy az ilyen dolgokból, hogy ugy fejezzem ki magamat — mindig ép bőrrel menekülnek és a helytelen eljárásnak semmiféle consequentiáját nem tapasztalják, azt hiszem, hogy eddigi magukatartását megváltoztatni nem fogják, hanem folytatni fogják a sértéseket és a mi most megtörtént Janszky által, az jövőre meg fog történni egy másik által.

Azt mondja a t. előadó ur, a t. ministerelnök ur és a királyi kézirat, hogy egyesek tényeiért, nem helyes az egész testületet bírálat alá venni. Igaz, De akkor annak a testületnek demonstrálni kell, hogy ama cselekvényeket ő is perhorreskálja. De mikor azt látjuk, hogy a testület magát az egyesekkel azonosítja, akár positive, azokat pártfogás alá vevén, akár negative, azokat kellő büntetésben nem részesítvén, akkor ne csodálja, hogy az egyesek ellen irányult odium reá is átvétetik.

A t. előadó ur és a t. túloldal szónokai azt mondják, hogy nagy biztosítékot találnak a királyi kézirat azon kijelentésében, hogy a legfőbb hadúr szelleme az irányadó és hogy a katonaság szelleme nem lehet egyéb, mint a legfőbb hadúr szelleme és nem lehet egyéb, mint versengés a kötelességek hű teljesítésére, a melyhez az alkotmány védelmezése is tartozik.

Én ezen kijelentésben nem látok oly nagy garantiát. Hiszen a királyi kézirat előtt is csak az volt a legfőbb hadúr szelleme, a mi most és a legfőbb hadúr alkotmányos érzülete ép ugy meg volt akkor, mint most. És mégis azt kellett tapasztalnunk, hogy a közös hadsereg tagjai a legfőbb hadúr szellemével homlokegyenest ellenkező szellemű eljárást tanusítottak. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* És hogy ha akkor ők a legfőbb hadúr szellemét profanálni merészelték, nincs ok azt hinni, hogy a jövőben másként járjanak el, csak azért, mert a királyi kézirat megjelent; mert hiszen lélektanilag is lehetetlen dolog, t. ház, hogy egy oly nagy testület szelleme, gondolkodásmódja, felfogása akármiféle kézirat, akármiféle parancs által mintegy varázsszóra megváltoztathassék.

Tehát, t. ház, igenis, a kérvényeknek van tárgya még ma is, még a Janszky-ügyre vonatkozólag is. De hát tekintsünk el a Janszky-ügytől, t. ház. Janszky tábornok az egy szerencsés ember, a ki az osztrák tábornokok hagyományaihoz hiven nem a harcztéren szerzi babérjait és érdemeit az előléptetésre s a ki annyira szerencsés, hogy oly botlás, mely más embert tönkre tenne egész jövőjére nézve, őt még magasabbra segítette, de mondom, ettől eltekintve, t. ház, a kérvényekben még más nagyon fontos dolgok vannak megemlítve. Nevezetesen meg van említve azon helytelen viszony, a mely a katonaság és polgárság között ma fenforog. Azt mindenki tudja, t. ház, a ki a közügyekkel kissé foglalkozik, mindenki látja, tapasztalati tények bizonyítják, hogy a közös hadsereg tagjai a magyar alkotmány iránt, a magyar nemzet iránt és a magyar haza iránt sem szeretettel, sem tisztelettel nem viseltetnek. *(Ugy van! a szélső balon.)* Ez és ennek nagyon természetes visszahatása már is nagy csorbát ejtett a békés együttélés követelményein és nagyon félő, hogy ha az ellentétek mind élesebbé válnak, utóvégre is azok fognak egymással, mint ellenségek, szembeállani, a kiknek pedig érdeke, mint egymástól feltételezett és egymásra utalt tényezőké, teljesen solidarit, tudniillik a katonaság és a polgárság.

Hát miért van ez igy, t. képviselőház? miért nem tisztelik, miért nem szeretik a magyar nemzetet? a magyar alkotmányt? Én, t. ház, annak okát nem kereshetem máshol, mint csak a katonaság szellemében. Pedig, t. ház, ez a hadsereg tulajdonképen a mi hadseregünk is, ezen hadseregnek ugy létében, mint fennállásában a magyar nemzet épen oly tényező, mint az osztrák; *(Ugy van! a szélső balon)* hisz az a hadsereg közös, közös osztrák-magyar hadsereg. Az igaz, hogy a közösség, t. képviselőház, nem teljes és csak bizonyos mértékig van meg, még pedig nem a mi előnyünkre; *(Ugy van! a szélső balon)* nevezetesen közös ez a hadsereg annyiban, a mennyiben a létszámának kiegészítéséhez szükséges jutalékot a magyar országgyülés szavazza meg; közös annyiban, hogy a mi véreink, a mi ifjaink szintén elvérzenek ott kalandos hadjáratok iszonyataiban, *(Helyeslés a szélső baloldalon)* sőt azt mondhatnám, hogy e tekintetben a több minekünk jut, mert oda, a hol nagy véráldozatokról van szó, rendszerint a magyar embert küldik; *(Igaz! a szélső baloldalon)* közös annyiban, hogy a hadsereg fentartásához szükséges költségek egy részét mi is viseljük; közös aztán annyiban, hogy a közösség külsőségekben is nyilvánuljon, hogy a magyar ezredekbe német tiszteket raknak, hogy a magyar katonára német kabátot, magyar nadrágot huznak és hogy a magyar katonát azután magyarul is szidják, meg németül is szidják, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* de azután ezentúl egyáltalában nem közös, ezentúl tisztán és kizárólag osztrák. A zászló fekete-sárga, osztrák zászló; a vezényszó német, a vezérlet osztrák; a magyar ifjú, midőn besoroztatik a közös hadsereg kötelékébe, nem a magyar királynak, nem a magyar alkotmányra esküszik hűséget, hanem az osztrák császárnak és azután a szelleme is teljesen osztrák. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Azzal a magyar ifjúval, a ki oda megy a hadsereg kötelékébe, elhitetik, hogy neki nincs királya csak császárja, e szerint, hogy nincs hazája, nincs nemzete, hogy midőn az uniformist magára

Digitized by Google

vette, valami kiváltságos lény lett, a ki különb annál az apánál, a kinek a véréből származik, különb annál a testvérnél, a kinek a vérével egy, különb az ő polgártársánál, a kivel egy hazának gyermeke, sőt azt is mondják, a mint tegnap Helfy t. képviselőtársam megjegyezte, hogy nem is állampolgár, hanem több mint állampolgár, mert a császárnak szolgája, azért ur, mert szolga. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Szóval ez a szellem, mely a hadseregben uralkodik, a soldateska rideg, merev exclusiv szelleme. Nagyon természetes azután, hogy az ily szellemben nevelt hadsereg tagjai és a szabadsághoz szokott magyar nemzet közt barátság, egyetértés, együttérzés nem létesülhet; természetes, hogy a soldateska jelvénye az alkotmányos szabadság jelvényével, a tricolorral nem fér össze.

Pedig, t. ház, mi hogyan gyűlölnénk a közös hadsereget? Hisz ott vannak véreink. Mi is vagy voltunk, vagy vagyunk, fiaink pedig lesznek annak tagjai. Mi szeretjük, tiszteljük és becsüljük őket, jobban megbecsüljük, mint ők magukat, mert nem tartjuk őket senki szolgájának, hanem derék állampolgároknak, az állampolgárok azon részének, kik nagy, nemes, szép hivatást teljesítenek, a haza védelmét. Mi szivesen járulunk azon költségekhez is, a mibe a hadsereg fentartása kerül. Ámde viszont megkivánjuk tőlük azt, hogy ők is ismerjenek hazát, nemzetet, szeressék, tiszteljék azt a földet, mely nekik kenyeret terem s azt a nemzetet, mely addig, mig ők vérük ontásával a hazát védelmezik, vérének verejtékével keresi számukra a kenyeret. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Lelkesüljenek azon hazáért, melynek fiai, lelkesüljenek az alkotmányért és védelmezzék azt, nem pedig egy jelvényt, a fekete-sárga zászlót. *(Helyeslés.)*

Ámde, t. ház, remélhetjük-e, hogy a közös hadsereg tagjai ezt tenni fogják? Ehhez, fájdalom, nincs reménységünk. Pulszky Ágost t. képviselő ur tegnap azt mondotta, hogy oly nagy testület szellemének átalakulására, a minő a közös hadsereg, hosszabb idő szükséges s az a két évtized, mely a közös hadsereg felállítása óta elmult, nem elég ezen átalakulásra. Magam is tudom, hogy ez nem napok, nem évek, hanem évtizedek munkája és talán nem volna oka a kétségbeesésre a jövőre nézve, ha azt tapasztalnók, hogy az a rideg katonai szellem már eddig is enyhült, hogy a katonaság körében az alkotmányos érzék kezd meghonosulni; ha látnánk, hogy a katonaság és a polgárság közt a jó viszony és barátság megszilárdult és a surlódások ritkábbak lesznek. De midőn épen ellenkezőleg azt kell tapasztalnunk, hogy a surlódások napról napra szaporodnak, hogy az ellenségeskedés fokozódik és a közös hadsereg intézményének második évtizedében leginkább szaporodtak azok az esetek, melyek közül az egyik épen a mai tárgyalásra alkalmul szolgált: akkor a jövőre nézve ezen reményt épenséggel nem táplálhatjuk. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

És ha ez igy van, akkor az okot, mely a jövőben is a hadsereg szellemének átalakulását lehetetlenné teszi, kizárólag az intézményben kell keresni. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* És ha meggyőződünk arról, hogy csakugyan a közös hadsereg intézménye az, mely mindezen bajokat előidézi, nem habozhatunk kimondani, hogy a közös hadsereg intézménye megszüntetendő és a magyar önálló hadsereg intézménye felállítandó.

Nem akarok, t. ház, annak fejtegetésébe bocsátkozni: vajjon ez ma lehetséges-e vagy sem, én csak azt akarom megjegyezni, hogy törvényes akadály ennek nem áll utjában. Mert alaptörvényünkben, az 1867: XII. törvényczikkben is provideálva van azon eshetőségre, hogy a hadsereg szervezete más lesz, mint most; de azt hiszem, hogy ezen kivül is, ha a magyar nemzet azt látja, hogy a védelem, melyet közös intézménynyel akart biztosítani, nem hogy biztosítva volna, hanem veszélyeztetve van ép azon intézmény által, akkor létérdeke megóvása szempontjából joga van radicalis gyógyszerhez folyamodni. *(Helyeslés a szélső balon.)*

A mi a politikai akadályt illeti, t. ház, azt hiszem, hogy ha Magyarország és az osztrák birodalom közt a barátság és érdekközösség csakugyan oly szoros, a mint azt a túloldalon minden nap hangoztatják: akkor, t. ház, e hadsereg, ha szétválasztva fog is állani, mégis az együttes és közös védelem meglesz, mert mindegyik fél támogatni fogja a másikat saját érdekéből is s nem lesz oly szűkkeblű és tapintatlan, hogy midőn látja, hogy „proximus ardet Ucalegon“, saját hadseregét kaszárnyában hevertesse. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Végre Münnich Aurél t. képviselő ur azon megjegyzésére, hogy az önálló magyar hadsereg felállítása óriási költség és időbe kerül, csak azt jegyzem meg, hogy ha a nemzet meggyőződik arról, hogy létérdeke szempontjából erre csakugyan szüksége van, akkor nem szabad még ezen áldozattól sem visszariadni.

De felhozzák a t. túloldalról még azt is, hogy a jelen idő, a politikai viszonyok nem alkalmasak arra, hogy e nemzeti aspiratió megvalósíttassék, Ám jó! akkor valósítsák meg más módon, más uton. De nem teszik; ott sem adnak egyebet üres szavaknál. *(Ugy van! a szélső balon.)*

Mindezek alapján, t. ház, minthogy én meg vagyok győződve, hogy mindazon bajok orvoslása, a melyek kétségtelenül léteznek és a melyeket eltagadni nem lehet, csak egy módon, az önálló magyar hadsereg felállítása által lehetséges: ennél-

Digitized by Google

fogva nem járulok a kérvényi bizottság határozati javaslatához, hanem csatlakozom Győrffy Gyula t. képviselőtársam által benyujtott különvéleményhez és kérem a t. házat, méltóztassék azt elfogadni már csak azért is, hogy legalább e tekintetben elmondhassuk azon történelmi nevezetességüekké vált szavakat: „mindent megkaptunk, a mit kivántunk". *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gulácsy Gyula: T. ház! *(Halljuk!)* A választó-kerületemben tartott népgyülésnek megbizásából kötelességemnek óhajtok eleget tenni, midőn a jelenleg fenforgó ügy tárgyalásánál én is élek a t. ház engedelméből felszólalási jogommal. Menten minden szenvedélyességtől, egyedül a tiszta tárgyilagosságból kiindulva, tiszta szemmel nézek a dolgok menetére, nem lebeg előttem a szenvedély borus köde, bár tudva és átértve azon hátrányos viszonyt, mely a katonaság és polgárság között az előbbiek által előidézett számos méltánytalanság következtében fennáll, alig-alig tartóztathatja magát bárki, különösen egy képviselő, ki az ország alkotmányosságának és a nemzet jogainak őre gyanánt van hivatva szerepelni, a szenvedélyes és keserü, de kellően indokolt kifakadásoktól vissza. Igy a jelenleg is fenforgó eset, mely az abban szerepelt főegyéniségek nevei után Edelsheim-Janszky ügynek czíme alatt ismeretes, de a a melyet helyesebben nevezhetnénk a magyar nemzetnek a katonaság által lelkében történt megsértésének, oly megjegyzésekre indíthatná az ország képviselő-testületét, a melyekből az udvariasságnak szükségkép hiányoznia kellene, hogy helyét a legbensőbb és egyszersmind a legokadatoltabb felháborodás töltse be.

Ha a famosussá vált Janszky-ügynek nem is lett volna praecedense, mint a hogy pedig a katonai túlkapások eléggé kézzel fogható példájokat adták a magyar nemzeti jelvényeknek több helyütt történt lealacsonyító megsértésében, Bartha Miklós és mások lekaszabolása, Bizony Miklós deresre huzása, hazafias érzelmü tényleges szolgálatban levő és tartalékos tisztek üldözésében, már maga a jelenleg is fenforgó eset elég volna arra, hogy a hadsereg megrendszabályoztassék és utasittassék a magyar alkotmánynak és polgárságnak illő tiszteletben tartására. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Mert hol van a világon hadsereg, mely magát annyira ellentétes helyzetbe tenné a nemzettel, oly sokat engedne meg magának a polgárság irányában, mint minálunk? De hol is van azután hozzá oly erélytelen, gyönge kormány, mely mindezek előtt szemet huny, de sőt magaviseletével az excessusokhoz, ugy látszik, újabb tápot is szolgáltat? Vagy talán a katonaságnak régi, hagyományos szelleméhez tartozik az, hogy békés és védtelen polgárok megtámadásában gyakorolja magát egynémely tisztecske, a ki komoly alkalommal talán először csinálna frontot az ellenség előtt? Vagy a loyalitás és lovagiasság törvényei szerint történt az is, hogy midőn a nemzeti kegyelet adóját ment leróni a harcztéren elesett hősei emlékének, ugyanakkor az ország nyilt ellensége mellett tüntet felsőbb parancsszóra egy egész tisztikar!? Ha ez igy van, t. ház, akkor ez a katonaság követelhet magának sok minden mást, de a magyar nemzet jogos tisztelete és becsülésére igényt ugyan ne tartson.

De hát mi is tulajdonképen az a hirhedtté vált hagyományos szellem, a melynek fentartását annyira megkövetelik a hadsereget intéző felsőbb egyéniségek?

Mik azon attributumok, a melyek nélkül a hadsereget egybetartani és győzelemre vezetni lehetetlen? Talán a fényes gomb a kabáton, vagy a daliás, parádés defillirozás, vagy elmozdítása az oly geniális tábornokoknak, a kik elég merészek voltak a hohe Hofkriegsrathnak bölcsen kigondolt tervei mellőzésével fényes győzelmeket aratni? Mert erre elég példa van a hadsereg történelmében s hogy a sok közül csak nehányat soroljak fel: már Wallenstein megmondta, hogy az osztrák centralizáló rendszer Bécsből sokszor 100 mértföldről intézvén a hadsereg mozdulatait és ütközeteit, gyanús szemmel nézi mindazon tábornokokat, a kik önállóan, bár győzedelmesen léptek fel s a fondorlatok miatt ő is egyszer disgráciába esett, az a Wallenstein, a kinek egyedül köszönhette Ferdinánd császár, hogy trónjától mindörökre meg nem fosztatott. Ott van savoyai Eugen, a zentai győző példája, a ki csak alig kerülhette ki a hadi törvényszék ítéletét, mert a Kriegsrath beleegyezése nélkül verte tönkre a törököket. Az újabb korban Tegethoff, a lissai győző plane haditörvényszék elé állittatott, mert a bécsi haditanács ellenére semmisítette meg az olasz armadát s hogy az elítéltetést kikerülte, ezt az ő saját szavai szerint csakis a magyarok loyalitásának köszönhette, kik egyedül adóztak neki teljes elismeréssel. Ismeretes Sobieskynek, a hős lengyel királynak sorsa, kit istenítettek, imádtak Bécs felmentése előtt, felszabadítása után alig vették észre. Martinuzzit, a bölcs diplomatát leszuratták, mert magyar érzelmü ember s jó katona volt. A Zrinyieket kiirtották, mert jobb katonák voltak, mint Miksa császár összes osztrák tábornokai, Montecuccolit sem véve ki és végre Edelsheim-Gyulait nyugdíjazták, mert magyar állampolgárrá lett és nem volt osztrákabb az osztráknál.

Ilyen és ehhez hasonló tényekben nyilvánult eddigelé még mindig a hagyományos osztrák szellem. Nem csoda tehát, hogy a szerencse rendesen cserben hagyta. Egyik nagy szerencsétlensége volt a hagyományos szellem képviselőinek az is, hogy az idő felhasználásával soha sem voltak tisztában; gyorsak és pontosak voltak mindig a hátrafelé concentráló rögtönzött rohamok kivi-

Digitized by Google

telében, *(Derültség)* de bölcsen és megfontolva haladtak előre, minek legvilágosabb bizonyítékát képezi a hétéves háborúból fennmaradt buzdító és lelkesítő osztrák csatadal: „Nur langsam voran, dass die oesterreichische Landwehr nachkommen kann.“ *(Derültség.)* De egy másik nagy baja volt a hagyományos szellem képviselőinek az, hogy egy eszmével és egy órával mindig elkéstek.

Nem tagadom, hogy Austria is vívott ki már fényes győzedelmeket, különösen, ha mentül több és hatalmasabb szövetségese s kitünő idegen tábornokai voltak, mint Lotharingiai Károly, Savoyai Eugen, Laudon stb., de a kiknek mindenkor csakis a háládatlanság jutott ki osztályrészül.

Ám legyen szellem és legyen az hagyományos a hadseregben, de a melynek devise a „dulce et decorum est pro patria mori“ mert szerintem, minden egyes katonának legelső és legszebb kötelessége első sorban a hazát s annak ügyét szolgálni s csak azután következik minden más érdek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Legyen fegyelem és alárendeltség a hadseregben a fölebbvalók iránt, a kik pedig mindig jó példával menjenek elő a hazaszeretetben.

Azonban ne csak fegyelem legyen — mint azt Münnich Aurél t. képviselő ur hiszi — az egyedüli kapocs, ki — mellesleg mondva — az óriási fegyelem mellett épen olyan vitéz katona lehet, mint vitéz pártember, mely a katonaságot összetartja, hanem a feltétlen bizalom és a lelkesedés; feltétlen bizalom a tisztek iránt, mely minden egyes katonát áthatva, bizton kövesse tisztjeit lépten-nyomon, legörömestebben természetesen a győzelemre. Mert ne higyje senki, hogy egyedül a rendkivüli fegyelem vezette a rongyos és rosszul felszerelt franczia sereget Valmy és Jemappes mellett oly fényes győzelemre; egy sokkal hatalmasabb, minden egyes katonának lelkébe szállott szellem volt az, mely hősökké tevé a tegnap még fegyvert forgatni sem tudó ujoncokat s az a szellem volt a „Marseillaise!“ Igy örök emlékezetü és dicső szabadságharczunkban sem a fegyelem és alárendeltség volt az a hatalmas factor, mely megteremtette az isaszegi, nagysarlói és budavári hősöket s az ekeszarvától elvont pórfiuból három hét alatt képzett kitünő katonát; hanem volt igenis a testvéries érzület a tisztek és legénység között, a példátlan lelkesedés az igaz és szent ügy szolgálata iránt és volt az a valóban nagy és fenkölt szellem, mely félsikerrel meg nem elégszik, hanem hat, alkot és teremt nagyot, magasztosat, mely a földön nem leli fel méltó jutalmát, hanem mind magasbbra tör és magának eget kér, *(Tetszés a szélső baloldalon)* mely az egyszerü polgárból azt a hős katonát teremti, ki, mint I. Napoleon hires gárdája, meghal a szabadságért, de meg nem adja magát s ez a szellem volt a: Hazádnak rendületlenül! Ha tehát ez a szellem fogja átlengeni a hadsereg minden egyes tagját, ha a haza iránti tisztelet és a trón iránti hűség, a polgárok irányában táplált ragaszkodás és tisztelet fogja egyesíteni a népet a katonasággal, akkor igenis el lesz érve és pedig minél hamarább a régóta óhajtott czél és örök időkre meg lesz teremtve a katonaság megbizhatósága és egysége. De addig, a mig a jelenlegi ugynevezett közös katonaságot a régi hagyományos szellem uralja, mig az államot képez az államban és magának fensőbb jogokat követel, mig az a polgárság felett fölényt gyakorol, addig a rég óhajtott czél elérése chimaera marad, ebből kifolyólag a nemzet sem bizhatik meg a hadseregben. Egységes lesz a hadsereg, t. ház, igen is akkor, ha a tisztek és a legénység minden egyes ezredben ugyanazon ország szülöttei, egy nyelvet beszélő polgárai lesznek, mig igy az ellenkező esetben, már maga a születési és nyelvi különbség is elválasztja őket a közös szellemtől, mert más hazát szeret és másként szereti hazáját az osztrák, a cseh vagy horvát katona, mint a magyar. Az ilyen idegen országbeli születésü tiszttől, ki régi hagyományból csak gyülölni tanulta a magyart, ha már a polgárság iránt is ily qualifikálhatatlan magaviseletet tanusít, mit várhat az a szegény katona, kit balsorsa az ő alattvalójává lenni kényszerít; lemorzsolja nagy kinnal és keservvel a maga három esztendejét, szolgálja kénytelen-kedvetlen a császárt, mert hát muszáj. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

És csodálható-e eképen, ha a magyar fiatalság még mindig idegenkedik attól az intézménytől, melyben előmenetele nincs s ha felvitte is nagy nehezen a tisztségig, csakis a Menyhárt és Herbert tartalékos tisztek iránt tanusított bánásmódra számíthat?

Ne a katonaságot bántsuk mi, hanem támadjuk meg inkább magát az intézményt, szokják mondani az irányadó felsőbb körök, mert ez nagyon kényes kérdés és nekik fáj. Fáj! Hát nekünk ne fájjon az, hogy habár mi örökös insultusoknak vagyunk is kitéve a katonaság részéről, azokért igazságot és elégtételt sohasem nyerhetünk, jóllehet a katonaság, a mely olyan óriási vér- és pénzáldozattal tartatik fenn, sohasem szolgálta Magyarország, hanem csak a dynastia érdekeit. Már pedig, ha elismerjük az alkotmány értelmében, hogy a fejedelem a legfőbb hadúr, a népsouverainitás elvénél és jogánál fogva a nemzet meg a hadaknak ura. Különben is mi sem a tulajdonképen vett katonaságot értjük ezen elnevezés alatt, hanem értjük az intéző felsőbb köröket, értjük magát az intézményt, különösen pedig azt a szellemet, a mely rég időtől fogva bele plántálta magát a hadseregbe és a mely, jóllehet mindig annak romlására szolgált, mégis úgy látszik, mintha örök időkre fentartatni szándékoltatnék. Értjük azt a görcsös

Digitized by Google

ragaszkodást az ósdi rendszerhez, mely, valljuk meg őszintén, még mindig hordja a czopfot, nem ugyan a fejen, hanem a fejben, értjük különösen a közös elnevezést. Mi, a kik Magyarország teljes önállósága és függetlensége mellett harczolunk, nem ismerünk el Ausztriával az egy uralkodó személyén kivül semmiféle más érdekközösséget és igy a katonaságot sem fogadhatjuk el, mint közös intézményt, még pedig azon egy elvnél fogva, mert abban hol van Magyarország csak nyelvileg is képviselve, hol és mikor volt a katonaság által Magyarország érdeke megóva?

És ha a felhozott példák mellett még a jelenlegi ügy is előtérbe lép, következtethetünk-e másra mint egyedül arra, hogy mindezek azért történtek, mert az 1867-iki kiegyezések bármily rossz és káros legyen is az országra nézve, mint szentesített törvényeket tiszteletben kell tartaniok: végre nem hajtattak és a hadseregnek abban stipulált különválasztásában egy lépés sem tétetett. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Nem szándékozom ezuttal bővebben bocsátkozni a hadsereg kérdésének bővebb tárgyalásába, lesz módomban majd egy más alkalommal arra visszatérni. Ezuttal csak annyit vagyok bátor még megjegyezni, miután a Janszky-Edelsheim-ügy még magával a királyi kézirattal sem nyert kellő elintézést, már pedig a katonaság és nemzet közti viszonynak rendezése a legégetőbb szükségeknek egyike, felette szükségesnek tartom, hogy ez törvényhozásilag minél előbb rendeztessék; *(Élénk helyeslés szélső balfelől)* mert „videant consules“ nehogy a magyar nemzeti önérzetnek kedélyhullámai szűk korlátok közé szorított medrükből kicsapjanak, mert akkor ám lássák és tulajdonítsák magoknak a következményeket az intéző körök. *(Ugy van! szélső balfelől.)* És miután én és elvtársaim a katonaságot jelen alakja és szellemében nemcsak Magyarország, hanem az egész monarchiára nézve veszélyesnek és megbizhatatlannak tartom, melybe mi bele, ép ugy mint a „Reichsrath“-ba nem megyünk, mert a nagy Széchényi szavai szerint meggyilkoltathatunk talán, de Ausztriával egybe nem olvadunk soha, követeljük az önálló magyar hadsereg felállítását, mint egyetlen remediumát a bajok orvoslása és nemzeti függetlenségünk biztosításának. *(Igaz! Ugy van! szélső balfelől.)*

Mindezek után van szerencsém kijelenteni, hogy én a kérvényi bizottság javaslatát el nem fogadom és mindenben hozzájárulok Győrffy Gyula és Olay Lajos t. képviselőtársam által beadott határozati javaslathoz. *(Élénk helyeslés a szélső balfelől.)*

Irányi Dániel: T. ház! Ugy az ügy fontosságánál, mint azon körülménynél fogva, hogy a tárgyalás alatt levő kérvények közül többeket polgártársaim bizalmából én is voltam szerencsés benyujtani, engedelmet kérek, hogy a fenforgó ügyre nézve én is igénybe vehessem a t. ház becses figyelmét, *(Halljuk a szélső ballon)* előre is bocsánatot kérek, ha fejtegetéseim közben az előadás összefüggése végett némely oly indokot is leszek kénytelen felhozni, a melyet elvtársaim beszédeikben már előadtak. *(Halljuk!)*

T. ház! A kérdések, melyek eldöntésre várnak, három pontba foglalhatók össze. Először, vajjon az augusztus 7-iki királyi kézirat orvosolta-e a multra nézve a panaszlott sérelmeket; másodszor, vajjon nyujt-e elegendő biztosítékot a jövőt illetőleg, úgy az alkotmánynak, mint a polgári szabadságnak sértetlen fentartása érdekében; és ha nem, akkor harmadszor, mily intézkedések szükségesek, hogy a kettős czél eléressék és biztosíttassék. *(Halljuk!)*

Midőn ezen kérdésekre felelek, talán felesleges megjegyeznem, hogy nem ő Felségének nyilatkozatát, hanem — minthogy ellenjegyezte — a t. ministerelnök urnak tényét veszem birálat alá.

Mit foglal tehát magában a királyi kézirat? Előre bocsátva, hogy az utolsó időben történt némely katonai személyzeti változások a közönség körében félremagyarázásokra szolgáltattak alkalmat és nyugtalanságot okoztak, mely a katonaság és polgári lakosság között eddig fennállott jó viszonyt megzavarhatná: kijelenti, hogy az említett személyváltozásoknál bármely törvényes vagy alkotmányos jognak megsértése nélkül, kizárólag katonai tekintetek voltak mérvadók.

S mely személyváltozásokra történik a királyi kéziratban czélzás? Melyek voltak azok, melyek a nemzetben megütközést, hogy ne mondjan, felháborodást keltettek? Mindenekelőtt Janszky dandártábornoknak, a ki a tudvalevő sérelmet a nemzet közérzületén elkövette volt, soron kivüli előléptetése; másodszor Edelsheim-Gyulay bárónak, a 4-ik hadtest parancsnokának, váratlan nyugdíjaztatása. Jól tudom, t. ház, hogy háború idején, rendkivüli fényes tettek következtében oly rendkivüli előléptetés is megtörténhetik, a minő Janszky tábornokot érte. De hogy teljes béke idején, minden feltünő szolgálat nélkül valamely tiszt, valamely tábornok 40 egynehány előzőt átugorjék: ez ugy hiszem, különösen újabb időben, a midőn az anciennitásra oly nagy gond fordittatik, szokatlan, hogy ne mondjam, hallatlan eset.

És az még kevésbé fogható meg, hogy oly tábornok nyugdíjaztatott minden előzmény nélkül, a kit az egész hadsereg ugy béke, mint háború idején a legkiválóbb, a legjelesebb tisztek közé sorozott. Alig tévedt tehát a közvélemény, midőn e két intézkedést Hentzi sírja megkoszorúzásának tényével és ennek következményeivel hozta kapcsolatba.

Azt nem állitom, t. ház, hogy az említett sérelmes intézkedések szerzőjének egyenes czélja a nemzetnek nyilvánvaló megsértése lett volna.

Digitized by Google

De az alig szenved kétséget, hogy azon szándék lebegett előtte, hogy az ifjúság tüntetése, a ministerelnök urnak helytelenítő nyilatkozata és Edelsheim Gyulay bárónak hazafias magatartása által magát sértve érző közös hadseregnek, vagy tulajdonképen a közös hadsereg nem magyarországi részének elégtétel adassék. *(Ugy van! a szélsőbalon.)* Tehát elégtétel szolgáltatott egy vélt sérelemért a közös hadseregnek, de nem adatott elégtétel egy valódi sérelemért a nemzetnek, *(Ugy van! a szélső balon)* sőt az inkább egy újabbal tetéztetett.

A királyi kézirat továbbá azon biztosítást foglalja magában, hogy a katonaság nemcsak a monarchia védelmét, hanem egyuttal a törvényes és alkotmányos intézmények oltalmát kell, hogy tekintse kötelességének.

A monarchia összes népeit magában foglaló közös hadsereg szelleme — ezek a királyi kézirat szavai — nem más és nem szabad, hogy más legyen, mint a legfőbb hadúré.

Mellékesen megjegyezve, miként már egyszer volt alkalmam említeni, hogy a magyar közjog nem ismer legfőbb hadurat, hanem csak koronás királyt, a ki a hadseregnek is főparancsnoka, a magyar nemzet sokkal jobban tiszteli a koronás király alkotmányos szellemét, semhogy azt a közös hadseregben tapasztalt eddigi szellemmel azonosítani hajlandó volna. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* Mert ha bármi sem vonunk ugyan következtetést egyes emberek, egyes tisztek tényeiből az egészre: azon esetek, a melyekből a nemzet a maga meggyőződését merítette, sokkal számosabbak és sokkal régibb idő óta fordultak elő, semhogy azokat csupán elszigetelt túlkapásoknak lehetne tekinteni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Egyébiránt, a mint elismeréssel fogadjuk a királyi kéziratnak azon kijelentését, a melyet már az imént említettem, hogy a közös hadsereg kötelessége az alkotmánynak és a fennálló törvényeknek is védelmét foglalja magában: úgy én, t. ház, nem tehetem, hogy ki ne fejezzem abbeli nézetemet, hogy azon tan, mintha a hadseregnek nem lehetne más szelleme, mint a mely a fejedelmet vezéreli, általában az alkotmánytan értelmében nem állhat meg, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon)* mert lehetnek oly fejedelmek is, a kik az alkotmányhoz hűtelenek *(Igaz! a szélső baloldalon)* a mint hogy erre nemcsak idegen országok, hanem saját hazánk történelme is példákat szolgáltat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalon.)* És ha olyankor a hadseregnek is, mely a fejedelem iránt engedelmességgel tartozik, szükségképen azon szellemet kell magáénak vallani, azon szellemben kell eljárnia, a mely a fejedelmet lelkesíti, akkor az alkotmány, a polgárok szabadsága nyilván veszélyben forog. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

A hadseregnek, az én meggyőződésem szerint, nem lehet és nem szabad, hogy más szelleme legyen, mint a mely magát az egész nemzetet áthatja *(Helyeslés a szélső baloldalon)* és a mely magát a fejedelmet is kell, hogy vezérelje. Tehát megfordítva: nem a fejedelem szellemének kell a hadsereget által hatnia, hanem a fejedelemnek magának kell a nemzet szellemétől áthatva lennie. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)* Ezt azonban csak oly hadseregtől lehet várnunk, a mely kizárólag a nemzet fiaiból — a közlegényt és a tábornagyot beleértve — és a magyar országgyülésnek felelősminister alatt áll. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

E szerint, azt hiszem, t. képviselőház, hogy röviden bár kimutattam, hogy a királyi kézirat sem a multra nézve nem nyujt orvoslást, sem a jövőre elegendő biztosítékot nem foglal magában. Ennélfogva elkerülhetlenül szükségesnek tartom, hogy a kettős czél elérése végett, maga a törvényhozás, tehát az országgyülés a királylyal tegyen intézkedéseket. Ilyen intézkedések foglaltatnak azon különvéleményben, a melyet pártunk részéről Győrffy Gyula és Olay Lajos tisztelt képviselőtársaink adtak be s a melyeknek elfogadása, foganatosítása biztosíthatja egyedül a szemünk előtt lebegő czélokat. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az első pontban, mely a határozati javaslatban foglaltatik, nevezetesen azt kivánják az indítványozók, hogy azon sérelmekért, melyek miatt a kérvényekben panasz foglaltatik, azoknak szerzője, tudniillik a közös hadügyminister, felelősségre vonassék. Az 1867-iki kiegyezés megfosztotta a magyar országgyülést azon jogtól, hogy a hadügyminister maga kérdőre vonhassa; ezen kötelesség az idézett törvény értelmében azon testületre hárul, melyet a közösügyek tárgyalására küld ki az országgyülés. Annak leend tehát kötelessége, hogy a sérelmekért a maga helyén elégtételt követeljen.

A második pont az önálló magyar hadsereg felállítását tervezi. T. barátaim bőven kifejtették már az okokat, melyek ezen indítvány támogatására szolgálnak, ugy közjogi, mint pedig katonai szempontból. Nekem tehát, ha csak ismételni nem akarom az általuk felhozottakat, nem marad egyéb, minthogy azon ellenvetést czáfoljam, melyet a tegnapi napon Münnich Aurél t. képviselőtársunk az önálló magyar hadsereg felállítása ellen felhozni jónak látott. Hogy a többieket mellőzzem, a t. képviselő ur nevezetesen azon ellenvetést tette, hogy a külön magyar hadsereg sokkal nagyobb terheket róna a nemzetre, mint a mekkorák azok, melyeket a közös hadsereg czímén mai nap viselünk. Én ugyan, t. ház, valamint az ország függetlenségét általában, úgy különösen az önálló hadsereget sohasem tekintem tisztán és kizárólag pénzügyi szempontból. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Digitized by Google

Az ország függetlensége, a magyar hadsereg önállósága a nemzet biztonságának, a nemzet méltóságának a kérdése. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Különben, ha azon tekintet volna döntő, melyet t. képviselőtársam hozott elő: akkor akár az önálló magyar ministeriumról, a legfőbb törvényszékről, sőt a honvédségről és mondjuk, talán az önálló magyar országgyülésről is kellene mondanunk, mert egy egységes birodalmi ministerium, egy egységes hadsereg, a mely a honvédséget tisztán tartalékul foglalná magában, egy egységes birodalmi országgyülés Magyarországot mindenesetre némely kiadásoktól megkiménlé. Elfogadja-e ezen következtetéseket a t. képviselő ur? Ha nem fogadja el, akkor bocsánat a kifejezésért, nem fontolta meg eléggé ellenvetésének horderejét. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Egyébiránt én, miként már egy izben, ha ugy tetszik, ha felhivnak, ez alkalommal is kész vagyok bebizonyítani azt, hogy az önálló magyar hadsereg nem róna a mi vállunkra nagyobb terheket, mint a mekkorák azok, a miket a közös hadsereg, a közös tengerészet és a külön magyar honvédség czimén viselünk különösen, ha nem tartanók fenn béke idején azon nagy létszámot; *(Ugy van! a szélső baloldalon)* melyet a közös hadsereg most mai napig fentart s a minek szükségét, elkerülhetlen szükségét én egyáltalán nem látom át; mert elegendőnek tartanám egy oly béke-létszámnak a fentartását, mely egyrészt a vár és egyéb helyőrségek ellátására, másrészt az ujonczok beoktatására megkivántatik, *(Helyeslés a szélső baloldalon)* magától értetvén, hogy háború esetén, minthogy mi is elfogadjuk az általános védkötelezettséget, a mint elvben elfogadtuk a népfölkelést is, az összes fegyverfogható népet hajlandók vagyunk, bármily áldozatba kerüljön is, az ellenséggel szembeállítani. Azonban azon esetre, ha csakugyan az önálló hadseregnek rögtöni felállítása nehézségekbe ütköznék, a határozati javaslat, melyet elvtársaim előterjesztettek, azt indítványozza, hogy addig is a magyarországi ezredek és egyéb csapatok az alkotmányra megeskettetvén s azok köréből az idegen tisztek eltávolittatván: nyujtassék a nemzetnek legalább ideiglen azon biztosíték, hogy a multhoz hasonló sérelmek ellene elkövettetni nem fognak. Ha a fejedelem, mielőtt a nemzet megkoronázná, hitlevelet ad ki, a melyben fogadja, hogy a nemzet alkotmányát, törvényeit és törvényes szokásait híven meg fogja tartani; ha ezen hitlevélre azután ünnepélyes esküt tesz: nem látom át, hogy miért ne esküdhessen a hadsereg is ugyancsak az alkotmányra, az ország törvényeire, melyeknek fentartását ő Felsége ily ünnepélyesen megfogadta. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ha minden tisztviselő a ministerelnöktől az utolsó irnokig szintugy nemcsak a király iránti hűségre, hanem az alkotmányra is tesz esküt: nem látom át, hogy a közhatalom azon közege, a mely, mert fegyvert visel, mert szervezete egységes, mert a legmerevebb fegyelmet kell, hogy elismerje, miért ne legyen szintugy kénytelen azon biztosítékot szolgáltatni a nemzetnek, a melyet királya, a melyet ministerei, a melyet minden hivatalnoka nyujt: hogy törvényeit, alkotmányát sértetlenül tisztelni fogja. *(Ugy van! Helyeslés a szélsőbalon.)* Ha a hadsereg igy esküvel köttetik meg, ha kebeléből az idegen és illetőleg nem honosított elemek eltávolittatnak: akkor jogos a remény, hogy a szellem, mely eddig annyi panaszra szolgáltatott alkalmat, megváltozni s a nemzet szellemével megegyezni fog. A jobboldalról egynéhány szónok, de maga a ministerelnök ur is tegnap orvoslásképen azt ajánlotta, hogy a magyar ifjuság lépjen be tömegesen a hadseregbe, ne vonuljon időnek előtte vissza, a mikor is tömeges jelenléte által a tisztikarban a szellemet megváltoztatni képes lesz; ez által, ugy hiszem, a t. szónokok, és ezek között a t. ministerelnök ur, maguk is elismerték, hogy a katonaságnak mostani szelleme nem az, melyet kivánnunk kell, hanem javításra szorul. *(Ugy van! a szélsőbalon.)*

Ha azonban kutatjuk azon okokat, melyek a magyar ifjuságot a hadseregben való szolgálattól visszatartják: akkor épen azon hagyományos szellemre kell, hogy jussunk, a mely ellen mi küzdünk és a melyet önök is kénytelenek elismerni.

Gróf Apponyi Albert t. képviselő ur, a ki hasonlóképen reformokat sürget, egy másik módot ajánlott, azt, hogy a katonai nevelőintézetek akként alakittassanak át, akként vezettessenek, hogy az azokban nyert tanítás a fennálló közjognak megfeleljen, a hazafisággal megegyezzék.

Én teljesen méltánylom t. képviselőtársamnak hazafias szándékát. De hiszi-e t. képviselőtársam, hogy a mostani hadügyi kormányzat mellett, a mostani tiszti tanárok vezetése alatt a magyar ifjuság — azon egyébiránt is közös intézetekben — oly szellemben fog tanittatni és neveltetni, a melyben hogy neveltessék, ő óhajtja? Hiszi-e t. képviselőtársam, hogy midőn azon katonai tanárok Magyarország történelmét fogják előadni, ők Bocskayt, Bethlent, Tökölyt, a Rákóczyakat és — hogy az újabb időre térjek át — Batthyányt és Kossuth Lajost *(Éljenzés a szélső balon)* s az Aradon elvérzett hősöket valóban hazafiaknak, a nemzet ügyeért harczolt bajnokoknak fogják nyilvánítani? S azon mozgalmat, melyet ezen jelesek az ország, a nemzet jogainak megvédésére vezettek, nem lázadásnak, hanem törvényes önvédelemnek fogják tekinteni? És hiszi-e, gondolja-e a t. képviselő ur, hogy ha az ország közjogát fogják magyarázni, azt azon értelemben fogják tenni, hogy Magyarország Austriának nem alárendelt tartománya, hanem önálló állam és hogy Magyarországnak királya van csupán, császárja nincs,

Digitized by Google

hogy a császár nem feltétlen ur, hanem mint magyar király s odaát mint osztrák császár alkotmány által kötve van? Hiszi-e, gondolja-e, képzeli-e, hogy azon katonák, kik a tanítást teljesíteni fogják, az alkotmány által a legfőbb hadúrnak — a mint ők nevezik — szabott korlátokat szükségeseknek, üdvöseknek fogják festeni?

De tegyük fel, hogy t. képviselőtársam óhajtása valóban és pedig azon mértékben fog teljesülni a katonai intézetekben, a melyben ő, hogy létesüljön, azt oly melegen óhajtja. Nem gondolja-e t. képviselőtársam, hogy midőn azon ifjak százan — kétszázan — a hadseregbe, a csapatokba beosztatnak, azok azt a szellemet fogják magukba szívni, a mely a nagy többséget, mely az előljárókat hatja át, annyival inkább, mert különben előmenetelre nem, hanem zaklatásra és talán üldözésre számíthatnak. *(Ugy van! a szélsőbalon.)*

Nem ezek a bármi nemes szándékból eredt palliativ eszközök képesek a hadsereg szellemét megváltoztatni, annál kevésbé pedig az országnak a maga alkotmánya, a maga szabadsága iránt táplált igényeit megvalósítani; arra csak egy mód, egy eszköz vezet: az önálló hadsereg felállítása. *(Ugy van! a szélső balon.)* Ez esetben az, a mi a leggyökeresebb, egyszersmind az egyedül gyakorlati.

T. képviselőház! Coriolán, a büszke patricius, midőn a római nép a megszüntetett gabona kiosztást újra követelte, igy felelt a szószólóinak: *(Halljuk!)* „Ha a régi gabonaosztást akarják, adják vissza a patriciusoknak régi jogaikat". „Si anonam veterem volunt, jus pristinum reddant patribus". Én, a nép szerény embere, a nép képviselője, ezt mondom a hatalmasoknak: „Ha a régi odaadást kivánják, adják vissza a nemzetnek régi jogait; *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon)* ha bizalomra tartanak számot, mutassanak bizalmat a nemzet iránt, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* ha tiszteletet követelnek, tiszteljék a nemzetet, annak jogait, alkotmányát, törvényeit, érzelmeit". *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Pártolom a különvéleményt. *(Hosszantartó zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Mielőtt a tanácskozásban tovább haladnánk, miután azt tapasztaltam, hogy több szónok tüzetesen és hosszasabban taglalta e kifejezést: „legfelsőbb hadúr", és közjogi sérelmet is vélt felfedezhetni abban, hogy ezen kifejezés a királyi kéziratban használtatik: én, tekintettel arra, hogy e kifejezést a magyar törvényhozás törvénybe iktatta, kérem a ház tagjait, hogy ama kifejezés használatában sérelmet ne méltóztassanak keresni. A törvénynek ugyanis melyet a magyar törvényhozás alkotott, melyet a képviselő- és főrendiház elfogadott és ő Felsége szentesített, tudniillik az 1879: XXXVI. törvénycikknek 21. §-a igy kezdődik: „Az álló hadsereg (haditengerészet) ő Felsége mint legfőbb hadúr által stb." *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ábrányi Kornél: *(Halljuk! Halljuk!)* T. ház! Ha a kérdést, mely itt fel van vetve s mely — ugy fogom föl — legfőbb állami, nemzeti és társadalmi érdekeinkkel össze van szövődve, csak az egyik oldalára fordítjuk, csak arra az oldalára, hogy vajjon a közös hadsereg és annak szelleme mutatott-e 1867 óta hajlandóságot, hogy Magyarország alkotmányos állását és annak befolyását akként vegye föl magába, a mint az közjogilag kifejezve és királyi eskü által megpecsételve lett: akkor, t. ház, nagyon nehéz a kérdéshez a szemrehányás hangja nélkül szólni.

Mert a közös hadsereg és annak szelleme, az általános védkötelezettség daczára, mely a polgári érzelmeket a hadsereg érzéseihez közelebb hozta; és daczára azon rendkivüli áldozatoknak, melyeket a nemzet 1867 óta e hadseregért hozott, még mindig rideg és tartózkodó állást foglal el. A tisztikar még mindig elkülönzött kasztot képez, külön fogalmakkal és az alkotmányos polgárokétól eltérő gondolkozással. A mi pedig a hadsereg belső szervezetét illeti, csaknem két évtized óta állandó a panasz, hogy abban a magyar elemek, ha csak a legcsekélyebb hazai vagy nemzeti érzést árulják is el, ellenszenves elbánásban részesülnek. Azon a czímen, hogy a hadseregnek politizálni nem szabad, azt tapasztaljuk, hogy csak a magyar elemek érzelmei azok, melyek e jogczímen üldöztetnek: mig más érzelmek kényelmes buvóhelyekre s ezekben nemcsak vendégszeretetre, de majdnem állandó otthonra is találnak. *(Ugy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Azt tapasztaljuk, hogy az ezredek el- és áthelyezésében még mindig nem szünt meg az a tendentia, hogy a katonaság és a polgárok között állandó homogeneitás létre ne jöjjön. Még mindig megvan az a tendentia, hogy habár ma minden polgár katonaköteles, mégis a katona ne érezhesse magát polgárnak.

Nagyon természetes, hogy a közös hadseregben uralkodó ezen szellem szükségképen áthat a honvédség intézményére is és bármiként ellentáll is ez, e hatást nem ellensúlyozhatja teljesen és ha alatta nem is sorvad el, de nem is fejlődhetik ki. És mindezek láttára nagyon érthető, ha a nemzet azon nyomasztó érzés hatalmába jut, hogy a közös hadseregben nemcsak hogy nemzeti hadsereget nem bir, de hogy ez rá nézve idegen, melyért lelkesülni nem bir s melyben esetleg alkotmányos conflictusok csiráját véli leppangani. Nagyon érthető, hogy ha a hadsereg körében akár figyelmetlenségből, akár ügyetlenségből, akár rosszakaratból bármi sérelem merül föl, arra a nemzet oly érzékenyné válik, hogy a felmerült sérelemmel az egész hadsereget azonosítja. Nagyon érthető ez; mert bármily nagy is

Digitized by Google

a pénzáldozat, melyet a nemzet 1867 óta a hadseregért hozott: mégis sokkal nagyobb az az erkölcsi áldozat, melyet érzelmeiben és önérzetében hoz, midőn részint magasabb szempontokért, de még inkább a trón iránti bizalomból, kegyeletből és mondjuk ki, gyöngédségből, a hadsereg vezényletében saját nyelvének hallásáról mindeddig lemondott. Nagyon érthető, hogy ennyi áldozatnak és a lemondásnak folytonos érzése túlizgat minden nemzeti idegszálat és az minden sérelemre sokkal nagyobb rezgésbe jő, mint azt talán maga a sérelem megérdemli. Ily körülmények közt és ily előzmények után támadt az ugynevezett Janszky-affaire, a melynek actái előttünk fekszenek. Egyrészről a kérvények, melyek a háztól megnyugtatást és megoldást kérnek, másrészről ezekkel szemben egy királyi kézirat, mely a megnyugtatást feltétlenül megadni kész, de megoldást nem igér és nem ád. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Ha vádaskodni, ha sérelmeket felsorolni, ha intentiókat kutatni akarunk, van ezekre elég anyag. De hogy a kérdést szándékosan csak az egyik oldalára fordítsuk és ezt a szenvedély hangján bírálva, továbbra is a hadsereg ellen agitatorius czélokra használjuk fel: erre a Janszky-ügyből kifolyólag nincs többé ok. *(Helyeslés a baloldalon.)* Mert tán még azok is, kiket a királyi kézirat szövege ki nem elégít, talán még azok is érzik, hogy e kézirat ténye elég ok arra, hogy nyugodtan tárgyalhassuk óhajtásunkat, sérelmeinket és ha hibákat és sérelmeket sorolunk fel, ne álljunk a lehető megoldás útjába mi magunk is az által, hogy egyoldaluságba essünk. *(Helyeslés a baloldalon.)* És annál kevésbé, mert ha a törvényhozó testület, mely a nemzet akaratának mandatariusa, nincs is mindenkor abban a helyzetben, hogy a nagy nemzeti aspiratiókat megvalósíthassa: de kell, hogy mindenkor azon helyzetben legyen, hogy azok komolyságát, jogos és igazságos voltát érezze és éreztetni tudja és azoknak tiszteletet szerezzen. *(Helyeslés balfelől.)* És ebből folyik az, hogy midőn a törvényhozás egyes jelenségek által csak igy incidentaliter van felhiva, hogy egy az egész nemzeti és állami létet áthatő kérdésben, mint a hadsereg kérdése, nyilatkozzék: hogy akkor a felmerült jelenségeknek ne csak legközelebbi okait vizsgálja, hanem az egyes jelenségeket, a rokon kérdésekkel egész összefüggésükben szedje össze és bírálja meg. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Először is számoljunk le, t. ház, a formalitásokkal, melyek, valahányszor e ház a hadsereg kérdésével foglalkozik, a tárgyalások szabad menetét szűkíteni és az érveket a paragraphusok betüi közé szorítani szokták. Ilyen az, hogy a hadsereg szervezetéhez mi nem nyulhatunk, mert az törvény által van rendezve, elintézve és más factorok kezébe letéve. A törvényt ez idő szerint meg nem változtathatjuk, mert a 10 évből, melyre a védtörvény szól, még 3 év hiányzik. A mi pedig a hadsereg bel- és pénzügyeinek birálatát illeti, ennek illetékes foruma a delegatio és végre, lévén minden katonai kinevezés a fejedelem szabad joga, őt ezekért felelősségre vonni nem lehet. Ezekből állanak a csukott ajtók, melyek nem fognak megnyilni, akár meddig zörgetjük. *(Tetszés balról.)*

Jőnek azután az ismert opportunitási chablonok. A hadsereg nyelvi egységének szüksége katonai szempontból. — Ennek ugyan ellent mond a honvédség intézménye; de ez bizonyos körök előtt nem argumentum. Jőnek aztán a hivatkozások a borús láthatárra, a háború veszélyeire és mindezekből az következik, hogy a hadsereg kérdésével foglalkozni sohasem czélszerű, hogy a hadsereg és a polgárok közti egyetértést nem szabad megzavarni és nem szabad a hadsereget a politikába belekeverni. És igy tovább!

Én, t. ház, mindezekkel nem foglalkozom; mert talán tévedek, de azt hiszem, hogy annak a kérdésnek, mely előttünk fekszik, annak a kérdésnek a kulcsa, illetőleg gyökeres és üdvös megoldása azon törvényhozási intézkedéseken és reformokon kivül, melyeket itt e házban különböző alakban contemplálunk, ezeken kivül ép oly lényegesen függ állami és társadalmi életünk mivoltától, az alkotmányos szellem, polgári önérzet és tetterő mértékétől. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

És erre nézve, mielőtt tovább megyek, bátor vagyok gróf Andrássy Gyulának 1868-ban tartott beszédéből két pontot idézni, melyekben ő is ugyanazon álláspontot foglalja el, mondván *(olvassa)*: „Nagy súlyt helyezett ő Felsége kormánya a nemzetnek ezen jogos követelésére azért, mert igen is érzi, hogy a közös haderőnek nem árthat, hanem csak használhat, ha a magyar katona ezen seregben nemcsak száraz kötelességét teljesíti, hanem saját külön hazaszeretetének egész súlyát viszi át a közös sereg csapataiba és ha e hazának és a seregnek minden tagja kétszeresen van érdekelve a sereg jó és rossz sorsában: először mint a közös seregnek tagja, másodszor mint magyar állampolgár.

Az alkotmányos garantia soha sem foglaltatik a törvény egyes pontjaiban, hanem a nemzetek érettségében, azon súlyban, melyet a nemzetek magoknak szerezni tudnak.“

T. ház! Ha valaki, nem mondom, hogy históriai szemekkel, hanem csak egy kissé elfogulatlanul végig pillantja a lefolyt 19 év történetét: ha elgondolja, hogy ez a nemzet hová indult 1867-ben és hová jutott 1886-ban: alighanem csudálkozni fog, hogy a mérleg a katonai és polgári elemek közt még jobban le nem billent az alkotmányos tényezők hátrányára, *(Ugy van! a baloldalon)* alighanem csodálkozni fog, hogy a

Digitized by Google

reactio még mindig oly szerény, hogy csak lesben áll és csak a trónhoz közel levő előszobákban settenkedik. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Beszélnek, t. ház, hagyományos szellemről a hadseregben. De hát ez a hagyományos szellem nem közelebb állott-e az ugynevezett osztrák hagyományos szellemhez 1867-ben, mint áll most 1886-ban? És mégis, hogy van az, t. ház, hogy a 60-as években ez a hagyományos szellem alig mutatta magát? És midőn Grivicsics tábornok ugyanazt a közjogi tévedést akarta hirdetni, a melyet ma látunk létezni, sőt nyilvánulni is a a hadsereg felsőbb köreiben, hogy őt ezért már másnap nyugdíjazták. És ma? ma másképen történik. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Talán közjogunk változott meg azóta? *(Halljuk! Halljuk!)* Vagy az alkotmányos garantiák kevesbedtek? *(Halljuk! Halljuk!)* Én azt hiszem, hogy az 1867. évi XII. törvényczikknek a hadseregre vonatkozó rendelkezései még ma is érintetlenül állanak. Én azt hiszem, hogy a magyar delegatiónak az a joga, hogy a közös hadügyministert a közös hadsereg kormányzatáért kérdőre vonja és ki nem elégítő felvilágosítás esetén a hadügyi költséget megtagadja, még mindig teljesen érvényben áll. Mindezek ma is fennállnak épen ugy, mint 1867-től fogva mindig. Tehát sem nem változtak, sem nem kevesbedtek. És mégis, az a hagyományos szellem, a melyre a hadsereg köreiben hivatkozni szeretnek, ma közelebb áll az 1867. előtti állapotokhoz, mint állott 1867-ben. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez egy időrendbeli csoda, t. ház, de a multban történtek után máskép alig lehetett, máskép alig lehet.

Mert az a hagyományos szellem, a mely ellen oly sok alapos kifogást emelhetünk, nem csupán osztrák katonai szellem, a melylyel, ha az csak osztrák szellem volna, könnyen el lehetne bánni; hanem egyes és pedig főbb jellemvonásaiban közös szellem az a világ minden állandó hadseregével, legyen az bár mintaszerű nemzeti hadsereg is. *(Ugy van! a baloldalon.)* A katonai és polgári szellem közti antagonismus, mint állandó veszély mindenütt ott lebeg, a hol állandó hadsereg van; és azokat alkotmányos garantiákkal csak fékezni lehet, de teljesen kiirtani nem; *(Igaz! Ugy van! balfelől)* mert éppen oly mély lélektani törvényeken nyugosznak, mint a polgári elemeknek alkotmányos gondolkozása. És a mely országban az alkotmánynak magának nincs meg a polgárságban a maga külön hadserege megszervezve és beiskolázva a jogérzetre és joggyakorlatra épen ugy, mint a katonai hadsereg a maga fegyvereinek használatára: az az alkotmány az állandó hadsereggel szemben mindig nagyon gyengén áll és annak sorsa előbb-utóbb nem lehet más, mint az, hogy fizess és hallgass. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Igenis, t. ház, az alkotmánynak is meg kell lenni a maga külön hadseregének, meg kell lenni az alkotmányos közszellem és társadalom erejében, ha azt akarja, hogy az állandó hadseregnek, legyen az közös vagy nem, imponálni tudjon. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ámde, hogy az elérhető legyen, az alkotmányos tényezőknek mindig szemök előtt kell tartaniok, hogy midőn ők az alkotmányos jogok és érdekek szempontjából a hadseregnek szervezetét kárhoztatják és szellemét elítélik: akkor ő nekik sem szabad ugyanazon hibákban szenvedniök, melyeket hibákul rónak fel a hadseregnek. És ebből következik az is, hogy a mily mértékben van oka óvakodni az alkotmánynak attól, hogy az az egy akarat, melynek a hadsereg vakon hódol és engedelmeskedik, ne váljék az alkotmányos formák megsértése nélkül is absolut akarattá: ép oly mértékben kell ennek biztosítékát első sorban az alkotmányos tényezőknek ellenállási képességében *(Igaz! Ugy van! a baloldalon)* és csak azután a hadseregnek minden törvényes irányban való engedelmességében keresni. *(Zajos tetszés a baloldalon.)*

És nézzük, t. ház, vajjon mindezt szemök előtt tartották-e 19 év alatt alkotmányos élettünket vezető és uralkodó tényezői? *(Halljuk!)* Csaknem több mint egy évtizede van ebbe a nemzetbe mintegy mesterségesen beleverve az a babonás hit, hogy alkotmányos conflictusokba valahogy bele ne menjünk, mert gyengék vagyunk hozzá és mert az alkotmány húzná a rövidebbet. És addig hirdették azt, mig jóformán igaz lett. És most, mikor ez a babonás hit, mely immár csaknem félelemmé vált, több mint egy évtized óta nyilvánvaló dolog és documentálva is lett nemcsak a belpolitikában a horvátokkal és osztrákokkal szemben, hanem a külpolitikában is: most mégis azt akarjuk, hogy csakis a hadsereg ne tudjon róla? Követeljük a hadseregtől, hogy gondolkozzék és érezzen alkotmányosan, a mi azt jelenti, hogy nemcsak ne érezze magát az alkotmányos factorokkal egyenrangúnak, de még kevésbé érezze magát azok fölött állónak, hanem hogy minden érintkezésben, akár hatóságokkal, akár polgári elemekkel tanusítson kellő devotiót és legyen áthatva a nemzeti érzület tiszteletétől. De ugyanekkor nem elfeledni látszunk-e, hogy a legszebb alkotmányos elvek és fogalmak nem elegendők, ha azok csak a szájon és papiron vannak, hanem azoknak az élet valóságában is létezniök kell? Mert az alkotmányos factorok iránti devotiót hiába iktatjuk bele a katonai reglementbe, nagyon kevés eredményt lehet attól remélni, ha ugyanakkor az alkotmányos élet, a maga erkölcsi tényezőivel is nem tudja arra rákényszeríteni a hadsereget. *(Ugy van!)*

És szép dolog, t. ház, a hadsereg és polgárság közti egyetértés is és nagyon kivánatos is: de ennek is csak folytonos emlegetése mentő szer gyanánt, a collisiók kikerülésére, a megfelelő

Digitized by Google

gyógyszerek kisérete nélkül utóvégre is hatálytalan szólammá válik. És mit látunk e téren? Az alkotmányos élet organumai rendésen dicsérni szokták a hadsereg katonai anyagát, de annál több kifogást emelnek a vezető szellem korlátoltsága ellen. Typicus alakokká lettek az osztrák generálisok, kik csak hiú aprólékosságokhoz értenek, de a magasabb katonai intelligentiát nélkülözik.

De lássuk, t. ház, hogyan áll evvel szemben alkotmányos életünk berendezése? *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Nem ül-e az ország nyakán egy mindinkább servilisebbé váló és kevés kivétellel magasabb intelligentiát szintén nélkülöző bureaucratia? Nem látjuk-e, hogy a szellemi és erkölcsi tényezők súlyukból mindinkább vesztenek a közéletben és a boldogulásnak és emelkedésnek útja csak bizonyos előjogokhoz és a vagyoni censushoz van kötve? *(Ugy van! balfelől.)* Kérlelhetetlen sorrendben haladt előre nálunk a társadalmi erők elporlasztása, hogy vakolatul szolgáljanak a társadalmi hatalmasságok czifraságának. Ma már a közpályán jóformán csak megtüretnek, de a nemzet sorsára döntő befolyást gyakorolni alig vannak feljogosítva azok, kik bármely kiváló intelligentiával és önzetlenséggel birjanak is, de nem tartoznak az uralkodó társadalmi hatalmasságokhoz. 1848-ban eltörülték a parasztok jobbágyságát és most, t. ház, ugy látszik, be akarják hozni a középosztály és intelligentia jobbágyságát. *(Zajos tetszés balfelől.)* És mig egyrészről egy csöppet sem csodálkozunk azon, hogy a hadseregnek, melynek csak anyaga kitünő, de a szelleme nem, szükségképen meg kell veretnie; addig másrészről nem gondolunk arra, hogy a nemzet anyagi és szellemi erejének is, daczára az alkotmány formai biztosítékainak, évről-évre jobban hanyatlania és mind több vereséget kell szenvednie, ha ott is mint a hadseregben, csak az anyag kitünő, de a vezető szellem rosz és ha az az uralkodó rendszer, hogy az előjogok, a vagyoni census több és döntőbbek legyenek, mint az erkölcsi erők és az intelligentia. *(Igaz! Ugy van!)*

És, t. ház, mi e téren már oly messze jutottunk, hogy egy tekintetben elmondhatjuk: túlhaladtunk Román; mert Rómában csak a lovat tették consullá; nálunk a szamárból is lehet! *(Zajos derültség. Mozgás.)* És mennyi gúny hangzik a katonai subordinatio ellen, mely az egyéni önállóságot kiöli, mely pedig minden túlzásai közt is nélkülözhetetlen a hadsereg szervezetében. De vajjon érezi-e a magyar társadalom azt a gúnyt, mely ebben visszapattan ő rá, midőn mint egy alkotmányos nemzet társadalma, évről-évre jobban tűri azt a subordinatiót, melybe a ranglétrák és a társadalmi osztályok skálája szerint behajtatik. *(Tetszés a baloldalon.)*

A 60-as évek végén a nemzetet csak a politikai pártok osztották meg, de a társadalom nem zárkózott el. Voltak eszmék, czélok, melyek a társadalom minden rétegét áthatották és egyesítették. Az igazságügy, a közoktatásügy a kormányzatban vezérszerepet játszott; a jogegyenlőség érzete élő valóság volt, az értelmi erőnek volt értéke, a közvélemény factor volt, a képviselőház tekintélyes és a főrendiház anachronismus.

És ma? Ma az állam és a társadalom képe ép olyan, mint egy teljesen kiépített vasuti és telegraph-hálózat, melynek azonban egyes helyein fel van tépve a sín és elszakítva a drót. Az állomások mind megvannak, teljesen felszerelve és berendezve, de csak localis értékűek, mert az egésznek összeköttetése nincs meg. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

T. ház! Nem lehet nagyobb fokát képzelni az erkölcsi tényezők hanyatlásának, mintha beáll az, hogy a nyilvános életben mindenki gyanakszik egymásra és mindenben a magánérdekek rugóját keresik. És mi „annyi balszerencse közt, oly sok viszály után“ szerencsésen eljutottunk ide. Eljutottunk oda, hogy ma már mindenki bizonyos comicai szinben áll, a ki még nagy eszmékért és czélokért áldozni és lelkesülni akar és tud; és mindenki nagyon okos ember, a ki csak az anyagi hasznot nézi. *(Ugy van! balfelől.)* A positio teszi ma már az embert és nem megfordítva és a ki a saját erejéből akarja magát felkürzdeni, annak erre csak egy utja van: az önmegtagadás, de annak nem keresztényi, hanem nagyon is pogány értelmében. *(Derültség.)* Mert bizonyos positiók ma már nemcsak a bureaucratiában, hanem a társadalomban is nem érhetők el másként, csak felsőbb kegy, protectio vagy kinevezés által.

Évről-évre megtelnek az iskolák falai, az egyetemek, az ipari és kereskedelmi intézetek serdülő ifjusággal. Hova tünnek mindezek, ha tanulmányaikat bevégzik? Elenyésznek, elfeledtetnek, egyrészt a bureaucratia, másrészt a községi vagy városi élet alárendelt positióiban és csak nagyon kevesek és kiváltságosak azok, a kikből rögtön főispánok lesznek. *(Derültség.)* Mindezek az iskola falai közt együtt éreztek, együtt gondolkoztak és nem egyszer ifjuságuk daczára, a közéletnek factorai lettek.

De szétmenve, elszakadt köztük minden kapocs és soha többé egymásnak erőt és támaszt nem nyujthatnak; mert nincs erkölcsi alapon nyugvó közéletünk, a hol a távol állók is egymásnak kezet nyujthatnának. Eléri őket a társadalmi subordinatió, mely sokkal rosszabb, mint a katonai; mert a katonai subordinatió legalább egyesít, de a társadalmi subordinatió elválaszt. És a katonai subordinatióban, bármilyen vak legyen is, megvan legalább az a democraticus alapeszme, hogy nincs senkinek kiváltsága. A mi alkotmányos életünk pedig, daczára a subordinatió uralkodó elvének, csupa kiváltságokból áll. *(Ugy van! balfelől.)*

Digitized by Google

Kit vonnak itt ma felelősségre, ha magas polczra állittatván, hol nagyon fontos ügyek függnek tőle, nem bir a kellő szellemi erővel vagy értelmi képzettséggel? Kit vonnak felelősségre, ha meggazdagszik, bármiként szerezte gazdagságát? *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* És kit védenek meg itt, ha alárendelt positiójában nem tudja tűrni az igazságtalanságot és föltámad ellene? El van ítélve és el van tiporva! *(Zajos helyeslés a baloldalon.)*

Hiszen ide is, t. ház, hányszor érkeznek kérvények, a melyek nagyon fontos sérelmeket panaszolnak; és mi történik itt az ilyen kérvényekkel? *(Halljuk!)* Általános figyelmetlenség közt néha felszólal valaki s aztán a kérvény az előadó véleménye szerint eltemettetik ugy, hogy soha arról nem tud többé senki. *(Derültség balfelől.)* Pedig, t. ház, a magánsérelmek nem mindig kis dolgok és Angliának prestige-e tisztán csak abból emelkedett ki, hogy soha egyetlen egy magánemberét sem engedte igazságtalanul és büntetlenül megsértetni. Ennek a háznak a prestige-e is egészen másképen nézne ki, ha ide a községek és a szegény emberek nem hiába jönnének panaszra *(Helyeslés balfelől)* és a kormányzás is egészen másképen folyna, ha a minister urak nem tudnák előre, hogy az ide bejött kérvények, bármilyen flagrans sérelmet panaszoljanak is fel, megint csak az ő kezökbe jutnak és ők azt tehetik azokkal, a mit nekik tetszik. *(Igaz! Ugy van!)*

Igy azután, t. ház, ne csodálkozzunk, ha mindenki ki van szolgáltatva a társadalmi és politikai hatalmasságok önkényének és ha lassanként mindenki megalkuszik és lemond a polgári bátorságról és alkotmányos öntudat dignitásáról. *(Tetszés balfelől.)* Ne csodálkozzék senki, ha a közigazgatás minden ága menekszik a felebbvalók kegyei alá, az állami bureaucratia a ministerek mosolyát lesi, az ügyvédek elrejtőznek kamaráikba, az orvosok külön egyleteikbe, az iparosok a czéhekbe, a városi polgárok casinóikba, olvasóköreikbe és mindenütt védegyletek alakulnak, önző és gyűlölködő consortiális szellemmel, hogy minden ember a másik rovására boldoguljon. És a választásoknál majd minden szerepel, csak a bizalom ritkán; majd minden érdek föllép, csak a közérdek ritkán. És midőn fölmerül a Jansky-affaire és minden ember az arczához kap, mert nemcsak érzi, hanem hallja is annak csattanását: *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* akkor bizonyos körökben páni rettegés támad, hogy vajjon el vannak-e ejtve felülről, mert ha felülről el vannak ejtve, akkor hiába való a többség, akár milyen nagy és engedelmes legyen is. *(Zajos helyeslés a baloldalon.)*

És, t. ház, ilyenek után én egy cseppet sem csodálom, hogy a hadsereg szelleme nem oly jó ma, mint volt 1867-ben, de nem vagyok képes ezért minden felelősséget magára a hadseregre róni *(Helyeslés balfelől)* és ama királyi kéziratnak előttem az az értéke van, hogy ha megoldást nem is, de legalább időt ad, hogy azt kereshessük és e közben felnyithassuk a szemeinket.

A mi a hadügyi kérdés megoldását illeti, t. ház, én előttem tisztán áll az, hogy a mennyi fontos ok és körülmény szól ma az ellen, hogy oly sok évi politikai és nem csupán a jelen kormányt terhelő rendszer hibáinak jóvátétele előtt, a nemzet anyagi és szellemi erejét most vigyük bele egy provocatióba, a hadsereg kérdésében: ép oly annyira világos előttem, hogy a hadsereg helyzete előbb-utóbb gyökeres átalakulás elé megy és vagy a követelt garantiák adatnak meg, vagy pedig Magyarországnak különállása és a dualismus is kérdésbe jön. De hogy az egyik vagy a másik fog-e megtörténni? attól függ, a mi közbeesik. Egy azonban bizonyos. Az, hogy sem a jobbik, sem a rosszabbik eshetőség be nem állhat a kormánypolitika és a kormányrendszer közreműködése nélkül A mint hogy a Janszky-demonstratiók sem öltöttek volna oly nagy mérveket, hogy ha a legtöbb helyen maga a kormánypárt is bele nem vegyül és ha Tisza Kálmán ministerelnök két hétnél tovább geszti magányába el nem rejtőzik, a dolgok fejlődésének szabad folyást hagyva. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Meglehet, hogy az unalomig el van csépelve már, hogy a jelen kormány hatalma a nemzet gyengeségéből ered és e gyöngeségeket fokozza. De a ki még most sem érzi szükségét annak, hogy első sorban a kormánypolitikának kell átalakulni, hogy megtisztulva mindazon nyügöktől, melyeket hosszas önfentartási harczaiban magára vett; hogy e nyügöktől megtisztulva, egy a kormánypolitikából eredő igazán szabadelvű és democraticus irányzattal felemelje az állam és társadalom mindazon ellankadt tényezőit, a melyek talán családi és udvari nexusban nem is, de annál többet vihetnek a közéletbe az önzetlenség, a munkaerő és az intelligentia frissítő hatalmából; a ki még most sem érzi, hogy az a rendszeres hajtóvadászat minden ellenzéki párt és törekvés ellen lehet igen kitünő és mulatságos sport, de nem lehet komoly politika és hogy egy többség, a mely a nemzettől kierőszakoltatik és a melytől a legtöbb esetben a bizalom kierőszakoltatik, hivatását sem felfelé, sem lefelé nem teljesítheti; a ki mindezt még most sem érzi: az igazán irigylésre méltó boldog kedély és megérdemli sorsát. *(Élénk helyeslés és tetszés.)*

Én elhiszem és felteszem, hogy a kormány sokszor maga sem bánná, ha sok dologtól, a melyet megtenni kénytelen, a többség tartaná vissza és sok dologra, a mit megtenni haboz, az ellenzék kényszerítené reá. De az ellenzék, ha akarná is, ezt a szolgálatot meg nem teheti; mert egy oly kormányrendszerrel szemben, a mely a hatalom minden eszközét első sorban önfentartására és az

Digitized by Google

ellenzék üldözésére fordítja, az ellenzék első sorban szintén a saját léteért harczolni kénytelen és hogy ez ne így legyen, hanem hogy a pártok örökös tusája helyett a pártok összműködése bekövetkezzék, arra az impulsust nem az ellenzék, hanem csak a kormány politikája adhatja meg. *(Helyeslés balfelől.)*

Nekünk a hadsereget erősíteni kell kifelé, de félni kell erejétől befelé. Vannak garantiáink, melyek a hadseregben a magyar elemeknek elismerést biztosítanak és mégis a kormány nem tud mást tanácsolni, mint hogy ifjaink minél többen menjenek a hadseregbe s így foglalják el a tért. Mi a hadseregtől semmit sem tagadhatunk meg, de abban semmit ki nem vívhatunk. Ez egy circulus vitiosus, a melyből a nemzet, ha tovább fejlődni akar, kell hogy kijusson. De a kormány vezetése és támogatása nélkül képtelen erre. Hiszen más, a mienknél nagyobb és gazdagabb országokban is, hol a társadalom elég erős, hogy a csapásokat kiheverje, más országokban is, a kormánypolitika évtizedekre vetheti előre vagy hátra a nemzet anyagi és szellemi létét; hát még minálunk, a hol már majd minden érdek az állam támogatására szorul, nálunk csak gondolni is arra, hogy a kormány politikai vezetése nélkül a lekötött anyagi és szellemi erők felszabadulhassanak, a társadalom ellentétbe jutott osztályai egyesülhessenek és hogy megszünjék az a nemzetsorvasztó helyzet, a melyben a munka nem csak nem szerezheti, de nem is pótolhatja a vagyont s melyben a vagyontalanság társadalmi servitusra vezet: mondom, nálunk még csak gondolni is arra, hogy mindez a kormány politikai támogatása nélkül jobbra forduljon, képtelenség. Valaminthogy ép ily képtelenség arra is gondolni, hogy mindezeknek jobbra fordulása nélkül akár a hadsereg, *(Helyeslés balfelől)* akár a nemzetiségi kérdés problemáit valaha szerencsésen megoldhassuk.

Ha, t. ház, ezen 11 évi kormányrendszernek más czélja nem volt, mint megmutatni azt, hogy Tisza Kálmánt nem lehet megbuktatni: akkor ez a czél teljesen el van érve. Annyira el van érve, hogy mikor a Janszky-ügy alkalmával a miniszterelnök ur kimondott két erélyes szót, *(Halljuk!)* a mi miatt ő ellene felzúdultak bizonyos elemek, mikor tehát nyilt volna alkalom a miniszterelnök ur állását megrendíteni, a t. miniszterelnök ur épen ezekről a padokról nyerte a leghatályosabb támogatást. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A reactio elemeinek be kellett látniok, hogy Magyarországon nincsen párt, a melylyel conspirálni lehet és a mely a közjogi vagy hadügyi kérdésekben kevesebbet kérne, vagy kevesebbel megelégednék, mint Tisza Kálmán. S így lőn, hogy a miniszterelnök urnak ama két szót sem visszavonnia, sem kimagyarázni nem kellett. S ez az egyetlen egy vívmánya van ránk az egész Janszky-ügynek. De hát mi lenne, ha ez sem lenne? *(Derültség és helyeslés.)*

De ha az eddigi kormányrendszernek czélja nem csak ez volt: kimutatni, hogy Tisza Kálmánt nem lehet megbuktatni, hanem az is, hogy a nemzet alkotmányos prestige-ét nem lehet büntetlenül megsérteni és hogy a magyar nemzet követelését nem lehet sem kijátszani, sem ignorálni: akkor, t. ház, be kell látni mindenkinek, hogy az az út, melyen a kormánypolitika eddig haladt, nem vezetett ide. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Be kell látnia mindenkinek, hogy az az út még csak egyhez vezethet, egynek bizonyításához: ahhoz, hogy Tisza Kálmánt nem lehet megbuktatni semmi által, de ő általa mindent. *(Ugy van! Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

És mivel én nem hiszem, hogy ez akár a t. miniszterelnök urnak, akár a t. többségnek czélja volna: tehát nem fogadhatom el az előadó ur javaslatát, mely e kérdés fölött napirendre térést indítványoz; mert ezt a kérdést olyannak tartom, a mely fölött napirendre térni nem lehet s épen azért hozzájárulok a gróf Apponyi Albert által beadott határozati javaslathoz. *(Zajos hosszas helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Horváth Gyula: Azt hiszem, méltán appellálhatok a t. ház bölcs belátására, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* hogy egy ilyen széles keretben mozgó és annyit átölelő beszédre egyszeri, hallás után nálamnál sokkal tehetségesebb ember is a dolog érdemét illetőleg igen nehezen tudna ugy reflectálni, hogy az abban elmondott eszmék és felhozott érvek vagy kellőleg megczáfoltassanak, vagy kellő világításba állittassanak; hanem azt lehetetlen elhallgatnom, hogy reám igen t. barátom beszéde egy kitörölhetlen, erős benyomást tett: ez a benyomás pedig az, hogy t. barátom elmondott igen sok nagy igazságot, de — ez az én hitem és meggyőződésem — ezen igazságok alkalmazásánál nem volt igazságos.

Azt nem akarom kétségbe vonni, hogy a soldatesca, a reactio és mindaz, a mitől méltán félhet minden nemzet, a bátorságot és az erőt a polgári társadalom és a kormányzat gyengeségeiből veszi. Ezt elvitatni nem lehet, ez ugy van. És hogy ez ugy van, ezt a történelem lépten-nyomon tanusítja.

De ebből azt következtetni, t. ház, hogy a jelenlegi állapot a mi hadseregünknél társadalmunk desorganisatiójának volna a kifolyása, nézetem szerint, nem lehet. Lehet érveket venni azokból a gyöngeségekből, melyeket a t. képviselő ur lát, de hogy tulajdonképen az ok itt volna keresheto, azt bizonyosan nem fogja mondani és az okot nem is fogja itt megtalálni az, a ki igazságosan akarja keresni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Talán lesz még alkalmam beszédem folyamán a t. barátom által elmondottak egynémelyikére

Digitized by Google

visszatérni; de itt egyegyel mindenekelőtt tisztában kell lenni. E házban is, azt hiszem, a házon kivül is mindenki érzi, hogy sajátságos szokás van ma nemcsak ebben az országban, de a monarchiában, sőt egész Európában is. Azt mondják, hogy bizonyos dolgokat nem opportunus, nem diplomaticus elmondani és kezdik felcserélni a szerepeket. Azt mondják, hogy a parlamentek egyes kényes ügyek felett nem tanácskozhatnak, mert ettől bizonyos regard, ne hogy elrontsuk az ügyet, vissza kell, hogy tartson minden embert. Én azt hiszem, t. ház, épen a viták által világositatnak meg a kérdések és ha azon conflictusokat, melyek történtek a polgári és a katonai osztály között, bármennyire is eltakarjuk, ez azon ügyeknek nem fog használni annyit, mint hogy ha azok kellő igazságos világításba helyeztetnek. *(Ugy van! Ugy van!)* Hiszen egy megtörtént dolog feletti aggályokról van szó, melynek jogosultságát az uralkodó egy kézirattal ismerte be és midőn azok eloszlatására azt az eszközt, melyet én a magam részéről nem tudok eléggé méltányolni, kezébe vette, hogy a megnyugvást megadja: ez egyszersmind felhivás volt az én nézetem szerint, arra, hogy ezen ügy épen azért, hogy a conflictusok éle elvétessék, minden oldalról sine ira et studio megbiráltassék *(Helyeslés jobb- és balfelől)* és én azt hiszem, t. ház, hogy azon beszédek, melyek az ügy lényegére vonatkozólag mondattak, akár foglalják el azon álláspontot, melyet én itt szerencsés leszek elfoglalni, akár ellentétes álláspontot, azok ugy a hadsereg, mint az állam érdekeinek szolgálatára lesznek.

Mert legalább én reám a beszédeknek a legtöbbje nem azt a benyomást tette, hogy itt a hadsereg intézményének ellenségei volnának, hanem azt, hogy igenis vannak a különböző oldalokon criticusai, kik a hadsereg intézményét magát s a hadseregben történt tényeket azon jogosult birálat alá veszik, a melyre a magyar parlament mindig jogosult volt és jogosult lesz. *(Ugy van! Ugy van!)*

Megvallom, t. ház, ennél az odiosus Janszky-ügynél a legnagyobb hiba, nézetem szerint az volt, hogy a hadseregnek magatartását a nyilvánosság elől el akarván vonni, ez által, hogy ugy mondjam, minden gyanu feljogosittatott, hogy szárnyra keljen és bejárja az országot. Én, t. ház, igyekeztem tudomást szerezni a történt tényről, mely később a fejlemények és félrevezetések folytán oly flagrans dologgá vált; és a hogy megindult: lehet, hogy téves, hibás felfogáson alapuló cselekedet volt; de én oly oldalról, a melynek igazságszeretetében kételkedni jogosítva nem vagyok, arról akként értesültem, hogy ama tény, ha kellő világításba helyeztetett volna az első napon itt az országgyülés előtt, az esetben aligha lett volna egyetlen egy ember is, a ki abból a magyar nemzet érzületének flagrans megsértésére való törekvést következtethetett volna.

Polónyi Géza: Hát miért nem magyarázta meg a ministerelnök ur? *(Mozgás.)*

Horváth Gyula: Csak később tudtam meg. De én, t. ház, tagadom azt s itt az urakkal egészen ellentétes állást foglalok el, hogy lehetne a közös hadseregnek akár subaltern, akár bármily magas állású tisztje, a kinek mint egyénnek tényejogosultan ugy volna tekinthető, mint a magyar nemzet közérzületének megsértése. Erre egyesei a hadseregnek, akár hatalmas, akár kicsiny tisztek legyenek, erővel nem birnak; mert én a nemzetet sokkal hatalmasabb, erősebb piedestálon állónak tartom, semhogy ahhoz bármily egyes egyén hozzá nyulni képes legyen. De, a mint mondám, az egész dologban az indító ok maga oly természetű volt, hogy csak a fejlemények által rontatott el.

Kimondom s beismerem teljes készséggel, hibáztak a katonai oldalon s hibáztak a polgári oldalon. Már a ministerelnök ur említette mult felszólalásában, a mit azonban eléggé hangsúlyozni nem lehet, hogy minden cselekmény, a mely a katonai oldalról történik, rendesen és örökké nemzetellenes törekvésekkel és hazafiatlansággal insinuáltatik. Én azt tartom, hogy legalább néha az ügyetlenséget is meg kellene engedni *(Élénk tetszés és derültség jobboldalon)* és nem kellene folytonosan ép a nemzeti közérzület védelme szempontjából oly súlyos kifejezéseket használni, minden egyes apró tévedéssel szemben, a mely azt a katonatisztet — ugy mondom — örök időkre megbélyegzi, rásütvén a hazafiatlanság bélyegét. Ez az út lehet, hogy arra alkalmas, hogy pillanatnyilag — felháborodás támadván — azok, a kik ily merész kezekkel — ugyszólván — nemzetsértésekre akarnak vetemedni, ily módon megrettentessenek; de nekünk nem erre van szükségünk, hanem arra, hogy annak a hadseregnek — a mely az államnak egyik leghatalmasabb factora és intézménye és arra való, hogy az állam érdekeit ugy benn, mint künn megvédhesse, még ha azon nézetet el is fogadnám, a mit nem fogadok el, a mely a t. túloldal egyik pártját vezérli — addig az ideig, mig az önálló magyar hadsereg fel fog állittatni, ennek a hadseregnek, mondom, ennek a factornak, melyen Magyarország biztonsága nyugszik, prestige-je kifelé és befelé megmaradjon. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ez nem csak a hadseregnek érdeke, hanem, nézetem szerint, a magyar államnak is első és legkomolyabb érdeke. *(Helyeslés. Ugy van! jobbfelől.)*

De viszont abban a nézetben sem vagyok, mintha a hadsereg prestige-ét ugy lehetne fentartani és megvédeni, ha a nála elkövetett botlások, hibák és talán rosszakaratú intézkedések leplezgettetnek, nyiltan el nem mondatnak és azokra reá nem utalnak. Abban gróf Apponyi Albert

Digitized by Google

t. képviselő urnak teljes igaza van, hogy magát a Janszky-ügyet illetőleg a megnyugvást megadta a királyi kézirat, valamint el kell ismernem, abban is igaza van Apponyi képviselő urnak, hogy nincsen az országnak egy polgára, nincsen talán e háznak egy tagja sem, a kiben ez intézmény fejlesztése iránt ne volnának aggályok, melyeket a királyi kézirat nem old meg. De hiszen én nem is vártam ettől a királyi kézirattól azt, hogy azon aggályokat, melyek az intézkedéseknek hosszú sorát követelik, azzal megoldva lássam. Azt hiszem, ha vannak egyik-másik oldalról valakinek aggályai, szükséges, hogy azok itt e házban egész őszinteséggel kifejeztessenek. Azon egyes botlásokat, melyeket egyik-másik, kisebb vagy nagyobb rangú katonatiszt elkövet, sohasem tartom oly súlyos megítélés alá tartozóknak, mint egyes intézkedéseket, melyek, ha nem is látszanak első tekintetre flagrans sértéseknek, de következményeikben sokkal súlyosabbak. Reá mutatok kettőre. *(Halljuk!)*

Méltóztassanak csak elolvasni a hadügyministernek azon rendeletét — a Janszky-affaire után történt — a melyben elrendeltetik, hogy az egyéves önkénytesekből lett tartalékos tisztek az egyenruhát ezentúl nem viselhetik szolgálaton kivül. Én nem helyezek erre valami nagy súlyt, de kérdem: vajjon a katonaság és polgárok közötti jó viszony megerősítésére vezető helyes intézkedés-e ez és épen a jelen viszonyok közt, hogy a hadseregnek a polgári osztályban levő tagjai a jövőben azt a jogot, a mit eddig használtak és a mi tetszett is nekik, nem gyakorolhatják? Ez nem valami súlyos sérelem; itt nincs megsértve törvény; de hogy vajjon czélszerű volt-e ezt az intézkedést épen most meghozni, azt ítéljék meg akár Budapesten, akár Bécsben?

Rámutatok egy másik dologra. Tudjuk, hogy egy hadsereg harczképességének megtartása tekintetéből azon hadsereg nyelvének tudása feltétlenül és okvetlenül szükséges, annyira szükséges, hogy igen helyes intézkedésnek tartom azt, hogy ha azoknál, a kik a tiszti vizsgát leteszik, a qualificatióul meghatároztatik, hogy a német nyelvet értsék és beszéljék. De vajjon czélszerű, tapintatos és alkalomszerű intézkedés-e, szintén a Janszky-affaire után, újból hadügyministeri rendelettel oly intézkedéseket hozni be, melyek az állapotokat a multtal szemben szigorítják? Én természetesnek tartom, hogy épen azon időben, midőn az ily intézkedések annyira flagransak és szembeszökők, ha ez megtörténik, a nemzetben bizonyos aggályok támadnak fel.

Belátom, hogy a magyar hadsereg felállítása ellen igen komoly és helyes érvek hozathatnak fel; de én, ki nagyjában osztozom a külpolitikára vonatkozólag azon nézetekben, melyek itt a függetlenségi párt részéről felhozattak, nem tudok elzárkózni az azon kérdésben fekvő aggodalom elől, hogy erélyes, hatályos külpolitikát miképen lehessen folytatni akkor, mikor a hadsereg desorganisatiójának követelése vettetik fel? Méltóztassék e tekintetben igazságosnak lenni. Irányi Dániel t. képviselő úr maga azt mondá, hogy az általa pártolt határozati javaslat gondoskodik arról, hogy ne egyszerre hozassék be az egész változás, hanem egy bizonyos idő alatt, addig pedig bizonyos intézkedések léptettessenek életbe. Én kérdem a képviselő úrtól, kiről meg vagyok győződve és tudom, hogy úgy a külügyi kérdésekben, mint mindazokban, melyek egy állam életében fontosak, egy hosszú életen át nagy tapasztalásokat szerzett: vajjon nem gondolja-e, hogy annak a szónak csak kimondása is, hogy egy meglevő hadseregből más intézmény, két különvált sereg alkottassék, nem is várva be a következményeket, hogy a desorganisatiót, mert ennek kellene az organisatiót megelőznie, ez utóbbi azután felváltsa, vajjon annak csak kimondása is nem elég súlyos indító okot képez-e arra, hogy a monarchiának külellenségei felkeljenek ellenünk: abba helyezvén legfőbb bizalmukat, hogy azon állammal, mely csak most fog hadseregе organisatiójához, most azonnal kell végezni és nem szabad bevárni az időt, mikor az organisatiót megteremtette? *(Ugy van! jobbfelől.)*

Nem tudok továbbá elzárkózni az elől sem, hogy ki ne mondjam, hogy még ezen nehéz viszonyok közt is, ha birálat alá vétetik bizonyos mértékben a hadsereg és czélszerű átalakíttatására és fejlesztésére fektettetik súly, ez, bármit mondjanak is, magára a hadseregre és az állam érdekére ártalmas hatással nem lesz; de ha egyes esetekből következtetve, a hadsereg tisztjeiben való bizalom minduntalan megingattatik és azoknak hazafisága minduntalan kétségbe vonatik, a kik talán a legközelebbi időben vérükkel és életükkel fogják megpecsételni azt, hogy e monarchiához és államhoz ragaszkodnak: ez sem a hadsereg, sem a magyar nemzet és állam jól felfogott érdekében nincsen. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Én azt hiszem és e tekintetben beszélhetnek akármit, hogy bizonyos idő mulva, nem mondom, hogy a magyar állam, de a hadsereg harczképességének érdekében tért fog hódítani a magyar nyelv már csak azért is, mert a honvédség intézménye ma már hatalmas factor és ezt, mint Polónyi képviselő ur akarná, egy rossz viczczel nem lehet megczáfolni, mert e mellett komoly érveket szolgáltatott a fejedelem, a nemzet és Európa elismerése. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Ha jól emlékszem, Polónyi t. képviselő ur azt mondá a honvédségről, hogy olyan Mittelding.

Polónyi Géza *(közbeszól)*: Igy gondolkoznak arról a közös hadseregbeli tisztek.

Horváth Gyula: A t. képviselő ur erre fektet nagyobb súlyt, én pedig a komoly érvekre

Digitized by Google

és komoly dolgokra. Ez köztünk a különbség. Én a komoly érvekre emlékszem, a rossz viczczeket pedig elfelejtem. *(Élénk derültség jobbfelől.)*

Polónyi Géza *(közbeszól)*: Ez a mondás is azok közzé tartozik, a mit elfelejtünk!

Horváth Gyula: Ismétlem, t. ház, hogy bármint ne akarják is, a magyar nyelv a hadsereg harczképességének érdekében mindinkább terjedni fog, mert terjednie kell. *(Ugy van! jobbfelől.)* És erre leszek bátor a legközelebbi hadgyakorlat alkalmából egy példát felhozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A nyáron egyik nagyobb hadgyakorlat alkalmával egy közös hadseregbeli tábornok suitejébe a különböző tisztek közé két olyan honvédtiszt is be volt osztva, a ki egyformán jól beszélt magyarul és németül, hogy azon rendelkezések, a melyek azonnali intézkedést igényelnek, mindkét nyelven azonnal végrehajthatók legyenek. A tábornok e két tisztet eldisponálta. Ezután történt az, hogy egy honvédhuszárokból kiküldött kémjárat jött vissza s azok közül senki sem tudott másképen, mint magyarul. A jelentést nézték s próbálták megérteni, de miután senkisem tudott a suiteben magyarul, várni kellett addig, mig magyarúl tudó tisztet kaptak, a ki a jelentést megmagyarázhatta. Ha tehát ez a hadgyakorlatoknál ily kellemetlenséget okoz, mily óriási következményeket vonhat maga után háború esetében! Én nem kivánom, hogy egyszerre hozassék be a magyar nyelv a hadseregbe és ugyszólva praeclusiv terminusokhoz köttessék, hanem meggyőződésem és ezt nem itteni hangsúlyozás, hanem az élet fogja megmutatni, hogy a ki a hadsereg harczképességének emelésére törekedik, annak egyszersmind kell, hogy oda törekedjék, miután a hadseregnek lényeges és fontos kiegészítő részét képezi a magyar honvédség, hogy a hadseregben jövőben mindinkább terjesztetvén a magyar nyelv, hasonló eshetőségek kikerültessenek és bármint is akarják egyformává tenni a különböző Regimentssprachékkel a magyar nyelvet, itt egy más komoly és hatalmas érdek követeli azt, hogy a magyar nyelv a Regimentssprache niveaujan messze magasan kell hogy álljon, nem a magyar állam érdekében, hanem a hadsereg harczképességének megtartása érdekében. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középen.)* De t. ház, itt visszatérek egy kérdésre, melyről egész őszinteséggel és nyiltsággal, meggyőződésem szerint fogok nyilatkozni. Minden komolyan gondolkozó magyar embernél, valamint a hadsereg minden komolyan gondolkozó tagjánál egyformán meg kell, hogy legyen azon óhaj, hogy ugy a hadsereg jól felfogott érdekében, mint a magyar állam jól felfogott érdekében, hogy ugy mondjam, a rokonszenv szálait mind összébb és összébb kell vonni és a végén megteremteni azt a szivélyes viszonyt, melynek a hadsereg és a nemzet polgársága közt lennie kell.

De ha igaz, hogy e tekintetben történnek vétségek, hibák, talán mondhatnám bünök is egyik részről, az is igaz, hogy nagy és erős idegenség mutatkozik a másik részről is. Legyünk igazságosak és őszinték. A közös hadsereg csapatai, mikor a monarchia más államaiban egyik, vagy másik garnisonba mennek, ott igen szivélyes otthonra szoktak találni. Hiszen itt is megvan egy bizonyos formaiság, de az az otthon-nyujtás, az nincs meg és bizonyos nuance-a a bizalmatlanságnak a hadsereg tisztjeivel szemben még mindig létezik. Kár, t. ház, a fölött vitatkozni, hogy ki kezdje előbb e viszony megváltoztatását. A ki a szivélyes viszonyt meg akarja teremteni, az a magyar állam jól felfogott érdekében, ha magyar ember, a hadsereg jól felfogott érdekében, ha katonatiszt, kell hogy ugy mondjuk, keresse azt és minden olyan alkalmat kerüljön, a mely conflictushoz vezetne. De még ezen apró conflictusok kikerülése, a szivélyes viszonynak megteremtése még nem minden, a mit ebben az irányban az én felfogásom szerint tenni kell.

A mi a legfőbb és mire minden oldalról egyformán kell hatni: az az, hogy megértse végre valahára a hadseregnek minden tagja, hogy a magyar nemzetnek olyan érdekei nincsenek, a melyek akár a monarchia, akár a dynastia komoly érdekeivel collisióba jöhetnének; és az, a ki a magyar kormány és a magyar nemzet érdekei ellen vét, okvetlenül kell, hogy vétsen ugy a dynastia, mint a monarchia ellen. S erre újból bátor vagyok egy példát felhozni. Kétségbe vonják ugyan a ház azon oldalán, hogy a királyi kézirat az egész nemzetet megnyugtatta, de hát tényleg a megnyugvás mindama jelei, melyeket azoknak lehet venni, az ország minden részében mutatkoznak. Ezt hiába próbálja bárki is elvitatni, csak kisérlet marad. A királyi kézirat teljesen megfelelt azon várakozásnak, hogy a ministerelnök ur képes lesz általa megnyugtatni a nemzetet.

De vajjon ép akkora mérvben felelt-e meg annak, hogy az a szellem, melyre annyiszor történik hivatkozás itt a házban, mely az uralkodót magát a nemzet iránt eltölti, ép igy meg legyen a hadsereg minden rétegében? És vajjon a legutóbbi időben e szellem bevitelére történt-e a hadseregben annyi, mint a mennyi történt a kormány s ezt be kell ismerni, az ellenzékek részéről is az országban mindenütt? E szellem bevitelére a legpracticusabb mód, ha egyes, a hadseregben szolgáló ifjak viszik azt be. És minél több magyar ifju szolgál a közös hadseregben, annál inkább megvan az a biztos talaj, melyen e jó szellem ki fog hajtani.

De ezzel szemben újabban azt állítják, hogy az intézmény maga oly természetü, hogy abban magyar ember nem férhet meg.

Ez állítás azonban a gyakorlati életből szám-

Digitized by Google

talan czáfolatot nyer. De megczáfolja azt maga a 48-iki függetlenségi harcz története is. Az 1848-iki hadsereg, mint zsoldos hadsereg, még inkább kénytelen volt azt a hagyományos szellemet fentartani és még sem lehetett azt ugy ápolni, hogy akkor, midőn Magyarország erői ugyszólván forrásba indultak, e hadseregben is be ne álljon a megoszlás. Hányan vannak azok között, a kiket a nemzet kegyelettel említ, a kik ama hadseregben szolgálva is meg tudták szerezni azt a szellemet, mely őket a szabadságharczban való halálra vezette. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Ne keressük a mentegetőzést. Itt hiba van, azt látja mindenki. A magyar állam érdeke azt kivánja, hogy minden magyar ember, az állam jól felfogott érdekében a hadseregben szolgáljon. Ne keressünk okokat, melyek alatt e szolgálat alól kivonjuk magunkat.

Itt nagy érdek forog fenn és inkább barátkozzunk meg a kisebb kellemetlenségekkel, inkább tűrjük el azokat, mintsem az állam és a nemzet nagy érdekeit veszélybe hozzuk. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezek voltak, t. képviselőház, nagyjából azok, a miket a jelen vitában felhozni akartam. *(Halljuk!)*

Még egyet azonban nem hagyhatok felemlítés nélkül és ez is Polónyi igen t. képviselő urnak tegnap tartott beszédére vonatkozik. *(Halljuk!)*

A t. képviselő ur, mint erős jogász, magyarázatot hozott fel arra vonatkozólag, hogy a hadseregről szóló 1848-iki törvény intézkedéseit a kormány és az uralkodó nem tartották meg, ezért a felelősséget kell, hogy a kormány viselje.

T. ház! Nekem ugy tetszik, hogy a t. képviselő urnak tévednie kellett e kérdés felfogásában; mert én nem tehetem fel azon függetlenségi párti képviselőkről, a kik, még mielőtt a t. képviselő ur e házba bejött volna, a nemzet elidegeníthetlen érdekeit mindig egész komolyan igyekeztek megvédeni és mindent, a mire az 1848-iki törvények alapján jogunk van, érvényre emelni legalább megkisérlettek, hogy ezen képviselő urak egyikének sem jutott volna eszébe indítványozni, hogy a hadseregbeli tisztek kinevezésénél a miniszteri ellenjegyzés meg nem történtéért a ministerium felelősségre vonassék. Hát ez évek hosszú során át, mondjuk 20 éven keresztül elkerülte az egész t. pártnak figyelmét egy ily flagrans, nagy és a t. képviselő ur által alkotmánysértésnek nevezett dologban?

Én nem hiszem, hogy a képviselő urnak is komolyan szándéka lett volna akár a kormányt, akár magát az uralkodót is törvénysértés vagy alkotmánysértés vádjával érinteni. Ez különben is az 1868-iki törvényből, mely a jogokat taxative felsorolja, evidenter megczáfolható lenne.

Hanem kötelességet mulasztanék, ha kifejezést nem adnék azon meggyőződésemnek, hogy ilyen vádakat hangoztatni egy tekintetben nem jó. Nem jó azért, mert hogy ha ilyen alkotmánysértésekért, a melyek, hogy most valóban nem történtek, mindenki elhiszi — és én merném állítani, hogy ebben az irányban a képviselő ur pártjának egyetlen tagja sem fogna ő mellette fölállani — ha mondom, ilyen alkotmánysértésekért emeltetik vád, ok és alap nélkül, ennek következménye az lehet, hogy később, ha netán komolyabb vádak emeltetnének is, azokra mindenki csak annyi súlyt helyezne, mint erre.

Ezek után, t. képviselőház, én elismerem — hiszen magam is rámutattam — hogy számtalan intézkedések volnának szükségesek; de mert az előadó ur által tett javaslatnak elfogadása nem involválja azt, hogy további intézkedések a kellő időben és módon ne eszközöltessenek és mert a gr. Apponyi Albert t. képviselő ur határozati javaslatának elfogadtatása esetén az is leszavaztatnék, a mit leszavazni az én nézetem szerint nem áll senkinek szándékában — és hogy nekem nem áll szándékomban, azt merem állítani — leszavaztatnék t. i. azon intézkedések sora, melyek ugy a hadsereg, mint az állam érdekében kivánatosak, de melyek a mi javaslatunk által egyáltalában kizárva nincsenek, sőt a ministerelnök ur tegnapi határozott nyilatkozata szerint is a határozat meghozatala után is más időben újra discussióba hozhatók: ezen oknál fogva kijelentem, hogy a kérvényi bizottság javaslatát, mely azon intézkedések megtételét nem zárja ki, a melyek gr. Apponyi képviselő ur javaslatában benne vannak, elfogadom és elfogadásra ajánlom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Thaly Kálmán: T. ház! Nem tudom, miután az idő meglehetősen előrehaladt, méltóztatik-e megajándékozni figyelmével, hogy beszédemet meghallgassa ma. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha kegyes lesz a t. ház még ma meghallgatni, igenis készvagyok szólani. *(Halljuk! Halljuk!)* Horváth Gyula t. képviselőtársam most mondott beszédére óhajtok mindenekelőtt egy pár megjegyzést tenni. Igen örvendek, hogy ama padokról oly beszéd hangzott, a mely legalább egy részükben a létező bajoknak valóságát elismeri.

Én egyetértek abban Horváth Gyula t. képviselő urral, hogy az oly sérelmek, a melyek magas hatóságok, katonai intéző körök által követtetnek el és nem egyes sporadicus jelenségek: azok a közvéleményt sokkal mélyebben érintik, mint az egyes egyének tényei, mert ezek esetlegességből is eredhetnek.

Igen helyesen utalt a t. képviselő ur a hadügyminister azon két rendeletére, a melyre, szerintem, a legkevesebb szükség sem volt és a mely épen a hadsereg és a nemzet közti jó egyetértésnek csak ártalmára lehet.

Digitized by Google

Ugy fogom fel a tartalékosok egyenruhaviselését megszorító rendeletét a hadügyministernek, mint a melyet magam is feljegyeztem és megemlíteni óhajtottam, mint a mely csak tápot szolgáltathat azon nem épen kivánatos, de egyöntetü érzületnek, a mely a nemzetet a hadseregtől elválasztja. A német nyelv tudásának kiterjesztésénél, illetőleg, hogy az előléptetésnél a német nyelvnek tökéletesen nem tudása akadékul szolgál, ez mélyebbre ható, mert társadalmi sérelem, amaz pedig nemzetiségi. Azért üdvözlöm a t. képviselő urat, hogy ezt azon oldalról szóba hozta.

Sajnálom, hogy egynémely más kijelentésével azonban nem lehetek egy véleményen. Például, midőn t. képviselőtársam hangsúlyozta azt, hogy habár a külpolitika főbb vonásait, ugy mint azok ezen padokról többször hangsúlyoztattak, osztani méltóztatik általánosságban, mindazonáltal a hadsereg kérdésével kapcsolatba hozva nem találja czélszerűnek, hogy ilyen criticus időben a hadsereg ketté-osztásának kérdése még csak szóba is hozatik.

Gyöngíteni e párt sem akarja a monarchia védképességét s nem akarta soha. Most csak röviden érintem, hogy e párt nem ma hangsúlyozza először az önálló hadsereg szervezésének szükségét. Mi nem ma hozzuk ezt először szóba, hanem elejétől fogva hangsúlyoztuk. Nem a mi hibánk, hogy a már annyiszor hangsúlyozott óhajtást, mely szerintünk a nemzet nagy többségének szivében is él, meg nem hallották mindez ideig a döntő helyen. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem a mi hibánk, ha ma ismét kénytelenek vagyunk ehhez ragaszkodni, mert ez most is változhatatlan meggyőződésünk. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Azoknak a hibája tehát, ha az idők most nem épen alkalmasak a felemlítésre és mi mégis felemlítjük, a kik annak idején, mikor az idők alkalmasak lettek volna a hosszas béke alatt arra, hogy a különválasztás annak módja szerint megtörténhessék a nélkül, hogy a monarchia védképessége szenvedne ez által, az ő hibájuk, hogy meg nem hallgatták azon őszinte hazafias, szivből és meggyőződésből eredő óhajtásokat és kivánatokat, a melyeket ezen padokról ezen irányban hangoztattunk.

T. képviselőház! T. képviselőtársam a hadgyakorlatokról szólva, igyekezett feltüntetni azt, hogy czélszerűbb lenne a kétnyelvüség. Fel méltóztatott hozni egy példát. Ez a kérdés sokszor meg volt már a házban vitatva. Imént Helfy képviselőtársam is említette. Felhozta egyebek közt a krimi hadjárat példáját, a hol négy nyelven vezényeltek egynyelvü hadsereg ellen és a négynyelvü vezénylet megverte az egységes vezényletü hadsereget. Ott vannak Mária Terézia dicsőséges hadjáratai, a melyekben a magyar ezredeknek magyar volt a nyelve — mert csak II. József császár tette azt általában németté — Józseftől fogva pedig az utolsó időkig nagyon sok dicsőséget a hadsereg nem mutathat fel, semmi esetre pedig annyit, mint Mária Terézia, Hadik, Savoyai Eugen és a Lotharingiak korában, a mikor pedig az egységes vezénynyelvnek még ideája sem volt meg. De épen a t. képviselő ur nagyon jól fogja tudni, hogy leszámítva az ilyen vezérkarnak s a többi teendő jelentéseket, ma a vezénylet leginkább signalok által történik és igy még inkább lehetséges a különböző vezénynyelv. Abban a felhozott concret esetben pedig a példa épen azt bizonyítja, hogy a hibát a főparancsnok követte el, a ki a magyar tiszteket, a kik azon czélból voltak mellé rendelve, elvezényelte. A hibát tehát keressük a fővezénylet ben, valamint az osztrák hadseregnek nemcsak táborkari gyakorlatain ban, de komoly ütközeteiben is a hiba mindig a fővezénylet ben keresendő.

T. képviselőtársam felemlítette az 1848-iki tisztikar példáját. Felhozta a dicső emlékezetü hősöket, a kik az akkori osztrák hadseregből átjövén, híven átküzdötték a szabadságharczot és sokan a szent ügynek martyrjaivá lőnek. Igenis tudjuk azt mindnyájan és kegyelettel csüggünk emlékeiken; de bátorkodom felhozni, hogy a párhuzam a mostani tisztikarral nem egészen áll. Nem akarok arra utalni, hogy az osztrák hadsereg, a mint *(a jobboldalra mutatva)* onnan is hangsúlyozzák, nem ugyanazonos az osztrák-magyar hadsereggel, hanem egy másik körülményre bátorkodom felhivni t. képviselőtársam figyelmét. Nevezetesen igen jól méltóztatik tudni, hogy az 1848-as években még az osztrák hadseregben a concretual status nem létezett; a tisztikar nem egy közös, az egész ezredekben azonos tour szerint lépett elő, hanem az ezredi avencement volt meg. Ez okozta azt, hogy az ezredek kebelén belül, egyik ezredben — a milyen az ezredes vagy a főtisztek voltak — a tisztikar szelleme kitünő volt, másokban kevésbbé az. Már most oly tisztikar, melynek élén például egy Kiss Ernő állott, nem is tűrhetett egy hadnagyocskát sem, a ki hasonló szellemtől ne lett volna áthatva, mint az ő vitéz és hazaszerető ezredese. Az a körülmény, hogy a legbensőbb viszony kötötte azon ezredeshez a tisztikart, hogy mintegy családiasságban nőttek ugyszólván fel, ez tette azt, hogy a tisztikar a maga egészében jött át ezen ezredeknél és küzdötte át a háborút, akár volt magyar, akár külföldi, mint például Leiningen, Pöltenberg, stb. Azonban mondom, az összehasonlítás nem egyez azon körülmény miatt, hogy az általános concretual status a ma már osztrák-magyar tisztikar szellemét egészen mássá tette, mint a minő az ezredi avancement idejében volt.

De ha már t. képviselőtársam történeti példákat idéz — és szerintem helyesen — ne méltóztassék a dolognak másik oldaláról sem meg-

Digitized by Google

feledkezni, ne méltóztassék tudniillik megfeledkezni arról, a mi ott a Lajtha mellett történt, mikor az ország későbbi kormányzója, akkori ministere megengedte a tiszteknek, a kinek scrupulusai voltak a magyar ügynek tovább szolgálni, hogy visszamehetnek az osztrák hadsereghez. Azoknak bizony nagy volt a száma, a kik Kossuth Lajos engedélyével élve, Mógával együtt átmentek, oly jelentékeny volt számuk, hogy ezerekre ment.

Ezeket bátorkodtam a t. képviselő urnak, különben nagy érdekkel hallgatott szellemes beszédére megjegyezni.

Áttérek most beszédemnek tulajdonképeni tárgyára.

Miután régebb idő óta szerencsém van e t. háznak tagja lenni, a hadsereg kérdésében sokszor volt alkalmam szerény nézetemet tüzetesen kifejteni, következőleg nem untatom a t. házat azzal, hogy az egész kérdést gyökeresen fejtegetni, kimeríteni igyekezzem; inkább foglalkozom egyes itt hallott állításokkal. *(Halljuk!)*

Többek által hangsúlyoztatott, a királyi kéziratban is benfoglaltatik, a ministerelnök is ismételten hangsúlyozta, hogy hibásan cselekednének azok, kik a hadsereg ügyeire vonatkozólag egyesek tényeiért, sokszor sajnálatos, téves tényekért az egészet igyekeznének felelőssé tenni. Ezt elismerjük és nem is tettük. De különböztetnünk kell.

A ministerelnök ur ezen dolgoknak már a lánczolatát is előhozta és ez a kérdés összetartozik. Vegyük a kérdésnek másik oldalát. Kérdezem én, ha a Hunyadiak, a Kinizsiek, a Szondiak, a Zrinyiek, a Bocskayak, a Rákóczyak hősies példáit vesszük, mik azok? Egyes emberek hősies tettei, de azért a nemzetéi sem szüntek meg lenni. Sőt ha a magyar hadtörténelemtől elvonnók egyeseknek dicső tetteit, megsemmisítenők azt a történelmet.

Ha tehát nem áll egyébből az összes, mint az egyesek tényének lánczolatából, természetes, hogy mi sem meríthetjük meggyőződésünket a hadsereg tisztikarának szellemére nézve egyébből, mint egyesek tényeiből, kivált mikor azok sürűn és mindig egy irányban nyilatkoztak. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Egy irányban nyilatkoztak azon esetek, ha Seemantól kezdve végig nézünk a Dienstlik, Rüsthowok, Janszkyak és nem tudom még kiknek a során. Nem is akarom ezen eseteket odiosus szinben részletezni, csak indokolom az ellenzék eljárását akkor, ha midőn következetesen egy irányban látunk éveken át a közös hadseregnek iránt nem épen barátságos hangulatú elemei részéről — mert vannak barátságos hangulatúak is — tényeket elkövettetni, akkor lehetetlen ezen egyes, bár lánczolatos, kapcsolatos és irányzatosan elkövetett tényekben nem látni azon bizonyos hagyományos szellemet, melynek nyilatkozása épen ezen egyes tények sürü és következetes felmerülésében mutatkozik. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Gróf Apponyi t. képviselőtársam tegnapi jeles beszédében rámutatott ama különbségre, a mely a régi osztrák hadsereg és a mostani osztrák-magyar hadsereg között létezik, annak alkatelemeit és rendszerét tekintve, nevezvén tudniillik ez utóbbit az általános védkötelezettség elvéből kiindulva, néphadseregnek. Midőn a t. képviselőtársam ezt megérintette, a másik oldalt, melyet ezzel párhuzamosan óhajtok érinteni, ép a fenforgó kérdést tekintve, említetlenül hagyta. Én a bajok forrását egyrészt e tényben keresem s nem abban, hogy néphadsereg és általános hadkötelezettségen alapszik, mert ezt helyeslem. De tekintsük a másik factort; nem magát a hadsereget, a nyers anyagot, a mint a katona urak nevezni szokták az idomítandó hadi tömeget, de az idomítókat, kik a katonai szellem megítélése szempontjából inkább tekintet alá esnek: tekintsük a tisztikart. Ennél ép az a baj, hogy nem birta magát azonosítni a néphadsereg fogalmával és igényeivel s még most is hivatásszerű katonai családok szövetségéből áll. Ebben keresem a baj főforrását s ebben találom föl azt is, hogy a magyar ifjakat, kik a közös hadseregbe lépnek, miért nem fogadják ott — e leggyengédebb kifejezéssel élve — szivesen.

Ha a császári királyi Militärschematismust, a mely hogy hiteles okmány, azt a t. honvédelmi minister ur is el fogja ismerni, kezébe veszi bárki és azt a fáradságot veszi magának, hogy a tiszti rangokon átsurranjon a tábornokoktól a tisztjelöltekig, fel fog tünni bizonyos családi sarjak sokasága. Ezen családokat meg fogjuk találni Roggendorftól mostanig. Ezek az ugynevezett katonacsaládok. Ezek, származzanak bár belga, lothringeni, burgund, olasz vagy spanyolfajból, a régi osztrák hadsereg átöröklött katonai ivadékai, melyek nem akarnak és nem óhajtanak mássá válni, mint a minők őseik voltak az ezen hadsereg elődjét képező osztrák hadseregben. Ezek a Berufsoldat-ok. Ezek a közös hadsereget kizárólagos uradalmuknak és birodalmuknak tekintik, természetesen a legfőbb hadúr alatt. Ez egy bizonyos neme a létért való küzdelemnek, egy bizonyos katonai darvinismus. *(Derültség balfelől.)* Hát Hentzi is svájczi származású volt, de esetleg Debreczenben született. Akár hány van ilyen közöttük, magam is ismerek ilyent, a kit megkérdeztem, mert magyar városban született, vajjon magyar-e, mire ő nemmel felelt s midőn azt kérdeztem, hogy olasz-e vagy német, azt felelte: „Ich bin ein Soldatenkind".

A tisztikar igen nagy része — tárgyilagosan vázolom az állapotokat s nem akarok ebből az illetőkre nézve semmi becsmérlést kivonni, csak tényeket ismertetek — ily hagyományos katonai családok ivadékaiból áll, kik lehet, nem kételke-

Digitized by Google

dem, hogy vitéz emberek és criticus pillanatokban megállják a tegyelem parancsolta sarat, mint őseik is megállották, de a mint őseik megszoktak a szabadság eltiprására Landsknechtekként harczolni, ugy e szellemet örökölve apáiktól, e szellemben neveltetve, ezek s mind erre készek. Minthogy pedig a létfentartás ösztönénél fogva, ama sok alapítvány következtében, melyekre katonatisztek gyermekei első sorban vannak jogosulva, az ingyen helyekre katonai tanintézeteken s académiákon s azok leányai pedig Hernalsban, mondom, hogy ezeket az állami jótéteményeket, melyeknek ez csak kis része — mert sok egyéb is van még — ők élvezhessék kizárólag ezek a nagyszámú, századok óta lévő katonai családok, a darvinismus, a létért való küzdelem ösztönénél fogva a magyar ifjakat zaklatással iparkodnak visszatartani a közös hadsereg tisztikarába bejöveteltől, hogy kizárólagos tulajdonuk legyen nekik ezentúl is a katonai uralom és a katonai jótékony beneficiumok. Tehát erről az oldalról is kell tekinteni a dolgot, nem csupán a gyűlölet oldaláról, bár ez is bennünk ellenük igen sokak közt létezik. Tehát nem is annyira az egyének a hibásak, mint inkább az institutiók, melyek közt neveltettek, a katonai nevelő-intézetek. Én tehát a bajok főforrását abban látom, hogy mig a legénység az általános védkötelezettség elvénél fogva népsereget képvisel, ezen elvhez a tisztikar alkalmazkodni nem tud, vagy nem akar, megmarad a régi Berufssoldatnak, azok ma is Landsknechtek, csakhogy Wallenstein nélkül. Hogy ezt igazoljam, bátorkodom csak néhány vonásra utalni, hogy minő fogalmaik vannak még igen magasrangu, kitünő képzettségü és tiszteletreméltó törzstiszteknek, sőt tábornokoknak is az alkotmányról, erre nézve nem egy alkalmam volt velük barátságosan eszmét cserélni, midőn maguk kértek meg, hogy magyarázzam meg nekik ezt vagy azt a közjogi dolgot. Én mindent iparkodtam nekik megmagyarázni, a mi tőlem telhetett, utóljára is a legjobb akaratukmellett is — köztük három csillagos tábornok is volt — annyira birtam menni, hogy azt mondták, hogy ez mind nagyon szép, hanem ha a császár akarja, mindazt elveheti. Ez jellemzi a közös hadseregbeli tisztikarnak fogalmát az alkotmányosságról. Ennél tovább nem tudtam a legjobb akaratom mellett sem menni. Felfogtak mindent, megértettek mindent, de a vége az volt, hogy, mert a császár adta, tehát, a mikor neki tetszik, a nélkül, hogy a nemzetnek valami sérelme volna ebben, vagy joga volna ellene zúgolódni, visszaveheti az összes alkotmányt.

Nagyon igaza volt tehát gróf Apponyi Albert képviselő urnak akkor, midőn a katonai nevelő-intézetekre rámutatott, hogy az orvoslást már ott kell kezdeni; de azon nehézségek, melyeket Irányi Dániel t. képviselő ur az ellen fölemlített, nagyon fennállanak. Mert hogy ott a szellem ma is a régi, hogy az intézeti tanári kar, tisztelet a kevés kivételnek, a magyar nemzet iránti szeretet, az alkotmányosság iránti tisztelet, de még csak annak komoly megismerését sem tanítják, ez tény. Egy esetet például hozok fel, legközelebb egy hónap előtt történt. Egy királyi törvényszéki biró, a kinek szavahihetőségét magamra vállalom, fiát egy magyarországi katonai iskolába vitte felvételre. A fiu, annak daczára, hogy ott a felvételi vizsgát a törvény rendelete szerint magyarul is megtartani kötelesek, annyit tudván németül, hogy felelhessen, németül felelt meg a kérdésekre és felvétetett. Az apa a folyamodványhoz csatolt okmányokat visszakérte, de erre térítvényt kellett kiállítani. Azon intézetben az igazgatónak segédtisztje véletlenül magyar volt, vagy tudott magyarul, megbizatván a térítvény kiállításával, kedveskedni akart és magyar nyelven állította ki a térítvényt, azt aláirás végett az igazgató elé terjeszti, a ki reá nézett, ketté repeszti a térítvényt és a hadnagy lába elé veti és lekorholja: tudja meg ön, hogy az intézetnek hivatalos nyelve a német, tessék azt németül megirni. Ez most történt a kőszegi katonai intézetben. Ha már a Magyarország területén levő katonai intézeteknél a Janszky-affaire után is történhetik ilyen, mit remélhetünk akkor a katonai pályára lépő ifjaink nevelésétől?

A királyi kéziratra nézve előzőleg még egy kérdést vagyok bátor intézni a ministerelnök urhoz. *(Halljuk!)* Kérdésem ez: vajjon megjelent-e az a legfelsőbb kézirat egyszersmind a „k. k. Armee-Verordnungsblatt"-ban is? Én azt gondolom, nem jelent meg. Ha nem jelent meg, akkor annak a közös hadsereg tisztikarára nézve érvénye nincs; érvénye lehet a polgárokra, de a katonatisztekre nézve nincs. Ezt ismét egy tábornoktól hallottam. Hogy ha ő Felsége mint magyar király szentesít egy törvényt és kihirdettetik a magyar hivatalos lapban, akkor az mi reánk nézve irányadó, de a katonaságra nézve nem; mert azt mondják, a mi a Verordnungsblattban megjelent, mi azt ismerjük, arról tudomást veszünk, egyebet nem ismerünk. Ha tehát ott nem jelent meg: akkor a czél tévesztve van, mert akkor csak az egyik félt inti nyugalomra és barátságos viszonyra a hadsereg iránt, mig a tisztikart nem inti arra, hogy becsülje meg az alkotmányt, midőn mondja, hogy a hadsereg őre az alkotmánynak béke idején is. *(Ugy van! Ugy van! a szélső balon.)* Hogy pedig ez az intés ráfér a tisztikarra magára, az világos.

Magáról azt mondotta a t. ministerelnök ur, ha tán az ő hanyagságára vonatkoznék az intés, szivesen felveszi a figyelmeztetést. Jól teszi, de ha a ministerelnök felveszi, vegyék fel azt a katonatiszt urak is. Ez okból óhajtandó, hogy a királyi kézirat a „Verordnungsblatt"-ban is közzététessék, mert különben semmi sikere nincs.

Digitized by Google

Ez a királyi kézirat egyik igen tiszteletreméltó részében azt mondja, hogy a hadsereg béke idején védeni tartozik a törvényeket és igy az alkotmányos intézményeket is. Mi következik ebből t. ház? Ez valóságos utalás szerintem a koronás király, a legfelsőbb hadur részéről a hadseregre nézve, hogy a mit védeni, a mi iránt tisztelettel és engedelmességgel viseltetni tartoznak, arra tegyék le az esküt. Épen a legfelsőbb hadur egyenesen arra utal, tehát, hogy a hadsereget meg kell esketni az alkotmányra.

Irányi Dániel t. képviselőtársam is ráutalt és mi is kivánjuk a határozati javaslatban és állítani merem, hogy ezt mondja ki a hadúr, a király, midőn a kézirat arra utal, mert szavából más logikát, mint hogy az esküt a hadsereg az alkotmányra letegye, kivonni nem lehet. És ez nem is praejudicálna, mert ha a király a koronázáskor leteszi az esküt az alkotmányra, miért ne tehetnék le az esküt a „Knecht"-jei, a mint magukat nevezik. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Horváth Gyula képviselőtársam előadta, hogy nem jól cselekszünk, midőn a hadsereg ketté választását most követeljük. Mi régóta követeljük, nemcsak most és nem a mi hibánk, hogy eddig nem történt meg. De miután az időket criticusoknak mondják s miután azzal vádolhathának, a mint Horváth Gyula képviselő ur implicite vádolt is, hogy megrázkódtatással járó intézkedéseket kivánunk a fenyegető idő daczára, erre nézve egy tényre kivánok hivatkozni. *(Halljuk!)*

Emlékezhetnek a t. ház tagjai Kossuth Lajosnak szép levelére, évekkel előbb irta, abban van egy mondat, melyet igazán minden magyar embernek szivébe kellett volna vésnie és ez oly mondat, melynek szivbe vésése ellen a dynastiának sem lehetne legkisebb kifogása. Nevezetesen Kossuth azt irta, hogy: „Én nem óhajtanám hazámat azon máglyának látni, melyen a kétfejü sas megégettetik." Mikor ő, ki az 1849-iki alapon áll, a multaktól eltekintve, a hazaszeretetet helyezi előbbre és a gyülöletet annak alája, akkor ki tehetné fel mi rólunk, kik az 1848-iki törvények és tisztán a personalunio alapján állunk, hogy mi óhajtunk oly máglyát hazánkból és oly megrázkódtatással vinni véghez a közös hadsereg ketté választását, mely rázkódtatás a monarchia védképességét gyöngitené?

Én, t. ház, sokat gondolkoztam annak gyakorlati kiviteléről, hogy a most még, fájdalom, közös osztrák-magyar hadsereg, ha az idők, mert el fognak jönni, mi módon lesz ketté választható a nélkül, hogy a védképesség meg ne gyöngittessék. Az utóbbi szempont előttem mindig irányadó volt, mert az állami érdekeket, melyeket minthogy a monarchia túlsó államának érdeke hazánk érdekeivel összefüggnek, tekintetbe venni szükségesnek tartok. Erre vonatkozólag igen tüzetes tervvel tudnék előállni, de most még nincs annak ideje.

Csak röviden megemlítem azt, hogy szerintünk, mint mi a gyakorlati keresztülvitelt képzeljük, első az elvi elismerés. Ez pedig semmi rázkódtatást nem fog okozni, sőt jelenteni fogja, a mit jelentett Mária Terézia idejében a magyarok felkiáltása: „Vitam et sangvinem". Akkor is két hadsereg hadakozott, egészen külön és a magyar mentette meg a trónt. A magyar hadsereg sokkal nagyobb lelkesedéssel menne tüzbe bárki idegen ellen, ha legalább elvileg ismertetnék el a rég óhajtott és vágyott jog. Igaz, tudom, hogy a honvédelmi minister ur, legalább a népfelkelési törvény tárgyalása alkalmával nagyon alárendelt factornak jellemezte a lelkesedést. Neki csak fegyelem és kötelességérzet kell. Mindazonáltal én a lelkesedést nehéz pillanatokban, mikor nemzetek és államok létéről van szó, nem tekintem oly alárendelt factornak, sőt oly nevezetesnek, mely a történelem bizonysága szerint akkor menti meg az államokat, mikor a fegyelem felbomlott és a zsoldos hadak már szerte széjjel szaladtak, akkor áll elő a nép és teszi kötelességét a haza megmentése érdekében. Elismerem, hogy annak előre való szervezése czélszerü s ezt nem tagadtam azon felszólalásomban sem, csak hivatkozom a lelkesedésre, mely legalább akkora factor mint a fegyelem, ha nem erősebb nála és a mely lelkesedést akárminő ügyben önök oly mértékben sohasem fognak fokozni a magyar nemzetnél, mintha önálló hadsereg, önálló magyar zászló és vezénylet alatt fog harczba menni.

Az elvi elismerés után következik a második lépés: a tiszti status ketté választása, azután a tisztképző intézetek reformja s mindenekelőtt az, hogy a Ludovika-akadémia állíttassék párhuzamos magaslatra a bécsujhelyi katonai akadémiával, mely kötelezve legyen a magyar ifjaknak katonai nevelésére, nemcsak honvédifjaknak, hanem a hadseregbe lépőknek is. Igy történhetnék a többi, a területi dislocatió megvan, a vezényleti nyelv kevés nehézséggel járna. Előbb a lovasságnál, azután a gyalogságnál és végre a tüzérségnél kellene fokozatosan a gyakorlatban keresztülvitetni a már elvileg — tegyük fel — királyilag szentesített ketté választást és igy 3—4 év alatt megtörténhetnék ez a nélkül, hogy a monarchia védképessége bármikor és bármely támadás ellenére gyengülne, sőt az elvi elismerés által felkeltendő nemzeti lelkesedés következtében még tetemesen erősbülni fogna.

T. ház! Ha visszatekintünk a mostani osztrák-magyar hadsereg rendszerére s kérdezzük: mikor léptettetett az életbe? a válasz az: 1868 ban. Tehát meg kellett előznie az 1868-iki átalakítást az 1866-iki catastrophának. Akkor okultak csak,

Digitized by Google

mert belátták az illető körök, hogy harczképtelenné lettek, hogy rendszer-változtatás kell. Nem óhajtanám épen hazám érdekében, hogy megint majd a kár után okuljunk. 1859-ben Austria a csapás alatt megrendült, 1866-ban bomladozni kezdett. Ha 1886-ban vagy 1887-ben ilyen érné, harmadszorra, félek tőle, össze fogna omlani.

T. ház! Én hazafiui aggodalommal a tizenkettedik óra kongása előtt ismétlem azon, e párt által már sokszor hangoztatott óhajt, hogy ne a catastropha után, de azt megelőzőleg, annak elhárítása végett létesítsük az önálló magyar hadsereget, illetőleg kezdjük meg a ketté választást fokozatosan ugy, a mint röviden vázolni bátorkodtam.

Ezek után, t. ház, nagyon természetes, hogy kifejtett nézeteimhez képest a Győrffy és Olay t. barátaim által benyujtott kisebbségi véleményt pártolom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az idő annyira előhaladt, hogy a t. ház bizonyára méltóztatik az ülés berekesztését kivánni. A holnap délelőtt 10 órakor kezdődő ülés tárgya a ministerelnök ur által ma benyujtott határozati javaslat tárgyalása és a mai vita folytatása. Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 óra 5 perczkor.)

279. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi október hó 13-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesitès. Az inditvány- és interpellatiókönyv fölolvasása. A quota-bizottságra vonatkozó határozati javaslat elfogadása. A kérvények 25. sorrendjének tárgyalása. Napirend. Herman Ottó interpellatiója.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, gr. Széchényi Pál, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Géza, Bedekovich Kálmán, b. Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Beőthy Algernon jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Szathmáry György, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa az október hó 12-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Minthogy az elnökségnek előterjesztése nincs és más bejelentés sincs jelezve, következik a napirend szerint az indítvány- és interpellatiós könyv felolvasása.

Szathmáry György jegyző: Van szerencsém jelenteni, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincs, ellenben az interpellatiós könyvben a következő újabb bejegyzés foglaltatik: 1886. október 12-én. Herman Ottó. Az ázsiai kolera tárgyában, a ministerelnökhöz mint belügyministerhez.

Elnök: A t. képviselő ur interpellatióját az ülés végén fogja megtenni.

Következik a ministerelnök ur határozati javaslata: a közös költségek arányának újból való megállapítása czéljából országos küldöttség kiküldetése tárgyában.

Beőthy Algernon *(olvassa a határozati javaslatot. Tisza Kálmán ministerelnök belép. Zajos éljenzés a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincsen feljegyezve; ha tehát szólani senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a határozati javaslatot elfogadni, igen vagy nem? *(Igen.)* Azt hiszem kijelenthetem, hogy a többség elfogadja és alkotmányos tárgyalás végett a főrendiházhoz átküldeni rendeli. Minthogy a főrendiház ma ülést tart, kérem a t. házat, méltóztassék a jegyzőkönyvnek ezen pontját hitelesíteni, hogy mindjárt átküldhető legyen.

Digitized by Google

Beöthy Algernon *(olvassa a jegyzőkönyvi kivonatot).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvnek ezen pontját hitelesítettnek jelentem ki.

Következik a napirend további tárgya: a 25. sorjegyzékbe foglalt kérvények és pedig a Janszky-esetből kiindulva több törvényhatóság és népgyülés által a képviselőházhoz intézett föliratok és kérvények tárgyalása.

Veszter Imre képviselő urat illeti a szó.

Veszter Imre: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Hogy a Janszky-féle incidens a legfelsőbb királyi kézirat által befejeztetett s befejezettnek legyen tekintendő, oly álláspont, melyet én is szivesen elfogadok. A kérvényi bizottságnak azon nézetében azonban, hogy az említett királyi kézirat által már minden aggodalom is eloszlattatott, mely a nemzet szivében a mondott incidens kapcsán keletkezett s a tárgyalás alatt álló kérvények tárgyát képezi — egyáltalában nem osztozom és nem osztozhatom. *(Helyeslés balfelől.)* Én érteném, ha a kérvényi bizottság többsége a végre, hogy a kormánynak kényelmes helyzetet teremtsen, azt mondta volna ki, hogy nem tartja szükségesnek vagy időszerűnek, hogy a kormány a tárgyalás alatt álló kérvényekben foglalt aggodalmaknak megorvoslására, most azonnal ilyen vagy amolyan intézkedésekre utasíttassék. De nem értem, hogy a midőn minden szónok, a ki felszólalt, beleértve a t. kormánypárti képviselőtársainkat is, hangsúlyozva kiemelik, hogy igen is van elég, hogy a hadsereg viszonyai, sok kivánni, sok reparálni valót hagynak hátra; a kérvényi bizottság még is azt találja, hogy már most nincs semmi aggodalom és a hadseregen már nincs mit javítani.

Azt hiszem, t. ház, hogy a kérvényi bizottság ezen enuntiátumának elfogadása nagy hiba volna a mi részünkről, mert ha annak elfogadásával kimondja a magyar képviselőház többsége, hogy itt minden rendben van és Magyarországnak a hadseregre nézve már egyáltalában nincs mit óhajtania s nincs mit követelnie, akkor egyfelől tévedésbe ejtjük ugy a koronát, mint a döntő katonai köröket, másfelől pedig a mi kormányunknak pro futuris salvus conductust adnánk aziránt, hogy tehát a hadseregre nézve már ne tegyen semmit. *(Helyeslés balfelől.)*

Már pedig e téren van és volna elég teendő, mert önön magát ámítja, a ki nem látja vagy látni nem akarja, hogy a közös hadsereg szelleme a magyar államiság eszméjével, a magyar nemzet hivatásos jogosult aspiratióival bizonyos ellentétben áll s hogy épen ennél fogva a kettő között még nincsen meg az a benső kapocs, a mely a hadsereg érdekében ép ugy, mint a nemzet s az összmonarchia érdekében oly nagyon kivánatos volna. *(Helyeslés balfelől.)*

A ki ezt a minden oldalról mindig megujuló jelenségek után is tagadni akarná, az ellen hasztalan kisérleném meg állitásom bizonyitását. — De a bizonyítás megkisérlését s különösen az egyes conflictusok felsorolását e pillanatban már csak azért is kerülnünk kell, nehogy a recriminatiók terére jussunk s az elkeseredést mindkét oldalról neveljük akkor, a midőn a helyzet, a politikai viszonyok mind arra intenek, hogy az apróbb viszályokat, félreértéseket, szemrehányásokat feledve, egymást támogatva, egymásban bizva, várja be a nemzet és hadsereg a válságos idők — lehet, hogy közel — bekövetkezését. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Ha azonban ezek szerint be is ösmerem, hogy e kényes kérdések széltében-hosszában való tárgyalása, a létező alapok bolygatása ez idők szerint nem opportunus s én épen azért ama térre, mely a külön hadsereg távlatát tünteti fel; most lépni nem is kivánok, másfelől azt a túlóvatosságot és félénkséget sem helyeselhetem, mely minden egyszerű őszinte felszólhalást is perhorrescál s ezzel épen a létező baj helyes felismerését s a kölcsönös megértést teszi lehetetlenné. *(Helyeslés balfelől.)*

Mert baj, még pedig tagadhatlanul nagy baj az, t. ház, hogy a mi közös hadseregünk tulajdonképen nagyon kevéssé az, sőt igazat szólva, elemeit tekintve, reánk nézve majdnem idegen. — E hadsereg tisztikarában van német, cseh, szerb, oláh, horvát, tót, de magyar alig hogy van. És én kérdem, lehet e csodálkozni, ha ily viszonyok között a magyar szellem, a magyar nemzeti aspiratiók nem találnak kellő visszhangra a hadseregnél; azon hadseregnél, melynek tisztikara azon nemzetiségekből kél ki, a melyekkel épen ellenkező aspiratiói miatt egy század óta ellentétben, hogy ne mondjam, harczban áll a magyar.

Ez a főbaj, t. ház, s mig ezen segítve nem lesz, mig tudniillik a magyar eszmék s a magyar jelleg a közös hadsereg tisztikarában természetszerűleg képviselve nem lesz: addig a Janszky-féle tünetek végleg megszünni nem is fognak s addig a hadsereg s a magyar nemzet közötti egyetértés és a kölcsönös rokonszenv a kivánatos mértékig megerősödni nem is fog. A magyar törvényhozásnak, a magyar kormánynak tehát kötelessége mindent elkövetni, hogy ezen állapot mielőbb megszüntettessék s hogy a magyar elem száma, vagyoni túlsúlya és értelmisége arányában a hadseregben helyet foglaljon. *(Tetszés balfelől.)*

Csak legyen 5—6,000 értelmes, kiképzett disciplinált magyar fiatal ember a hadsereg tisztikarában, azon pillanatban megszünik minden bizálmatlanság s a közös hivatás érzete és kötelléke azonnal véget vetend a mostani abnormis állapotnak.

Digitized by Google

Hogy ez az átmenet a mostani társadalmi és politikai viszonyok között nem könnyű, azt megengedem, de épen azért kötelessége a kormánynak, hogy ezen nehézségeket enyhítse, részben elhárítsa s az utakat egyengesse.

A kormány erélyes initiativája itt annyival is szükségesebb, mert fájdalom! de be kell vallanom, hogy a magyar társadalom, e részbeni kötelességét mindeddig nem teljesítette s ha magára hagyatik, bizonyára a jövőben sem fogja teljesíteni.

Köztudomású dolog az, t. ház, mindazok előtt, a kik a történelmet komolyan olvassák, hogy a magyar középosztály a katonaszolgálattól mindig idegenkedett, hogy ne mondjam, irtózott; köztudomású most is, hogy a par excellence államfentartó elem arany-ifjúsága inkább a vármegye házakban uraskodik, vagy épen a telekkönyvi és katasteri irodákban diurnistáskodik, mintsem katonáskodjék, vagy — a mint azt gyakran hallani — magát a hadseregnél szekiroztassa.

Hogy ennek mi az igazi oka, azt most ne fürkésszük s ne feszegessük; elég, ha ismerjük a tényt, a mely e bajok forrását képezi.

E példa nélküli tény pedig az, hogy Magyarország a haza védelmét nem mindenekelőtte saját fiaira, hanem főleg idegenekre bizza. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Ösmerünk a multban és a jelenben is egyes nemzeteket, a melyek idegen népek fiaiból alkotják össze seregeiket.

A hajdani Róma legvitézebb legióit thrákokból és germánokból ujonczozta; Anglia seregei mindig egész vegyüléke volt a különböző népeknek, de a vezényletet soha nem adta ki a kezéből egyik sem s a vezénylet adta meg mindig e csapatoknak a specificus római vagy angol jelleget. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Nálunk ez másként van. — Nálunk az a csodálatos eset forog fenn, hogy mig az ország népe a haza védelmére százezreit állítja a sorokba: addig annak intelligentiája a reája várakozó, az őt megillető tért másoknak engedi át. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* — A magyar közkatonáskodik, a tisztséget, a vezetést azonban rábizza azon inferioris népfajok gyermekeire, a mely népfajokkal szemben a magyar társadalomban és a politikában egyaránt, még pedig, szerintem, joggal bizonyos hegenomiát követel a maga számára.

Ezen hallatlan állapot továbbra fenn nem tartható és ez félreismerhetlenül kijelöli a magyar nemzet és kormánya teendőit. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Bevinni a magyar elemet a hadseregbe, kivívni ott számára az őt megillető helyet, ez a feladat. *(Helyeslés balfelől.)*

Nehéz feladat, elismerem, de kivitele egy öntudatos nemzet kormányára nézve nem lehetetlen. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* — A kormány kötelessége az initiativát megragadni s a zsibbadt társadalmat alkalmas intézményekkel a szükséges önsegélyre képesíteni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

És ha ezzel szemben egyik képviselőtársam ott a túloldalról bennünket arra int, hogy az armadiába ne vigyük be a nemzetiségi kérdést: *(Halljuk!)* akkor én erre egyszerűn azt válaszolom, hogy mi a magyar elemnek ép azért akarunk a tisztikarban kellő súlyt biztosítani, hogy ott e karban épen ezáltal ki legyen zárva minden idegen nemzetiségi velleitás.

Az egész dualismus azon az alapeszmén nyugszik, hogy itt a magyar, a Lajtán túl pedig a német elem legyen az irányadó, *(Igaz! a baloldalon)* ha tehát ennek a consequentiáit a hadseregre nézve is levonjuk, bennünket nemzetiségi velleitásokkal senki nem vádolhat, hanem ellenkezőleg szolgálatában cselekszünk egy oly eszmének, a mely az én meggyőződésem szerint a monarchia mindkét államára nézve egyenesen létfeltétel. *(Helyeslés balfelől.)*

A mi már most illeti a teendők irányát, módozatait és egymásutánját, úgy azok után, a miket erre nézve már gróf Apponyi Albert képviselőtársam bőven előadott, nagyon rövid lehetek.

Hasson oda a kormány és a törvényhozás, hogy azon okok és intézmények, a melyek a magyar középosztály lethargiáját most nagyra növelik, mielőbb megszünjenek s ezzel az ifjúság más kereseti pályákra és igy a katonáskodásra is tereltessék; állítson fel jól rendezett, jól felszerelt katona-iskolákat a haza határán belül, a hol az ambitiosus, de szegény magyar közép osztály gyermekei chikánok nélkül fel is vétetnek s valódi tanférfiak vezetése mellett *(Helyeslés balfelől)* a haza hű fiaivá s a király bátor katonáivá neveltetnek; *(Élénk helyeslés balfelől)* hasson a magyar kormány oda, hogy végre valahára a katonai büntető törvény, különösen pedig a büntető eljárás a kor és jogfejlődés igényei szerint átalakittassék s ezzel a szükséges katonai disciplina is helyesebb alapokra fektettessék.

És ha mindezt a kormány erélyesen kezdeményezi; úgy lehetetlen, hogy a siker elmaradjon s bizton remélhetjük, hogy a magyar is örömmel fog belépni a hadsereg kötelékébe s hogy ott mielőbb bajtársi bizalommal is fog találkozni. *(Ugy van! balfelől.)*

Ezt akarjuk mi, ezt czélozza ama határozati javaslat, melyet gróf Apponyi Albert benyujtott s ezért én e javaslatot pártolom. *(Helyeslés balfelől.)*

Vadnay Károly: T. képviselőház! A vitának ennyire előhaladt stádiumában, midőn a kérdéshez csak igen keveset lehet hozzáadni, kétszeres köte-

Digitized by Google

lességgé válik a rövidség. Midőn tehát én csupán szavazatom indokolására kivánok felszólalni, érzem, hogy csak nehány perczre vehetem igénybe a t. ház figyelmét. *(Halljuk!)*

Ezen szándékomat nem tette nehézzé előttem szólott t. képviselőtársam beszéde, mert a miket igen jelesen elmondott, azok már itt ugy is hangoztatva és részint czáfolva, részint elismerve voltak. Én csak egy észrevételére akarok megjegyzést tenni. *(Halljuk!)*

Azt mondta ő, hogy a bajoknak egyik legfőbbike az, hogy a hadsereg annyiban nem közös, mivel kevés benne a magyar elem; gondolom a tisztekre értette, mert hiszen altiszt és legénység annyi van, a mennyi kell.

Hát ez bizonyos; magam is óhajtanám, hogy sokkal több legyen a tisztikarban a magyar elem. De mi annak módja, hogy ezt elérjük? Bizonyára nem az, ha olyan feketének festjük az ottani állapotokat, hogy a ki nem ismeri, ne is kivánjon odamenni.

Más oldalról, t. ház, én nem rég átolvastam a katonai intézeteknek névsorát és ezekből azt az örvendetes meggyőződést merítettem, hogy az ottani tisztképző-tanfolyamokban a magyar ifjak száma évről-évre mégis növekedik. Igy pl. a bécs-újhelyi akadémiában évről-évre több magyar növendék van és az is örvendetes, hogy egy részök a legjelesebbek közé tartozik.

Továbbá tudom azt is, mert ilyen katonai intézetektől megbizást kaptam, hogy nekik ma már szabad, a mi 10 esztendő előtt nem volt az, hogy t. i. magyar lapokat és magyar könyveket olvashassanak. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Most igy áll a dolog, mig azelőtt nem volt igy, mert azelőtt ez el volt tiltva és ehhez képest a szellem most javult. *(Helyeslés jobbfelől. Derültség és ellenmondások a bal- és szélső baloldalon.)* Én, t. ház, azt hiszem, hogy mihelyt egy tilalom, mely a magyarságban való izmosodásnak útját állta, megszünik, ez haladásnak mondható. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Ezen észrevételem után, t. ház, kijelentem azt a meggyőződésemet, hogy a Janszky-affaireből méltán támadt aggodalmak mai taglalását idejét mult dolognak tartom akkor, midőn a közaggodalmakat a nemzet nagy többségénél már rég elenyészteté a legfelsőbb királyi kézirat, mely nemcsak fejdelmi szó volt, mint egy pár szónok mondá, hanem igen örvendetes fejedelmi tett is, mennyiben a nemzetet egy nagy lidércznyomástól szabadította meg. Nem birálat, hanem hála illeti meg az ilyen királyi tettet. Továbbá nem tartom a mai időt arra sem alkalmasnak, hogy a közös hadseregnél kivánható reformokat most, mintegy bizalmatlanul sürgessük; mert ez idő szerint arra van szükség, hogy a hadsereg, phisicai és moralis tekintetben mentül több erővel, kedvvel, önbizalommal birjon, szemben a jövő eshetőségeivel.

A mióta a harmadik ülésszak megkezdődött, e rövid idő alatt öt interpellatiót hallottunk a bolgár ügyekben s abban mind az öt megegyezett, hogy az orosz hatalom olyan törekvéseket tanúsít, olyan erőszakosságokat követ el a bolgárokon, kiket mi vitális érdekeinknél fogva, szabad és független nemzetnek óhajtunk, hogy akár elnézi, akár nem türi azt külügyi kormányzatunk, a monarchia nyugalmát aggasztó veszély fenyegeti.

És ha, a mi nem vonható kétségbe, igy áll a dolog, vajjon szerencsésen van-e az idő megválasztva arra, hogy e korban egyes elmúlt, régibb esetekért oly általánosító vádak hangozzanak ép most a hadseregre, melyek arra kedvetlenítőleg, nyomasztólag hatnak, mert a katonai önbecsérzést sérelmesen érintik. Mert arról a seregről, melynek egy jó nagy része utoljára is vérünkből való vér, ugy beszélnek némely társaink, mintha tisztjei egy hagyományos szellem nyomása alatt egytől egyig esküdt ellenségei volnának alkatmonyunknak és nemzetünknek.

Az alkotmányossággal szemben való érzéketlenséget vagy ellenszenvet teljes átalánosságban még negyven évvel ezelőtt, vagyis akkor sem lehetett volna az egész osztrák seregre vádként hangoztatni, midőn Austriában még nyoma sem volt az alkotmánynak, mert hisz tudvalevő tény, hogy nemcsak magyar, hanem idegen ajkú tisztek is elegen léptek zászlóink alá az 1848-iki alkotmány oltalmazására.

Röviden, tárgyiasan, minden idegesség nélkül akarván a kérdéshez szólni, sem rózsaszinben, sem feketében nem fogom festeni a viszonyokat. A dolgok biztosabb megitéléséhez nem használok szemüveget mely színe és domborsága szerint túloz, nagyít s fictiv szint kölcsönöz a tárgyaknak.

Tény, hogy katonatisztek koronkint több helyen követtek el oly sérelmes erőszakosságot, melylyel egyesek biztonságát és a nemzet érzületét durván sértették. És ha ily egyes eseteket nem is igazságos a hadsereg összes tisztikara hagyományos szellemének róni föl bűnül; de az is igaz, hogy ez esetek arra mutattak, hogy a seregben bőven vannak oly szellemek, melyek nem tudnak megbarátkozni az alkotmányos élet egészséges látkörével s törvényes követeléseivel.

Ez nem tagadható, nem is menthető, csak megmagyarázható. A meghasonlás, az elnyomatás szomorú idejében oly nagy szakadás támadt a nemzet és a katonaság közt, hogy azt a jobbra fordult időben sem lehetett mindjárt áthidalni. Régibb nézletekhez, elvekhez szokott emberek, polgárok ugy mint katonák, nem birnak könnyen szakitni az érzülettel, melyben felnőttek. Ez az oka, hogy mindig sokan harczoltak a korszellem ellen akkor is, midőn annak erőre kapott árama ellen nem boldogulhatott többé az elavult nézetekhez való ragaszkodás.

Digitized by Google

Mindenesetre hosszabb időre van szükség, mig egy olyan sokféle elemből álló nagy testületet minő a hadsereg, minden ízében áthathat az ujabb fejlődés szelleme. Nemzedékeiben mintegy meg kell ifjulnia, fölfrissülnie, mig a gondolkozás megváltozása általánossá válik. Bizonyára a hadseregben ma is van még sok a régiből, de a ki sürübben érintkezett katonatiszti körökkel, meggyőződhetett arról is, hogy a sereg még sem egészen a régi többé. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Egy ellenzéki képviselőtársam és barátom annak bizonyítására, hogy alkotmányos felfogás tekintetében ma a sereg szelleme zordabb, mint a koronázás után volt, hivatkozott a Grivicsics tábornok példájára, kit akkor nyomban nyugdíjaztak, politikai tárgyalás közben tett s közjogunkat sértő nyilatkozatáért. De ez a példa ép a jobb felé való haladást bizonyítja. Ma köztárgyalás közben nem fordul elő olyan nyilatkozat, a miért nyugdíjazni kellene egy tábornokot. A kiket nyugdíjaznak, szolgálati okból teszik. A tisztelt képviselő érve csak akkor nyomna a latban, ha újabb időből tudna megemlítni tábornokot, kit közjogi elvek megsértése után sem nyugdíjaztak.

Hogy a nem épen gyors, de mégis csak haladó változást észre vegyük, ahhoz nem az kell, hogy az egyik szemünket behunyjuk s a másikat ne tartsuk nyitva s mind a kettőt csak akkor nyissuk ki, midőn egyes tisztek valahol erőszakoskodtak, vagy oly toast volt olvasható, mely nem a mi érzületünket fejezte ki. Mert voltak ám olvashatók olyan toastok is, melyek a dolgok új rendjéhez való simulás örvendetes bizonyságai. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Mondott egyet az erdélyi hadparancsnok egy kolozsvári ünnepélyen; mondott másikat egy szláv eredetü jeles ezredes, — ma már tábornok — a búcsúlakomán, melyet tiszteletére a miskolczi polgárság rendezett; mondott harmadikat a budai házi ezred parancsnoka a polgárság által megtartott ezredi jubileumkor. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Ezek is jelenségek, melyek magas rangú tisztektől eredve, tán nyomnak annyit a mérleg jobbik serpenyőjében, mint a Gulácsy t. képviselőtársam részéről tegnap „tiszteccskék"-nek nevezett rakonczátlankodók önmegfeledkezései. Ha pontosan jegyezgettük volna az örvendetes nyilatkozásokat, ma azoknak bizonyára hosszabb jegyzékét mutathatnók föl, mint a minő a botrányok lajstroma. A különbség az, hogy mig egy botrány után hetekig, hónapokig tart a megütközés nyilvános zaja, addig a kedvező tünetek fölött hamar napirendre szoktunk térni.

Természetes és jogszerü, ha egyesek által elkövetett durva sérelmek megtorlását erélylyel követeli a közvélemény, de az már nem méltányos, hogy még az egyes ügyvéd, lelkész vagy hivatalnok bűneért nem szokták elkárhoztatni az osztályt is, a melyhez tartoznak: addig minden egyes tiszt vétkeért, vagy tapintatlanságaért némelyek az egész sereget, vagy legalább a tisztikar hagyományos szellemét helyezik vád alá. Mi egyebet érhetünk el ezzel, mint azt, hogy mindig csak távolabb vetjük azt a várva várt időpontot, melyben az alkotmányos élet friss levegője a hadsereget is minden ízében át fogja hatni.

Ha uraim, óhajtásaink, eszményeink szerint alakíthatnók át a világot, azt hiszem, mi magyarok pártkülönbség nélkül azon kezdenők, a mint a költő óhajtja: „minden ember legyen ember és magyar". Csakhogy a politikus elérhetetlen vágyakra nem épithet, annak kötelessége az adott viszonyokkal számolni.

Már most számot vetve e viszonyokkal, bátor vagyok azt kérdeni a függetlenségi párt tisztelt szónokaitól: hihetik-e, hogy ha a közös hadsereget — óhajtásaik szerint — ketté választanók, az a kisérlet által nekünk jutó rész azonnal egészen magyar sereg volna? Magyarország külön hadserege lenne azonnal, de nyelvében és vágyaiban nem lehetne tiszta magyar, mert hisz egész ezredek létszámát más ajkú népiségek teszik. Ez etnographiai hátrány, melyet országgyülési szónoklatokkal és határozatokkal nem lehet — pedig bárha lehetne — eltüntetni a föld szinéről, óvatosságot tesz kötelességünkké. Van nekünk egy különálló és teljesen magyar szervezetü haderőnk: a honvédség. S nem emlékeznek-e rá a függetlenségi párt tisztelt szónokai, hogy e haderő Dráván túli részének utólag meg kellett adni a horvát vezényszót. Ma a közöshadseregben nincs nemzetiségi villongás.

Thaly Kálmán: Dehogy nincs!

Vadnay Károly: Lehetnek egyesek közt egyenetlenségek, de mint hadseregben nincs és nem is szabad lenni; mert mégis tiszteljék meg azt a hadsereget azzal, hogy van benne annyi fegyelem, hogy a nemzetiségi villongásoktól tartózkodik, mert különben a saját érdekeit koczkáztatná.

Nézetem szerint tehát nemzetiségi villongás oly értelemben, mint a politikai világban, a hadseregben nincs, mert az egységnek történelmi fejlődésü kapcsa megóvja attól. De bolygassuk meg e kapcsokat, a baj azonnal elharapózhatik ott is, a hol eddig nem dúlt. S legkevésbbé lehet megbolygatni akkor, midőn az eshetőségek közt áll a háború, melyben aztán nem az a lényeges, hogy milyen nyelvü a vezényszó, hanem hogy a szilárd szervezetü sereg mentül jobban meg tudja verni az ellenséget.

Egyetértek abban gr. Apponyi Alberttel, a mit kitünő beszédében mondott, hogy vannak, kivált a katonai oktatás terén, olyan reformok, melyek a sereg mai keretében is foganatosíthatók; de ő maga is érezte s kimondta, hogy azok kezdeményezésére meg kell választani a kellő módot, útat és időt. És az idő bizonyára nem alkalmas

Digitized by Google

olyankor, midőn itt benn bizalmatlanság hangzik, mely ismét csak bizalmatlanságot szül.

Midőn a kérvényi bizottság ugy találta, hogy a katonai ügyekben intézkedésnek szüksége nem forog fenn, bizonyára nem ugy értette, hogy nem is lesz többé. Nincs a világon olyan élő szervezet, melyet a kor és fejlődés szükségéhez képest reformálni ne kellene. Hisz a közös hadsereg maga is szervezetében és alapjaiban az utóbbi időben gyökeres átalakításon ment át. S át fog menni idővel megint. A kérvényi bizottság azt tartja csupán, hogy a kérvények létrejöttét előidézett, de már elsimult aggodalmakból és izgalmakból kifolyólag ezúttal intézkedni nem szükséges.

Igy értelmezvén a javaslatot, annyival inkább kész vagyok hozzájárulni, mert egyfelől a királyi kézirat az én aggodalmaimat eloszlatá, másfelől pedig attól tartok, hogy csupán hazánk ellenségeinek szereznénk azzal örömet és tán hasznot is, vérszemet mindenesetre, ha a nemzet és hadsereg közti bizalmatlanságnak csak látszata is tartósan mutatkoznék. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én a mai europai viszonyok közt azt óhajtom, hogy a nemzet és hadsereg közti kölcsönös bizalom, méltányosság és rokonszenv mentül erősebbé váljék. Ezért szavazok a kérvényi bizottság javaslatára. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Szemnecz Emil: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Midőn ez izgatott kérdés tárgyalásánál szót emelek, bizonyos tekintetben elfogulva érzem magamat azért, mert a mi a kérdésnek személyi oldalát illeti, nincs szerencsém teljesen egy véleményen lenni ez oldalon ülő *(a szélső balra mutat)* elvtársaimmal; jóllehet az ő határozati javaslatukat van szándékom elfogadni, mindazonáltal külön álláspontomat, e téren való külön felfogásomat röviden jelezni fogom.

A Janszky-vita, t. ház, a mely már napok óta folyt, igen nevezetes eredményre vezetett az alkotmánysértés tekintetében. Constatálva lett a ház előtt, hogy a hadseregnek bizonyos körei a magyar alkotmány ellen nemcsak gyülölettel viseltetnek, hanem minden alkalmat felhasználnak, hogy e gyülöletet manifestálják is; de másrészt nem lett constatálva az, hogy a jelen fenforgó esetben mindazon szereplők, kik a vitába, mint a magyar nemzet ellenségei vonattak be, tulajdonkép elkövették volna, a mi nekik imputáltatott. Elmondhatjuk, t. ház, hogy peccatur intra muros et extra, mert a mint a nemzetnek izgatottságát és idegességét felkorbácsolta egy irányban, ép ugy kellett volna igazságot szolgáltatni, mert a ki vádol, de a védelmet meg nem hallgatja, nézetem szerint, nem jár el teljesen correctül.

A kérdést személyi és anyagi szempontból kivánom birálat alá venni és legelső sorban kijelentem azt, hogy én, a mi Janszky tábornok előléptetését és Edelsheim báró lovassági tábornok nyugdíjazását illeti, a királyi kéziratban megnyugvást találok; mert a hadseregnél az előléptetési szabályok értelmében a sorrend szerint való előléptetés csak a fő- és törzstisztikarban az ezredesekig bezárólag áll feltétlenül érvényben, a generalitásnál nincs többé egyáltalában semminemü előléptetési rendszer; nincs megkötve az uralkodó, a ki e tekintetben felségjogot bir azzal, hogy a hadsereg tábornokai közül azt alkalmazza és ott alkalmazza, a kit tehetségeinél, multjánál és tetteinél fogva arra alkalmasnak talál. Elég e tekintetben utalni arra, hogy mig számosan az altábornagyok közül mai nap is dandárparancsnoksággal vannak megbizva: addig a vezérőrnagyok közül igen sokan ugyan nem, de már többen hadosztályparancsnokságokkal birnak. Ily körülmények állnak fenn Janszky tábornokra nézve is, kinek katonai képességét én, ki e körökkel némileg összeköttetésben állok, mindenütt csak dicsérni hallottam és ha a magyar nemzet uralkodó királya azt mondja, hogy e tekintetben csak szolgálati érdekek vezették, akkor nekem, mint alkotmányos polgárnak, mint a törvényhozó testület tagjának, kötelességem volt az uralkodó kijelentésében megbizni. Más viszony áll fenn Edelsheim Lipót lovassági tábornokkal szemben, a kit ugyan ma szeretnének nemzeti martyrnak tekinteni, a ki azonban a magyar nemzetnek hosszú életpályája alatt egyáltalában semmit sem tett, a ki magyar részről milliókat birtokol, de a magyar nemzet iránt kötelességét nem teljesitette. Én, t. ház, szivesen látom, örülök, hogy egy milliókkal biró magyar birtokos végre felismeri kötelességét, de azt különös érdemnek betudni egyáltalában nem akarom.

A mi magát az ismeretes budai temetői affairet illeti, t. ház — én mennyiben e téren informatióim vannak, ugy vagyok meggyőződve, hogy Janszky tábornoknak semmi szándéka nem volt a magyar alkotmány ellen tüntetni és akkor, midőn e házban az igen t. ministerelnök ur helytelennek és tapintatlannak jelentette ki e tábornok eljárását, teljesen megnyugodva éreztem magamat és tudomásul vettem a választ és kivántam, hogy e sajnos félreértésnek vége szakadjon.

Hogy nem szakadt vége, t. ház, arról mi nem tehetünk, hogy most alkotmánysértést emlegetnek, arról mi ismét nem tehetünk, mert alkotmánysértés csakugyan történt, de nem Janszky által, ki ez ügyben jelentékeny szereplő nem volt, hanem az által, kit bár e parlamentben felelősségre vonni nem lehet, a hadsereg magyar alkotmányellenes szellemét táplálja és vezérli.

Sokat beszélnek az ellen, hogy a hadseregnek, mint testületnek szelleme a magyar nemzet és alkotmány ellen irányul. Ezt feltétlenül én nem teszem magamévá és pedig azért, mert hadseregünk néphadsereg, melynek tagjai közülünk valók, melynek

Digitized by Google

200,000 tettleges szolgálatban álló tagja nem képviselheti a 600,000-nyi tartalékosok véleményét. De magának a tisztikarnak számos tagja van ugy a felsőbb, mint alsóbb rangfokozatban, kik a magyar nemzet iránt rokonszenvvel viseltetnek és kiknek rokonszenvét teljesen méltányolni tudom.

Igaz, hogy nálunk bizonyos chauvinismus ugy kiván mindent felfogni, hol csak katona áll polgárral szemben, mint a nemzet elleni gyülölet, bizalmatlanság és boszúnak munkáját. Én azonban higgadtan véve a dolgot, igen sok esetben kénytelen vagyok elismerni, hogy ezek csak személyi összetüzések, melyeknek az alkotmányhoz és polgársághoz való viszonyhoz semmi közük. Ha mindazonáltal e kérdésnél elitélő szóval járulok a vitához, teszem ezt azért, mert Janszky tábornok budai beszédét, illetőleg tapintatlan tettét követőleg Boszniában, Szerajevóban a 15. hadtestre a hadsereg főfelügyelője felköszöntőt mondott, melyben ugy tüntette fel a 15. hadtestet, mely összetételével képviseli az összes nemzetiségeket, mely a hadsereg kipróbált hagyományai szellemében hüséggel és önmegtagadással védelmezi a trón és monarchia tekintélyét s magasztos hivatásának a jövőben is meg fog felelni. Ez volt, a mi ez odiosus ügyet elmérgesítette.

Nemcsak Falk t. képviselő urnak, a kormány félhivatalosának a czikke, hanem az ország közvéleménye is e felköszöntő hatása alatt ébredt és kezdett reagálni. Mert érezte, hogy a ki az alkotmányt igy megtámadja, az nem egy alárendelt generális, nem jelentéktelen szám, hanem olyan férfi, a kinek hatalma, befolyása van; a kinek multja, tettei a magyar alkotmány elleni gyülöletét már többször manifestálták. Fokozta az elkeseredést az, hogy elégtételképen a Falk képviselő ur által tett támadásért nemsokára megjelent egy királyi kézirat, mely szóról-szóra ugyanazon szavakat, ugyanazon kifejezéseket használta, ugyanazon eszmét dicsőítette, melyeket a nemzet közvéleménye zokon vett, a melyekért Budapest polgársága tüntetett. Itt az alkotmánysértés, mert ez öntudatos, czélzatos támadás volt a magyar alkotmány, az államiság ellen, nem pedig ott, a hol egy tábornok talán tapintatlanul, talán meggondolatlanul, de mindenesetre rossz szándék nélkül intézte támadását.

Elnök: Mindenesetre figyelmeztetnem kell arra a t. képviselő urat, hogy e kifejezést, hogy czélzatosan járt el az ország ellen, nem lehet használni oly férfiuval szemben, a kiről köztudomású dolog, hogy mindenütt, a hol Magyarország felvirágzása vagy ügyeinek előmozdítása volt czélul tüzve, első helyen szokott megjelenni. Az országos kiállításnál, a mint méltóztatnak tudni, a legkitünőbb szerepet azon főherczeg vitte. Magyarország gazdaságának emelésében, iskolák felállításában mindig részt vett. Ha tehát ily férfiura azt méltóztatnak mondani, hogy czélzatos támadást intézett a magyar alkotmány ellen; azt hiszem, hogy ez több, mint a mennyi alaposan mondható. Csak erre akartam figyelmeztetni a t. képviselő urat. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Szemnecz Emil: Köszönettel veszem a t. elnök urnak rendreutasítását, de ez nem változtatja meg meggyőződésemet, melyet ama tisztelt magas állású urnak mind Magyarország kormányzójaként, mind több más alkalommal tanusított magatartása tényei bizonyítanak. A történetet meghamisítani, eltagadni nincs szándékomban. És ha megtörtént, hogy midőn Magyarország alkotmánya visszaállítását kérte, az akkori főhadparancsnok kardjára ütött s azt mondta: „Ez az alkotmányom!“ és generalisaira mutatva, azt mondta: „Ezek ministereim!“ — akkor méltóztassék nekünk megengedni, hogy a történeti tényeket, a valóságot e házban elmondhassuk.

A hadsereg szellemét igen sokan megtámadják s nagyrészben jogosan és méltányosan. Mert bár a legénység jó szellemét kétségbe vonni nem lehet, a tisztikarban sokan vannak, a kik a magyar nemzet törvényeit, alkotmányos szabadságát elismerni nem akarják. A magyar nemzet egyáltalában nem kiván többet, mint hogy hagyják békében, tiszteljék törvényeit és jogait. Mi nem támadjuk meg Austria és a birodalom többi tartományai közjogát és szabadságát, de megvárjuk, hogy ők is tiszteljék a miénket. Sajnosan kellett azonban tapasztalnunk, hogy mig a kiegyezés után általános volt a lelkesedés a nemzet és trón kibékülésén, azóta újra felütötte hydra-fejét az a szellem, mely szabadságunk elnyomására törekedett, mely nálunk akasztófákat állított és felütötte ép azon körökben, melyeknek nagy hatalmát kétségbe vonni nem lehet.

A Verwirkungs-theoria, melyet Magyarországról tudósok vagy inkább áltudósok hirdetnek, csak ép olyan, mint az a perversus eljárás, mely a magyar nemzet elleni tüntetésekben nyilvánult. Magának a tisztikarnak vannak számos és lehet mondani jó érzésü tagjai, kik maguk is bizonyára rossz néven veszik, hogy megtámadják őket, mint testületet, midőn közttik igen sokan vannak, kik a magyar nemzet iránt rokonszenvvel viseltetnek. Elég lesz utalnom e tekintetben egy igen jellemző tényre, mely ezelőtt két évvel történt a Dunántúl egyik nagyobb városban, hol a honvédség és a közös hadsereg tisztikara együtt ünnepelte meg a király születése napját. A rangban legidősebb altábornagy felköszöntőt mondott a császárra, a nélkül, hogy a magyar királyt felemlítette volna. A jelen volt honvéd tisztikar ez ellen jelentést tett és kijelentette azt, hogy a magyar honvédségnek tisztikara kéri, hogy mikor a császárt éltetik, akkor egyuttal éltessék a magyar királyt is. És

Digitized by Google

mi történt? Az, hogy azon altábornagy, a ki szintén nem czéltudatosan mellőzte a magyar király méltóságának felemlítését, kijelentette a honvédparancsnok előtt, hogy ő nem lévén ismerős a magyar alkotmány viszonyaival, nem tudta, hogy a királyt is fel szokás ilyenkor köszönteni; bocsánatot kért érte, elismeri, mondá, a magyar király méltóságát és tiszteletben tartja a magyar honvédség önállóságát.

Ez a tény is azt mutatja, hogy a közös hadsereg tisztikarában vannak igen sokan, a kik a magyar alkotmányt tisztelik, a kik a magyar nemzetiségű polgári elemmel békében akarnak maradni.

Ez azonban nem menti azt, hogy igen sokan vannak, túlnyomó része a tisztikarnak, a kik a hadsereg főfelügyelőjének szellemét követik és a magyar alkotmánynyal és a magyar polgársággal szemben ezt a szellemet propagálják. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A kérdés csak az, hogy mi ennek az oka? Az okai mi vagyunk, a kik a kiegyezés által felállítottuk a közös hadsereget, azonban nem gondoskodtunk arról, hogy a közös hadsereg tisztikara és annak hadápródjai magyar és hazafias szellemben neveltessenek. Tizennyolcz év mult el azóta. Ha a közös hadsereg tisztikarát az alkotmány iránti tiszteletre tanítottuk volna, bizonyára átalakult volna a tisztikar szelleme és most ismerné és tudná tisztelni a magyar alkotmányt. Eléggé sajnos, hogy még a hadi akadémiákban is, melyeket oly büszkén szoktak felemlegetni, a magyar alkotmányismét, a magyar történelmet nem tanítják annyira sem, mint az ipariskolákban s igy nem csoda, ha az a közös hadseregbeli tiszt nem tudja, miért lelkesüljön, nem tudja, mit kelljen tisztelnie, nem tanulta meg azt, hogy hazáját védelmezze. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ez azon szellem, a mely ellen mi küzdeni kivánunk, ez azon szellem, a melyet a Janszky-ügy alkalmából megtámadtunk. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Mi az önálló magyar hadsereget kivánjuk, hogy az igazán, teljesen független legyen a közös hadsereg szellemétől egyáltalában és minden téren.

Az önálló magyar hadsereg eszméje bizonyára oly nemes, magasztos eszme, melyért lelkesül minden magyar hazafi.

A nemzeti szellem az, mi a hadseregeket nagygyá és hatalmasakká teszi. Ott van a jelentéktelen Bulgária. Nyolcz év alatt nemzeti hadsereget tudott teremteni, mely dicsőséggel állott ellen egy nálánál sokkal nagyobb szomszéd ellenség támadásának és elég önérzettel bir arra, hogy az északi colossust, melyet előttünk annyiszor hoznak fel ijesztőül, megfenyegette, mondván, hogy Bulgária a magáé akar lenni.

Ha ily tényekkel állunk szembe, ha látjuk, hogy a nemzeti lelkesedés csodákat művelhet, akkor bátran kérdezhetjük, hogyan lehet gondolkozó hazafinak megtagadni az önálló hadsereg jogosultságát. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Nekünk ellenvetik azt, hogy nehéz a közös hadsereg különválasztása. De vajjon mikor lesz ismét husz évi béke és mikor lesz ismét alkalom arra, hogy e téren visszaszerezzük, a mit elmulasztottunk, a magyar hadsereg különállását? Husz évvel ezelőtt volt rá alkalom, hogy megtegyük, a mit eddig nem tettünk; de nagyon félek, hogy nem lesz újabb husz év, midőn ezt békében megtehessük.

A hadsereg anyaga, legénysége ma is igen kitünő szellemben van tartva, minthogy a polgárságból vétetik és a polgárságba tér vissza, midőn a szolgálatból kiszabadul. Erre a legénységre, erre a magyar polgárokból álló hadseregrészre nekünk támaszkodnunk minden körülmények közt lehet és én nem látom be annak értelmét, hogy a hadsereg tisztikarának rossz szelleméért magát az egész hadsereget megtámadják.

Az önálló hadsereg felállítása nem ütköznék semmi nehézségbe; nem azért, mert a legénység, mely ugyis a magyar polgárságból egészittetik ki, szivvel, lélekkel hajlandó lenne csatlakozni az önálló hadsereghez és mert a tisztikar tagjai közt igen sokan vannak, a kik ismerik és becsülni tudják a magyar nemzetet; de ott van a magyar honvédség, mely az önálló magyar hadsereg magvát képezhetné, méltóztassék ezt kibővíteni, lassankénti a közös hadsereg ezredeit a honvédségbe beolvasztani és meg lesz oldva az önálló hádsereg sokat bolygatott, a túloldalról sokszor megtagadott kérdése.

Ezeket voltam bátor, t. ház, általános szempontokból a vitában elébozni. Teljesen hozzájárulok az alkotmánysértés tekintetében azokhoz, a miket ez oldalon ülő t. képviselőtársaim elmondtak. Ép ugy érzem azt is, hogy a magyar nemzetnek, mely csak törvényeit, saját hazáját védelmezi, a legszigorúbban féltékenynek kell lenni jogának minden egyes szikrájára, mert nekünk nincs annyi veszteni valónk, mint esetleg egy más államnak; nekünk, a kik oly drágán, a kik 300 évi, sőt egy ezredéves küzdelem árán szereztük meg e jogokat, annyival gondosabbaknak kell lennünk, mert tudjuk, hogy elleneink nem alusznak, hogy ma is megsemmisitésünkre, jogaink confiskálására törekesznek.

Nagyon helyes volt és örülök, hogy a vita e térre vitetett át, mert a magyar parlament, az ország közvéleménye, a népgyülések, a törvényhatóságok megmutatták, hogy a jog, az alkotmány tekintetében semmit sem lankadt e nemzet lelkesedése, hogy ma is ugyanazon szivós erővel ragaszkodik hozzá, mint akkor, midőn azt visszaküzdenie kellett.

Ezek előrebocsátása után, t. képviselőház, rö-

Digitized by Google

viden jelezni kivánom álláspontomat a t. egyesült ellenzék határozati javaslatával szemben, melyet én a magam részéről elfogadni nem akarok, mert ezen javaslatnak azon intézkedése, hogy a kiegyezést megvalósítsuk, a kiegyezés által biztosított jogokkal éljünk, nem lehet politika ma, 18 évvel a kiegyezés után. Ha a kiegyezést 18 évig nem tudták respectáltatni a hadsereg intéző köreivel, ha ezek ma sem ismerik el az alkotmányos helyzetet, akkor hiába hozunk ez irányban határozatot, azok nem fogják őket annak elismerésére birni. Egyedül a kormány az, mely kellő erélylyel és kitartással képes volna e téren sokat tenni. De látjuk a t. kormánytól, hogy a mily szigorú, törhetetlen más törekvésekkel szemben, ép oly engedékeny valahányszor a nemzeti jogok megnyirbálásáról, a magyar alkotmány megsértéséről van szó.

Elfogadom ennélfogva Győrffy Gyula t. képviselőtársam határozati javaslatát azzal a megjegyzéssel, hogy a királyi kézirattal elintézettnek tartott személyi ügyeket a magam részéről bolygatni nem kivánom, ellenben az önálló hadsereg eszméjét mint politikai ideámat örömmel üdvözlöm e házban és kivánom, vajha e határozati javaslat ténynyé válnék és a magyar nemzet bölcsesége megvalósítaná az önálló magyar hadsereget.

Elfogadom a határozati javaslatot.

Herman Ottó: T. képviselőház! Talán joggal mondhatom és állíthatom azt, hogy igen ritkán foglalkozik a magyar törvényhozás egy kérdéssel, a mely általánosan, tehát nemcsak e házban, hanem a közvélemény ítélőszéke előtt is oly mélységes mélyen tárgyaltatott és megvilágittatott volna, mint a melyről ma a képviselőház tanácskozik.

És ezen kérdést, t. ház, az én szerény felfogásom szerint, semmi sem jellemzi jobban, mint a vélemények és ítéletek sokfélesége, mely ugy e házban, mint a házon kivül a kérdés tárgyalása közben keletkezett. Hogy ezen ítéletek divergentiáját kimutassam, talán elég rá utalnom arra a nagy ellentétre, a mely pl. a ház ezen oldala közt — mely elvi megoldást keres, midőn az önálló hadsereg nemzeti létét teszi előtérbe vagyis álláspontjává — létezik szemben azzal, melyet nem ugyan e házban, egy igen előkelő kormánypárti képviselő szájából hallottunk. Mert a kormánypárti képviselők is foglalkoztak ezen ügygyel beszámolóikban; pl. egy képviselő azt állította választói előtt, hogy a nemzeti hadsereg egyáltalában nem is óhajtandó, mert a nemzeti hadseregben roppant nagy veszélyek rejlenek. És hogy ő választóit erről meggyőzze, folyamodott történelmi példákhoz, folyamodott ahhoz, hogy Franciaországban a nemzeti hadsereg volt az, mely az imperialismust megteremtette és ezt ismét meg is buktatta s rá mutatott a bolgár eseményekre, a hol a nemzeti hadsereg a fejedelmet trónjáról elűzte.

Már, t. ház, ezt egy komoly ember mondta, a kinek szava e ház tanácskozásaiban súlylyal bir s ez senki más, mint gr. Bánffy Béla, Bánffy-Hunyadon saját választói előtt. Már magában véve, e nagy ellentét gondolkozásra készti a törvényhozást, midőn ez ügyben nem a generalisokra, nem az apró-cseprő napi eseményekre vonatkozólag, hanem valósággal a nemzet létérdekére való tekintetből kell, hogy véleményét nyilvánítsa.

T. ház! Ha ezen állítások és vélemények irányában az ellentéteket állítom fel, akkor a következőkre jutok. Én teljesen igazat adok Irányi t. képviselőtársamnak akkor, mikor ő azt mondja, hogy a királyi kéziratnak az a passusa, hogy a hadseregnek csak azt a szellemet szabad táplálni, a mely a legfőbb haduré, nem helyes és nem correct, mert a dolog akként áll, hogy a legfőbb hadur, mint magyar király, kell, hogy a nemzet szellemétől áthatva legyen.

Ezen királyi kéziratnak egy nagy fogyatkozása van és ez az, hogy abban ezen szó: „magyar király" nem áll ott, a hol a legfőbb hadur áll, mert ezen szónak kellett volna ott helyet foglalni, hogy a hadseregnek más szelleme nem lehet, mint a milyen a magyar királyé. Hanem akkor oda kellett volna tenni: „és az osztrák császárnak" is!

T. ház! Már most kérdem én, mi áll felebb, a király-e vagy a hadur; mert ha a király áll felebb, akkor már a magyar hazafiság szempontjából, bizonyos fokig ki van rekesztve az osztrák császár. Ezt, t. ház, tagadni nem lehet és a kik akként vitatkoznak, hogy a magyar királynak szelleme legyen kifejezve bármely institutióban, ha ugy állítják fel a dolgot, a mint felállították most, akkor ki kell rekeszteni az egész dualismust, az osztrák császárt, vagy ha azt akarják dominálóvá tenni, akkor ki kell rekeszteni a magyar nemzetet és a magyarok királyát; mert én, t. képviselőház, a királyokról is csak ugy gondolkodom, a mint gondolkodom egyáltalában emberi dolgokról, és én még a korona alatt sem képzelhetek anyától született emberi lényt, a mely egyszerre jó magyar hazafi és kitünő osztrák hazafi lehessen.

T. képviselőház! Vannak állítások, melyek egyenesen arra czéloznak, hogy félre akarják vezetni a véleményeket, vagy pedig jóhiszeműleg történnek, mert a történetet az illetők nem ismerik alaposan, vagy nem alkalmazzák criticailag. T. képviselőház! Itt pl. Pulszky Ágost képviselő ur rámutat Németországra és felveti azt a kérdést, hogy mi teremtette ott meg a polgárság és hadsereg közötti nagy egyetértést és jó viszonyt; mi más, mint egy győzedelmes hadjárat. És a conclusio, a melyre jut az, hogy ha majdan ennek a hadseregnek, ennek az osztrák-magyar közös hadseregnek szintén sikerülnie fog győzedelmet aratni, majd igen sok fog változni és az egyetértés a polgárság és hadsereg között meg fog szilárdulni.

Digitized by Google

Hát, t. képviselőház, hiszen ilyen tekintetben nem a győztes hadjáratok azok, a melyek visszahatnak az államra, a nemzetre, a nemzet aspiratióira és annak emanatióira, hanem az a czél, a melyért a harcz vívatik. Mi az, a mi a német hadsereg tekintélyét a polgárság előtt növelte és emelte? Nem a győzedelmek, hanem az, a miért ezek a győzedelmek vivattak, egy régi, magasztos, nagy eszmének a létesítése, a német egység létrejövetele. Hát, t. képviselőház, ha volt az emberiségnek példája arra, hogy csak magasztos eszmék olyanok, a melyek a nemzetet az elsőtől az utolsó emberig valósággal láthatják, a melyek a nemzettől visszahatnak magára a hadseregre, hogy csak olyanok képesek igazi győztes hadseregeket teremteni és a polgárok és hadsereg közti egyetértést igazán létrehozni, akkor a német egység létrejövetele mindenesetre ilyen példa volt.

Már most, t. képviselőház, én rámutattam az osztrák császár és a magyar király közti különbségre. Mondja meg nekem valaki, hogy melyik eszme legyen az, a melyet annak a hadseregnek meg lehet adni, hogy abban az a lelkesedés támadjon, a mely a német tábort vezette. Hát, t. képviselőház, ilyen eszme annak a hadseregnek egyáltalában nem adható. És miért nem adható? Nem adható annál az ellentétnél fogva, a mely már a közönségben egymagában benne van, mert azt a történelem bizonyítja, s mi keservesen tapasztaljuk, hogy az osztrák érdek és a magyar érdek egymástól sokszorosan elüt. *(Igaz! a szélső balon.)* Tehát, t. képviselőház, ott, a hol a hadsereg, ha az általános védkötelezettségen alapul, tehát már polgári jelleggel is bir, az ő actiójában egységes eszme által össze nem tartható, az által nem fejleszthető, az által fel nem tüzelhető, győzelemre nem vezethető; vajjon mi az, a mi azután egy ilyen hadsereg fölött szükségképen dominál? Dominál az, a mit a t. honvédelmi minister ur itt e házban egy tárgyalás alkalmával igen praegnanter kifejezett és a mi, fájdalom, a ház tulsó oldala részéről rendkivül nagy tetszésben részesült. Ez az volt, hogy azt mondta: „a katona ne politizáljon, hanem legyen katona, a német győzelmet nem aratta a lelkesedés, hanem a kötelesség és vasfegyelem, tehát ezt kell kivánnunk".

Először is, t. ház, a t. honvédelmi minister ur nagyon tévedett abban, hogy ő azt hiszi, hogy csupán csak a vasfegyelem és csupán csak a kötelesség aratta a német győzelmeket; a csapatok a „Wacht am Rhein" dallal mentek a harcztérre, sőt a német nép muzsája Kutschgéig is elment és az egész hadsereg és nemzet egyesült egy eszmében, a német egység eszméjében. *(Ugy van! a szélső balon.)*

A mi a vasfegyelmet, azt a rideg katonai kötelességet illeti, hisz a t. minister ur az osztrák történelembe vetett futó pillantással is kénytelen constatálni azt, hogy Austriának mindig volt nagy hadserege, vassal fegyelmezett hadserege, hogy volt a parádés piaczon, a kaszárnyában kötelességét az utolsó kamasnigombig teljesítő hadserege; de mit ért az a hadsereg, mikor komoly actióba keltett lépni? szétzüllött, mint az oldott kéve.

És, t. ház, vajjon mi élesztette fel újból Magyarország alkotmányos korszakának mostani homályát? — mert derűnek nem nevezhetem. *(Derültség a szélső balon.)* Hogy igyekeztek 1859. és 1866-ban egy, szerintük igen nagy és magasztos eszmét oda tűzni a hadsereg elé és avval kisérletet tenni a megbirkozásra, mikor azt mondták: „Das einheitliche grosse Oesterreich." *(Derültség a szélső balon.)* Hiszen, t. ház, az alatt a kétfejű sas alatt, az alatt a feketesárga lobogó alatt evvel a jelszóval, támogattatva az udvari poesiának minden versei által, indultak el Csehországba. S mi lett a vége? az eszmével együtt az egész hadsereg szétfoszlott, a mint nem foszlott szét a chlumi köd, melynek szétfoszlását legalább nagyon óhajtották. És mi lett a következménye? Hogy ott is megverettek és a magyar nemzet szine előtt is vereséget szenvedtek.

A ki az 1866-iki hadjárat alkalmával már a társadalomban működött, a ki annak rugóit ismerte a ki a közvéleményt, az akkor még eltemetette, közelebbről megfigyelte, hisz az nagyon jól tudhatta, hogy ott a harcztéren egész ezredek összebeszélve, nem teljesítették a kötelességet.

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: Az nem áll!

Herman Ottó: Letették a fegyvert, egész ezred elfogatta magát. *(Ugy van! Ugy van! a szélső balon. Ellenmondás a jobboldalon.)* Azt mondották: de vajjon miért is harczolunk mi? „Für das einheitliche Oesterreich". Hát ez miféle isten csudája? *(Derültség és tetszés a szélső balon.)* Hiszen ha már nekünk harczolni kell, álljon oda a magyarok királya, mondja, hogy a magyar nemzetért harczolunk, akkor oda állunk és meg fogjuk tenni; de egy eféle megfoghatatlan, minden logica ellen törő egységes osztrákságért, a mi nem is ethnographiai fogalom, a mi csak bureaucraticus fogalom, azért sem hadsereget, sem polgárságot, sem semmit nem lehet hősiességre birni. *(Ugy van! Ugy van! a szélső balon)*

És, t. ház, a mint az ember ez irányban van, ugy van a többivel is.

Nekünk a királyi kézirat egygyel iparkodik imponálni és erre mindig nagy súlyt fektetnek, tudniillik azzal, hogy a legfőbb hadúr a döntő. Helfy Ignácz t. képviselőtársam már elmondotta, hogy ez a legfőbb hadúr a magyar közjogban egyáltalán nem létezik. *(Ellenmondás jobbfelől.)*

Elnök: Kérem t. képviselő úr, tegnap felolvastam a törvényt, melyben e kifejezés foglal-

Digitized by Google

tatik. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Csak az 1879-ik.ben!)* Ez is törvény. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Herman Ottó: Meghajlok az előtt, a mit a t. elnök úr mond, de ez nem arra való, hogy én a legmagasabb hadúrról ne elmélkedjem. *(Derültség.)*

Nagyon sajnálom, t. ház, hogy különösen a legújabb időben vissza kezdenek térni a dynastiák a középkori álláspontokhoz. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A középkori álláspont azzal van kifejezve, hogy ők az állam legmagasabb principiumát a hadsereg és a hadviselésben keresik. S midőn e principiumot felállítják, már kezd meghonosodni a nézet és eszme, hogy egy adott államnak királya, császára vagy fejedelme egyszersmind katona is legyen s mint katona viselje a legmagasabb rangot, a legmagasabb hadúr dicsőségét.

A közönséges életből tudjuk azt, hogy a ki mivel első sorban foglalkozik, szereti annak a foglalkozásnak szempontjából az egész életet és társadalmat tekinteni. A kinek kardot kötnek az oldalára, annak rendesen azon jár az esze, hogy egyszersmind tehetségéhez képest vitézkedjék is vele, sokszor, akár van reá alkalma, akár nincs. A józan ész szempontjából, t. ház, egyáltalán nem is acceptálható, hogy a fejedelmi méltóság a hadi méltósággal okvetlenül egy és ugyanaz legyen. Én, t. ház, a magam részéről sokkal magasabbra tartom az ugynevezett polgárkirályokat, *(Mozgás jobbfelől)* kik a polgári munkára és polgári erényre fektetik uralkodásuk fősúlyát, kik a polgári munka és polgári erények kifejlődésére építik a nemzetek nagyságát, ezeket sokkal többre becsülöm azoknál, kik abból a szempontból indulnak ki, hogy „minthogy én legfőbb hadúr vagyok, minthogy nekem kard van oldalomon s minthogy már szokás a mi magas familiánkban, hogy mindenki szerezzen ugynevezett hadi babérokat: nekem a harczot, a háborút kell keresnem, mert ebben rejlik az igazi dicsőség!“ *(Tetszés a szélső baloldalon.)* S a ki a tanácskozásokat s a diplomatia összes cselszövényeit tekinti, tiz eset közt kilencz van, a hol nem a polgári munka, nem a népek prosperálása, hanem a hiúság dönt, mely a népek felkonczolásában keres babérokat és dicsőséget. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

És akár hazánkra vetjük tekintetünket, t. ház, akár fordítjuk külföld felé s egyáltalán egész Európát veszszük, most van folyamatban a legnagyobb törekvés arra, hogy az egész világrészt voltakép egy nagy kaszárnyává alakítsák át, hogy minden polgári munkát, minden polgári törekvést, minden culturalis intézményt egynek rendeljenek alá: egy molochnak, a melyről azt mondják, hogy ez a hadsereg, ebben van a jövő, ebben van a dicsőség. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A mit eddig mondtam, t. ház, az egyszersmind felelet azoknak, a kik itt e házban oly sürűn állították azt, hogy egy hadseregnek ketté osztása már azért sem lehetséges, mert abban meg kell gyökeresedni a katonai szellemnek, ahhoz 10, 15, 20, 30, 100 év kell, mig az valósággal meggyökerezik, mig azt az igazi szellem áthatja.

Hát, t. ház, a közös hadsereget egyáltalában soha semminemű szellem áthatni nem fogja már összealkotásánál fogva sem, a meggyökeresedés lehetetlen oly testületnél, a mely oly természetellenes alapon van összekényszerítve; de önmagától jön létre és rögtön keletkezik akkor, ha igazi egészséges alapon áll. Nem akarok hivatkozni csak 48—49-re, a midőn hónapok, hetek alatt oly meggyökeresedés állott be a katonai institutióban, hogy két imperatornak összes hadseregére volt szüksége, hogy azt gyökereiből kifoszsza, *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* hogy árulásnak kellett bekövetkezni, hogy az lehetséges legyen. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Az ilyen hadseregnél a meggyökeresedés könnyen megy, de nehezen megy az ott, hol az illető institutio egészségtelen alapokon áll fenn. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Számos erre a példa.

És itt a helye, t. ház, hogy megérintsek egy szót, melyet igen sokszor hallottam e házban katonai ügyekből kifolyólag, és megmondom őszintén, ezekről a padokról is. *(A szélső baloldalra mutat.)* Engem az opportunitás tartott vissza attól, hogy azt mindeddig fel ne említsem; de az az eset, a melylyel a parlament most foglalkozik, oly praegnans, oly kihivó, hogy azt most a helyzetre, a jövőre való tekintetből, az egészséges institutio érdekében fel kell hoznom. *(Halljuk!)*

Mi itt igen sokszor hallottuk, hogy a hadsereg szelleme rossz és hogy annak javítása akként történhetnék, hogy a katonai nevelő-intézetekben a hazafiság, az alkotmánytan tanittassék, szóval, hogy neveléssel iparkodjunk jobb szellemet bevinni a hadseregbe. Ha e kérdés a magyar törvényhozásban magyar képviselők részéről, különösen pedig előhaladott pártok részéről történik, ugy semmi kétség, hogy ebből azután az következik, hogy a katonai nevelő intézetekben a magyar hazafiasságot kell tanítani. Ámde a honvédelmi minister ur azt mondja, hogy a politikát a hadseregbe bevinni nem lehet. Hiszen minden hazafiság az utolsó analysisben politika és akkor mi következik? Az, hogy ha itt tanittatik a magyar hazafiság, egy másik intézetben tanittassék az osztrák hazafiság, a harmadikban a cseh hazafiság, a negyedikben a horvát hazafiság és igy tovább. De igy mire jutunk? Oda jutunk, hogy a hadsereget a helyett, hogy mint most a fegyelemmel összetartanók, a hazafisággal, a különböző hazafisággal szétrobbantanók. Hát t. képviselőház, itt semmi nevelés, semmi más csak, vasfegyelem, a kötelesség teljesítése szükséges. A Kriegs arti-

Digitized by Google

culusokkal megigérik az akasztófát, a főbe lövést és akkor tiszta a dolog. De kétségtelen az is, hogy abban a perczben, a melyben a felügyelet, a fegyelem szükségképen meglazul, midőn a csatatérre állittatnak a csapatok s a generalis urnak többnemű elfoglaltsága van, ott a disciplina és összetartás a bokrok alatt és árkok hosszában roppantul szét fog menni. Azt mondják, hogy a ki a magyar parlamentben ugy beszél akkor, midőn a nemzet oly helyzetben van, hogy a jövőben a háború nincs teljesen kizárva, az bűnt követ el a haza ellen, mert az ellenségnek mutogatja, hogy ime, milyen rossz és hasznavehetetlen a hadsereg. Erre azonban én azt mondom, hogy azok, a kik ezt a hadsereget dicsérik, nem csinálnak egyebet, mint a mit a chinaiak már 2000 esztendő óta practizálnak, hogy tudniillik mikor értesülnek arról, hogy az ellenség tört be az országba, városaik falaira nagy szörnyetegeket pingálnak, ezekkel akarván eljeszteni az ellenséget. Minthogy azonban ezek még papirból valók is, elmossa őket az első eső. A mint a chinai szörnyek vannak, ugy vannak az önök érvei is a hadseregre nézve csupán a papiron, a k. k. Armee-Verordnungsblattban és a rubrikákban. Az ember látja és tudja is, hogy nem a valóságos katonai szellem, nem a valóságos cselekvési vágy dominál a hadseregben, mert ha ott összekoczczanásra kerül a dolog és elégedetlenség van, mindig csak a gázsi-felemelés és az avancement, az az egyetlen érv, a mely a hadsereget mozgatni birja. Részemről ugy, a mint megkezdtem működésemet ezen parlamentben, e kérdésben is azt az egy álláspontot foglalom el, hogy vannak institutiók, a melyeket ideig-óráig nagy dialectikával, nagy toldással és foldozással együtt lehet valahogy tartani, de a melyekre nézve előbb-utóbb be fog következni az az idő, tudniillik a mikor az elvek határozottan ridegen állnak egymással szemben, hogy azoknak tarthatatlansága kiderül. Akár az önök közösügyi rendszerét a delegatióval vagy bármivel együtt, akár ezt a közös hadsereget mindenféle sophismákkal és költség-megszavazással, mindenféle újabb és újabb puskák engedélyezésével, mindenféle avancementekkel és előnyökkel összetarthatják: de ha bekövetkezik az, hogy komoly actióra kell készen lenni, hogy ennek a hadseregnek eszmét kell adni, a melyért lelkesedjék és a melyért a hadsereget egyszersmind a nemzet is támogatja, önök e hadseregnek és nemzetnek ilyen eszmét adni nem tudnak. Ennek logicai következménye az, hogy ha már a társadalomban és világrendben megvan az, hogy egységek alakulnak, hogy az államra vonatkozólag annak talapzata és talaja valamint sarkköve a nemzet maga, akkor az institutióknak a nemzet szelleme szerint kell megalkotva lenniök és ehhez képest kell fejlődniök. Mi, t. ház, a kik a ház ezen oldalán ülünk, különösen pedig azok, a kik súlylyal birnak, sohasem állítottuk azt, hogy Magyarország Ausztriával semmiképen és semmi tekintetben együtt nem járhat. Én, t. ház, el tudom képzelni a hadsereg tekintetében is azt, hogy ha egy tökéletesen önálló és független magyar állam volna egy külön király alatt és ha egy tökéletesen önálló és független magyar hadsereg volna, már a geographiai fekvés is sokszorosan ugy hozná magával, hogy az osztrák rész a magyar részszel véd- és daczszövetséget kössön. Ha önök azután azt mondják, hogy egy kettéosztott hadseregnek egységes vezetése lehetetlen, ez egy történeti falsum. Miért? Mert hiszen láttuk, hogy az angolok és francziák Sebastopolnál arattak győzelmeket, noha az egyik táborban angolul, a másik táborban francziául volt minden berendezve. Tehát ez egyáltalában sem áll. Méltóztassanak bevallani, hogy ez semmi egyéb, mint egy tökéletesen középkori reminiscentia, mire önök törekednek, hogy önök a trónokat nem tudják másképen képzelni, mint ugy, hogy legmagasabb hadúr üljön a trónon és az ott népek serege és népek conglomeratuma fölött uralkodjék oldalán karddal és a vasfegyelemmel, Kriegs-articulusokkal fegyelmezett, drága hadsereggel. T. ház! Nekem pártálláspontomnál fogva ezen kérdésben csak avval lehet végeznem, a mit eddig mondottam s az az, hogy Magyarországot sem gazdaságilag, sem pénzügyileg, sem a haderőre való tekintetből másképen igazán a fejlődés útjára vinni nem lehet, mint ugy, ha ennek természetes fennállásának alapjai megadatnak, ha itt valósággal egy igazi nemzeti életet initiálunk. Ha megadjuk neki az anyagi feltételeket és ha ezek kifejezésüket nyerik abban, a mit hatalomnak nevezünk, hozzá értve azt, hogy e hatalomnak soha a népjog letiprására, soha más nép igazainak elrablására fordittatnia nem szabad, hogy annak semminemű aggressiv politikát űzni nem szabad, hogy csupán csak egy elv álljon itt Magyarországon, hogy a haderő csak egy tekintetben igazságos és csak egy tekintetben van értelme: a védelmi harczra és a belbéke biztosítására, *(Igaz! Ugy van! balfelől)* támadó hadjáratokra; olyanokra, melyek tisztán dynasticus érdekekből erednek, ez országnak hadereje egyáltalában hivatva nem lehet.

Szavaimat azzal végzem, t. ház, hogy a hadsereg kérdésénél, a polgárság és katonaság közti egyetértésnek csupán csak egy megoldása van s ez az, hogy állittassék fel az önálló magyar nemzeti hadsereg és közösittessék ki belőle mindaz, a mi nem oda tartozik. *(Igaz! szélső balfelől.)* Ezt, t. ház, még egy érvvel vagyok bátor támogatni és ez az, hogy nem láthatom hazám érdekét abban, hogy ennek a most létező ugynevezett közös monarchiának egyik compactabb része a magyar, mely semerre sem gravitál, alá legyen rendelve haderő tekintetében a mai rendszernek akkor, mikor azt

Digitized by Google

látjuk a második felében, hogy ez valóságos eldarabolási processusnak van alávetve. Mert ha nekünk még 1867-ben tudtak rámutatni Austriára és tudták némileg indokolni azt, hogy ez Austria még némileg geographiai fogalom is, ma megszünt az lenni; mert a mi a Lajthántúli tartományokat illeti, mindegyik másfelé húz, másfelé gravitál és csak egy apró-cseprő töredék az, mely egy egységes Austriáról álmodik, ez egységes Austria sem geographiai, sem ethnographiai fogalom. Ez csak syllogismusokkal és erőszakolt magyarázatokkal összetartott diplomatiai fogalom és semmi egyéb.

Hogy én ily diplomatiai fogalomnak alárendeljem Magyarországnak történeti aspiratióit, a magyar nemzetnek a történelemből folyó európai hivatását: arra eset nincsen. Én tehát ennélfogva nem fogadhatom el a kérvényi bizottság határozati javaslatát, már azért sem, mert semmi reformra kilátást nem nyujt, de nem fogadom el elvi álláspontomból sem; nemcsak a függetlenségi párt elvi álláspontjából, hanem az egész nemzet valóságos érdekében csatlakozom Győrffy t. barátom határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)*

Elnök: Lehetetlen, hogy szó nélkül hagyjam a t. képviselő ur azon kifejezését, hogy az osztrák-magyar monarchia osztrák része tulajdonképen csak diplomatiai fogalom. Bocsánatot kérek, ne fájjon nekünk az ő fejük. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Különben méltóztassék elhinni, hogy nem helyén való, midőn testvériségre utalt két parlamentben egymás ellen ily kifejezések használtatnak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Papp Elek: T. ház! Az előttem szólott elvtársaim a fenforgó kérdést oly mély szakavatottsággal és hazafiui hűséggel tárgyalták, hogy ezek után csakis kötelességérzetem parancsszava az, mely a felszólalásra késztet. Azonban vigasztal azon öntudat, hogy a leggazdagabb aratás után is marad a szorgalmas kalászszedőnek, ha más nem, egy pár szem. Szabadjon tehát azok után, a mik a dologra nézve elmondattak, egyszerű szavammal, ugy a mint az fejemből és szivemből nyelvemre jő, nehány szót elmondani a dolog körül. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Mindnyájan ismerjük, tehát csak nagyon röviden jellemezem azon históriai igazságot, hogy Magyarország élete 300 év lefolyása alatt egy háború történetét képezi, mely azon hagyományos szellem nyilt támadásai és alattomos intrikái ellen vivatott, melynek szolgálatában az előadó ur által annyira méltányolt Hentzi is elesett. Azon hagyományos politika, azon hagyományos szellem ellen küzdtünk századokon keresztül, mely Mátyás király palotáját az osztrák császár szállodájává és szent István birodalmát Austria szűk provinciájává akarta süllyeszteni. Ha visszaemlékezünk ezen küzdelmek lefolyására, nincs okunk pirulni, nincs okunk kétségbe esni. A fegyverek és szellemek tusája, daczára annak, hogy e harczokban a magyar királynak legszívósabb ellenfele mindig az osztrák császár volt, történelmünk legfényesebb lapját képezi. Hányszor történt e századok alatt, hogy a Habsburg-ház hajója süllyedni kezdett! Csak egy billenés kellett volna. Nem! Elég lett volna az annyiszor megbántott magyar nemzetnek mozdulatlan maradása és ma egész Európának arcza máskép nézne ki. De a magyar nemzet gyermeteg becsületessége, mely megbocsátani és hinni tud, valahányszor a hatalom bizalommal fordul feléje, valahányszor csak látszat mutattatott is jogos érdekei, aspiratiói és óhajainak teljesítése iránt, mindannyiszor feledett és megbocsátott.

Ezelőtt két évtizeddel, a mikor az 1867-ki végzetes kiegyezés megszületett, a sanyargatott, elcsigázott magyar nemzet az akkori politikai szűk légkörben szinte hitt és megbocsátott.

Fátyolt vetett a multra és elhitte, hogy állami önállósága s kizárólagos önkormányzati joga biztosítva lesz.

Azóta két évtizedet éltünk át, húsz évvel vagyunk gazdagabbak tapasztalatokban és ez idő alatt kitünt, hogy ez a kiegyezés a legbiztosabb előiskolája a birodalmi egységnek. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Mert habár a kiegyezés hivei folytonosan a dualismus és paritas elveit hangoztatják is, az előttünk lefolyt tények azt igazolják, hogy a kiegyezés valósággal a birodalmi egység megalkotására czéloz.

Igaz, el kell ismerni, hogy azon időben, a mikor ezen kiegyezés létrehozatott, létrehozói által már akkor kijelentetett, hogy a kiegyezés azon távolságot, mely a magyar nemzet igaza, jogai és a tényleges viszonyok közt létezik, nem tölti ki, csak közelebb hozza. Maga Deák azt mondá, hogy a kiegyezést nem tekinti másnak, mint oly pontnak, mely a multat és a jövőt fűzi össze, oly pontnak, melyen, ha független és szabadelvű politikát követ a nemzet, nőhet és nagyobb lehet és azok, kik a közjogi alapot ma is elfogadják, a mérsékelt ellenzék legtekintélyesebb tagjai, azzal védik a megteremtett közjogi helyzetet és azzal takargatják annak hiányait, hogy a kormány nem valósította meg azon intentiókat, melyek mellett a közjogi kiegyezés létre jött. Tehát a kormányt állítják fel bűnbakul.

Én, t. ház, elhiszem azt, hogy egy erélyes, hazafias érzületű, függetlenül gondolkodó kormány rossz intentiók mellett is vívhat ki bizonyos pontig eredményeket; azt is szivesen constatálom, már csak a jó szomszédság kedveért is, hogy ezen kormánynak a politikája a rövidlátásé, melynek czélját napról-napra a közvetlen siker tűzte ki, azt elismerem is, hogy jelenlegi

Digitized by Google

kormányunk a nemzet szabadságának és önállóságának maradványait is egyenkint confiskálja.

Ha concedálom is, hogy e kormány politikája a kisszerűség, mely önök gyürűzetéből nem tudva kiválni és egyedül a sikert és erőt respectálja és egyetlen, a mit óhajt, a hatalom és csak egyért tudna pirulni: ha könnyelmű játékában, melyet a nemzet legszentebb érdekeivel űz, megbuknék. De másrészről nem ismerhetem el azt, hogy bármely gondviselésszerű államférfi is képes volna, a jó institutióknak és constitutióknak a nemzetre vonatkozó üdvös hatását pótolni, *(Helyeslés a szélső baloldalon)* annálfogva bajaink főokát és formáját intézményeinkben keresem és találom fel. Hogy hadseregünk, mely névleg közös, de tényleg császári, semmi vonzalommal, semmi érzékkel nem bir a magyar állameszme iránt s hogy az államban államot képez, azt tisztán azon nagyfokú centralisatiónak tulajdonítom, melyet az 1867: XII. törvényczikk megállapított.

Tény, hogy különösen azon ügyben, a mely most tárgyaltatik, a nemzet közérzülete mélyen megsértetett.

De azt palliativ szerekkel orvosolni nem lehet, azt csak törvényes intézkedések által lehet orvosolni.

Én tehát t. ház, igenis jogosultnak tekintem azon óhajtásunkat, azon megcsontosodott czélunkat, szándékunkat és törekvéseinket, mely oda irányul, hogy az 1867-iki kiegyezésből folyó közös állapotok és viszonyok megszüntettessenek. Valamint azt is, hogy az önálló magyar hadseregnek mielőbbi életbe léptetését sürgetik. Mert az annyiszor emlegetett hagyományos szellemet csak a magyar hadsereg felállításával irthatjuk ki. Hiszen látjuk, tapasztaljuk, hogy a közösügyek oltalma alatt izmosodott meg, ennek védpaizsa alatt nőttek ki ismét a reactio sárkányfogai. Látjuk, hogy mi a czél és az akarat. Semmi egyéb, mint katonai úton, a tökéletes központosítás, az egységes osztrák birodalom eszméjének megtestesítése.

Már pedig, t. ház, én azt hiszem, a magyarok istene után legszentebb hitünk az, hogy lehet, hogy a magyar veszni fog, de hogy osztrák legyen, az nem történhetik soha. *(Igaz! a szélső balon.)*

Annálfogva t. ház, le kell számolni a helyzettel és tanácsot kell kérdezni reményeinktől, tanácsot kell kérdezni aggodalmainktól, meg kell kérdezni a multat, a jövőt, hogy a nemzetnek ezen criticus helyzetében mi a teendője. E tanácskozás, e kikérdezés eredménye nem lehet más mint az: hogy ugy az elhalt nemzedék szenvedése, mint a jövendő nemzedék érdekei, tehát ugy a mult, mint a jövő azt tanácsolják, hogy egy pillanatig se térjünk el annak sürgős és minden körülmények között való létesítésének követelésétől, hogy Magyarország adassék vissza önmagának. Magára a királyi leiratra vonatkozólag már annyira ki lett merítve a tanácskozás, hogy a felett már az elmondottak után alig lehet bővebben kiterjeszkedni. Azonban egy momentumot mégis ki kell emelnem. Kiemelem azt, hogy nem vették figyelembe azon képviselőtársaim, a kik a királyi leiratot egy varázsvesszőnek, csodaszernek tekintették, olyan csodaszernek, a melylyel a régi reactio szelleme el lesz örök időkre űzve, mint Kálmán király idejében a boszorkányok el lettek űzve, mondom nem vették figyelembe, hogy a leirat, míg a magyar nemzetnek csak szavakban szolgáltatott elégtételt, addig a korona tényekben a katonai köröknek adott igazságot, melyek a nemzeti érzületet újabban megsértették. És erre vonatkozólag eszembe jut egy igen egyszerű adoma, a mikor tudniillik egy apa azon fiának, a ki a malomhoz való jogát bátyjával szemben követelte; ugy oldotta meg a kérdést: „Édes fiam, a malom a tied lesz, de a vámot bátyád szedi benne.“ Ilyenforma megoldása a kérdésnek az, mely a királyi kézirat által eszközöltetett. De különben, habár a legnagyobb elismeréssel viseltetünk is felséges királyunk alkotmányos érzülete iránt és a magyar nemzet iránt való szeretetében bizunk, azért a mérget nem teszi ártalmatlanná a méz. Azért alkotmányos sérelmeinket királyi kézirattal, mely elfutamodó lehet mint az árny, orvosolhatónak nem találjuk. Mi alkotmányos jogainkat nem egy biboros kéz kegyajándékának köszönjük, azt dicső őseink küzdelmei árán birjuk. Nekünk jog kell, mely örökké való legyen, mint maga az Isten.

De t. ház, az mondatik a túloldalon, hogy nem kellő idő választatott az önálló hadsereg megvalósításának sürgetésére; mert — a politikai helyzet és az európai viszonyok sem olyanok, hogy most a magyar hadsereg kérdését felvetni és annak vitatása helyes és czélszerű volna és igy őszerintök még egy szerencsésebb idő nem következik, itt a Duna völgyében az ugynevezett osztrák birodalomban közös nagy hadseregre van szükség. Hát elismerem azt, hogy az európai népek közt nincsen meg a kellő összhang; elismerem azt, hogy az egyik nép historiájára, a másik a geographiára, a harmadik a nyelvére hivatkozik. Elismerem azt is, hogy a hatalmak és a hatalmasok előbbre teszik az erőt, mint a jogot; tehát hogy a népek közt a kellő harmónia nincs meg. De hiszen ez a párt, a melyhez szerencsés lehetek tartozni, nem most kéri és nem most sürgeti először, hogy az önálló hadsereg felállittassék, 20 év óta folytonosan politikai programmjának egyik sarkkövét, hitágazatának egyik alapigéjét képezi az önálló hadsereg felállításának kérdése; tehát a multban elég idő lett volna arra, hogy az önálló hadsereg létesítésére, megvalósítására a szükséges törvényes intézkedések megtétessenek. De különben is miről tanít és mire tanít meg bennünket a történelem?

Digitized by Google

Megtanít arra, hogy a birodalom mindig akkor volt a leggyengébb, mikor Austria nagyon erősen szorította magához Magyarországot, mig ellenben akkor, a mikor Magyarország szabadon lélegzett, oroszlánokként küzdöttünk és védbástyáját képeztük Európa művelt államainak a fenyegető barbárok ellen. E históriai tények alapján tehát bátran állíthatjuk azt, hogy csakugyan vész fenyegeti az újabban ugynevezett osztrák-magyar monarchiát és ezen vész ellen való sikeres megküzdésre épen a magyar hadseregnek felállítása szükséges. Hiszen a magyar hadseregben lehet feltalálni azon erkölcsi hatalmat, azon önmagát megújító erőt, a mely biztosan elhárítja a vész hullámait. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Én tehát mindezeknél fogva a költő ama szavaival végezem beszédemet: *(Halljuk!)*

„Az ég egy kincset ád minden hazának,
És a nép őrzi hiven birtokát."

Ez a kincs állami önállóságunk. E nemzeti kincs megőrzésére kivánom a magyar önálló hádsereg felállítását s csatlakozom azon határozati javaslathoz, a melyet Győrffy Gyula t. képviselőtársam benyujtott. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincsén többé feljegyezve; ha tehát szólani senki sem kiván, a a vitát bezárom.

Szavazás előtt szó illeti még a bizottság előadóját, Győrffy Gyula, gr. Apponyi Albert képviselő urakat és a minister urat.

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Megvallom, nem szivesen kértem szót, a mennyiben tekintve multamat és régi katonai szolgálatomat, bármit is fogok mondani, fognak találkozni egyesek a t. képviselő urak közt, kik — bár minden ok nélkül — hajlandók lesznek abban egyoldalú nézetet látni. *(Halljuk! Halljuk!)* Továbbá azért sem szivesen szólalok fel, mert nem ugyan a szőnyegen levő ügy, de azok, a mik a t. ház azon oldaláról *(a szélsőbal oldalára mutat)* felhozattak, 1867 óta, tehát majdnem 20 év óta annyira alaposan megvitattattak, hogy ezekről a kérdésekről újat mondani majdnem lehetetlen és mert érzem azt is, hogy a ki meggyőzetni és megtérni nem akar, azt én csekély erőmmel meggyőzni és megtéríteni nem fogom. Végre azért sem kértem szivesen szót, mert azt hiszem, a t. ház érthetőnek fogja találni, ha azt mondom, hogy az ily természetű tárgyalás reám talán kinosabban hat, mint másra.

Nem szükséges, t. ház, de talán még sem fölösleges előre bocsátanom, hogy valamint a t. háznak minden egyes tagja át van hatva, ugy magam is át vagyok hatva azon meggyőződéstől, hogy midőn a t. ház mint olyan, vagy midőn egyes pártok, vagy egyes t. képviselő urak ellenőrzési jogukat gyakorolják, ezzel csakis hazafiui és alkotmányos kötelességüket teljesítik *(Ugy van! tetszés)* s ezzel a joggal minden alkalommal élni, fentartom magamnak is képviselői minőségemben. *(Helyeslés és tetszés.)*

Bátor voltam ismételve hangsúlyozni azt is, hogy én minden egyes t. képviselő urnak, valamint a pártoknak nézetét tisztelem akkor is, ha azokban nem is osztozom; de én a közügy érdekében elkerülhetetlenül szükségesnek tartom, hogy a tanácskozások és viták közben a tárgyilagosság megtartassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A szőnyegen levő ügyre vonatkozólag, minthogy a t. ház ezen oldaláról a t. előadó ur és főleg a t. ministerelnök ur a kérvényi bizottság határozati javaslatát oly alaposan indokolták, hogy újat mondani már alig volna lehetséges: egyszerűen kijelentem, hogy én a kérvényi bizottság határozati javaslatát elfogadom. Legyen szabad azonban indokolnom, hogy miért nem fogadhatom el sem az egyik, sem a másik ellenzéki árnyalat határozati javaslatát. *(Halljuk!)*

A mi a mérsékelt ellenzék határozati javaslatát illeti, az lényegileg elfogadja a kérvényi bizottság határozati javaslatát, de azonkivül bizonyos intézkedések szükségét emeli ki a hadseregben állítólag mutatkozó alkotmányellenes szellem megszüntetése végett. Ez rövid tartalma a határozati javaslatnak.

Minthogy, meggyőződésem szerint, bármily pályát válaszszon is valaki, vagy teljesítse azon, törvényszabta kötelességeit, ez által nem szünik meg állampolgár lenni s minthogy állampolgári kötelesség tisztelni törvényeinket és alkotmányunkat: én egyáltalában — és főleg most — arra különös törvényhozási intézkedést, hogy a hadseregben tiszteljék törvényeinket és alkotmányunkat, szükségesnek nem látok, mert ez magától értetődik. *(Helyeslés jobbfelől. Ellenmondás balfelől.)*

Azt is méltóztatott hangsúlyozni, hogy a magyar közszellem alkotmányellenes irányban ne befolyásoltassék. Az semmivel sem indokolt állítás, hogy alkotmányellenes befolyás uralkodnék. Később bátor leszek arra is visszatérni, hogy bár sajnos, de előfordul nemcsak nálunk, hanem másutt is, hogy egyesek tévednek, hibát, vagy kihágást követnek el; de ha ez nálunk történik, abból olyféle következtetéseket levonni, hogy alkotmányellenes szellemben befolyásoltatnék a hadsereg, azt hiszem, indokoltan nem lehet.

Azt is méltóztattak mondani, hogy a magyar csapatokban magyar tisztek alkalmaztassanak és ezen követelés jogosultságának bebizonyítására régi törvények is idéztettek. Hisz senki sem vonja kétségbe annak szükségét, hogy a magyar csapatoknál magyar tisztek szolgáljanak és én arra példát nem tudok, hogy bármely magyar embert, a ki alkalmas volt, visszautasítottak volna; sőt

Digitized by Google

ellenkezőleg nagyon örülnek, ha magyar tiszteket kapnak. *(Ellenmondás balfelől.)* Tehát erre nézve külön intézkedést tenni, nézetem szerint, egyáltalán nem szükséges.

Állittatott, hogy befolyás gyakorlandó arra, hogy a közös hadsereg viszonyainak a törvényhozás által való megbeszélése a sereg ügyeibe való beavatkozásnak ne vétessék. Ez nem jutott — tudtommal legalább — eszébe senkinek. Hogyan is vehetné a hadsereg ügyeinek megbeszélését ügyeibe való beavatkozásnak, midőn a szervezete és az egész alap, a melyen áll, a törvényhozástól származik? Erre nézve tehát szintén intézkedésnek szükségét egyáltalában nem látom.

Követeltetik az, hogy több katonaiskola állittassék fel Magyarország területén. Ennek szükségét szintén nem látom át. *(Derültség balfelől.)* Majd indokolom, mert én nem csak állítni szoktam, de indokolom is, a mit állítok. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Magyarország területén van három katonai alreáliskola, melyekből a fiuk fokozatosan felsőbb iskolába kerülnek. Annyi hadapród van most a seregben, hogy azoknak 3—4 évig kell szolgálniok, mig a tiszti rangot elérik. Ha azon iskolákat még szaporítanók, az következnék, hogy nem 3—4, hanem 7—8 évig kellene várni a fiatal embereknek, mig a tiszt rangot elnyerik.

Thaly Kálmán: Akadémiát kell állítani!

B. Fejérváry Géza, honvédelmi minister: Méltóztassanak csak megnézni azt az annyiszor kárhoztatott „Armeeverordnungsblatt"-ot, vagy ha jobban tetszik, azon lapokat, a melyekben a katonai kinevezések megjelennek és meg fognak róla győződni, hogy évenkint hány egyén lép ki az akadémiából tiszti minőségben. Természetesen a mennyivel több tiszt lép ki az akadémiából, annyival kevesebb hadapród léptethető elő tiszti rangra és annál tovább kénytelenek várni a hadapródok, mig előléptettetnek. Tehát bizonyos arányt meg kell tartani e tekintetben.

Azon kivánat, hogy hazafias tanerők alkalmaztassanak, implicite vád azon irányban, hogy tudniillik most nem alkalmaztatnak hazafias tanerők. Mivel méltóztatnak ezt igazolni? A mi nem bizonyittatik, azt csak állításnak veszem. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hát a tankönyvek!)* A tankönyvek és tanerők, ez különböző fogalom.

Thaly Kálmán: A tanerők irják!

B. Fejérváry Géza, honvédelmi minister: Ha vannak oly tankönyvek, melyek nem hazafias dolgokat tartalmaznak, méltóztassanak nekem megmondani, majd intézkedem. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Thaly Kálmán: Közjogellenes dolgok vannak azokban! *(Zaj jobbfelől.)*

B. Fejérváry Géza, honvédelmi minister: Csak állítani, hogy vannak oly tankönyvek és azt be nem bizonyítani, ezt én igy egyszerűen el nem fogadhatom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Thaly Kálmán: Hogy közjogellenes dolgok vannak azokban, azt bebizonyítom tizszer.

Báró Fejérváry Géza honvédelmi minister: A mi a katonai büntetőtörvényeknek a mostani igényeknek megfelelő módosítását illeti, az helyes, jogos követelés és az ellen nem is szólt soha senki; sőt a népfelkelésről szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával bátor voltam hangsúlyozni, hogy igenis, foglalkozunk e kérdéssel, de utaltam akkor is, valamint most is utalok azon nehézségekre, a melyek e tekintetben nemcsak nálunk, hanem másutt is felmerülnek. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Tizenhat év óta foglalkoznak!)* Igen, másutt már régebben foglalkoznak e kérdéssel és még sem tudtak megállapodásra jutni. Ez nem olyan könnyű dolog.

Minthogy az előadottak alapján világosan kimutattam, hogy nincs szükség külön intézkedések tételére, hogy a hadseregben az alkotmány tisztelete kifejezést nyerjen, ugyanazért én a t. mérsékelt ellenzék határozati javaslatát el nem fogadhatom.

Folytonosan azt hangsúlyozzák, hogy én nem akarok reformokat elfogadni. Engedelmet kérek, valamint a culturalis életben és az államélet minden ágazatában, ugy a hadsereg intézményében is észlelhetők a reformok és a folytonos haladás és a hadsereg az elől egyáltalában nem zárkózik el.

Áttérek most annak indokolására, hogy miért nem fogadhatom el a t. függetlenségi párt határozati javaslatát.

E határozati javaslat különösen hangsúlyozza a külön önálló magyar hadsereg felállítását, annak nemzeti alapon szervezését és a magyar minister alá rendelését.

Méltóztatik a t. ház megengedni, hogy nemcsak a májusban történtek alkalmából most felmerült tárgyalásokon elmondottakkal foglalkozzam, hanem reflectálhassak azokra is, a miket évek során át hallottunk a t. ház azon oldaláról. *(Halljuk!)* Én megvallom, a magam részéről nagyon szomorú megelégedésnek tartom, melyet a ház azon oldalán *(a szélső balra mutatva)* ülő szónokok találnak abban, hogy a nagyrészt saját vérünkből álló hadsereget, mint olyant, minden lehető és lehetetlen alkalommal minél élesebben és méltatlanabbul támadják meg; *(Felkiáltások szélső balfelől: Nem tette senki! Halljuk! Halljuk! jobbfelől)* hogy igyekeznek annak tekintélyét alásni a belföld és külföld előtt egyaránt. *(Ellenmondás szélső balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Megvallom, t. ház, ezt az eljárást nem értem. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ennek, t. ház, nincs párja az egész világon. Mert dynasticus és köztársasági államokban egyaránt azt látjuk, hogy a mennyire

Digitized by Google

csak lehet, emelik és ápolják hadseregük szellemét, hogy megtesznek mindent hadseregük tekintélyének emelésére; mert tudják, hogy önérzetes és tekintélyes hadsereg hiányában csökken az állam súlya, csökken az állam befolyása és csökken érdekeik érvényesítésének lehetősége. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Ha már saját állampolgárnik nem adják meg annak a hadseregnek a kellő tiszteletet és kellő tekintélyt, azt az esetleg ellenséges állást elfoglaló idegen állam még kevésbé fogja megadni. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Én, t. ház, feltétlenül méltánylok minden hazafiság sugallta nyilatkozatot a hadsereg ellenőrzése tekintetében, de ünnepélyesen kell tiltakoznom azon, hogy ugy mondjam, sportszerű üldözés ellen, melyet a hadsereggel szemben űznek. *(Hosszan tartó zajos ellenmondások a szélső balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Mert a hadsereg minden alkalommal ki tudta magának vívni kötelességének önfeláldozó teljesítése által a világ osztatlan elismerését. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

És ezért legyen szabad visszautasítanom Herman Ottó t. képviselő urnak azon állítását, hogy 1866-ban 40,000 magyar ember nem teljesítette volna kötelességét, állítólag azért, mert a gemeinsames Vaterland-ot nem akarta volna. A magyar ember, t. ház, hiven teljesítette kötelességét a hadseregben minden alkalommal, szerencsés és szerencsétlen körülmények közt Königgrätznél, Lissánál és Custozzánál egyaránt. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

A hadseregnek minden alkalommal alkotmányellenes szellemet vetnek szemére. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezért legyen szabad, t. ház, azt a kérdést intéznem a t. képviselő urakhoz, hogy alkotmányunk helyreállítása óta miben, hol és mikor vétett ez a hadsereg a maga egészében alkotmányunk ellen?

Hoitsy Pál: Ez már furcsa is volna! *(Felkiáltások a szélső balon: A maga egészében nem! Mozgás balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: Ha furcsa volna, ne méltóztassanak ilyeneket állítani. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Hogy a hadsereg fegyelmezetten tudott hallgatni, még a legéktelenebb, a leghevesebb és a legkíméletlenebb sajtó és szóbeli támadásokkal szemben, tagadom, hogy ez által alkotmányellenes szellemet tanusított volna. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Mondottam már számtalanszor, de kénytelen vagyok ismételni, hogy egyesek hibái, egyesek tévedései és egyesek kihágásai a seregnek mint olyannak föl nem róhatók. Az nem létezik, hogy mert valamely osztálybeli egyén valamit vétett, azért az egész osztályt elítéljék.

Olay Szilárd: Meg kellett volna büntetni! *(Zaj. Halljuk!)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: Engedelmet kérek, kihágások, tévedések a seregben minden alkalommal a legélesebb elítéltetéssel találkoznak, hanem időt kell engedni a vizsgálat lefolyásának, nem pedig mohón kapni minden alkalmon, midőn csak a legkisebb hiba történik és azonnal interpellálni, még akkor is, mikor az illető esetről még a parancsnoknak is alig van tudomása. Méltóztassék időt hagyni és majd meg fognak győződni, hogy az illetők azért megbüntettetnek. Épen tegnapelőtt történt, azt hiszem, hogy egy képviselő ur, a ki magát is martyrnak állította oda, be akarván bizonyítani, hogy a hadseregben alkotmányellenes szellem uralkodik és azt mondá, hogy ő megpróbálta a tengerészetnél és gyalogságnál szolgálni, de kénytelen volt sértett hazafiui érzelmei folytán ott hagyni a szolgálatot. A t. képviselő ur előadását, vagy állítását nem vonom kétségbe, mert ahhoz jogom nincs; de nekem, engedelmet kérek, erős meggyőződésem az, hogy talán inkább azért hagyta ott a katonai pályát, mert érezvén magában azt a hatalmas és semmivel sem fékezhető népszónoklati tehetséget, *(Hosszan tartó általános nagy derültség)* erre ott nem talált tért s azért ott hagyta azon pályát, a melyen csattanós beszédekre absolute nincsen szükség, hanem a hol tényeket, önérzetes fegyelmezettséget és hallgató engedelmességet követelnek. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

Méltóztassék megengedni, hogy a t. képviselő urnak még egy állítására reflectáljak, tudniillik arra, hogy ugy a közös hadsereg, mint a honvédség is, még a Bach-korszakból származó patensekkel kormányoztatik. Azt méltóztatott állítani, hogy a katonai törvénykönyv nincs törvényileg elismerve és hogy a becsületügyi eljárás is törvényellenes. Ezt egyenesen megczáfolja az 1868 : XL. törvényczikk 56. §-a, melyben az mondatik, hogy „minden tiszt, ki ellen sem bűnfenyítő — tehát, minthogy a katona polgári bíróság alatt nem áll, természetes, hogy a katonai büntető törvények alkalmazandók rá, a mi által implicite elismertetik a katonai büntetőtörvénykönyv, sem becsületbirósági kereset indítva nincs“ — tehát a törvényhozás tudta, hogy becsületbíróságok léteznek a közös hadseregnél és honvédségnél, valamint a törvényhozásnak arról is volt tudomása, hogy a a katonai büntetőtörvénykönyv addig, mig annak átdolgozása lehetségessé válik, érvényben marad. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Én csak azt kérdem — és megvallom, már igen sokszor gondolkoztam azon — mi lehet az azon oldalon ülő *(a szélső balra mutat)* képviselő urak által követett eljárás tulajdonképeni czélja? *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszik-e azon képviselő urak, hogy azzal használnak a hazának vagy elősegítik a más alkalommal elég hangosan követelt nagyszabású nagyhatalmi politikát. *(Felkiáltások a szélső balon! Sohase követeltük!)* Engedelmet

Digitized by Google

kérek, csak nem rég hallottuk! Én, t. ház, abban, hogy követelik a politikát és ugyanakkor mindent megtesznek arra, hogy a hadsereg tekintélyét aláássák és hogy azt ketté vagy több kisebb hadseregre akarják felosztani; következetes logikát látni egyáltalán képes nem vagyok. *(Zaj a szélső balon. Élénk tetszés jobbfelől.)* Egy egységes, nagy, hatalmas hadseregnek mindenesetre sokkal nagyobb az ellenállási képessége, mint két-három kisebb hadseregnek. *(Ellenmondás a szélső balon.)* Ez elvitázhatatlan tény. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Azt is méltóztatnak követelni, hogy a hadsereg szelleme legyen magyar. Azt hiszem, senki sincs e házban és házon kivül sem, a ki ne kivánná, hogy Magyarország területe, vagy annak magyar ajkú lakossága legyen három-négy akkora mint a milyen és hogy az ily alapon szervezett önálló magyar hadseregnél fogva Magyarországnak döntő szava legyen Európában. Ezen kétségkivül minden magyar ember örülne. De ez fájdalom, nincs igy. Én tehát azt hiszem, hogy nem szabad a fellegekbe kapaszkodnunk, hanem szépen meg kell maradnunk a földön s számolnunk a tényleg fennálló viszonyokkal. *(Mozgás a szélső balon. Helyeslés jobbfelől.)*

Elődeink hazánk védelmét egy Austriával egyetemlegesen szervezett közös hadseregre bizták és nagyon bölcsen tették. E hadseregtől kizárólag magyar szellemet követelni, azt hiszem nem lehet. Mert ne méltóztassék elfeledni, hogy a magyar nemzet mellett más nemzetiségek is szolgálnak e hadseregben; azt kivánni tehát, hogy abban egyoldalú nemzeti szellem uralkodjék, képtelenség. Én ezzel szemben azt mondom, hogy a hadseregben a kötelességérzetnek kell uralkodnia; mert szerintem, a kötelességérzet alapja minden további erénynek. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* És ha az urak azt kivánják, hogy az e seregben uralkodó kötelességérzet mellett a magyar csapatok tisztikara lehetőleg magyar emberekből álljon és magyar szellemű legyen, ezt a kivánságot én is osztom és az ellen nem lehet semmi legkisebb kifogásom. De ezen czélt azzal akarni elérni, hogy a hadsereg tekintélyét minduntalan megtámadják és ily módon a máskülönben helyesen, gondolkodó és minden szép és minden nemesért rajongó ifjuságunkat elriasztják attól, hogy a hadseregben szolgáljon: ez, azt hiszem, nem azon út, melyen elérjük azt, hogy a magyar ember szivesen belépjen e hadseregbe. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Thaly Kálmán: Mi nem akarjuk, hogy abba lépjen be.

B. Fejérváry Géza, honvédelmi minister: És mégis azt akarják, hogy legyen magyar a tisztikar!

Thaly Kálmán: Mi azt akarjuk, hogy a különálló magyar hadseregbe lépjen.

B. Fejérváry Géza, honvédelmiminister: Ez külön kérdés, melyről szintén szólni fogok. Csak lassan egymásután. *(Derültség és tetszés a jobboldalon.)* Ha azt akarjuk elérni, hogy a tisztikar magyar legyen, akkor uraim, buzdítani kell a fiatalságot arra, hogy belépjen a hadseregbe, ott buzgalommal, kitartással szolgáljon és akkor lassan-lassan el fogjuk érni, hogy a tisztikar magyar lesz, magyar szellemet és magyar érzelmet fog ápolni a trón és a haza iránt és tiszteletben fogja tartani az alkotmányt. Más út, bármit beszéljen és mondjon valaki, ennek elérésére nincs. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Azon követelést is hallottuk, hogy a magyar alkotmányra eskettessenek fel a Magyarország területéről kiegészitést nyerő csapatok. Mi lenne ennek a következménye? Mert természetesen csak úgy fogható fel a dolog, hogy a magyar csapatok a magyar alkotmányra, a Reichsrathban képviselt országok és királyságok területéről kiegészitést nyerő csapatok meg az osztrák alkotmányra tegyenek esküt. *(Általános helyeslés.)* Én úgy fogom fel, hogy ez az önök kivánsága. Igy állván a dolog, újból kérdem, mi lenne egy ilynemű intézkedés következménye? Az, hogy azonnal rés támadna a hadseregben, *(Helyeslés a jobboldalon, ellenmondás a szélső baloldalon)* de higyjék el, az lenne a következmény. *(Ugy van! jobbfelől.)* Én nagyon jól ismerem a viszonyokat. Rés támadna, mely hovatovább, napról-napra nagyobb mérvet öltvén, oda vezetne, a mit az urak ott a túloldalon kivánnak, a különálló magyar hadsereg szervezetére. *(Felkiáltások a szélső balon: Azt akarjuk!)* És ennek ismét következménye volna az, hogy ezen hadsereg, mint már előbb említettem, két vagy valószinűleg több apró hadseregre oszolván, képtelen lenne az urak által követelt azon nagyobb actióra, képtelen lenne hathatósan megvédeni akár a monarchia, akár Magyarország legvitálisabb érdekeit. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Hogy pedig az urak ezt akarják, azt nem hiszem. Ezen herostratesi munkára magyar ember nem képes. *(Zajos helyeslés a jobboldalon.)* Azt hiszem uraim, hogy a kötelességérzet a leghatósabb, a leghelyesebb és az egyedüli alap, a melyen mi nálunk, a hol a magyar nemzet mellett annyi nemzetiség van a monarchia területén belül, hadsereget létesiteni lehet és nemzeti alapon szervezni sereget ugy, mint másutt, a hol egységes nemzetek léteznek, nálunk lehetetlenség és végzetes tévedés lenne. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De én azt hiszem, t. ház, ha a kötelességérzetre alapított hadsereg szellemét tekintjük, abban Magyarország elég megnyugvást találhat. A kegyelmes királyi kéziratban szép szavakkal és arany betükkel van megirva, hogy a hadsereg szelleme nem lehet más, mint a legfőbb hadúré;

Digitized by Google

minthogy pedig ezen legfőbb hadúr egyúttal a koronázott magyar király *(Éljenzés jobbfelől)* és minthogy koronás királyunk, ki egyuttal ezen közös hadsereg legfőbb hadura, a kötelességérzet legfényesebb, leglelkiismeretesebb és legnemesebb képviselője. *(Hosszas élénk éljenzés.)* Hogy ha ezen hadsereg az ő szellemét táplálja, jobbat Magyarország nem kívánhat soha. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

Én tehát, t. ház, semmi okot aggályra nem látok és ez legőszintébb meggyőződésem. Én azt hiszem, hogy ha mi ezen hadsereget tiszteletben tartjuk, ha elkövetünk mindent, a mi emberileg hatalmunkban áll e hadsereg szervezetének tökéletesbítésére, akkor ezt, ha bekövetkeznek a komoly pillanatok — adja Isten, hogy még sokáig ne következzenek be — Magyarország soha megbánni nem fogja.

Én uraim, a mondottak alapján hozzájárulok a kérvényi bizottság határozati javaslatához és kérem a t. házat, méltóztassék azt változatlanul elfogadni. *(Hosszan tartó élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: T. ház! Midőn részben személyes kérdésben, részben pedig szavaim értelmének helyreállítása czímén tiszteletteljesen szót kérek, először is bátorkodom jelezni, hogy ki fogok térni röviden egy, beszédem folyamán használt oly kifejezésre is, a melyet a mélyen t. honvédelmi minister ur most ugyan nem refutált, de tudomásom szerint bizonyos mértékig zokon vett. *(Halljuk!)*

T. képviselőház! Mindenekelőtt azon álláspontomat akarom a mélyen t. honvédelmi minister urral tisztába hozni, hogy akkor, midőn én patensekkel való kormányzatról szólottam, nem beszéltem arról, hogy a katonai büntetőtörvénykönyv a közös hadseregbeli legénységgel szemben alkalmaztatik, hanem hangsúlyoztam azt, hogy a honvédséggel szemben alkalmaztatik. *(Ugy van! a szélső balon.)* És erre nézve, méltóztassék nekem megengedni, különös hangsúlyt helyeztem arra, hogy a katonai büntetőtörvénykönyvnek, mely 1855-ben, tehát semmi esetre sem alkotmányos korszakban kelt, anyagi része bevezetésében az állittatik ezen törvénykönyvben, hogy életbe lőn léptetve az 1868: XLI. törvényczikk, a csendőrségre nézve pedig az 1881: III. törvényczikk által. Ez ellen tiltakoztam én, azt mondván, hogy sem az egyik, sem a másik törvény által az 1855-ben kelt katonai büntetőtörvénykönyv honvédségünknél és csendőrségünknél életbe léptetve nem lőn.

Már most, t. ház, a mélyen t. honvédelmi minister ur, a kinek katonai erényei előtt én feltétlen tisztelettel hajlok meg, ugy vettem észre, hogy a törvényekben való jártassága tekintetében nem vagyok ezen helyzetben, bármennyire hajlandó volnék is a velem szemben alkalmazott bókot viszonozni. *(Derültség a szélső balon.)* A t. honvédelmi minister ur a honvédség intézményével szemben, verifikálni akarta azt, hogy a katonai büntetőtörvénykönyv a honvédségnél is érvényes. Hát méltóztassék tudomásául venni, hogy jogászilag kifejezve, legalább is anachronismust követett el akkor, midőn az 1868: XL. törvényczikk 52. §-ára hivatkozott, mert akkor még a honvédség tudtunkkal nem is létezett, mert a honvédség az 1868: XLI. törvényczikk által lett creálva, ennélfogva a t. honvédelmi minister ur hivatkozása legalább is szerencsétlen volt és törvényesség szempontjából meg nem áll. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De különben is az általa felolvasott 52-ik §. nem jelenti a katonai büntetőtörvénykönyvnek életbeléptetését, mert ebben erről egy szó sincs.

Már most a becsületügyi eljárásra nézve is azt mondtam, hogy ha a minister ur a becsületügyi eljárást a törvényhozástól nyert felhatalmazás alapján szabályozta volna, az ellen a legkisebb kifogásom sem lett volna. Álláspontom az, hogy legfelsőbb elhatározás alapján szabályozta, tehát olyan jogforrás alapján, melyet a magyar ember el nem fogadhat és ennélfogva nem lehet ilyen becsületügyi eljárás szabályozást Magyarországon életbeléptetni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Röviden még kiterjeszkedem arra, hogy a t. honvédelmi minister ur, a mint értesültem, felszólalásom azon részét, mely a honvédségi lovakról szól, ugy magyarázta, mintha én azt mondtam volna, hogy a t. honvédelmi minister ur a honvédségi lovak iránt nagyobb figyelemmel viseltetik, mint a tisztikar becsülete iránt. Ez távol állott tőlem. Én csak közjogi felfogását akartam apostrophálni, hogy ő a honvédségi lovak kérdését itt bőven tárgyalja, mig a tisztikar becsületügyi eljárását legfelsőbb elhatározással szabályozza.

Egyébiránt még csak azt tartom megjegyzendőnek, hogy a mennyire feltétlen tisztelettel viseltetem a t. honvédelmi minister ur személye iránt és hozzáteszem, épen ugy katonai magas erényei, mint a honvédtisztikar becsülete iránt viseltetett érzékenysége. S hogy tiszteletemnek mértéke iránt is tájékozva legyen, kijelentem, hogy oly mértékben viseltetem tisztelettel személye és személyes tulajdonságai iránt, a mint gyűlölöm azon politikai irányt, melyet képvisel. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

B. Fejérváry Géza, honvédelmi minister: T. ház! Legyen szabad felvilágosításképen csak egy dolgot említenem és ez az, hogy a honvédségnél a törvény értelmében ugyanazon szabályok érvényesek, melyek a közös hadseregben érvényesek, ennélfogva itt is a katonai büntetőtörvénykönyv, a mely igaz, régibb időből származik,

Digitized by Google

egyelőre érvényes addig, mig az újabban átdolgozva lesz.

A mi pedig a becsületügyi eljárást illeti, ezen eljárás jogosultnak ismertetett el a törvényhozás által is, a mennyiben, mint bátor voltam felolvasni, a törvényben meg van említve. Ennek szabályozása nem is tartozik a törvényhozás elé, mert becsületügyekben a tisztikar épen olyan egyletet képez, mint bármely más egylet, a melynek szabadságában áll autonom szabályokat felállítani az iránt, hogy egyik vagy másik tagját érdemesnek tartja-e arra, hogy az egyletnek tagja maradjon? A becsületügyi eljárás nem is határoz meg semmi vétséget, vagy büntetett s taxative egyáltalában nincs benne említve, hogy miért bocsátandó el egyik vagy másik tiszt a tisztikar kötelekéből: csupán az eljárás formai része van hangsúlyozva, a dolog lényege a tisztikar belátására van bizva ugy, mint minden egyletben az egylet tagjaira szokott bizva lenni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Thaly Kálmán: T. ház! Minthogy a t. honvédelmi minister ur bebizonyítására hivott fel egy állításomnak, ezen ügyben kérem a t. házat, hogy pár perczig meghallgatni méltóztassék. *(Halljuk!)* Nevezetesen a t. minister ur hivatkozván gróf Apponyi Albert igen t. képviselő ur multkor mondott ama szavára, hogy hazafias érzületü tanárok alkalmaztassanak a katonai nevelőintézetekben, megjegyezte, hogy ebben az a vád foglaltatik, mintha a jelenlegiek nem hazafiasak volnának. Erre bátorkodtam én közbeszólani, hogy „közjogellenes tankönyvek". A t. minister ur erre azt mondotta, hogy bizonyítsam be állításomat. *(Halljuk!)*

T. ház! Természetesnek méltóztatik találni, hogy a kezemnél nincsenek azok a tankönyvek, tehát idézeteket most nem tehetek, de felhivatván a minister ur által, kijelentem ezennel, hogy a legelső alkalommal, midőn a ház pl. az 1887-re való ujoncz-jutalék iránti törvényjavaslatot vagy pedig a 120 alapítványi hely betöltése iránti javaslatot fogja tárgyalni, kötelességemnek fogom tartani, a mennyire azokat a tankönyveket megszerezhetem, behozni ide a t. házba és a közjogellenes tételeket azokból egyenként felolvasván, a t. ház birálata alá fogom bocsátani, mennyire vannak közjogellenes tanok a katonai intézetekben elterjedve. Ezzel azt hiszem, tartozom a t. minister ur felhivásának. Most csak azt kérem, ne méltóztassék azután ezt is a közös hadsereg elleni szándékos és rosszakaratú izgatásnak minősíteni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Herman Ottó: T. ház! Személyes kérdésben kérek szót. A t. honvédelmi minister ur azt, a mit én a königgrätzi csatáról mondottam, méltóztatott visszautasítani és nekem valamit imputálni, a mit én nem mondottam. A t. minister ur talán összevétett engem mással, de én számokról egyáltalán nem beszéltem és sem huszezerről, sem negyvenezerről nem szólottam. A mi engem vezetett, nem az volt, a mi az igen t. minister urat vezette, mert én a társadalomban való mozgalmat értettem, a melyet ő nem volt képes figyelemmel kisérni, mert egészen más téren mozgott. S az egyszer bebizonyított történelmi tény, hogy ott fehér kendőkkel való lobogtatás szerepelt *(Igaz! a szélső baloldalon)* s az is történelmileg bebizonyított tény, hogy az akkor keletkezett magyar légióba az elfogott ezredek legénysége tömegesen beállott. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Azt hiszem, az idő annyira előre haladt, hogy arra kilátás, hogy ma a három zárbeszéd is elmondassék, alig van, annál kevésbé, mert mára még egy interpellatio is van bejelentve. Azt hiszem tehát, most czélszerű lesz a tanácskozást félbeszakítván, a t. háznak a tanácskozások további menetére nézve megállapodásra jutni. *(Helyeslés.)*

Részemről, t. ház, bátorkodom javaslatba hozni azt, hogy a 25-ik sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása most megszakittatván, a zárbeszédek holnapra tétessenek át. Ez ülésen a kérvények remélhetőleg befejeztetvén, a pénteken délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére tűzetnek ki az igazságügyi bizottság 166. számú jelentése az 1870: XVI., továbbá az 1871: XII., az 1880: LXIV. és 1882: XLIV. törvényczikkek módosítására vonatkozó 79. számú törvényjavaslat tárgyában, mely a birákra vonatkozik, a szombaton tartandó ülés napirendjére pedig a ház mai határozata következtében a quota-bizottság és ezen kivül a delegatio tagjainak megválasztása. Szombaton különben is van már a napirendnek tárgya, tudniillik a Szathmáry László képviselő ur által beadott indítvány tárgyalása és természetesen a kérvények tárgyalása. Ha tehát méltóztatik a t. ház elfogadni, *(Helyeslés)* ezt határozatul kimondom.

Egyszersmind arra kérem a t. ház tagjait, hogy az osztályokat is méltóztatnának holnap az ülés előtt $^1/_2$10 órakor megalakítani.

Továbbá a közgazdasági bizottságban Korizmics László elhunyta folytán egy tag hiányzik. Azt hiszem, ezen választás is megejthető lesz akkor, midőn a delegatio és a quota-bizottság tagjai fognak megválasztatni. *(Helyeslés.)*

Ezeket tehát határozatképen kimondom.

Most következik az interpellatio előterjesztése.

Herman Ottó: T. képviselőház! A ház tagjai mindenesetre tudni fogják azt, hogy Magyarország területén már rég idő óta kitört a kolera és tudom, t. ház, hogy mindenki érzi szükségét annak, hogy e járványnyal szemben, mely a nemzet legbecsesebb vagyonát és kincsét, tudniillik az emberéletet fenyegeti, előzetes óvintézkedésekre szükség van.

Digitized by Google

Én, t. ház, a most uralkodó járvány keletkezését figyelemmel kisértem és tapasztaltam azt, a mit a mai tudomány már meg is állapított, hogy ez a járvány nem tartozik az igen dühöngők közé, hogy annak természete inkább szelidnek mondható, hogy bekezdése rendesen sporadicus esetekkel indul meg, átmegy bizonyos emelkedésig, azontúl alászáll és mindig sporadice eltünik.

A járvány menetét véve, t. ház, kiütött az Toulonban és constatálni kivánom, hogy ez a járvány egy bizonyos zónában maradt, melyet jelölök Marseille-al, északi Olaszországgal, ekkor átcsapott Triesztbe, Fiuméba, Fiuméból pedig közvetlenül Budapest fővárosába.

T. ház! Valahány pontról jelentéseket olvastam, mindenütt a sporadicus eset és a lassú emelkedés volt constatálható. Kivételt csak egyedül Szegeden tapasztaltam, a hol mindjárt a fellépés első napján feltünő sok betegedés következett be, e betegedés közül sok halálosan végződött.

Én, t. ház, a magam részéről nem tápláltam soha kétséget az iránt, hogy egy város, mely egy árvizből kikerült, a mely reconstructio folytán hézagos, a melynek nagy területe sem a canalisatio, sem a városi salubritás gondjai alá nem vonható, hogy az, epidemicus bajokkal szemben sokkalta veszedelmesebb helyzetben van, mint bármely más város. De én feltettem azt, t. ház, hogy ennek tudatában kellett volna lenni egyszersmind Szeged városa hatóságának is és hogy épen azért, mert ennek tudatában volt, neki az előzetes óvintézkedéseket már ideje korán meg kellett volna tennie; meg kellett volna tennie különösen akkor, midőn már tudta, hogy nemcsak Fiuméban, hanem Budapesten is a kolera uralkodik és hogy a fővárossal való sürü közlekedés a kolera-veszélyt mindenesetre igen közel hozza a városhoz.

Minthogy én e városnak egyik kerületét képviselem is, de másrészben is érdeklődéssel viseltetem az eset iránt, érdekelt megtudni, vajjon mik lehetnek igazi okai annak, hogy a kolera ott oly vehementiával kezdett pusztítani? ezért személyesen mentem le és meggyőződtem az ügy állásáról.

A miről meggyőződtem, t. képviselőház, azt ugyis interpellatiómban, mint indokolást felhozom, de mielőtt interpellatiómat felolvasnám, kijelentem azt, hogy én nemcsak Szeged városára, hanem egyáltalában Magyarországra való tekintetből intézem az interpellatiót, még pedig azért, mert az egyszer constatált tény, hogy daczára annak a figyelmeztetésnek, a melyet a város hatósága az által kapott, hogy a járvány már a fővárosban pusztított, a járvány kitörésekor a város teljesen készületlenül találtatott.

Fentartom magamnak azt, hogy a midőn a t. miniszterelnök ur, mint belügyminister az én interpellatiómra felelni fog, az ő feleletén elindulva — ha netán alkalom adatik — megjegyzéseimet megtehessem. Most számolva a t. képviselőháznak már ugy is kimerített türelmével, jobbnak találom csupán interpellatióm szövegét olvasni fel és a feleletet bevárni. *(Halljuk!)*

Interpellatióm szövege a következő *(olvassa)*:

„Interpellatió a miniszterelnökhöz mint belügyministerhez.

Tekintettel arra, hogy a járványos betegségek, különösen pedig az ázsiai kolera ellen foganatosítandó megelőzve óvó rendszabályoknak mindenesetre országosaknak kell lenniök, azok tehát a kormány és különösen a belügyminister feladatát képezik;

tekintettel arra, hogy az ázsiai kolera az országban kitört, Szeged városa területén pedig rendkivüli módon pusztítani kezdett;

tekintettel arra, hogy a kormány által Szegedre küldött közegészségügyi felügyelő a járványbizottság ülésén constatálta, hogy Szeged város hatósága semminemü előzetes óvó rendszabályt nem foganatosított;

tekintettel továbbá arra:

1. hogy közvetlen tapasztalásom szerint, Szeged város reconstructorai elkövették, a város hatósága pedig tűrte azt, hogy a szennyvizeket levezető csatornák az ivóvizet szivó cső fölött vezettessenek a Tiszába ugy, hogy a város lakossága oly ivóvizre van reá szorítva, mely a legfertőzőbb anyagokkal, tudniillik ürülékekkel saturálva van;

2. hogy a járvány Szeged városát annyira készületlenül találta, hogy az előzetes óvó intézkedések között első sorba tartozó desinficiáló szerek a járvány kitörését követő ötödik napon még csak megrendelve voltak;

3. hogy előzetesen fölszerelt járványkórház nem volt;

4. hogy a kitört veszedelem közepette hevenyészett járványkórház úgy fekvésénél, mint berendezésénél fogva nem felel meg sem a tudomány, sem az emberszeretet legprimitivebb követeléseinek és ezért méltán undorító, visszariasztó és izgató hatást gyakorol épen azokra a társadalmi rétegekre, a melyekre biztató és megnyugtató hatást kellene gyakorolnia:

szóval, hogy itt egy általános nagy csapással szemben, mely a nemzet legdrágább kincsét, polgárainak életét nemcsak fenyegeti, hanem immár pusztítja is, a kötelesség könnyelmü és durva megsértése nyilvánvaló, ez pedig a közegészségügyi intézmények iránt oly igen gyönge érzéknél fogva sok helyen bekövetkezhet, kérdem a miniszterelnök urtól, mint belügyministertől:

1. megtette-e az előzetes óvóintézkedésekre vonatkozó rendelkezést?

2. ha igen, szándékozik-e hivatalos kötelességénél — fogva — a szegedi hatóság példájából

Digitized by Google

kiindulva ebben az irányban országosan a legszigorúbb ellenőrzést foganatosítani?

3. szándékozik-e hivatalos kötelességéből kifolyólag a kötelességüket szegő hatóságokkal szemben a legszigorúbb megtorlással élni?

T. ház! Jól tudom én, hogy midőn a járvány fellépett, a belügyminister ur már ezt megelőzőleg kibocsátotta figyelmeztetését, az eset engem arról győzött meg, hogy e tekintetben ellenőrzés nem létezik. Tekintve ezen járványnak természetét, biztosra vehető, hogy az ez idén megszünni nem fog. A belügyminister urnak ennélfogva abból a tapasztalásból kiindulva, hogy ily járványok télszakán mindig alászállnak és csak sporadice tünedeznek fel, elég ideje lesz, hogy az előzetes intézkedésekről szóló rendelkezéseit megújítsa és különösen ellenőriztesse. Mert az teljes lehetetlenség, hogy megtűrhesse a törvényhozás azt, hogy ily bajjal szemben számos törvényhatóság teljesen készületlenül álljon és akkor hevenyésszen intézkedéseket, még oly intézkedéseket is, melyek előzetes megóvásra tartoznak, mikor a baj már dühöng és szedi áldozatait. Ajánlom interpellatiómat a t. minister ur figyelmébe.

Elnök: Az interpellatió közöltetni fog a belügyminister urral.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Nem tudom, méltóztatik-e a t. ház megengedni, hogy rögtön feleljek. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi magát a belügyministerium teendőjét illeti, biztosíthatom nemcsak a t. képviselő urat, de a t. házat is, hogy a belügyministerium részéről megtörténtek a rendelkezések nemcsak azon első alkalommal, midőn most két éve jelentkezett Európában a kolera, de időnként és valahányszor közelebb jött a vész, mindig elment újra meg újra a figyelmeztetés a hatóságokhoz, az ajánlott desinficiáló szerek megrendeltettek, a jégnek beszerzése a mult télen ismételten megrendeltetett — természetesen nyáron azt beszerezni nem lehetett — és egyáltalában minden, a mi ez irányban tehető volt, megtörtént. Azon kevés számú felügyelőnek, a kivel a belügyministerium rendelkezik — mert mindössze 4 egészségügyi felügyelő van — mindig kötelességei közé tartozott, melyet teljesítettek is, hogy a mely megyébe általában az egészségügyi viszonyok és intézkedések megvizsgálása és megbirálása czéljából kimentek, különösen ezen ragályos betegségekkel szemben teendő intézkedések iránt is magukat tájékozzák és a hol hiányt tapasztalnak, ott arra nézve intézkedjenek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mi már magát Szeged városát illeti, talán a t. képviselő ur is fogja tudni, hogy már 24 órával a járvány kitörése után lekültdem az egyik egészségügyi felügyelőt, a ki még most is ott van és minden lehető intézkedést megtesz.

Szeged város előljáróságát is mentenem kell szemben a képviselő urral az ellen, hogy ne lettek volna beszerezve a desinficiáló szerek és hogy ne lett volna előkészítve a kolera-kórház. Lehet kifogást tenni ezen kórház minősége iránt, de mindenesetre oly barak-épület, a melybe évek előtt is voltak betegek elhelyezve, 44 ágygyal berendezve és padimentirozva készen állott. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Orvosokról is volt gondoskodva. A desinficiáló szerek ott voltak. Meglehet hogy 5 nap mulva újból rendeltek szereket, de mikor a kolera kiütött, egy bizonyos készlet a városban ott volt. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Jelenthetem továbbá a t. háznak azt is, hogy a mennyiben a mocskot levezető és viszont a városnak ivóvizet adó csatorna elhelyezése czéltalan volt, erre nézve az intézkedés szintén rögtön megtörtént és azt hiszem, hogy már pár nappal ezelőtt a tiszta ivóvizről gondoskodva volt és most, gondolom, azon külön levezető csatorna is elkésztült.

Általában biztosíthatom a t. képviselő urat, hogy Szeged városával ezen ügyben naponta hol irásbeli, hol távirati összeköttetésben állok. Az tagadhatatlan, hogy Szegeden a kolera, hogy ugy mondjam, meglepően lépett föl, épen ugy mint Győrben. Szegeden ugyan az első napon csak 4, de rögtön a rákövetkezett napon már 40—44 betegedési eset fordult elő, a mely arány tagadhatatlanul sokkal nagyobb, mint az, a mely a fővárosban mutatkozott, de remélem, hogy ezentúl legalább a baj nagyobb mérvben mutatkozni nem fog.

De azt is méltóztassék megnyugvással venni, hogy midőn az ivóvizre vonatkozó panasz felmerült, annak megszüntetésére az intézkedések azonnal foganatositattak, természetesen egy új levezető csatorna készítésére pár nap mégis szükséges volt, mondom, hogy a járvány fellépése — vajjon tartós lesz-e az állapot javulása, ezért jót állni nem lehet — 3 nap óta csökkenőben van, ugy hogy a tegnap délben letelt 24 óra alatt, — ez is elég sok — de a 44—46-tal szemben mégis kedvezőbb, 16 megbetegedési eset fordult elő.

Ezek azok, a miket mondhatok. *(Helyeslés jobbfelől.)* Különben biztosíthatom a képviselő urat, hogy mint eddig, ugy azután is a ministerium részéről minden szükséges intézkedés meg fog történni és a mennyi közege a belügyministeriumnak van, fel fog használtatni a végrehajtás ellenőrzésére; még azt az egyet is mondhatom, hogy abban tökéletesen egyetértek a képviselő urral, hogy a téli időszakot a leggondosabban és a leglelkiismeretesebben fel kell használni arra, hogy minden intézkedés megtörténjék azon esetre, ha a betegség netalán tavaszszal nagyobb mértékben ismét kitörne. *(Élénk helyeslés.)*

Herman Ottó: Minthogy a t. minister ur ezt mindenesetre végleges válasznak kivánja tekinteni, legyen nekem megengedve, hogy meg-

Digitized by Google

tehessem rá megjegyzéseimet. *(Halljuk!)* Én t. ház, azon pontozatokban, melyeken interpellatióm sarkalt, egyet céloztam s ez az volt, hogy a hatóságok a bajjal szemben, hogy mást ne is tekintsek, öntevékenységre serkentessenek. Mert ha a ministerelnök ur azt mondja, hogy a felügyelők száma kevés, kérdem, ha a baj valóságos országos és veszélyes lesz, vajjon mennyi felügyelő lesz szükséges és miképen fogja a felügyelőket felállítani. Ez egyik oldala a kérdésnek.

Másik az, hogy ily bajokkal szemben intézkedéseket a felügyelő csak addig tehet, a meddig a tudományos alap s azon csekély helyismeret engedi, a melyet mint nem ott lakó, az egyes városokban magának az első órákban szerzett. De kérdem, mire valók a hatóságok fő és kerületi orvosai; mire valók a szakértő mérnökök, kik hivatalból kötelesek volnának mindezekre felügyelni és az érdekelt hatóságot, mely másnemű képzettségénél fogva arra nem lehet hivatva, hogy a bajt észrevegye, figyelmeztetni? Mert vannak bajok, melyeken a kormánybiztosi és felügyelői rendszer megtörik s ha a baj egyszer olyan arányokat ölt, sem a status, sem a rendelkezésre álló eszközök nem birják ki. Sajnálom, hogy épen abban a municipiumban, a melyet most oly gyakran emlegetnek mint példányképet, a hatóság nem tette meg az előzetes óvintézkedéseket. Jól tudom, hogy a csatornázás miként áll és ezért megmondom azt is, hogy midőn a közegészségügyi felügyelő oda jött, nem birván helyi ismerettel, rávetette magát arra a pontra, tudniillik azon kivezető csatornára, a mely a vizvezeték mellett van s a mely legközelebb szemébe ötlött és hogy ott iparkodik a csatornával a vizvezetéki csöveket keresztezni.

Ezzel azonban, t. ház, mitsem fog elérni, mert az ürülékes csatorna felebb a tápéi részen is ömlik a Tiszába s mert a két pont közt van egy szeszgyár, egy marhahizlaló és timárműhely. Én magam leléptem az alsó részen a távolságot és ez nem több, mint 95 lépés. Infectiosus betegségeknél, legalább a mennyiben a bacillus-hypothesist ismerjük, 95 lépésnyi távolság egy lézengő folyónál semmi, mert a folyó mértföldekre van inficiálva. A mi az óvszereket illeti, a t. ministerelnök ur tévedésben méltóztatik lenni, mert a járványbizottságban constatált tény, hogy a polgármester szavai szerint, a desinficiáló szerek táviratilag meg vannak rendelve és mint gyorsárú érkeznek meg. Ez volt az, a mit a polgármester a járványbizottságnak megnyugtatásul mondott. Még egy dolgot vagyok kénytelen felemlíteni. *(Halljuk! Halljuk!)* Szeged intelligentiája és polgársága jól ismerte és látta a helyzetet, mert két évvel ezelőtt megtett mindent, hogy az ivóviz kérdését rendezze. Az egész intelligentia követelte ezt és ezért minden áldozatra késznek nyilatkozott. És min tört meg egy város közegészségügyi sarkpontja? Megtört a főispán ellenzésén, a ki a financialis szempontokat állította előtérbe és ugy okoskodott, hogy ha a polgárság ily terhet vállal magára, nem fog eleget tehetni egyéb kötelezettségeinek. De kérdem, vajjon mi fontosabb: az államkölcsön kamatainak terminusról-terminusra való fizetése haldokló polgárság által, vagy pedig az, hogy a polgárságnak a megélhetésre szükséges jó ivóviz adassék és igy juttattassék abba a helyzetbe, hogy a nagy terhet viselje. *(Tetszés a szélső balfelől.)* Sajnálom, hogy a belügyminister ur, a ki már oly régen foglalja el székét, még mindig bizik a jelentésekben, a melyek mindig szinezettek s csak a szépet és jót tartalmazzák és hogy a miniszter ur sohasem talál alkalmat arra, hogy egyszer-másszor autoptice nézze meg azt, a hol a szegény emberek nyomorognak és bajban vannak, hogy megnézze a kórházat és a városok azon institutióit, a melyek a közegészségre kihatással vannak.

Meglehet, hogy nem elég figyelemmel kisértem működését, de én ezt a hajlamot nála egyáltalában nem találom. Számtalanszor olvastam már, hogy a minister ur ide is, oda is ment, hogy nagy fogadtatásban részesült, hogy a szent István kereszt jelvényeivel a vöröskereszt-kórház megnyitásánál megjelent ott, hol ordohajhászat és külső hiuság gyülekezik össze, de nem nézi meg, mikor be vannak az intézmények népesítve, hanem tökéletesen saját embereinek jelentésére bizza magát. Én tudom, hogy a ministerelnök ur járt Nagy-Váradon, a „rózsabokor"-nál, Debreczenben a „biká"-nál, járt Szegeden és ott megtudtuk azt is, hogy kedvencz nótája mi. Ha a t. ministerelnök hivatalos apparatusa a vékony deszkakerítésen nézett volna keresztül és ott nézte volna meg *(Derültség a szélső balon)* a város gyönyörű teremtéseit, mindenesetre ez az optimismus, mely egyáltalában onnan származik, hogy jelentésekre és besúgásokra hallgat, lefelé menne bizony és nem volna kénytelen ily általános dolgokról beszélni, hogy: „figyelemmel leszek" „gondoskodni fogok", mert sokkal jobban tudom, hogy a ministerelnök urat pártérdekek és kormányzati feladatok hogy halmozzák el, semhogy képes volna egyes municipiumok dolgaira részletekben is figyelni.

Én tehát az interpellatió mellett megállva, azt óhajtom elérni, hogy nemcsak a felügyelők, nemcsak a kormány felső felügyelete, hanem valósággal a municipiumok arra hivatott közegei teljesítsék kötelességöket és hogy az megkapja sanctióját, miről fájdalom, sohasem tudunk, hogy a ki kötelességét mulasztja, vegye el méltó büntetését.

T. ház! Ezek után én nem akarom azt, hogy én az ugy is kitört nyugtalanságot, melyet Szegeden tapasztaltam, növeljem; növekednék mindenesetre az által, hogy ha tudomásul nem venném a t. ministerelnök ur válaszát.

Digitized by Google

Fel akarom tenni azt, hogy a mit a miniterelnök megjegyzett, hogy a tél csakugyan arra való, hogy a hiányok pótoltassanak, hogy valósággal pótoltatni fognak és fel akarom tenni azt is, hogy miután a ministerelnök ur most egy egészen praegnans esetről értesült, hol a hatóság kötelességmulasztása nyilvános és világos, az által ugyelmeztetve lesz és meg fogja tenni az intézkedéseket, hogy ez az ország más városaiban ne történjék, hogy azontúl gondja lesz arra, hogy Szeged, mely reconstructiója következtében valóságos járványfészekké lett, *(Felkiáltások jobbfelől: Ohó! gr. Tisza Lajos szót kér)* a főutczákon tartják fenn a tisztaságot, de a mellékutczákon mindaz, mi a nyavalyát felkelti és terjeszteti — tudni illik szemét hever — arra is ki fog terjeszkedni figyelme és fel fogja híni az illető organumokat, hogy midőn a város szükségét érzi annak, hogy első feltételei: az ivóviz és salubritás megszerezttessenek, ott ilyenféle financiális szempontok a végrehajtás útjába ne gördíttessenek.

Ily értelemben tudomásul veszem a választ.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Mindenesetre a magam részéről visszautasítom azt a vádat, mintha igen sokat széjjel járnék az országban; nem hiszem ugyan, hogy az hiba volna, mint vádat vissza kell utasítanom, mert könnyen meg lehet számlálni, hogy belügyminisztériumom óta, kivéve otthon, hányszor voltam egyik-másik helyen. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* Ezt a szemrehányást tehát visszautasítom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Arról is biztosítom a képviselő urat, ki nem hallotta, hogy voltam valaha kórházban, hogy igenis voltam, a hol megfordultam. Voltam épen Szegeden a typhus-kórházban, a mely talán a legkellemesebb helyek közé nem tartozik. *(Tetszés.)* De kolera-kórházban most Szegeden, miután kolera nem volt, természetesen nem lehettem. *(Derültség.)*

Különben visszautasítom azt is, mintha Szeged városát a reconstructió egészségtelenné tette volna. *(Úgy van! Ugy van! jobbfelől.)* Hogy sok kivánni való lehet még ott is egészségügyi szempontból és van is: azt nem csak megengedem, de tudom. De maguk a népszaporulati viszonyok és Szegednek azótai egészségi viszonyai megczáfolják azt, mintha a város a betegségek forrásává vagy tanyájává tétetett volna. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Hogy Szegeden sincs még kellő rendben a canalisatio, sem a vizvezeték, az meg lehet. De hát, t. képviselő ur, Magyarországon hol van ez meg? Budapest fővárosában ugyan sokkal rosszabb, mint Szegeden. *(Igaz! jobbfelől.)*

Ne tessék tehát sem reconstructiót, sem a szegedi magistratust vádolni, mely — ismétlem — az előintézkedések megtételében nem mulasztott kötelességet. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Én hiszek a jelentéseknek, ha onnan jönnek, a honnan hitelt érdemlők, de a besúgásoknak akkor sem hiszek, ha itt a házban történnek is. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Az interpellatiót tett képviselő ur is tudomásul vevén a választ, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház is tudomásul veszi.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

280. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi október hó 14-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a könyvtári bizottság és az osztályok alakulásáról és a beérkezett kérvényekről. A mentelmi bizottság jelentése Szemnecz Emil, Verhovay Gyula, Vadnay Andor, Győrffy Gyula és újból Szemnecz Emil ügyében. A kérvények 25. sorjegyzékének tárgyalása. Gr. Széchényi Pál kereskedelmi minister felelete Becker János interpellatiójára. Tisza Kálmán miniszterelnök indítványa a ház napirendjéről; a napirend megállapítása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Széchényi Pál, b. Fejérváry Géza, Trefort Ágoston, Bedekovich Kálmán, Fabiny Theophil, gr. Szapáry Gyula, b. Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Beőthy Algernón jegyző ur fogja vezetni. A javaslat mellett szólni kivánókat Zsilinszky Mihály, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa az október hó 13-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, hogy a könyvtári bizottság megalakult és elnökéül Zichy Antalt, jegyzőjévé Pulszky Károly képviselőt választotta.

Jelentem továbbá a t. háznak, miszerint az osztályok közül megalakult az I-ső osztály, melynek elnökévé gr. Degenfeld Lajos, jegyzőjévé Bezerédj Viktor, a II-dik osztály elnökévé Falk Miksa, jegyzőjévé Győrffy Gyula, a IV-dik osztály elnökévé Irányi Dániel, jegyzőjévé Popovics Vazul, az V-dik osztály elnökévé Vargics Imre, jegyzőjévé Visi Imre, a VIII-dik osztály elnökévé Szathmáry Miklós, jegyzőjévé Porubszky Jenő választatott meg.

Tudomásul vétetik.

Minthogy még négy osztály nem alakult meg, felszólítom ezeknek tagjait, hogy a mai ülés végeztével a szokott helyiségekben megalakulni méltóztassanak.

Bemutatom Mosonmegye közönségének feliratát, melyben a Mosonmegye s az Alsó-Austria közötti országos határok helyreállítása tárgyában kérelmez.

Bemutatom Munkács város közönségének Literáty Ödön képviselő által beadott kérvényét, melyben az iparos- és kereskedő-tanonczok tandíjmentes oktatása ügyében kérvényez.

E kérvények kiadatnak a kérvényi bizottságnak tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Porubszky Jenő, a mentelmi bizottság előadója: Van szerencsém a mentelmi bizottság öt rendbeli jelentését tisztelettel benyujtani. E jelentések vonatkoznak: magánosok elleni erőszakkal vádolt Szemnecz Emil, sajtó utján elkövetett becsületsértés és rágalmazás vétsége miatt panaszolt Verhovay Gyula, becsületsértés és közcsend elleni kihágás miatt vádolt Vadnay Andor, párviadal vétségével vádolt Győrffy Gyula és közcsend elleni kihágás elkövetésével vádolt Szemnecz Emil képviselő urak mentelmi ügyére. Kérem, méltóztassék e jelentések kinyomatását, szétosztását és napirendre tűzését elrendelni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: A mentelmi bizottság jelentései Szemnecz Emil, Győrffy Gyula, Verhovay Gyula,

Digitized by Google

Vadnay Andor és ismét Szemnecz Emil képviselő urak mentelmi ügyében ki fognak nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és annak idejében napirendre tűzetni.

Jelentem még a t. háznak, hogy a mai ülés végén a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister ur válaszolni kiván Becker képviselő urnak a lótenyésztés tárgyában hozzá intézett interpellatiójára, ha az idő megengedi. Azt hiszem, a t. ház méltóztatik beleegyezni, hogy ez megtörténjék.

Következik a napirend: a 25. sorjegyzékbe foglalt kérvények és pedig a Janszky-esetből kiindulva több törvényhatóság és népgyülés által a képviselőházhoz intézett feliratok és kérvények tárgyalása, illetőleg a zárbeszédek tartása.

A bizottság előadóját illeti a szó.

Gajári Ödön, a kérvényi bizottság előadója: Mélyen t. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Teljesen átérzem azon kötelességet, melylyel ily hosszúra nyult vita után a t. ház türelme iránt tartozom. És ha mégis felszólalok, teszem ezt azért, hogy azon másik kötelességemnek megfeleljek, melyet előadói tisztem elém szab. Ezért teljesen eltekintek minden, a vita elején és folyamán személyemre vagy nyilatkozataimra nézve tett reflexióktól és kizárólagosan és teljes tárgyilagossággal a t. túloldalról beadott határozati javaslatokkal kívánok foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A Győrffy Gyula t. barátom által beadott határozati javaslat két pontból áll. Azok elsejére nézve azok után, a miket bevezető felszólalásomban felhozni bátorkodtam, főleg pedig a miniszterelnök és a honvédelmi minister urnak alapos fejtegetései után csak azon kérést vagyok bátor kifejezni, hogy a t. ház a határozati javaslat e pontját ne méltóztassék elfogadni.

A határozati javaslat második pontja a következő postulatumokat fejezi ki: „hogy a közös hadsereg ketté választatván, annak magyarországi része önállóan, nemzeti alapon szerveztessék s magyar ministernek rendeltessék alá, utasítván a kormányt, hogy e végett törvényjavaslatot terjeszszen elő, addig is pedig tegye meg a szükséges lépéseket, hogy a magyar csapatok a magyar alkotmányra megeskettessenek s azokból az idegen tisztek eltávolittassanak.“ Én figyelmesen meghallgattam és átolvastam t. képviselőtársam fejtegetéseit, de mégis kételyeim vannak e pont értelmezésére nézve; vajjon akkor, a midőn ő a hadsereg kettéválasztásáról szól, miként értelmezi az „önálló“ szót, melyet a hadsereg magyar részének szervezésére nézve alkalmazott. De bármiként legyen, azon felszólalások után, mik még ezen oldalról történtek, ugy kell vennem, hogy a dolog súlypontja tulajdonképen az önálló hadsereg felállításában fekszik. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én különbséget teszek az önálló hadsereg és azon kivánság közt, mely a külön magyar hadseregre vonatkozik. *(Helyeslés a jobboldalon.)* És midőn erre nézve kell néhány szót mondanom, én is elfogadom kiindulási pontul t. képviselőtársam által tett azon kijelentést, mely a charta betartására vonatkozik. Mert azok, t. ház, a kik az 1867-iki közjogi alapon állanak és igy az 1867-iki közösügyi törvényt chartául elismerik, ebből a nemzetnek sem több jogot, sem pedig egy jotával kevesebbet kimagyarázni nem engednek *(Helyeslés a jobboldalon)* és igy azzal szemben, hogy t. képviselőtársam épen az 1867 : XII. t.-cz.-re való utalással sürgette az önálló magyar hadsereg föllállítását, én nem habozhatom kinyilvánítani, hogy az önálló magyar hadsereg felállításának elve, megengedem, igen hazafias programm, a közjogi alkotások keretén kivül, de mint oly törekvést, mely a ma még érvényben levő és általunk tiszteletben tartott 1867 : XII. t.-cz. rendelkezéseinek megtartásával beoszthatónak volna, el nem ismerhetem. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Nem szükséges hosszasabban taglalnom a kérdést, hogy ezt bebizonyíthassam. *(Halljuk! a szélső balon.)* Az önálló hadseregnek belső lényege az, hogy azon állam, mely azt felállítja, sem a védelmi rendszer, sem a védszervezet tekintetében, a mik pedig kétségkivül quintessentiáját képezik a hadsereg előállításának, semmiféle irányban befolyásolva ne legyen, szóval azt a nemzet ugy és oly alapon állíthassa elő, a mint akarja és ezen akaratába az államfőnek a törvény meghozatalához szükséges beleegyezésén és szentesítésén kivül senkinek és semminek befolyása ne legyen. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Már pedig tudjuk, hogy e tekintetben a közösügyi törvénynek 13-ik §-a határozottan azt rendeli, hogy épen ezen elvek tekintetéből ugy nálunk, mint a monarchia tulsó felében egységes és kölcsönös megállapodásoknak kell fennállani. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Az önálló hadseregnek a felállítását tehát csak azok sürgethetik, a kiket az 1867-iki kiegyezési törvény ki nem elégít és ezt a kérdést eléje teszik azon többi ügyeknek, melyeket a közösügyi törvény a monarchia mindkét államának megnyugvására megoldott és elintézett.

Más kérdés azonban az, hogy mily joga van a nemzetnek a külön magyar hadsereghez? És erre vonatkozólag sietek kinyilvánítani, hogy a közösügyi törvény a nemzet ebbeli jogát illetőleg semmi kétséget fenn nem hagy, intézkedvén ezen közösügyi törvény arról, hogy egyrészről a legfőbb hadúri jog kellőleg praecisiroztassék, másrészről pedig, hogy a nemzetnek és az alkotmányos factoroknak meghagyott jogok szintén kifejezést nyerjenek; a legfőbb hadúri jognak tartván fenn a vezérlet, a vezénylet és belszervezetre vonatkozó

Digitized by Google

intézkedéseket és az alkotmányos factorok hatáskörébe utalván a hadsereg szervezetének és rendszerének megállapításával együtt a többi intézkedéseket. De ha ezt constatáljuk is, lehetetlen figyelmen kivül hagynunk azon további törvényes fejleményeket, melyek alapján a monarchia mindkét állama a védszervezetet mai állapotában előállította. *(Halljuk!)*

Minden egyes erre vonatkozó törvény megalkotása alkalmával ugy 1868-ban, mint 1882-ben és 1886-ban tüzetesen megvitattatott és a ház minden oldaláról megvilágittatott azon álláspont, mely a külön hadseregre vonatkozik. Azok, a kik ezen valójában az ügy lényegére vonatkozó viták-ban azon álláspontot védelmezték, a mely azután a törvényekben kifejezésre jutott, jóllehet elérték azon eredményt, hogy a parlament az ő elveiket fogadta el, de még sem adatott meg nekik, bárha köztük oly nagy elmék foglaltak helyet, hogy csak az elhunytakat említsem, mint Deák és Eötvös, az erkölcsi elismerés azon teljessége, hogy azokat, a kik a külön hadsereg szükségességét, hangsúlyozták, álláspontjuk czélszerütlenségéről meggyőzhették volna. Ha tehát ez nekik nem sikerült, miként remélhetném azt ma én? *(Tetszés jobbfelől.)*

Erre vonatkozólag tehát tartózkodni kivánok a t. ház türelmét ugyanazon érvek felsorolásával próbára tenni, a melyeket a házban annyiszor hangoztattak. Csakis egy rövid megjegyzést teszek és ez az, hogy mondatott akkor és mondatik különféle változatokban ma is, hogy mi a külön nemzeti hadsereg felállítására vonatkozó nemzeti aspiratióinkat a monarchia nagy hatalmi állásának dobtuk oda áldozatul.

Én nem vitatom, t. ház és a külügyi helyzetnek épen mai alakulása közben, mely a legújabb hirek szerint acutabbá vált, talán időszerütlen is vitatnunk azt, hogy vajjon a külügyi helyzet megitélésénél melyik felfogásnak adott az idő igazat. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De annyi kétségtelen, hogy addig, mig a monarchia biztonságával szoros összefüggésben van a mi magyar alkotmányunk biztonsága is, addig oly törekvés, mely a hadászat és harczászat tekintetében bizonyára consolidált állapotokat, bárcsak időlegesen is fölcserélni kivánná olyanokkal, melyek azon tekinteteknek meg nem felelnek, lehet igen hazafias törekvés, de legkevésbé sem felel meg azon igényeknek, a melyeket mi ma a közös hadseregnek, mint a monarchia és igy benne a mi magyar alkotmányunk nemzetközi biztonságának garantiájához fűzünk. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Az alkotmány, a leteendő eskü kérdésére nézve én elismerem, lehet pro és contra igen plausibilis érveket felhozni. Azok után, a miket a t. honvédelmi minister ur épen e kérdésre vonatkozólag tegnap mondani méltóztatott, én nem terjeszkedem ki arra, vajjon a mi közjogi viszonyaink közt az eskünek milyen formulája volna behozható. Olyan-e, melyben csakis tisztán a magyar alkotmány foglaltatik benne, vagy olyan, a melyben, mint a magyar alkotmánynak kiegészítő része, a közös intézmények is benne foglalvák. Ez azonban, megengedem, csak a kiviteli módozatnak kérdése és nem is akarom állítani azt, hogy e tekintetben bizonyos alkotmányos megoldást ne lehetne találni.

Előttem azonban a kérdés igy áll: miért kivántatik az eskünek behozatala? Az esküvel egybekötött formalitások végett, avagy reális garantiák elérése végett a magyar alkotmánynak tiszteletben tartására?

Hogy pedig e tekintetben az eskü miféle gyakorlati jelentőséggel bir, ez iránt hivatkozhatnám ugyanazon esetekre, a melyekre gróf Bánffy Béla, t. képviselőtársam tegnap is érintett beszédében már hivatkozott. Hivatkozhatnám nem a régi kor történetéből, hanem a legújabb kor történetéből, nem is civilizálatlan tömeget képező hadseregek, hanem olyan hadseregek példáira, hol a suffrage universel következtében a hadsereg minden egyes tagjának egyuttal az államalkotmányhoz szavazati joga is volt; hivatkozhatnám ezen hadseregnek olyan egymásutáni tényeire, melyek az eskünek gyakorlati értékét csakugyan a minimumra szállítják le. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

De én odáig se megyek, t. ház és ha realis garantiákat kell keresnem azon irányban, mint ezt a kisebbségi határozati javaslat az eskü behozatala által elérni akarja, keresem azt ott, a hol az fellelhető és a mire már más alkalommal a népfelkelési törvényjavaslat vitatása alkalmával ráutalni szerencsém volt, keresem a monarchia mindkét állama polgárait egyaránt kötelező tényben, az általános védkötelezettségben.

Nem akarom itt ismételni azokat, a miket ezen kérdéssel kapcsolatban itt e házban elmondani szerencsém volt. Csak egy kérdést vetek fel. Mi az általános védkötelezettség? Decretálása annak, hogy a két állam minden polgára rang, osztály és álláskülönbség nélkül vérével tartozik megvédeni az államot, mely az ő személye, vagyona és polgári jogainak őre és biztosítéka. Ezen kötelezettség nem egyoldalú, ezzel szemben állanak minden polgárnak az állam irányában fennálló jogai. És épen az a különbség van egy zsoldos hadsereg és egy az általános védkötelezettség elvére fektetett hadsereg között, hogy mig az első felett, a ki fizeti, feltétlenül rendelkezik, az utóbbit másra, mint az állam védelmére és ennek biztosítására szolgáló intézkedésekre felhasználni nem lehet, nem szabad. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélső baloldalon.)* Az elsőben a katona védi gazdáját, parancsolóját; az utóbbiban védi az al-

Digitized by Google

kotmányt és az alkotmánynyal együtt az államfőt és önmagát. *(Zaj a szélső baloldalon.)* E tételt pedig, t. ház, melyet az ellenmondások daczára azt hiszem, a háznak minden t. tagja oszt, sem a külön eskü tétele meg nem erősíti, sem pedig az eskü le nem tétele meg nem dönti. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Azon további postulatumot illetőleg, mely ugy van formulázva, hogy addig is, mig e tekintetben törvényhozási intézkedés történik, a magyar csapatokból az idegen tisztek elbocsáttassanak: én nem tartom olyan egyszerű dolognak, a mely nevezetes közjogi változtatás nélkül behozható volna; mert mindaddig, mig a közös hadsereg intézménye, mint alkotmányos úton előállott intézmény fennáll, addig a közös hadsereggel szemben a monarchia egyik államának polgára sem tekinthető idegennek. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Tehát ezek alapján kérem a t. házat, hogy Győrffy Gyula t. barátom határozati javaslatának második pontját se méltóztassék elfogadni.

Gróf Apponyi t. képviselőtársam azon előadása, melylyel a kérvényi bizottság határozati javaslatával szemben az ő és pártja külön álláspontját és határozati javaslatát indokolta, reám is hatott a szónoklati remekek azon általános hatásával, mely e házban az ő felszólalásai alatt a hallgatóságban támad. Ez alkalommal azonban tovább ment. Azon politikai indokokat, a melyeket a t. képviselő ur fejtegetett, osztottuk mindnyájan. Azt, hogy a magyar állameszme a közjogi alkotmány keretén felül teljesen érvényesüljön, akarjuk mindnyájan. Abban sincs különbség, hogy a Janszky-ügyet a legfelsőbb királyi kézirattal teljesen elintézettnek tartjuk. *(Helyeslés a jobboldalon.)* De a lényeg nem az, a mi bennünket elválaszt, hanem a forma. És hogy ezt igazoljam, szabad legyen hivatkoznom bevezető előadásomból azon nyilatkozatomra, melylyel a kérvényi bizottság álláspontját a kérvényekkel szemben jellemeztem. *(olvassa)*: „A kérdés tehát az, hogy vajjon az alkotmány változtatásnak az a szüksége, a melyet e kérvények épen a felmerült incidensek folytán sürgetnek, csakugyan beállott-e már, vagy nem, hogy a nemzeti érdek megköveteli-e tőlünk azt, hogy bizonyos törvényhozási intézkedések tétessenek azon irányban, a melyben azt a kérvényezők sürgetik és jónak látják." Az imigy formulázott kérdéssel szemben más határozati javaslatot, ha a kérvényi bizottság teljesen őszinte határozati javaslatot kivánt proponálni, csakugyan előterjeszteni nem lehet; mert a t. képviselő ur iránti feltétlen tiszteletem mellett is ki kell nyilvánítanom azon meggyőződésemet, hogy ugyanazon feltevésből és ugyanazon kiindulási alapból birálván meg az ügyet, a melyet a kérvények elénkbe hoznak, a mint azt ő tette és a mint mi tettünk, a logika a mi részünkön van. *(Ugy van! jobbfelől.)* Mert, vagy vannak még eloszlatatlan aggályok is és ha vannak: azoknak kifejezésre kell jutniok ezen határozathozatal alkalmával, vagy nincsenek és ha nincsenek ilyen aggályok, akkor ezen törvényhozási intézkedéseket, a melyeket a kérvényezők ezen kérvényezéssel épen az incidensek kapcsán sürgetnek, szükségeseknek mondani, az annyit jelent, mint a consequentiával a praemissát lerontani. *(Ugy van! jobbfelől.)* És a t. képviselő urnak finom logikai érzése előre érezte ezen dilemmát, akkor, midőn ő a kérdést kétfelé osztotta, mondván, hogy el kell különíteni a kérvény tartalmában azt, a mi a személyváltozásokra és azt, a mi a hadsereg körében létesítendő általános reformokra vonatkozik. Hát, t. ház, itt fekszenek a t. ház előtt a kérvények. Van-e azok között csak egy olyan is, mely az általános reformok szükségét, ne a Janszky-ügyből kiindulva sürgetné, van-e olyan is, a mely ugyanazon álláspontra helyezkednék, a miről a t. képviselő ur az általa beadott határozati javaslatban, hogy tudniillik a nemzet és a hadsereg közt a teljes szellemi összhang biztosítva legyen?

Hiszen ezen álláspontón vagyunk mi is, ezt akarjuk mi is mindenkor, akár van egy Janszky-ügy napirenden, akár nincs; *(Élénk helyeslés jobbfelől)* de ugyanakkor, midőn egy kínos izgatottságot keltett, de szerencsésen elintézett ügynek végső befejezését akarjuk, ennek a szükségét külön hangsúlyozni legalább is kell, hogy a békés elintézés hitének őszintesége iránt kételyt támaszszon.

És mert a kérvényi bizottság javaslata sem többet, sem pedig kevesebbet nem kiván, mint a Janszky-ügyet véglegesen megoldani, ajánlom ezen határozati javaslatot elfogadásra. *(Hosszantartó élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Győrffy Gyula: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Habár teljesen tisztában vagyok azzal, hogy a fenforgó ügyben lefolyt vita a t. ház becses türelmét amugy is már nagyon próbára tette, de a saját álláspontom igazolásának kötelessége parancsolja, hogy azt egy rövid időre továbbra is igénybe vegyem. *(Halljuk!)*

A t. előadó ur épen az imént azzal végezte beszédét, hogy a kérvényi bizottság sem többet, sem kevesebbet nem akar, mint a charta s ennélfogva határozati javaslata épen azt czélozza, hogy a Janszky-ügy végleg befejeztessék. Bátor vagyok a t. házat emlékeztetni arra, hogy a t. kérvényi bizottság többségének benyujtott véleménye nem egyedül a Janszky-ügy befejezését czélozza, hiszen annak két része van, a mennyiben a Janszky-ügyet először befejezettnek nyilvánítja, másfelől határozottan kijelenti, hogy a hadseregre vonatkozólag intézkedéseket egyáltalában nem talál szükségeseknek.

Hiszen, ha arról van szó, t. ház, hogy a Janszky-ügyet, mint ilyet befejezettnek tekintsünk, ezzel

Digitized by Google

ellenkezőt senki ezen oldalról sem kiván, nem kivánták a kérvényezők sem, a kik tudták, hogy a t. háznak minden szavazata sem képes a megtörtént eseményeket megváltoztatni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ezt mi sem akartuk, nem is állt hatalmunkban. De, hogy a hadsereg e tekintetben csakugyan befejezettnek tekintette-e a Janszky-ügyet, ez iránt utalok a pécsi esetre. Mi tehát nem akartuk folytatni ez ügyet, hanem ugy a kérvényezők, mint mi, ezen alkalomból is, a mely több hosszú lánczolatos eseményeknek volt egyik lánczszeme, követeltünk intézkedéseket azért, hogy hasonló események ezentúl be ne következhessenek. *(Ugy van! a szélső balon.)*

S ekkor a t. előadó ur azt mondja, hogy ők csupán a Janszky-ügy befejezését czélozták. Ez nem áll, ők nem tartják szükségeseknek az intézkedéseket.

De különben is bevezető felszólalásomban bátor voltam hivatkozni a „Vaterland“ czikkének egy rövid passusára, mely körülbelül azt mondja, hogy az osztrák centralisták ma már hiszik a Janszky-ügynek ilyetén befejezésétől, hogy az osztrák állameszme a t. ministerelnök segélyével mégis diadalra fog jutni. A t. ministerelnök ur tiltakozott a citatum ellen.

De nem azért hivatkoztam én erre, mintha a t. házat meg akartam volna ismertetni a „Vaterland“ nézetével, a mint a ministerelnök urról gondolkozik, hanem azért, hogy bemutassam, miként a Janszky-ügy egész folyama arra az eredményre jogosította fel és most már oly követelésekkel áll elő az osztrák centralista párt, hogy az osztrák állameszme győzelemre jusson.

De most már, t. ház, nem szükséges a „Vaterland“ bizonyítékaira hivatkoznom, elég, ha utalok a lefolyt vita eredményére; utalok a t. előadó ur és a t. honvédelmi minister ur felszólalásaira és utalok a t. túloldal valamennyi szónokára, kik mindannyian mindent elkövettek annak bebizonyítására, hogy először nincs magyar hadsereg, másodszor, hogy a magyar hadseregben szolgáló idegenek nem idegenek, hanem egyszersmind magyar állampolgárok, harmadszor, hogy a magyar katonákat a magyar alkotmányra felesketni nem szükséges, de ugyanakkor szükséges a hadsereg esküjét letenniök; bebizonyították, hogy az alkotmányt a hadseregbe bevinni nem lehet, mert ez a honvédelmi minister ur szerint a hadsereg kettéválasztását idézné elő. Midőn ők mindezeket bebizonyították, a „Vaterland“ állítása igazán sokkal komolyabb jelleget ölt, semhogy azzal a t. háznak leszámolni nem kellene. És minthogy ily komoly jelleget öltött, óhajtottuk, hogy azon alap, melyen az eszme csakugyan győzelemre fog jutni, tudniillik a közös hadsereg intézménye, megszüntettessék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Beszédem folyamán bátor leszek röviden bebizonyítani, hogy nem áll a t. túloldalnak és kivált a t. ministerelnök urnak azon állítása, hogy a magyar törvényhozás, a magyar hadsereg követelésének jogáról lemondott volna. Mielőtt azonban ezt tenném, bátor vagyok a t. ministerelnök urnak két állítására reflectálni, melyeket velem szemben tett, olyat tulajdonítva nekem, a mit én nem mondtam.

A t. ministerelnök ur azon állítást tulajdonítja nekem, hogy a magyar alkotmány homokra van építve. Ennek az eszmének az ötlete az előadó uré volt. A t. ministerelnök ur mégis azt állította, hogy én a homokra épített alkotmányt gyöngének tekintem, azt állította volt, hogy én gyöngének mondtam a magyar alkotmányt és miféle inconsequentia és illogica a magyar gyenge alkotmányt az által megerősíteni akarni, hogy alkotmányos küzdelmet folytassunk érette. Ezt nem mondottam; csupán azt állítottam a magyar alkotmányra vonatkozólag, hogy az a törvényben meg van irva ugy, a mint van — hogy gyenge-e, vagy erős, az nem az én hibám, inkább lehet a ministerelnök uré, a ki azon kiegyezésben részt vett — de tényleg ugy áll, a mint a törvényben meg van s hogy ezzel szemben a katonai hatalom erősnek bizonyult be. Ezt indokolom az 1867 : XII. törvényczikkel, daczára, hogy annak érvényét a t. ministerelnök ur és t. előadó ur is megtagadják, állítván, hogy az 1868-iki véderő-törvény alkotásánál azok, a kik az 1867 : XII. törvényczikket létrehozták, már a magyar hadsereg követeléséről lemondottak, mert azon törvényben az már nem is emlittetik. Utána néztem t. ház, és az akkori előadó azon szellemes okoskodása folytán, hogy miután közös hadseregről van szó, tehát abban a magyar rész is bennfoglaltatik, a magyar képviselőház akkor mellőzte e kifejezést.

Másik beszédében, t. ház, a ministerelnök ur arra is hivatkozott, hogy az 1867 : XII. törvényczikknek befejező záradéka megtiltja, hogy ezen közösügyi törvény a két állam által egyoldalúlag megváltoztatható legyen.

Ha a t. ministerelnök ur előadásomban illogikát fedezett fel, ugy ez kétségtelenül az; mert ha csakugyan való — a mint az is — hogy egyoldalúlag a XII. törvényczikket megváltoztatni nem lehet: ugyan kérdem, hogy engedheti meg azt, hogy a véderőről szóló 1868-iki törvény az 1867 : XII. törvényczikket egyoldalúlag megváltoztathatná, hogy engedheti meg ő mint alkotmányos ministerelnök, hogy az országgyülésnek ezen egyoldalú tényéből és alkotmányellenes intézkedéséből jogokat formáljanak most már a magyar alkotmány ellen?

De, t. ház, a ministerelnök ur tovább ment az alatt, a mióta ministerelnök, mert az 1867-iki alaptörvény legfőbb hadurat egyáltalán nem említ s a t. ministerelnök ur 1879-iki beszállásolási

Digitized by Google

törvénybe már behozta e kifejezést. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Lehet-e, t. ház, igy egyoldalúlag felforgatni a közösügyi törvényt, melynek záradéka tiltja az egyoldalú megváltoztatást? s vajjon illik-e t. ministerelnök urnak most már arra hivatkozni s minket figyelmeztetni, midőn a magyar hadsereget kivánjuk, arra, hogy nem szabad a közös védelem alapjait egyoldalúlag megváltoztatni. Ezt mi nem akarjuk; mi az alkotmányon gyökerező jogot akarjuk érvényesíteni, a melyet önök egyoldalúlag a mi hátrányunkra megváltoztattak ugyan, de a mint említettem, az az alkotmány elleni jogforrás nem lehet.

A t. ministerelnök ur sziveskedett nekem tulajdonítani azt, mintha én azt mondottam volna a királyi kéziratról, hogy abban van némi engesztelés és némi fenyegetés.

Sem az egyiket, sem a másikat nem mondottam; hanem mondottam azt, hogy a királyi kéziratban azok részére van felvilágosítás és magyarázat, a kik capacitálhatók s hogy ezek igen sokan vannak, az kétségtelen; de azt nem mondottam, hogy némi engesztelés lenne benne, mert mi s az ország közvéleménye nem engesztelést, hanem egy elkövetett sérelemért elégtételt kivántunk. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Azt állítottam igenis, hogy fenyegetés van benne, még pedig nem némi, hanem kifejezett és határozott fenyegetés, de erre súlyt nem fektettem beszédemben, csupán felemlítettem, mert én felesleges nek tartottam, hogy egy alkotmányos államban, hol a törvények uralma teljes és feltétlen, hol a magyar állampolgárok a törvények ellen nem resoniroznak, minek belevenni ilyen felesleges fenyegetést egy kéziratba?

De felhivta a figyelmemet a t. ministerelnök urnak azon erőlködése, a melylyel ezen tételhez ragaszkodott és csakugyan kezdtem okoskodni a felett, hogy miért van az, hogy először a ministerelnök ur felesleges dolgot vesz be a kéziratba, másodszor oly hamar be is ismeri, a mi nem szokása, hogy az felesleges. Nem akarok arra utalni, t. ház, hogy a kéziratnak ezen felesleges megjegyzése, vajjon nem azt akarja-e tartalmazni, a mit a pécsi esetnél volt alkalmunk szemlélni, hogy tudniillik, midőn egy magyar állampolgár tiszteletére egy fáklyás-zenét akarnak rendezni, akkor a katonai parancsnok felhivására a főispán megtiltja ezt, mert ez a katonaság elleni izgatás jellegével bir.

Meglehet, hogy ez az igazi tartalma, de nem akarom állítani, hanem, hogy a t. ministerelnök ur oly könnyen beleegyezett abba, hogy ez a tétel felesleges volt, ezt az magyarázza meg a leghatározottabban, a legvilágosabban, hogy talán esztünkbe jutna nekünk arra is gondolni, hogy ez a fenyegetés miért nem ment el azon hadsereghez is, a mely folytonos lánczolatos tényei által minket megsértett és miért van csak a magyar nemzethez intézve, mely ezen sértéseket tűrni nem akarja.

Ugyan mutasson a t. ministerelnök ur csak egyetlen egy esetet, a midőn a hadseregnek joga volna nekünk szemünkre vetni, hogy mi kezdtünk ellenük sértést, támadást intézni; ilyet nem mutathat és annak daczára, hogy a lánczolatos tényeket a t. ministerelnök ur is elismeri, annak daczára, hogy lánczolatos sorban támadnak meg minket egyesek a hadseregből és ez egyes tények elkövetői meg sem büntettetnek, ugyanakkor megfenyegetik a magyar nemzetet.

És hogy mindjárt végezzek is a kézirattal, a t. ministerelnök ur azt állítja, hogy én a szerajevói toastot erőszakkal vonszoltam be a vitába, mert a kalendáriumi datum is bebizonyíthatja, ez nem hozható kapcsolatba sem az ő nyilatkozatával, sem a budai temetőben történtekkel. Hát én elismerem, hogy talán a kalendáriumi datum nem olyan pontos, de ugyanekkor ki kell jelentenem, hogy ha a kalendáriumi datum szerint nem is lehet szoros kapcsolatba hozni a szerajevói toastot a ministerelnöknek parlamenti nyilatkozatával, de a történelmi tények folytonos lánczolata régen megállapította a kapcsolatot, azonban a kalendáriumi datum szerint is való e kapcsolat, mert a t. ministerelnök ur nyilatkozata után két nappal tartatott a toast. Vagy talán a hadsereg főfelügyelője lett volna a monarchiában az egyedüli, ki a t. ministerelnök ur e nyilatkozata iránt ne érdeklődött volna, midőn Bécsből még reporterek is jöttek le, hogy a t. ministerelnök ur válaszát megsürgönyözhessék? Egyedül a hadsereg főfelügyelője ne sürgönyöztette volna meg magának a válasz tartalmát?

Még egyet, t. ház! Midőn mi azt kivántuk, hogy terjesztessék a ház elé a kézirat, a t. ministerelnök ur sziveskedett azt mondani, hogy ez nem volt senki másnak szánva, mint csak az ország hű fiaihoz, volt intézve a kormányhoz. Mellesleg megemlítem, hogy talán ez az egyetlen indok, a miért tőlünk a kézirat megtagadtatott, mert hiszen az ország hű fiainak a magyar törvényhozást tekinteni a ministerelnök ur szerint csakugyan nem lehet; mert különben a kéziratot nem volt oka miért elvonni tőlünk, hanem ha ez áll, t. ház, akkor csodálom, hogy a t. túloldali többség, most mégis hűbbnek mutatja magát, sem mint az megmagyarázható; hogy ilyen bizalmatlansággal szemben, vagy tán épen azért túl akarja licitálni magát és bebizonyítani akarja, hogy még különb kéziratra is méltó lett volna.

Két indok hozatott fel a határozati javaslat

Digitized by Google

ellen, mert a többi, mint bátor valék kimutatni, részint olyan, mit épen nem is állítottam, vagy olyan, mely nem ellenünk, hanem mellettünk bizonyít — mondom, két indok hozatott fel: olyan, a melyekkel komolyan kell foglalkoznom; egyik az, hogy a hadsereg ellen izgatni s egyesek tényeit felhozni az egész hadsereg ellen nem szabad, nem lehet; a másik s ezzel röviden fogok végezni, az, melyet Münnich Aurél képviselőtársam hozott fel, mondván, hogy az önálló magyar hadsereg felállítását már csak pénzügyi tekintetek sem engedik meg. Elismerem ez egyetlen indok alapos voltát, hanem hogy ilyen sikerült indokot hozhatott fel, t. barátom, ez a t. kormány pénzügyi gazdálkodásának köszönhető, melyet t. barátom támogat és hogy ily alapos indok előtt kénytelen vagyok némileg meghajolni, — azért gratulálok Münnich Aurél képviselőtársamnak. *(Derültség a szélső balon.)*

A másik indok, hogy t. i. egyesek tényei miatt a hadsereget elítélni nem lehet, komoly lenne az esetben, ha alapos volna. De kérdem a t. házat, volt-e itt valaki, a ki egyes tényekből ítélte volna el a hadsereget. Nem volt. Mert mi a hadsereg kérdését kettősnek ismerjük. Egyik úgy mint minden hatalmi kör az államban, az alkotmányban akár a birói, akár a végrehajtó hatalomnak bármely köre önálló szervezetnek tekintetik, mely ezen czélra fungál s mely czélon belől álló egyesekhez nekünk semmi közünk nem lehet. Ok nélkül vette tehát védelmébe a hadsereget és az egyeseket a miniszterelnök ur; mert kimondottuk, hogy foglalkozunk a hadsereggel úgy, mint politikai intézménynyel, t. i., hogy e tekintetben az egyes tények igazolták, hogy mint politikai intézmény nem válik be; és ez igaz. *(Ugyvan! a szélső baloldalon.)* Hiszen furcsa orvos volna az, t. ház, ki a betegség symptomáit véve, belőle az egészségre következtetne. Vagy tán a miniszterelnök ur azt kivánja, hogy az egyes általa és a kézirat által is elítélt tényekből mi most arra következtessünk, hogy a közös hadsereg intézménye egészséges, melyet orvosolni nem kell? Ugy látszik, mert különben az általam benyujtott határozati javaslatot pártolnia kellene. De elismerte a t. miniszterelnök ur is, hogy aggódaomra van ok, hogy azokon segíteni kell, midőn azt mondja: „én a magam részéről constatálni kivánom a nélkül, hogy tagadjam, hogy történtek egyes elítélendő tények a hadsereg kebelében" — tehát ezt elismeri — „csakhogy tegyünk meg mi is egyet . . . ." és itt nem akarom a ház türelmét fárasztani a várakozással, mig a beszéd e részét megtalálom, hogy szó szerint idézhessem, csak tartalmát mondom, mely szerint azt mondá a t. miniszterelnök ur, hogy e bajon csak ugy lehet segíteni, hogy minél több magyar ifju lépjen a hadseregbe. Ezt az indokot hangsúlyozta a honvédelmi minister ur is. Hogy már most minő logica van abban, hogy nyilvánosan elismerik, hogy a hadsereg intézménye nem olyan, a melylyel megelégedhetünk és hogy a miniszterelnök ur és a honvédelmi minister ur panaceát is ajánl az orvoslásra, de intézkedések szükségét még sem tartják szükségesnek? ennek megítélését a t. házra bizom. Élénk illustrálásával leszek bátor szolgálni Horváth Gyula képviselő urnak arra nézve, hogy a miniszterelnök ur által szükségesnek elismert segedelmet minő komolyan vette a kormány, ha utalok arra, hogy a miniszterelnök ur idejében történt, hogy az 1868. egyik törvényczikke által mind a két államfél polgárainak megengedtetett az egy éves önkéntesi jog, ez által lehetővé vált, hogy minél több magyar ifju léphessen be a hadseregbe és igy a hadsereg és állampolgárok közötti viszony bensőségét fokozni igen alkalmas volt, de 1886-ban e kormány működése idejében az egyenruha viselése, a melyre eddig jogosítva voltak a tartalékos tisztek, szolgálaton kivül megtiltatott, pedig a franczia képviselőház most akarja behozni azt, hogy mindenkinek, a ki valaha katona volt, megengedtessék az egyenruha viselése.

És ezt tartják önök arra alkalmas eszköznek, hogy az állampolgárok bizalmasabb viszonyba lépjenek a hadsereggel, mikor annak leginteligensebb elemére ráfogják, hogy az ellenség előtt jó vagy ugyan tisztnek, de nem adjuk meg neked azokat a tiszteleti jogokat, a melyek az uniformissal járnak? Én a magyar ifjuságot sokkal komolyabbnak tartom, t. ház, sem hogy e miatt neheztelnének. Azonban akkor, midőn a magyar ifjuság édesgetését ajánlja a miniszterelnök ur, sokkal czélszerűbb volna, ha módját és utját megcsinálná az ily provocáló intézkedések elhárítására. Ugyanez évben történt az is, t. ház, hogy az 1868-iki törvényeknek azon intézkedését, hogy a magyar ifjak magyar nyelven is letehessék a tiszti vizsgálatot, eltörölte a hadügyi kormány. Ugyan kérem, oly intézkedés ez is, a melylyel a miniszterelnök ur a magyar ifjuságot a hadseregbe édesgeti. A magyar ifjú eddig a magyar nyelv segítségével le tudta tenni a tiszti vizsgálatot, ezentúl azonban ezt nem fogja tehetni, mert nem birja a német nyelvet oly tökéletesen, a mint azt kivánják. Igen furcsa e tekintetben, kivált a honvédelmi minister ur, ki tegnapi beszédében bebizonyította, hogy a hadseregben a tiszti állások túl vannak tömve, de mégis kivánja, hogy segítsük megváltoztatni a hadsereg szellemét az által, hogy minél több magyar ifju menjen oda. Bebizonyítani először lehetetlenségét az oda való bejutásnak, azután pedig orvoslásképen azt ajánlani, a mi nem lehetséges: lehet-e a t. túloldalnak és a minister uraknak komolyságát, melyet e kérdés elintézésénél tanusítanak, ennél élénkebben illustrálni? Azonban elfeledem azt, hogy ebben az állításban minő ellenmondás rejlik, bátor leszek egy rövid statistikai kimutatást a ház elé terjeszteni annak igazo-

Digitized by Google

lására, hogy a katonai intézetekben, a melyek a minister ur szerint túltömöttséggel fenyegetik a tisztikart, minő kevés magyar ifjú van.

A fischaui árvaházban körülbelől csak egyetlen egy magyar van, a különböző alreáliskolák első osztályában, tehát valamennyi alreáliskola-intézetnél 108 közül van 11 magyar, 30 olyan, kinek szülei Magyarországból valók . . .

Báró Fejérváry Géza honvédelmi minister: A magyar alapítványi helyeken is többen vannak!

Győrffy Gyula: . . . a második osztály 22 tanulója magyar, magyar illetékes 9; a 3-ik osztályban 28 közül egynek sem Magyarországon illetékesek a szülei; a 4-ik osztályból egyetlen egy magyar sincs, sőt oly tanuló, kinek szülei Magyarországon illetékesek, csak 5 van.

Már most, t. ház, ha mindezeket összevesszük, akkor a t. honvédelmi minister urnak azon számos tisztjei közt, kiket tegnap oly nagy hangon előhozott, alig van magyar és alig lesz magyar az önkéntesség révén, mint az 1868-iki törvényczikk is contemplálta, ha a hadügyminister oly rendeleteket bocsát ki, minőkre Horváth Gyula igen t. képviselőtársam is hivatkozott.

T. ház! Én még csupán egyetlen egy megjegyzésre kivánok reflectálni és ez az alkotmányra vonatkozó általunk követelt eskü letételére vonatkozik.

A t. honvédelmi minister úr egy igen érdekes fejtegetést adott nekünk arról, hogy az a katona, a ki a hadseregbe belép, magyar állampolgár lévén, tehát külön esküt arra, hogy a magyar alkotmányt és törvényeket tiszteli, nem szükséges letennie, mert ugyis magától értetődik. Sőt ez indokot, ugyszólva, a t. előadó ur is elfogadta, kik bebizonyították nekünk, hogy ezektől az esküt a magyar alkotmányra követelni felesleges. Bizony igazságuk van, ha meggondoljuk, hogy a magyar állampolgárokat kényszerítik egy más esküre, melyben nincs szó a magyar alkotmányról; de nincs igazuk abban, hogy az esküre egyáltalában, a mint szépen bebizonyította a t. előadó ur, nincs szükség a katonaságnál. A magyar képviselőház vállalkozik arra, hogy a hadseregnél bebizonyítván az eskü szükségtelenségét, példát adjon és megmutassa, miként szegjék meg esküjöket a magyar állam többi hivatalnokai; mert, ha egy helyütt nem szükséges a magyar alkotmányra letenni az esküt, *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* akkor másutt sem szükséges és ha egy helyt szükségesnek tartják, akkor okvetlenül meg kell engedni ép ott, hol egy más esküt is követelnek a magyar állampolgártól, mely a magyar alkotmányról szóval sem emlékezik meg és a minőt a magyar állam hivatalnokának letennie nem kell s mégis köteles a magyar alkotmányra esküt tenni.

Midőn a t. honvédelmi minister ur és a t. túloldalnak ilyen alkotmányos tant hirdető szónokai igy vélekednek a magyar alkotmányról, igy akarják bebizonyítani nekünk annak értéktelenségét: akkor a t. honvédelmi minister ur e pártra rátukmálta azt, hogy mi sportszerűen űzzük a hadsereg elleni izgatást; de t. honvédelmi minister ur, én megengedem, hogy a politika űzése annak, a kinek az nem hivatása, lehet sport, *(Élénk tetszés a szélső baloldalon)* de hogy egy párt, mely 1867 óta ugyanazon alapon, ugyanazon elveket oly önfeláldozással és önmegtagadással vallja, hogy arra ráfogja, hogy az saját elveiből sportot csinál: ezen gyanusítás helyességének a megítélését a t. minister ur jó izlésére bizom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezek után, t. képviselőház, iparkodván kimutatni azt, hogy az én határozati javaslatom ellen érdemleges czáfoló indokot felhozni nem birtak; kimutatván, hogy a t. ministerelnök ur nem aggálytalannak tartja a helyzetet, kimutatván azt, hogy ezzel a saját határozati javaslatuk homlokegyenest ellenkezik, mely az intézkedés teljesen szükségtelenségét vitatja.

Még csak arra akarom a t. ház figyelmét felhívni, hogy az előadó ur által jelzett külügyi helyzet folytán, nem akarok jóslatokat mondani, de ha a hadsereg meghagyatik, ugy a mint van, ha a hadseregről bebizonyítják, hogy az teljesen correcte alkotmányos, ha a magyar nemzetet megtanítják arra, hogy az iránt feltétlen megadással kell viseltetni: akkor azon külügyi bonyodalmak folytán alkalmazandó hadsereg nem fogja ugyan azt a támogatást találni azon magyar nemzet részéről, a melynek soha e hadsereggel szemben igaza nem lehet. Ezeket a t. ház becses figyelmébe ajánlom és kérem újra határozati javaslatom elfogadását. *(Éljenzés és hosszantartó helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gr. Apponyi Albert: T. ház! *(Halljuk!)* Az álláspont, melyet a jelen vitában a t. ház előtt kifejteni szerencsém volt, röviden abból állott, hogy az ismert személyváltozások ügye a királyi kézirat által be van fejezve; azonban oly intézkedések, melyek szükségesek, hogy a hadsereg és a nemzet közt, az a belső solidaritás biztosittassék, mely a hadsereg katonai erejének egyik főtényezője, ez által feleslegesekké nem váltak. Ebben az irányban ajánltam a t. háznak a határozati javaslatot, a kérvényi bizottság azon határozati javaslatával szemben, mely azt mondja, hogy a kérvényezők által jelzett bármely irányban törvényhozási intézkedések szüksége egyáltalában fenn nem forog. Megvallom, t. ház, hogy a vita egész folyamán érdemleges czáfolat az én álláspontom ellen talán meg sem kiséreltetett. *(Ugy van! balfelől.)* A mit e tekintetben hallottam, legfelebb felszólítás volt arra nézve, hogy részletezzem azon kivánalmakat, melyekből kifolyólag intézkedéseket

Digitized by Google

kérek és azon intézkedéseket, melyeket szükségeseknek tartok. Ámde, t. ház, engem ez ügy tárgyalásánál semmi másnak, mint a közérdeknek tekintete nem vezet. *(Helyeslés balfelől.)* És én azt hiszem, hogy a mennyit az általam kivánt iránynak jellemzésére elmondanom e helyről kötelességem és a mennyit a jelen helyzetben elmondani czélszerű, azt álláspontom indokolásakor megmondtam. *(Igaz! balfelől.)* E határon túlmenni, szerintem, e helyen nem kötelességem, nem feladatom, sem azt a jelen helyzetben a közérdek nem kivánja, sőt talán nem is volna helyes, nem volna czélszerű.

Ezen szempontokból, t. ház, tartózkodom a túloldalon felhozattak egyes részleteinek czáfolgatásába bocsátkozni, tartózkodom egyes félremagyarázásoknak és félreértéseknek helyreigazításától. Álláspontom tisztán áll a t. ház előtt s azon hazai közönség előtt, mely az itteni tárgyalásokat figyelemmel kiséri. Nem látom tehát szükségesnek, hogy a zárszó jogával éljek és csak újabban ajánlom határozati javaslatomat a t. háznak elfogadásra. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én a magam részéről is követni akarom gróf Apponyi Albert t. képviselő ur példáját, azt tartva, hogy az álláspontot, melyet elfoglalok, melyet a ház ezen oldala elfoglal, ugy én, mint mások kellően kifejtették, egyáltalában az ügynek bővebb tárgyalásába bocsátkozni nem akarok. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De tartozom egy tegnap hozzám intézett kérdésre felelettel és tartozom egy ma a kisebbségi vélemény előadójának beszédében foglalt állítással szemben, hogy ugy fejezem ki magamat, szavaimnak helyreigazításával. *(Halljuk!)*

A mi a kérdést illeti, Thaly képviselő ur azt kérdezte, hogy megjelent-e a katonai rendeletek tárában a legkegyelmesebb királyi kézirat, mert azt mondá, ha nem jelent meg, szükségesnek tartaná, hogy ott megjelenjen, mert csak ugy lesz kellő hatása.

T. ház! Nem jelent meg; de nem jelent meg a magyar rendeletek tárában sem; mert az nem rendelet, melynek az egyikben vagy a másikban helye volna. Ez az, mit a t. képviselő urnak válaszolni kivántam. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás a szélső baloldalon.)*

A másik, a mit megjegyezni kivánok, az, hogy a kisebbségi vélemény t. előadója azt mondotta, hogy én helytelenül állítottam, vagy fogtam reá, mintha azt mondotta volna, hogy a magyar alkotmány homokra van épitve, mert ezt az előadó ur mondotta. Olvassa el a t. képviselő ur beszédemet. Én épen azzal kezdtem, hogy midőn az előadó ur szemben azon sokszor hallott állítással, mintha a magyar alkotmány homokra volna épitve és a reactio szele bármikor elfujhatná, azon oldalról belekiáltottak „pedig ugy van!“ Erre reflectáltam és sohasem mondottam, hogy a kisebbségi vélemény előadója mondotta ki azon eszmét, hogy az alkotmány homokra van épitve. Ennek benne kell lenni beszédemben, nem szóról szóra igy, de benne kell lenni. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Megeshetnék könnyen, hogy midőn valaki rögtönözve felel, mint nekem is szerencsém volt, valamit rosszul hallott, vagy rosszul értett és arra reflectál; de ha valaki napok mulva reflectál valamire: akkor még is csak megnézhetné, hogy mi az, a mire reflectál. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A t. képviselő ur ismét beszél fenyegetésről és azt mondja, hogy én magam is elismertem, hogy az felesleges.

T. ház! Ismét hivatkozom rá, kétszer szólottam és azt mondottam: meglehet, nem vitatom, hogy felesleges, bár én nem tartom feleslegesnek, ha a király ministerét kötelessége teljesítésére figyelmezteti. Ez van beszédemben, én tehát azt feleslegesnek el nem ismertem; *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon)* de azon csakugyan kell, hogy csodálkozzam, hogy a képviselő ur annak daczára, hogy meg volt mondva, hogy itt törvénytelen eljárásokról van szó, még sem tud lemondani arról, hogy fenyegetést lásson benne és nem gondolja meg, hogy azzal, hogy ebben fenyegetést lát, oly beismerést tesz, melynek valódiságát sem róla, sem társairól én magam sem akarom elhinni. *(Tetszés jobbfelől.)*

A t. képviselő ur még abban is félreértett, mikor azt mondja: az által, mert óhajtottam, hogy a magyar ifjak mentül számosabban lépjenek be a hadseregbe, elismertem, hogy a mostani tisztikar szelleme rossz, mert ezzel akarnám javítani.

Ezt, t. képviselőház, nem ismertem el; de azt az óhajtást soha sem fogom tagadni, nem is tagadhatom meg, hogy a magyar hadseregben legalább is oly arányban, a mily arányban van a legénység száma, legyenek magyar tisztek. Csak arra mutattam rá, hogy ez iránt hiába hozunk törvényt, ezen törvény nem segithet, hanem csak az, ha magyar ifjak kellő számmal a seregbe belépnek. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon.)* Rámutattam arra is és rámutatott t. barátom a honvédelmi minister, hogy ha ez még ma nincs meg, annak legfőbb oka épen az, hogy sokan a sajtóban és itt és másutt igyekeznek azt az állást a magyar ember előtt mintegy odiosussá tenni. *(Ugy van! jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon.)*

Teljes készséggel fogadom a képviselő urnak azon nyilatkozatát, hogy közülök is a közös hadsereget senki bántani nem akarta és nem akarja; csak arra kérem, hogy az akaratot kövesse ezentúl a tett. *(Élénk tetszés jobbfelől. Zaj a szélső baloldalon. Egy hang: A hadsereg részéről is!)* Ter-

Digitized by Google

mészetesen, elmondtam azt máskor is. A hadsereg a maga egészében nem is adott okot azokra a támadásokra; *(Zaj a szélső balon)* ha egyes emberek adtak, azok egyes emberek, de nem a hadsereg. *(Ugy van! jobbfelől.)* Mert bocsássanak meg a képviselő urak, azt mondani: „mi nem akarjuk a hadsereget bántani", de azért ugy állítani azt oda — miként a jelen vitában is történt — mint az alkotmányosság ellenségét; azután — igen helyesen — azt mondani: „mi a dynastia és az ország érdekeit együtteseknek, együtt megóvandóknak tartjuk", de azért felkutatni a közelebbi és régibb multak minden keserű emlékét, *(Nagy mozgás a szélső baloldalon)* hogy ez a két érdek egymással mesterségesen szembeállittassék: *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Élénk ellenmondások a szélső baloldalon)* ez nem helyes, nem megfelelő eljárás. *(Tetszés jobbfelől.)*

De t. képviselőház, megigértem, hogy követni fogom gr. Apponyi példáját, tartózkodom minden további polemiától. Meg vagyok győződve, hogy nemcsak gr. Apponyi Albert t. képviselő ur, de mindenki e házban és nemcsak ezen kérdésben, egyedül a közérdek előmozdításának vágyától vezetteti magát. *(Tetszés jobbfelől.)* De midőn ezt elismerem, a szemben ülők részéről, minden itt elmondott insinuatiókkal szemben követelem ezt magamnak és ezen pártnak is. *(Zajos helyeslés és tetszés jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon.)*

B. Fejérváry Géza, honvédelmi minister: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék megengedni, hogy egész rövidséggel *(Zaj a szélső baloldalon)* két állításra válaszoljak csak azért, hogy két tévedést helyre igazítsak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ugyanis Győrffy Gyula t. képviselő ur azt állította, hogy az egyévi önkéntesi intézmény azért rendszeresittetett, hogy a katonaság és polgárság egymással közelebbi kapcsolatba hozassék. Erre, t. ház, szükség nem volt; mert a barátságos viszony, egyes eseteket kivéve, mindig és mindenütt fennállott; *(Ellenmondások a szélső baloldalon)* hanem az egyévi önkéntesi intézmény igenis létre jött azért, hogy az intelligentiának kedvezmény nyujtassék, hogy ne legyen kénytelen kivétel nélkül mindenki három évig szolgálni. *(Ugy van! jobbfelől.)*

A második, a mit szó nélkül nem hagyhatok, az, hogy a katonai intézetekben a magyar ifjak száma nincs arányban a többiekhez. Meglehet és megengedem, hogy igy van, nem tudom honnan vette t. képviselőtársam a számokat, nekem a számok most nincsenek rendelkezésemre, de meglehet, hogy igaza van. De honnan származik ez? Épen onnan, mert a magyar származású állampolgárok aránylag csekély számban szolgálnak a hadseregben.

Nagyon méltányosnak fogja találni a t. képviselő ur azt is, hogy az alapítványi helyekre első sorban a katonai tisztek fiai vétetnek fel, mert hiszen ez igazságos, a mennyiben nehéz szolgálatot teljesítenek, másrészt a nehéz szolgálat teljesítésében magán anyagi ügyeiket elhanyagolni kénytelenek; továbbá ma Magyarországban, holnap Galiciában, majd ismét Stajerországban lévén elhelyezve, nincsen állandó lakhelyök s ennélfogva erkölcsi kötelesség, hogy gyermekeik neveléséről az állam gondoskodjék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Minthogy pedig csekély számban vannak magyar emberek a tisztikarban, nagyon természetes, hogy csekélyebb számban vétethetnek fel magyar ifjak a katonai nevelő intézetekbe. Azon kivül 120 magyar alapítványi hely be van töltve.

Ezt azért akartam csak felvilágositáskép felhozni, hogy különben félreértés, vagy téves magyarázat ne keletkezzék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Győrffy Gyula képviselő ur személyes kérdésben kiván szólani.

Győrffy Gyula: T. ház! Igen röviden ismételve tiltakoznom kell az ellen, mintha szándékomban vagy szándékunkban lett volna, vagy azt lehetne állítani az általam és t. elvbarátaim által felhozott egyes esetekre, mintha az által a hadsereg ellen akartunk volna támadást intézni, sőt ellenkezőleg megmondtuk, hogy ezeket csak symptomáknak tekintjük, de olyanoknak, a melyekből — bármit mondjon a t. minister ur — egészséges állapotokra következtetni absolute nem lehet. A második megjegyzésem a t. honvédelmi minister ur felszólalására az, hogy én nem mondtam, hogy az 1868 : XLIV. törvényczikkel az egyéves önkéntesi intézmény azért léptettetett volna életbe, mintha azzal a katonaság és a polgárok között a jó viszonyt kivánták volna helyreállítani. Nem ezt mondtam, hanem állítottam igen is, hogy azért léptettetett életbe, hogy ez által a magyar intelligens ifjuságnak lehetővé tétessék minél nagyobb számmal a közös hadseregbe, a közös hadsereg azon tisztikarába lépni, a hol ma már a magyar ifjuságnak helye alig van; de igenis mondtam, hogy a létrehozott törvény a hadügyminister azon intézkedése által, hogy a német nyelvet nem tudók a tisztikarba többé nem léphetnek be, ugy mint eddig, vezethet a jó viszony megzavarására. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom, következik a szavazás.

Az első kérdés az lesz: elfogadja-e a ház a bizottság által előterjesztett határozati javaslatot? Ha ez nem fogadtatnék el, akkor következik a bizottsági különvéleményben foglalt határozati javaslat, ha az sem fogadtatnék el, akkor következik gróf Apponyi képviselő határozati javaslata. *(Helyeslés.)*

Két oldalról is névszerinti szavazás kéretvén a szavazás a névsor felolvasása mellett fog meg-

Digitized by Google

történni. Most kihúzom a betűt, a melynél a névsor olvasása fog kezdetni. *(Megtörténik.)* Az „R" betűnél fog kezdődni a szavazás.

Most az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést folytatjuk.

Szavazás előtt a kérdés még egyszer fel fog olvastatni.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a kérdést).*

Elnök: A névsort Beőthy Algernon jegyző ur fogja olvasni; az igennel szavazókat Tibád Antal, a nemmel szavazókat Törs Kálmán, a távollevőket Zsilinszky Mihály jegyző urak fogják jegyezni.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a névsort).*

Igennel szavaztak: *Rakovszky Géza, Rakovszky István, Rácz Athanáz, Román Sándor, Rostaházy Kálmán, Roszival István, Róth Pál, Rónay János, Schmidt Gyula, Stoll Károly, Szakáll Ferencz, Szalay Ödön, gr. Szapáry Gyula, Szathmáry György, Szathmáry Miklós, Szerb György, gr. Széchényi Jenő, gr. Széchényi Pál, Szilágyi Virgil, Szitányi Bernát, Szivák Imre, Szlávy Olivér, Szomjas József, Szontágh Pál, Szögyény Emil, Szögyény-Marich Géza, Stojacskovics Sándor, Szunyogh Szabolcs, Tanárky Gedeon, Teleszky István, Tibád Antal, Tisza Kálmán, gr. Tisza Lajos, Tisza László, gr. Török József, Török Zoltán, Trefort Ágoston, Tüköry Alajos, Ullmann Sándor, Urbanovszky Ernő, Uzovics Pál, Vadnay Károly, Vargics Imre, Vámos Béla, Várady Gábor, Véghső Gellért, Visi Imre, Vizsolyi Gusztáv, Wahrmann Mór, b. Wasmer Adolf, b. Wodianer Albert, Wodianer Béla, Zichy Antal, gr. Zichy Jenő, Zsámbokréthy József, Zsigmondy Vilmos, Zsilinszky Mihály, Abonyi Emil, Ámon Ede, Andaházy László, Andaházy Pál, Antal Gyula, Apáthy István, b. Baich Milos, Baranyi Ödön, Baross Gábor, Bausznern Guidó, b. Bálintitt József, gr. Bánffy Béla, Bárczay Gyula, Bárczay Ödön, Bende Imre, Beniczky Ferencz, Beőthy Algernon, Bezerédj Victor, Biasini Domokos, Boér Antal, Bornemisza Ádám, Boros Bálint, Bossányi László, Bubics Zsigmond, Busbach Péter, Bedekovics Kálmán, Chorin Ferencz, gr. Csáky László, Csernátony Lajos, Crnkovics Miklós, Darányi Ignácz, Dániel Gábor, Dániel Márton, Dárdai Sándor, Demkó Pál, Dégen Gusztáv, Dimitrievics Milos, Dobránszky Péter, Döry Dénes, Emich Gusztáv, Eitner Sándor, Fackh Károly, Falk Miksa, Fáy László, Ferencz József, Fodor József, Földváry Miklós, Frölich Gusztáv, b. Fejérváry Géza, Fabiny Teofil, Gajári Ödön, Gáll József, Gergelyi Tivadar, Gödl Károly, Gromon Dezső, György Endre, Halassy Gyula, Harkányi Frigyes, Harkányi Károly, Hegedüs József, Hegedüs Sándor, Horváth Gyula, Horváth Mór, gr. Horváth-Toldy Lajos, b. Huszár Károly, Ivánka Imre, Izákovits Milán, Jókai Mór, Kajuch József, Kapisztóry Ferencz, Kazy János, gr. Keglevich István, b. Kemény Endre, Kégl György, Kiss Pál, Kovách László, Körösi Sándor, Krajtsik Ferencz, Krausz Lajos, Kresztics György, Krisztovácz Virgil, Latinovics Gábor, Láng Lajos, Literáty Ödön, Mandel Pál, Máday Lajos, Mihajlovits János, Mohay Sándor, Molnár Antal* (szamosujvári), *Molnár György, Milics Miklós, Neményi Ambrus, Neppel Ferencz, Neiszidler Károly, hg. Odescalchi Gyula, Országh Sándor, Péchy Gábor, Pogány Károly, Popovics Vazul, Porubszky Jenő, Probsztner Arthur, Pulay Kornél, Pulszky Ágost, Pulszky Ferencz, Pulszky Károly.*

„Nem"-mel szavaztak: *Szathmáry László, Szentiványi Árpád, Szoboszlay József, Szemnecz Emil, Sziklay Ede, Thaly Kálmán, Thassy Géza, Tholnay Gábor, Tóth Ernő, Törs Kálmán, Tulok Benő, Unger Alajos, Veszter Imre, Almássy Sándor, gr. Apponyi Albert, Ábrányi Kornél, Ányos Tivadar, Balogh Géza, Barla József, Becker János, Beőthy Ákos, Berger Ignácz, Berzeviczy Irnák, Boda Vilmos, Bornemisza István, Csanády Sándor, Csávolszky Lajos, Enyedy Lukács, gr. Eszterházy Andor, Farkas Balázs, Farkas Elek, Fenyvessy Ferencz, Gaál Jenő* (pécskai), *Goda Béla, Gosztonyi Sándor, Gruber János, Gulácsy Gyula, Győry Elek, Haviár Dániel, Helfy Ignácz, Herman Ottó, Hevessy Benedek, Hódossy Imre, Hoitsy Pál, Horánszky Nándor, Inkey László, Irányi Dániel, Istóczy Győző, Iványi Béla, Jakabffy István, Jeszenszky Ferencz, Juszt Gyula, gr. Károly Sándor, gr. Kinszky Jenő, Kiss Albert, Kovács Albert, Kürthy Sándor, br. Lipthay Béla, Lipthay Pál, Lukáts Gyula, Madarász Jenő, Madarász József, Margittay Gyula, Matkovich Tivadar, Mártonffy Károly, Micsky Lajos, Molnár Antal* (csáktornyai), *Nagy István, Olay Szilárd, Ónody Géza, Pappszász György, Pappszász Károly, Pántotsek Rezső, Petrik Ferencz, Polonyi Géza.*

Távol voltak: *Rakovszky György, Rácz Géza, Ráth Ferencz, Rigó Ferencz, Rohonczy Gedeon, Rasics Stanko, Rukavina József, Sághy Gyula, Sebő Imre, Sigmond Dezső, Simonyi Iván, Simó Lajos, Siskovich Tamás, Steinacker Ödön, Sliepcsevics Péter, Sram Lipót, Stekovics János, Sudarevics Hugó, Suvich József, Szubovljevics Mihály, Szabó László, Szalay Imre Szalay Károly, Szederkényi Nándor, Szemző Gyula, Szentkirályi Albert, Szereday Aladár, gr. Széchényi Tivadar, Széll Kálmán, Szilágyi Dezső, Szilágyi István, Szily László, Szirmay Ödön, Szirmay Pál, id. gr. Teleki Domokos, ifj. gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Géza, gr. Teleki Samu, Teutsch Traugott, Tomcsányi László, Tóth Antal, Truczia Péter, Thaller Fülöp, Thanhoffer Milán, Ugron Ákos, Ugron Gábor, Urányi Imre, br. Üchtritz Zsigmond, Vadnay Andor,*

Digitized by Google

b. Vay Elemér, Veres József, Verhovay Gyula, Vuchetich István, Vukotinovics Lajos, b. Wenckheim Frigyes, Wenrich Vilmos, Wolff Károly, Zalay István, Zathureczky Gyula, Zay Adolf, Zeyk Dániel, Zeyk Károly, Zimándy Ignácz, gr. Zselinszky Róbert, Zindl Antal, b. Zmajics Bertalan, gr. Andrássy Manó, gr. Andrássy Tivadar, b. Andreánszky Gábor, Ábrahámffy Gyula, Babes Vincze, Bartha Miklós, gr. Batthyány László, Bay Barna, b. Bánffi Dániel, b. Bánffy György, Beksics Gusztáv, Beles János, Bernát Dezső, gr. Bethlen Gergely, gr. Bethlen Ödön, Békássy Gyula, gr. Bissingen Ernő, Bittó Béni, Bohus László, Bohus Zsigmond, Bottlik Lajos, Bölöni József, Barlovics István, Csávosy Béla, Cselkó Ignácz, Csuzy Pál, Czipla Zsigmond, Dacsó Pál, Dániel Ernő, Dániel Pál, Dezsewffy Kálmán, gr. Degenfeld Lajos, Dimitrievics Mihály, Doda Traján, Domahidy István, Dörr Soma, Davidovics Lázár, Dedovics György, Elekes György, Ernuszt Kelemen, Ferenczi Miklos, Fluger Károly, Fornszek Sándor, Francisci Henrik, Gál Jenő (felvinczi), *Gál Péter, Göndöcs Benedek, Graffius Károly, Grünwald Béla, Gulácsy Dezső, Gál József, Gulner Gyula, Gurbán Konstantin, Gütenau Károly, Gyapay Dénes, Győrffy Géza, Győrffy Gyula Grlics György, Gyurgyevics Vazul, Gyurics János, Gyurkovics György, Halász Zsigmond, Halvax József, Hazay Ernő, Hertelendy Ferencz, Hevessy Bertalan, Hieronymi Károly, Horvát Boldizsár, Horváth Géza, Horváth Lajos, gr. Hunyady László, Huszár István, Imrich János, Isáak Dezső, Ittlinger Lipót, Justh György, Jankovics Aladár, Josipovich István, Kaiser János, gr. Karátsonyi Aladár, Kardos Kálmán, Küstner Henrik, b. Kemény Gábor, b. Kemény János, Ketzer Miklós, Komjáthy Béla, Komlóssy Ferencz, Kovács Károly, Králitz Béla, Kricsfalussy Vilmos, Kubinyi Árpád, Kuncz Adolf, Krsnjavi Izidor, Latinovics János, Latkóczy Imre, Lázár Ádám, Lázár Ernő, Lázár Mihály, Lehóczky Egyed, Lesskó István, Lészai Lajos, Lipovniczky Sándor, Lits Gyula, Lónyay Sándor, Lőrinczy György, Lukáts László, Lükő Géza, Lyka Döme, Loncsarics Márk, Majthényi Ádám, Mara Lőrincz, Matlekovics Sándor, Matuska Péter, b. Mednyánszky Ede, Meszlényi Lajos, Mihályi Péter, Miklós György, Mocsáry Lajos, Münnich Aurél, Mandics Péter, Milekics Czirill, Miskatovics József, Nadányi Miklós, Nagy Ferencz, Nendtvich Károly, Német Lipót, b. Nyáry Béla, hg. Odescalchy Arthur, Olay Lajos, Orbán Balázs, örgróf Pallavicini Sándor, Papp Elek, b. Perényi Péter, Péchy Andor, Pilisy Nándor, Plachy Tamás, b. Podmaniczky Frigyes, gr. Pongrácz Adolf, Potoczky Dezső, Prileszky Tádé, Purics Ármin, b. Pejacsevics Tódor, Popovics István.*

Elnök: T. ház! Összeállittatván a szavazatok, jelentem a t. háznak, hogy 449 igazolt képviselő közül elnök nem szavazott, igen-nel szavazott 162, nem-mel szavazott 76, távol volt 210 képviselő, tehát a ház 86 szótöbbséggel elfogadta a kérvényi bizottság javaslatát *(Éljenzés jobbfelől)* és igy a kisebbségi javaslat és az ellenindítvány elesett.

Következik a napirend szerint a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister ur válasza Becker János képviselő ur interpellatiójára. *(Halljuk!)*

Gr. Széchényi Pál, földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister: T. ház! *(Halljuk!)* Becker János képviselő ur a következő interpellatiót intézte hozzám *(olvassa)*: Tekintettel arra, hogy a magyar állam területén az állattenyésztés egyes ágainál, daczára a mostoha közgazdasági viszonyoknak, örvendetes haladás észlelhető; tekintve azon körülményt, hogy ezen haladás nagy részben a szakministerium azon intézkedése folytán éretett el, hogy a tenyésztésre alkalmas apaállatok beszerzése által a nagy közönségnek lehetővé tétetett az okszerü tenyésztés; tekintve azt, hogy a fokozatos haladással egyenes arányban van a nemzeti vagyon ezen gyarapodása is és hogy annak állandó sikere csupán a folytonosság által biztosítható, ezen okból kérdem a t. földmivelési minister urat:

„1. Mi indította arra, hogy a ménlovak ez évi bevásárlását, az eddigi szokástól eltérőleg, csupán két helyen: Budapesten és Kolozsvárt eszközölteti?

2. Miért nem lett idején figyelmeztetve a lótenyésztő közönség az iránt, hogy az eddigi gyakorlattól eltérőleg oly irányú intézkedések czéloztatnak, mi által sokan a fennállott gyakorlat által ösztönöztetve, a különben is költséges ménneveléssel oda jutottak, hogy reményükben megcsalatva, megkárositttatnak?

3. Ezen új intézkedés mellett pótolható-e azon szükséglet, mely már a mult évben tényleg fennállott, vagy hogy ezen új kisérlet balsikere után szándékoltatik-e utólagosan az ország több vidékein a szükséges tenyészanyag bevásárlása vagy nem?“

4. Az állam pénzügyi helyzete késztette-e a t. minister urat ezen intézkedésre, mely igen alkalmas arra, hogy a szükséges számú és a tenyésztésre alkalmas anyagnak beszerzését lehetlenné tegye?

T. ház! Általánosságban vagyok bátor felemliteni azt, *(Halljuk!)* hogy meggyőződésem szerint, az eddigi gyakorlat alapján egyáltalán nem támaszthat senki sem jogot az iránt, hogy az ő általa felnevelt apaállatok az államkincstár által megvétessenek; továbbá, hogy ezen intézkedés a

Digitized by Google

lovak beszerzésére vonatkozólag két okból vétetett szokásba: először azért, hogy az állami ménesekből esetleg nem elég számmal kikerülő mének pótoltassanak bevásárolt ménekkel, másodszor azért, hogy a közönség a lovak jobb fölnevelésére indittassék. Mindenki azonban előre tudta, hogy nem minden mén fog az állam által megvásároltatni, hanem csak csekély részük.

A közönség által felnevelt apaállatoknak 60—65%-a megvásároltatván az állam által, a többi, mint jól nevelt használati ló ment a vásárra, részint nálunk, részint a külföldön, ugy hogy nemcsak az állam által megvásárolt ménlovak felnevelése volt hasznára a tenyésztőknek, de az által, hogy több gondot fordítottak a lovak felnevelésére, nagyobb árt értek el a mások által megvásárolt állatokért is.

Azon szükséglet, melyre a t. képviselő ur hivatkozik, többféle lehet és nem tudom melyiket érti a képviselő ur, ennek folytán mindegyikre meg fogom adni a választ.

A szükséglet lehet az, a mi a mostani ménlétszámnak kiegészítéséhez szükséges; vagy vonatkozhatik a szükséglet arra, hogy mennyi mént kivánnak a tenyésztők az államkincstártól; vagy pedig az, hogy mely ménlétszám felelne meg az országban létező tenyészkanczák létszámának.

Az első kérdéssel ugy állunk, hogy a mostani ménlétszám kiegészítéséhez szükséges mének részint a ménesekből, részint a bevásárlások által fognak beszereztetni. Ezen szükségletnek beszerzésére tehát ez az intézkedés megfelel.

A második kérdés az, hogy megtudunk-e felelni a tenyésztők részéről nyilvánuló igényeknek. Ezeknek soha sem leszünk képesek eleget tenni, mert ha minden igényt ki akarnánk elégíteni, akkor a ménlétszámot legalább 5—600 ménlóval kellene szaporítani, ez pedig a költségvetésbe felvett méntelepek költségszükségletének legalább ¼ részszel való felemelését jelentené.

A harmadik szükséglettel igy állunk: az utolsó összeirás szerint van az országban 2.100,000 ló, ebből 500,000 kancza.

Ha tehát az összeirt kanczáknak csak egy részét veszszük is tenyészanyagnak, legalább 300,000 kanczát lehet tenyészkanczának mondani s ezekhez legalább 8000 mén kellene. Az állami méntelepekbe 2400 mén van besorozva, magántulajdonban van részint községeknél, részint magánosoknál 1300, ez tesz összesen 3700-at, szükséges volna tehát, ha a ménló-létszámot a tenyészkanczák számához képest ki akarnók egészíteni, még 4300 mén. Hogy ily nagy mén-létszám tartására az állam nem lehet hivatott, azt hiszem a t. képviselő urak természetesnek fogják tartani.

Ezeket előre bocsátva, bátor vagyok az egyes kérdésekre következőkben válaszolni.

Az első kérdés ugy szól, hogy mi indította a minister urat arra, hogy a ménlovak ez évi bevásárlását, az eddigi szokástól eltérőleg, csupán két helyen, Budapesten és Kolozsvárt eszközölteti?

Indított engem az, hogy a t. ház bölcs elhatározása folytán a ministerek utasittattak, hogy a törvényhozás által megszavazott összegen túl kiadásokat ne tegyenek. Méltóztatnak tudni a zárszámadásokból, hogy az én tárczámnál történt túlkiadásoknak legnagyobb része épen a lótenyésztésre, különösen a ménbevásárlás rovatára esett; történt ez pedig leginkább azért, mert a ministerium azon czélból, hogy az országban fölnevelt mének bevásárlása czéljából 12 bizottságot állított föl, mely bizottságok az országot bejárták. Állottak ezen bizottságok az illető parancsnok vagy ministeri hivatalnokból mint elnökből, azonkivül az egyes lótenyésztési bizottságok tagjaiból és állatorvosokból.

Természetes, hogy ez napidíjakkal és igy tetemes költséggel járt. Mikor azután a mének össze voltak vásárolva, egy helyütt összpontositttattak és faj vagy testalkat szerint szétválasztattak és beosztattak a különböző telepekre. Ez által nagy összegű dologi kiadás származott, mely a mén-vásárlásra szánt összegből fedeztetett.

Miután most az a határozata van a t. háznak, hogy túlkiadásoknak többé nem szabad előfordulni, természetesen azon összeget, mely már vásárlásra van szánva, törekszem minélinkább erre a czélra felhasználni, nem pedig dologi kiadásokra; továbbá törekszem arra, hogy annál több, a mi a t. ház által e czélra megszavazva van, ne igényeltessék, okvetlenül be kellett tehát szüntetnem e bizottságok utazásait és központosítani kellett a bevásárlást, hogy már ez alapon mindig tisztán álljon előttünk az, mennyiben vettük igénybe a hitelt, nehogy non putarem forduljon elő és esetleg túlkiadás történjék.

Tehát egyenesen a pénzügyi viszonyok és a t. ház határozata az, melyek arra késztettek, hogy ez intézkedést tegyem, a melynek folytán ezentúl a bevásárlás csakis Budapesten és Kolozsvárott fog történni.

A második kérdés igy hangzik:

„Miért nem lett idején figyelmeztetve a lótenyésztő közönség az iránt, hogy az eddigi gyakorlattól eltérőleg oly irányú intézkedések czéloztatnak, mi által sokan a fennállott gyakorlat által ösztönöztetve — a különben is költséges ménneveléssel oda jutottak: hogy reményükben megcsalatva — megkárosittatnak."

Erre csak annyit vagyok bátor felelni, hogy a mint a költségvetés e tavaszszal letárgyaltatott és később a t. ház említett határozata meghozatott, rögtön értesítve lettek a lótenyésztési bizottságok a ministerium által, hogy jövőre a bevásárlás igy fog történni; később pedig — julius-

Digitized by Google

augusztusban — az egyes tenyésztők is, kiktől beérkezett a jelentés, hogy náluk apalónak nevelt állatok találhatók, erről a ministerium által még egyszer értesittettek.

Igy tehát azt mondani, hogy későn értesittettek volna, nem lehet, mert korábban lehetetlen volt őket értesíteni.

A mi a megkárosítást illeti, bátor vagyok kijelenteni, hogy a tenyésztőkre legfeljebb az a teher hárul, hogy ők fogják a szállítási költséget viselni, a mely különben némely esetben valószinűleg még az árba is be lesz tudható, melyet a lóért kapnak. Károsodásról épen nem lehet szó, mert egy tenyésztő sem számíthat biztosan arra, hogy az általa nevelt lovat meg fogja az állam venni, minthogy máskor is a bejelentett méneknek csak 60—65%-a szokott megvásároltatni; de azon okból sem, mert a ki lovát e czélra felnevelte, annyi gondot fordított rá, hogy ha mint használati lovat adja is el, bőven megkapja jutalmát, minthogy van számtalan eset, hogy sokkal csekélyebb ár kináltatott a kincstár által az illető ménlóért, mint a mennyit kapott annak tulajdonosa, midőn azt, mint használati lovat adta el.

Azon kérdés tekintetében, hogy az új intézkedés mellett pótolható-e azon szükséglet, mely a mult évben fennállott, vagy ha az új kisérlet balsikere után szándékozik-e a kormány az ország több vidékén a szükséges tenyészanyagot bevásárolni, vagy nem: utalok arra, a mit a szükséglet fedezésére nézve előbb mondtam. Én, t. ház, más szükségletet szem előtt nem tarthatok, mint azt, a mely a ménlovak létszámának kisorsolás útján történt apadása után pótlandó. E szükséglet pótoltatik részint a ménesekből nyert ménlovak, részint pedig bevásárlás által. Ha azon eset következnék be, hogy itt nem tudnánk elég ménlovat vásárolni, ki fog küldetni néhány ember, hogy a legjobb lótenyésztő vidékeken a szükségletet bevásárolják.

Azt hiszem azonban, hogy ez nem következik be, mert idáig is mintegy 80 lóra lett hely rendelve s mert remélem, hogy százon felül lesz azon ménlovak száma, a melyek behozatnak. Ebből pedig a szükséglet kikerül.

A mi végre azon kérdést illeti, hogy a pénzügyi helyzet késztetett-e ezen intézkedésre, erre megfeleltem az eddigiekben s minthogy azt is megczáfoltam az eddig mondottakkal, hogy a szükséges szám és a tenyésztésre alkalmas anyag beszerzése lehetetlen lenne ezen intézkedés folytán: kérem a t. házat, hogy válaszomat tudomásul venni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Becker János: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A midőn a lótenyésztés érdekében, illetőleg a ménlovak bevásárlása tárgyában felszólaltam, tettem azért, hogy egyrészről reá mutassak azon hiányra, mely a lótenyésztés terén — ménlovakban — országszerte fennáll és hogy az igen t. szakminister ur válasza folytán a gazdaközönség tájékozva legyen, nehogy újabb meglepetések által megkárosittassék. *(Helyeslés balfelől.)*

Interpellatióm indokolása alkalmával reá mutattam azon örvendetes haladásra, mely az utóbbi években a méntelepek felállítása által a lótenyésztés terén eléretett és hogy az állam által e czélra kiadott összegek productiv befektetéseknek bizonyultak — mit eléggé mutat lókivitelünk fokozatos emelkedése és azon körülmény, hogy daczára annak, miszerint lóállományunk számban apadt, értékben — az okszerű tenyésztés folytán — növekedett. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tény tehát, hogy a nagy közönség felismerte a tenyésztés helyes irányát és ha még is vannak, kik ezen irányt nem követik, annak oka a tenyésztésre alkalmas ménlovak hiányában keresendő; mert habár a ménlovak beszerzése körül az állam áldozatkészsége s különösen az illető közegek szakszerű működése által szép eredmény éretett el: — azért még ma is ott állunk, hogy az összes tenyésztők nagyobb fele — alkalmas ménlovak hiánya miatt — az okszerű lótenyésztéstől elesik. *(Ugy van! balfelől.)*

Ezekből kifolyólag nem is volt szándékom azon következtetést levonni, hogy az államnak kötelessége lett volna a szükséges ménlovakat beszerezni, mert ez egyrészről az állam pénzügyt helyzetével ellenkeznék, de másrészről a kellő számú ménlovak hiánya miatt sem lett volna eszközölhető. Azonban tekintve a lótenyésztés nagy fontosságát és az e téren elért eredményt — mely egyedül a folytonosság által biztosítható — a kormánynak oly irányú intézkedését helyeselni nem lehet, mely a ménlovak nevelését megakasztja s ez által a már fennálló hiányt fokozza. *(Ugy van! szélső balfelől.)*

A kormánynak azon intézkedése, hogy ez évben a ménlovak bevásárlása kivételesen Budapesten és Kolozsvártt eszközöltetik, sem nem igazságos, de gazdálkodási szempontból nem is czélszerű; mert ily intézkedést — minden előző értesítés nélkül életbeléptetni — a tenyésztők egyenes megkárosításával jár, miután az előző években mintegy serkentve lett a gazdaközönség a ménnevelésre s a midőn azt 3½ éves korában eladni akarja: ugyanakkor a kormány redukálja a vételt és a vásárlási helyeknek össszevonása által a legjobb tenyészanyaggal biró vidéket mintegy távol tartja a concurrentiától. De ezen intézkedés gazdálkodási szempontból sem helyes; mert tudjuk, hogy mily költséges vasuton a lószállítás és hogy a tenyésztők nagyobb része, kik, hogy három éven át nagy gonddal és költséggel nevelt lovaikat eladhassák, meghozzák azt az áldozatot is és feljönnek Budapestre, de azt hiszem a jövőben óva-

Digitized by Google

kodni fognak, hogy ily kényszerhelyzetbe jöjjenek, mert ménlovat nem nevelnek.

Ha az államnak pénzügyi helyzete nem engedi meg ezen különben productiv befektetések fokozását, de mulhatlanul meg kell hoznia oly mérvű áldozatot, hogy az állami méntelepek a közvetítésre képesek legyenek, mert az okszerű tenyésztéshez nemcsak pénz, hanem első sorban szakértelem szükséges. És a midőn az állami közegek által helyesen és szakismeretesen kezelt lótenyésztésünknél a legszebb sikert látjuk — mely a párisi kiállításon is méltó elismerésben részesült — ugyanakkor nem szabad fél uton megállani, hanem meg kell honosítani s lehetővé kell tenni ezen helyes irányt a legszélesebb alapon, az által, hogy a kormány törvényhozási vagy közigazgatási uton oly intézkedéseket léptessen életbe, melyek alkalmasak arra, hogy az egyes községek a szükséges ménlovakat könnyen megszerezhessék; de a mig ezen intézkedés életbeléptetve nincs, addig a ménlovak bevásárlásánál minden levonás igen nagy közgazdasági kárral jár. A mult alkalommal már volt szerencsém elmondani, hogy ez évben 77 község kérvényét utasította vissza a ministerium azért, mert hiányzott a kellő számú ménállomány és aligha csalódom, ha azt állítom, hogy a jövő évben — a kormánynak ezen újabb gazdálkodási, vagyis inkább koplalási rendszere mellett — még több község leend ménlovak nélkül. *(Ugy van! szélső balfelől.)*

Sajátságos! A magyar kormány akkor törekszik a lótenyésztést haladásában megakasztani, a midőn más államok azt fokozott tevékenységgel előmozdítani törekszenek. Igy például Ausztria e téren szinte nagy tevékenységet fejt ki, ugy annyira, hogy nemcsak saját területükön, hanem nálunk is csikókerteket létesítenek lótenyésztésök fokozására. Továbbá a német állam, illetve Bajorország beutaztatta szakértői által Magyarországot és a midőn az állami és privat ménesekben megismerték a tenyészanyagot — eljöttek a budapesti ménvásárra és mielőtt a kormány közegei ott megjelennek — a legjobb tenyészanyagot összeszedik. *(Helyeslés szélső balfelől.)*

Már ezen esetből is láthatjuk, hogy a kormánynak ezen újabb intézkedése helytelen, mert a midőn ez által a tenyésztők egyrészről a ménneveléstől eltereltetnek, másrészről megkönnyítjük a legjobb tenyészanyagunk tömeges kivitelét, holott a ménlovak kivitelét megnehezíteni, sőt eltiltani kellene, a mig nálunk ily mérvü hiány van. *(Igaz! Ugy van! szélső balfelől.)*

Az állattenyésztés terén gyakran megesik, hogy a kellő szakismeret hiánya miatt a legnagyobb anyagi áldozatok árán sem sikerül az okszerű haladás s ily esetekben a kiadások fokozása nem is indokolt; azonban a magyar kormány, illetve a t. földmivelési minister ur jelenleg oly szakférfiakkal rendelkezik, kiknek eddigi sikeres működésök elegendő garantiát nyujt az iránt, hogy fokozott tevékenységök által lótenyésztésünk felvirágozását biztosítva lássuk.

És épen ezért a t. minister ur válaszában említett megtakarításokat helyeselni nem lehet, mert az productiv befektetésnek bizonyult ez ideig, de azért sem helyes a vásárok összpontosítása, mert a bejelentett 181 drb. ménló felszállítása többe kerül, mint a 12 küldöttség napdija kitenne.

Miután ezen intézkedést a czélnak megfelelőnek nem tartom és a t. minister ur válaszában kevés megnyugvást találok, de a fennálló pénzügyi kényszerhelyzet folytán a választ sajnálattal tudomásul veszem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gr. Széchényi Pál, földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy a t. képviselő urnak egy állítását, a mely esetleg félreértésre adhatna alkalmat, rectifikáljam. Azt állítja a t. képviselő ur, hogy most akarok megtakarítást tenni e téren. Méltóztatik tévedni; én nem szóltam arról semmit, hogy megtakarítást akarok tenni; hanem azt mondottam, azon összeget, mely a törvényhozás által a szóban forgó czélra meg van állapítva, egyenesen arra a czélra akarom fordítani és nem dologi kiadásokra, mint eddig részben történt. Én tehát nem takarítok meg abból az összegből, mely a törvényhozás által meg van határozva, hanem azt az összeget egyenesen ménvásárlásra akarom költeni és nem másra.

A t. képviselő ur azt kivánta, hogy felderítsem az összeg nagyságát. Azt hiszem, a t. képviselő urak nagyon jól tudják, mennyi van megszavazva a budgetben. Ha a t. képviselő ur ott utána néz, meg fogja látni, hogy az összeg 30—40,000 frt. Ez fog fordittatni e czélra s több nem. Itt tehát nem megtakarításról van szó, hanem a t. ház határozatának teljes megtartásáról. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Becker János: T. ház! Az igen t. minister ur nyilatkozata folytán kénytelen vagyok szavaim helyreigazítása czéljából egyetmást megjegyezni. Én igenis jól tudom, mi az a praeliminare? De azt is tudom, hogy a t. minister ur tavaly sem tartotta be a praeliminaret, mert 70,000 frtot költött a szóban forgó czélra. Tény, hogy a praeliminare a mult évben kevésnek bizonyult; de akkor minden esetre az idén többet kellett volna praeliminálni. Azt pedig, hogy mennyit fog a minister ur az idén e czélra költeni, a mult év tapasztalatai után egyáltalában nem tudhattam. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A mi a gazdálkodást illeti, arra nézve igen sokat lehetne mondani. De ha az állam csakugyan gazdálkodni akar, akkor nem a productiv befektetések elvonásánál kezdje, hanem holmi épitkezé-

Digitized by Google

seknél. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ugy tudom, hogy a ministerium palotája részére 1.100,000 frtot praeliminaltak s ezt az összeget valószinűleg még meg fogják toldani 700,000 frttal. Én tehát az ilyen irányú gazdálkodást semmiképen nem fogadhatom örömmel. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)*

Elnök: Kérem azokat, a kik a választ tudomásul veszik, hogy méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház a minister ur válaszát tudomásul veszi.

T. ház! Még a ministerelnök ur kiván szólani. *(Halljuk!)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Csak a legközelebbi teendőkre nézve tartom kötelességemnek nyilatkozni. *(Halljuk!)*

Ha a t. ház méltóztatik abba beleegyezni, mit gondolom a t. elnök ur már jelzett, hogy holnap a pótbirákra vonatkozó törvényjavaslat tárgyaltatnék, szombaton pedig ennek harmadszori megszavazása következvén, a delegatio és a quotabizottság tagjai megválasztatnának: akkor azt tartom, hogy tárgyaló ülést ebben a hónapban többé nem kellene tartani. Tartani kell, de csupán egy ülést, a hónap vége felé, egyes egyedül azon czélból, hogy a költségvetés és esetleg más ministeri előterjesztések, vagy bizottsági jelentések benyujthatók legyenek és az előterjesztések, magától érthetőleg, az illető osztályokhoz utasittathassanak. Ezután a ház érdemleges üléseit, tekintettel a delegatiók közbejöttére, november 27-én kezdené meg ismét. *(Általános helyeslés.)*

Ezek után egyuttal jelezni kivánom azt is, hogy a magam részéről holnap felelni kivánnék Rácz Géza képviselő ur interpellatiójára, szombaton pedig esetleg a Komjáthy képviselő uréra.

Elnök: A t. ház beleegyezésével azt hiszem, kijelenthetem, hogy a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjének tárgya, a mint már előbb is jeleztem volt, lesz az igazságügyi bizottság jelentése a pótbirákra vonatkozó törvényjavaslat tárgyában és a ministerelnök ur válasza Rácz Géza képviselő ur interpellatiójára; a holnapután, szombaton szintén délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjén pedig lenne, ha holnap a jelzett törvényjavaslat elfogadtatik, annak harmadszori felolvasása, továbbá Szathmári László képviselő ur indítványa, mely már szombatra ki van tűzve, a delegatio és quotabizottság tagjainak és a közgazdasági bizottság egy tagjának megválasztása, a 26-ik sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása és végül esetleg a ministerelnök ur válasza a Komjáthy képviselő ur interpellatiójára.

Helfy Ignácz: T. ház! *(Halljuk!)* A magam részéről teljesen belenyugszom ama munkarendbe, melyet a ministerelnök ur most javaslatba hozott; csak azon kérdést vagyok bátor hozzá intézni, vajjon nem tartja-e szükségesnek, hogy időközben egyuttal azon interpellatióra is válaszoljon, melyet én voltam bátor e napokban a bolgár ügyben hozzá intézni, annál is inkább, miután azon naptól fogva, hogy interpellatiómat megtettem, a helyzet ugy hiszem, még inkább bonyolult, meg lehet, súlyosabb lett. Mindenesetre, azt hiszem, kivánatos volna, hogy mielőtt a ház húzamosabb szünetre eloszlik, a ministerelnök ur e tekintetben némi nyilatkozatot tenne. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem akartam most azon dolgot szóba hozni. Nyilatkozni 30 nap alatt tartozom. Ha a képviselő ur kivánni fogja, nyilatkozni fogok; de azt már ma is megmondhatom, hogy azon interpellatióra most válaszolni nem lehet. *(Mozgás.)*

Elnök: T. ház! E szerint azt hiszem, méltóztatik beleegyezni, hogy szombaton túl még egy ülés tartassék, melyben a költségvetés beterjeszthető és esetleg a ministeriumok más előterjesztései beadathatók legyenek; továbbá, hogy szombaton túl érdemleges ülés november 27-ig ne tartassék, a mikor a t. ház ismét megkezdi érdemleges üléseit. *(Helyeslés.)*

Ezt tehát határozatilag kimondom. A mai ülést bezárom. *(Élénk felkiáltások: Éljen az elnök!)*

(Az ülés végződik délután 1 óra 15 perczkor.)

Digitized by Google

281. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi október hó 15-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Sziklai Ede végleges igazolásáról, az osztályok megalakulásáról, a főrendiház átiratáról az »Adria« segélyezését tárgyazó törvényjavaslat elfogadásáról s a beérkezett kérvényekről. A ház gazdasági bizottságának jelentése az október havi költségvetésről s annak elfogadása. A pótbirói intézmény megszüntetéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. Elnöki inditványok a napirend és szünet alkalmából.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Trefort Ágoston, Fabiny Theophil, b. Fejérváry Géza, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Beőthy Algernon jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Zsilinszky Mihály, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa az október hó 14-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, hogy Sziklay Ede, Abauj-Tornamegye szepsi választó-kerületében megválasztott képviselő választása óta a szabályszerű 30 nap eltelvén, a nélkül, hogy választása ellen kérvény adatott volna be, nevezett képviselő a végleg igazolt képviselők névsoráb a vezettetik be.

Jelentem továbbá, hogy az osztályok közül a következők alakultak meg és pedig: a III. osztály elnökéül Kőrösi Sándort, jegyzőül Ordódy Pált; a VI. osztály elnökéül Szitányi Bernátot, jegyzőül Zeyk Dánielt; a VII. osztály elnökéül Bende Imrét, jegyzőül Péchy Gábort választotta meg.

A IX-ik osztály még nem alakult meg, e szerint felhivom ennek tagjait, hogy a mai ülés után megalakulni és a megalakulást bejelenteni sziveskedjenek.

Bemutatom a főrendiház elnökének két rendbeli átiratát, mely szerint a főrendiház a Fiume és nyugati kikötők közt fentartandó rendes gőzhajózási összeköttetésről- és a külföldi vasutak üzleteszközeinek lefoglalása alól való mentesítéséről szóló törvényjavaslatokat a képviselőház által megállapított szerkezetben módosítás nélkül elfogadta.

E szerint a két ház közt a jelzett törvényjavaslatokra nézve az egyetértés létrejövén, ezek legfelsőbb szentesítés céljából ő Felségéhez szokott módon fel fognak terjesztetni.

Bemutatom Esztergommegye közönségének feliratát, melyben Zólyommegyének felterjesztését pártolván, oly törvényhozási intézkedést tétetni kér, hogy a községi közegek pénzkezeléséből felmerülő károk az adózó polgárokról elhárittassanak.

Esztergommegye közönségének felterjesztését, melyben Gömörmegyének feliratát pártolván, állami kezelés alatt országosan kötelező tüzkárbiztosítási törvény alkotását kéri.

Ezen föliratok kiadatnak a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Andaházy Pál, a gazdasági bizottság előadója: T. ház! A gazdasági bizottság jelentését a képviselőház október havi költségelőirány-

Digitized by Google

zatáról azzal van szerencsém beterjeszteni, hogy azt rögtön tárgyalni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Minthogy az ülések már végök felé járnak, azt hiszem, a t. ház méltóztatik beleegyezni, hogy az előirányzat rögtön tárgyaltassék. *(Helyeslés.)*

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa az előirányzatot).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, azt hiszem, kijelenthetem, hogy az október havi előirányzat 88,331 frtban jóváhagyatik és az elnökség annak folyóvá tételével megbizatik. *(Helyeslés.)*

Következik a napirend:

Az igazságügyi bizottság 116. számú jelentése: „az 1870: XVI., továbbá az 1871: XII., az 1880: LXIV. és az 1882: XLIV. törvényczikk módosítására" vonatkozó 79. számú törvényjavaslat tárgyában.

Azt hiszem, a t. ház a jelentést felolvasottnak méltóztatik tekinteni és igy az általános vitát megnyitom. Az első szó a bizottság előadóját illeti.

Literáty Ödön, az igazságügyi bizottság előadója: T. ház! A tárgyalás alatt levő törvényjavaslat a királyi tábláknál fennálló pótbirói intézmény megszüntetését és a királyi táblák ideiglenes szervezését czélozza. A pótbirói intézmény a királyi bíróságok szervezését megelőző időben állittatott fel és akkor nemcsak szükséget és hiányt pótolt, de felállítása annyira az igazságszolgáltatás érdekében feküdt, hogy az valóban üdvös és czélszerű volt. Azonban időközben a királyi bíróságok szervezése bekövetkezett és ez által megszünt azon czél, mely a pótbirói intézmény létezését indokolttá tette. Mig ugyanis a királyi bíróságok szervezve nem voltak, addig a pótbirói intézmény mint egy előkészitő iskolát képezett a királyi itélőtáblai rendes birói állomások betöltésére. De midőn a királyi bíróságok felállittattak, alkalom lévén a rendszeres alkalmazásban levő tisztviselők munkaképességét, tevékenységét közelebbről is megismerni, a pótbirói intézmény e fontos jelentőségét elvesztette. Tekintettel azonban a munkaerő hiányára, a királyi bíróságok szervezése után is szükségesnek mutatkozott még egy ideig a pótbirói intézményt fentartani. És fenn is lehetett tartani mindaddig, mig az első folyamodású bíróságok tagjai a tiz éves pótlék élvezetébe nem léptek; de a mint a tiz éves pótlék élvezetébe léptek az első folyamodású bíróságok tagjai, az intézmény fentartása teljesen lehetetlenné vált; mert mig egy kir. táblai pótbirónak kétezer frt fizetése van, addig az első folyamodású bíróságoknál Budapesten a tiz éves pótlékot élvező biró már 2200 frt évi fizetést élvez és igy nagyon természetes, hogy egy ily magasabb fizetést élvező biró kisebb fizetési fokozatba a kir. táblához belépni hajlandónak nem mutatkozik.

De minthogy épen a budapesti kir. bíróságoknál — bár ez által nem akarok levonni a vidéki bíróságok tevékeny, szorgalmas és tehetséges tagjainak érdeméből — mégis a kiválóbb erők lévén alkalmazva, egyáltalában nem kivánatos, hogy épen ezek a kiválóbb erők zárassanak el attól, hogy a kir. táblához, mint pótbirák beléphessenek, minthogy pedig épen az által, ha a kir. táblához be nem vonhatók, a kir. tábla szellemi niveauja szállittatik alá: világos, hogy ezen intézmény az igazságszolgáltatás kára nélkül tovább fenn nem tartható.

Erről már a t. ház is meg volt győződve, a mennyiben a mult országgyülésen az igazságügyi bizottságnak egy határozati javaslatát is méltóztatott elfogadni az iránt, hogy ezen intézmény mielőbb megszüntettessék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A 79. számú törvényjavaslat ez intézmény megszüntetését olyképen contemplálta, hogy a kir. táblai birói állásokat három fizetési rangfokozat szerint vélte szervezendőnek.

Az igazságügyi bizottság a javaslat ezen intézkedését nem haladásnak, hanem határozott visszalépésnek tekintette.

Ugyanis, t. ház, jelenleg 96 rendes királyi táblai birói állás létezik, a melylyel szemben a budapesti királyi itélőtáblánál 46 pótbirói állás, a maros-vásárhelyinél 20 rendes és 7 pótbirói állomás van. E pótbiráknak tehát kilátásuk volt arra, hogy esetleg a 96, illetve 20 állomás közül üresedésbe jövő állomásokra ki fognak neveztethetni, vagyis tehát előléptetési reményük olyan volt, hogy bár fizetési reményeik nem voltak kielégitők, legalább az előléptetési reményében nyertek ösztönt és bátorítást, hogy kedvüket megtartsák és munkásságukat ernyedetlenül folytassák. De ha a ministeri javaslat szerinti három osztály fogadtatott volna el, mely szerint az első osztályban csak 42 birói állomás rendszeresittetett volna a királyi táblai birák jelenlegi fizetésével, a másik két osztály pedig 50—50 létszámmal és pedig a második osztály 2,600, a harmadik 2,400 frt fizetéssel lett volna dotálva, ez, tekintve azt, hogy az előléptetés az első fizetési fokozatban az utolsó táblai birára körülbelül csak 16—18 év mulva következett volna be, olyan visszalépés lett volna e téren, melynek elfogadását az igazságügyi bizottság a t. háznak nem ajánlhatta. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ennek következtében az igazságügyi bizottság szükségesnek látta, hogy állást foglalva a kérdéssel szemközt, a királyi táblai birák létszámában két fizetési rangosztályt állapitson meg és pedig conserválni akarván azt, a mi már létezik, tudnillik az előléptetés reményét nem csökkenteni, de — ha már fokozni nem lehet — legalább a meglevő alakban fentartani óhajtván, mint első osztályú királyi táblai birói állásokat kivánta fentartani továbbra is 96 létszámban a ma is létező

Digitized by Google

helyeket és mint másod osztályú birói állomásokat kivánta szervezni a pótbirák létszámának megfelelő számot.

Igy az előléptetés reménye egyáltalában csökkenést nem szenved.

Fölmerültek a bizottságban a pénzügyi tekintetek is. Jelenleg, t. ház, a budapesti és marosvásárhelyi királyi itélőtábláknál a fizetések és lakpénzek összesen 514,650 frtot tesznek. Ha most az igazságügyi bizottság által javaslott módozat fogadtatnék el, akkor 540,100 frtot tennének a fizetések és lakpénzek mindkét királyi táblánál, vagyis ez által 31,450 frt évi állandó többlet megterheltetés jönne a budgetbe.

Az igazságügyi bizottság combinatio tárgyává tette azt is, vajjon nem lehetne-e a táblabirók létszámát két egyenlő osztályba megosztani, hogy tudniillik az 1-ső osztályban is 71, a 2-ik osztályban is 71 állomás szerveztetett volna és pedig az 1-ső osztályban a jelenlegi fizetéssel, a második osztályban 2,500 frt fizetéssel és mindkét osztályban egyenlően 500 frt lakpénzzel. Ha ilyképen lett volna a szervezet keresztülvive, abban az esetben az állandó megterheltetés csak 15,950 frtot tett volna ki. De tekintetbe véve azt, hogy egy átmeneti időszakot kellett volna átélni, mig a jelenlegi birák száma azon minimumra redukálódott volna, mely az 1-ső osztályú birák számának megfelelt volna: ez átmeneti időszakban 31,450 frtnyi különbözet terhelte volna a budgetet. És miután a királyi táblák decentralisatiója már hosszú időre magára nem várathat, a bizottság ezen pénzügyi tekintettel szemben nem látott elég indokot arra, hogy az igazságszolgáltatás fontos érdeke ezen magában véve nem jelentékeny kiadásnak alárendeltessék és igy szükségesnek tartotta az igazságügyi bizottság, hogy azon álláspontot foglalja el, melynek jelentésében kifejezést adott, hogy a királyi táblánál az 1-ső rangsorozatban 96 biró legyen a jelenleg élvezett fizetéssel, a 2-ik rangfokozatba pedig 46 biró 2,500 frt évi fizetéssel.

Én az igazságügyi bizottság részéről bátor vagyok a t. háznak ezen megállapodást elfogadás végett ajánlani. A törvényjavaslat többi intézkedései ezen cardinalis intézkedésnek folyományait képezik és mint ilyenek, az igazságügyi bizottság által is némi csekély módosítással elfogadtattak.

Jelesen az 5. §-ban méltányosnak találta a bizottság, hogy a mint a törvényszéki elnökökre megállapítva lett az, hogy ha a királyi táblához kineveztetnek, azon esetben a törvényszéki rangfokozatban idősebb elnököket meg nem előzik, ezt a királyi főügyészi helyettesekre is kiterjesztendőnek találta. *(Élénk helyeslés.)* Ajánlom a törvényjavaslatot elfogadásra.

Teleszky István: T. ház! Meg vagyok győződve, hogy teljes összhang uralkodik a képviselőházban arra nézve, hogy a pótbirói intézmény megszüntetése kivánatos, sőt szükséges és részemről sem kivánom ezen összhangot megzavarni, sőt kijelentem, hogy örömmel vélem üdvözölhetni azt, hogy ezen törvényjavaslat elfogadása által felső birói szervezetünkben azon anomalia megszünik, a mely a pótbirói intézményben nyeri kifejezését. Ha mindamellett, t. ház, felszólalok és felszólalok itt az általános tárgyalás alkalmával, nem czélom az, hogy bővebben indokoljam szükségességét és czélszerűségét a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatnak, hanem czélom az, hogy tekintettel azon nagy eltérésre, a mely a különben helyes intézkedés megvalósítása tárgyában egyfelől a beterjesztett törvényjavaslat, másfelől az igazságügyi bizottság véleményes jelentése között fenforog és tekintettel arra, miszerint a törvényhozói szempontból figyelmen kivül nem hagyható pénzügyi tekintetek folytán alig remélhető, hogy azon, elismerem jobb, a mi az igazságügyi bizottság előterjesztésében foglaltatik, elfogadható legyen, megkisértsem egy oly közvetítő indítványt ajánlani, a mely lényegében az igazságügyi bizottság álláspontját teszi magáévá, de pénzügyi szempontból mégis a költségvetés kevesebb megterheltetése mellett vihető keresztül. Teszem azt itt az általános tárgyalás keretében azért, mert a mint az előadó ur is igen helyesen hangsúlyozta, tulajdonképen a kérdés sarkpontja azon fordul meg, hogy mi módon, minő fizetési fokozatoknak és minő birói létszámnak alkalmazásával legyen a pótbirói intézmény megszüntetendő s teszem azért, mert gondolom, hogy ezen kérdésnek az általános vita keretében való kellő megvilágítása magának a törvényjavaslatnak általánosságban elfogadására is befolyással birhat.

Mig a beterjesztett eredeti törvényjavaslat szerint a pótbirói intézmény megszüntetésével három fokozatú birói állás szervezése hozatott javaslatba és pedig a budapesti királyi itélőtáblán — hogy csak erről beszéljek, első fokozatban — 42 biró 3,000 forint fizetéssel, a második fokozatban 50 biró 2,600 forint fizetéssel és a harmadik fokozatban azután 50 biró 2,400 forint fizetéssel és 500 forint szálláspénzzel, addig az igazságügyi bizottság ennek ellenében a kettős fokozat felállítását mondotta ki és ezt magam részéről én is feltétlenül helyeslem és elfogadom.

A kettős fokozatú fizetést az igazságügyi bizottság oly módon állapította meg, hogy Budapesten az első fokozatban 3,000 forint fizetés és a második fokozatban 2,500 forint fizetés, a marosvásárhelyi királyi itélőtáblán pedig az első fokozatban 2,500, a második fokozatban pedig 2,000 forint fizetés legyen, egyenlő 500 forint szálláspénzzel a budapesti királyi itélőtáblán és 300 frt szálláspénzzel a marosvásárhelyi királyi itélőtáblán. Ezen fizetési fokozat megállapítását szintén

Digitized by Google

helyesnek és az adott viszonyoknak megfelelőnek találom és a magam részéről is hozzájárulok.

Módosításom, a mely lényegében fentartja az igazságügyi bizottság álláspontját, a pénzügyi szempontok figyelembe vételével azonban közeledik az eredeti beterjesztett javaslat álláspontjához, abból állana, hogy első és negyedik szakaszai a törvényjavaslatnak olyképen módosittassanak, hogy mondassék ki, miszerint az első fokozatbeli birói létszám, nem mint az egészségügyi bizottság javasolja, a mostani rendes birói létszámnak megfelelő és a második fokozatbeli létszám a mostani pótbirói létszámnak megfelelő legyen, hanem, hogy egyenlő két részre osztatván a királyi itélőtáblai birák létszáma, a birák fele első fokozatba, másik fele pedig második fokozatba soroztassék, épen ugy, mint a hogy például ez életbe van léptetve a királyi Curiánál, a hol szintén két fokozatú fizetés van megállapítva és a magasabb fizetési fokozatba az itélő biráknak fele, a kisebb fokozatba pedig szintén hasonfele soroztatik. Hogy azonban a királyi itélőtáblai birák létszámának ily módon való rendszeresítése jogos érdekekbe lehetőleg kevéssé ütközzék, hogy egy oly átmeneti intézkedés állapittassék meg, a melynek folytán az előlépési chance-ok körülbelül a mostaniakkal egyenlők legyenek, a negyedik szakaszhoz egy bekezdés felvételét indítványozom, a melyben kimondassék, hogy addig, mig a királyi táblai első fokozatú birák létszáma a mostani rendes birói létszámról az első szakaszban megállapítandó létszámra le nem csökken, e lecsökkenés fokozatosan és oly módon eszközöltessék, hogy minden megüresedett két magasabb fizetésbeli birói állásban az egyik megszüntettessék, a másik pedig fokozatos előlépéssel töltessék be. Ez által lesz elérhető az, hogy a 96 birói létszám körülbelől 4—5, legfeljebb 6 év alatt a budapesti királyi táblán a 71-ben megállapított birói létszámra fog lecsökkenni és ez idő alatt a mostani pótbirák is hátrányt egyáltalán nem szenvednek, egyfelől nem azért, mert tudjuk, hogy az eddigi kinevezések is ugy történtek, hogy nemcsak a pótbirák léptettettek elő rendes birákká, hanem más úton is történtek kinevezések. De főleg nem fognak szenvedni érdekeikben, ha figyelembe vesszük azt, hogy addig is, mig az első osztályba nem lépnek, a jelen törvény hatályba léptétől kezdve mostani javadalmazásukkal szemben már évenkint 600 forint javadalmazási többletben fognak részesülni.

Annak illustratiójára, hogy az általam indokolt módosítvány elfogadása esetére az előléptetések chance-ai akkor, midőn már lecsökkent a birói létszám 71-re, nem fognak lecsökkenni, bátor vagyok csak azt hangsúlyozni, hogy fáradságot vettem magamnak utána nézni, mi módon történt a pótbirák előléptetése az utolsó időszakban s ugy találtam, hogy ugyanazon idő alatt, mig 46 pótbiró lett rendes birává előléptetve, harminczkét rendes biró neveztetett ki nem a pótbirói létszámból, tehát 78 állásnak kellett megüresedni addig, mig a létszámnak megfelelő 46-ból az utolsó pótbiró rendes birává neveztetett ki.

Az általam javasolt módosítvány értelmében pedig 71 lenne az elsőosztályú és 71 a másodosztályú táblabirói létszám. Még ha figyelembe vesszük is azt, hogy elnökök, ügyészek kinevezése vagy marosvásárhelyi birák áthelyezése által időnként egy-egy állás fog betöltetni, az előlépési chance még sem lesz megrontva s itt ismét áll az, a mit imént hangsúlyozni bátor voltam, hogy mindenesetre nagy előnyben részesülnek a kir. táblai pótbirák az által, hogy azonnal a jelen törvény hatályba lépte napjától fogva évenkint 600 forint javadalmazási többletben részesülnek. A t. előadó ur hangsúlyozta még a kir. tábla decentralisatiójának kérdését is. Elismerem, hogy e kérdés fontos, hogy a kir. táblák decentralisatiójának kérdése a bűnvádi eljárással kapcsolatban sürgős feladatát kell, hogy képezze a kormánynak s a törvényhozásnak. De épen a decentralisatióra való tekintettel is bátor vagyok hangsúlyozni, hogy a törvényjavaslat oly módú változtatása, mint imént jelezni és indokolni bátor voltam, kivánatos azért, mert a kir. tábla decentralisatióját könnyebben keresztül vihetni, ha a budapesti kir. táblán a magasabb fizetésű birák létszáma csökkentetik.

A pénzügyi tekintetek, melyeket itt még hangsúlyoznunk kell, ugy állnak, mint a t. előadó ur is hangsúlyozni méltóztatott. Ha a törvényjavaslat igy fogadtatnék el, a mint azt az igazságügyi bizottság javasolta, az évenkénti költségtöbblet 31,450 frtra fogna rúgni, mig az általam javaslatba hozott módosítás értelmében ezen igényelt többlet évenként csökkenne, ugy hogy 5—6 év alatt 15,450 frtra szállna le akkor, a midőn a rendes birói létszám egyenlő és megfelelő fogna lenni az 1. §-ban megállapított állandó létszámmal.

Sajnálatos, hogy igazságügyi törvényjavaslatok tárgyalásánál sem zárkózhatunk el egészen a pénzügyi tekintetekből, de ha az igazságügyi érdekek kellően kielégíthetők kevesebb költségtöblettel, akkor azt hiszem, hogy ezen szempontra mégis tekintettel kell lenni.

Midőn egyébiránt kijelentem, hogy a törvényjavaslatot általánosságban elfogadom, kérem, hogy már ezuttal benyujtandó módosítványom, mely az 1. illetőleg a 4. §-ra vonatkozik, felolvastassék és azoknak elfogadását bátor vagyok a t. háznak ajánlani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Fenyvessy Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Megvallom, teljesen jogosult az a nézet, hogy akkor, a midőn a házban valamely tárgyalásnál, szemben az igazságügyi bizottság véleményével, a t. többségnek egy kiváló jogász tagja

Digitized by Google

ellenvéleményt nyilvánít: akkor elvárható, t. ház, a jogügyi bizottság többségétől, melynek véleményét az előadó ur különben szépen tolmácsolta, hogy itt kardot rántsanak, mint jogászok, azon álláspont mellett, melyet a jogügyi bizottságban érvényre emeltek. Minthogy ez nem történt, kénytelen t. ház, csekélységem felállni s mint jogász néhány rövid szóval a jogügyi bizottság véleményét pártolni.

Ez alkalmat meg lehetne ugyan ragadni t. ház, hogy az általános igazságügyi politika kritikájába is bocsátkozzam, de ezt ezuttal nem teszem, mert valóban ez alkalomra is igen helyes ez a megjegyzés, a melyet egy izben monarchiánk közel mult külügyminister igen szellemesen a delegatióban tett, hogy t. i. minő hiú törekvés lenne egy kis gyertya világánál egy óriási nagy képet megszemlélni és arra kritikát mondani akarni, mert a mint ő mondá, ha a gyertya világa a kép egy részét megvilágítja is, a többit nagy részben sötétben hagyja.

Ez alkalom csak egy oly gyertyavilág volna az igazságügyi állapotoknak, ennek a nagy képnek — sokan képtelenségnek is mondják — megvilágítására.

Ez a javaslat, t. ház, a mely be van terjesztve — s ez nem akar vád lenni a jelenlegi igazságügyminister iránt, kinek még alkalma sem volt igazságügyi politikát követhetni és a kinek sok kezdeményezését én teljes elismeréssel fogadtam már is — mondom, e javaslat egy tükördarab abból a nagy tükörből, a melyből meg lehet látni igazságügyi állapotaink rozzantságát.

Pedig sehol a világon nem történik az, a mi nálunk, hogy az igazságügy oly mostoha gyermeke legyen a parlamentnek; sehol a világon nincs egy parlament sem, a hol nem volna meg a kellő érzék és gondoskodás az igazságügy iránt, a mely az államélet legfontosabb alapját képezi.

De nálunk, fájdalom, az igazságügyi politikát nem az igazságügyi és modernjogi fejlemények követelményei, de a fináncpolitika zsibbasztó korlátai szabályozzák. Az államélet minden ágában helyes lehet e felfogás, de az igazságügynél megboszulja magát.

Igazságügyünk fejlesztésénél nem volna szabad korlátokat ismerni. Azt elismerem, t. ház, hogy például a közgazdasági politikánál sok kivánni valót el nem érhetünk, részint dualisticus álláspont miatt, részint az európai opportunitási tekintetekből: de belügyi és főleg igazságszolgáltatási dolgokban, hol a minister és a kormány ugy járhat el mint a szobrász, hogy kénye-kedve szerint faraghatja anyagából az alakot, minálunk fájdalom, de ugy van, hogy a közelmult egész kormányzati rendszere az igazságügynek rovására szolgált. Mi mindig hivatkozunk Bismarckra. Bismarck sohasem volt jogász, sőt mikor porosz ministerelnök volt, mindig szemére hányták, hogy még jogtudományi államvizsgát sem tett és mégis, mikor az igazságügyi dolgokról volt szó, sohasem zavarta össze a közigazgatást az igazságügygyel, mint ezt tették nálunk az utóbbi időben, de igenis küzdött helyesen, okosan és bölcsen az igazságügy érdekében. És mit látunk nálunk? Azt, hogy a kormánypárt egyik kiváló jogásza, az a férfiu, a ki mint mondják, a hirlapok szerint ki van szemelve és igen helyesen, államtitkárnak, *(Éljenzés jobbfelől)* ez a kiváló jogász most felállt és ezen per eminentem jogi kérdésnél nem jogi indokot hoz elő, hanem folytonosan pénzügyi szempontokat hangsúlyoz.

Épen az a baj, t. ház, hogy az igazságügy is a fináncz-politikának szolgál zsámolyul; épen az a baj, hogy az igazságügyi követelményekkel szemben, a melyekről minden jogász elismeri, hogy kellene valami reformot tenni, mindig előáll a fináncz-politikus és kijelenti, hogy arra nincs pénz. Senki nálam jobban nem kivánja, hogy az államélet minden ágában a legszigorúbb takarékosság érvényesittessék; takarékosság, mely ne menjen ugyan a koplalásig, de ne tűrje meg, ne engedje meg egyszersmind a nélkülözhető kiadásokat. Elismerem, hogy kell takarékoskodni, mert én is azt tartom, hogy ma már a közterhek annyira föl vannak csigázva, hogy mint ezt a túloldalnak több tagja kifejezte, ma már az adókat emelni, a nemzeti tőke megsértése nélkül teljes lehetetlen. Már pedig oly országban, a melyről csakugyan be lehetne bizonyítani, hogy sok nélkülözhető kiadásokat teszünk, oly országban — bocsánatot kell kérnem, de úgy van — hol 15 millióba kerülő országházat építünk: ott a takarékosság erényét nem ismerik. Ily országban nem szabad, hogy előálljon az a veto, mely az igazságügyi követelményekkel szemben mindig csak arra utal. hogy erre nincs pénz!

Ezt csak Teleszky István képviselő urnak beszédére voltam kénytelen felelni.

A mit az igazságügyi bizottság t. előadója mondott, ugyanaz áll Teleszky képviselő ur beszédére, hogy tudniillik az az indítvány, melyet közvetítőképen beterjesztett, nem javulás, de jelentékeny visszalépés volna, ugyanez áll, a mit a t. előadó ur beszédében mond, hogy ez indítvány a felsőbb biróságok tekintélyének és függetlenségének rovására szolgálna. Különbséget tenni a pótbirák közt, hogy ne ugy történjék a kinevezés, mint a t. előadó ur igen helyesen mondta, hogy a pótbirák mindannyian másodosztályuak legyenek, hanem különbség legyen téve, *(Felkiáltások jobbfelől: Nem arról van szó!)* ez a leghelytelenebb, legigazságtalanabb eljárás volna. Hiszen ezt a kérdést a kormánypárt egyik kitünő lapja a „Pester Lloyd“, tegnap egyik kitünő jogászunktól hozott

Digitized by Google

czikkében egészen más oldalról fogta fel s pedig igen helyesen.

E czikkben az mondatik, hogy e kérdésnél szó sem lehet arról, hogy takarékoskodjunk, hanem a birói létszámot ellenkezőleg meg kellene szaporítani a királyi táblán.

De mit szóljunk arról a nyomorult fizetésről, mi a királyi tábla biráit illeti? Hiszen még Romániában is egy másod osztályú felsőbb biró annyi fizetést húz, mint nálunk az első osztályú királyi táblai biró. Más országban az igazi jogászok előtt nem mérvadó a pénzügyi szempont, nálunk is annak kell történnie, hogy a jogászok első sorban a jogi álláspontra helyezkedjenek s ne a pénzügyi szempontot vegyék mindig irányadóul.

Nem helyes tehát, hogy a pénzügyi szempont, mely az állami kormányzat más ágaiban sohasem érvényesül, itt folyton irányadó legyen. Hiszen, t. ház, ugy is határtalanul botrányosan kevés az a fizetés, mit nálunk a felsőbb birói kar élvez, ha ugyan élvezetnek lehet azt nevezni. Egy hires tanár, Jousserardot azt jegyezte meg, hogy a mely államban a birói fizetés csekély, ott meg van vetve a birói állás. Ott nem tekintik a birót az állam és társadalom mandatáriusának.

Én tehát nem tehetek egyebet, t. ház, minthogy az igazságügy magasabb tekinteteinek hódolva, azoknak a tekinteteknek, melyek szerint egy jó igazságszolgáltatás ki tudja békíteni még a deficites ország méltán panaszkodó adófizetőit is: nem hajolhatok meg e kérdésnél a pénzügyi szempontoknak, mert ez az igazságügy káros voltára vezetne s nem akarom, hogy megzsibbasztassék az az erő és munkakedv, mely a királyi tábla birói karát nehéz hivatásának teljesítésére egyedül teheti képessé; nem fogadom el a t. kormány által pártolt Teleszky-féle indítványt, hanem a jogügyi bizottság előadójának véleményét fogadom el. *(Helyeslés.)*

Fabiny Theophil igazságügyi minister: Első sorban arra kérem a t. házat, méltóztassék a Teleszky István képviselő ur által előterjesztett két módosítványt felolvastatni.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa)*:

Az 1. §. utolsó 2 sora helyett teendő, „hogy a budapesti királyi itélőtáblánál mindkét fokozatban 71 birói állás, a marosvásárhelyinél pedig az első fokozatban 13 és a második fokozatban 14 birói állás legyen".

A 4. §-hoz következő új utolsó bekezdés teendő: „Addig, a mig a magasabb fizetési fokozatbeli birák létszáma az 1. §-ban rendszeresített létszámra le nem csökken: a magasabb fizetési fokozatban megüresedő minden két állás közül az egyik megszüntettetik, a másik pedig a fentebbieknek megfelelő fokozatos előléptetéssel töltetik be."

Fabiny Theophil igazságügyi minister: T. ház! Midőn a törvényhozás az 1869-iki IV. törvényczikket, mely a birói hatalom gyakorlásáról szól, megalkotta, egyszersmind kimondotta azt, hogy a királyi kinevezéstől függő, tisztán csak birói itélet által elmozdítható állandó birák, kik felelősséggel tartoznak, fogják jövőre a törvény értelmében a birói hatalmat gyakorolni. E kimondott alapelvek rendszeresen keresztül is vitettek, csak némi eltérés történt, a mennyiben a budapesti királyi táblánál és a maros-vásárhelyi királyi itélőtáblánál a rendes birák mellett pótbirák is alkalmaztattak.

Már a t. előadó ur kiemelte volt ennek szükségét és indokolta, hogy akkoron egy átmenettel állván szemben és különben is már a budapesti táblánál 90, a marosvásárhelyinél pedig 20 rendes birói állás törvényileg szerveztetvén: mindaddig, mig egy nagyobb létszámnak szüksége tapasztalati adatok által igazolva nem volt, tanácsosnak nem tekintethetett mód nélkül szaporítani a birói létszámot. Azonban miután az élet tapasztalatai, másrészt mindazon intézkedések, melyeket a törvényhozás a felebbezés korlátozására 1881. és 1883-ban tett, kimutatták azt, hogy a hátralékok száma nem csökkent, kimondta ezen t. ház, miszerint azon ideiglenes intézkedés, mely a pótbirói intézmény felállításában nyilvánul, megszüntetendő. Én ezen álláspontot magam részéről teljesen helyesnek, az igazságszolgáltatás érdekének megfelelőnek tekintem, és ennélfogva legyen szabad állást foglalnom azon két javaslat tekintetében, mely a t. ház előtt tárgyalás alatt van. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem zárkózhatom el azon fontos érvek elől, melyeket az igazságügyi bizottság felhozott azon irányban, miszerint boldogult hivatali elődöm által beterjesztett törvényjavaslat némely oly hátrányt tartalmaz, melyeket csakugyan elhárítani szükséges. Különösen az által, hogy például a budapesti királyi táblánál csak 42 oly birónak állása javasoltatott szerveztetni, kinek 3000 forint, tehát jelenlegi fizetésük maradt volna meg, bekövetkezett volna azon eset, hogy 54 birói állásnak kellett volna a budapesti táblánál üresedésbe jönni, hogy az alsóbb fizetési fokozatokból a jelenleg fennálló 3000 forintnyi első fizetési fokozatba előléptetés történjék.

Ez tagadhatatlanul a birói karnak önérzetét, munkaképességét csökkentette volna és ennélfogva én csak meleg hálával fogadhatom az igazságügyi bizottságnak azon megállapodását, hogy a birói kart a jogos és méltányos előléptetés igényeitől ily módon elzárni nem kivánta. Azonban mindamellett, hogy elvileg elfogadom azon álláspontot, a melyen alapszik az igazságügyi bizottság jelentése és javaslata, kénytelen vagyok én is az ellen határozottan nyilatkozni.

Első sorban meleg köszönettel vagyok Feny-

Digitized by Google

vessy képviselő urnak az iránt, hogy az igazságügy szent érdeke iránt ily melegen érez. Kérem is, hogy ezen érdeklődést minden alkalommal, midőn az igazságügy igényei tárgyalás alá fognak jönni, megóvni és fentartani sziveskedjék: azonban biztosíthatom, hogy a most Teleszky István képviselő ur által beterjesztett javaslat nemcsak hogy visszalépést nem képez, hanem a királyi tábla pótbirói karának egy nevezetes előnyt biztosít. Jelenleg a budapesti táblánál 2000 frttal alkalmaztatnak a pótbirák. A javaslat szerint, a mint az Teleszky István t. képviselő ur által előterjesztetett, bekövetkeznék az, mit az igazságügyi bizottság is javaslatba hozott, hogy 2500 forint és 500 forint lesz Budapesten, 2000 forint és 300 forint lesz Marosvásárhelyen mindjárt az első királyi táblai alkalmazáskor az illető biráknak évi fizetése. Megadatik nekik az, a mit az igazságügyi bizottság és a beterjesztett igazságügyi javaslat céloznak, hogy tudniillik nem tekinthetők másodrendű pótbiráknak, hanem jogos önérzetök emelkedik akkor, mikor tudják, hogy egyenlő terhet viselve és egyenlő munkát végezve, ők is egészen hasonrangú birák. Ez irányban tehát Teleszky István t. képviselő ur és az igazságügyi bizottság között eltérés nincsen. Miben van tehát azon eltérés, melyet különösen Fenyvessy t. képviselő ur tett támadás tárgyává? Abban, hogy az igazságügyi bizottság a mi, ha saját nézetemet szabad volna ugy nyilvánítanom, *(Halljuk! balfelől)* ha eltekinthetnék az ország pénzügyi helyzetétől és csak a a birói kar érdekét venném tekintetbe, a mi mondom, engem még akkor sem elégítene tán ki; de kérem, senki közülünk itt a törvényhozás termében el nem zárkózhatik az államháztartás szükségletei és megterheltetése tekintetétől. *(Általános helyeslés.)*

Azt hiszem, hogy melegen érzek az igazságügy érdekei iránt; de nem teljesíteném kötelességemet, ha én az állam pénzügyi helyzetét egészen figyelmen kivül hagyni képes volnék. *(Általános helyeslés.)* Én tehát azon támadás daczára, mely t. képviselő ur részéről történt: határozottan állást foglalok Teleszky t. képviselő ur módosítványa mellett.

Az egyik indok, a mi nagyon hat reám, az, hogy a jövőre is kell tekinteni. Már jelenleg is 31,450 forintnyi évi megterheltetése a költségvetésnek származnék abból, ha elfogadtatnék az igazságügyi bizottság javaslata. Az átmenne mindazon ideig, mig a táblák decentralisatiója be nem következnék. Méltóztassék tekintetbe venni, hogy ha néhány rövid év alatt, a mint remélhető, bekövetkezik a táblák decentralisatiója: akkor nagyon nagy nehézséget fog okozni, ha 96 oly táblai biránk lesz, a kinek 3000 frt a fizetése. Ez tehát oly megterheltetés, a mely a jövőre is kihat és a melyre nézve merem mondani, hogy részben a táblák decentralisatiója is károsan fog hatni. *(Helyeslés.)*

Ezek szerint a kormány részéről kénytelen vagyok határozottan kinyilatkoztatni, hogy habár legmelegebben érzi azon kötelességeit, a melyekkel a birói kar, az igazságszolgáltatás érdekeinek tartozik: azon túlmenni nem képes, mit a Teleszky t. képviselő ur által beterjesztett javaslat tartalmaz. Én azonban bátran ki merem mondani, hogy birói karunknak is fokozni fogja önérzetét, kötelességérzetét, ha e törvényhozási intézkedés ez irányban történik meg. És ha mindenütt a birónál önérzet és hű kötelességérzet képezi alapját a sikeres, áldásos működésnek: mi nálunk, a hol a biró elmozdíthatatlan, független, de felelősséggel tartozó, azt hiszem, hogy első sorban szükséges, hogy a birói önérzetet emeljük; azt pedig ezen módosítás által teljesen megóva látom és kérem a t. házat, méltóztassék a Teleszky képviselő ur indítványának elfogadása mellett a javaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. *(Általános élénk helyeslés.)*

Gáll József: T. ház! Nem kivántam ezen ügyben felszólalni, azonban Fenyvessy képviselő ur hozzánk intézett apostrophálása kényszerít, hogy nehány szót mondjak ez ügyben. *(Halljuk!)* Én is tagja lévén az igazságügyi bizottságnak és azon többségnek, mely az előadó által kifejtett indítványt tette, s a kikre azon megjegyzést tette, hogy csodálkozik, hogy senki sem szólal fel az igazságügyi bizottság indítványának védelmezése mellett. E tekintetben legyen szabad a következőket mondanom.

Mindenekelőtt én egy igen örvendetes jelenséget láttam abban, hogy t. igazságügyministerünk a törvényjavaslatot, mely már-már feledésbe ment volna, felkarolta, magáévá tette és lehetővé tette azt, hogy annak tárgyalásába bocsátkozzunk. Ebben épen azt látom, hogy concret ténynyel kivánja igazolni, mily melegen hordja szivén az igazságügy állapotainak javítását s különösen a birói kar helyzetének javítását. Az igazságügyi bizottság elősorolta kimerítően mindazon indokokat, a melyek arra birták, hogy az igazságügyi előterjesztéstől eltérőleg két fizetési fokozatot hozzon indítványba és hogy megtartva 3000 frt fizetésben az eddigi létszámot, egyedül a pótbirákra nézve, a kik rendes birákká válnak ezen törvény folytán, hozza javaslatba a 2,500 frt fizetés megállapítását második fokozatban.

Ezzel szemben Teleszky t. képviselő ur indítványa nem változtatja meg a két fizetési fokozatot; hanem csakis az egyik és másik fizetési fokozatba sorozandó birák számára nézve különbözik az igazságügyi bizottság előterjesztésétől. Motiválta ezt pénzügyi okokkal és motiválta különösen a decentralisatio alkalmával szükséges fizetés-leszállítással.

Digitized by Google

Én ugyan részemről azt óhajtom, hogy anyagi helyzetünk engedje meg, miszerint a birák fizetését emeljük és ne szállítsuk, még a decentralisatio alkalmával sem. Azonban azt hiszem, hogy azon kérdésre nézve, vajjon jelen pénzügyi helyzetünk megengedi, hogy az igazságügyi bizottság indítványa egészében érvényesittessék, az igazságügyi bizottságot magát kizárólag competensnek nem tarthatom s áll az, hogy minden czél elérésére szükséges, hogy az ember a kivitel módozatát erejéhez képest mérje, mert különben magát a czélt veszélyezteti. Én azon javítást, a mi Teleszky képviselő ur indítványában foglaltatik, nem akarom megakadályozni, mert határozottan javítja a mostani helyzetet, a t. ház bölcsességétől fog függni annak eldöntése, hogy azt tartja-e helyesnek, hogy az igazságügyi bizottság indítványa egészében elfogadható-e, vagy sem? azért nem akartam külön fölszólalni, mert azt hiszem, hogy eléggé ki vannak emelve az okok, melyek az igazságügyi bizottságot ezen módosítvány tételére birták, csak a t. ház bölcsességétől függ, hogy vajjon ezen indítvány mellett fog-e dönteni, vagy Teleszky képviselő ur indítványa mellett.

Részemről tehát szintén elfogadom a törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául s kérem a t. házat, méltóztassék azt általánosságban elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve; ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. Még az előadó urat illeti a szólás joga.

Literaty Ödön előadó: T. ház! Azon érvek után, a melyeket Teleszky t. képviselőtársam részéről kifejteni hallottunk, én is belátom azt, hogy a királyi táblán a pótbirákra nézve jelentékeny előléptetés mutatkozik abban a módozatban is, a melyet Teleszky t. képviselőtársunk előterjesztett. Mindazáltal ki kell emelnem az ő javaslatával szemben, hogy az igazságügyi bizottság álláspontja sokkal inkább felfogja azon érdekeket, melyeket az igazságszolgáltatás megkövetel és épen ezért, daczára azon, különben igen jelentékeny előlépésnek, a mely Teleszky t. képviselőtársunk javaslatával is sanctionáltatnék: én határozottan az igazságügyi bizottság álláspontjához vagyok kénytelen ragaszkodni és továbbra is bátorkodom azt a t. képviselőháznak elfogadás végett ajánlani. *(Helyeslések.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom, következik a szavazás. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 1870: XVI., továbbá az 1871: XII., az 1880: LXIV. és az 1882: XLIV. törvényczikk módosításáról szóló törvényjavaslatot az igazságügyi bizottság szövegezése szerint általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy az általánosságban elfogadtatik és igy következik a részletes tárgyalás, még pedig először a czim.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét, mely változatlanul elfogadtatik; olvassa az 1. §-t).*

Elnök: Ezen szakaszhoz Teleszky képviselő ur módosítást adott be; méltóztassék azt meghallgatni.

Törzs Kálmán jegyző *(olvassa a Teleszky István módosítását az 1. §-hoz).*

Fabiny Theophil igazságügyminister: T. ház! Már az általános vita alkalmával jelezvén a kormány álláspontját, kérem, hogy ezen szakasz Teleszky képviselő ur indítványa szerint fogadtassék el. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólani senki sem kiván; kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e a bizottság szövegezését változatlanul fentartani, szemben a Teleszky képviselő ur módosításával, igen vagy nem? *(Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy az nem tartatik fenn és igy azt is, hogy az 1. §. Teleszky képviselő ur módosításával fogadtatik el.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a 2. §-t, mely változatlanul elfogadtatott; olvassa a 3. §-t).*

Elnök: Ezen szakaszhoz adott be Teleszky István képviselő ur szintén egy módosítást. Méltóztassék azt meghallgatni.

Törzs Kálmán jegyző *(olvassa Teleszky István módosítványát).*

Fabiny Theophil igazságügyminister: T. ház! Ezen módosítvány szükségképeni következménye az első szakasz elfogadott módosításának, mert ez állapítja meg az átmenet azon módozatait, melyek szerint fokonként a birói létszám azon számra csökken, a melyet az első szakasz megállapított. Én tehát kérem, méltóztassék Teleszky István képviselő urnak e szakaszhoz benyujtott módosítványát szintén elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Maga a bizottság által beterjesztett szöveg nem támadtatott meg, hanem a szakasz végére új bekezdést hozott Teleszky képviselő ur javaslatba. Azt hiszem tehát, kijelenthetem, hogy a bizottsági szövegezés változatlanul elfogadtatik. Kérdem, méltóztatik elfogadni Teleszky István képviselő urnak hozzá adatni kivánt új bekezdését is, igen vagy nem? *(Igen!)* Kijelentem tehát, hogy ez is elfogadtatik és be fog illesztetni.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa az 5. §-t).*

Teleszky István: T. képviselőház! Ezen 5. §-hoz, mely a kir. itélőtáblai birákká kinevezett kir. főügyészi helyetteseknek és törvényszéki elnököknek és illetőleg a marosvásárhelyi kir. itélőtáblától a budapesti kir. itélőtáblához áthelyezett biráknak rangsorozatát állapítja meg,

Digitized by Google

módosításokat kivánok a t. képviselőháznak elfogadásra ajánlani.

Módosításaim elseje a következő. A szakasz igy szól: *(olvassa.)*

„A marosvásárhelyi kir. itélőtáblánál alkalmazott birák a budapesti kir. itélőtáblához lett áthelyeztetésük esetén, valamint a kir. törvényszékeknél alkalmazott elnökök, a Budapesten elhelyezett kir. törvényszékeknél levő alelnökök és a kir. főügyészi helyettesek kir. táblai birákká kineveztetésük esetén a birák létszámában azon rangsorozati helyet nyerik és azon fizetési fokozatba lépnek, mely őket a budapesti kir. itélőtáblai, illetve a kir. táblai birák szolgálati idejéhez viszonyított szolgálati idejüknél fogva megilleti.“

Ha a szakasz változatlanul igy maradna, legalább is kétes lenne, hogy az ily módon áthelyezettek és kinevezettek rangsorozati helyének megállapítására nézve az összes szolgálati évek irányadók-e, vagy pedig csak azok, melyeket elnöki, főügyészi helyettesi, illetve marosvásárhelyi kir. itélőtáblai birói minőségben töltöttek el; pedig csak az utóbbi lehet irányadó, *(Igaz! jobbfelől)* nem az, hogy mennyi ideig szolgált az illető alantasabb fizetési fokozatban.

Hogy ezen kétely el legyen hárítva, indítványozom, hogy a hatodik sorban ezen szavak után: „szolgálati idejéhez viszonyított“ és e szavak elébe: „szolgálati idejüknél fogva“, közbeszúrassanak ezen szavak: „fentebbi minőségű“. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Második módosításom vonatkozik e szakasznak további pontjára, mely igy szól: „A marosvásárhelyi kir. itélőtáblától áthelyezett birák azonban a már korábban áthelyezett és azok előtt rangsorozott birákat, valamint a kir. itélőtáblai birákká kinevezett törvényszéki elnökök és alelnökök a kir. táblákhoz birákká eddig már kinevezett törvényszéki volt elnököket és az ezek előtt rangsorozott többi birákat a rangsorozati helyben és fizetési fokozatban meg nem előzhetik.“

Erre nézve azon észrevételem van, hogy a budapesti királyi táblán ez időszerint egyetlenegy biró sincs, a ki a marosvásárhelyi királyi táblától lenne áthelyezve. Ennélfogva e szakasz ide vonatkozó intézkedésének nincs tulajdonképeni értelme, tehát kihagyandó.

Továbbá az elnökök rangsorozatára nézve igazságtalannak találom, hogy az elnökök valamennyi eddigi elnökből lett birák után rangsoroztassanak akkor is, ha az ő elnöki szolgálati idejük sokkal hosszabb, mint azon utolsó elnökből lett táblai biróé, ki legutolsó sorban lett elnökből táblai biró. Megfordítva kivánatos ugyan bizonyos korlátot felállítani, de a korlátot úgy a marosvásárhelyi királyi táblai birákra, mint az elnökökre abban látom, hogy ezek az elnökök közül kinevezett legelső rangfokozatban álló birót és az előbb rangsorozott birákat ne előzhessék meg. Ez által el lesz érve az, hogy ha régibb szolgálati idővel biró elnökök neveztetnek ki királyi táblai birákká, vagy ha marosvásárhelyi királyi táblai birák helyeztetnek át budapesti táblai birákká, az ő hosszabb szolgálati éveiknek megfelelő rangsorozatot nyernek.

Ennek megfelelően módosítványom a következő: Az 5. §. utolsó pontja ekként módosittassék:

„A marosvásárhelyi királyi itélő táblától áthelyezett birák, valamint a királyi itélő táblai birákká kinevezett törvényszéki elnökök és alelnökök a királyi táblabirákká eddig kinevezett törvényszéki volt elnökök közül a rangidősebbet és az azok előtt sorozott birákat a rangsorozati helyben és fizetési fokozatban meg nem előzhetik.“

Ajánlom módosítványomat a t. háznak elfogadásra. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a módosítványt).*

Literáty Ödön előadó: T. ház! A beterjesztett módosítványok egészen megfelelnek azon intentióknak, melyek az igazságügyi bizottságot vezérelték és szabatosabb kifejezését képezik azoknak, ennélfogva ajánlom e módosítások elfogadását. *(Helyeslés.)*

Fabiny Theophil igazságügyminister: T. ház! Én is kérem a magam részéről a módosítványok elfogadását.

A mi az első módosítványt illeti, mely azzal indokoltatott, hogy a marosvásárhelyi kir. táblától áthelyezett birák jelenleg a budapesti kir. táblán nincsenek és ennélfogva intézkedés szüksége nem forog fenn, ezen körülménynél fogva a módosítványt magamévá teszem.

A mi a módosítványnak második részét illeti, e javaslat midőn egyrészt a pótbirói intézmény megszüntetését tárgyazza, egyuttal az elnökökre nézve egy nevezetes változást tartalmaz. Méltóztatnak tudni, hogy eddig a törvényszéki elnökök, ha a budapesti vagy marosvásárhelyi táblához áttétetni kivántatnak, mindig az utolsó helyet foglalták el, a táblához való kinevezésük szerint legutolsó helyen léptek be. Ez oly kevéssé indokolt, lehet talán mondani, a méltányossággal is meg nem egyező eljárás volt, hogy ezen szükségképen változtatni kell. Azonban, a mint az igazságügyi bizottság által a javaslat be lett terjesztve, bekövetkezhetnék az, hogy pl. oly elnök, ki már 1872. óta elnök, azért, mivel 1880-ban lépett át egy elnök a kir. táblához, az 1880-ban áthelyezett volt elnök és táblabiró után soroztatnék. A módosításnak czélja tehát az, hogy ez irányban is a méltányosság igényeinek elég tétessék.

Egy példával kivánom illustrálni a dolgot. Vannak pl. a budapesti táblánál oly elnökök, kik 1876-ban és olyanok, kik 1880-ban léptek át s a

Digitized by Google

kik már most a táblabirák közt a kinevezésük szerinti illető rangsorozatban állnak. Ha igy maradt volna a szövegezés, a mint az eredeti javaslatban foglaltatik, oly elnök is, ki elnöknek már 1872-ben neveztetett ki és eddig a táblához át nem lépett, az 1880-iki elnök után soroztatnék a táblabirák közé, holott most az czéloztatik eléretni, hogy ugyan rangja szerint lépjen be, azonban a már ott levő legidősebb elnököt, t. i. azt, a ki 1876-ban lépett be, meg ne előzhesse. Azt hiszem, ez is oly méltányos követelmény, a melyet visszautasítani nem lehet.

Ennek folytán mindkét módosítványt elfogadásra ajánlom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, a tanácskozást befejezettnek nyilvánítom. Következik a szavazás. Az 5. §-hoz Teleszky István t. képviselő ur két módosítást adott be. Minthogy e szakasz két külön pontból áll, azt hiszem, pontonként kell felette szavazni. *(Helyeslés.)*

Az első ponthoz azt javasolja Teleszky képviselő ur, hogy a 6-ik sorban „viszonyított" és „szolgálati" szavak közé tétessenek e szavak: „fentebbi minőségű". *(Elfogadjuk!)* A t. ház a módosítást elfogadja.

A második pontra vonatkozólag új szöveget hoz javaslatba a t. képviselő ur. Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e szemben a javaslatba hozott új szöveggel, az eredeti szöveget fentartani? *(Nem!)* Kijelentem, hogy a javasolt új szöveg fogadtatik el.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a 6. §-t).*

Teleszky István: T. ház! Az igazságügyi bizottság e törvényjavaslatot az évnek oly szakában tárgyalta és terjesztette be, a midőn ez átmeneti 6. szakaszra, a mely a költségek ideiglenes viselése tárgyában intézkedik, csakugyan szükség volt.

Tekintettel azonban arra, hogy most már októberben vagyunk s a törvényhozási tárgyalások szünete folytán ezen törvényjavaslat a főrendiházban ugyis csak novemberben fog tárgyaltatni és deczemberben fog törvényerőre emelkedni; tekintettel továbbá arra, hogy a már elfogadott 3. §. szerint a magasabb fizetés ugyis csak a törvény hatálybaléptét követő hónap, illetve évnegyedtől számitandó: ezen 6. §. a dolgok mostani állásában egészen felesleges, mert e költségtöbblet csak 1887. évi január elsején fog fölmerülni és igy az iránt majd az államköltségvetési törvényben fog intézkedés tétetni.

Ennélfogva egyszerűen indítványozom, hogy a 6. §. mint most már felesleges, hagyassék ki. *(Helyeslés.)*

Fabiny Theophil igazságügyi minister: Én is kérem a t. házat, hogy méltóztassék ezen szakaszt kihagyni, miután az abban foglalt intézkedésre többé semmi szükség nincs. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Ha szólni senki sem kiván, miután az előadó ur sem kiván szólni, következik a szavazás. Kérdezem a t. házat, méltóztatik-e a 6. szakaszt, szemben a kihagyási indítványnyal fentartani, igen vagy nem? *(Nem!)* Azt hiszem kijelenthetem, hogy a ház ezt nem tartja fenn, a 6. §. tehát ki fog hagyatni, e szerint az utánna következő 7. §. lesz 6. §.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa az új 6. szakaszt).*

Elnök: Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a most már 6. szakaszszá vált 7. §. is elfogadtatott.

E szerint a törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

T. ház! Be volt jelentve, hogy a mai ülésben a ministerelnök ur válaszolni fog Rácz Géza képviselő ur interpellatiójára. Minthogy azonban Rácz Géza képviselő ur nincs jelen, a ministerelnök ur elhalasztani kivánja válaszát. Azt hiszem, a t. ház belenyugodni méltóztatik. *(Helyeslés.)*

A mint tudni méltóztatnak, a holnap tartandó ülésre ki volt tűzve Szathmári László képviselő ur indítványának indokolása, a képviselő ur azonban ezen indokolást későbbi időre óhajtaná halasztani. Azt hiszem, a t. ház méltóztatik abba beleegyezni, hogy Szathmári László képviselő ur a háznak november hóban történendő összejövetele után indokolhassa indítványát. *(Helyeslés.)* A napot illetőleg, bátor leszek annak idejében a t. háznak javaslatot tenni. *(Helyeslés.)*

A holnapi 10 órakor tartandó ülés napirendjének első tárgya lesz tehát a közösügyek tárgyalására kiküldendő országos bizottság 40 rendes és 10 póttagjának megválasztása, továbbá a közösügyi kiadások arányának újból való megállapítására kiküldendő országos bizottság 10 tagjának, végre a közgazdasági bizottságban hiányzó egy tagnak megválasztása. Azt hiszem, mind három választás egyszerre történhetik meg. *(Helyeslés.)*

A holnapi ülés napirendjének második tárgya lesz a ma részleteiben is elfogadott törvényjavaslat harmadszori felolvasása. Következik ezután a XXVI. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása és végre a ministerelnök ur válasza Komjáthy Béla képviselő ur interpellatiójára. Ha ezt igy elfogadni méltóztatnak, határozatképen kijelentem. *(Helyeslés.)*

Még egy előterjesztésem van. *(Halljuk!)* Méltóztatott a t. ház abban megállapodni, hogy holnap legyen az utolsó érdemleges ülés. Kérem tehát a t. házat, méltóztassék az elnökséget felhatalmazni, hogy ha netalán képviselőválasztások iránti intézkedések szükséges forogna fenn, azokat az elnökség megtehesse. *(Helyeslés.)* Továbbá ő

Digitized by Google

Felségének a királynénak nevenapja november 19-én lévén, a mikor a ház a tegnapi megállapodás szerint nem lesz együtt, kérem méltóztassanak az elnökséget felhatalmazni, hogy azon alkalomból a ház hódolatteljes szerencsekivánatait a legmagasabb helyen átadhassa. *(Helyeslés.)*

Ha ezt is elfogadni méltóztatnak, határozatképen kimondom.

A holnapi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. e. 11 óra 50 perczkor.)

282. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi október hó 16-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a főrendiház átiratairól és jegyzőkönyvi kivonatokról és egy beérkezett kérvényről. B. Fejérváry Géza honvédelmi minister fölszólalása a katonai özvegyek és árvák ellátásáról szóló törvényt illetőleg. Az inditvány- és interpellatiós könyv fölolvasása. A delegatió- és quota-bizottság megválasztása. A pótbirák eltörléséről szóló törvényjavaslat megszavazása. A 26. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása. Tisza Kálmán ministerelnök válasza Komjáthy Béla interpellatiójára a Herbert-ügyben. A választás eredményeinek kihirdetése. A jegyzőkönyv hitelesítése. Napirend. Szemnecz Emil interpellatiója.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, gr. Széchényi Pál, Trefort Ágoston, báró Fejérváry Géza, Bedekovich Kálmán, Fabiny Theophil, báró Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Beőthy Algernon jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Zsilinszky Mihály, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak jogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa az október hó 15-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratát a jegyzőkönyvi kivonattal együtt, mely szerint a főrendiház hozzájárult a képviselőház azon határozatához, melynek értelmében 15 tagú országos bizottság küldendő ki a közösügyi költségek arányának újból való megállapítása tárgyában.

Tudomásul vétetik és a két háznak egyező határozata országos határozatnak jelentetik ki.

Bemutatom a főrendiház elnökének két rendbeli átiratát, melyeknek kapcsán megküldi először a közösügyek tárgyalására kiküldött országos bizottságba megválasztott 20 rendes és 6 póttagnak, másodszor a közösügyi költségek arányának újból való megállapításának tárgyában kiküldött országos bizottságba megválasztott 5 tagnak neveit magában foglaló jegyzőkönyvi kivonatokat.

Méltóztassék e jegyzőkönyvi kivonatokat meghallgatni.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa).*

Elnök: Tudomásul szolgál.

Bemutatom Grasser Károly királyi birósági végréhajtónak gr. Horváth-Tholdy Lajos képviselő által beadott kérvényét, melyben a királyi birósági végrehajtók részére működésük és munkálataik arányához képest: díjszabály megállapításaért kérelmez.

Kiadatik a kérvényi bizottságnak tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs. Más előterjesztés nincs bejelentve, csupán a honvédelmi minister ur kiván szólani.

B. Fejérváry Géza, honvédelmi minister: T. ház! Folyó évi junius 7-én bátor voltam előterjeszteni a katonai özvegyek és árvák ellátásáról szóló törvényjavaslatot, a melyet a t. ház méltóztatott tárgyalás és jelentéstétel végett a véderő és pénzügyi bizottsághoz utasítani.

Minthogy a mult ülésszak alatt a t. ház rendkivüli elfoglaltsága miatt ezen törvényjavaslat sem a házban, sem a bizottságokban nem tárgyaltathatott, bátor vagyok kijelenteni, hogy a törvényjavaslatot fentartom és kérem a t. házat,

Digitized by Google

méltóztassék elrendelni, hogy az újra a véderő és a pénzügyi bizottságokhoz utasittassék előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett. *(Helyeslés.)*

Elnök: A honvédelmi minister ur által fentartott törvényjavaslat különben is már a bizottságoknál lévén, annak tárgyalására és jelentéstételre a pénzügyi és véderő-bizottságok újból utasittatnak.

Következik a napirend: az indítvány és interpellatiós-könyv felolvasása.

Zsilinszky Mihály jegyző: Van szerencsém jelenteni, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nem foglaltatik. Az interpellatiós könyvben be van jegyezve: október 15-én Szemnecz Emil, interpellatiót intéz a honvédelmi ministerhez, a népfelkelési törvény végrehajtása tárgyában.

Elnök: A képviselő ur az ülés végén fogja megtenni interpellatióját.

Következik a napirend további tárgya: a közösügyek tárgyalására kiküldött országos bizottság 40 rendes és 10 póttagjának, továbbá a közösügyi költségek arányának újból megállapítása tárgyában kiküldött országos bizottság 10 tagjának és a közgazdasági bizottságban hiányzó egy tagnak megválasztása.

Azt hiszem, legczélszerűbb lesz, ha a névsor egyszeri felolvasása mellett a t. ház tagjai mind a három bizottságra egyszerre adják be szavazataikat az arra rendelt három ládába. *(Helyeslés.)*

A névsort Törs Kálmán jegyző ur fogja olvasni, a távollevőket Zsilinszky Mihály jegyző ur fogja jegyezni.

Törs Kálmán jegyző *(olvassa a névsort).*

(Szavazás után.)

Elnök: A jegyző urak össze fogják számítani a beadott szavazatokat.

Következik a napirend: „az 1870: XVI., továbbá az 1871: XII., az 1880: LXIV. és az 1882: XLIV. törvényczikk módosításáról" szóló törvényjavaslat felolvasása.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a felolvasott törvényjavaslatot harmadszori felolvasásában is elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)*

Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a törvényjavaslat megszavaztatik és igy alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz átküldetni határoztatik.

Következik a 26-ik sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása. *(Halljuk!)*

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa):* Bede András és társai papolczi lakosok Fekete Károly körjegyző és társai ellen a törvényhatósági közmunka körül elkövetett visszaéléseik feljelentéséből eredő panaszos ügyüknek megvizsgálását, illetve ez ügyben a függőben levő fegyelmi nyomozat keresztülvitelét és a fejleményekhez képest szükséges intézkedések megtételét kérik.

Vámos Béla előadó: T. ház! E kérvényre nézve az eljáró bizottság azon meggyőződést merítette a honvédelmi minister felvilágositó nyilatkozatából, hogy a községi előljáróság azon összegért, mely túlhaladja az illetékes összeget azon lakási illeték tekintetében, a mely két mozgósított katona hátrahagyott családja részére utalványoztatott, mondom, ezen többletért a községi előljáróságot felelősség nem terheli. Felelőssé tenni a községi előljáróságot erre nézve a honvédelmi minister nem is kivánja. Egyébiránt a visszakövetelhető összegek is kisebbek, mint a kérvényben említettek, tehát helyesbítést igényelnek. Mindazt tekintetbe véve, a kérvényi bizottság javaslata az, hogy a kérvény adassék ki a belügyministernek.

Elnök: A kérvény a belügyministernek adatik ki.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa):* Kibéd község előljárósága felmentését kéri azon felelősség alól, melyből folyólag Zakariás János és Péter József mozgósított katonák gyámoltalan családja részére tévesen kiutalványozott 19 frt $^{5}/_{10}$ kr., illetve 38 frt 63 kr. lakási illeték visszatérítése kötelességévé tétetett.

Vámos Béla előadó: E kérvény kiadatik a honvédelmi ministernek hatáskörében leendő intézkedés végett.

Elnök: A honvédelmi minister urnak adatik ki.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa):* Nyitra, Torontál, Bács-Bodrog, Gömör, Sáros, Veszprém és Szepes megyék közönségei a tüzkár ellen államilag behozandó kényszerbiztosítás tárgyában.

Vámos Béla előadó: T. ház! Ismeretesek azon előnyök, melyek abból folynának, ha a tüzkár elleni biztosítás általában kötelezővé tétetnék. A beadott feliratok csak a módra nézve térnek el, mely szerint ez elv megvalósitandó lenne. A feliratok többsége a tüzkár elleni biztosítást államilag kivánja szerveztetni, Veszprém megye közönsége azonban törvényhatósági uton kivánja azt keresztülvitetni. A kérvényi bizottság e feliratokra nézve a következő határozati javaslatot terjeszti be: Kiadatnak a ministerelnöknek, mint belügyministernek.

Elnök: Kiadatnak a ministerelnöknek, mint belügyministernek.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa):* Krassó-Szörény és Árva megyék, Debreczen szab. kir. város közönségei a műborgyártást tiltó és büntető törvények alkotása iránt.

Vámos Béla előadó: A kérvényi bizottság javaslata a következő: A házszabályok 175. §-ához képest bejelentetvén, a képviselőház 1886. évi október 2-án 2,923. jegyzőkönyvi szám alatt kelt

Digitized by Google

határozata szerint a kérvények kiadatnak a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi ministernek.

Vadnay Károly: T. ház! *(Halljuk!)*

Elnök: Figyelmeztetem a képviselő urat, hogy a házszabályok szerint a kérvény nem tárgyalható.

Vadnay Károly: *(Halljuk!)* Engedelmet kérek, én nem is a tárgyalást kivánom és magam sem akarom tárgyalni, csak egy kéréssel vagyok bátor a házhoz fordulni. *(Halljuk! Halljuk!)* Krassó-Szörény megye, Árva megye és Debreczen szab. királyi város közönségének most előterjesztett kérvényei mutatják, hogy némely törvényhatóságok még mindig szükségesnek tekintik azt, hogy a mesterséges bor gyártásának eltiltását kérjék, noha a ház a mult év deczemberében már határozatot hozott az iránt, hogy a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister ur a második ülésszak alatt terjeszszen elő egy, a mesterséges bor gyártását eltiltó törvényjavaslatot, mit ő természetesen, nem a határidőre nézve, a mely igen rövid volt, de a lényegre nézve magára kötelezőnek ismerte el. Ha mégis e kérvények beérkeztek, melyek ma az ügyet voltaképen sürgetik, ennek oka az, hogy azt tapasztalják, hogy periculum in mora, a késés veszélyes, mert kárral jár. Én előadtam már e tárgyban nézeteimet s ha lehetne, sem akarnám azokat most ismételni. Egyszerűen teljes tisztelettel figyelmeztetni akartam a földmívelésügyi minister urat, hogy a bortermelők körében újra aggodalom támadt azóta, mióta az ez ügyben összehivott enquête-tanácskozás törvényjavaslati terve az ipar- és a kereskedelmi kamarák felülbirálata elé került és a budapesti kamarának juliusban megjelent előterjesztése arra kérte a minister urat, hogy ne is tiltsa el a műborgyártást; minthogy hazánkban nagyobb mérvben sem nem gyártanak, sem el nem adnak mesterséges bort.

Ez valóságos szembeállás a ház határozatával és a tények eltagadása. *(Ügy van!)* Én nem gyanusítom távolról sem az iparkamarát azzal, hogy czélzatosan tagadja el a valót és a ministert félre akarja vezetni, mert hisz ő nem oly könnyen félrevezethető: de ha ezzel nem gyanusítom is, azt kell hinnem, hogy e téren vagy nem birt a kamara elég tájékozottsággal, vagy tanácsot adott oly ügyben, melynek adatairól nem szerzett tudomást. *(Ugy van! Ugy van!)* Ezzel pedig nemcsak saját tekintélyét csorbította, hanem igen nevezetes gazdasági kérdés megoldását is késlelteti. Ez okozta az aggodalmat, melyet én a közügy, az ország érdeke szempontjából elhárítani annál inkább kivánok, mert személyesen meggyőződtem az enquête-tanácskozás alkalmával, hogy mind az államtitkár, mind pedig a minister ur milyen nagy buzgósággal és érdeklődéssel viseltetett az ügy tárgyalásának menete iránt.

Én magam voltam az, a ki elmondottam azt is, hogy ezen ügyet elhamarkodottan törvény által nem lehet megoldani, hanem csakis jól megfontolt törvény által. És igen természetesnek találom, hogy a ház határozatának azon része, mely határidőül mindjárt a második ülésszakot tűzte ki, teljesedésbe nem mehetett. Hanem azt már bizony magam is óhajtanám és szintén sürgetem, hogy — nehogy azon látszata legyen a dolognak, hogy az ügy ad calendas graecas elhalasztatik — a harmadik ülésszaknak berekesztéseig, azaz még ezen ülésszak alatt méltóztassék a t. minister ur a törvényjavaslatot a háznak benyujtani és ezen kérdést is azok közé venni, melyeket igen üdvös volna még ezen ülésszak alatt elintézni. *(Helyeslések.)*

Elnök: A házszabályok 175. §-ához képest a kérvény a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministernek adatik ki.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Szolnok-Doboka, Hont, Marostorda, és Csik megyék közönségei pártolják Veszprémmegye feliratát, a tagosítás általánosan kötelezővé tétele és záros határidő alatt leendő keresztülvitele tárgyában.

Vámos Béla előadó: A kérvény a házszabályok 175. §-a szerint bejelentetvén, a képviselőház 1886. évi október 2-án 2922. jegyzőkönyvi szám alatt kelt határozatához képest kiadandó az igazságügyministernek.

Elnök: A ház régibb határozatához képest kiadatik az igazságügyministernek.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: A magyar kereskedő-ifjak első országos értekezlete által kiküldött végrehajtó bizottság kérvényt intéz a képviselőházhoz oly határozat hozatala iránt, melyben kimondatnék, hogy a képviselőház a vasárnapi munkaszünet mielőbbi behozatalát szükségesnek tartja s egyszersmind utasítja a ministeriumot, hogy a vasárnapi munkaszünet tárgyában ez ülésszakban a ház elé törvényjavaslatot terjeszszen.

Vámos Béla előadó: T. ház! Ezen kérvény indokai a kereskedelmi osztály életviszonyaiból vannak merítve. Különösen kiemeltetik a kérvényben, hogy a magyar kereskedő ifjak a vasárnapi munkaszünet hiányában meg vannak fosztva azon feltételtől, melynél fogva időt nyerhetnének az önmüvelésre. Egyébként is a kereskedelmi osztály felvirágzása, életképessége sok tekintetben ezen szünidőnek kellő érvényesítésétől feltételeztetik.

A kérvényi bizottság figyelembe véve azt, hogy ezen nagyfontosságú kérdés eldöntésénél nemcsak a kereskedelmi osztály életviszonyai, hanem egyéb osztályok érdekei is tekintetbe veendők, valamint azt, hogy van itt egy figyelemre méltó általános tekintet, t. i. hogy ez a kérdés az egyéni szabadság kérdése; mindezt figyelembe véve, a kérvényi bizottság azt véli, hogy egy kér-

Digitized by Google

vény alkalmából, a vasárnapi munkaszünet kérdését tárgyalva, a képviselőház czélszerű határozatot nem hozhat.

Ezt tekintetbe véve, következő határozati javaslatot ajánlja a bizottság elfogadásra: E figyelemre méltó kérvény kiadandó a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister nek tanulmányozás végett.

Irányi Dániel: T. ház! Ezelőtt ide s tova két évvel, az 1885. évi költségvetés tárgyalása alkalmával bátor voltam egy határozati javaslatot benyujtani, melynek czélja a vasárnapi munkaszünet behozatala volt.

A t. ház a határozati javaslatot elfogadta, utasítván a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister urat, hogy ily tárgyú törvényjavaslatot terjesszen elő.

Azóta közel két év mult el a nélkül, hogy a t. minister ur a ház ezen határozatát teljesítette volna.

Most a kereskedő-ifjak hasonló tartalmú kérvénye fekszik előttünk és a mint az imént az előadó ur méltóztatott hangsúlyozni, a kérvényi bizottság méltányolja azon okokat, melyek ezen kérvényre alapul szolgáltak. Én tehát midőn ezen kérvényhez részemről is pártolólag felszólalok: bátor vagyok a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister urat, ki, hogy jelen nincsen, igen sajnálom, arra kérni, hogy a ház említett határozatának minél előbb eleget tenni méltóztassék. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! A kérvényi bizottság határozati javaslata meg nem támadtatván, azt hiszem, kijelenthetem, hogy e figyelemre méltó kérvény kiadatik a földmívelés-, ipar és kereskedelemügyi ministernek tanulmányozás végett.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: a losonczi kereskedelmi társulat az 1877: XXII. törvényczikk 15. §-ának oly módosítását kéri, mely szerint ugyanezen törvény 35. §-ának megfelelőleg, az 50 forintig terjedő követelésekre nézve is azon hely bírósága lenne illetékes, hol a kereskedelmi könyvek vezettetnek.

Vámos Béla előadó: T. képviselőház! A bejegyzett kereskedők és iparosok érdekeinek különösen megfelelne, ezen érdekek előmozdítására szolgálna az, ha 50 frton aluli követeléseiket, a mennyiben azok könyveken alapulnak, azon biró illetősége előtt érvényesíthetnék, a hol a könyvek vezettetnek, mert a fennálló törvény, jelesen az 1877: XXII. törvényczikk 15. §-a szerint az ily követeléseket is, mivel a hitelező lakhelyének illetősége nincs okmányba foglalva, az adós lakhelyén kénytelenek érvényesíteni, ez pedig az eljárást rájuk nézve szerfelett költségessé teszi.

Ezeket tekintetbe véve, a kérvényi bizottság azt javasolja, hogy e figyelemre méltó kérvény adassék ki az igazságügyi ministernek.

Elnök: Ezen figyelemre méltó kérvény az igazságügyministernek adatik ki.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: A torontálmegyei gazdasági egylet a Romániával megújítandó vám- és kereskedelmi szerződésnek oly feltétel mellett leendő megkötését kéri, hogy a mezőgazdasági termények és az állatok védvámok által hazánk területéről kiszorittassanak.

Vámos Béla előadó: T. képviselőház! *(Halljuk!)* A kérvényező gazdasági egyesület kiindulván azon elvből, hogy a mezőgazdaság felvirágzása az ipar felvirágzásának nélkülözhetetlen alapfeltételét képezi; továbbá kiindulva még abból is, hogy a mezőgazdasági mellékiparágak a hazai gazdaság érdekeit első sorban az által szolgálják, ha hazai terményeket dolgoznak fel, finomítanak, értékesítenek és hoznak forgalomba, mindezt tekintetbe véve és figyelemmel arra, hogy épen ezen szempontokból a Romániával fennállott vám- és kereskedelmi szerződés hátrányosnak mutatkozott: azt kéri, hogy a kereskedelmi szerződés megújításánál védvámok hozassanak be és ezek által Románia mezőgazdasági termények, főleg pedig a buza és az állatok az ország területéről lehetőleg kiszorittassanak.

E kérvényre vonatkozólag a bizottság határozati javaslata a következő:

E figyelemre méltó kérvény a ministerelnök útján kiadatik a kormánynak.

Elnök: Ha nincs észrevétel, e figyelemre méltó kérvény a ministerelnök útján a kormánynak adatik ki.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Sáros és Zemplén megyék közönsége, Debreczen és Győr szab. kir. város közönsége, Bars és Torda-Aranyos megyék közönsége pártolják Zólyommegye közönségének, a helyhatósági közegek pénzkezelésének ellenőrzése és ezen kezelésből eredő felelősség tárgyában a képviselőházhoz intézett feliratát.

Vámos Béla előadó: T. képviselőház! E feliratok már a jelen időszakban tárgyaltattak; a kérvényi bizottság határozati javaslata tehát a következő:

A házszabály 175. §-a szerint bejelentetvén, a képviselőház 1886. évi október 2-án 2,924. jegyzőkönyvi szám alatt kelt határozatához képest kiadandók a pénzügyministernek.

Elnök: A kérvények a ház régibb határozatához képest a pénzügyministernek adatnak ki.

E szerint a 26-ik sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása befejeztetvén, következik a ministerelnök ur válasza Komjáthy Béla képviselő urnak hozzája intézett interpellatiójára.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Méltóztatnak emlékezni, hogy Komjáthy Béla képviselő ur a szeptember 29-én tartott ülésben egy interpellatiót intézett hozzám, melyben azon

Digitized by Google

alkalomból, hogy Herbert Pécs-városi aljegyzőt, mint tartalékos tisztet a katonai becsületbiróság tiszti rangjától megfosztotta, kérdi, vajjon megengedhetőnek tartom-e, szemben az 1868: XL. törvényczikkel, hogy egy katonai becsületbiróság egy tényleges szolgálatban nem álló honpolgárt birói széke elébe idézzen; és hogy szándékozom-e ebben az irányban további lépéseket tenni?

Mindenek előtt azt kivánom megjegyezni t. ház, hogy az 1868: XL. törvényczikknek 54. §-a — mert erről van szó — azt mondja: „A tettleges szolgálatban nem álló tartalékosok és a honvédek tisztjei és a legénység minden polgári viszonyaikra nézve, ugy szintén bűnvádi és rendőri ügyekben a polgári törvények és hatóságok alatt állanak."

Ez egy nagy fontosságú jogi elv, melynek minden megsértése bizonynyal mindenki által visszautasítandó. *(Helyeslés.)* De másfelől meg kell jegyeznem, hogy a katonai becsületbiróságnak — a minő különben a continens minden hadseregében létezik — nincs, mert nem is lehet sem rendőri, sem bűnvádi ügyekben judicaturája; hanem igenis egyedüli hatásköre terjed arra, hogy azokra nézve, a kik mint tisztek, habár szolgálaton kivül is, oly valamely tényt követnek el, mely a tiszti ranggal meg nem fér, egyszerűen a tiszti rang elvonását mondhatja ki. Ez esetben a katonai biróság ítéletében, melyet talán a képviselő ur is olvasott, még határozottan megvan az mondva, hogy Herbert ur, ha tényleges szolgálatban lett volna, disciplinaris eljárás alá esett volna. De épen, mert nem volt tényleges szolgálatban, ez nem történt, hanem a katonai biróság csupán arra szorítkozott, a mi a becsületbiróságnak hatáskörébe tartozik.

Igy tehát a képviselő ur által hangsúlyozott és általam is főfontosságúnak tartott azon elv ellen, mely szerint a tényleges szolgálatban nem állók az idézett törvényben említett viszonyaikra nézve csak a polgári törvények alá tartoznak, vétséget nem látván: nem érzem magamat arra hivatva, hogy ezen ügyben további lépéseket tegyek.

Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Komjáthy Béla: T. ház! Interpellatióm alkalmával elmondott beszédemet ugy a képviselőházban, mint azon kivül, sokan félremagyarázták és annak sokan oly intentiót tulajdonítottak, a mely intentió szándékomban nem volt. Magam iránti tekintetből és semmi más által nem vezéreltetve, ennek ellenében következő nyilatkozatot akarom tenni.

A t. ház minden tagja, a ki jóakaratúlag ítél, tudja, hogy én akkor csak egy testület és csak egy intézmény ellen szólaltam fel. Akkor tett nyilatkozatomat most is és utolsó lehelletemig fentartom; az ellen azonban tiltakozom, mintha személyeket akartam volna sérteni. Ily szándékom nem volt és nem is lehetett. Soha sem volt és nem lehetett szándékom a képviselőházat a személyes sértegetések szinterévé tenni, mert ily eljárás ellen legerősebben tiltakoznék műveltségem is. *(Helyeslés.)*

Ha szándékom lett volna személyes sértéseket egyesek ellen elkövetni: biztosíthatom a t. képviselőházat, elég bátor lettem volna azt meg is tenni — de akkor sem itt a házban — hanem kerestem volna a házon kivül helyet és alkalmat, hogy szándékomat megvalósítsam. Azokat pedig, kik személyesen sértve érezték magukat, annyival inkább nem volt szándékom megsérteni, mert azon uraknak neveit mai napig sem ismerem. *(Helyeslés.)*

A mi pedig a ministerelnök ur válaszát illeti, arra nézve röviden csak annyit jegyzek meg, hogy én arra el voltam készülve; tudtam azt, mint első beszédemben is mondottam, hogy Magyarországon a katonaság csakugyan omnipotens *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* és itt semmit, tehát még a törvényeket sem veszi egyáltalán tekintetbe. *(Helyeslés a szélső balon. Ellenmondás jobbfelől.)* Engedelmet kérek, ott van az 1868: LX. törvényczikk, a mely ő Felsége által szentesített törvény. Azon becsületbirósági szabályzat pedig, a melynek alapján az illető urat, a kit szintén nincs szerencsém ismerni, perbe fogták, egyáltalán itt az országgyülésen nem tárgyaltatott; szükséges volna tehát, hogy az az országgyülésen is megerősítést nyerjen, mert hát egymással ellenkező két szabályzat, ugyanazon országban nem állhat meg soha. *(Helyeslés a szélső balon.)*

De t. képviselőház, én elmondtam interpellatióm alkalmával mindazon nézeteket, a melyek engem ebben az ügyben vezetnek; azokat most is fentartom teljesen és egészben helytelennek tartom, azonban a beállott események után azokat most bővebben nem fejtegetem: de tekintve azt, hogy a tárgy nagyon fontos; tekintve, hogy nagyon sok oldalról lehet felfogni és magyarázni, a kormánynak is, a mint maga többször hangsúlyozta, érdekében áll, hogy a polgárság és a katonaság között a jó egyetértés meglegyen, a mi ma nincs meg, tisztelettel kérem a képviselőházat ezen indokoknál fogva, méltóztassék ezen tárgyat tárgyalásra kitűzni. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a t. ministerelnök ur válaszát tudomásul venni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik tudomásul veszik, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség tudomásul vette a ministerelnök ur válaszát.

T. ház! Hátra volna még az interpellatió meghallgatása; miután azonban a jegyzői kar jelentésével elkészült, kérem, méltóztassék azt meghallgatni.

Digitized by Google

Törs Kálmán jegyző *(olvassa)*: A közösügyek tárgyalására kiküldendő országos bizottság tagjaira beadatott összesen 121 szavazat. Ebből nyertek és pedig rendes tagokul:

Andaházy Pál 121, gróf Andrássy Tivadar 121, gróf Apponyi Albert 121, Ábrányi Kornél 121, Bausznern Guido 121, Bárczay Ödön 121, Bende Imre 121, Beőthy Ákos 121, gróf Bethlen Ödön 121, Bohus Zsigmond 120, Boros Bálint 121, Csernátony Lajos 120, Dániel Ernő 121, Falk Miksa 120, Gáll József 121, Grünwald Béla 121, Harkányi Frigyes 121, Hegedüs Sándor 120, Horváth Gyula 120, Ivánka Imre 120, Jókai Mór 120, gróf Keglevich István 120, Kresztics György 121, Kubinyi Árpád 121, Latinovics Gábor 121, Láng Lajos 121, Miskatovics József 121, báró Perényi Péter 121, Prileszky Tádé 121, Rakovszky István 120, Szalay Ödön 121, Szerb György 121, Széll Kálmán 121, Szilágyi Virgil 121, gróf Tisza Lajos 121, Vukotinovich Lajos 121, Wahrmann Mór 120, báró Wodianer Albert 121, gróf Zichy Jenő 120, báró Zmajics Bertalan 121 szavazatot.

Póttagokul: Degen Gusztáv 102, Fackh Károly 105, Izákovics Milán 85, Neiszidler Károly 103, Rakovszky Géza 104, Rassics Szaniszló 102, Szirmay Pál 101, gróf Teleki Domokos 103, gróf Török József 104, Visi Imre 115 szavazatot.

A közösügyi költségek arányának újból megállapítása tárgyában kiküldött országos bizottság tagjaira beadatott összesen 116 szavazat; ebből nyertek:

Gróf Bánffy Béla 113, Falk Miksa 115, Gaal Jenő (pécskai) 115, Hegedüs Sándor 115, Horánszky Nándor 115, Láng Lajos 114, Széll Kálmán 115, Szontágh Pál 114, Vizsolyi Gusztáv 115, Vukotinovich Lajos 115 szavazatot.

A közgazdasági bizottság hiányzó egy tagjára beadatott 120 szavazat s mind a 120 szavazat gróf Degenfeld Lajosra esett.

Elnök: E szerint megválasztattak a közös ügyek tárgyalására kiküldött országos bizottság tagjaiul és pedig rendes tagokul:

Andaházy Pál, gróf Andrássy Tivadar, gróf Apponyi Albert, Ábrányi Kornél, Bausznern Guido, Bárczay Ödön, Bende Imre, Beőthy Ákos, gróf Bethlen Ödön, Bohus Zsigmond, Boros Bálint, Csernátony Lajos, Dániel Ernő, Falk Miksa, Gáll József, Grünwald Béla, Harkányi Frigyes, Hegedüs Sándor, Horváth Gyula, Ivánka Imre, Jókai Mór, gróf Keglevich István, Kresztics György, Kubinyi Árpád, Latinovics Gábor, Láng Lajos, Miskatovics József, báró Perényi Péter, Prileszky Tádé, Rakovszky István, Szalay Ödön, Szerb György, Széll Kálmán, Szilágyi Virgil, gróf Tisza Lajos, Vukotinovich Lajos, Wahrmann Mór, báró Wodianer Albert, gróf Zichy Jenő, báró Zmajics Bertalan.

Póttagokul: Degen Gusztáv, Fackh Károly, Izákovics Milán, Neiszidler Károly, Rakovszky Géza, Rassics Szaniszló, Szirmay Pál, gróf Teleki Domokos, gróf Török József, Visi Imre.

Ezen választásról a főrendiház szokott módon értesittetni fog; hasonlóképen értesittetni fog a választásról a kormány is. Az illető tagoknak pedig a választásról szóló jegyzőkönyvi kivonat megbizó levél gyanánt ki fog adatni.

A közösügyi költségek arányának újból megállapítása tárgyában kiküldött országos bizottság tagjaiul megválasztattak: Gr. Bánffy Béla, Falk Miksa, Gaal Jenő (pécskai), Hegedüs Sándor, Horánszky Nándor, Láng Lajos, Széll Kálmán, Szontágh Pál, Vizsolyi Gusztáv, Vukotinovich Lajos.

Ezen választásról a főrendiház hasonlóképen értesittetni határoztatik, a bizottság tagjainak pedig a választásról szóló jegyzőkönyvi kivonat megbizó levélül ki fog adatni.

A közgazdasági bizottság tagjául az összesen beadott 121 szavazattal megválasztott gr. Degenfeld Lajos képviselő ur ezen bizottság tagjául jelentetik ki.

Kérem, most méltóztassanak meghallgatni a választásokról szóló jegyzőkönyvi kivonatot, hogy az azonnal hitelesittessék.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvi kivonatot)*.

Elnök: Észrevétel nem lévén, a jegyzőkönyv ezen pontját hitelesítettnek jelentem ki.

Ezzel a mai ülés napirendje ki volna merítve.

A t. ház méltóztatott elhatározni, hogy az elnök felhatalmaztassék e hó folytán a költségvetés átvehetése czéljából, vagy esetleg a minister urak részéről teendő előterjesztések átvételére is még egy ülés összehivására. Természetes, hogy a költségvetés benyujtásakor egyéb nem történhetik, mint hogy az, kinyomatása, szétosztása elrendeltetvén, a pénzügyi bizottsághoz fog utasittatni.

Méltóztatott továbbá a t. ház elhatározni, hogy november 27-ikéig ülések nem fognak tartatni. Az első érdemleges ülés tehát november 27-ikén 11 órakor fog tartatni.

Most méltóztassék meghallgatni Szemnecz Emil képviselő ur interpellátióját.

Szemnecz Emil: T. ház! *(Halljuk!)* Midőn a népfelkelési törvény tárgyaltatott, mi ez oldalról mindnyájan aggódva fogadtuk azt, mint a mely a nemzet egy egész generatiójának vérét s a költségeket tekintve, lehet mondani vagyonát is a hadsereg számára leköti. Ezen nagy fontosságnál fogva a t. ház méltóztassék nekem megengedni, hogy ugy is, mint a törvény ellenőrzésére hivatott ellenzéki képviselő, ugy is, mint a törvényjavaslatot ellenző, a honvédelmi minister urhoz kérdést intézhessek az iránt, vajjon miben állnak a népfelkelési törvényre vonatkozó előkészítési munkálatok.

Akkor, midőn a népfelkelési törvény 10. §-át tárgyaltuk, a mely a népfelkelés nyilvántartását, szervezését és beosztását irja elő, a honvédelmi

Digitized by Google

minister ur hivatkozott arra, hogy az erre vonatkozó utasításokat a t. háznak adandó alkalommal be fogja mutatni. Mindezek azonban sem a házhoz be nem érkeztek, sem a hatóságoknak ki nem adattak. Minthogy pedig körülbelül két milliónyi lakosságnak a népfelkelésbe való bevonása céloztatik e törvény által, ez pedig, a mint belátni méltóztatnak, oly nehézséggel jár, a mely rövid idő alatt alig valósítható meg, bátor vagyok első sorban arra nézve interpellálni, vajjon a népfelkelésbe vont polgárok összeirása, szervezése és beosztására vonatkozó utasítás, tekintettel azon nagy nehézségekre, melyek felmerülnek, mennyire van készen s vajjon a honvédelmi ministeriumban készül-e, vagy mint maga a törvényjavaslat, a közös hadügyministeriumban; *(Derültség balfelől)* s ha a honvédelmi ministeriumban készülnek, bátor vagyok kérdezni, hogy mennyire haladtak e munkálatok.

De a hatóság és a közönség megnyugtatására nézve bátor vagyok a t. honvédelmi minister urtól azt is kérdezni, vajjon a népfelkelés összeirása az anyakönyvi állomány, az egyházi anyakönyvek, vagy a népszámlálás alapján fog-e történni? A törvény 10. §-a ugyanis elrendeli a nyilvántartás körül teendő intézkedéseket, a melyek tekintetében az anyakönyv-vezetők az 1868 : XL. t.-cz. értelmében segédkezet nyujtani kötelesek. Minthogy az egyház férfiai, ugy mint a hatóságok hivatalos teendőkkel el vannak foglalva, tekintetbe véve, hogy 40 évre terjedőleg, tudniillik 1845-től kezdve ugyszólván mostanig az összes anyakönyveket meg kell a hatóságoknak vizsgálni s az óriási embercontingenst illetőleg constatálni kell, hogy ki hova tartozik illetékességét és lakhelyét tekintve s csak azután következik a legnagyobb munka, e két milliónyi tömegnek a honvédségbe való beosztása, a népfelkelési keretek fölállítása s az altisztek kinevezése; minthogy továbbá a mozgosítási tervezetnek minden év január havában késznek kell lenni, méltóztatik belátni, hogy ez idő alatt a honvéd-hatóságok sem végezhetik el a munkálatot, annál kevésbbé végezhetik el a polgári hatóságok; nehogy tehát a mozgósítás tekintetében bármi fennakadás történhessék, bátor vagyok azt is kérdezni a honvédelmi minister urtól: vajjon azon utasítást szándékozik-e már akként kiadni, hogy abban egyuttal a mozgósítás iránti utasítás is benn foglaltassék.

Az interpellatio bővebb indokolásával nem kivánom a t. ház figyelmét fárasztani. Meg vagyok győződve, hogy a t. képviselő urak mindegyike ismeri azon nehézségeket, melyekkel a népfölkelés szervezése összekötve van, ugyanazért csak egyszerűen fel fogom olvasni interpellátiómat, fentartva magamnak a jogot, hogy a t. honvédelmi minister ur válaszára megtehessem észrevételeimet. *(Olvassa.)*

Interpellatio az igen tisztelt honvédelmi minister urhoz.

Tekintettel a népfelkelési törvény végrehajtásának, illetve a népfelkelési kötelezettség alá vont polgárok összeirásának, szervezésének és beosztásának nehézségeire;

tekintettel a jövő év elejére elkészítendő mozgósítási tervre; és

tekintettel a külpolitikai bonyodalmakra:

tisztelettel kérdem a honvédelmi minister urat:

I. A honvédelmi ministeriumban készülnek-e a népfelkelési törvény végrehajtására vonatkozó utasítások? s ha igen,

II. mennyire haladtak annak munkálatai?

III. Mely módon szándékozik a minister ur az összeirást eszközöltetni, az egyházi hivatalok, vagy a népszámlálás adatai alapján-e?

IV. Mikor szándékozik az utasítást a polgári, katonai és egyházi hatóságoknak kiadni?

V. Szándékozik-e a minister ur a népfelkelést a jövő évre szervezni és ha igen, tett-e intézkedéseket a népfelkelésnek mozgósítási tervezetünkbe való bevonása végett?

Elnök: Az interpellátió közöltetni fog a honvédelmi minister urral.

T. ház! A mai ülésnek egyéb tárgya nincs. Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik déli 12 órakor.)

Digitized by Google

283. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi október hó 30-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Trefort Ágoston közoktatásügyi minister benyujtja az 1885. évről szóló zárszámadásokat. Gróf Szapáry Gyula pénzügyminister exposéja az 1887. évi költségvetésről. A jelen ülés jegyzőkönyvének hitelesítése.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Széchényi Pál, Trefort Ágost, b. Fejérváry Géza, Fabiny Theophil, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik d. e. 12 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Beőthy Algernon jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Szathmáry György, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa az 1886. évi október hó 16-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

T. ház! A mai ülés napirendjét a mult évi zárszámadásoknak benyujtása és az 1887. évi állami költségvetésnek előterjesztése képezi. A mint tudom, a vallás- és közoktatásügyi minister ur fogja a zárszámadásokat benyujtani. Méltóztassanak őt meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi minister: Van szerencsém a ministerelnök ur távollétében és megbizásából a magyar korona országainak az 1885-ik évre szóló zárszámadásait és az állami számvevőszéknek erre vonatkozó részletes jelentését beterjeszteni. Kérem, méltóztassék ezeket a zárszámadási bizottsághoz utasítani előzetes tárgyalás végett. A mennyiben a kormánynak erre vonatkozólag netán észrevételei volnának, lesz szerencséje azokat annak idején a ház elé terjeszteni.

Elnök: Az 1885-ik évre szóló zárszámadások, a mennyiben még nem volnának kinyomatva, ki fognak nyomatni, szétosztatni és előzetes tárgyalás végett a ház zárszámadási bizottságához utasittatnak. Hasonlókép ki fog nyomatni a magyar királyi állami számvevőszéknek ezen számadásokra vonatkozó jelentése.

Következik a pénzügyminister ur előterjesztése az 1887. évi állami költségvetés tárgyában.

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Midőn az 1887. évi állami költségvetést a t. képviselőháznak benyujtani szerencsém van, kötelességemnek tartom a t. háznak előterjesztést tenni a pénzügyi helyzetről, hogy a ház tagjai és különösen azok, kik a pénzügyi bizottságban első sorban vannak hivatva e kérdésekkel foglalkozni, a kellő tájékozást megnyerjék. E tekintetben, t. ház, követni fogom azt a sorrendet, a melyet ily előterjesztéseimben követni szoktam. Fogok szólani az 1885. évi zárszámadás eredményeiről, melyeket a kormány épen most nyujtott be; fogok szólani az 1886. év kilencz hónapjának eddig ismert eredményeiről és tájékozást fogok nyujtani a t. háznak az 1887-ik évi költségvetésről.

A mi t. ház, a most benyujtott zárszámadásokat illeti, mielőtt azoknak eredményét az előirányzathoz hasonlítva előadnám, bátorkodom a t. házat figyelmeztetni, hogy, a mennyiben az általam előadandókat a zárszámadásokkal összehasonlítani méltóztatnak, én ezen összehasonlítás czéljából azon módot követem, hogy veszem azt az összeget, mely a zárszámadások sommázatában

Digitized by Google

ki van mutatva, kiegészítve azon tételekkel, melyeket az állami számvevőszék a részletes jelentés 7-ik lapján hozzászámítandónak jelez.

Ezen eredmények szerint a rendes kiadások összege az 1885-iki zárszámadásokban 11.500,000 frttal több, az átmeneti és beruházási kiadások összege 2.300,000 frttal kevesebb volt és igy az összes kiadás 9.200,000 frttal kedvezőtlenebb az előirányzatnál. Ellenben a rendes bevételekben 7.600,000 frttal folyt be több, mint az előirányzott összeg, az átmeneti bevételeknél pedig 5 millióval kevesebb, a mi onnan ered, mert — a mint voltam bátor bejelenteni — az államjószágokból 5 millió frt értékkel kevesebb adatott el, mint a mennyi praeliminváltatott. Az összes bevétel tehát jobb az előirányzattal szemben 2.400,000 frttal és az összes hiány a zárszámadások eredménye szerint 6.755,000 frttal kedvezőtlenebb, mint az előirányzat.

A t. háznak azon tagjai, kik a póthitelekről szóló törvényjavaslat felett folyt tanácskozásokban részt vettek, emlékezni fognak, hogy akkori előterjesztésem alkalmával is kijelentettem, hogy az 1885. évi zárszámadás eredményei 6.712,368 frttal lesznek kedvezőtlenebbek az előirányzatnál. Hogy a kezelési kimutatás alapján tett számítás végösszegében nem egyezhet meg a zárszámadással, ez, azt hiszem, mindenki előtt ismeretes; de magából a most bejelentett összegből is méltóztatnak látni, hogy az igen közel áll ahhoz, a melyet akkor jeleztem, azt mondván, hogy 6.712,000 frttal adatott ki több, mint előirányozva volt. Minthogy a póthitelekről szóló törvényjavaslatnak törvényerőre emelkedése folytán ezen összeg fedezéséről gondoskodva lett, az 1885. év terhére újabb hitel és pénzügyi művelet szüksége nem forog fenn.

A mi már most a túlkiadások egyes részleteit illeti, ezek főbb vonásaikban szintén megegyeznek azon összegekkel, melyek általam akkor kilátásba helyeztettek. Igy például, hogy csak nehány tárczáról szóljak, a földmívelési, ipar- és kereskedelmi ministerium tárczájánál a zárszámadási eredmény szerint a kiadás kedvezőtlenebb az előirányzatnál 1.500,000 frttal; előre be volt jelentve 1.475,000 frt. A vallás- és közoktatásügyi ministerium tárczájánál a zárszámadások szerint tényleg kiadatott 608,000 frinttal több; be volt jelentve 603,000 forint. Az igazságügyi ministeriumnál a zárszámadási eredmény 1.030,000 forinttal kedvezőtlenebb; kilátásba helyezve lett 1.115,000 frt. Tehát a részletekre nézve is megegyeznek ezen eredmények azon összegekkel, melyek a kormány által bejelentve voltak.

Előbb említettem, hogy 1885-ben a rendes bevételek 7.600,000 forinttal voltak kedvezőbbek az előirányzatnál. Azt hiszem, ez elég fontos arra nézve, hogy a t. ház tájékozva legyen az iránt, hogy ezen eredmény miből származik. Befolyt egyenes adók czímén, melyek 95.200,000 forinttal voltak előirányozva 98.000,000 forint, tehát 2.780,000 forinttal több, mint e czímen előirányozva volt. Ha méltóztatnak összehasonlítani ezen évnek eredményét az 1884-iki év eredményével, kitűnik az, hogy mig 1884-ben e czímen tényleg befolyt 96.000,000 forint, 1885-ben befolyt 98.000,000 frt.

Fogyasztási adó előirányozva volt 24.500,000 forint, tényleg befolyt 26.700,000 forint, tehát 2.200,000 frttal több az előirányzatnál; összehasonlítva az 1884-iki eredménynyel 4.900,000 forinttal folyt be több, mint 1884-ben e czímen befolyt. Ezen eredmény a fogyasztási adóknál leginkább a szeszadó és ásványolajadó következménye.

Bélyeg- és jogilleték czímen előirányozva volt 24.900,000 forint, tényleg befolyt 26.300,000 forint, tehát 1.400,000 forinttal több az előirányzott összegnél.

A mult évi eredményhez képest téve meg az összehasonlítást, 1884-ben befolyt 26.200,000 forint, 1885-ben 26.300,000 forint. Fogyasztási adóvisszatérítés czímén az eredmény 2.300,000 forinttal több az előirányzatnál. Ellenben az államvasutak tiszta jövedelme 1885-ben 2.660,000 forinttal volt kedvezőtlenebb az előirányzatnál.

Ezen főbb összegek képezik azon többletet, mely mindössze 7.600,000 forinttal kedvezőbb eredményt tüntet elő az előirányzatnál. De azt hiszem, t. ház, hogy fontos az összehasonlítás az állam összes bevételei tekintetében a mult év eredményeivel. Ezen bevételek közé számítom mindenekelőtt azokat, melyek a pénzügyi tárczánál vannak elszámolva, mert ezek képezik tulajdonképen az állam legfőbb bevételeit. Addig, mig ezen czímen 1884-ben tényleg befolyt 240.000,000 forint, 1885-ben befolyt 253.700,000 forint, tehát 13.700,000 forinttal több, mint 1884-ben Ezekből méltóztatnak látni, hogy a mi az államháztartás bevételeit illeti, ezek ugy az előirányzatra, mint a tényleges eredményre nézve megnyugtatónak mondhatók és constatálható az, hogy arra, a mi előirányozva van, számítani lehet, hogy tényleg be is folyik és hogy ezen jövedelmek, habár csekély mértékben, mégis állandó növekedésben vannak. Ez mindenesetre megnyugtató jelenség. Csak az a sajnos, t. ház, hogy e körülmény nem alkalmazható az állam kiadásaira; mert az állam kiadásai, a mint bátor leszek erre visszatérni, sokkal nagyobb mértékben növekedtek, mintsem növekedtek az állam bevételei és ép ez a kérdés az, melyre részletes előadásomban vissza fogok térni.

Áttérek most, t. ház, az 1886. év kilencz hónapjának eddig ismert eredményeire. S itt bátor vagyok bejelenteni, hogy a harmadik évnegyedről szóló

Digitized by Google

kezelési kimutatás a legközelebbi napokban fog a t. ház tagjai közt szétosztatni. Minthogy e harmadik évnegyed adatai már is ismeretesek előttem, könnyebb áttekintés szempontjából nemcsak az utolsó évnegyed, hanem a kilencz havi eredményről fogok szólani, megjegyezve, hogy azokból, minthogy kezelési eredmények, a zárszámadási eredményekre pontosan következtetni nem lehet; de birnak értékkel annyiban, hogy az ugyanazon alapon összeállitott mult évi eredménynyel megtörténhetik az összehasonlitás és ezen alapon megitélhető, hogy kedvező vagy kedvezőtlen-e a helyzet a mult évihez képest.

A kilencz havi eredmény ezen kezelési kimutatások szerint az, hogy a kiadás az 1886. év kilencz hónapjában 8.683,000 frttal volt kedvezőbb az előző év kilencz hónapjának kiadásainál. E kedvező eredmény eléretett a folyó évben a kamatbiztositás folytán a vasutaknál 2.100,000 frttal, a közlekedésügyi ministerium tárczájánál 6.800,000 frttal, a földmivelési ministerium tárczájánál 1 millió frttal, a mi a kiadásoknak takarékos kezelése és az előirányzat pontos megtartásának eredménye. Ellenben az államadósságok czimén, a mi természetes, emelkedés mutatkozik, és pedig 2 millió forinttal több, mint az előző év kilencz hónapjában.

A mi viszont a bevételeket illeti, azoknak végeredménye az, hogy a kilencz hó alatti bevétel 2.299,000 frttal volt csekélyebb, mint a mult évi. De méltóztassék figyelembe venni, hogy az államjószágok eladásából kevesebb volt a bevétel 1.800,000 frttal, a mi nem vehető rendes bevételvisszamaradásnak; a fogyasztási adó visszatérítésének felosztása czimén 3.821,000 frt, a mi onnan ered, hogy a czukorkivitel és az annak czimén fizetendő restitutio kevesebb volt. Figyelembe veendő azonfelül az is, hogy e kimutatásban foglaltatik 640,000-nyi többlet, a mi az államadósságok törlesztése czimén kibocsátott járadékok értékesítéséből folyt be és ez szintén nem tekinthető jövedelemnek.

Ha ezen három factort figyelmen kivül hagyom, az eredmény az, hogy az állam bevételei a kilencz hó alatt 1.569,000 frttal kedvezőbbek voltak, mint a mult évben. Esik pedig e többletből az államvasutakra 200,000 frt, a mivel többet szállitottak be mint a mult évben és a fogyasztási adókra 660,000 frt. Az egyenes adóknál 300,000 frttal kevesebb mutatkozik; de itt is bátor vagyok figyelmeztetni, hogy ez nem adófizetési visszamaradásból ered, hanem következménye a vizszabályzási társulatok maximális megterheltetése és az adórestitutio iránt hozott törvénynek, a melyekre nézve ép ezen évben a leszámolás megejtetvén, nagyobb összeget kellett azoknak kifizetni. Tisztán a tényleges egyenes adóbefizetési eredmény azonban megfelel a mult évinek.

Ha ezen két eredményt, a kiadások kevesbletét és a bevételek brutto-eredményét, méltóztatnak összehasonlítani, minden egyéb számitás figyelmen kivül hagyásával, a netto-eredmény ezen év kilencz hónapjában 6.300,000 frttal kedvezőbb, mint a mult évben.

Midőn, t. ház, a mult évben a póthitelek tárgyaltattak, a kormány több tagja s magam is kifejezést adtunk annak a nézetnek, hogy habár arra kell a fősúlyt fektetni, hogy oly túlkiadások ne fordulhassanak elő, mint a mult évben, mégis tekintettel arra, hogy 1885-ből átmegy némely teher a következő évre: 1886-ban nem lesz lehetséges egyszerre e túlkiadásokat teljesen megszüntetni és minthogy e kijelentést akkor én is tettem, kötelességemnek tartom most tájékoztatni a t. házat az iránt, hogy ezen összeg mennyire tehető.

Az 1885. október 19-én tartott ministertanács határozata alapján ugy az első, mint a második évnegyedről az utalványozási nyilvántartásra vonatkozólag a leszámolások az egyes ministeriumokkal megtörténtek, a harmadik negyedévre most vannak folyamatban. Ezen nyilvántartási leszámolások alapján jelenthetem a t. háznak, hogy a túlkiadások, a mennyire azok most megállapithatók, az összes tárczáknál a folyó évben másfél millió forintra rugnak.

Ezen összegen felül van még az államvasutak netto bevételeinek visszamaradásaképen szintén másfél millió frt. Ezen két összeg még az 1886-ik év mérlegét fogja terhelni, minthogy ennyivel nagyobb az 1885-iki szükséglet, mint a mennyinek fedzésére a kormánynak hitel adatott.

Lesz még egy tétel, a mely a bevételek csökkenését fogja előidézni és ez a vámbevétel visszamaradása, de erre nézve most még az összeg tekintetében teljes tájékozás nem nyujtható. Minthogy tehát azon összeg, mely 1886-ra mint túlkiadás jelentkezik, 3 milliót tesz ki; ezen összeg aránylag csekélységénél fogva, de azért is, mert ezen eljárás helyesebb, rendkivüli fedezetet nem szándékozom kérni ezen összeg erejéig, hanem szándékozom bevárni az 1886-iki állami zárszámadások beterjesztését, a mi tudvalevőleg a jövő évi költségvetés benyujtásával egy időre esik és már most kijelentem, hogy ezen zárszámadások beterjesztése alkalmával fogok ezen összegek fedezésére —melyek akkor számszerüleg is pontosan megállapitva lesznek — a t. háztól fedezetet kérni; mert nem tartanám helyesnek, hogy annak további elodázása által az államháztartás később nagyobb összegekkel terheltessék meg.

Ezeknek előadása után áttérek magára az 1887-iki költségvetés előterjesztésére. *(Halljuk!)*

A költségvetésben ugy, a mint az a t. ház tagjai közt ki fog osztatni, a rendes kiadások összege 325.945,491 frtot tesz ki, tehát 8.606,111

Digitized by Google

forinttal több, mint a mult évi költségvetésben a kiadás volt. Bátor leszek mindjárt a t. ház előtt meg is jelölni, hogy e többkiadás, mely tételeknél mutatkozik. *(Halljuk!)*

Először is eltérés lesz a közösügyi kiadásoknál. Erre nézve azonban kijelentem, hogy mivel nem tartanám helyesnek, hogy ez iránt most részletes előterjesztés történjék, midőn néhány nap mulva az illetékes forum előtt fog ily részletes előterjesztés tétetni, most csak általánosságban, a nélkül, hogy a részletekbe bocsátkoznám, jegyzem meg, hogy a közösügyi kiadások czímén a jelen évinél 2.736,000 frttal több kiadás van előirányozva. Ezen nagyobb előirányzat azonban nem a kiadások emelkedéséből származik, mert a rendes kiadásoknak csak egy tételénél van emelkedés, t. i. a beszállásolási törvény alapján szükségelt nagyobb kiadás czímén, melyből Magyarország terhére 500,000 frt esik. A nagyobb kiadást, mi ezen most mondott összegen felül esik, a vámbevételek visszamaradása okozza, melyek a jövő évre 7.200,000 frttal csekélyebbre vannak praeliminálva, mint a folyó évben és ebből Magyarország terhére esik kerek összegben 2.200,000 frt. A nyugdíjaknál részint a törvény alapján, részint a tényleges létszám nagyobbodása folytán 250,000 frttal van több kiadás. Nagyobb a szükséglet ezen kivül az államadósságoknál, 3.000,000 frttal és pedig ebből a kamatszükséglet 2,700,000 frt. Az arany agio pedig, mely most 25%-kal van felvéve és igy 1%-kal magasabbra, mint a mult évben volt, 300,000 frt különbséget tesz. A belügyi tárczánál 400,777 frttal van több előirányozva, mint a multban volt. Ezen többletből 69,842 frt a főispánok és a főispáni titkárok fizetésére esik; 121,600 frt a szinházakra esik a többi a betegápolási költségekre, a csendőrség és a fővárosi rendőrség nagyobb szükségletére esik.

A pénzügyi tárczánál a végeredmény 1 millió 107,909 frttal kevesebbet mutat, mint a mult évben; ez azonban csak átfutó jellegü, a bányászat csekélyebb előirányzata folytán. A közmunka- és közlekedési tárcza szükséglete 333,793 frttal nagyobb; a mi azonban csak látszólagos tétel, mely az átfutó kezelésből ered, mert ezen összegből 200.000 frt a postatakarékpénztárnak az előirányzatba eddig fel nem vett szükségletére esik, mely a bevételeknél szintén előfordul. A többlet többi része a postajövedék fejlesztésével járó s a jövedelemben megtérülő kiadásokra esik. Ezen kivül van a közlekedési ministeriumnál még egy több-kiadás, t. i. 20,000 frt, mely a vizrajzi osztálynak jelenleg a rendes kiadások közé vett szükségletét képezi, a mi egyébiránt szinte nem új tétel.

A földmivelési, ipar- és kereskedelmi ministeri tárcza több szükséglete 103,001 frtot tesz az erdészet czímén, mely czim az üzem fejlesztése következtében magasabban vétetett fel, de a várható nagyobb jövedelem által kiegyenlíttetik.

A vallás- és közoktatásügyi tárczánál összesen 777,153 forinttal több kiadás vétetett fel. *(Felkiáltás a szélső baloldalon: Megadjuk!)* Ez ered egyrészt onnan, hogy a kiadások a tényleges eredmények és ministerium által elvállalt kötelezettségek alapján nagyobb összegekben vétettek fel, mint eddig voltak, de ered leginkább onnan, hogy népoktatás szükségletei, valamint a középoktatás fejlődése a törvény alapján az eddiginél nagyobb összegeket igényelnek.

Az igazságügyi tárcza körében 649,162 forinttal több a mult évi előirányzatnál a szükséglet. Ez a többlet ered egy részt abból, hogy az intercalare jövedelme csekélyebb mérvben vétetett fel, mint előbb, hogy sokáig betöltetlenül ne maradjanak az állomások; de ered nagyobbrészt abból, mert eddig nem volt kellő figyelem arra, hogy a tényleg alkalmazásban levő létszám összhangban legyen a költségvetésben felvett létszámmal. Ez igazittatott most helyre s ez az oka a többlet legnagyobb részének.

A honvédelmi tárcza kiadásai 371,424 forinttal emelkedtek, a mi részben ered a Ludovika-academia ujabb berendezéséből, részben a népfölkelés nyilvántartása költségének felvételéből, de legnagyobb részben ered az ujonczok nagyobb létszámából.

Ezen kiadások a végeredményben együtt 8.606,111 forinttal nagyobb összeget tüntetnek föl a jövő évi rendes költségvetésben mint a mennyi van a folyó évben. A kiadások ezen emelkedésére később még visszatérek, t. ház, de már most is kijelentem részemről, hogy a kiadások ezen emelkedését mindenesetre megfontolandónak tartom és bejelentem a t. háznak, hogy, eltekintve az államadósságok szaporodásától és eltekintve az állam által kezelt üzemek, vasutak és jövedékek kiadásaitól, maga az administratio kiadási tételei 1883. óta 8.500,000 forinttal emelkedtek, 1878. óta pedig 15.000,000 frtot tesz e tekintetben az emelkedés.

Mindenesetre elég fontos körülmény arra, hogy ezzel tüzetesen foglalkozzék a t. ház és e kérdésre előterjesztésem folytán lesz alkalmam visszatérni; de az által, hogy a kiadások előirányzata 8,600,000 forinttal emelkedik és igy a tényleges szükség figyelembe vétetik, el lehet várni, hogy ezen összeg elég is legyen és túlkiadások a zárszámadásoknál ne mutatkozzanak.

Az átmeneti kiadások és beruházások, t. ház, ezen költségvetésben 20.300,000 frttal szerepelnek és e szerint 2.450,000 forinttal kevesebb van előirányozva, mint a folyó évben, a mi onnan ered, hogy a bruck-szőnyi vasutért fizetendő volt három éven át 2.500,000 forint és az utolsó részlet a folyó évben lefizettetvén, e czímen újabb előirányzat nem vált szükségessé.

Digitized by Google

A rendes bevételek 321.743,000 forinttal vannak praeliminálva, tehát 840,993 forinttal nagyobb összeggel, mint a folyó évben.

T. ház! A bevételeknél igyekeztem, mint eddig, kötelességszerűleg lehető legóvatosabban eljárni és azokat ugy előirányozni, a hogy be is folyhatnak és a mint az eredmények mutatják, az eddigi években be is folytak. Igy néhány fontosabb ágat fogok kiemelni annak megismertetése végett, hogy mily alapon történt a bevételek előirányzása.

Az egyenes adóknak három évi átlaga 96.900,000 és tényleg 1885. évben befolyt 98.000,000 forint. E czímen van előirányozva 96.600,000 forint, tehát 300,000-rel kevesebb, mint a három évi átlag és 1.400,000 forinttal kevesebb, mint az 1885-iki tényleges eredmény.

A fogyasztási adóknál a szeszadó az idén paecliminálva volt 11.100,000 forinttal, 1887-re elő van irányozva 10 millió forint. 1885-ben tényleg befolyt 11 millió, 1886-ban, mint előre láthatólag várni lehet, be fog folyni az előirányzott 11 millió; de be fog folyni leginkább azért, mert az 1885-iki előirásból a 3 havi hitel igénybe vétele folytán átment bizonyos összeg az 1886-ik év javára; de nem merem reményleni, hogy a beállott kedvezőtlen gazdasági körülmények folytán a szeszadóból 1887-ben hasonló összeg folyjon be, azért kevesebbet, csak 10.000,000 forintot irányoztam elő.

A bélyeg- és jogilletékek czímén elő van irányozva az 1887. évre 26.200,000 forint, tehát 500,000 forinttal több, mint a folyó esztendőben; de tényleg befolyt 1884 és 1885-ben 26.200,000 forint, a mi teljesen igazolja ez összeg felvételét a költségvetésbe.

Az államvasutaknál, a netto bevétel 848,425 forinttal kevesebb van előirányozva, mint a folyó évben. Különben az államvasutak jövedelmére és kérdésére még visszatérek; az előirányzatot 14.500,000 forintban megállapítani indokoltnak látom és reménylem, hogy ezen összeg be is fog folyni.

Hasonló módon jártam el a többi előirányzati bevételeknél is és remélem, hogy ugy, mint eddig, a bevételi előirányzat alaposnak fog bizonyulni.

Az átmeneti bevételek 6.600,000 forinttal vannak előirányozva, tehát 2.100,000 forinttal csekélyebb összegben, mint 1886-ban; a mi onnan ered, hogy az állami birtokok eladásából 2.000,000 forinttal ismét kevesebbet vettem fel, mint a folyó esztendőre. Az állami birtokok eladási eredményét, mint erről a t. ház meg fog győződni azon külön füzetből, melyet benyujtani szerencsém lesz, teljesen kedvezőnek és kielégitőnek mondhatom; de épen azért, mert ezen eredményt sem pénzügyi tekintetben koczkáztatni, sem az állambirtokok gyors eladása által a földbirtoknak értékét csökkenteni nem akarom; az eladást azon nagy mértékben, mint eddig történt, állandóan folytatni nem lehet és azért e czímen csak 5.000,000 forintot vettem fel az előirányzatba.

Mindezek összeszámításával, t. ház, az államháztartás mérlege az 1887-ik évre következőleg áll: A rendes kiadások 325.945,491 forinttal vannak előirányozva, tehát 8.606,111 forinttal több mint a folyó évben; az átmeneti kiadások 2.395,933 forinttal vannak előirányozva, tehát 142,286 forinttal több, mint a mult esztendőben; a beruházások 17.907,680 forintot tesznek ki, tehát 2.592,761 forinttal kevesebb, mint a folyó évben; a rendkivüli közösügyi kiadások 4.150,917 forinttal, tehát 557,745 forinttal több, mint a folyó évben és igy a kiadások összege 350.400,021 forint, tehát több a mult évinél 6.713,531 forinttal. a bevételek összege 321.743,950 forint, tehát 840,993 forinttal több, mint a mult évben. Az átmeneti bevételek 6.612,145, tehát 2.117,680 forinttal kevesebb, mint a mult évben. Az összes bevételek 328.356,095 forint, tehát 1.276.687 forinttal kevesebb, mint a mult évben. Az összes kiadást az összes bevételekkel összehasonlítva, az összes hiány 22.043,926 forint, vagyis a mult évi hiányhoz képest 7.990,168 forinttal nagyobb. *(Zaj a szélső balon. Felkiáltások: Igy állítják helyre az egyensúlyt!)* a rendes kezelésnél mutatkozó hiány pedig 1887-re 4.201,541 forint.

T. ház! Hogy az összes hiány 7.990,000 forinttal nagyobb mint a mult évben és hogy a rendes államháztartási kezelésben ismét 4.200,000 forint hiány mutatkozik, ez kétségkivül visszaesés. De indokolja e visszaesést több körülmény: nevezetesen a mult évek túlkiadásainak következései, tudniillik az azokból eredt államadósságok kamatai, másrészt a kiadásokat a tényleges szükségnek megfelelően igen sok czímnél kellett felemelni. Indokolja másrészt azon körülmény, hogy a bevételeket, a praeliminare érdekében és tekintettel a gazdasági viszonyokra is, csekélyebb mértékben lehetett előirányozni, még pedig néhány igen nevezetes tételnél: a szeszadónál, a vámbevételeknél és az államvasutaknál. E csekélyebb előirányzat 5.300,000 forint különbséget okoz és igy a kiadások az egyes tárczáknál 2,200.000 frttal, az államadósságnál pedig 3 millió forinttal magassabban vannak előirányozva.

Ezek azon tételek, melyek a hiányok összegét mind az átmeneti, mind a rendes kezelésre nézve indokolják.

Igen természetesnek találom, ha a túloldalon és egyáltalában az egész házban felmerül a kérdés, hogy a kormány e nagy hiánynyal szemben mit szándékozik tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Méltóztassék megengedni, hogy az előterjesztést kétfelé oszszam és szóljak először azon intézke-

Digitized by Google

désekről, melyek 1887-re azonnal életbe léptethetők és azután külön azon intézkedésekről, melyek életbe léptetésével még várnunk kell.

Hoitsy Pál: Tessék lemondani! *(Mozgás a szélső balon.)*

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: Azt hiszem, hogy a tárgy elég fontos arra, hogy figyelemmel hallgattassék meg és mindenesetre higgadtabban fog meghallgatni a ház minden tagja, ha nem méltóztatnak közbeszólni, hanem észrevételeiket megteszik akkor, mikor a tárgy szőnyegre kerül. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Az 1887. évi hiányt nem vélem oly nagy összegben fenntartandónak, mint most mutatkozik. És minthogy a kiadásokra vonatkozólag a tényleges viszonyokkal számolnunk kell, ezeket a törvényhozás előleges intézkedése nélkül reducálni nem lehet. Ha tehát a törvényhozás arra nézve, hogy a hiány ily nagy összegben ne maradjon, intézkedéseket tart szükségesnek: nincs más mód, mint a gazdasági helyzet romlása nélkül a bevételek emelkedését tenni lehetővé. *(Halljuk!)*

Ez azon út, melyet a kormány 1887-re követni óhajt. Emelni szándékozik a szállítási adót, még pedig a személyszállítási adót 15%-ról 16%-ra, vagyis 1%-al; a teherárúkra eddig fönnálló 3%-ot 5%-ra, tehát 2%-kal.

Bár elismerem, bizonyos tekintetben terhes ezen intézkedés, de még sem ismerhetem el, hogy a forgalomra oly nagymérvű befolyással legyen. Mert ha méltóztatnak venni, hogy a meglehetősen nagy és jóformán az egész országon átvonuló relatióban, a mármaros-sziget-fiumei távolságban egy métermázsa után 1 forint 50 krnyi szállítási díjtételnél ezen emelkedés 3 krajczárt tesz: akkor ez, felfogásom szerint nem igen nagy teher. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Nem lehet ennek folytán ez káros befolyással a kivitelre; magára a belforgalomra nézve a versenyképességet fenntartjuk azáltal, hogy az intézkedés egyformán fogja érni valamennyi vasutat, ugy az állami, mint más társulati vasutakat és minden szállítási vállalatot és igy ezek közt a viszonyt nem változtatja. A mi pedig ezen intézkedés eredményét illeti, az 1885-iki adatokat véve alapul, az eredmény 1.200,000 forint lesz; mindenesetre oly jelentékeny összeg, hogy figyelmet érdemel s megérdemli, hogy az intézkedést megtegyük.

A második intézkedés, t. ház, *(Halljuk!)* a törvénykezési bélyeg némely részének felemelése. *(Nyugtalanság a bal- és szélső baloldalon: Halljuk!)*

Az igazságügyi tárcza költségvetése 1883-ban 10 és ½ millió forintot tett, 1887-re 12.100,000 forint van előirányozva, tehát 1.600,000 forinttal több, mint 1883-ban volt. És ennélfogva, felfogásom szerint igazságos, hogy ott, a hol több költség mutatkozik, legyen a költség egy része pótolva. És e tekintetben a kormánynak szándéka előterjesztéseit a legnagyobb óvatossággal, az igazságügyministerrel egyetértőleg megtenni.

Végre a harmadik forrás, melyet a kormány megnyitni szándékozik, a postadíjmentesség korlátozása. *(Halljuk!)* Ezen a téren, t. ház, a mult időkben túlságosan messze menő intézkedések tétettek. Ezen postadíjmentesség megadatott egyrészről a törvény útján, másrészről administrativ úton; de ma már oly nagy mérvre emelkedett, hogy magára a posta-jövedékre igen káros befolyással van és pedig nemcsak maga a kedvezmény által, mely az illető testületeknek adatik, hanem az által is, hogy ez annyi visszaélésnek nyit tárt kaput, mit ellenőrizni fölötte nehéz. Ez irányban tehát szükséges lesz intézkedni s a kormány e tekintetben is meg fogja tenni a kellő lépéseket.

Mindezen intézkedéseknek pénzbeli eredményét, a szállítási adó kivételével, melynek várható eredményét már jeleztem, ez alkalommal nem lehet kimutatni, mert e tekintetben statistikai adatokkal nem rendelkezünk, tehát nem tudhatjuk, hogy mennyivel fog ezen új jövedelem folytán apadni azon összeg, mely a rendes kezelésben hiányul mutatkozik s mennyivel fog apadni a hitelmüvelet utján beszerzendő összeg.

Ezen intézkedések előterjesztését a kormány kötelességének fogja ismerni. *(Közbeszólás a szélső baloldalról: Hát a börzeadó!)* Majd mikor ezen a helyen fog ülni Andreánszky képviselő ur, méltóztassék azt behozni. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

B. Andreánszky Gábor: Nem én szólottam!

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: Kötelességemnek tartom még előadni, hogy a mondottak alapján mi azon összeg, a mely ezen költségvetés szerint hitelmüvelet útján beszerzendő? Ezen összeg a következőkből áll: először az általam jelzett 22 millió hiány, mely az említett intézkedések által esetleg bizonyos összeggel apasztható lesz. Másodszor a mult évi kiállítás túlkiadásai még fedezve nem lévén, azok fedezése iránt törvényjavaslat fog előterjesztetni, melynek folytán fedezendő lesz 1.300,000 frt. Továbbá a beszállásolási törvény következtében a folyó évben is nagyobb lévén a szükséglet, mint a melyről a törvényhozás gondoskodott, ez 500,000 forint póthitelt fog szükségessé tenni. És végre, t. ház, ha ezen összeghez még hozzá méltóztatik számítani az adósság törlesztés czéljára kibocsátandó értékpapirokat, a melyek 11.800,000 frtnyi effectiv összegnek megfelelnek, akkor az egész összeg, a melyre hitelmüvelet létesítendő, 36.600,000 frtra rug. *(Mozgás.)*

Enyedi Lukács: Hát a pénztári hiány?

Gr Szapáry Gyula pénzügyminister: Én egyszerre csak egy tárgyról beszélhetek; méltóztassék bevárni, a pénztári hiányról is azonnal szólok. *(Halljuk!)*

Digitized by Google

A pénztári hiányokról, t. ház, nyilatoztam a mult években is, kötelességem most is nyilatkozni. De ha ezen pénztári készletek helyreállításáról most külön hitelt nem kérek, teszem ezt azért, mert ezen intézkedéssel kapcsolatosan szándékozom keresztül vinni egy más műveletet. Ugyanis némely vasuti értékpapirok convertálásával szándékozom ezen intézkedést kapcsolatba hozni, a mely két műveletnek kapcsolatos keresztülvitele által elérhető lesz az, hogy a convertálásból nyerendő haszon fedezni fogja ama többkiadást, mely a pénzkészletek helyreállítása folytán az államháztartásra hárul.

Ezen művelet, t. ház, legczélszerűbben megkezdhető lesz a volt tiszavidéki vasut kötvényeinek convertálásával. Hogy mikor lesz ezen művelet keresztülvihető, az iránt most biztos tájékozást nem nyujthatok; azt azonban jelezhetem, hogy az e részbeni intézkedés egyáltalában nem sürgős. Az intézkedésre igenis szükség van azért, mert az államháztartás rendes kezelése kivánatossá teszi, hogy az állam kormánya nagyobb pénztári készlettel rendelkezzék, mint a mennyi most rendelkezésére áll, de időhöz kötve e művelet nincs és nem is annyira sürgős, hanem még lehet várni, mig a viszonyok lehetőleg kedvezők lesznek arra, hogy ezen művelet vagy egyszerre, vagy fokozatosan keresztül vitessék. Kötelességem egyszersmind kijelenteni, t. ház, hogy azon összeg, a mely a pénztári készletek kiegészítésére igénybe venni szándékoltatik, 18.000,000 frt effectiv összegnél nem lesz magasabb.

És igy, t. képviselőház, sem az 1885. évi hiány fedezése végett újabb összegre szükség nem levén, sem az 1886-iki szükséglet czímén előterjesztést, sem pedig a pénztári készletek helyreállítására külön intézkedést ezuttal tenni nem szándékozván, hitelműveletek útján beszerzendő összeg mint említém, a törlesztés czímén kibocsátandó összeggel együtt 36.600,000 forintot tesz ki. *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Áttérek most azon intézkedésekre, melyek, eltekintve az 1887-re már is javaslatba hozottaktól, felfogásom szerint, jövőre nézve a pénzügyi helyzet javítása érdekében szükségesek. *(Halljuk!)*

Mindenek előtt két jövedelmi forrás van, melytől nagyobb bevétel várható, mint a mennyit jelenleg hoznak. Egyik az államvasutak, másik a dohányjövedék.

Az államvasutak jövedelme, t. ház, következőleg áll: *(Halljuk!)* 1883-ban azok netto jövedelmeként előirányoztatott 8.700,000 frt, tényleg befolyt 9.500,000 frt; 1884-ben előirányozva volt 10.500,000 frt, tényleg befolyt 8.200,000 forint, 1885-ben előirányoztatott 14.800,000 frt, tényleg befolyt 12.000,000 frt; a folyó évre — mint méltóztatik tudni — praeliminálva van 15.300,000 frt, az eddig ismeretes eredmények alapján a netto bevétel mintegy másfél millióval fog visszamaradni, tehát lesz körülbelől 13.800,000 frt lesz. De daczára annak, hogy az államvasutaknál meglehetős emelkedés már is mutatkozik, ezen jövedelmi tételt jövőre mégis fokozandónak tartom.

Nekem, t. ház, az államvasutakra vonatkozólag, mindig az volt nézetem és ezt fentartom ma is, hogy ezen vasutakra az államnak föltétlenül szüksége van, hogy az ország forgalmi politikájára döntő befolyást gyakorolhasson. Ennélfogva mindazon vonalakat, a melyek a főbb irányokat képezik, a melyek internationalis irányuak, vagy egyes kereskedelmi főbb helyeket a központtal vagy határszéli állomásokkal összekötnek, feltétlenül az állam kezelésében kell megtartani. És azért határozottan kijelentem, hogy azon hirek, a melyek időről-időre bizonyos következetességgel terjesztetnek, hogy az állam az államvasutakat eladni, vagy bérbeadni szándékoznék, teljesen alaptalanok, hogy ezen szándéka nem volt és nincs a kormánynak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Midőn azonban határozottan kijelentem, hogy ez a nézetem a fővonalakra nézve, ebből nem következik az, hogy ezeken kivül, az alárendelt fontosságú vonalak is az állam kezelése alatt maradjanak és ez által a kezelés drágíttassék. Ezen vonalak megtartását állami kezelésben sem forgalmi, sem pénzügyi érdekek nem teszik kivánatossá. Forgalmi érdekek nem teszik kivánatossá, mert azon vonalak, a melyek alárendelt fontosságúak, nem versenyeznek az államvasutakkal, azok inkább az állalmvasutak nagy hálózatának alimentálására szolgának és ezen szempontból versenyt ezeknek nem csinálnak, de használhatnak a hálózat kiegészitésére, ha vidékenként ezen vasutak helyesen csoportosíttatnak.

Ennél azonban sokkal fontosabb a pénzügyi szempont. Az államvasutak jövedelme tetemesen fog emelkedni, ha ezen alárendelt fontosságú vasutaktól megszabadul. Az államkincstár ezen vasutak jövedelmének összegét nem veszti el, mert a mennyiben ezeknek tiszta jövedelme lesz, ez fordítható az illető vasutak kamatbiztosítási összegének fedezésére, a mely összeg ennyivel csekélyebb mértékben fogja igénybe venni az államkincstár hozzájárulását.

Még sokkal fontosabb szempont e kérdésnél a forgalmi eszközök és a forgó tőke szempontja. Ezek ugyanis az államvasutaknál bizonyos kilométer mennyiségű hálózatra vannak megállapítva; a mióta pedig ezen szükségletek mennyisége megállapíttatott, a vasuti hálózat több száz kilométerrel szaporodott és igy azon szükség előtt fogunk állani, hogy a forgalmi eszközök beszerzésére és a forgó tőke emelésére ismét milliókat kellene

Digitized by Google

fordítanunk. Ezen áldozatot az állam most, miután e téren már annyi áldozatot hozott, meg nem birja, ezenfelül ezen egyes, kevésbé hasznos vonalak értékesítése által az államkincstárnak újabb megterheltetése nélkül előteremtetnék egy összeg, mely az államvasutak megmaradó vonalainál akár beruházásokra, akár kiegészítésre fordíttathatnék.

Igy tehát pénzügyi szempontból ezen intézkedés igen fontos. És ha ezen intézkedés átgondolva és tervszerüen keresztül vitetik, ez uton a forgalmi érdekek károsítása nélkül nagy eredményeket lehet elérni s minden esetre felszabadítaná az államkincstárt tetemes újabb beruházások költségétől.

A másik kérdés, t. ház, a melyet már az előbb is említettem, a dohányjövedék jövedelmének emelése. A dohányjövedék netto eredménye átlag 20 millióra emelkedett. 1884-ben 22 és fél millió frt volt, de a dohányjövedék még nevezetesen növelhető; nem tisztán administrativ intézkedések által, hanem csekély oly törvényhozási intézkedések által, melyek a törvény által megerősitett szabályokat némi részben módosítanák, különösen azon irányban, hogy megakadályoztassék a még most is fennálló csempészet és ez által az állam jövedelme biztosíttassék és hogy mód adassék arra, hogy necsak gyártmányok árúsíttassanak el, hanem a nyers anyag a külföldre is szállíttathassék, a mi okszerü kezelés mellett és ha az állami gyártás részére szükséges dohányon kivül jó minőségü dohány szállíttathatik a külföldre, nemcsak pénzügyileg előnyös az államra, de előnyös a termelőkre nézve is és különösen közgazdasági szempontból is nagy fontossággal bir. *(Tetszés jobbfelől.)*

A t. ház, méltóztatik tudni, hogy e kérdést kereskedőkből és termelőkből álló szakbizottság által tanulmányoztattam; e bizottság munkálatának figyelembe vételével készült egy törvényjavaslat, melyre nézve csak az kár, hogy nem tárgyalható azonnal és nem léptethető életbe oly időben, hogy már 1887-re érvényesüljön. Ezt a ház mostani elfoglaltsága mellett nem merem kilátásba helyezni, kivánatos azonban, hogy minél előbb törvénynyé váljék és haszna minél előbb érvényesüljön.

T. ház! Bevételi források nyitására vagy emelésére a mostani viszonyok közt tovább menni nem tartom lehetségesnek, de vannak egyes kiadások — különösen kettőt leszek bátor megnevezni — melyeknél apasztást kell eszközölni. Ilyenek először a beszállásolási törvényből folyó kiadások. Mióta az 1879: XXXVI. törvényczikk meghozatott, öt évi cyclusonként először 1.700,000 frttal, másodszor 1.600,000 frttal emeltetett fel a lakbérszükséglet költsége. Nem tartom méltányosnak és helyesnek azt az eljárást, a melynél a pénzügyi kormányzatnak nincs elég befolyása az állam pénzügyi érdekei szempontjából, melyek a lakbérek gyakran méltatlan felcsigázása által érintetnek. *(Helyeslés.)* A törvény ezen intézkedését továbbra fentartani teljesen indokolatlannak tartom. Ez iránt a tanulmányok megtétettek és az illető ministerek a törvényjavaslatot előfogják terjeszteni. Méltóztassék tekintetbe venni, hogy 1,600.000 frt nagyobb szükséglet vétetik most igénybe póthitelként 1886-ra és ugyanezen többlet van felvéve 1887-re, mely két összegből Magyarországra csak az idén egy millió forint nagyobb megterheltetés esik. Ez, azt hiszem, elég fontos arra, hogy az ügyben intézkedés történjék.

Horánszky Nándor: A kaszárnyák.

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: Nem mondottam, hogy a kaszárnyákat meg kell szüntetni, hanem azt, hogy a lakbéreket szabályozni kell.

Hoitsy Pál: Önök hozták a törvényt!

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: Egy másik intézkedés, t. képviselőház, a mely ép az idei költségvetésnél érvényesül, az, hogy a honvédség kiegészítésére szükséges ujonczok jutaléka évenkint nagy fluctuatiónak van kitéve. Ennek módosítása kivánatos; a honvédség igenis el legyen látva azon ujoncz-jutalékkal, mely kiegészítésére szükséges, de nem czélszerü, hogy oly fluctuatiók álljanak be e téren, melyeknél fogva az idén is a nagyobb létszám folytán 300,000 frttal nagyobb kiadás mutatkozik. Ez tehát szintén oly intézkedés, melyet, nézetem szerint, módosítani kell.

De minthogy sem a bevételek emelése, sem a kiadások ezen reductiója nem elégséges arra, hogy az államháztartásban az egyensúly helyreálljon és pedig kell, hogy mindenek előtt ez legyen a főczél: el kell magunkat határozni arra, hogy más kiadásoknál is reductióhoz lássunk. *(Élénk helyeslés.)*

Hogy melyek ezen kiadások, ámbár e tekintetben nekem határozott nézetem van, ez iránt ma részletes előterjesztést nem tehetek, mert ezen intézkedések nem pusztán a pénzügyi tárcza keretébe tartoznak, hanem azokhoz az összes kormány előleges megállapodása szükséges. Azért, t. ház, ezekre ma nem terjeszkedem ki, de azon meggyőződésemnek adok kifejezést, hogy ezzel az eszmével meg kell barátkoznunk és a kiadások azon keretét, a mint ezek különösen az utóbbi években emelkedtek, állandóan fentarthatónak nem vélem, *(Helyeslés)* s ha ezen kérdés el is odáztatnék, legközelebb eljövend az idő, midőn a szükség, az adófizetők érdeke és a hitel viszonyok parancsolólag fogják követelni, hogy ez iránt történjenek intézkedések. Ha ezen kérdés tovább elhalasztatik, sokkal gyökeresebb rendszabályokra lesz szükség és ezek sokkal nehezebben

Digitized by Google

nek elviselhetők, mint azok, melyek ma még gségesek volnának. Én meg vagyok róla győződve, hogy ha a t. ház minden tagja annyira át lesz hatva ezen szükségtől mint én: akkor nem fogja megvonni közreműködését ezen rendszabályok megalkotásától és az államháztartás megzavart egyensúlyának ez úton való helyreállításától nem fog visszariadni.

Ez azon előterjesztés, melyet bátor voltam a t. háznak tenni és ezzel van szerencsém az 1887. évi államköltségvetést a t. ház asztalára letenni és miután már ki van nyomatva, kérem, hogy azt szétosztatni és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasitani méltóztassék. *(Élénk helyeslés a jobb oldalon.)*

Elnök: Az 1887-ik évi államköltségvetés már ki lévén nyomatva, a példányok a t. képviselő urak között ki fognak osztatni, a költségvetés pedig előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottságnak adatik ki.

T. ház! Hogy a költségvetés a pénzügyi bizottsághoz legyen utasítható, kérem méltóztassék a jegyzőkönyvnek erre vonatkozó pontját nyomban hitelesíteni. *(Halljuk!)*

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvi kivonatot.)*

Elnök: A jegyzőkönyvnek ezen pontját hitelesítettnek jelentem ki.

T. ház! A mai ülésnek több tárgya nem lévén, a legközelebbi ülésnek napirendje is megállapitva lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 15 perczkor.)

Digitized by Google

284. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi november hó 27-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Tisza István megválasztásáról, Jókai Mór szabadság kéréséről: ő Felsége a királyné köszönetéről névnapi üdvözlete alkalmából; a szentesitett és kihirdetett törvényekről; a belügyminister átirata az 1690 előtti herczegi-, grófi-, bárói- és nemességi oklevelek névjegyzékéről; a főrendiház átirata az utólag elfogadott három törvényjavaslatról; az állami számszék átirata az 1886. zárszámadásokról; a horvát-szlavon tartománygyülés elnökének átiratáról a lekőszönt Gyurics János képviselőt illetőleg és az idő közben beérkezett kérvényekről. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi minister bemutatja az ország 1885. tanügyi állapotáról szóló XV. számú jelentését. B. Fejérváry Géza honvédelmi minister benyujtja az 1887-ik évre járó ujoncz és póttartalékról szóló továbbá a Ludovika-Akademia kiépítésére vonatkozó pótlékról szóló javaslatait. Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister benyujtja az indemnityről, a határőrvidéken volt külön adókról és a jelzálog kölcsönök átváltóztatásánál adandó kedvezményekről szóló javaslatait; az erre vonatkozó jegyzőkönyvi pontok hitelesitése. Az inditvány- és interpellatiós könyv fölolvasása. Elnöki előterjesztés a napirend iránt. Vita e fölött. B. Andreánszky Gábor interpellatiója.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Bedekovich Kálmán, b. Orczy Béla, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 11 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Szathmáry György, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző *(olvassa az október hó 30-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom dr. Tisza István, Vizakna város választó-kerületében megválasztott képviselő urnak megbizó levelét.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik az állandó igazoló bizottságnak.

Jelentem a t. háznak, hogy Jókai Mór képviselő ur hozzám küldött levelében a t. háztól, tekintettel fájdalmára, melyre enyhülést kiván, három heti szabadságot kér. *(Megadjuk!)*

Azt hiszem, a t. ház a kért szabadságot megadja. *(Helyeslés.)*

Bemutatom a ministerelnök átiratát, mely szerint ő Felsége a császárné és királyné a képviselőház részéről legmagasabb névnapja alkalmából kifejezett hódolatteljes szerencsekivánatokat legkegyelmesebben elfogadni s ezekért királyi köszönetét nyilvánítani méltóztatott.

Hódoló tisztelettel tudomásul vétetik.

Bemutatom a ministerelnök átiratait, melyek szerint a Fiume és a nyugati kikötők közt fentartandó rendes gőzhajózási összeköttetésről és a külföldi vasutak üzleteszközeinek lefoglalás alól való mentesítése tárgyában szóló törvényjavaslatok ő Felsége által Budapesten 1886-ik év október hava 28-ik napján legkegyelmesebben szentesittetvén, mint ez idei XXXI. és XXXII-ik törvényczikkek az Országos Törvénytár útján f. évi október hó 31-ik napján kihirdettettek s ezeknek a legfelsőbb szentesítési záradékkal ellátott eredeti példányai az országos levéltárban helyeztettek el.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom a belügyminister átiratát, mely-

Digitized by Google

nek kapcsán megküldi a magyar és erdélyi udvari cancelláriák felállításáig, vagyis az 1690. előtti időből való herczegi, grófi, bárói, honossági és nemességi okleveleklől összeállított betüsoros jegyzéknek egy példányát.

A beküldött jegyzék példánya a képviselőház könyvtárába helyeztetett el, hogy azt a képviselő urak megtekinthessék.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratát, melyben arról értesít, hogy a főrendiház az 1870:XVI., továbbá az 1871:XII., az 1880:LXIV. és az 1882:XLIV. törvényczikk módosításáról szóló törvényjavaslatot a képviselőház által megállapított szerkezetben, módosítás nélkül elfogadta.

T. ház! Minthogy a két ház e törvényjavaslatra nézve teljesen egyetértésre jutott és a két ház határozata közt eltérés nem volt: tekintettel az ügy sürgősségére, a minister ur kivánsága folytán e törvényjavaslat legfelsőbb szentesítés czéljából ő Felségéhez felterjesztetett.

Ezt kötelességemnek tartottam a t. háznak bejelenteni és igy felterjesztésnek szentesítés végett szüksége nem forog fenn.

Bemutatom a magyar királyi állami számvevőszék elnökének átiratát, melynek kapcsában megküldi a magyar korona országai 1885. évi zárszámadásainak és az állami számvevőszék arra vonatkozó részletes jelentésének 457 példányát.

A küldött példányok a ház tagjai között már kiosztatván, ez tudomásul vétetik.

Bemutatom a horvát-szlavon-dalmátországi országgyülés elnökének átiratát, melyben közli, hogy Gyurics János, a magyar országgyülésre küldött horvát-szlavonországi képviselő alispánná neveztetvén ki, képviselői állásáról lemondott s helyébe más képviselő fog küldetni.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom továbbá a hozzám érkezett következő feliratokat és kérvényeket.

Törs Kálmán jegyző *(olvassa)*: Abaúj-Torna, Krassó-Szörény, Liptó, Trencsén és Udvarhely megyék közönségeinek feliratai, melyekben Zólyom megyének a községi pénzkezelés iránti felterjesztését pártolván, annak értelmében való intézkedés megtételét kérik.

Bács-Bodrog, Esztergom, Fehér, Győr, Komárom, Nyitra, Somogy, Sopron, Ugocsa, Veszprém, Zólyom megyék és Pécs szabad királyi város közönségeinek felterjesztései, melyekben Jász, Nagy-Kun-Szolnok megyének feliratát pártolván, az 1883. évi XLVI. törvényczikkben megállapított földadó mennyiségének leszállítása iránt kérelmeznek.

Győr, Liptó és Szatmár megyék közönségeinek feliratai, melyekben Gömör megyének felterjesztését pártolván, az állami kezelés alatt országosan kötelező tüzkár-biztosítási törvény alkotása iránt kérvényeznek.

Gömör megye közönségének felirata, melyben a legfőbb közigazgatási bíróság felállítása iránt kérelmez.

Nyitra megye közönségének felirata, melyben oly intézkedések megtételét kéri, melyek által a magyar nyelvnek diplomaticai tekintetéből a monarchia összes közhatóságainál a paritás elve szerint érvény szereztessék.

Győr szabad királyi város közönségének és a győri kereskedelmi ifjúság egyletének Baross Gábor képviselő által beadott kérvényei, melyekben a kötelező vasárnapi munkaszünet behozatala iránt kérvényeznek.

Makó város közönségének felirata, melyben a kőrös-tisza-marosi ármentesítő társulat költségei kirovása körül 1885. évtől kezdve tapasztalt sérelem orvoslása iránt kérelmez.

A homoródi járás tanitói körének Tibád Antal képviselő által beadott kérvénye, melyben fizetéseiket az illetékes magyar királyi adóhivatalnál folyóvá tétetni kérik.

A magyar irók és művészek társaságának Jókai Mór képviselő által beadott kérvénye, Liszt Ferencz hamvai hazahozatala tárgyában.

Elnök: Mindezen feliratok és kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyi minister: Van szerencsém bemutatni a közoktatás állapotáról szóló 15-ik jelentésemet az 1885. évről, nemkülönben az országos tanitói nyugdij-intézet és gyámalap 1885-iki állapotáról szóló jelentést.

Kérem a t. házat, hogy e két jelentés szétosztását elrendelni méltóztassék.

Elnök: E jelentések már kilévén nyomatva, a ház tagjai közt ki fognak osztatni.

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: T. ház! Van szerencsém beterjeszteni az 1887. évben kiállítandó újoncz- és póttartaléki jutalék megajánlásáról, továbbá az 1885:XVII. törvényczikk által a Ludovika-akadémiának épitésére engedélyezett 400,000 forintnyi költségfedezetnek 40,000 forinttal szaporitásáról szóló törvényjavaslatot azon kérelemmel, hogy méltóztassék előzetes tanulmányozás és jelentéstétel végett az első törvényjavaslatot a véderő-bizottsághoz, az utóbbit a pénzügyi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Az 1887. évben kiállítandó újoncz- és póttartaléki jutalék megajánlásáról szóló törvényjavaslat, előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a véderő-bizottságnak adatik ki, az 1885. évi XVII. törvényczikk által a Ludovika-akadémiának kiépitésére engedélyezett 400,000 forintnyi költségfedezetnek 40,000 forinttal szaporitásáról szóló törvényjavaslat pedig a pénzügyi bizottság-

Digitized by Google

nak adatik ki, szintén előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett.

Gr. Szapáry Gyula, pénzügyminister: T. ház! Van szerencsém benyujtani törvényjavaslatot az 1887. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő államkiadásokról, — továbbá törvényjavaslatot a volt határőrvidéki részekben eddig fennálló külön adóknak megszüntetéséről, — végre törvényjavaslatot a jelzálog-kölcsönök átváltoztatásánál adandó bélyeg- és illeték-kedvezményekről szóló 1881 : LXX. törvényczikk érvényének meghosszabbítása tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztassék e három rendbeli törvényjavaslatnak kinyomatását és a képviselőház tagjai közt szétosztását elrendelni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasítani. Hogy pedig a pénzügyi bizottság e törvényjavaslatok tárgyalását azonnal megkezdhesse, arra kérem a t. házat, hogy a mai ülés jegyzőkönyvének erre vonatkozó pontját azonnal hitelesíteni méltoztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: A benyujtott három rendbeli törvényjavaslat ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatik. Minthogy pedig e törvényjavaslatok sürgősek és valószinűleg a közelebbi napokban nem fog ülés tartatni, azt hiszem, a t. ház beleegyezni méltóztatik, hogy a mai ülés jegyzőkönyvének erre vonatkozó pontja azonnal hitelesittessék, hogy a pénzügyi bizottság ezen törvényjavaslatok tárgyalását mielőbb megkezdhesse. *(Helyeslés.)*

Tibád Antal jegyző *(olvassa a jegyzőkönyv ide vonatkozó pontját.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvnek ezen pontját hitelesítettnek jelentem ki.

Több előterjesztés nem lévén, következik az indítvány és interpellátiókönyv felolvasása.

Szathmáry György jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítvány-könyvben nincs feljegyzés. Az interpellatiós könyvben a következő feljegyzés foglaltatik: 1885. november 27-én, b. Andreánszky Gábor interpellatiója, a szenvedő váltóképesség megszorítása iránt, az igazságügyminister urhoz.

Elnök: Andreánszky képviselő ur az ülés végén meg fogja tenni interpellatióját.

T. ház! *(Halljuk!)* A mai ülés tárgya a további teendők iránti intézkedés. Minthogy a delegatiók működésüket, mint a t. ház tudni méltóztatik, még teljesen be nem végezték, a ház rendszeres érdemleges üléseit csak a delegatiók tárgyalásainak befejezte után folytathatja.

Ez valószinűleg a jövő hét első napjaiban, kedden vagy szerdán fog megtörténni. Legczélszerűbb volna tehát, ha a t. ház a legközelebbi ülés idejét a jövő hét csütörtökére délelőtt 11 órára méltóztatnék kitűzni és ezen ülésnek napirendje volna a mentelmi bizottságnak 378., 379., 380., 381. és 382. szám alatti jelentése: Szemnetz Emil, Vadnay Andor, Verhovay Gyula, Győrffy Gyula és ugyancsak Szemnetz Emil képviselő urak mentelmi jogának felfüggesztése tárgyában, mely jelentések már ki vannak nyomatva és a ház tagjai közt szét vannak osztva. *(Helyeslés.)*

Azon csütörtöki ülésben valószinűleg a pénzügyi bizottság is be fogja adni jelentését az 1887. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő államkiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyában, a melynek tárgyalása iránt a t. ház akkor fog majd határozni.

Különben vannak még korábbi időkből származó kisebb tárgyak is, a melyeknek tárgyalási ideje iránt a t. ház szintén azon ülésen fog határozhatni, mert nem lehet bizonyosan tudni, hogy mindjárt folytathatók lesznek-e az érdemleges ülések. *(Helyeslés.)*

Ha ezt elfogadni méltóztatik, ezt határozatképen kijelentem.

Méltóztatik a t. ház tudni, hogy a november havi napidíjak folyóvá tétele iránt nem történt még semmi intézkedés, mert a gazdasági bizottság erre vonatkozó jelentését még nem adta be. Minthogy már november havában több ülés nem lesz, méltóztassék az elnökséget felhatalmazni arra, hogy a november havi napidíjakra szükséges összeget a mult évi november havi költségvetési összeg erejéig folyóvá tegye. *(Helyeslés.)* Ezt tehát határozatképen kijelentem.

Irányi Dániel: T. ház! Azt értem, hogy a t. ház most nem folytathatja érdemleges üléseit, mert soraiból 40 tag hiányzik, kik a delegatióban vannak elfoglalva. Azonban kevésbbé értem annak okát, hogy a delegatio összeülése előtt miért kellett több héttel előbb megszüntetni üléseinket? De ez már megtörtént. Most a t. elnök ur azt javasolja, hogy csütörtökig napoljuk el üléseinket és a csütörtöki ülés napirendjére nehány mentelmi ügy tárgyalását méltóztatott javaslatba hozni. Azt gondolom t. ház, hogy ha már annyi időt — körülbelül 6 hetet — tétlenül eltöltöttünk, most legalább szükséges, hogy ezt a négy-öt napot valamivel hasznosan töltsük el, vagy is készüljünk azokra a tárgyakra, a melyek ezen csekély fontosságú mentelmi ügyek után fognak felvétetni. Ennél fogva bátor vagyok felkérni a t. elnök urat, illetőleg a t. minister urakat, méltóztassanak megjelölni azon tárgyakat, a melyek a csütörtök utáni ülésekben fognak tárgyaltatni, hogy ezt az időtkészüléssel tölthessük. *(Helyeslés a szélső balfelől.)*

Elnök: T. ház! Ha oly tárgyak volnának készen, melyek hosszabb készülődést igényelnének, bizonyosan megtettem volna erre vonatkozó javaslatomat; azonban a bejelentett és tárgyalásra készen levő tárgyak mind oly természetűek, melyekre a képviselő urak igen rövid idő alatt

Digitized by Google

elkészülhetnek és igy én azok tárgyalásának napirendre tűzését azon időre tartottam czélszerűnek halasztani, a midőn majd a t. ház érdemleges üléseit megkezdi. E tárgyak a következők: A mentelmi és igazságügyi bizottságnak jelentése Irányi Dániel képviselőnek az országgyülési képviselők elleni bűnügyi feljelentésekben követendő birói eljárásról 1884. évi deczember hó 20-án 528. szám alatt beadott határozati javaslata tárgyában; továbbá az igazságügyi bizottság jelentése az irodalmi és művészeti művek szerzői jogának kölcsönös oltalmát illetőleg a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok kormányával kötendő egyezmény iránt beadott törvényjavaslat tárgyában; a pénzügyi és igazságügyi bizottság jelentése az értékpapirok adás-vevése s a tőzsdeszerű adás-vevési s egyéb beszerzési ügyletek után fizetendő illetékekről szóló 298. számú törvényjavaslat tárgyában; a könyvtári bizottság jelentése a képviselőházi könyvtár czímjegyzéke második pótfüzetének tiszteletdíja tárgyában; a könyvtári bizottság elnökének előterjesztése a könyvtári bizottság által a házszabályok értelmében előterjesztendő jelentés be nem terjeszthetése miatt. Ezek vannak tárgyalásra készen, ezek mind ki vannak nyomatva, a ház tagjai közt már régebben ki vannak osztva, ugy hogy a képviselő urak azokkal foglalkozhattak. Ismétlem, mindezen tárgyak oly természetűek, hogy nem tartottam szükségesnek, hogy azoknak tárgyalására vonatkozólag mindjárt most hozassék határozat. *(Helyeslés.)*

Fabiny Theophil igazságügyminister: T. ház! Azon javaslatokon kivül, melyeket a ház t. elnöke bejelentett, az igazságügyi bizottság a legutóbbi napokban két törvényjavaslatot már letárgyalt. Az egyik szól a Monaco herczegséggel a közönséges bűntettesek kiadására vonatkozó államszerződés beczikkelyezéséről, a másik pedig a szegényjog iránt a német birodalommal való kölcsönös szerződésre vonatkozó egyezmény beczikkelyezéséről. Ezek is oly javaslatok, melyek a legközelebbi napokban tárgyalás alá kerülhetnek.

Elnök: E két törvényjavaslatra nézve meg kell jegyeznem, hogy az igazságügyi bizottság ezekre vonatkozó jelentését még nem adta be. Ha a jelentések beadatnak, azok is napirendre tüzethetnek.

Azt hiszem tehát, a t. ház beleegyezni méltóztatik, hogy jövő csütörtökig ülés ne tartassék, mert a pénzügyi bizottságnak is tárgyalni kell. *(Helyeslés.)* Ha a ház nem is tart üléseket, a bizottságok azért dolgoznak és bizonyára az ő tárgyalásaik szintén csak az ország javára szolgálnak. *(Helyeslés. Ugy van!)* Határozatkép kimondom tehát, hogy a legközelebbi ülés csütörtökön délelőtt 11 órakor tartatik, a mely ülésnek napirendje már meg van állapítva.

Ha a t. ház beleegyezni méltóztatik abba, hogy a ház ez évi november havi költségei a mult évi november havi költségvetés összegének erejéig az elnökség által folyóvá tétessenek, kérem, méltóztassék a jegyzőkönyvnek erre vonatkozó pontját azonnal hitelesíteni.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvnek ezen pontját hitelesítettnek jelentem ki és az elnökség részéről meg fog történni az intézkedés, hogy a képviselő urak november havi napidíjaikat felvehessék.

Most következik báró Andreánszky Gábor interpellatiója.

B. Andreánszky Gábor: T. ház! A váltó veszélyére nézve érdekes tanulmányokat lehetne tenni ép a jelenlegi Fortuna bűnügyi tárgyalásainak alkalmával. Én azonban nem egy befejezetlen bűnügyre akarok megjegyzéseket tenni, hanem egy okmánynyal, egy ily váltócskafélével foglalkozni, mely okmányt bátor leszek a t. háznak és az igazságügyminister urnak bemutatni.

Már a mult évi igazságügyi költségvetés tárgyalásakor volt szándékom ezt megtenni; de a boldogult igazságügyminister egészségi állapotát véve tekintetbe, én is elállottam a szótól a többi feliratkozott képviselőkkel együtt.

Most azonban, midőn az emlitett bűnügyi tárgyalás az egész ország figyelmét az uzsora- és váltóüzletre irányozta és a mint látom, a t. igazságügyminister ur mindnyájunk örömére jó egészségnek örvend, *(Élénk éljenzés)* alkalmas időpontnak tartom interpellatiót intézni hozzá, hogy szándékozik-e a jelenlegi váltótörvényben foglalt szenvedő váltóképességet megszorító törvényes intézkedéseket a ház elé rövid idő alatt terjeszteni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A mint már említém, egy kezemnél lévő okmánynyal szándékozom illustrálni, hogy mily veszélyt foglal magában a szenvedő váltóképesség féktelensége kivált köznépünk vagyonára nézve. Valami Kohn nevű budapesti képkereskedő szétküldi ágenseit az országba képeit részletfizetésre elárusitani és az agensek a részlethátralék biztositása végett egy ily okmányt iratnak alá a vevővel. *(Felmutatja.)*

Ezen okmány felső része a kép árát és fizetési módozatait határozza meg és ez alá az eladó irja oda a vevő nevét. Az okmány alsó része pedig egy ugynevezett saját váltóból áll, melyben sem a rendelvényes neve, sem az összeg nincs kitöltve, tehát egy váltóblankettából áll és ezt aláiratja a vevővel. Az okmány német nyelven van irva. Ezt nem hazafiságból kifogásolom, sőt szeretem, ha nem anyanyelvemen folytattatnak az ilynemű üzletek; de szükségesnek tartom azért fölemliteni, mert leginkább magyar és tótajkú falukban dívik ez üzlet és talán még sem irnának alá ily okmányt,

Digitized by Google

ha értenék annak tartalmát, reá ismerhetnének a váltóra.

Ha már most ez okmány birtokosa levágja felső részét e váltónak, alsó váltórészét pedig kitölti egy kénye-kedve szerinti összeggel, azt végrehajtják az illető aláirón, mert aláirását el nem tagadhatja.

Megmarad az illető adósnak ugyan a bűnvádi eljárás vigasza, ha valódi tartozásán felüli összeggel tölti ki a váltótulajdonos a váltót, például tiz helyett száz vagy ezer forintot ir belé, de kérdem, ki ellen?

Ha Kohn egy harmadiknak nevét iratná be intézvényesnek és evvel pereltetné, nem volna képes az illető aláiró bebizonyítani, hogy Kohn számára állította ki a váltót, minthogy eredetét mutató semmi jel a váltón nincs. Annál kevésbé bir pedig a szegény adós ily esetben zöld ágra vergődni, mert az ily üzéreknek a legügyesebb — törvény és tényeket elforgató — ügyvédek állnak mindannyiszor rendelkezésükre. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Az ily váltóblanketták aláirása pedig elég gyakran fordulhat elé, mert itt a 456. szám márczius 23-án lett aláirva; tehát valószinűleg évenként kerek számban 2000 ily váltó iratik alá.

Egy kis élelmességnek nevezett rosszlelkűséggel egy ily ágens vagy kereskedő képes évenként 2000 családfőt tönkre tenni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Már most kérdem, a ki képes egy ily okmányt, még pedig idegen, általa nem értett nyelven aláirni, váltóképes-e az? Annak váltóképessége nem egy oly fictiója-e a törvénynek, mely a hazugsággal ugyanazonos? *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Tudja-e az illető váltóaláiró, hogy itt az exceptio non numerata pecuniae-védelméről lemondott e ténykedése által? Annál kevésbbé tudhatja ezt, minthogy például jelen esetben azt sem tudta, hogy váltót irt alá. Hiszen ha látott váltót, annak alakja hosszúkás volt. Vagy talán elég naivak a t. philosemita urak azt hinni, hogy ezt néki előbb az ágens tüzetesen megmagyarázta és az okmány tartalmát magyarra lefordította? *(Derültség.)*

T. ház! Az állam a váltótörvénynél az opportunitást, a könnyű hitelt a jog fölé helyezi, a mennyiben föláldozza a jogi védelem lényegét a merev formalitásnak. Ezt alig lehet helyeselni, de hisz még opportunitást csak ugy állapithatnánk itt meg, ha a nép anyagi érdekei az ilynemű hitel által nagy mérvben előmozdittatnának. Anyagi érdeke-e az a népnek, hogy ily csalást lehetővé tétele által vagyonából való kifosztása koczkáztassék?

Vagy anyagi érdeke-e az, hogy miután a váltóban foglalt kamat a váltó-végrehajtásnál tekintetbe nem vehető, a váltóhitelben az uzsora biztos menedéket találjon az uzsoratörvény előtt?

De nézzük eredményét a 10 évi váltóhitelnek. Emelkedett-e kisiparunk? Emelkedett-e földmívelő kisbirtokosainknak vagyonossága? Távolról sem; sőt elszegényedésének egyik, ha nem is kizárólagos főoka a váltóhitel volt; épen ez játszotta a rendes hitelezőnek, a zsidónak a nép telkeit a kezébe. *(Ugy van! a szélső baloldal, némely padjain.)*

Az állam t. ház, tátongó mélységek mellett elvezető országutakat, mély folyók hidjait ellátja vagy elláttatja korlátokkal, nehogy a sötétben utját tévesztő vándor lezuhanjon a mélységbe. Senki még e korlátokat a szabad közlekedés, a szabad forgalom szempontjából nem ellenezte. Hát nem teljes sötétségben van-e köznépünk a váltó lényege és a benne rejlő veszélyekre nézve? Nincsen-e a korlátokra ép oly szükség? Hiszen nemcsak az életbiztonság, de a vagyoni biztonság fölött őrködni is állami feladat. Pedig hányszor szerencsésebb az, ki a mélységbe zuhanva, eszméletét azonnal, perczek mulva talán életét is veszti, mint az, a ki ily váltóüzlet által eddigi jó módjából, vagyonából kifosztva, egy nyomorral és szokatlan nélkülözésekkel telt életet kénytelen évtizedeken át tengetni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ha nézi nyomorgó családját, éhező, rongyokba öltözött gyermekeit és visszaemlékszik a változás előtti időkre, nem alkalmazhatók-e reá a legnagyobb olasz költő, Dante szavai: Nessun maggior dolore, che ricordarsi dal tempo felice nella miseria. Nincs nagyobb kín, mint visszaemlékezni a boldog időkre a nyomorúságban. Önök t. szabadelvűek, szeretnek humánusok lenni még azok iránt is, kik magát a humanitást halálosan sértve a börtönbe kerültek; de ártatlan és javatlan polgártársaik bajai iránt nincs érzékük. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Szeretnek lovagiasaknak látszani és nyugodtan nézik, sőt secundálnak ez egyenetlen, e csúnya harczban. A botnak két megfogható vége van. A váltónak ez esetben ép ugy, mint a késnek, csak egy. Ezt a végét, a nyelét, a vele nagyon is bánni tudó hitelező tartja kezében, mig a szegény nép, ki vaktában oda kapkod az éléhez, avval csak megvághatja magát.

Dicsérik még a másik fél élelmességét, mely mindig mint győztes kerül ki e harczból és talán kis isteneknek tartják magukat, mert a győztes ügye nyeri el tetszésüket.

Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni. De az igazság őrének, az igazságügyministernek itt Cato szerepe jut. Megvédeni az alattomos módon legyőzötteket.

A t. minister ur elődje hitbizományok alapításának megkönnyítése által megvédeni igyekezett legalább a nemzeti nagy vagyont, hogy az idegenek kezébe ne kerüljön.

Pedig az ily nagy vagyon birtokosai mindenképen azon szerencsés helyzetben vannak, hogy egy mákszemnyi jóakarattal maguk megvédhetik

Digitized by Google

vagyonukat. Azért, kérem a jelenlegi igazságügyminister urat, ne csak az ugynevezett legfelsőbb 10,000-ek vagyonát vegye oltalma alá; — hanem azon magas polczról, melyet elfoglal, terjessze atyai gondoskodását lejebb a nép millióira. Hisz ezek is fizetnek adót és illetéket, ezek is állítanak ujonczot. *(Helyeslés. Ugy van! a szélső baloldalon.)* A t. minister ur legjobban fogja tudni és érezni, hogy égető a kérdés, mert nemcsak a Hay Bernátok légiója, de sok vidéki takarékpénztár is veszélyezteti a váltóhitel eszközével népünk vagyoni jóllétét. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Éleget szenved már földmíves népünk, mig a földből eledelünket, kenyerünket megkeresi, szenvedi nemcsak a tél dermesztő hidegét, nemcsak a nyárnak tikkasztó hőséget, de szenvedi a romboló vihart, fagyot és jégesőt. Ne kivánjuk, hogy ezeknél pusztítóbb hatású vészt, a szenvedő váltóképességet a szó legszorosabb értelmében még tovább is szenvedje. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Interpellatióm igy hangzik *(Halljuk!)*: Interpellatio az igazságügyminister urhoz.

1. Van-e tudomása az igazságügyminister urnak arról, mikép még a mult országgyülés tartama alatt 1883. év január havában Darányi Ignácz képviselő és társai által beadott határozati javaslat elfogadása által a t. minister ur hivatalbeli elődjét utasította a ház, hogy a váltó hatályának bizonyos korlátok közé leendő megszorítása iránt tegyen tanulmányokat és ezek alapján a váltótörvény megfelelő szakaszainak módosítása iránt nyujtson be törvényjavaslatot?

2. Tétetett-e az igazságügyministeriumban e kérdés tanulmány tárgyává?

3. Van-e szándéka a minister urnak egy a szenvedő váltóképesség korlátozását eszközlő törvényjavaslatot a legközelebbi időben a ház elé terjeszteni?

Elnök: Az interpellatió közöltetni fog az igazságügyminister urral.

T. ház! A legközelebbi ülés ideje és napirendje már meg levén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 12 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

285. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi deczember hó 2-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés ifj. gr. Andrássy Gyula megválasztásáról; egy beérkezett föliratról és a havi elnöki jelentés bemutatása. B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter jelentése a Ludovika-Akademia állapotáról és a magyar ifjaknak a cs. kir. tisztképző intézeteiben elhelyezéséről, Gr. Széchenyi Pál kereskedelmi miniszter jelentése a Németországgal és Braziliával az árúvédjegyek kölcsönös oltalmáról szóló szerződésekről és saját miniszteriuma számára felállitandó épületének több kiadásáról. B. Orczy Béla közmunka és közlekedési minister javaslatai a nyiregyház-mátészalkai vasutról és a fiumei vasut pályaudvarának kiegészitéséről. A pénzügyi bizottság jelentése az indemnity-javaslatról; a Horvát-Szlavon külön adók megszüntetéséről és a jelzáloghitel átváltoztatásának adott kedvezményekről; ugyane bizottság jelentése a Monaco-herczeggséggel és Németországgal kötendő szerződésekről. Az állandó igazoló bizottság jelentése Tisza István igazolásáról. Szemnecz Emil, Vadnay Andor, Verhovay Gyula, Györffy Gyula és ujra Szemnecz Emil mentelmi ügyének tárgyalása. Napirend. Ábrányi Kornél interpellátiója.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Bedekovich Kálmán, b. Orczy Béla, Trefort Agoston, b. Fejérváry Géza, gr. Széchenyi Pál, Fabiny Theofil.

(*Az ülés kezdődik d. e. 11 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Szathmáry György, az azok ellen jelentkezőket Zay Adolf jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző: (*olvassa a november hó 27-én tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom ifj. gróf Andrássy Gyula Csikmegye csikszentmártoni választó kerületében megválasztott képviselő megbizó levelét.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik az állandó igazoló bizottságnak.

Bemutatom Székesfehérvár szabad kir. város közönségének föliratát, melyben Nyitramegyének fölterjesztését pártolván, oly intézkedés tételét kéri, mely által a magyar nyelvnek diplomaticai tekintetből a monarchia összes közhatóságainál a paritás elve szerint érvény szereztessék.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház kérvényi bizottságának.

Bemutatom a házszabályok értelmében elnöki havi előterjesztésemet.

Törs Kálmán jegyző: (*olvassa az előterjesztést*).

Elnök: Az előterjesztés tudomásul vétetik és betekinthetés végett a ház irodájában letétetik.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: T. ház! Van szerencsém az 1883: XXXIV. t.-cz. 6. §-a és az 1882: XXV. t.-cz. értelmében előterjeszteni jelentésemet a honvédségi Ludovika Akadémia állapotáról, valamint a császári és királyi közös hadsereg katonai nevelő- és tisztképző-intézeteiben a magyar állami alapítványi helyekre a magyar korona országaiból elhelyezett ifjakról. Kérem méltóztassék e jelentések kinyomatását és szétosztását elrendelni és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi és a véderő bizottságokhoz azzal utasítani, hogy jelentéseiket oly időben adják be, hogy azok a honvédelmi tárcza 1887-ik évi költségvetésével együtt tárgyaltathassanak.

Elnök: A honvédelmi minister ur által benyujtott két jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és azok előzetes tárgyalás végett a pénzügyi és véderő-bizottsághoz akkép utasittatnak,

Digitized by Google

hogy jelentéseiket oly időben terjeszszék be, hogy a honvédelmi tárcza költségvetésével együttesen tárgyaltathassanak.

Gr. Széchényi Pál földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minister: T. ház! Van szerencsém a Németalfölddel az árúvédjegyek oltalma tárgyában 1883-ik évi szeptember 3-án kötött egyezmény beczikkelyezéséről, továbbá a Braziliával az árúvédjegyek oltalma tárgyában 1886. augusztus 28-án kötött egyezmény beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatokat, végre az igazságügyministeriumnak a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium részére Budapesten épülő állami épületben való elhelyezéséről és a többköltségek fedezésére szükséges póthitelről szóló törvényjavaslatot azon kéréssel benyujtani, hogy azok kinyomatása és szétosztása után a két elsőt a közgazdasági bizottsághoz, a harmadikat pedig a pénzügyi bizottsághoz utasitani méltóztassék előzetes tárgyalás végett.

Elnök: A benyujtott törvényjavaslatok ki fognak nyomatni, a ház tagjai közt szét fognak osztatni és a Braziliával és Németalfölddel kötött szerződések beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatok a közgazdasági bizottságnak, az igazságügyministeriumnak elhelyezéséről szóló törvényjavaslat pedig a pénzügyi bizottságnak adatik ki tárgyalás és jelentéstétel végett.

B. Orczy Béla a közmunka és közlekedési ministerium vezetésével megbizott ő Felsége személye körüli minister: T. ház! (*Halljuk!*) Van szerencsém a nyiregyház-mátészalkai helyi érdekű vasut engedélyezésére vonatkozó jelentésemet az engedély-okmány másolatával együtt tiszteletteljesen átnyujtani azzal a kéréssel, hogy azt tárgyalás és jelentéstétel végett a közlekedési bizottságnak kiadatni méltóztassék; továbbá van szerencsém a magy. kir. államvasutak fiumei állomásán szükségessé vált kiegészitési munkálatok költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslatot azzal a kéréssel átnyujtani, hogy azt tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottságnak kiadatni méltóztassék.

Elnök: Ki fognak nyomatni, a ház tagjai közt szét fognak osztatni és a jelentés a közlekedési bizottságnak, a törvényjavaslat pedig a pénzügyi bizottságnak adatik ki előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett.

Hegedüs Sándor, a pénzügyi bizottság előadója: T. képviselőház! Van szerencsém 1. a pénzügyi bizottság jelentését az 1887. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyában; továbbá 2. ugyancsak a pénzügyi bizottság jelentését a volt magyar és horvát-szlavon határőrvidéki részekben fennálló külön adók megszüntetéséről és az ugyanott még érvényben nem levő adótörvények életbeléptetéséről szóló törvényjavaslat tárgyában és végül 3. szintén a pénzügyi bizottság jelentését a jelzálog kölcsönök átváltoztatásánál adandó bélyeg- és illetékkedvezményekről szóló 1881: LXX. t.-cz. érvényének meghosszabbitásáról szóló törvényjavaslat tárgyában tisztelettel benyujtani, kérvén a t. házat, méltóztassék e jelentések kinyomatását, szétosztását és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tűzését elhatározni.

Elnök: T. ház! Ezen három törvényjavaslatra nézve bátor volnék javaslatba hozni, hogy a jelentések kinyomatván és a ház tagjai közt szétosztatván, a jövő hétfői ülésen akként vétessenek tárgyalás alá, hogy első volna az indemnitásról szóló törvényjavaslat és ha az elvégeztetik, következnének a jelzálogkölcsönök átváltoztatásánál adandó bélyeg- és illetékkedvezményekről szóló törvényczikk érvényének meghosszabbitására és a határőrvidéken fennálló külön adók megszüntetésére vonatkozó törvényjavaslatok *(Helyeslés.)*

Ha tehát a t. ház ebbe beleegyezni méltóztatik, ezt határozatkép kijelentem.

Mandel Pál, az igazságügyi bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém bemutatni az igazságügyi bizottság jelentését a Monaco-herczegséggel 1886. évi február 27-én Bécsben a közönséges bűntettesek kölcsönös kiadása iránt kötött államszerződésnek beczikkelyezéséről, továbbá a német birodalommal 1886. évi márczius havában Bécsben a szegényjog kölcsönös biztositása iránt kötött államszerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatok tárgyában.

Kérem a t. házat, méltóztassék a jelentéseket kinyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és az osztályok mellőzésével annak idejében napirendre tűzni.

Elnök: A két rendbeli jelentés ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, az osztályok mellőzésével annak idejében napirendre fog tűzetni.

Földváry Miklós előadó: Van szerencsém benyujtani az állandó igazoló bizottság jelentését, mely szerint dr. Tisza István Vizakna városban megválasztott országgyülési képviselőt, megbizó levele alapján, a szabályszerű 30 nap fentartásával, igazolandónak találta. *(Éljenzés jobbfelől.)*

Elnök: Az állandó igazoló bizottság jelentése alapján dr. Tisza István Vizakna városában megválasztott képviselő a szabályszerű 30 nap fentartásával igazolt képviselőnek jelentetik ki és minthogy az első osztályban van a legkevesebb képviselő, az első osztályba soroztatik.

Több előterjesztés nem lévén, jelentem a t. háznak, hogy Ábrányi képviselő ur sürgős interpellatiót jelentett be.

Szathmáry György jegyző *(olvassa)*: Ábrányi Kornél interpellatiója a m. kir. opera- és

Digitized by Google

nemzeti szinház bevételeiről és kiadásairól szóló kimutatások tárgyában, a belügyministerhez.

Elnök: Ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, a képviselő ur az ülés végén fogja megtenni interpellatióját.

Következik a mentelmi bizottság jelentése a magánosok elleni erőszak büntettével vádolt Szemnecz Emil országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztése tárgyában.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a jelentést):*

Porubszky Jenő, a mentelmi bizottság előadója: T. ház! Az 1884-iki márczius 15-én előfordult czeglédi zavargásokkal összefüggésben levő cselekmény büntetőtörvényeinkbe ütközik, miatta Szemnecz Emil vizsgálat alá helyeztetett és miután e vizsgálatból kifolyólag a pestvidéki törvényszék azon kérelemmel járult a ház elé, hogy az időközben országgyülési képviselővé választott Szemnecz Emil ellen a vizsgálatot tovább folytathassa: ha a t. ház kegyes engedélyével találkozni szerencsés leszek, a czeglédi zavargások folytán meginditott bünpert főbb vonásaiban ismertetni fogom oly czélból, hogy az a lehetőleg megvilágíttassék. *(Helyeslés.)*

Farkas Sándor czeglédi lakos és társai azon kérelemmel járultak a czeglédi polgármesterhez, engedtetnék meg nekik, hogy 1884. márczius 15-én, Czegléden az ugynevezett Kossuth-téren népünnepélyt rendezhessenek, mely alkalomra Ugron Gábor országgyülési képviselőt kérték fel ünnepi szónokul. Értesülvén erről a czeglédi u. n. függetlenségi párt százas-bizottsága, szintén azon kérelemmel fordult a polgármesteri hivatalhoz, engedtessék meg neki is, hogy ugyanazon helyen és időben népünnepélyt rendezhessen. A polgármester ezt, természetesen megtagadta, megengedte azonban, hogy az első ünnepély befejeztétől számitott negyedórai szünet után a második ünnepély kezdetét veheti ugyanazon a helyen.

Ugron Gábor képviselő ur, mint felkért szónok a kitűzött időben a kijelölt hely felé közeledvén, azt tapasztalta, hogy a szónoki emelvény, a mely számára fentartva volt, azok által, kik a második népünnepélyt tartani szándékoltak, elfoglaltatott és itt tettleges bántalmazásban részesülvén Ugron Gábor képviselő ur és társai, kénytelenek voltak visszavonulni s igy az ünnepély nem tartathatott meg.

A fenyitő vizsgálat, mely e zavargás következtében megindittatott, azt derítette ki, hogy az időközben országgyülési képviselővé választott Szemnecz Emil az állványról zászlóval az emberek felé csapdosva mondotta, hogy ne bocsássák fel a képviselőket, felemelt ökleivel fenyegetődzött, valamint tojással dobált. *(Derültség.)*

A mentelmi bizottság e cselekményben a büntetőtörvénykönyvbe ütköző cselekmény mérveit látván fenforogni és mert zaklatás esetét nem látja, másfelől pedig mert meggyőződést szerzett arról, hogy a cselekmény és az annak elkövetésével vádolt Szemmecz Emil országgyülési képviselő között a causalis nexus megvan, azt javasolja a t. háznak, hogy Szemmecz Emil országgyülési képviselő mentelmi joga függesztessék fel. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha szólani senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a mentelmi bizottság jelentése alapján elhatározni, hogy Szemmecz Emil képviselő ur mentelmi joga felfüggesztessék, igen vagy nem? *(Felkiáltások Igen! Nem!)* Kérem, méltóztassanak felállani azok, kik a jelentést elfogadják. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja s ennélfogva Szemnecz Emil képviselő ur mentelmi joga felfüggesztetik.

Következik a mentelmi bizottság 310. számú jelentése rágalmazás és közcsend elleni kihágással vádolt Vadnay Andor képviselő ur mentelmi ügyében.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a bizottság jelentését.)*

Porubszky Jenő, a mentelmi bizottság előadója: T. ház! Nagy Pál, szepesdi lakos, panaszt emelt a tapolczai járásbiróságnál Vadnay Andor országgyülési képviselő ellen rágalmazás miatt. A tapolczai járásbiróság ez ügyet a királyi ügyészszel közölvén, ez azt indítványozta, hogy a biróság az előleges nyomozást ejtse meg és annak befejeztével folyamodjék a képviselőházhoz Vadnay Andor képviselő ur mentelmi jogának felfüggesztése iránt. A járásbiróság azonban nem követte ezt az utasítást, valamint az igazságügyminister azon rendeletét, mely 1884. évi deczember 23-án 56,440. szám alatt bocsátott ki s mely szerint a bíróságok arra utasíttattak, hogy azon esetben, ha országgyülési képviselő ellen adatik be panasz, kötelessége a bíróságnak az előnyomozást legalább azon mértékig teljesíteni, hogy a képviselőház megállapíthassa a kiadás feltételeinek beálltát. Minthogy a tapolczai királyi járásbiróság az előnyomozást nem teljesítette, a mentelmi bizottság nem lehetett azon helyzetben, hogy megállapíthassa, hogy a kiadatás feltételei beálltak e vagy sem. Ennélfogva azt indítványozza a mentelmi bizottság, hogy méltóztassék az ez iránti kérelem mellőzésével Vadnay Andor képviselő ur mentelmi jogát fentartani. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha nincs, a ki szólni kivánna, azt hiszem, kijelenthetem, hogy Vadnay Andor képviselő ur mentelmi joga ez esetben fentartatik. Következik a mentelmi bizottság 380 számú jelentése, sajtó utján elkövetett becsületsértés és rágalmazás vétsége miatt panaszolt Verhovay Gyula országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a bizottság jelentését.)*

Digitized by Google

Porubszky Jenő, a mentelmi bizottság előadója: A „Függetlenség“ czímű politikai napilap 1885. évi október hó 30-án kiadott 298. számának „Zsidóvilág“ rovatában egy vidéki levelezőtől megjelent közleményben állítólag becsületsértő és rágalmazó állitások foglaltatnak, a melyek által bizonyos Guttmann Herman radványczi lakos sértve érezvén magát, e miatt a „Függetlenség“ kiadóját, Verhovay Gyulát sajtóperbe fogta. A kassai kerületi sajtóbiróság vizsgálóbirája e panaszt a képviselőházhoz terjesztette azon kérelemmel, hogy Verhovay Gyula mentelmi joga felfüggesztessék oly czélból, hogy a sajtóvizsgálat megindítható legyen. A mentelmi bizottság fontolóra véve ez ügyet, indítványozza, hogy e kérelmet mellőzve, Verhovay Gyula képviselő ur mentelmi jogát fentartani méltóztassék, mert az 1848: XVIII. törvényczikk 13. §-a határozottan körülirja a felelősség fokozatait, a mennyiben kimondja, hogy első sorban felelős a szerző, másodsorban pedig a kiadó, ha a szerzőt a kiadó megnevezni vonakodnék, vagy ha a szerző irányában a felelősségre vonás alkalmazható nem volna. Minthogy pedig Verhovay Gyula képviselő ur kiadói minőségben vonatik felelősségre, a nélkül, hogy a vizsgálóbiró megkisérelte volna a czikk szerzőjét, illetőleg az ezért felelősséggel tartozó személyt kipuhatolni; minthogy a jelen esetben a causalis nexus a képviselő ur és a terhére rótt büntetendő cselekmény között helyreállitva nincs: kérem a t. házat, hogy a mentelmi bizottság véleményét elfogadni méltóztassék.

Elnök: Ha nincs, a ki szólni kivánna, kijelentem, hogy a ház ez esetben Verhovay Gyula képviselő ur mentelmi jogát fentartja.

Következik a mentelmi bizottság 381. számú jelentése párviadal vétségével vádolt Győrffy Gyula országgyülési képviselő ur mentelmi jogának felfüggesztése iárgyában.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a bizottság jelentesét).*

Porubszky Jenő, a mentelmi bizottság előadója: A csikszeredai királyi törvényszék a közvádló indítványára Győrffy Gyula országgyülési képviselő ellen párviadal vétsége miatt vizsgálatot indított. A felterjesztett ira tokból nyilvánvaló, hogy Győrffy Gyula a csikszeredai királyi törvényszék területén Mikó Árpáddal kard párbajt vívott. Minthogy a képviselőház hasonló esetekben a mentelmi jogot mindig felfüggesztette, ennek alapján a bizottság azt véleményezi, méltóztatnék Győrffy Gyula képviselő ur mentelmi jogát felfüggeszteni.

Elnök: Ha szólani senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a mentelmi bizottság véleményet elfogadva, Győrffy Gyula képviselő urnak mentelmi jogát ez esetben felfüggeszteni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik a bizottság véleményét elfogadják, hogy Győrffy Gyula képviselő ur mentelmi joga felfüggesztessék, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiálltások balfelől: Kisebbség!)* Kérem tehát azon képviselő urakat, a kik nem akarják Győrffy Gyula képviselő ur mentelmi jogát felfüggesztení, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik)*

A ház többsége a bizottság véleményét elfogadva, Győrffy Gyula képviselő ur mentelmi jogát felfüggesztette.

Következik a képviselőház mentelmi bizottságának 382. számú jelentése »közcsend elleni kihágás« miatt panaszolt Szemnecz Emil országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztése tárgyában.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a jelentést).*

Porubszky Jenő, a mentelmi bizottság előadója: T. ház! Tisztelettel jelentem, hogy ezen mentelmi ügyről szóló jelentés első sorába tollhiba csúszott be, a mennyiben nem 1885. évi április hó 1-én, hanem 1884. évi április hó 1-én játszódott le azon kínos jelenet, mely a t. háznak még élénk emlékezetében van, midőn Herman Ottó képviselő ur a képviselőházból menet az utczán nyilvánosan megtámadtatott Clair Vilmos és Szemnecz Emil által. Herman Ottó képviselő ur ezen rajta elkövetett sérelem miatt nevezetteket a rendőrségnél feljelentette; a rendőrség azonban bűnfenyitő eljárás tárgyát képző cselekmény ismérveit látván fenforogni, a budapesti királyi törvényszékhez tette át további eljárás végett az ügyet. A befejezett vizsgálat azt eredményezte, hogy nevezettek ellen a budapesti királyi törvényszék vádhatározatot hozott. Időközben azonban Szemnecz Emil országgyülési képviselővé választatván, a másodfolyamodású biróság, hova vádlottak az ügyet fellebbezték, az iratokat az első folyamodású bírósághoz azon utasítással küldte vissza, eszközölné ki az időközben képviselőnek választott Szemnecz Emil mentelmi jogának felfüggesztését. A bűnpernek ezen stádiumában a mentelmi bizottság azt véleményezi, hogy Szemnecz Emil képviselő ur kiadassék; mert azon tette, mely önbeismerésével igazolva van, hogy ez alkalommal Herman Ottó képviselő urra revolvert szegzett, oly cselekmény jelenségeit foglalja magában, melyet büntető törvénykönyvünk tilt. A causalis nexus a képviselő ur és a terhére rótt cselekmény közt helyrehozva lévén, zaklatás nincs s a biróság is illetékes, a mely a képviselőházhoz a felterjesztést intézte; a mentelmi bizottság tehát azon véleményben van, méltóztatnék a t. ház Szemnecz Emil képviselő ur mentelmi jogát felfüggeszteni.

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a bizottság jelentésének alapján Szemnecz Emil képviselő urnak

Digitized by Google

mentelmi jogát ezen esetben felfüggeszteni, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház Szemnecz Emil képviselő ur mentelmi jogát felfüggeszteni méltóztatik.

Ezzel a mai ülés napirendje be van fejezve. Hátra van még Ábrányi Kornél képviselő ur interpellatiója.

Mielőtt azonban az interpellatio megtétetnék, kérem a t. házat, méltóztassék a legközelebbi tárgyalások soráról határozni.

Mint már a mult ülésben bejelentettem volt, legközelebb tárgyalás alá veendők lesznek az igazságügyi bizottságnak 303. számú jelentése az irodalmi és művészeti művek szerzői jogának kölcsönös oltalmát illetőleg a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok kormányával kötendő egyezmény iránt beadott törvényjavaslat tárgyában; s a pénzügyi és közgazdasági bizottságnak 352. számú jelentése az értékpapirok adás-vevése és a tőzsdeszerű adás-vevési s egyéb beszerzési ügyletek után fizetendő illetékekről szóló 298. számú törvényjavaslat tárgyában.

Azt hiszem, t. ház, e két törvényjavaslatot egy ülésben lehetne tárgyalni. Még pedig, hogy a pénzügyi bizottság is megkezdhesse működését, talán legczélszerűbb lesz ezen ülést szombaton reggel 10 órára kitűzni. *(Helyeslés.)*

Ha tehát a t. ház méltóztatik beleegyezni, a legközelebbi ülés ezen napirenddel szombaton délelőtt 10 órakor fog tartatni. *(Helyeslés.)* Hétfőn kerülne aztán sorra az indemnitásról szóló törvényjavaslat és utána a már szintén napirendre tűzött tárgyak, a mint méltóztatott elfogadni. *(Helyeslés.)*

Most méltóztassék meghallgatni Ábrányi Kornél képviselő ur interpellátióját.

Ábrányi Kornél: T. ház! *(Halljuk!)* Nem akarok elébe vágni annak a tárgyalásnak, mely az államsegélyt kérő szinházak pénzügyi és egyéb bajai felett a belügyministeriumi költségvetés megvitatásánál előreláthatólag nagyobb arányban napirendre fog kerülni és ép ezért interpellatiómat a legrövidebben indokolom. De óhajtom és azt hiszem ebben az egész ház egyetért velem, hogy ezen tárgyalás lehetőleg az objectiv szempontok korlátai közt maradjon és mint ilyen, magának a belügyminister urnak óhajtásához képest nemcsak valamely negativ, hanem lehetőleg positiv és gyakorlati eredményhez vezessen. E czélból teszem meg interpellatiómat.

T. ház! Az állam által subventionált szinházak tárgyában teljes és alapos informatiót csakis az összes bevételekről és kiadásokról szóló kimutatások, valamint a kezelési, személyzeti és szervezeti ügyekre vonatkozó szerződések nyujthatnak. Ily kimutatások nélkül a képviselőház nem lehet abban a helyzetben, hogy ítéletet mondhasson akár az államsegélyek maximumáról, akár azok felhasználásának helyes vagy helytelen módszeréről. A t. ház előtt pedig ily kimutatások, habár azok előterjesztését a belügyminister ur már a mult évben is megigérte, még ma sem fekszenek. E kimutatások nélkül mindazon államsegélyek, melyek a szinházak által igénybe vétetnek, rendelkezési alapok jellegével birnak, melyekről senki sem tartozik számadással. És minthogy nem hiszem, hogy a belügyminister ur igy akarná feltüntetni a kérdést, mert akkor nem bizná a képviselőházra annak eldöntését, vajjon az opera továbbra is a mai kezelés mellett maradjon-e vagy esetleg vállalkozónak adassék át; minthogy a belügyminister igy tevén fel a kérdést, a felelősséget, ha nem is hárítja teljesen a képviselőházra, de minden esetre megosztja vele és végül miután a képviselőház a belügyminister kezdeményezésére ily helyzetbe jut: méltán megvárhatja, hogy mielőtt erről döntenie kellene, teljes és alapos informatiókkal birjon, annál is inkább, mert, hogy a többi okokat elhagyjam, a képviselőháznak ez idő szerint nem is egy, hanem két intendaturai korszak felett kell döntenie, melyek illetékes férfiak nyilatkozatai szerint egymással merev ellentétbe állíttattak és a melyek felett döntve, ítélni kell egyszersmind a fölött is: vajjon az eddigi rendszer hagyassék-e meg vagy pedig a kezelésen történjék változtatás? *(Helyeslés.)*

Mindezeknél fogva t. ház, a következő interpellatiót bátorkodom intézni a belügyminister urhoz. *(Halljuk!)*

Szándékozik-e a magyar királyi belügyminister ur a képviselőházat abba a helyzetbe juttatni, hogy a magyar királyi operának és a nemzeti szinháznak összes bevételeiről és kiadásairól szóló kimutatások, valamint a kezelési, személyzeti és szervezeti ügyekre vonatkozó szerződések az operának és drámának elválasztásától kezdve, a jelen év deczember haváig a képviselőháznak rendelkezésére állhassanak?

Hajlandó-e elrendelni, hogy a kimutatások legkésőbb a jövő év első napjaiban pontosan összeállítva és kinyomtatva a képviselők között szétoszthatók legyenek?

Elnök: Az interpellátio közöltetni fog a belügyminister urral.

Ezzel a mai ülés napirendje ki lévén merítve és a legközelebbi ülés napja és napirendje meghatározva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik déli 12 óra 5 perczkor.)

Digitized by Google

286. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi deczember hó 4-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesitès. Elnöki jelentés Tisza István végleges igazolásáról Trutia Péter mentelmi ügyének megszüntetéséről és a ház pénztárnokának számadása benyujtásáról. Az inditvány és interpellatiós könyv fölolvasása: Istóczy Győző törvényjavaslatának bemutatásáról. Az irodalmi és művészeti jogok védelméről Ausztriával kötött szerződésről szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. Az értékpapirok tőzsdeszerű üzlete után fizetendő illetékekről szóló törvényjavaslat tárgyalása és névszerinti szavazás utján elvetése. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Széchényi Pál, b. Fejérváry Géza, Trefort Ágoston, Fabiny Teofil, gr. Szapáry Gyula, b. Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Szathmáry György, az azok ellen jelentkezőket Zay Adolf jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a deczember hó 2-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, hogy dr. Tisza István Vizakna város választó kerületében megválasztott országos képviselő megválasztatása óta a szabályszerű 30 nap eltelt a nélkül, hogy a választás ellen kérvény adatott volna be; e szerint dr. Tisza István a végleg igazolt képviselők névjegyzékébe iktattatik be.

Bemutatom a dévai királyi törvényszék 5322/1886. bftő számú fölterjesztését, melynek kapcsában megküldi Trutia Péter országos képviselő ellen rágalmazás miatti bűnvizsgálati ügyben 3923/1885. szám alatt hozott megszüntetési határozatot.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom a képviselőház pénztárnokának 1886. évi január hó 1-jétől junius hó 30-dikáig terjedő számadását a képviselőház bevételeiről és kiadásairól.

Átvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatik a számvizsgáló bizottságnak.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Más előterjesztés sem lévén, következik az indítvány és interpellatiós könyv felolvasása.

Szathmáry György jegyző: Van szerencsém jelenteni, hogy az interpellatiós könyvben újabb bejegyzés nincs. Az indítványkönyvben azonban a következő bejegyzés foglaltatik: 1886. deczember 2. Istóczy Győző. Törvényjavaslat a budapesti árú- és értéktőzsde, valamint a vidéki termény- és gabona-csarnokok külön kivételes biróságainak megszüntetéséről.

Elnök: A képviselő ur törvényjavaslatot akarván benyujtani, azt hiszem, legczélszerűbb lesz ezt a képviselő urtól most átvenni, hogy a szükséges intézkedések megtétethessenek.

Istóczy Győző: A magam és társaim nevében van szerencsém a t. képviselőháznak bemutatni egy törvényjavaslatot a budapesti árú- és értéktőzsde, valamint a vidéki termény és gabonacsarnokok kivételes biróságainak megszüntetéséről. Kérem a t. házat, méltóztassék a törvényjavaslat kinyomatása szétosztása és napirendre tűzése iránt intézkedni.

Digitized by Google

Elnök: Méltóztassék a t. ház a törvényjavaslatot meghallgatni.

Törs Kálmán jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: A törvényjavaslat ki fog nyomatni, szétosztatni s a képviselő ur deczember hó 14-én fogja az indokolást előterjeszteni.

Következik a napirend: az igazságügyi bizottság jelentése, „az irodalmi és művészeti művek szerzői jogának kölcsönös oltalmát illetőleg, a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok kormányával kötendő egyezmény iránt" beadott törvényjavaslat tárgyában.

Azt hiszem, a t. ház méltóztatik a jelentést felolvasottnak tekinteni és igy az általános vitát megnyitom. Az első szó illeti a bizottság előadóját.

Matuska Péter előadó: T. ház! Nagy hézagot pótol a mi jogrendszerünkben azon törvény, melyet a törvényhozás ezelőtt két évvel a szerzői jogról alkotott. Ezen törvényben azon jogszabályok és intézkedések benfoglaltatnak, a melyek a szerzőnek, irónak és művésznek tulajdonjogát védelmezik és biztosítják.

A törvény az országban általános helyesléssel fogadtatott és épen ugy helyesli az igazságügyi bizottság ezen a jelen ülésben tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot, a mely szerint kormányunk a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok kormányával oly egyezményt kötött, hogy a szerzői jog kölcsönösen biztosittassék azon művekre nézve, melyek osztrák alattvalók által ottan keletkeztek és irattak, másrészt azokra nézve, melyek nálunk a mi honfitársaink által szerkesztettek vagy teremtettek.

Ezen egyezményt van szerencsém a t. háznak elfogadás végett ajánlani, ugy, a mint azt az igazságügyi bizottság ajánlja, tudniillik változatlanul; mert ha lényeges változtatást méltóztatnék tenni némely pontban, az újabbi tárgyalásokat tenne szükségessé, a melyek pedig fölöslegesek, miután lényegben a szerzői jog kölcsönösen az egyezmény által teljesen biztosítottnak látszik és ezen kölcsönösség a mi honfitársainkra nézve annyiban előnyösebb, mert nálunk, a mint tudni méltóztatik, azon kedvezményi idő, mely a szerzőnek tulajdonjogára nézve bizonyos határokat szab, hosszabbra tétetett, mint a Lajthán túli tartományokban. Ennélfogva ajánlom a t. képviselőháznak ezen törvényjavaslatot elfogadásra. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve; hogyha tehát szólani senki sem kiván, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni méltóztatik. *(Helyeslés.)*

Következik a részletes tárgyalás.

Először a czím.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét, bevezetését, az I. és II. czikket, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak. Olvassa a III. czikket).*

Matuska Péter előadó: A harmadik czikk 2-ik bekezdésében az első szó „mégis" helytelenül van a szövegbe felvéve és felcserélendő volna a „mindazonáltal" szóval.

Ajánlom e változtatás elfogadását. *(Helyeslés.)*

Elnök: A III. czikkben a bizottság stylaris módosítást ajánl s a 2. bekezdés első szava helyett: „mégis" ezen szót: „mindazonáltal" kivánja tétetni. Azt hiszem, t. ház, az előadó javaslatát méltóztatik elfogadni.

Következik a IV. czikk.

Szathmáry György jegyző *(Olvassa a IV. czikket.)*

Matuska Péter az igazságügyi bizottság előadója: A IV. czikkben az igazságügyi bizottság nézete szerint helyesebb lenne a szerkezet, ha az első bekezdés után pont helyett pontosvessző tétetnék és a második bekezdés, mely az első bekezdésben foglalt intézkedésnek kiegészítő része, az elsőhöz csatoltatnék. Ez esetben természetesen a második bekezdés elején nem nagy „A" hanem kis „*a*" állana.

Elnök: A IV. czikkhez a bizottság azt a styláris javaslatot teszi, hogy az első és második bekezdés egybefoglaltassék, az első bekezdés után pontosvessző, a második elején pedig kis „*a*" álljon. Azt hiszem, ezt méltóztatnak elfogadni. *(Helyeslés.)*

E szerint a törvényjavaslat részleteiben is el lévén fogadva, végleges megszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

Következik a pénzügyi és közgazdasági bizottság 352. számú jelentése, „az értékpapirok adásvevése és a tőzsdeszerű adásvevési s egyéb beszerzési ügyletek után fizetendő illetékekről" szóló 298. számú törvényjavaslat tárgyában.

Azt hiszem, méltóztatnak a bizottsági jelentést felolvasottnak tekinteni és igy az általános vitát megnyitom. Az első szó illeti a bizottság előadóját.

György Endre, a közgazdasági bizottság előadója: T. ház! Istóczy Győző és több képviselő ur az értékpapirok adásvevése és a tőzsdeszerű adásvevési s egyéb beszerzési ügyletek után fizetendő illetékek tárgyában törvényjavaslatot nyujtottak be, melynek értelmében, hogy röviden fejezzem ki magamat, az értéktőzsdén és azon kivül tőzsdeszerűleg kötött adás-vevési és beszerzési ügyletek százalékos illeték alá vettessenek, még pedig az értéktőzsde üzletei után $^1/_{10}$ promille, a gabnatőzsde ügyletei után pedig $^2/_{10}$ pro mille fizettetnék. E tárgyban a közgazdasági és pénzügyi bizottsag a következő határozati javaslatot ajánlja a t. háznak. *(Olvassa.)*

Digitized by Google

„A képviselőház jogosultnak tartja ugyan elvileg a tőzsdén vagy azonkivül kötött tőzsdeszerű adásvevési vagy más beszerzési ügyleteknek illeték alá vonását: a 298. számú törvényjavaslatot azonban ez alkalommal időszerűnek nem tartván, nem fogadja el, hanem utasitja a kormányt, hogy a kérdést figyelemmel kisérje s annak idején e tárgyban megfelelő javaslatot terjeszszen elő".

Azon indokok, melyek a közgazdasági és pénzügyi bizottságot vezették, a következők: Először is a bizottságok egyike sem osztja — nem is reflectálva azon felekezeti ellenszenvre, mely az indokolásban nyilvánul és a mely a képviselőház tárgyalása alá nem tartozik — azon ellenszenvet, mely a jelen törvényjavaslat indokolásában a tőzsdék ellen nyilvánul. A tőzsdét mindkét bizottság nem tekinti egyébnek mint egyszerű vásárnak és én a magam részéről bátran merem azt a tudományos meggyőződésemet kimondani, hogy nemcsak a tőzsde, de maguk az oly sok ízben kárhoztatott differentialis üzletek is elméletileg jogosultak és nem minden körülmények közt kárhoztatandók. Igen is történnek a tőzsdén is visszaélések, mint a dolog természete szerint minden vásáron történnek. De magukért e visszaélésekért az institutiót elitélni nem lehet. A differentialis üzlet, melyre az ellenszenv irányul, például a berlini tőzsdén a feljegyzések szerint 10.000,000 forgalomnak körülbelül 8—9 millió és ha talán ezen forgalomnak egy tekintélyes része tisztán szédelgésre vezethető vissza, vagy annak egy része ezen gyanuban kell hogy álljon, mert hiszen minden tőzsdeszerű dolognál fordulnak elé ép ugy mint minden vásárlásnál, félrevezetések: ezért maga ezen intézmény, mint intézmény ellen ellenszenvet táplálni egyáltalábau nem lehet. *(Közbeszólások a bal- és szélső bal némely padjairól: Nem is az ellenszenv vezet bennünket!)* Hanem túl kell emelkedni azon fölfogáson is, mely az irodalomban és a közéletben is újabb időben igen gyakran nyilvánult, hogy oly intézkedések, vagy oly intézmények, melyek ellenszenvvel találkoznak; mintegy büntetésből, adóval sujtassanak. Hiszen az államkincstár nem büntető közeg. Ha egyáltalában valamely üzlet elitélésre méltó, annak rendes útja, azon üzlet eltiltása; *(Helyeslés a jobboldalon)* tehát én azt hiszem, hogy az adókincstár czéljaitól igen messzire távoznék, ha azért, mert egyes üzletek vagy intézmények büntetésreméltónak találtatnak, valaki által az proponáltatnék, hogy azok adóval sujtassanak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Áttérek a második argumentumra, nevezetesen arra, hogy az államkincstár szempontjából jövedelemre szükség van. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen álláspontot tökéletesen elfogadom. És bátor vagyok már most jelezni azon meggyőződésemet, hogy a jelenlegi pénzügyi helyzetben adóemelésre igenis szükség van. *(Közbeszólások a bal- és szélsőbaloldal némely padjairól: Tessék új adókat behozni!)* Abban a meggyőződésben is vagyok és egyáltalában nem látom magamat azon meggyőződésben legkevésbé sem megingatva, hogy az államkincstár jelen helyzetében új adókra is szükség van. De azt tartom, hogy ezen új adókat helyesen kell megválasztani s azok behozatalával nagyobb károkat okozni, mint a mennyit a várható eredmény csak kis mértékben compensálhatna, egyáltalában nem tanácsos. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Nézzük a törvényjavaslat alapján felállítandó adórendszernek esetleges jövedelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* Az értéktőzsdei ügyletek az 1. §. szerint $^1/_{10}$ pro mille illeték alá esnek. Már most ezen kulcs szerint, hogy 1000 forint adójövedelem befolyjon, 10 millió értékű üzletet kell megkötni. Ugyancsak merésznek kell lenni itt a számításnak, mely vérmes reményeket költ és szeretném tudni azon számadás alapját, mely szerint a magyar tőzsdén, specialiter pedig a budapesti tőzsdén, hány 10 millió forintnyi üzlet köttetik meg egy évben, hogy ennek alapján annyi 1000 forint jövedelemre lehetne kilátás. *(Közbeszólások a bal- és szélső baloldal némely padjain: „$^2/_{10}$ pro mille!")* A $^2/_{10}$ pro mille is proponálva van a gabona tőzsdén, de magának a törvényjavaslatnak 4. §-a kiveszi ezen intézkedés, illetőleg ezen $^2/_{10}$ pro mille adózás alól azon adás-vevési és egyéb beszerzési ügyleteket, melyek a szerződő felek egyike által a belföldön termelt vagy előállított tárgyak vagy árúk mennyiségei fölött köttetnek.

Igen helyes intézkedés. Helyesen van átvéve a német törvényből. A magyar belforgalom termékeit csakugyan kimélni kell. De a budapesti gabonatőzsdén, melynek mégis jelentősége és kétségkivül elegendő nagy forgalma van, az ügyleteknek hányadrésze és mily jelentéktelen része az, a mely nem Magyerországon termelt vagy nem Magyarországon vásárolt gabonára vonatkozik.

Én azt hiszem, hogy ezen szakasz alapján $^2/_{10}$ pro mille megadóztatás a gabonatőzsdére egyátalán illusorius úgy, hogy számba egyátalán nem jöhet. Marad tehát tisztán az értéktőzsdének $^1/_{10}$ per mille megadóztatása, mely hogy mily pénzügyi eredményeket szült, arra nézve bátorkodom az igen t. képviselő urakat a német birodalmi törvényhozásban most folyó tárgyalásokra figyelmeztetni, hol ép e miatt igen éles támadások történtek részben a pénzügyminister ur által a tőzsdéken történő kijátszás ellen, *(Zaj a szélső balon)* részben pedig az ellenzék részéről azért, mivel ezen adónak conceptiója szerintök hibás. Nevezetesen egyik hiba az, hogy a tőzsdeszerűség az üzlet megkötésénél nem bizonyitható be minden egyes esetben. A másik pedig az, hogy épen e szakasz alapján mely a t. képviselő urak javaslatába szintén fel van véve, a forgalomnak egy nagy

Digitized by Google

része a megadóztatás alól egyszerűen kimenekül. Ha már most, t. képviselőház, a németországi nagy tőzsdék mellett, hol, hogy mást ne említsek, ott vannak a berlini, hamburgi, stettini, frankfurti stb. nagy tőzsdék és a hol a német birodalmi controllapparatus, az adó alóli kibúvás ellenőrzése kétségkivül sokkal szigorúbb, vagy legalább is oly szigorú, mint a hogy nálunk keresztülvihető volna — ezen adónak összes jövedelme a legutolsó kimutatások szerint alig több, mint 7 és fél millió márkára ment; és ha már most ezen számításokat alkalmazzuk a bécsi tőzsdére s az érték forgalom tekintetében a bécsi tőzsdénél legalább is $^9/_{10}$ részszel csekélyebb forgalommal a budapesti tőzsdére akkor én azt hiszem, a legvakmerőbb számítás szerint legfelebb — és ezzel igen sokat mondok 30,000 forintra tehető azon bevétel, mely ez alapon elérhető volna. *(Egy hang a szélső baloldalon: Jó lesz az operára!)* Én azt hiszem, az opera kétségkivül nagyon megköszönheti a képviselő ur gondoskodását, ha ugy tesz, mint a csíki gazda a barátokkal, tudniillik ha azt a borjúját, a melyik nem kerül meg, hagyja az operának. *(Derültség.)*

Az értéktőzsde megadóztatatása tehát egy szerfelett minimalis eredményt juttatna az államkincstárnak. Mindakét bizottság azt hiszi, hogy ezen megadóztatás tökéletesen jogosult. Elvi jogosultságát vitatni egyáltalában nem akarjuk. *(Egy hang a szélső baloldalon: Nem lehet!)* Bocsánatot kérek, e felett egy hosszú tudományos vita folyt az irodalomban és a parlamentekben. Ha méltóztatott a német törvényjavaslatot átvenni, akkor méltóztassék annak indokolását és tárgyalásait is elolvasni, a hol igen nyomós argumentumok emelkednek minden forgalmi adó és specialiter ezen adó ellen is. Mi azonban, fájdalom, ezen térre kénytelenek voltunk rálépni, forgalmi adókat decretáltunk, illetékeket decretálunk az adás-vevésnél, a jogok biztositását a telelekkönyvi rendszer mellett az illeték kötelezettségéhez fűzzük, tehát a mi tényleges viszonyaink közt kifogást ezen adó ellen, mely a forgalmat kétségkivül gátolja, egyátalán nem tehetünk és azt mint eddigi adórendszerünk logicai consequentiáját elvileg igenis concedáljuk.

Azonban a kérdés nálunk nem ez alapon áll elbirálás alatt. Egészen más szempontok voltak Német és Olaszországban, a hol ily rendszer hozatott be, nevezetesen ott a forgalom, mely megadóztatás alá vonatott, a nagy tőzsdékről nem vonulhatott más felé; de a mi viszonyaink közt — és ez az argumentum volt döntő mindakét bizottság előtt mindaddig, a mig a monarchia másik felében, specialiter a bécsi tőzsde, melylyel szemben a mi gabnatőzsdénk bizonyos tekintetben önállóságra tett szert, de a melynek a mi értéktőzsdénk csak igen kicsinyitett kiadásokban követője, tökéletesen absorbeálással fenyegeti a budapesti forgalmi életet. Bécsben szabad a forgalom, nálunk pedig e javaslaslat elfogadása esetén kötve volna, mert nemcsak az illetékkötelezettség nyomná azt, hanem hogy az illetékkötelezettség keresztülvihető legyen, arra igen helyesen a törvényjavaslat maga is contemplálja a kötjegy-kényszert, a mely szintén zsibbasztaná a forgalmi életet. Ha már most a bécsi tőzsde forgalma teljesen szabad volna, mig a budapesti tőzsdén a kötjegy és illeték-kötelezettség behozatnék, az csakis a mi kárunkra volna, minthogy a még most is egyátalában nem emancipált forgalom visszakerülne Bécsbe és a magyar kereskedelem önállósítására való törekvés e téren épen a mi intézkedésünk folytán tökéletesen megsemmisülne.

A közgazdasági és a pénzügyi bizottságok tehát szemben láttak egy nagyon minimalis pénzügyi eredményt egy mathematicai bizonyossággal előrelátható nagy pénzügyi veszteséggel; és épen azért, daczára, hogy helyesnek tartják elvileg ezen adót, daczára, hogy a pénzügyi helyzet a jövedelmi források teljes kiaknázását teszi szükségessé, azt mégis időszerűnek nem tartjuk addig, mig a monarchia másik részében e tekintetben felállitandó határozott álláspontot foglalnak el és épen azért megelégszünk azzal, hogy a kormány utasítassék, hogy ezen kérdést figyelemmel kisérje és annak idején javaslatát megtegye. Ajánlom a határozati javaslatot elfogadásra. *(Helyeslés a jobboldalon és a középen.)*

Elnök: Istóczy képviselő urat mint a törvényjavaslat beadóját, illeti a szó.

Istóczy Győző: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Mint a törvényjavaslat beterjesztője, előre is kijelentem azt, hogy én a közgazdasági és pénzügyi bizottságok határozati javaslatait nem fogadom el. Nem fogadhatom el pedig annál kevésbé, mert én e bizottságok határozati javaslatainak irott indokolása és a t. előadó ur szóbeli indokolása közt egyrészről, másrészről pedig a határozati javaslatok között logicai összefüggést nem látok.

Ugyanis a két bizottsági jelentés és a t. előadó ur is beismerik, hogy ők a tőzsdeadót jogosultnak és szükségesnek tartják; ennek daczára azonban mégis arra concludálnak, hogy a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat ne fogadtassék el s ekként a tőzsdei ügyletek ne vonassanak százalékos illeték alá.

S itt nem malaszthatom el kiemelni azt az anomaliát, hogy a közgazdasági bizottság indokolása sokkal méltánylóbban nyilatkozik a tőzsdeadóról pénzügyi szempontból, mint maga a pénzügyi bizottság, a melynek pedig a kérdést tisztán pénzügyi s nem egyszersmind közgazdasági szempontból kellett volna tekintenie. Hát ez bizony

Digitized by Google

anomalia, főleg ha tekintetbe vesszük azt, hogy a t. pénzügyi bizottságnak még eddig nem volt bevett szokása a hozzá utasított adóügyi törvényjavaslatok ellen közgazdasági szempontból scrupulusokat csinálni magának, hanem derűre-borura elfogadott minden adóügyi javaslatot, a mint bizonyára szó nélkül meg fogja szavazni a t. pénzügyminister ur által minapi kijelentése szerint, a bélyegilletékek és a szállitási adó felemelése tárgyában legközelebb benyujtandó törvényjavaslatot is a nélkül, hogy közgazdasági szempontból aggályai fognának lenni arra nézve, hogy például a szállitási adó felemelése Magyarország árúforgalmát nem fogja e megbénitani?

A közgazdasági bizottság — a melynek mellesleg megjegyezve, még eddig nem volt szava adóügyi kérdésekben, kivételt egyes-egyedül a börzeadó képezvén — mondom, a közgazdasági bizottság és a pénzügyi bizottság jelentései, valamint a t. előadó ur is, egyik főérvül hozzák fel a tőzsdeadó ellen, hogy az állítólag csekély jövedelmet hozna, mert Németországban is csekély pénzügyi eredményt mutat állítólag fel.

Hát most már előttünk fekszik a német tőzsdeadó egy egész évi jövedelméről szóló kimutatás, a mely megdönti a tőzsdeadó elleneseinek e részbeni állításait. A német birodalomban ugyanis befolyt tőzsdeadó czímén az 1885. október 1-től, vagyis a tőzsdeadó-törvény életbeléptétől egész 1886. október 1-ig terjedő egy év alatt összesen 8.002,333 márka, a mi osztrák értékben közel öt millió frtot tesz ki. Igaz, hogy a német birodalmi budgetben ennél nagyobb bevétel irányoztatott elő az első évre a tőzsdeadóból; — de, hogy a praeliminált összeg nem éretett el, annak az okát Scholz pénzügyminister a német birodalmi gyülés f. hó 1-én tartott ülésén világosan megmagyarázta. *(Halljuk!)* Scholz pénzügyminister ugyanis oda nyilatkozott, hogy a tőzsdeadó Németországban csak a sikkasztások, az illetékmegrövidítések miatt hoz kevesebb jövedelmet, mint előirányozva volt, a miből kitünik az is, hogy csak alkalmas utakat-módokat kell keresni az illetékmegrövidítések sikeres megakadályozására és megtorlására s a tőzsdeadó Németországban is meg fog felelni a hozzá kötött várakozásoknak. *(Ugy van! a baloldal némely padjain.)*

Már most, hogyha Németországban, daczára minden illetékmegrövidítésnek, daczára minden sikkasztásnak, a tőzsdeadó az első egy év alatt öt millió frtot jövedelmezett — ugy nálunk, ennek csak egy tizedrészét számítva is, be fog hozni ötszázezer frtot, a mely összegnek igen jó hasznát fogjuk venni most, a mikor az 1887-ik évre az államháztartási deficit hivatalosan 22 millióra számíttatik, a félhivatalos lapok beismerése szerint pedig a tényleges deficit 54 millióra fog rugni. *(Ugy van! balfelől.)*

A tőzsdeadó ellen felhozott azon kifogás se próbaálló, hogy ha az nálunk behozatik, Ausztriában pedig nem, akkor az értékpapir és a gabonaüzlet egy része hazánkból Austriába, Bécsbe tereltetik. Mert a míg Magyarország gabonatermő ország lesz, az pedig mindig lesz — bizonyára gabonakereskedőink is lesznek; s ha, a mi különben alig hihető, a zsidó gabona-kereskedők a csekély tőzsdeadó miatt, hátat találnának forditani Magyarországnak a mi utóvégre is nem lenne valami nagy baj — majd támadna helyükbe azonnal egy hazafias keresztény-magyar gabonakereskedő-osztály, a mely hű maradna ehhez a földhöz a csekély börzeadó daczára is s a mely keresztény-magyar gabonakereskedő osztály létrejöttét és megizmosodását épen a minden tisztességes versenyt leszorító zsidó gabonakereskedők elharapódzása tette mindeddig lehetetlenné, a mint hogy tény az is, hogy ők pusztították ki majdnem teljesen a hajdan virágzó volt keresztény-magyar gabonakereskedői osztályt is. *(Ugy van! a baloldal némely padjain.)*

De aztán más részről tekintetbe kell vennünk azt is, hogy Ausztriában viszont meg azért haboztak eddig behozni a tőzsdeadót, mert ott viszont meg attól tartanak, hogy ha azt előbb behozzák, mint mi, akkor a tőzsdei forgalom Bécsből Budapestre lesz elterelve. Csak tegyük meg mi magyarok az első lépést a tőzsdeadó behozatalával s biztosak lehetünk benne, hogy Ausztriában is azonnal behozzák azt, mert hisz ott is égető szükség van az alkalmi bevételek szaporítására; — s aztán ugy az osztrákok, mint mi magyarok is megszabadulunk majd attól a fenyegető szörnyű veszedelemtől, hogy börzezsidóink elhagynak bennünket, búcsút véve a kapufélfától.

És itt a t. előadó urnak még nehány megjegyzésére akarok reflectálni. A t. előadó ur minket felekezetességgel vádol, hogy mi ellenszenvvel viseltetünk a börze iránt azért, mert zsidó.

Erre az én megjegyzésem az, hogy köztudomásulag, a mit a t. előadó ur sem fog kétségbe vonni, a börzén majdnem kizárólag zsidók ügyködnek. Mi a gyermeket csak a maga nevén nevezzük meg és van bátorságunk ezt tenni. Bennünket nem vezérel ellenszenv, mint a t. előadó ur jelezte, hanem vezérel az államnak érdeke és ha bennünket ellenszenvvel vádol az előadó ur a börze-zsidók iránt, ugy feljogosít bennünket arra, hogy mi meg viszont a pénzügyi és közgazdasági bizottságot és a t. előadó urat vádoljuk a börze-zsidók iránti túlságos rokonszenvvel. *(Helyeslések. Ugy van! a bal- és szélső bal némely padjain.)*

Mi csak azt akarjuk, hogy a kik legkönnyebben szerzik a pénzt, azok is hozzájáruljanak a közterhek viseléséhez legalább is azon arányban, a melyben az adófizetők többi osztályai.

Digitized by Google

(Helyeslések. Ugy van! a bal- és szélső baloldal némely padjain.)

Ha tehát, mint a t. előadó ur constatálta, a két bizottság is jogosultnak tartja a börzeadót és hogy az abból befolyó jövedelemre állami pénzügyi sanyarú viszonyaink között szükségünk van, vonjuk le ezen praemissákból az egyedüli helyes következtetést azzal, hogy fogadjuk el tárgyalás alapjául a jelen törvényjavaslatot, a melyet, ha a deficit fedezésének gondjai között sorvadó t. pénzügyminister ur elfelejtett eddig beterjeszteni, ne vegye senki rossz néven mitőlünk, hogy azt mi terjesztettük be.

Ezek után, a midőn ujból kijelentem, hogy a közgazdasági és pénzügyi bizottságok határozati javaslatait nem fogadom el, bátor vagyok elfogadásra ajánlani a t. háznak a következő határozati javaslatot: *(Halljuk! Halljuk!)*

Határozati javaslat.

A képviselőház az értékpapirok adásvevése és a tőzsdeszerű adásvevési s egyéb beszerzési ügyletek százalékos illeték alá vonását az egyenlő közteherviselés elve szempontjából is igazságosnak és szükségesnek, az állam sanyarú pénzügyi viszonyai között pedig elodázhatlannak jelentvén ki, a 298. számú törvényjavaslatot általánosságban, a részletes tárgyalás alapjául elfogadja s ujból a pénzügyi bizottsághoz utasítja a végből, hogy ez a törvényjavaslatot részleteiben megvitatva, jelentését a háznak mielőbb s még oly időben terjeszsze be, hogy a törvényjavaslat a házban még az 1887-ik évi költségvetés tárgyalása közben letárgyaltathassék. *(Élénk helyeslések a bal- és szélsőbaloldal némely padjain.)*

Margitay Gyula: T. ház! Midőn ezen általunk, illetve Istóczy Győző t. barátom s társai által a t. ház elé benyujtott törvényjavaslat fölött a bizottságoknak a törvényjavaslat elejtését indítványozó határozatát láttam, meglepetve gondolkozóba estem a felett, hogy ugyan mi lehet ezen épen nem várt határozati javaslatnak valódi indoka? Mert ezek az indokok, melyeket a bizottságok felhoznak és a melyeket itt a t. előadó ur is hangsúlyozott, nem indokok, pusztán egynehány szó súly nélkül, mely nem győzhet meg és nem elégíthet ki senkit, mert még ürügynek is gyenge és erőszakolt. Avagy indok-e az, hogy a tőzsdeadó behozatala azért nem volna czélszerű nálunk, mert az ártana gabnakereskedelmünknek. Hogyan? Hiszen a mi a tőzsdeadót illeti — itt mellékesen megjegyzem, hogy a bizottságokban ugy, mint a t. előadó ur is, mindig csak a gabnakereskedelmet emlegették, pedig a gabnán kivül más terményes is vannak — mondom, a terménytőzsdeadót illetőleg határozottan hangsúlyozza a törvényjavaslat, hogy a tényleges effectiv adásvételek illeték alá nem vonandók és csak azon tőzsdeszerű kötések, melyek fictiv állaga sohasem kerül szállítás alá és melyek árkülönbözetre köttetvén, tulajdonképen nem is adásvételek, hanem fogadásszerű szerencsejáték-kötések, melyeknél a szerződő felek egyik részének, tudniillik a melyik vesz, a kötés előtt, másik részének pedig, a melyik ad, a kötés után nagyon is érdekükben fekszik, hogy terményeink árát mentül alacsonyabbra lenyomhassák, mely czél elérésére minden furfangot fel is használnak, ennélfogva gabnakereskedelmünknek nemcsak nem használnak, de sőt nagyon is sokat ártanak. Mondom, e tőzsdeszerű kötéseket czélozza a törvényjavaslat a kötjegykényszer által illeték alá vonatni. Hogy pedig ez, mi uton és mi módon árthatna a mi gabnakereskedésünknek, azt valóban nem vagyok képes belátni, sőt ellenkezőleg, arról vagyok meggyőződve, hogy az indokolás e része pusztán a törvényjavaslat népszerütlenítésére czéloztatott.

De lappang még, t. ház, az indokolások közt ennél sokkal nevetségesebb indok is, melyet maga az előadó ur is kiemelt, nevezetesen az, hogy a tőzsdeadó behozatala azért sem volna czélszerű, mert annak jövedelmező volta még nincsen kipróbálva. Bocsánatot kérek, t. ház, de kénytelen vagyok megjegyezni, hogy én ez indokot nagyon is komikusnak tartom. Igen kiváncsi volnék hallani, miképen képzelik a bizottságok a tőzsdeadó jövedelmezőségének kipróbálását, ha életbe nem léptetik, hogy adatokat szerezhessenek, szeretném tudni, hogyan tudnák megtanulni a lovaglás mesterségét ló nélkül. Az természetes, hogy nálunk a tőzsdeadó jövedelmezősége nincs kipróbálva, miután mind ez ideig nem volt tőzsdeadó és nem lehet kipróbálni mindaddig, mig nem lesz tőzsdeadótörvény. Avagy tán azon véleményben volnának a bizottságok, hogy a magyar törvényhozótestület még oly kiskorú, hogy csak a más államok által kipróbált törvények átvételére, helyesebben lefordítására képes? és hogy a mi pénzügyi közegeink, kezdve a t. pénzügyminister urtól le az utolsó fináncig, olyan tehetetlenek volnának, hogy egy törvény végrehajtását képtelenek volnának foganatosítani, hacsak arra idegen államokból megállapított schemákat és blanquettákat nem hozhatnak be? Bizony, t. ház, az nagyon szomorú megvilágítása volna a mi állapotainknak! De én azt hiszem, hogy ennyire még se vagyunk. Nem vagyunk annyira tehetetlenek, hogy mert kezdeményezni képtelenek volnánk, el kellene ejtenünk a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot. De, ha még annyira volnánk is, ha a magyar törvényhozó testület csakugyan annyira fejletlen lenne, hogy csak azt volna képes utándadogni, a mit már Német-, Franczia- vagy Angolországok kimondottak és ha a pénzügyminister ur olyan ártatlan csecsemő volna is, hogy csak a mások által készí-

Digitized by Google

tett ösvényen tudna odább döczögni: még akkor sem volnánk kénytelenek a szőnyegen levő törvényjavaslatot elejteni, mert hiszen a tőzsdeadó behozatala nem úttörő munka. A tőzsdeadó Németországban körülbelül 1½ éve be lévén hozva, ott már próbálgatták is, tehát onnan schemákat és blanquettákat is lehetne hozni, ha szükség volna rájok.

Ez ellen ugyan a bizottságok azt hozzák fel az indokolásukban, melyet az előadó ur is hangsúlyozott beszédében, hogy a tőzsdeadó még Németországban sincsen véglegesen kipróbálva. Elismerem, hogy nincs. Elismerem, hogy a tőzsdén forgó tőke ravasz és a zsidó pénzemberek, a kik a milliomokra menő számokkal játszanak, minden furfangot felhasználnak, hogy kivonhassák magukat a közterhek viselése alól. De, t. ház, mit mondanának arra a gazdára, a ki azért hagyná vetetlenül földjét, mert a termésből lophatnak is. Az, hogy most rögtön nem vagyunk képesek oly törvényt alkotni, a melyet a ravasz börzezsidók itt-ott ki ne játszhatnának, tehát egyátalában ne hozzuk be a tőzsdeadótörvényt; ez gyarló okoskodás volna, t. ház s bölcseségben nem erősebb a törökénél, a kik azért nem tapasztják be házuk oldalát, mert ugyis lehullhat róla a vakolat. De hát mi, t. ház, nem vagyunk törökök és mind ez ideig nem is igen tartózkodtunk kivált újabb adók behozatalánál azon aggodalom miatt, hogy hátha kijátszszák azokat, avagy nem be van-e nálunk hozva például az örökösödési százalék és a tőkekamatadó? Már pedig ha azért nem czélszerű valamely törvényt megalkotni, mert az még nincsen végleg kipróbálva és nem hozható meg ugy, hogy itt-ott ki ne lehessen játszani, akkor nem kellett volna behozni az örökösödési százalékot sem, mert hiszen azt is igen sokan, különösen pedig a készpénzt és liquid követeléseket öröklő zsidók az öröklött érték legnagyobb részének eltagadása által kijátszszák. Ekkor nem kellett volna behozni a tőkekamatadót sem, mert hiszen a mai váltópraxis mellett, a mint ez a Hay Bernát-féle fenyítőperekből is látható, a mi kitünő hazafiságú és eleven észjárású zsidó polgártársaink, a jó ég tudja, hány millió után nem fizetnek tőkekamatadót.

Hogy nehéz oly törvényt alkotni, a melyet a furfang ki ne játszhasson, ez igaz; de ez korántsem indok arra, hogy egyáltalában ne hozzuk meg a törvényt. Sőt ellenkezőleg, ennek ösztönzőnek kell lenni arra, hogy a törvényt minél előbb meghozzuk s aztán tanulmányozzuk azt a gyakorlatban és a tapasztaltakhoz képest igazítsunk rajta, javítsuk, fejleszszük és tökéletesbítsük. A furfang megvan és meg is lesz mindig; de ez nem ok rá, hogy mi hajoljunk meg előtte, törvényt elébe mielőbb s ha azt is áthágja, a legszigorúbb fenyítékkel kell megtorolni a törvényszegést.

T. képviselőház! Még e törvényjavaslat benyujtásának idejében hallottam egy pár zsidótól, hogyha nálunk a tőzsdeadó behozatik, a börzianerek ugy fognak magukon segíteni, hogy majd elmennek a bécsi tőzsdére játszani. Meg vagyok róla győződve, t. ház, kivált miután az előadó ur is hangsúlyozta, hogy ez a két zsidó ezt nemcsak nekem, hanem a bizottság tagjainak is elmondta, legalább ugy a bizottságok indokolásaiból, mint az előadó ur beszédéből is határozottan az tünik ki, hogy őket legalább részben az ettől való félelem is ösztönözte arra, hogy a t. háznak a törvényjavaslat elejtését ajánlják.

T. képviselőház! Én pedig ezen félelmet teljesen alaptalannak tartom, mert a mi börzezsidócskáink sohasem fognak a bécsi börzezsidók körmeik közé futni, épen ugy nem, mint a hogy nem indul vadászatra a macska az ő oroszlán atyafiával. De tegyük fel mégis a könnyen megijeszthető urak kedveért, hogy a magyarországi börzemacska látogatásra merészkedik bécsi atyafia odujába. Nos, hát mit fogunk mi az által veszíteni, ha nem hozzuk meg a tőzsdeadótörvényt? A kincstár ezen a czímen ugy sem kap egy krajczár jövedelmet sem, ha pedig behozzuk és a nagyobb játékok csakugyan elvonatnának Budapestről Bécsbe és a kincstár ezen esetben tőzsdeadó czímen csak igen kevés jövedelmet kapna is, vesztettünk-e mi az által, hogy Katz ur Kohn urtól nem a budapesti, hanem a bécsi tőzsdén kötött szerencsejáték által nyert 100,000 frt különbözetet.

Igaz, hogy ezen esetben Katz ur a tőzsdeadótörvény mellett sem fogna a nyert százezer forint után illetéket a kincstárnak fizetni, de hát fizet-e ma, midőn nincs tőzsdeadó? Vagy attól félnek-e talán a t. bizottságok, hogy Katz ur szőröstülbőröstül és nyert százezer forintostól elköltözik innen? Fájdalom, nem költözik el, mert neki nagyon jó itt, hol az ő százezreivel lépten-nyomon oly pénzügyi műveleteket csinálhat, a mely megöl bennünket és milliomossá teszi őt. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

De tegyük fel mégis, hogy elköltözik; munkaerőt, productiv elemet vagy kiváló egyéniséget vesztett benne a nemzet, a magyar társadalom? Nem! Csupán egy hazárdjátékost, a ki tőzsdelátogatással keresi meg millióit; de nemzetgazdaságilag nem producál semmit, pénzét nem bocsátja az ipar, kereskedelem, mezőgazdaság fejlesztésére a nép közé, hanem a tőzsdén forgatja azt, sőt minthogy nagy pénzt von magához, kivonja a kivonható idegen tőkéket is a közforgalomból és viszi a tőzsdére azt is.

A tőzsdén forgatott tőkéjétől, millióitól adót nem fizet, a közteher viselésében részt nem vesz, közczélokra nem ad, jótékonyságot nem gyakorol, tőle irodalom, művészet teljesen elveszhet; egy szóval kevesebbet ér a társadalomra nézve az

Digitized by Google

utolsó tót napszámosnál. *(Derültség.)* Mert vajjon nyereség-e a társadalomra nézve az, ha mentül több hazárdjátékosai vannak, kik nem productiv elemek, hanem egyszerűen játékosok. Nyereség-e specialiter a magyar társadalomra nézve, ha nagy, virágzó játékbarlangja van, a hol az őrületes játék folytán a közforgalomból elvont milliók egyes kezekben tömörülnek össze. *(Helyeslés a bal- és a szélső baloldal némely padjain.)* Ha nyereség, akkor miért nem tett már eddig lépéseket a pénzügyminister ur, hogy a monte-carloi játékbarlang bérlője nálunk üsse fel sátorfáját, ez legalább pár millió jövedelmet hozott volna évenkint a kincstárnak. A pénzügyminister urat ebben valószinüleg erkölcsi indokok gátolják, *(Derültség a szélső baloldalon)* de akkor, ha a monte-carloi játékbarlangot erkölcstelen intézménynek tartja, ha őrizkedik azt nálunk meghonosítani, miért viseltetik mégis oly gyöngéd kegyelettel a tőzsde iránt és miért akarja azt még attól is megkimélni, hogy a közterhek viselésében legalább némi részt vegyen; avagy a roulettejátékos és tőzsdejátékos nem egyformán játékos-e? Nem mind a kettő az esetlegre épít-e a nélkül, hogy producálna.

Ha pedig nem nyereség, akkor mért kellene félnünk a börzianerek távozásától, mikor belőlük tőzsdeadó nélkül a társadalomnak úgyis semmi haszna, de sőt kára van? Mert nemcsak hogy példaadással elvonják a munkaerőt a komoly munkától könnyelmű játékra csábítva, hanem kivonják a kivonható idegen tőkéket is onnan, a hol az termékenyítene: a közforgalomból és viszik a tőzsdére azt is.

T. ház! Nagyon jól tudom, hogy vannak oly intézmények, melyek erkölcstelen alapon állanak ugyan, de némely állam által mégis megtüretnek, mert a kincstárnak nagy jövedelmet hajtanak. Ezen erkölcstelen alapon álló intézmények egyike pl. a kis lutri. A kis lutrinak, ennek a hivatalosan mételyező és ép a legszegényebb néposztályt kifosztó intézménynek fentartását azzal indokolja a pénzügyminister ur, hogy fönn kell tartani, mert az a kincstára nézve pótolhatatlan jövedelmi forrás. Egy másik. szintén erkölcstelen alapon álló szédelgés az is, melyet a börzianerek a sorsjegyek igérvényeinek elárusitása által arczátlan zsidó ügynökökkel a nép között üzetnek.

Elnök: Kérem a képviselő urat, válogassa meg kifejezéseit. Nem szokás a parlamentben így beszélni.

Margitay Gyula: De mivel az általuk összeharácsolt pénz bizonyos percentjét a kincstárnak bélyegekben fizetik, az állam által eltüretnek.

De tekintsünk el, t. ház, az erkölcsi szempontoktól, melyekből kiindulva minden efféle játékot el kell ítélni. Nézzük a dolgot a pénzügyminister urnak szemüvegén át.

Erkölcstelen ugyan az intézmény, de fentartandó, mert az állam jövedelmeit szaporítja. Teszi-e ezt tőzsdeadó nélkül a tőzsde, ez a szintén játékra és esetlegre alapított intézmény? Nem. De hát akkor miért tűri az álladalom; vajjon türné-e a kis lutrit, ha a kincstárnak semmit sem jövedelmezne? Bizony pedig a tőzsde sem egyéb mint a milliomosok kis lutrija, a hol Katz-ok és Kohn-ok játszanak a gazdák és iparosok productumaira és rovására.

T. ház! Egyetlen indok igazolná csupán a tőzsde-intézménynek az államban való megtűrését: az, ha a tőzsde jövedelmező volna a kincstárra, ha az ott létrejött kötések is ép úgy, mint bármely más szerződés, adó alá vettetnének. És miért van mégis, hogy a pénzügyminister úr a törvényjavaslat elejtése mellett van engagirozva? Csekélylené talán azon jövedelmet, mely a tőzsdeadó behozatala által a tőzsdén kötött ezres, százezres szerződések után a kincstárba folyandó lesz? Legalább az előadó ur beszédéből azt is lehet következtetni. Ha a napszámos asszony 20 krajczárja, melyen nem éhező gyermekének vett kenyeret, hanem reskontót szerzett, kedves a kincstár előtt; ha a szegény földmívelőtől elárúsított marhája után nem átallja behajtani az ötkrajczáros illetékeket, szeretném tudni, mily oka lehetne csekélyleni a tőzsde játékosaitól beszedendő forintokat? *(Ugy van! Helyes! Helyes! a szélső baloldalon.)* Vagy azt hiszi a pénzügyminister ur, hogy méltánytalanabb lenne a munka nélkül, játszva, ezrekkel nyerészkedő börzianerektől megkövetelni a szerződési díjat, mint sem a szegény földmívelőtől, a ki véres verejtékével teszi termővé földjét, a termés után, melynek legnagyobb részét családja emészti fel, jövedelmi adót hajtani be; vagy azt hiszi talán, hogy a tőzsdeszédelgés oly fontos szerepet játszik a nemzeti productiv mozgalomban, hogy akkor, midőn a földbirtokot, ipart, kereskedelmet, munkát, a tudományt, a találmányokat, a lőfegyvert, szóval minden kigondolható értéket, de sőt még a nyomorékságot is annyira megterhelte adóval, hogy már roskadózunk alatta; hogy akkor, midőn ily adózási rendszer mellett is csak folytonosan növekedő deficitekkel vánszoroghatunk tovább, a tőzsde játékosait, a tőzsdén forgó milliókat adómentességgel czélszerű dédelgetni? *(Helyeslés a bal- és szélső baloldal némely padjain.)* Észszerű-e az, hogy a tőkét a kis forgalomban, a gazdász, az iparos és a kereskedő kezeiben, hol mint productiv beruházást, megadóztatjuk s mesterséges úton a tőzsdére kergetjük, a hol a börzianerek kezében nemzetgazdaságilag improductiv és mégis adómentessé válik?

Vagy van-e abban méltányosság, igazság vagy csak látszata is az igazságnak, hogy mikor a 100 forintot kereső szellemi munkástól 10 forintot hajt be az állam adó czímén, a milliókkal játszók milliói adómentesek legyenek? A köz-

Digitized by Google

teherviselés elvének realizálása-e az, vagy annak a gyakorlati illustratiója, hogy az államban két osztály létezik: az egyik a munkás, produciv polgárok osztálya, kiknek feladata megkeresni a kenyeret és fentartani az államot; a másik pedig a milliomos börziánerek osztálya, a kik nem produkálnak ugyan semmit, de elnyelik a munkás kenyerét s ezért adómentesek. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

T. ház! Miután a felhozott indokok közül egyik sem birhatta arra sem a minister urat, sem a bizottságokat, hogy a t. ház előtt a törvényjavaslat elejtését indítványozzák s mivel mégis azt teszik, holott indok nélkül semmi sem szokott történni, azt hiszem, hogy valamely ki nem mondott rejtett indoknak kellett annak lenni, mely őket ezen elhatározásra rábirta. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. minister ur beleegyezett abba, hogy a törvényjavaslat kinyomassék, a bizottságokhoz utasíttassék és napirendre tűzessék Bele kellett egyeznie, mert ugyancsak feltünő, gyanús és népszerűtlen lett volna az, ha a minden krajczárra rászoruló pénzügyi kormányzat épen a 22 milliós póthitel tárgyalása előtt néhány nappal oppositiót formált volna egy új és épen nem jelentéktelen adóalapot kimutató törvényjavaslattal szemben. De ezen beleegyezés nem volt őszinte. A t. minister ur fél ettől a törvényjavaslattól s mivel maga nem inídtványozhatta a törvényjavaslatnak napirendről való leszorítását, indítványoztatta azt a bizottságok által, hogy aztán pártjával ezeknek javaslatát szavaztassa meg. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

Itt tehát azon kérdés merül fel előttem, hogy ugyan mi oka lehet a minister urnak ettől a jövedelmet igérő törvényjavaslattól félni? *(Halljuk!)* Mi titkos ok kényszerítette arra, hogy azt leszavaztassa a napirendről, mert hogy leakarja szavaztatni, afelől mindnyájan meg lehettünk győződve. Nem sokat törődnék talán a minister ur az állam pénzügyeinek rendezésével? Vagy azt tegyem fel róla, hogy a börze millióival szemben ő is csak gyarló halandó?

T. ház! Sem jogom, sem szándékom a miniszter urat efélékkel gyanúsítani, hanem akkor mégis miért akarja magát arra utasíttatni — a mint az előadó ur mondotta — hogy a kérdést tanulmányozza s majd akkor terjesszen ez iránt megfelelő törvényjavaslatot a ház elé, ha annak idejét elérkezettnek látja?

Keresem az indokot, a tisztességes és nem gyanusító indokot és aligha csalódom, midőn azt hiszem, hogy a minister ur azért fél ettől a törvényjavaslattól, azért akarja azt most a napirendről leszavaztatni, mert a legközelebb felveendő kölcsön liquidálásáig nem akarna a börze-urakkal collisióba jönni.

Bizony, t. képviselőház, nagyon szomorú dolog, hogy ha önálló állami háztartásunk 20-ik évében már annyira süllyedtünk hitel dolgában, hogy még a budapesti börzezsidókkal szemben is lealázó meghunyászkodásra és kedvkeresésre vagyunk utalva, hogy elhelyezhessük állampapirjainkat. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldal egyes padjain.)*

De eltekintve ettől t. ház, ha a minister urat csakugyan ez az indok ösztönzi a törvényjavaslat elodázására, ha e miatt akarja magát arra utasíttatni, hogy akkor terjeszszen be ez iránt törvényjavaslatot, midőn annak idejét elérkezettnek látja, — akkor mi elbúcsuzhatunk most mindjárt örökre ettől a szegény törvényjavaslattól, meg attól a reménytől is, hogy a tőzsde valaha jövedelmezni fog a kincstárnak s részt vesz a közterhek viselésében, mert ha mi azt az időt akarjuk bevárni, midőn a minden évben újabb hitelre szoruló pénzügyi kormányzat ez iránt javaslatot terjeszthet a ház elé, akkor nagyon soká kell várakoznunk és erősen valószinű, hogy még utódaink is örökölni fogják tőlünk a várakozás jogát. *(Derültség a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

T. képviselőház! E törvényjavaslat elejtése pedig nemcsak pénzügyi kérdés, nemcsak a kincstár fog ez által veszíteni, van még egy másik nagyfontosságú társadalmi szempont is, melyből kiindulva a törvényjavaslat elejtése kiszámíthatlanul káros következményeket vonhat maga után, vagy legalább ezen káros következményeknek egyik legfőbb indító okává lehet. E törvényjavaslat elejtése ugyanis constatálása lesz annak, hogy munka, szorgalom, tudomány, ingatlan birtok, szóval mindaz, a mi érték, a mivel existentiát lehet teremteni, köteles legtöbb esetben erején túl is hozzájárulni az állami terhek viseléséhez, csupán egy: a börzei forgó tőke, a börze milliói vannak ezen kötelezettség alól kivéve, ez van felruházva felségi joggal, nem adózik. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Gondolják meg önök, t. uraim odaát, a hol ugyan most nagyon kevesen vannak, kik hivatva lesznek e törvényjavaslat elejtése fölött majd az „igent“ kimondani, gondolják meg, hogy ez igen messzevágó és nagyon igazságtalan szó lesz, ennélfogva igen könnyen végzetessé is válhatik.

Méltó aggódással észlelhetik önök napról-napra, hogy egy rettenetes társadalmi betegség van elterjedőben az egész földtekén, a mely egyre növekvő dimensiókban jelentkezik, hol Belgiumban, hol Bécsben, hol Oroszországban, hol Amerikában. Jelentkezik tehát minden társadalmi és minden államforma mellett egyaránt. Itt socialisticus, ott anarchicus vagy épen nihilisticus mozgalomnak nevezik ugyan, de szülőoka minden ponton egy és ugyanaz, végeredménye pedig, ha

Digitized by Google

nem orvosolni, csak elnyomni akarják: tűz, pusztulás és általános deroute leend. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

Ezen társadalmi betegség a tőkének egyes kezekben való összetorlódásában és a munka, egyén és ingatlan birtoknak a tőke általi elnyomatásában rejlik.

Hogy a tőke összetorlódása hogyan áll elő, ez alig szorul bővebb magyarázatra. Hiszen mindenki tudja, hogy a milliomosok nem a földmíves ekéje, nem az iparos műhelye, vagy a tudós éji lámpája mellett, hanem a tőzsdejáték termeiben teremnek; nem munka által emelkednek föl a pénzfejedelmi székbe, hanem csak ugy, hogy munka nélkül merő furfanggal szerzett milliók által agyonnyomják és szolgáikká teszik a kis tőkét, a munkás kezet, az ingatlan birtokot és tudományt, mint boa constrictor elnyelnek mindent és meghiznak; elismerem, hogy ezen társadalmi betegség orvoslására, a mennyiben annak csirái nálunk is megvolnának, a szőnyegen levő törvényjavaslat nem elég, de ha törvénynyé válnék, legalább azt mutatná, hogy a magyar állam nem akar a börzén hullámzó nagy tőke mellett minden más elemmel szemben pártállást foglalni; azt fogná mutatni, hogy a magyar törvényhozás nemcsak a papiron, hanem a gyakorlatban is hódol a közteher viselés elvének. Jelentsük ki, t. ház, a törvényjavaslat elfogadása által, hogy mi nem tekintjük a nagy tőkét sérthetlen bálványnak, hogy egyenlőséget, méltányt és igazságot akarunk; igyekezzünk legalább ezen vékonyka orvosság által idehaza az imént említettem betegség esetleges kitörését enyhíteni; ha mi nem igyekszünk bebizonyítani azt, hogy tetteinkben az igazság vezérel, ha mi is a helyett, hogy a milliókat igyekeznénk adó alá vonni, mindig csak a munkás ember kenyerének felét vesszük el és az igazságtalanság érzete által még jobban elkeserítjük a már is zugolódókat s rikítóbbá teszszük a különbséget a megadóztatott munka és zsarnok tőke között, a kizsarolt és elkeserített népek milliói találják nálunk is kezökbe venni a viszás helyzet orvoslását, azok pedig a gyógyszerek alkalmazásában nem igen válogatósak és méltán lehet attól tartani, hogy a legrövidebb és legradicalisabb gyógymódot, az amputálást találják választani. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélsőbal némely padjain.)*

Minthogy pedig a szőnyegen levő törvényjavaslat, habár csak homeopathicus orvosság is, a semminél mégis több és ha egyébről nem, legalább igazságérzetünkről tanuskodand; és minthogy az állam a legcsekélyebb jövedelemre is rá van szorulva, még pedig rá van szorulva ma, rögtön, tegyük félre most az egyszer a pénz hatalmaktóli félelmet és szavazzuk meg a szőnyegen levő törvényjavaslatot.

Én az Istóczy képviselő ur által benyujtott határozati javaslatot pártolom. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbaloldal némely padjain.)*

Gróf Apponyi Albert: T. ház! Magára a tőzsdére vonatkozólag és a tőzsde nemzetgazdasági jelentőségének megítélésére nézve az én álláspontom lényegében rokon azzal, melyet a bizottsági t. előadó ur elfoglal. Nem szabad elfelejtenünk azt, a mit, midőn a tőzsdéről van szó, gyakran szem elől tévesztenek, hogy a tőzsde nem merőben a speculationak, hanem egyszersmind a valóságos kereskedésnek is nélkülözhetlen szin helye; és pedig ugy a terménykereskedésnek, a mely igazolásra nem szorul, mint az értékpapirkereskedésnek, a mely a mai hitelgazdasági rendszer mellett nem nélkülözhető; mert nem nélkülözhető egy oly vásár, a hol az eladó a vevőt, a vevő az eladót biztosan megtalálja.

Némi szó férne azonban a bizottsági t. előadó urnak azon, különben indokolás nélkül, de bizonyos ünnepélyességgel tett kijelentéséhez, hogy az ő tudományos meggyőződése szerint *(Derültség a szélső baloldalon)* a jogosultság nem csupán a tőzsde intézménye, mint piaczra, mint vásárra, de magára a differentialis üzletre nézve is föltétlenül elismerendő — mondom, ehhez némi szó fér.

Hisz itt a kérdésnek szivénél volnánk, ha tudniillik most ideje volna annak, hogy közgazdasági szempontból tüzetesen megvitattassék a kereskedéstől elválasztott speculatio jogosultságának nemzetgazdasági szerepe.

A speculatió vagyis az esélyek mérlegelése tulajdonképen minden akár ipari, sőt mezőgazdasági, akár kereskedelmi vállalkozástól elválaszthatatlan, azzal össze van forrva. Mindenki, a ki bármely termelésbe akarja tőkéjét befektetni, mérlegeli a termények elkelésére, eladhatóságára vonatkozó esélyeket; a kereskedő is, midőn vásárol, hogy eladhasson, mérlegeli ezeket az esélyeket. Tehát minden termelő és minden kereskedő ebben az értelemben a dolog természete szerint egyszersmind speculans.

A miről azonban itt szó van, ez az, hogy a speculatió, az esélyek mérlegelése a valóságos termeléstől és a valóságos kereskedéstől különváltan önálló üzletággá fejlődött. Ezen fejlődésnek jogosultságához, ennek üdvös voltához igenis szó fér, ugy hogy én oly határozottsággal egy tudományos meggyőződést, még pedig helybenhagyó tudományos meggyőződést e tekintetben kimondani, mint a t. előadó ur tette, elég bátor nem volnék. *(Helyeslés balfelől.)*

Ismerem, t. képviselőház, azt az irodalmat, mely az esélyek mérlegelését, mint külön üzletágat nemzetgazdaságilag igazolja, annak hasznát, sőt nélkülözhetlen voltát kimutatni igyekszik. Az mondatik, hogy a speculatio, mint külön üzletág

Digitized by Google

természetesen sokkal élesebb szemmel mérlegeli az esélyeket; a munkamegosztásnak áldásai ezen a téren is mutatkoznak és igy a speculatio biztosabb utat mutat a termelésnek és kereskedelemnek. De ehhez, t. képviselőház, két oldalról fér szó. Először is a tapasztalás igazolja, hogy a külön üzletággá fejlesztett speculatio a termelést és kereskedelmet legalább is épen oly gyakran félrevezeti, minthogy helyes irányban vezeti. Soha annyi termelési és kereskedelmi crisis nem volt, soha annyi irrealis vállalkozás nem volt, mint azon idő óta, mióta a speculatio külön üzletág gyanánt virágzik. *(Ugy van! balfelől.)*

A második pedig az, hogy legalább is kétséges, hogy vajjon az a szolgálat, melyet a speculatio — még feltéve, hogy az mindig realis alapon nyugodnék is — a termelésnek és kereskedelemnek tesz, hogy vajjon az nem túlságosan drágán fizettetik-e meg a kereskedelem által azon tőkék absorbtiója által, melyek a valódi termeléstől és kereskedéstől ez uton elvonatnak. *(Helyeslés balfelől.)*

Én, t. képviselőház, ezeket a szempontokat a t. előadó urnak talán túlságosan merész és nagyon is peremptorius állításával szemben csak mint kételyeket, csak mint kérdéseket állítom fel. Tudom igen is, hogy ennek a vitának keretében ezt a nagyfontosságú és bonyolódott nemzetgazdasági, tudományos kérdést megoldani egyáltalán nem fogjuk. Csak mint kérdést említettem fel és határozott ítéletet e kérdésre vonatkozólag kimondanom annál kevésbé szükséges, mert hisz ezen ítélet, akár igy, akár ugy dőljön el, nem az a mérvadó szempont, mely a ház asztalán fekvő javaslattal szemben most alkalmazható. Helyesen mondta a t. előadó ur, hogy az államkincstár és az adórendszer nem eszköze a büntető jognak, mint a mely tehát a nem igazolható, meg nem engedhető üzleti ágakat sújtani volna hivatva; de egy correctivumot erre az elvre is alkalmaznunk kell. Tudniillik kétségtelen tény az, hogy az államkincstár adóztatási rendszerében bizonyos termelési ágakat, a melyeknek fejlődése a nemzetgazdasági organismus szempontjából különösen kivánatos, kedvezményben részesít; tehát az adóztatási rendszer, ha okos és helyes, tekintettel van arra, hogy a jövedelem nyerésnek mely módjait kelljen nemzetgazdasági szempontból kedvezményben részesíteni s melyeket nem. És az az egy előttem világos, hogy nem a speculatio, nem az üzérkedés a jövedelemnyerésnek az a neme, melyet a nemzetgazdasági organismus helyes fejlődésének érdekében privilegiumokkal ellátni kellene. *(Helyeslés. Ugy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

De itt, t. ház, nem is főkép ezekről a szempontokról van szó. Itt arról van szó, hogy a mi pénzügyi helyzetünk mellett, midőn minden eddig ismert adóforrás majdnem az utolsó végletekig ki van merítve, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélső baloldalon)* midőn az adóerő a végletekig meg van feszítve, *(Ugy van! Ugy van! a bal és a szélső baloldalon)* semminemű kinálkozó jövedelmi forrást, semminemű önmagában véve igazolt és alkalmazható jövedelmi forrást mellőzni, magunktól elutasítani nem lehet, nem szabad. *(Élénk helyeslés. Ugy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, tökéletesen osztozom azok nézetében, a kik a tőzsdeadó behozatalához vérmes pénzügyi reményeket nem fűznek; itt milliókról nem lehet álmodozni, legfelebb csak százezrekről lehet szó; de, t. ház, hát ne is legyenek százezrek többesszámban, de bárminő legyen az a jövedelem, mely ebből az adóból várható, azt magunktól elutasítani fontos indokok nélkül nem szabad. *(Élénk helyeslés. Ugy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, elismerem, hogy ez idő szerint ilyen fontos indok fennforog és ezen indok a közgazdasági bizottság határozati javaslatának indokolásában kifejezést is nyer; én ezt az indokot elismerem olyannak, a mely miatt a tőzsdeadónak behozatala Magyarországon ez idő szerint, a várható jövedelemnél, a várható eredménynél nagyobb közgazdasági károk nélkül, nem eszközölhető; ezen egyetlen indok pedig: a tekintet a monarchia másik államára. Ez az egyetlen indok, melyet a közgazdasági és pénzügyi bizottság felhozott, az, hogy a magyarországi forgalom központja az országból könnyen eltereltethetnék Bécsbe, ha mi ezt az adót előbb hoznók be, mint az a monarchia másik államában behozatik. Mondom, t. ház, ez az egyetlen indok. De ha ez az egyetlen indok, ugy véleményem szerint, a közgazdasági bizottság ebből nem vonja le teljes praecisióval a consequentiát. Mert midőn a pénzügyi és közgazdasági bizottság a tőzsdeadónak jogosultságát velem együtt teljesen elismeri, sőt azt elvben behozandónak is declarálja, a kormánynak annyi utasítást ad, hogy a kérdést figyelemmel kisérje és e tekintetben annak idején előterjesztést tegyen.

Hát t. ház, ez a conclusum nagyobb latitude-öt tartalmaz magában a kérdés megoldására nézve, mint a mennyi a praemssták által indokolva van. *(Helyeslés balfelől.)* Én annak idejében nem tettem a bizottság kebelében kifogást ezen formulázás ellen, ámbár akkor is aggasztónak tartottam pénzügyi helyzetünket, de akkor azok a villámok még nem czikkázták volt át a homályt, melyben bennünket a kormány előterjesztései éveken át tartottak — a mely villámok megmutaták az örvényt, mely előtt állunk s mely minden segítő rendszabály sietős életbe léptetését égetően szükségessé teszi. *(Helyeslés balfelől.)*

Azért, t. ház, nem tudnék megelégedni azon általános formulázással, mely a közgazdasági bizottság határozati javaslatában foglaltatik s mely — félek tőle — nem egyéb, mint egy magában

Digitized by Google

jogosultnak elismert eszme számára rendezett tisztességes temetés. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Miután az egyetlen érv, a mely miatt a tőzsdeadó-törvényt behozni nem lehet, az Ausztriára való tekintet, azért a következtetést ebből akként vonom le, hogy a kormány felszólítandó, hogy a monarchia másik államának kormányával tárgyalásokat kezdjen a tőzsdeadó mindkét államban való egyidejű életbe léptetése ügyében teendő intézkedések iránt és e tárgyalásoknak eredményéhez képest tegyen előterjesztést a háznak. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Azt hiszem, t. ház, ha komoly a t. közgazdasági és pénzügyi bizottságok azon álláspontja, mely szerint ezen adónem életbeléptetése kívánatos és ha komoly az, hogy csak azért nem javasolhatják — a mint, hogy meggyőződésem szerint sem javasolható ma a behozatala — mert forgalmunkat veszély fenyegetné, ha azon adó egyidejűleg Récsben is be nem hozatik: akkor az egyedül helyes következtetés az, hogy tegye meg a kormány a lépéseket arra nézve, hogy a monarchia mindkét államában egyidejűleg életbeléptethető legyen és ez irányban vagyok bátor a házhoz módosítványt benyujtani. E szerint a határozati javaslat módosítandó lenne és szövege következőleg hangzanék *(olvassa)*:

„A képviselőház jogosultnak tartja elvileg a tőzsdén vagy azon kivül kötött tőzsdeszerű adásvevési vagy más beszerzési ügyleteknek illeték alá vonását: a 298. sz. törvényjavaslatot azonban ez alkalommal időszerűnek nem tartván, nem fogadja el, hanem utasítja a kormányt hogy“ — a bizottság indítványának most következő szavai kihagyatván, helyettök folytatólag az tétessék — a monarchia másik államának kormányával tárgyalásokat kezdjen ezen adónemek egyidejű létesítése iránt és ezen tárgyalások eredményéhez képest terjesszszen a ház elé törvényjavaslatot.“ *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

B. Andreánszky Gábor: T. ház! A tőzsdeadót két szempontból kell megítélnünk. Az első a jövedelmezőség szempontja. Evvel a szemponttal sem lehet oly megvetőleg szólani a lelkiismeretes törvényhozónak, mint azt a t. előadó ur teszi. Ha Németországban aránylag keveset is jövedelmez még ma a börzeadó, annak az oka abban rejlik, hogy ujonnan behozott adók eleinte egyáltalában keveset jövedelmeznek, mert ilyen adóknál az első időkben csak igen csekély adótételeket lehet alkalmazni és csak a mint az adóhoz hozzászokott a közönség, lehet az adótételek emelése által a bevételt is fokozni.

De csökkenti a bevételt eleinte az is, hogy gyakorlatlan ilyenkor még a visszaélések földerítése és megtorlásában a kincstár és igy eleinte ez adók könnyen kijátszatnak annál is inkább, miután itt az államnak majdnem kizárólag csak zsidókkal van dolga, kik tudvalevőleg mindig kisebb-nagyobb sikerrel igyekeznek kibujni az állam — hisz hazát nem ismernek — iránti kötelességek teljesítéséből. Hisz azon fenyegetés, hogy ezen adó folytán itt hagyják az országot legjobban bizonyítja azt, hogy az új hazához milyen erős kötelék fűzi őket.

Ott a hadkötelezettség, anyakönyvek rossz vezetése által kibujnak a hadkötelezettség alól. Kibujnak mint felekezet a felekezeti középtanodák fentartásának terhei alól ugyanakkor, mikor elözönlik az állam és a keresztény felekezetek iskoláit. Hogyne játszanák ki eleinte a tőzsdeadó kötelezettségét is.

Ha tehát ma még szerény jövedelem is volna csak az államnak ez adónemből, olyan fényes a pénzügyi helyzetünk, hogy szerény jövedelmeket meg kell vetnünk, melyek későbbi emelkedése minden kétségen kivül áll?

Hisz ha van az államnak szilárd akarata — akkor az ily kijátszásokat, melyek egyedül okozhatják azt, hogy keveset jövedelmez az államnak azon üzletág, mely magánosokra a legjövedelmezőbb üzlet, ha mondom, van szilárd akarat, túljárhat ám a zsidó börziánerek furfangjain. Nézzük a szeszadózás történetét, ott is megkisérlették a szeszfőzők a kincstár kijátszásának minden módját. De végre kimaradt a győztes? Nem a pálinkafőző zsidó, de az állam, mely ma nálunk 10 millióra előirányozza a szeszadó bevételét. Ott van a bélyeg. Nem-e kell a bélyegcsonkitás ellen folytonosan harczolni a kincstárnak és azért mégis csak ott mond le a bélyegjövedelemről, hol nála hatalmasabbal van dolga, a tőzsdeügyleteknél.

De van a puszta jövedelmezőségnél egy sokkal fontosabb szempont, mely a börzeadó behozatalát elkerülhetlenül követeli és ez a jogegyenlőség szempontja. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Midőn minden közhasznú foglalkozás, mely munkával jár és mindenvalódi termelés, akár a nyerstermények előállitása, akár azok ipar általi feldolgozása elviselhetlen terhek alatt görnyed, akkor egy üzlet legyen adómentes, mely semmi munkát nem igényel, mely főleg abból áll: mások megtakarításait azoktól nyerészkedési vágyak felköltése által kicsalni, a nyereségben pedig szerencsejáték utján megosztozni, egy zsebből a vagyont a másikba esquamotirozni. Egy üzlet legyen adómentes, egy üzlet, melynek közhaszna nincs, mert a mit gr. Apponyi Albert emlitett, hogy a börze találkája a kereskedelemnek, egy találkahely, az is káros a kereskedelemre nézve. Mert igen drága közbenjáró először is, továbbá a speculationalis játék által ideoda dobott tőke által monopolizálja gyakran a kereskedést és felforgatja a kereslet és kinálat közti természetes viszonyt.

Digitized by Google

Egy üzlet, mely nem termel semmit, de határozottan káros, mert óriási tőkéket az iparostól és a földmíveléstől elvon, hogy az játék speculatiókra mindig készen álljon. És egyedül azért legyen adómentes, mert deficites, tehát hazánkra káros kormányokat államkölcsönökkel fentart.

Annál kévésbé helyeselhető azonban a börze, ugyis óriási hasznot vet ki az államra. Monopolizálja a kölcsönkibocsátásokat és közvetítéseért hallatlan perczenteket zsarol az államon, melynek könnyelmű kormányai szorultságokban mindent megadnak néki, csak a kormányon maradhassanak.

Akkor, midőn a mozgó tőke, mely a teherviselés alól már természeténél fogva kicsúszik, a börzén, egy perczre játék közben láthatóvá, tehát megfogható és megadóztathatóvá lesz, ép akkor legyen a más téren mindig tehetetlen és örökös pénzszorultságban lévő kincstár vakságra és bénaságra kárhoztatva.

Ez nem csak nem egészséges pénzügyi politika, de ez a jogegyenlőség legelső követelményének, az egyenlő teherviselésnek merev, kerek tagadása. *(Helyeslések.)* A mi azonban a legerősebb dolog, hogy ezen törvény indokolása alkalmával a t. pénzügyminister ur a jogegyenlőség szempontjából dörgedezett ellenünk, mikor ezen követelmény teljesítését is elodázás által meg akarja tagadni. Mit gondol a minister ur, mi az a jogegyenlőség? talán zsidó, kitől még adót sem szabad kérni, ugy mint más halandótól? vagy az emancipatiót ugy értelmezi-e, hogy a zsidó csak akkor fizet adót, mikor neki tetszik, mikor tudvalevőleg neki sohasem tetszik? *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső bal egyes patjain)* Ép ugy, mint eddig és még 19 évig ezután mindig csak akkor lesz katona, mikor a rabbinus urnak méltóztatik őt születésekor, mint figyermeket az ákom-bákomos könyvébe beirni s méltóztatik erről a hatóságnak tisztességes irással kivonatot szolgáltatni. Hát ez az önök hires jogegyenlősége. Ha van egy szemernyi igazságszeretet önökben, ne hivatkozzanak többet velünk szemben a jogegyenlőségre, hisz mi itt is a börzeadó, tehát a valódi jogegyenlőség keresztül vitele mellett harczolunk önök ellen, kik a zsidó kiváltságokat, ez egyszer elodázással védelmezik és nincs joguk még akkor sem hivatkozni jogegyenlőségi elveikre, ha mi odakiáltjuk a zsidóknak, vagy fogadjátok el a jogegyenlőséget minden terhével együtt és tegyetek eleget kötelezettségeinek, vagy takarodjatok ki az országból, *(Helyeslések)* mert nem azért tette le kiváltságait és igy az adómentesség kiváltságait is 1848-ban a nemzeti nemesség a haza oltárára, hogy e kiváltsággal az idegen zsidófaj népnél vagyonpusztító üzletei fölruháztassanak. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső bal egyes helyein.)*

A tőzsdeadó-mentesség zsidóprivilegium s azért ünnepélyesen tiltakozik az ellen minden jó, derék, minden nemzeti érzelmű hazafi. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső bal egyes helyein.)*

A mi pedig a pénzügyminister urat illeti, ki már e törvényjavaslat benyujtásakor oly melegen védelmezte a zsidókiváltságokat, annak arra csak egy kérdéssel felelek: hogy azt hiszi-e a pénzügyminister ur, hogy különös érdemeket szerez magának a börzekirályoknál? Higyje el, hogy jutalma az lesz, a mi száz meg ezer vak eszközeié volt előtte, hogy neki is azt fogják kiálltani: „Der Mohr hat seine Schuldigkeit gethan, der Mohr kann gehn“ és majd egy rokon fajú mórt fognak oda ültetni; *(Általános derültség)* mert nem a t. miniszterelnök ur, hanem a börze-ur a valódi gólyakirály, a ki felfalja alattvalóit utoljára is, akár jól kuruttyoltak azok, akár nem.

Elfogadom Istóczy Győző t. barátom határozati javaslatát és nem fogadom el Apponyi Albert gróf módosítványát azért, mert egy ilyen őszinteségű kormány kezében azt is igen alkalmas eszköznek találnám ez ügynek ad calendas graecas való elnapolására. *(Helyeslés a bal- es szélső bal egyes helyein.)*

Szemnecz Emil: T. ház! Az általunk benyujtott törvényjavaslattal szemben a többség részéről az előadó uron kivül senki sem vállalkozván a két bizottság határozati javaslatának támogatására: méltóztassék nekem megengedni, hogy első sorban az előadó urnak a benyujtott törvényjavaslattal szemben felhozott érveit vegyem rövid, futólagos birálat alá. A magam részéről örömmel hallottam az előadó urtól, mint egyik legtekintélyesebb nemzetgazdánktól azt, hogy ő a börzeadót elvileg helyesli, mert ebben igazoltnak látom azon Európaszerte általánossá váló nemzetgazdasági mozgalmat, mely a szabad kereskedelem, szabad ipar, szabad uzsora végleges bukását jelenti, mely a nagy tőkével szemben a termelő osztály érdekeit állami védelem alá veszi. Nagyon örvendtem volna annak is, ha az előadó ur megmarad e tudományos kijelentés mellett s a helyett, hogy szakszerű tudományát az általa felállított elv megtámadása helyett, inkább a börzeadó támogatására fordította volna, melynek jogosultságát maga is elismerte.

Senki sem hozott fel a képviselőházban a börzeadó ellen elvi kifogást és akkor, midőn a közteherviselés nagy elve már évtizedek óta ki van mondva, midőn a legutolsó polgárnak is meg kell fizetnie adóját, ha részese akar lenni a polgári jogoknak: szabad államhoz nem is méltó, ha kiváltságot engedünk egyes osztályoknak és kivonunk a közteherviselés alól egyes intézményeket.

Meg vagyok győződve, hogy ha nem a börze és nem a zsidóság volna az, mely szóban forog, már régen be lett volna hozva a börzeadó. Hanem, mert a börze zsidó és azt kivétel nélkül zsidók

Digitized by Google

látogatják, szedvednie kell a köztehervíselés elvének, a minthogy szenvednie kell a zsidók miatt a szabadságnak, az alkotmánynak, mindennek.

Az előadó ur, hogy a börzeadó ellen legalább sophistice valamit felhozzon, azzal argumentált, hogy adót büntetésből kivetni illiberalis elv és szokásban nincsen. Nem tudom, hogy honnan vette ezt az argumentumot, mert nemcsak magában a büntető törvénykönyvben van szó minduntalan pénzbirságról, nemcsak a pénzügyi közigazgatásnál van szokásban a pénzbirsággal való sujtás, hanem egyáltalában divatba jött nálunk mindenre illetéket, bélyeget szabni s ezeket oly szigorúan behajtani, hogy ez valóban rosszabb a büntetésnél.

Hivatkozott az előadó ur a forgalom szabadságára is és ennek nevében követelte, hogy a börzének továbbra is megmaradjon kiváltságos helyzete az államban. Nem látom be, vajjon ez ugynevezett forgalmi szabadság miért maradna fenn a börzére nézve akkor, midőn a forgalom minden egyéb eszköze súlyos adó alá vettetik. Ott van a szállítási adó, a bélyeg- és illeték-adó; hisz a legutolsó polgárnak egy állat eladásánál illetéket kell fizetnie és ez illetéket az állam nem engedi el, itt nincs helye a szabad forgalomnak, melyet az előadó ur a börzével szemben oly hangosan követel.

Felhozta az előadó ur azt is, hogy a börzeadótól nem várhatunk nagy jövedelmet; talán 30—40 ezer forintot fog hozni százezrek vagy milliók helyett. Azt hiszem, t. ház, hogy ebben a szomorú pénzügyi helyzetben, melyben Magyarország van, arra a 30,000 forintra, melyet a milliókkal biró zsidóktól ki lehetne szorítani, épen olyan szükség van, mint a szegény adózó polgár fillérére, melyért a végrehajtók egész légióját szokták mozgósítani. Nekünk, a kik évről-évre óriási deficitekkel küzdünk, a kik az államadósságoknak már csak kamatait is alig birjuk fizetni, okvetlenül szükségünk van arra, hogy a börzeadóból habár csekély, de jövedelmet huzunk.

Az előadó ur megtámadott bennünket a várható jövedelem csekélysége miatt. De milyen joggal tehette ezt? Én kérdem őt, ha megtámadott bennünket ezért, a kik ezt mintegy correctivumot ajánljuk fel a pénzügyi zavarokkal szemben, miért nem támadta meg a pénzügyminister, a ki az 50 millió deficit apasztására a posta-szállítási kedvezmények megvonását akarta pénzügyi politikának feltüntetni? *(Helyeslés a bal- és szélső baloldal némely padjain.)* Számítsa ki az előadó ur, mint velünk szemben kiszámította, hány levélbélyeggel többet kell a pénzügyminister urnak eladni, ha azzal akarja az 50 millió deficitet kifizetni és hány mázsa árúval többet kell évenkint a vasutakon szállítani, hogy a felemelendő szállítási adó többletéből az 50 millió deficit kikerüljön? Azonban az előadó ur a pénzügyministernek ezt a pénzügyi politikáját nem támadta meg; hanem midőn minket méltányos, jogos és igazságos törekvések vezérelnek arra, hogy az államnak bár csekély jövedelmet adjunk: ezért megtámad bennünket.

Ez volna az, mit az előadó ur beszédére vonatkozólag megjegyezni kivántam. Méltóztassék most megengedni, hogy magára a börze üzelmeire térjek át rövid néhány szóval. *(Halljuk!)*

Midőn a szabad forgalom, szabad ipar, szabad kereskedés, szabad uzsora arany jelszavait állították oda a zsidók a nemzetgazdaság terén követendő jelszavakul, akkor megengedem, hogy helye volt a börze adómentességének is, mert a börze egyik eszköze volt a zsidóságnak arra, hogy a nép, a gazda, a termelő verejtékének gyümölcsét, a vagyont, a tőkét a zsidóság, a börze szolgálatába vonja; a mint azonban józanabb nemzetgazdasági elvek kezdettek ébredezni, a tudomány emberei megtámadták a börzét is, a mint megtámadták az iparszabadságot és meg is bukott, a mint megtámadták a kereskedelmi szabadságot és azt védvén, rendszerrel meg is buktatták azt. Egyedül a börze menekült meg a manchesteri iskola vívmányai közül s ma is háborítlanul garázdálkodik.

Ha a kereskedelem, az ipar, a gazdaság terén a szabadság ürügye alatt folytatott üzelmek ellen védelmet lehet találni, miért legyen épen a börze az, a mely ellen érdekeinket védelmezni nem lehet, melynek a garázdálkodás továbbra is meg legyen engedve? Németországban azon befolyás után, melyet a börze a közerkölcsiségre gyakorol, a börzét méregfának nevezték. A börze okozta első sorban azt, hogy a zsidók urai lettek az iparnak, a földmívelésnek, a kereskedelemnek.

Ha a börzén solid, realis ügyleteket kötnének, akkor talán lehetne bizonyos körülmények közt a kereskedelem szempontjából némi kiváltságot adni neki.

De, t. ház, a börze árúl gabonát, mely még meg sem termett, árul értékpapirokat, melyek nem léteznek, illetőleg birtokában nincsenek és ezen nem létező értékekre differentiális ügyleteket kötnek, azoknak rovására, a kik ezen értékpapirokat tényleg birtokolják, valamint azok rovására, a kik a gabonát termelik.

Ha valaki eladna egy három emeletes házat, a mely a valóságban nem létezik s annak az árát felvenné, azt a büntetőtörvény rendelkezései szerint becsuknák; ha azonban a börzén a zsidó elad 100,000 forint árú gabonát, mely tényleg nem létezik, mely még csak a földben sincs, azért nem csukják be, ha a differentiát kifizeti, de nem csukják be akkor sem, ha nem fizeti ki — csupán kiharangozzák. Ez a modern zsidó magán- és büntető jog.

A börzének egy igen nagy előnye a szabad

Digitized by Google

gazdaság védelmezői szerint az, hogy az árakat meghatározza akként, hogy a földmíves által termelt gabonát, mikor még az jóformán a föld alatt van s mikor az az időjárás ezer és ezer esélyének van kitéve, már jóval előre árulja s ekként deprimálja a jövő év árait — mert hiszen a börzén rendesen januárban már árulni szokták a jövő évi termést és — ha elkezdik a buzának métermázsáját már most előre hét forintjával árulni, bizonyos, hogy senki sem fog azért annak idején többet adni, a minek levét csak a termelő issza meg, mert az ő gabonája árát előre deprimálták, mert annak árát egymással világszerte szövetségben levő börzék előre megállapították, hogy a termelőnek kárt okozzanak, hogy őt tönkretegyék és urrá tegyék a tőkét a társadalom, az állam, de főleg a termelő osztály rovására. (*Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*)

Sokat szoktak dobálózni a hangzatos jelszavakkal, különösen velünk szemben minduntalan halljuk azt: ti nem vagytok a szabadságnak, a jogegyenlőségnek, a testvériségnek és a többi jelszavaknak hivei, a melyeket velünk szemben minduntalan hangoztatnak ugyan, de a maguk teljességében ellenfeleink soha sem érvényesítenek.

Ez a börzeadó is egyik alkalom lesz arra, hogy kiismerhessék a mi ellenfeleink jelszavainak hazug és czélzatos voltát. Látni fogják, hogy az a szabadság, melyet mindenkivel szemben követelnek, a zsidóknak kiváltságokat ad, látni fogják, hogy az a jogegyenlőség és közteherviselés a zsidók számára nem létezik, mert nekik előjogaik vannak és látni fogják, hogy az a hirhedt testvériség csak addig tart, mig a zsidó érdek követeli, a kereszténységben pedig nincs meg az a solidaritás, hogy a zsidó érdekekkel szemben föllépni merjen. (*Helyeslés a bal- és szélsőbal némely padjain.*)

Vessék el tehát önök e törvényjavaslatot a jogegyenlőség nevében: hadd lássa a világ, hogy a jogegyenlőség arra szolgál önöknek, hogy a zsidót urrá tegyék a keresztény termelő felett. Vessék el e javaslatot a szabadság nevében, hadd lássák meg, hogy az önök szabadsága voltaképen zsidó kiváltság. Vessék el a közteherviselés nevében, hadd lássa a világ, hogy igenis van egy kiváltságos társadalmi osztály, egy eminenter zsidó-intézmény, mely a közteherviseléssel szemben mai nap is az adómentesség kiváltságát élvezi. (*Élénk tetszés a bal- és a szélső baloldal némely padjain.*)

Ránk nézve teljesen mindegy, akárhogy dől el a t. házban e törvényjavaslat sorsa. Méltóztatnak elfogadni, nekünk egy agitationális fegyvert adnak kezünkbe, mert elmondhatjuk az ország előtt, hogy egy régi igazságtalanságot szüntettünk meg, kivívtuk a közteherviselés nagy elvét. Ám vessék el önök e törvényjavaslatot, akkor oda fogunk állani az ország elé s felelősségre vonjuk önöket, hogy az igazság és a jogegyenlőség ellenére fentartják a zsidó kiváltságokat akkor, midőn az állam deficitekkel, adósságokkal küzködik.

Határozzon a t. ház bölcsesége szerint, mi elmondhatjuk: becsülettel megtettük kötelességünket és ezért bármikor elvállaljuk a felelősséget.

Meg vagyok győződve, hogy a mint a zsidó szabadelvűség jelszavai majdnem mind lejárták magukat, akként le fogja magát járni a börze szabadsága is és eljő az idő, midőn a börzeadó épugy tárgyalásra kerül, a mint tárgyalásra került a szabad uzsora után az uzsoratörvény, a szabadipar után a képesítési törvény, a szabadkereskedés után a védvámos vámtarifa. (*Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.*)

Határozzon a t. ház bölcsesége szerint, de ne feledje, hogy szavazatáért a lelkiismeret, az ország, a közvélemény ítélőszéke előtt a felelősség őt fogja terhelni.

Elfogadom Istóczy Győző t. képviselőtársam határozati javaslatát. (*Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.*)

Polónyi Géza: T. ház! Annak előrebocsátásával, hogy én, az Istóczy Győző ur által benyujtott tőzsde-törvényjavaslatra vonatkozó határozati javaslatot elfogadom, röviden szót kérek szavazatom indokolására. (*Halljuk!*)

Mindenekelőtt elfogadom a határozati javaslatot azon indokolás folytán, a mi ezen javaslat érdekében közgazdasági és pénzügyi szempontokból felhozatott. És a magam részéről igen óhajtandónak tartottam volna, ha az indokolás a felekezeti mezt nélkülözte volna.

Egyébiránt a mi engem felszólalásra ugyszólván kötelez, kényszerít, az főleg azon módosítvány, melyet gr. Apponyi Albert t. képviselő ur benyujtani szives volt.

Mielőtt azonban erre rátérnék, kötelességem még a t. előadó urnak egy argumentumára reflectálni, a mely nézetem szerint, helyét meg nem állhatja. Rendkivül sajnálnám, ha valóban elfogadott nézetté válnék az, a mit az előadó ur az előadói székből enuntiált akkor, mikor tudományos meggyőződésére való hivatkozással a differentialis ügyleteknek elméleti szempontból való jogosultságát nekünk hirdette. Ez ellen tiltakozom első sorban mint jogász, mert nézetem szerint a differentialis ügylet kérdése nem is közgazdasági, hanem eminenter jogi kérdés. És habár mindenkor tisztelettel hajlok meg az előadó ur elméleti tudománya előtt, azt, ugy az alkotmányosság alapján, mint a nemzetnek egész multja, hagyománya alapján merem állítani, az alkotmány védelme alatt fejlődött törvényhozásunk, hogy a magyar genius a differentialis ügyletet soha jogosultnak el nem

Digitized by Google

ismerte, hanem mindenki tudja, hogy azt a turpis causák közzé sorolta, a hol a két szerződő akaratán kivül álló véletlen szerepel eredmény gyanánt, a melyet a magyar törvényhozás jogczímnek el nem ismert soha. Igaz, hogy ma érvényesíti magát, mert a tőzsdebiróság megalkotása által mintegy kerülő uton ezen ügyleteknek, a melyek addig turpis causáknak tekintettek, érvény szereztetett.

De azt is mondta a t. előadó ur, hogy a tőzsde is vásár. Hát fájdalom, azt kell a tapasztalat révén mondani, hogy az effectiv ügyletek az a kivétel, a törvény az, hogy imaginaris ügyletek köttetnek. Ezt bizonyítja nemcsak a mi tőzsdénk, de a tőzsdéknek történelme az egész világon. Méltóztassék visszaemlékezni az ugynevezett Law-féle tőzsdeszédelgésre Angliában és Francziaországban és az amerikai többszörös pénzügyi crisisek történetére.

Méltóztassék azon időszakra emlékezni, midőn a tulipán-ügyletekkel való szédelgés volt divatban, a hol egy napon annyi tulipán adatott el a párisi tőzsdén, hogyha az egész föld kerületsége tulipánnal lett volna beültetve, még akkor sem lett volna elég a kötések effectiv kielégítésére. Ez igy ismétlődik bizonyos korszakonként minden államban. Az 1873-iki börzekrach nem volt az utolsó a magyar államban, az vissza fog térni, mert a valóság az, hogy nem effectiv, hanem imaginaris kötések szerepelnek.

Már most épen azért, mert ez a dolog igy van, rendkivül meglepett a gróf Apponyi t. képviselő ur által benyujtott módosító javaslat; rendkivül meglepett, midőn épen azon párt részéről nyujtatik be ezen javaslat, a mely a közgazdasági önállóságot hirdeti elve gyanánt, a mely eljárása előtt magam is tisztelettel meghajlok, azon párt részéről nyujtatik be módosítvány, a melynek czélja sem több, sem kevesebb mint az, hogy a magyar képviselőház hivatalosan enuntiálja, hogy a budapesti tőzsde annyira inferioritásban van a bécsi pénzpiaczczal szemben, hogy azok nélkül még a tőzsde adót behozni sem merészeljük. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Hát t. képviselő ur, nekem az a nézetem, hogy ha már a mi kormányunkat ilyen közgazdasági kérdésekben arra akarjuk utasítani, hogy előzetesen a bécsi kormánynak kegyes engedelmét méltóztassék kieszközölni, akkor van annak rövidebb utja is, menjünk be a Reichsrathba, ott röviden elvégezzük a dolgot. *(Derültség.)*

De t. képviselőház, azon igen szépen előterjesztett motivatió után, melyet gróf Apponyi Albert képviselő ur előadott, szinte meglepő volt a conclusió. Azt mondja, hogy őt csak azon egyetlen egy indok kényszeríti arra, hogy e javaslatot el ne fogadja, mert szerinte Austriában ezen tőzsdeadó behozva még nincsen. T. képviselőház, ez egyuttal szól a t. pénzügyi és közgazdasági bizottságnak is, vajjon nem méltóztatik tudomással birni arról, különösen az igen t. pénzügyminister ur, hogy Magyarországon behozták a tőke-kamatadót és mi több, a takarékpénztári betétek kamat-adóját a nélkül, hogy az Austriában behozatott volna. Hát, t. képviselőház, nálunk szabad a takarékosságot, a szabad tőkének versenyét, még pedig a solid tőkéjét megadóztatni, ellenben Bécs engedelme nélkül nem szabad behozni tőzsdeadót.

Elismerem én a hitelüzletek jogosultságát, de már az uzsora ellen védelmet kérek, a tőzsde kinövései ellen is, védelmezek mindenkit. Ép ugy elismerem a vásárnak jogosultságát, de azon tőzsdei vásárokkal szemben, hol a tudatlanság versenyez a rosszhiszeműséggel, azzal szemben legalább az adónak jogosultságát és alkalmazását követelem. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

S én, t. ház, egy oly államban, a hol tudjuk, hogy a misealapok és a kegyes alapítványok megadóztatvák, a hol tudjuk, hogy például Austriában czukorfogyasztási adó nincs, mint nálunk, a hol a fogyasztási czikkek adóztatását ismerem, a nélkül, hogy az Austriában szükségesnek tartatnék: kérdem, micsoda erkölcsi és financiális jogosultsága van akkor oly módosítványnak, mely azt czélozza, hogy Bécs kegyes engedélyével hozzunk be oly adót, a melyet az egész házban pártkülönbség nélkül elvileg mindenki helyesel és csupán opportunitásból nem fogadja el a bizottság most, mert az szerinte nem időszerű. Statistikailag kimutatható, hogy a betétek az adó daczára felkeresik hazai takarékpénztárainkat — ez arra enged következtetni, hogy az effectiv üzletek az adó alól nem menekülnének Bécsbe, mert a realis vevő kénytelen felkeresni azon piaczot, a hol realis eladót talál. A szinleges — differentialis — működésükért nem érne bennünket semmi erkölcsi, semmi közgazdasági kár. Azon meggyőződésben vagyok, hogy a mig ez a kormány ül ott, ez soha sem lesz időszerű, mert az adósságcsináló kormánynak a tőzsdére mindig szüksége lesz, azért én óhajtván, hogy e javaslat minélelőbb időszerű legyen, hozzájárulok az Istóczy Győző t. képviselő ur által beadott határozati javaslathoz. *(Élénk helyeslés szélső baloldalon.)*

Veres József: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Nem volt szándékom a szőnyegen forgó tárgyhoz hozzászólni, mert távolról sem tartom magamat e kérdésben szakembernek, a mennyiben ez valószinűleg főkép a zsidóknak kedvencz kérdése, mi antisemiták pedig ezektől meglehetősen távol állunk; hanem egy pár oly megjegyzés hangzott fel, a melyre részemről szükségesnek tartom szintén pár megjegyzést tenni.

Mikor a két bizottság jelentését olvastam, azt gondoltam, hogy ha két bizottság teszi össze eszét, hogy a kis csapat antisemiták törvényjavaslatát

Digitized by Google

legyürje, lesz a t. többségben annyi bátorság és merészség, hogy helyt állanak majd véleményükért, annyival is inkább, mert mikor a felirati vita volt, akkor a t. többség tagjai ugyancsak tudtak az antisemitismus ellen felszólalni, ugyancsak tudták azokat a szép phrasisokat az egyenlőségről, az igazságról, a felebaráti szeretetről képünkhöz vagdosni és most, ideje volna megmondani, hogy mibe nem egyez meg törvényjavaslatunk az egyenlőséggel, az igazsággal: nagy bölcsen hallgatnak. *(Helyeslés a bal és szélsőbal némely padjain.)*

A t. előadó ur hivatkozott Németország példájára. Elfogadom a hivatkozást, hanem más következtetést vonok le belőle. Ő azt mondja, hogy Németországban igen kevés jövedelmet hozott a tőzsdeadó, tehát ne hozzuk azt be. Én ezt megfordítanám és azt mondom: ha annak a Németországnak, a mely csak Francziaországtól 5 milliardot tudott kapni, a melynek közgazdasága, ipara, culturája annyira ki van fejlődve, szüksége van erre az adóra, annál nagyobb szükségünk van nekünk, midőn örökös deficittel, nyomorúsággal küzdünk. *(Helyeslés. Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Azt is mondta a t. előadó ur, hogy ebből az adóból igen kevés jövedelem várható. Meglehet; de ez nem indok arra, hogy ezen adó mellőztessék és a mi meggyőződésünk az, hogy nemcsak igazságtalanság és jogtalanság nem történik a börzianerekkel, hanem még nagy előnyben lesznek ezek minden más adózóval szemben.

Két ellentétes állítást hallottam a t. előadó urtól és ha jól emlékezem, ez benne van mindkét bizottság jelentésében is. Az egyik állítás az, hogy kicsiny lesz a jövedelem, a másik állítás pedig az, hogy a börzespeculatio át fogna menni Bécsbe.

Hiszen ez a két állítás egymásnak ellenmond. Ha kicsiny lesz a jövedelem ebből az adóból, ugy nem érdemes Bécsbe költözni; ha csakugyan Bécsbe kell költözni a börzianereknek, akkor már nagynak kell lenni ebből az adóból várható jövedelemnek, hogy Bécsbe űzze azokat.

Ez az indok tehát olyan, mely az elfogulatlan critikát egyáltalában nem állja ki. Hivatkozom a t. ministerelnök ur egy állítására, a ki nekünk oly bátran odavágta, hogy a zsidók jobb hazafiak, mint mi. Ha igaz az, hogy kicsiny lesz a jövedelem ezen megadóztatásból, ugy azok a jó hazafiak, a kik velünk szintén szokták nem ugyan szivvel, hanem szájjal együtténekelni, hogy itt élned-halnod kell, ezen kis adó miatt miért vándorolnának ki Bécsbe? Ha pedig olyan adóteher rovatnék ez által reájuk, hogy Bécsbe kellene nekik vándorolniok, bizony nagy lehet az a jövedelem, a melytől az állam ez által elesik. De bármilyen kicsiny legyen is a jövedelem, még mindig elég lesz az a főispáni vagy más nyugdíjakra. *(Derültség. Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Azt is mondja a közgazdasági bizottság jelentése, hogy ez az adó a gazdaságnak s általában a forgalomnak kárára fog szolgálni.

Hát oly naivnak tartja-e a törvényhozást, vagy a közvéleményt ezen jelentés, hogy azt akarná elhitetni, hogy például az iparra kivetett jövedelemadó javára szolgál az iparnak, vagy a földre kivetett súlyos adó javára szolgál a földmívelésnek? Vajjon oly országban, hol a kegyes adományok, végrendeletek, sőt az erény jutalmazására kitűzött díjak is megadóztatnak, épen csak a börze millióit ne lehetne megadóztatni, hol minden tisztességesen, fáradsággal megszerzett legutolsó krajczárra kiveti az adót a pénzügyminister, csak a börze millióit nem akarja megadóztatni? *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélső bal egyes padjain.)*

Ezek a kifogások általában olyanok lehetnek és rövid időn olyanokká is lesznek, mint a minő kifejezést Wahrmann képviselő ur használt annak idejében az uzsora-törvényjavaslat ellenében, midőn azt mondta, hogy az uzsoratörvény merénylet a szabadság ellen. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Én tökéletesen meg vagyok győződve, hogy Hay Bernát ebben neki igazat ad, *(Élénk derültség a szélső baloldalon)* de arról is meg vagyok győződve, hogy az elfogulatlan jog- és erkölcsi érzet pedig azoknak ad igazat, a kik az uzsoratörvény behozatalát szükségesnek tartották. *(Helyeslés. Ugy van! a szélső baloldalon.)* A felekezeti szemponttal nem minket lehet vádolni az ily törvényekkel szemben. Ha mi a börzét ütve e miatt mindig a zsidóknak fáj a hátuk, arról mi nem tehetünk.

A felirati vita alkalmával a t. többség bőven áradozott az egyenlőség, igazság jelszavaival, most pedig nincs bátorságuk vagy készültségük és erejük a mi érveink megczáfolására; tekintettel a közeledő választásokra, ugy látszik, egyedül a t. előadó ur kénytelen, mint a ki tiszténél fogva köteles erre olyanról is véleményt adni, a mibe más már nem akarja magát beleértani; de én azon sokat hangoztatott egyenlőség nevében bátor vagyok mint antisemita — hozzáteszem mint nyilt antisemita, *(Éljenzés a bal- és a szélső bal némely padjain)* ki nem hallgatással ad igazat Istóczy Győző képviselőtársunk határozati javaslatának, mert erős meggyőződésem, hogy a mi a közgazdasági bizottság jelentésében foglaltatik, az jogosult és szükséges s hogy önök csak is a végrehajtásba nem mernek belevágni, én ezen igazság nevében bátor vagyok kérni a többséget, hogy hallgasson igazán lelkiismeretes meggyőződésére és tekintsen az ország keserves pénzügyi helyzetére. Azt hiszem, jó szolgálatot tesznek a pénzügyministernek, habár akarata ellen is megszavazzák ezen adót *(Helyeslés a bal- és a szélső bal némely padjain)* és erre nézve a latinnak egy közmondására hivat-

Digitized by Google

kozom, mely azt mondja: nem elég jónak látszani, de jónak lenni is kell. A törvényjavaslatra nézve körülbelül egy véleményen vagyunk mindnyájan annak jogos és szükséges voltát tekintve, azaz ebben találkoznak a többség tagjai az antisemitákkal s e tekintetben vagyok bátor mondani, hogy nem elég antisemitának látszani, hanem lenni is kell. *(Helyeslés a bal- és a szélső bal némely padjain.)* Tessék véleményüket őszintén kimondani, a mit hallgatólag helyesnek ismernek s akkor az igazságos javaslatot diadalra juttatjuk közös erővel.

A felirati vita alkalmával a ministerelnök ur, a mikor még pallost és börtönt emlegetett az antisemiták ellen, azt mondotta, hogy figyelemmel kiséri az antisemiták működését és gyümölcseikről fogja megítélni őket. *(Halljuk! Halljuk!)* Hát itt van az egyik gyümölcs. Elismeri a többség is a javaslat jogos és szükséges voltát, most ítélje meg, minő eszközökkel és minő módon óhajtanók czélunkat elérni. Én a ministerelnök urnak, akkor viszont mondottam — eszem ágában sincs azt hinni, hogy emlékeznék reá — azt mondottam, hogy mi is viszont gyümölcseiről ismerjük a szabadelvű pártot. Önöknél más most a meggyőződés és más a szavazás és ha a ministerelnök ur bibliai mondattal akar élni, hogy gyümölcseinkre vigyáz, ne vegye rossz néven, ha azt mondom én is bibliai szóval, hogy megveszett fa jó gyümölcsöket nem teremhet, azért nem érdemes egyébre, minthogy kivágassék és tűzre vettessék. Ezért pártolom Istóczy Győző határozati javaslatát. *(Helyeslés a bal- és szélsőbal némely padjain.)*

Horánszky Nándor: T. ház! Felszólalásra főképen Polónyi Géza képviselőtársam azon nyilatkozata késztet, mely szerint ő Apponyi Albert képviselőtársam módosítványába és annak indokolásába olyasmit akar belemagyarázni, a mi abban nem foglaltatik. Ő t. i. azt mondja, hogy mi, a kik igen sokszor a közgazdaság önállósítása érdekében is fáradozunk, hogy tehetünk olyan indítványt, mely szerint Austria beleegyezése nélkül oly törvényt sem hozhatunk be, mint a tőzsdeadó. Hát t. ház, sietek rögtön kijelenteni azt, hogy még ha Magyarországnak közgazdasági különállása valóban léteznék is, erős meggyőződésem szerint akkor sem lehetne behozni a tőzsdeadót a nélkül, hogy az vagy teljesen hatálytalan ne legyen, vagy ha hatása akar lenni, a monarchia másik felében is hasonló adó álljon fenn; és igy még ez esetben is szükséges lenne tárgyalásokat kezdeni az iránt, hogy ezen adónem akként hozassék be, hogy annak pénzügyi eredménye is lehessen; e tárgyalásokban tehát nem foglaltatik az, mintha a törvényhozás vagy Magyarország le akarna mondani azon jogáról, hogy ily adónemet saját tetszése szerint rendezzen be. Ezt nem állította senki. Az, ki azt a nézetet vallja, a mit t. képviselőtársam gr. Apponyi vall, hogy ez az adó a siker reményében be nem hozható, hacsak hasonló adó a monarchia másik részében is fen nem áll, az csak annak kiván kifejezést adni, hogy az ugy hozassék be, hogy Magyarországból a börzeüzletet, illetőleg a forgalomnak ezen ágát Bécsbe át ne terelje. E nélkül kettőt érnénk el. Az egyik az, hogy ezen adónem hatálytalan lenne, a másik pedig az, hogy úgy a mezőgazdaságra, mint a forgalomra haszonnal biró, habár némely kinövéseiben károsan ható intézmény megszünnék. Legyen szabad t. ház, nékem azt kérdezni, hogy ha pl. Magyarország a távirda, a posta vagy más hasonló állami intézmény érdekében a külfölddel tárgyalásokat folytat, ezzel lemond-e az ország azon jogáról, hogy a postát és távirdát akként rendezze be, a mint akarja? Sőt tovább megyek. Habár Magyarországon a czukorfogyasztási adót behoztuk is, a minek árát megfizettük azokban a secaturákban, a melyekkel ezen adónem fentartása Magyarországban jár: mégis azt merem állítani, hogy ha oly intézkedések nem állanának fenn ezen czukorfogyasztási adó hasznosítása érdekében, a melyek kizárják annak lehetőségét, hogy Bécsből vagy bárhonnan Lajthán túlról czukor szabadon jőjjön be, ez a törvény sem fogna érni semmit. Itt van pl. a tőkekamatadó, a melyet a betétekre vonatkozólag hoztunk be és a mely Lajthán túl nincs még behozva. Mihelyt Lajthán túl a kamat megdrágul és a betétek után ott több fizettetik, a törvény rögtön nem fog érni semmit, sőt a tőkét is kitereli a monarchia másik államába. Ha tehát a Magyarországnak önállóságából kifolyó és ennek kizárólagos rendelkezése alá eső egy ily adónemek czélszerű behozatala érdekében Magyarország és a Lajthán túli tartományok közt érintkezés történik abból a szempontból, hogy ezen adó lehetőleg úgy rendeztessék, be, hogy az kellőleg ki is használtathassék, ezért nem jelenti azt, hogy Austria tetszésétől függ, hogy ily adótörvényt behozzunk- e vagy sem. Én, t. ház, elfogadok minden vitát, a mely objectiv alapokon mozogván, bizonyos indítványokba vagy módosításokba nem akar mást belemagyarázni, mint azt, a mi abban foglaltatik; de Polónyi Géza t. képviselő ur ezzel ellenkezőt tesz, mert azon indítványban, a melyet gr. Apponyi Albert adott be, csak egy dolog jut kifejezésre, t. i. a czélszerűségi szempont, a mi különben magának a kormány előterjesztésének indokolásában is benfoglaltatik, mert ha a bizottság által beterjesztett határozati javaslat őszinte akar lenni és őszinte alapokon akar nyugodni, akkor nincs más lehetőség, mint az, hogy a kormánynak is oda kell hatnia, hogy ily adónem a monarchia másik felében is behozattassék, mert különben minden törekvés hiábavaló.

Midőn tehát kijelenteném, hogy gr. Apponyi Albert módosítványában azon felfogásnak, a melyet Polónyi Géza képviselő ur felállított, sem

Digitized by Google

ntentiója, sem concrét alakja nem foglaltatik, én a magam részéről az ő módosítását elfogadom. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Madarász József: Az előttem szólt t. Horánszky Nándor képviselő urnak indokolása folytán vagyok kénytelen csatlakozni a Polónyi Géza t. képviselőtársam által előadott indokokhoz és elfogadni az Istóczy képviselő ur által beadott határozati javaslatot.

Megmondotta t. barátom és magam is azt állítom, hogy gróf Apponyi Albert módosítványa nem tartalmaz lényegében semmi egyebet, mint az előadó által beterjesztett javaslatot; de mivel én nem akarom elodázni úgy, a mint azon javaslat által önmaga — gondolom Apponyi Albert képviselőtársam felfogása szerint is — elodáztatott volna e javaslat és mivel Apponyi Albert képviselőtársam módosítványában nem találok egyebet, mint az előadó javaslatát, kötelességemnek tartom, ha nem azon indokokból is, melyekből t. Istóczy Győző képviselőtársam ajánlja, az ő határozati javaslatához, ezen mindenesetre Magyarország önálló nemzetgazdasági és pénzügyi tekinteteiből beterjesztett javaslathoz, melynek következtében remélhetjük azt, hogy mindenesetre előbb válik a czél valósággá, mint akár az előadó ur által beterjesztett jelentés, akár t. Apponyi Albert képviselő. társam által beterjesztet módosítványa szerint. Kötelességemnek tartom, mondom, ahhoz csatlakozni, a mely szerint előbb érvényesíthetőnek vélem azt, hogy Magyarország e tekintetben is nemzetgazdaságilag önállóságát fentartva, pénzügyileg némi előnyhez jusson. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, hogyha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Gróf Szapáry Gyula pénzügyminister: Mindenekelőtt kijelentem, hogy e kérdést sem a zsidók privilegiumának fentartása, sem az antisemmitizmus kérdése, sem a zsidóvilág iránt táplált rokonszenv vagy ellenszenv szempontjából ítélem meg; mert, felfogásom szerint, e törvényjavaslatot mindezekkel csak erőszakosan lehet összeköttetésbe hozni. Részemről mondhatom, hogy azokat, a kik a törvényjavaslat mellett felszólaltak vagy mellette fognak szavazni, tisztán pénzügyi és közgazdasági tekintetek vezérlik és annak megfontolása, hogy indokolt-e vagy sem ezen adónak behozatala.

Az előttem szólott képviselő ur hibáztatta a többséget, hogy nincs bátorsága e kérdésben véleményét kimondani. Én nem tudom átlátni, micsoda bátorság kell ahhoz, hogy e kérdésben akár ellene, akár mellette szólaljon fel valaki.

Ha volt, t. ház, ok arra, hogy ez oldalról nem szólaltak fel, ez csakis az lehetett, hogy nem akarták követni a túloldalt azon térre, hogy e kérdést kiválólag felekezeti kérdéssé tegyék. *(Ellenmondások balfelől.)* És helyesen cselekszik, hogy midőn e térre vitetnek át a kérdések, teljes nyugalommal hallgatják a szónoklatokat, de a keztyűt föl nem veszik; ez nem szükséges, mert az ilyen felszólalások ma már túlhaladott álláspontot képeznek. A túloldalon meg fognak önök győződni, hogy hasonló esetekben ezen oldalról ép oly nyugalommal fogják a felszólalásokat meghallgatni, mint a hogy ma történt és bizonyára nagyobb nyugalommal, mint a hogy a túloldalon szokták az ezen oldalon tartott beszédeket meghallgatni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

T. ház! Istóczy Győző képviselő ur hibáztatta a pénzügyi bizottságot és azzal vádolta, hogy nem felelt meg a feladatának, a mennyiben hatáskörén túlmenvén, a kérdésnek nemcsak pénzügyi, hanem közgazdasági részére is kiterjeszkedett.

E szempontból szemrehányást tenni a pénzügyi bizottságnak nem lehet; mert ha a pénzügyi bizottságnak és annak tagjai a közgazdasági viszonyokat ignorálnák s csak tisztán pénzügyi vagy fiscális szempontból járnának el: akkor érdemelnének megrovást, nem pedig akkor, midőn az ország közgazdasági helyzetére is figyelemmel vannak. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

És igy, t. ház, a mint a történt felszólalásokból is kiderül, ez intézkedéstől pénzügyi eredmény nem várható, de igenis megfontolandók annak közgazdasági kárai, melyek egyrészt abban nyilvánulnának, hogy a forgalom innen eltereltetnék.

És ha más országok, melyek fekvésüknél fogva, valamint forgalmuknál fogva tehetnek ez irányban kisérletet, minálunk kisérletet tenni, hol a forgalom a fővárosban nagyon gyönge, mindenesetre kétszeresen veszélyes volna; kivált mivel a forgalom, mely Budapesten még csak fejlődésben van, tisztán magyar értékekre szorítkozik, ép igy a magyar értékek forgalmát csökkenteni nem volna érdekünkben. Felhozatott különben azon helyes indok is, hogy a törvényjavaslat kiterjed nemcsak a börze-üzletekre, de a gabonakereskedésre is. Már pedig, hogy a gabonakereskedést sújtani a gazdaközönségnek érdekében volna-e, azt ám ítéljék meg azok, a kik e javaslat mellett vannak.

Azt mondotta gróf Apponyi t. képviselő ur, hogy bármily csekély legyen a várható pénzügyi eredmény, a javaslatot fontos okok nélkül mellőzni nem lehet. Fontos okot pedig ő csak egyet és szerinte a bizottság is csak egyet említett; azon esetet tudniillik, hogy ha ezen adó Ausztriában be nem hozatnék. Engedelmet kérek, ugy a bizottság jelentésében ez csak az egyik, de nem az egyetlen fontos ok. Hogy vannak e tekintetben más komoly aggályok is, az ép ugy kitünik a jelentésből, mint az általam mondottakból.

Áttérek most az Apponyi t. képviselő ur

Digitized by Google

által előterjesztett módosításra. Én részemről kijelentem, hogy kétszeresen veszélyesnek tartanám a szóban forgó adó behozatalát, ha azt Bécsben nem hoznák be, mert akkor csakugyan a forgalom legnagyobb részében oda tereltetnék át. Mindenesetre elég komolynak tartom a kérdést és ha a kormány hozzájárult a bizottság határozati javaslatának elfogadásához, tette ezt azért, mert különben is tanulmányozni kívánja a kérdést minden irányban; tanulmányozni akarja, hogy mily tapasztalatokat tettek azon országokban, a hol ez adó behozatott; tanulmányozni általános hatását és tanulmányozni a hozzánk legközelebb eső szomszéd-államokban levő viszonyokat is, valamint meg akarja tudni azt is, hogy ott a kormányok mily nézetben vannak ez adó behozatala iránt.

Ismétlem, miután e kérdésekkel foglalkozni akarunk, tanulmányozni fogjuk a Lajthán túli viszonyokat is. De más az, igy eljárni és más, ugy utasítani a kormányt, a mint indítványoztatott. Én nem tartanám helyesnek, ha oly kérdésben, mely tisztán belügyi természetű, kötelező utasítás adatnék a kormánynak, hogy csak akkor intézkedhetik, ha Austria intézkedik. *(Helyeslés a jobb- és szélső baloldalon.)*

Kérem, méltóztassék Apponyi t. képviselő ur módosítását el nem fogadni, hanem hozzájárulni a bizottság határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

György Endre, a közgazdasági bizottság előadója: T. ház! Csak röviden pár észrevételt akarok tenni a felhozott fontosabb érvekre és nem lépek azon térre, melyre több előttem szólott lépett. Nem követem Polónyi t. képviselő urat, hogy bizonyítgassam, őseink miképen vélekedtek az agiotage-ról, *(Derültség)* vagy utolsónak tarthatni-e az 1873-iki pesti krachot; constatálni kívánom, hogy Budapesten kétségkivül az első volt az, mert őseinknek sem agiotageok, sem differential-üzletük, sem krachjok nem volt. Arra sem akarok reflectálni, a mit Margitay képviselő ur mondott, hogy tudniillik egyszerű a dolog, elég a schemákat és blanquettákat Németországból hozni, nem kell semmi ujat kifundálni és akkor készen vagyunk a tőzsdeadóval. Ezeket a magam részéről komoly argumentumoknak nem tartom.

A bizottság felfogása ellen intézett támadások egyike — és Istóczy t. képviselő ur is hangsúlyozta ezt — oda irányult, hogy hiszen, ha a börziánerek elmennek innen, azt fogják mutatni, hogy nem sok hazafiság van bennük. De mi azt sohasem mondtuk, hogy a börziánerek fognak elmenni; hanem azt, hogy elmegy az üzlet, mely itt meg van adóztatva, oda át pedig nincs. Nem azon egyének magok fognak átköltözni, hanem az üzlet súlypontja helyezkedik át. Ez ép oly természetes, mintha két vásár van egymás mellett, egy nagy és egy kicsiny; már most, ha a kicsire vásárvámot és pedig nagyot hoznak be, mig a nagy vásár vám nélkül marad, semmi sem természetesebb, mint az, hogy minden hazafiság mellett is minden venni és eladni szándékozó a nagyobb vásárra fog menni, hol nem fizet és az a nélkül is kisebb vásár üresen marad.

De a tárgyalás folyamában oly dolgok is hangsúlyoztattak, melyeket én veszedelmeseknek tartok. *(Halljuk! Halljuk!)* Szemnecz képviselő ur már azt mondotta, hogy ő minden áron agitálni akar, akár megbukik a törvényjavaslat, akár nem. Ha megbukik, agitálni fog azzal, hogy ime meg buktatta a többség; ha pedig elfogadja a törvényjavaslatot, akkor agitálni fog azzal, hogy ime az antisemiták milyen nagy diadalt arattak. *(Zaj a bal- és szélső baloldal némely padjain.)* Az ily dolgok mindenesetre hozzájárulnának ahhoz — ha sokan követnék — hogy a parlament tárgyalásai a szükséges komolyságot nagy mértékben nélkülöznék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon, zajos ellenmondás a bal- és szélsőbaloldal némely padjain.)* Mert itt sem ők, sem mi nem azért vagyunk, hogy agitationális eszközöket keressünk, hanem a haza javát komolyan munkáljuk. *(Fölkiáltások a bal- és szélsőbaloldal némely padjain: „A dologra!“)* Ez a dologra tartozik. *(Helyeslés. a jobboldalon.)*

Egy másik képviselő ur felszólalt a zsarnok tőke ellen és nem vette észre, hogy a földbirtok is tőke és az ő választói ennek a tőkének tulajdonosai. *(Közbeszólások a bal- és szélső baloldal némely padjairól: Betáblázva!)* Akár betáblázva, akár nem; de mig földbirtokos valaki és választó valaki, tőketulajdonos is. *(Közbeszólások a bal- és szélsőbaloldal némely padjairól: Mozgó tőkéről volt szó!)* Az ily Schlwagortok behozatala kétségkivül bizonyos veszedelemmel jár és legtöbbször nem is igazak. Igy figyelmeztetnem kell Szemnecz t. képviselő urat, a ki azt mondotta, hogy a manchesterismus szabadságai közül csak ez garázdálkodik, már tudniillik a börzének szabadsága, hogy bár elfogultsággal ez irányban alig volnék vádolható, miután azon időben, mikor még a manchesterismus nagyon elfogadott világnézlet volt, annak egyes túlzásai ellen igénytelen körömben én is fölemeltem volt szavamat: hanem az is bizonyos, hogy ha azon manchesterismus nem volt volna, ha ez általános világnézletül, mint ő mondja, nem garázdálkodott volna, a képviselő ur nem ülne itt; mert a szabadságok nagy részét épen azon liberális iskola, épen az a manchesterismus szerezte meg az emberiség számára. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Egy tudományos elvi kérdés vettetett fel Apponyi Albert gróf képviselő által és itt reflectált is rá Polónyi képviselő ur, elmondván, hogy őseink hogyan gondolkoztak azon tárgyról, tudniillik a differentiális üzletekről. Én a differentiális üzletek absolut veszélytelen voltát nem vitattam, csak azt állítottam, hogy elvileg kárhoztatni nem

Digitized by Google

lehet s azon veszedelem, melyet a képviselő ur fölhozott, csak bizonyos határok között volna beigazolható. Készségesen constatálom azon tényt, hogy az üzletek ezen részében igen sok visszaélés történik, csupán tudományos jogosultságát akarom ezen differentiális üzletnek vindicálni s ez abban áll, hogy ha egyáltalában a kereskedelemnek természete egyik és másik hely között közvetítést teljesíteni, ép úgy jogosult az egyik és másik idő közt teljesíteni közvetítést. Hozzájárul azon közgazdasági előny, hogy az árak nivellirozása s azok hullámzásának meggátlása igen nagy részben ezen differentiális üzletnek tulajdonítható.

Hanem áttérve a tárgyra, a t. képviselő urnak azon álláspontját nem fogadhatom el, hogy ezen határozati javaslatnak elvetése által ezen eszmének „tisztességes temetés" rendeztetik, a hogy ő magát kifejezni méltóztatott. Legyen meggyőződve a t. képviselő ur, hogy nem oly időket élünk, hogy egy ily javaslatnak tisztességes vagy tisztességtelen eltemetéseért nagyon kellene fájni a fejünknek *(Derültség és helyeslés jobbról)* és legyen meggyőződve, hogy ezen határozati javaslat elfogadása esetén, ha ezen törvényjavaslatnak közgazdasági lehetősége be lesz igazolva, akkor annak idején be fog az terjesztetni a kormány által, melyet e tekintetben e felelősség első sorban terhel.

De nem is látom szükségesnek a határozati javaslat megváltoztatását azért, mert a dolog ugy áll, hogy Ausztriában ezen törvényjavaslat magán-initiativából már benyujtatott; nálunk hasonló uton be van már nyujtva. Mindkét félnek érdeke tehát, hogy e dologban egymással érintkezzék és igy a határozati javaslatnak ilyen szövegezése mellett ezen érintkezés, ha az a kérdéses adónak behozatala iránt szükségesnek tartatik, magának a dolognak természeténél fogva meg fog történni.

Mig tehát egyrészről a határozati javaslat ezen szövegezésében semmiféle veszedelmet nem látok, más oldalról attól sem félek, hogy az által ezen eszme, ha az valóban practicabilis, tisztességesen el fogna temettetni. Ennélfogva tisztelettel ajánlom a határozati javaslat elfogadását. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Polónyi képviselő ur kivánja félreértett szavait helyreigazítani.

Polónyi Géza: T. ház! *(Halljuk!)* Szavaim értelmének helyreigazítása végett kérek nehány pillanatra szót. *(Halljuk!)*

Az igen t. előadó ur ismételten felhozta, hogy ő nem akar foglalkozni avval a kérdéssel, vajjon a mi őseink szerintem mikép gondolkoztak az agiotage-ról és a differential-üzletről. Midőn a t. előadó ur ezt először hozta föl, azt hittem, hogy egy — talán jobban is sikerülhetett — élczet akar mondani és ez ellen nem lett volna kifogásom, mert ez a t. előadó urnak meg van engedve. Minthogy azonban másodszor is hivatkozott erre, kötelességemnek tartom tiltakozni azon felfogás ellen, mintha neki joga volna én rólam olyan anachronismust feltenni, hogy én őseinket agiotage-al és differential üzletekkel akarnám foglalkoztatni. Nagyon jól tudtam én, hogy sem az agiotage, sem a differential-üzlet nem magyar termék és ez is egyik motivum volt rám nézve, hogy az ezek megadóztatására czélzó határozati javaslatot elfogadjam. Én azt mondtam, hogy az őseink által szerzett alkotmányból folyó törvények és jogok szerint a differentialis üzletek soha elfogadott ügyletet nem képeztek, hanem az ilyen üzlet mindig turpis causa volt a magyar törvényhozás előtt.

Ez az, a mit én mondtam.

Egyébiránt, ha anachronismussal akarunk egymással szemben vádaskodni.... *(Zaj. Halljuk!)*

Elnök: Tessék röviden csak szavainak helyreigazítására szorítkozni.

Polónyi Géza: Kérem, azonnal befejezem. Azt hiszem, aligha volt joga ellenem ilyen támadást intézni ő neki, a ki azt állította, hogy Magyarország szabadságát a manchesterismusnak köszönheti. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Zaj jobbfelől.)*

Elnök: A házszabályok szerint a képviselő urnak csupán szavai értelmét volt joga helyreigazítani, de nem volt joga a vitát tovább fűzni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Istóczy Győző: T. képviselőház! A vita lefolyásából ítélve, nekem voltaképen felesleges is lenne felszólalnom; mert hiszen a mint egyrészről az én határozati javaslatomat a szónokoknak egész sora támogatta és pedig nemcsak saját pártfeleim, hanem még a többi t. ellenzéki pártok részéről is — habár némi fentartással — ugy másrészről a börze-adó elleneseinek hosszú, gazdag sorából egyetlen egy védelmező sem támadt, kivéve a t. bizottsági előadó és a t. pénzügyminister urat, a kiknek hivatalos kötelességük álláspontjukat védelmezni.

A kik az én határozati javaslatomat támogatólag szólaltak fel, azok reflectáltak már — legnagyobb részben azon ellenvetésekre, melyeket az előadó ur legutóbbi felszólalásában és a pénzügyminister ur határozati javaslatom ellen felhoztak. Ugyanazért én csak egy pár állításukra teszek észrevételt.

A t. pénzügyminister ur kifogásolja azt, hogy én rosszallom a pénzügyi bizottság azon eljárását, hogy adóügyi javaslatok tárgyalásánál a közgazdasági szempontokra is tekintettel van.

Én a legtávolabbról sem rosszaltam a pénzügyi bizottságnak ezen eljárását, sőt helyeslem azt. De azt óhajtom, hogy necsak a börze-adó kérdésében, hanem minden más adó kérdésében is figyelembe vegye a közgazdasági tekinteteket és a szerint hozza meg határozatát.

Azt mondja továbbá a t. pénzügyminister ur,

Digitized by Google

hogy azért nem akartak a börzeadó ellenzői felszólalni, mert nem akartak bennünket követni azon térre, a melyre mi léptünk.

Engedelmet kérek, én másban kerestem az okot, abban tudniillik, hogy most, az országgyülési cyclus vége felé már nincs oly bátorságuk ellenünk oly erősen felszólalni, mint volt korábban és hogy most haza hallgatnak. *(Igaz! Ugy van! Derültség a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

A t. előadó urnak is csak egy pár szóval kivánok válaszolni.

A t. előadó ur minket azzal vádol, hogy agitálunk saját álláspontunk mellett, midőn a börze-adó behozatala mellett szólunk. Ám legyen ez a vád alapos, de viszont akkor én is kénytelen vagyok megjegyezni, hogy a t. előadó ur és a kik vele tartanak, viszont szintén agitálnak magatartásukkal a czélból, hogy a börze-zsidók kegyeiből ki ne essenek. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

A mi végül azt illeti, hogy Szemnecz képviselő ur és mi a manchesteri politikának köszönjük, hogy itt szabadon beszélhetünk, erre megjegyzem, hogy Magyarország alkotmányos szabadsága nem a manchesteri iskolák keletkezésétől vette kezdetét. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

Ezek után kérem a t. házat, méltóztassék az általam benyujtott határozati javaslatot annál inkább elfogadni, mert ezen kérdés még az által sem odázható el, hogy a t. pénzügyminister ur a bécsi kormánynyal érintkezésbe tegye magát. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom. Következik a szavazás.

Az Istóczy képviselő által beadott határozati javaslat tulajdonképen előzetes tárgy, a mennyiben azt ajánlja, hogy a törvényjavaslat újabb tárgyalás végett a bizottságokhoz visszautasittassék, szükséges tehát e kérdés felett előzetesen dönteni. Azután következik az a kérdés, elfogadja-e a t. ház a közgazdasági bizottság javaslatát szemben a gróf Apponyi képviselő ur módosítványával? Ha az sem fogadtatnék el, akkor következnék az a kérdés: elfogadja-e a ház a bizottság javaslatát gróf Apponyi képviselő ur módosítványával?

Mielőtt a kérdéseket ekként feltenném, méltóztassék meghallgatni a határozati javaslatokat.

Előre is kijelentem, hogy az Istóczy képviselő ur határozati javaslatára nézve 21 képviselő névszerinti szavazást kért, erre tehát a szavazás a névsor felolvasása mellett fog megtörténni.

Zay Adolf jegyző: *(olvassa a határozati javaslatokat).*

Elnök: Az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést folytatjuk. Következik a szavazás. Méltóztassanak meghallgatni a kérdést.

Tibád Antal jegyző *(olvassa):* Elfogadja-e a ház az Istóczy Győző és tásai által benyujtott határozati javaslatot, igen vagy nem?

Elnök: A névsort olvasni fogja Szathmáry György jegyző. Az igen-nel szavazókat Törs Kálmán, a nem-mel szavazókat Zsilinszky Mihály, a távollevőket Zay Adolf jegyző urak fogják jegyezni.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a névzort).*

Igennel szavaztak: *b. Andreánszky Gábor, Babes Vincze, Csanády Sándor, Csúzy Pál, Graffius Károly, Herman Ottó, Huszár István, Irányi Dániel, Istóczy Győző, Justh Gyula, Komlóssy Ferencz, Kürthy Sándor, Lukáts Gyula, Lükő Géza, Madarász József, Margitay Gyula, Mocsáry Lajos, Olay Szilárd, Ónody Géza, Pappszász Károly, Polónyi Géza, Rácz Gésa, Szalay Imre, Szathmáry László, Szemnecz Emil, Szentiványi Árpád, Tóth Ernő, Törs Kálmán, Veres József.*

Nemmel szavaztak: *Zalay István, Zay Adolf, Zichy Antal, Zsigmondi Vilmos, Zsilinszky Mihály, Abonyi Emil, Antal Gyula, g. Apponyi Albert, b. Baich Milos, Bausznern Guidó, gr. Bánffy Béla, Bárczay Gyula, Beksics Gusztáv, Bende Imre, Beniczky Ferencz, Beőthy Algernon, Bernát Dezső, gr. Bethlen Gergely, gr. Bethlen Ödön, Bottlik Lajos, Bedekovics Kálmán, gr. Csáky László, Csernátony Lajos, Darányi Ignácz, Dániel Márton, Dárdai Sándor, Emich Gusztáv, Ernuszt Kelemen, Fabiny Theofil, Fackh Károly, Farkas Elek, b. Fejérváry Géza, Fluger Károly, Gaal Jenő* (pécskai), *Gáll József, Gergelyi Tivadar, Gödl Károly, Gromon Dezső, Gulácsy Dezső, Gulner Gyula, György Endre, Hegedüs József, Hegedüs Sándor, Hieronymi Károly, Horváth Gyula, gr. Horváth-Toldy Lajos, b. Huszár Károly, Iványi Béla, Ivánka Imre, Justh György, Kazy János, gr. Keglevich István, Körösi Sándor, Krausz Lajos, Kubinyi Árpád, Láng Lajos, Literáty Ödön, Mara Lőrincz, Matlekovics Sándor, Máday Lajos, Mohay Sándor, Molnár Antal* (szamosujvári), *Molnár Viktor, Münnich Aurél, hg. Odescalchi Gyula, Ordódy Pál, b. Perényi Péter, Péchy Gábor, b. Podmaniczky Frigyes, Porubszky Jenő, Probsztner Arthur, Pulay Kornél, Pulszky Ágost, Pulszky Ferencz, Pulszky Károly, Rakovszky Géza, Rácz Athanáz, Rostaházy Kálmán, Sághy Gyula, Sigmond Dezső, Steinacker Ödön, gr. Szapáry Gyula, Szathmáry György, Szathmáry Miklós, Szerb György, gr. Széchényi Pál, Szlávy Olivér, Stojacskovics Sándor, Tholnay Gábor, Tibád Antal, Tisza Kálmán, gr. Tisza Lajos, Török Zoltán, Ullmann Sándor, Urányi Imre, Urbanovszky Ernő, Vargics Imre, Vámos Béla, Veszter Imre, Visi Imre, Vizsolyi*

Digitized by Google

Gusztáv, Wahrmann Mór, b. Wasmer Adolf, Wodianer Béla.

Távol voltak: *Zathureczky Gyula, Zeyk Dániel, Zeyk Károly, gr. Zichy Jenő, Zimándy Ignácz, Zsámbokréty József, gr. Zselénszky Róbert, Almássy Sándor, Ámon Ede, Andaházy László, Andaházy Pál, gr. Andrássy Manó, gr. Andrássy Tivadar, Apáthy István, Ábrahámffy Gyula, Ábrányi Kornél, Ányos Tivadar, Balogh Géza, Baranyi Ödön, Barla József, Baross Gábor, Bartha Miklós, gr. Batthyány László, BayBarna, b. Bálintitt József, b. Bánffi Dániel, b. Bánffy György, Bárczay Ödön, Becker János, Beles János, Beöthy Ákos, Berger Ignácz, Berzeviczy Irnák, Bezerédj Victor, Békássy Gyula, Biasini Domokos, gr. Bissingen Ernő, Bittó Béni, Boda Vilmos, Boér Antal, Bohus László, Bohus Zsigmond, Bornemisza Ádám, Bornemisza István, Boros Bálint, Bossányi László, Bölöni József, Bubics Zsigmond, Busbach Péter, Barlovics István, Chorin Ferencz, Csávolszky Lajos, Csávosy Béla, Cselkó Ignácz, Cziple Zsigmond, Crnkovics Miklós, Dacsó Pál, Dániel Ernő, Dániel Gábor, Dániel Pál, Demkó Pál, Dessewffy Kálmán, Dégen Gusztáv, gr. Degenfeld Lajos, Dimitrievics Mihály, Dimitrievics Milos, Dobránszky Péter, Doda Traján, Domahidy István, Dörr Soma, Döry Dénes, Davidovics Lázár, Dedovics György, Eitner Sándor, Elekes György, Enyedi Lukács, gr. Eszterházy Andor, Falk Miksa, Farkas Balázs, Fáy László, Fenyvessy Ferencz, Ferencz József, Ferenczi Miklós, Fodor József, Fornszek Sándor, Földváry Miklós, Frölich Gusztáv, Francisci Henrik, Gajári Ödön, Gál Jenő (felvinczi), Gál Péter, Goda Béla, Gosztonyi Sándor, Göndöcs Benedek, Gruber János, Grünwald Béla, Gulácsy Gyula, Gull József, Gurbán Constantin, Gutenau Károly, Gyapay Dénes, Györffy Géza, Györffy Gyula, Győry Elek, Grlics György, Gyurgyevics Vazul, Gyurkovics György, Halassy Gyula, Halász Zsigmond, Halvax József, Harkányi Frigyes, Har-kányi Károly, Haviár Dániel, Hazay Ernő, Hámos László, Helfy Ignácz, Hertelendy Ferencz, Hevessy Benedek, Hevessy Bertalan, Hódossy Imre, Hoitsy Pál, Horánszky Nándor, Horváth Boldizsár, Horváth Géza, Horváth Lajos, Horváth Mór, gr. Hunyady László, Imrich János, Inkey Lipót, Isáak Dezső, Izákovits Milán, Ittlinger Lipót, Jakabffy István, Jeszenszky Ferencz, Jókai Mór, Jankovics Aladár, Josipovich István, Kaiser János, Kajuch József, Kapisztory Ferencz, gr. Karátsonyi Aladár, Kardos Kálmán, gr. Károlyi Sándor, Kästner Henrik, Ketzer Miklós, b. Kemény Endre, b. Kemény Gábor, b. Kemény János, Kegl György, gr. Kinszky Jenő, Kiss Albert, Kiss Pál, Komjáthy Béla, Kovács Albert, Kovács Károly, Kovách László, Krajtsik Ferencz, Králitz Béla, Kricsfalussy Vilmos, Kuncz Adolf, Kresztics György, Kritovácz Vazul, Krsnjavi Izidor, Latinovics Gábor, Latinovics János, Latkóczy Imre, Lázár Ádám, Lázár Ernő, Lázár Mihály, Lehóczky Egyed, Lesskó István, Lészai Lajos, Lipovniczky Sándor, b. Lipthay Béla, Lipthay Pál, Lits Gyula, Lónyay Sándor, Lőrinczy György, Lyka Döme, Loncsarics Márk, Madarász Jenő, Majthényi Ádám, Mandel Pál, Matkovich Tivadar, Matuska Péter, Mártonffy Károly, b. Mednyánszky Ede, Meszlényi Lajos, Micsky Lajos, Mihajlovics János, Mihályi Péter, Miklós György, Molnár Antal (csáktornyai), Mandics Péter, Milekics Czirill, Milics Miklós, Miskatovics József, Nadányi Miklós, Nagy Ferencz, Nagy István, Neiszidler Károly, Neményi Ambrus, Nendtvich Károly, Neppel Ferencz, Német Lipót, b. Nyáry Béla, hg. Odescalchi Arthur, Olay Lajos, Orbán Balázs, Országh Sándor, örgróf Pallavicini Sándor, Páutotsek Rezső, Pap Elek, Pappszász György, Petrik Ferencz, Péchy Andor, Pilisy Nándor, Plachy Tamás, Pogány Károly, gr. Pongrácz Adolf, Popovics Vazul, Potoczky Dezső, Prileszky Tádé, Pavics Ármin, Popovics István, Rakovszky György, Rakovszky István, Ráth Ferencz, Rigó Ferencz, Rohonczy Gedeon, Román Sándor, Roszival István, Róth Pál, Rónay János, Rasics Stanko, Rukavina József, Schmidt Gyula, Sebő Imre, Simonyi Iván, Simó Lajos, Siskovich Tamás, Stoll Károly, Sliepcsevics Péter, Sram Lipót, Stekovics János, Sudarevics Hugó, Suvich József, Szabovljevic Mihály, Szabó László, Szakáll Ferencz, Szalay Károly, Szalay Ödön, Szederkényi Nándor, Szemző Gyula, Szentkirályi Albert, Szereday Aladár, Széchényi Jenő, gr. Széchényi Tivadar, Széll Kálmán, Sziklay Ede, Szilágyi Dezső, Szilágyi István, Szilágyi Virgil, Szily László, Szirmay Ödön, Szirmay Pál, Szitányi Bernát, Szivák Imre, Szoboszlay József, Szomjas József, Szontágh Pál, Szögyény Emil, Szögyény-Marich Géza, Szunyogh Szabolcs, Tanárky Gedeon, id. gr. Teleki Domokos, ifj. gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Géza, gr. Teleki Samu, Teleszky István, Teutsch Traugott, Thaly Kálmán, Thassy Géza, Tisza István, Tisza László, Tomcsányi László, Tóth Antal, gr. Török József, Trefort Ágoston, Truczia Péter, Tulok Benő, Thaller Fülöp, Thanhoffer Milán, Tüköry Alajos, Ugron Ákos, Ugron Gábor, Unger Alajos, Uzovics Pál, br. Üchtritz Zsigmond, Vadnay Andor, Vadnay Károly, b. Vay Elemér, Várady Gábor, Verhovay Gyula, Véghső Gellért, Vuchetich István, Vukotinovics Lajos, gr. Wenckheim Frigyes, Wenrich Vilmos, b. Wodianer Albert, Wolff Károly.*

Elnök: A szavazatok összeszámittatván, 448 igazolt képviselő közül elnök nem szavazván, igennel szavazott 30, nemmel szavazott 103, távol volt 314. És igy Istóczi Győző képviselő ur határozati javaslata 73 szavazattöbbséggel elvettetett.

Kérdem most a t. házat, méltóztatik-e a bizottság határozati javaslatát elfogadni szemben a

Digitized by Google

gróf Apponyi képviselő ur határozati javaslatával? *(Igen! Nem!)* Kérem azon t. képviselő urakat, a kik elfogadják a bizottság javaslatát, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége elfogadta a bizottság javaslatát és igy gróf Apponyi képviselő ur határozati javaslata elesett.

T. ház! E szerint a törvényjavaslat nem fogadtatván el, az tárgyaltatni nem fog.

A hétfőn tiz órakor tartandó ülés napirendjére kitüzöm először a mai napon elfogadott törvényjavaslatnak harmadszori felolvasását, továbbá a ház határozata szerint a pénzügyi bizottság 396. számú jelentését az 1887. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyában; továbbá a pénzügyi bizottság 398. számú jelentését a jelzálog-kölcsönök átváltoztatásánál adandó bélyeg- és illetékkedvezményekről szóló 1885 : LXX. törvényczikk érvényének meghosszabbítása, a pénzügyi bizottság 397. számú jelentését a volt magyar és horvát-szlavon határőrvidéki részekben fennállott adók megszüntetéséről és az ugyanott még érvényben nem levő adótörvények életbeléptetéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. *(Helyeslés.)*

A t. ház méltóztatott már a napirendet ekként megállapítani és igy ezt határozatként kimondom.

A legközelebbi ülés hétfőn tiz órakor fog tartatni. A mai ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 óra 5 perczkor.)

287. ORSZÁGOS ÜLÉS

1886. évi deczember hó 6-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Az állandó bizottság jelentése ifj. gróf Andrássy Gyula végleges igazolásáról. A véderő-bizottság jelentése az 1887-iki ujonczkiállitási törvényjavaslat tárgyában. Lükő Géza előzetes felszólalása a gyöngyösi képviselőség betöltése ügyében; vita e kérdés fölött. Az Ausztriával kötött irói és müvészi jogról szóló szerződést tárgyazó törvényjavaslat végmegszavazása. Az indemnity törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. A jelzálogkölcsönök átváltoztatásánál adandó kedvezményekről szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. A horvát-szlavon határőrvidéken volt külön adózás megszüntetéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. Elnöki inditvány a napirend iránt.

A kormány részéről jelen vannak: *Tisza Kálmán, Szapáry Gyula gróf, Trefort Ágost, Orczy Béla báró, Fejérváry Géza báró, Fabiny Theofil, Bedekovics Kálmán.*

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szathmáry György jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Tibád Antal az azok ellen jelentkezőket Zay Adolf jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző: *(olvassa a deczember hó 4-én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki. Az elnökségnek előterjesztése nincs.

Földváry Miklós, az állandó igazoló bizottság elnöke: T. ház Van szerencsém bemutatni az állandó igazoló bizottság jelentését, mely szerint ifjabb gróf Andrássy Gyula a csik-szentmártoni választó-kerületben megválasztott képviselő végleg igazolandónak találtatott.

Elnök: Az állandó igazoló bizottság jelentésének alapján ifjabb gróf Andrássy Gyula csik-szentmártoni választó-kerületben megválasztott képviselő végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki és a III-ik osztályba soroztatik.

Münnich Aurél, a véderő bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém a véderő-bizottság jelentését az 1887-ik évben kiállitandó ujoncz- és póttartalék-jutalékának megajánlásáról szóló törvényjavaslat tárgyában azon tiszteletteljes kérelemmel bemutatni, miszerint annak kinyomatása, kiosztása és annak idején a napirendre való kitüzetése iránt intézkedni méltóztassék.

Elnök: A véderő-bizottság jelentése ki fog nyomatni, a ház tagjai közt ki fog osztatni és úgy gondolom, legczélszerűbb lesz, ha a hét valamelyik napján tüzetik napirendre.

Lükő Géza: A napirend előtt kivánok szólni.

Rég ideje annak, hogy egy képviselőről bizonyos hir terjedt el, melynek alapossságáról, vagy alaptalanságáról tudomásom nincs, de mely ha valónak bizonyulna, erkölcsileg megöli azt, a kiről

Digitized by Google

szól és árnyat vet mindegyikünkre és igy magára a képviselőházra is. Mindazonáltal én nem e hir alapján szólalok fel, hanem azon alapon, hogy ugyanez alkalommal a hirlapok azt is közölték, hogy Gyöngyös kerület képviselője képviselőségéről lemondott. Azóta hónapok teltek el s erről a házban semmi jelentés nem tétetett és tényleg a gyöngyösi kerület képviselet nélkül volt és igy fel kell tennem, hogy az elnök urnak a lemondásról tudomása nincs, mert különben lehetetlen, hogy azt a ház tudomására ne hozta volna. — Azt, hogy egy kerület egy ülésszakon képviselet nélkül maradjon, a törvényesség szempontjából elhallgatni nem szabad. — A t. ház a kerületek képviseletét oly fontosnak tartotta mindig, hogy még a közbeeső szünetek idejére is megszokta bizni az elnököt, hogy az időközben netán szükségessé válható választásokra nézve a szükséges intézkedéseket megtegye. Kérdem tehát a t. elnök urat, vajjon van-e a lemondásról tudomása vagy nincsen? Ha nincs, kérdem a t. házat, nem látja-e az időt elérkezettnek arra, hogy a kerület képviseltetése tekintetében az összeférhetetlenségi bizottság közreműködését felhivja és az összeférhetetlenségről szóló törvény 7. és 9-ik §-a értelmében intézkedést tegyen? *(Helyeslés a szélső balon.)*

Elnök: T. ház! Ha nekem a lemondás bejelentetett volna, én természetesen közöltem volna azt a t. házzal; de egyszerű hirlapi hirek alapján nem vethetem föl valamely képviselőre nézve az összeférhetlenség kérdését. Ez mindig igen kényes ügy, a melyben csupán akkor járhat el az elnök, ha arra alapos ok forog fenn. Ha az illető képviselő be fogja küldeni lemondását, mindenesetre előterjesztem. Meg fogom vizsgálni különben az ügyet és ha oly körülményeket találok; melyek az illető képviselőre nézve a képviselői jog gyakorlását lehetetlenné teszik, akkor meg fogom tenni az intézkedést. Egyebet most nem válaszólhatok. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Olay Szilárd: Amerikába ment!

Elnök: Azt a megjegyzést hallom, hogy „Amerikába ment". Az ily hirre, hogy valamely képviselő Ázsiába, a másik Afrikába, a harmadik Ausztráliába ment, még nem vagyok feljogosítva képviselőt képviselői jogától megfosztani. *(Ugy van! jobbfelől.)*

A képviselő saját választói iránt tartozik azzal, hogy ha nem akar megfelelni tisztének, mondjon le mandátumáról. *(Helyeslés.)* De az maga még nem szolgáltathat alapot elnöki intézkedésre, ha én, mint elnök egyideig nem látok itt valamely képviselőt. *(Helyeslés.)*

Igenis ott, a hol lesz alapom, meg fogom tenni a kellő lépéseket, mert én tisztelem ugyan a képviselő urak jogait, de nagyon természetesen figyelemmel tartozom az ország választó — kerületei iránt is. *(Helyeslés.)*

Lükő Géza: T. ház! Bocsánatot kérek, én távolról sem vádoltam a t. elnök urat, sőt kijelentettem, hogy ha tudomása lett volna a lemondásról, azt be is jelentette volna a t. háznak.

De a t. házhoz is intéztem azt a kérdést, hogy habár a lemondás nincs is még bejelentve, nem tartja-e helyénvalónak, hogy az összeférhetlenségi bizottság e tárgyban tanácskozzék és arról a t. ház elébe jelentést tegyen. Mert midőn egy kerület elhagyatik és oly hosszu ideig nem képviseltetik, az összeférhetlenségi bizottság dolga kideríteni: üres-e a kerület vagy sem? *(Helyeslés a szélső balon.)*

Elnök: T. ház! Ha a képviselő urak közül valaki törvényes alapot talál arra, hogy egy képviselő ellenében az összeférhetlenségi törvény alapján itt fölléphet, teljes joga van azt tenni; de akkor tenni kell azt formulázva és indokolva; de igy általánosságban odaállítani azt, hogy nem látja-e a ház elérkezettnek az időt, hogy egy képviselő állását az összeférhetlenségi törvény alapján tarthatatlannak jelentse ki, nem lehet, mert ez investigatorius eljárássá válnék, mit pedig képviselő ellenében még maga a ház sem gyakorolhat helyesen.

Ezeket megjegyezve, azt hiszem, a t. ház méltóztatik e dolgot függőben hagyni. A legközelebbi időben különben is fog e dologban valamely lépés történni s akkor lesz helyén e tárgyban dönteni. *(Ellenmondások a szélső baloldalon.)*

Madarász József: Igen jól tudom, hogy a képviselői állás irányában a t. ház szorosan a törvényhez köteles magát szabni; de azt is jól tudom, hogyha a képviselő netalán oly szerencsétlen helyzetbe jön, hogy képviselői állásának kötelmeit tényleg nem teljesítheti, neki viszont a képviselőház irányában az a kötelessége, hogy e körülményt azonnal bejelentse a képviselőház elnökének.

Világosan intézkedik az összeférhetlenségi törvénynek 7—9 §-a a felől, hogyha a képviselő ily helyzetbe találna jönni és a bejelentést maga meg nem tenné, az összeférhetlenségi bizottság bárki részéről itt a házban történő előterjesztés folytán azonnal köteles összeülni, maga elé idézni az illető képviselőt s akkor azon bizottság határozza el, vajjon oly helyzetbe jött-e az illető képviselő, mely szerint köteles lett volna bejelenteni lemondását a ház elnökének; igen vagy nem? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én tehát teljesen értem a kötelesség érzet oly felfogását, mit Lükő képviselőtársam ezen ügyre nézve előhozott. Mi magunk is sajnáljuk és semmi esetre sem keresünk alkalmat arra, hogy ily kellemetlen tárgyban felszólalnunk kelljen. Minthogy azonban én azon nézetben vagyok, hogy

Digitized by Google

mihelyt itt e házban egy képviselő egy más képviselővel szemben ily összeférhetlenségi esetet jelent be — nem voltam itt akkor, mikor t. barátom előadta véleményét, nem tudom, melyik esetről szólott, de ha bejelentette ezen esetet — —

Elnök: Melyik esetet?

Madarász József: A Gyöngyös városi képviselő esetét. Ha mondom, bejelentette: akkor nincs más hátra, mint hogy az összeférhetlenségi bizottság összeüljön és határozzon a felett, helyén van-e a bejelentés vagy sem.

1875. évi első törvényczikknek, mely szól az összeférhetlenségről, 7-ik §-a azt mondja: „Ha a már igazolt képviselő időközben oly állást foglal el, vagy oly helyzetbe jut, — 4. §. — mely a képviselői megbizással össze nem fér, tartozik a képviselőségről a ház elnökéhez intézett nyilatkozatában 48 óra alatt leköszönni.“ A 9. §. pedig ezt mondja: „Ha a képviselő a 6., 7.. 8. §-okban megszabott kötelességének eleget nem tesz, állandó bizottság azonnal összeül és meggyőződvén arról, hogy a gátló akadály csakugyan fennforog és a képviselő tudva követte el a mulasztást, a képviselői megbizást megszüntnek nyilvánítja s eljárásáról a képviselőháznak jelentést tesz.“

Meglehet t. ház, hogy a 4. §-nak esetei beálltak s akkor az összeférhetlenségi bizottság ki fogja mondani, hogy a képviselőség megszünt; meglehet, hogy nem álltak be, de erre az esetre is a felolvasott törvény világos értelme szerint, mihelyt egy képviselő részéről bejelentés történik, a háznak nincs más módja, mint az esetet odautasítani az összeférhetlenségi bizottsághoz, mely azután kimondja, hogy helyén volt-e a bejelentés vagy nem.

Ez az én alázatos véleményem. De figyelmeztetem a t. képviselőházat még arra is, hogy ezt a gyakorlat is igazolja. Magam voltam egy párszor abban a helyzetben, hogy ily összeférhetetlenségi esetet voltam kénytelen bejelenteni. Az egyik eset az volt — szintén a lapokból merítettem — hogy egy képviselő kineveztetett bizonyos hivatalra s ennek daczára 10—15 nap mulva sem mondott le képviselői állásáról; az esetet előhoztam s az azonnal az összeférhetlenségi bizottsághoz utasittatott. Az illető képviselő ur azután jónak látta lemondását az összeférhetlenségi bizottsághoz benyujtani s a bizottság jelentést tett az eset megszüntéről.

A másik eset ez volt: egy képviselőtársunk kineveztetett kormánybiztossá és nem kért a háztól engedélyt a kormánybiztosság viselhetésére. Erről is csak a hirlapokból értesültem, jelentést tettem a háznak és a t. ház a bejelentés alapján ezt az esetet is az összeférhetlenségi bizottsághoz utasította.

Véleményem szerint ma ugyanilyen eset forog fenn. A t. ház határozhat bölcsessége szerint, de én azt hiszem, hogy miként a képviselő irányában mi kötelesek vagyunk a legvégső határig elmenni és állását lehetőleg meg nem ingatni — másfelől azt a képviselőt mi nem támadjuk meg, a midőn azt kivánjuk, hogy ő a bizottság előtt igazolhassa — óhajtom is, hogy igazolja azt, hogy ő nem jutott azon helyzetbe, a melybe jutottnak őt a sajtó szerint eddigelé, sajnos, kénytelenek vagyunk tartani. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Ugy látom, a képviselő ur engem alaposan félreértett. *(Derültség!)* Én nem azt mondtam, hogy semmiesetre sem léphetek azon térre, a melyre a t. képviselő ur kivánta, mivel a hirlapok útján értesültem a fenforgó esetről. Korántsem, ha a hirlapokban például azt olvastam volna, hogy valamely képviselő kineveztetett oly hivatalra, melylyel a képviselőség össze nem fér, első dolgom lett volna őt azonnal lemondásra felhívni. Vagy ha azt olvastam volna, miről az 1. §. 2. pontja szól, hogy azon képviselőnek napidíjai le vannak foglalva és már a törvény szerint megtehetem a lépéseket, szintén intézkedtem volna.

De bocsánatot kérek, nem ez az, a miért én Lükő képviselő ur felszólalása ellen kifogást tettem, hanem az, mert a képviselő ur általánosságban szólott és nem mondta meg, minő alapon hivassék egybe az összeférhetlenségi bizottság, hanem csak azt mondta, hogy a bizottság idézze maga elé a képviselőt és hívja föl igazolásra.

Már bocsánatot kérek, de hogy képviselőket igy általánosságban igazolásra fel lehessen hívni, olyankor is, a hol nincs oly valóságos támpont, mely a törvény szerint indokolná ezen eljárást, ezt én, mint a ház elnöke nem mozdíthatom elő, mert én minden képviselőnek függetlenségét köteles vagyok védeni. *(Helyeslés.)*

Miután pedig az is, a mit a képviselő ur a 7. és 9. §-ból idézett, egyenesen és tisztán azon esetre vonatkozik, midőn a képviselő elvesztette függetlenségét a kormánynyal szemben — a mi ez esetben elő nem fordul — tehát azon szakaszokat sem alkalmazhatom. *(Helyeslés.)* Azonban itt van a 4. §., a mely e tekintetben ad támpontot. Meg fogom vizsgálni az iratokat és ha ez irányban szükséges intézkedni, meg fogom azt tenni.

De az mondatik, hogy a képviselő ur, nem tudom, minő cselekményt követett el. Itt a törvény világosan mondja, hogy a ki. . . *(Zaj.)* Csendet kérek. Ez oly fontos kérdés, melynek tisztába hozatala a képviselőknek legnagyobb érdekében áll, tehát méltóztassanak meghallgatni. *(Helyeslés.)* Itt van a 4-ik szakasz *a)* pontjában, hogy „a ki a választási törvény 13. szakaszában foglalt bűncselekmények miatt jogérvényesen elitéltetett.“ Ez az eset itt nem forog fenn, mert különben megtettem volna a lépéseket. Hanem csak azért, mert

Digitized by Google

egy képviselő, nem tudom, mivel vádoltatik, én mindjárt az összeférhetlenségi bizottság elé nem vihetem az ügyet, mert ez valóban vexatorius eljárás volna. *(Helyeslés.)* Miután azonban a képviselő ur felszólalt, én utána nézek a dolognak és ha találok rá támpontot, meg fogom tenni a kellő lépéseket. Méltóztassék egyelőre megmaradni e mellett. *(Helyeslés.)* És most térjünk át a napirendre. *(Helyeslés.)*

Napirend szerint következik az irodalmi és művészeti művek szerzői jogának kölcsönös oltalma, illetőleg a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok kormányával kötendő egyezmény iránt beadott törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*.

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a most harmadszor felolvasott törvényjavaslatot végszövegezésében is elfogadni? *(Elfogadjuk!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy elfogadtatott és igy alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett szokott módon a főrendiházhoz fog átküldetni.

Következik a pénzügyi bizottságnak 396. számú jelentése az 1887. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyában. Ha a t. ház a jelentést felolvasottnak veszi, *(Felkiáltások: Felolvasottnak vesszük!)* az általános vitát megnyitom, melyben az első szó az előadó urat illeti.

Hegedüs Sándor előadó: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Az 1887. évi államköltségvetésnek megállapitására a törvényhozásnak már ideje nincs. Hogy tehát az államháztartásban a rendes vezetés és kezelés fennakadást ne szenvedjen, szüksége van a kormánynak ideiglenes felhatalmazásra az 1886. évi államköltségvetés keretén belül az állami bevételeknek és kiadásoknak kezelésére.

Ez a törvényjavaslat ezt czélozza, a mennyiben ebben a t. pénzügyminister ur a kormány nevében egy negyedévre felhatalmazást kér, azzal a kikötéssel természetesen, hogyha az 1887. évi állami költségvetés időközileg előbb megállapittatnék és törvényerőre emelkednék, akkor a jelen törvény hatályon kivül helyeztetik.

A pénzügyi bizottság nem tartotta elérkezettnek az időt arra, hogy ezzel a törvényjavaslattal kapcsolatosan az államháztartásról és a pénzügyi helyzetről jelentést tegyen és ez által ez alkalommal erre vonatkozólag vitát provocáljon. Én is, mint e bizottság előadója, bátor vagyok csak röviden jelezni, miszerint azt hiszem, hogy a t. háznak erre a legczélszerűbb alkalma és helyes ideje akkor érkezik el, midőn a pénzügyi bizottság jelentésével kapcsolatosan az 1887. évi állami költségvetésre vonatkozó összes adatok a t. háznak rendelkezésére fognak állani.

Addig is ajánlom a pénzügyi bizottság nevében a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Horánszky Nándor: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Elismerem azt, hogy a jövő év három — vagy ha nem is ennyi, de legalább két — első havában, bármely kormány vezesse is az ország ügyeit, pénzügyi felhatalmazásra lesz szüksége; mert ámbár azt tartom, hogyha egyfelől a t. kormány kellő időben benyujtotta volna a költségelőirányzatot, a mi nem történt; másfelől pedig kellőképen kihasználta volna a képviselőház a munkaidejét, a minthogy ez szintén nem történt s azonfelül egy jobb pénzügyi politikát követve, a mely aggodalmainkat napról-napra nem fokozná és a kritikát évről-évre jobban ki nem hivná, *(Ugy van! balfelől)* akkor minden évben azon helyzetben lehetnénk, hogy nem felhatalmazással, hanem rendes költségvetési törvénynyel kezdhetnők meg a pénzügyi esztendőt. Igy azonban, t. képviselőház, ma a helyzet kétségtelenül ugy áll, hogy miután ebben az évben már egy költségvetési törvény megalkotása a lehetőségek közé nem tartozik, nincs más segitség, mint egy pénzügyi felhatalmazásra vonatkozó törvénynek meghozatala. És ha én, t. képviselőház, a törvényjavaslatot pusztán e szempontból fognám fel, ez idén is követhetném azt az eljárást, melyet eddig én és politikai barátaim is követtünk, hogy azon felhatalmazást, melyben egyszersmind az apropriatio kérdése is benfoglaltatik, egyszerű szavazással tagadnók meg; ma azonban, nézetem szerint, a helyzet változott *(Halljuk!)* és pedig nem a pénzügyi helyzet, mert felfogásom szerint a pénzügyi helyzet ma is olyan rossz, mint azelőtt volt és csak annyiban rosszabb, a mennyiben az időközileg még súlyosabbá tétetett az administratio kiadásának fokozásával és azon kölcsönműveletek által, melyek időközileg történtek; de a helyzet változott abban, hogy annak felismerése tekintetében egy lépéssel előbb állunk. Ez tehát az a szempont, mely engem nem egy pénzügyi vita provocálására, hanem inkább egy rövid declaratio megtételére késztet. *(Halljuk!)*

Én is, t. ház, ép ugy mint a pénzügyi bizottság előadója, nem akarok a költségvetési vitának elébe vágni. Kétszeres kötelességünk lesz a következő költségvetési vita alkalmával megvilágitani azon mély örvényt, a melynek szélére pénzügyeink jutottak és arra az időre szándékozom magam is fentartani mindazon kérdéseknek megvizsgálását, a mely kérdések megvizsgálása által lehetővé tétetik a már nyilvánvalóvá lett rossz pénzügyi helyzetnek minden oldalról való tisztázása. De, t. ház, részint az előttünk álló helyzet, részint az utolsó hónapokban előfordult póthitelek, részint végül az egész pénzügyi gazdálkodás jogot ad nekem arra, hogy már ma is constatáljam a

Digitized by Google

következőket. Constatáljam először azt, hogy az ország pénzügyi helyzete a szó szoros értelmében fenyegető alakot öltött; constatáljam továbbá, hogy államháztartásunkban évek óta ugy a túlkiadások, mint az előirányzaton kivüli kiadások, valamint az átruházások tekintetében teljes szabadság uralkodik; *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* constatáljam, hogy a pénzügyi politika, melyet nekünk a t. kormány évről-évre előterjesztett, a valóságnak soha meg nem felelt, *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* hogy ez a pénzügyi politika állandó ámitással járt, *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* mert hiszen a nélkül, hogy erre a bizonyitékokat messzebbről kellene keresnem, hivatkozom magára a t. kormány előterjesztésének indokolására, mely, miként méltóztatnak tudni, azt mondja, hogy szükségessé vált az egyes tárczák külön érdekeinek az általános pénzügyi érdekekkel való összhangba hozatala — tehát ez eddig nem volt meg. Azt mondja továbbá, hogy az egyes közigazgatási ágak valódi szükségleteinek részletes megállapitása szintén tárgyalásokat igényelt, a mi nem jelent mást, mint azt, hogy a t. kormány előterjesztései nem voltak őszinték, nem voltak realisak és most, 10 év letelte után szándékozik a t. kormány arra az útra térni, hogy legalább az évenkénti póthitelek megtámadásainak kellemetlenségeit kikerülendő, féligmeddig őszinte előirányzatot nyujt be. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És constatálhatom végül azt, hogy daczára annak, miszerint ugy a mult évi költségvetés tárgyalása, valamint a póthitelek tárgyalása alkalmával a kormány nyiltan felhivatott arra, hogy mondja meg tehát, hogy mely utakon szándékszik járni, mit akar tenni arra nézve, hogy az ország ezen szerencsétlen helyzetéből kibontakozzék, a t. kormány erre a kérdésre néma és azon valóban szomorú helyzetet, melybe az ország pénzügyi viszonyai jutottak, nem kivánja, de talán maga sem tudja — szerintem ez utóbbi eset forog fenn — enyhíteni az által, hogy legalább a kibontakozás utait megmutatni igyekszik. Ily körülmények közt, t. ház, én azt tartom, hogy ezen törvényjavaslat megszavazása sem nem administrativ-technikai, sem nem bizalmi, hanem egyenesen lelkiismereti kérdés; mert én lelkiismereti dolognak tartom egy perczre is azon kormány kezében hagyni az ország pénzügyeinek vezetését, a mely kormány ide juttatta az országot és minden perczet elveszettnek tartanék, ha tovább is azon eljárás követtetnék, a mely eddig követtetett.

Addig is tehát, mig a pénzügyi helyzet fölötti vita elkövetkeznék és a helyzet teljesen tisztáztatnék, én és barátaim e felhatalmazási törvényt meg nem szavazzuk. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Enyedi Lukács: Azok után, a miket az előttem szólott t. képviselő ur előadott, azon szerencsés helyzetbe vagyok, hogy álláspontomat röviden indokolhatom.

Én, a t. előadó ur és az előttem szólott t. képviselő ur példáját követve nem szándékozom a pénzügyi helyzet általános bonczolgatásába bocsájtkozni, hanem magához a tárgyhoz: az indemnity megadhatásának kérdéséhez szólok. Kétségtelen tény az, hogy bárki, bármilyen kormány venné át az államkormányzását ma, kénytelen volna a háztól meghatalmazást kérni, mert az idő előhaladottságánál fogva már a jelen évben szentesités alá terjeszthető budget-törvényt alkotni nem lehet. Elnézésre számithatna a kormány a ház részéről azon esetben, ha azon körülmény, hogy idemnityt kér, kivételes természetű volna; de hát az indemnity-vel való kormányzás a jelen kormánynak valóságos rendszerévé vált, mert mióta a jelen pénzügyminister ur vezeti a magyar pénzügyeket, 1878 óta mindössze csak egyszer fordult elő, hogy január eleje előtt szentesített törvénynyel állott szemben a magyar törvényhozás. Ez az 1881-iki költségvetés volt, mely deczember 11-én szentesittetett, azóta mindig indemnityre volt szükség és volt oly év, mikor május és junius 16-ikán nyert szentesitést a költségvetés. Ebből világosan következik az, hogy a háznak éveken át nyilvánult azon indokolt óhaja, hogy a parlament budgetjoga tiszteletben tartassék — hogy a ház intézkedést tegyen azon irányban, hogy jövőre az indemnityvel való kormányzásnak végevetessék — ezen oldalról minden alkalommal kiemeltetett és kijelentetett, hogy a pénzügyi évnek nem szükséges összeesnie a naptári évvel, hogy épen oly czélszerűen és az indemnityk kikerülésével lehetne a pénzügyi évet április elsejével kezdeni. Ezzel szemben a pénzügyi kormányzat részéről azon választ nyertük, hogy ez nehézségekkel jár, hogy hozzá az osztrák kormány beleegyezését, a közös ügyek vezetési rendszerének átalakitását kellene kieszközölni. Ez meglehet, de nem olyan nehézség, a mely a czél elérését elég fontosnak ne tüntetné fel; mert ha pénzügyi kezelésünk adatait figyelemmel kisérjük, azt tapasztaljuk, hogy okozati összefüggés van a közt, mikor szavazott meg a ház oly költségvetést, mely az év lefolyása előtt nyert szentesitést és mikor volt olyan a kormányzat, hogy ez nem történt meg, hanem indemnityt kellett kérni, mert összeesett a rendszertelenséggel a költségvetés ilynemű előterjesztése.

Mert épen e kormánynak azon pénzügyministere, a ki leginkább valósította meg takarékosságra irányuló igéreteit, a ki leginkább volt szakember és a ki alaposan igyekezett azon, hogy az egyensúlyt helyreállitsa, épen az volt egyúttal az is, a kinek sikerült rendes időben költségvetést ter-

Digitized by Google

jeszteni a ház elé: Széll Kálmán volt, ki az 1876. és 1877-iki költségvetéseket még az illető évek deczember havában szentesítés alá tudta vinni, mig ezt a mostani pénzügyminister ur 9 év folyamán csak egyszer tudta elérni. Ebből világosan következik az, hogy az a pénzügyi kormány, mely szakszerűen, rendszeresen járt el, mely ressortjával tüzetesen foglalkozik rendesen azon helyzetben van, hogy a delegatiók daczára is rendes időben előterjesztheti a költségvetést és a mikor ez nem történik, rendetlenségnek következménye és azon rendetlenség összefüggésben áll azon rendszertelenséggel, mely pénzügyi politikánkat általában jellemzi. *(Ugy van! szélső balfelől.)* Mindez nagyon természetesen nem változtat azon, hogy csakugyan most szükséges és okvetlenül gondoskodni kell arról, hogy a kormányzati gépezet fenn ne akadjon és hogy a jövő év első hónapjaira, mig költségvetés nincs, a kormányzás teljesíthető legyen és a szükséges utalványozások megtörténhessenek.

Evvel szemben, bár ennek szükségességéről mind meg vagyunk győződve, nagyon természetesen épen azon dolgoknál ismétlésekbe bocsátkozni nem akarok, a melyeket Horánszky Nándor t. képviselő ur már felhozott, azon okoknál fogva mi sem lehetünk oly helyzetben, hogy azon kormánynak, melynek pénzügyi politikáját az országra nézve szerencsétlennek tartjuk s mely a budgetjog megsértését rendszerré emelte, mely, mint a póthitelek kérdésével bebizonyult, egyáltalában a magyar parlament méltóságát, budgetjogát nem akarja kellő tiszteletben tartani, nem vagyunk hajlandók a felhatalmazást megadni, oly körülmények közt, mikor neki nagyobb szabadsága nyilik, mint midőn a keze a rendes költségvetés által meg van kötve.

Készséggel szavaznók meg oly kormánynak, mely szakítva az eddigi rendszerrel, azon közjogi alappal, melyen a magyar államháztartásnak rendezése teljesen lehetetlen, nem akarna a törvényhozás elé lépni oly költségvetéssel, mint milyennel az 1887-ikivel állunk szemben. Hanem a mely a magyar államot oly alapokra akarná fektetni, a melyek szerint a fennállása biztosítva van és a mely egyedüli alap arra, hogy a pénzügyi államháztartásban a rend és egyensúly behozassék. Ha itt oly kormánynyal állnánk szemben, a mely azon elveket vallja, a melyek Magyarország felvirágzásának alapfeltételeit képezik, mi a felhatalmazást megadnók, de ezen kormánynak, a melylyel mi szemben állunk és a melynek egyik tagja, a t. ministerelnök ur, legerélyesebban ostorozta ellenzéki korában folyton az indemnityt kérő kormányoknak rendetlenségét, azt oly keményen tudta szemére vetni, de ki saját kormányának hibáit oly enyhén tudja megbirálni, én részemről, de ugy hiszem t. elvtársaim sem ezen kormánynak, mint semmi közösügyi alapon álló kormánynak az indemnity felhatalmazását megszavazni hajlandók sem vagyunk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Csanády Sándor: T. ház! Parlamentaris, monarchicus kormányrendszer alatt élő nemzeteknél, hogy egy országgyülési képviselő nyugodt lélekkel felhatalmazást adhasson a kormánynak arra, hogy a jövő év első negyedében az adókat és minden állami jövedelmeket a folyó évre megállapított mennyiségben szedhesse be, nélkülözhetlenül szükséges, hogy azon képviselő biztosítva legyen arról, miszerint a beszedendő adók a haza, a nemzet érdekében fognak elköltetni; nélkülözhetlenül szükséges továbbá, hogy bizodalommal viseltessék a képviselő azon kormány, különösen annak elnöke irányában, kitől függ az ország kormányzata nagyobb részben, a mely kormányt felhatalmaz ilynemű adók beszedésére; és harmadszor szerintem szükséges, hogy helyeselje a czélt, melyre a beszedendő adók fognának fordittatni.

Én, t. ház, meg vagyok arról győződve, miszerint a megszavaztatni kért adók haza és nemzetellenes czélokra lennének nagyobb részben fordítandók. Mert először is közösügyes alapra fordittatnának, melyet én hazámra nézve károsoknak, veszélyeseknek, e nemzetet megsemmisítőknek tartok. A közösügyes intézmények fentartására fordittatnának, melyeket maga a jelenlegi ministerelnök ur is, mielőtt a politikai hitehagyottság terére lépett volna, átkosoknak nevezett, melyek megfosztották hazánkat önállóságától, függetlenségétől, melyek e nemzetet az anyagi megsemmisülés, tönkrejutás örvényébe meritették, koldusbotra juttatták.

Én, t. ház, mint népképviselő, ily czélokra soha költségvetést meg nem szavazok, nem annyival inkább, mert ezen megszavazásból könnyen azt következtetnék, miként helyeslem azon 40 egynehány millió frtnyi deficitet, mely a tárgyalások alatt levő törvényjavaslatból kiviláglik. Ugyanezért én az általam emlitett okokból a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot még a részletes tárgyalás alapjául, általánosságban sem fogadom el. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Elnök: T. ház! Ha szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! A pénzügyi bizottság előadója és mindazon szónokok, kik e kérdésben nyilatkoztak, ugy fogták azt fel — és nézetem szerint igen helyesen — hogy ez alkalommal nem kivánják tárgyalni sem a költségvetést, sem a pénzügyi helyzetet. Én is ez álláspontot foglalom el, mert azt hiszem, e tárgyalásra legközelebb ugy is lesz alkalom. A törvényjavaslat elfogadása, mely ma a t. ház előtt fekszik, szükséges azért, hogy a közigazgatás menete zavartalanul tovább folyjon, de azért is, hogy a pénzügyi helyzet tüzetesen és alaposan meg legyen vitatható azon idő alatt, melyre

Digitized by Google

az e törvényjavaslatban kért felhatalmazás szól. Hogy ez lehető legyen, méltóztassék a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot megszavazni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! Minthogy az előadó ur nem kiván szólani, kérdem atisztelt házat, méltóztatik-e az „1887. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról" szóló törvényjavaslat általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni? igen, vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, kik azt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége elfogadja a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot általánosságban.

Következik a részletes tárgyalás.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a címét, az 1., 2., 3., 4.. 5. §-okat, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak).*

E szerint a törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tüntetik ki.

Következik a pénzügyi bizottságnak 398. számú jelentése „a jelzálog-kölcsönök átváltoztatásánál adandó bélyeg- és illetékkedvezményről szóló 1881. évi LXX. törvényczikk érvényének meghosszabbitásáról" czimü törvényjavaslat tárgyában.

Azt hiszem, méltóztatik a jelentést felolvasottnak tekinteni. *(Igen!)* E szerint az általános vitát megnyitom.

Az első szó illeti a bizottság előadóját.

Hegedüs Sándor a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! Az általános kamatlábnak csökkenésével, a jelzálogos kölcsönök, melyek a régi magasabb kamatláb mellett köttettek, nemcsak terhesek maradtak, de egyszersmind convertálhatók lettek az újabb viszonyok által. Ennek következtében már az 1881. évi LXX. törvényczikkben ennek megkönnyítése czéljából bélyeg- és illetékmentesség adatott oly conversióknak, melyek kisebb kamatláb mellett jelzálogos kölcsönökké lettek.

Az ezen bélyeg- és illetékmentességre vonatkozólag adott időhöz kötött engedély lejár a folyó évi deczember 31-én. Minthogy azonban a viszonyok ugy a kamatláb mint a conversió tekintetében még változatlanok, a mennyiben ily hitelmüveletek még mindig folyamatban vannak és igen sok conversió történik, hogy ez lehetővé tétessék, illetőleg megkönnyittessék: a jelen törvényjavaslat még további három évre kivánja ezen bélyeg- és illetékmentességet meghosszabbítani. Ajánlom a törvényjavaslatot általánosságban elfogadásra. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, ha szólani senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a napirenden lévő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni igen, vagy nem? *(Igen!)*

Azt hiszem, kijelenthetem, hogy elfogadtatik.

Következik a részletes tárgyalás.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét, az 1., 2. §-okat, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak).*

Elnök: E szerint a törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tüzetik ki.

Következik a pénzügyi bizottság 397. számú jelentése „a volt magyar és horvát-szlavon határőrvidéki részekben fenálló külön adók megszüntetéséről és az ugyanott még érvényben nem levő adótörvények életbeléptetéséről" szóló törvényjavaslat tárgyában.

Azt hiszem, a jelentést méltóztatik felolvasottnak venni. *(Igen!)* E szerint az általános vitát megnyitom. Az első szó illeti a bizottság előadóját. *(Mozgás.)*

Kérem a ház t. tagjait, méltóztassanak az előadót csendben meghallgatni. Ily zajban a legnagyobb erőfeszitésbe kerül a beszéd, pedig az előadónak kötelessége szólani, ha nem volna kötelessége, ily zajban bizonyosan nem szólana. *(Helyeslés.)*

Hegedüs Sándor, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! A már polgárosított magyar horvát és szlavon határőrvidéken eddig azon adótörvények voltak érvényben, melyek a régi, részben az absolut korszakból származtak s melyek a magyar állam törvényeitől sok tekintetben eltérők ugy elvileg, mint részleteikben. Most miután ezen polgárositás mindkét irányban keresztül ment, gondoskodni kell arról, hogy az ország minden részében, tehát a volt határőrvidéken is a magyar adótörvények úgy általánosságban, mint részleteikben érvényesittessenek. E törvényjavaslat azt czélozza, hogy mindazon adótörvények, melyek Magyarországon és általában a magyar királyságban érvényesek a polgárosított magyar és horvát-szlavon-határőrvidéken is behozassanak. Csupán két irányban tesz kivételt a törvényjavaslat: az egyiket törvény szabja elő, a másikat e törvényjavaslat veszi föl. Törvény szabja elő azt, hogy a ház- és földadó után a határőrvidéken földtehermentesitési kárpótlás ne szedessék, mert ezt már az 1873: XXVII. és XXVIII. törvényczikkek kimondják; a másik kivétel, melyet ezen törvényjavaslathoz be, az, hogy a határőrvidékeken még a házközösség érvényben levén, az adótörvények értelmében a házközösségek fejei úgy saját személyük, mint családjuk tagjai után a II. osztályú keresetadót s a föld- és házosztályadó után járó általános jövedelmi pótadót fizetni tartoznának, minthogy pedig azon szegény részre nézve a magyar adótörvények

Digitized by Google

életbeléptetése különben is nem kis megterheltetéssel jár: hogy az átmenet némi tekintetben megkönnyittessék, a törvényjavaslat e tekintetben azt a kedvezményt teszi, hogy mindazon házközösségben élő családfők, kiknek összes föld- és házadója 5 forintot meg nem halad, a II. osztályú keresetadó és az általános jövedelmi pótadó fizetése alól fölmentessenek. Ismétlem, hogy adójuk így is magasabb lesz a magyar adótörvények életbeléptetése által, de ha még az említett adók is alkalmaztatnának reájuk, akkor adójuk több mint megháromszorosodnék és ez csaknem elviselhetlen volna reájuk nézve. Egyébiránt ezen kivétel a dolog természeténél fogva átmeneti jellegű, mert a házközösség folytonosan szünőben levén, abban az arányban, a mint megszünik, igen természetes, hogy ezen kivételes rendszabályok is megszünnek.

Ezt foglalja magában a törvényjavaslat, melyet tisztelettel ajánlok általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadásra. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs fel jegyezve; ha tehát szólani senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem kijelenthetem, hogy az elfogadtatik. Következik a részletes tárgyalás.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és 1. §-át, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak; olvassa a 2 §-t).*

Hegedüs Sándor előadó: T. képviselőház! A 2. §. *d)* pontjában, mely így szól: *(Olvassa)* „a bányaadóról szóló 1875: XXVII. törvényczik" — még idézni kell az 1885: XIV. törvényczikket is, miután ez idevágó módositásokat tartalmaz. Ennek következtében bátorkodom a következő módosítást benyujtani: *(Olvassa.)* A *d)* pont után folytatólag tétessék: „az 1885: XIV. törvényczikkben foglalt módosítással."

Elnök: T. ház: A 2. §-hoz az előadó ur a bizottság részéről azon módositást teszi, hogy a *d)* pont után folytatólag ezen szavak illesztessenek be: „az 1885: XIV. törvényczikkben foglalt módositással" a szöveg többi része változatlanul maradván. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az előadó úrnak ezen módosítását elfogadni? *(Elfogadjuk!)* Elfogadtatik.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a 3—6. §§-kat, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak).*

Elnök: E szerint a törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tüzetik ki.

T. ház! Ezzel a mai ülés napirendje ki van meritve. A legközelebbi ülésre vonatkozólag bátor vagyok javaslatba hozni, hogy azt holnap délelőtt 10 órakor méltóztassék megtartani; ennek első tárgya volna a mai napon elfogadott három törvényjavaslat végleges megszavazása; továbbá az igazságügyi bizottság 399. számú jelentése a Monacóval 1886. évi február hó 22-én Bécsben, a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezése tárgyában; s ugyancsak az igazságügyi bizottságnak 400. számú jelentése a német birodalommal 1886. május 9-én Bécsben a szegényjog kölcsönös biztositása iránt kötött államszerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. *(Helyeslés.)*

Azt hiszem, hogy ezen tárgyak nem fognak soká tartani és hogy igen czélszerű lesz, ha a pénzügyi bizottságnak is idő s alkalom adatik tárgyalásait folytatni, hogy jelentését a háznak minél előbb beadhassa.

A következő legközelebbi tárgy lesz az ujonczozási törvényjavaslat, melyről a jelentés ma adatott be és a melynek még a hét valamely napjára kitüzése iránt holnap leszek bátor javaslatot tenni.

Ha ezt méltóztatnak elfogadni, határozatul kimondom. Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülést végződik 11 óra 45 perczkor.)

Digitized by Google

288. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi deczember hó 7-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés, Elnöki jelentés a közelebbről szentesített és kihirdetett törvényekről; a könyvtári bizottság jelentéséről a gazdasági művek kiadását illetőleg a gazdasági egyesület részére. A kérvényi bizottság jelentése a kérvények 27. sorrendjéről. Az indemnyti-javaslat, a jelzálogkölcsönökről szóló és a horvát-szlavon határőrvidék külön adózását megszüntető törvényjavaslat végmegszavazása. A Monaco-val kötött szerződés tárgyalása és elfogadása. A német birodalommal szegénygyben kötött szerződés tárgyalása és elfogadása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gróf Szapáry Gyula, Széchényi Pál, Trefort Ágoston, báró Fejérváry Géza, Bedekovich Kálmán, Fabiny Theophil, báró Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szathmáry György jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a deczember hó 6-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a ministerelnök 3,919/M. E. sz. átiratát, mely szerint „az Egyptom pénzügyi rendezése ügyében Londonban 1885. márczius hó 18-án kötött nemzetközi egyezménynek és a Londonban 1885. julius 25-én kelt nemzetközi nyilatkozatnak beczikkelyezéséről“ szóló törvényjavaslat — miután az annak tárgyát képező egyezményre vonatkozó hitelesítő okmányok kölcsönös kicserélése Londonban folyó év november 4-én megtörtént — Ő Felsége által Budapesten 1886. év november hava 21. napján,

„az 1870 : XVI., továbbá az 1871 : XII., az 1880 : LXIV. és az 1882 : XLIV. törvényczikk módosításáról“ szóló törvényjavaslat pedig Budapesten folyó évi november hava 29. napján legkegyelmesebben szentesittetvén, mint ez idei XXXIII., illetve XXXIV. törvényczikkek az „Országos Törvénytár“ útján folyó év deczember hó 5. napján kihirdettettek s ezeknek a törvényczikkeknek a legfelsőbb szentesítési záradékkal ellátott eredeti példányai az országos levéltárban helyeztettek el.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom a könyvtári bizottság elnökének levelét, hogy a Ghyczy Ignácz-féle könyvtárból a mezőgazdasági művekből 780 mű, vagyis 1,356 kötet, füzet és folyóirat a könyvtári bizottság részéről, a képviselőháznak 1886. év junius hó 25-én 3,837. szám alatt hozott határozata folytán lajstrom mellett az országos gazdasági egyesületnek folyó évi október 19-én átadatott.

Tudomásul vétetik s a leltár a levéltárban elhelyeztetik.

A kérvényi bizottság előadója kiván előterjesztést tenni.

Vámos Béla előadó: Van szerencsém beterjeszteni a kérvények 27. számú sorjegyzékét azon tiszteletteljes kérelemmel, hogy azt kinyomatni, szétosztatni és a legközelebbi szombati ülés napirendjén tárgyalás alá venni méltóztassék.

Elnök: A kérvényi bizottság által beterjesztett 27. számú sorjegyzék ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szét fog osztatni és tárgyalás végett, ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, a legközelebbi szombati ülés napirendjére tüzetik ki.

Digitized by Google

Egyébiránt a kérvények megtekinthetés végett a a ház irodájában tétetnek le.

Egyéb előterjesztés nem lévén, következik a napirend, vagyis az 1887. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat harmadszori megszavazása.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az 1887. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslatot végszövegezésében is megszavazni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Méltóztassanak tehát azok, kik a törvényjavaslatot megszavazzák, felállani. *(Megtörténik.)* A többség megszavazza és igy a törvényjavaslat alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz átküldetni határoztatik.

Következik a jelzálogkölcsönök átváltoztatásánál adandó bélyeg- és illetékkedvezményekről szóló 1881 : LXX. törvényczikk érvényének meghosszabbításáról szóló törvényjavaslatnak végszerkezetben való megszavazása.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Méltóztatik-e a t. ház az imént felolvasott törvényjavaslatot végszerkezetében is megszavazni, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház a törvényjavaslatot végszerkezetében is megszavazta. Ennélfogva a törvényjavaslat alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz fog átküldetni.

Napirend szerint következik a volt magyar és horvát szlavon határőrvidéki részekben fennálló külön adók megszüntetéséről és az ugyanott még érvényben nem levő adótörvények életbeléptetéséről szóló törvényjavaslatnak végszerkezetben való megszavazása.

Tibád Antal jegyző (*olvassa a törvényjavaslatot*).

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e „a volt magyar és horvát-szlavon őrvidéki részekben fennálló külön adók megszüntetéséről és az ugyanott még érvényben nem levő adótörvények életbe léptetéséről szóló törvényjavaslatot harmadszori felolvasásában megszavazni, igen vagy nem? (*Igen!*)

Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház a törvényjavaslatot megszavazza és igy azt alkotmányos tárgyalás végett a főrendiházhoz átküldetni rendeli.

Következik az igazságügyi bizottság 399. számú jelentése „a Monacóval 1886. évi február hó 22-én Bécsben, a közönséges bűntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezéséről" szóló törvényjavaslatról.

Ha a t. ház a jelentést felolvasottnak méltóztatik tekinteni, az általános vitát megnyitom. Első szó illeti a bizottság előadóját.

Mandel Pál előadó: T. ház! Hazánk törvényhozása már több ízben foglalkozott államszerződésekkel, melyek a közönséges bűntettesek kölcsönös kiadatását tárgyazzák. Ily szerződés fekszik most is a t. ház előtt tárgyalás végett. A Monacóval kötött és a közönséges bűntettesek kölcsönös kiadatását tárgyazó ezen szerződés szó szerint egyezik a már előbb Belgiummal és később Luxemburggal kötött hasonló értelmű és hasonló tárgyú szerződéssel.

A szerződés fő elveit illetőleg bátor vagyok kiemelni, hogy gondosan kerültetik ennek a szerződésnek alkalmazása oly bűntettekre, a melyek más, mint közönséges bűntettek jellegével birhatnak, igy nevezetesen a politikai bűntettesek kiadatása.

Mint második fővezérelvet van szerencsém kiemelni, hogy egy állam sem kötelezhető saját alattvalóinak kiadatására.

Igy a magyar állampolgárok érdeke mindenben megvédve lévén, az igazságügyi bizottság ezen szerződést is, mint a már korábban elfogadottakat szintén elfogadásra ajánlja a t. háznak.

A részletekre nézve van szerencsém kiemelni, hogy a 16. §. új intézkedést foglal magában, ítéletek, birói végzések, határozatok kézbesítésére vonatkozólag, oly bűntettekre nézve is, melyek ezen törvényjavaslatban, illetőleg a benne tárgyalt államszerződésben nem foglalvák. A kézbesítésekkel csak az czéloztatik, hogy az illető feleknek, kik büntető eljárás alatt állanak, alkalom nyujtathassék esetleg az ellenök hozott végzések ellen jogorvoslattal élni. Egyébként azonban a szerződés ezen 16. §. által semmi irányban alterálva nincs és a megkeresett állam a kézbesítés által semmi tekintetben felelősséget nem vállal magára.

Ezek alapján bátorkodom a szerződést ugy általánosságban, mint részleteiben a t. háznak elfogadás végett ajánlani, a részletes tárgyalásnál fentartván magamnak az egyes sajtóhibákra nézv-javaslatot tenni. Ajánlom a javaslat elfogadását

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincsen fel jegyezve, hogy ha tehát szólani senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a napirenden levő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? (*Igen!*)

Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a törvényjavaslat elfogadtatik.

Következik a részletes tárgyalás. Először a czím.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a czímet, mely észrevétel nélkül elfogadtatott. Olvassa a bevezetést*).

Mandel Pál előadó: T. ház! A szöveg

Digitized by Google

első sorában e szavak helyett: „Az Austriai Császár“ a czímhez képest „Austria Császárja“ teendő. A második bekezdés első sorában ugyancsak „az Austriai Császár“ helyébe, „Austria Császárja« való.

Elnök: T. ház! Azt hiszem, méltóztatik ezt elfogadni és a szöveget ez értelemben kiigazíttatni.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa az I. czikket, mely észrevétel nélkül elfogadtatott. Olvassa a II. czikket).*

Mandel Pál előadó: T. ház! E czikkben a 12. pont 3-ik sorában e két szó. „Corruption“ és „mineurs“ közé e szócska teendő: „de.“ A 15. pont 7-ik sorában pedig e szó: „litres“ erre igazítandó ki „titres.“ A magyar szövegben pedig a 11. pont 3-ik sorában az első „és“ szócska helyébe „s“ teendő.

Elnök: Azt hiszem, méltóztatnak e kiigazításokat elfogadni.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a III. czikket).*

Mandel Pál előadó: T. ház! A III. czikk 2-ik bekezdésének első sorában ezen szó helyett: „cselekmények“ teendő: „cselekménynek.“ *(Helyeslés).*

Elnök: Ha méltóztatnak elfogadni, a III. czikk e szerint fog kiigazíttatni.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a IV. czikket).*

Mandel Pál előadó: T. ház! Ezen czikk első sorában ezen szó helyett: „kiadás“ teendő „kiadatás.“ *(Helyeslés).*

Elnök: Ha méltóztatik elfogadni, a szöveg e szerint lesz kiigazítandó.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa az V.—X. czikkeket, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak. Olvassa a XI. czikket).*

Mandel Pál előadó: T. ház! Ezen czikk franczia szövegében, még pedig a harmadik bekezdés utolsó sorában, ezen két szó: „pour suivi“ egy szóba irandó: „poursuivi.“ *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha méltóztatnak elfogadni, a franczia szöveg e szerint lesz kiigazítandó,

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a XII.—XVII. czikkeket, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak. Olvassa a XVIII. czikket).*

Mandel Pál előadó: T. ház! A XVIII. czikk 3-ik bekezdésének 2-ik sorában az „egyének“ szó helyett „egyénnek“ teendő.

Elnök: Azt hiszem kijelenthetem, hogy a XVIII. czikk az előadó ur módosításával fogadtatik el.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a XIX. czikket, mely észrevétel nélkül elfogadtatott).*

Elnök: E szerint a szerződés el lévén fogadva, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tüzetik ki.

Következik az igazságügyi bizottság 400. számú jelentése, a német birodalommal 1886. május 9-én Bécsben a szegényjog kölcsönös biztosítása iránt kötött államszerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. Azt hiszem a jelentést méltóztatik felolvasottnak tekinteni és igy az általános vitát megnyitom. Az első szó a bizottság előadóját illeti.

Mandel Pál előadó: T. képviselőház! Ezen törvényjavaslatban ismét olyan államszerződést méltóztatik tárgyalni, a melyhez hasonlót már több izben fogadott el hazánk törvényhozása. *(Zaj. Halljuk!)*

Arról van szó, hogy a német birodalommal szerződés köttessék, mely szerint a szegényjogon perlekedők kölcsönösen egyenlő bánásmódban részesüljenek Magyarországban és Németországban. Azokra, a kikre majd ez a szerződés alkalmaztatni fog, igen nagy előny háramlik e szerződésből, minthogy a német birodalomban perlekedő felek igen nevezetes cautiókkal, peróvadékokkal terheltetnek, nevezetesen a felperesek tartoznak az alperesek kivánságára kereseti cautiót letenni, azon kivül a felek törvénykezési díjak fejében szintén cautiót tartoznak a bíróságnál letéteményezni, még pedig külföldiek háromszor annyit, mint a honosak.

E szerződéssel az czéloztatik, hogy a kik szegényjogon perelnek, ilyen letétek alól mentessenek föl. Egyébiránt a szerződés szó szerint megegyez a már előbb kötött e nemű szerződésekkel. Kérem a t. képviselőházat, méltóztassék a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, ha tehát szólani senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a német birodalommal 1886. május 9-én Bécsben a szegényjog kölcsönös biztosítása iránt kötött államszerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy az elfogadtatik.

Következik a részletes tárgyalás és pedig a czím.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét és a bevezetést, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak).*

Mandel Pál előadó: T. ház! Itt is a szövegben ugyanazon hiba van, mint az előbbi törvényjavaslatnál, a mennyiben a szövegben, ellentétesen a bevezető sorokkal az austriai császár foglaltatik kétszer Austria császárja helyett. Ennélfogva kérem méltóztassék ezt mindkét helyen Austria császárja szavakra kiigazítani. *(Helyeslés.)*

Elnök: E szerint a bevezetésnek megfelelőleg a szövegben mindkét helyen Austria csá-

Digitized by Google

szárja fog tétetni és ezen kiigazítással a bevezetés szövege elfogadtatott.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa az I., II., III., IV. csikkeket, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak).*

Elnök: E szerint a törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

T. ház! Ezzel a mai ülés napirendje ki van merítve. A legközelebbi ülést, azt hiszem, legczélszerűbb volna csütörtökön tartani. *(Helyeslés.)* Ezen ülésnek első tárgya volna a ma részleteiben elfogadott két törvényjavaslat harmadszori felolvasása, azután következnének a véderő-bizottság 402. szám alatti jelentése az 1887. évben kiállítandó ujoncz- és póttartaléki jutalék megajánlása iránt beterjesztett törvényjavaslat tárgyában. Csütörtökön az ülés d. e. 10 órakor fog kezdődni. Ha méltóztatnak elfogadni, ezt határozatul kimondom és most az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. e. 11 órakor.)

289. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi deczember hó 9-én

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. A Monacóval és a Németbirodalommal kötött szerződések végmegszavazása. Az 1887. évi ujoncz- és tartalék-jutalékok megajánlásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. Tisza Kálmán ministerelnök törvényjavaslatot nyujt be a fővárosi rendőrkapitányi hivatal részére épitendő ház tárgyában. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, gr. Széchényi Pál, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Géza, Bedekovich Kálmán, Fabiny Theophil, br. Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szathmáry György jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket Zay Adolf jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Szathmáry György jegyző *(olvassa az 1886. évi deczember hó 7-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Az elnökségnek előterjesztése nincs. Más előterjesztés sem lévén bejelentve, következik a napirend: a Monacóval 1886. évi február hó 22-én Bécsben a közönséges bűntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Tibád Antal jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik a törvényjavaslatot harmadszori felolvasásban is megszavazni; igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy az megszavaztatik és alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárnlás végett a főrendiházhoz átküldetni határoztatik.

Következik a német birodalommal 1886. évi május hó 9-én Bécsben a szegényjog kölcsönös biztositása iránt kötött államszerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Tibád Antal jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a törvényjavaslatot harmadszori felolvasásban is megszavazni: igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy az megszavaztatik és alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz átküldetni határoztatik.

Következik a véderő-bizottság 402. sz. jelentésének tárgyalása „az 1887-ik évben kiállítandó ujoncz- és póttartaléki jutalékok megajánlásáról" szóló törvényjavaslat tárgyában.

Azt hiszem, a jelentést méltóztatik felolvasottnak tekinteni *(Igen!)* s igy az általános vitát megnyitom.

Az első szó illeti a bizottság előadóját.

Digitized by Google

Münnich Aurél, a véderő bizottság előadója: T. ház! Azon körülmény, hogy a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat évenként a t. ház elé terjesztetik, felment engem azon kötelesség alól, hogy én ezen törvényjavaslatot bővebben indokoljam és hogy bővebben adjam elő annak szükségességét és helyességét. Mindazonáltal tekintetbe véve ezen törvényjavaslatnak fontosságát, legyen szabad a következőket előterjesztenem. *(Halljuk!)*

T. ház! Az 1879:XLI. t.-cz. által a hadsereg és hadi tengerészet hadi létszáma további tiz évre 800,000 frtban állapittatott meg. Ezen megállapítás következtében az 1880. évi népszámlálás alapján az 1882:I. t.-cz. a magyar korona országaira eső hadjutalékot összesen 331,414 főben határozta meg.

Az ezen mennyiség kiegészítésére tényleg szükséges ujoncz- és póttartaléki jutalék kiállítása az 1868:XL. t.-cz. 13. §-a értelmében történhetik meg, ha ennek megajánlása az országgyülésen minden évben eleve megtörténik, illetőleg a törvényhozás által megszavaztatik.

Ugyanezen törvény rendelkezéséhez képest az évenként megszavazandó póttartaléki jutalék tizszerese nem haladhatja túl évenként a megajánlott ujonczok számát. Ezek alapján és a most említett törvények rendelkezéséhez képest nyujtotta be a t. honvédelmi minister ur az 1887. évben kiállítandó ujoncz- és póttartaléki jutalék megajánlásáról szóló törvényjavaslatot.

Midőn megemlíteném, hogy ezen törvényjavaslatban az 1887. évre az ujonczjutalék 39,552 s a póttartaléki jutalék 3,955 főben kivántatik megszavaztatni, oly számokban, milyenekben már eddig is 1882. évtől kezdve 1886. évig minden évben megszavaztatott; midőn továbbá megemlíteném, hogy a törvényjavaslat az általam idézett törvényeknek teljesen megfelel: bátorkodom a törvényjavaslatot általánosságban a t. háznak elfogadásra ajánlani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Boda Vilmos: T. ház! Sokkal ismeretesebb az álláspont, melyet azon párt elfoglal, melyhez nekem szerencsém van tartozni, hogysem hosszasabban és bővebben praecisiroznom kellene ezen álláspontot.

Ugyszintén eléggé bőven ismeretesek azon indokok, melyek folytán a pártunk által elfoglalt álláspontra helyezkedtünk. Igy feladatom fölötte meg lévén könnyítve, egyszerűen annak kijelentésére szorítkozom, hogy mi, mint az önálló magyar hadsereg föltétlen hivei, a közös hadsereg számára ujonczokat megszavazni egyáltalában nem vagyunk hajlandók s igy természetesen még általánosságban sem fogadhatjuk el a szőnyegen levő törvényjavaslatot. *(Hosszas élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Csanády Sándor: T. képviselőház! Azt hiszem, egyetlenegy tagja sincs a képviselőháznak, a ki a t. előadó ur indokolása után fogadhatná el a törvényjavaslatot. Én ugyan részemről igen kevés indoko hallottam, mely annak elfogadására birhatna.

T. ház! Hogy egy ország, egy nemzet önálló, független lehessen, hogy önmaga rendelkezhessék saját sorsa, jövője és jelene, vére és vagyona felett, következőleg, hogy boldog és elégedett lehessen, nélkülözhetlenül szükséges, hogy önálló hadügygyel, pénzügygyel, kereskedelemmel és külképviselettel birjon.

Ez az oka annak, t ház, hogy én is, ki a politika terén első fellépésem óta folytonosan hazám önállóságáért, függetlenségért, a valódi alkotmányos szabadságért rajongtam, küzdöttem, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon)*, mindjárt első fellépésemkor egy olyan politikai zászló alá szegődtem, melyre Magyarország önállósága, függetlensége és a valódi alkotmányos szabadság voltak és vannak a mai nap is felirva. *(Helyeslés a szélső balon.)*

E zászló alatt küzdött 14 éven keresztül maga Tisza Kálmán jelenlegi ministerelnök ur is *(Derültség)*; e zászló alatt küzdött igenis 1861-től 1875 ig s igy midőn az önzés, a nagyravágyás gonosz szelleme, *(Derültség)* ördöge *(Élénk derültség)* diadalmaskodván felette, politikai hitehagyott lett s a ministerelnöki székbe való bejuthatásért, elárusította politikai hitelveit. És ez az oka t. képviselőház annak, hogy Tisza Kálmán ministerelnök ur az 1875-ik évtől, azaz politikai hitehagyottsága korszakától kezdve Austria, Bécs érdekeiért feláldozta Magyarország, a magyar nemzet érdekeit épen ugy szellemi, mint anyagi és közerkölcsiségi tekintetben. *(Derültség.)* Ez az oka, hogy a ministerelnök ur 11 évi ministerkedése alatt alig tett egyebet, mint engedelmes többsége által folyton magasabbra emeltette az adókat, újabb adónemeket hozott be s oly körülmények közé juttatta e szegény, elárvult nemzetet, hogy az adóért utolsó falat kenyerétől is megfosztják, a családtagok feje alól az utolsó párnát is árverés alá bocsátják. Ez az oka, hogy a nemzet annyira el van keseredve, hogy valóban csakis a nemzet hazafiságának, nagylelkűségének lehet köszönni azt, hogy véglegességre nem vetemedett.

A jelenleg tárgyalás alatt levő törvényjavaslat is Austria, Bécs érdekében hozatott szőnyegre és terjesztetett a képviselőház elé megszavazás végett; mert hisz egy oly hadseregbe kivánnak 40,000 ujonczot megszavaztatni, a mely hadseregben a szellem, a vezényleti nyelv az osztráknémet; egy olyan hadseregbe, melynek tisztjei idegen nemzetiségekből állanak; egy olyan hadseregbe, melyben magyar ifjaink mellőztetnek csupán azért, mert magyaroknak születtek, mert nem aludt ki keblökből a hazafiság és szabadság iránti szeretet; mellőztetnek azért, mert nem haj-

Digitized by Google

landók szolgailag meghajolni az önkény-uralom előtt.

Én, t. ház, miután mint említettem, Magyarország önállósága és függetlenségeért küzdök és mert tudom azt, hogy önálló hadsereg nélkül e függetlenség el nem érhető, a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot általánosságban még a részletes tárgyalás alapjául sem fogadom el, mert nem akarom azt, hogy az ipar, kereskedelem és közgazdaság 80,000 munkás kéztől megfosztassék, mert nem akarom azt, hogy e nemzet virága: a magyar ifjuság idegen érdekekért vérpadra hurczoltassék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Szemnecz Emil: T. ház! A függetlenségi 48-as antisemita-párt részéről van szerencsém kijelenteni, hogy mi e kérdésben a függetlenségi pártnak álláspontjához csatlakozunk és a közös hadsereg számára kivánt ujonczjutalékot meg nem szavazzuk.

Nem akarok ezuttal visszatérni a mult nyár eseményeire, csupán constatálom azt, hogy a magyar nemzeti hadsereg eszméje a korszellem hatása alatt napról-napra jobban érlelődik és meg vagyok győződve, hogy a mint külföldön a hadseregek a nemzetiségi elv alapján vannak szervezve, a mint a franczia hadsereg a franczia revanche-ért, a német hadsereg a német egységért lelkesül, azonképen eljön az idő, midőn Magyarország függetlenségének megfelelőleg mi is egy önálló hadsereg létesítésére fogunk törekedni. Épen azért bátor vagyok kijelenteni, hogy a közös hadsereg számára semmit, a magyar honvédség és a független magyar hadsereg számára mindent megszavazunk. Nem fogadom el a törvényjavaslatot. *(Helyeslések a szélső baloldal némely padjain.)*

Elnök: Szólásra többé nincs senki feljegyezve, ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. Szó illeti még az előadó urat.

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: T. ház! *(Halljuk!)* Egy még 1882-ik évben a t. ház részéről hozott és több módosításon keresztülment határozat értelmében a honvédelmi minister köteles az újoncz megajánlásról szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával a t. háznak jelentést tenni az iránt, hogy a megelőző évben megejtett fősorozás alkalmával hány sorozó járásban volt a negyedik korosztály igénybe vétele szükséges.

E szerint bátor vagyok jelenteni a t. háznak, hogy az 1886-ik évi fősorozás alkalmával 439 sorozó járásban felhivatott a 4-ik korosztály, pedig összesen, mint méltóztatnak tudni, van 655 sorozó járás.

A sorozás alkalmával az eredmény egynémely sorozó járásban kedvező lévén, 134 sorozó járásban a 4. korosztály igénybe nem vétetett. A 4 korosztály tehát csakis 305 sorozó járásban vétetett igénybe.

Madarász József: Ez is sok!

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: Ezenkivül a minister köteles a t. ház határozata szerint a megelőző év újonczozási eredményét kimutatásba foglalva a véderő bizottságnak bemutatni. Ezt t. ház, csakis január hóban tehetem, a mennyiben ezen kimutatás csakis a végleges számbavétel alapján állítható össze, ez pedig csak deczember 31-ikével történvén, az adatokat a hatóságok részéről csak január hó első felében fogom nyerni, ennélfogva ezen kimutatást a véderő bizottságnak február hó folyamába rendelkezésére fogom bocsátani.

Végre van szerencsém jelenteni, hogy az 1886. évi sorozás eredménye sokkal kedvezőbb a megelőző évekénél, a mennyiben 1880-tól fogva mindinkább hátralék mutatkozott az újonczjutalék kiállításában oly annyira, hogy — a mint ezt tavaly az újonczjutalék megajánlásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával a t. háznak bejelentettem — az újonczjutalékban majdnem 6000-nyi hátralék mutatkozott. Ezen hátralék az idén jelentékenyen apadt, az újonczozás eredménye sokkal kedvezőbb volt, ugy, hogy most ezen hátralékot képesek voltunk fedezni és minthogy a végleges számbavétel csak deczember 31-ikével történik, tehát praecis adatokkal még most nem szolgálhatok, annyit azonban már tudunk, hogy a hátralék legfeljebb 2000 emberre fog rugni az újonczjutaléknál.

Ezeket kötelességemnek tartottam a t. háznak bejelenteni és kérem a t. házat, hogy a törvényjavaslatot változatlanul elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Münnich Aurél előadó: T. ház! *(Halljuk!)* Csanády Sándor képviselő ur kötelességmulasztással vádolt, azt állítván, hogy a törvényjavaslatot kellőleg nem indokoltam. Ennek folytán bátor vagyok felhivni a képviselő ur figyelmét a következő törvényczikkekre: az 1868: XL; 1879; LI; 1882: XXXIX; 1882: II; 1883: IV; 1884: III; 1885: I; és az 1886: II. törvényczikkre.

Miután azt hiszem, hogy e ház minden tagja ép ugy ismeri e törvényeket, mint én s miután nézetem szerint ezekben rejlik a törvényjavaslat indokolása, azt újból elfogadásra ajánlom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom, következik a szavazás. Kérdem a házat, méltóztatik-e az 1887. évben kiállítandó újoncz- és póttartaléki jutalékok megajánlása tárgyáról szóló törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, kik azt általánosságban elfogadják, méltóztassanak

Digitized by Google

felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége elfogadta általánosságban a törvényjavaslatot. Következik a részletes tárgyalás.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét; az 1., 2. és 3. szakaszt, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak).*

Elnök: E szerint t. ház, a törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tüzetik ki.

A mai ülés napirendje ki van merítve, azonban a ministerelnök ur kiván egy előterjesztést tenni.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Van szerencsém benyujtani egy törvényjavaslatot indokolással együtt egy a Budapest fővárosi magyar királyi államrendőrség főkapitányi hivatala részére Budapesten megveendő házról, valamint annak megvételére, átalakítására és berendezésére szükséges kölcsön felvételének engedélyezéséről. Kérem a t. házat, méltóztassék ezen törvényjavaslat és indokolás kinyomatását elrendelni és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasítani.

Elnök: A benyujtott törvényjavaslat ki fog nyomatni, a ház tagjai között szétosztatni s tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

T. ház! Ezzel a mai ülés napirendje ki van merítve. A holnap délutáni 1 órakor tartandó ülés napirendjére nézve bátor vagyok javaslatba hozni, hogy annak első tárgya a ma elfogadott törvényjavaslat 3-szori felolvasása legyen, második tárgya Szathmári László képviselő ur indítványának indokolása a nyugdíjak tárgyában, mely indítvány regibb idő óta nyujtatott be, végre 3-ik tárgya a könyvtári bizottság 359. sz. jelentése. *(Helyeslés.)* Ha a t. ház ezt elfogadni méltóztatik, akkor határozatképen kimondom.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 11 óra 5 perczkor.)

Digitized by Google

290. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi deczember hó 10-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. A ház gazdasági bizottságának jelentése a deczember havi költségvetésről és mult havi számadásról. A közgazdasági bizottság jelentése az általa közelebbről tárgyalt 368., 491. és 392. sz. javaslatokról. Az 1887-iki ujoncz-törvényjavaslat végmegszavazása. Szathmáry László inditványa a nyugdijak tárgyában s annak elvetése. A könyvtári bizottság 359. számú jelentésének tárgyalása. Elnök inditványa a napirend iránt.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Széchényi Pál, Trefort Ágost, b. Fejérváry Géza, Bedekovich Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Fabiny Theophil, b. Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik d. u. 1 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szathmáry György jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a deczember hó 9-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Baranyamegye s Pécs szabad királyi város közönségeinek fölterjesztéseit, melyek szerint Nyitramegye föliratát pártolván, oly intézkedés megtételét kérik, melyek által a magyar nyelvnek diplomatikai tekintetből a monarchia összes közhatóságainál a paritás elve szerint érvény szereztessék.

Bemutatom Neszvadba Károly adácsi lakosnak Kovách László képviselő által beadott kérvényét, melyben 14 évi állami szolgálata után végkielégítésért esedezik.

Mind e kérvények és feliratok tárgyalás és jelentéstétel végett a kérvényi bizottságnak adatnak ki.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Andaházy Pál a gazdasági bizottság előadója: A gazdasági bizottság részéről van szerencsém a ház deczember havi költségvetésének előirányzatát és a pénztári kimutatást azon kéréssel bemutatni, méltóztassék azt napirendre kitűzni.

Elnök: A gazdasági bizottság jelentése a ház deczember havi költségvetésére vonatkozólag és a pénztári kimutatások, azt hiszem, a legközelebbi ülés napirendjére lesznek kitűzendők. *(Helyeslés.)*

Emich Gusztáv a közgazdasági bizottság előadója: A közgazdasági bizottság tárgyalván a 368., 391. és 392. számú törvényjavaslatokat, van szerencsém ezekre vonatkozó jelentéseit bemutatni, egyszersmind kérem a t. házat, méltóztassék azokat kinyomatni, szétosztatni és az osztályok mellőzésével napirendre kitűzését elrendelni.

Elnök: A közgazdasági bizottság jelentései a hazai iparnak adandó állami kedvezményekről szóló 1881 : XLIV. törvényczikk 2. §-ában foglalt kedvezményeknek némely bányászati vállalatra való kiterjesztéséről, — továbbá a Németalfölddel az árúvédjegyek oltalma tárgyában 1886. szeptember 3-án kötött egyezmény beczikkelyezéséről, nemkülönben az árúvédjegyek oltalma tárgyában 1886. augusztus 28-án kötött egyezmény beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatok tárgyában kinyomatnak, kiosztatnak és ha méltóztatnak beleegyezni, az osztályok mellőzésével napirendre

Digitized by Google

tűzetnek. *(Helyeslés.)* Azt hiszem, e három jelentés, miután a törvényjavaslatokon a bizottság változást nem tett és a törvényjavaslatok a ház előtt ismeretesek, a folyó hó 14-én tartandó ülés napirendjére lennének kitűzendők. *(Helyeslés.)* Ennélfogva e három jelentés és az illető törvényjavaslatok tárgyalása a folyó hó 14-én tartandó ülés napirendjére tűzetik ki.

Több jelentés nem lévén, következik az 1887. évre kiállítandó ujoncz- és póttartaléki jutalék megajánlásáról szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a felolvasott törvényjavaslatot harmadszori felolvasásában is megszavazni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, kik azt megszavazzák, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház többsége megszavazza a törvényjavaslatot és igy az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz átküldetni határoztatik.

Kérem a t. házat, méltóztassék a jegyzőkönyvnek ezen pontját hitelesíteni, hogy a törvényjavaslat a főrendiházhoz átküldhető legyen.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvi kivonatot).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv ezen pontját hitelesítettnek jelentem ki.

Következik Szathmári Király László képviselő ur 374. számú indítványának indokolása. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szathmári Király László: T. ház! Indítványomban eléggé vannak jelezve azon indokok, melyek engem annak benyujtására indítottak.

Előre kijelentem, hogy én sem pártérdek, sem politikai tekintetek szempontjából nem szólalok fel, hanem csakis pénzügyi tekintetből veszem a kérdést fontolóra és megjegyzem azt, hogy azon egyéneknek, nyugdíj igényét kik az indítványomban kijelölt állásokon kivül nyugdíjjal ellátott más állásokat foglalnak el, épségben kivánom fentartani. Felbátorított engem az indítvány beadására azon körülmény, hogy az indítványomban jelzett állásokkal összekötött nyugdíjigény megszavazásánál a házban nemcsak ez oldalon, hanem a túloldalon is oly hangulat mutatkozott, hogy az erre vonatkozó törvényhozási intézkedést senki sem óhajtotta s különösen ettől a kormánytól senki sem várta és hogy az mindamellett megszavaztatott, az azon pártfegyelemnek köszönhető, melyet a ministerelnök ur pártja fölött oly határtalanul gyakorol. *(Helyeslés a bal- és szélső balfelől.)*

A ministerelnök ur azon programmal foglalta el székét, hogy hazánk megszorult pénzügyein segítsen. És mit látunk? Évről-évre mélyebbre sülyedünk, adósságaink összege határtalanúl felszaporodik úgy, hogy ha útját nem álljuk, a tönk szélére jutunk. *(Igaz! Ugy van! bal és szélsőbal felől.)*

A megtakarításnak és pénzügyi rendezésnek csak két módját ismerem, t. i. a jövedelemszaporítást és a megtakarítást. Jövedelemszaporításról szó sem lehet, mert a szegény-adózó nép annyira van már adókkal túlterhelve, hogy most is alig viselheti azok terhét. *(Igaz! Ugy van! a bal és szélsőbal felől.)*

Tehát csak megtakarításról lehet szó; ha pedig megtakarítani akarunk, melyik költség az, a melyiket inkább lehetne nélkülöznünk, mint az, melyet e nyugdíjigények megszüntetésével megtakaríthatnánk? Ez a költség ma még csekély, de 10—15 év mulva nagyra fog szaporodni, mert a kegyeltek csak azért is ki fognak neveztetni egyik-másik állásra, hogy életfogytig biztosítva legyenek. *(Igaz! a bal és szélsőbal felől.)*

Én azt hiszem, hogy ha őszinte a kormánynak azon nyilatkozata, hogy az államháztartást rendezni akarja és legközelebb a pénzügyminister ur is hangsúlyozta, hogy megtakarításokat akar tenni, azt hiszem, ezzel az indítványnyal csak módot nyujtok a kormánynak, hogy ez igéretét beváltsa. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

De, t. ház, azért is kell ily megtakarításokhoz fordulnunk, mert maholnap az áll elő, hogy nem leszünk képesek megfelelni azon kötelezettségeinknek sem, melyeknek megfelelnünk a jog és méltányosság szempontjából kell. Kérem tehát a t. kormányt, váltsa be igéretét és azon programmot, melylyel helyét elfoglalta, hogy t. i. az államháztartásban az egyensúlyt helyre fogja állítani. T. képviselőtársaimat a túloldalon pedig arra kérem, tegyék szivükre kezüket és teljesítsék képviselői kötelességüket, mely nemcsak a törvények hozatalában, de a költségek ellenőrzésében is áll. Ajánlom indítványomat elfogadásra. *(Élénk tetszés a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Ha jól tudom, most az van a napirenden a házszabályok szerint, hogy kivánja-e a t. ház a beadott indítványt tárgyalásra kitűzni, igen vagy nem? Én ép ezért és különösen azért, mert a pénzügyi helyzetről, melyet a képviselő ur említett, lesz módunk nemsokára tüzetesen is szólani, most csak igen rövid nyilatkozatra szorítkozom. E rövid nyilatkozat abban áll, hogy mivel az egyik törvény ez évben hozatott, a másik a mult évben s mindegyik kellő méltatás, vitatás, mérlegelés után: méltóztassék a ház bölcsesége elhatározni, hogy helyes, czélszerű volna-e ezen törvényeket, melyeknek egyike nehány hónapja, másika másfél, nem két éve még, lépett életbe, ismét ujabbi tárgyalás és vitatás tárgyává tenni? *(Helyeslés jobbfelől.)*

Digitized by Google

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e Szatmári Király László képviselő ur azon indítványának, mely szerint utasíttatnék a kormány oly törvényjavaslatnak még a jelen ülésszakban leendő benyujtására, mely a ministerek, államtitkárok és főispánoknak ezen minőségben töltött szolgálatuk utáni nyugdíjigényét megszünteti — a főszámszék elnökének szolgálatát pedig nyugdíjigény tekintetében a többi államtisztviselőkével egyenlő törvényes elbánás alá helyezi — tárgyalás alá vételét kivánni, igen, vagy nem? (*Felkiáltások: Kérjük felolvastatni!*

Tibád Antal jegyző (*olvassa*).

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e kivánni, hogy az indítvány tárgyalás alá vétessék, igen vagy nem? (*Felkiáltások: Igen! Nem!*) Kérem azon képviselő urakat, kik azt kivánják, hogy az indítvány tárgyalás alá vétessék, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*)

A ház többsége nem kivánja az indítványt tárgyalás alá venni. (*Ellenpróbát kérünk!*) Tehát méltóztassanak azon képviselő urak felállani, a kik az indítványt nem kivánják tárgyalás alá venni? (*Megtörténik.*) A ház többsége nem kivánja tárgyalás alá venni.

Következik a könyvtári bizottságnak 359. számú jelentése a könyvtárt terhelő túlkiadás tárgyában.

Tibád Antal jegyző (*olvassa a jelentést*).

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a fölolvasott jelentést tudomásul venni? (*Igen!*) A jelentés tudomásul vétetik.

T. ház! Ezzel a mai ülés napirendje ki van merítve.

T. ház! Méltóztatott a holnapi ülés napirendjére a házszabályok értelmében kitűzni a XXVII. sorjegyzékben foglalt kérvényeket; azt hiszem azonban, minthogy folyó hó 14-én, azaz kedden Istóczy Győző képviselő ur fogja indokolni benyujtott törvényjavaslatát s minthogy kedden fog azon három törvényjavaslat iránti jelentés tárgyaltatni, a melyek most bejelentettek, sokkal czélszerűbb lenne, ha a t. ház méltóztatnék beleegyezni abba, hogy keddig ne tartassék ülés, hogy a pénzügyi bizottság annál zavartalanabbul működhessék (*Helyeslés*) és kedden vétessék tárgyalás alá a kérvények említett sorjegyzéke is. (*Általános helyeslés.*) Ha ezt méltóztatnak elfogadni, akkor a kedden délelőtt 10 órakor tartandó ülés első tárgya lesz a közgazdasági bizottság jelentése a hazai iparnak adott állami kedvezményeknek némely bányászati vállalatokra való kiterjesztéséről, továbbá a Németalfölddel és a Braziliával az árúvédjegyek ótalma tárgyában kötött egyezmény beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatok iránt; további tárgya lesz a kérvények XXVII. sorjegyzéke s végül Istóczy Győző képviselő ur fogja indokolni a tőzsdebiróságok megszüntetéséről szóló törvényjavaslatát.

A mai gyűlésnek egyéb tárgya nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 35 perczkor.)

Digitized by Google

291. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi deczember hó 14-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Fabiny Theophil törvényjavaslatot nyujt be az 1878:V. törvényczikk 27. §-ának módositása tárgyában. A pénzügyi bizottság jelentése a kereskedelmi ministerium épitendő palotája tárgyában; ugyanannak jelentése a fiumei vasutállomáson teendő pótépitkezésekről; és a fővárosi kapitányi hivatal elhelyezéséről. A kérvényi bizottság jelentése a kérvények 28-ik sorjegyzékéről. A számvizsgáló bizottság jelentése a ház 1886. első félévi számadásairól. Polónyi Géza indítványa a tőzsdebiróságokra nézve. A gazdasági bizottság jelentésének tárgyalása. Az 1881:XLIV. törvényczikk 28-ára vonatkozó javaslat tárgyalása és elfogadása. A Német-alfölddel és Braziliával az árúvédjegyekre nézve kötött szerződés tárgyalása és elfogadása. Istóczy Győző javaslatának indokolása a tőzsdebiróságokra nézve. A 27. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Széchenyi Pál, Trefort Ágost, b. Fejérváry Géza, b. Orczy Béla, Fabiny Theophil, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Zsilinszky Mihály jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket Zay Adolf jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a deczember hó 10-én tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Fabiny Theophil igazságügyminister: T. képviselőház! Az 1878: V. törvényczikk 27. §-ának módosítása tárgyában készült törvényjavaslatot az indokolással együtt van szerencsém bemutatni és kérem, hogy azt tárgyalás végett az igazságügyi bizottságnak kiadni méltóztassék.

Elnök: Az 1878: V. törvényczikk 27. szakaszának módosítása iránt benyujtott törvényjavaslat indokolásával együtt ki fog nyomatni, a ház tagjai között ki fog osztatni és előzetes tárgyalás végett az igazságügyi bizottsághoz utasíttatik.

Busbach Péter, a pénzügyi bizottság előadója: T. képviselőház! Van szerencsém bemutatni a pénzügyi bizottság jelentését az igazságügyi magyar királyi ministeriumnak a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. ministerium részére Budapesten épülő államépületben való elhelyezéséről és a több költség fedezésére szükséges póthitelről szóló 393. számú törvényjavaslat tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztassék a jelentés kinyomatását, szétosztását és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tüzését elrendelni.

Elnök: A pénzügyi bizottság jelentése az igazságügyi magyar királyi ministeriumnak a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi magyar királyi ministerium részére Budapesten épülő államépületben való elhelyezéséről és a több költség fedezésére szükséges póthitelről szóló törvényjavaslat tárgyában ki fog nyomatni, a ház tagjai között szét fog osztatni és ha a t. ház beleegyezik, az osztályok mellőzésével fog napirendre tüzetni. *(Helyeslés.)*

Ez iránt különben később leszek bátor javaslatot tenni a t. háznak.

Lukács László, a pénzügyi bizottság előadója: T. képviselőház! Van szerencsém be-

Digitized by Google

nyujtani a pénzügyi bizottság jelentését a magyar királyi államvasutak fiumei állomásán szükségessé vált pótépítkezések költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztassék e jelentésnek kinyomatása, szétosztása és az osztályok mellőzésével napirendre tüzése iránt intézkedni.

Elnök: A pénzügyi bizottság jelentése ki fog nyomatni szétosztatni és ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, az osztályok mellőzésével fog napirendre tüzetni. *(Helyeslés.)*

Rakovszky István előadó: T. ház! A budapesti fővárosi államrendőrség főkapitányi hivatala részére Budapesten megveendő házról, valamint ennek megvételére, átalakítására és berendezésére szükséges kölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában a pénzügyi bizottság jelentését van szerencsém benyujtani. Kérem méltóztassék annak kinyomatása, szétosztása iránt intézkedni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tüzni.

Elnök: A pénzügyi bizottság ezen most benyujtott jelentése ki fog nyomatni, szét fog osztatni és ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, az osztályok mellőzésével fog napirendre tüzetni. *(Helyeslés.)*

T. ház! Hogy azon törvényjavaslatok, melyekre e most benyujtott három jelentés vonatkozik, még ez évben törvényekké válhassanak, szükséges, hogy ezeket a ház minél előbb tárgyalván, a főrendiházban is még ezen évben elfogadtassanak. Minthogy ezen törvényjavaslatok oly tárgyakra vonatkoznak, melyek nagyobb tanulmányozást nem igényelnek, nézetem szerint a pénteki ülésre volna legczélszerübb ezeket kitüzni. A jelentések holnap a képviselő urak lakásain fognak kiosztatni, holnapután pedig nem tartatnék ülés s igy minden képviselő urnak lesz alkalma a törvényjavaslatokkal foglalkozni. *(Helyeslés.)* Ha a t. ház ezt elfogadni méltóztatik, akkor határozatképen jelentem ki.

Vámos Béla előadó: T. ház! Van szerencsém a kérvényi bizottság által tárgyalt kérvények 28. sorjegyzékét azon kéréssel benyujtani, hogy annak kinyomatását, szétosztását és a legközelebbi szombati ülés napirendjére való kitüzését elhatározni méltóztassék.

Elnök: A kérvények 28. sorjegyzéke ki fog nyomatni, szét fog osztatni és a legközelebbi szombati ülés napirendjére ki fog tüzetni, a kérvények pedig elhelyeztetnek a ház irodájában, hogy a képviselő urak azokat megtekinthessék.

Földváry Miklós előadó: T. ház! Van szerencsém a képviselőház számvizsgáló bizottságának jelentését benyujtani az 1886. évi január 1-től ugyanazon évi junius 30 ig terjedő pénztári számadások megvizsgálása tárgyában. Kérem, méltóztassék a jelentés kinyomatását, szétosztását elrendelni és annak idején napirendre kitüzni.

Elnök: A számvizsgáló bizottság jelentése ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején napirendre fog tüzetni.

Jelentem a t. háznak, hogy az indítvány könyvben Polónyi Géza képviselő ur részéről egy indítvány van bejegyezve, méltóztassék azt meghallgatni.

Tibád Antal jegyző: Az indítvány-könyvben a következő bejegyzés foglaltatik: 1886. deczember 14. Polónyi Géza: a budapesti árú- és értéktőzsde, valamint a vidéki termény- és gabonacsarnokok külön birósági illetékességének korlátozása, birói szervezetük és eljárási szabályaiknak törvényhozási úton való végleges megállapítása tárgyában.

Elnök: T. ház! Méltóztassék meghallgatni a felolvasandó indítványt. *(Halljuk!)*

Törs Kámán jegyző *(olvassa az indítványt)*.

Elnök: T. ház! A házszabályok szerint most kell a t. háznak meghatározni annak idejét, a mikor a t. képviselő ur inditványát indokolni fogja. Én azt vagyok bátor javaslatba hozni, hogy a képviselő ur az igazságügyi tárcza költségvetésének tárgyalása alkalmával adja elő indokolását *(Helyeslés.)* Ha ezt igy elfogadni méltóztatnak határozatkép kimondom.

Következik a napirend szerint a gazdasági bizottságnak 405. számú jelentése a képviselőház 1886. évi deczember havi költségvetéséről és a november havi pénztári kimutatásról.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a deczember havi költségelőirányzatot)*.

Elnök: Ha nincs észrevétel, az elfogadtatik és a t. ház megbizza az elnökséget a megszavazott 85,961 frtnyi összeg folyóvá tételére.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a november havi pénztári kimutatást)*.

Elnök: Tudomásul vétetik. T. ház! Hogy a deczember havi napidíjak azonnal folyóvá tétethessenek, kérem a t. házat, méltóztassék a a jegyzőkönyvnek a ház költségvetésére vonatkozó pontját mindjárt hitelesiteni.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa)*.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvnek ezen pontját hitelesítettnek jelentem ki.

Következik a közgazdasági bizottságnak 406. számú jelentése „a hazai iparnak adandó állami kedvezményekről szóló 1881. évi XLIV. törvényczikk 2-ik §-ában foglalt kedvezményeknek némely bányászati vállalatokra való kiterjesztése iránt“ czimü, 368. számú törvényjavaslat tárgyában. Azt hiszem, a t. ház a jelentést felolvasottnak méltóztatik tekinteni, igy tehát az általános vitát megnyitom. Az első szó illeti a bizottság előadóját.

Digitized by Google

Emich Gusztáv előadó: T. ház! Mindamellett, hogy hazánk a nemes fémek termelésére nézve az aranyat illetőleg Európában a második helyet, az ezüstöt illetőleg pedig az ötödik helyet foglalja el, aranytermelésünk az utolsó évtizedek óta mégis majdnem mindig egy állapotban vesztegel, ezüstbányászatunk pedig évről-évre hanyatlik. Ily viszonyok között csak helyeselni lehet a jelen törvényjavaslatnak azon célját, hogy hazánk szegényebb fémtartalmú érczeinek gazdaságosabb és tökéletesebb kihasználása végett oly eljárás nyerjen általános elterjedést, mely előnyösebb és ez a fémlugzási és foncsorozási eljárás. Ezen eljárás közgazdasági fontossága főleg abban rejlik, hogy azon fémtartalmukra nézve szegényebb érczek, melyek a kohósítással járó költségek nagysága miatt a kohósítás utján értékesithetők nem volnának, a fémlugozás utján a chlorvegyületek extrahálása és az amalgamálás utján feldolgoztatván, igy oly értékek, melyek különben veszendőbe mennének, megmentessenek.

A dolog természetében rejlik, hogy az ily eljárás csakis csekélyebb üzemi költségek mellett valósítható; ennélfogva célszerű, hogy az ily bányászati iparvállalatokra mindazon kedvezmények kiterjesztessenek, melyeket az 1881. évi XLIV. törvényczikk bizonyos gyáraknak és iparvállalatoknak megad s melyek folytán a lugozó és foncsorozó művek részére a feldolgozáshoz nagy mértékben szükséges ipari bányasó kedvezményes áron adatnék.

Mindezeknél fogva kérem a t. házat, méltóztassék a közgazdasági bizottság javaslata értelmében a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván valaki a törvényjavaslathoz hozzászólni?

Stoll Károly: T. képviselőház! A tárgyalás alatt álló rövid törvényjavaslattal az 1881. évi XLIV-ik törvényczikkben elkövetett nagy hiba igazittatik ki; abban ugyanis, mint más gyáraknak, a bányászati intézeteknek is megadatik az olcsó só nagy előnye, de csak azoknak, melyek sárgarézárúk készítésével foglalkoznak, holott ezeknek sóhozzagolásra épen nincs szükségük, de igenis van a réz-, arany-, ezüstnek sat. a szegény érczekből való kinyeréséhez.

Ezen hibát észrevették a bányász-kerületek képviselői és azt egy emlékiratban felfejtették, mely a pénzügyi és földmívelési ministeriumokban tárgyaltatván, ime az arra adott válasz oly erősen és alaposan ki van fejtve az előttünk fekvő törvényjavaslatban, hogy ahhoz több szó nem fér.

Csakis annyit jegyzek meg tehát, miszerint az olcsó iparsó hozzagolásával roppant sok tüzelő anyag takarittatik meg, azon kivül százezreket érő fémérték mentetik meg az enyészettől, mely a még mindig nagy kohósítási költségek miatt a száz- és százezer mázsányi szegény érczekkel veszendőbe menne.

Ezek azon okok, melyeknél fogva a t. házat kérem, méltóztassék a tárgyalás alatt álló törvényjavaslatot úgy általánosságban, mint részleteiben elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, ha tehát szólni senki sem kivánna, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a napirenden levő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni: igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a törvényjavaslat elfogadtatik. Következik a részletes tárgyalás.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét 1—2. szakaszát, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak).*

Elnök: E szerint a törvényjavaslat ugy általánosságban, mint részleteiben letárgyaltatván, annak végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tüzetik ki.

Következik a közgazdasági bizottság 407. sz. jelentése a Németalfölddel az árú-védjegyek ótalma tárgyában 1886. évi szeptember 3-án kötött egyezmény beczikkelyezéséről szóló 391. sz. törvényjavaslat tárgyában.

Azt hiszem, hogy a t. ház a jelentést felolvasottnak méltóztatik venni. *(Helyeslés.)* E szerint a jelentés felolvasottnak vétetvén, az általános vitát megnyitom. Az első szó illeti a bizottság előadóját.

Emich Gusztáv, a közgazdasági bizottság előadója: A kereskedelmi és ipari védjegyek kölcsönös ótalma az osztrák-magyar monarchia és a Németalföld közt az 1867. évi márczius 26-án kötött kereskedelmi szerződés V. czikkében van rendezve és biztosítva. Minthogy azonban ezen kereskedelmi szerződés az alkotmány helyreállítása előtt köttetett és a németalföldiek számára abban az a megállapodás foglaltatik, hogy azok ipari védjegyeiket az ótalom biztosítása végett Bécsben tartoznak letenni. Minthogy azonban ezen szerződés a jelenlegi közjogi helyzetnek nem felel meg és az újabb törvények ki is mondják, hogy az idegenek védjegyei csak akkor részesülnek védelemben, hogy ha azok Austriát illetőleg Bécsben, Magyarországot illetőleg Budapesten lesznek letéteményezve, szükségesnek mutatkozott a létező anomaliát egy külön egyezménynyel rendezni. A jelen törvényjavaslat tehát e tényleges viszonyoknak felelvén meg, van szerencsém azt a közgazdasági bizottság nevében a t. háznak elfogadásra ajánlani. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, ha tehát szólni senki sem kivánna, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a napirenden levő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni: igen vagy nem? *(Igen!)* Azt

Digitized by Google

hiszem, kijelenthetem, hogy a törvényjavaslat elfogadtatik.

Következik a részletes tárgyalás.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét és bevezetését, a melyek észrevétel nélkül elfogadtattak; olvassa a nyilatkozat első bekezdését).*

Emich Gusztáv, a közgazdasági bizottság előadója: A nyilatkozat első bekezdésének ötödik sorában e szó: „törvényhozásának" e kifejezéssel: törvényeinek" cserélendő fel. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az előadó ur a nyilatkozat első bekezdésének 5-ik sorában levő „törvényhozásának" szó helyett „törvényeinek" szóval kívánja a szöveget kiigazítani. Azt hiszem, a t. ház méltóztatik a szöveget ezen módosítással elfogadni?

Tibád Antal jegyző *(olvassa az első és második czikkét, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak.)*

Elnök: E szerint a törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, annak végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

Következik a közgazdasági bizottság 408. számú jelentése, „a Braziliával az árúvédjegyek ótalma tárgyában 1886. évi augusztus 28-án kötött egyezmény beczikkelyezéséről" czímű 392. számú törvényjavaslat tárgyában.

Azt hiszem, a t. ház méltóztatik a jelentést felolvasottnak tekinteni és igy az általános vitát megnyitom.

Az első szó illeti a bizottság előadóját.

Emich Gusztáv, a közgazdasági bizottság előadója: T. ház! Az árú védjegyek oltalma iránt Braziliával szerződésünk eddigelé nem volt; miután azonban a fiumei hajójáratok folytán kereskedési összeköttetéseink Braziliával mindinkább szaporodtak és fejlődtek, megtörtént az is, hogy egyes üzleti czégeink árúvédjegyei ottani czégek részéről utánoztattak.

Miután a Braziliai törvényhozás által csakis azon külföldi árúvédjegyek részesülnek ótalomban, a melyekkel kölcsönösség iránt szerződés létezik, kormányunk szükségesnek látta ez iránt az initiativát megragadni és oly egyezményt kötni, mely a kölcsönösség alapján Braziliával az árúvédjegyek ótalmát biztosítsa. Kérem a t. házat méltóztassék e törvényjavaslatot elfogadni. *(Helyesles.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, ha tehát szólani senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni? *(Igen!)* Azt hiszem tehát, kijelenthetem, hogy a törvényjavaslat általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadtatik. Következik a részletes tárgyalás.

Először a czím:

Tibád Antal jegyző: *(olvassa a törvényjavaslat czímét, bevezetését és a nyilatkozatot, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak. Olvassa az I. czikket).*

Emich Gusztáv előadó: A közgazdasági bizottság e czikk szövegezésére azon javaslatot teszi, hogy annak harmadik sorában előforduló e szó: „minderre" után e szó „nézve" iktattassék be.

Elnök: A gazdasági bizottságnak e czikkre nézve nincs egyéb észrevétele, mint az, hogy annak 3-ik sorában előforduló „minderre" szó után e szó „nézve" iktattassék be.

Azt hiszem, a t. ház méltóztatik ezt elfogadni.

Tibád Antal jegyző: *(olvassa a II. és III. czikket, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak).*

Elnök: E szerint a törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, annak végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

Következik a napirend szerint Istóczy Győző és több képviselő által a budapesti árú- és értéktőzsde, valamint a vidéki termény- és gabonacsarnokok külön kivételes bíróságainak megszüntetéséről beadott törvényjavaslat indokolása.

Istóczy Győző képviselő urat illeti a szó.

Istóczy Győző: T. képviselőház! Csak rövid napokkal ezelőtt bőven szellőztetve lett itt a házban a börzének adómentességi kiváltsága. Ma a börzének egy újabbi kiváltságáról van alkalmam szólani. Ugyanis a börzének, ha már élvezik a régi magyar nemességnek hajdani adómentességi privilegiumát, élvezni akarják s tényleg élvezik is a magyar nemesek azon hajdani előjogát is, hogy mig ezek csak saját rendjükbeli, saját osztályukbeli birák judicaturája alatt állottak — ugy ők, a börziánerek is csak saját börziáner biráik judicaturája alatt akarnak állani s tényleg állanak is. *(Ugy van! a bal- és szélsőbal némely padjain.)*

Mivel pedig a bőrze látogatói tudvalevőleg majdnem kizárólag zsidókból állanak s igy a börze adómentessége voltaképen zsidó-privilegium — azért a külön börzebiráskodás is tényleg nem egyéb mint egy másik zsidó privilegium, a mely a börzén tűzött szédelgéseket, a Polónyi t. képviselő ur által minap turpis causáknak jellemzett differentiás üzleteket védszárnyai alá véve, az ország rendes bíróságainak hatásköre, ellenőrzése alul elvonja. *(Ugy van! a bal- és szélsőbal némely padjain.)*

A tőzsdebiróság csakis a tőzsdetanács tagjai közül alakítható olykép, hogy a peres felek mindegyike két-két birót választ a tőzsde rendes tagjai közül, a kik maguknak elnököt szintén csak a tőzsde tanácstagok közül választhatnak. Az ilykép megalakított tőzsdebiróság a felek által felhozott bizonyítékokat szabadon mérlegeli s a perrendtartás szabályaihoz kötve nincsen s ekkép mintegy esküdtszék „lelkiismerete" szerint hozza itéleteit.

Az 1870: II. törvényczikk és az 1881-ki perrendtartási novella 94. §-a szerint, tőzsdebirósági hatáskörrel nemcsak a budapesti árú- és értéktőzsde, hanem a vidéki termény- és gabonacsarnokok külön bíróságai is felruházva vannak.

A mi a budapesti tőzsdetanácsot illeti, ennek

Digitized by Google

az elnökökkel együtt összesen harmincz tagja van, a kik között csupán két-három keresztény-magyar ember van, a többi mind egy szálig szemita. S ha ez igy van Budapesten, a hol a kereskedői karnak igen számos és tekintélyes keresztény tagjai is vannak, elképzelhetjük, minő állapotok uralkodhatnak a vidéki városokbeli termény- és gabonacsarnokok tanácsai körében, köztudomású dolog levén, hogy városaink nagy részében, sajnos, többnyire csak zsidó kereskedők vannak.

1870-ben a börze még elhitetni tudta a törvényhozással, hogy az ő külön bírósága voltaképen választott bíróság. Az 1881-ki perrendtartási novella azonban már nyiltan beismerte, hogy a börze külön bírósága egy kivételes bíróság s ez a perrendtartási novella szerkesztőjétől egy őszinte beismerés volt; mert ugyan micsoda választott bíróság az, a hol a peres felek — értve itt természetesen a keresztény-magyar peres feleket — mondom, micsoda választott bíróság az, a hol a peres felek csak a Pinkelesz, a Kohn, a Levy urat, vagy a Rubinstein, Galitzenstein, Karfunkelstein urat, avagy pedig a változatosság kedvéért a Goldberger, Silberberger, Horebberger s más Erger-Berger urakat választhatják peres ügyeikben itélő birákul? *(Derültség.)*

Valóságos jeruzsálemi szanhedrinek tehát ezek a kivételes börzebiróságok, *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldal egyes padjain)* a melyek, ha csak egyedül bőrziánerek, zsidók fölött ülnének törvényt, még hagyján volna; de hatáskörük alá van vetve a magyar gazdaközönség is, a mennyiben az okos börziánerek, zsidó gabonakereskedők a nagyobb üzleteket a földbirtokosokkal az árutőzsdén, illetve a gabonacsarnokokban iparkodnak megkötni, vagy pedig a gabona s egyéb terményvásárlási üzleteket csak azon feltétel alatt kötik meg a földbirtokosokkal, ha ezek magukat a tőzsdebiróság illetékességének alávetik, hogy ekként a tőzsdebiróság hatásköre alá vonhassák őket, mert azt hiszik, hogy ott aztán elveretik a port a magyar gazdán.

Mikor az 1870 : II. törvényczikk javaslata a képviselőházban az 1869. év végén tárgyaltatott, ugy az akkori kormány, mint a képviselőház e törvényt csak ideiglenesnek tekintette s ez a felfogás a törvényben is világos kifejezést nyert azzal, hogy annak 1. §-a kijelentette, hogy a pesti árú- és értéktőzsde külön bírósága mint választott bíróság a törvenyhozás végleges intézkedéseig visszaállittatik, a 2. §. pedig ezen intézkedést kiterjesztette a vidéki termény- és gabonacsarnokok külön bíróságaira is. — Itt közbevetőleg megjegyzem, hogy a provisorium alatt, 1865-ben működni kezdett pesti tőzsdebiróságot az 1868: LIV. törvényczikkben foglalt polgári törvénykezési rendtartás teljesen ignorálta s ennélfogva a semmitőszék se ismervén el a tőzsdebiróságot, ennek itéleteit sorra megsemmisítette. S ezért fordultak a megrémült tőzsdei körök a törvényhozáshoz, az 1870: II. törvényczikk megalkotásáért.

Az akkori kormány, az ezen törvény javaslatának irott indokolásában határozottan kijelentette, hogy a külön tőzsdebiróság csak addig fog fenállani, a mig a kereskedelmi törvényhozás anyagi és alaki része megállapítva nem lesz. A képviselőházban a törvény javaslatának 1869. deczember 9-kén történt tárgyalása alatt felszólalt képviselők nagyobb része szinte elitélte a külön tőzsdebiróság intézményét s azt károsnak tartotta s a törvényjavaslat ellen felszólalt képviselők csakis azzal lettek részben megnyugtatva, hogy hiszen e törvény csak is ideiglenes lesz s hatálya azonnal megszünik, mihelyt a kereskedelmi törvénykönyv behozatik és a kereskedelmi peres eljárás szabályozva lesz.

Maga az akkori igazságügyminister, Horvát Boldizsár, az 1869. deczember 9-iki képviselőházi ülésben a többi között eként nyilatkozott:

„Magam sem vagyok barátja a kivételes bíróságnak; hanem ezen átmeneti korszakban, mig codexünk el nem készül és mig rendszeres birói szervezettel nem birunk, mindig hiányok fognak támadni, melyeket csak kivételes intézkedések által lesztünk képesek kitölteni.“ Továbbá „reménylem, hogy e törvény csak rövid ideig lesz hatályban, miután nemsokára egy külön pesti váltótörvényszék szervezésére vonatkozó törvényjavaslatomat teszem le a t. ház asztalára. Ha ez elfogadtatik, akkor a kivételes bíróságok szüksége ugy is meg fog szünni.“ Igy nyilatkozott Horvát Boldizsár akkori igazságügyminister.

Gorove István akkori kereskedelmi minister pedig felszólalásában kijelentette, hogy „ugy a ministerium, mint a központi bizottságnak előadása szerint, egy ideiglenes intézkedés kéretik az országgyüléstől.“

A felszólalt képviselők közül pedig még maga Wahrmann Mór is oda nyilatkozott; *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a törvénynyel csak ideiglenes intézkedés czéloztatik. *(Derültség a szélső balon.)*

Ez volt e kérdésben a kormány és képviselőház álláspontja az 1869. év végén.

1871-ben aztán rendeztettek az első felfolyamodású kir. bíróságok; 1875-ben pedig behozatott a kereskedelmi törvénykönyv és szabályoztatott a kereskedelmi peres ügyekben követendő eljárás. De bizony a külön kivételes tőzsdebiróság zavartalanul csak tovább élt és uralkodott, mintha semmi sem történt volna; sőt az 1881-ki perrendtartási novella 94—99. §-aiban végleges szervezetet is nyert.

Persze 1869-től 1881-ig nagyon változtak a dolgok Magyarországon. 1869-ben még nem csináltunk ezer-ezerötszáz millió forintnyi új államadóssági s igy a börzére nem volt oly nagy szükségünk

Digitized by Google

s a börzezsidókat nem kellett annyira simogatnunk, mint kellett tizenkét év mulva vagy pláne ma. Azért 1881-ben már senki sem talált valami felötlő, különös dolgot abban, hogy az ország rendes bíróságai mellett, külön zsidó szanhedrinek is birói széket üljenek magyar emberek fölött, a mely szanhedrinek az ország szentesített törvényeit respectálni nem tartoznak, hanem fölebbezhetlen ítéleteiket tagjaiknak lelkiismerete szerint hozzák.

Az általam beadott törvényjavaslat, egy kissé későn ugyan, de mégis elégtételt akar szolgáltatni az 1869-iki törvényhozásnak, a melynek traditiói, az azóta az ország nyakára ült zsidó uralom lidérczynyomása alatt, ugy látszik, feledékenységbe mentek.

Az általam benyujtott törvényjavaslat elégtételt akar szerezni hazai rendes bíróságainknak, a melyek irányában egy élő bizalmatlansági szavazat a külön, a kivételes tőzsdebiróság intézménye a börzezsidók részéről, kik nem biznak a magyar bíróságok judicaturájában, mert tudják, hogy ezek a börze turpis causáit is az ország fenálló törvényei szempontjából birálnák el s az érvényben levő magyar jog értelmében hoznák a tőzsdeperekben is ítéleteiket.

Az általam beterjesztett törvényjavaslat azon anomalia megszüntetését czélozza, hogy jeruzsálemi szanhedrineknek lelkiismeretük szerint hozott ítéletei ellen keresztény-magyar embereknek sehova se lehessen appellálniok s az ilyen fölebbezhetlen ítéleteket hazai rendes bíróságaink végrehajtani legyenek kötelesek.

Van Budapesten külön kereskedelmi- és váltótörvényszék, a melyet köztudomásúlag ugyis csakis a zsidók kedveért kell fentartanunk s a melynél a kellő szakavatottság feltalálható a tőzsdei ügyek elintézésére is. A vidéken pedig a tőzsdei peres ügyek ellátása szintoly biztosan helyeztethetik a kir. törvényszékek kezeibe.

Az se próbaálló kifogás, hogy az érdemben való fölebbezésnek a kir. Táblához és a kir. Curiához való megengedésével, a tőzsdei perek kellő gyors lefolyásának az érdeke csorbát szenvedne; mert hisz a perrendtartási novella 96. §-a a tőzsde külön kivételes bírósága előtt lefolyt perekben eddig is helyt adott alaki sérelmek miatt felfolyamodásnak a kir. Táblához és innen a kir. Curiához; s ekkép a tőzsdei peres ügyek eddig is végig vitethetvén valamennyi fölebbviteli forumon, azok kellő gyors elintézésének az érdeke egyáltalán nem szenvedne csorbát az által, hogy ha a fölebbvitelnek a felső bíróságokhoz nemcsak alaki sérelmek miatt, hanem az ügyek érdemében is helye lesz.

Ugy hiszem, hogy az általam beterjesztett irásbeli indokolás és jelen szóbeli előterjesztésem a külön kivételes tőzsdebiráskodás megszüntetését teljesen indokoltnak, szükségesnek és időszerűnek tüntette ki; s azért kérem a t. képviselőházat, hogy az általam és társaim által benyujtott törvényjavaslatnak tárgyalás alá vételét elhatározni méltóztassék. (*Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldal egyes padjain.*)

Fabiny Theophil igazságügyminister: T. képviselőház! A házszabályok 100-ik és következő szakaszai meghatározzák az eljárást, mely követendő, a midőn indítvány terjesztetik be. Első sorban csak az iránt hozatik határozat, vajjon tárgyalásra bocsátandó-e a bejelentett indítvány. Én tehát a házszabályok által szabott kereten belül kivánván a tárgyban nyilatkozni, megjegyzem az előttem szólott igen t. képviselő ur beszédére azt, hogy midőn a polgári törvénykezési rendtartást szabályozó 1868:LIV. törvényczikk folytán a budapesti tőzsdebiróság törvényes alapja megszünt, a törvényhozás szükségesnek látta az 1870:II. törvényczikk által a tőzsdebiróság visszaállítását.

Igaz, hogy ezen törvény csak ideiglenesség jellegével birt, mert hiszen az eljárás épen semmiképen sem lett szabályozva és igy ennek az lett a következetkezése, hogy az 1881:LIX. törvényczikk által alkotott perrendtartás 94-ik és következő szakaszaiba már felvétettek azon szabályok, a melyek az ideiglenes törvényben helyet nem találtak és a melyeknek felvételét a törvényhozás, ezen eljárás és igazságszolgáltatás érdekének biztosítása tekintetében szükségesnek találta.

Ezen utóbbi törvényczikk tüzetesen körülirja hatáskörét az árú- és tőzsdebiróságnak, valamint szintén a vidéken levő gabona- és terménycsarnokok kivételes bíróságainak. Azonkivül az eljárásra bizonyos, a jogszolgáltatás biztosságát tartalmazó intézkedéseket foglal magában és intézkedik az iránt is, miszerint az ilyen kivételes bíróságok által hozott ítéletek megsemmisítését a polgári eljárás rendes útján keresettel követelni lehessen.

T. ház! Jogi intézményeink állandóságát minduntalan megtámadni és ingadozóvá tenni az alapot, melyen ezek állanak, nézetem szerint nagyon káros következményekkel járna kereskedelmi és közgazdasági viszonyainkra nézve. Kétségtelen, már annak elhatározása is, hogy tárgyalásra tüzessék ki egy ilyen indítvány, mely a létező törvények megszüntetését czélozza, kártékony hatással volna. Én tehát kérem a t. házat, ne méltóztassanak az indítványnak tárgyalás alá bocsátását elhatározni; ennélfogva ellene szólok annak, hogy a t. képviselő ur által beadott és indokolás végett a mai ülés napiredjére kitűzött törvényjavaslat tárgyalás alá vétessék. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: Az indítványozó képviselő urnak joga van még szólani, ha akar.

Istóczy Győző: T. ház! Én csak nehány

Digitized by Google

szóval leszek bátor a t. igazságügyminister urnak válaszolni. (*Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.*)

Igen sajnálom, hogy a t. igazságügyminister ur az általam benyujtott törvényjavaslatra a non possumussal felel; méltán megvárhattuk volna tőle, hogy legalább a reformok szükségét el fogja ismerni, a mint a reformokat a Polónyi t. képviselő ur által ma benyujtott határozati javaslat is teszi, de a t. minister ur még azt sem tette. Én tehát ragaszkodom ahhoz, hogy a jelen törvényjavaslat tárgyalásra kitűzessék. Azon esetben azonban, hogy ha nem tűzetnék ki tárgyalásra, én és társaim támogatni fogjuk a Polónyi képviselő ur által a mai napon beadott határozati javaslatot; mert azon nézetben vagyunk, hogy ha a többet nem érthetjük el ma, a kevesebbet is elfogadhatjuk. Fentartjuk magunknak azonban, hogy annak idejében czen indítványunk teljes mértékben való keresztülvitelét eszközöljük. Kérem a t. házat, méltóztassék indítványomat tárgyalásra kitűzni. (*Helyeslések a bal- és szélső bal némely padjain.*)

Elnök: A házszabályok értelmében kérdem a t. házat, méltóztatik-e kivánni, hogy az indítvány, illetőleg törvényjavaslat tárgyalás alá vétessék?

Minthogy azonban 20 képviselő ur névszerinti szavazást kért, (*Mozgás*) a házszabályok értelmében a szavazás a névsor felolvasása mellett fog megejtetni. Mindenekelőtt a betűt fogom kihuzni, a melylyel a szavazás kezdődik. (*Megtörténik.*)

A szavazás a „Z“ betünél kezdődik.

Az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(*Szünet után.*)

Elnök: Az ülést folytatjuk. Következik a névszerinti szavazás. A névsort Tibád Antal jegyző ur fogja olvasni; az igennel szavazókat Törs Kálmán, a nem-mel szavazókat Szathmáry György, a távollevőket Zay Adolf jegyző ur fogja jegyezni.

Méltóztassék még egyszer meghallgatni a kérdést.

Zay Adolf jegyző (*olvassa a kérdést*).

Elnök: Kezdetét veszi a szavazás.

Tibád Antal jegyző (*olvassa a névsort*).

Igennel szavaztak: *Almásy Sándor, b. Andreánszky Gábor, Barla József, Becker János-Boda Vilmos, Csanády Sándor, Fornszek Sándor, Gosztonyi Sándor, Graffius Károly, Gruber János, Győrffy Géza, Herman Ottó, Isáak Dezső, Istóczy Győző, Iványi Béla, Keczer Miklós, Kürthy Sándor, Lükő Géza, Madarász József, Margitay Gyula, Matkovich Tivadar, Mártonfi Károly, Micsky Lajos, Miklós György, Nagy Ferencz, Nendtvich Károly, Olay Szilárd, Pantotsek Rezső, Pap Elek, Petrich Ferencz, Rácz Géza, Szalay Imre, Szalay Károly, Szathmári László, Szemnecz Emil, Törs Kálmán.*

Nemmel szavaztak: *Zalay István, Zay Adolf, gr. Zichy Jenő, Zsigmondy Vilmos, Zsilinszky Mihály, Abonyi Emil, Amon Ede, Andaházy László, Andaházy Pál, Antal Gyula, Apáthy István, gr. Apponyi Albert, b. Baich Milos, gr. Bánffi Béla, Bárczay Gyula, Beksics Gusztáv, Beles János, Beniczky Ferencz, Berger Ignácz, Bernát Dezső, Bezerédj Viktor, Biasini Domokos, Boér Antal, Bohus László, Bohus Zsigmond, Boros Bálint, Bossányi László, Büsbach Péter, Csávossy Béla, Cselkó Ignácz, Dániel Ernő, Dániel Gábor, Demkó Pál, Dégen Gusztáv, Dörr Soma, Eitner Sándor, Emich Gusztáv, Ernuszt Kelemen, Fabiny Theofil, Fluger Károly, Földváry Miklós, Frölich Gusztáv, Gaal Jenő* (pécskai), *Gál Jenő* (felvinczi) *Gáll József, Gál Péter, Gergelyi Tivadar, Grünwald Béla, Gull József, Gutenau Károly, György Endre, Harkányi Frigyes, Haviár Dániel, Hazay Ernő, Hegedüs József, Hegedüs Sándor, Helfy Ignácz, Kazy János, Kästner Henrik, b. Kemény Gábor, Kovács Albert, Kovách László, Körösi Sándor, Krausz Lajos, Kálitz Béla, Kricsfalusy Vilmos, Kubinyi Árpád, Latinovics Gábor, Latinovics János, Láng Lajos, Lázár Ernő, b. Lipthay Béla, Lipthay Pál, Lukáts Gyula, Lukács László, Mara Lőrincz, Matlekovits Sándor, Mihályi Péter, Mocsáry Lajos, Mohay Sándor, Molnár Antal* (szamos-újvári), *Molnár Viktor, Münnich Aurél, Neiszidler Károly, Neppel Ferencz, hg. Odescalchi Gyula, Országh Sándor, Plachy Tamás, Pogány Károly, Polónyi Géza, Prileszky Tádé, Probstner Arthur, Pulszky Agost, Pulszky Ferencz, Pulszky Károly, Rakovszky István, Rácz Athanász, Rigó Ferenez, Rostaházy Kálmán, Roszival István, Rónay János, Schmidt Gyula, Sebő Imre, Simó Lajos, Steinacker Ödön, Stoll Károly, Szakáll Ferencz, gr. Szapáry Gyula, Szathmáry György, Szathmáry Miklós, Szereday Aladár, Széchényi Jenő, gr. Széchényi Pál, gr. Széchényi Tivadar, Szirmay Pál, Szitányi Bernát, Szomjas József, Szontágh Pál, Szögyény-Marich Géza, Sztojacskovics Sándor, Teleszky István, Teutsch Traugott, Tibád Antal, Tisza Kálmán, Tomcsányi László, Tóth Ernő, Török Zoltán, Trefort Ágoston, Ugron Akos, Ugron Gábor, Ullmann Sándor, Unger Alajos, Urbanovszky Ernő, Vadnay Károly, b. Vay Elemér, Vámos Béla, Várady Gábor, Veszter Imre, Véghső Gellért, Vizsolyi Gusztáv, Wahrmann Mór, b. Wasmer Adolf, b. Wenrich Vilmos.*

Távol voltak: *Zathureczky Gyula, Zeyk Dániel, Zeyk Károly, Zichy Antal, Zimándy Ignácz, Zsámbokréthy József, gr. Zselénszky Róbert, gr. Andrássy Gyula, gr. Andrássy Manó, gr. Andrássy Tivadar, Abrahámffy Gyula, Abrányi Kornél, Ányos Tivadar, Babes Vincze, Balogh Géza, Baranyi Ödön, Baross Gábor, Bartha Miklós, gr. Batthyány László, Bausznern Guidó, Bay Barna, b. Bálintitt József, b. Bánffy Dániel, b. Bánffy György, Bárczay Ödön, Bende Imre, Beöthy Algernon, Beöthy Ákos, Berzeviczy Irnák, gr. Bethlen Gergely, gr. Bethlen Ödön, Békássy Gyula, gr. Bissingen*

Digitized by Google

Ernő, Bittó Béni, Bornemissza Adám, Bornemissza István, Bottlik Lajos, Bölöni József, Bubich Zsigmond, Chorin Ferencz, gr. Csáky László, Csávolszky Lajos, Csernátony Lajos, Csuzy Pál, Cziple Zsigmond, Dacsó Pál, Darányi Ignácz, Dániel Márton, Dániel Pál, Dárdai Sándor, Dessewffy Kálmán, gr. Degenfeld Lajos, Dimitrievics Mihály, Dimitrievics Milos, Dobránszky Péter, Doda Traján, Domahidy István, Döry Dénes, Elekes György, Enyedi Lukács, gr. Eszterházy Andor, Fackh Károly, Falk Miksa, Farkas Balázs, Farkas Elek, Fáy László, b. Fejérváry Géza, Fenyvessy Ferencz, Ferencz József, Ferenczy Miklós, Fodor József, Gajári Ödön, Goda Béla, Gödl Károly, Göndöcs Benedek, Gromon Dezső, Gulácsy Dezső, Gulácsy Gyula, Gulner Gyula, Gurbán Konstantin, Gyapay Dénes, Györffy Gyula, Győry Elek, Halassy Gyula, Halász Zsigmond, Halvax József, Harkányi Károly, Hámos László, Hertelendy Ferencz, Hevessy Benedek, Hevessy Bertalan, Hieronimy Károly, Hodossy Imre, Hoitsy Pál, Horvát Boldizsár, Horváth Géza, Horváth Gyula, Horváth Mór, gr. Hunyady László, Inkey László, Irányi Dániel, Izákovits Milán, Jakabffy István, Jeszenszky Ferencz, Jókai Mór, Justh György, Justh Gyula, Kaiser János, Kapisztóry Ferencz, gr. Karátsonyi Aladár, Kardos Kálmán, gr. Károlyi Sándor, gr. Keglevich István, b. Kemény Endre, b. Kemény János, Kegl György, gr. Kinsky Jenő, Kiss Albert, Kiss Pál, Komjáthy Béla, Komlóssy Ferencz, Kovács Károly, Krajtsik Ferencz, Kuncz Adolf, Latkóczy Imre, Lázár Ádám, Lázár Mihály, Lehóczky Egyed, Lesskó István, Lészai Lajos, Lipovniczky Sándor, Literáty Ödön, Lits Gyula, Lónyay Sándor, Lőrinczy György, Lyka Döme, Madarász Jenő, Majthényi Ádám, Mandel Pál, Matuska Péter, Máday Lajos, b. Mednyánszky Ede, Meszlényi Lajos, Mihajlovics János, Molnár Antal (csáktornyai), *Nadányi Miklós, Nagy István, Neményi Ambrus, Németh Lipót, b. Nyáry Béla, hg. Odescalchi Arthur, Olay Lajos, Orbán Balázs, Ordódy Pál, Ónody Géza, örgr. Pallavicini Sándor, Pappszász György, Pappszász Károly, b. Perényi Péter, Péchy Andor, Péchy Gábor, Pilisy Nándor, b. Podmaniczky Frigyes, gr. Pongrácz Adolf, Popovics Vazul, Porubszky Jenő, Potoczky Dezső, Pulay Kornél, Rakovszky Géza, Rakovszky György, Ráth Ferencz, Rohonczy Gedeon, Román Sándor, Roth Pál, Sághy Gyula, Sigmond Dezső, Simonyi Iván, Siskovich Tamás, Szabovljevics Mihály, Szabó László, Szalay Ödön, Szederkényi Nándor, Szemző Gyula, Szentiványi Árpád, Szentkirályi Albert, Szerb György, Széll Kálmán, Sziklay Ede, Szilágyi Dezső, Szilágyi István, Szilágyi Virgil, Szily László, Szirmay Ödön, Szivák Imre, Szlávy Olivér, Szoboszlay József, Szögyény Emil, Szunyogh Szabolcs, Tanárky Gedeon, id. gr. Teleki Domokos, i/j. gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Géza, gr. Teleki Samu, Thaly Kálmán, Thassy Géza, Tholnay Gábor, Tisza István, gr. Tisza Lajos, Tisza László, Tóth Antal, gr. Török József, Trucia Péter, Tulok Benő, Ürányi Imre, Uzovics Pál, b. Üchtritz Zsigmond, Vadnay Andor, Vargits Imre, Veres József, Verhovay Gyula, Visi Imre, gr. Wenckheim Frigyes, b. Wodiáner Albert, Wodiáner Béla, Wolff Károly.*

Elnök: T. ház! 449 igazolt képviselő közül 36 horvát-szlavon képviselő és az elnök nem szavazván, kellett volna 412 képviselőnek szavazni.

Igennel szavazott 36 képviselő, nemmel 144, távol volt 232, e szerint 108 többséggel az indítvány nem fogadtatott el és igy a törvényjavaslat napirendre nem fog kitűzetni.

Következik a napirend a 27. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Varga János német-üröghi lakos és érdektársainak kérvénye Vargha Antal kádármester és Baranya megye törvényhatósági bizottsága által Német-Üröghre megválasztott mértékhitelesítő ellen, ezen választás megsemmisítése, panaszlottnak a mértékhitelesítő állás betöltésénél a pályázatból leendő kizárása és mindazon bajok orvoslása tárgyában, melyek az illető vidék borkereskedésének hátrányára, annak a hordók hitelesítése körül követett rendetlen és szabálytalan eljárásából származtak.

Vámos Béla előadó: T. ház! E kérvény indokainak éle Vargha Antal ellen van irányozva, a ki Baranya megye közönsége részéről Német-Üröghön a mértékhitelesítési teendők ellátására lett megválasztva. Már korábban meg volt bízva ezen teendők ellátásával és 1884-ben Baranya megye törvényhatósága által ujonnan megválasztatott akkor, midőn Német-Üröghön a mértékhitelesítési hivatal felállíttatott. A kérvényezők felhoznak többféle visszaélést és rendetlenségeket, melyeket Vargha Antal a hordó-hitelesítés tekintetében elkövetett. Ezeknek alapján ellene a fegyelmi eljárás megindíttatott, de azon eredményre nem vezetett, hogy a mérték-hitelesítési teendők ellátásától elmozdíttatott volna, sőt ellenkezőleg, mint említettem, a törvényvatósági bizottság 1884-ben választás utján ujra megbízta ezen teendők ellátásával. Ezen választás jogerőre emelkedett ugyan, mivel azonban Vargha Antal a kérvényben többféle visszaélésekkel vádoltatik, a melyek eddig hatósági eljárás tárgyát egyátalában nem képezték; mivel ezen visszaélések fegyelmi eljárás alapjául szolgálhatnak és igy az eredmény az is lehet, hogy Vargha Antaltól a mértékhitelesítési teendők ellátása megvonatnék és állásától megfosztatnék, mindezeket tekintetbe véve, a kérvényi bizottság ez ügyre vonatkozólag a következő határozati javaslatot ajánlja elfogadásra:

A kérvény kiadandó a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi ministernek hatáskörében leendő intézkedés végett.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a kérvény ki-

Digitized by Google

adatik a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi minisztertek hatáskörében leendő intézkedés végett.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Heves, Jász-Nagykun-Szolnok megye, Szatmár sz. kir. város, Székesfehérvár sz. kir. város, Kecskemét törvényhatósággal felruházott város közönsége, Zemplén, Bács-Bodrogh, Esztergom, Fejér, Győr, Komárom, Nyitra, Somogy, Sopron, Ugocsa, Veszprém, Zólyom megye közönsége, Pécs sz. kir. város közönsége, törvényhatósági intézkedést kérnek a kataszteri tiszta jövedelemnek és az 1883. évi XLVI. törvényczikkben megállapított földadómennyiségnek leszállitása iránt.

Vámos Béla előadó: T. ház! Ezen feliratok azon felfogásból indulnak ki, hogy a földbirtoknak a katasteri munkálatokban fölvett tiszta jövedelme az egész országot tekintve, nem felel meg a valóságnak, nem felel meg a föld valóságos tiszta jövedelmének. Ezen felfogásból kiindulva, a feliratot beterjesztő törvényhatóságok az 1883. évi XLVI-ik törvényczikkben megállapított földadó mennyiségnek aránylagosan oly mérvű leszállítását kérik, a mely leszállítás folytán a föld valóságos jövedelmével arányos lesz a földadó.

A feliratot benyujtó törvényhatóságok másfelől elismerik azt, hogy ez által államháztartásunkban a bevételek rovatában igen lényeges hiány állana be; ezen hiányt fedezni azonban más uton óhajtják, részint oly keresetágaknak megadóztatása által, melyek felfogásuk szerint eddig még megadóztatva nincsenek, *(Helyeslés! balfelől)* részint pedig általában a kereseti adónak emelése által, mert azon felfogásból indulnak ki, hogy a kereseti adó a földadó mérvéhez képest aránytalan s hogy azon jövedelmi források, melyek kereseti adó alá esnek, voltaképen nagyobb mérvű megadóztatás alá lennének igazságosan vonhatók.

T. képviselőház! A kérvényi bizottság a maga részéről nem érezte magát hivatva arra, hogy ezen felfogásnak tüzetes birálatába bocsátkozzék azon oknál fogva, mert az érintett felfogás mélyen belevág egész adórendszerünkbe és lényeges változtatásokat vonna maga után; épen ezért ez a kérdés olyan, hogy elbirálásánál az ország pénzügyi helyzete is minden oldalról figyelembe veendő.

Ezen felfogás által vezéreltetve, a kérvényi bizottság a szóban forgó feliratokra nézve megfelelő elintézésnek a maga részéről azt tartja, hogy a következő határozati javaslatot ajánlja a t. háznak elfogadás végett: E feliratok kiadatnak a pénzügyministernek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Pap Elek: T. képviselőház! A kérvényi bizottság részéről a t. előadó ur által előterjesztett határozati javaslat szerény felfogásomhoz képest a legcynicusabb kigúnyolása azon aggodalmaknak, melyek a napról napra növekedő terhek elviselhetlensége folytán az egész nemzetet áthatják. Ennélfogva úgy én, mint azon t. elvtársaim, kiknek nevében is szerencsés lehetek felszólalni, mindenekelőtt kijelentjük, hogy ezen határozati javaslathoz nem járulhatunk.

Én megengedem azt, hogy azon nagyfontosságú pénzügyi kérdések elől, a melyek talán ezen kérvényeknek tüzetes tárgyalása folytán szőnyegre kerülnének, a legkényelmesebben ki lehet térni, ha egy pár tollvonással a törvényhatóságok által benyujtott indokolt felterjesztéseket, petitiókat a minister urnak papiroskosarába löketik; azonban én azt hiszem, hogy sem az egyes képviselőknek, sem pedig a mélyen t. képviselőháznak nem az a feladata, hogy akkor, a midőn húsz vármegye úgyszólván a félország nevében egyetértelműleg sürgeti, hogy a túlságosan megterhelt földön könnyítsünk; a mikor indokolva előterjesztetik, hogy a földbirtokosok a megváltozott gazdasági viszonyok folytán a rájuk kivetett adók alatt úgyszólván összeroskadnak, azok napról-napra elviselhetlenebbekké válnak, mondom, nem az a feladata és nem az a hivatása a képviselőháznak, hogy ezen kérdés elől kitérjen, *(Helyeslés a szélső baloldalon)* hanem ellenkezőleg, ezen kérvényeket érdemleges tárgyalás alá kell venni és komolyan meg kell fontolni azon indokokat, a mely indokok 20 törvényhatóságot serkentettek arra, hogy a birtokos-osztály nevében és érdekében a túlságos terheknek könnyítése sürgettetik és miután én ebből a felfogásból indulok ki, engedtessék meg nekem, hogy habár igen rövid szavakkal is, indokoljam a magam álláspontját és felsoroljam azon adatokat, a melyekből kifolyólag szükségesnek találom, hogy ezen kérvények tárgyalás alá vétessenek. *(Halljuk!)*

T. képviselőház! Ezen kérvényekben az mondatik, hogy a kataszteri munkálatokban kitüntetett tisztajövedelmek, a melyek 10 évi hosszas munkálkodás után 30 millió frtba kerültek az országnak, nem felelnek meg a valóságnak és nem fejezik ki a földbirtokok által valósággal behozott jövedelmet; továbbá az mondatik, hogy még a föld jövedelmének arányosságát sem fejezi ki azon nagy apparatussal elkészített munkálat.

Én, t. képviselőház, a kataszteri munkálatoknak részletes birálatába bocsátkozni nem kivánok, de azt magam is concedálom, elismerem és tapasztalatból állíthatom, hogy ezen kataszteri munkálatok korántsem elégítették ki a nemzetnek azon reményét, a melyet ezen munkálatokhoz fűzött, t. i. hogy az igazságos és helyes adóztatási rendszernek alapját fogja képezni. Én elhiszem azt, hogy ma már a kataszteri munkálatokban felmerült hibák és tévedések igen nehezen corrigalhatók ki; de tudom azt, hogy megadatott a mód és alkalom a t. minister urnak az által, hogy az 1881 : XLVI. t.-cz. 8. §-ának azon intézkedése alapján, a mely szerint t. i. az országos bizottságnak megadatott a jog és alkalom arra, hogy a megváltozott viszonyok szerint a már

Digitized by Google

csaknem a befejezés stadiumába elvezetett kataszteri munkálatokat rektificáltassa; de akkor elmulasztotta a minister ur megragadni a kedvező alkalmat. Ma már a kataszteri munkálatokat reparálni nagyon nehéz, azonban én a kérvényben foglaltakat, a mint azt az előadó ur is tette, két részre osztom; mert daczára annak, hogy az adók alapját maga a kataszter képezi, mindamellett is a kataszter rectificálását azon kérdéstől, hogy vajjon a kataszter alapján kivetett adó lejebb szállítása indokolt-e vagy indokolatlan, el kell és el lehet választani. És én azon véleményben vagyok, hogy a kataszteri munkálatoknak érintése nélkül, a jelenleg kivetett adók, a melyek a földbirtokokat terhelik, lejebb szállítandók és azt számadatokkal igyekszem igen röviden bebizonyítani. *(Halljuk!)*

T. képviselőház! Nagyon jól tudjuk azt, hogy a fölülvizsgálatok folytán a haszonvehető földek tiszta jövedelme az egész országban mintegy 151 millió forintban állapittatott meg. Ez összeg ugyan folyton változik; lehet kevesebb vagy több, a szerint, a mint a kataszteri felmérések után a kiigazítások eszközöltetnek, azonban én a 151 millió forintot veszem fel alapul.

Minthogy a horvát részekre a 11 millió tehermentesítési járulék nem vettetik ki, 8·4% tisztán csak a szűkebb értelemben vett Magyarország területére esik. Tehát összesen kivettetik 25·5%. Ha már most hozzávessszük a 30% általános jövedelmi pótadót és reducáljuk a 151 millió forint tiszta jövedelemre, általános jövedelmi pótadó fejében fizettünk 7·65%, ez 33·15%-nak felel meg. Már most a 33·15%-hoz hozzászámítva a II. fokú kereseti adót 1·6%-ot, főösszeg 35%, mely 51 millió forint adónak felel meg. Midőn 1883-ban beterjesztetett az a törvényjavaslat, mely szerint a 29 millió forintnyi földadó leszállíttatott 26 millió forintra, akkor talán a törvényhozó testület tagjai nagy része előtt ugy tünt fel, mintha 3 millió forinttal lejebb szállíttatott volna a földbirtokot terhelő adó; azonban ugyanezen törvényben a 14% általános jövedelmi pótadó helyett 30% fogadtatott el és ez azt eredményezte, hogy ha a 151 milliónyi tiszta jövedelem után, ha kiszámítjuk, hogy a 29 milliónyi földadó s a 11 millió földtehermentesítés és a 14% jövedelmi adó mily összeget képvisel, azt tapasztaljuk, hogy daczára annak, hogy 29 millióról 26 millióra szállítottuk le a földadót, a föld mégis 3 milliónál többel van megterhelve most, mint meg volt terhelve akkor, mikor még 29 millió forintnyi földadót fizettünk.

Én azt hiszem, t. ház, hogy a törvényhozó testület egyetlen tagja sem volt azon szándékkal, hogy azért szállítja lejebb a földadót, hogy a földre nagyobb terhet rójjon, hanem az volt a törvényhozás czélja, hogy a föld terhe apasztassék. Már most még csak azt kérdezem, hogy vajjon 1883-tól maig és 1883-tól visszamenve 1881-re, tudniillik a mikor 29 millió forint földadót fizettünk, kedvezőbbé vált-e a gazdaközönség helyzete máig? Én azt hiszem, hogy ha tekintetbe vesszük mindazon közgazdászati viszonyokat, melyektől a gazda existentiája függ, határozottan állíthatjuk, hogy a gazdaközönség állapota nem javult, de napról-napra rosszabbá, aggasztóbbá vált. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ennek tehát nem az a consequentiája, hogy megmaradjunk ama megcsökönyösödött állapot mellett a körömig, hogy a mig birja a földbirtokos a terhet, rakjuk vállaira; ha nem birja, roskadjon össze! Majd eljönnek az új földesurak, kik az adómentes szűz vállaikkal a terhet meg birják emelni.

A mi feladatunk és hazafias és lelkiismeretes feladatunk, hogy addig segítsünk a birtokos osztályon, mig az a végkimerülés stadiumaig el nem jut. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Hogy a helyzet valóban komoly és ez nem máról datálódik, ezt bizonyítja az országos kataszteri bizottságnak — mely üléseit épen a pénzügyminister ur elnöklete alatt tartotta — azon határozata, mely 1885. február 20-án tartott bizottsági ülésében keletkezett, mely szerint tisztán látván a gazdaközönséget fenyegető veszélyt, aggodalmát a jövő iránt már akkor kifejezte és kijelentette, hogy a változott viszonyok nyomán a földek jövedelmei a megállapított kataszteri munkálatokban nincsenek helyesen kifejezve, mindazáltal nem foglalkozik a kérdéssel, hanem kimondá, hogy a birtokos osztályon segíteni kell és azért felhivja ugy a pénzügyminister ur, mint a törvényhozó testület figyelmét arra, hogy törvényhozási uton intézkedjék a tekintetben, hogy a földbirtokra nehezedett terhek megkönnyíttessenek és az 1883-iki törvényben megállapított adóösszegek lejebb szállíttassanak. Igen, ez foglaltatik az 1885. február 20-án a minister ur elnöklete alatt tartott országos bizottság előterjesztésében. Tehát nemcsak otthon, miként a túloldal állambölcsei által gúnyosan mondatik, a malom alatti politikusok, hanem az ország legjelesebb capacitásai s nemzetgazdászai, a kikből a minister az országos bizottságot alkotta, tekintenek aggodalommal a birtokos-osztály helyzetére. És ime, ma 20 törvényhatóság jó segítségére az országos bizottságnak és mégis egyszerűen át akar siklani a kérvényi bizottság ezen kérdésen. Alázatos véleményem szerint, nem lehet, nem szabad ezt tennünk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mert minden államnak egyedüli és biztos talpköve csak az lehet, ha az adófizető polgárok egyenlő arányban terheltetnek meg az állam által. Már pedig azon nagy magas, tiszta jövedelmek alapján a többi adózó polgárokkal szemben a földbirtokos osztály van legerősebben megadóztatva.

Ezeknél fogva van szerencsém a következő indítványt előterjeszteni *(olvassa)*:

Digitized by Google

„Tekintve, hogy a megváltozott gazdasági viszonyok miatt az életbeléptetett kataszter alapján kivetett adók a földbirtokosokra felettébb nyomasztók, csaknem elviselhetetlenek, a tárgyalás alatt lévő törvényhatósági kérvények azonjutasításal adatnak ki a pénzügyministernek: hogy a földadó összegének leszállítása iránt terjeszszen a képviselőház elé törvényjavaslatot.“ *(Helyeslés a szélső balfelől.)* Ajánlom indítványomat a t. háznak elfogadásra. *(Helyeslés a szélső balfelől.)*

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: Mielőtt a szőnyegen lévő kérvényekhez és a t. képviselő ur által beadott határozati javaslathoz hozzászólanék, az előttem szólt t. képviselő ur némely állítására vagyok kénytelen reflectálni. Először is a képviselő ur számítást tett arra nézve, hogy a földadóra a kataszteri munkálat alapján 25⁹/₁₀% vettetett ki és hogy a jövedelmi pótadóból arra eső rész 7 és néhány tized százalék, a mi együttvéve 32 egész és néhány tized százaléknak felel meg. Megjegyzem, hogy ezt a két részt egyszerűen összeadni nem lehet, mert ugy a 25, mint a 7% más-más alapon vettetik ki.

A második állítása a t. képviselő urnak az, hogy midőn az 1883: XLVI. törvényczikk behozatott, akkor a földadó leszállításának ürügye alatt az tényleg 3 millió forinttal emeltetett. Engedelmet kérek, itt két tévedés van. Először is világosan és határozottan kimondatott a törvényjavaslat előterjesztése alkalmával és annak indokolásában az, hogy az egyenes adók 3 millió forinttal fognak emeltetni, a miért is a földadó leszállításának kilátásba helyezéséről akkor szó sem volt.

Másodszor, az a 3 millió forint, a melylyel az összes adók emeltettek, terheli az összes egyenes adókat, terheli a házadót, a tőkekamat-adót és a többit. A 3 milliónak aránylag csekélyebb része, ha jól emlékszem, 800,000 forint esett a földadó emelésére. A földadónak ezen arányban való emelése pedig kedvezőbb participatió, mint a többi adónemeké. A földbirtok jövedelmi viszonyait tehát e törvény meghozatala alkalmával a törvényhozás kellőleg figyelembe vette és igy nem lehet arról szó, hogy alattomosan emeltetett a földadó 3 millió forinttal.

Áttérve már most a szőnyegen forgó kérdésre, a t. háznak bölcs belátására bizom azt, hogy a jelenlegi pénzügyi helyzet és a jelenlegi viszonyok alkalmasak-e arra, hogy akár a földadó, akár más adónem leszállíttassék. Méltóztassék a t. háznak ez iránt határozni és a kormány ennek alapján fog eljárni.

A mi a kataszteri munkálat módosítását és ennek napirendre való tűzését illeti, azt hiszem, hogy ily fontos kérdésről alkalmi tárgyalásnál határozatilag intézkedni nem helyes. Legfölebb azt lehetne tenni, hogy ha a kataszteri eljárásban azon hibák, a melyek állíttatnak, tényleg felmerültek, új eljárás kezdessék és annak alapján a kataszteri munkálat rectificáltassék. Azt hiszem azonban, hogy senki sem kivánja, hogy ezen 10 esztendőt és 20 millió frtot igénybe vett munkálat ujra megkezdessék. Ezek alapján kérem a t. házat, méltóztassék a kérvényi bizottság véleményét elfogadni és Pap Elek indítványát mellőzni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Pap Elek: Szavaim értelmének helyreigazítása végett kijelentem, hogy én egy árva szóval sem mondottam azt, hogy tabula rasat csináljunk a kataszteri munkálatokkal, hanem hogy magam is hangsúlyoztam azt, hogy ez most már túlhaladott állás; azonban ez nem zárja ki azt, hogy ha túlságosan meg van terhelve az országban az adófizetők egy osztálya, akkor annak terhén ne könnyítsünk.

A mi pedig a számítások helyességét vagy helytelenségét illeti, arra nézve én egyáltalában nem akarok egyéb megjegyzést tenni, csak hogy 30%, ha felosztatik 151 millió forint után, az 6·65 százalékot hoz ki és bár meddig okoskodom magamban, azt kalkulálom ki, hogy 33%-át fizettem tiszta jövedelmemnek, mely földem után meg van állapitva.

Ennélfogva ismételve kérem indítványom elfogadását. *(Helyeslés a szélső balfelől.)*

Madarász József: T. ház! Igen fontosnak tartom ezen kérvényeket. A t. ház minden oldalán ülő képviselők ismerhetik az országos gazdasági egyesületnek e tárgyban folytatott tanácskozását, melyekben általában odairányult az ország gazdaközönségének óhajtása, hogy bármi módot kell teremteni arra nézve, hogy a most megállapitott terhes földadón könnyitést szerezzünk. Én megengedem, hogy a kérvényi bizottság saját belátása szerint járhat el azon módok megállapításában és javaslatba hozásában, melyek szerint a hozzá utasított kérvények elintéztessenek; hanem tekintve az eddigi gyakorlatot, mely a kérvényi bizotság eljárásában dívott, hogy t. i. ily fontos és nevezetes, a nemzetgazdaságba vágó kérdésekben a t. minister urnak figyelmébe és oly figyelmébe szokta sokszor a nevezetesebb kérvényeket ajánlani, hogy ez iránt a kellő törvényes intézkedéseket a t. minister ur tartsa hivatásának megtenni: ha már ezt a t. bizottság ezuttal nem tette, lehetetlen melegen nem pártolnom Pap Elek t. képviselőtársam indítványát.

Az, mit a t. pénzügyminister ur ellene felhozott, legkevésbé sem indíthatja a t. házat arra, hogy ezen javaslatot el ne fogadja. Ismerjük az ország jelen pénzügyi viszonyait; tudjuk, hogy, ha valamely igen terhes ágon könnyítenénk, az oly ágaknál, az oly adózási alapoknál, melyek kevésbé vannak terhelve, pótolni kellene ezt.

Ki tagadhatja azt, t. ház, hogy a gazda, a

Digitized by Google

földmivelő közönség tiszta jövedelmének 33, sőt néhol 40 száztólijával meg van terhelve. Vegyük most a tőkekamat adóját; mondhatják-e önök, hogy az 10%-al igazságosan van meg terhelve ahhoz képest, midőn a föld, melynek terméke, melynek jövedelme sokkal több viszontagságnak van kitéve, 30, 33—40%-al van megadóztatva?

Nincs-e módjában a kormánynak azt mondani, hogy íme, ennek az országnak pénzre van szüksége; én elismerem, hogy e földnek, a mely túlságosan van terhelve, adóján segíteni kell, ajánlom tehát a képviselőháznak azt: hogy íme, itt van egy adónem, mely túlságosan kedvező, ez emeltessék azon arányban, igazságosan, a mely arányban az igazságtalanul, a szerfölött megadózottak földbirtokadóján könnyníteni kell.

Csak ez egyet hoztam fel. A t. kormánynak módjában van, ha segíteni akar, ép ugy segíteni a földadó leszállítása, mint a tőkekamatadó igazságos, arányos felemelése által.

Nem kivánom azt, hogy megrontassék a tőke jövedelme, de mindenesetre követelheti az ország, hogy az adó igazságos arányban fizettessék. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én nagyon jól tudom, hogy száz meg száz módja volna a t. kormánynak e tekintetben javaslatokat hozni a törvényhozás elé. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Méltóztassék meggondolni, hogy a dolgok ily helyzetében a képviselőháznak lehetetlen elzárkóznia annak kifejezésétől, hogy tudja, hogy a földadó az ország földmivelőire igen terhesen nehezedik s hogy azt le kellene szállítani s viszont vannak adónemek, melyeket fel lehetne emelni. Hiszen mi nem kivánjuk, hogy mindjárt itt határoztassék el, hogy menynyivel szállíttassék le az adó, hanem igenis adassék ki a kormánynak azon utasítással, hogy terjeszszen elő ez iránt javaslatot, valamint terjeszszen elő javaslatot oly adónemek mérsékelt emelésére nézve is, a melyeket igazságosan lehet emelni.

T. ház! Az ünnepek előtt valószinüleg nem sok ülést fogunk már tartani. Kérem a t. házat, ne méltóztassék az ügyet egyszerüen azon nyilatkozattal elütni, hogy a kérvények kiadatnak a pénzügyministernek. Ez eltemetné azt a kérést, mely az ország minden részéből felhangzik. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon!)* Higyék el, majdnem gúnynyá lesz a kérvényezési jog ez országban, ha ilyen határozatot hozunk. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Tegyék hozzá azt, a mit Pap Elek t. képviselőtársam óhajt. Ezt jogosan várjuk minden képviselőtől pártkülömbség nélkül. Kérem még egyszer, méltóztassék igy kiadni a kérvényeket a t. pénzügyminister urnak. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Csanády Sándor: T. ház! Ha a tárgyalás alatt lévő kérvények egyes polgárok által adattak volna be, nem csodálkoznám rajta, hogy a kérvényi bizottság oly könnyedén bánik el velök. De akkor, midőn 20 törvényhatóság folyamodik ugyanegy tárgyra vonatkozólag s midőn ezek tolmácsai az ország összes törvényhatóságainak, valójában fájdalmamat kell kifejeznem azon, hogy a kérvényi bizottság azt ajánlja, miként adassanak ki a kérvények egyszerüen a pénzügyministernek, mert hiszen tudjuk, minő sors vár ezen törvényekre, ha a pénzügyminister urnak adatnak ki: eldobja azokat. Még azt sem mondja a kérvényi bizottság, hogy a minister ur tegyen jelentést eljárásáról a háznak.

Én, t. ház, minthogy ismerem azon nyomasztó anyagi viszonyokat, melyek között az ország nagyobb része szenved, minthogy én, miként e napokban is említettem, tudom azt, hogy az elviselhetlen nagy adókért már az utolsó falat kenyértől is megfosztják a családokat, valóban sajnálom, hogy a kérvényi bizottság legalább anynyit nem mondott ki jelentésében, hogy utasíttatik a pénzügyminister, hogy e kérvények tekintetbe vételével készítsen törvényjavaslatot és azt terjeszsze a képviselőház elé.

Mert a kérvényi bizottság ezt ki nem mondotta; kérem a t. házat, méltóztassék e kérvényeket oly utasítással adni ki a pénzügyminister urnak, hogy e tárgyra vonatkozólag igazságos, méltányos törvényjavaslatot terjeszszen a képviselőház elé. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Méltóztatik módosítást tenni, vagy csatlakozik a képviselő ur a már tett indítványhoz?

Csanády Sándor: Sorakozom igenis ahhoz. *(Derültség.)*

Isáak Dezső: T. ház! Valóban méltányosabb, jogosabb kérvény alig került még a képviselőház elé, mint a jelenleg tárgyalás alatt lévő. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Kik jajdulnak most fel e kérvényben, t. képviselőház? Nem Magyarországnak földbirtokos polgárai-e, nem azon polgárok-e, a kik a történelem tanusága szerint mindenkor a leghazafiasabbak voltak s a kik e haza földjéhez legjobban le vannak kötve, mert vagyonuk telekkönyvileg van nyilvántartva, s azt vész idejében nem vehetik hátukra, hogy vele kivándoroljanak; *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* nem azon polgárok-e, a kiknek leginkább joguk van ahhoz, hogy e haza békében és benne mindenki boldogan éljen; mert ha háború van, abból nekik csak káruk lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ezen hazafias osztály t. ház, csak a legritkább alkalommal fordul kérvényeivel a törvényhozás elé, most is ugyszólván már a végszükségtől kényszerítve tette ezt. Méltó tehát a figyelembe vételre.

T. ház, az egész kormány nagyon jól tudja, hogy a földadó ma már elviselhetlen; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalon)* de legjobban tudja a pénzügy-

Digitized by Google

minister ur, a kinek az adóhivatalokból beérkező jelentések alapján ismernie kell, hogy mily hiányosan folynak be az adók, hány executio van folyamatban, sőt hogy gyakran már a végrehajtók halálával is történik végrehajtás. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)*

T. ház, a jelenleg érvényben levő kataszter munkálatainál az 1862—72-ik évi tiszta jövedelmek vétettek alapul. Azok, a kik abban az időben gazdálkodtunk, nagyon jól tudjuk, hogy ezek részint a legjobb évek voltak, részint pedig a munka is jobban gyümölcsözött, mert a terményárak oly magasak valának, hogy mi gazdák mondhatjuk, jobbakat nem is óhajtunk. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ugyanis, ha az akkori árakkal a jelenlegieket összehasonlítjuk: azt látjuk, hogy ez utóbbiak átlag véve talán 1 frt különbséggel csaknem a felére szállottak le.

Ellenben az azóta folyton fokozódott adók nagyságát legjobban bizonyítják azok a gyakori dobpergések, melyek egyes földbirtokosaink házánál, udvarán felhangzanak. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)*

És ezek a földbirtokosok sohasem ugy kerülnek ki a dobszó alul, hogy egy pár év mulva ismét meggazdagodnának, hanem ellenkezőleg, végkép tönkre jutnak *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* és életfentartásuk kétségessé válik.

Kik készítették a kataszteri munkálatot t. ház? Legtöbbnyire, a kik vagy sohasem voltak földbirtokosok, vagy ha voltak, gazdálkodásuk nagyon sajnosan végződött rájuk és családjukra, ugy, hogy leginkább kényszerűségből léptek azon kataszteri pályára.

Ha ezek tapasztalataik után lelkiismeretesen akartak volna dolgozni, a földnek tiszta jövedelmét pontosan határozhatták volna meg; ugy de ők kevés kivétellel azért dolgoztak, hogy maguknak állást biztosítsanak és kenyeret szerezzenek. *(Ugy van! a szélső balon.)*

Igen sok bizonyítékot hozhatnék fel az aránytalanul kivetett földadó magassága elviselhetetlen voltának feltüntetésére, de ezzel jelenleg tovább foglalkozni nem kivánok, hanem egyszerűen kijelentem, hogy a kifejtett okoknál, különösen az adókkal túlterhelt földbirtokos osztály jelen nyomasztó helyzetének méltó tekintetbe vételénél fogva pártolom azon indítványt, a melyet Pap Elek képviselőtársam beadott. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Szalay Imre: T. ház! Előttem szólott t. képviselőtársaim kifejtették az okokat, melyek alapján pártolják Pap Elek képviselőtársam javaslatát. Egy okot azonban elfelejtettek felhozni, mely pedig egyike a legfontosabbaknak. *(Halljuk!)*

Bármily erősen sujtja ugyanis gabnatermelésünket és általában földmívelésünket ezen adó, annak legsujtóbb oldala mégis az, hogy nagy mértékben igazságtalan, mert oly árakat vett fel alapul a gabnára nézve, a melyek nem léteznek. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Én már egy esztendővel ezelőtt bátorkodtam e tárgyban a t. minister urhoz interpellatiót intézni s a t. minister ur akkor azt mondotta, hogy lehetetlen a dolgon változtatni, mert a kulcs tiz esztendőre van megállapítva. Én nagyon sajnálom, hogy jelenleg az adatok nincsenek kezemnél, annyit azonban mondhatok a t. minister urnak, hogy ha a jövő 5—6 esztendőn keresztül 14 frt lesz is a buza ára, a mire kilátás egyáltalában nincsen, még akkor sem érhető el azon átlagár, melyet a t. minister ur a földadónál kulcs gyanánt megállapított.

Rossz néven látszott venni a t. minister ur Madarász t. képviselőtársamnak azon állítását, hogy azon esetre, ha a képviselőház a kérvényi bizottság határozatát fogadja el, az ügy örökre, vagy legalább hosszú időre el fog temettetni. Pedig ebben t. képviselőtársamnak tökéletesen igaza van, már a házszabályok alapján is, melyekből világosan kitetszik, hogy a mit a képviselőház egy cyclusban valamely kérvényre nézve határoz, azon változtatni nem lehet.

Ugy látszik, azt is kevesli a t. minister ur, hogy csak 18 megye irt föl ez ügyben. De méltóztassék figyelembe venni, hogy nem csekély idő kell arra, mig egy ily kérvény az egyik törvényhatóságtól a másikig eljut. Én meg vagyok győződve, hogy nem sok idő fog eltelni és nem 18 vármegye, hanem Magyarország minden megyéje csatlakozik e felirathoz, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* mert az egész ország érzi, mily elviselhetetlen az a teher, mely a földadó által az országot nyomja.

Én, t. képviselőház, határozati javaslatot ebben a tárgyban benyujtani nem akarok. Tökéletesen helyesnek tartanám, ha a tőkejövedelmi adó felemeltetnék. Tökéletesen helyesnek tartanám, ha a börzeadóra nézve tett indítványok nagyobb figyelemben részesittetnének a t. pénzügyminister ur részéről, a ki mindig csak a gazdaközönséget terheli. Nem mondhatja a t. minister ur, hogy e padokról akár egyesek, akár pedig egy párt az adó megtagadása mellett szólt, mert ilyet senkiről föl nem tehet. De azt igenis követelhetjük, hogy az adó méltányosan legyen felosztva és a nép ne adóztassék meg 9 frt után, mikor csak 8 frtért adja el gabonáját.

Csatlakozom Pap Elek t. képviselőtársam határozati javaslatához. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs fel-

Digitized by Google

jegyezve; ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Ha a bizottsági előadó ur sem kiván szólási jogával élni, akkor a tanácskozást befejezettnek nyilvánítom, következik a szavazás.

Huszonegy képviselő névszerinti szavazást kiván, *(Mozgás)* ennélfogva a szavazás a névsor felolvasásával fog megtörténni.

Szavazás előtt méltóztassék még egyszer meghallgatni Pap Elek képviselő ur határozati javaslatát.

Zay Adolf jegyző *(olvassa a határozati javaslatot).*

Elnök: Az első kérdés az lesz: elfogadja-e a ház a kérvényi bizottság javaslatát, mely szerint ezen kérvények a pénzügyministernek adandók ki? Ha ez nem fogadtatnék el, akkor a Pap Elek képviselő ur határozati javaslata fog szavazás alá bocsáttatni.

Most kihuzom a betűt, melynél a szavazás fog kezdődni. *(Megtörténik.)* „S" betű.

Az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést folytatjuk.

Szavazás előtt méltóztassanak még egyszer meghallgatni a kérdést.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa)*: Elfogadja-e a t. ház a kérvényi bizottság javaslatát, igen vagy nem?

Elnök: A névsort Tibád Antal jegyző ur fogja olvasni. Az „igen"-nel szavazókat Zsilinszky Mihály, a „nem"-mel szavazókat Zay Adolf, a távollevőket Szathmáry György jegyző urak jegyzik.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a névsort)*:

Igennel szavaztak: *Stoll Károly, gr. Szapáry Gyula, Szathmáry György, Szathmáry Miklós, Széchényi Jenő, gr. Széchényi Pál, Szitányi Bernát, Szőgyény-Marich Géza, Stojacskovics Sándor, Tibád Antal, Tisza Kálmán, Török Zoltán, Urbanovszky Ernő, Vadnay Károly, Vámos Béla, Véghső Gellért, Vizsolyi Gusztáv, Vukatinovich Lajos, Wahrmann Mór, b. Wasmer Adolf, Zalay István, Zichy Antal, Zsigmondy Vilmos, Zsilinszky Mihály, Abonyi Emil, Amon Ede, b. Baich Milos, gr. Bánffy Béla, Bárczay Gyula, Beksics Gusztáv, Beles János, Beniczky Ferencz, Bernát Dezső, Bezerédj Viktor, Biasini Domokos, Boér Antal, Bohus Zsigmond, Boros Bálint, Bossányi László, Büsbach Péter, Cselkó Ignácz, Darányi Ignácz, Dániel Ernő, Eitner Sándor, Emich Gusztáv, Fabiny Teofil, Falk Miksa, Fluger Károly, Gáll József, Gergelyi Tivadar, Gutenau Károly, György Endre, Harkányi Frigyes, Hegedüs József, Hegedüs Sándor, Ivánka Imre, Kovács László, Králitz Béla, Latinovics Gábor, Latinovics János, Láng Lajos, Lázár Ernő, Literáty Ödön, Matlekovits Sándor, Mohay Sándor, Molnár Antal (szamosujvári), Molnár Viktor, Münnich Aurel, Neiszidler Károly, Neményi Ambrus, hg. Odescalchi Gyula, Országh Sándor, Pogány Károly, Probster Arthur, Pulszky Ágost, Rácz Athanáz, Roztaházy Kálmán, Roszival István.*

Nemmel szavaztak: *Szalay Imre, Szalay Károly, Szathmáry László, Szederkényi Nándor, Szemnecz Emil, Thaly Kálmán, Tomcsány László, Tulok Jenő, Ugron Ákos, Ugron Gábor, Zay Adolf, br. Andreánszky Gábor, Barla József, Becker János, Berger Ignácz, Boda Vilmos, Bölöni József, Csanády Sándor, Enyedi Lukács, Ernuszt Kelemen, Fornszek Sándor, Pál Péter, Györffy Géza, Haviár Dániel, Hermann Ottó, Hoitsy Pál, Horánszky Nándor, Huszár István, Inkey László, Irányi Daniel, Isáak Dezső, Justh Gyula, Keczer Miklós, Kovács Albert, Lipthay Pál, Lits Gyula, Luk ts Gyula, Lükő Géza, Madarász József, Margitay Gyula, Matkovich Tivadar, Micky Lajos, Mihályi Péter, Miklós György, Mocsáry Lajos, Nagy Ferencz, Olay Szilárd, Pantotsek Rezső, Papp Elek, Pappszász Károly, Polónyi Géza, Rácz Géza, Rigó Ferencz.*

Távol voltak: *Sághy Gyula, Schmidt Gyula, Sebő Imre, Sigmond Dezső, Simonyi Iván, Simó Lajos, Siskovich Tamás, Steinacker Ödön, Sliepcsevics Péter, Srám Lipót, Stekovics János, Sudarevics Hugó, Suvich József, Szabovljevics Mihály, Szabó László, Szakály Ferencz, Szalay Ödön, Semsö Gyula, Szentiványi Árpád, Szentkirályi Albert, Szerb György, Szereday Aladár, gr. Széchényi Tivadar, Széll Kálmán, Sziklay Ede, Szilágy, Dezső, Szilágyi István, Szilágyi Virgil, Szily László Szirmay Ödön, Szirmay Pál, Szivák Imre, Szlávy Olivér, Szoboszlay József, Szomjas József, Szontagh Pál, Szőgyény Emil, Szunyogh Szabolcs, Tanárky Gedeon, id. gr. Teleky Domokos, ifj. gr. Teleky Domokos, gr. Teleki Géza, gr. Teleki Samu, gr. Teleszky István, Teutsch Traugott, Thassy Géza, Tholnay Gábor, Tisza István, gr. Tisza Lajos, Tisza László, Tóth Antal, gr. Török József, Törs Kálmán, Trefort Ágoston, Trucia Péter, Thaller Fülöp, Thanhoffer Milán, Tüköry Alajos, Ullman Sándor, Unger Alajos, Urányi Imre, Uzovics Pál, br. Üchtritz Zsigmond, Vadnay Andor, Vargics Imre, br. Vay Elemér, Várady Gábor, Veres József, Verhovay Gyula, Veszter Imre, Visi Imre, Vuchetics István, gr. Wenckheim Frigyes, Wenrich Vilmos, br. Wodianer Albert, Wodianer Béla, Wolff Károly, Zathureczky Gyula, Zeyk Dániel, Zeyk Károly, gr. Zichy Jenő, Zimándy Ignácz, Zsámbokréthy József, gr. Zselénszky Róbert, Zindl Antal, br. Zmajsics Bertalan, Almásy Sándor, Andaházy László, Andaházy Pál, gr. Andrássy Gyula, gr. Andrássy Manó, gr. Andrássy Tivadar, Antal Gyula, Apáthy István, gr. Apponyi*

Digitized by Google

Albert, Ábrahámffy Gyula, Ábrányi Kornél, Ányos Tivadar, Babes Vincze, Balogh Géza, Baranyi Ödön, Baross Gábor, Bartha Miklós, gr. Batthyány László, Bausznern Guidó, Bay Barna, b. Bálintitt József, b. Bánffy Dániel, br. Bánffy György, Bárczay Ödön, Bende Imre, Beőthy Algernon, Beőthy Ákos, Berzeviczy Irnák, gr. Bethlen Gergely, gr. Bethlen Ödön, Békássy Gyula, gr. Bissingen Ernő, Bittó Béni, Bohus László, Bornemisza Ádám, Bornemisza István, Bottlik Lajos, Bubics Zsigmond, Barlovics István, Bedekovics Kálmán, Chorin Ferencz, gr. Csáky László, Csávolszky Lajos, Csávossy Béla, Csernatony Lajos, Csúzy Pál, Cziple Zsigmond, Czrnkovics Miklós, Dacsó Pál, Dániel Gábor, Dániel Márton, Dániel Pál, Dárdai Sándor, Demkó Pál, Dessewffy Kálmán, Dégen Gusztáv, gr. Dégenfeld Lajos, Dimitrievics Mihály, Dimitrievics Milos, Dobránszky Péter, Doda Traján, Domahidy István, Dörr Soma, Döry Dénes, Davidovics Lázár, Dedovics György, Elekes György, gr. Esterházy Andor, Fackh Károly, Farkas Balázs, Farkas Elek, Fay László, br. Fejérváry Géza, Fenyvessy Ferencz, Ferencz József, Ferenczi Miklós, Fodor József, Földváry Miklós, Frölich Gusztáv, Gaal Jenő (pécskai), *Gajári Ödön, Gál Jenő* (felvinczi), *Goda Béla, Gosztonyi Sándor, Gödl Károly, Göndöcs Benedek, Graffius Károly, Gromon Dezső, Gruber János, Grünwald Béla, Gulácsy Dezső, Gulácsy Gyula, Gull József, Gulner Gyula, Gurbán Konstantin, Gyapay Dénes, Györffy Gyula, Győry Elek, Grlics Görgy, Gurgyevics Vazul, Gyurkovics György, Halassy Gyula, Halász Zsigmond, Halvax József, Harkányi Károly, Hazay Ernő, Hámos László, Helfy Ignácz, Hertelendy Ferencz, Hevessy Benedek, Hevessy Bertalan, Hieronymi Károly, Hodosy Imre, Horvát Boldizsár, Horváth Géza, Horváth Gyula, Horváth Lajos, Horváth Mór, gr. Horváth-Tholdy Lajos gr, Hunyady László, b. Huszár Károly, Imrich János, Istóczy Győző, Iványi Béla, Izákovits Milán, Ittlinger Lipót, Jabahffy István, Jeszenszky Ferencz, Jókai Mór, Juszt György, Jankovich Aladár, Josipovich István, Kaiser János, Kajuch József, Kapisztóry Ferencz, gr. Karátsonyi Aladár, Kardos Kálmán, Kazy János, gr. Károlyi Sándor, Kästner Henrik, gr. Keglevich István, b. Kemény Endre, b. Kemény Gábor, b. Kemény János, Kegl György, gr. Kinsky Jenő, Kiss Albert, Kiss Pál, Komjáthy Béla, Komlóssy Ferencz, Kovács Károly, Körösi Sándor, Krajtsik Ferencz, Krausz Lajos, Kricsfalusy Vilmos, Kubinyi Árpád, Kuncz Adolf, Kürthy Sándor, Kresztics György, Kritovácz Vazul, Krsnjavi Izidor, Latkóczy Imre, Lázár Ádám, Lázár Mihály, Lehoczky Egyed, Lesskó István, Lészai Lajos, Lipovniczky Sándor, L. Lipthay Béla, Lónyay Sándor Lőrincz György, Lukács László, Lyka Döme, Loncsarics Márk, Madarász Jenő, Majthényi Ádám, Mandel Pál, Mara Lőrincz, Matuska Péter, Máday Lajos, Mártonfy Károly, b. Mednyánszky Ede, Meszlény-Lajos, Mihajlovics János, Molnár Antal.* (csáktornyai), *Mandics Péter, Milekics Cyrill, Milics Miklós, Miskatovics József, Nadányi Miklós, Nagy István, Nendtvich Károly, Neppel Ferencz, Németh Lipót, b. Nyáry Béla, hg. Odescalchi Arthur, Olay Lajos, Orbán Balázs, Ordódy Pál, Onody Géza, őrgróf Pallavicini Sándor, Pappszász György, b. Perényi Péter, Petrich Ferencz, Péchy Andor, Péchy Gábor, Pilisy Nándor, Placky Tamás, b. Podmanicky Ferencz, gr. Pongrácz Adolf, Popovics Vazul, Porubszky Jenő, Potoczky Dezső, Prileszky Tádé, Pulay Kornél, Pulszky Ferencz, Pulszky Károly, Pavics Ármin, Popovics István, Rakovszky Géza, Rakovszky György, Rakovszky István, Ráth Ferencz, Rohoncy Gedeon, Román Sándor, Roth Pál, Rónai János, Rasics Stánkó, Rukavina József.*

Elnök: T. ház! 449 igazolt képviselő közől, elnök nem szavazván, igennel szavazott: 84, nemmel szavazott 54, távol volt 310 képviselő; igy a bizottság javaslata 30 szótöbbséggel elfogadtatott s e szerint Pap Elek képviselő ur indítványa elesett.

Tibád Antal jegyző *(olvassa):* Veszprém-megye közönsége a kormányt utasítani kéri, hogy a marhasónak olcsó áron országosan leendő árúba bocsátása iránt intézkedjék.

Vámos Béla előadó: T. ház! E kérvényre nézve a bizottság javaslata ez:

E figyelemreméltó kérvény kiadandó a pénzügyministernek. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, akkor e figyelemreméltó kérvény a pénzügyministernek adatik ki.

Tibád Antal jegyző *(olvassa):* A Győrött alkalmazott m. kir. államhivatalnokok lakbérük felemelését kérik.

Vámos Béla előadó: T. ház! E kérvény alaposan csak kapcsolatban az állami költségvetéssel tárgyalható, azért a kérvényi bizottság javasolja, hogy e kérvény vonatkozással az 1887. évi államköltségvetésre, kiadandó a képviselőház pénzügyi bizottságának. *(Helyeslés.)*

Elnök: A kérvény a pénzügyi bizottságnak adatik ki.

Tibád Antal jegyző *(olvassa):* Kun-Szent-Márton város képviselőtestülete a szajol-kun-szentmártoni helyi érdekű vasutépítési költségeihez való járulás czéljából, Kun-Szent-Márton városa által felvett 160,000 frtos kölcsön évi kamatterhére és tőkerészlettörlesztésére nézve elrendeltetni kéri, hogy az ennek fedezése végett évenkint kivetett községi pótadó fizetésére a városhoz tartozó Csorba-puszta birtokosai is köteleztessenek.

Digitized by Google

Vámos Béla előadó: A kérvényi bizottság határozati javaslata a következő:

Kiadandó a ministerelnöknek, mint belügyministernek.

Tóth Ernő: T. ház! Mielőtt a t. ház a kérvény érdemében határozni méltóztatnék, kötelességemnek ismerem ezen kérvényt bővebben ismertetni a t. házzal. Lehetőleg röviden fogok szólani. Teszem ezt azért, mert az előadó ur a kérvényt ismertetni elmulasztotta és teszem azért, hogy meggyőzzem a t. házat arról, hogy ezen ügyben a kormány nem a leghelyesebben járt el, hogy talán tévedés is volt a dologban.

A tényállás röviden a következő:

A szajol-kun-szent-mártoni helyi érdekű vasut kiépítése a létesülés stadiumába lépvén, Kun-Szent-Márton városának képviselő-testülete elhatározta a hozzájárulást, még pedig oly módon, hogy e vasutépítés költségeihez 150,000 frttal járul, ezen összeget kölcsönképen felveszi s ugyanazon határozatban kimondotta azt is, hogy ezen felvett kölcsön kamatai és törlesztési részletei évenkint fel fognak vétetni a város költségvetésének kiadási rovatába, a mint nagyon természetes ugy, hogy a vásárolt részvények az egész város törzsvagyonát fogják képezni, a lakosokra pótadóként fognak a kölcsön kamatai és törlesztési részletei kirovatni. A képviselő-testületnek ezen határozatát ugy Jász-Nagykun-Szolnok megye törvényhatósága, valamint az igen t. belügyminister ur, a vicinalis vasutakról szóló törvény értelmében a pénzügyminister urral együttesen jóváhagyta.

Kun-Szent-Márton városa bizva a kormány jóváhagyásában, a 150,000 frt kölcsönt fel is vette és a vasutba beépítette s a következő évben a törvényhatóságilag és kormányilag jóváhagyott határozat értelmében az azon évre eső törlesztési részletek és kamatok felvétettek ugy, a mint már előbb elhatározva volt a város költségvetésének kiadási rovatába. Azonban egy puszta-csorbai birtokos, a ki azt gondolta magában, hogy az eldöntött kérdés még nem eldöntött kérdés — legalább a hozzájárulásra nézve — szerencsét próbált s az ügyet megfelebbezte a törvényhatósághoz s a törvényhatóság a már a kormány által is jóváhagyott határozat ellenére a puszta-csorbai birtokosokat felmentette a vasuti kölcsön terhének viselése alól. Erre aztán a város felebbezett a belügyministerhez, kérve, hogy a saját jóváhagyó határozatának érvényt szerezzen. A belügyminister ur azonban a törvényhatóság határozatát, nem tudni mi okból, ismét jóváhagyta s igy történt, hogy az igen t. puszta-csorbai földbirtokos urat abban a hitében, hogy a kormány tévedhet is, megerősítette, mert, a mint méltóztatnak látni, a tévedés tényleg megtörtént. De hogy a kép teljes legyen, még csak egész röviden megérintem, hogy a vicinalis vasutakról szóló törvény szerint a községi hozzájárulási határozat ugy a belügyminister, mint a pénzügyminister által együttesen jóváhagyandó. Ez a jóváhagyás megtörtént és pedig, természeten a pénzügyminister ur Kun-Szent-Márton városának adóviszonyait először tanulmányoztatta és aztán tekintve, hogy Kun-Szent-Márton városa meglehetősen nagy területtel bir és igy a 150,000 frtnyi kölcsön felvétele nem látszik az egész városra nézve nagy tehernek, a kölcsön felvételét jóváhagyta, annak rendjemódja szerint. Eddig tehát a törvény alapján és törvényesen ment minden. Hanem az már nem volt nagyon törvényes dolog, mikor ezen együttes jóváhagyó kormány-határozatot a belügyminister ur a pénzügyministernek megkérdezése és hozzájárulása nélkül egyszerűen megsemmisítette, azaz az illető puszta-csorbai birtokosokat a kölcsön terhének viselése alól felmentette. Ez nem volt egyéb, mint kiközösítése a pénzügyministernek a törvény által adott jogaiból.

T. ház! Nem tartván szükségesnek e tárgynál bővebben időzni, miután elmondottam azon érvet, a melynél fogva szerintem nem helyes a belügyminister ur eljárása, bizva abban, hogy a belügyminister ur ezen ügyet újra meg fogja vizsgálni s remélve azt, hogy az általam jelzett alapon fog ez ügyben határozni, hozzájárulok a kérvényi bizottság határozati javaslatához. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Azt gondolom, hogy sikerülni fog a t. házat rövid pár szóval meggyőznöm arról, hogy a belügyminister teljesen alaposan és helyesen járt el. Igaz, a mit a képviselő ur mondott, hogy Kun-Szent-Márton városa 150,000 frt effectiv és 160,000 frt nominalis kölcsön felvételét határozván el, a határozat a pénzügyminister és a belügyminister által jóváhagyatott. De egy körülményt elfelejtett a képviselő ur és ez a körülmény az, hogy azon határozatot meg is felebbezték a csorbai lakosok. A felebbezés daczára a belügyminister helybenhagyta a kölcsön felvételét, de azon leiratban a melyben helybenhagyta, azt mondotta: Azért tartja helybenhagyandónak és azért tartja elutasíthatónak a csorbaiak felebbezését ez esetben, mert az, hogy a vasut építési költségeihez való járulás czéljából felveendő kölcsön következtében felmerülendő és esetleg községi pótadó kivetése által fedezendő költségekhez a folyamodó Csorba, illetőleg még egy másik puszta birtokosai is hozzájárulni kötelesek lesznek, a határozatban kimondva nincsen. Mit tesz ez? Helybenhagyatott a határozat, mert az, a mit ti csorbaiak magatokra nézve sérelmesnek tartanátok, hogy tudniillik a költségekhez ti is hozzájáruljatok, a határozatban kimondva nincsen.

Később mindamellett, hogy ez benn volt a kölcsönt jóváhagyó rendeletben, a város kivetette a pótadót egyformán a csorbai és nem csorbai bir-

Digitized by Google

tokosokra. Ekkor a csorbaiak fölebbeztek és miután kitünt — a ki a helyszinét ismeri, tudja ezt — hogy a csorbaiaknak két vasuti állomásuk is van, melyek jóval közelebb esnek, mint Szent-Márton és igy lehetetlen őket igazságosan egy szentmártoni vasuti állomás költségeivel terhelni: a belügyminiszter kimondta, hogy ők e pótadóval nem terhelhetők. *(Helyeslés.)* Igy áll röviden mondva a tény és azt hiszem, ebben hibát nem lehet látni. *(Élénk helyeslés).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a kérvényi bizottság határozati javaslatát elfogadni, igen vagy nem? *(Fölkiáltások: Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy az elfogadtatik.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Fülöpszállás község előljárósóga és több ottani lakó és birtokos az új kataszteri munkálatok alapján felemelt földadó elviselhetetlen mérvét igazoló panaszaik megvizsgálása végett egy bizottság kiküldését és ezen előzmény után Fülöpszállás községére nézve annak elrendelését kérik, hogy a kataszteri tiszta jövedelem kisebb fokozatokban állapíttassék meg s ehhez képest a földbirtokoknak dülőnként és egyénenként új osztályba sorozása vitessék keresztül.

Vámos Béla előadó: T. ház! Bármilyenek azon indokok, melyeket Fülöpszállás községe felhoz ama kérése támogatására, hogy a kataszteri tiszta jövedelem kisebb fokozatban állapíttassék meg s ehhez képest a földbirtokoknak dülőnként és egyénenként új osztályba sorozása vitessék keresztül: e felfogással szemben áll az 1875. évi VII.t.-cz., mely világosan kimondja, hogy a földbirtokoknak az idézett törvény szerint kinyomozandó tiszta jövedelme akár egyes vidékekre, akár egyes földrészletekre nézve mindaddig változtatás alá nem vonható, mig csak országos törvény értelmében új földadó-szabályozás nem eszközöltetik. E törvényt tekintetbe véve, a kérvényi bizottság azon kényszerhelyzetben van, hogy a következő határozati javaslatot terjeszsze be: Tekintettel az 1875. évi VII. t.-czikk 1. §-ának rendelkezésére, a kérvény a képviselőház irattárába tétetik.

Rácz Géza: T. ház! Fülöpszállás községének egy kérvénye fekszik a t. ház előtt. Nagyon röviden kivánok ez iránt felszólalni. Mindenekelőtt örömmel constatálhatom, hogy elérkeztünk most már, hála a magyarok istenének, azon időponthoz, mikor a független és 48-as párt t. tagjainak felszólalásait a mi felszólalásainktól legfeljebb a forma választja el, de lényegileg köztünk semmi különbség nincs. *(Derültség.)*

Madarász József *(közbeszól)*: Sőt a lényegben van a különbség!

Rácz Géza: Mert a midőn Madarász József és I'sáak t. képviselőtársaim azt hangsúlyozzák, hogy a földadó már nagyon súlyos, hogy gondoskodjék már a t. kormány arról, hogy végre azon elemek is, a kik nagyon hamar hátukra veszik vagyonukat és azután kivándorolnak az országból, a kik mint I'sáak képviselő ur mondá, a licitatiót is arra szokták felhasználni, hogy az által is gazdagodjanak, szintén terheltessenek némileg adókkal, midőn ezt hangsúlyozzák, lényegben a mi álláspontunkat fogadják el.

Ezen örvendetes változást, ezen közeledést a mi álláspontunk felé constatálva, bátor leszek az előttünk fekvő kérvény tekintetében egy rövid megjegyzést tenni, illetőleg egy kérést előterjeszteni.

Megjegyzésem inkább csak a formára vonatkozik; lényegileg, tudom, ugy is egyre megy a dolog. *(Halljuk!)* Azt indítványozza ugyanis a t. előadó ur, hogy e kérvény a ház irattárába tétessék le; én pedig arra kérem a t. házat, hogy adassék ki a pénzügyminister urnak. Tartok ugyan tőle, hogy ezen az úton is csak egyik papirkosárból a másikba megy, de a kérvényezőknek talán mégis megnyugvásul szolgálhat, ha a t. ház kérésem szerint jár el.

Nekem e kérvénynél semmi privat érdekem nincs, mert annak daczára, hogy Fülöpszállás város az én kerületemnek főhelye, a folyamodók nem engem kerestek fel a kérvény beadása iránt, nem is választóim, hanem többnyire kormánypárti urak. Azt hiszem tehát, az elfogultság gyanujától tökéletesen ment vagyok, midőn a t. ház figyelmét a fenforgó kérdésre felhivom.

Már maga a t. előadó ur határozottan elismerte, hogy a folyamodók kérelme jogosult; mindazáltal ő a törvény álláspontját hangsúlyozva, javasolja, hogy a kérvény az irattárba tétessék.

A t. előadó ur álláspontja szerintem nem egészen helyes. Jól emlékezhetnek a t. ház tagjai, hogy a phylloxeralepte szőlők tekintetében történtek kivételes intézkedések, t. i. ha bebizonyul, hogy phylloxera van valakinek szőlőjében, annak adója leszállíttatik. Hát én azt hiszem, mint minden emberi mű, ugy a kataszter sem tökéletes; megtörténhetett, nem mondom, hogy szándékosan, rosszakaratulag — mert hiszen a helység kormánypárti, tehát ellene rosszakaratulag csak nem járhat el a kormány — hanem megtörténhetett véletlenségből, emberi tévedésből, hogy ezt a szegény községet jobban sújtották a többinél.

Különbséget kell tennünk, t. ház, a Dunántúl városai és községei, meg az Alföld városai és községei közt. Amott vannak elszegényedett városok és községek, melyekről még elmondhatják a philosemita urak, hogy talán a magyarság pazarlása és fényűzése vitte őket az anyagi tönk felé. De nem lehet szó erről az Alföld egyszerű helységeinél, hol a luxusnak nevét sem ismerik, a hol a nép gatyába jár, a hol olyan intelligentia, mely dőzsöléssel veri el vagyonát, egyáltalában nincs is. Ezek a községek még meglehetősen módosak is;

Digitized by Google

de kivételt képez közöttük épen Fülöpszállás, melynek áldatlan, szikes, sovány talaja van és a mely község — a mit leginkább kiemelendőnek tartok — a közérdekben mindenha megállotta helyét és a közjóért mindig bátran merte felemelni szavát, mely például a zimonyi vasutnál is erején felüli önmegadóztatással járult a terhek viseléséhez, mely azonban, mint a kérvény határozottan kiemeli, most már az anyagi romlás szélére jutott, vagyoni viszonyai tökéletesen megrongálódtak, egy takarékpénztára és minden vagyona nagyszámú magánosok kezében van, nem merik ők sem megnevezni, hogy ezen nagyszámú egyének, t. i. a zsidók kezébe jutott vagyonuk.

Nem akarom antisemita szempontból kérésemet indokolni, pedig indokolhatnám, mert önök nagyon jól tudják, hogy a zsidók nyoma mindenütt megtalálható az országban, épen ugy a domboldalokon mint a patak partjain és már a határszélekről ezerek siró hangját hordja vissza a szél, mert kénytelenek elhagyni e hazát.

Én most arra kérem a t. házat, hogy némileg változtassa meg az előadó ur által előterjesztett indítványt és méltóztassék a kérvényt a pénzügyministernek figyelembe vétel végett kiadni. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, a tanácskozást befejeztettnek nyilvánítom. Következik a szavazás.

Kérdem a t. házat méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatát elfogadni? *(Elfogadjuk!)*

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Korompai és társai szepes-bélai lakosok a »czukor-adóról« szóló törvényjavaslatra vonatkozó módosítások tárgyában.

Vámos Béla előadó: Minthogy ezen kérvény javaslatokat tartalmaz a »czukor-adóról« szóló törvényjavaslatokra vonatkozólag, legalaposabban e kérvény a szóban levő törvényjavaslattal kapcsolatosan tárgyalható. Épen azért a kérvényi bizottság a következő határozati javaslatot ajánlja elfogadásra: Vonatkozással a »czukor-adóról« szóló 321. számú törvényjavaslatra, kiadandó a képviselőház pénzügyi bizottságának.

Elnök: Kiadatik a pénzügyi bizottságnak.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Fiume város tanácsa és a fiumei kereskedelmi és iparkamara Fiume kikötő fentartása tárgyában.

Vámos Béla előadó: A kérvényi bizottság határozati javaslata a következő: Kiadandó a ministerelnök utján a kormánynak.

Elnök: A ministerelnök utján kiadatik a kormánynak.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Ungmegye, Pozsonymegye közönsége, a nádudvari választó kerület polgárai által 1886. évi augusztus 15-én Hajdú-Kabán tartott népgyülés, a Békés-Gyulán 1886. augusztus 29-én tartott népgyülés a Janszky-féle ügy alkalmából, az önálló hadsereg felállítása tárgyában.

Vámos Béla előadó: A házszabályok 175. §-a szerint bejelentetvén, a képviselőház 1886. évi október 14-én 2980. jegyzőkönyvi szám alatt kelt határozata értelmében elintézettnek nyilvánittatik.

Elnök: A ház régibb határozata értelmében elintézettnek tekintetik.

Ezzel a kérvények 27-ik sorjegyzéke letárgyaltatván, a napirend ki van merítve.

A legközelebbi ülésre nézve méltóztatott a t. ház elhatározni, hogy az pénteken délelőtt 10 órakor tartassék és első tárgyai lesznek a ma megszavazott törvényjavaslatok harmadszori felolvasása; azután következik a pénzügyi bizottságnak jelentése az igazságügyi magyar királyi ministeriumnak — a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi magyar királyi ministerium részére — Budapesten épülő államépületben való elhelyezéséről és a többköltség fedezésére szükségelt póthitelről szóló törvényjavaslat tárgyában; ugyancsak a pénzügyi bizottság jelentése a magyar királyi államvasutak fiumei állomásán szükségessé vált kiegészítési munkálatok költségeinek fedezéséről; végre a pénzügyi bizottság jelentése a budapesti fővárosi magyar királyi államrendőrség főkapitányi hivatala részére Budapesten megveendő házról, valamint annak megvételére, átalakítása és berendezésére szükséges kölcsön felvételének engedélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában.

Ezt tehát határozatkép kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor).

Digitized by Google

292. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi deczember hó 17-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Jakabffy István szabadságkérő leveléről, az állami számszék átiratáról és a beérkezett kérvényekről. Báró Orczy Béla közmunka közlekedési miniszter törvényjavaslatokat nyujt be a héjasfalva-sz.-udvarhelyi és kún-sz.-márton-szentesi vicinalis vasutakról. A hazai iparnak nyujtott kedvezményekről szóló módositott törvényjavaslat végmegszavazása. A Németalfölddel és Braziliával kötött szerződésre vonatkozó törvényjavaslatok végmegszavazása; az ezekre vonatkozó jegyzőkönyvi rész hitelesitése. Az igazságügyi ministerium elhelyezése miatt a kereskedelmi ministerium épitkezéseinek több költségét illető törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. A fiumei államvasut főállomásán eszközlendő épitkezésekre vonatkozó törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. Az államrendőrség kapitányi hivatala elhelyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. A ministerelnök és elnök nyilatkozatai a napirendre és ünnepi szünidőkre nézve.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Széchényi Pál, b. Fejérváry Géza, Trefort Ágoston, Bedekovich Kálmán, Fabiny Theophil, gr. Szapáry Gyula, b. Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Zsilinszky Mihály jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket Zay Adolf jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a deczember hó 14-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Jakabffy István képviselő levelét, mely szerint egészségi szempontból 1887. évi márczius hó 1-sejéig szabadságidőt kér.

A kért szabadságidő — ha a t. ház beleegyezik — megadatik. *(Helyeslés.)*

Bemutatom a számvevőszék elnökének átiratát, melynek kapcsában megküldi az 1885. évi állami zárszámadási részletezések 457 példányát.

A küldött példányok a ház tagjai között kiosztatván, az átirat tudomásul vétetik.

Bemutatom Győr sz. kir. város közönségének föliratát, melyben Nyitra megyének fölterjesztését pártolván, a magyar nyelvnek a diplomaticai használatban a kölcsönösség és viszonosság alapján leendő érvényesítése végett a törvényhozás utján való intézkedés tételét kéri.

Bemutatom a cs. kir. hadseregből 1848. év folyamán a m. kir. honvéd-hadseregbe átvezényelt vagy átlépett volt tiszteknek Ivánka Imre képviselő által beadott kérvényét, melyben ama nyugdíjban való részesültetésükért folyamodnak, mely őket a m. kir. honvéd-hadseregben viselt rangjuknál fogva megilleti.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Bemutatom a képviselőház kisebb fizetésü hivatalnokai- és szolgáinak Kovách László képviselő által beadott kérvényét, melyben 1887. évre drágasági pótlék engedélyezése iránt kérelmeznek.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a gazdasági bizottságnak.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

A közlekedési tárcza vezetésével megbizott ő Felsége személye körüli minister kiván szólani.

Orczy Béla báró, a közmunka- és közlekedésügyi tárcza vezetésével megbizott minister: T. ház! Van szerencsém a Héjasfalvától Székely-Udvarhelyig, továbbá a Kún-Szent-

Digitized by Google

Mártontól Szentesig vezetendő helyi érdekű vasutak tárgyában tett jelentésemet az engedélyokmányok másolatával együtt azon kérelemmel benyujtani, méltóztassék ezen jelentéseimet kinyomatni, szétosztatni és tárgyalás végett a közlekedési bizottsághoz utasítani.

Elnök: A közlekedési ministerium ideiglenes vezetésével megbizott minister ur most benyujtott két jelentése ki fog nyomatni, szét fog osztatni és előzetes tárgyalás végett a közlekedési bizottsághoz utasittatik.

Következik a napirend: a hazai iparnak adandó állami kedvezményekről szóló 1881. évi XLIV. törvényczikk 2. §-ában foglalt kedvezményeknek némely bányászati vállalatokra való kiterjesztéséről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Tibád Antal jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a most harmadszor felolvasott törvényjavaslatot végleg megszavazni. Igen vagy nem? *(Elfogadjuk!)*

Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház a törvényjavaslatot végleg megszavazza és igy az, alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz átküldetni határoztatik.

Következik „a Németalfölddel az árúvédjegyek ótalma tárgyában 1886. évi szeptember 3-án kötött egyezmény beczikkelyezéséről" czimű, 391. számú törvényjavaslat végmegszavazása.

Tibád Antal jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a most harmadszor felolvasott törvényjavaslatot végleg megszavazni? *(Megszavazzuk!)*

Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház a törvényjavaslatot végleg megszavazza és igy az, alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendi házhoz átküldetni határoztatik.

Következik „a Braziliával az árúvédjegyek ótalma tárgyában 1886. évi augusztus 28-án kötött egyezmény beczikkelyezéséről" czimű, 392. számú törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Tibád Antal jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a most felolvasott törvényjavaslatot harmadszori felolvasásban is elfogadni: igen vagy nem? *(Igen!)* Kijelentem tehát, hogy a törvényjavaslat végleg megszavaztatik és igy alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz átküldetni határoztatik.

Kérem a t. házat, méltóztassék a jegyzőkönyvnek ezen harmadszori felolvasásokra vonatkozó három pontját mindjárt hitelesíteni, hogy átküldhetők legyenek.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a jegyzőkönyv illető három pontját).*

Elnök: Ha nincsen észrevétel, a jegyzőkönyvnek ezen három pontját hitelesítettnek jelentem ki.

Következik a napirend szerint a pénzügyi bizottság 410. számú jelentése „az igazságügyi m. kir. ministeriumnak — a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. ministerium részére — Budapesten épülő államépületben való elhelyezéséről és a többköltség fedezésére szükségelt póthitelről" szóló 393. számú törvényjavaslat felett.

Azt hiszem, a t. ház méltóztatik a jelentést felolvasottnak tekinteni s igy az általános vitát megnyitom. Az első szó illeti a bizottság előadóját.

Búsbach Péter, a pénzügyi bizottság előadója: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Midőn szerencsém van önöknek a 410. számú törvényjavaslatra vonatkozó bizottsági jelentést bemutatni, a következő felvilágositást kell annak kiséretében tennem.

Midőn az 1885. évi IV. törvényczikk felhatalmazta a kereskedelmi ministert, hogy a kereskedelmi ministerium czéljaira egy állami épületet állitson fel, akkor természet szerint ez esetben is, mint minden más ily esetben, az épület tervét is be kellett nyujtani, egy épület tervét, a mely itt is, mint a legtöbb esetben, a végleges tervtől lényeges dolgokban különbözött. De a t. háznak méltányos kivánata és igazságos követelése az, hogy mikor költségeket szavaz meg, tudja, hogy mi az, a mire a költségeket megszavazza, lássa, ismerje azt, mit szándékozik az illető minister azon költséggel létesíteni. Ebben az esetben azon sajátszerű helyzet állott elő, hogy az épület felállítása engedélyeztetett egy oly helyre, a mely egy még minden tekintetben — merném mondani — a város területén kivül fekvő s minden irányban szabályozatlan téren volt. Szabályozatlan volt még az országház tere, a melyre főfrontja terveztetett ezen épületnek, szabályozatlan volt annak hátulsó része, a hol egy még ma csak nyitandó, névtelen utcza fog keletkezni, szóval szabályozatlan volt a tér, a niveau nem volt megállapitva, szóval oly körülmények voltak, a melyek az épitkezést magát késleltették.

Midőn az igen t. kereskedelmi minister ur megkapta a felhatalmazást a törvényhozástól, azonnal átiratot intézett a közmunkák tanácsához, hogy ezen tér szabályoztassék, miután épitkezni nem lehet, mielőtt a tér szabályozva volna. A közmunka-tanács elnöke harmadnapra válaszolt és kilátásba helyezte a lehető legrövidebb idő alatti elintézést. Május 7-én csakugyan átérkezett a közmunkatanács átirata, melyben kijelenti, hogy az országháztér szabályozási lineája el lesz legközelebb intézve. Ez meg is történt, azonban az épületnek niveauja és az épület hátulsó homlokzatának tere még mindig szabályozatlan maradt. Az épület niveaujának megállapítása még csak 1885. szeptember 25-én ejtetett meg a város hatósága által.

Digitized by Google

T. képviselőház! Ezek oly körülmények, a melyek az építést egész azon perczig késleltették, mikor az épület niveauja kitűzetett; megkíséreltetett ugyan az alapozásnak kiemelése, de a mint a niveau kitűzése megejtetett, az mutatkozott, hogy lényeges változásoknak kell előállni, részint magasabbra emelések, részint más irányba fektetése által az alapnak. A szabályozási vonal megállapítása pedig igen lényegesen növelte az épületnek utczai területét, ugy, hogy a kereskedelmi minister ő excellentiája *(Mozgás a szélső balfelől)* kénytelen volt az utczai frontot tetemesen nagyobbítani, az épületet kijebb hozni és ez által az épület 219 □ öllel növekedett.

Az igen t. minister ur akkor, mikor már kidolgozva volt a szabályozási terv és a niveau kitűzetett, a munkához látott, az épület terveit átdolgoztatta, az alapozások befejeztettek, az épület felállításához komolyan hozzá kezdett, mert hisz már majd $^3/_4$ év veszett el az által, hogy a szabályozás ennyire késett, kénytelen volt azonban a minister ur még az épület hátulsó részének kiegészítéséhez is a szükséges lépéseket megtenni. A talpazatot magasabbra emeltette, a lábazatot hasonlókép, a mi mind a niveau megállapításának kifolyása volt. Az épület felépittetett és a mint szerencsém volt említeni, az eredetileg tervezett 1,499 □öl helyett 1,718 □öl tisztán beépittetett. Az egész építési terület pedig, a mi elfoglaltatott 2,150 □ölet tesz az udvarokkal együtt, a melyek az eredeti udvarokhoz képest természetszerűen az épület növekedésével, nagyobbá lételével szintén nagyobbak kellett hogy legyenek.

Ezen körülmények folytán a tervek átdolgozása s az épület emelése következtében még egy félemelettel kellett ez épületet nagyobbítani, hogy az arányok mégis betartassanak ezen épületnél is, a mely az ország legelső épületével, az országházzal szemben fog állani. Egy félemelettel nagyobbittatott igy az épület és a niveau magasabbá tétele több munkát vett igénybe, a beépített telek többletvételára igen nevezetes összegbe került *(Tisza Kálmán ministerelnök a terembe lép. Éljenzés jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon és balfelől)* és közbejöttek még oly viszonyok, melyek az építkezésnél is nevezetes tényezők voltak.

Nevezetesen a kereskedelmi ministerium által vett a várostól még bizonyos telekrészeket, melyeket a város magánosoktól szerzett, továbbá egy utcza is terveztetett azon területen, hol az épület volt, ezen utczának azon részét tehát szintén meg kellett szerezni. Viszont a város a maga részéről kényszerült közterekre és utczákra tereket átengedni. Mindezen körülmények nevezetesen késleltették a vállalatot és nagy mérvben fokozták az épület költségessé tételét. Végre az épületterv végleg elkészült, az épület maga felállittatott s a kereskedelmi ministerium a költségvetést, illetőleg a több kiadásra vonatkozó törvényjavaslatot a t. háznak bemutatta.

A pénzügyi bizottság óhajtotta volna, hogy ezen törvényjavaslatot, illetőleg többkiadásra vonatkozólag a fölhatalmazás iránti előterjesztést a t. minister ur a háznak korábban terjesztette volna be; oly időben, midőn még az összeg elköltve nem volt, de a fenforgott késleltetési viszonyok oly természetűek voltak, melyeknek legyőzése nem állott a t. minister ur hatalmában. Azonban e több kiadás törlesztési részleteire és kamatainak fedezésére az igen t. kereskedelmi minister ur a t. háznak javaslatot nyujtott be, a mely enyhíti ezen többkiadást. Nevezetesen köztudomású dolog, hogy az igazságügyi ministerium azon helyiségében, melyben jelenleg van elhelyezve, már nem fér el s hogy két nevezetes hivatala, tudniillik a főügyészség és központi telekkönyvi hivatal más épületekben van elhelyezve, ugy hogy administrativ tekintetben ez hátrányokkal jár. Már régen tervezetben volt az igazságügyministeriumnak egy helyen való összpontosítása, czélszerűnek találta tehát a t. kereskedelmi minister ur, hogy ez alkalommal az említettem viszonyok folytán a tervezett épületet ugy nagyobbítsa meg, hogy abban az igazságügyministerium s annak két hivatala is elhelyezhető legyen.

Az egyezség a két ministerium közt megtörtént, s ez által 26,000 frtnyi fedezet mutatkozik, ezen túlkiadásokra, a melyek szám szerint 670,000 frtot tesznek a 100,090 frthoz képest, mely eredetileg engedélyezve volt.

T. ház! A mi a pénz beszerzését illeti, arról gondoskodva van, azonban meg kell jegyeznem, hogy eredetileg a törvényjavaslatban ezen pénznek, ezen többkiadás kamataira és törlesztési részleteire 41,343 frt volt felvéve. Azonban a pénzügyi bizottságban bejelentette az igen t. minister ur, hogy ezen összeg nem helyes és hogy sikerült olcsóbb pénzt szereznie s ez 37,994 frt maximális összeget fog tenni. Ez azon összeg, mely évenként kamatokra és törlesztési rátákra szükséges a túlkiadások fedezésénél. Ezen összegből, mint szerencsém volt említeni, az igazságügyministerium, nemkülönben a budai bányakapitányság hivatalának eddigi lakbérei 26,000 frtot fedeznek s igy fedezetlenül marad 37,994 frt. Midőn ily fedezettel állunk szemben s miután a a kereskedelmi palota építési költségei a kereskedelmi minister ur által igazoltattak, a pénzügyi bizottság elfogadta a törvényjavaslatot és ajánlja azt elfogadás végett a t. háznak. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Horánszky Nándor: T. ház! Daczára annak, hogy az igen t. pénzügyminister ur akkor, midőn az 1887. évi költségvetést benyujtotta, kifejezést adott azon véleményének, hogy az 1886. évi költségvetést csakis kétrendbeli túlkiadás fogja követni,

Digitized by Google

nevezetesen 1.500,000 forintnyi túlkiadás, mely az összes tárczáknál mutatkozik, azután pedig azon 1.500,000 forint, mely az államvasutak nettobevételeiben mint hiány jelentkezik és csak ezekre fog majd szükséges lenni póthitel, melyet azonban a törvényhozástól csak akkor fog kérni, midőn az 1886. évi zárszámadások be fognak terjesztetni; mondom, daczára ennek, a mai ülés napirendjén két törvényjavaslat áll, melyek már az 1886. évi túlkiadásokra vonatkoznak, melyeket azonban a t. pénzügyi minister ur annak idején nem jelzett. Ezen törvényjavaslatok közül az első, mely ezuttal tárgyaltatik, teljes figyelmünket annyival inkább megérdemli, sőt mondhatnám kihívja, mert itt nemcsak határozott könnyelműséggel, nemcsak a közvagyonnak és közjövedelmeknek szándékos pazarlásával, *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* hanem egyenesen a törvényhozás félrevezetésével állunk szemben, *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* a mit azonnal be is fogok bizonyítani. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélsőbaloldalon.)* Ez, t. ház, annál sértőbb, mert a t. minister ur már akkor, midőn ezen palota építésére vonatkozó első javaslatát benyujtotta, megsértette a törvényt és ezen törvényjavaslatot ugy fogadtatta el a képviselőházzal, hogy már akkor ezen túlköltezés egy részét tudta és ismerte, azonkivül a t. minister ur semmibe sem veszi a háznak budgetjogát, elannyira, hogy én kénytelen vagyok kijelenteni, hogy az az idő, melyet mi a képviselőházban a budgettörvény és a pénzügyi törvények megszavazására fordítunk, valósággal elpazarolt idő, *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* az a fáradság pedig, melyet ezek érdekében kifejtünk, valóságos komédia. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Nincsen egyetlenegy tétele a költségvetésnek és pénzügyi törvényeknek, melyet a t. kormány minden léptennyomon részint túlkiadások, részint előirányzat nélküli kiadások, részint átruházások alakjában meg ne sértene. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* De sértő ezen eljárás még azért is, mert ezeket a t. minister ur oly grand signeuri modorban teszi, *(Igaz! Ugyvan! a bal- és szélső baloldalon)* mely a pénzzel és az ország közjövedelmeivel való bánást, vagyis azt, midőn arról van szó, hogy valamire mit és miként kell kiadni, legutolsó foglalkozásnak, hogy ne mondjam alacsony foglalkozásnak tekinti.

Ugyanis, midőn mi 1885. évi februárban a IV. törvényczikket megalkottuk, már akkor a t. kormány a törvényhozástól nagy áldozatot kivánt; kivánta jelesen azt, hogy neki oly palotát építsen, a mely palota építésébe befektetendő pénznek kamatai körülbelől 15,000 forinttal fogják állandóan megterhelni a költségvetést, szemben azon házbér-szükséglettel, melyet a ministerium eddig igénybe vett. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)* Mondom, daczára annak, hogy a t. minister ur a törvényhozástól már akkor nagy áldozatot kivánt, ma mégis utólag azt látjuk, hogy azon áldozat már akkor sem volt elég, mert az a törvényjavaslat, melyet akkor a minister ur beterjesztett, minden részében a legirreálisabb volt.

A minister ur már akkor tudta a tetemes túlkiadást, melyet tehát a parlamenti ethika szempontjából is kötelessége lett volna a ház előtt feltárni, hogy ez necsak az akkori áldozatok nagyságát, hanem a mi ebből az államra később reá hárulni fog, azt is teljes mértékben ismerje.

A kérdés akkor ugy állott, hogy a minister ur kért a törvényhozástól 1.100,000 frtot a palota építésére, a miből 300,000 frt telek-vásárlására, 800,000 frt pedig a felépitési költségek fedezésére volt számítva. Voltaképen pedig az volt a tényállás, hogy mikor a javaslat a ház elé került, már akkor be volt szerezve két telek, melyek egyike 394,994 frtba, a másika pedig 82,866 frtba, összesen tehát a kettő 477,850 frtba került és tényleg elköltve volt.

Nem is említve tehát, hogy ugyanakkor kilátásba volt helyezve és szükségképen be is kellett következnie még egy új telek beszerzésének, mely 591 □-ölet tett ki s mely kisajátítás útján lévén beszerzendő, az eljárás e részben még ma is folyamatban van, a túlkiadás már akkor csak a telekre 177,850 frtot tett.

Azt mondotta a t. minister ur a pénzügyi bizottságban, hogy igaz ugyan, miszerint a telekbeszerzési költségek 300,000 frtot tesznek, azonban figyelembe kell venni, hogy a telek egy része építkezési czélokra nem leend szükséges és később értékesítendő lévén, az igy bejövő összeg majd kiegyenlítendi azon túlkiadást, mely a beszerzés czímén mutatkozott.

Ez azonban nem felel meg a valóságnak, mert akkor már előreláthatólag ugy állott a dolog, hogy a beszerzendő telekből egyfelől 509 □ölet kellvén közczélokra ingyen átengedni, másrészről pedig az építési czélokra szükséglendő terület 1904 □ölet tevén, mintegy 400 □ölet tett ki az a mennyiség, mely később eladhatónak mutatkozott. Ha ennek értékét a beszerzési áron veszszük is és a kiadott 477,000 frtból leszámítjuk, kerekszámban szólva legalább 100,000 frtot tesz az az összeg, mely a telekbeszerzés czímére előirányzott 300,000 frtot meghaladja. *(Ugy van! a bal és szélső baloldalon.)*

Midőn továbbá a törvényjavaslat első izben volt a törvényhozás előtt, az épület felállítási költségeire 800,000 frt kivántatott. Igaz, hogy ebből a minister ur, midőn az építkezést jóváhagyta, leütött egy összeget és 820,000 frtnyi volt azon összeg, melyet akkor e czélra jóváhagyott. De ha figyelembe vesszük azon körülményt, hogy az állami épületeknél alig volt és alig képzelhető eset arra, hogy az eredeti költségvetés betartható

Digitized by Google

legyen, még ha elfogadnám is azt, hogy az épület felállítási költsége 820,000 frtot meg nem fog haladni, még akkor is 20,000 frttal volt meghaladva a helybenhagyott költségelőirányzat, melyben az épület felállítását a minister jelezte.

Ezen felül nem számított a minister ur semmit az intercalarekra, mely pedig netto számítva 95,000 frtot tett.

Ha most ezen három tételt összeadjuk, kiderül, hogy midőn a képviselőház az e palota építésére vonatkozó törvényjavaslatot elfogadta, kerekszámban véve 220,000 frtot tett az összeg, melylyel a palota építésére előirányzott és a törvényhozástól kért 1.100,000 frt meghaladva volt. *(Ugy van! balfelől.)* Hogy fekszik-e ebben a törvényhozás félrevezetése vagy sem: méltóztassanak bölcs belátásuk szerint megítélni, de én azt hiszem, hogy számadataim ellen kifogásokat emelni nem lehetvén, nincs kétség benne, hogy a kormány a törvényhozást oly építkezésbe vitte bele, a melyről előre látta, hogy az államra sokkal nagyobb terheket fog róni, mint a minők akkor kilátásba helyeztettek. *(Ugy van! balfelől.)*

A t. előadó urnak beszédére reflectálva, fel kell említenem azt is, hogy vajjon helyes-e egy oly területen tervezni épület felállítását, melynek szabályozási vonalai végképen megállapítva nem voltak. Ha a kormány a törvényhozásnak fontos törvényjavaslatot akar előterjeszteni, ne járjon el ugy, a mint eljárt, hogy tudniillik csak az épület kezdessék meg, azután lehetnek annak akármily terhei, ez rá nézve közömbös, azt hiszem tehát, hogy kötelessége lett volna a kormánynak a telek végleges szabályozása érdekében előzetesen mindent megtenni és csak akkor jönni a törvényhozás elé, a midőn e tekintetben már nehézség nem forog fenn. A telekszabályozásban tehát a kormány nem kereshet és nem is találhat okot arra, hogy a tetemes túllépést igazolja. *(Ugy van! balfelől.)*

A dolog a tekintetben sem tiszta, t. ház, hogy midőn a törvényhozás e palota felépítését megszavazta és a telek szabályozására vonatkozólag arról értesült, hogy még egy kis telekrectificatióra van szükség, rögtön elrendelte a minister, hogy új tervek és költségvetések készíttessenek a helyett, hogy a szabályozás eredményét bevárta volna. A minister ur egyszerűen félredobta a törvényt, a költségvetést és terveket és készíttetett új előirányzatot, melynek tetemes pénzügyi terheit és következményeit ime viseljük. Az új tervek és költségvetések, melyek még oly időben készültek el, midőn a törvényhozás még együtt volt, azt tüntették ki, hogy az újonan tervezett palota felállítására nem 800,000 frt, hanem 1.232,000 frt szükséges. Igaz, hogy a minister ezen összegből is leütött valamit és azt 1.100,000 frttal hagyta helyben, de az azután megint tény, hogy a minister ur a helyett, hogy a törvényhozást megkérdezte volna, vajjon az előbbi palotával szemben akar-e egy másikat építeni, mely azt 300,000 frttal haladja meg, egyszerűen önhatalmilag intézkedett és rendelkezett. *(Ugy van! balfelől.)*

Midőn ekként az új tervek elkészültek és a t. minister ur által 1885-ik évi augusztus 20-án helybenhagyattak, akkor a minister t. ur árlejtést hirdetett ezen pályázatra ismét a nélkül, hogy a törvényhozást megkérdezte volna s ezen árlejtés következménye volt azután azon szerződés, a melylyel ezen most már megváltozott és költség tekintetében tetemesen terhesebb palota a vállalkozónak kiépítés végett átadatott. Itt fekszik, t. ház, az önkényszerű eljárás koronája; mert bocsánatot kérek, a helyett, hogy a t. minister ur, ha augusztusban együtt nem volt is a törvényhozás, megvárta volna annak összejövetelét és a törvényhozáshoz kérdést intézett volna az iránt, hogy vajjon e többkiadást elvállalni hajlandó-e vagy nem, midőn ezen új tervet, új költségvetést bocsátotta a vállalkozás alá, ez által egyenesen megszegte a törvényt és a törvényhozás megállapodásaival szemben, egyenesen önkényszerű eljárást követett. *(Ugy van! balfelől.)*

De, t. ház, egy másik körülmény is forog fenn és ez a körülmény az, hogy midőn a vállalat árlejtés utján a vállalkozónak átadatott, az általános feltételekben foglaltatott az is, hogy a vállalkozó ezen épületet 1886-ik évi október hó elsejéig köteles elkészíteni, tehát egy oly rövid idő alatt, a mely rövid idő forcirozott munkát tett szükségessé és melynek természetszerű következménye azután az volt, hogy a vállalati árak magasabbak lettek és azok ezen forcirozott munkával állottak arányban és nem a normális munkaárakkal.

Ennek következménye volt az is, hogy azon több munkák, a melyek állitólag szabályozás folytán váltak szükségessé, oly magas árakkal adattak át a vállalkozónak, mint az eredetiek, melyek tehát együttvéve oly előnyöket biztosítottak a vállalkozónak, melyek sem általában, sem pedig pénzügyeink mellett nem indokolhatók. *(Ugy van! balfelől.)* Az mondatott t. ház, hogy a szabályozási vonal megváltozása 219 □öl több telek beépítését tette szükségessé.

Meglehet ugyan, t. ház, hogy 219 □öllel több telek építetett be, de azt határozottan tagadom és kétségbevonom, hogy ezen szabályozási vonalnak változása tette szükségessé ezen egész 219 □öl több beépítését, *(Halljuk! Halljuk!)* mert a dolog úgy áll, hogy a régebben megállapított szabályozási vonal időközben tárgyalások folytán csak annyiban módosult, hogy a telekhez mintegy 100 öl csatoltatott.

Ha már most ezen nem egészen 100 □ölt tevő telek teljesen beépíttetett is, a több építés szüksége

Digitized by Google

nem tett többet, mint ezen 100 □ölet és ha a több építés mégis 219 □ölre rúg, ez azt mutatja, hogy vagy eredetileg volt a tervezet hibás, vagy pedig az később és önkényileg változtattatott dimensióiban és ezen önkény tette szükségessé azt, hogy több telek építtessék be, mint a mennyi az első tervezés alapján beépíttetni szándékoltatott.

A t. minister ur szives lesz megmondani, való-e az, hogy a telekszaporulat csak 100 □ölt tett és bizonyára fel fogja világosítani azon körülményt, hogy honnan van mégis az, hogy nem ezen megszaporított telektöbblettel, hanem 219 □öllel több telek beépítése vált szükségessé.

T. ház! Ezen építkezés folyamata alatt még más sajátságos körülménynyel is állunk szemben. Az mondatik tudniillik az indokolásban, hogy egyfelől a telekszabályozás, másfelől az országház területének szabályozása következtében beállott niveau-változás, majd végül a kedvezőtlen tél tette szükségessé azt, hogy az épület felállítására szolgáló határidő kiterjesztetett és ennek következtében illetőleg e factorok összesen idézték elő azt a 670,000 frtnyi többkiadást, melylyel szemben állunk. Az utolsóra nézve kénytelen vagyok megjegyezni, hogy az egyáltalában nem áll, hogy a téli időszak tette szükségessé az építkezési határidő kiterjesztését, mert az albizottság, mely ki volt küldve, constatálta, hogy már 1885. novemberében, tehát a telet megelőzőleg kéretett a határidő kiterjesztése. Hogy novemberben mikép tudhatta a kormány, hogy milyen tél lesz és hogy ennek folytán a munkák mily arányban fognak szünetelni: az lehet egy sajátságos időjóslási tehetség, de azt hiszem, hogy ebben logicát keresni és találni nem lehet. *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Ilyen körülmények között kénytelen vagyok constatálni először azt, hogy az igen t. minister ur eljárása ez építkezésnél kezdettől fogva nem volt reális. Eltitkolta a már kezdetben mutatkozó többkiadást, mely az államra most tényleg ránehezedett. *(Halljuk! Halljuk!)* Constatálom másodszor, hogy itt a t. minister ur semmiféle vis major-ral nem állott szemben. Constatálom továbbá, hogy a telek szabályozása sokkal megelőzi az árlejtést és igy a minister ur önkényesen adta az új tervet és költségvetést vállalatba, a nélkül, hogy a törvényhozást ez iránt megkérdezte volna. Ez indokhoz, mint mentséghez tehát a minister ur egyáltalában nem folyamodhatik. Constatálom, hogy a t. minister ur a határidő kiterjesztése által oly poenaléktól mentette fel a vállalkozást, melyektől való felmentésre akkor még ok nem forgott fenn s mely felmentés az államra azon másik terhet is rójja, hogy a kiterjesztetett határidőre a jelenlegi helyiségekért tetemes bért kell fizetni. Constatálom végül, t. ház, azt, a mit mondtam, hogy tudniillik az igen tisztelt kormány a törvényhozás budget-jogát egyáltalában nem tiszteli és hogy azt, a mit a törvényhozás a költségek megszavazását illetőleg időnként részint törvények, részint határozatok alakjában alkot, a minister semmibe sem veszi és oly eljárást követ, mely alkotmányos államban meg nem engedhető. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélsőbalon.)*

T. ház! Még egy körülményt vagyok kénytelen fölemlíteni: tudniillik azt, hogy ez építkezésért a mű-épitésznek 50—52,000 frt honorarium fizettetik. *(Mozgás a bal- és szélsőbalon.)* Nem akarok kifogást tenni a műszaki vezetés ellen, ama szolgálatok értékét sem akarom vizsgálni, melyeket egyesek ezuttal vagy más alkalommal az államnak teljesítenek. De midőn az államnak megvannak a maga szak-közegei, *(Zaj. Halljuk!)* hogy akkor oly építkezésnél, melyhez nagyon kiváló művészi képesség nem szükségeltetik és melyre nézve nagyon szomorunak tartanám, ha az államnak oly szakközegei nem volnának, kik az eféle munkákat végre hajthatnák — hogy ekkor, mondom, mért kell az álamnak ily czímen 50,000 frtot osztogatni, az előttem érthetetlen. *(Felkiáltások a bal és szélső balon: A kegyenczeknek! Zaj. Mozgás.)*

Sajátságos ez a mi administrationk t. ház! Ha valahol valami egészségügyi baj van, oda rögtön közegészségi kormánybiztos kell; ha valahol valami vizbaj van, hiábavaló az államnak kiterjedt közigazgatási apparátusa, melyen 10 év óta reparálgat a ministerelnök ur és melyről azt mondja, hogy állandóan javul, oda rögtön vizikormánybiztos kell; *(Igaz! Ugy van balfelől)* ha valami telepitésről van szó, például a csángókéről, az administratio nem tudja elvégezni azon teendőket, melyek a legegyszerűbbek, hanem rögtön telepítési kormánybiztos kell; ha házépítésre van szükség: az állam szakközegei vagy nem érnek rá, vagy nem értenek hozzá *(Közbeszólások a szélső balról: Az utóbbi!)* — én egyiket sem tartom, — rögtön szükség van ismét egy oly külön szakközegre, melyet az államnak bűsásan kell megfizetni. Ez, t. ház, nemcsak szomorú jelenség, de a lehető legkönnyelműbb eljárás is, melyről szólani csakis indignátióval lehet. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalról.)*

És midőn a t. minister ur ezen eljárásának az az eredménye, hogy az oly igen súlyos pénzügyi viszonyok közt, mint a milyenek közt jelenleg élünk, két ministernek tisztán csak lakbér czímén állandóan és örök időkre 100,000 forintot kell fizetnie: az ily kormány beszélhet mindenről, de takarékosságról, gondosságról, az ország közvagyona iránti érzékről semmi esetre és semmi körülmények közt sem beszélhet. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Nyugtalanság a jobboldalon.)*

Ily viszonyok között én valóban csodálkozom a fölött, hogy a t. túloldal hogyan adhatja oda magát, hogy ugy fejezzem ki magamat, az ily eljárás Deckmanteljául! *(Zajos helyeslés a szélső*

Digitized by Google

baloldalon.) Ha pedig mégis odaadja, eljárása csak úgy lesz következetes, ha egyszersmind megköszöni a minister urnak, hogy csak 670,000 frtot és nem többet volt szives sárba dobni az ország közvagyonából és közjövedelméből. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ily körülmények közt, midőn részemről kijelenteném, hogy a minister ur eljárását helytelenítem és rosszalom, egyszersmind kinyilatkoztatom, hogy ezen törvényjavaslatot sem a magam, sem barátaim részéről elfogadhatónak nem tartom. *(Zajos helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Gr. Széchényi Pál, földmívelés-, ipar- és kereskedelmi minister. T. ház! *(Halljuk! Halljuk! Felkiáltás a szélsőbalról: Hogyan tisztázza magát?)* Nem azért, mintha én az előttem szólott képviselő urat capacitálni akarnám, nem is azért, mintha oly vádak ellen, melyek irányomban felhozattak, magamat tisztázni ohajtanám, *(Felkiáltások a szélső baloldalról: Pedig ráférne! Hisz felelős! Halljuk! a jobb oldalról)* hanem egyenesen és tisztán azért, hogy az állítottakat megczáfoljam, melyek czáfolatában egyúttal a tisztázás is foglaltatik, vagyok bátor mindjárt a vita elején szót kérni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt állítja a t. képviselő ur, hogy már az eredeti terv benyujtása alkalmával nem realisan jártam volna el és kimutatja, hogy már akkor 220,000 frt többkiadással állottam szemben, melyet a képviselőháznak nem jelentettem volt be. Indokolja ez állítását leginkább azzal, hogy az akkor már megtörtént telekvásárlás árából következtetve, mindenesetre többet kellett volna a telek vásárlásra számításba venni, mint a 300,000 frtot. Abban a képviselő urnak igaza van, hogy akkor már a telekvásárlásra több volt kiadva és kilátás volt rá, hogy még több fog kiadatni, mint a mennyi számításba volt véve. De a képviselő urnak azon állítása nem áll, hogy én már akkor meg lettem volna győződve arról, hogy túlkiadás lesz. Ellenkezőleg, a mint a képviselő ur a legrosszabb esetet veszi számításba és ezen alapon arra az eredményre jut, hogy én tudhattam, hogy 220,000 frt lesz a túlkiadás, én nem vettem a legrosszabb esetet és a későbbi következmény igazolta, hogy jogosan várhattam, hogy az előirányzott összegnél olcsóbb egységárakon fogunk építeni. Én ezen eshetőséget vettem számításba és hittem, hogy a mennyivel a telekvásárlás több kiadást igényel, ezt az építkezésnél meg fogom takarítani. És igy én azt a 220,000 frtnyi túlkiadást semmiképen bizonyosnak nem tartottam, miként a t. képviselő ur oly határozottan állítja; ellenkezőleg a legjobb meggyőződésben nyujtottam azon terveket és költségvetést a t. ház megbirálása alá. *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon és felkiáltás: Itt a baj.)* Az lehet, hogy ez baj, de semmiesetre sem bizonyítja azt, hogy én a törvényhozást akkor tévutra vezettem volna. *(Ellenmondások a bal- és szélsőbalon.)*

Azt mondja továbbá a t. képviselő ur, hogy én az eladható telkekre nagyobb összegeket számítottam, melyekből ismét azon többlet, a melyet telekvásárlásra fordítottam volna, visszatérül. Igenis, számítottam rá és pedig sokkal helyesebb alapon, mint a t. képviselő ur most, a midőn ellenem bizonyítani akar. Mert ő ma is azt mondta, hogy csak 400 öl marad eladásra, melynek ára az államkincstárnak vissza fog térülni. Hát ebben is tévedett; nem 400, hanem 800 öl az, a mi megmarad és vissza fog térülni.

Tehát épugy, mint a képviselő ur most, jóllehet annyira nyomozta az adatokat, hogy nemcsak az építészetnél, hanem a ministeriumnál és a városnál is utána járt. *(Nagy zaj a bal- és szélsőbalon. Élénk felkiáltások: Helyesen tette! Ez a kötelessége!)* Ne méltóztassék azt hinni, hogy én ezt szemrehányáskép mondtam volna; hanem azért mondom, mert hiszen ennyi utána járás mellett csakugyan helyes számokat szerezhetett volna magának, a helyes szám pedig nem 400, hanem 800. Ebből megint csak az látszik, hogy én akkor helyesen számítottam és helyes alapon vártam, hogy nagyobb összeg fog ezen a réven visszatérülni.

Azt állítja a t. képviselő ur, hogy én azt a tervet, mely eredetileg a törvényhozásnak be volt nyujtva, már megváltoztattam még mielőtt a niveau és a magassági viszonyoknak a városnál történt megállapításáról tudomásom lett volna.

Ebben is téved a t. képviselő ur. Én új tervet nem készítettem mindaddig, mig bizonyosan nem tudtuk, hogy a telekrendezés folytán csakugyan nagyobb területet kell beépíteni s hogy a terület nagyobbodáson kivül még valószinűleg a niveauban, a magasságban is fog némi változás történni.

A magasságra vonatkozólag igaz, hogy április 26-áig még nem volt semminemű tájékozásunk, de április 26-án megtudtuk, hogy a területnek annyival nagyobbnak kell lenni és ennélfogva, miután a terület nagyobbodott és a beépítendő térségnek okvetlenül nagyobbnak kellett lenni, természetes, hogy nekem is előre kellett gondoskodnom a tervek mielőbbi elkészítéséről, ha be akartam tartani azon határidőt, melyet a törvényhozás annak idején az épület elkészültére nézve megállapított; és akkor rendeltetett el a tervnek készítése. Ebben a tervben még a niveaunak megfelelő félemelet beépítése számba sem volt véve, mert épen a niveaura vonatkozólag a legvégső fontos adatot csak augusztus 26-án nyertük meg, melnély fogva a tervet ekkor ismét meg kellett változtatni annyiban, hogy a félemelet is bevétetett a tervbe. *(Zaj a bal- és szélső balon.)*

Ez is csak azt bizonyítja, hogy én mindezen dolgokat előre nem láthattam. *(Helyeslés jobbfelől.*

Digitized by Google

Ellenmondások a bal- és szélső balon. Egy hang: Mégis belement!) Igen, de hát én próféta nem lévén, lehetetlen volt előre látnom, hogy ily nehézségek fognak bekövetkezni. *(Zaj a bal- és szélső balon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Azt mondja továbbá a t. képviselő ur, hogy az építkezési vállalkozóknak oly előnyök biztosíttattak, melyek nyujtása határozottan helytelen; az által t. i., hogy a vállalkozóknak az építkezés eleinte forcirozott munkára adatott ki, később pedig nekik időhalasztás engedtetett, ők nagy előnyben részesültek. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Már méltóztassék megbocsátani a t. képviselő ur, ha egyáltalán kérdezősködött az iránt, hogy itt helyben a közönséges építkezési viszonyok minők és az építkezési idő folyama mennyi és hogy milyen e tekintetben egyáltalában a gyakorlat: akkor, ha az igazságnak megfelelőleg akar itélni, nem mondhatja, hogy forcirozott munka lett a vállalkozónak kiadva, mert az építkezések úgy Budapesten, mint más városokban általában oly rövid időre szabatnak, hogy az a másfél év, a mely ezen épület felállítására meg volt határozva, csakugyan nem volt olyan rövid idő, hogy az alatt el nem készülhetett volna. Sőt az építési határidő oly hosszú volt, hogy mikor elhatároztatott, hogy új terv szerint és nagyobbmérvű építkezés fog történni, még akkor is igaz, hogy az építész novemberben kérte a halasztást, de én nem adtam meg és a képviselő ur az igazságnak megfelelően mondta is, hogy 1885 november nem tudom hanyadikán kérték a téli időszakra való tekintettel az időhalasztást — teljesen igaz, kéretett az időhalasztás novemberben, de azt a képviselő ur elhallgatta, hogy a halasztási engedély csak februárban adatott meg. Ez bizonyítja, hogy én nem akartam megadni az időhalasztást, hogy én novemberben még nem láttam azon vis majort, mely a téli idő felhasználását lehetetlenné teszi.

Itt a képviselő ur tovább menve, élczel arra vonatkozólag, hogy a minister előre tudta már novemberben, milyen lesz az időjárás télen. Hiszen a képviselő ur maga mondta, hogy az építész csak kérte a halasztást novemberben, megadatott pedig februárban, mikor már láttuk, hogy 3 hónapon át nem lehetett dolgozni. Tehát nem lehet mondani, hogy itt valami különös előny nyujtatott volna a vállalkozónak.

Előhozott a képviselő ur valami építészi honorariumot. Az az 50,000 forint nem honorarium, az az építkezési költség egy bizonyos százaléka és ez minden építésnél ugy van. *(Nagy zaj, ellenmondások balfelől.)* Bocsánatot kérek, tessék végig hallgatni, majd meg fogom magyarázni. *(Halljuk!)* Ezen százalékban, a mit az építkező az építkezés után kap, benne foglaltatik az egész hivatalnak, a melylyel dolgozik, költsége. Van ott egy egész sereg rajzoló, mérnök és építész, kikkel a terveket kidolgoztatja. Ez tehát nem egy személy honorariuma, hanem a hivatalnak fentartására szolgáló összeg. Ezt tehát ne tessék úgy tekinteni, mint az építésznek különös protectio folytán juttatott díjat.

Hogy az államnak nincs olyan hivatali osztálya, a mely az ilyen építkezések teljesítésére volna hivatva, azért engem felelőssé tenni ne méltóztassék. Ha volna az államnak olyan építészeti hivatala, bizonyosán köteles volna minden ministerium azon hivatalhoz fordulni.

Azt mondja végre a képviselő ur — és ezzel ismét illustrálja, mennyire igazoltak a vádak, a melyeket ellenem és a törvényjavaslat ellen felhozott — hogy örök időkre megterheli a minister az országot azzal, hogy évenként 100,000 forintot fizessen két ministerium elhelyezésére. Ez sem áll, mert a kölcsön törlesztésre van kötve, 50 év alatt törlesztendő, tehát 50 év mulva az épület az államnak tehermentes tulajdonává válik, azontúl tehát ez összeg a budgetet nem fogja terhelni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ilyenek a felhozott vádak!

Bátor vagyok még egy megjegyzésére a t. képviselő urnak válaszolni. Azt állította ugyanis beszédje elején, hogy grand seigneur-módon kezelem a dolgokat és hogy ily módon prédálom az államvagyont. *(Felkiáltások balfelől: Az igaz! Mozgás.)*

Ha t. képviselő ur egyáltalán grand seigneur módnak a nyomát akarja látni eljárásomban, akkor méltóztassék azt abban keresni, hogy midőn én ezen vis major folytán bekövetkezett bajjal — a melyet én is bajnak és komoly bajnak ismerek el — szemben állottam, akkor törekvésem az volt, hogy a bajt minél csekélyebbre szorítsam le és tettem a következőt: Először is az elkészült tervből töröltem mindazt, a mi luxus volt és e miatt tehető szemrehányásra adott volna okot, olcsóbbítottam az építkezést, a mennyire tehettem. A vállalkozókkal szemben is a legszigorúabban jártam el és azon voltam, hogy minél több megtakarítás eszközöltessék és végre a még fenmaradó nagy összegnek is, a melylyel csakugyan kénytelen voltam terhelni az országot, megfelelő fedezetet kerestem abban, hogy az igazságügyministeriummal kellemetlen, hosszú tárgyalásokba bocsátkoztam és végül keresztül vittem, hogy az igazságügyministerium mellékhivatalaival azon épületbe költözzék, hogy ott ő ezen nagy összegnek legalább némi részét fedezze azon bérrel, a melyet fizetett volna másfelé. Ez tehát azon grand-seigneur-mód, a melyet esetleg kereshetett és találhatott volna a képviselő ur az én eljárásomban.

Ezek után én azon kérést intézem a t. házhoz, méltóztassék a törvényjavaslatot elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Horánszky Nándor: T. képviselőház! Félre-

Digitized by Google

magyarázott szavaim helyreigazítása érdekében kérek szót. A t. minister ur azt mondja az én nyilatkozatomról, hogy én azt állítottam, miszerint az államnak az általa megvásárolt telkekből most csak 400 □öl áll rendelkezésére és ennyi adható el. Én, t. képviselőház, nem ezt állítottam, hanem állítottam azt, hogy az első két telekbevásárlásból — tehát a harmadikat még nem számítva — nem állott több rendelkezésre mint 400 □öl eladás végett. Ha ennek az értékét a 472,000 forintból leütjük, akkor, t. képviselőház, kitünik, hogy az én számadatom egészen reális. De ezt még egy más körülménynyel is illustrálhatom és ez az, hogy az állam később szerzett meg, illetőleg kisajátított 591 □ölet; méltóztassék már most az akkori 400 □ölhöz ezen 591 □ölet hozzászámítani és akkor kijön az, hogy én mikor 400 □ölet állítottam, mint az első két telekbevásárlásból fenmaradót, nagyon is búsásan számítottam, még akkor is, ha most 891 □öl áll eladás végett az állam rendelkezésére. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ez az egyik.

A másik, a mit én helyreigazítani kivánok az, hogy én a műépitész honoráriumát nem abból a szempontból vizsgáltam, hogy megérdemli-e vagy nem. Ahhoz hozzá nem szólottam, ahhoz hozzászólani nem akarok, arról meg van a privát véleményem, melyet a házban feszegetni nem akarok. A mit én neheztelek és nehezteltem, az, hogy az igen t. kormánynak vannak szakközegei, kikkel e drága munkát elvégeztethette volna *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon)* és szomorú volna, ha olyan közegek nem lennének, kiknek segélyével a kormány ezen munkát elvégeztethesse és az 50,000 forintot megkimélhette volna. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezeket voltam bátor szavaim helyreigazítása érdekében megjegyezni. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Enyedi Lukács: T. ház! *(Halljuk!)* Horánszky Nándor t. képviselőtársam a tárgyat magát oly kitünően és kimerítően megvilágította, hogy énnekem magának a dolognak érdemére sok mondani valóm nem marad s hogy én két dologra szorítkozhatom. *(Halljuk!)* Egyfelől arra, hogy saját és t. elvtársaim felfogását e kérdésben jelezzem, másfelől pedig mielőtt ezt tenném, a t. minister urnak most történt felszólalására némely megjegyzést engedjek meg magamnak *(Halljuk!)* és pedig bátor leszek a t. minister ur megjegyzéseire reflectálni azon sorrendben, mint ő azokat az ügyre vonatkozólag megtette. *(Halljuk!)*

A minister ur azon kezdte előadását, hogy ő a vádak ellen egyáltalában magát menteni nem akarja. Már, t. ház, a minister urnak alkotmányos felfogásáról nem igen fényes tanuságot tesz ezen gondolkozás, midőn ily komoly, ily tárgyilagos és megczáfolhatatlan tényekkel igazolt vádakkal szemben ő a parlamenttel szemben a vádaktól való tisztázást szükségesnek nem tartja. Én, t. ház, ép a t. minister ur ezen felfogásában látom okát annak, hogy nemcsak ebben a kérdésben, de általában az ő tárczájának a kezelése körül a parlament budgetjogával ugy bánik el, mint a hogy elszokott bánni, ugy hogy volt alkalom, midőn kijelentette, hogy akár megszavaznak valamely tételt, akár nem, ha szükségesnek találja, elkölteni fogja. *(Nagy zaj balfelől.)* Ezt, t. ház, alkotmányos felfogással megegyeztethetőnek nem tekinthetem.

A t. minister ur az eredetileg benyujtott tervet realisnak akarja feltüntetni és azt mondja, hogy ő egyáltalában arról, hogy itt túlkiadások fognak történni, meggyőződve nem volt, hanem azt hitte, hogy olcsóbban fog épittethetni, mint az építészek megcsinálták a kölségvetést. Erre nézve legyen szabad hármat megjegyezni a t. minister urnak. *(Halljuk!)* Az egyik dolog az, hogy a költségvetésben egyáltalában az intercalare kamataira egy árva krajczár sem volt felvéve. Már most nem tudom, ha a t. minister ur azt hitte, hogy addig, mig ő épit, az illető bank, melytől ő kölcsönt vett, el fogja engedni a kamatokat, ha ily naiv felfogása volt, elhiszem, nem láthatta előre, *(Élénk derültség balfelől)* de azt hiszem, hogy neki, mint a kormány tagjának, az adósságcsinálásban és kölcsönfelvételben van annyi gyakorlata, hogy tudhatta, hogy a hitelezők a kamatokat elengedni nem szokták. *(Élénk derültség balfelől.)*

Hogy pedig ez igy történt, ez magának a pénzügyi bizottságnak jelentéséből kitünik, a mennyiben az összes intercalaris kamatok — levonván a levonandókat és hozzáadván a hozzáadandókat — 171,500 forint, mint a túlkiadás egyik oka vannak feltüntetve. Tehát ép oly kevéssé áll az, a mit a t. minister ur mondott, hogy azt előre nem tudhatta, a mint nem áll az, a mit ő e törvényjavaslat beterjesztése alkalmával indokul felhozott, hogy tudniillik e túlkiadások az épitkezés folyama alatt merültek fel. Nem! Ennek tekintélyes része — a mint azt Horánszky Nándor t. képviselőtársam bebizonyította — már elkerülhetetlen volt akkor, mikor e törvényjavaslat a t. ház elé került. *(Ugy van! balfelől.)*

Ép oly kevéssé lehet állitani és annak a tervnek reálitása mellett felhozni azt, hogy akkor, a mikor a törvényjavaslatot a törvényhozás elé terjesztette, a telekrendezés szükségéről, a niveau emeléséről stb. neki tudomása nem volt. Engedelmet kérek, nem határozottan és joggal könnyelmünek nevezendő-e oly eljárás, a midőn egy több mint 1.000,000 forintot igénylő épitkezésbe belemegy a kormány oly meggondolatlanul, hogy még a telek helyzetéről sem szerez magának meggyőződést? *(Élénk helyeslés balfelől.)* Minden magánember, ha épitni akar, első dolgának ismeri, hogy a telek állapota felett magát tájékozza. *(Ugy van!*

Digitized by Google

balfelől.) És a midőn a kormány az ország pénzéből épít, a melyért felelősséggel tartozik a törvényhozásnak és nemzetnek és ily körülményeket elhanyagolva több százezer forint túlkiadást idéz elő, mint a minő a mezzaninra szükséges 150,000 forint, a niveau feltöltésére kért 30,000 forint, mint a milyen az a körülmény, hogy 1499 □öl helyett 1718 □öl volt beépítendő, ezt az eljárást felelős ministernél correctnek nevezni nem lehet (*Ugy van! balfelől*) és egy minister, a ki tárczáját ilyképen kezeli, felfogásom szerint az ország bizalmára nem tarthat számot. (*Zajos helyeslés balfelől.*)

A minister ur továbbá azt mondja, hogy az új tervet akkor készítette el, mikor már teljesen meg volt győződve, hogy a területen előre láthatólag többet kell beépíteni és erről a dologról áprilisban nyert tudomást és augusztus 20-án lettek az újonnan készült tervek jóváhagyva.

Méltóztassék t. ház, a minister urnak ezen eljárását a ház budgetjoga szempontjából megítélni. (*Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!*)

T. ház! A minister ur február havában törvényjavaslatot terjesztett be és megszavaztatott magának bizonyos összeget a palota építésére. Április havában, még mielőtt az építkezés megkezdetett volna, tehát még mielőtt tetemes költségek merülhettek volna fel, meggyőződött arról, hogy a terv, a melynek keresztülvitelére felhatalmazást nyert az építésre, keresztülvihetetlen. Augusztusban meggyőződött arról, hogy az újonnan készítendő terv keresztülvitelére 1.200,000 frt szükséges csupán építésre, a telek nélkül és ennek daczára a minister ur nem látta szükségesnek, hogy erről a törvényhozásnak jelentést tegyen és megkérdezze azt, vajjon hajlandó-e 1.800,000 frtot megszavazni oly palota építésére, melynek költségei 1.100,000 frttal terveztettek. A t. minister ur azonban nem tette ezt, mert meg volt győződve, hogy ha a palota meg lesz, a többség neki a költségeket utólag meg fogja szavazni. (*Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*) Tapasztalván, hogy milyen megbocsájthatatlan elnézéssel van pártja a túlkiadásokkal szemben, ő is számított arra, hogy eljárása nem fog megtámadtatni és ezért engedte meg magának a ház budgetjogának lábbal tiprását.

És a mint látszik, t. ház, a minister urnak igaza van, mert a pénzügyi bizottság milyen szavakat talál ezen felfogás jellemzésére és sujtására? Egyszerűen azt mondja, hogy óhajtotta volna, ha a t. minister ur a felmerült költségtöbbletet a törvényhozásnak előbb jelentse be. Az, hogy egyáltalán 700,000 frttal több költtetett el, az nem baj, csak előbb kellett volna bejelenteni.

T. ház! Akkor, mikor ily ellenőrző foruma van a nemzetnek, mely a nemzet saját jogát ily lazán kezeli, nem lehet csudálkozni azon, ha ily dolgok fordulnak elő és el lehetünk készülve arra, hogy e dolgok ismétlődni fognak. (*Igaz! Ugy van! a bal- és szélső balon.*)

Igaz, hogy a minister ur és a t. kormány rendkivül fogadkozik, hogy takarékoskodni fog és hogy a túlkiadásokat el fogja kerülni, de én ezen igéreteknek nagyobb hitelt nem adok, mint azon buzgalomnak, mit egy fiatal korában kaczér nő kifejt midőn vénségében az olvasót forgatja. Az ily buzgalom nagy hitelt nem érdemel. (*Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.*)

A t. minister ur továbbá Horánszky t. barátunk azon vádjára, hogy november hóban már előrelátható volt az, hogy az építkezés kellő időben nem fog befejeztetni és azon állításával szemben, hogy a kormány a vállalkozónak különös kedvezményeket engedett, arra hivatkozik, hogy Horánszky elhallgatta azt, hogy az építész ezt novemberben kérte, de ő csak februárban adta meg az engedélyt. De, t. ház, mit változtat ez a tényálláson? Az az építész már novemberben látta, hogy az építést a kitűzött időre befejezni nem képes, azért fordult már novemberben halasztásért a ministerhez, de továbbá, ha a minister ur februárban megadta a halasztást, miért mentette fel az építészt azon poenale fizetése alól, melyet a késedelmezés folytán követelhetett? (*Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*)

Midőn az ország ugyis tetemesen károsodott, ezen kár enyhült volna az által, ha azon vállalkozó, ki kötelességének megfelelni nem tudott, a poenale fizetésére kényszerittetett volna. Az tehát, hogy a minister februárban hagyta jóvá a halasztási kérelmet, ez eljárását nem tüuteti fel kedvezőbb szinben.

A t. minister ur továbbá azt mondja, midőn Horánszky Nándor t. képviselőtársam felemlítette, hogy az épitésznek honorariuma 50 vagy 52,000 forintra rúg, hogy hiszen az épitésznek semmiféle honorariuma nincs, hogy ő csak az építkezési összegből huz bizonyos százalékot. Már most kérdem a t. minister urtól, hogy az a százalék miként számittatik, hogy vajjon, ha az építkezés többe kerül, abból az építésvezetőnek több haszna lesz? Mert, ha ugy van, hogy a százalék maximuma megállapítva nincsen, akkor természetesen az építésvezetőuek az az érdeke, hogy ez építkezés mentől drágábba kerüljön. (*Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*) Én tehát azt hiszem, hogy valami honorarium megállapításának kell a vele kötött szerződésben lennie; mert ha nincs, ugy ez csak újabb megkárosítása az államnak, a miről eddig nem volt tudomásunk és a miről most értesültünk a t. minister ur szavaiból. (*Igaz! Ugy van! a szélső balon.*)

Azt mondja továbbá a t. minister ur, hogy igen gondosan és lelkiismeretesen járt el. Midőn meggyőződött arról, hogy itt túlkiadások fognak

Digitized by Google

felmerülni, mindent elkövetett arra nézve, hogy az építkezést olcsóbbá tegye.

Én, t. ház, nem akarom kétségbe vonni azt, hogy a t. minister ur igyekezett ezen építkezésnek fényüzési részeit leszállítani és a tervezetből lefaragni; de ezen aggodalom után, hogy ezen nagy túlkiadás oly időben történik, mikor az országnak pénzügyi helyzete olyan, a milyen most, mikor oly esetek történtek, mikor oly elkeseredés van az országban a kormánynak túlköltekezése folytán, mint a minő támadt a nagy póthitelek alkalmával, melyeket a többség megszavazott, nagyon természetes, a t. minister ur a saját állása érdekében ezen a téren igyekezett mindent elkövetni és igyekezett nekünk is, a képviselőháznak, ezt a keserű pirulát megédesíteni. És mit csinált? Megcsipte az igazságügyminister urat és elhelyezte őt az ő palotájába. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Hát, t. ház, az igazságügyministerium élén rendszerint szerény lateiner emberek állanak, a kiknek semmi egyéb érdemük nincs, mint hogy tanultak valamit — ez pedig manapság nálunk igen keveset jelent — azokkal tehát könnyen lehet rendelkezni. Kapta magát tehát a minister ur és bevette az igazságügyministeriumot a kereskedelmi ministerium palotájába és most azt állítja, hogy ott az igazságügyministerium egész kényelmesen és szépen elfér.

Én nem tudom, hogy igaz-e ez vagy nem? Én szakemberektől halottam, hogy teljes lehetetlenség az igazságministeriumnak és azon hivataloknak, a melyeknek elhelyezéséről ezen törvényjavaslatban szó van, abban a palotában elférni; de nem akarok ebben véleményt mondani, nem érzem erre magamat illetékesnek. Azt azonban tudom, hogy mikor ily hivatalok elhelyezéséről van szó, mindig azt mondják, hogy van ott elég hely bőségesen és midőn pár év lefolyása után ezen hivataloknak elhelyezését kérik, azt mondják, hogy nem lehetett azt előre látni. Ez oly tapasztalat, a melyet minden ilyen hivatal elhelyezésénél szereztem és azt hiszem, hogy azon megédesített keserű pirula utóizét erősen fogjuk érezni. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)*

A t. minister látván a tárgyalás folyamán, hogy a folytonos túlkiadások az egész országban, pártkülönbség nélkül nagy visszatetszést szülnek, akként igyekezett segíteni a dolgon, hogy olcsóbb kölcsönt eszközölt.

Én igen helyeslem, hogy a t. minister urnak sikerült olcsóbb kölcsönt kieszközölni mint akkor, midőn az 1.100,000 forintos kölcsönt felvette; de kérdem, azóta javult-e a pénzügyi helyzet, emelkedett-e ez államnak hitele, olcsóbb lett-e a kamatláb? Én mindezekről nem tudok semmit.

Sőt ellenkezőleg azt tudom, hogy a folytonos eladósodás és a költségvetés deficitjei a magyar állam hitelére nem emelőleg, hanem lenyomólag hatottak. Ha tehát ennek daczára a minister urnak most olcsóbb kölcsönt sikerült kötnie, mint akkor, mit mutat ez? Azt, hogy ha akkor is kellőleg szorította volna a kölcsönadót, akkor is sikerül vala olcsóbb kitelt kapnia épugy, mint sikerült most. Ez tehát nem a gondos kezelésnek, hanem annak az illustratiója, hogy akkor nem mentek addig, a meddig kellett volna. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Mindezek után röviden levonom e tényekből és a Horánszky t. barátom részéről elmondottakból a concluziót. *(Halljuk!)* Mi e törvényjavaslatot a kormánynak s különösen a mostani kereskedelmi ministernek nem szavazzuk meg. Nem szavazzuk meg azért, mert törvénysértést követett el ezen ügy körül, mert önkényüleg járt el s mert az építés ellenőrzésénél eljárása könnyelmű volt.

Mindezen okoknál fogva kérem a t. házat, ne méltóztassék a törvényjavaslatot megszavazni, hanem ezzel szemben méltóztassék a következő határozati javaslatot elfogadni *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

Határozati javaslat. A földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister az 1885. évi IV. törvényczikkben a ministeriumának elhelyezésére emelendő állami épület költségeinek fedezésére nyert 1,100.000 frtban megállapított hitelt 670,000 forinttal túllépte és e túlkiadás fedezésére 670,000 frt effectiv-kölcsön felvételére engedélyt kér.

A földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister ezen póthitel, illetve pótkölcsön igényével szemben mondja ki a t. képviselőház:

hogy a minister törvénysértő, önkényes és nem eléggé gondos eljárását rosszalja;

s hogy ez okból a ministernek a kért póthitelt nem szavazza meg.

Budapest, 1886. deczember 17-én.

Beadják: Enyedi Lukács s. k., Madarász József s. k., Matkovich Tivadar s. k., Petrich Ferencz s. k., Csanády Sándor s. k., Jeszenszky Ferencz s. k., Olay Lajos s. k., Szoboszlai József s. k., Miklós György s. k., Törs Kálmán s. k., Irányi Dániel s. k., Juszt Gyula s. k.

B. Andreánszky Gábor: T. ház! Mielőtt felszólalásom tulajdonképeni tárgyára térnék, bátor leszek reflectálni a kereskedelmi minister urnak egy megjegyzésére. *(Halljuk!)*

Ő, mint maga kifejezte magát, megviczczelte Horánszky Nándor képviselő urat, hogy járkált a közmunka-tanácsnál, szaladgált és futkosott tudakozódni, hogy magának az ügy állása iránt alapos adatokat és informatiót szerezzen. Hát én azt hiszem, t. ház, az minden lelkiismeretes képviselőnek kötelessége és hogy ha akkor, midőn, mint maga bevallotta, a minister ur április 24-én, április elsejét járt az építkezésnél, 440 képviselő között akadott egyetlen egy, a ki magának alapos infor-

Digitized by Google

matiót szerezni igyekezett, ez nem grand seigneuri gúnyra méltó, melylyel a minister ur részéről találkozott, hanem elismerésre. *(Élénk helyeslés a balés szélső baloldalon.)*

T. ház! Midőn f. év május havában egyszere járult a törvényhozás elé a t. kormány a 20 milliónyi túlköltekezési póthitellel, nagy ellenszenvvel találkozott és azért elhatározta nem hogy a túlköltekezéseket beszünteti, de arra, hogy azokat egyenként fogják beadni a parlamentnek könnyebb emésztés kedveért.

Igy került ma a ház elé a t. közgazdasági ministernek egyik túlköltekezése.

A pénzügyi bizottság e tárgybani jelentésének harmadik bekezdése így szól *(olvassa)*:

Igy az új országház-tér szabályozásának és niveaujának utólag történt végleges megállapítása folytán, a beépítenpő terület 219 □öllel és ezen körülmény következtében a főhomlokzatnak emelése, valamint az épületnek is félemelettel magasbítása vált szükségessé és ez vonta maga után a túlkiadásnál is 570,000-nyi túlköltekezést.

Azt mondja egy német költő: „Das ist der Fluch der bösen That, dass sie fortzeugend Böses muss gebären".

Ez itt fényesen bebizonyult, az országház-építésnek tékozlása szülte ezen túlköltekezést is. *(Ugy van! a szélsőbalon.)*

Nem elég, hogy 41 milliós pazarul tervezett országházat építtünk, de még ennek méreteihez kell alkalmaznunk a kereskedelmi palotát is. Igaz, hogy aztán benne igazságügyministeriumunkat is elhelyezhetjük.

Ha ez talán önkigúnyolás akart lenni kormányunk részéről, meg kell vallanom, kitünően elérte e czélját. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Justitiánk zsellérnek mén a kereskedelemhez! Előjeleit ennek már észlelhettük. Hisz csak néhány nappal ezelőtt a t. igazságügyminister ur kizárólag avval a fenyegetéssel védelmezte a kiváltságos börzebiróság jogosultságát, hogyha az ajánlott törvényjavaslatot napirendre merészeli kitűzni a t. ház, akkor hitelünk óriási megrendülésével lakolhat érte. Ebből láthatjuk tehát, hogy a t. igazságügyminister ur kezdi magát előre beélni új hajlékának, a kereskedelmi palotának légkörébe. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

De miután oly meleg védelmezője hitelünknek — ressortja tulajdonképeni elvének, az egyenlő igazságszolgáltatásnak háttérbe szorításával — azon gondolatra is jöhetünk, hogy legyen az egy akolnak csak egy a pásztora és bármily törvénytelennek is lássék a frigy, egyesítsük az igazságügyet a kereskedelemmel. *(Derültség.)* A mi pedig a földmívelést illeti, igen könnyen vigasztalódna a gazdaközönség annak az elvesztése fölött, ki őt bajaiban kigúnyolva, azt kiáltotta neki: Segíts magadon! Erre a mentő gondolatra s nagyszerű fölfedezésre olcsóbb apparatussal és túlköltekezések nélkül is reá jöhetett volna a gazdaközönség. *(Ugy van! balfelől.)* Vagy tán azért szükséges a földmívelési minister, hogy jó példával járjon elé a gazdaközönségnek. Nézzük mennyiben követendő példája ebben az ügyben?

Épít egy sokkal nagyobb és költségesebb palotát, mint a melynek építése neki a törvényhozás által engedélyeztetett és hogy azt benépesítse, most rendszeresíteni akar új titkári állomást. Most vagy van annak számára fölösleg hely, vagy nincs. Ha nincs: ez arra czéloz, hogy a kellemetlen s a valóban nem odaillő szomszédságot, az igazságügyministeriumot onnan ki lehessen túrni.

Mindkét esetben a túlköltekezés csak új túlköltekezéseket szül.

T. ház! Mire országházunk elkészül, nem tudom, mi lesz alkotmányunkból? Folyton nyirbálják azt. Ott az 5 éves mandatum, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* ott a kortesfőispánokban a választási szabadság rákfenéje, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* ott a folytonos túlköltekezésekben a törvényhozás budgetmegszavazási jogának illusoriussá tétele, ott van a minister eljárásában a felelősségnek egyenes megtagadása. *(Ugy van! a szélső balfelől.)*

Igy vagyunk a kereskedelmi palotával is. Azelőtt, míg kereskedelmi ministeriumunk nem vitte oly nagyban a dolgokat s nem költekezett ily mérvben, virágzó volt kereskedésünk. Legalább egy fontos ága: a terménykereskedés. Akkor a vevő valódi utonálló volt, ki lépten-nyomon erőszakosan követelte megvenni a gazda gabonáját, barmát, gyapját még mielőtt ez kész volt. Adtak nagy előlegeket a jövő termésre, midőn még el sem volt vetve és pedig jó árakat fizettek.

Ma a kész gabnával és egyéb terményeivel házalni kénytelen a gazdaközönség maga és még potom áron vevőt is gyakran kötéllel is alig képes fogni.

És mikor így áll kereskedésünk, akkor monumentális gúnyként odaépítik a közel 2 milliós kereskedelmi palotát — igaz, hogy ott tesz kapható ezentúl az igazság is.

Földmívelésünkről alig szólhatunk. Míg e palota épül és tán mert épül, gazdasági épületeink legszükségesebb javításait és fódozásait el kell halasztanunk akkorára, midőn jobb árak lesznek, pedig ugy látszik, hogy a jobb árak ideje örökre letünt.

Helyenként már ma, más helyeken maholnap a gazdaság lesz a legdrágább és legveszettebb sport, hol nagy boszuság, nagy erőmegfeszítés és homloka véres verejtékével a gazda csak tiszta vesztességeket lesz képes produkálni és a mellett tehetetlenül kell néznie, mikép deteriorálódik, pusztul gazdasága, a helyett hogy azt javíthatná·

Ilyen viszonyok közt a túlköltekezést a föld-

Digitized by Google

mívelési palotára csak az szavazhatja meg: a ki képes megszavazni a 40 milliós deficites költségvetést.

Az aztán megszavazhatja az 50 millió deficites zárszámadást is, mert a deficit kamatjainak megfizetését ugyis a nagy harangra bízza.

De gondolja aztán a hiszékeny könnyelmű hitelező, hogy egy az ország érdekeit szívén viselő későbbi kormány és többség a nagyharang kötelezettségeit magára, vagy jobban mondom, a szegény országra vállalja.

T. ház! Ugy tudom, hogy a börzén, ha valamely látogatója ottani kötelezettségeinek eleget nem tesz, azt egyszerűen kiharangozzák. Bárcsak már mennél elébb harangoznák ki onnan pénzügyministerünket is, mert míg ez nem történik, a tékozlásoknak nem lesz vége. *(Helyeslés szélső balfelől.)*

Herman Ottó: Megvallom, hogy ha nem állanék kényszer befolyása alatt, jobban szerettem volna ezen ügyben fel nem szólalni. Helyzetem kényszerűsége abban van kifejezve, hogy én azok közé tartozom, a kik azt a törvényjavaslatot, a melyet a t. minister ur legelőször behozott a palota építésére vonatkozólag, leghatározottabban elleneztem és kimondtam akkor is, hogy itten egy rendszerrel állunk szemközt, a mely rendszer logikai következménye az, hogy a minister ur egy esztendő mulva tetemes póthitelt fog kérni a háztól.

A t. minister ur akkor szokatlan hévvel és önérzettel tiltakozott azon felfogás ellen; hivatkozott arra, hogy a t. ház az ő szavának hisz, hinni köteles, mert az ő szava mindig őszinte s mindennek a mit mond, realis alapja van.

T. ház! A midőn akkor támodásomat intéztem, positive tudtam, hogy az a törvényjavaslat nem áll realis alapon, hogy a t. minister már akkor igen jól tudta, hogy az általa kért összeg már az időben is túl volt haladva és hogy az ő eljárása is csak azon rendszer stereotyp kifejezése, melynek rövid characteristikája a következő: *(Halljuk! Halljuk!)* Irrealis alapra fektetett minimalis költségvetéseket terjeszteni a ház elé, a házat azokba beleugratni, azután kényszerhelyzetet teremteni és capacitálni a túloldalt, azt mondván, az épület megvan, azt meg kell fizetni, méltóztassék azt megszavazni. Hát t. ház, én már akkor is előssoroltam nem egy építkezést, melynél szakasztott ez a rendszer követtetett a többköltség előteremtésére nézve. Nem képesek mutatni állami épületet, mely e kormány alatt épült, hogy csak egynél is betartatott volna az előzetes költségvetés. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)* A ki az indokolásokat ismeri, annak fel fognak tűnni bizonyos terminus technicusok, melyek minden többköltség indokolásában megvannak és melyekkel iparkodnak elütni azon ellenőrzést, melynek gyakorlására e ház hivatva van. Telekszabályozás, az alapozási munkáknál előre nem látott akadályok, az alapozási munkák mélyebbre való kifejtése: ez azon indokolások stereotyp apparatusa.

Én, t. ház, komolyan és határozottan állítom, hogy az az építész, a ki ma Budapesten, a hol évről évre százával épülnek a házak s a mely város talaja ismeretes, mint tán Európa egy fővárosáé sem, a ki ma az alapozási munkálatokban oly szarvashibákat követ el, a minőkre ez az indokolás fektettetik: az biró elé tartozik és megfosztandó oklevelétől, mert vagy tudatlan, vagy csaló. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső balon.)*

Azt tapasztaljuk bizonyos építkezéseknél, hogy ha a telek nem is bővittetik ki, ha az alaptervre nézve nem is történik valami lényeges eltérés, a költségszaporulat mégis mindenkor megvan, az előre kiszabott összeg mindig át van lépve. Hogy keletkezik ez? A rendszer egyszerűen a következő: a minister beterjeszti a törvényhozás elé nemcsak a törvényjavaslatot, hanem a terveket is, melyeken a telek ki van mutatva, melyen az épület berendezése a legapróbb részletekig fel van tüntetve és hozzácsatolja a minimalis költségvetést, melyben azonban már benn van az az 5%, melyet az építész kér előre nem látható költségekre. Midőn a törvényhozás ebbe belement, az illető ministeriumokban óriási nyüzsgés kezdődik. Minden osztályfőnök, titkár, fogalmazó, sőt még kályhafütő is iparkodik azon épületben az ő külön igényeit kielégíteni. Az egyik tanácsos urnak nem elég egy dolgozószoba, egy elfogadó terem és egy előszoba, hanem szükséges volna még valami mellékhelyiség is, erre, amarra, gyüjteménye, könyvtára számára, vagy bármi másra. És igy megy ez a legfelsőbbtől a legalsóbbig. Természetes, ha egy épület egy bizonyos keretbe van foglalva és azután tágittatik a kereten belül és minthogy a helyiségek nem szoríthatók ki, tehát tágítani kell a külső határon.

És t. ház, ez a rendszer mindenkor pressiót tud gyakorolni a ministerre és a ministert rá tudja venni arra, hogy utoljára törvényszegővé váljék, hogy a képviselőházat egyenesen, tudatosan tévutra vezesse, hogy kényszerhelyzeteket teremtsen. Ezen rendszer egy államban egyáltalában fenn nem tartható, mert beleütközik nemcsak az alkotmányosság elvébe, hanem a legegyszerübb igazság elvébe is. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hogyan merhet az előadó ezzel szemben azzal állani elő, hogy építkezés közben a telek szabálytalan volta roppant nehézségeket okozott? Én, t. ház, ezen a világon csak egyféle építési módot ismerek és tudok olyant, a mely a telekkel egyáltalában nem törődik és mégis igen fényes épületeket tud előállítani: ez a légvárak építése. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Minden más építési módnak, már a terv elkészítésénél a leghatározot-

Digitized by Google

tabban a telekhez kell szabva lenni. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

De honnan meríti azon bátorságot a minister, hogy a ház elé jön egy kész épület tervével, holott a teleknek nem ismeri sem hosszaságát, sem szélességét, sem profunditását, sem természeti alkatát? *(Élénk kelyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Én nem állhatok mindig a képviselőház elé azzal, mit néha positive tudok. A minister urak egyről megfeledkeznek — vagy talán nem feledkeznek meg, hanem elbizzák magukat az ő nagy hatalmukban és ez az egy az, hogy midőn ők ugynevezett protegált vagy házi szakértőikkel megcsináltatják a terveket és azoknak oly busás honoráriumokat juttatnak, melyek magyar felfogás szerint egy emberre nézve nagyon számba mennek, akkor azok ellen felköltik a versenytársak irigységét és azon irigység szeme megélesedik és látja a körmöket, melyek azon telkek, kölcsönök és minden effélék körül manipulálnak. Midőn azon eredeti törvényjavaslat itt e ház előtt volt, már akkor az építészeknek a versenytársai pontosan tudták, hogy az előirányzat át van hágva, hogy azon palotát 1.100,000 forinttal nem lehet fölépíteni s daczára annak, hogy a ministernek mindezt ép oly jól tudnia kellett, ő mégsem átalotta a ház előtt akkor mondott beszédében kiemelni, hogy számos szakértővel beszélt s ezen szakértők véleménye oda megy ki, hogy azon a helyen, azon a telken, azzal a költséggel azt az épületet fel lehet építeni.

670,000 forintnyi, tehát 75%-nyi póthitelért jönni akkor, midőn polgári felfogás szerint egy épületnél 5% különbözetnél többnek nem szabad lenni és jönni ily póthitelért akkor, midőn tudták, hogy irreális alapon állott a bemutatott terv, én ezt sem az alkotmányossággal, sem a ház méltóságával összeegyeztethetőnek nem tartom. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Meg vagyok győződve, hogy a minister ur tudva sértette meg a törvényt s ennélfogva csatlakozom Enyedi t. barátom határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Barla József: T. ház! Azok után, a miket előttem szólott t. képviselőtársaim elmondottak, melyekben tételes igazságokkal és csalhatatlan számokkal bizonyittatott be, hogy a minister ur milyen önkényesen járt el a törvénynyel szemben, talán nem volna helyén, hogy rövid felszólalásommal igénybe vegyem a t. ház idejét, de készt engem erre a pénzügyi bizottság jelentésének 4. pontja alá foglalt tételek egyike. *(Halljuk! Halljuk!)*

A pénzügyi bizottság jelentésének 4-ik pontja alatt ugyanis a következő tételek vannak felsorolva *(olvassa)*: 4. a beépített területtöbblet telekvételára, továbbá az összes átirási költségek, megváltások, munka- és alkusz-díjak stb. 133,000 forint.

Tehát a t. minister ur akkor, midőn e telket megvette s egyáltalán az építkezés körül eljárt, ezen állami építkezésnél alkuszokat használt. Midőn a t. minister urnak oly borzasztó nagyszámú, mondhatnám egy egész cohors hivatalnok-sereg áll föltétlen rendelkezése alatt, hogy akkor lehet-e alkuszokat használni, hogy akkor az alkuszok használása és díjazása tisztességes, törvényes dolog-e, arra könnyű a felelet.

Én csak annyit mondok, hogy, szerintem az a minister nem járt el önmagához következetesen, a ki a mult évben egyszer szorongatva levén, hogy mondaná meg: mit tett a gazdasági válság megszüntetésére, a gazdák helyzetének javítására, egész könnyedén azzal válaszolt, hogy tettem ezt és ezt, javaslatot kérek ettől és ettől az országos bizottságtól, vagy egyesülettől, különben pedig főkép ajánlom gazdáinknak a takarékosságot. Hogy az a minister, a ki ezt mondta, hogy fizethet állami építkezésnél külön alkuszdíjakat, arra feleljen meg saját maga.

Igaza volt Horánszky t. képviselőtársamnak, hogy olyanformán járt el a t. kereskedelmi minister ur, mint az igazi grand seigneur. De nem tette hozzá — s azért egy kis félreértésben is részesült — hogy az igazi grand seigneur jogosultan használ ugyan alkuszokat, de csak a saját ügyleteiben! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Én ugy találom t. képviselőház, hogy a t. minister ur ugy tesz, mint az atheni ifjú tett, hogy hirdeti az erényt, de nem gyakorolja; az ilyen ministerrel szemben tehát azt mondhatom, hogy Magyarország kereskedelme és gazdasága a Dante poklába jut, *(Derültség és tetszés a szélső baloldalon)* melynek ajtaja fölé oda van irva, hogy „kivül maradjon minden reménység". Az ilyen ministernek földmivelési és kereskedelmi ministerkedése alatt a gazdaközönség lemondhat minden reményről, hogy akár a kereskedelem, akár a földmívelés a jelenlegi válságos, nyomorúságos állapotából kiszabaduljon. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én tehát t. ház, minthogy a minister urat olyan szakértőnek kell tekintenem, a minőnek őt röviden és remélem, alaposan jellemeztem, én az ő kezelése alá soha, de soha semmit, annál kevésbbé a 670,000 frtnyi túlkiadást meg nem szavazom, hanem járulok Enyedi Lukács t. barátom határozati javaslatához. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Csanády Sándor: T. képviselőház! Ha valaki a kormánypárti képviselő urak nyilatkozataiból, ha ugyan nyilatkoznának, *(Derültség)* vagy szavazataik után akarná összeállítani programmjukat, lehetetlen, hogy azon meggyőződésre ne jusson, hogy talán választóik azért küldték ide, hogy minden adót magasabbra emeljenek, hogy újabb adónemekkel tegyék koldussá a nemzetet, hogy mindent megszavazzanak, a mit a kormány, illetőleg Tisza Kálmán ministerelnök ur meg akar

Digitized by Google

velük szavaztatni. Valójában csodálkozásomat kell kifejeznem a felett, hogy az öntudatra ébredő nemzet elérkezettnek nem látta még az időt arra, hogy ilyen programm alapján, a mely ugy, mint említettem, mind anyagilag, mind közerkölcsileg megsemmisíti, tönkre teszi a nemzetet, a képviselőházba képviselőket ne küldjön, ne válaszszon.

Miután t. ház, a különböző adónemek felemelésével és újabb adók behozatalával az anyagi megsemmisülés, tönkrejutás szélére taszítja a nemzetet a jelenlegi kormány, különösen Tisza Kálmán ministerelnök nemzetgyilkos politikája, miután én egy ilyen rendszer barátja, pártolója nem lehetek, miután a jelenleg tárgyalás alá került törvényjavaslat is a nemzet kizsebelését czélozza, én e törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául el nem fogadom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Szólásra többé senki sincs feljegyezve; ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. Szavazás előtt szó illeti a bizottság előadóját és Enyedi Lukács képviselő urat, mint a kinek határozati javaslatát több mint 10 képviselő aláirta. Minthogy azonban a képviselő urak, a mint látom, a szótól elállottak, következik a szavazás.

Az első kérdés az lesz: elfogadja-e a t. ház „az igazságügyi magyar királyi ministeriumnak — a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi magyar királyi ministerium részére — Budapesten épülő államépületben való elhelyezéséről és a többköltség fedezésére szükségelt póthitelről" szóló törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem?

Gr. Apponyi Albert: A kérdéshez óhajtanék megjegyzést tenni, mert a t. elnök ur nem méltóztatott mondani, hogy mi lenne a törvényjavaslat felett megejtett szavazásnak következménye Enyedi képviselő ur határozati javaslatára nézve abban az esetben, ha a törvényjavaslat elfogadtatnék. Véleményem szerint ezen szavazással ezen határozati javaslatnak azon része, a mely szerint a ház a törvényjavaslatot nem fogadja el, természetszerűen elesik, ha a ház a törvényjavaslatot elfogadja; azon része azonban, mely szerint a ház a minister eljárása felett rosszalását fejezi ki, a törvényjavaslat elfogadása által superálva nincs és szerintem erre külön volna szükséges szavazni. Mert hiszen képzelhető az az eset, hogy a t. háznak valamely tagja a helyzet kényszerűségénél fogva hozzájárul a törvényjavaslathoz, azonban a minister eljárását helyesnek még sem tartja és annak helytelenítését kimondandónak véli. Tehát tökéletesen helyes, hogy 'először magára a javaslatra történjék szavazás, de ha a javaslat el is fogadtatnék, szavazás alá kell bocsátani a határozati javaslatnak azon részét, mely a minister eljárása feletti rosszalást fejezi ki. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Én odáig még nem jutottam kijelentésemben, hogy mi történjék a határozati javaslattal, mikor a képviselő ur felszólalni méltóztatott. A határozati javaslatot mindenesetre szükséges még egyszer felolvasni. De különben én csak odáig mentem, hogy kijelentettem, hogy az első kérdésnek annak kell lenni, hogy a törvényjavaslatot elfogadja-e a ház vagy sem. Az a határozati javaslat, melyet a képviselő ur beadott, tulajdonképen nem áll két részből, mert együvé foglalva mondja, hogy ezen és okok folytán mondja ki a képviselőház, hogy a minister nem eléggé gondos eljárását rosszalja és hogy ez okból a törvényjavaslatot nem szavazza meg. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Tehát két részből áll!)*

Én tehát a magam részéről nem proponálhattam semmi esetre sem, hogy a képviselő ur által egybe foglalt határozati javaslatot külön válaszsza a ház; hogy valaki ezt a ház tagjai közül proponálja, az lehetséges, de én mint elnök nem proponálhatom, ha a beadvány igy van stilizálva. *(Helyeslés jobbfelől.)* Kérem, mielőtt e részben tovább menne a tárgyalás, méltóztassanak meghallgatni az egész határozati javaslatot.

Törs Kálmán jegyző *(olvassa Enyedi Lukács határozati javaslatát).*

Elnök: T. ház! Mielőtt e részben tovább menne a tanácskozás, meg kell még egyet jegyeznem. Már azon ponton voltam, hogy nyilatkozhassam a felől, hogy névszerinti szavazások kéretnek. Ezen névszerinti szavazások egyike kéretik magára a törvényjavaslatra, a másik pedig Enyedi Lukács határozati javaslatának első, a rosszalást tartalmazó részére. Ezt tehát kénytelen vagyok, mielőtt a tanácskozást folytatnók, kinyilvánítani. Méltóztassék már most a tárgyhoz hozzá szólani.

Enyedi Lukács: *(Halljuk!)* T. ház! Az én általam benyujtott határozati javaslatban a két pont, melyek közül az egyik a rosszalásra, a másik a törvényjavaslatnak meg, igen vagy meg nem szavazására vonatkozik, külön van választva, külön kikezdése is van mindegyiknek. Én részemről, midőn ezen határozati javaslatot benyujtottam, ugy contempláltam, ugy is értettem a dolgot, hogy ez két, egymástól különvált pont; azért is irtam ugy, hogy külön sorban áll a határozati javaslat mindegyik pontja, mert az egyik a másikkal okozati összefüggésben van ugyan, de azért elválasztható egyik a másiktól. Kérem tehát, méltóztassék külön szavazni a határozati javaslat első pontjára abban az esetben is, ha a többség a törvényjavaslatot magát elfogadná. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon).*

Gróf Széchenyi Pál, földmivelés-,

Digitized by Google

ipar- és kereskedelmi minister: T. ház! Bátor vagyok egyenesen én is kérni a t. házat arra, hogy a szavazást kétfelé választván, Enyedi Lukács képviselő ur határozati javaslatának első részét külön szavazásra bocsátani méltóztassanak. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: T. ház! Épen most értesülök, hogy azon képviselő urak, a kik a névszerinti szavazást kérték a törvényjavaslatra nézve, ugy értették és ugy kivánják értetni a beadványokat, hogy ők is ezen külön választott kérdésre kivánják a névszerinti szavazást. Most tehát, t. ház, én ugy gondolom, hogy az első szavazás, tudniillik magára a törvényjavaslatra nem lesz névszerinti. Kérem a t. képviselő urakat, méltóztassanak helyeiket elfoglalni.

Az első kérdés az lesz, elfogadja-e a t. ház a törvényjavaslatot, a melynek czímét az imént felolvastam, általánosságban a részletes tárgyalás alapjául: igen vagy nem? Ha erre a szavazás megtörténik, akkor, minthogy a törvényjavaslat elfogadtatik, Enyedi Lukács képviselő ur határozati javaslatának egyik része elesett, fog következni a szavazás annak másik részére, tudniillik arra, a mely a rosszalást foglalja magában.

Ha nincsen ez ellen észrevétel, a kérdést eként fogom feltenni.

Kérdem a t. házat, elfogadja-e a szőnyegen levő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen, vagy nem? (*Igen! Nem!*) Kérem azon képviselő urakat, kik azt általánosságban elfogadják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház többsége elfogadja a törvényjavaslatot.

Kérdem a t. házat, elfogadja-e Enyedi Lukács képviselő ur és társainak határozati javaslatából azon részt, hogy „a miniszter törvénysértő, önkényes és nem eléggé gondos eljárását rosszalja", igen, vagy nem? (*igen! Nem!*)

Miután erre nézve névszerinti szavazás kéretett, a szavazás a névsor felolvasása mellett fog megtörténni. Mindenekelőtt hihuzom a betűt, melylyel a szavazás fog kezdődni. A „B" betűnél kezdődik a névsor felolvasása. Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(*Szünet után.*)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést folytatjuk. Következik a névszerinti szavazás. Előbb azonban fel fog olvastatni akérdés.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa*): Elfogadja-e a t. ház az Enyedi Lukács és társai által benyujtott határozati javaslatnak azon részét, hogy a minister törvénysértő, önkényes és és nem eléggé gondos eljárását rosszalja? Igen, vagy nem?

Elnök: Következik a névszerinti szavazás. A névsort Szathmáry György képviselő ur fogja olvasni. Az „igen"-nel szavazókat Törs Kálmán, a „nem"-mel szavazókat Tibád Antal, a távollevőket pedig Zay Adolf jegyző ur fogja jegyezni.

Szathmáry György jegyző (*olvassa a névsort*).

„Igen"-nel szavaztak: *Balogh Géza, Barla József, Becker János, Beöthy Ákos, Berger Ignácz, Bernáth Dezső, Bottlik Lajos, Bölöni József, Csanády Sándor, Csávolszky Lajos, Dörr Soma, Enyedi Lukács, Ernuszt Kelemen, Farkas Elek, Fenyvessy Ferencz, Ferenczi Miklós, Fornszek Sándor, Gaál Jenő* (pécskai), *Grafius Károly, Gruber János, Grünwald Béla, Győrffy Gyula, Győry Elek, Helfy Ignácz, Herman Ottó, Hertelendy Ferencz, Hódossy Imre. Hoitsy Pál, Horánszky Nándor, Horváth Lajos, Huszár István, Inkey László, Irányi Dániel, Isáak Dezső, Istóczy Győző, Iványi Béla, Jeszenszky Ferencz. Justh Gyula, Kärtner Henrik, Komjáthy Béla, Komlóssy Ferencz, Kovács Albert, Lázár Ádám, b. Lipthay Béla, Lipthay Pál, Lukáts Gyula, Lyka Döme, Madarász József, Margitay Gyula, Matkovich Tivadar, Mártonfi Károly, Mihályi Péter, Miklós György, Mocsáry Lajos, Nagy Ferencz, Nagy István, Olay Lajos, Olay Szilárd, Pantotsek Rezső, Pappszász Károly, Petrich Ferencz, Polónyi Géza, gr. Pongrácz Adolf, Rácz Géza, Rigó Ferencz, Sághy Gyula, Szalay Imre, Szalay Károly, Szathmári László, Szederkényi Nándor, Szemnecz Emil, Szoboszlay József, Teutsch Traugott, Thaly Kálmán, Tholnay Gábor, Tóth Ernő, Törs Kálmán, Ugron Gábor, Veszter Imre, Wenrich Vilmos, Zay Adolf, b. Andreánszky Gábor, gr. Apponyi Albert, Ábrányi Kornél.*

„Nem"-mel szavaztak: *b. Baich Milos, Baross Gábor, gr. Bánffy Béla. Bárczay Bárczay Gyula, Ödön, Beksics Gusztáv, Beles János, Beniczky Ferencz, Bezerédj Viktor, Boér Antal, Bohus László, Boros Bálint, Busbach Péter, Chorin Ferencz, gr. Csáky László, Csernátony Lajos, Darányi Ignácz, Dániel Ernő, Dániel Gábor, Dániel Márton, Demkó Pál, Dégen Gusztáv, gr. Dégenfeld Lajos, Emich Gusztáv, Falk Miksa, Fluger Károly, Földváry Miklós, Gál Jenő* (felvinczi), *Gáll József, Gergelyi Tivadar, Gödl Károly, Gromon Dezső, Gutman Károly, György Endre, Harkányi Frigyes, Hegedüs József, Hegedüs Sándor, Hieronymi Károly, Horváth Géza, Horváth Gyula, Ivánka Imre, Izákovits Milán, Kazy János, b. Kemény Endre, Kégl György, Kovách László, Kőrösi Sándor, Krajtsik Ferencz, Krausz Lajos, Králitz Béla, Kricsfalusy Vilmos, Kubinyi Árpád, Latinovics Gábor, Latinovics János, Latkóczy Imre, Láng Lajos, Literáty Ödön, Lukács László, Mandel Pál, Mara Lőrincz, Matuska Péter, Mihajlovics János, Mohay Sándor, Molnár Antal* (szamosújvári), *Molnár Viktor, Münnich Aurél, Neppel Ferencz, b. Nyáry*

Digitized by Google

Béla, hg. Odescalchi Gyula, Ordódy Pál, Országh Sándor, b. Perényi Péter, Péchy Gábor, b. Podmaniczky Frigyes, Pogány Károly, Prileszky Tádé, Probstner Arthur, Pulszky Ágost, Rakovszky Géza, Rakovszky István, Rácz Athanáz, Rohonczy Gedeon, Rostaházy Kálmán, Roszival István, Rónay János, Schmidt Gyula, Sebő Imre, Simó Lajos, Stoll Károly, Szakáll Ferencz, Szathmáry György, Szathmáry Miklós, Szerb György, Széchényi Jenő, gr. Széchényi Tivadar, Szirmay Ödön, Szirmay Pál, Szitányi Bernát, Szivák Imre, Szlávy Olivér, Szomjas József, Szögyény Emil, Szögyény-Marich Géza, Sztojacskovics Sándor, Szunyogh Szabolcs, Tanárky Gedeon, Teleszky István, Tibád Antal, Tisza István, gr. Tisza Lajos, Ullmann Sándor, Urbanovszky Ernő, Vadnay Károly, Vámos Béla, Várady Gábor, Véghső Gellért, Visi Imre, Vizsolyi Gusztáv, Wahrmann Mór, b. Wasmer Adolf, b. Wodianer Albert, b. Wodianer Béla, Zalay István, Zichy Antal, Zsigmondy Vilmos, Zsilinszky Mihály, Abonyi Emil, Adaházy László, Andaházy Pál, Antal Gyula.

Távol voltak: *Babes Vincze, Baranyi Ödön, Bartha Miklós, gr. Batthyány László, Bausznern Guidó, Bay Barna, br. Bálintitt József, br. Bánffy Dániel, br. Bánffy György, Bende Imre, Beöthy Algernon, Berzeviczy Irnák, gr. Bethlen Gergely, gr. Bethlen Ödön, Békássy Gyula, Biasini Domokos, gr. Bissingen Ernő, Bittó Béni, Boda Vilmos, Bohus Zsigmond, Bornemissza Ádám, Bornemissza István, Bossányi László, Babics Zsigmond, Csávosy Béla, Cselkó Ignácz, Csúzy Pál, Cziple Zsigmond, Dacsó Pál, Dániel Pál, Dárdai Sándor, Dessewffy Kálmán. Dimitrievics Mihály, Dimitrievics Milos, Dobránszky Péter, Doda Traján, Domahidy István, Dőry Dénes, Eitner Sándor, Elekes György, gr. Esterházy Andor, Fabiny Teophil, Fackh Károly, Farkas Balázs, Fáy László, b. Fejérváry Géza, Ferencz József, Fodor József, Frölich Gusztáv, Gajári Ödön, Gál Péter, Goda Béla, Gosztonyi Sándor, Göndöcs Benedek, Gulácsy Dezső Gulácsy Gyula, Gull József, Gulner Gyula, Gurbán Konstantin, Gyapay Dénes, Győrffy Géza, Halassy Gyula, Halász Zsigmond, Halvax József, Harkányi Károly, Haviár Dániel, Hazay Ernő, Hámos László, Hevessy Bertalan, Horvát Boldizsár, Horváth Mór, gr. Horváth-Tholdy Lajos, gr. Hunyady László, br. Huszár Károly, Imrich János, Jakabffy István, Jókai Mór, Justh György, Kaiser János, Kajuch József, Kapisztóry Ferencz, gr. Karátsonyi Aladár, Kardos Kálmán, gr. Károlyi Sándor, Kaizer Miklós, gr. Keglevich István, b. Kemény Gábor, b. Kemény János, gr. Kinsky Jenő, Kiss Albert, Kiss Pál, Kovács Károly, Kuncz Adolf, Kürthy Sándor, Lázár Ernő, Lázár Mihály, Lehóczky Egyed, Lesskó István, Lészai Lajos, Lipovniczky Sándor, Lits Gyula, Lónyay Sándor, Lőrinczy György, Lükő Géza, Loncsarics Márk, Madarász Jenő, Majthényi Ádám, Matlekovits Sándor, Máday Lajos, b. Mednyánszky Ede, Meszlény Lajos, Micsky Lajos, Molnár Antal* (csáktornyai), *Mandics Péter, Milekics Czirill, Milics Miklós, Miskatovics József, Naddnyi Miklós, Neiszidler Károly, Nemény Ambrus, Nendtwich Károly, Németh Lipót, hg. Odescalchi Arthur, Orbán Balázs, Ónody Géza, őrgr. Pallavicini Sándor, Pap Elek, Pappszász György, Péchy Andor, Pilisy Nándor, Plachy Tamás, Popovics Vazul, Porubszky Jenő, Potoczky Dezső, Pulay Kornél, Pulszky Ferencz, Pulszky Károly, Pavics Ármin, Popovics István, Rakovszky György, Róth Ferencz, Román Sándor, Róth Pál, Rasics Stankó, Rukavina József, Sigmond Dezső, Simonyi Iván, Siskovich Tamás, Steinacker Ödön, Sliepcsevics Péter, Sram Lipót, Stekovics János, Sudarovics Hugó, Suvich József, Szabovljevics Mihály, Szabó László, Szalay Ödön, gr. Szapáry Gyula, Szemző Gyula, Szentiványi Árpád, Szentkirályi Albert, Szereday Aladár, gr. Széchényi Pál, Széll Kálmán, Sziklay Ede, Szilágyi Dezső, Szilágyi István, Szilágyi Virgil, Szily László, Szontágh Pál, id. gr. Teleki Domokos, ifj. gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Géza, gr. Teleki Samu, Thassy Géza, Tisza Kálmán, Tisza László, Tomcsányi László, Tóth Antal, gr. Török József, Török Zoltán, Trefort Ágost, Trucia Péter, Tulok Benő, Thaller Fülöp, Thanhoffer Milán, Tüköry Alajos, Ugron Ákos, Unger Alajos, Urányi Imre, Uzovics Pál, b. Üchtritz Zsigmond, Vadnay Andor, Vargics Imre, b. Vay Elemér, Veres József, Verhovay Gyula, Vuchetich István, Vukotinovich Lajos, gr. Wenckheim Frigyes, Wolff Károly, Zathureczky Gyula, Zeyk Dániel, Zeyk Károly, gr. Zichy Jenő, Zimándy Ignácz, Zsámbokréthy József, gr. Zselénszky Róbert, Zindl Antal, b. Zmajics Bertalan, Almásy Sándor, Amon Ede, gr. Andrássy Gyula, gr. Andrássy Manó, gr. Andrássy Tivadar, Apáthy István, Ábrahámffy Gyula, Ányos Tivadar.*

Elnök: T. ház! A jegyző urak számítása szerint 449 igazolt képviselő közül elnök nem szavazván, igennel szavazott 85, nemmel szavazott 129, távol volt 234 képviselő, e szerint Enyedi képviselő ur határozati javaslata 44 szótöbbséggel elvettetett.

Következik a törvényjavaslat részletes tárgyalása és pedig először a czím.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét, az 1. és 2. §-t, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak. Olvassa a 3. §-t).*

Digitized by Google

Búsbach Péter előadó: T. ház! E szakaszban a kölcsön tőkéje és kamataira évenként 41,343 frt van törlesztésül felvéve; a bizottság javaslata szerint ezen összeg helyett 37,994 frt teendő.

Elnök: Azt hiszem, a t. ház méltóztatik a bizottság javaslata szerint a 3. §-ban 41,343 frt helyett 37,994 frtot megállapítani. *(Elfogadjuk!)*

Tibád Antal jegyző *(olvassa a 4. §-t, mely észrevétel nélkül elfogadtatott. Olvassa az 5. §-t).*

Búsbach Péter előadó: T. ház! Az 5. §-nál a pénzügyi bizottság azt hozza javaslatba, hogy az igazságügyminister is, a ki szintén érdekelve van e törvényjavaslatnál, a végrehajtó ministerek közé szintén felvétessék. Ennélfogva az 5. §. igy szólana:

5. §.

„Ezen törvény végrehajtásával a pénzügyi, a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi és az igazságügyi ministerek bizatnak meg."

Elnök: E szerint az igazságügyminister is a végrehajtó ministerek közé felvétetik és az 5. §. az előadó ur által felolvasott szövegben fogadtatik el. Ezzel a törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

Következik a pénzügyi bizottság 411. számú jelentése a magyar királyi államvasutak fiumei állomásán szükségessé vált kiegészítési munkálatok költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában.

Ha a t. ház a jelentést felolvasottnak méltóztatik venni, *(Felolvasottnak vesszük!)* akkor a tárgyalást megnyitom, melyben az első szó az előadó urat illeti.

Lukács László előadó: A t. ház tagjai előtt bizonyára ismeretes az a körülmény, hogy Fiumében a szerint, a mint forgalom növekedett, időről-időre bizonyos forgalmi fennakadások, árútorlódások következtek be és sok panaszra adtak alkalmat. E körülmény részben a forgalom örvendetes emelkedésére, részben a kikötői és állomási berendezések meg nem felelő voltára vezethetők vissza. A t. kormány ezen torlódások megakadályozására tett bizonyos intézkedéseket, a mennyiben a költségvetés keretén belül tehetett, tapasztalta azonban azt, hogy ezen intézkedések a növekedő forgalommal szemben nem kielégítők. 1885 őszén a kedvező kivitel következtében az árútorlódás oly nagy mérveket öltött, hogy a kormány és mindazok, a kik e tény által érdekelve voltak, kénytelenek voltak belátni, hogy ezen bajokon végleg és gyökeresen segíteni kell. Ennek következtében a közlekedési minister ur a földmívelési minister urral egyetértve, vegyes bizottságot hivott össze, melynek feladatává tétetett megvizsgálni a tényállást és javaslatot terjeszteni az iránt, hogy mi módon lehetne segíteni a bajon. A bizottság a maga albizottságát a helyszinére kiküldvén, javaslatokat tett a kormánynak, a melyek általánosságban odairányultak, hogy a bajok megelőzése czéljából okvetetlenül szükséges, hogy a kikötői lerakodó hely és az indóház pályaudvara nagyobbíttassék, az azokhoz vezető vágányok szaporittassanak, megfelelő számú árúraktárak és a szükséges utak kiépittessenek és jó karban tartassanak.

Az egyes concrét javaslatok, melyeket a bizottság előterjesztett, nemcsak a közlekedési ministerium hatáskörébe tartoznak, hanem egyszersmind a földmívelési ministerium hatáskörébe is. Itt, e törvényjavaslat alkalmából azonban csak azon munkálatokra terjeszkedtünk ki, melyek a közlekedési tárcza körébe tartoznak és az állami vasutak terhére voltak létesítendők. Erre vonatkozólag előterjesztett munkálatok közül a közlekedési minister ur egyes munkálatok létrehozását az 1887-ik évre halasztotta, tekintettel arra, hogy azok hosszabb időt vették volna igénybe és az 1886-iki kivitel javára sem váltak volna. Voltak azonban egyes munkálatok, a melyek sürgőseknek tekintettek, nevezetesen, a melyek a pályaudvar nagyobbítása, továbbá a lerakodó helyek és vágányok és a szükséges átjáróknak, valamint a pályaudvarra szolgáló utaknak kiépítésére vonatkoztak. Ezeket a kormány, daczára annak, hogy költségvetési hitel rendelkezésére nem állott, a kényszerítő körülmények hatása alatt és a fenforgott bajokat és veszélyeket mérlegelve szükségesnek, kötelességének tartotta saját felelősségére még az 1886. év folyamán létesíteni. Ezen munkálatokból t. képviselőház és egy ideiglenes raktárnak szintén mulhatlanul szükségessé vált létesítéséből támadtak azon költségek, a melyeknek fedezéséről a jelen törvényjavaslat van hivatva gondoskodni és a melyek összegükben 170,000 frtot tesznek ki. Kéri pedig a kormány ezen fedezet megadását oly módon, hogy 70,000 frt erejéig póthitel engedélyeztessék az 1886. évi költségvetési törvény beruházásainak 11. czíméhez, a hátralevő összegre, vagyis 100,000 frtra pedig azon intézkedést kéri tétetni, hogy az 1886. évi költségvetési törvényben a duna-drávai vasnt elsőrangúvá tétele czéljából megszavazott 200,000 frtnak fel nem használt része, vagyis 100,000 frt fordittassék ezen fiumei munkálatok költségeinek fedezésére, illetve ezen összegre nézve az átruházási jog a kormánynak adassék meg.

A pénzügyi bizottság tárgyalván a törvényjavaslatot, daczára annak, hogy itt előirányzat nélküli költségekkel, illetőleg törvényileg nem engedélyezett munkálatokkal találkozott, mégis nem zárkózhatott el annak felismerése és belátása elől, hogy a t. kormány az említett intézkedésekkel a közgazdaságnak és a forgalomnak jelentékeny szolgálatokat tett. Szolgálatokat tett pedig első

Digitized by Google

sorban a kereskedelemnek, melyet megmentett azon károsodástól és kellemetlenségektől, a melyeknek az, azelőtt kitéve volt; szolgálatot tett az államkincstárnak, a midőn megmentette ezt azon kártérítési keresetektől, a milyenek korábban az államkincstár ellen épen a felmerült károsodások folytán indittattak; és végre szolgálatot tett Fiumének magának, a mennyiben emez egyedüli és az ország részéről oly sok áldozatot igényelt kikötőnknek komolyan veszélyeztetett jó hirnevét és kiviteli képességét megvédte. Ezen tekintetek által vezéreltetve a pénzügyi bizottság azon javaslatát terjeszti a t. képviselőház elé, hogy a kormány által tett intézkedéseket jóváhagyni, ennek a törvényjavaslat 1. §-ában kifejezést adni, egyebekben pedig a javaslatot ugy általánosságban mint részleteiben elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Gróf Apponyi Albert: T. képviselőház! Én meleg érdeklődéssel és rokonszenvvel viseltetem egyetlen tengerparti kikötőnknek felvirágzása iránt és minden arra szükséges, néha nagy áldozatokkal összekötött intézkedéshez rendesen hozzá is szoktam járulni, de t. képviselőház, nem vagyok abban a helyzetben, hogy ezt a javaslatot szavazatommal támogathassam. *(Helyeslés balfelől. Halljuk!)* Én, t. képviselőház, nem bocsátkozom az itt tett intézkedések hasznosságának és czélszerűségének érdemleges megvitatásába. A miért én ehhez a törvényjavaslathoz való hozzájárulásomat megtagadom, ez egyszerűen azon mód, a melyen az elénkbe jutott, mert ez egy lánczszemét képezi azon — ugy látszik — újabban pénzügyi rendszerré vált póthiteleknek, a melyekkel a törvényhozás költségmegszavazási joga illusoriussá tétetik és helyébe a kormánynak önkényszerű gazdálkodása lép. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Én elismerem, hogy előfordulhatnak oly esetek, midőn valamely előre nem látott csapás, vagy szükség beállása folytán parlamentáris kormány a maga felelősségére bizonyos meg nem szavazott összegeket folyóvá tenni, igénybe venni kénytelen, köteles; p. o. hogy ha valamely járvány kitörésének alkalmából a parlamentnek együtt nem léte idején a belügyminister rögtön kórházakat tart szükségesnek létesíteni, én azt hiszem, hogy a világnak minden parlamentje ezért meg fogja neki adni az absolutoriumot. De, t. képviselőház, a midőn magának az indokolásnak értelmében itt oly állapotokról van szó, a melyek az illető ministerium előtt már évek óta ismeretesek voltak, melyekkel a közlekedési ministerium, az indokolás szavai szerint ismételten foglalkozott, a melyek legújabban a mult év őszén acut jelleget öltöttek: akkor azt hiszem, hogy helyes munkabeosztás mellett, előrelátó intézkedési rendszer mellett az illetékes ministeriumok lettek volna abban a helyzetben, hogy kellő időben a törvényhozáshoz forduljanak a megkivántató összegek megszavazása végett.

Én nem akarom szavazatommal előmozdítani azon könnyű vérű praxis továbbterjesztését és folytatását, *(Élénk helyeslés balfelől)* mely szerint az egyedül igazolt indoknak, tudniillik az elutasíthatlan kényszernek létezése nélkül is a minister oly költekezéseket, melyeket csak a törvényhozás hozzájárulásával létesíthet, a maga felelőssége, illetőleg önkénye szerint létesít. Én ezért ily utólagos számlákat nem honorálok és e szempontból e törvényjavaslatot sem fogadhatom el. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Enyedi Lukács: T. ház! Csak egész röviden óhajtom szavazatomat gr. Apponyi Albert felszólalásával szemben indokolni *(Halljuk!)*

Én részemről ép oly határozottan elítélem a kormánynak azt a gyakorlatát, melynél fogva minduntalan póthitelkérésekkel jön a ház elé; elismerem azt, hogy a t. kormánynak ezt a kiadást esetleg költségvetésileg is lehetett volna előirányozni. De daczára ennek, elismerem azt, hogy a kormány, midőn felelős egyfelől azért, a mit tesz, másfelől felelős azért is, a mit elmulaszt és a midőn én itt az indokolásban azt látom, hogy a fiumei raktárak hiánya folytán a kormány kártérítési igényeknek volt kitéve, sőt a mint értesültem, tényleg kártérítési igényeket volt kénytelen kiegyenlíteni: az által, ha ennek az építkezésnek létesítését elhalasztotta volna, nem hasznot, hanem nézetem szerint kárt okozott volna. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ily körülmények között — melyeket kivételeseknek elismerek — és továbbá t. ház, mivel én abban a meggyőződésben vagyok, hogy ezek a befektetések Fiumében közgazdaságunk érdekében elkerülhetlenül szükségesek és meg vagyok győződve arról, hogy ha mezőgazdaságunk terményei Fiumében elhelyezést nem találván, leraktározhatók nem lettek volna és ez által, mielőtt tengerre szállíthatók lettek volna, romlásnak lettek volna kitéve és egyáltalában a fiumei kikötői forgalom akadályokba ütközött volna, ez sokkal nagyobb kárt okozott volna az országnak, mint a budgetjognak az a megsértése, mely e törvényjavaslatban — elismerem — határozottan fenforog; én a kért hitelt megszavazom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Csanády Sándor: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Sajnálatomat fejezem ki a felett, hogy az előttem szólott t. képviselő és elvbarátommal egy nézeten nem lehetek, *(Helyesles balfelől)* nem lehetek pedig azon oknál fogva, mert azon károsodás, mely talán a bekövetkezhető mulasztás mellett okoztatott volna a nemzetnek, nem equivalens azon kárral, melyet a kormány, a ministerium pénzbeli rendelkezéseknél az ilyen jogtiprással, önkénykedéssel tehet.

Digitized by Google

Ugyanazért én gróf Apponyi Albertnak nézetében osztozván, nem szavazom meg a törvényjavaslatot. *(Helyeslés balfelől.)*

Baross Gábor államtitkár: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Talán nem fog ártani, ha egészen szeliden és tiszteletteljesen tiltakozom az előttem szólott képviselő urnak súlyos vádjai ellen és azután áttérek a fölvilágosítás megadására, a mely, azt hiszem, elegendő lesz arra, hogy a közmunka- és közlekedési ministerium azon vádak terhe alól fölmentessék, mintha akár a ház budgetjogát sértette volna meg, akár pedig valamely oly eljárást követett volna, a mely megrovást érdemel. *(Halljuk!)*

Általában legyen szabad megjegyeznem, hogy ha a budgetjogot, valamint a háznak teljesen törvényszerű ellenőrzési jogát odáig méltóztatnak magyarázni, hogy a minister a saját felelősségére még oly intézkedést se legyen jogosítva megtenni, mely az állam érdekében feltétlenül szükséges és a melyre nézve a ministernek az előzetes parlamenti sanctió kikérésére alkalma nem volt, akkor — azt hiszem — a képviselőház nagyon messze menne ezen jog gyakorlásában.

Én, t. ház, bátor leszek bebizonyítani, hogy igenis az állam érdekében a közmunka- és közlekedési ministerium másképen nem intézkedhetett, mint a hogy történt és épen azért nemcsak azon sympathia, melylyel, azt hiszem, mindenki Fiume iránt viseltetik, hanem azon köteles gondoskodás is, melylyel a kormány Fiumét emelni és fejleszteni tartozik, elodázhatatlan kötelességévé tette a közmunka- és közlekedési ministernek, hogy ezen irányban legalább a legszerényebb határok közt intézkedjék.

Az 1885. év nyarán és őszén ismétlődtek azon szomorú körülmények, hogy a magyar államvasutak bizonyos állomásairól és hátpályáiról Fiume felé az árúfelvételt nagy torlódások következtében föl kellett függeszteni.

Ezen torlódások már előbb jelentkeztek és igaz, a ministerium már régebben foglalkozott azok orvoslásával; azonban orvosszerek nem állottak feltétlenül a ministerium rendelkezésére; nem állottak pedig azért, mert Fiumében a szükséges területet a tengertől kell elfoglalni s minden intézkedés, a mely ilyen terület elfoglalására irányul, nagy anyagi áldozatokat igényel. Ezen anyagi áldozatok évenkint nyilvánulnak a budgetben s ugyanazon évnek terhére, a melyről itt szó van, egy igen nevezetes feltöltés hozatott létre 480,000 forintnyi költséggel.

Miután terület nem volt s miután az árútorlódások ismétlődtek és nagy mérveket öltöttek és azt senki sem tagadhatja, hogy ezen árútorlodás a kormány politikájának, melylyel a forgalmat Fiume felé igyekszik terelni, igen ecclatáns eredményét bizonyítja, ennek következtében a közmunka- és közlekedési minister ur, egyetértve a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi minister urral, egyszer már alaposan megvizsgálni óhajtotta, hogy miként lehetne és pedig lehető olcsón, de lehetőleg alaposan segíteni azon bajon, a melyről az imént szólottam.

Akkor enquête hivatott össze, a mely a helyszinén tárgyalt és meghallgatott minden illetékes factort, a mely egy javaslatot dolgozott ki és azt a kormány elé terjesztette.

Február közepe táján megindultak a tárgyalások arra nézve, hogy melyek azon építkezések, a melyek feltétlenül szükségesek s mikép lehetne az azokra szükséges költségeket fedezni és melyek azok az építkezések, melyek a következő évre halaszthatók. Mikor ez megállapittatott, akkor a tárgyalás azon irányban is megindult, hogy a fedezet kérdése is tisztába hozassék, mert a ministerium nem akart oly helyzetbe jutni, melynél fogva újabb nagymérvű kiadások fedezetét legyen kénytelen kérni. Egyuttal azonban intézkedni kellett az építkezés iránt is, mert ha azon akadályok elhárítására szükséges intézkedések, melyeket az enquête javaslatba hozott és a kormány elfogadott, nem akkor hajthatnak végre, hogy azok már junius elején teljesen készen, rendelkezésre álljanak, az azon időben remény szerint bekövetkezendő nagyobb árúforgalom ismét azon bajokat fogja szülni, melyekkel az előtt szemben állottunk. Sürgősen kellett tehát intézkedni, hogy azon építkezések, a melyekről a javaslatban szó van, tényleg keresztül vitessenek. Midőn a kormány az intézkedések iránt tisztában volt, a törvényjavaslat elkészült, beterjesztése azonban a nyári szünidő miatt többé lehetséges nem volt. Azt pedig azt hiszem, senki sem fogja kivánhatni, hogy ezen körülmény miatt az építkezést elhalasztottuk és bevártuk volna azon időt, a midőn a törvényhozásnak alkalma van e javaslattal foglalkozni, hiszen a ministerium sietett a törvényjavaslatot a harmadik ülésszaknak mindjárt elején a t. ház elé terjeszteni.

Itt tehát rendkivül sürgős és az állam érdekében levő építkezésről van szó — a mit úgy hiszem, senki sem fog tagadhatni — másfelől pedig azon határozott nehézséggel állottunk szemben, mely a ministerium hatalma körén kivül esett, hogy a törvényjavaslatot, midőn az elkészült, a törvényhozás elé nem terjeszthette. Ennek következtében azt hiszem, senki sem vetheti a közlekedési ministerium szemére azt, hogy itt akár a budgetjogot sértette volna meg, akár oly eljárást követett volna, mely megrovandó. A kiadás pedig magában véve nagyon kicsiny. Az egész összeg 170,000 frt. Ebből nem kell fedezni az egész összeget készpénzzel, hanem csak 100,000 frtot hitel utján; fedezendő marad tehát 70,000 frt, ennek lényeges része a magyar államvasutak

Digitized by Google

ottani pályaházának kibővítésére szolgál, a másik része pedig — körülbelül 20,000 frt — ideiglenes raktár építésére lesz szükséges. És miért váltak ez építkezések szükségessé? Azért, mert ha nem szaporítjuk a pályaudvar hálózatát 9 vágánynyal, kénytelenek lettünk volna a forgalmat ismét megszorítani, mert az volt az egyik főok és nehézség Fiumében. Ha pedig a raktárt nem építjük ki, esetleg igen nagy bajnak tettük volna ki magunkat. Ugyanis tavaszszal, midőn a repczeszállítás bekövetkezik, esős idő alkalmával nem lehet csak ponyvával betakarni a repczét; már az előbbi évek tapasztalata is bizonyította, hogy az esős idő roppant károkat okozott; ezért egy szín építéséről kellett gondoskodni, melynek költsége 20,000 frt. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mit a ministerium mint fedezendő kiadást bejelent, az összesen 70,000 frt.

Tekintettel azon fontosságra, a melylyel ezen összeg eredményében bir és tekintettel azon indokokra, a melyeket már az előadó ur is kifejtett, kérem a t. házat, hogy ezuttal ugy mint javasolva van, a közlekedési ministerium eljárását helyeselve, a törvényjavaslatot elfogadni méltóztassék. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Minthogy az előadó ur sem kiván szólni, következik a szavazás. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a tárgyalás alatt levő törvény javaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? Kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége a törvényjavaslatot általánosságban elfogadja.

Következik a részletes tárgyalás, először is a törvényjavaslat czíme.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét és egyes szakaszait, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak).*

Elnök: E szerint a törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

Következik a napirend utolsó tárgya: A pénzügyi bizottság jelentése „a budapesti fővárosi m. kir. államrendőrség főkapitányi hivatala részére Budapesten megveendő házról, valamint annak megvételére, átalakítása és berendezésére szükséges kölcsön felvételének engedélyezéséről" szóló törvényjavaslat tárgyában. A jelentést, azt hiszem méltóztatnak felolvasottnak tekinteni. *(Helyeslés.)* Ennélfogva az általános vitát megnyitom. Az első szó az előadó urat illeti.

Rakovszky István előadó: Azon épület bérleti szerződése, melyben jelenleg a fővárosi rendőrség főkapitányi hivatala elhelyezve van, 1877. április 30-án lejár; szükségessé vált tehát ennek következtében a főkapitányságujabb elhelyezéséről gondoskodni. Méltóztatik a t. ház az indokolásból és a pénzügyi bizottság jelentéséből tudni azt, hogy a kormány első sorban bérlet utján kivánt intézkedni a főkapitányság elhelyezéséről és az alkalmas épületek legolcsóbbjáért 34,359 frtnyi bért kértek, ezen kivül szükséges lett volna legalább is 40,000 frt az átalakításra és esetleg bérszerződés lejárta után a visszaalakításra. Igy tehát tekintettel a nagy költségekre czélszerűbbnek mutatkozott az, hogy a főkapitányság elhelyezése alkalmas épület megvásárlása által biztosíttassék. A tárgyalások folytán, melyek e czélból megindíttattak, a felajánlott épületek közt úgy fekvésére nézve, mint egészségi és építési szempontból legalkalmasabbnak mutatkozott azon épület, a mely régebben az ugynevezett „Európa szálloda" czímén volt ismeretes. Ennek megvételére kér e törvényjavaslatban a belügyminister felhatalmazást s az 515,000 frtnyi vételárt a pénzügyi bizottság, tekintve az épület alkalmas voltát is, méltányosnak találta s a megvásárlást helyesnek és czélszerűnek itélte.

A vétel alkalmával a belügyministerium egyuttal gondoskodni kiván a beruházási és berendezési költségekről is; az ezekkel együtt szükségessé vált s kölcsön felveendő összegnek kamat- és tőketörlesztési évi járuléka évenként összesen csak 750 frttal nagyobb, mint azon összegek, melyeket a belügyminister a jelen helyiségek béréért a tisztviselők szállásbérével s más kiadásokkal együtt fizetni kénytelen.

Azonban e 750 frtnyi összeg is egészen elenyészik, ha számba vesszük azt, hogy a bérleti árak folytonosan emelkednek és a mint bátor voltam jelenteni, a szükséges helyiségek bérbevétele már most is tetemesen drágább lett volna 33,000 frtnál. Az épület továbbá a törvényjavaslat szerint a felveendő kölcsön törlesztése után 50 év mulva az állam értékes ingatlan birtokába jut — s az évi bérfizetés közelezettsége is annak idejében megszünik. A bizottság helyesnek találja ezenkivül még azon intézkedést is, hogy ezen épületben együttesen nemcsak a főkapitányi hivatal, hanem a detectiv-osztály és a bűnügyi osztály főnöke és a bejelentési hivatal is elhelyezve lesznek, kik eddig külön helyiségben voltak s kiknek a központban egyesitése szolgálati szempontból igen szükséges.

Kötelességem még jelenteni azt, hogy a törvényjavaslatban jelzett kölcsönnel szemben minő állást foglal el a pénzügyi bizottság *(Halljuk!)* A javaslat szerint névleg 600,000, tényleg pedig 582,000 frt után fizetendő 33,000 frtnyi évi járulék 5½, illetőleg 5·67%-nak felel meg s e törlesztési százalékot méltányosnak találja a bizottság. Ezeknek következtében a pénzügyi bizottság a törvényjavaslatban tervezett intézkedéseket közszolgálati szempontból előnyöseknek és pénzügyi szempontból is czélszerűeknek találván, ugy az épület megvételének, mint a kölcsön-ügylet meg-

Digitized by Google

kötésének engedélyezését ajánlja a t. háznak *(Helyeslés.)*

Thaly Kálmán: Én, t. ház, azon indokoknál fogva, melyeket a t. előadó ur előadott és melyek az indokolásban foglaltatnak, sem magát a hitelműveletet, sem annak a háznak államrendőrségi czélokra való megvásárlását nem ellenzem, sőt szavazatommal támogatom. Azonban felszólalok egy oly körülmény miatt, a melyre nézve óhajtanám, ha a belügyminister ur nyilatkoznék. A pénzügyi bizottság jelentése szerint ugyanis 67,000 frt van felvéve átalakításokra és beruházásokra. Úgy vagyok azonban értesülve, hogy a belügyminister ur a pénzügyi bizottságban oda nyilatkozott, hogy az átalakítási tervezet még nincs annyira készen, hogy az bemutatható lett volna. Én ugyan óhajtottam volna, hogy e tervezet beadassék és megvitattassék és pedig azért, mert úgy az ujonnan emelt állami épületeknél, mint az adaptáltaknál gyakran tapasztaltuk azt, hogy még egyes miniszteriumokban is egyes magasabb állásu állami tisztviselők, nem ritkán ministerek is, másutt törvényszéki elnökök oly tágas helyiségeket foglaltak el szállásokúl, hogy a tulajdonképeni hivatalos helyiségek összeszorultak. Van példa rá, hogy a fővárosban emelt egyik legfényesebb ministeri palota két év eltelte után szűknek bizonyult s ezért kénytelen volt az illető minisiterium a szomszédházakat haszonbérbe venni. Ennek oka pedig az, hogy a ministerium vezetői maguk oly kényelmesen helyezkedtek el, hogy az őket díjosztály szerint megillető magánszállási illetményen felül oly helyiségeket foglaltak el, melyek hivatalos helyiségekre lennének felhasználandók. Ezen előterjesztés szerint három tisztviselő fog a rendőrségi palotában lakni. Nem kifogásolom ezt, mert elismerem, hogy szükséges lehet egyes állami tisztviselő benlakása. Azonban figyelmébe ajánlom a t. háznak azt a körülményt, hogy az indokolás szerint a belügyminister ur a főkapitány szállásbérét 600, a gondnokét 250 és a bünügyi osztály vezetőjének szállásbérét 400 frttal vette számításba. Én, t. ház, azt óhajtom, hogy a belügyminister ur gondoskodjék arról, hogy ezen tisztviselők által a budapesti szállás-értékeket véve alapúl, 1250 frtnál nagyobb értékű szállások ne foglaltassanak el, nehogy maholnap egyes tisztviselőknek túlterjeszkedése folytán a tulajdonképeni hivatalos helyiségek szűkek legyenek és idővel pótbérleteket kelljen kötni. Ha a t. belügyminister ur biztosít minket arról, hogy a tisztviselői lakásokúl elfoglalandó helyiségek nem fognak túlterjeszkedni az illető tisztviselőket díjosztályaik szerint megillető lakrészeken, annál inkább kész vagyok részemről és készek lesznek azok, kik vélem egy nézeten vannak, a törvényjavaslat elfogadni. *(Helyeslés szélső balfelől.)*

Tisza Kálmán miniszterelnök: Én a felvetett kérdésre csak igen röviden kivánok felelni. Arról, hogy az illető elhelyezendő tisztviselők szállása nem lesz nagyobb értékű, mint a milyen szállást a lakbérilletményért kapni lehet, igy általánosságban jótállani nem lehet, mert pl. Budapest fővárosában, ha azon hivatalnok nem lakik hivatalos kötelességénél fogva a hivatali épületben, veheti lakását valamely külvárosban; ott bizonyosan azon fizetésért két akkora szállást kap, mint a városnak valamely drágább részében. Ily módon tehát ezt mint positiv mértéket odaállítani nem lehet. De azért biztosíthatom a t. képviselő urat és a t. házat, hogy azon hivatalok, melyek ki vannak jelölve, el fognak férni és hogy semmi esetre a hivatalnokok lakásainak nagysága által a hivatalos helyiségeket megszoríttatni nem engedem. *(Helyeslés.)*

Többet ez alkalommal nem mondhatok s kérem a t. házat, méltóztassék a törvényjavaslatot elfogadni.

B. Lipthay Béla: T. ház! Az igen t. minister ur imént tett nyilatkozata teljes megnyugvást szolgáltat arra, miszerint a helyiségek, a melyek rendelkezésére bocsáttatni fognak, czélszerüen fognak kijeföltetni s én megvallom, mikor felszólalok, nemis ezen része a kérdésnek az, mely engem foglalkoztat, mert magam részéről úgy fogom fel a helyzetet, hogy a képviselőház egyes épületek mikénti belső felhasználásának kérdésébe nem bocsátkozik, hanem eleget tesz kötelességének akkor, ha általánosságban ez irányban is takarékosságra inti a kormányt. A most felvetett kérdésre adott válasz tehát engem teljesen megnyugtatott. De nem vagyok oly szerencsés helyzetben, hogy engem megnyugtasson maga a törvényjavaslat. *(Helyeslés balfelől.)* Sajnálom, hogy a vagyonbukás statistikája ez országban és azon indokok, melyek a vagyonon a károkat okozzák, teljesen és alaposan kiderítve nincsenek; de mégis az, a mennyit erre vonatkozólag nagyjából tudunk, kétséget nem enged az iránt, hogy a vagyonbukásnak egyik nagy és igen gyakori oka az, hogy az, a ki kellő pénzerővel nem bir, acquisitióba bocsátkozik, a mint ez különösen a mi gazdaközönségünknek majdnem mondhatnám általános hibája. Hasonló hibát látok abban, hogy az állam, mely kellő pénzerővel nem bir, acquisitiók által kiván állapotán javítani és mint itt látjuk, újabb költségeket hárít az országra. Én ezen alkalommal is megjegyzendőnek tartom azt, hogy ilyen pénzügyi kimutatásoknál, mint a jelen esetben, bizonyos önámítással találkozunk. Rámutatnak ugyanis arra, hogy egy alkalmas bérhelyiség megszerzésére, summo calculo mennyi szükséges — itt például azt mondják, hogy 34,000 frt lett volna a legjutányosabb bérlet — de mindig számításon

Digitized by Google

kivül hagyatik azon körülmény, hogy azon 34,000 frt állami adóval is terhelve lévén, legalább is 10—12 ezer forint különbözet veendő számításba. De ehhez még egy másik körülmény is járul, a mely miatt én a törvényjavaslatot, mint olyant, el nem fogadhatom és ez a kényszerhelyzet.

Én azt hiszem, hogy magánember is, a ki egy nagyobb szállást akar felvenni, oly időben néz új szállás után, a melyben legalább is választása van.

Ime a törvényjavaslat indokolásából megtudjuk azt, hogy 1887 április elsején lejár a bérszerződés és most deczember 17-én azt kérdezik a képviselőháztól: elfogadja-e a törvényjavaslatot, vagy sem? Mit kivánnak tehát tőlünk? Azt, hogy vagy mondjuk ki, hogy az állami rendőrségnek már most egyáltalában ne legyen helyisége — mert ez áll be, ha meg nem szavazzuk a javaslatot — vagy fogadjuk el az előterjesztést és nyugodjunk bele, hogy jobb, czélszerűbb, olcsóbb helyiséget nem lehetett volna találni, a miről behatóbb meggyőződést szerezni most egyáltalában nem lehet. Azok, a kik a kormány intézkedései iránt oly vak bizalommal viseltetnek, hogy teljesen meg vannak arról győződve, hogy ez eljárás csakugyan megfelel pénzügyi helyzetnek, megszavazhatják a javaslatot. De másrészről igen alaposnak vélem azon deductiót, hogy a kiben viszont ily vak bizalom nincs meg, annak megszavazásától tartózkodjék. Én ezért a törvényjavaslatot részemről el nem fogadom. *(Élénk helyeslés a bal- és szlső balon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Tisza Kálmán ministerelnök: Mindenekelőtt arra kivánok észrevételt tenni. a mit az előttem szólott t. képviselő ur felhozott az iránt, hogy az adókimaradás-hiányt, az épület fentartása pedig, mint minden épületnél, ugy itt is, bizonyos költséget fog okozni. Hisz ez nagyon természetes, ezt indokolni, magyarázgatni nem is szükséges. De én azon meggyőződésben vagyok, hogy mindezen hiányokat kárpótolja két körülmény: az egyik az, mely éveken át jelentkezik, hogy t. i. nem kell majd minden új bérletnél az új bérhelyiséget adaptálni s a régit az azelőtti állapotban visszahelyezni, a mi pedig a bérben levő ily állami hivataloknál mindig igen nagy összegeket szokott elnyelni.

A másik körülmény az, hogy ez uton egy a mostaninál alig nagyobb évi teher mellett az állam egy ház tulajdonába jut; és igy — igaz, hogy nem mi, hanem az utánunk következők — az egész elhelyezési tehertől megszabadulnak, mig a bérletbe vétel által minden elköltött krajczár tökéletesen elvész. Ez a másik, a mi az itt felhozottakkal szemben, mint conpensátió feltünik.

A t. képviselő ur említette a kényszerhelyzetet, mely — már most látom — mintegy kiadott jelszó lesz és azt mondotta, hogy magános ember is, ha áprilisban ki kell mennie a lakásból, nem novemberben gondoskodik új bérletről.

T. ház! Az indokolásban nincs ugyan megjelölve a napja, de azt igenis igazolja, hogy a bérletről nem novemberben kezdtem gondolkozni. A mint kitünt, hogy ama helyiségben, melyben a főkapitányság el van helyezve s mely ellen ugy egészségügyi, mint más szempontokból oly régen emelnek már kifogást, a rendőrségnek ideiglenes ottmaradása csak ugy válnék lehetségessé, ha az eddigi bér bizonyos, meglehetős nagy összeggel fölemeltetnék: én mindjárt felhivást tettem közzé, hogy ajánljanak bérbevehető épületeket. Ilyen czélra ajánltatott nagy számú épület, gondolom husz vagy azon túl. Ezek egyenként mind megnézettek s mindegyikére nézve, mely csak némileg is alkalmasnak mutatkozott, megpróbáltatott, hogy minő bért követelnek érte. Azok között, a melyek alkalmasak lettek volna, a legjutányosabb bérletár volt 34,359 frt. s bele kellett volna építeni, tehát a kincstárra nézve sárba dobni, mert mikor a bérlet letelik, elveszett az a pénz, 40,000 frtot.

Midőn arról meggyőződtem, ismét tudakozódtam, fölszólításokat is intéztem, még pedig elég nyiltan, megvételre való helyiségek iránt. Akkor ismét kiválasztatott három, a megjelöltek közül. Mind a három megbiráltatott építészeti, egészségügyi és hivatali szempontból. Mikor mindezek megtörténtek, meggyőződést szereztem magamnak a különböző épületek vételára felől is s mindezen eljárás után végül kiderült az, hogy az itt ajánlott épület vételképen legjutányosabb, az elhelyezésre legjobb, mert világos helyiségei vannak s egészségi szempontból is mindeneknek fölötte áll, akkor határoztam el magamat, hogy a törvényhozáshoz járuljak azzal, hogy engem ezen épület megvételére a t. ház felhatalmazni méltóztassék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Természetesen a vételárnak a kölcsön feltételeinek megállapítása stb. időt vettek igénybe. Ha javaslattal jöttem volna a képviselőház elé a nélkül, hogy mindezt tudjam, azt mondották volna a képviselő urak a túloldalról: ime, a minister vakon követel tőlünk szavazatot, mert maga sem tudja még positive, hogy mily összegre van szüksége; s most, midőn ezt kimutattam, azt mondják, hogy kényszerhelyzetet teremtettem és vak bizalom alapján kérek szavazatot. *(Közbeszólás a szélső baloldalról: Ugyis van!)*

Már bocsánatot kérek, képviselő urak, én kérem a megszavazást a bizottság véleményének alapján és miután kimutattam az indokolásban, hogy minden lehetőt megtettem, hogy jól legyen megválasztva a hely, positiv számokkal álltam a képviselőház elé. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Ha az előadó ur nem kiván szólani,

Digitized by Google

a tanácskozást befejezettnek jelentem ki és kérdem a t. házat: méltóztatik-e a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a törvényjavaslat általánosságban elfogadtatik.

Következik a részletes tárgyalás.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslat címét, az 1., 2. §-t, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak; olvassa a 3. §-t.)*

Rakovszky István előadó: T. ház! A pénzügyi bizottság jelentésében, a hol a 3. §-ra vonatkozólag új szöveg ajánltatik, iráshiba csuszván be, bátor vagyok világosabb szövegezés végett újabb szerkezetet ajánlani. Érdemileg nincsen eltérés, de irályi szempontból világosabb lesz a szöveg, ha a 3. §. az ajánlott módosítás szerint fogadtatik el. *(Halljuk!)* Az új szöveg ez lenne:

„Az 1. §-ban jelzett ügyletek és az arra vonatkozó összes iratok bélyeg- és illetékmentességben részesíttetnek. Az adás-vételi ügylet a fővárosi átiratási díj alól is mentesíttetik.“ *(Helyeslés.)* Kérem a t. házat, méltóztassék ezen módosítást elfogadni. *(Elfogadjuk!)*

Elnök: T. ház! Az előadó ur a 3. §. szövege helyett egy, azzal lényegére nézve azonos új szöveget hoz javaslatba. Azt hiszem, a t. ház, az előadó ur által javasolt új szöveget fogadja el. *(Elfogadjuk.)* Elfogadtatik.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a 4. §-t).*

Elnök: Elfogadtatik. E szerint a törvényjavaslat részleteiben is el lévén fogadva, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tüzetik ki.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Én arról kivánom a t. házat értesíteni, hogy részünkről újabb javaslattal nem szándékozunk most a t. ház, elébe lépni és azt gondoljuk, hogy felhatalmaztatván az elnök, ugy mint máskor is, hogy esetleges főrendi izenetek kihirdetése vagy bizottsági jelentések beterjesztése végett, de csakis ezek végett, az ülést bármikor is összehivhassa; most ki lehetne mondani, hogy ha holnap a ma elfogadott törvényjavaslatok feletti szavazás megtörtént, azután érdemleges, vagyis tárgyalásra hivatott ülés jövő évi január 8-ig nem fog tartatni. *(Helyeslés)*

Kérem a t. házat, méltóztassék ebbe belenyugodni. *(Elfogadjuk!)*

Elnök: T. ház! Ha méltóztatik a ministerelnök ur javaslatát elfogadni, akkor azt hiszem, legczélszerűbb lenne holnap ülést tartanunk, melyben a mai nap elfogadott törvényjavaslat harmadszori megszavazása és a 28. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása lenne napirenden.

Gondolom, méltóztatik a t. ház, egyszersmind már most kimondani azt, hogy a holnapi ülésen túl 1887. évi január 8-ig érdemleges ülést nem tartanánk és ezen idő alatt csupán az esetleg beadandó bizottsági jelentések, főrendiházi izenetek, ministeri beterjesztések vagy más hasonlók átvétele végett lehetne ülést összehivni, mire az elnökség felhatalmaztatnék. *(Helyeslés.)*

Ha ehhez méltóztatik hozzájárulni, ezt határozatul kimondom.

A holnapi ülést, minthogy a főrendiház ülése 12 órára van kitűzve, azt hiszem, legczélszerűbb lesz 11 órakor kezdenünk. *(Helyeslés.)*

A mai ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 15 perczkor.)

Digitized by Google

293. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi deczember hó 18-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Az indítvány- és interpellatiós könyv felolvasása. A mult ülésen elfogadott két törvényjavaslat végmegszavazása; az erre vonatkozó jegyzőkönyvi pontok hitelesítése. A kérvények 28. sorjegyzékének tárgyalása. Elnök előterjesztése a napirendre nézve. Hodossy Imre, gróf Apponyi Albert, Komlóssy Ferencz és Pap Elek interpellatiója. Elnök üdvözlése az ünnepek alkalmából.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, gr. Széchényi Pál, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Géza, Fabiny Theophil, Bedekovich Kálmán, b. Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Zsilinszky Mihály jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket Zay Adolf jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a deczember hó 17-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Az elnökségnek előterjesztése nincs.

Más előterjesztések sem lévén bejelentve, következik az indítvány- és interpellátiós-könyv felolvasása.

Tibád Antal jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincs; ellenben az interpellátiókönyvben következő újabb bejegyzések foglaltatnak:

Deczember 17. Hódossy Imre: a Hont vármegyében vád alá helyezett több tisztviselő ügyében. A belügyministerhez.

Deczember 17. Apponyi Albert gróf: a választási visszaélésekre vonatkozó törvényhozási intézkedések tárgyában. A ministerelnökhez, mint belügyminister.

Deczember 17. Dr. Komlóssy Ferencz: a fővárosban felállított Mayer-féle árvaház ügyében. A belügyministerhez.

Deczember 18. Pap Elek: az 1881. évi LII. törvényczikk rendelkezéseinek az ideiglenes adómentességre vonatkozólag Nádudvar, Püspök-Ladány, Tiszafüred, Nagyivány, Karczag, Kis-Ujszállás, Túrkeve és Déva-Ványa községek és városok ármentesítésére való kiterjesztése ügyében. A pénzügyminister urhoz.

Deczember 18. Komlóssy Ferencz: A Budapesten felállítandó zsidó gymnasium iránt. A vallás- és közoktatásügyi ministerhez.

Elnök: A képviselő urak az ülés végén fogják interpellátióikat előterjeszteni. Következik a napirend szerint az igazságügyi magyar királyi ministeriumnak a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi magyar királyi ministerium részére Budapesten épülő államépületben való elhelyezéséről és a többköltség fedezésére szükségelt póthitelről szóló törvényjavaslatnak harmadszori felolvasása.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t házat, méltóztatik-e a most felolvasott törvényjavaslatot végszövegezésében is megszavazni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége elfogadta a törvényjavaslatot és igy az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett át fog küldetni a főrendiházhoz.

Következik a magyar királyi államvasutak fiumei állomásán szükségessé vált kiegészítési munkálatok költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Digitized by Google

Tibád Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a felolvasott törvényjavaslatot végszövegezésében megszavazni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon t. képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége elfogadta a törvényjavaslatot és igy az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz át fog küldetni.

Következik a budapesti fővárosi magyar királyi államrendőrség főkapitányi kivatala részére Budapesten megveendő házról, valamint annak megvételére, átalakítása és berendezésére szükséges kölcsön fölvételének engedélyezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a felolvasott törvényjavaslatot harmadszori felolvasásában is megszavazni: igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, kik a törvényjavaslatot megszavazzák, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége megszavazta a törvényjavaslatot s igy az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz szokott módon átküldetni határoztatik.

Kérem a t. házat, méltóztassék a jegyzőkönyvnek a harmadszori megszavazásra vonatkozó három pontját azonnal hitelesíteni, hogy átküldhetők legyenek.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a jegyzőkönyv illető pontjait).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvnek ezen három pontját hitelesítettnek jelentem ki.

Következik a napirend szerint a 28. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása.

Tibád Antal jegyző *(olvassa):* Papp Bertalan ungvári királyi járásbirósági irnok 25 évi közszolgálat alapján, kegyelmi uton 300 forint évi nyugdíjt kér.

Vámos Béla, a kérvényi bizottság előadója: T. képviselőház! E kérvényre a kérvényi bizottság határozati javaslata a következő: kiadatik az igazságügyministernek.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a kérvény kiadatik az igazságügyministernek.

Tibád Antal jegyző *(olvassa):* Szapáryfalva község lakosai, a kincstár által telepítési czélból átengedett földterület váltságdíja törlesztésének végleges elengedését kérik.

Vámos Béla, a kérvényi bizottság előadója: Szapáryfalva község Krassó-Szörény megyében 1881-ben keletkezett kincstári telepítés folytán Albrechtsdorf községnek, a mely község 1876-ban árviz által elöntetett, lakosaiból. Azon terület, melyet ez a község települ nyert, oly mostoha s a gazdálkodásra és föld felhasználására e község gyenge munkaereje miatt oly kevéssé van képesítve, hogy létfentartása tekintetében van megtámadva, ha kedvezményekben a kincstár részéről nem részesül. Kedvezményül magát a földet kéri e telepítvényes közeg.

A kérvényi bizottság e kérelemmel szemben a következő határozati javaslatot ajánlja elfogadásra: A kérvény kiadatik a pénzügyministernek az ügy megvizsgálása és ahhoz képest történendő további eljárás végett. *(Helyeslés.)*

Thaly Kámán: T. ház! *(Halljuk!)* Ez a község Szapáryfalva — melynek lakosai itt a t. házhoz kérvényeznek, egyike azon telepeknek, melyek nagy remények között indultak meg, azonban részint a természeti csapások mostohaságai, részint pedig a talaj terméketlensége miatt e szép remények mihamarább lelohadtak és bár a lakosság a legnagyobb szorgalmat fejti ki, mégis alig-alig létezhetik ott és existentiája ugyszólván évről-évre veszélyeztetve van. Ezen község annál nevezetesebb és annál inkább figyelmet érdemel, minthogy lakosai magyarokból állanak és az idegen nemzetiségek közé beékelve, mintegy szigetet képeznek ott s igy saját fajunk, saját vérünk lévén, természetes, hogy kötelességünk, a mennyire tehetjük, ezen lakosok s a község fennállása iránt tekintettel, gondoskodással lenni.

A lakosság kérvénye felhozza, részletesen ismertetve a helyzetet, a bajokat s azoknak egyes tüneteit. Említve van ott az iskola-ügy is, hogy annak terheit nem képesek a lakosok szegénysége miatt, épen mert sok csapással sujtattak, olykép teljesíteni, a mint óhajtanák. A tanköteles gyermekek egész tömege van egy szűk helyiségbe összezsufolva, szóval a helység jelenlegi állapotának a kérvény szánalmas képét nyujtja. Ha maholnap megkezdődvén a törlesztés visszafizetése, a melylyel a kincstárnak a kapott földekért tartoznak, a végrehajtások ellenünk netán foganatositattani fognak, kétségtelen, hogy az egész szép remények között megalakult község, e szép magyar telep el fog pusztulni.

A midőn én egyebet nem tehetek, minthogy elfogadjam a kérvényi bizottság javaslatát, azt t. i., hogy a minister vizsgálja meg behatóan az állapotokat, egyuttal azért szólalok fel, hogy ezen tekinteteket, a melyeket röviden bátor voltam hangsúlyozni, a t. pénzügyminister ur figyelmébe ajánljam és azon község lakosai iránt lehetőleg kiméletes és méltányos eljárást iparkodjam lelkére kötni. *(Helyeslés.)*

Magára a kérvényre nézve, még csak az adatok hivatalosan megvizsgálva, nem igazoltattak, természetesen nem lehetne a t. háznak ugy intézkedni, hogy mindaz, a mit a lakosok kérnek, életbe léptettessék, én azonban tudakozódván az ottani állapotok iránt, értesülésem — mely ugyan

Digitized by Google

magánértesülés, de meglehetősen hiteles kútforrásból van merítve, oda vezet, hogy a kérvényben említett állapotok legalább nagyobbrészben valóságon alapulnak és igy igen kérem a t. pénzügyminister urat, méltóztassék az indítványozott vizsgálatot minél hamarább megejteni s annak eredményéhez képest lehetőleg akként intézkedni, hogy ott levő véreink helyzete megkönnyittessék, hogy e magyar telep, a mely ott igen fontos nemzeti hivatást teljesit, ne pusztuljon el, hanem inkább felvirágozzék. *(Helyeslés.)*

Azt gondolom, hogy ezt pártkülönbség nélkül mindnyájan óhajtjuk s azért a t. pénzügyminister ur az egész ház óhajtását fogja teljesíteni, ha ekkép jár el. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Maga a határozati javaslat nem támadtatván meg, azt hiszem kijelenthetem, miszerint a kérvény a pénzügyministernek adatik ki, az ügy megvizsgálása és ahhoz képest történendő további eljárás végett.

Tibád Antal jegyző *(olvassa Vajka, Doborgaz és Kesselczés községek közbirtokosságának kérvényét)*.

Vámos Béla előadó: T. ház! Ámbár a kérvény tárgyában az arra illetékes hatóság jogérvényesen határozott, mindazáltal tekintetbe véve, hogy a kérvényezők a kérdéses területet inkább készek felosztani, hogy sem magukat az erdőgazdasági kényszernek alávessék és e szándékukat a törvényhatósági bizottságnak már be is jelentették, hogy a felülvizsgálat lehetővé tétessék az irányban, vajjon ezen szándékoknak nincsenek-e törvényben gyökerező akadályai s hogy ezen szándék keresztülvitele lehetséges-e, továbbá vajjon nem volna-e czélszerű az erdőgazdasági kényszert ez időben beszüntetni, hogy az a jövőben foganatba vehető és az ahhoz kapcsolt gazdasági czél elérhető legyen.

Mindezt tekintetbe véve, ebben az ügyben a kérvenyi bizottság következő határozatot hozta: A kérvény kiadatik a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministeriumnak.

Bittó Béni: T. ház! Méltóztassanak megengedni, hogy helyismereteim alapján egy pár szóval megvilágositsam a kérvény tartalmát. *(Halljuk!)*

Ezek a közbirtokosságok a határrendezést és commassatiót már több év óta végrehajtották. Földjeik és határaik a Duna bal- és jobbpartjára terjednek ki, ott a jobbpartnak iránya elfajult és a Duna folyása ugynevezett vesszősöket képez. Mikor a községek a commassatiót végrehajtották, ezen vesszősök magánbirtokosoknak nem voltak kioszthatók azért, mert ezen birtokok bizonytalanok, a mennyiben ma vannak, holnap nincsenek, mert a legelső jeges Dunaáradás elsodorhatja azokat és helyettök mások támadnak. Ezen területeket tehát a közbirtokosok ki nem oszthatták, hanem közösen használják a mai napig is, egyrészüket legeltetési czélokra, másik részöket pedig bokorvágásra.

Jött az 1879. XXXII. t.-cz., azaz az ugynevezett erdőtörvény és minden ember meg volt lepve, mikor az erdészeti tisztviselők kijöttek a helyszinére, vizsgálatot tartottak és azzal fenyegették a közbirtokosokat, hogy ezen területeket az erdészeti törvény szerint gazdasági üzem alá kell vonni.

A közbirtokosság megtette a szükséges bejelentéseket s a megyei közigazgatási bizottság erdészeti osztálya azt határozta első fokban, hogy igaz, ezen területek először igen rossz talajjal birnak, többnyire kavics-hordalékból állanak, igaz, hogy bizonytalan fennállásuak, de ha a Duna szabályozása folytán ezen birtokok biztossága meg lesz állapítva, akkor lehet őket erdőüzem alá venni és addig ideiglenesen üzem alá kell venni. E határozat mindenkit megbotránkoztatott, mert először olyan feltételtől tenni függővé valamit, mely feltételeknek hatályát ma senki sem ítélheti meg, hogy t. i. a Duna szabályozása biztosabbá teszi-e a birtokot, másodszor a talaj csak olyan marad, mert csak bokor van rajta s mégis ideiglenes erdőüzem alá rendelni e területeket, az valóban megbotránkoztató. Appellál tehát a közbirtokosság a ministeriumhoz.

A ministerium a közigazgatási bizottság határozatát helyben hagyta. Ezt nem veszem rossz néven, mert a ministerium nem ismerheti a helyi viszonyokat. Már most ugy áll a kérdés: vannak — mint mondám — közbirtokossági közös birtokok, melyeket felosztani de facto nem lehet azért, mert ha ma felosztják, holnap vagy egy esztendő mulva az egyiknek lesz, a másiknak nem lesz birtoka. De tulajdonképen nem is erdő az, nem is volt erdő soha, szálfa növesztés ott nem is lehet és remény sincs reá, hogy az valaha sikerüljön, mert az mind kavicsos föld.

Harmadszor állattenyésztési czélokra használják azon területeket, marhalegeltetésre. Ha már most e földeket erdőgazdasági üzem alá akarják venni, a közbirtokosságnak gazdasági viszonyait teljesen felforgatják.

Negyedszer a bokorvágásból eredő eddigi haszon ez által elvész, a mely minden esetre jövedelmezőbb, mintha 30 évi turnusra osztják fel az erdőirtást, ott a hol tulajdonképen sohasem lesz erdő.

Azt kéri tehát az érdekelt közbirtokosság a t. háztól, méltóztassék a t. minister urat arra utasítani, hogy mondja ki azt, a mit az erdőtörvény elég bölcsen provideált, mert ezen törvénynek 19. §-ában benne van azon intézkedés, hogy a hol azonban az erdő rendes gazdasági kezelés alá vételre nem alkalmas, ott ettől a törvénytől el lehet tekinteni. Azt kéri tehát a közbirtokosság, mondja ki a minister ur, hogy az erdőtör-

Digitized by Google

vény végrehajtásától ez esetben el kell tekinteni, mert mint mondám, az ottani gazdasági viszonyokat teljesen felforgatja, továbbá költséges üzemre kényszeríti azon terület földbirtokosait, a melyen soha semmi körülmények között erdő nem lesz.

Én tehát a kérvényi bizottság határozati javaslatát a következővel kérdem megtoldatni: „Ez a kérvény vizsgálattétel és ennek alapján határozathozatal végett a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi minister urnak adatik ki". *(Helyeslés.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Zay Adolf jegyző *(olvassa)*.

Gr. Széchényi Pál, földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minister: T. ház! Én elfogadom ezt a módosítványt, mert a dolog minden esetre megvizsgálandó, igazságtalan határozatot senki sem akar hozni. *(Helyeslés)*.

Elnök: A kérvényi bizottság határozati javaslatával szemben Bittó Béni képviselő ur egy másik határozati javaslatot adott be. Az első kérdés természetesen az, elfogadja-e a ház a bizottsági javaslatot, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Nem fogadjuk el!)*

Azt hiszem kijelenthetem, hogy az nem fogadtatik el és igy a Bittó Béni határozati javaslata fogadtatik el.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Dienes Kálmán és társai ajnácskői lakosok a rájok rótt szőlődézsmaváltságnak a kincstár követelései közül leendő törlését és az ebből eredő végrehajtások beszüntetését kérik, annak kijelentésével, hogy kérelmük nem teljesítése esetén szőlőiket a kincstárnak ajándékozzák, illetve általuk elhagyatottnak kivánják tekintetni.

Vámos Béla előadó: A kérvényi bizottság határozati javaslata a következő: kiadatik a pénzügyminister urnak.

Elnök: Tehát a kérvény kiadatik a pénzügy minister urnak.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Mosonmegye közönsége az 1840. évi XXXII. t.-czikk és több régibb törvény alapján az Alsó-Austriát érintő országos határok és Moson megye területi épségének helyreállítását, illetve az e czélból szükséges intézkedések mielőbbi megtételét kéri.

Vámos Béla előadó: T. ház! Moson megye közönségének felirata a haza területi integritásának egy régóta függőben levő kérdését ujítja fel az 1840. XXX. t.-cz. és több régibb időktől reánk maradt országos törvények alapján. Ez a határkérdés ott van felvetve, a hol Magyarország Alsó-Austriával érintkezik, a hol az ország határát már az Árpádházból származott első királyaink által kötött nemzetközi szerződések a Lajtha folyóban állapitották meg. Az 1840. évi XXXII. törvényczikkely, mint vitás határrészt, csupán a Bruck város és Moson megye közt a Lajtha mentében fekvő kérdéses területet említi fel. Azonban országos törvényeinkben több ily vitás területrészek vannak említve, némelyek név szerint felsorolva, némelyek azonban csupán azon általános jelzővel meghatározva, hogy Austria és Magyarország közt függő határkérdések vannak. Mosonmegye felirata részletezi mindezeket. Ily területrész összesen tizféle van, azonban azt hiszem, a t. ház türelme fel fog menteni engem ezek tüzetes felsorolásától *(Halljuk!)* és földrajzi, sőt helyrajzi megjelölésétől annyival inkább, mert magában a feliratban ezen területek hivatkozással a Walter-féle térképre vannak meghatározva, ezen térkép pedig még másolatban sincs a felirathoz csatolva.

Méltóztassék inkább megengedni, hogy ezen kérdésnek történelmi fejlődésére vessek néhány szempillantást.

Alsó-Austria és hazánk között határkérdés már a XVI. század közepén merült fel. Erre határozottan utal bennünket az 1536. évi XLVII. törvényczikk, melyben az ország rendei kérik ő Felségét a királyt, hogy a vitás határkérdés eligazitása iránt igéretéhez képest legkegyelmesebben intézkedni méltóztassék és azóta egymást érik az országos törvények, a melyek ez ügyben alkottattak. Végig néztem t. ház az országos végzeményeket és ugy találtam, hogy az ide vonatkozó törvények törvénytárunkban, a habsburg- és habsburg-lothringeni dynastia uralkodása alatt 1840-ig átszövődnek; ugy hogy I. Ferdinand óta uralkodott mindegyik királyunk alatt alkottattak ily tárgyú törvények. Az országos rendek kezdetben, mint említettem, ő Felségéhez a királyhoz fordultak; később elismerésével a királyi jognak, mely jogból folyólag a király a határigazítás szempontjából biztosokat rendelhet ki: maga az országgyülés intézkedett e biztosok megválasztása iránt. Azután alkottattak törvények egymásután, melyek sürgették a bizottsági eljárást, utóbb határidőt tüztek ki, az elhalt biztosok helyére ujakat választottak, sőt a biztosok mellé királyi ügyigazgatót rendeltek, szóval a törvényhozás a maga részéről mindent megtett, hogy az ügy megoldása végrevalahára eléressék.

Ki kell emelnem csak a történelmi igazság szempontjából is, hogy az Austriára vonatkozó határkérdés elintézése végett oly sok országgyülési törvényczikkek által kirendelt bizottságok közül csupán egynek, az 1792. évi bizottságnak eljárása érdemel említést. Ezen bizottság annyira vitte a dolgot, hogy a határkérdést ugyan nem minden oldalulag, de annak egy részét megvizsgálta, arra vonatkozólag a királyi ügyigazgató peres iratokat váltott az Austria részéről kiküldött bizottsággal; a két bizottság határozatokat hozott, de a hozott határozatok nem terjesztetvén királyi szentesítés alá, végrehajtás alá sem kerülhettek.

Digitized by Google

És t. ház, ezen bizottság munkálata az utolsó hiteles munkálat, mely ez ügyben ránk maradt.

Ezt tekintetbe véve, világos lehet előttünk az, hogy a kérvény gyakorlati megoldás terén oly régi időből datálódik, hogy felette másként lehetetlen dönteni, mint az ügyre vonatkozó okmányok, törvényczikkek összegyüjtése, átvizsgálása és okmányszerü elbirálása útján.

Ez a kérdés egyik oldala. A másik az, hogy mint méltóztatik látni, ez ügyben mindenkor országos bizottságok voltak kirendelve. Az 1840. évi XXXII. törvényczikk is világosan intézkedik országos bizottság kiküldéséről és arról, hogy annak jelentése már a legközelebbi országgyülés elé terjesztessék. De midőn a törvény ez intézkedésére reflectálunk, azt hiszem, nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy e törvény azon időből való, midőn Magyarországnak független, felelős kormánya nem volt. Az akkori kormány sokkal inkább alá volt vetve a másik fél befolyásának, hogysem ez ügyben tisztán a kormány eljárásában az országgyülés megnyugodhatott s abban kellő garantiákat találhatott volna. Ma másként áll a dolog. A kezdeményezés szempontjából a képviselőház a kellő garantiákat a kormány eljárában igen is megtalálhatja. Mindezt tekintetbe véve, ez ügyre nézve a kérvényi bizottság részéről a következő határozati javaslatot ajánlom elfogadásra: E felirat a benne érintett határkérdésre vonatkozó adatok és iratok összegyüjtése és ahhoz képest a további eljárás kezdeményezése czéljából kiadatik a ministerelnök ur útján a kormánynak. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Thaly Kálmán: T. ház! A t. ház régibb tagjai még talán fognak emlékezni arra, hogy a belügyministerium költségvetésének tárgyalása alkalmával csekély személyem volt szerencsés a hazánk nyugoti határán elkövetett részint régibb, részint újabb keletü terület-csonkításokat és hazánk területi épségének ottan való kiegészittetési jogait e helyütt felhozni és a t. belügyminister urnak figyelmébe ajánlani. Felszólalásom nevezetesen Sopron és Moson megyék Lajta-vidéki határ-területeire vonatkozott és abban engem Ernuszt Kelemen t. képviselőtársam és Somssich Pál mostani főrendiházi tag és akkori képviselő támogattak. A t. belügyminister ur akkor azt felelte, hogy ez ügy régibb keletü és concret alakban még nem került a képviselőház asztalára, A mennyiben pedig ez ügy az újabb keletü, erdély keleti határain elkövetett határsértés és a Dráva mentén előfordult határvillongás kapcsában merült itt fel: a t. minister ur megigérte, hogy annak idején figyelemmel lesz a dologra *(Halljuk! Halljuk!)*

Ugy tudom, hogy a nyugoti határok déli részei, nevezetesen a Horvátország és Karinthia határai között fenforgó határkérdés a karinthiai Landtag indítványa folytán acuttá vált és e részben már kénytelen a belügyminister ur foglalkozni a történeti multtal és a magyar korona igényeinek megvédésével. Tudomásom van róla, hogy az előmunkálatok erre vonatkozólag már folyamatban vannak. Én tehát üdvözlöm Moson megye közönségét, hogy alkalmat adott arra, hogy Magyarország területi épségének ügyét itt a parlamentben tárgyaljuk és hogy a kérdés a nyugoti határoknak nem csak déli, hanem északi részein is acuttá váljék.

Az itt szóban levő területek Hoff, Au, Scharfenegg, melyek a Lajtán innen feküsznek és nagyobb részük akkor szakittatott el hazánktól, midőn gróf Nádasdy Ferencz a magyar országbiró a törvényekhez való hűségeért hóhér által a vérpadon lakolt. Ezen birtokok legtöbbnyire Nádasdy-birtokok, a kiktől confiscáltattak, elvétettek és Austriához csatoltattak. De azon törvényes intézkedéseken kivül, melyeket az előadó ur is megérintett, Magyarország tényleg is fentartotta igényeit ezen területre. A bérmálási jogot a győri püspök gyakorolta e század elejéig azokban az Austriához tartozó községekben. Ez az egyik biztositék, mely majdnem két századig fennállott, hogy ott, a hol a polgári hatóság czélt nem érhetett, legalább az egyházi hatóság tartotta fen Magyarország jogát. Most már tudomásom szerint ez is megszünt és a bécs-ujhelyi püspök látja el az egyházi teendőket. Azonban Mosonymegye érdeme marad, hogy a kérdést ujra a törvényhozás elé hozta.

Legutolsó hatalmas szószólója volt ezen ügynek Felsőbükki Nagy Pál, mint Sopronmegye követe, miután a terület egy része Sopronmegyéhez tartozott. Az 1840-ik idézett törvényczikk meghozatala is Felsőbükki Nagy Pál akkori lánglelkü szónoklatainak köszönhető.

T. ház! Természetes, hogy ezeknek előre bocsátása után egyebet én sem indítványozhatok, mint a mit a kérvényi bizottság indítványoz, hogy tudniillik e kérvény a belügyministerhez teendő át oly czélból, hogy vizsgálatot tartatván, az ország jogos igényeire nézve a további lépéseket tegye meg.

Önök, t. többség, nagyon szeretik a belügyminister és ministerelnök, Tisza Kálmán urnak erélyes voltát hangsúlyozni. Most ime, egy fényes alkalom nyilik a belügyminister, Tisza Kálmán urnak, hogy erélyét Austriával szemben mutassa ki. *(Közbeszólások a szélső baloldalon: Majd meglátjuk!)* Midőn itt Magyarország jogainak és jogos igényeinek megvédéséről, illetőleg Magyarországtól egy törvényellenesen elszakított terület visszaszerzéséről van szó: én hiszem, akarom hinni, hogy a t. belügyminister ur hires erélyét meg fogja mutatni és Magyarországnak visszaszerzi azon tőle elszakított területet; a mi annál is inkább remélhető és lehető, mert ezen terület legnagyobb

Digitized by Google

része a korona tulajdona, illetőleg az uralkodó családé, a mi Magyarország királyának irántunk való atyai jó indulatát ismerve, reményt nyujt arra nézve, hogy ha ő Felsége meg fog győződni Magyarországnak ezen jogos igényeiről, nem fog késlekedni, hogy ezen régóta sürgetett visszacsatolást megengedi és törvényileg el fogja rendelni, ha csak a belügyminister ur megteszi a magáét, mire nézve részemről és azt hiszem, az egész ház részéről biztatást és támogatást fog nyerni.

Itt Magyarországtól a törvénytelenül elrabolt terület visszaszerzéséről van szó. Én óhajtanám, a belügyminister ur azon helyzetben volna, hogy erre nézve az ő költségvetésének tárgyalása alkalmával nyilatkozhatnék.

Azért ajánlom a t. ministerelnök urnak ezen ügyet erélyes felkarolásra.

Irányi Dániel: T. ház! Ezen tárgygyal kapcsolatban egy más rokonügyre vagyok bátor felhivni a ministerelnök ur és a t. ház becses figyelmét. *(Halljuk!)*

A lapokból tudjuk, hogy a Királyhágon tuli részekben igen gyakran fordulnak elő határsértések román lakosok részéről. Ha jól tudom, ezelőtt 2—3 évvel egy nemzetközi bizottság, melyet részint a magyar, részint a román kormány alakitott, megkisérlette a Románia és Magyarország közti határokat pontosan megjelölni. A mennyire azonban értesülve vagyok, ezen megjelölés néhány pontra nézve nem sikerült. A bizottság a maga kormányának jelentést tevén, azóta nem hallottunk semmit, vajjon a kormány felvette-e vagy fel akarja-e venni a további tárgyalás folyamát, avagy pedig abba hagyja. *(Halljuk!)*

A legujabb időben Bukovina részéről is követtetett el határsértés és a mint csodálkozással, talán megbotránkozással olvashattuk mindnyájan, egy bukovinai hatóság Szolnok-Doboka és Naszód megye főispánját hirlapilag megidéztette és köröztette.

Ezen villongások következtében én azt a kérdést bátrkodom a ministerelnök urhoz intézni, vajjon hajlandó-e a két ország, tudniillik Magyarország és Románia, azonkivül pedig Magyarország és Bukovina határainak pontos megjelölése végett a szükséges intézkedéseket megtenni? *(Helyeslés a szélső baloldalon).*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Megvallom, Thaly Kálmán képviselő ur felszólalása után nem kivántam volna nyilatkozni arról a tárgyról, mert hiszen lesz módom erre azon időben, a melyet maga is kijelölt, esetleg a belügyi költségvetés tárgyalásánál. Különben ha már szóba hozta ez ügyet, arról biztosithatom, hogy ezen függőben levő határkérdések folytonosan nem csak evidenciában tartatnak, de az elintézés iránt is a szükséges lépések megtétetnek; azonban nem tagadhatom azt, hogy a mi 300 esztendő alatt nem sikerült, annak néhány nap alatti megoldására nem vállalkozhatom. *(Helyeslés jobbfelől. Nyugtalanság a szélső balon.)*

Ezt a szóban levő tárgyra vonatkozólag megjegyezve — a mihez egyébiránt hozzáteszem, hogy e kérdések tisztába hozatala végett a mit lehet, bizonynyal mindent megteszek — áttérek most arra, a mit Irányi t. képviselő ur felhozott. A részletekbe most erre nézve sem bocsátkozhatom, de megnyugtathatom a képviselő urat annyiban, hogy a kormány ezen kérdéseknek kézbevételét nemcsak, hogy soha fel nem függesztette, hanem, hogy épen most a román kormány küldötteivel a differenciális pontok megbeszélése s lehetőleg a kiegyenlítések megkisértése folyamatban van s ezen tárgyalások végükhöz közelednek. Ha, mint reményem van, befejeztetnek ugy, hogy mind a két kormány által elfogadhatók, miután határkiigazításokról lesz szó és pedig régi okiratok alapján, ugy, hogy itt-ott a tényleges viszonyok változást szenvedhetnek, természetesen a törvényhozás elibe fog az ügy végleges elintézés végett terjesztetni. *(Helyeslés.)*

Ugyanezen alkalommal, mihelyt a román küldöttekkel való tárgyalás be lesz fejezve — a melyben, mint méltóztatnak tudni, a bukovinai határ is érintetvén, a monarchia másik állama is érdekelve van — a Magyarország és Auztria közt Bukovinát illető határ kérdése is félbeszakítás nélkül kézbe fog vétetni.

Ezt bátorkodtam egyelőre a fölvetett kérdések iránt válaszolni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, e felirat a benne érintett határkérdésre vonatkozó adatok és okiratok összegyüjtése s ahhoz képest a további eljárás kezdeményezése czéljából kiadatik a ministerelnök utján a kormánynak,

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Esztergom, Abauj-Torna, Krassó-Szörény, Liptó, Trencsén, Udvarhely megyék közönsége pártolják Zólyom megye közönségének a képviselőházhoz intézett feliratát, a helyhatósági közegek pénzkezelésének ellenőrzése és ezen kezelésből eredő felelősség tárgyában.

Vámos Béla, a kérvényi bizottság előadója: A kérvényi bizottság javaslata következő: A házszabályok 175. §-a szerint bejelentetvén, a képviselőház 1886. október 2-án 2924. jegyzőkönyvi szám alatti határozatához képest a kérvények kiadatnak a pénzügyministernek.

Elnök: A kérvények, a ház régibb határozataihoz képest, a pénzügyministernek adatnak ki.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Esztergom, Győr, Liptó, Szatmár megyék közönsége. A tüzkár ellen államilag behozandó kényszerbiztositás tárgyában.

Vámos Béla, a kérvényi bizottság előadója: A házszabályok 175. §-a szerint bejelentvén

Digitized by Google

a képviselőház 1886. október 16-án 3006. jegyzőkönyvi szám alatt kelt határozatához képest kiadatnak a ministerelnöknek, mint belügyministernek.

Elnök: A kérvények a ház régibb határozatához képest kiadatnak a ministerelnöknek, mint belügyministernek.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Grassner Károly királyi birósági végrehajtó. A birósági végrehajtók számára részletes eljárási díjszabály kibocsátását s azoknak a fizetéses államhivatalnokokkal egyenlő megadóztatását kéri.

Vámos Béla, a kérvényi bizottság előadója: A kérvényi bizottság határozati javaslata a következő: a kérvény kiadatik az igazságügy ministernek.

Elnök: A kérvény kiadatik az igazságügyministernek.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Gömör megye közönsége. A kormányt utasítani kéri, hogy a legfőbb közigazgatási bíróság felállításáról, a képviselőház elé törvényjavaslatot terjésszen.

Vámos Béla, a kérvényi bizottság előadója: T. képviselőház! Ebben az ügyben ismeretes a kormány álláspontja; épen azért, azt hiszem, ez ügyre vonatkozólag tüzetesebb indokolást előre bocsátani felesleges. Egyszerűen szorítkozom a kérvényi bizottság határozati javaslatának beterjesztésére, mely a következő: kiadatik a ministerelnök útján a kormánynak.

Elnök: A kérvények a ministerelnök útján a kormánynak adatnak ki.

Tibád Antal jegyző *(olvassa)*: Nyitra megye közönsége, Székesfehérvár szabad királyi város közönsége. A kormányt oly intézkedések megtételére kéri utasítani, melyek a magyar nyelvnek diplomatikai tekintetből a monarchia összes közhatóságainál érvényt szereznek.

Vámos Béla, a kérvényi bizottság előadója: Ezen kérvény, t. képviselőház azon czélra irányul, hogy egyfelől az osztrák állam, másfelől pedig Magyarország hatóságai közt a hivatalos érintkezésre nyelv tekintetében a tökéletes viszonosság, kölcsönösség és a paritás elve érvényre emeltessék. Ezen elvet a feliró törvényhatóságok az által vélik megvalósíthatónak, ha először mindkét állam hatóságai arra jogosittatnak és egyszersmind kötelezteinek, hogy hivatalos érintkezéseiknél kizárólag saját államuk nyelvét használják, arra pedig egyáltalán ne legyenek kötelezve, hogy a másik államfélhez intézett megkeresvényeikhez annak nyelvén szerkesztett hiteles fordítást csatoljanak. Másfelől pedig az érintett czél az által lenne elérve, ha a közös hadseregre nézve szabálylyá emeltetnék az, hogy a magyar ezredek hivatalos közegei a magyar hatóságokkal kizárólag magyar nyelven levelezzenek. *(Helyeslés balfelől.)*

E kérvényre nézve a kérvényi bizottság a következő határozati javaslatot terjeszti elő: kiadatik a ministerelnök útján a kormánynak.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a kérvény a ministerelnök utján a kormánynak adatik ki.

Ezzel a 28. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása be van fejezve.

Következnének most az interpellatiók, mielőtt azonban azokra áttérnénk, kérném a t. házat, méltóztatnék elhatározni, hogy ha a tegnap megállapított szünetek alatt képviselői állás jönne üresedésbe, intézkedhessem az új választások iránt, hogy az illető kerület képviselet nélkül ne maradjon. *(Helyeslés).*

Továbbá méltóztassék a t. ház elhatározni, hogy ő Felsége a királyné legmagasabb asszonyunk születésnapja alkalmából a háznak szerencsekivánatait tolmácsolhassam, valamint tolmácsolhassam az új év alkalmából királyunk ő Felségének, valamint szintén királyasszonyunknak a ház szerencsekivánatait. *(Élénk helyeslés.)*

Ezeket tehát határozatul kimondom.

Következnek az interpellatiok.

Hódossy Imre: T. képviselőház! Az ipolysági kir. törvényszék mint büntetőbiróság Hontvármegyének több szolgabiráját és nehány ottani községnek körjegyzőjét vád alá helyezte, hivatalos hatalommal való visszaélés és a személyes szabadság megsértése miatt azon tények alapján, a melyek ezeknek az uraknak terhére rovattak az utolsó ottani országgyülési képviselő választások alkalmából. Felebbezés folytán a budapesti kir. itélőltábla az ipolysági kir. törvényszéknek vád alá helyező határozatát helybenhagyta, a minek folytán ezen vád alá helyező határozat jogerőre emelkedett és az ipolysági törvényszék ezen határozatot közölte Hont vármegye közigazgatási bizottságával. A közigazgatási tisztviselőkre vonatkozó fegyelmi törvénynek 17. §-a azt rendeli, hogy olyan esetben, a midőn valamely közigazgatási tisztviselő jogérvényesen vád alá helyeztetik, az illető föltétlenül felfüggesztessék hivatalától. A törvény e szakasza igy szól: „Büntetővizsgálat esetén a tisztviselőt, a segéd- és kezelőszemélyzet tagját a közigazgatási bizottság a körülményekhez képest bármikor fölfüggesztheti hivatalától; mindazon esetekben azonban, a melyekben a vád alá helyezési határozat jogerőre emelkedett, vagy a hivatalos alkalmazott ellen csődnyitás, vagy gondnokság alá helyezés jogérvényesen elrendeltetett, a felfüggesztés föltétlenül eszközlendő".

A körjegyzőkre vonatkozólag a községi törvény 107. §-a szó szerint ugyanezeket rendeli.

Ezen törvényes rendelkezés daczára és daczára annak, hogy az ipolysági kir. törvényszék értesítette a közigazgatási bizottságot a vád alá helyezési határozat jogerőre emelkedéséről, az

Digitized by Google

illető tisztviselők nem függesztettek fel hivataluktól.

Ugy értesültem, hogy ennek következtében panasz tétetett ez ügyben a ministerelnök urhoz, mint belügyministerhez; ennek daczára azonban a jogérvényesen vád alá helyezett illető tisztviselők, kik tehát most jogérvényesen vannak vádolva azzal, hogy hivatalos hatalmukkal visszaéltek és a személyes szabadságot megsértették, még ma is működnek. *(Mozgás balfelől.)*

Tartózkodom minden megjegyzéstől. Egyelőre nincs egyéb szándékom, minthogy a t. ház előtt a tényállás tisztába hozassék és ezért a következő interpellatiót vagyok bátor intézni a t. ministerelnök urhoz, mint belügyministerhez: *(Halljuk! Halljuk! Olvassa az interpellatiót.)*

Interpellatio a belügyminister urhoz!

1. Van-e tudomása a belügyminister urnak arról, hogy — Hont vármegyében az 1884. évi választások folyama alatt elkövetett büntetendő cselekvények, jelesül a hivatalos hatalommal való visszaélés és a személyes szabadság megsértése miatt Draskóczy Gábor kőkeszi, Nedeczky Árpád korponai, ifj. Marek Károly szobi szolgabirók az ipolysági kir. törvényszék és a budapesti kir. itélőtábla által jogérvényesen vád alá helyeztettek és hogy Bory Tivadar szokolai, Bruckner Ferencz nagymarosi, Horváth István füzes-gyarmati, Horváth Talér rakonczai körjegyzők szintén jogérvényesen vád alá vannak helyezve, hogy azonban a vád alá helyezettek az 1886. XXIV. t.-cz. 17. s az 1886. évi XXII. t.-cz. 107. §. ellenére hivataluktól felfüggesztve nem lettek, habár a jogérvényes vád alá helyezési határozatok Hontvármegye közigazgatási bizottságával már régebben közöltettek?

2. Igaz-e, hogy e végett a minister urnál már panasz is tétetett?

3. Mily intézkedéseket tett e részben a minister ur és mily intézkedéseket szándékozik tenni?

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Ha a képviselő ur szives lett volna interpellatiója tárgyát velem előbb tudatni, részletesebben is válaszolhatnék; de minthogy most egy ideig nem lesznek ülések, ez ügyre emlékezetem szerint — s ugy hiszem nem fogok csalódni — kivánok most válaszolni. *(Halljuk!)*

Mindenekelőtt megkivánom jegyezni azt, hogy én a magam részéről nagyon sajnálom, hogy már nemsokára három éve, hogy megindittatván állitólagos visszaélések miatt a bűnvádi eljárás, majdnem három év alatt még az első stádium sincs bevégezve. *(Közbekiáltások balfelől! Ki az oka?)* Azt nem vitatom. *(Zajos közbekiáltások balfelől: A hontmegyei ügyész! A főispán!)* Én nem vádoltam senkit, én csak a tényt említettem. *(Nagy zaj balfelől)*

Igen kérem, méltóztassanak nyugodtan meghallgatni. *(Helyeslés jobbfelől. Halljuk!)*

Abban a t. interpelláló ur egyet fog velem érteni, hogy a vád alá helyezési határozat még nem involválja azt, hogy csakugyan bűnös is az illető. Tehát azt mondani positive, hogy elkövették a bűnt, mert vád alá helyezési határozat van, nem lehet.

De midőn ezt megjegyzem, egyuttal biztosithatom a t. képviselő urat, hogy a fegyelmi törvényt, a mint idézte, ép ugy értem és ép ugy tartom, mint a képviselő ur. Épen azért, midőn hozzám panasz intéztetett, azonnal felszólitottam igazolásra és a törvényes intézkedés megtételére a főispánt. Azt hiszem, de azt már positive nem tudom, hogy azóta ez meg is történt.

De miután a fegyelmi törvény azt is mondja, hogy felfüggesztheti az illető tisztviselőt az, a ki a vizsgálatot elrendeli, tehát itt a közigazgatási bizottság, felfüggesztheti a főispán és ha egyik sem teszi, felfüggesztheti a belügyminister: Biztosithatom a t. képviselő urat, hogy ha a főispán nem tenné meg, a mit nem hiszek, a belügyminister fogja megtenni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Hódossy Imre: T. ház! Azon kérdésemre hogy azon tisztviselők fel vannak függesztve vagy sem, a t. minister ur nem tudta nekem azt a választ adni, hogy igenis azok fel vannak függesztve.

Tisza Kálmán ministerelnök: Azt mondtam, hogy ezt nem mondhatom positive, de azt hiszem, hogy úgy van. *(Mozgás a bal- és szélsőbaloldalon.)* Igen, mert úgy emlékezem, hogy most deczember 15-én tartatott közigazgatási bizottsági ülés.

Hódossy Imre: Az ebből mindenesetre kiderül, hogy ha fel is függesztettek azok a tisztviselők, az legfelebb tegnap vagy tegnapelőtt történhetett, a miből következik, hogy a törvény eddig végrehajtva nem volt s az illető tisztviselők a törvény világos rendeletének ellenére felfüggesztve nem voltak. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon. Mozgás a jobbon.)*

Kiemelem ezt azért, mert az erélyes ministerelnök urtól azt várom és azt várja az ország, hogy ott, hol a törvény végrehajtandó, az annak szellemében és teljében valóban végre is hajtassék. A jelen esetben kétszeresen kell ezt követelni. Ha méltóztatik a t. ház visszaemlékezni, a mult országgyülés végén Hontmegyében egy képviselőválasztás vált szükségessé Paczolay János boldogult képviselőtársunk elhalálozása folytán. Már azon választás alkalmával merültek fel oly panaszok Hont megyében az illető tisztviselők viselkedése ellen, hogy Horánszky Nándor t. képviselőtársam szükségesnek látta, e részben a t. ministerelnök urhoz fordulni és itt a házban is interpellátiót intézett hozzá, előadván ezen panaszokat. Akkor a t.

Digitized by Google

ministerelnök ur a következő választ adta: „Az általam említett jelentések szerint — itt a minsterelnök ur azon jelentésekre hivatkozik, melyeket az illető tisztviselőktől kapott — visszaélések nem fordultak elő. De arról biztosíthatom a t. képviselőházat, hogy ha bárhol történnek visszaélések s azok nem általános jelszavak, de megbizható, concret esetben előadatnak, nem fogok különbséget ismerni pártállás között, hanem a törvényt mindenkire egyformán alkalmazom.“ *(Élénk helyeslés a jobb oldalon. Zaj. Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső balon.)*

Kétségtelen, hogy helyeslőleg kellett mindenkinek e szavakat fogadni és várni, hogy a tettek azoknak megfeleljenek.

Akkor azt mondotta a ministerelnök ur, hogy nincsenek előtte concret panaszok, bár mondhatom, a felhozottak is eléggé concret panaszok voltak. Ámde később a bűnvádi eljárás során a tanuki-hallgatások és egyéb ott alkalmazható bizonyítékok alapján oly súlyos adatok merültek fel az illető tisztviselők ellen, hogy az első- és másodfoku bíróság arra érezte magát indíttatva, hogy az illetőket vád alá helyezze.

Polónyi Géza *(közbeszól)*: És daczára ennek, az ügyész beszüntette az eljárást.

Hódossy Imre: Nem juthat eszébe senkinek azt állítani, hogy ha valaki vád alá van helyezve, ez a vád alá helyezés már azt is kétségtelenül bizonyítja, hogy azon cselekményt, melyért vád alá helyeztetett, elkövette. De annyi bizonyos, hogy ha valaki két bíróság által jogérvényesen vád alá lett helyezve, nem lehet azt mondani, hogy arra nézve nem forognak fenn oly concret adatok, melyek a ministerelnököt arra indíthatták volna, hogy a törvényt az illetővel szemben szigorúan alkalmazza. Pedig tény az, daczára annak, hogy a ministerelnök ur már két év óta tudomással bir arról, hogy a fenyítő eljárás folyamatban van, senkisem hallott arról semmit, hogy az illető tisztviselők ellen bármi lépést tett volna, sőt hagyta őket tovább is hivatalukba működni s ha a felfüggesztés megtörtént, az legfölebb tegnapelőtt, vagy tegnap történt meg. Joggal kérdhetem tehát, vajjon ez azon erélyes eljárás, melyet a minister ur kilátásba helyezett? *(Élénk tetszés és helyeslés a bal- és szélsőbalon. Mozgás a jobbon.)*

Méltóztassék továbbá a t. ház figyelembe venni még azt is, hogy a fegyelmi törvény, melynek rendelkezését bátor voltam az imént felemlíteni, az idén hozatott és ha jól emlékezem juniusban lett kihirdetve. Ezt megelőzőleg az 1876: VII. törvényczikk 17. §-ának intézkedése volt e részben mérvadó. Ez a szakasz pedig nem úgy szólott, mint a mostani törvény ide vonatkozó rendelkezése, hanem ennél sokkal szigorúbb volt. Azt mondta ugyanis, hogy büntető vizsgálat esetén mindig fel kell függeszteni az illető tisztviselőt. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Ha a ministerelnök ur 1884-ben igért erélyes eljárást akarta volna tényleg követni, akkor az illető tisztviselőket, kik ellen concret panaszok emeltettek, melyek vád alá helyezésükre vezettek, az 1876: VII. törvényczikk 17-ik §-ának világos és positiv rendelkezéséhez képest fel kellett volna már akkor függesztenie, a midőn a vizsgálat ellenük elrendeltetett. A ministerelnök ur ezt nem tette. *(Felkiáltások a jobboldalon: Jogerős vizsgálat nem volt!)* Ne tessék összezavarni a dolgot. Az 1876. évi VII. törvényczikk semmi jogerőről nem beszél, hanem azt mondja 17. §-ában, hogy a büntetővizsgálat esetén mindig fel kel függeszteni az illető tisztviselőt. *(Igaz! Ugy van! a balon és szélsőbalon.)* Ez volt az akkori jogállás s ha a ministerelnök ur igérete szerint valóban erélyes eljárást akart volna foganatosítani, ehhez kellett volna magát tartania. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

E helyett azonban mi történt? Az, hogy az illető tisztviselők, a kik hivatalos hatalommal való visszaéléssel vádoltattak, ott hagyattak hivatalukban. Azóta egy új törvény hozatott, a mely kimondja azt, hogy csak ha a vád határozat jogerőre emelkedik, köteles a közigazgatási bizottság, illetőleg a kormány felfüggeszteni az illető tisztviselőt.

Ez is bekövetkezett. Az illetők jogérvényesen lettek a királyi tábla által vád alá helyezve. Mindennek daczára az újabbi törvény rendelkezése sem lett végrehajtva, ha csak nem ma, vagy tegnap. Annyi mindenesetre tény, hogy hosszó idő mult el, mig a a törvény végrehajtatott. *(Igaz! Ugy van! a bal és szélső balon.)*

Ez nem azon erélyes, nem azon pártatlan eljárás, melyet a ministerelnök ur igért; és ha igy méltóztatik végrehajtani a törvényt, ha igy méltóztatik a törvényben a személyes szabadság és a választási szabadság védelmére teremtett garantiákat megóvni, a mint az a jelen esetben történt, akkor itt hasztalan alkotunk bármely törvényeket, mert akkor azok tisztán irott malaszt maradnak; *(Élénk helyeslés. Igaz! Ugy van! balfelől)* és akkor ebben az országban a szabad választás a népképviseleti alapra fektetett parlament, mely által a nép a maga akaratát nyilváníthatná, nem egyéb mint üres szó. *(Igaz! Ugy van! a bal és szélső balon.)*

A ministerelnök urnak, ki e házban is hallotta a panaszokat, elég ideje lett volna intézkedni és a törvénynek érvényt szerezni. Én tehát a történtek után a ministerelnök ur ezen válaszát, egyáltalában nem vehetem tudomásul; és minthogy itt a választási szabadságnak legnagyobb veszélyeztetését látjuk, mivel azt tapasztaljuk, hogy a kormány daczolva a törvényekkel, daczolva a bíróság tekintélyével, sem hajtja végre a törvényt és meghagyja

Digitized by Google

lálásukban azon tisztviselőket, a kik hivatalos kötelességeik legszentebbjének megszegésével, tudniillik azzal vádoltatnak, hogy visszaéltek hivatali hatalmukkal, ez, azt hiszem, erélyes intézkedésre kell, hogy a házat indítsa és arra, hogy a követett eljárást megvizsgálja és ahhoz képest intézkedjék. Kérem, hogy a választ ne méltóztassék tudomásul venni, hanem hogy az napirendre tüzessék ki. *(Hosszan tartó élénk helyeslés balfelől.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! *(Halljuk!)* A mi a jelen concrét esetet illeti, azt hiszem, elég tisztán, határozottan megmondtam, hogy, a mint az értesitést vettem, magam részéről az intézkedést megtettem. Mert jogérvényessé az a határozat csakugyan csak a királyi tábla utján lett és igy előbb nekem intézkednem nem lehetett.

De a t. képviselő ur azt mondja, hogy az 1876. törvény mást mond. Az 1876. törvény előbb keletkezett, mint a büntetőcodex és igen jól méltóztatnak tudni, hogy a felett, hogy a bűnügyi vizsgálat elrendelése mikénti értelmezendő, azelőtt teljesen precisirozott fogalom nem létezett. *(Ellenmondás balfelől.)*

De igy van és biztosíthatom a képviselő urat, hogy 1876 óta mindig bárkivel szemben a felfüggesztés akkor alkalmaztatott, midőn a vádhatározat jogerőre emelkedett. *(Helyeslés jobbfelől. Ellenmondás balfelől.)* Soha másképen. *(Közbeszólás a szélső balfelől: Az egri polgármester!)* Engedelmet kérek, felfüggesztési jog van más esetekben is, itt csak erről az esetről van szó, midőn birói határozat következtében kötelességszerű. Ezeket tehát nem lehet egymással összezavarni.

De — ismétlem — mindig ugy magyaráztam és hivatkozom a t. házra és a t. képviselő urnak érzetére, hogy vajjon lehető-e, hogy ha valaki ellen bűnügyi vizsgálat indittatik meg, azt a vádhatározat előtt mindjárt fel kelljen függeszteni?

Olay Szilárd: De ha törvény van rá!

Tisza Kálmán ministerelnök: De nem volt meg az a törvény, voltam bátor már említeni. Az sohasem volt ugy értve, mert akkor soha egy tisztviselő 48 óráig nem lehetne biztonságban, hogy föl nem függesztik, mert elég volna, hogy előálljon egy személyes ellensége oly vádakkal, melyek folytán az elővizsgálatot meg kell ejteni. Ha már ekkor mindjárt fel kellene függeszteni, nem volna a tisztviselőnek egyáltalában nyugta. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Biztosíthatom a képviselő urat, hogy 1876. után is egyformán hajtottam végre a törvényt mindenkire nézve és egyformán hajtom végre ma is. Most pedig, mihelyt hozzám került az ügy, mint megjegyeztem, mindjárt intézkedtem. Ennél többet tennem nem lehetett és nem lehet most sem. Ép ezért kérném a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Hódossy Imre: T. ház! A kormányzatra nézve nem elég, ha az mondatik, hogy intézkedett a minister ur, hanem a kormányzat azt követeli, hogy a törvény valósággal végre is hajtassék. A kormánynak akarnia és tudnia kell a törvénynek érvényt szerezni: akarnia és tudnia kell azt végrehajtani. E nélkül azok a phrázisok, hogy „intézkedtem“, semmit sem érnek. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső balon.)* A mit a ministerelnök ur mondott a fegyelmi törvény 17. §-ára nézve, az két részből áll. Először azt mondotta, hogy a törvény soha végre nem lett hajtva. *(Ellenmondások a jobboldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: Azt nem mondtam!

Hódossy Imre: De azt méltóztatott mondani, hogy sohasem lett alkalmazva ugy, a mint az rendelkezik, hogy t. i. büntető vizsgálat esetén fel kell függeszteni az illető tisztviselőt. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: Azt nem mondtam. Azt mondottam, hogy az a törvény soha sem tette azt, a mit most a képviselő ur bele akar magyarázni. Ezt mondottam és ezt bizonyítottam. *(Helyeslés a jobboldalon, ellenmondás a bal- és szélső balon.)*

Hódossy Imre: Én a törvény ezen szakaszának rendelkezését nem akarom semmiféle hermeneutika segélyével interpretálni, hanem egyszerűen annak világos szavait idézem. E szakasz félreérthetlenül azt mondja, hogy büntető vizsgálat esetén mindig fel kell függeszteni a hivatalnokot. *(Ellenmondás a jobboldalon.)* A törvény ezen rendelkezése nem annyit jelent, mint a túloldalon valamelyik képviselő ur hinni látszik, hogy a felfüggesztésnek meg kell történnie, a mint valaki feljelentetik, hanem azt jelenti, hogy a felfüggesztésnek akkor kell megtörténnie, ha az illető bíróság az előnyomozás befejezése után a vizsgálatot elrendeli. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső balon.)* Hogy oly esetben, midőn a vizsgálat elrendeltetett, nagyon gyakran van ok arra, hogy az illető tisztviselő most, az új törvény meghozatala után is felfüggesztessék, az kitűnik a jelenlegi törvényből. *(Halljuk! Halljuk!)* A jelenlegi törvény azt mondja, hogy bűnügyi vizsgálat esetén a tisztviselő-, segéd- és kezelő személyzet tagjait a közigazgatási bizottság a körülményekhez képest bármikor felfüggesztheti. Tehát most is lehet rá eset, hogy felfüggesztheti az illető bizottság a tisztviselőt, habár csak vizsgálat van ellene elrendelve. De ez a rendelkezés, mely ma csak permissive van benn a törvényben, az előbb érvényben volt törvényben imperative volt meghagyva. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső balon.)* És ezt az imperativ rendelkezését a törvénynek a t. minister ur nem hajtotta végre. *(Élénk helyeslés. Igaz! Ugy van! a bal- és szélső balon.)* De még ha csak az újabbi törvény permissiv rendelkezését veszszük is, vajjon van-e oly

Digitized by Google

eset, mely inkább követelné, hogy már a vizsgálat esetében is felfüggesztessék az illető tisztviselő, mint az, hogy ha azzal vádoltatik és a biró az előnyomozás alapján elrendelőnek tartja a vizsgálatot arra nézve, hogy az illető tisztviselő hivatalos hatalmával visszaélt? Akkor, midőn annyi panasz hangzik mindenfelől, ha valahol, itt áll ez az eset. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső balon.)* S ezért fentartom előbbi nyilatkozatomat, hogy a választ tudomásul nem veszem s annak tárgyalásra kitűzését kérem. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a ministerelnök ur válaszát tudomásul venni; igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik tudomásul veszik, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások a szélső baloldalon: Ellenpróbát kérünk!)* Tehát kérem azon képviselő urakat, a kik a választ nem veszik tudomásul, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Itt a többség! Meg kell számlálni!)* Tehát a jegyző urak szakaszonkint meg fogják számlálni a képviselő urakat. Kérem azokat, a kik tudomásul veszik, méltóztassanak szakaszonkint felállani. *(Megtörténik. A jegyzők számlálják a képviselőket.)* Most méltóztassanak azok szakaszonkint felállani, a kik a választ nem veszik tudomásul. *(Megtörténik.)*

Elnök: T. ház! A szavazatok összeszámittatván, a választ tudomásul vette 79, nem vette tudomásul 69 képviselő.

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Méltóztatik emlékezni, hogy akkor, midőn az országgyülés időtartamának meghosszabbítására vonatkozó törvényjavaslat tárgyaltatott, szóba került és a háznak ezen oldaláról részletesen előadatott s indokoltatott annak szüksége, hogy a választások szabadsága és tisztaságának megőrzésére hatályosabb intézkedések létesittessenek.

A ministerelnök ur akkor a két kérdés közötti connexitást, t. i. az országgyülés meghosszabbításának kérdése és a választásokra vonatkozó törvényhozási egyéb intézkedések connexitását nem akarta ugyan elismerni, hanem az ellenzék részéről történt több rendbeli felszólalás következtében azon vita folyamán különböző alakban háromszor is kifejezte készségét, először az iránt, hogy minden erre vonatkozó indítványt, mely a háznak ezen oldaláról tétetnék, elfogulatlanul megvizsgál és ha jónak látja, hozzá fog járulni, később pedig a maga részéről is kilátásba helyezte erre vonatkozó javaslatok benyujtását.

Minthogy tudvalevőleg a képviselőválasztások előtt ez az utolsó ülésszak, bátorkodom az igen t. ministerelnök urat emlékeztetni ebbeli nyilatkozataira és lehető rövidséggel — mert hiszen méltóztatik hallani, hogy hangom ma hosszabb beszéd elmondására ugy sem alkalmatos — indokoltan kérdést intézni hozzá az iránt, szándékozik-e ezen ülésszak folyamán oly törvényhozási intézkedéseket kezdeményezni, melyek alkalmatosak a választások szabadságának és tisztaságának az eddiginél hatályosabb megóvására.

T. képviselőház! Ezen intézkedések ma szükségesebbek, mint a minőknek abban az időben mutatkoztak, mikor az említettem törvényjavaslatot — ma már törvényt — tárgyaltuk, mely az országgyülés időtartamának meghosszabbítására vonatkozott.

Mert tökéletesen igaz ugyan, a mit Hódossy Imre t. barátom mondott, hogy a törvény önmagában véve még nem elengedő biztosíték, ha annak pártatlan és erélyes végrehajtása nem eszközöltetik, *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* de utóvégre, hogy ennek a végrehajtásnak lehetősége is fenforogjon, szükséges, hogy a garantia a törvényben is meg legyen és azért, daczára annak a bizalmatlanságnak, melylyel az eddig történtek minket, sajnos, az ily törvények részrehajlatlan és erélyes végrehajtására nézve eltöltenek, mégis súlyt fektetnénk arra, hogy törvényeinknek e tekintetben létező hiányosságai orvosoltassanak és pótoltassanak. Azért mondom, hogy nagyobb szükség van erre ma, mint a hogy magunk is hittük, midőn ezen ügyet az előző alkalmaknál szóba hoztuk, mert azóta meghozatott az új közigazgatási, az új törvényhatósági törvény; és én nem akarok ma már ennek a törvénynyé vált intézkedésnek újból kritikájába bocsátkozni, deannyit el fog ismerni mindenki, hogy a párt-kormányzatnak hatalma ezen törvény által igen nagy mértékben növekedett, tehát evvel szemben okvetlenül szükséges, hogy azon biztosítékok is szaporítassanak és erősittessenek, a melyek ezen párt-kormányzat elfajulásával szemben védfalat képeznek, annál is inkább, miután a pártkormányzat közegeinek hatalmi növekedésével szemben elmulasztatott azon garantiáknak létesítése, melyek a közigazgatási hatalom túlkapásaival szemben a modern jogállamokban mindenütt nélkülözhetlennek tartatnak s a trónbeszédben kifejtett programm egyik pontjának ellenére a közigazgatási biráskodásnak létesítésére, ugy látszik, ezen országgyülés folyamán már semmi kilátás nincs.

Mindezeknél fogva, t. képviselőház, én kérdést intézek a ministerelnök urhoz, hogy szándékozik-e e tekintetben tett nyilatkozatainak értelmében eljárni és csak egy pontot emelek ki különösen *(Halljuk!)* a kérdésben, mert ezt tartom én a legbecsesebb és legnevezetesebb biztosítéknak e tekintetben, tudniillik hogy szándékozik-e a Curia biráskodására vonatkozólag *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon)* a kérvénynyel megtámadott választások ügyében még ezen ülésszak alatt törvényjavaslatot benyujtani, *(Élénk helyeslés a*

Digitized by Google

bal- és szélső baloldalon) mert az én hitem szerint ez valamennyi biztosíték közt — és ezt a tapasztalás is igazolja, a melyet követelhetünk s a melyet igénybe vehetünk, a leghatályosabb volna s ennek behozatala nélkül a többi biztosítékok hatályossága iránt vajmi kevés bizalom van. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A többi netaláni észrevételemet fentartom magamnak arra az időre — talán ma fog történni — midőn a ministerelnök ur kérdéseimre választ ad s most egyszerűen beadom interpellatiómat, kérvén arra mielőbbi felvilágosítást. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Fel fog olvastatni az interpellatió.

Zay Adolf jegyző *(olvassa)*:

Interpellatió a belügyminister urhoz. Szándékozik-e a ministerelnök ur még ezen ülésszak alatt a választások szabadságának biztosítására czélzó törvényhozási intézkedéseket kezdeményezni?

Szándékozik-e még ezen ülésszak alatt törvényjavaslatot beterjeszteni a curiai biráskodásról kérvény által megtámadott választások érvényessége fölött?

Elnök: Az interpellatió kiadatik a ministerelnök urnak, mint belügyministernek.

Komlóssy Ferencz: T. képviselőház! A zsidóság napról-napra növekedő hatalma *(Nagy zaj)* lidércznyomásként nehezedik a társadalomra, nehezedik a t. kormányra, mert az ő befolyásukat első sorban ők érzik; az egyes minister urakra, a a képviselő urak nagy részére, különösen azokra, kik nem szeretik meghallgatni az antisemita irányú interpellatiókat. Az ő befolyásuk alatt t. ház, áll manap ugyszólván a társadalom minden rétege, a hivatalnoki kar, azonkivül a törvénykezési kar, kivéve a legfelsőbb bíróságot, mely függetlenségét már több izben kimutatta; legújabban pedig a fővárosnak tanácsára is iparkodnak befolyást gyakorolni. Hogy ezen pressió mily acut jelleget ölt, meggyőződhetik bárki, ki elolvasta a budapesti szesz- és pálinkamérők legújabb kérvényét, melyet a városi tanácsnak nyujtottak be és mely kérvényben végig huzódik azon hang, mely csak a zsidóknak lehet természetes, megengedett tónusa, a hol tiltakoznak, parancsolnak és követelésekkel állnak elő ezen tekintélyes testülettel szemben is.

Hogy a zsidóság mily arányban befolyásolja már a városi tanácsot is, azt nem akarom részletezni; annak okát kutatni sem akarom, de miután összefüggésben áll ezen praecedens az én interpellatiómmal, azért hivatkozni akartam e körülményre és fel akarom hivni a t. képviselőház figyelmét.

Interpellatiom genesise a következő: *(Halljuk!)*

Mayer Ferencz cs. kir. tábornok meghalt 1857. szeptember 18-án. 1853. julius 30-án kelt végrendeletében 63,400 frtot hagyományozott egy Budán építendő árvaháznak. Hogy az alapítónak intentióját méltányolhassuk, t. ház, én a végrendeletnek hiteles másodpéldányából fogom felolvasni a 18. pontot, a mely német szövegben következőkép hangzik: „In dieses Waisenhaus sollen nur die zur Ofner Stadtjurisdiction gehörigen Waisen aufgenommen und die Juden so lange ausgeschlossen werden, bis deren Schacherhandel durch Herumgehen in den Häusern aufhört, und die Juden wie andere Menschen ihre Subsistenz durch Handarbeit suchen." Vagyis a végrendelkezés alapján, t. ház, a végrendelkezőnek nem lehetett más czélja mint az, hogy keresztény árvaház létesüljön és abba csak keresztény árvák vétessenek fel.

És mi történt? Az árvaház megnyilt ez év tavaszán, a nélkül, hogy ezen árvaháznak megvolnának tervezeti alapszabályai; megnyilt egészen szépen, csendben, hogy annál könnyebben lehessen becsempészni az idegen zsidó gyerekeket. *(Úgy van! balfelől.)*

Azt kérdem, t. ház, lehet-e valaki bizalommal a jelenlegi kormány iránt, a mely nem elég, hogy az élőknek jogait nem respectálja, de még egy haldoklónak végakaratát sem és a mely kormány nem hagy békét még a holtaknak sem. *(Derültség balfelől.)*

Hogy pedig, t. ház, engem felekezeti elfogultságról vagy irigységről senki sem vádolhasson, kijelentem, hogy csakis jog- és igazságérzet ösztönöz arra, hogy tisztán keresztény jellegű alapítványoknál tiltakozzam az ellen, hogy azokat zsidó gyermekek élvezhessék. *(Úgy van! Helyes baloldal némely padjain.)*

Mi sohasem arrogáltuk azt, hogy keresztény árvákat zsidók tartsanak akár árvaházaikban, akár más intézeteikben, megkövetelhetjük tehát azt is, hogy tisztán keresztény jellegű árvaházakba ne tolakodjanak egyrészről és ne csempésztessenek be zsidó gyermekek másrészről.

T. ház! Nem felekezeti elfogultság vezet bennünket antisemitákat ilyen és más hasonló irányú interpellatiók megtételére, hanem csak is az, hogy védekezni akarunk a zsidók támadásaival szemben. Midőn tehát keresztény árvaházakba zsidók csempésztetnek be kötelessége minden keresztény embernek védekező állást elfoglalni. *(Úgy van!)*

Kérdem, t. ház, nem szorul-e a keresztény társadalom keresztény alapítványokra és kérdem, kinek lesz jövőben kedve keresztény irányban alapítványokat tenni, ha látja, hogy intentiója, végakarata meghamisíttatik.

Ezek alapján következő interpellatiót intézem Tisza Kálmán ministerelnök urhoz mint belügyministerhez *(olvassa)*: Interpellatió a t. ministerelnök urhoz mint belügyministerhez:

Van-e tudomása a t. belügyminister urnak:

Digitized by Google

1. hogy a néhai Mayer tábornok alapítványából felállított fővárosi árvaháznak, mely ez év tavaszán nyittatott meg, mai napig sincsenek szervezeti szabályai;

2. hogy ezen árvaházba, az alapító végrendeletének a zsidókat határozottan kitiltó rendelkezése ellenére zsidó gyermekek is vétettek fel s ez által az alapítvány, illetve intézet keresztény jellegétől fosztatott meg s ha van tudomása kérdem:

a) hajlandó-e az alapító végrendelkezési jogát tiszteletben tartani;

b) azokat, a kik a keresztény intézetet elzsidósították felelősségre vonni;

c) a keresztény árvaházba az alapító végrendelkezése megsértésével felvett zsidó gyermekeket innen valamely zsidó árvaházba áthelyeztetni.

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a belügyminiszterrel.

Pap Elek: T. ház! Egy nagy vidéket érdeklő közfontosságú és közérdekű kérdésben kivánok a pénzügyminister urhoz nehány kérdést intézni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nagyon sajnálom, hogy daczára annak, hogy nehány perczczel ezelőtt szerencsések voltunk őt itt szemlélni, most már távollétével tündököl.

Méltóztatnak tudni, hogy az 1881 : XLII. törvényczikk intézkedése értelmében mindazon árterületek, melyek e czímen az 1868 : XXV. törvényczikk alapján adómentességben részesültek, *(Halljuk! Halljuk!)* ha ezen árterületek hasznosítása czéljából emelt védműveket az 1876-iki árvizek, vagy a később bekövetkezett magasabb vizek oly mérvben megrongálták, hogy a befektetett alaptőkének a védművek kijavítása és magasabbra emelése czéljából legalább egy negyedrészét be kellett építeni, 5—15 évig terjedő adómentességben részesítendők. Mindennek daczára jól lehet, hogy az alsó szabolcsi ármentesítő társulat ama hivatkozott törvényben foglalt intézkedéseknek megfelelőleg törvényes időn belől bejelentette mindazon árterületeket, melyek az ő területén az 1868. XXV. törvényczikk értelmében ideiglenes adómentességet élveztek és jól lehet, hogy ezen bejelentés folytán adómentességet igénylő árterületek valósítása a katasteri tisztviselők által szabályszerűleg eszközöltetett és jóllehet constatáltatott, hogy ezen területek a törvény értelmében adómentességre jogosítva vannak: mindennek daczára egy nagy vidék nem részesült a törvény ezen intézkedésének kedvezményében, ugyanis épen azon vidék, a mely nemcsak egy, hanem több ármentesitő társulat területén fekszik, tehát 4—5 társulatnak fizet ugyszólván elviselhetlen mennyiségű ármentesitési költségeket, épen ezen vidék mellőztetett és ettől vonatik meg a már többször említett törvénynek az ideiglenes ármentességre vonatkozó intézkedése.

Ugyanis az alsó-szabolcsi társulathoz tartozó igen nevezetes és nagy kiterjedéssel biró községek, mint Nádudvar, Püspök-Ladány, Nagy-Iván, Tisza-Füred, Karczag, Kisujszállás, Túrkevi és Dévaványa összesen mintegy 14,500 kataszter holdat meghaladó oly árterülettel birnak, melyek a 15 évi adómentességben a törvény értelme szerint mulhatlanúl részesitendők és ezen 15,000 kataszter hold ártér után 11,300 forint évi oly állami adót fizetnek, melyet a már említett törvény értelmében jogtalanúl hajtatott be a pénzügyminister ur azon községektől.

Igaz, hogy ezen községek érdekében több oldalról történt már felszólalás és intéztetett kérelem a pénzügyminister urhoz; de mindannyiszor elodáztatott az ügy és még ma is meg van fenekelve. Én azt hiszem, hogy mint Hódossy Imre és Apponyi Albert gróf képviselőtársunk méltóztatott magát igen helyesen kifejezni, az oly törvény, a mely végre nem hajtatik, talán annyit sem ér, mint a mennyibe került azon törvény betűinek a festéke.

Azon vidékre nézve, a melynek érdekében felszólalok, annyival elszomorítóbb ezen helyzet, mert épen tőszomszédságában van a középtiszai ármentesítő társulatnak, a melynek elnöke Szapáry Gyula pénzügyminister ur és mint egyik igen tekintélyes ártéri birtokos, épen ő a legnagyobb mértékben élvezi a törvénynek ezen kedvezményét ugy, hogy a nép nyelvén forgó azon közönséges kijelentést ez esetben is igaznak kell találnom, hogy a kinek Krisztus a barátja, nem kárhozik az el; mert ott ugyan az ő társulatában igen busásan és nagyon bőven alkalmazták a már többször említett 1881-iki törvénynek a kedvezményét. De én hiszem és meg vagyok győződve, hogy a milyen mértékkel mért a pénzügyminister ur a maga társulatának, oly mértékkel fog mérni az alsó-szabolcsi társulatnak is.

Ennélfogva egész tisztelettel bátor vagyok a pénzügyminister urhoz a következő interpellatiót intézni *(olvasa)*:

Kérdem:

1. Van-e tudomása a pénzügyminister urnak arról, hogy az alsó-szabolcsi ármentesítő társulat keretébe tartozó Nádudvar, Püspök-Ladány, Tisza-Füred, Nagy-Ivány, Karczag, Kisujszállás, Turkeve és Dévaványa községek és városok ármentesítésére vonatkozólag, az 1881: XLII. törvényczikk rendelkezésének megfelelőleg az ideiglenes adómentesség kedvezménye mind e mai napig nem terjesztetett ki s hogy ennek következtében a nevezett községek több, mint 14,500 kataszter holdat tevő oly területektől fizetnek és pedig 34,384 forint tiszta jövedelem után évente több, mint 11,300 forint állami adót, mely területek az

Digitized by Google

említett törvény rendelkezése szerint az ideiglenes adómentességben részesítendők.

2. Van-e szándéka a pénzügyminister urnak aziránt intézkedni, hogy ezen területekre vonatkozólag a törvényellenes megadóztatás beszüntettessék s az ideiglenes adómentesség meghosszabbítása érvényesíttessék.

3. Van-e szándéka ezen területek után az 1884., 1885. és 1886. évek folyamán jogtalanul beszedett állami-, községi- és megyei adók visszatérítése iránt intézkedni?

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a pénzügyminister urral.

Komlóssy Ferencz: T. ház! Jelen interpellátióm megtételére azon incidens adott alkalmat, hogy a képviselőház pénzügyi bizottságának e hó 15-én tartott értekezletén Wahrmann Mór képviselő a cultusministerhez azon kérdést intézte, hogy van-e tudomása arról, hogy az ugynevezett katholikus államgymnasiumban Budapesten párhuzamos osztályok állíttatnak fel és ezeken külön osztatnak be a katholikus és külön a zsidó növendékek; kérdezi van-e erről tudomása a minister urnak és ha igen, megegyezik-e ez a kormány liberalis politikájával, mire Trefort cultusminister ur azt válaszolta, hogy neki nincs tudomása a dologról, rosszalja azt és ha ugy van, elfogja tiltani.

T. ház! A ki nem volt még tisztában a zsidóság liberalis felfogásával, azt igen jellemzően illustrálja Wahrmann urnak azon interpellatiója, melyet a cultusminister urhoz intézett volt. Ő ugyanis megfeledkezett arról, hogy azon bizonyos katholikus gymnasium katholikus alapítványokból tartatik fenn és nem hogy megköszönte volna a cultusminister urnak azt, hogy ingyen neveltetnek ott zsidógyerekek, hanem ő neki feljebb áll, tiltakozik ez eljárás ellen, a cultusminister elég nem helyesen, elég bárgyún meghúnyászkodik, elitéli a tanári kart, eljárásukat rosszalja és azt mondja, hogy el fogja tiltani.

Nem tudom, t. ház, min csodálkozzam jobban, vajjon a minister ur eljárásán, vagy pedig azon képviselő urnak kihivó magatartásán.

Én tehát felfogva az ő intentióit, miután ő nem elégszik meg azzal, hogy a felekezeti iskolák ingyen nevelik a zsidók gyerekeit, kezére akarok ezuttal játszani és indítványozom, hogy hát állítsanak fel maguknak a zsidók saját költségükön, zsidópénzen gymnasiumot, rendezzék be azt kényük-kedvük szerint s zárják ki onnan a katholikus, vagy más felekezetű gyerekeket; mi ezt nem fogjuk tőlük rossz néven venni. De t. ház, hogy ezen interpellatiót beterjesztem, teszem ezt azon intelligens tanári testület érdekében, melynek eljárását a minister ab invisis, a nélkül, hogy megvizsgálná az ügyet, elitéli és rosszalja. Én a magam részéről helytelenitem azt, hogy a t. minister ur nem világositotta fel Wahrmann képviselő urat a katholikus alapítványok természete felől és arról, hogy ezekhez a zsidóknak épenséggel semmi közük nincs és hogy nem felelt meg, mint szakember arra, hogy miért állítanak fel parallel iskolákat és miért különitik el a zsidó gyerekeket a keresztényektől. És ha Wahrmann képviselő ur fáradságot vesz magának Schoppenhauer azon mondását elolvasni, hogy a „zsidójellemhez tapadó ismeretes hibák közül leginkább szembeötlik csodálatos hiánya a szeméremnek", meggyőződhetik róla, hogy azon derék tanárikar minő okokból iparkodik a keresztény gyerekeket a zsidóktól elkülöníteni. És ha ez nem volna elegendő, az interpellatióra, előállok egy másikkal. Én is a tanári pályán működtem és igy ismerem a keresztény és zsidó gyerekek egymásközti viszonyát az iskolában és azon kivül. Ezennel bemutatom tehát Liszt Ferencz azon mondását, „hogy a zsidók minden erkölcsi epidemiának alapját képezik". Tudja mindenki, hogy az idén Budapesten mindenféle epidemia grassál. Volt kolera, vörheny és egyéb betegség. Ha tehát a tanárikar jónak látta a keresztény gyermekeket az erkölcsi epidemiától isolálni, azt hiszem, helyesen járt el, de lehetett ennek más oka is.

Elnök: Kérem a t. képviselő urat, ne méltóztassék ily erős kifejezéseket használni, mert ezek a parlamentbe nem valók. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Komlóssy Ferencz: Én csak Liszt Ferencz hazánk fiára hivatkoztam s ezek után azt kérdem, hogy nem jogosult-e, hogy mi keresztények védjük a keresztény elveket, ha látjuk, hogy a zsidók mindenhová iparkodnak beleoltani a zsidó elveket, a melyek ezen országot sohasem fogják boldogithatni. Kérdem továbbá, nem érzik-e önök az antisemitismus létjogosultságát és azt, hogy a mi törekvésünk nem áll ellentétben sem az igazi szabadelvűséggel, sem a helyesen alkalmazott jogegyenlőséggel. Annak illustrálására, hogy hiszen a zsidónak mindig és mindenben igaza van és hogy a törvény a zsidókat pártfogásába veszi, hivatkozom Hay Bernát esetére. Ezt az uzsorást, a ki éveken át szipolyozta a keresztényvért, 8 hónapra itélte el a keresztény törvényszék, mikor az ugynevezett antisemitákat, az ugynevezett zsidókravallok alkalmával, melyeket maguk a zsidók inscenirozták, kisebbrendű ablakbetörésekért 2—3 évre csukták el. Hát jogegyenlőség ez? És ezen incidensek után nincs-e létjogosultságunk e házban? Hogy pedig ezen interpellatlót most a karácsonyi szünidők előtt vetettem fel, ennek is megvan az értelme. E képviselőház per eminentiam keresztény-kép-

Digitized by Google

viselőház. *(Ugy van! a baloldalon.)* A karácsonyi ünnepek szintén per eminentiam keresztény-ünnepek, vagyis a kereszténység ünnepe. Foglalkozzanak tehát ez eszmével egy kicsikét a képviselő urak, hiszem, hogy akkor a jövő esztendőben nemcsak névleges, hanem tényleges keresztények fognak itt többségben ülni, a kik vállvetve támogatni fognak bennünket a keresztény eszmék diadalra juttatásában. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ezek után benyujtom interpellatiómat, a mely következőképen hangzik *(olvassa)*:

Interpellatió. A t. m. kir. vallás- és közoktatási minister urhoz. Tekintettel azon körülményre, hogy a fővárosi középiskolák, jelesen a gymnasiumok az utóbbi időkben a beiratásra jelentkező tanítványokat alig képesek befogadni, s hogy több gymnasiumnál párhuzamos osztályokat kellet felállítani, mint ez a budapesti V. ker.kath. állami gymnásiumal is történt, mely gymnasium a kath. tanulmányi alapból tartatik fenn; miután a párhuzamos osztályok felállítását az oda nagy számmal betóduló zsidó ifjuság tette szükségessé, amely körülmény az amugy is eléggé megterhelt kath. tanulmányi alapot veszi igénybe: kérdem a t. minister urat, szándékozik-e odahatni, hogy a zsidók saját költségükön építtessenek fel gymnasiumot, ezt saját pénzükön tartsák fenn; s tett-e ily irányban a minister ur kellő lépéseket?

Elnök: Az interpellatió közöltetni fog a vallás- és közoktatásügyi minister urral.

T. ház! Ezzel a mai ülés napirendje ki van merítve. A t. ház határozata szerint főrendiházi üzenet vagy bizottsági jelentés átvételére a szünetek alatt is a szokott módon ülés fog hirdettetni. De minthogy érdemleges ülés január hó 8-áig nem lesz, megragadom az alkalmat, hogy a t. ház tagjainak boldog ünnepeket kivánjak. *(Zajos felkiáltások: Eljen az elnök!)*

(Az ülés végződik 1 óra 25 perczkor.)

Digitized by Google

NÉVMUTATÓ.

(A kövérnyomatú számok az üléseket jelölik, melyekben az illető személyek működtek, a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnök:

Péchy Tamás 266—293.

Jegyzők:

Ábrányi Kornél 266.
Beöthy Algernon 268, 274—283.
Rakovszky István 266.
Szathmáry György 267—273, 277, 279, 283—290.
Tibád Antal 267—273, 284—290, 292, 293.
Törs Kálmán 267, 269, 271—274, 277—284, 288, 290.
Zay Adolf 268, 270, 275, 276, 285—287, 289, 292, 293.
Zsilinszky Mihály 266, 274—278, 280—282, 292, 293.

Előadók:

Andaházy Pál 281, 290.
Büsbach Péter 291, 292.
Csávosy Béla 269, 270.
Darányi Ignácz 271, 272, 274.
Emich Gusztáv 290, 291.
Földváry Miklós 285, 287, 290.
Gajáry Ödön 274, 276—280.
György Endre 266.
Hegedüs Sándor 269, 275, 276, 285, 287.
Láng Lajos 270—273.
Literáty Ödön 281.
Lukács László 291, 292.
Mandel Pál 285, 286.
Matuska Péter 266.
Münnich Aurél 287, 289.
Porubszky Jenő 280, 285.
Rakovszky István 291, 292.
Török Zoltán 268.
Vámos Béla 270, 273, 282, 288, 291, 293.

Digitized by Google

Szónokok:

Almásy Sándor 101.
Andaházy Pál 274, 349.
B. Andreánszky Gábor 303, 332, 380.
Gr. Apponyi Albert 16, 24, 36, 40, 60, 84, 121, 185, 265, 320, 384, 388, 404.
Ábrányi Kornél 220, 301.

Barla József 383.
Baross Gábor 389.
Becker János 91, 135, 271, 272.
Beöthy Ákos 102, 165, 210.
Gr. Bethlen Ödön 28, 35.
Bittó Béni 396.
Boda Vilmos 346.
Büsbach Péter 352, 371, 387.

Csanády Sándor 6, 39, 159, 210, 339, 383, 388.
Csávosy Béla 21.
Csernatony Lajos 32.

Darányi Ignácz 70, 91, 138.

Emich Gusztáv 349, 354, 355.
Enyedy Lukács 40, 49, 116, 338, 378, 384, 388.

Fabiny Teofil 21, 134, 279, 281, 282, 283, 303, 352, 357.
B. Fejérváry Géza 248, 252, 267, 284, 301, 306, 347.
Fenyvessy Ferencz 277.
Földváry Miklós 307, 334, 353.

Gaál Jenő (pécskai) 70, 126.
Gajáry Ödön 137, 164, 167, 168, 169, 259.
Gáll József 280.
Gulácsy Gyula 215.
György Endre 312, 330.
Györffy Gyula 171, 196, 261, 267.

Hegedüs Sándor 21, 35, 140, 153, 157, 161, 164, 307, 337, 340, 341.
Helfy Ignácz 5, 6, 27, 39, 41, 128, 144, 156, 159, 161, 165, 180, 196, 273.
Herman Ottó 168, 242, 253, 255, 382.
Hodossy Imre 166, 400, 401, 402, 403.
Hoitsy Pál 211.
Horánszky Nándor 149, 163, 328, 337, 372, 377.
Horváth Boldizsár 6, 78.
Horváth Gyula 225.

Irányi Dániel 8, 81, 217, 287, 302, 399.
Isáak Dezső 363.
Istóczy Győző 311, 314, 331, 355, 357.

Komjáthy Béla 66, 68, 288.
Komlóssy Ferencz 405, 407.

Láng Lajos 45, 111.
B. Lipthay Béla 391.
Literáty Ödön 275, 281, 282.
Lukács László 352, 385.
Lükő Géza 15, 334, 335.

Madarász József 16, 159, 167, 210, 329, 355, 362.
Mandel Pál 307, 343, 344.
Margitay Gyula 316.
Matkovich Tivadar 211.
Matlekovits Sándor 93.
Matuska Péter 312.
Mocsáry Lajos 97.
Münnich Aurél 183, 192, 334, 346, 347.

Olay Lajos 134.
Olay Szilárd 131, 132, 134.
Orbán Balázs 163.
B. Orczy Béla 307, 370.

Papp Elek 246, 360, 362, 406.
Polónyi Géza 165, 203, 211, 252, 325, 331.
Porubszky Jenő 258, 308, 309.
Pulszky Ágost 192.

Rácz Géza 41, 368.
Rakovszky István 353, 390, 393.

Steinacker Ödön 151.
Stoll Károly 354.
Gr. Szapáry Gyula 147, 158, 159, 163, 291, 329, 339, 362.
Szalay Imre 364.
Szathmáry László 350.
Szemnecz Emil 239, 289, 323, 347.
Gr. Széchényi Pál 33, 38, 44, 109, 127, 128, 137, 269, 272, 307, 376, 384, 397.
Szilágyi Dezső 68, 87.

Teleszky István 133, 276, 281, 283.
Thaly Kálmán 158, 229, 253, 391, 395, 398.
Tisza Kálmán 5, 6, 11, 16, 39, 44, 68, 77, 89, 106, 125, 165, 166, 168, 177, 200, 210, 255, 257, 266, 273, 287, 348, 350, 367, 391, 392, 393, 399, 401, 402, 403.
Tóth Ernő 367.
Török Zoltán 13.
Trefort Ágoston 291, 301.

Ugron Gábor 5.

Vadnay Károly 236, 286.
Vámos Béla 44, 129, 130, 131, 132, 135, 210, 285, 286, 287, 342, 353, 359, 360, 366, 367, 368, 369, 395, 396, 397, 398, 400.
Veres József 326.
Veszter Imre 235.

Digitized by Google

TÁRGYMUTATÓ.

(A számok az üléseket jelölik, melyekben az előterjesztések vagy tárgyak előfordulnak.)

Kormányelőterjesztések és törvényjavaslatok tárgyalása:

Adria gőzhajó-társulat segélyezéséről **269—270.**
Állami rendőrség épületéről **292, 293.**
Braziliával kötött egyezményről **291, 292.**
Fiumei vasutállomás kibővitéséről **292, 293.**
Horvát-szlavon határőrvidéken a külön adózás megszüntetéséről **287, 288.**
Hazai iparnak adandó kedvezményről **291, 292.**
Indemnytiről **287, 288.**
Irói és művészi jogok kölcsönös védelméről **286, 287.**
Jelzálogkölcsönök átváltoztatásánál adott kedvezményről **287, 288.**
Kereskedelmi ministerium palotájának több költségéről **292, 293.**
Külföldi vasutak üzleteszközei lefoglalásának mentességéről **274, 275.**
Monacóval kötött szerződésről **288, 289.**
Németalfölddel kötött egyezményről **291, 292.**
Némethirodalommal a szegényjog iránt kötött szerződésről **288, 289.**
Osztrák-magyar bank szabadalmának meghosszabbitásáról **274, 275.**
1870 : XVI., 1871 : XII., 1880 : LXIV. t.-czikkek módositásáról **281, 282.**
1878 : XVI. t.-cz.-ben foglalt intézkedések meghosszabbitásáról **276, 277.**
1887. évi ujoncz- és póttartalékról **289, 290.**

Bizottsági jelentések, melyek nem törvényjavaslatra vonatkoznak:

Gazdasági bizottság jelentése:

A ház szeptember havi költségvetéséről **270.**
A ház október havi költségvetéséről **281.**
A ház deczember havi költségvetéséről **291.**

Kérvényi bizottság jelentése:

A kérvények 24-ik sorjegyzékéről **273.**
» » 25-ik » **278.**
» » 26-ik » **282.**
» » 27-ik » **291.**
» » 28-ik » **293.**

Mentelmi bizottság jelentése:

Győrffy Gyula mentelmi ügyében **285.**
Szemnecz Emil » » **285.**
Vadnay Andor » » **285.**
Verhovay Gyula » » **285.**

Interpellatiókra adott ministeri válaszok:

Ministerelnök válasza:

Gr. Apponyi Albert interpellátiójára **271.**
Herman Ottó » **279.**
Hódossy Imre » **293.**
Horvát Boldizsár » **271.**
Irányi Dániel » **271.**
Komjáthy Béla » **282.**
Szilágyi Dezső » **271.**

Kereskedelmi minister válasza:

Becker János interpellatiójára **280.**

Inditványok előterjesztése és indokolása.

Istóczy Győző törvényjavaslata:

A tőzsdebiróságok megszüntetéséről **286.**
A tőzsdeszerű ügyletek megadóztatásáról **286.**

Szathmáry László inditványa:

A ministeri és főispáni nyugdíjak tárgyában **290.**

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 05670 4995

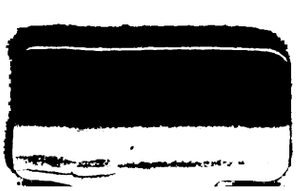

Digitized by Google